X 48303

VALLOMÁSOK A HOLTAK HÁZÁBÓL

Ujszászy István vezérőrnagynak,
a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ
vezetőjének
az ÁVH fogságában írott feljegyzései

ÁLLAMBIZTONSÁGI
SZOLGÁLATOK
TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA

CORVINA

SZTE Egyetemi Könyvtár
J000596825

SZTE Egyetemi Könyvtár
SZEGED
5.

A szövegeket közreadja, a kötetet szerkesztette,
a névmutatót készítette: Haraszti György

A bevezető és kísérőtanulmányok szerzői (a közreadás sorrendjében):
© Haraszti György, Kovács Zoltán András, Szita Szabolcs
A jegyzetek, a kép- és dokumentumválogatás Haraszti György és Kovács Zoltán András munkája

Jelen kiadvány a kiadó és a jogtulajdonosok írásos engedélye nélkül sem részben, sem egészben nem másolható, sem elektronikus, sem mechanikai eljárással, ideértve a fénymásolást, számítógépes rögzítést vagy adatbankban való felhasználást is!

A kötetet lektorálta: Szakály Sándor

Borítóterv: Gyuska Györgyi

A könyv az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára,
a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság
és a Szerencsejáték Rt. támogatásával jelent meg

X 48303

Kiadja az MTA Történettudományi Intézete közreműködésével
az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára és
a Corvina Kiadó Kft.,
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja

1072 Budapest, Rákóczi út 16.
E-mail: corvina@lira.hu

Felelős kiadó: Kúnos László, a Corvina igazgatója
Felelős szerkesztő: Gspann Veronika
Műszaki vezető: Illyés Éva

ISBN 978 963 13 5336 5

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS

Haraszti György: Vallomások a túlélésért. Az Ujszászy-feljegyzések keletkezéstörténete / **9**
Kovács Zoltán András: A Janus-arcú tábornok. Adalékok Ujszászy István vezérőrnagy pályaképéhez / **72**
Szita Szabolcs: Ujszászy és Karády / **155**
Szita Szabolcs: Ujszászy István utolsó évei / **168**

UJSZÁSZY ISTVÁN FELJEGYZÉSEI

1. [A] 2. vkf. osztály tagozódása / **175**
2. Hálózatok / **185**
3. A VIII/19-én megkezdett munka folytatása
   [A] 2. vkf. osztály (bel- és külföldi) alárendelt szervei / **188**
4. Részletek az offenzív és defenzív hálózatokról / **191**
5. Nyomozási módszerek és eljárások / **201**
6. Vörös János vezérezredesről adatok / **205**
7. Faragho Gábor vezérezredesről adatok / **214**
8. [A] Kállay-kormány különbéke-törekvései 1943 nyarán és őszén / **219**
9. [A] 2. vkf. osztály ügymenete / **224**
10. Habsburg-propaganda a monarchia helyreállítására / **227**
11. Magyarország feladatai az 1942-es döntő háborús esztendőre / **237**
12. Németbarát és fasiszta érzelmű magyar tisztek névjegyzéke / **250**
13. Zsidók kiutasítása Kárpátaljáról 1941 nyarán / **262**
14. Tábori csendőrnyomozó-osztály felállítása 1943 nyarán / **264**
15. Maniu Gyula és a magyar kormány kapcsolatai / **266**
16. Kapcsolataim Horthyhoz, Kállayhoz / **269**
17. Angol-amerikai kapcsolatok Magyarországon / **292**
18. Viszonyom és együttműködésem Keresztes-Fischer Ferenccel / **296**
19. Horthy általam ismert női viszonyai / **317**
20. Idegen rejtjelmegfejtés / **318**
21. Az 1941. évi jugoszláv, szovjet háborúk előzményei (és lefolyások) / **322**
22. [A] 2. vkf. osztály kapcsolatai a „Revíziós Ligával" / **335**
23. [Az] 1942–1944-ben elkövetett nyilas tiszti visszaélések / **337**
24. Beszélgetésem Killinger bukaresti német követtel / **339**
25. [A] 2. vkf. osztály kémelhárító hálózatának tagjai / **341**
26. Tidó Gáspár és Ullein-Reviczky Antal kapcsolatai / **354**
27. [Az] 5. vkf. osztály kialakulása / **356**
28. [A] 2. vkf. osztály bécsi és gráci hírszerző kirendeltsége / **360**
29. Az újvidéki mészárlások / **364**
30. [A] 2. vkf. osztály kémelhárító hálózatának kiegészítése / **369**
31. Werth vezérezredes németországi útja 1939 nyarán / **371**

32. Látogatásom a német főhadiszálláson 1940 tavaszán / **375**
33. Észak-Erdély megszállása Magyarország által 1940-ben / **377**
34. Ifj. Horthy István és gr. Károlyi Gyula halála / **387**
35. Az Államvédelmi Központ tagozódása, működése / **391**
36. Bolgár tisztekről jelentés / **395**
37. Az 1938 őszi és 1939 tavaszi események / **398**
38. A KEOK szervezete és működése / **406**
39. Idegen államokkal való hírszerző és kémelhárító együttműködés / **408**
40. Németbarát és nemzetiszocialista érzelmű tisztek a honvédségben / **422**
41. Kémelhárító szakszemélyzet kiegészítése / **427**
42. Kormányzóhelyettes-választás 1941/1942 telén / **428**
43. Az Államvédelmi Központ külföldi kapcsolatai / **430**
44. Barankovics Istvánnal kapcsolatban jelent / **436**
45. Kisegítő karhatalmak felállítása 1943-ban / **438**
46. A Nemzeti Parasztszövetség / **441**
47. Horthy környezetében feltételezett magasabb rangú tisztek jellemzése / **443**
48. Az 1944. [évi] tavaszi német megszállás előkészítői / **465**
49. Bartha Károly volt honvédelmi miniszterről jelentés / **467**
50. Horthyval érintkezést tartó volt külpolitikusaink jellemzése / **472**

1-ES FÜGGELÉK
AZ UJSZÁSZYNAK TULAJDONÍTOTT, VAGY (ÁLLÍTÓLAGOS) ÍRÁSBELI VALLOMÁSAI FELHASZNÁLÁSÁVAL KÉSZÍTETT EGYÉB BESZÁMOLÓK

1/1. [{A} 2. vkf. osztály szervezete és személyzete] / **483**
1/2. [{A} 2. vkf. osztály által alkalmazott támadó elhárítás] / **547**
1/3. [Az Államvédelmi Központ szervezete] / **572**
1/4. [Az angolszász államok ellen felkutatásra és beszervezésre alkalmasnak vélt egyének] / **582**
1/5. [Kivonat Ujszászy szovjet fogságban tett nyilatkozatából: részletek a nürnbergi törvényszék elé beterjesztett „vallomásá"-ból] / **593**
1/6. [Ujszászy szovjet fogságban tett nyilatkozata Mihajlović áruló tevékenységéről] / **597**
1/7. [Ujszászy szovjet fogságban tett nyilatkozata: Habsburg-kísérletek a dunai blokk létrehozására] / **605**
1/8. [Ujszászy levele Péter Gábornak {?}] / **611**

2-ES FÜGGELÉK

2/1. A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői (1919–1945) / **615**
2/2. A kötetben szereplő tényleges honvéd- és csendőrtisztek rendfokozatai a kinevezés időpontja szerint / **616**

KÉPEK FORRÁSJEGYZÉKE / **627**

NÉVMUTATÓ / **629**

BEVEZETÉS

HARASZTI GYÖRGY

VALLOMÁSOK A TÚLÉLÉSÉRT

Az Ujszászy-feljegyzések keletkezéstörténete

Tanítómestereim,
Borus József és Perjés Géza emlékének

Az 1948. augusztus 8-át követő napokban az MVD[1] – a szovjet Külügyminisztérium 1948. július elsején kelt kérelmének megfelelően[2] – egy 54 éves, kora normái szerint középtermetűnek számító, erősen kopaszodó, 1944-ben német, majd kiszabadulása után pár hónappal (1945. február 5-én) szovjet fogságba esett volt magyar katonatisztet adott át (ahogy az orosz nyelvű irat fogalmaz) a „magyar kormánynak".[3] Dokumentáció hiányában nem tudjuk, hogy *eredetileg* ki állt a hazaszállítás (netalán csak „kikölcsönzés") kezdeményezése mögött, okát, indítékait nem ismerjük. Mivel a volt vezérőrnagy,[4] Ujszászy István nem tartozott a népbíróságok és a népügyészség által hivatalosan keresett személyek közé. Több, a Horthy-korszak második vonalához tartozó tiszttársához hasonlóan az érintett magyar hatóságok,[5] távol tartva a visszhangos népbírósági eljárásokkal kapcsolatos komplikációktól, a nyilvánosság mindennemű kizárásával hallgathatták ki. Az egykori tábornok megkülönböztetett státusára utal, hogy nem a Katonapolitikai Osztály (KatPol) börtönébe, vagy az Andrássy út 60. valamelyik pincecellájába zárták, hanem „Fekete Iván" (fedő)néven komfortos körülmények között egy zuglói villába, mintegy házi őrizetbe került.[6]

Az 1948 nyarán őrnagyi rangban a KatPol Törzsosztályát vezető, s mint ilyen a KatPol Gazdasági Hivatalát is irányító Kornis Pál kései visszaemlékezése szerint[7] Ujszászyt a volt katonák ügyeire (is) „szakosodó" KatPol megbízásából Ollé István vette át. Kornis feladata volt, hogy a volt magyar királyi vezérőrnagy elhelyezésére – a KatPol költségén – egy megfelelő épületet[8] találjon, személyzetről (házvezetőnő stb.) gondoskodjon.[9] A volt tábornok hazaszállítása, elhelyezése körülbelül tíz napot vehetett igénybe. Erről az időszakáról jelenleg semmit sem tudunk, a ránk maradt első „Ilka utcai" feljegyzése az augusztus 19-i dátumot viseli. Perdöntő dokumentumok híján nem lehet eldönteni, hogy Ujszászy kihallgatásában milyen arányban vettek részt a KatPol és az ÁVO munkatársai[10] – mindkét szerv az őt elsődlegesesen érdeklő kérdésekről kívánt információt szerezni, de a feljegyzések tartalma és tendenciája alapján úgy tűnik, hogy az egy hónapig tartó kihallgatás (1948. augusztus 19. – szeptember 18.) során az ÁVO-é és személyesen Péter Gábor altábornagyé volt a vezető szerep.[11]

Ujszászy István,[12] alias „Fekete Iván"[13] a Horthy-kori „államvédelmi" szervek egyik, utóbb legendákkal övezett személyisége, a 2. vkf. (hírszerző és kémelhárító) osztály, később az Államvédelmi Központ (ÁvK) vezetője, a híres díva, Karády Katalin vőlegénye,[14] bizalmi beosztásainál fogva a kései Horthy-korszak egyik „szürke eminenciása" volt. Kihallgatótisztje(i), s a legfelsőbb szinten feltételezhetően maga Péter Gábor joggal remélhetett tőle olyan információkat, amelyekből így vagy úgy – eljárások során, vagy akár az ellenfelei sakkban tartásával – politikai, az általa vezetett testület szempontjából pedig értékes tapasztalati tőkét[15] kovácsolhat.

A fogoly kihallgatásának szűken vett módszertana nem tekinthető egyedi eljárásnak az 1945 utáni államvédelmi szervek történetében. A „Fekete Iván" rendelke-

...temi K...

zésére bocsátott eszközök – néhány grafitceruza és szabványméretű kockás fedelű, vonalazott füzetek – jól ismertek a ránk maradt vizsgálati anyagokból.

A jellegzetes külalakot viselő beszámolók készíttetése rutinszerű procedúra volt, amely során az államvédelem legtöbb, gyakran háborús bűnösként fogva tartott őrizetesét – az eljárás különböző szakaszaiban – arra kötelezték, hogy papírra vesse önéletrajzát, helyenként részletes szakmai beszámolókat írjon. Péter Gábor a Horthy-kor ismert szereplői közül számosat maga hallgatott ki, és ahol egyéni érdekei úgy diktálták, az „önéletrajzokat" – a sorozatos kihallgatások révén – a Horthy-kor politikájáról, tisztikaráról, intézményeiről szóló[16] komplex beszámolókká bővíttette ki.

Ujszászy szűkebben vett „pályatársai" közül is számosan készítettek az állambiztonsági szervek fogságában – igaz, más fogva tartási körülmények között, és a volt vezérőrnagy feljegyzéseinél rövidebb – beszámolót.[17] Közülük Wayand Tibor egykori politikai detektívet, Kádár Gyulát, a 2. vkf. osztály volt vezetőjét, Sigetter Viktort és Garzuly Józsefet, a HM VI-2., majd 2. vkf. osztályon szolgáló katonatiszteket érdemes kiemelnünk. Az ő beszámolóik szerkezetileg tükrözik Ujszászy feljegyzéseinek felépítését, azaz elsősorban egyes személyek 1945 előtti tevékenysége és a rendvédelmi-titkosszolgálati szervezetek működése áll a középpontban. (Jelenlegi ismereteink szerint Ujszászy kötetünkben közzétett, részletes szervezettörténeti leírásán túl, Kádár Gyula és Sigetter Viktor ezredesek készítettek az ÁVH számára komplex beszámolót a HM VI-2., illetve 2. vkf. osztály felépítéséről és működéséről.)

Ujszászy esete a fogva tartás mikéntjében – fedőnév, bérelt villa, házvezetőnő – egyedi. A „kivételezés" okaira – hiteles források híján – egyelőre nem tudunk megnyugtató magyarázatot adni. A szöveg felépítése alapján arra következtethetünk, hogy beszámolói a kihallgatójával (kihallgatóival) folytatott sorozatos eszmecserék, informatív beszélgetések eredményeképp keletkeztek, mely beszélgetések során napról napra megkapta a kifejtendő témaköröket és szempontokat. Kiemelt státusára, a személye iránt megnyilvánuló fokozott érdeklődésre utal – túl az elszigeteléssel párosuló „kényelmeken" – az is, hogy az eddig ismert „ceruzás beszámolók" közül Ujszászyé a legterjedelmesebb.

Írásai még a legfelsőbb politikai vezetés számára is értékkel bírtak. Ezt jelzi, hogy a – kötetünk főszövegében közzétett – beszámolók egy kivonatos, helyenként néhány érdekes részletében bővített változatát, mint még látni fogjuk, felterjesztették az MDP vezetői részére is.[18] Azonban ez sem tekinthető példa nélkül álló esetnek, hiszen Wayand Tibornak a Horthy-kori politikai rendőrség tevékenységéről, szervezettörténetéről írott terjedelmes „tanulmányát" ugyancsak felterjesztették az „elvtársak" részére. Túl azon, hogy mind Ujszászy, mind Wayand feljegyzése jól példázta „felfelé" az államvédelem eredményes tevékenységét, az általuk leírtak fokozott érdeklődésre tarthattak számot az 1945 előtt üldöztetést elszenvedő, a negyvenes évek végére–ötvenes évek elejére hatalmi pozícióba kerülő funkcionáriusok körében, hiszen a feljegyzések által megismerhették az „érem másik oldalát", akár egykori besúgóikat is.

Bár az Ujszászy kézírásában, illetve átiratban fennmaradt szövegek összességükben illeszkednek azon, már korábban megjelent emlékiratok sorába, amelyeket a háború után a Horthy-kori katonai titkosszolgálat vezetői (Andorka Rudolf, Hennyey Gusztáv, Kádár Gyula)[19] vetettek papírra, velük ellentétben, a volt vezérőrnagy feljegyzéseit egészében inkább jegyzetek, meghatározott témakörökről írott jelentések összefoglalójának, semmint koherens visszaemlékezésnek tekinthetjük. Ujszászy feljegyzései semmiképpen sem hasonlíthatók össze a kortárs memoárirodalom alkotásaival, így Barcza György, Bethlen István, Kállay Miklós, Lakatos Géza, Szegedy-Maszák Aladár elmúlt évtizedekben publikált nagy ívű, tág perspektívájú emlékirataival,[20] Bethlen Béla, Hory András, Jungerth-Arnóthy Mihály, Kertész István, Lajtos Árpád, Náray Antal, Serédi Jusztinián, Szombathelyi Ferenc, Vattay Antal, Ullein-Reviczky Antal[21] visszaemlékezéseivel, de akár Lázár Andor más jellegű emlékezéseivel,[22] vagy Szent-Iványi Domokos mindmáig publikálatlan terjedelmes feljegyzéseivel[23] sem.

Ujszászy „vallomásaiban" csak nagyritkán csillan fel egy-egy szikrája a fentebb említett – egymással is gyakran szembenálló, eltérő koncepciók megvalósítására törekvő – Horthy-korszakbeli vezető politikusok, diplomaták, egyházfők, magas rangú katonatisztek, hivatalnokok azon szellemiségének, amellyel a régi rend(szer) átmentése érdekében a német szövetségből való kiugrást akarták szolgálni, mentve, ami még menthető. Hazafias étoszuk, nemzeti elkötelezettségük, kisebb-nagyobb mérvű angolszász orientációjuk, esetenkénti konzervatív(an) szabadelvű mentalitásuk, ha ezek netán Ujszászy világképében is jelen voltak, jól megbújnak a rangfosztottan is szenvtelen volt tábornok immár csupán szimbolikus zubbonya mögött.

Talán csak a korszak egyik központinak tekintett problémája, a zsidókérdés kapcsán mutat határozott, nyílt, pozitív arcélt. Jóllehet lojális (volt) főtisztként feljegyzéseiben utólag sem nyilvánít véleményt a kormányzat „zsidópolitikájáról", Ujszászy (számos tiszttársa és a nyilasok által kárhoztatva) „zsidóbarát" hírében állt. A feljegyzések jó néhány oldalán olvashatunk zsidónak minősülő személyiségek érdekében (az utolsó pillanatig, amíg módjában állt) tett lépéseiről, velük ápolt kapcsolatairól. Ezt igazolja Karády Katalin 1944-es embermentő tevékenységének fedezése és Révész András SZDP politikus is, aki visszaemlékezésében említi Ujszászy munkaszolgálatosok érdekében 1944 előtt tett lépéseit.[24]

Úgy tűnik, a beszámolók szerzőjének látóköre nem terjedt túl a taktikai kérdéseken, mint derék katonának, erős oldala a végrehajtás volt, nem a távlatos gondolkodás. Nehéz lenne ezeknek a szövegeknek az alapján Ujszászy világnézeti-lelki beállítottságát,[25] személyiségképét – divatos szóhasználattal – pszichogramját megrajzolni. Igazság szerint még életkörülményeit sem ismerjük igazán. Lényegében be kell érnünk azzal a képpel, amelyet a hasonló státusú bajtársairól Szakály Sándor rajzol meg összefoglalóan monográfiájában.[26] Nincsenek információink szülei életkörülményeiről, anyagi helyzetéről, taníttatásának pénzügyi vonatkozásairól, későbbi pályafutása financiális kérdéseiről, lakásviszonyairól,[27] baráti köréről.[28] Katonai anyakönyvi lapja alapján nyelvtudásáról csak annyi ismeretes, hogy anyanyelvén kívül németül tökéletesen, angolul, szerbül gyengén tudott.[29] Nincs információnk, hogy Ujszászy tagja volt-e valamely „titkos" szövetségnek, és az szerepet játszott-e karrierjében. Nem tudjuk, szolgálataiért miért nem folyamodott az 1920-as–1930-as években a vitézi cím elnyeréséért.[30] A szövegekben többször is említett ismétlődő betegség(ei)ről, általános egészségi állapotáról (egyes ellenőrizhetetlen információk szerint cukorbaja[31] volt) sem rendelkezünk közelebbi ismeretekkel.

Véletlen adalékként tudjuk, hogy 1944 áprilisában a Gestapo vizsgálati fogságában együtt volt dr. Pető Ernővel, a szombathelyi Markusovszky Kórház igazgató főorvosával, aki orvosi segítséget nyújtott neki.[32] Dr. Babics Antal (Lovászpatona, 1902. 08. 04. – Budapest, 1992. 01. 17.) urológus professzor, aki 1944-ben tartalékos századosi rangban a 10. számú Honvéd Helyőrségi Kórház sebészeti és urológiai osztályának vezetője volt, később úgy emlékezett, hogy valamikor 1944. augusztus vége felé Ujszászy fogságában beteget jelentett. Beszállították hozzájuk a honvéd

fogolyosztályra, ahonnan urológiai problémákra hivatkozva átkerült az ő osztályára, egy ideig ott dekkolt.[33]

A feljegyzések szövege alapján még azt sem tudjuk, hogy a nagyhatalmú Ujszászy milyen vezető volt igazából *in floribus*, csak a „megvezetett", fogoly Ujszászy képe rajzolódik ki belőlük, az is csak korlátozottan.

Áttérve a *nervus rerum*ra, nem tudjuk, hogy a katonai attaséknál megkövetelt 200 000 pengős óvadéktőkét, a regényekből jól ismert kauciót ki tette le érte, vagy netán ismételten kormányzói mentességet kapott. A kaució kérdése egyébként (két) gyűrűs menyasszonya kapcsán is felmerülhet. Lehetséges, hogy áttételesen ez a kérdés még egyes vezető katonatisztek és személyesen Horthy Ujszászynak Karády Katalinnal tervezett házasságával[34] szembeni ellenkezésébe is belejátszott. Mindenesetre feltűnő, hogy a kilencvenes években, az úgynevezett svájci „alvó számlák" napvilágra kerülését követően kiderült, hogy létezik egy Stefan von Ujszaszy (Budapest) névre nyitott, 1943 óta érintetlen, P0-280,263.0 kódszám alatt nyilvántartott (levonások utáni) 19 272 svájci frankos betét.[35] Ez az összeg az MTI 1944. február 12-i bizalmas tájékoztatója szerint hivatalosan körülbelül ugyanannyi pengőnek, illetve mintegy 3500 akkori dollárnak felelt meg, de ne feledjük, hogy akkor a feketepiacon 1 svájci frankért 16 pengőt adtak, míg a nem hivatalos dollár–pengő árfolyam 1 a 45-höz volt.[36] Nem tudjuk, hogy ez a pénz – legalább részben – Ujszászy személyes megtakarítása, a 2. vkf. osztály, illetve az Államvédelmi Központ valamely külföldi akció finanszírozására deponált pénze,[37] ezek kombinációja, netán – elvileg még ez a lehetőség sem kizárható – Ujszászy (provokációs?) „honoráriuma" valamely külföldi kémszolgálattól.[38]

A szövegek olvasásakor egy percig sem feledkezhetünk meg arról, hogy ezek a feljegyzések – ellentétben a fentebb említett közszereplők műveivel[39] – fogságban (öt éven belül a negyedikben!) készültek, a különféle elvárásokkal szemben egész pályafutása során nagy rugalmasságot tanúsító szerző „jövője és szabadsága irányában" teljes „bizonytalanságban, nyugtalanságban."[40] volt. Némi pátosszal ezek az írások inkább vallomások a túlélésért, semmint objektív feljegyzések, így a szöveg forrásértéke, valóságtartalma alaposan megkérdőjelezhető.

Ujszászy – mint ez feljegyzései stílusából és a fogsága időszakából fennmaradt adatokból egyaránt kitűnik – készségesen együttműködött kihallgatóival. Nem tudjuk mit ígértek neki, jövőjére nézve mivel hitegették. Dolgozhatott félelemből, de szakmai meggyőződésből, új szolgálatra való készségből is. Feljegyzései állításainak valóságtartalmát, információinak teljességét és hitelét akkori helyzete erősen befolyásolta. A magyar államhatalmi szervek „vendégszeretetét élvező" Ujszászy megalázott, megszomorított, de legfőképp megnyomorított. Helyzetéből adódóan helyenként kétes jelleműnek mutatkozik, aki „vallomásaiban" gyakran elébe megy kihallgatói kívánságainak, olykor – régi számlákat kiegyenlítendő – denunciál.[41]

A feljegyzések egyes részletei alapján úgy tűnik, Ujszászynak az irányított kérdéseken túlmenően is több alkalommal megmondták, mit írjon. „Az angol hírszerző szolgálat zsoldjában álló londoni jugoszláv emigráns kormány" és a „Vatikán által vezetett katolikus egyház támogatását bíró monarchista elemek"-szerű frázisok talán még valahogy „elmennek", de nehezen hihető, hogy egy a Nemzeti Hadseregben és a Magyar Királyi Honvédségben szolgáló, rangos tiszt önként olyan szófüzéreket vessen papírra, mint „Werth és Halder reakciós előítéletekkel terhelt /.../, akik szemellenzővel járják a világot", „monarchofasiszta", „reakciós amerikai körök", vagy

„a magyar kormány népnyúzó politikát folytatott Kárpátalján. Támogatta a nagybirtokot (például gróf Schönbornt), kizsákmányolta a zsellért."

Úgyszintén erős kritikával kell kezelnünk a feljegyzések diplomatákra, katonatisztekre vonatkozó névjegyzékeit és (esetleges negatív) jellemzéseit, mivel egyfelől egy a Horthy-korban szocializálódott tiszttől távol áll a klasszikusan a háború utáni baloldali terminológiához kapcsolódó (fasiszta, reakciós stb.) jelzők használata, másrészt, nem mellékesen, a felsorolt személyek, amennyiben Magyarországon maradtak, szinte valamennyien a háború utáni eljárások keresztтüzébe kerültek. (A legtöbb főtiszt ráadásul a nyilas hatalomátvétel utáni szerepvállalása miatt kerülhetett a listára, amiről az akkor már bujkáló Ujszászy aligha rendelkezhetett megbízható információkkal.) Nem kizárt tehát, hogy a – több személyt egyébként alaptalanul tartalmazó – lista célzatos megíratása egyszerűen a háború utáni államvédelem „bizonyítékgyártási" módszereinek részét képezte. Egy ilyen lista többek között alkalmas lehetett arra, hogy igazolják, miért tartják ellenőrzés alatt egyik vagy másik honvédtisztet (az erről szóló javaslat indoklásának alátámasztására például), vagy – szélsőségesebb esetben – a listát bizonyítékként csatolhatták az eljárás ügyészi, bírói szakasza során. (Mai szemmel lehetetlen eldönteni, hogy az Ujszászy által negatívan említett, „befeketített" emberekről írottak mennyiben tükrözik az események időpontjában róluk való véleményét, illetve a kérdéses személyek 1948. évi helyzetét. Hol a határ a visszaemlékezés torzítása, Ujszászy alkalmazkodása, helyezkedése, a külső sugallat, vagy akár személyes elszámolnivaló között.) Arról sem feledkezhetünk meg, hogy Ujszászy egyes – egykori tiszttársairól, állambiztonsági beosztottjairól, ismerőseiről írott – szakmai, emberi jellemzésének célja kihallgatói szempontjából (mint ez direkt módon a feltehetően az 1948. szeptember 18. után készült anyagokból kitűnik) esetenként nem a visszatekintés, hanem a jövőbeli felhasználás lehetett. Közülük néhány különleges felkészültségű szakember – érdekes lenne az egykorú indoklások feldolgozása – az államvédelem szolgálatában kapott feladatot.

Jóllehet a leírások többször markáns, számos részletében eleddig ismeretlen adalékot közölnek a két világháború közötti magyar vezető rétegek életéről, törekvéseiről, az 1938–1944 között történtekről, a 2. vkf. osztály, valamint az Államvédelmi Központ szervezetéről; s olykor az események és az egyes szereplők új oldalát világítják meg, mégis csak fenntartásokkal mondhatjuk, hogy érdemben is kiegészítik a kortárs memoárirodalmat. A szövegben feltűnően nagyszámú pontatlanság, tévesztés, csúsztatás érhető tetten (ezekre – ha nem is teljességgel – a jegyzetekben, illetőleg a bevezető tanulmányokban reflektáltunk), amelyeket a szerző minden ismételten hangoztatott együttműködési készsége ellenére, részben tudatosan dezinformáció[42] – esetenként tevékenysége egyes mozzanatainak elkonspirálása, osztályos társai lehetőség szerinti mentése – céljából, részben a kényszer hatása alatt, nem utolsósorban pedig memóriája kihagyásai[43] és a háttéranyag feltételezhető hiánya miatt követ(het)ett el.

Ujszászy kihallgatása és a jelenleg ismert feljegyzések készítése legalább egy hónapig elhúzódott (1948. augusztus 19-26., 28-31.; szeptember 1-3., 8-9., 11, 13–14., 17–18.).[44] Mint jelen feljegyzéseiben is olvasható, ismereteiről már korábban, oroszországi fogságában a szovjet szervek felkérésére több alkalommal írásos anyagokat készített, rádiónyilatkozatokat tett. A Szovjetunióban készült szövegek közül három e kötetben is olvasható, de feltételezhetően számuk több lehetett. Könnyen elképzelhető, hogy még néhány további nyilatkozata lappang a *Pravda* és más szovjet újságok 1946–1948 közötti hasábjain is. Kruglov szovjet belügyminiszter 1949. január 15-én

Molotovhoz írott levelében arról olvashatunk, hogy Ujszászy moszkvai tartózkodása alatt több vallomást[45] szolgáltatott a szovjet szerveknek, de arról is értesülünk, hogy a volt tábornoktól kapott anyagokat nem adták át a magyar szerveknek.[46]

A budapesti kihallgatási időpontok – amelyek között ünnep- és vasárnapok egyaránt megtalálhatók – nagyobb hézagai és Ujszászynak a „Mélyen tisztelt Altábornagy Úr"-hoz írott, 1948. december 10-i „búcsúlevele" azt sejtetik, hogy szorgos kihallgatói az állambiztonsági szervek legmagasabb köreiből kerültek ki, de legalábbis bírták azok kitüntetett figyelmét. (A levél „korrekt, szívélyes, előzékeny magatartás"-ról, jövőbeli együtt dolgozási hajlandóságról, „személyes búcsú"-ról tesz említést, ami az Ujszászy helyzetéből adódó túlzásokat is leszámítva közelebbi kapcsolatra utal. A levél címzettje egy altábornagy, név nélkül. Bár az ÁVH vezetőjén kívül a kérdéses időpontban a magyar katonai és polgári „rendvédelmi" és belügyi szervek legalább három további altábornaggyal is bírtak: Pálffy Györggyel, Sólyom Lászlóval és dr. Münnich Ferenccel, igen valószínű, hogy a címzett Péter Gábor volt. (Pálffy ekkor már nem a KatPol vezetője, a HM-ben volt miniszterhelyettes, igaz, ez nem akadályozta a KatPol bizonyos felügyeletében, míg a korábbi két volt budapesti rendőrfőkapitány, rendőr altábornagy közül ebben az időszakban Sólyom a HM Katonai Főcsoportfőnökség vezetője volt, míg Münnich nagyköveti rangban diplomataként szolgált.) A témaköröket, a jellemzendő személyeket nyilván kijelölték Ujszászy számára. Ezek – akár a tárgyra, akár a személyre tekintünk – önleleplező módon a kihallgatók irányított érdeklődését tükrözik.

Kihallgatói kérésére a volt tábornok 7-17 füzetnyi[47] terjedelemben („Újszászi [sic!] István vezérőrnagynak a VKF2 vezetőjének letartóztatása idején írt saját kezű feljegyzése") összesen 5 nagyobb (rapszodikusan változó) témakörben adott hosszabb-rövidebb felvilágosítást saját tevékenységéről, a 2. vkf. osztály és a világháborús csúcsszerv, az 1942. június végén létrehozott Államvédelmi Központ (ÁvK) felépítéséről, módszereiről, működéséről, a kémkedésről és kémelhárításról, a nyomozás módszereiről, az ügynökhálózat kiépítésének szabályairól, a Horthy-korszak katonai és politikai elitjéről, politikai és emberi habitusukról. A fennmaradt irategyüttesből arra következtethetünk, hogy gazdag tapasztalatairól kihallgatóinak, illetve azok megbízójának szinte szakmai felkészítést, rendszeres szemináriumot tartott. A fogva tartóitól kapott füzetekben Ujszászy közel tankönyvszerűen leírta az ÁvK felépítésének, működésének számos jellemzőjét. Rögzítette, hogy „az állambiztonságnak olyan elkülönített anyagi forrásokra", azaz speciális költségvetésre van szüksége, melyek fölött „kizárólag annak irányítója" rendelkezhet. Sémákat készített és számos szakmai tanáccsal szolgált, megosztotta kihallgatóival sok egyedi, különleges tapasztalatát.

Csak a szemléltetés kedvéért álljon itt néhány az általa megválaszolt kérdések közül: 1938 őszi és 1939 tavaszi események; idegen államokkal való hírszerző és kémelhárító együttműködés; németbarát és nemzetiszocialista érzelmű tisztek a honvédségben; kormányzóhelyettes választás 1941–1942 telén; Barankovics István; a nemzeti parasztszövetség; az 1944. tavaszi német megszállás előkészítői; Horthyval érintkezést tartó volt külpolitikusaink jellemzése; hálózatok; a 2. vkf. osztály alárendelt bel- és külföldi szervei, ügymenete; Vörös János vezérezredesről adatok; a Kállay-kormány különbéke-törekvései 1943 nyarán és őszén; zsidók kiutasítása 1941 nyarán Kárpátaljáról; Maniu Gyula (sic!) és a magyar kormány kapcsolatai; Ujszászy kapcsolatai Horthyhoz és Kállayhoz; és végül, hab a tortán – Horthy általa ismert nőviszonyai – mind felkeltették a kihallgatók megkülönböztetett figyelmét.

A feljegyzésekben sokat olvashatunk az ügynöki tevékenységről, a szövegben több „ügynök"-listát is találunk. A „listák" tanulmányozása közben nem szabad azonban megfeledkeznünk arról, hogy Ujszászy – megtagadva a titkosszolgálati munka egyik legfontosabb alapszabályát – gyakorlatilag „kiadja" mindazokat, akik információ-szolgáltatóként kapcsolatban állottak a 2. vkf. osztállyal. Bár maga is próbálja elkülöníteni az együttműködő személyeket aszerint, hogy milyen minőségükben álltak kapcsolatban az osztállyal, a „lista" könnyen félreért(elmez)hető.

Azt sugallja, hogy a 2. vkf. osztály általános, különleges és „szak"[48] hálózatához legfelső szinten arisztokraták, miniszterek, államtitkárok, miniszteri tanácsosok, külügyminisztériumi vezetők, külföldi követek, miniszterelnökségi államtitkárok, ipari és kereskedelmi minisztériumi vezetők, országgyűlési képviselők, főispánok, katona-, rendőr-, csendőrtisztek, szomszédos országok kisebbségi vezetői, püspökei, üzletemberek, pénzügyi vezetők, orvosprofesszorok, egyetemi tanárok, étterem- és szállodatulajdonosok, színészek, írók, zsurnaliszták stb. tartoztak, vagyis olyanok, akik különböző politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális kulcspozíciókat töltöttek be, akiknek jelentős szerepük volt az állami és társadalmi életben. (Nomina sunt odiosa!) Alattuk helyezkedtek el a szélesebb tömegek[49] és a szűkebben vett, rendszeresen (meg)fizetett „hivatásosok". A névsort olvasva úgy tűnik, mindenki „szem a láncban". Mielőtt azonban a névsort tanulmányozva s a mai ügynökhisztériát a múltba visszavetítve hajlamot éreznénk a(z akkori) rendszer kárhoztatására, érdemes két dolgot megfontolni. Az egyik: Ujszászy minden szakszerűsége ellenére hajlik arra, hogy összekeverje a hivatalos és társadalmi kapcsolatokat a szűkebben vett hírszerzői, tartótiszti munkával, ügynöki tevékenységgel. Nyilvánvalóan, mondjuk egy magyar írónak egy külföldi követség fogadásán való megjelenése, de akár arról egy baráti társaságban való beszámolója a második és nem a harmadik kategóriába esik. Egy magyar kisebbségi vezető kapcsolattartása azon ország hivatalos köreivel, ahol él, vagy a magyar hatóságokkal, úgyszintén nem az ügynöki tevékenység körébe sorolandó. (A példák száma szinte tetszés szerint bővíthető.) Másfelől, a névsorokat ismételten átolvasva, az a határozott meggyőződésünk támad, hogy amikor Ujszászy az egykori 2. vkf. osztály ilyen vagy olyan, titkos, illetve hivatalos kapcsolataként, „ügynökeként" felsorol mindenkit, akit csak lehet, sőt nem lehet,[50] gyaníthatóan a lista parttalanná tételével[51] próbálja kihallgatóit megtéveszteni, igazi ügynökeit fedezni.

Az általános intézményi struktúrán, működési sémákon túlmenően, Ujszászy kihallgatói sok esetben praktikus információkat kértek tőle, olyanokat, amelyek az aktuális politikai fordulatok során azonnal használhatók voltak. Így került sorra például Barankovics István korábbi tevékenysége, az állambiztonsági szervekkel 1941–1942. évi állítólagos vagy valós kapcsolata. Ezek az információk nem maradtak a füzetek lapjain. Az Államvédelmi Hatóság apparátusában az adatokat tanulmányozták, feldolgozták, rövidesen hasznosították. A következő hónapok, évek – legtöbbször jogsértő – pereiben visszaköszönnek. Az 1948. augusztus 19. és szeptember 18. között készült „füzetek" feljegyzéseit bizonyítékként, illetve háttér-tájékoztató anyagként használták fel az Államvédelmi Hatóság és 1990 előtti utódszervezetei vizsgálatai során, eljutottak az ügyészi hatóságokhoz is, sőt részleteit bírósági dokumentumokhoz is csatolták. A „Fekete Iván" aláírásával ellátott feljegyzések leválasztott részleteit, töredékeit beékelték például a Vörös János,[52] a Mindszenty-ügy,[53] valamint a László Dezső[54] elleni eljárások aktái közé. A „Fekete Iván" fedőnéven írt jelentésekből Péter Gábor letartóztatása és Sztálin halála után, 1953-ban lett

az állambiztonsági alkalmazottak számára nyíltan is *„Újszászi* [sic!] *István vezérőrnagynak, a VKF/2 vezetőjének letartóztatása idején írt saját kezű feljegyzése"*. Egy, a Belügyminisztérium I/2 alosztálya számára 1955. augusztus 8-án, az angol hírszerzésről és ügynökeiről készült, rengeteg (név)elírást tartalmazó hétoldalas jelentés (ÁBTL 3. 1. 5. 0–9244) készítője a szöveghez írott záró megjegyzésében egyértelműen leszögezi, hogy az „... anyagot Ujszaszi [sic!] István volt VKF/[2] ezredes saját kezű feljegyzéseiből másoltam."

A legalább hét füzetet megtöltő eredeti feljegyzések a Belügyminisztérium II/11. osztálynak irattárában 71-5363/1-7 iktatási szám alatt 7 nagy iratgyűjtőben kerültek megőrzésre. 1960. május végén az anyagot közelebbről ismeretlen okból több gépírónő közreműködésével legalább 4 példányban legépelték, majd az így hét kötetet kitevő feljegyzéseket szigorúan titkos jelzéssel besorolták – az 1950-es évek elejétől folyamatosan bővített – úgynevezett „A" jelzetű anyagok közé.[55]

A füzetek tartalmának átgépelése nagy valószínűséggel (1957 áprilisától) a Belügyminisztérium II/5 osztály (belső reakció elhárítás) helyettes vezetője, Hollós Ervin (Budapest, 1923 –) alezredes intézkedése nyomán történt. Ezzel is igazolni próbálták, hogy az 1956. októberi „sajnálatos események" nem a népi elégedetlenség, hanem a külföldi és hazai horthysta reakció aknamunkájának következményei voltak. Azonban az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának 1956. december 5-i ülésén hiába nevezték meg a „belső reakciót" a forradalom egyik kiváltó okaként, Hollós csoportja nem volt képes ezt megfelelő arányban igazolni, ezért – a politikai vezetés engedélyével – visszanyúltak a 11 évvel ezelőtt elkövetett úgynevezett háborús és népellenes ügyek vizsgálatához.[56]

Hollós az 1956 utáni megtorlások egyik irányítójaként különös gondot fordított a belső reakció (így a volt horthysta katonatisztek, csendőrök, hivatalnokok és egyéb dignitások) ügyeinek újbóli felelevenítésére, nyakukba varrva az '56-os felelősséget.[57] A magyar hatóságok 1957-től számos, esetenként halálos ítélettel végződő eljárást indítottak volt nyilasok, csendőrnyomozók, vagy akár 1919-es ellenforradalmárok ellen, leporolták a volt magas rangú katona-, rendőr- és csendőrtisztek aktáit. Az úgynevezett belső reakció történeti igényű feltérképezése általános jelenséggé vált.[58]

A feljegyzések gépelt példányai jelenleg különböző intézmények (ÁBTL, Politikatörténeti Intézet, katonai és polgári nemzetbiztonsági szolgálatok irattárai, valamint a Hadtörténelmi Levéltár[59]) őrzésében lelhetőek fel, az eredeti, kézzel írott, egy kötetté összefűzött hét füzet az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (*ÁBTL*, A-414-es jelzet) található.[60]

A füzetek dátumainak alapján a szisztematikus kihallgatások és jelentések 1948 szeptemberének harmadik hetében véget értek. Sokáig nem tudtuk, hogy eztán mivel töltötte napjait Ujszászy, mit ígértek neki, ha egyáltalán. A már többször említett 1948. december 10-i levél alapján azonban úgy tűnt, hogy – nyilván felsőbb megbízásból – tovább „dolgozott".[61] Ezt a feltevést ma már bizonyítani is tudjuk. Kiadványunk már közvetlenül megjelenés előtt állott, amikor Fortuna kegyéből[62] 2005 novemberében egy újabb terjedelmes Ujszászy-szöveg[63] került elő. Már az első felületes összehasonlítás során kiderült, hogy ez a lényegileg négy részre tagolható anyag a 2. vkf. osztály felépítésére, működésére, az ÁvK-ra vonatkozó korábbi fejezetek átdolgozása, részleges bővítése, megfejelve egy „az angolszász államok ellen felkutatásra és beszervezésre alkalmasnak vélt egyének" (al)címet viselő terjedelmes jegyzékkel. A bővítés jól érzékelhető az események hátterének olykor a korábbinál terjedelmesebb részletezésében, más aspektusainak kiemelésében, az „érintett" személyek[64]

számának növelésében, ami történhetett úgy, hogy Ujszászynak memóriája felfrissítésére különféle segédleteket (lak- és címjegyzékek, telefonkönyvek, sematizmusok, speciális jegyzetek stb.) bocsátottak rendelkezésére, de az is elképzelhető, mint a két metódus kombinációja, hogy ő a maga részéről épp a listák felduzzasztásával igyekezett csökkenteni az egyes szereplők (gondoljunk csak az „ügynök"-listákra!) jelentőségét, összemosva a fontos és érdektelen figurákat. Ez az MDP vezetőségének informálására készült irat minden bizonnyal csak egy az 1948. szeptember 18. és december 10. között készült anyagok sorából.

Az 1948. december 10-én írott levelében Ujszászy megköszöni az ajándékul kapott szép nyakkendőt, és aggodalmát fejezi ki jövője iránt. Aggodalma indokoltnak bizonyult, a levél az utolsó hitelesnek tűnő életjel róla, viszonylag rövid időn belül már nem volt az élők sorában, nyilvános per és ítélet nélkül eltűnt, meghalt,[65] megölték,[66] vagy itthon vagy „... valahol Oroszországban."[67]

* * *

A korábban csak a szűkebb szakma által ismert Ujszászy-feljegyzések kiadásának ötlete Szita Szabolcsnak, a Holokauszt Dokumentációs Központ és Emlékgyűjtemény tudományos igazgatójának és Békés Tamásnak, a PolgART Kiadó vezetőjének kezdeményezésére 2002 őszén merült fel először. A háromfős szerkesztőbizottság (Haraszti György – Kovács Zoltán András – Szita Szabolcs) eredetileg csak az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött változat kivonatos, minimálisan jegyzetelt közzétételére gondolt, de rövidesen kiderült, hogy a rendelkezésre álló anyag jóval terjedelmesebb a korábban gondoltnál, a szövegek ellentmondásai miatt az olvasó orientálására nagyobb mérvű jegyzetapparátus[68] szükségeltetik – mindez szükségessé tette az eredeti koncepció átértékelését. A felmerülő újabb feladatok miatt a munka elhúzódott, annál is inkább, mivel Szita Szabolcs – más irányú elfoglaltsága miatt – végül csak az Ujszászy és Karády kapcsolatát, illetve utolsó éveit bemutató tanulmány(ok) elkészítését tudta vállalni, és menet közben – a PolgART profilváltása miatt – kiadói cserére is sor került.

Kötetünkben a gép- és kéziratos változatokat összehasonlítva tesszük közzé a fogoly Ujszászynak tulajdonított jelenleg ismert valamennyi feljegyzést. A szöveg közzététele során – a helyesírási szempontok kivételével – igyekeztünk a legteljesebb mértékben ragaszkodni a kézirati szöveghez. A földrajzi és családneveknek (különféle okokra visszavezethető) gyakran téves írásmódját, terminológiai elírásokat stb. azonban az első előfordulástól eltekintve korrigáltuk és egységesítettük. (Névtévesztés esetén az első előfordulásnál meghagytuk a hibás formát, jegyzetben közölve a helyes alakot.) A Politikatörténeti Intézet Levéltárából (Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár) származó anyagban a gépírói hibákat külön jelölés nélkül javítottuk, a hibás névalakokat itt is korrigáltuk (legfeljebb az első előfordulásnál hívtuk fel az olvasó figyelmét egy sic! megjegyzéssel), a gyakran eltérő névalakokat egységesítettük, a hiányzó keresztneveket alkalomadtán kiegészítettük.

A három idegen (minden bizonnyal eredetileg német) nyelvű szöveget (1-es függelék: 1/5.–1/7.) magyar fordításban közöljük, az eredeti publikáció terminológiai elírásait, hibás névalakjait helyesbítettük, a szövegekben az olvashatóság érdekében helyenként kisebb korrekciókat végeztünk. A kötethez a jobb használhatóság érdekében névmutató készült, amelyben az egyes személyeknél a második világháború európai harci eseményeinek végéig ismert legmagasabb katonai/polgári rendfoko-

zatát, címét, beosztását stb. tüntetettük fel. (A névmutatóban *dőlt betűvel* írjuk a szakirodalmi hivatkozások szerzőinek, interjúalanyainknak és segítőinknek nevét. A hivatkozási oldalszámok megadásakor ugyancsak *dőlt számmal* jelezzük, ha az a kérdéses név egy jegyzetbeli előfordulásra utal.)

Mivel az Ujszászy-feljegyzések közel 25 éves időszakot fognak át, szinte elkerülhetetlen, hogy ugyanaz a személy a főszövegben ne több rendfokozattal szerepeljen (a névmagyarosítások miatt akár több néven is!), s ez helyenként időrendi konfúziókhoz vezet. Ezeket alkalomadtán [] zárójelben korrigáltuk – a [] zárójel a szövegben annak külön feltüntetése nélkül is mindig a szerkesztői beavatkozást jelzi – de hogy ezzel minden alkalommal ne terheljük a szöveg folyamatos olvasását, a kötet végén egy külön, általunk is ideiglenes, első kísérletnek tekintett táblázatban (2-es függelék: 2/2 A kötetben szereplő tényleges honvéd- és csendőrtisztek rendfokozatai a kinevezés időpontja szerint) foglaltuk össze a szükséges ismereteket.

A főszöveg jegyzetei kettős jellegűek. Egyrészt itt ismertettük a feljegyzésekben csak érintőlegesen említett legfontosabb eseményeket, illetve itt történik a korabeli rövidítések, mozaikszavak feloldása. Másfelől a főszöveg *első* előfordulási helyén találhatók az Ujszászyhoz hivatalból vagy személyi okokból közelálló legfontosabb magyar katonai/csendőri/rendőrségi,[69] diplomáciai stb. szereplők részletesebb életrajzi adatai. Bár ismételten hivatkozunk a szakirodalomra, igyekeztünk a kötet használóinak munkáját megkönnyíteni, így a jegyzetek a hasonló jellegű kiadványoktól eltérően a megszokottnál nagyobb számúak és bővebbek. Mint ahogy már említettük (az okokat lásd fenn), Ujszászy feljegyzései számos elírást, tévedést tartalmaznak, így az olvasónak a jegyzetek segítségével *in situ* módjában áll a főszöveg adatainak ellenőrzése, esetleges korrigálása.

A szerkesztő és munkatársai kedves kötelezettségüknek tesznek eleget, amikor köszönetet mondanak mindazon hazai és külföldi kollégáiknak, akik igen szolgálatkészek és nagylelkűek voltak a kötet anyagának felkutatása és sajtó alá rendezése hosszú évei alatt. Különös hálával tartozunk az egyes részterületeken nyújtott segítségükért Balla Tibor őrnagynak, az Osztrák Hadilevéltár mellett működő Állandó Magyar Levéltári Kirendeltség helyettes vezetőjének (Bécs: Ujszászy első világháborús kitüntetései, osztrák katonatisztek), Borus Józsefnek (hadtörténeti vonatkozások), Böör Lászlónak (Ujszászy család; nagykőrösi információk), Anton Dörnernek (Kolozsvár; román vonatkozások), Földes Istvánnak (Tampere; finn adatok), Galántai Zsoltnak (Ujszászy svábhegyi és zuglói fogsága, Karádyval való kapcsolata), Kornis Pálnak (Ujszászy zuglói tartózkodása, halála), Kovács Istvánnak (lengyel adatok), Miskolczy Ambrusnak (román adatok), Okváth Imrének (BM Katonapolitikai Osztály), Pein Attilának (Zenta; szerb-horvát-szlovén vonatkozások), Penka Peykovszkának (Szófia: bolgár katonatisztek), Ritter Lászlónak (brit és amerikai hírszerzéssel kapcsolatos adatok és iratok), Salamon Pálnak (Kassa; szlovák adatok), Számvéber Norbertnek (hadtörténelmi adatok és anyagok), Szarka Lászlónak (csehországi és kárpátaljai vonatkozások), Tom (Tamás) Ujszászynak (családi háttér), Varga Lászlónak (PIL-ben őrzött anyag nyilvánosságra hozatala), Vida Istvánnak (Kisgazdapárt), Wiszkidenszky Andrásnak (családi háttér) és Zinner Tibornak (ÁVO, BM. ÁVH).

Munkánk szinte lehetetlen lett volna a könyvtári és levéltári dolgozók csendes segítsége, valamint az intézeti és egyetemi kollegáink hozzájárulása nélkül. Különösen az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, a Hadtörténelmi Levéltár, a Magyar Országos Levéltár, az MTA Történettudományi Intézete, az Országos Széchényi Könyvtár, az 56-os intézet Oral History Archivuma a Pest Megyei Levéltár nagykőrösi osztálya és a Politikatörténeti Intézet Levéltára, áldozatos munkatársait

és vezetőit (név szerint elsősorban Gecsényi Lajos [MOL], Glatz Ferenc akadémikus [MTA TTI], Gyarmati György [ÁBTL] Holló József Ferenc nyugállományú altábornagy (Hadtörténeti Intézet és Múzeum) főigazgatókat, Lénárt András tudományos munkatársat (Oral History Archívum) és Zalai Katalin levéltárigazgatót [PIL]) illesse köszönet! Rendkívül hálásak vagyunk Baczoni Gábor Miklósnak, Borus Józsefnek, Gyarmati Györgynek, Ritter Lászlónak, Sipos Péternek, Szász Zoltánnak, last but not least Szakály Sándornak, a kötet hivatalos lektorának, akik annak különböző stádiumaiban ismételten átolvasták a könyv kéziratát és észrevételeikkel, tanácsaikkal, saját adataik átengedésével jelentős mértékben hozzájárultak a korra vonatkozó ismereteink hiányosságainak kiküszöböléséhez. Az olvasók elnézését kérjük néhány, a kötetben közölt fotó rossz minőségéért. Ennek oka az eredeti felvételek nem megfelelő állapota. Mindazonáltal e képek közlését – kordokumentum jellegük miatt – fontosnak tartottuk. Az illusztrációk kiválasztásához nyújtott segítségért Cs. Lengyel Beatrix főosztályvezetőt (Magyar Nemzeti Múzeum), Demeter Zsuzsa főmúzeológust (Kiscelli Múzeum), Galántai Zsoltot és Illésfalvi Péter főmúzeológust (Hadtörténeti Intézet és Múzeum) illeti köszönet.

Ezúton is külön köszönjük Bart Istvánnak, Gspann Veronikának, Illyés Évának és Kúnos Lászlónak, a Corvina Kiadó munkatársainak gondos és intelligens szerkesztői és kiadói segítségét, valamint Glatz Ferencnek, Gyarmati Györgynek, Kolosi Tamásnak, Kovács Árpádnak, Markó Györgynek, Radnainé Fogarasi Katalinnak és Székely Gábornak a könyv megjelentetéséhez nyújtott önzetlen és nagyvonalú támogatását.

Mindama segítség és a sok-sok tanács ellenére, amit felsorolt – és netán méltatlanul nem említett – barátainktól és kollégáinktól kaptunk, a könyv hibáiért és hiányosságaiért a felelősség természetesen teljes mértékben a szerkesztőt, illetve a tanulmányok íróit terheli. Kérjük e kötet mindazon olvasóit, akik az itt közölt tanulmányok és jegyzetek egyes állításait kifogásolják, adatait korrigálni kívánják, vagy netán a még számtalan megoldatlan Ujszászy-rejtély feloldásához további dokumentumokkal rendelkeznek, hogy észrevételeiket, javaslataikat – a Kiadón keresztül – juttassák el hozzánk.

JEGYZETEK

1 MVD – *M*inyisztyersztvo *V*nutrennih *D*jel (akadémiai átírásban Gyel), a Belügyminisztérium; egyben a korabeli szovjet politikai rendőrség elnevezése.

2 Talán éppen a magyar (államvédelmi) hatóságok kérése alapján. Ujszászy szolgálatkészségét a háborús bűnösök nürnbergi perében tett írásos tanúvallomásával, illetve a Draža Mihajlović ügyben adott nyilatkozatával a szovjet hatóságok előtt már bizonyította. Együttműködési készségét alkalomadtán fogolytársairól szolgáltatott információkkal is alátámasztotta. Csak feltételezhetjük, hogy Ujszászy speciális ismereteire a magyar „szervek" is igényt tartottak. (Tanúként, netán ha a helyzet úgy kívánja, vádlottként a folyamatban lévő, illetve készülő perekben? Netán a kiterebélyesedő ÁVO – BM. ÁVH szakmai továbbképzőjeként?) Ha gátat is vetünk fantáziánk szárnyalásának, a hazabocsátási aktus mindenképpen különösnek és kivételesnek tekinthető, mivel ismereteink szerint a szovjet hatóságok „kiemelt figyelemmel viseltettek mindenki iránt, akinek bármi köze volt a VKF-2-höz. Azok a személyek, akik a csehszlovák vagy szovjet vonalon dolgoztak, 'munkájuk elismeréseként' általában húszévnyi börtönbüntetést kaptak. A többségük 1950-ben, vagy az ötvenes évek derekán tért haza." – Vö. **Böll Gábor**: A VKF-2 szervezettörténete az újabb kutatások tükrében in: **Okváth Imre** (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958*, (Budapest: Történeti Hivatal, 2001), 100-101. Szita Szabolcs moszkvai kutatásai szerint Ujszászy nyilvántartási dossziéjából csak annyi publikus, hogy 1948. augusztus 8-án a repatriáló szervek 36. számú táborának állományába sorolták. (Az indok ismeretlen.)

1/a-b. Ujszászi Imre és Molnár Teréz házasságkötésének bejegyzése (Nagykőrös, 1874)

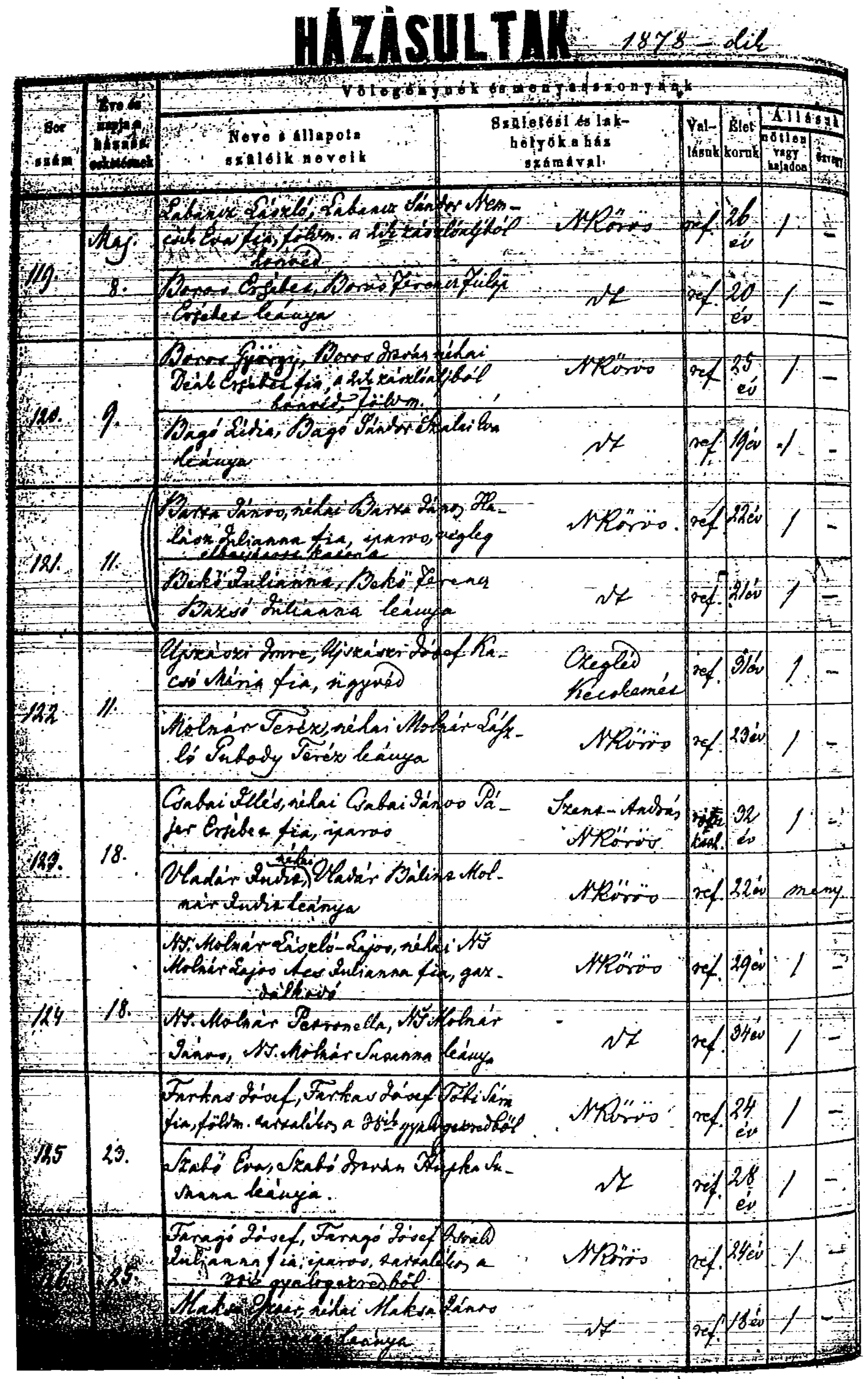

HÁZASULTAK 1878-dik

Sor szám	Év és napja a házasságkötésnek	Vőlegények és menyasszonyok: Neve s állapota szülők nevei	Születési és lakhelyök a ház számával	Vallásuk	Életkoruk	Állásuk: nőtlen vagy hajadon	özvegy
119.	Máj. 8.	Lakatos László, Lakatos Sándor Kom... Éva fia, földm. a 2dik tizedből	N.Kőrös	ref.	26 év	/	—
		Boros Erzsébet, Boros Ferencz Fülöp Erzsébet leánya	u. a.	ref.	20 év	/	—
120.	9.	Boros György, Boros István néhai Deák Erzsébet fia, a 2dik tizedből földm.	N.Kőrös	ref.	25 év	/	—
		Bagó Lídia, Bagó Sándor Ekalai [?] leánya	u. a.	ref.	19 év	/	—
121.	11.	Barta János, néhai Barta János Ha... Julianna fia, iparos	N.Kőrös	ref.	22 év	/	—
		Bakó Julianna, Bakó Ferencz Barsi Julianna leánya	u. a.	ref.	21 év	/	—
122.	11.	Ujszászi Imre, Ujszászi József Ka... Mária fia, szíjgyártó	Czegléd Kecskemét	ref.	31 év	/	—
		Molnár Teréz, néhai Molnár László Subody Teréz leánya	N.Kőrös	ref.	23 év	/	—
123.	18.	Csabai Illés, néhai Csabai János Pá... Erzsébet fia, iparos	Szent-András N.Kőrös	római kath.	32 év	/	—
		Vladár Judit, néhai Vladár Bálint Molnár Judit leánya	N.Kőrös	ref.	22 év		özvegy
124.	18.	Id. Molnár Ercsi Lajos, néhai Id. Molnár Lajos Aros Julianna fia, gazdálkodó	N.Kőrös	ref.	29 év	/	—
		Id. Molnár Petronella, Id. Molnár János, Id. Molnár Susanna leánya	u. a.	ref.	34 év	/	—
125.	23.	Farkas József, Farkas József Tóth Sára fia, földm. tartalékos a 3dik gyalogezredből	N.Kőrös	ref.	24 év	/	—
		Szabó Éva, Szabó István Hajka Susanna leánya	u. a.	ref.	28 év	/	—
126.	25.	Faragó József, Faragó József Ocsvald Julianna fia, iparos, tartalékos a ... gyalogezredből	N.Kőrös	ref.	24 év	/	—
		Maksa Ilona, néhai Maksa János ... leánya	u. a.	ref.	18 év	/	—

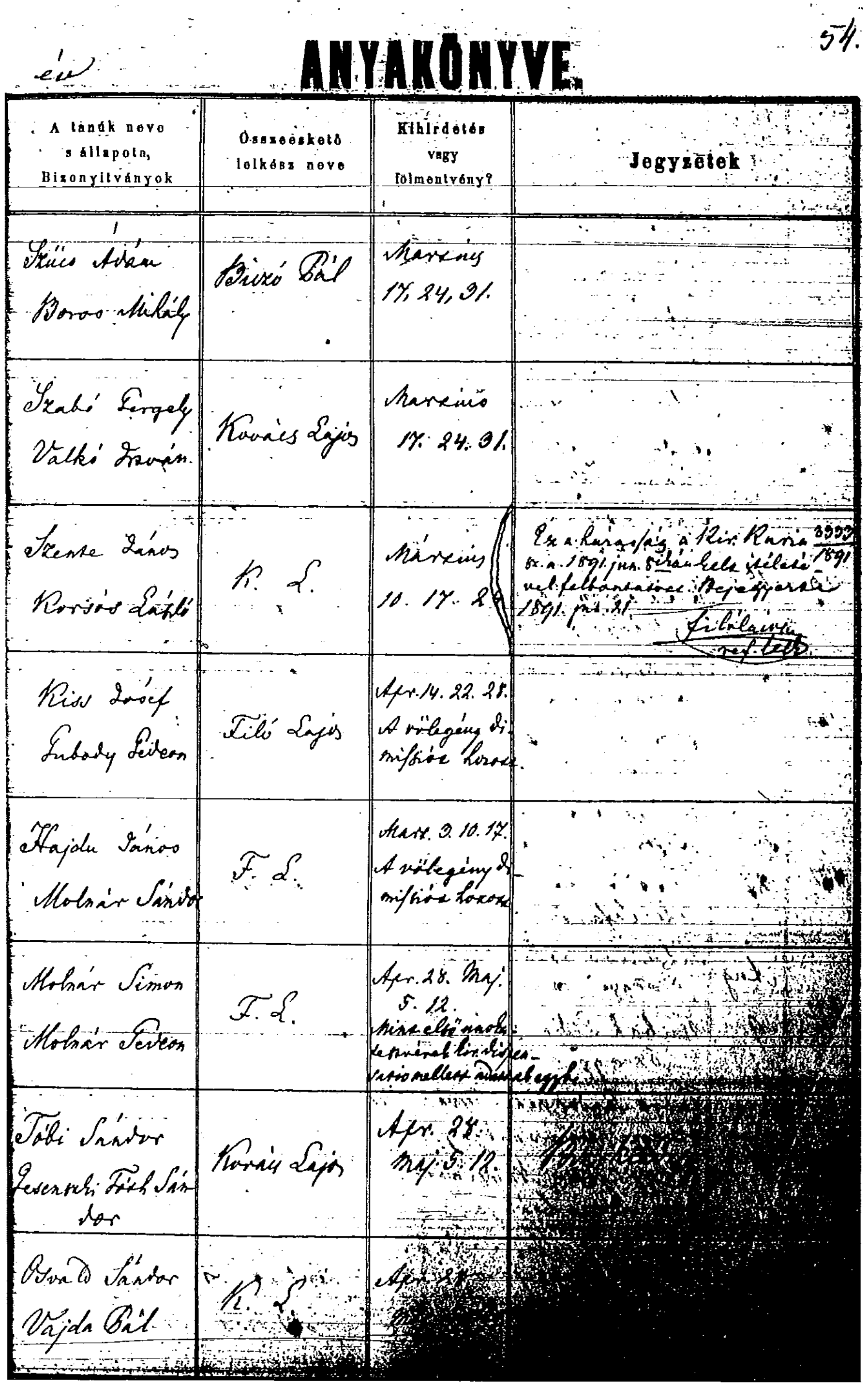

év ANYAKÖNYVE. 54.

A tanúk neve s állapota, Bizonyítványok	Összeeskető lelkész neve	Kihirdetés vagy fölmentvény?	Jegyzetek
Szűcs Ádám Boros Mihály	Biró Pál	Márczius 17. 24. 31.	
Szabó Gergely Valkó István	Kovács Lajos	Márczius 17. 24. 31.	
Szente János Korsós László	K. L.	Márczius 10. 17. 24.	Ezen házasság a Kir. Kúria 3593/1891 sz. a. 1891. jun. 5. kelt ítélete által felbontatott. Nagykőrös 1891. júl. 31. [illegible] ref. lelk.
Kiss József Subody Gedeon	Tóth Lajos	Ápr. 14. 22. 28. A vőlegény 2dik másáról Kecsk.	
Hajdu János Molnár Sándor	F. L.	Márcz. 3. 10. 17. A vőlegény 2dik másáról Loxora [?]	
Molnár Simon Molnár Gedeon	F. L.	Ápr. 28. Máj. 5. 12. Másodfokú testvéri [illegible] ...	
Tóbi Sándor Gesenesi [?], Török Sándor	Kovács Lajos	Ápr. 28. Máj. 5. 12.	
Osvald Sándor Vajda Pál	K. L.	Ápr. 21. [illegible]	

2/a-b. Ujszászy István születési bejegyzése (Nagykőrös, 1894)

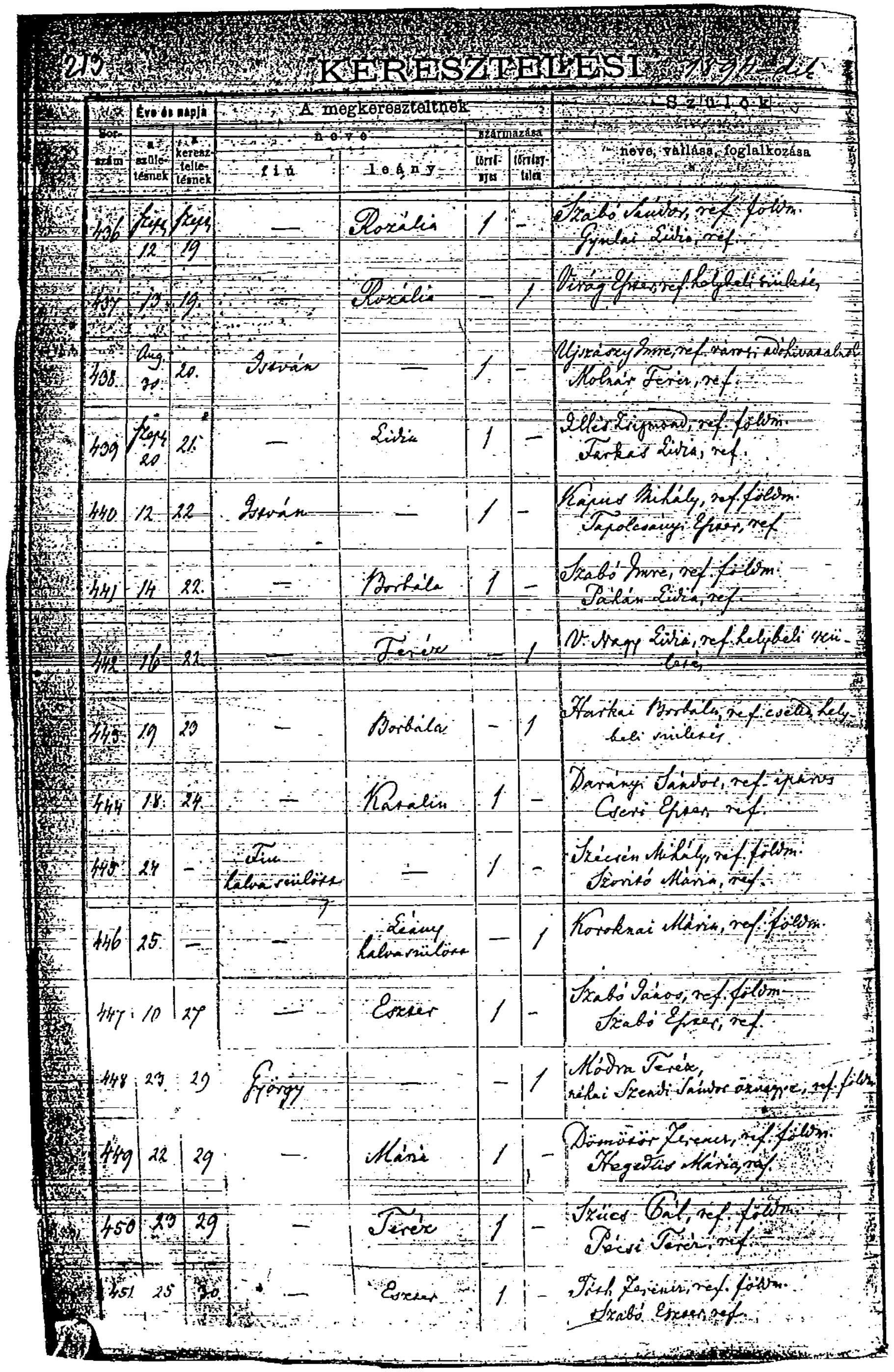

KERESZTELÉSI 1894–ik

Sor-szám	Éve és napja a születésnek	Éve és napja a keresztelésnek	A megkereszteltnek neve: fiú	A megkereszteltnek neve: leány	Származása: törvényes	Származása: törvénytelen	Szülők neve, vallása, foglalkozása
436	Jún. 12	Jún. 19	—	Rozália	1	—	Szabó Sándor, ref. földm. Gyulai Lídia, ref.
437	13	19		Rozália	—	1	Virág Eszter, ref. helybeli [illegible]
438	Aug. 20	20	István	—	1	—	Ujszászy Imre, ref. városi adóhivatali [illegible] Molnár Teréz, ref.
439	Jún. 20	21	—	Lídia	1	—	Illés [illegible], ref. földm. Farkas Lídia, ref.
440	12	22	István	—	1	—	Kapus Mihály, ref. földm. [illegible] Eszter, ref.
441	14	22	—	Borbála	1	—	Szabó Imre, ref. földm. Pálin Lídia, ref.
442	16	22	—	Teréz	—	1	N. Nagy Lídia, ref. helybeli [illegible]
443	19	23	—	Borbála	—	1	Harkai Borbála, ref. [illegible]
444	18	24	—	Katalin	1	—	Darányi Sándor, ref. iparos. Cseri Eszter, ref.
445	24	—	Fiú halva született	—	1	—	Szécsén Mihály, ref. földm. [illegible] Mária, ref.
446	25	—	—	Leány halva született	—	1	Koroknai Mária, ref. földm.
447	10	27	—	Eszter	1	—	Szabó János, ref. földm. Szabó Eszter, ref.
448	23	29	György	—	—	1	Módra Teréz, néhai Szendi Sándor özvegye, ref. föld.
449	22	29	—	Mária	1	—	Dömötör Ferenc, ref. földm. Hegedűs Mária, ref.
450	23	29	—	Teréz	1	—	Szűcs Pál, ref. földm. Pócsi Teréz, ref.
451	25	30	—	Eszter	1	—	Tóth Ferenc, ref. földm. Szabó Eszter, ref.

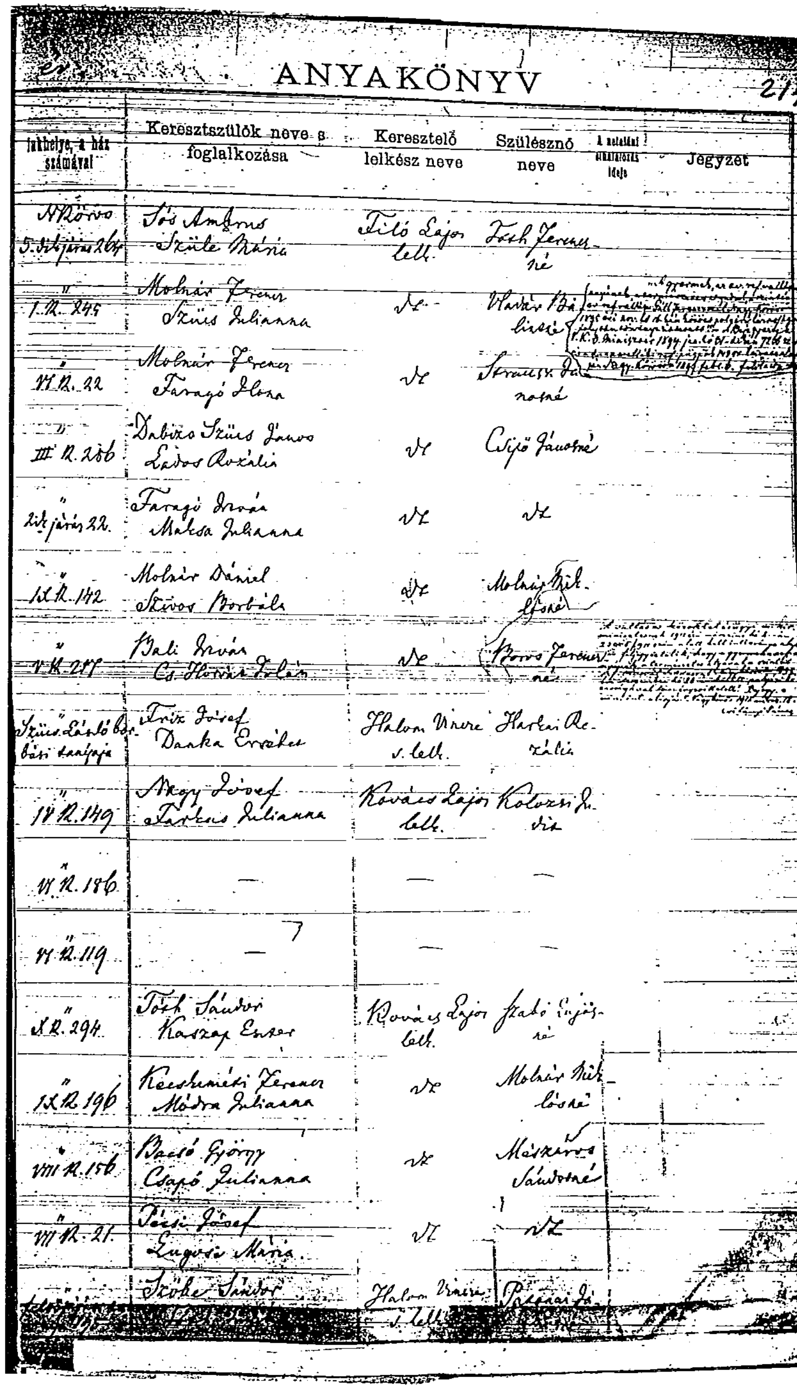

ANYAKÖNYV

Lakhelye, a ház számával	Keresztszülők neve s foglalkozása	Keresztelő lelkész neve	Szülésznő neve	A netaláni [illegible] ideje	Jegyzet
N.Kőrös 5. tized járás 264	Sós Ambrus, Szűle Mária	Tóth Lajos lelk.	Tóth Ferencné		
I. 12. 245	Molnár Ferenc, Szűcs Julianna	dtto	[illegible]		[illegible]
VI. 12. 22	Molnár Ferenc, Faragó Ilona	dtto	[illegible]		[illegible]
III. 12. 286	Szűcs János, Lados Rozália	dtto	Csipő Jánosné		
II. járás 22.	Faragó István, Mátsa Julianna	dtto	dtto		
IX. 12. 142	Molnár Dániel, [illegible] Borbála	dtto	Molnár [illegible]		
V. 12. 277	Bali István, [illegible]	dtto	Boros Ferencné		[illegible]
[illegible]	[illegible] József, Danka Erzsébet	Halom Imre s. lelk.	Harkai Rozália		
IV. 12. 149	Nagy József, Farkas Julianna	Kovács Lajos lelk.	Kolozsi [illegible]		
VI. 12. 186	—	—	—		
VI. 12. 119	—	—	—		
X. 12. 294	Tóth Sándor, Kaszap Eszter	Kovács Lajos lelk.	Szabó [illegible]né		
XII. 12. 196	Kecskeméti Ferenc, Módra Julianna	dtto	Molnár Mihályné		
VIII. 12. 156	Bacsó György, Csapó Julianna	dtto	Mészáros Sándorné		
VII. 12. 21	Pócsi József, Lugosi Mária	dtto	dtto		
[illegible]	Szőke Sándor	Halom Imre s. lelk.	[illegible]		

3. Kivonat a nagykőrösi református egyház keresztelési anyakönyvéből

260(11-4) 1937 szám.

KIVONAT

a nagykőrösi református egyház keresztelési anyakönyvéből.

Ezernyolcszáz kilencvennégy

Folyószám	Éve, napja: a születésnek	Éve, napja: keresztelésnek	A szülött neve: fiú	A szülött neve: leány	neme: fiú	neme: lány	törvényes	törvénytelen	A szülők neve, szülés helye vallása és polgári állása	lakhelye utca házszám	A keresztapák és anyák neve, polgári állása, lakhelye	A keresztelő lelkész neve	Szülésznő neve	A netaláni elhalálozás ideje
438	1894 augusztus 20.	1894 szeptember 20.	Ujszászy István	—	/	—	/	—	Ujszászy Imre, ref. adóhivatalnok; Molnár Teréz, ref.	Nagykőrös VI. k. 22.	Molnár Ferenc; Faragó Ilona	Filó Lajos	Krausz Jánosné	

Nevem aláírásával s az egyház pecsétjével bizonyítom, hogy e kivonat az anyakönyvi eredeti cikkel szóról-szóra egyezik.

Nagykőrös, 1937-ik év szeptember hava 10 napján.

Dr. [signature] református lelkész

4. Ujszászy István (Stefan von Ujszászy) írásprόbája a Schweizerischer Bankvereinnél (Zürich, 1930. október 18.)

CRT act. 1/6/1

SCHWEIZERISCHER BANKVEREIN
Société de Banque Suisse
ZÜRICH

PO-280'263

Ausstellungsdatum: 18. 10. 30.

Dossier PK

Unterschriftsproben:

I. Kontoinhaber:

Name: von Ujszászy Vorname: Stefan

Genaue Adresse: ~~Paris 11. Rue des Écoles~~ K.ung.Generalma Jagello ut 36, B U D A P E S T Lt. Lfz.No.552 v.17.

Unterschriftsprobe: Ujszászy István

3 **Varga Éva Mária** (főszerk.): *Magyar Hadifoglyok a Szovjetunióban. Dokumentumok (1941–1953)* (Moszkva-Budapest: ROSSZPEN – MKTTK: 2006), 572.

4 E bevezetőnek nem célja a magas pozíciókat betöltő Ujszászy enigmatikus karrierjének, 1930-as és 1940-es évekbeli nyílt és titkos szerepének vizsgálata. Katonai pályafutásáról, közszereplői tevékenységéről részletesen lásd Kovács Zoltán András e kötet számára írt történeti-életrajzi tanulmányát.

5 Az átadás időpontjában végrehajtó szervként az 1947. május 6-án HM Katonapolitikai Csoportfőnökséggé átalakult HM Katonapolitikai Osztály (KatPol; 1945. március 3-án kezdte meg működését, vezetője: Pálffy György [1946-ig hivatalosan Pálffy-Oesterreicher (Temesvár, 1909. 09. 16. – Budapest, 1949. 10. 24.)]) és a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályának (PRO; 1945 januárjában állították fel, vezetője: Péter Gábor [Újfehértó, 1906. 05. 14. – Budapest, 1993. 01. 23.]) valamint a Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályának (1945. május 17-től működött, vezetője: Tömpe András [Budapest, 1913. 11. 14. – Budapest, 1971. 12. 15.]) egybevonásával 1946. december 10-én létrejött Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya (ÁVO) jöhet szóba.

6 Gosztonyi Péter Szombathelyi Ferenc visszaemlékezéséhez írott egyik jegyzetében azt írja (Szombathelyi *Ferenc visszaemlékezése 1945*, sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta Gosztonyi Péter [Budapest: Zrínyi Kiadó, 1990], 69), hogy „Ujszászy 1946-ban titokban visszatért Budapestre, ott a Katonapolitikai Osztály álnéven egy budai villában helyezte el, ahol nem volt őrizetben, csak 'felügyelet' mellett élt. 1947-ben titokzatos körülmények között hunyt el. Egyik reggel szakácsnője holtan találta ágyában. Haláláról hivatalos közlemény nem jelent meg." Jóllehet a kutatók számára időközben hozzáférhető dokumentumok alapján a fenti állítás többszörösen is helyesbítésre szorul, lényegében ugyanez a hibás kronológia köszön vissza az Ujszászy-legendák terjedéséhez jócskán hozzájáruló **Benedek István Gábor** Ujszászyról, Karádyról, no meg Áháron Rokéách (Belz, 1880 – Jeruzsálem, 1957) belzi rebbe lengyelországi kimentéséről írott, nagy fantáziáról de szerény tényismeretről tanúskodó „filmregényében" (*Ez lett a vesztünk, mind a kettőnk veszte…*, [Budapest: Ezüstpénz – Magyar Könyvklub, 1998]), azzal a jogos helyesbítéssel, hogy a budai villából zuglói lesz, s egy tényszerűen nem igazolható állítással, miszerint a Szovjetunióba visszaszállításra váró Ujszászyt egy ávós tiszt – felsőbb utasításra – 1947 karácsonyán hátulról lelövi. Ujszászynak már az 1944/45-ös időszakkal sincs a korábbi szakirodalomban szerencséje. **Szita Szabolcs** 2002-ben még azt vélte (*A Gestapo Magyarországon* [Budapest: Korona Kiadó, 2002], 243), hogy „a nyilas érában Ujszászy, Szombathelyi és Kádár Gyula sopronkőhidai fogságot szenvedtek, az SS 1945. március végén Németországba hurcolta őket." Ezt Szita a jelen kötetben is közölt tanulmányában a tényeknek megfelelően korrigálta. Ujszászy sorsa a háború utáni évtizedekben mind Magyarországon, mind külföldön sokáig ismeretlen volt. A jeles osztrák hadtörténész, Peter Broucek például Edmund Glaises von Horstenau tábornok emlékirataihoz (*Ein General im Zwielicht. Die Erinnerungen Edmund Glaises von Horstenau* [in drei Bänden], [Wien-Köln-Gratz: Böhlau Nachfolger, 1980]) készített jegyzeteiben azt írja, hogy Ujszászy 1945-ben orosz fogságba esett, Nürnbergbe szállították, ahol megmérgezte magát (Bd. 3: *Deutscher Bevollmächtigter General in Kroatien und Zeuge des Untergangs des „Tausendjährigen Reiches"*, 410. old.).

7 Haraszti György interjúja Kornis Pállal (Budapest, 2006. április 27.).

8 Ujszászy elszállásolására a háborús pusztításoktól megkímélt, pártfunkcionáriusok által preferált egyik zuglói városrészben, egy Ilka (1879-től Ilka, 1929-től Nürnberg, 1951-től mindmáig megint Ilka) utcai villában került sor. A rendesen berendezett villa fenntartási költségei a KatPolt terhelték. A villa pontos helyét teljes bizonyossággal nem ismerjük. (Kornis Pál szerint a földszintes villa az utca Thököly és Egressy utca közé eső szakaszának bal oldalán, valahol a középtájon volt.) Az Ilka utcában azóta számos házat lebontottak, átépítettek. Az utca közepére eső 11., 12. (jobboldal!) 13. és 17. számú épületek közül az 1937-es lakcímjegyzék szerint kizárólag a 12. és a 17. sz. alatti épület volt földszintes, így a legnagyobb valószínűséggel a 17. számú ház fogható gyanúba. A 473,5 négyszögöles telken álló, eredetileg Stoffer Sándor városligeti főkertész (meghalt 1930-ban) és felesége által lakott épület vásárlás révén 1945. augusztus 13-án Gács Béla és Multas Ernő, majd 1947. július 13-án Hanófer Vilmosné, született Kálmán Teréz (1911–1980) kókai lakos tulajdonába került. (Akár ő és férje, Hanófer Vilmos (1909–1979) tagja lehetett a visszaemlékezésekben említett személyzetnek.) 1952-ben a ház és telek tulajdonjoga a 4/1952 tvr. alapján a Magyar Államra szállt. A telken egy kis, annak idején magas vésett smirgliszerű bazalt-kőkerítéssel (gömbölyített sarkokkal, kovácsoltvas díszítéssel) elkerített különálló föld-

szintes villa állt, amit az utcáról nem lehetett látni. A gótikus, ívelt díszítésekkel ellátott vörösesbarna vakolatú épület frontja fedett gangos volt, amit téglaoszlopok tartottak. A ház körülbelül 100 négyzetméter alapterületű volt: 2-3 szoba, nagy konyha, valamint spájz. Az ülőpados kertben eperfák nőttek. (Galántai Zsolt helytörténész szíves adatszolgáltatását ezúton is köszönöm.) Az épületet 2000 táján lebontották, helyén ma meglehetősen igénytelen külsejű ötemeletes iker-társasház (Ilka utca 17/a–17/b) található. Nem ismeretes hogy az őrizetül szolgáló épület (illetve a személyzet) már korábban is a KatPol vagy az ÁVO használatában állt (a két intézmény közötti „munkamegosztás" keretében többször is sor került objektumok közös hasznosítására), csak feltételezhető, hogy az épület már korábban (talán 1947-től) a két szervezet valamelyikének fennhatósága alatt állt. Helytörténeti kutatásokból csak annyi ismeretes, hogy az Ilka utca 17. szám alatti ház még 1952-ben is az államvédelmi szervek illetékességébe tartozott, az akkori emberek nem szívesen mentek a közelébe. Kornis Pál visszaemlékezése szerint Ujszászy után a villába a KatPol akkori vezetője, a frissen házasodott Földi (Földy) Lajos ezredes költözött, aki tartósan ott lakott letartóztatásáig. (Eltekintve attól az apróságtól, hogy Földi Lajost már *1948 szeptember 16-án* letartóztatták – vö. **Zinner Tibor:** Az egyik gyújtózsinór Rajk–Brankov-ügyhöz ([is] in: **Okváth Imre** [szerk.]: *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958,* [Budapest: Történeti Hivatal, 2001], 275 -, 1952-ig ítélet nélkül fogságban tartották, majd 5 év börtönre ítélték, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában [a továbbiakban *ÁBTL*] őrzött Földi-dosszié – V-148 015 sz. – sem igazolja vissza ezt az állítást. Földi bejelentett lakcímeként az Alkotmány utca 4. számot tünteti fel. Jóhiszeműen elképzelhető, hogy Földi Ujszászy előtt lakott a villában, ami megerősítené azt a feltételezést, hogy az épületnek már korábban is a KatPol „érdekeltségébe" kellett tartoznia.)

9 Visszaemlékezése szerint Kornis 1948 nyarútóján, kora őszén szolgálati kocsiján 3-4 alkalommal is meglátogatta a „védőőrizetben lévő" Ujszászyt. Kocsiját az utcán hátrahagyva a kerten át ment be a házba, ahol Ujszászyt jó kondícióban találta. A volt tábornok nem látszott betegnek, elcsigázottnak, pláne megkínzottnak, viselkedése barátságosnak, korrektnek tűnt. Beszélgetésük kizárólag az ellátás minőségére korlátozódott, Ujszászy megelégedését fejezte ki elszállásolási körülményei iránt. (Kornis azt a nehezen hihető állítást is megkockáztatja, hogy a villát nem őrizték [látványosan], ő legalábbis – nyilatkozata szerint – nem látott őrséget. Ez annál is érdekesebb, mert a lakáskérő nyilvántartásból [Budapest Főváros Levéltára {BFL.}}IV / 1432 /a] tudjuk, hogy például Gerő Ernő a Nürnberg utca 47. szám alatt lakott, illetve az Ilka utca 17. számú ház udvarával szomszédos udvarban [Gizella 30. szám] a háború után egy konzerv/motor üzemegység volt [valószínűleg a Danuvia gyár hadiüzem részlege].)

10 Kornis Pál e vonatkozásban ellentmondásosan nyilatkozik, egyfelől azt írja – (**Kornis Pál:** *Tanúként jelentkezem* [Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1988], 127) –, hogy Ujszászytól számos hasznos információt kaptak, másrészt szóbeli nyilatkozatában azt állítja, hogy az Ujszászy által leírt jelentésekről nem volt tudomásuk. Az egyes hatóságok és szervek (KatPol, ÁVO/ÁVH, MDP Titkárság és PB) közötti ügymeneti kapcsolat – nem is szólva a szovjet hatóságok szerepéről – feltárása (általában is) további kutatásokat igényel.

11 Valószínűleg a formaságokat (átadás/átvétel, elszállásolás, személyi szükségletek) a KatPol intézte, míg Ujszászy őrizetéről-kihallgatásáról az ÁVO/BM. ÁVH intézkedett. Az „altábornagy"-nak írott Ujszászy-levélről, illetve a KatPol és az ÁVO szerepéről Ujszászy sorsának további alakulásában lásd még a 40. és a 65-67. jegyzeteket.

12 Ujszászy István 1894. augusztus 30-án Nagykőrösön született a családi emlékezet szerint szülei utolsó gyermekeként. (Érdekes módon keresztelőjére az anyakönyv tanúsága szerint eléggé későn, csak szeptember 20-án került sor.) Édesapja idős Ujszászy Imre (Cegléd, 1847. 03. 22. – Dévaványa, 1911. 06. 07.) – az 1813. 03. 03-án Cegléden Ujszászi József és Szalkai Sára házasságából született. Ujszászi József „hites ügyvéd úr" (az Ujszászi család nevét az anyakönyvekben korábban i-vel írták) és Kacsó Mária fia – 1878. május 11-én kötött házasságot Nagykőrösön a leendő tábornok édesanyjával, *nemes* Molnár Teréziával (Nagykőrös, 1855. 08. 06. – Nagykőrös, 1940. 12. 16.). ([Idős] Ujszászy Imre „kettős"-ként jött a világra, ikertestvéréről, Teréziáról nincsenek további adataink.) Ujszászy István korán elhalt testvérei (Róza [1879. 03. 06. – 1879. 03. 16], Mária [1880. 02. 10. – 1880. 08. 14] és József [1882. 01. 06. – 1882. 07. 22]), valamint – tudomásunk szerint – egyetlen életben maradt testvére, ifjabb Ujszászy Imre (1881. 02. 03. – 1940-es évek első fele) valamennyien Kecskeméten születettek, így nagyon valószínű, hogy az Ujszászy-szülők, bár házasságkötésük Nagykőrösön történt, néhány évig még idős Ujszászy Imre korábbi lakhelyén éltek. Ujszászy István édesanyja régi kőrösi nemesi család (vö. **Nagy Iván:** *Családtörténeti Értesítő,* I. évf., [1899], 4. füzet; **Benkó Imre:** *Nemes családok Nagykőrösön 1848 előtt,* 238) sarja. Ujszászy István anyai nagyszülei *nemes* Molnár László hites ügyvéd és Gubody Therézia (házasságkötésük ideje: Nagykőrös, 1851. január 29.) voltak. Jóllehet az após 1878-ban, a házasságkötés időpontjában már nem élt, a Molnár család (nevük több Ujszászy-gyerek keresztszülőjeként tűnik fel a születési anyakönyvben) feltehetőleg idővel segítette a házasságkötés idején 31 éves, kecskeméti illetőségű hites ügyvéd Ujszászy Imrét Nagykőrösön hivatali állás (1885-től királyi járásbírói díjnok, 1889-től városi végrehajtó majd adóhivatalnok) megszerzésében. Bár a jászkun kerületekben 1803. november 7-én, 1804. március 14-én és 1805. június 19-én megtartott nemesi összeírásokon igazolt nemesek között több Ujszászy (György, János, Mátyás, István, Péter és Pál) is akad Jászkisérről, a leendő vezérőrnagy közvetlen apai felmenői – családi hagyomány szerint – nemesi származására az anyakönyvekben nem találtam adatot. Az Ujszászy név – noha ez nem döntő bizonyíték – nem szerepel a Gerő József által összeállított „A m. kir. belügyminiszter által igazolt nemesek 1867–1937" (Budapest: 1938) jegyzékében sem. Ami tény, hogy a német nyelvterületen (Ausztria, Svájc, Németország) kelt iratokban a későbbi tábornok az 1910-es évektől a Stefan *von* Ujszászy névalakot használta (bár a német nyelvű kitüntetési előterjesztésein hiányzik, illetve át van húzva a *von* szócska), és sógornőjének az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött halotti értesítőjében (1913. november 8.) az *ujszászi* Ujszászy Imréné [1913] névalak olvasható. Szakály Sándor szíves közlése szerint idős Ujszászy Imre – a bécsi Hadilevéltárban található, fiára vonatkozó bejegyzés alapján (Militarschulen Technische Militarakademie Band 1.) – utóbb (1912–1914) Dévaványán volt ügyvéd, aminek ellentmond az a tény, hogy Ujszászy Imre már 1911. 06. 07-én elhalálozott. (Nyilván ezt megelőzően ügyvédeskedett Dévaványán, és ez az adat került – a múlt idő feltüntetése nélkül immár tévesen – a mödlingi császári és királyi Műszaki Katonai Akadémiára *1912*-ben felvételt nyert fia törzslapjára.) A református Ujszászy család két fiúgyermeke közül a fénykép alapján bátyjához külsőleg erősen hasonlító István – bár két menyasszonya is volt – végül nem nősült meg. Bátyjának, az 1940-es évek első felében, a háború befejeződése előtt meghalt ifjú Ujszászy Imre vasúti főmérnöknek a katolikus nemeskosztolányi Kosztolányi Etelkával való házasságából két gyermeke származott: Ujszászy Katalin Mária Terézia (Veszprém, 1910. 09. 12. – Budapest, 1972. 05. 15.) és Ujszászy György (Veszprém, 1912. 05. 30. – Pottstown/Pennsylvania [USA], 1981. 10. 02.), százados, az ismert hadirepülő. Mivel Kosztolányi Etelka, akinek lánytestvére révén az Ujszászyak a Konkoly-Thege családdal állottak sógorságban, 1913. november 5-én huszonhat éves korában Lussonipicolóban meghalt, a gyerekeket Veszprémben apai nagyanyjuk, özvegy Ujszászy Imréné nevelte. Ujszászy György – a fiától kapott információk szerint – a második világháború után 1951-ig Ausztriában élt, majd kivándorolt az Egyesült Államokba. Lőcsey Erikával 1954-ben kötött házasságából (Reading/Pennsylvania) 1955-ben ott született egyetlen gyermeke, a ma is az USA-ban élő Ujszászy Tamás (Tom). Magyarországon az Ujszászy család leányágon folytatódik. Ujszászy Katalin Mária Terézia a családi hagyományok szerint a lengyel nemesi származású, 1907. február 7-én született, Ludovikát végzett hivatásos katonatiszt Wiszkidenszky György gyalogsági főhadnagyhoz ment feleségül (Esztergom, 1934). Unokái, fia, ifj. Wiszkidenszky György (Budapest, 1935. 05. 26. – Budapest, 1991. 02. 02.) Nyitrai Mártával kötött házasságából (Budapest, 1962. 07. 26.) származó gyermekei – anyai ágon Neuschloss származékok – Wiszkidenszky András, Márton György, Zsófia a fővárosban élnek.

13 Az egykori állambiztonsági szervek fennmaradt iratai között, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában egyetlen Fekete Iván nevű személyre vonatkozó kartoték található, ilyen fedőnéven ügynöki anyag nem maradt fenn. A kartotékon szereplő személy nem lehetett azonos Ujszászyval, hiszen az előbbi – a nyilvántartó lapon nehezen olvasható adatok alapján – 1940 decemberében törzs- (ez a rendfokozat a Magyar Királyi Honvédségben nem létezett!) vagy tartalékos zászlós, később hadiüzemi parancsnok, majd az Opel autógyár alkalmazottja volt.

14 Kapcsolatukról részletesebben lásd **Szita Szabolcs** tanulmányát e kötetben.

15 Ezt erősíti meg Kornis – a publikálás során erősen meghúzott – memoárjának Ujszászyval kapcsolatos kései bejegyzése: „Schönherz Zoltán érdekében /.../ Ujszászy István vezérőrnagy, az Államvédelmi Központ vezetője is exponálta magát. /.../ Ujszászy – és ezt nemcsak önmaga állította, Szombathelyi is elismerte, ekkor már messzebb nézett, s ha még nem is gondolt arra, hogy végül *tanú és nem vádlott lesz Nürnbergben, és később itthon is,* előrelátóbb volt a jövőt illetően. *Itt jegyzem meg, hogy Ujszászy valóban sokat segített a nagyon összegubancolódott fonalak kibogozásában, de túl gyorsan halt meg házi őrizetében ahhoz, hogy még sok mindent ne vitt volna magával*

a sírba." (Kiemelések tőlem – H. Gy.) – **Kornis Pál:** *Tanúként jelentkezem* (kézirat Zinner Tibor tulajdonában), 157–158. (A kéziratba való betekintés lehetőségét ezúton is köszönöm Zinner Tibornak.) Vö. **Kornis Pál:** *Tanúként jelentkezem* (Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1988), 127.

16 Ilyen jellegű jelentéseket mások is írtak, másokkal is írattak. „Shvoy Kálmán például 'Pro Memória' feljegyzést készített a szegedi demokratikus rendőrség politikai osztályának felkérésére a vezető horthysta tisztségviselőkről, a horthysta parlamentről, vezető tagjairól, a jobboldali szervezetekről, azok tevékenységéről, a korszak prominens képviselőinek felelősségéről. Mint az iratok mutatják, ez segítséget nyújtott a megindult törvényes, bírósági felelősségre vonásokhoz (*Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945* [sajtó alá rendezte **Perneki Mihály**] [Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1983], 19)" – Baczoni Miklós Gábor közlése. Shvoy esetében persze mindig szem előtt kell tartani, hogy kiadott „naplója", mint ezt Szakály Sándor két recenziójában is megírta, valójában utólagos emlékirat.

17 Lásd például a NOT ítélete alapján kivégzett dr. Wayand Tibor (Budapest, 1890. ? – Budapest, 1949. 04. 28.) politikai detektív beszámolóit (*ÁBTL*, A-417/1; 28 oldal). (A beszámolók 2 további változata a *PIL*-ben [274. fond, 11. csomó, 23. őrzési egység; 96 oldal] és a *HL*-ben található.) A füzetek külalakja is (hacsak nem tételezzük fel a közös beszerzési forrást és kötelező használatot) érdemi fogva tartóként leginkább az ÁVO/BM. ÁVH és áttételesen Péter Gábor irányába mutat.

18 Ez az anyag jelenleg a Politikatörténeti Intézet és Levéltár archívumában található, PIL 274. f. 11. cs. 16. öe. számon. A kötetben a dokumentumot az 1-es függelék; 1/1 – 1/4-es mellékleteként tettük közzé.

19 **Andorka Rudolf:** *A madridi követségtől Mauthausenig. Andorka Rudolf naplója,* összeállította, bevezette, jegyzetelte Lőrincz Zsuzsa (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1978); **Hennyey Gusztáv:** *Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között* [**Gustav Hennyey:** *Ungarn Schicksal zwischen Ost und West*, Von Hase & Koehler Verlag Mainz {Ungarisches Institut München}, 1975], szerkesztette Antal László, fordította Félix Pál, a jegyzeteket Vargyai Gyula készítette (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1992); **Kádár Gyula:** *A Ludovikától Sopronkőhidáig* (Budapest: Magvető Kiadó, 1978).

20 **Barcza György:** *Diplomataemlékeim 1911–1945. Magyarország volt vatikáni és londoni követének emlékirataiból,* I-II., szerkesztette Antal László, a jegyzeteket és utószót Bán D. András, a bibliográfiai utószót John Lukacs írta, az angol nyelvű dokumentumokat Földes Gábor fordította (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1994); **Kállay Miklós:** *Magyarország miniszterelnöke voltam 1942–1944* [**Nicholas Kállay:** *Hungarian Premier. A personal account of a national struggle in the second world war* {New York: Columbia University Press, 1954}], I-II., a kötetet szerkesztette Antal László, a jegyzeteket Antal László és Borhi László, az utószót Borhi László írta (Budapest: Európa Könyvkiadó 1991); **Lakatos Géza:** *Ahogyan én láttam* [eredeti kiadás; München: Auróra, 1981], szerkesztette Antal László, a jegyzeteket és az utószót írta Szakály Sándor (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1992); ***Bethlen István** emlékirata 1944,* sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Romsics Ignác, bevezette Bolza Ilona és Romsics Ignác (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1988); **Szegedy-Maszák Aladár:** *Az ember ősszel visszanéz...,* I-II., szerkesztette Antal László, a jegyzeteket Antal László és Csorba László, az utószót Szegedy-Maszák Mihály írta (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1996).

21 **Bethlen Béla:** *Észak-Erdély kormánybiztosa voltam,* sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Romsics Ignác (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1989); **Hory András:** *Bukaresttől Varsóig,* sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Pritz Pál (Budapest: Gondolat Könyvkiadó, 1987); **Jungerth-Arnóthy Mihály:** *Moszkvai napló,* sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Sipos Péter és Szűcs László (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1989); **Kertész István:** *Magyar békeillúziók 1945–1947 [Hungarian Illusions of Peace 1945–1947. Between Russia and the West],* fordította Gyarmati Angéla, a jegyzeteket és az utószót írta, a levéltári dokumentumokat gyűjtötte és közreadta Gyarmati György (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1995); **Lajtos Árpád:** *Emlékezés a 2. magyar hadseregre 1942–1943,* sajtó alá rendezte, a bevezetést és a jegyzeteket írta Szabó Péter és Szakály Sándor (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1989); ***Náray Antal** visszaemlékezése 1945,* sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Szakály Sándor (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1988); ***Serédi Jusztinián** hercegprímás feljegyzései 1942–1944,* sajtó alá rendezte, az előszót, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Orbán Sándor és Vida István (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1990); ***Szombathelyi Ferenc** visszaemlékezése 1945,* sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta Gosztonyi Péter (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1990); **Ullein-Reviczky Antal:** *Német háború – orosz béke. Magyarország drámája [Guerre allemande, paix russe],* fordította Szabolcs Katalin, szerkesztette Antal László, a jegyzeteket Romsics Ignác készítette (Budapest: Európa

Könyvkiadó, 1993); ***Vattay Antal** naplója 1944–1945,* sajtó alá rendezte, a bevezetést és a jegyzeteket írta Vigh Károly (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1990). Az Ujszászy feljegyzések jellegének megítélésénél, „elhelyezésénél" arról az evidenciáról sem feledkezhetünk meg, hogy számos visszaemlékezés, memoár – így a felsoroltak közül Barcza, Hennyey, Hory, Kádár, Kállay, Kertész, Lakatos, Szegedy-Maszák, Ullein-Reviczky munkái – „forrásértékét jelentősen csökkenti az a tény, hogy az események után néhány évvel, néha több évtizeddel később íródtak, számos esetben önmentő, önigazoló szándékkal /.../ Viszonylag kevés az olyan napló, visszaemlékezés, amely írójának friss benyomásait, élményeit, véleményét rögzíti, mentes minden önigazoló szándéktól." – **Szakály Sándor:** Bevezető in: ***Náray Antal** visszaemlékezése 1945,* sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Szakály Sándor (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1988). 2.

22 **Lázár Andor – Lázár György:** *Pápától Brüsszelig* (Budapest: Littera Nova Kiadó, 2000).

23 *MOL*, K-63 (Politikai osztály), 473. csomó, 75/a tétel.

24 Révész András interjú. Készítette Hegedűs B. András 1986-ban. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 5. sz., 921. o. A korra jellemző módon egyébként Ujszászy feljegyzéseiben gyakran említi egyik-másik tiszttársa (vagy annak házastársa) „nem [egészen] tiszta árja származását", ami – nem valószínű, hogy csak Ujszászy gondolta volna úgy, előremenve a vélt elvárásnak – a következő rendszer korifeusait is érdekelte. Nagy valószínűséggel a (korábbi) német nevek, a sváb származás nyilvántartása sem csupán a Magyar Királyi Honvédségben volt szokásos, az ez irányú érdeklődés a '45 utáni kihallgatóinál is szerepet játszott.

25 Werth Henrik maximája szerint „Helyénvaló, ha egy hírszerző főnök inkább borúlátó, mint optimista" – *ÁBTL*, A-414/6, 13

26 **Szakály Sándor:** *A magyar katonai elit 1938–1945* (Budapest: Magvető Könyvkiadó, 1987), különösen 55–143 (származás, képzettség, iskolai végzettség) és 224-242 (magánviszonyok).

27 1930-as (és talán 1931-es) párizsi lakcíme: Rue des Écoles 41. szám. Prágai katonai attasé korában a Strešovice-i kerületben lévő Pfarska ulice 1. szám alatt lakott. Az 1938-as telefonkönyv tanúsága szerint Ujszászy István vkszt. [vezérkari szolgálatot teljesítő] alezredesnek (tel.: 160-476) Budán, a Logodi utca 49-es szám alatt volt bejelentett lakása. Az 1940-es években a Jagelló (1928-ig Németvölgyi árok) utca 36. szám alatt lakott. További adatok nem ismeretesek.

28 A feljegyzésekben megemlített barátok, így Homonnay Tivadar Budapest főpolgármestere, Ghyczy Jenő külügyminiszter, Szentmiklóssy Andor követ, a külügyminiszter állandó helyettese, Szegedy-Maszák Aladár, a külügy politikai-, Ullein-Reviczky Antal sajtóosztály vezető, P. Balogh István inkább egy (akár bensőséges) hivatali kapcsolat felé mutatnak. Érdekesebb Hosszú Márton Londonban élő festőművész említése, akivel Ujszászy varsói katonai attaséként Lengyelországban került közelebbi kapcsolatba. „Bensőséges jó barátom" – írja róla, de gyanúnkat e kapcsolat jellegéről fölkeltendő, rögtön hozzáteszi – „aki kiváló angol katonapolitikai híranyagokat szállított." Inkább csak szakmai lehetett Canarishoz fűződő kapcsolata is, jóllehet tudjuk, hogy az Abwehr főnöke egyik budapesti látogatása alkalmával Märklin vasutat ajándékozott Ujszászy unokaöccsének, ifj. Wiszkidenszky Györgynek (Wiszkidenszky András személyes közlése a szerzőnek; Budapest, 2006. június 26.).

29 Franciaországi nyelvtanfolyama (ez célirányos volt a diplomáciai szolgálatra kiszemelteknél), katonai attaséi szolgálata, illetve negyedféléves Szovjetunió-beli fogsága jóvoltából bizonyos mérvű francia, lengyel, cseh és orosz nyelvi ismeretekkel is rendelkezhetett. Ujszászy angol nyelvi ismereteinek hiányosságáról árulkodik az a tény is, hogy 1944 márciusában a „Mission Sprarrow" tagjaival anyanyelvük helyett a „jólöltözött, fürge mozgású, nyírott bajuszt [!?] viselő" tábornok franciául érintkezett. – **Florimond Duke** (with **Charles M. Swaart**): *Name, Rank and Serial Number,* (New York: Meredith Press, 1969), 45. (Ez azért is érdekes, mert az *Office of Strategic Services* {OSS} által a *Special Opertations Executive* {SOE} rendelkezésére bocsátott tájékoztató szerint a „Verёb misszió" tagjai jól beszéltek németül: „Party does not speak magyar (gr mut) speak good german ? and english ends" – Az OSS tájékoztatója a SOE részére a Sparrow-misszióról. Számjeltávirat. 1944 március 27. The National Archives, United Kingdom {a következőkben: TNA} HS 4/132., lásd a dokumnetumok között a kötetben.) Karády Katalin visszaemlékezéséből ismert (**Kristóf Károly:** *„Sie...Sie...Spionin!"* – egybefűzött [eredetileg a Világban napi folytatásokban – 1947. 12. 14. – 1948 01. 09 – közölt] interjúsorozat Karády Katalinnal, 7.), hogy Ujszászy tudott autót vezetni, tehát valamikor az ehhez megkívánt „soffőrvizsgát" is le kellett tennie.

30 A vitézi címet, a Vitézi Rendbe való felvételt kérni kellett. Ujszászy bőven megfelelt volna a kívánalmaknak. Háborús érteke (korabeli kifejezés) a legmagasabb 6 (kimagasló) volt és a kitün-

tetései is meghaladták a főhadnagytól elvártat. Előttünk ismeretlen okból az 1940-es évek elejéig biztosan nem kérte, ahogy Röder Vilmos sem, Werth Henrik sem és még sokan mások. – Szakály Sándor szíves közlése. A szakirodalom nem tartja számon Ujszászy vitézi címét. Ugyanakkor az 1944 márciusában megjelent – az 1943. év végi állapotot rögzítő – 1944-es csendőr zsebkönyv 415. oldalán (*Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*, hivatalos kiadás [Budapest: 1944]) az olvasható, hogy az „Államvédelmi Központ vezetője *vitéz* (kiemelés tőlem – H. Gy.) Ujszászy István". (Az adatra Kovács Zoltán András hívta fel a figyelmemet, szívességét ezúton is köszönöm.) A zsebkönyv ezen információja szerint Ujszászyt (talán új, magas rangjával, illetve pozíciójával összefüggésben) mégiscsak vitézzé avathatták, valamikor 1942 vagy 1943 folyamán, hiszen az 1942-es honvédségi sematizmusban csak „simán" Ujszászyként szerepel. (A következő, az 1944. év februári végi helyzetet tükröző, 1944-ben kiadott sematizmusban – lévén „belügyi" alkalmazottként szolgálaton kívüli – neve nem található.) Ujszászy vitézi címéről más források nem emlékeznek meg, dokumentumok sem ismeretesek, a tábornok „vitézkedésének" kérdése további tisztázásra szorul. Mindenképpen feltűnő, hogy a Szombathelyi és társai elleni perben – 1944. 10. 11-12. – a harmadrendű vádlott Ujszászy István neve előtt nem szerepel a vitézi cím, míg Szombathelyi és Bajnóczy esetében igen.

31 Kádár Gyula – Borus József közvetítette – közlése.

32 **Széll Kálmán** cikke az Interneten: A Markusovszky kórház megalapítója. Dr. Pető Ernő [Kistapolcsány, 1886. 07. 15. – 1959. ?] élete és munkássága, 16. Ismertebb fogolytársaik között volt id. Antall József, gr. Apponyi György, Bajcsy-Zsilinszky Endre, Kádár Gyula, Millok Sándor, a *Népszava* felelős szerkesztője, Somogyvári Gyula. Szegedy-Maszák Aladár – **Millok Sándor:** *A kínok útja Budapesttől Mauthausenig. Élményregény,* (Budapest: Müller Károly Könyvkiadó vállalat, 1945), 27-28.

33 Babics Antal interjú. Készítette Sebes Anna 1987/88-ban. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 128. sz., 69. o. A helyes időpont valószínűleg június vége. Ujszászy a német fogságból való szabadulását követően 1944. június 7. és július 3. között volt magyar vizsgálati fogságban. Igaz, július végétől október 2-ig a Nándor-laktanyában újból vizsgálati fogságban tartották.

34 A kaucióhoz csatoltak egy további követelményt. Egy katonatiszt a Ferenc József-i korhoz hasonlóan a két világháború közötti időszakban is „a közös és különleges állásbecsület alapján csak 'szeplőtlen hírnevű' és állásszerű származású' nőt vehetett feleségül. A tiszti gyűlés bírálta el, hogy a menyasszony állásszerű származású és szeplőtlen hírnevű-e, ugyancsak a tiszti gyűlés állapította meg, hogy megvan-e a házassághoz szükséges kelengye. Ha minden rendben volt, megengedték a 'különleges tiszti állásbecsületnek megfelelő' házasság megkötését." – **Dezsényi Miklós:** *Örvények a Dunán* (Budapest: Móra Ferenc Könyvkiadó, 1964), 67. Az óvadéktőkéről megjegyzendő, hogy a két világháború között általában az államfő elengedte annak biztosítását (ellentétben Ferenc Józseffel, aki felmentés esetén nagyvonalúan gondoskodott annak anyagi fedezetéről), és például bizonyos diplomák – így a tanári, tanítói stb. – kiváltották a kauciót.

35 „Aláíráspróbája" alapján Ujszászy – valószínűleg franciaországi kiküldetése kapcsán – 1930. október 30-án nyitott bankszámlát Zürichben a Schweitzer Bankvereinnél. Nem tudjuk mennyi ideig használta, ha egyáltalán. A következő információ közel 12 évvel későbbi: 1942. június 4-én a tábornok 13 199 svájci frankot (mintegy 60 havi illetményének megfelelő összeget) helyezett el nevének, rangjának, lakcímének feltüntetésével ugyanennél a pénzintézetnél folyamatos három hónapos lekötésre. Másfél hónappal később, 1942. július 20-án további 10 972 svájci frankot deponált egy látra szóló számlára. Az utóbbiról 1943. március 16-án (az előző nap személyesen járt a bankban – vö. 1/2-es függelék: [{*a*} 2. *VKF. osztály által alkalmazott támadó elhárítás*] ebben a kötetben) és május 18-án két tranzakciót eszközölt 3800, illetve 1775 svájci frank értékben. Az elkövetkező évtizedekben (a szokásos banki műveletektől eltekintve) ezen a számlán további mozgás nem történt. Az első számlán (Festgeld-Konto I) lévő, 13 199 svájci frankot a tábornok 1943. június 30-án évi 2,5% kamat (-járadékok) ellenében további 5 évre, azaz 1948. június 30-ig *lekötötte*. A tőke utáni kamatot minden év júliusában átutalták a látra szóló számlájára. Ujszászy utasításának megfelelően 1943. május 18-án a bank visszaigazolta, hogy a számlákkal kapcsolatos levelezést visszatartja, és csupán sürgős esetekben küld részére a berni magyar követségre, onnan pedig – nyilván a berni címzett, Bernath Frieda [sic!] „kisasszony" közvetítésével – [ifj. dr.] óvári Papp Gábor római magyar követségi tanácsosnak kettős lezárt borítékban értesítést. A bankban évente gondosan vezetett és mindmáig megőrzött számlakivonatokból kitűnik, hogy a továbbiakban 1998-ig senki sem jelentkezett a számlákon elhelyezett pénzekért. 1945-ben a háború befejeztével a kormány rendeletének megfelelően ezeket a számlákat is zárolták.

Miután az ötéves lekötés határideje lejárt – további intézkedés hiányában – 1948. december 31-én a két számlát 19 578,50 svájci frank értékben egyesítették és a tábornok nevének, rangjának, lakcímének további feltüntetésével egy kamatmentes (1 ‰ komisszióval + kezelési költséggel terhelt, 1950-től 15733 -o- (28) jelzetű azonosító kóddal ellátott) számlán tovább vezették. 1953-tól a számlán már csak a volt tábornok nevét (Stefan von Ujszaszy/Budapest) és azonosító kódját tüntették fel. 1958-tól [a kódból csak a -o- (28) marad] a számlát évente csupán egy fix összegű minimális komisszióval és kezelési költséggel (összesen 12 svájci frank/év) terhelték. (Ehhez 1963. december 12-én hozzájött egy Stefan von Ujszaszy úrnak, Budapest XII adresszált nyilvántartási kötelezettséggel kapcsolatos vizsgálati költség; 1964-től a nyilvántartási kód PO-280,263-re változott.) Az évi levonandó összeg 1973-tól 30, majd 1979-től 50, 1980-tól 52, illetve 1991-től 202 svájci frankra emelkedett. 1982-től eltűnik Ujszászy neve az éves számlakivonatokról és 1983. augusztus 8-án a bank értesíti immár név nélküli PO-280,263 jelzetű ügyfelét, hogy folyó év szeptemberétől a három évnél régebbi, rendelkezés nélküli banki levelezése megsemmisítésre kerül. 1996-tól a számlán lévő összegből (17 155,3 svájci frank) a luxemburgi pénzpiacon – megosztott portfolióban – kötvényeket vásároltak, a továbbiakban ezek nyereséggel megnövelt egyenlege jelenik meg a számlakivonatokon. Amikor már az egész világ a svájci „alvó" számlák botrányától volt hangos, a bank még egy kísérletet tett a „zsákmány" megtartására. 1997 júliusában a Simon Wiesenthal Központhoz fordultak, Stefan von Ujszszaszy esetleges háborús bűnösségének megállapítása céljából. Csak a nemleges válasz után vették fel az örökösökkel a kapcsolatot.

36 Sipos Péter szíves közléséért ezúton is köszönetet mondok. Ez már igen jelentős összeg, egész vagyon, ami ma még jóval többet érne (ismeretesen a dollár inflációja az elmúlt 60 évben meghaladta a 900%-ot), ám jó svájci bankszokás szerint a „gazdátlan" számlák a lekötési idő lejártát követően nem kamatoztak, míg az obligát banki költségek továbbra is terhelték őket, így a jogos örökösök – az 1997. november 20-án az Ernst & Young kft.-hez benyújtott, 1998. április 29-én nyilvántartásba vett igénye alapján – végül az 1998. július 24-i egyezség szerint megítélt 19 272 svájci frank hivatalos átváltásával kevesebb mint *hárommillió forintot* kaptak.

37 1943. március 15-én Ujszászy személyesen kereste fel a zürichi bankfiókot és utasítást adott, hogy látra szóló folyószámlájának terhére – nevének feltüntetése nélkül – két külön egyenként 10-10 ezer pengőt tartalmazó, minden feliratot nélkülöző borítékot jutassanak el egy harmadik „300 Fr. értékű" felirattal ellátott borítékban Bernáth Frida kisasszonynak a berni királyi magyar követségre (Sulgenbachstrasse 5), egy kísérőlevéllel egyetemben, amelyben felkérik, hogy a két borítékot továbbítsa (ifj. dr. óvári) Papp Gábor (római magyar) követségi tanácsosnak. (A megbízásnak – mint a levelezésből kiderül – 100:19-es kurzuson – a bank a következő napon eleget tett.) A másik tranzakció – Ujszászy Fröhlich aligazgatónak címzett, 1943. április 20-án kelt, de a bankba csak május 17-én beérkezett levelének megfelelően – 1943. május 18-án történt. A fentebb már leírt módon ez alkalommal is Bernáth Frida közvetítésével egy újabb 10 000 pengőt (most 100:17,75-ös kurzussal) tartalmazó boríték került eljuttatásra a korábban Svájcban is diplomáciai szolgálatot teljesítő Papp Gáborhoz Rómába. A bank levele ismételten hangsúlyozza, hogy Bernáth Fridát sem az eredeti feladóról, sem a boríték tartalmáról nem értesítették. Nem ismerjük a pénzküldemények célját és az sem világos, hogy – ha már a pénz svájci frankban volt deponálva – miért kellett újból pengőre átváltani.

38 Nehezen feltételezhető, hogy egy Ujszászyhoz hasonló tapasztalt „kémfőnök" a saját nevére nyisson egy *ilyen* számlát. Óvatosságát mutatja a banki levelezéssel és pénzátutalással kapcsolatos, fentebb már ismertetett intézkedése. „Titkosszolgálati" pozíciójával nehezen összeegyeztethető viselkedésének csupán egy mozzanata ismeretes: a szemtanú kortárs visszaemlékezése szerint az ő és Karády Katalin fényképe egymás mellett függött a Gellért Szálló prominens vendégeinek *nyilvános* arcképcsarnokában. (Babics Antal interjú. Készítette Sebes Anna 1987/88-ban. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 128. sz., 69. o.)

39 Egyedül Kádár Gyula visszaemlékezése készült a háború utáni Magyarországon. Filológiai – de akár tartalmi szempontból is – nagyon tanulságos a közismert, a Magvető Könyvkiadónál megjelent változatot az *ÁBTL*-ben őrzött (A-862) eredeti kézirattal összehasonlítani. Az 1958-ra elkészült kézirat csak pár alkalommal említi Ujszászyt, akkor is csak érintőlegesen, míg a Magvetőnél kiadott (1978) kötet igen sokszor és kedvezőtlenül. (Itt óhatatlanul figyelmünkbe ötlik, hogy a Kiadó akkori igazgatója, Kardos György korábban a KatPol egyik „jeles" vezetője volt.) Kádár Ujszászy ábrázolásáról jegyzi meg az irányított emlékiratírás rejtelmein elmélkedő **Szabó Miklós** Kádár kötetéről írott kitűnő cikkében (A Ludovikától a Magvetőig in: *Beszélő* III. évf. 10. sz.

([1988. október]): „Nem lehet kivenni, hogy mennyi az ábrázolásban a valóságos ellenszenv és mennyi a lefedezés a könyv 1978-as megjelentetői irányában."

40 Ujszászy 1948. december 10-i levele. A levél holléte jelenleg nem ismert, másolata az átgépelt feljegyzések között, a VI. kötet elején található (*ÁBTL*, A-414/6). Baczoni Gábor Miklós felvetése nyomán eljátszhatunk a gondolattal: a kérdéses levélben említett nyakkendő (főleg, ha selyemből készült) Ujszászyban, akinek volt érzéke az enigmatikus dolgokhoz, a selyemzsinór érzetét kelthette fel, ami csak növelhette jövője iránti aggodalmát.

41 Így László Dezső vagy gróf Stomm Marcel esetében. Ezekről az ügyekről részletesebb információt lásd Kovács Zoltán András tanulmányában. Egy további példa a personae minores köréből: (krasznogorszki fogolytársa, dr. Miklós László ügyvéd, polgári internált) „Ellenem kissé paprikás hangulatban van, mert annak idején elejtettem", „és régi hírszerző tevékenységéről a szovjet hatóságoknak felvilágosítást adtam" – lásd e kötetben 17. *Angol-amerikai kapcsolatok Magyarországon* és 1-es függelék; 1/4. *[Az angolszász államok ellen felkutatásra és beszervezésre alkalmasnak vélt egyének].*

42 Árulkodó például, hogy az amúgy kiváló (név)memóriával rendelkező Ujszászy feljegyzéseiben nem nevezi meg, hogy az 1944. október 7-i „kiugrási megbeszéléseken" a kommunista párt küldöttje Rajk László volt. Elképzelhető – bár ez rossz fényt vet szakmai reputációjára –, hogy a találkozás pillanatában Ujszászy (még) tényleg nem tudta a kommunista küldött igazi nevét, de valószínűbb, hogy a találkozóra vonatkozó szövegrészt kihallgatói végső változat előtt átfogalmaztatták, a nevet töröltették. Úgy vélhették, hogy még belső körökben is paradox helyzetet teremtene, ha kiderül, hogy a „reakciót" üldöző Rajk belügyminiszter egykoron, bizalmas körülmények között Horthy tábornokával egyezkedett. (Rajk László az Ujszászy-féle jelentések készülését közvetlenül megelőzően, 1948. augusztus 5-ig belügyminiszter, majd azt követően külügyminiszter volt, így személye akkor még érinthetetlen. A feljegyzések elkészülése után néhány hónappal, 1949. május 30-án letartóztatták. 1949. október 15-én koncepciós per áldozata lett, 1955. november 25-én rehabilitálták.) Perében Ujszászy nem jelent meg tanúként és vizsgálati anyagai között sem szerepelnek a „Fekete Iván"-féle jelentések. Ez arra utal, hogy ekkor már Ujszászy nem élt, és nem nyílott mód az ez irányú hiányok pótlására, holott Rajk kényszer hatása alatt azt is beismerte, hogy Sombor-Schweinitzer József és Hain Péter megbízásából kémkedett a Magyar Front ellen [Vö. **Szász Béla:** *Minden kényszer nélkül*, szerkesztette Antal László, a kötet utószavát és a jegyzeteket Zinner Tibor írta (Budapest. Európa, 1989), illetve **Paizs Gábor** (szerk.): *Rajk-per* (Budapest: Ötlet, 1989), 94-95; **Soltész István:** *Rajk-dosszié* (Budapest: Láng, 1991), 80.]. Akár Rajk horthysta „rendőrspicli" voltának igazolására, akár a jugoszláv kapcsolatok vonatkozásában Ujszászy kitűnő eszköz lehetett volna a vád kezében. Az is feltűnő, hogy Ujszászy egyéb helyeken sem nyilatkozik Rajkról, holott mint ÁvK vezető a Rajk családról – így a későbbi nyilas államtitkár testvéréről is – nyilvánvalóan rendelkezett információkkal. Végül is nem tudjuk eldönteni, hogy Ujszászy tényleg nem ismerte korábbról Rajkot, vagy a feljegyzésekben Rajk néven nevezésére az állambiztonsági szervek még regnálása utolsó időszakában sem mertek vállalkozni (az is elképzelhető, hogy a Rajkkal hatalmi küzdelembe bonyolódó Péter Gábor a bel/külügyminiszter elől [is] egyesesen eltitkolta a foglyot; ezt célozta volna a „Fekete Iván" fedőnév), netán Ujszászy esetleges megjegyzéseit (kérésre?) utólag jobbnak látták kiiktatni.

43 A „semmit sem elhinni, de mindent komolyan venni" ősi maxima ellenére furcsa, hogy Ujszászy a katonapolitikai folyamatokra, döntésekre és a hadérő történetének egészére mennyire felszínesen emlékezik, hiszen a maga idejében – mint a 2. vkf. osztály vezetője – mindenről tájékoztatást kapott. Szinte úgy tűnik, hogy az eseményeket évtizedek távlatából felidéző Kádár Gyula frissebb memóriával rendelkezett, mint a kényszer hatására a 4-6 év távlatából emlékező Újszászy, aki valószínűleg szándékosan nagyolta el a részleteket, és ezzel természetesen saját szerepét is. Egyértelműen memóriájának lapszusaira vezethetők vissza a diplomáciai testület tagjai rovására elkövetett tévedései, de még így is meglepő, hogy (volt katonadiplomata lévén) az általa is ismert (lásd az Utassy-féle affér leírását Kovács Zoltán András tanulmányában) Barcza György londoni követet több ízben Barcza Károlyként említi, Wodianer Bélát ír Wodianer Andor báró portugáliai követ helyett, a vatikáni követség kánonjogi tanácsosát ismételten Luthor János néven szerepelteti. Érthetetlen módon összecseréli a két magyarországi szovjet követ személyét. Állítása szerint Aleszandr Bekszadján (1878–1938) rendkívüli követet és meghatalmazott minisztert a szovjet–magyar (sic!) háború kitörése után rendelték haza, holott a diplomáciai kapcsolatok újrafelvétele után már Nyikoláj Csaranov (Saranov) volt a szovjet követ Budapesten (1939. 09. 24. – 1941. 06. 23.). Az első magyarországi szovjet követet már 1938-ban hazarendelték, s még ugyanazon évben a sztálini törvénytelenségeknek esett áldozatul. Ez utóbbi tényt Ujszászynak nem feltétlenül kellett ismernie, de mindenképen pikáns, hogy ne mondjuk gyanús, amikor azt írja, hogy Bekszadján „a rendszernek hűséges embere volt, azonban felesége sokszor tett nemkívánatos megjegyzéseket az Unióra". A magyar-(cseh)szlovák kapcsolatokat jelentős mértékben terhelő Vojtech Tuka-féle úgynevezett összeesküvés kronológiája is hibás, ami azért is furcsa, mert az ügynek erős magyar titkosszolgálati szálai voltak. A hasonló bel- és külföldi példák még jócskán szaporíthatóak lennének.

44 Ujszászy kihallgatása, fogva tartása alatt az ÁVO-t éppen átszervezték, a politikai rendőrséget „előlépették". A Rajkot váltó Kádár János belügyminiszter első intézkedései közé tartozott, hogy 1948. szeptember 10-től Péter Gábor egyre hírhedtebb szervezete a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságaként (BM. ÁVH) folytatta működését. (Ebből és a Honvéd Határőrség összevonásából jött létre 1950. január elsejével – továbbra is Péter Gábor parancsnoksága alatt – az Államvédelmi Hatóság [ÁVH], amely a Minisztertanács alá tartozott.)

45 Szovjet kihallgatói jó szokásuknak megfelelően számos témakörben minden bizonnyal részletes beszámolókat írattak vele. Ezek egy része feltételezhetően többé-kevésbé visszaköszön a magyar feljegyzésekben. Tanulságos ebből a szempontból a (jelen kötetben a 10. számú) *Habsburg propaganda a monarchia helyreállítására* című feljegyzés és a Szovjetunióból származó szöveg (1-es függelék; 1/7.) *[Ujszászy szovjet fogságban tett nyilatkozata: Habsburg-kísérletek a dunai blokk létrehozására]* tartalmi és formai összehasonlítása.

46 Vö. **Varga Éva Mária** (főszerk.): *Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban. Dokumentumok (1941–1953)*, (Moszkva-Budapest: ROSSZPEN – MKTTK: 2006), 572-573. Ezek a feljegyzések minden bizonnyal ma is fellelhetők a posztszovjet levéltárak valamelyikében. Megjegyzendő, hogy ez már a második sorozat Ujszászy hozzáférhetetlen feljegyzéseiből, mivel szinte közvetlenül a német megszállás után, 1944. április 17-én az SS Biztonsági Szolgálata letartóztatta, kihallgatta, s írásos anyagok készítésére kényszerítette. Ujszászy jelen kötetben publikált feljegyzésében utal arra (*ÁBTL* A-414/5, 9), hogy kihallgatói számára a kötetben közzétett jelentéseken felül készített egy önéletírást is, amelyben hosszabban kitér az úgynevezett „Veréb Misszió" keretében Magyarországra érkezett amerikai tisztek történetére is. Ez az „életleírás" – ahogyan ő nevezi – minden bizonnyal tovább bővítené pályafutásával kapcsolatos ismereteinket. Ujszászy önéletrajza – ha nem a feljegyzések egy-egy részletére utalt – ez idáig sajnos nem került elő, az anyagot valószínűleg egy eddig még fel nem tárt dossziéhoz csatolták. Tekintettel arra, hogy az államvédelmi szervek bevett gyakorlata volt, hogy a foglyoknak elsőként – sokszor a szóbeli kihallgatásokat megelőzően – papírt és ceruzát adtak, hogy vessék papírra pályafutásukat, feltételezzük, hogy az ismert dokumentumokon felül is létezik (létezett) egy különálló Ujszászy önéletrajz.

47 Ujszászy feljegyzéseiből jelenleg 7 füzet ismert. A már említett december 10-i levelében Ujszászy azt írja, hogy a mellékelt 17. füzet „...tárgykör hiányában már nem telt meg." Nehezen hihető, hogy egy összesen 9 soros levélben ilyen durva hibát ejtsen a szerző, hacsak nem feltételezzük – autográf kézirat híján –, hogy a levél átgépelése során történt a kötetek számának elírása. Valószínűbb, hogy a feljegyzések eredetileg tényleg 17 füzetet töltöttek meg, de ebbe beleértendők az ismételt átfogalmazások, kiegészítések, valamint az az anyag is (lásd később), amely jelenleg a Politikatörténeti Intézet Levéltárában található. A jelenleg ismert 7 füzet csupán az 1948. szeptember 18-ig elkészült anyag egy része tisztázatának tekinthető, de még ebben is fellelhetők a korábbi átszerkesztések nyomai. Így a 3. füzet utolsó két oldalán (mindkettő áthúzva) Ujszászy kézírásával egy olyan anyag vázlata található, amely ugyanabban a füzetben – a korábbi oldalakon – érdemileg minimális eltérésekkel, részletesebben kidolgozva is előfordul („Részletek az offenzív és defenzív hálózatokról"). Ugyanez a helyzet ismétlődik meg az 5. füzet utolsó oldalán (ugyancsak áthúzva): az ottani vázlatot sokkal részletesebben kibontva megtaláljuk a füzet két feljegyzésében („Kapcsolataim Horthyhoz, Kállayhoz" és „Viszonyom és együttműködésem Keresztes-Fischer Ferenccel"). Minden füzet végén tartalomjegyzék található, mely az adott füzet témaköreit sorolja fel. Az 5. füzet tartalomjegyzéke feltüntet egy „A kommunista párt ismert árulói" feljegyzéscímet (ez szempontként előfordul a már említett vázlatban is), de ilyen anyag nincs a füzetben – nem készült el, vagy nem került be/átmásolásra!, helyette [?] néhány 1945 után a kommunisták által különösen nem kedvelt szociáldemokrata politikus – így Peyer Károly – jellemzése olvasható. A fennmaradt füzetek számozása is problematikus: a kötet a 8-as (1.) sorszámú füzettel kezdődik, ezt követi a 9-es (2), majd a 3., 4., 5., 6., 7. Időrendben viszont (ahogy jelen kötetben az anyag közzétételre kerül) a füzetek helyes sor-

rendje 3-4-5-6-7-8(1)-9(2) lenne. A 9(2)-es füzeten belül újabb sorrendi logikátlanságra bukkanunk. Itt a legutolsó, befejezetlenül maradt (!), a „Horthyval érintkezést tartó volt külpolitikusok jellemzése" címet viselő feljegyzés után a számozás újrakezdődik (1-19. oldal) és itt olvasható „[A] 2. vkf. oszt[ály] tagozódása" című szöveg, amely időrendben a legelső feljegyzés, utána 33 oldal üres, majd a füzet utolsó oldalán tartalomjegyzék, amely ezt a feljegyzést nem tartalmazza. Ez a darab nyilvánvalóan utóbb került (vajon honnan?!) a füzetbe.

48 A különleges hálózat Ujszászy idején olyan személyeket takart, akik alapvetően (objektum)-védelmi szerepet töltöttek be, mai megfelelőiket kihelyezett tiszteknek hívják. Ilyen például egy postai vezető, akire azért volt szükség, hogy a postai forgalmat ellenőrizhesse, de lehet egy olyan vasútállomás tisztviselője is, ahol sok katonai szerelvény megy keresztül. A szakhálózat pedig lényegében az operatív/műveleti tiszteket fedi, akik a (szak)területükön (például kémelhárítás) úgynevezett B-egyéneket (ügynököket) tartottak. (Többek között azért B(izalmi), mert a jó együttműködés igazi alapja, – mint a megfelelő szerveknél vallják – ha a tiszt a személyiségével is megnyeri az ügynököt. Ha ugyanis csak – mondjuk – pénzért dolgozik akkor a kötelező minimum elvén nem mond el igazán fontos információkat. A jó ügynököt „animálni" kell!)

49 „Tágabb értelemben az ország egész lakosságának defenzív beszervezésére törekedtünk. E célt szolgálták az iskolai nevelés, a szakirodalom, rádió, filmelőadások. Minden fontosabb testület-[ben], szervezetben defenzív tanfolyamokat tartottunk. Így tűzoltók, vasutasok, postások, főiskolai hallgatók, jegyzői tanfolyam. Cél volt az embereket ifjúságuktól arra nevelni, hogy minden – különösen vidéken – feltűnő idegent figyeljenek meg, és jelenlétüket, viselkedésüket a közbiztonsági, kémelhárító szerveknek jelentsék. Az általános kémelhárító hálózatban e célra beszervezett, általában kiképzett bizalmi egyének foglaltak helyet. Ezek voltak: leventék, mulatók, kártyaklubok, kávéházak alkalmazottai, szállodai portások, nyilvános házak, találkozóhelyek személyzete, vidéki helyi hatóságok alkalmazottai, vasutasok, postások, csempészek, vendégfogadósok, korcsmatulajdonosok. Az általános kémelhárító hálózat tagjai esetenként részesültek jutalmazásban, feladatuk volt gyanús személyek megfigyelése és jelentése." – *ÁBTL*, A-414/3, 3-4.

50 Külföldi „ügynökök" esetében a kérdés még problematikusabb. Itt a manipuláció veszélye fokozott mértékben fennáll. Az Ujszászy által külön feljegyzésre érdemesített Iuliu Maniu (erdélyi) román politikus magyarok általi „vesztegetési ügyében" például szinte lehetetlen az ellene folytatott – a romániai kommunista hatóságok által organizált – 1947-es kirakatperre, tudatos lejáratásra nem gondolni.

51 Ez különösen feltűnő az „angol" ügynökök nagy száma esetében. Túlburjánzásuk nyilvánvalóan sokkal inkább a háború utáni kémhisztériának, mintsem az 1938–1945 közötti tényleges helyzetnek köszönhető.

52 *ÁBTL*, V-32.000/26. sz. Ujszászy valószínűleg átlátta, hogy milyen célból készíttetik vele a feljegyzéseket, s többek között ennél a résznél is jól kivehető, hogy érezhető személyes antipátiája ellenére kevesebbet közöl, mint amennyit valójában tudhatott.

53 *ÁBTL*, V-700/48. sz.

54 *ÁBTL*, V-117743 sz.

55 Paradox módon a II. világháború utáni politikai rendőrség (PRO, ÁVO, ÁVH, majd BM III/III) és a Katonapolitikai Osztály nagyon keveset tudott a Horthy-rendszerről, annak hadseregéről, karhatalmáról és belső elhárításáról. Ezt a hiányosságot – belátva, hogy a „belső reakció elleni harchoz" nélkülözhetetlen az „eredők" ismerete – később felismerték és szinte történeti kutatásokba kezdtek, amelyhez főképp a háborús bűnösök elleni eljárások során keletkezett iratanyagot használták fel. (Nem meglepő, hogy ez a „történeti" módszer köszön vissza Hollós Ervinnél is, aki néhány évvel később – immár a BM nyugállományú ezredeseként, a Budapesti Műszaki Egyetem tudományos szocializmust oktató tanáraként – számos könyvet publikált a Horthy-korszak erőszakszervezeteiről.) E sajátos történeti összefoglalóknak később egy külön gyűjtőt, az úgynevezett „A" jelzetű csoportot állítottak fel, amelybe később Ujszászy feljegyzéseit is besorolták. (Ezek az állambiztonság számára általános ismereteket tartalmazó dokumentumok, belső tanulmányok valamennyi munkatárs számára elérhetőek voltak, s alapvetően a Horthy-korral – akkori terminológiával – az ellenforradalmi rendszerrel kapcsolatos összefoglaló ismeretanyagot tartalmazták.)

56 Lásd ehhez: **Kovács Zoltán András:** Csendőrsors Magyarországon 1945 után in: **Okváth Imre** (szerk.): *Katonai perek 1945–1958*, (Budapest: Történeti Hivatal, 2001), 103–140.

57 **Hollós** a reakciós elemek „ellenforradalom" alatti aktivizálódásáról később, rendőrtiszti pályája után, nyilvánvalóan annak tapasztalatait felhasználva önálló kötetet is publikált *Kik voltak, mit akartak?* (Budapest: Kossuth Kiadó, 1976) címmel.

58 A maga nemében árulkodó, hogy az Ujszászy feljegyzések első nyilvános említésére és több alkalommal történő hasznosítására egy lábjegyzeti említéstől eltekintve (**Harsányi János** (szerk.): *Magyar szabadságharcosok a fasizmus ellen* [Budapest: Zrínyi Katonai Könyvkiadó, 1969), 41] **Hollós Ervin:** *Rendőrség, csendőrség, VKF* 2. (Budapest: Kossuth Könyvkiadó) című könyvében, 1971-ben kerül sor.

59 Érdekes módon a gépelt szöveg egy töredéke – „részletek dr. Wayand Tibor és Ujszászy István feljegyzéseiből" –, amely a második világháborús lengyel menekültekkel való bánásmódot és politikát taglalta, eljutott a Hadtörténelmi Intézetbe. Mint az iraton található megjegyzés mutatja, ez a téma valamilyen okból felkeltette a második világháború utáni egyik magyar titkosszolgálati vezető, Tömpe András vezérőrnagy, az MSZMP Központi Bizottsága osztályvezetője figyelmét, tőle került az anyag a Hadtörténelmi Levéltárba (*HL*, Pgy [Partizán gyűjtemény]. M/214.).

60 Az eredeti füzetek megléte még az átgépelt szöveget olvasó, hasznosító történészek, így Sipos Péter, Szakály Sándor, Szita Szabolcs előtt is ismeretlen volt. Csak e kötet szövegkorrekciós munkálatai során – amikor már sokadszor úgy gondoltuk, munkánk befejeződéséhez közeledik – sikerült 2005 tavaszán Gyarmati György jóvoltából az eredeti kézirattal megismerkedni. A gépelt textus és Ujszászy autográf szövegének összehasonlítása számtalan, az 1960-as átgépelés során keletkezett elírás javítását tette lehetővé, arról nem is szólva, hogy némiképp betekinthettünk a kézirat keletkezéstörténetébe. (A kötet készítése során terveztük, hogy – mintegy a már említett pszichogram adalékaként – a kéziratot grafológussal is megvizsgáltatjuk. Tekintettel az eredeti szöveg állapotára és őrzésének szabályaira, e tervünktől utóbb eltekintettünk.)

61 A kihallgatások gyakorlatának megfelelően, az Ujszászy által írottakat minden bizonnyal kiértékelték és utána további kérdéseket tettek fel, írásos kiegészítéseket kértek, majd az egész anyagot újra leírták. Feltehetően ez a metódus esetenként többször, témakörökként megismétlődött.

62 A Politikatörténeti Intézet Levéltárában [PIL] található 122 gépelt oldalra terjedő „szigorúan titkos, különösen fontos" felirattal ellátott kéziratra Varga László, Budapest Főváros Levéltárának volt főigazgatója, hívta fel a figyelmemet, akinek – egy szenzitív archiváliák minősítését felülvizsgáló bizottság tagjaként – jelentős szerepe volt abban, hogy a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala által eredetileg 1997. november 28-án *2028. december 31-ig* tovább titkosított anyag a kutatás számára (mégiscsak) hozzáférhető legyen. Segítségét és a kutatás szabadságáért folytatott küzdelmét nem győzöm kellőképp megköszönni – *H. Gy.* Vö. **Varga László:** *Világ besúgói egyesüljetek! Az állambiztonság átmentése*, (Budapest: PolgArt Kiadó, 2006), 308–310, 423–444.

63 Bár a gépiraton nem szerepel sem Ujszászy István, sem „Fekete Iván" neve, már az első mondat (a 2. vkf. osztály vezetője 1939. május 1-től 1942. július 1-ig) elárulja a szerzőt. A 7 füzetnyi feljegyzés helyesírási jellegzetességei, nyelvi sajátosságai, az ö hang ü helyetti (ritkábban u helyén o) jellemző használata (megfigyeltetésökről, belöl, ellenök, kiegészítésökre, élökre, kísérésökre, kiképzésöket, velök, véleményökkel, büntetésöket, letörésökkel, bennök, kedvöket, érvényöket, átcsempészésöket, rangjoknak, beléjök, döntésök, közöl, számokra stb.) ebben a szövegben is visszaköszönnek, sőt az is megállapítható, hogy eredetileg ez a szöveg is kézzel íródott. Az olyan adat, mint a „beosztott személyzet a 2. 3. lapoldalokon [= 4. 5. oldal]", ami a gépelt szövegben a 9., 10. lapnak, illetve oldalnak felel meg, jelzi, hogy a rendelkezésre álló változat átgépelés eredménye. Vagy az a megjegyzés, hogy „a rejtjelző négyzet mintáját a 71. oldal [ilyen csak a kéziratos füzetben lehetett!] ábrával (illetve fenti) vázlat mutatja" ugyancsak egy kézzel írott és másképp számozott kézirat létezésére utal. Az eredeti kézzel írott szöveg létének további bizonyítéka, hogy már az *ÁBTL*-ben őrzött kézirat olvasásánál gondot okozott az Ujszászy által írott d és g betűk megkülönböztetése, s ez a feladat az itteni átíró képességeit is meghaladta. A gépelt szövegben úgy hemzsegnek a grófok, mint a varjak a vetésben, persze Ujszászy „dr."-t és nem „gr."-t írt; ezt a gépelési hibát szisztematikusan javítottuk. Mint a szövegek összehasonlításából könnyen megállapítható, a már említett 1955-ös jelentés is ebből az anyagból készült, az összeállító kifejezetten hangsúlyozza, hogy Ujszászy autográf feljegyzéseiből dolgozott.

64 Néhány szereplő esetében – utalásszerűen 1945 utáni sorsukról (így például Barankovics István kapcsán Ujszászy volt helyettese, Kuthy László „rangemelkedéséről") is olvashatunk egy-egy mondatban. Ezek kapcsán felvetődik a kérdés, a hadifogolytáborokban keringő hírektől elte-

kintve, honnan értesülhetett minderről a hajdani tábornok. Őreitől vagy a végleges szövegezésben „segédkező" kihallgatóitól (célzatosan) hallotta, netán házi őrizetében korlátozott mértékben élvezhette a korabeli média termékeit?

65 Feltehetőleg 1949 nyara előtt. Mint említettük, a Rajk perben már sem személyesen, sem írásos tanúvallomásával nem szerepelt. Ujszászy halálával kapcsolatosan három – ellentmondó – állítás ismert. Kornis Pál úgy emlékezik, hogy a volt tábornok valamikor 1948 decemberében (havat még nem kellett takarítani) egy éjszaka előzetes rosszullét nélkül, ágyban, párnák közt meghalt. Haláláról a reggeli órákban a házvezetőnő – akiről feltételezi, hogy az ÁVÓ/BM. ÁVH embere volt – telefonon (!) értesítette Kornist, aki nem ment ki személyesen a helyszínre, a KatPol főorvosát, dr. Pálos Lajost küldte ki a halott körüli szükséges formaságok elintézésére. Ezt követően Kornis titkársága megrendelte a temetést. Ujszászyt magántemetés keretében a rákoskeresztúri köztemetőben hantolták el (Kornis nem vett reszt a temetésen, a költségeket a KatPol gazdasági hivatala fizette. (Ahogy várható volt, a mostani temetői nyilvántartások nem tudnak a volt tábornokról.)

66 Farkas Vladimir (Kassa, 1925. 08. 12. – Budapest, 2002. 09. 13.) volt ÁVH-s alezredes egy kései interjújában (Szovjet diktatúra magyar mintára [Rainer M. János interjúja Farkas Vladimírral] in: *Élet és Irodalom* 2000/28. sz.) azt állítja – ez a második verzió –, hogy a kihallgatások befejeztével Ujszászy Istvánt a BM. ÁVH „kénytelen volt átadni [visszaadni] a Katonapolitikai Osztálynak." Ott – egy feltehetőleg ugyancsak Farkas Vladimírra visszanyúló információ szerint (ennek forráshelyét Farkas nagy terjedelmű irathagyatékában nem sikerült megtalálni) – a volt vezérőrnagyot egy újabb kihallgatás során „agyonverték". Ez a történet némi módosítással **Kenedi János** Ügynök, ügynök über alles... című cikkében (in: uő. *K. belügyi iratfelmérő jelentése a Kastélyból* [Budapest: Magvető Könyvkiadó, 2000], 26-41) úgy szerepel, hogy „Ujszászyt az ÁVO Ilka utcai kihallgatórészlegénél agyonverték." (Sajnos a Kenedi által hivatkozott forrás [Belügyminisztérium, Dokumentációs Osztály V-32.000/3. {= Vizsgálati dosszié katonai vonalon elkövetett bűntettekről}, 1-6] sem a kérdéses oldalakon – ami a dosszié tartalomjegyzéke! –, sem máshol nem foglalkozik Ujszászy személyével.) Hollós Ervin Ritter Lászlónak Ujszászy halála körülményeit firtató kérdésére úgy nyilatkozott (Budapest, 2006. november 23.), hogy a tábornok sorsával kapcsolatban csak másodkézből származó, 1957 utáni információkkal rendelkezik. Eszerint „Ujszászyt szédítették, hogy írjon, álnevet adtak neki, hogy megnyugtassák, majd kivégezték. Ugyanolyan sorsa lett, mint Wayand Tibornak. Wayand azonban sokkal okosabb volt, mint Ujszászy. Ezt visszaemlékezéseik jól mutatják."

67 Harmadik variáns. Szakály Sándor egy tanulmányában (A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői 1919–1945 in: **Hausner Gábor** [szerk.]: *Az értelem bátorsága – Tanulmányok Perjés Géza emlékére,* [Budapest: Argumentum, 2005], 689) elsőként hivatkozik Sigetter Viktor Győző (Beszterce, 1893. 03. 25. – Budapest, 1968. 07. [?]) vizsgálati anyagára (*ÁBTL,* V-168). Ebben az ávéhás kihallgatók egy 1950. 03. 07-én készült feljegyzésben (*ÁBTL,* V-168, 4) részletezés nélkül azt írják, hogy Ujszászy István [miután eszerint a magyar hatóságok visszaadták] a Szovjetunióban vesztette életét. (Maga Sigetter csak annyit mond, hogy nem ismeri az *1945*-ben elhurcolt Ujszászy további sorsát – *ÁBTL,* V-168, 9.) Varga László – további bizonyíték nélkül – azt állítja (in: *Világ besúgói egyesüljetek! Az állambiztonság átmentése,* 431), hogy a volt tábornok 1948-ban az ÁVO vendégszeretetét élvezte, tapasztalatait átadta „Péter Gábor altábornagy úrnak, majd mielőtt az oroszok elhurcolták (sic!), még el is köszönt tőle." A kérdés jelenleg megoldhatatlannak tűnik. Ujszászy halála körülményeiről, az ezt övező mendemondákról lásd továbbá **Szita Szabolcs** e kötet számára írott tanulmányát.

68 Az utóbbi években megjelent kiadványok többségétől eltérően olykor túlságosan is terjedelmes jegyzetek a közel négyéves munka során különböző időkben készültek. Mentségünkre szolgáljon az idő sürgetése, Voltaire-rel szólva: *több* idő birtokában *rövidebben* írtuk volna meg őket. (Vagy ha úgy tetszik, idézzük alibiként John Locke bölcsességét: „But to confess the truth, I am now too lazy, or too busy, to make it shorter.") Másfelől jegyzeteink gyakran hiányosak. Bár meg- és ismételt átfogalmazásuk során megkíséreltük a kötet „első" olvasóinak gyakran egymással homlokegyenest eltérő észrevételeit, javaslatait szintetizálni, a hasonló jellegű kiadványok ez irányú tapasztalatait hasznosítani, a jegyzeteket (terjedelem, forma, tartalom) egységesíteni, tisztában vagyunk e feladat megoldhatatlanságával. A terjedelmet és formát végül is a tartalom szabja meg, annál pedig tudomásul kell(ett) vennünk, hogy egyszerre nem lehet mindenki elvárását kielégíteni. Mohács, hogy a példát a kevésbé érzékeny(nek tűnő) régmúltból vegyük, a „békévé oldó emlékezés" ellenére mindmáig mást jelent egy hazáját szerető török és egy magyar patrióta számára. Mindazonáltal lehetőség szerint megkíséreltük a jegyzeteket „depolitizálni" és „dezideologizálni", pusztán az objektív (?) és lényegi tényekre koncentrálni. A kötetet forgatók elnéző jóindulatában bízva. *Lectori salutem!*

69 Bár ezt a kolofonban külön nem tüntettük fel, itt szeretném leszögezni, hogy a magyar katonai, titkosszolgálat-történeti vonatkozású jegyzetek – hacsak a szerző nincs külön név szerint említve –, katonai életrajzok, táblázatok, valamint a feljegyzések szövegének ismételt „átfésülése" Kovács Zoltán András gondos szakértői munkáját dicsérik. Ezúton is megragadom az alkalmat köszönetem kifejezésére. – *H. Gy.*

5. Ujszászy István svájci bankszámlájáról 2×10 000 pengőt utaltat át Rómába Papp Gábor követségi tanácsosnak (Schweizerischer Bankverein, Zürich, 1943. március 16.)

CRT act. 1/6/SS

SCHWEIZERISCHER BANKVEREIN
SOCIÉTÉ DE BANQUE SUISSE - SOCIETÀ DI BANCA SVIZZERA
SWISS BANK CORPORATION
ZÜRICH
BASEL ST. GALLEN GENF LAUSANNE
LA CHAUX-DE-FONDS NEUCHATEL SCHAFFHAUSEN
LONDON E. C. 2, 99 Gresham Street
NEW YORK, 15 Nassau Street
Biel Chiasso Herisau Le Locle Nyon
Aigle Bischofszell Morges Rorschach Zofingen
Aktienkapital und Reserven Fr. 195,000,000
Telephon 33620
Telegramme: Schweizerbank
Postcheck-Konto VIII/456

1872

ABTEILUNG: Kd.-Korr. B.
In Ihrer Antwort gefl. wiederholen

Herrn Stefan von Ujszaszy,
k.ung. Generalmajor,
Jagello ut 36,

Budapest XII.

Zürich, 16. März 1943.

Anlässlich Ihres gestrigen Besuchs beim Linksunterzeichneten überliessen wir Ihnen:

Pengö 20.000.-- in Noten,
zum Kurse von 19.--,

welche Noten, Ihren Weisungen zufolge, wie folgt versandt wurden:

Je Pengö 10.000.-- wurden in je ein neutrales, ohne irgendwelche Aufschrift versehenes Couvert gelegt und verschlossen und beide Plis zusammen in einem weitern, mit der Aufschrift "Wert deklariert Fr. 300.--" versehenen Umschlag an Fräulein Frieda Bernath, c/o Königlich Ungarische Gesandtschaft, Sulgenbachstrasse 5, Bern, adressiert. Dieser Sendung legten wir ein für Fräulein Bernath bestimmtes Schreiben bei, worin wir ihr lediglich mitgeteilt haben, dass ihr die beiden Plis im Auftrage von Herrn Gesandtschaftsrat von Papp übermacht worden sind, d.h. ohne Nennung Ihres Namens und ohne vom Inhalt der Plis etwas zu erwähnen.

Für den Gegenwert der oben erwähnten Pengö 20.000.-- b e l a s t e n wir Sie in laufender Rechnung mit

Fr. 3.800.--. Ferner buchen wir in Ihr S o l l :
Fr. 3.40, für unsere Sendungsspesen, und
Fr. 2.50, unsere Kommission min.

Stets gerne zu Ihren Diensten, empfehlen wir uns Ihnen

hochachtungsvoll
SCHWEIZERISCHER BANKVEREIN

6. Ujszászy István svájci bankszámlájáról további 10 000 pengőt utaltat át Rómába Papp Gábor követségi tanácsosnak (Schweizerischer Bankverein, Zürich, 1943. május 18.)

SCHWEIZERISCHER BANKVEREIN
SOCIÉTÉ DE BANQUE SUISSE - SOCIETÀ DI BANCA SVIZZERA
SWISS BANK CORPORATION
ZÜRICH
BASEL ST. GALLEN GENF LAUSANNE
LA CHAUX-DE-FONDS NEUCHATEL SCHAFFHAUSEN
LONDON E.C.2, 99 Gresham Street
NEW YORK, 15 Nassau Street
Biel Chiasso Herisau Le Locle Nyon
Aigle Bischofszell Morges Rorschach Zofingen
Aktienkapital und Reserven Fr. 195,000,000
Telephon 33520
Telegramme: Schweizerbank
Postcheck-Konto VIII/456

1872

ABTEILUNG: Kd.-Korr. B.
In Ihrer Antwort gefl. wiederholen

Herrn Stefan von Ujszaszy,
k.ung. Generalmajor,
Jagello ut 36,

Budapest XII.

Zürich, 18. Mai 1943.

Wir besitzen Ihr an unsern Herrn Vizedirektor Fröhlich adressiertes Schreiben vom 20. April a.c., welches uns erst gestern zugekommen ist. Gemäss dem uns damit erteilten Auftrag haben wir für Ihre Rechnung den Betrag von

Pengö 10.000.-- in Noten,
zum Kurse von 17.75,

gekauft. Wie früher, haben wir die Noten in ein neutrales Couvert gelegt und verschlossen und dieses Pli, zusammen mit einem für Fräulein Frieda Bernath bestimmtes Begleitschreiben, in einem weitern Umschlag versichert und mit Fr. 300.-- deklariert, an diese Dame, c/o Königl. Ungarische Gesandtschaft, Sulgenbachstrasse 5, Bern, gesandt. Im Begleitschreiben an Fräulein Bernath haben wir lediglich erwähnt, dass wir ihr das Pli im Auftrag von Herrn Gabriel Papp von Óvár, Gesandtschaftsrat der k.ung. Gesandtschaft in Rom, übermachen, d.h. wir haben der Adressatin gegenüber weder Ihren Namen als Auftraggeber bekannt gegeben noch irgendeine Angabe über den Inhalt des verschlossenen Umschlags gemacht.

Für den Gegenwert obiger Sendung b e l a s t e n wir Sie in laufender Rechnung mit

Fr. 1.775.--. Ferner buchen wir in Ihr S o l l :
Fr. 1.90 für unsere Sendungsspesen, sowie
Fr. 2.50 unsere Kommission min.

Von Ihren weitern Weisungen, in Zukunft die für Sie bestimmte Korrespondenz grundsätzlich bei uns zurückzubehalten und nur dringende, wichtige Mitteilungen Ihnen via Bern zukommen zu lassen, haben wir Kenntnis genommen. Diese letztern Briefe werden wir wunschgemäss in doppeltem Umschlag, und zwar das innere Couvert an Herrn Gabriel Papp von Óvár, Gesandtschaftsrat der k.ung. Gesandtschaft in Rom, und das äussere Couvert an Fräulein Frieda Bernath, c/o Königlich Ungarische Gesandtschaft, Sulgenbachstrasse 5, Bern, adressiert, zum Versand bringen.

Stets gerne zu Ihren Diensten, empfehlen wir uns Ihnen

hochachtungsvoll
SCHWEIZERISCHER BANKVEREIN

7. Ujszászy István folyószámla-kivonata (Schweizerischer Bankverein, Zürich, 1942. december 31.)

CRT act. 1/6/61

SCHWEIZERISCHER BANKVEREIN — ZÜRICH — SOCIÉTÉ DE BANQUE SUISSE

1872

Kontrolliert

Konto-Korrent per / *Compte-courant au* 31. ... 2

HERRN STEFAN VON UJSZASZY,
K. UNG. GENERALMAJOR,
BUDAPEST.

Blatt / *Feuille*
No.

Zins ZINSLOS
Komm. 1 % S. MM. FR. 5.--

J	Datum/*Date*	Text / *Texte*	Soll / *Débit*	Haben / *Crédit*	Val.	Tage *Jours*	Zinsnummern / *Nombres* Soll / *Débit*	Haben / *Crédit*
	1942							
BR	JULI 20	UEBERTRAG AB DISP.-KONTO FR.		10,972.00	JULI 13			
	DEZ 8	KOMM 1 % A/FR. 10,972.00	10.97		DEZ 31			
		ABSCHLUSS-SPESEN	2.03					
		SALDO	10,959.00					
			10,972.00	10,972.00				
	DEZ 8	SALDOVORTRAG FR.		10,959.00	DEZ 31			

S. E. & O.

8. Ujszászy István lekötött számlájának kivonata (Schweizerischer Bankverein, Zürich, 1943. június 30.)

CRT act. 1/6/83

SCHWEIZERISCHER BANKVEREIN — ZÜRICH — SOCIÉTÉ DE BANQUE SUISSE

1872

Kontrolliert

Konto-Korrent per / *Compte-courant au* 30. Juni 1943

Herrn Stefan von Ujszaszy
k.ung. GENERALMAJOR
36, Jagelló ut
BUDAPEST XI / Ungarn

Steuerpflichtiges
Festgeld - Konto B I

Blatt / *Feuille*
No.

Zins
Komm.

J	Datum/*Date*	Text / *Texte*	Soll / *Débit*	Haben / *Crédit*	Val.	Tage *Jours*	Zinsnummern / *Nombres* Soll / *Débit*	Haben / *Créd*
	1942							
	JUNI 4	SALDOVORTRAG FR.		13,198.50	JUNI 30	90		11,878
BR	JUNI 10	UEBERTRAG DISPOSITIONSKTO	290.00		JUNI 30	90	261.00	
	DEZ. 31	ZINSNUMMERN P.4.QUART.1942			DEZ. 31	90		11.617
	1943							
	MÄRZ 31	ZINSNUMMERN P.1.QUART.1943			MÄRZ31	90		11.617
	JUN 19	KAP. BILANZ FR. 12,908.50 H			JUN 30	90		11,617
		ZINS 2% A/FR. 285.05		5.70	JUN 30		1,026.[illegible]	
		ZINS 2½ % A/REST		315.57	JUN 30		45,442.[illegible]	
		WEHRSTEUER 5%	16.07					
		ZINSSTEUER 4%	12.85					
		ABSCHLUSS-SPESEN	1.85					
		SALDO	13,199.00					
			13,519.77	13,519.77			46,729.[illegible]	46,729
	JUN 19	SALDOVORTRAG FR.		13,199.00	JUN 30			

S. E. & O.
SCHWEIZERISCHER BANKVEREIN

9. A Schweizerischer Bankverein igazolja, hogy Ujszászy István 13 199 svájci frankot további öt évre (1948. június 30-ig) lekötött náluk (Schweizerischer Bankverein, Zürich, 1943. június 30.)

SCHWEIZERISCHER BANKVEREIN
SOCIÉTÉ DE BANQUE SUISSE - SOCIETÀ DI BANCA SVIZZERA
SWISS BANK CORPORATION
ZÜRICH

BASEL ST. GALLEN GENF LAUSANNE
LA CHAUX-DE-FONDS NEUCHATEL SCHAFFHAUSEN
LONDON E. C. 2, 99 Gresham Street
NEW YORK, 15 Nassau Street
Biel Chiasso Herisau Le Locle Nyon
Aigle Bischofszell Morges Rorschach Zofingen
Aktienkapital und Reserven Fr. 195,000,000

Telephon 33620
Telegramme: Schweizerbank
Postcheck-Konto VIII/456

1872

ABTEILUNG: Kd.-Korr. FRT/VE.
Unter Anführung dieser Abteilung wiederholen

Herrn Stefan von Ujszaszy,
k.ung. Generalmajor,
Jagello ut 36,

B u d a p e s t XII .

Zürich, 30. Juni 1943.

Emissionsabgabe pauschal entrichtet.

Steuerpflichtiges Festgeld-Konto I.

Wir beehren uns, Ihnen in der Beilage unsern per 30.dies erstellten Auszug Ihres vorbezeichneten Festgeldkontos mit einem Guthaben von

Fr. 13.199.-- (S.E.& O.)

zu überreichen. Wir bitten Sie, unsere Aufstellung zu prüfen und uns, sofern Sie mit uns einig gehen, die beiliegende Richtigbefundsanzeige unterzeichnet zurückzusenden.

Im Sinne Ihrer uns anlässlich Ihres im Monat März dieses Jahres erteilten Anordnungen verlängern wir die Bindung Ihres Festgeldkontos auf eine weitere Periode von 5 Jahren, d.h. bis 30. Juni 1948, zum vereinbarten Zinssatz von 2½% jährlich, abzüglich der Zinssteuer von 4% und der eidgenössischen Wehrsteuer von 5% auf dem Zinsbetreffnis.

Sodann erlauben wir uns, Sie für die von Ihnen zu tragende Hälfte der eidgenössischen Stempeltaxe von 0,6‰ pro Semester auf dem Kapital mit

Fr. 39.60, jährlich 0,6‰ auf Fr.13.199.-- für 5 Jahre,

zu belasten.

Wir bitten um gefl. Kenntnisnahme und zeichnen

hochachtungsvoll

SCHWEIZERISCHER BANKVEREIN

Beilage.

10. Ujszászy István lekötött számlájának kivonata (Schweizerischer Bankverein, Zürich, 1944. június 30.)

SCHWEIZERISCHER BANKVEREIN — ZÜRICH — SOCIÉTÉ DE BANQUE SUISSE

1872

Kontrolliert

Konto-Korrent per / *Compte-courant au* .....

Herrn Stefan von Ujszaszy
k.ung.Generalmajor
36, Jagello ut
BUDAPEST XII / Ungarn

Steuerpflichtiges
Festgeld - Konto B

Blatt / *Feuille* No.

Zins.....
Komm.....

J	Datum/*Date*	Text/*Texte*	Soll/*Débit*	Haben/*Crédit*	Val.	Tage *Jours*	Zinsnummern / *Nombres* Soll/*Débit*	Haben/*Créd*
	1943, JUN 19	SALDOVORTRAG FR.		13,199.00	JUN 30	90		11.879.
BR	JULI 1	EIDG.STEMPELTAXE 0,6‰ FÜR 5 JAHRE	39.60		JUNI 30	90	35.64	
	DEZ. 31 1944	ZINSNUMMERN P.4.QUART.1943			DEZ.31	90		11.843.
	MÄRZ 31	ZINSNUMMERN P.1.QUART.1944			MÄRZ 31	90		11.843
	JUNI 28	ZINSNUMMERN P.2.QUART.1944			JUNI 30	90		11.843.
		ZINS 2 ½ %		328.98	JUNI 30		47.373.46	
		ZINSSTEUER 4 %	13.15					
		WEHRSTEUER 5 %	16.45					
		VERRECHNUNGSSTEUER 15 %	49.35					
		ABSCHLUSS-SPESEN	1.93					
		SALDO	13,407.50					
			13,527.98	13,527.98			47,408.46	47.408
	JUNI 28	SALDOVORTRAG FR		13,407.50	JUNI 30			

fest bis 30. Juni 1948 à 2½%

11. A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve, hivatalos kiadás, (Budapest: 1944 [március]) 414-415. oldala Ujszászy István vitézi címének feltüntetésével

414

III. Vörös János II. főtörm., ⊕, (XX) L., Ⓔ, Ⓑ, (CHE), (BHE).
VIII. Vörös József a hdgy., ○ e., Ⓦ, (BS) D., Ⓕ, Ⓔ (CHE), (BHE).
K.h.o. nemes Vörösmarty József alhdgy., ○ e., ⊕, Ⓦ, (XX) L., Ⓔ, (CHE), (BHE).
I. Wirt István pbcső. tiz., M. k. c. v. é., Ⓔ, Ⓓ.
VII. Zalan János törm., ○ br., Ⓧ L., Ⓔ.
VII. Zay Károly tőrm., ○ b., ⊕, Si, Ⓦ, Ⓧ L., Ⓔ.
VIII. Zombori János alhdgy., ○ br., ○ b., ⊕, Ⓦ, (XX) L., Ⓔ, Ⓑ, Porosz harcos érd. érem, (CHE), (BHE).
IX. Zrínyi Zsigmond szv. alhdgy., ⊕ Ⓦ, (XX) L., Ⓕ, Ⓔ, (CHE), (BHE).
V. Zsámbok János tőrm., ○ 2. o., ⊕, Ⓦ, (XX) L., Ⓕ, Ⓔ, (CHE), (BHE).
V. Zsemberi István cső., olasz bronz érem, Ⓕ, Ⓔ.
I. Zsigmond István szv. főtörm., ○ e., ⊕, Ⓦ, (XX) L., Ⓔ, Ⓑ (CHE), (BHE).

415

M. kir. honvédelmi minisztérium.

Honvédelmi miniszter: nemes csatai **Csatay Lajos** vezérezredes.

A m. kir. honvéd vezérkar főnöke: vitéz **Szombathelyi Ferenc** vezérezredes.

A honvédelmi miniszter helyettese: **Ruszkiczay-Rüdiger Imre** vezérezredes.

Földi főcsoportfőnök: nincs kinevezve.

H. M. II. csoportfőnök: **Istóka Dezső** vezérőrnagy.

(A honvédelmi minisztérium 20. (csendőrségi) osztályának ügykörét lásd az 1942. évi zsebkönyv 383—385. oldalain.)

M. kir. belügyminisztérium.

Belügyminiszter: dr. vitéz **Keresztes-Fischer Ferenc.**

Államtitkárok: dr. **Gergelyffy András,** dr. **Tomcsányi Kálmán,**

Államvédelmi központ vezetője: vitéz **Ujszászy István** vezérőrnagy.

A közbiztonsági osztály vezetője: dr. **Pásztóy Ámon** miniszteri tanácsos.

(A belügyminisztérium XX. (csendőrségi) osztályának ügykörét lásd az 1942. évi zsebkönyv 386—392. oldalain.)

12. A „nyolcadik" (első) füzet borítólapja (*ÁBTL* 4. 1. A- 414)

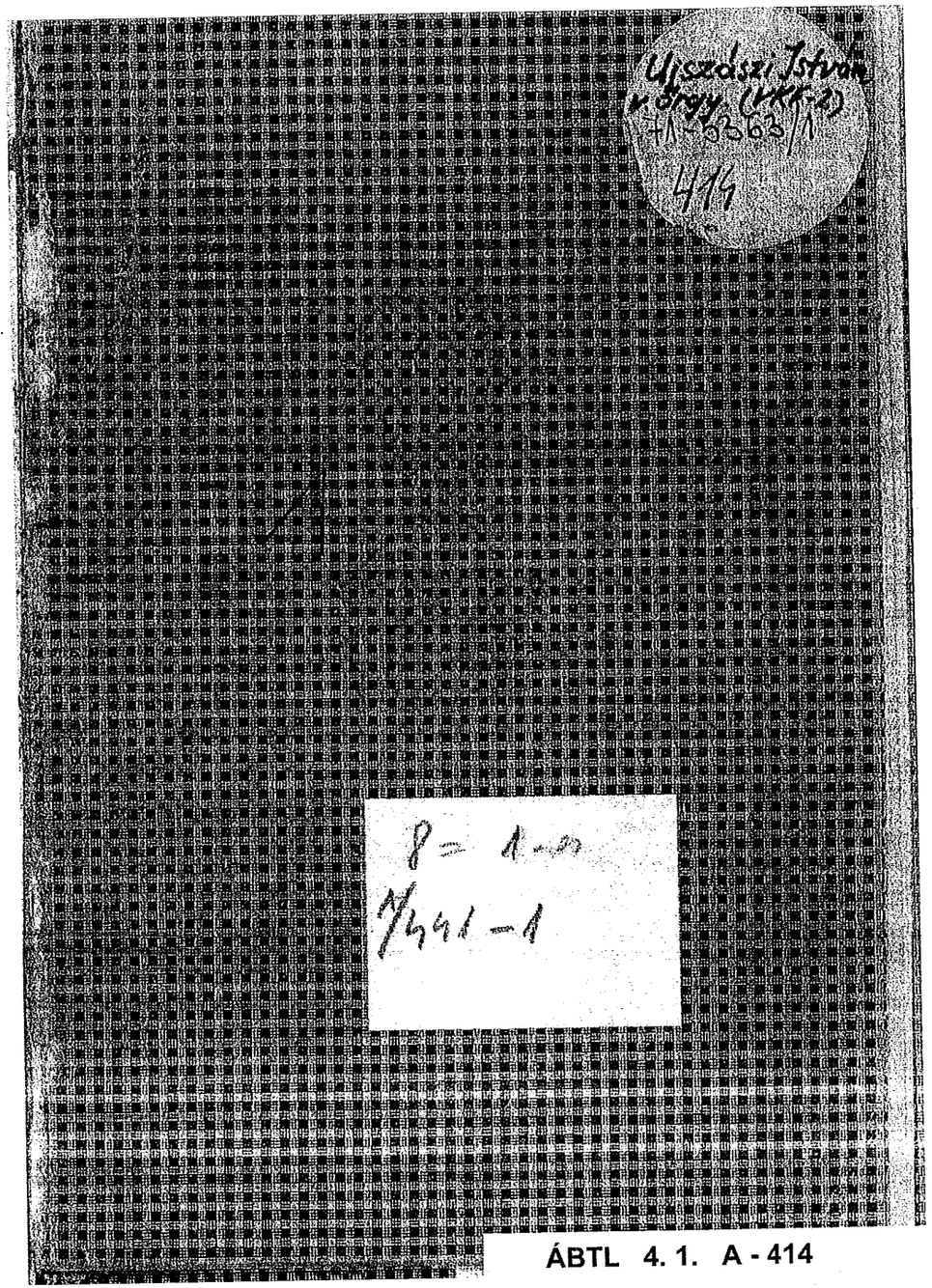

13. A „kilencedik" (második) füzet első lapja (*ÁBTL* 4. 1. A- 414)

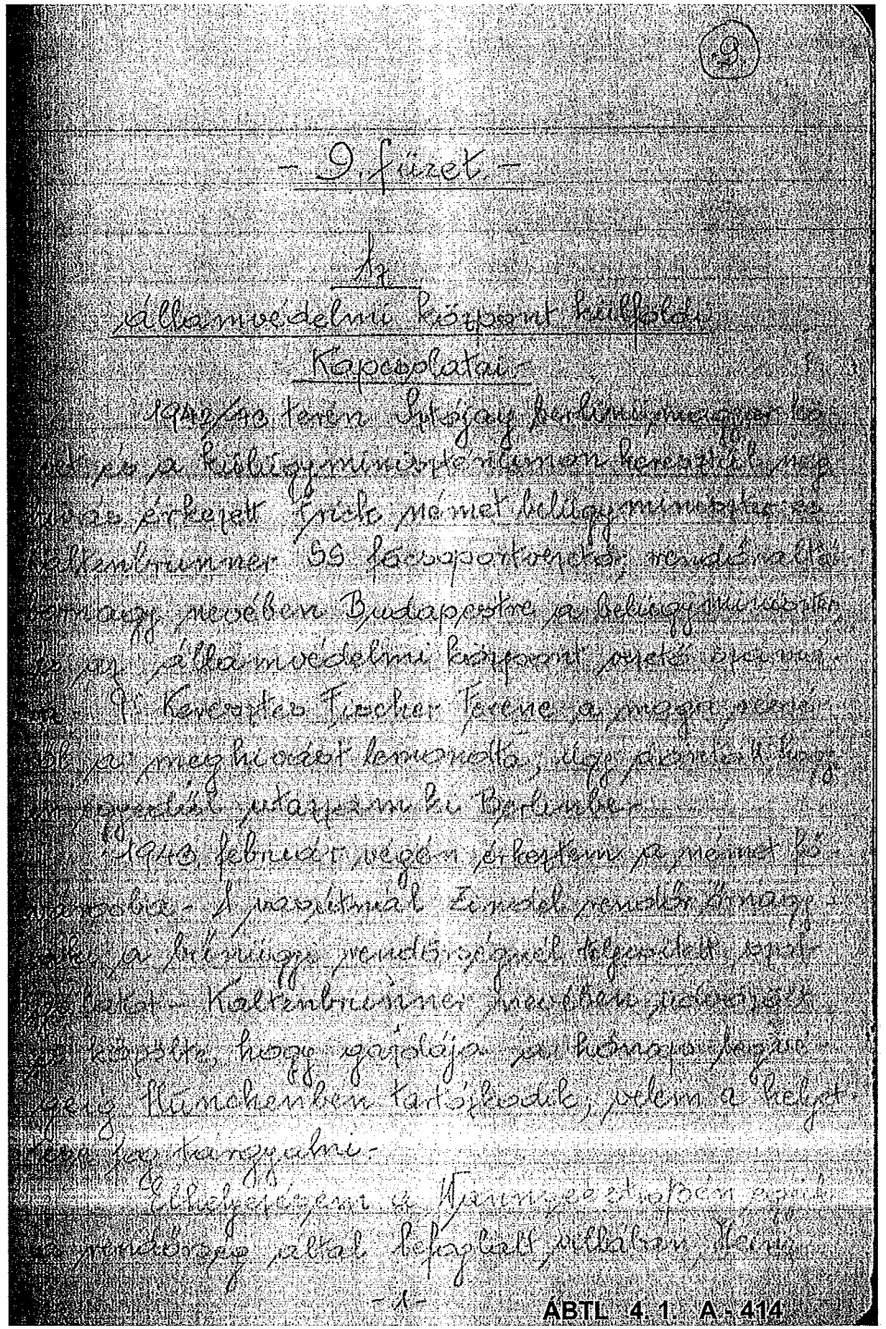

14. A „kilencedik" (második) füzet 108-109. lapja (*ÁBTL* 4. 1. A- 414)

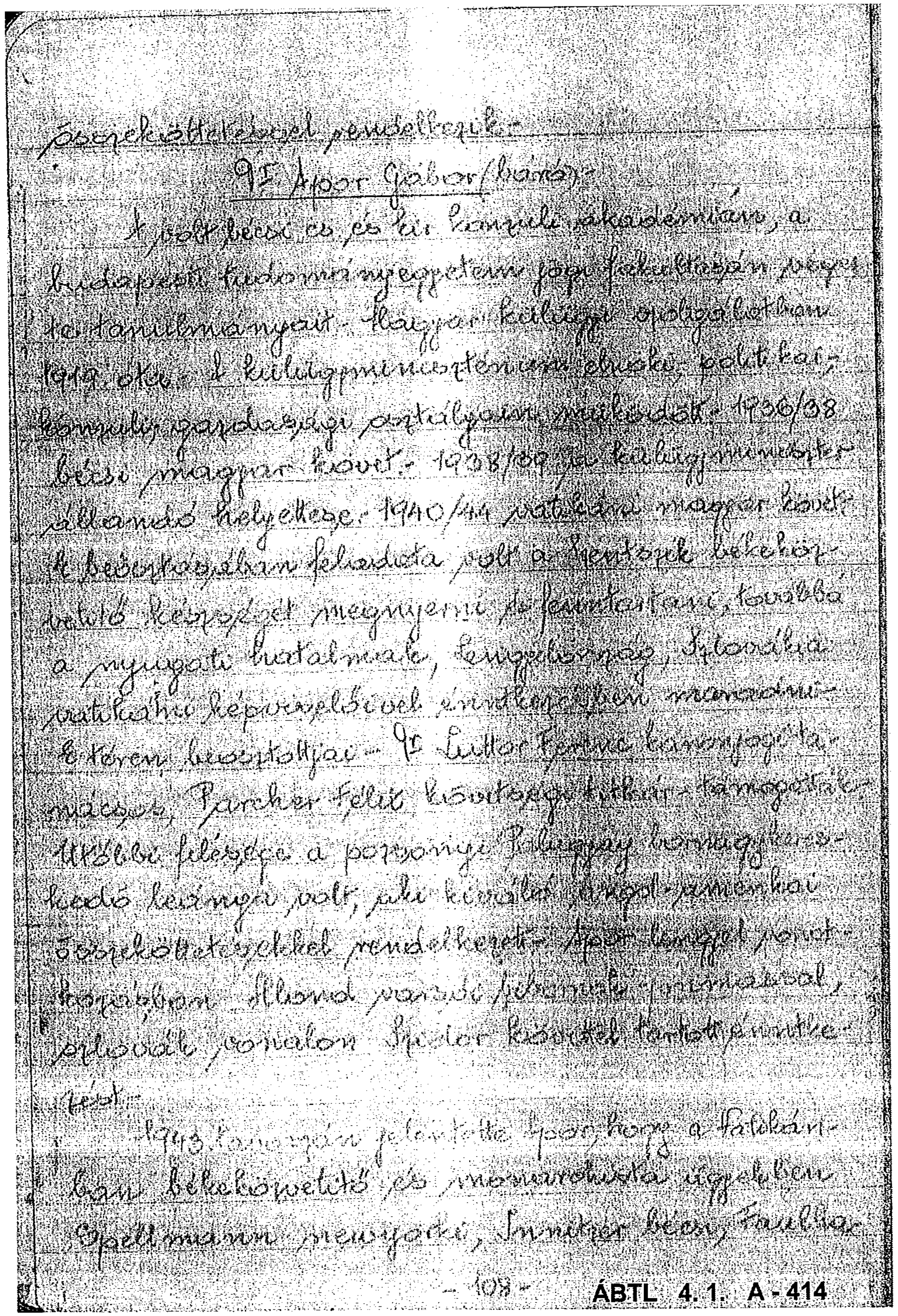
összeköttetésekkel rendelkezik.

Dr Apor Gábor (báró):

A volt bécsi cs. és kir. konzuli akadémián, a budapesti tudományegyetem jogi fakultásán végezte tanulmányait. Magyar külügyi szolgálatban 1919 óta. A külügyminisztérium előbb politikai, konzuli, gazdasági osztályain működött. 1936/38 bécsi magyar követ. 1938/39-ben külügyminiszter állandó helyettese. 1940/44 vatikáni magyar követ. A beosztásában feladata volt a Szentszék békeközvetítő készségét megnyerni és fenntartani, továbbá a nyugati hatalmak, Angliával(?), Szlovákia vatikáni képviselőivel érintkezésben maradni. E téren beosztottjai – Dr Luttor Ferenc kánonjogi tanácsos, Parcher Félix követségi titkár – támogatták. Utóbbi felesége a pozsonyi Palugyay bornagykereskedő leánya volt, aki kiváló angol-amerikai összeköttetésekkel rendelkezett. Apor lengyel, porosz(?) körökben állandó varsói(?) [illegible], szlovák vonalon Sidor követtel tartotta fenn(?) a kapcsolatot(?).

1943 tavaszán jelentette Apor, hogy a Vatikánban békeközvetítő és monarchista ügyekben Spellmann newyorki, Innitzer bécsi, Faulha-

- 108 -

ÁBTL 4. 1. A - 414

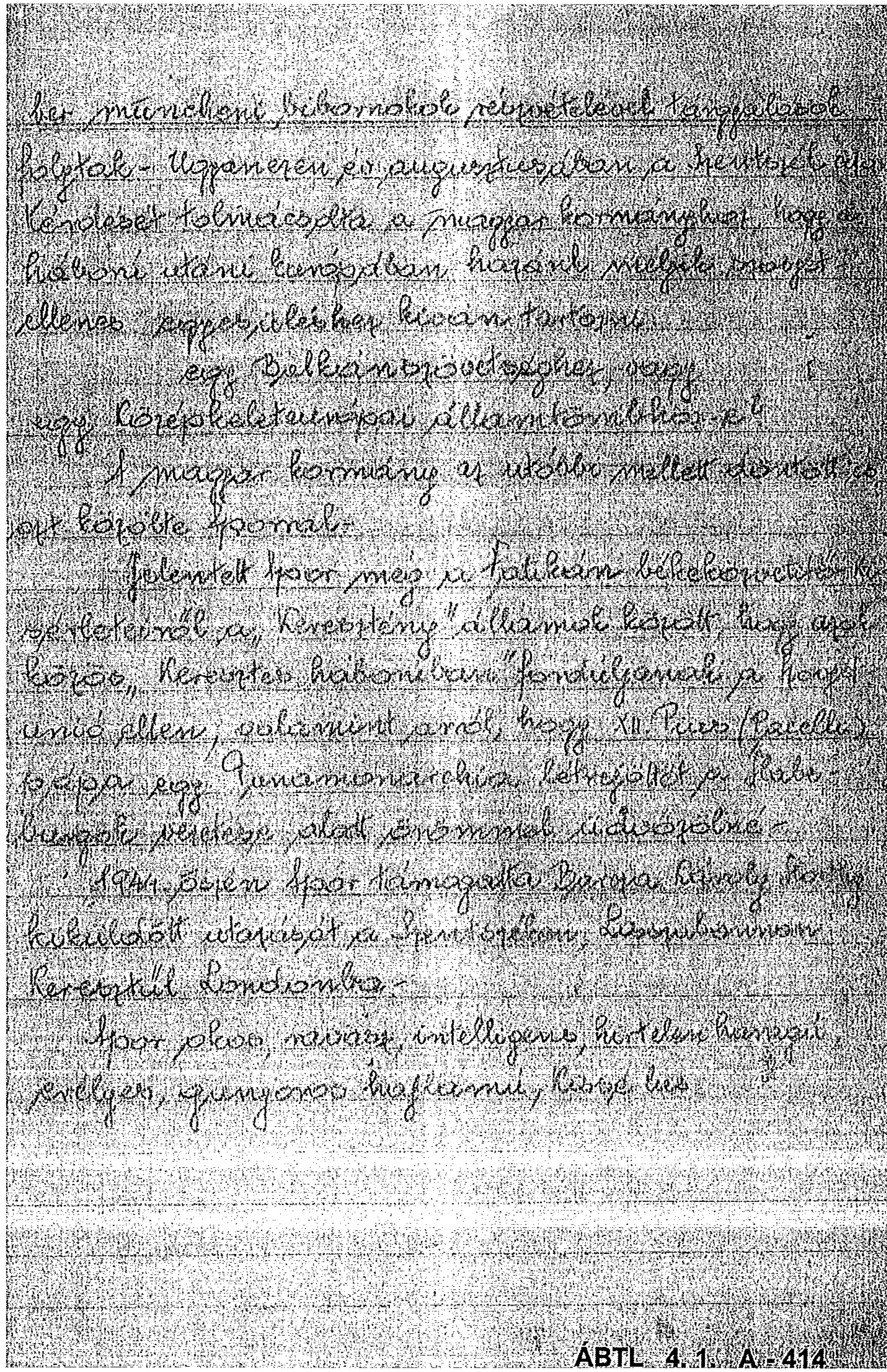
ber müncheni bíborosokkal ismételten tárgyalások folytak. Ugyanezen év augusztusában a Szentszék egy kérdését tolmácsolta a magyar kormányhoz, hogy a háború utáni tanácsban(?) hazánk melyik magyar ellenes egyezséghez kíván tartozni: egy Dunakonföderációhoz, vagy egy középkeleteurópai államszövetséghez?

A magyar kormány az utóbbi mellett döntött és ezt közölte Aporral.

Jelentett Apor még a Vatikán békeközvetítői szándékairól a „keresztény" államok között, hogy azok közös „keresztes háborúban" forduljanak a Szovjetunió ellen, valamint arról, hogy XII. Pius (Pacelli) pápa egy Dunamonarchia létrejöttét a Habsburgok vezetése alatt örömmel üdvözölné.

1944. őszén Apor támogatta Baranya Károly herceg(?) kiküldött utazását a Szentszékben, Lisszabonon keresztül Londonba.

Apor okos, művelt, intelligens, hirtelen haragú, erélyes, gúnyos hajlamú, kissé [illegible]

ÁBTL 4. 1. A - 414

15. A „kilencedik" (második) füzet tartalomjegyzéke (*ÁBTL* 4. 1. A- 414)

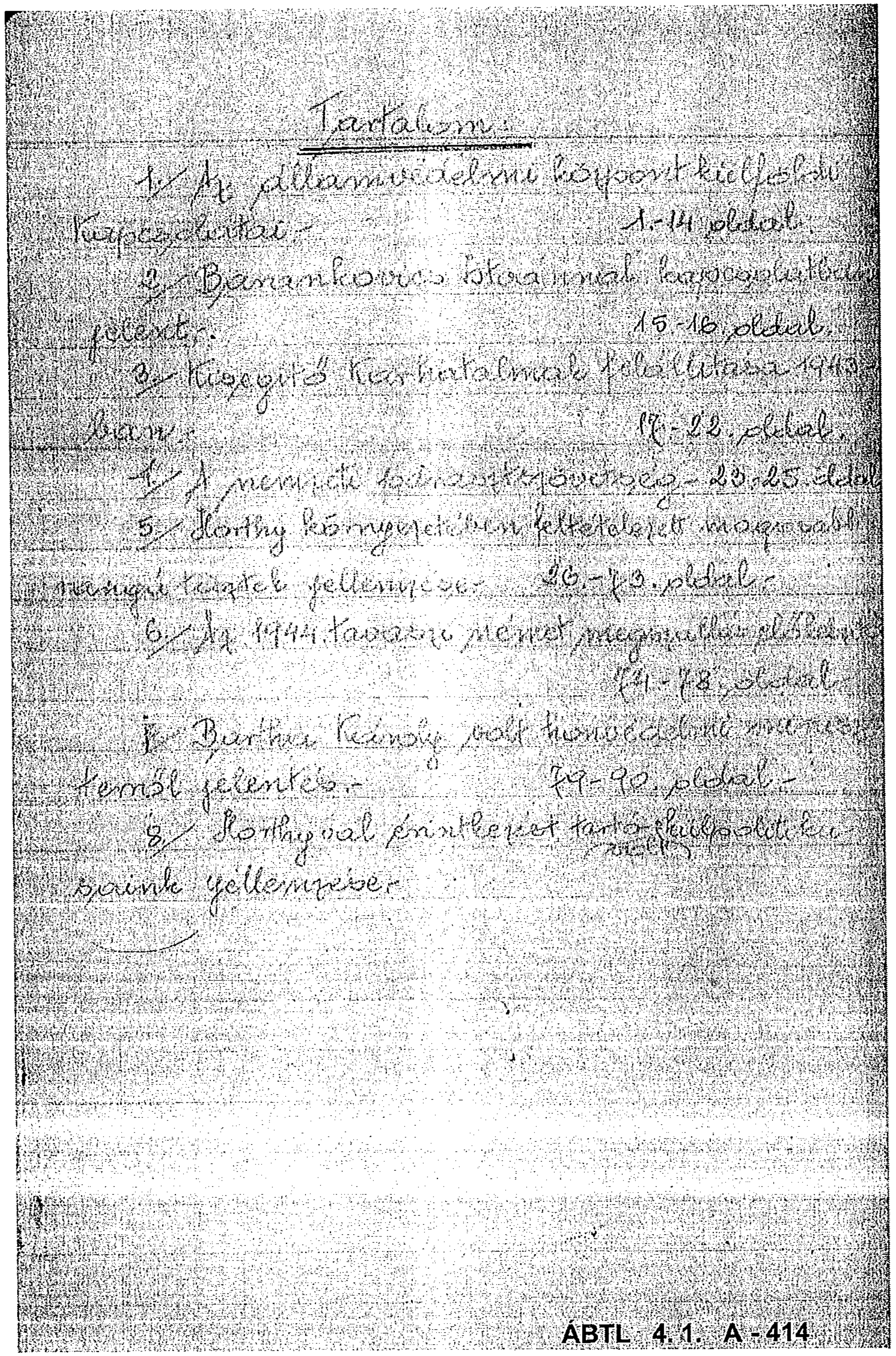

Tartalom:

1/ Az államvédelmi központ külföldi kapcsolatai- 1-14 oldal.

2/ Barankovics Istvánnal kapcsolatban jelentés. 15-16. oldal.

3/ Kiegyező karhatalmak felállítása 1943-ban. 17-22. oldal.

4/ A nemzeti [illegible]- 23-25. oldal

5/ Horthy környezetében feltételezett magyarabb nemzeti tényezők jellemzése- 26-73. oldal-

6/ Az 1944 tavaszi német megszállás előzményei 74-78. oldal-

7/ Bartha Károly volt honvédelmi miniszterről jelentés.- 79-90. oldal-

8/ Horthyval érintkezést tartó (volt) külpolitikusaink jellemzése.

ÁBTL 4.1. A-414

16. Az ötödik füzet utolsó oldala (a második fennmaradt vázlat) (*ÁBTL* 4. 1. A- 414)

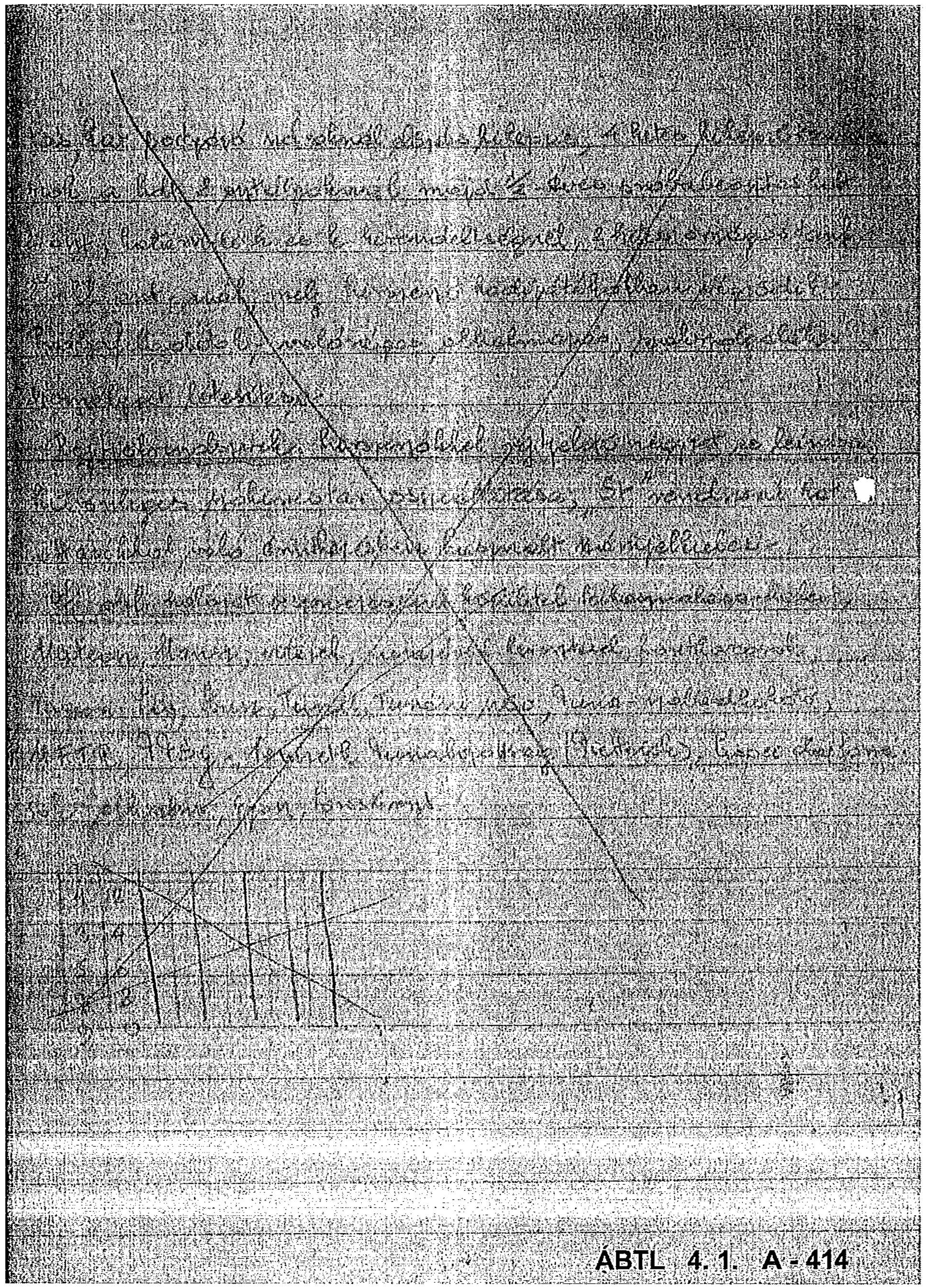

ÁBTL 4.1. A-414

Egyetemi Könyvtár SZEGED

17. A harmadik füzet utolsó két lapja (az első fennmaradt vázlat) (*ÁBTL* 4. 1. A- 414)

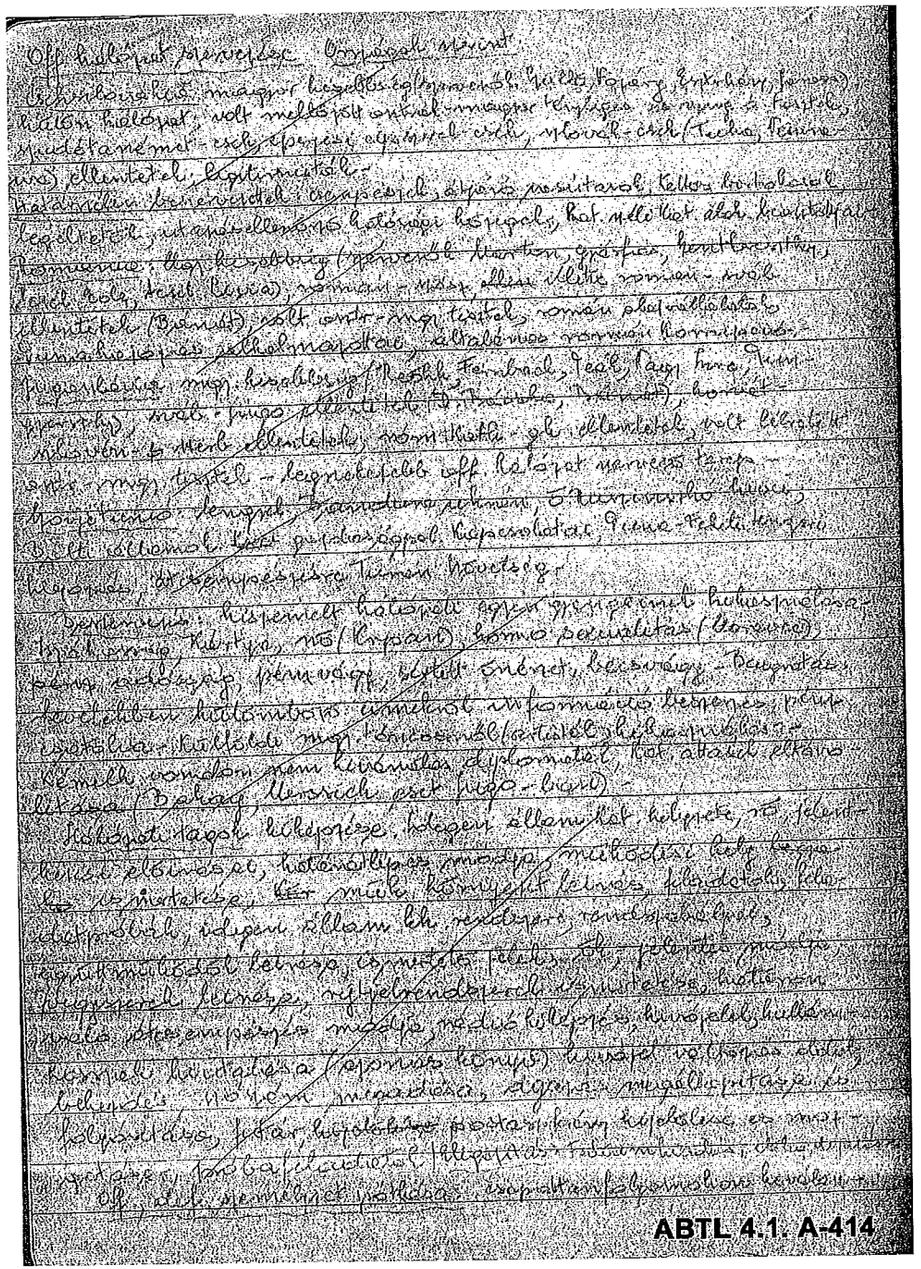

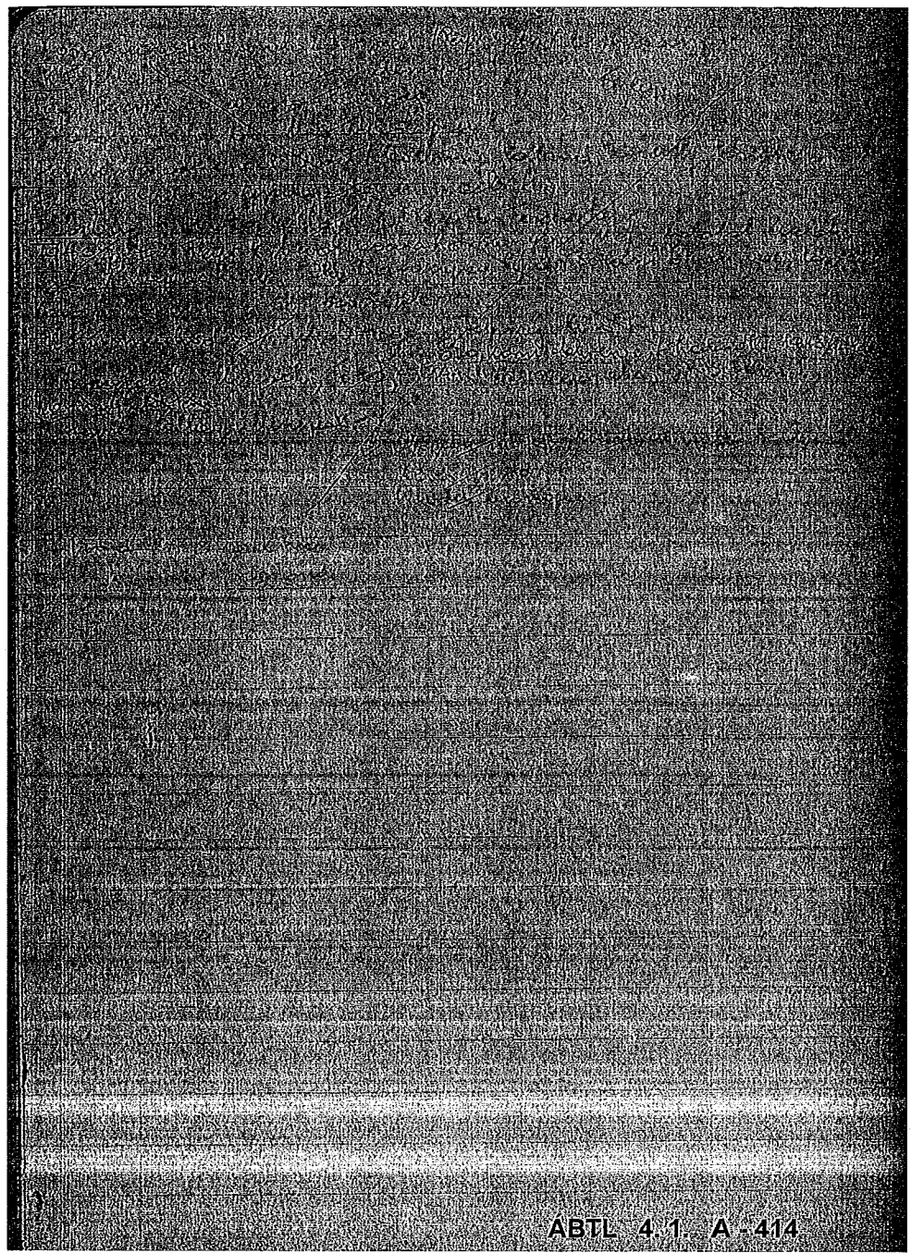

18. Részlet a hatodik füzet 2. alfejezetéből: Kassa bombázása – a Szovjetunió megtámadása (*ÁBTL* 4. 1. A- 414)

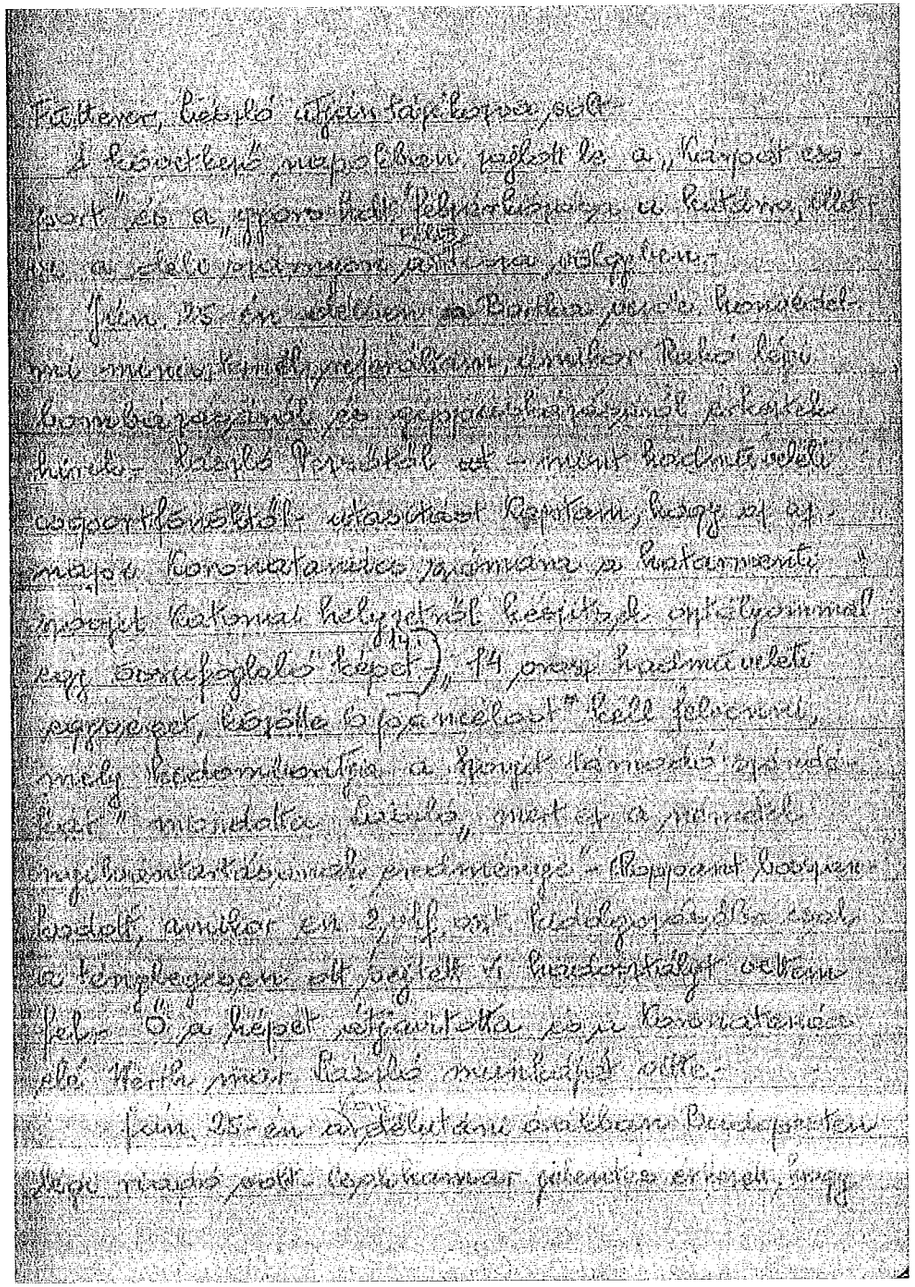

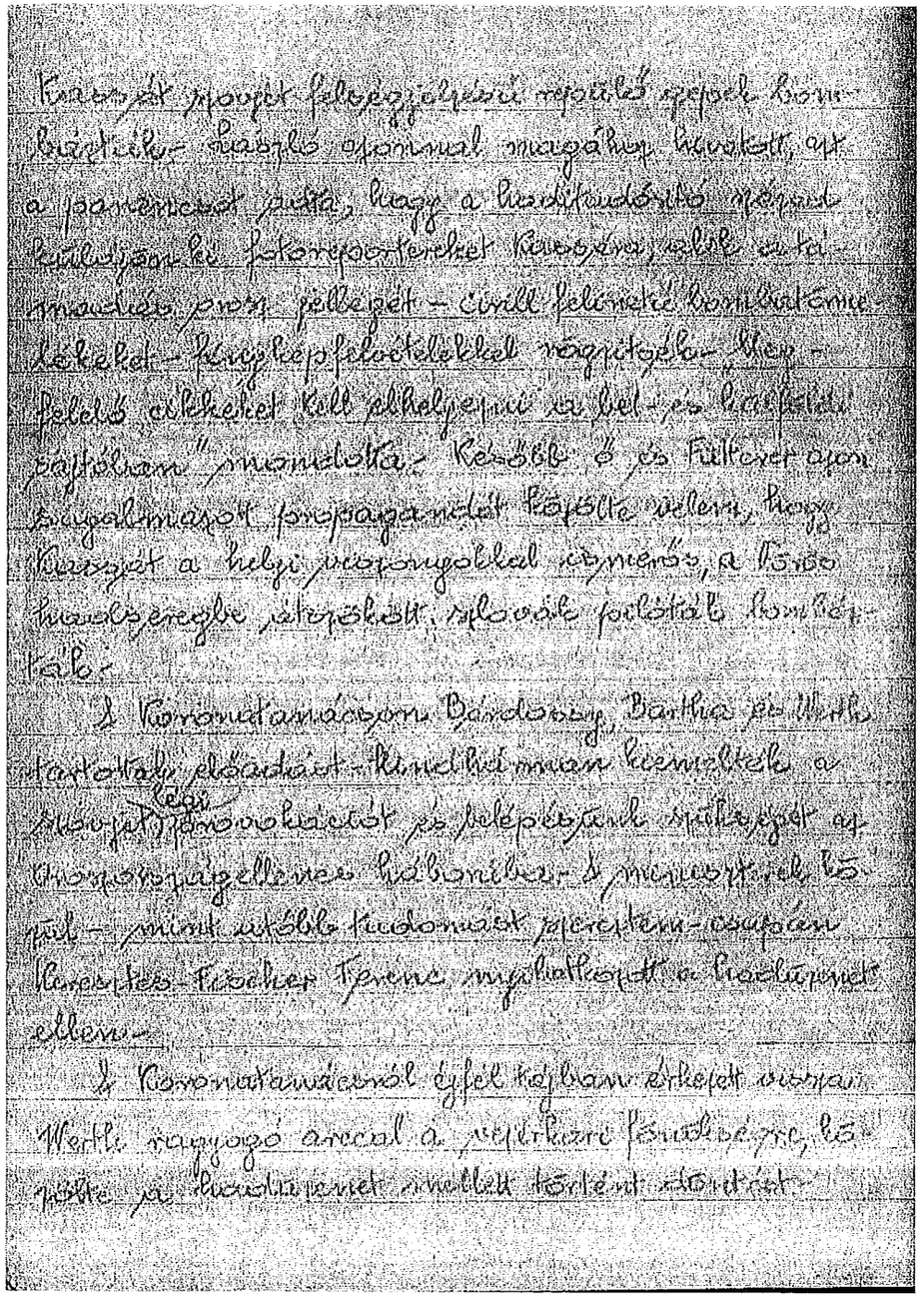

19. Nagy Mihály ÁVH-ás alhadnagy 1955. augusztus 8-i jelentésének első és utolsó lapja „Ujszászi István vezérkari ezredes feljegyzései az angol hírszerzésről és ügynökeiről" alapján (*ÁBTL* 3. 1. 5. O - 9244)

160

Belügyminisztérium
I/2-alosztály.

"Szigoruan titkos"

Tárgy: Ujszászi István vezérkari ezredes feljegyzései az angol hírszerzésről és ügynökeiről:

J e l e n t é s.
Budapest, 1955. augusztus 8.

Nagybritánia ellen végzett hírszerzés: kihasználta az ott élő magyarokat, az Adlers hdb-ba vezényelt magyar, német, olasz tiszteket, megfizetett angolokat, brit tisztviselőktől kapott információkat.

Hírforráskent szolgáltak: Poka-Piwny Béla a "reviziós liga" levelezője, Lónyai/gróf,/Károly szkv. Vkb.őrgy., aki a háboru alatt a Dayl Minor és a Dayl Express napilapokban szinleg Horthy ellenes cikkeket irt, Bárdos Arthur /London Old. Strett/ magyar mérnök, Korda Sándor magyar származásu, filmrendező, Mosszu Márton festőművész, Csáki-Palaviczini Margit gr. /Besumont rep.tbk. sőgornője. / Berli-Dalen Hüttenwerg és Le. Apponyi Geraldine Zogu albán király felesége /London, Park Lane/, Lady Listowerr sz. Márfy Mantuánó Judit. Petrovits István, Miklós László budapesti ügyvéd és Suhay Imre, nyugalmazott altábornagy. /Budapest, V.ker. Muzeum krt. 31. V.em./ Kerrásai, Antonelly Londonban él, olasz gróf, Becchy gróf, Adlers Ottba vezényel olasz vk szds. Liss Londonba vezényelt német őrgy. Milton a "Be Hawilend" rep.gépgyár egyik munkavezetője. Derri a Londonban elhelyezett partvédő milica tagja.

Katonai attaché informátorai voltak a katonai vonalon: John Newin-Martin, Dalys Mach Farlaun, Stona, Barclai, Baumond Frank, vk.ezredesek. Blach Tiller vk.őrgy.

Polgári vonalon: Rotthermere Lord, Harmow Orth Lord, S.Sámuel Aare /Kempis/. Hill volt követ, László Fülöp festőművész, Anglia ellen a támadó elháritásra: Lónyai Károly gr. volt beállitva.

A VKF. és az angol hírszerzés kapcsolatok. Az angol hírszerzéssel fennállott kapcsolatok 1928-ig nyúlnak vissza. Ekkor rendszeres szovjet ellenes hircsere vszony létesült Wienben /I. Dorotthee Blasse / tartózkodott Kendriczk százados és a 2/VKF.osztály között. Utóbbi részéről Kendriczk-el Henyei /Erb./Gusztáv,Shillei /Sillei/ Antal vk.alez-ek és Ujszászi István vk. szds. tartotta a kapcsolatot. 1939 őszén megjelen nála Mach Farlaun vk. szds. képviseletében Barclay vk. alez. katonai attaché. Engedélyt kért Budapesten egy szovjet ellenes hírszerző kirendeltség létrehozásához és kölcsönös hiranyagcserét ajánlott fel.

./.

Lieutenant Colonel Walter Patrick

ÁBTL 3. 1. 5.

20

- 7 -

Az angol hírszerzőszolgálat zsoldjában álló, londoni jugoszláv emigráns kormányal léptek 1943-ban összeköttetésben, a sztambuli jugoszláv királyi főkonzul, Perics vk.alez: dr. Ujvári Dezső sztambuli magyar főkonzul, Csirics Irinej ujvidéki vk. püspök. Popovics Milán ujvidéki ügyvéd, országgülési képviselő. Trumbics volt jugoszláv szds. Bosnyákovics Csedomir volt jugoszláv szds. Ilics Peró volt jugoszláv vk. szds.

Az angol kormányal S. Samuel Aare, madridi nagykövet utján tartottak összeköttetést. Wediamer Iiszaboni báró, dr.Andorka Rezső, Gombó István madridi, Barcza György volt vatikáni és magyar követek. Az angol hírszerzés 1939-41-ben sürün használta a balkáni futárszolgálatra Mirdács Sándor volt albán király főudvarmesterét.

Megjegyzés: A fenti anyagot Ujszászi István volt VKF/ ezredes saját kezű feljegyzéseiből másoltam.

/:Nagy Mihály:/
áv. alhdgy.

K. 1 pld-ban.
G:LI-né.

ÁBTL 3. 1. 5.
O - 9244

26

20. Az 1960 május végi átgépelés első kötetének címlapja (eredetileg BM II/11. oszt. 71-5363/1 ikt. sz.)

Belügyminisztérium
II/11. Osztály.

SZIGORUAN TITKOS!

M Á S O L A T .

Ujszászi István vezérőrnagynak a VKF/2 vezetőjének letartóztatása idején irt sajátkezü feljegyzése.

1. kötet.

TÖRTÉNETI HIVATAL

Eredeti anyag a II/11.osztályon a 71-5363/1 ikt. szám alatt fekszik el.

Készült 4 példányban.
Pelte: Fné.

21. Az 1960 május végi átgépelés Történeti Hivatal részére átadott első kötetének címlapja (a minősítés megszüntetésével) (*ÁBTL* 4. 1. A- 414/1)

Belügyminisztérium
II/11. Osztály.

SZIGORUAN TITKOS!

A MINŐSÍTÉS MEGSZŰNT
az 1995. évi LXV. tv. 28. §-ára
figyelemmel:

TÖRTÉNETI HIVATAL

M Á S O L A T .

Ujszászi István vezérőrnagynak a VKF/2 vezetőjének letartóztatása idején irt sajátkezü feljegyzése.

A Történeti Hivatal
[illegible]

1. kötet.

22. A Politikatörténeti Intézet és Levéltárban őrzött gépirat első oldala (*PIL* 274. f. 11. cs. 16. öe)

"SZIGORÚAN TITKOS!"
"KÜLÖNÖSEN FONTOS!"

1

MK Nemzetbiztonsági Hivatal
Az irat az 1995. évi LXV. tv.
alapján felülvizsgálva: 1997. 11. 28.
Tkj.sz. 110. Min. "Á.T." "K.F."
Érv.idő: 2028 év XII. hó 31. n.
Minősítő: [signature]

2. Vkf. osztály szervezete és személyzete.

A 2. vkf. osztályt mint vk. ezds. és vörgy 1939 május 1-től 1942. julius 1-ig vezettem.

1942-ben az osztály feladatát képezték: az idegen államok katonapolitikai és katonai helyzetének felderitése, nyilvántartása, az idegen hirszerzés müködésének megakadályozása országunk területén, a honvédség politikamentes voltának ellenőrzése, a katonai sajtó - s propagandaszolgálat irányitása, szabotázs és terrorcselekmények előkészitése idegen államok ellen és végül a vegyi /bacillus/ háboruval szemben való védekezés.

E feladatoknak megfelelően 2. vkf. osztály az alábbiak szerint tagozódott:

vezető,
törzs,
hirszerző /központi offenziv alosztályok - /"Koffa"/,
kémelhárító /"def."/,
sajtó-, propaganda-, nemzetvédelmi-, szabotázs-, vegyi háborus,
saját rejtjel megfejtő /"X"/,
laboratóriumi /"F"/,
személyzet-, pénz-, anyagkezelési /"K"/,
idegen katonai attachékkal összekötő,
segédhivatali /"P"/,
mozgósitási /"H"/,

alosztályok.

A vezető /ov./ irányitotta az osztály müködését, összhangba hozta az egyes alosztályok munkáját, tájékoztatta a kormányzót, a miniszterelnököt, az egyes idegen államok katonapolitikai, katonai és harctéri helyzetéről, a belügyminisztert a kémelhárítás eseményeiről. A hadi /vezérkari/ akadémián a hirszerzés, kémelhárítás és nemzetközi jog rendes tanára volt. Vezette a hadtest 2. osztályok vezetőinek havi, a saját katonai attachék évi értekezletét, a hirszerző kiképzést célzó a szakszemélyzet számára évenként egyszer megtartott alkalmazó megbeszéléseket. A diplomáciai testülettel, katonai attachékkal való személyes tájékoztató érintkezést magának tartotta fenn. Ugyancsak néhány fontosabb, sulyosabb katonapolitikai, katonai informátort személyéhez kötött.

Szükség esetén katonapolitikai kérdésekben a kormány tagjaival a vezető tárgyalt.

Személyesen irányitotta a barátságos államok hirszerzéseivel fennálló összeköttetést és hiranyagcserét.

./.

PIL

23. Ujszászy István Mihajlović tevékenységéről adott német nyelvű nyilatkozatának első és utolsó oldala (*Pravda* [1946. június 14.], 3. oldal)

примерно через месяц и от имени Михайловича сообщил, что к нам выслан специальный доверенный офицер штаба Михайловича, который уполномочен вести дальнейшие переговоры.

Одновременно Бошнякович по поручению Михайловича передал нам разведывательные данные о дислокации вооруженных сил Тито, особенно подробно в Хорватии. Они представляли для нас большую практическую ценность для операций против Тито.

В свою очередь 2-й отдел венгерского генерального штаба в ноябре 1943 года подготовил имевшиеся в распоряжении венгерской разведки материалы о состоянии войск Тито для передачи этих материалов Михайловичу. Передача материалов была осуществлена полковником Кудар через Бошняковича.

5 января 1944 года в Будапешт в сопровождении Бошняковича прибыл капитан бывшего королевского югославского генерального штаба Перо Илич, который отрекомендовался мне как постоянный офицер связи Михайловича при венгерском генеральном штабе. В подтверждение своей связи с Михайловичем он передал мне личный привет от Михайловича и, в качестве пароля, назвал фамилию нашей общей преподавательницы на курсах французского языка в Париже и напомнил о наших совместных посещениях пражского кафе «Манес».

Он вручил нам радиошифр для непо-Перо Илича в качестве гостя венгерского генштаба в отеле «Палатинус» на острове Маргариты (Будапешт).

Непосредственная радиосвязь с Михайловичем была установлена 17 января 1944 года и осуществлялась батальоном связи венгерской жандармерии.

2-й отдел генерального штаба, возглавляемый полковником генерального штаба Юлиусом Кадар, снабжал Илича имеющимися в распоряжении венгерской разведки разведывательными данными о Советской России и вооруженных силах Тито для передачи этих данных Михайловичу. Илич сообщил моему заместителю полковнику Людвигу Кудар о том, что Михайлович поддерживает тесную связь с итальянским генералом Пиеш, который прибыл для этого по заданию итальянского правительства в гор. Абацца у Фиуме и одновременно вел там разведывательную работу против армии Тито.

Одновременно Илич сообщил о том, что Михайлович действует совместно с хорватским крестьянским вождем Мачек, который дает пополнение для отрядов Михайловича и совместно с ним проводит разведку против армии Тито. У Михайловича была налажена также связь с румынской армией, для чего к румынскому генеральному штабу от Михайловича был прикомандирован офицер связи. Румынский и итальянский генеральные штабы снабжали Михайловича вооружением и боеприпасами. Существовало также взаимодействие румынской раз-

...яош Вереш рассказал мне, что связь с Перо Илич осуществляется в настоящее время начальником 1 оперативного отдела генерального штаба полковником Людвигом Надаш.

Связь с Михайловичем осуществлялась также в Белграде через венгерского подполковника Краснаи, являвшегося представителем венгерского генерального штаба при штабе германских оккупационных войск в Сербии.

Генерал-полковник Вереш сообщил мне далее, что по его распоряжению в этот период времени Михайловичу были доставлены в большом количестве винтовки, пулеметы, боеприпасы, аппаратура связи, медикаменты и перевязочные материалы; продолжалась совместная работа разведок Михайловича и венгерского генерального штаба против Советской России и Тито.

Из вышеприведенных фактов видно, что генерал Михайлович во время войны активно сотрудничал с державами оси, получая поддержку против армии Тито от Венгрии, Италии и Румынии, действовавших под руководством Германии.

Я подтверждаю своей подписью, что вышеизложенные данные соответствуют действительности, и в случае необходимости готов лично засвидетельствовать это перед любым судом.

ИШТВАН УЙСАСИ.
Генерал-майор венгерской армии и бывший начальник главного управления государственной обороны Венгрии.

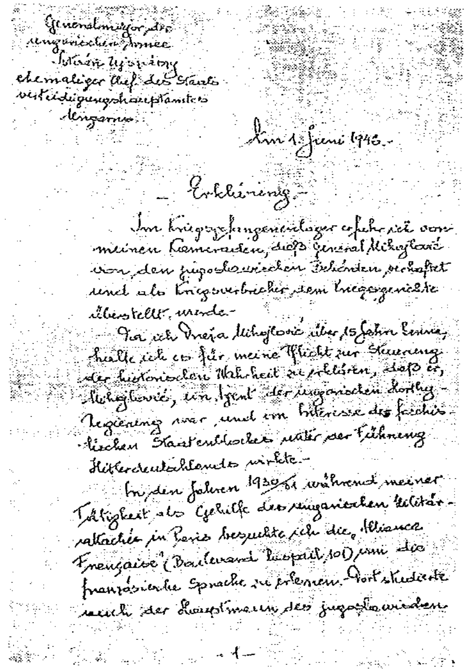
Generalmajor der ungarischen Armee
István Ujszászy
ehemaliger Chef des Staatsverteidigungshauptamtes Ungarns.

Am 1. Juni 1946.-

– Erklärung –

Im Kriegsgefangenenlager erfuhr ich von meinen Kameraden, daß General Mihajlović von den jugoslawischen Behörden verhaftet und als Kriegsverbrecher dem Kriegsgerichte übergestellt wurde.-

Da ich Draža Mihajlović über 15 Jahre kenne, halte ich es für meine Pflicht zur Steuerung der historischen Wahrheit zu erklären, daß er, Mihajlović, ein Agent der ungarischen Horthy-Regierung war, und im Interesse der faschistischen Staatenblockes unter der Führung Hitlerdeutschlands wirkte.-

In den Jahren 1930/31 während meiner Tätigkeit als Gehilfe des ungarischen Militärattachés in Paris besuchte ich die „Alliance Française" (Boulevard Raspail 101) um die französische Sprache zu erlernen. Dort studierte auch der Hauptmann des jugoslawischen

– 1 –

Фотоснимок первой страницы заявления Иштван Уйсаси.

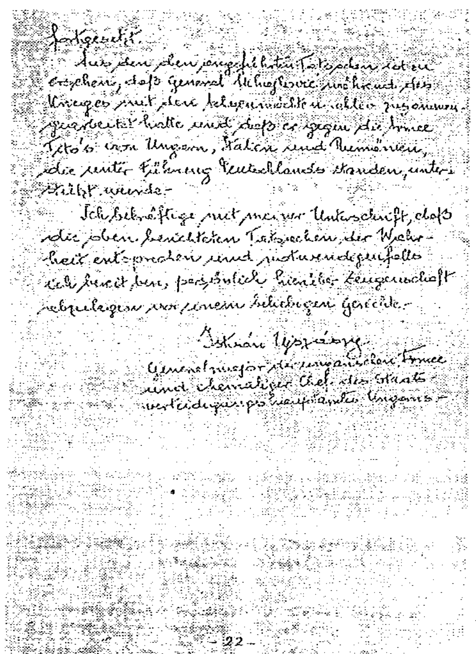
Fortgesetzt.

Aus den oben angeführten Tatsachen ist zu ersehen, daß General Mihajlović während des Krieges mit den Achsenmächten zusammengearbeitet hatte und daß er gegen die Armee Tito's von Ungarn, Italien und Rumänien, die unter Führung Deutschlands standen, unterstützt wurde.-

Ich bekräftige mit meiner Unterschrift, daß die oben berichteten Tatsachen der Wahrheit entsprechen und notwendigenfalls ich bereit bin, persönlich hierüber Zeugenschaft abzulegen vor einem beliebigen Gerichte.-

István Ujszászy
Generalmajor der ungarischen Armee und ehemaliger Chef des Staatsverteidigungshauptamtes Ungarns.-

– 22 –

Фотоснимок 22-й страницы заявления Иштван Уйсаси.

24. A *Novoje Vremja* 13. (1946. július 1.) számának címlapja és melléklete (24. o.) Ujszászy nyilatkozatának első oldalával

НОВОЕ ВРЕМЯ

53.473/1946, 13

ДВУХНЕДЕЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ

СОДЕРЖАНИЕ:

Сессия Исполнительного комитета Всемирной федерации профсоюзов 1

К. ОСИПЕНКО — К испанскому вопросу 3

А. СОЛОДОВНИКОВ — Письмо из Вены 7

Профсоюзное движение в странах Ближнего Востока. (Беседа с Мустафой эль Ариссом, председателем Исполнительного комитета Федерации профсоюзов рабочих и служащих Ливана, членом Исполнительного комитета Всемирной федерации профсоюзов) 12

Из международной жизни (заметки) 15

Д. ЗАСЛАВСКИЙ—Черты современной Дании (путевые заметки) 21

Критика и библиография: А. ПЕРЕВЕРТАЙЛО — «Вижу новый Китай» 28

Хроника международных событий 31

Приложения.— Документы:

О Франко и его режиме

Об изменнической деятельности Михайловича.

13

1 июля 1946 г.

ИЗДАНИЕ ГАЗЕТЫ «ТРУД» МОСКВА

Заявление бывшего генерал-майора венгерской армии Иштван Уйсаси об изменнической деятельности Михайловича

Перевод с немецкого
1 июня 1946 года.

Советскому Правительству

Находясь в лагере для военнопленных, я узнал от своих товарищей о том, что генерал Михайлович арестован югославскими властями и предан суду, как военный преступник.

В интересах исторической истины я, зная Драже Михайловича более 15 лет, считаю своим долгом заявить, что он являлся агентом венгерского правительства Хорти и действовал в интересах блока фашистских государств под руководством гитлеровской Германии.

Будучи помощником венгерского военного атташе во Франции, я учился в 1930—31 г.г. на курсах французского языка «Аллианс-Франсез», которые помещались в Париже, бульвар Распай № 101. Там обучался капитан югославского генерального штаба Михайлович. Я познакомился с ним в октябре 1930 года и в течение нескольких месяцев обучался с ним в одном классе. В свободное время мы часто бывали с Михайловичем в кафе и ресторанах Парижа и стали приятелями.

Затем я встретился с Михайловичем в 1936 году в Праге, где я был венгерским военным атташе, а он в чине подполковника генштаба военным атташе Югославии.

Имея задание венгерского генерального штаба установить особо близкие отношения с югославским военным атташе, чтобы действовать в интересах венгерской политики разложения Малой Антанты, я восстановил свои дружеские отношения с Михайловичем.

В течение нашего совместного пребывания в Праге мы часто встречались с ним на его квартире в районе Дейвице, где находилось и его бюро военного атташе. Он также бывал зачастую и у меня дома на Пфарной улице № 1, в Стрешовице.

Из бесед, которые мы вели с Михайловичем, было видно, что он был большим поклонником германской армии, её организации, техники и руководства. О немецкой армии Михайлович был хорошо информирован благодаря своей дружбе с тогдашним немецким военным атташе в Праге полковником генштаба Чунке и с его преемником полковником германского генерального штаба Рудольфом Туссен.

Михайлович, в силу существовавшей дружбы между Югославией и Чехословакией, имел в Праге хорошие источники информации о чехословацкой армии. Поскольку эти сведения очень интересовали венгерский генштаб и, как я впоследствии узнал, германскую разведку, с которой мы находились в тесном контакте, я использовал дружбу с Михайловичем для получения информации о вооружённых силах и военном потенциале Чехословакии. Это мне без труда удавалось, так как Михайлович был со мной откровенен и рас-

25. A Draža Mihajlović perről kiadott jugoszláv kiadvány címlapja és 463. oldala Ujszászy nyilatkozatának első oldalával (Belgrád, 1946)

ИЗДАЈНИК И РАТНИ ЗЛОЧИНАЦ ДРАЖА МИХАИЛОВИЋ ПРЕД СУДОМ

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ И ДОКУМЕНТА СА СУЂЕЊА ДРАГОЉУБУ-ДРАЖИ МИХАИЛОВИЋУ

БЕОГРАД 1946

463

СПИСАК ОРУЖЈА И МУНИЦИЈЕ КОЈИМ ХОРТИЈЕВА МАЂАРСКА СНАБДЕВА ИЗДАЈНИКА МИХАИЛОВИЋА

I. Оружје и муниција

1. — 1.000 (хиљаду) сандука пушчаних метака 7.92 м. м. (1 сандук — 1.000 метака)
2. — 10.000 (десет хиљада) комада пушака 7.92 м. м.
3. — 30.000 (тридесет хиљада) ручних граната (офанзивних)
4. — 20.000 (двадесет хиљада) ручних граната (дефанзивних)
5. — 200 (двесто) бацача граната 81 м. („Штоксбранд")
6. — 20.000 граната за бацаче граната (81 м. „Штоксбранд")
7. — 200 ком. тешких митраљеза
8. — 300 (триста) ком. лаких митраљеза
9. — 1.000 (хиљаду) ком. револвера 9 м.
10. — 50.000 (педесет хиљада) ком. метака за револвер 9 мм.

II. Материјал за радио

1. Једна комплетна опрема за радиостаницу.

(Факсимил на мађарском језику на страни 465)

ИЗЈАВА БИВШЕГ МАЂАРСКОГ ГЕНЕРАЛ-МАЈОРА УЈСАСИЈА О ШПИЈУНСКОЈ ДЕЛАТНОСТИ ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА У КОРИСТ СИЛА ОСОВИНЕ

У вези са издајничком делатношћу Драже Михаиловића, бивши генерал-мајор мађарске војске и бивши шеф централне управе државне одбране Мађарске Иштван Ујсаси доставио је совјетској влади изјаву у којој се поред осталог каже:

„Сазнао сам од својих другова да су југословенске власти ухапсиле генерала Михаиловића и да су га ставиле под суд као ратног злочинца.

Пошто сам преко 15 година познавао Дражу Михаиловића, сматрам да је моја дужност да, ради историске истине, изјавим да је он био агент мађарске Хортијеве владе и да је радио за интересе блока фашистичких држава, на чијем се челу налазила хитлеровска Немачка.

1936 године, срео сам Михаиловића у Прагу, где сам био мађарски војни аташе, а он југословенски војни аташе у чину потпуковника. Како ми је мађарски генералштаб дао упутства да успоставим што присније односе са југословенским аташеом да бих, у интересу мађарске политике, радио на разбијању Мале Антанте, ја сам са Михаиловићем успоставио пријатељске односе, које сам већ имао и 1930 у Паризу. Михаиловић је био добро обавештен о немачкој армији, благодарећи пријатељству са пуковником Хункеом, немачким војним аташеом у Прагу и његовим наследником, немачким генералштабним пуковником Рудолфом Тусеном.

Михаиловић и ја растали смо се веома срдачно крајем 1937 године када је он отпутовао из Прага за Љубљану, где је имао

да заузме положај начелника штаба дивизије. За време рата опет сам се срео са Михаиловићем у току мога рада у мађарском генералштабу.

26. Az Ilka u. 17 sz. ingatlan birtok- és tulajdoni lapja I. (Budapesti 1. számú Körzeti Földhivatal)

9232. szám. **A) Birtoklap.** Budapest székesfőváros Dunabalparti rész.

Sorszám	Helyrajzi szám		Kataszteri térmérték 1600 □-öles holdakban		Adó kataszteri tiszta jövedelem		Jegyzet
			hold	□-öl	P	f	
		A+					4049/930 tkvi. sz.
1.	32566	Ház udvar és kerttel ~~Ilka~~ Mirraberg utca 17. sz. a. a ~~XII.~~ XIV. ker. Istvánmezőben [illegible] telekkönyvvezető	—	473 50/100			9307/939
		6583 – XIV					

849

VII. csoport.

Telekkönyvi betétszerkesztési nyomtatvány A. B. C. lap.

1100

9232. szám. **B) Tulajdoni lap.**

Sorszám		Jegyzet
1.	Érk. 1926. szeptember 13-án 24020. sz. a. A székesfővárosi ingatlanok újból számozása következtében a pesti 19337. sz. tkvi. betétben felvett (2631./a/2.) hrszámú ingatlan ide A+1. sorsz. alá 32566. új hrszám alatt változatlan nyilvánkönyvi állással átjegyeztetik; s arra a tulajdonjog az 1920. április 20-án kelt közjegyzői okiratban foglalt ajándékozási szerződés alapján az 1920. április 24-én 6623. tk. sz. beadvány rangsorában, —	
2.	Stoffer Sándorné szül. Rimár Etel (lakik: Ilka u. 17. sz. a.) javára bekebeleztetik. [illegible] telekkönyvvezető	B. 3-4
5018/1945	Érk. 1945. augusztus 11-én 5018 sz. a. Vételár [illegible] P A 1945. aug. 13-án kelt vételi szerződés alapján a tulajdonjog	
3	Gács Béla (VII Damjanich u. 31/b) és	B. 5
4	Multas Ernő (VII Andrássy út 131 sz.) javára bekebeleztetik.	B. 5
[illegible]/1951	Érk.: 1951 aug. 21-én 19513 sz. a. Az 1951 július 13-án kelt vételi szerződés alapján a tulajdonjog:	
5	Hanófer Vilmosné sz. Kálmán Teréz [illegible] lakos javára bekebeleztetik	B. 6.
6.	4744/1952 sz. tulajdonjog Magyar Állam javára (4/1952. tvr.)	

850 1944 márc. 2?.

27. Az Ilka u. 17 sz. ingatlan birtok- és tulajdoni lapja II. (Budapesti 1. számú Körzeti Földhivatal)

Telekkönyvi betét

6583 szám. **A) Birtoklap** Budapest XIV ker.

Sor-szám	Helyrajzi szám	A birtokrészletek külső ismertető jelei és jogi minősége	Térmérték ~~1600 □-öles kataszteri holdakban~~ hold	□öl	Jegyzet
1	32566	Lakóház Ilka u. 17. sz. a. kerttel az [illegible]	—	1715	Lévényi Tivadar
	6725				

FŐV. XIV. és XVI. ker. INGATLANKEZELŐ V. Bp. XIV., Pétervárad u. 11-17.

1955. XII. 20/m ív — Állami Nyomda. 2714/5.

szám. **B) Tulajdoni lap**

Sor-szám		Jegyzet
1	Magyar Állam 1/1 (államosítás) 4/1952 sz. [illegible] (4741/1952) [illegible] Lévényi Tivadar sk. előadó	
2	(14.961/1977./VIII.29.) Főv. XIV.-XVI. kerületi Ingatlankezelő Vállalat. Bp. XIV., Péterváradi u.11-17.	

2006 DEC 20

DÍJ MEGFIZETVE

BUDAPESTI 1. SZ. KÖRZETI FÖLDHIVATAL

A másolat az eredeti okirattal megegyezik.

2006 DEC 20

aláírás

2.

28. Fekete Iván operatív nyilvántartási (priusz-) lapja *(ÁBTL)*

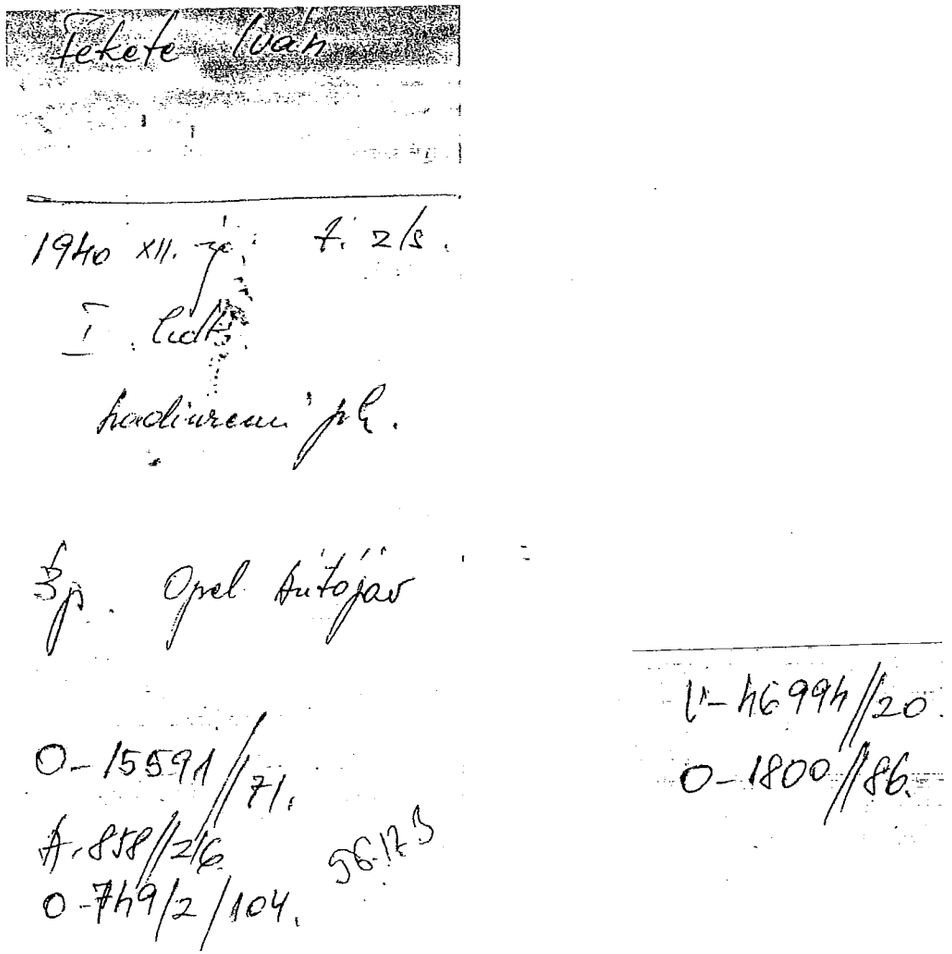

29. Péter Gábor kinevezési okmánya (*ÁBTL* 4.7.1. Péter Gábor személyes iratai)

274.962/1948.B.M.IV/1-a.

Altábornagy Ur !

Önt a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságának vezetésével megbizom azzal, hogy kiadmányait a "miniszter helyett" irja alá.

Budapest, 1948.évi szeptember hó 6.napján.

Kádár János

P é t e r G á b o r Urnak,
Rendőraltábornagy.

B u d a p e s t

30. Egy ÁVH-s feljegyzés Ujszászy halálának említésével (*ÁBTL*, V-168, 4)

"T i t k o s ! "

Készült 3 pld-ban.
1 pl. főov.
1 pl. főov.
1 pl. ov.

Tárgy: Sigetter Viktor Győző.

J a v a s l a t .
Budapest, 1950. március 7.-én.

Sigetter Viktor Győző szds. /1893. II.2. Beszterce, Leitner Anna/ jelenlegi lakhelye Ludány község, /Hógrád m./ foglalkozása községi írnok, MDP. tag. Ideiglenesen bejelentve: Bp. Damjanich-utca 38. sz. alatt.

Nevezett 1932. augusztusától 1935. III. hóig teljesitett katonai szolgálatot. 1921. májusában került a VKF. 2. osztályhoz, ahol 1935.-ig, mint a Közig. alcsoport pénzkezelője nyert beosztást. 1935-től 1943-ig a VKF. 2. osztály mindenkori vezetőjének a sgt-je volt. 1943-1944. májusáig a Deff. alcsoport b./alo./román/ vezetője, 1944. májusától ismét sgt-i beosztásban került. Sigetter mint sgt. Ruszkai Jenő, Hennyei Gusztáv, Ujszászi István, Vasvári József, Kuthy László és Zákó András VKF.2. osztályvezetők mellett volt beosztva

A fent emlitett VKF. 2. osztályvezetők közül Ruszkait a Népbiróság halálraitélte. Ujszászi a Szovjetunióban meghalt. Hennyei jelenleg Münchenben angolszász hirszerzők szolgálatában áll, Zákó és Vasvári Németországban a Magyar Harcosok Bajtársi Szövetségének és a francia hirszerzés magyar tagozatának a vezetői. Kuthy volt vezds. jelenleg a Hatóság őrizetében van.

Sigetter Viktor 1944. végén a VKF. 2. osztállyal együtt Dunántulra, majd később Németországba ment.

1945. októberében visszajött Nyugatról, a Kat. Pol. őrizetbe vette, de terhelő adatok hiányában szabadlábra helyezte. 1946-ban a SzEB szintén őrizetbe vette, de ugyancsak a fenti okból kifolyólag ismét szabadlábra helyezték.

Sigetter leánya, ifj. Bignerné, férjével együtt jelenleg is Nyugaton vannak. Mindketten a fasizmus hivei. Közvetlen rokonságukhoz tartozott Baki László volt nyilas főispán.

Sigetter résztvett a "Kopjások" mozgalmának megszervezésében, mely mozgalom célja az volt, hogy

31. Sigetter Viktor nyilatkozata Ujszászy 1944 utáni sorsáról (ÁBTL, V-168, 9)

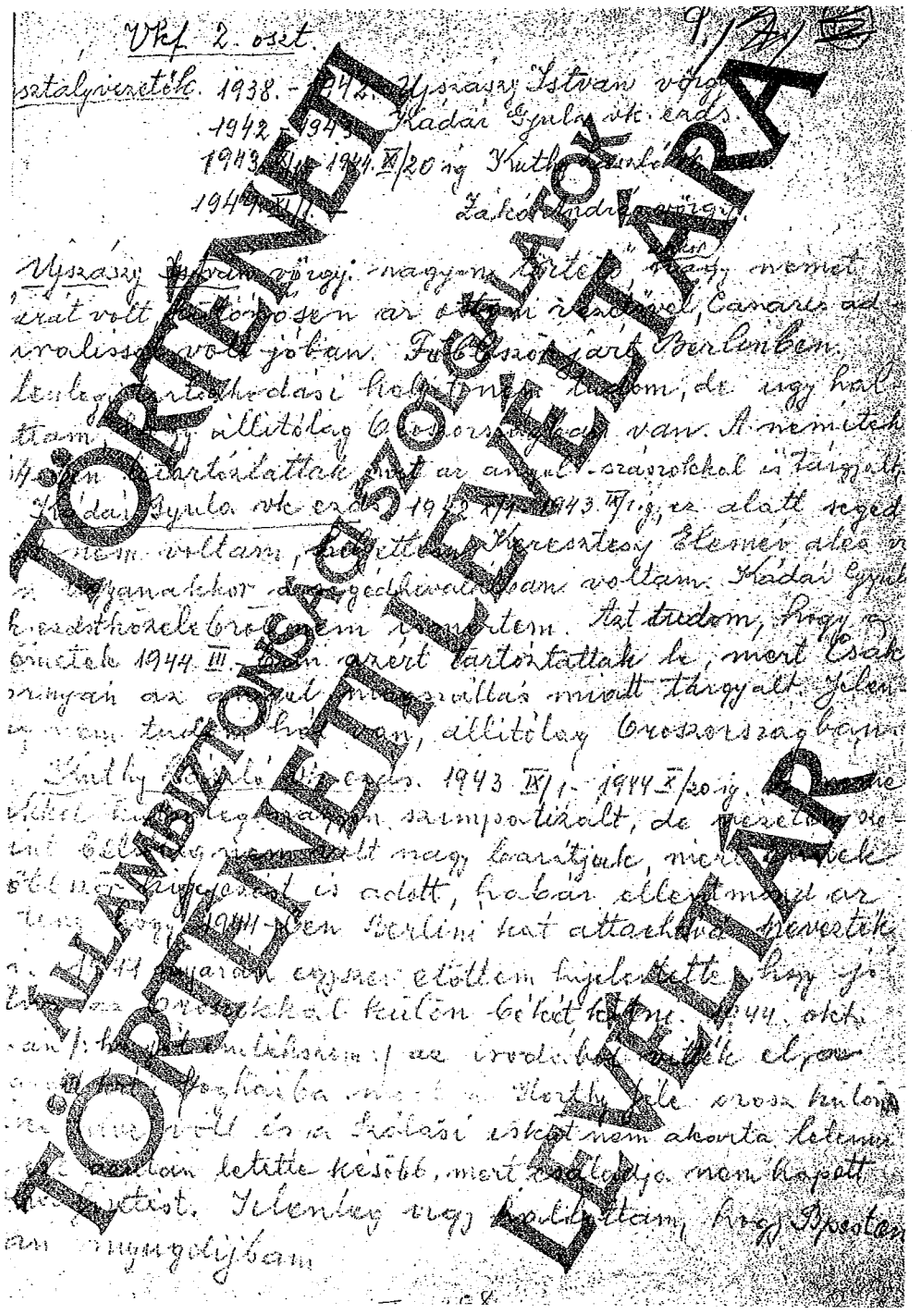

TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA
ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK
TÖRTÉNETI LEVÉLTÁR

KOVÁCS ZOLTÁN ANDRÁS

A JANUS-ARCÚ TÁBORNOK

Adalékok Ujszászy István vezérőrnagy pályaképéhez

PÁLYARAJZ – „ÉLETLEÍRÁS" HIÁNYÁBAN

Ujszászy István volt vezérőrnagy, a 2. vkf. osztály, később az Államvédelmi Központ egykori vezetőjének feljegyzései között nem található meg a fogva tartottakkal, a háború utáni államvédelmi szervek által készíttetett önéletrajz, amely a kutató számára számos vizsgálati anyagból visszaköszön.

Bár egyik feljegyzésében hivatkozik „életleírására",[1] ám – ahogy a szerkesztői bevezető is megállapítja – nem tudjuk, hogy vajon Ujszászy egy különálló szövegre, vagy a feljegyzések valamely részletére tett-e célzást. Tekintettel arra, hogy Ujszászy sem vádlottja, sem tanúja (legfeljebb a „Fekete Iván" néven írott feljegyzései áttételes felhasználása révén) nem volt a magyarországi háborús és népellenes bűntettek ügyében folyatott eljárásoknak, valószínű, hogy a jól ismert „önéletíratás" *hivatali* procedúrája alól a volt vezérőrnagyot „mentesítették".

„Életleírása" – ahogyan ő nevezi – minden bizonnyal tovább bővítené a pályafutásával kapcsolatos adatokat. Sajnos az anyag eddig még nem került elő – a megsemmisítés lehetősége mellett – a legvalószínűbb, hogy csatolták valamely, eddig még fel nem tárt dossziéhoz. Az önéletrajz hiányában nehéz Ujszászy István 1945 előtti személyiségéről, úgynevezett „pszichogramjáról" objektív képet alkotnunk, és a pályafutását övező, helyenként legendás elemeket tisztáznunk.

Ujszászy az utókor számára kétségtelenül a Horthy-korszak legismertebb katonatisztjei közé tartozik, ezért fontosnak érezzük, hogy ezen „pályarajzban" helyet kapjanak a történelmi szerepét értékelő, a személyiségét bemutató sorok is. Katonai pályafutása bemutatása után erre még visszatérünk.

I. A TÜZÉRSÉGTŐL A KATONAI HÍRSZERZÉSIG

1.1. Ujszászy az első világháború és a forradalmak idején

Ujszászy István a polgári középiskola első négy éve után vett irányt a katonatiszti pályára: a soproni magyar királyi Honvéd Főreáliskolán (1909–1912), majd a mödlingi császári és királyi Műszaki Katonai Akadémián (1912–1914) végezte közép- és felsőfokú katonai tanulmányait.[2] 1914. október 15-én avatták hadnaggyá, majd az első világháború elején a császári és királyi 3. (önálló) vártüzérzászlóaljnál (Festungsartilleriebataillon), a polai hadikikötő körüli erődítményekben teljesített szolgálatot.[3]

Ujszászyt az olasz front megnyitása után, 1915. november 1-jén főhadnaggyá nevezték ki,[4] majd – valószínűleg a világháború utolsó évében – áthelyezték a császári és királyi 117. tábori tüzérezredhez (K. u. K. Feld Artillerie Regiment). Bár első világháborús szolgálatáról kevés adat maradt fenn, katonai érdemeire utal, hogy hadikitüntetései között több olyan is van (például a 3. osztályú Vaskoronarend a hadidíszítményekkel és kardokkal, vagy a 3. osztályú Katonai Érdemkereszt a hadidíszítményekkel és kardokkal), amelyek a hadnagyi-főhadnagyi rendfokozatban szolgálóknál nagy elismerést jelentettek. Ezrede a világháború végén, 1918 novemberében a 6. hadsereg, II. hadtest, 31. hadosztályának alárendeltségében, Bellunótól keletre tette le a fegyvert.[5]

Az összeomlást követő hónapokról, a forradalmak alatti esetleges „tevékenységéről" nem rendelkezünk adatokkal. Életének következ, ismert állomása Szombathely volt, ahol – Horthy Nemzeti Hadseregének keretében – 1920/21-ben az ott elhelyezett tüzérosztály, majd a szombathelyi körletparancsnokság vezérkari osztályának beosztott tisztjeként teljesített szolgálatot. Nyugat-magyarországi tényked ése alatt Ujszászy részese volt az úgynevezett királypuccsoknak is, bár szerepvállalását pontosan nem ismerjük.

1921 őszén a fiatal Ujszászyt a szerveződő magyar katonai hírszerzés bécsi kirendeltségére[6] küldték, ahol átvette a Hadiiskola elvégzésére Budapestre vezényelt Vajna Gábor (a háborús bűnökért kivégzett majdani nyilas belügyminiszter) beosztását. Így a Románia elleni felderítő tevékenység, az úgynevezett „román vonal" referense lett. Bár nem ismerjük azokat a körülményeket, amelyek révén Ujszászy a katonai „titkosszolgálathoz" került, úgy véljük, hogy ebben közrejátszhatott – nemzeti és politikai értelemben vett – megbízhatósága, valamint nyelvtudása, hiszen vezérkari képesítése, titkosszolgálati tapasztalata (ismereteink szerint) nem volt.

A bécsi évek alatt Ujszászyt beiskolázták az egykori császári és királyi Konzuli Akadémiára, amelyet csak visszarendelése után, 1923. június 2-án fejezett be, „igen jó" eredménnyel. A diplomáciai képzettséget nyújtó diploma megszerzése később nagymértékben hozzájárulhatott ahhoz, hogy Ujszászy már viszonylag fiatalon attaséi megbízatáshoz juthasson. Mindeközben – bécsi szolgálatával párhuzamosan – az ifjú hírszerző tiszt Kecskeméten jogi tanulmányokba kezdett, ám a három évig tartó jogakadémia elvégzéséről nincsenek adataink.[7]

Ujszászyt közel másfél éves külszolgálat után rendelték vissza a bécsi „expozitúráról". Szolgálatára – a honvédség nehéz körülményei, a trianoni békeszerződésben rögzített korlátozások, a honvédség leépítése ellenére – a továbbiakban is igényt tartottak, katonai előmenetele, igaz, átmenetileg nem a katonai hírszerzésnél, de folytatódott. 1922–1924-ben a Hadiakadémián vezérkari képzésen vett részt, ezzel az elsők között (az előtte lévő évfolyamokba szinte csak olyanokat válogattak, akik már a császári és királyi Hadiiskolán elvégeztek egy évet, vagy 1917-ben a laibachi, 1918-ban a belgrádi „tájékoztató tanfolyamon" vettek részt) teljesítette a legmagasabb katonai végzettséget nyújtó iskolát.

Tekintettel arra, hogy a trianoni békeszerződés – számos más korlátozás mellett – tiltotta Magyarország számára a vezérkar, illetve a vezérkari testület létesítését, értelemszerűen a vezérkari képzést is rejtett formában kellett megoldani. A Hadiakadémia akkor Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam néven működött, míg a vezérkari beosztásokat ellátó tisztek rendfokozata elé – megkerülendő a tiltást – a vk. („vezérkari") rövidítés helyett a vkszt. („vezérkari szolgálatot teljesítő") tették.[8] A vezérkari tanulmányok idejére – a szeptember 1-jével századossá kinevezett – Ujszászyt 1923. november 7-én a Hadtörténelmi Levéltár állományába sorolták.

A Hadiakadémia elvégzése után, 1925. január 1-jével átvették az úgynevezett vkszt-k állományába, majd csapatszolgálatra vezényelték. Az 1920-as évek második feléről ugyancsak hiányos adatokkal rendelkezünk, 1925. október 1-től a 4. gyalogez-

rednél, pár hónappal később a 4. vegyesdandár parancsnokságán teljesített szolgálatot. Beosztását tekintve 1926. január 22-én helyezték vissza a katonai titkosszolgálathoz,[9] amely akkor – a trianoni korlátozások miatt – a HM VI. csoportfőnökség (fedő/rejtő) néven működő Honvéd Vezérkar, 2. (HM VI-2., hírszerző és kémelhárító) osztályaként működött.

Az időszakos, többnyire csapathoz történő vezényléseket leszámítva nincsenek információink arról, hogy Ujszászy a HM VI-2. osztály mely alosztályánál teljesített szolgálatot, azaz a titkosszolgálati munka mely területére (kémelhárítás, hírszerzés, vagy értékelés) került. Bár pontos szolgálati helyét nem ismerjük, figyelemmel a „titkosszolgálat" akkori (ismert) működési rendjére, Ujszászynak feltehetően részt kellett vennie egy vagy több belső, szakirányú tanfolyamon, mielőtt ténylegesen is kezdetét vehette volna katonai-hírszerzői, majd katonai-diplomáciai szolgálata.

1.2. A katonai diplomáciai szolgálat évei – Párizs, Varsó és Prága

A harmincas évei derekán járó Ujszászy vezérkari szolgálatot teljesítő százados a katonai attaséi hálózat nyílt[10] kiépítésével párhuzamosan került ismét tartósan a HM VI-2. (hírszerző és elhárító) osztály állományába, épp egy olyan időszakban, amikor a katonai diplomáciai hálózat – immár nemzetközi jog által jóváhagyott kiépítése – megkövetelte a szakképzett állomány gyors bővítését.

Valószínűleg a katonai attaséi állomáshely későbbi, önálló betöltésére való felkészítés részeként, 1930. november 1-jével Ujszászyt a Villani Frigyes vezette párizsi követségre osztották be.[11] Franciaországban hivatalosan „nyelvi tanulmányúton" vett részt,[12] valójában hírszerző tisztként – Homlok Sándor vkszt. őrnagy, katonai attasé mellett – mint a „katonai attasé segítője" teljesített szolgálatot.[13] Homlok Sándor az egyik legtapasztaltabb katona-diplomatának számított, így személyében Ujszászy jó „tanárra" lelt.

A katonai diplomáciai, azaz a hírszerző szolgálatra felkészítés végeztével – beleértve a párizsi külképviseleten eltöltött időt is –, 1931. április 8-án Ujszászy vkszt. századost átvették a katonai attasék állományába. Pár nap múlva, április 15-én katonai attasénak nevezték ki, a Matuska Péter rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter vezette varsói követségre és – ezzel párhuzamosan – 1932. május 1-jével vkszt. őrnaggyá lépett elő. Az első általa vezetett attaséi állomáshelyet Ujszászy Andorka Rezsőtől[14] vette át.

A katonai attasék feladata hivatalosan a haderők diplomáciai szintű képviselete volt, ám a „katonadiplomata" hálózat 1927-től kezdődő nyílt kiépítése lényeges előrelépés volt az úgynevezett fedett „szakelőadói" beosztásokhoz képest, tekintettel arra, hogy a fogadó ország által akkreditáltan immár hivatalos kapcsolatokat tarthattak fenn az egyes államok haderejének képviselőivel. Működésük nagyobb teret engedett a magyar katonai hírszerzésnek is, hiszen a HM VI-2. osztály információszerző lehetőségei jelentős mértékben megnövekedtek.

Bár nemzetközi szerződések tiltották, hogy maguk is hálózatot tartsanak fenn, alig akadt példa olyan attaséra, akinek ne lettek volna úgynevezett bizalmi személyei.[15] A külföldi államokba delegált katonai attasék közvetlenül a Honvéd Vezérkar hírszerző és elhárító osztály vezetőjének voltak alárendelve. Az attasék általában heti szinten készítettek összefoglaló jelentéseket, amelyeket a HM VI-2. (később 2. vkf.) osztály nyilvántartó alosztálya, a NYIL rendszerezett, dolgozott fel és – a rendelkezésre álló információk összefüggésében – értékelt ki.

Ujszászyt 1934. május 1-jével rendelték vissza varsói beosztásából. Alig tért vissza Budapestre, június 16-ától máris a Wettstein János vezette prágai követség katonai attaséi beosztásába helyezték. A két ország intenzív hírszerző tevékenységet folytatott egymás ellen.[16] A Csehszlovák Köztársaság titkosszolgálatát a HM VI-2. (hírszerző és elhárító) osztály akkori vezetője – egyben Ujszászy felettese – Hennyey Gusztáv vkszt. ezredes, a kisantant államok közül a leghatékonyabbnak értékelte.[17] Hennyeynek egyébként nem kevés beleszólása volt abba, hogy Ujszászy István vkszt. őrnagy az egyik legfontosabb, diplomáciai szempontból talán a legkényesebb attaséi beosztásba kerülhetett. (Többek között ezért is érthetetlen, hogy Ujszászyt felettese, Hennyey vkszt. ezredes még csak meg sem említi emlékiratában.)

A Prágába érkezett magyar diplomata tevékenységéről František Moravec, a csehszlovák elhárítás akkori főnöke is megemlékezett. A háború után megjelent emlékiratában a magyar katonai attasét – akit „Ujzazy"-nak nevez – 45 év körüli, jóképű, nőcsábász figurának írta le, aki meglehetősen nagyvilági életet élt Prága egyik előkelő negyedében bérelt villájában.[18] Ujszászyt a szokásos rutineljárások keretében – mint egy ellenséges ország külszolgálatot teljesítő katonadiplomatáját – szoros figyelés alá vonták.

A csehszlovák elhárító tisztek állandó figyelmére Ujszászy egyik fogságban írott feljegyzésében így emlékezett: „1934 júniusában vonultam be Varsóból áthelyezve Prágába, mint katonai attaché. Működésem első hónapjaiban valósággal megrohantak a beugrató ügynökök. Egy ízben a villamoson akart egy férfi iratcsomagot a kabátomba rejteni, máskor a felöltőmben a kávéházi ruhatárból való kivitel után találtam iratokat. Mindkét esetben azonnal lármát csaptam, a rendőrséget hívattam."[19] Amennyiben az iratokat megtalálják nála a csehszlovákok – a nemzetközi jog alapján – kérhették volna visszahívását (ahogy azt 1923-ban Bajnóczy József vkszt. őrnagy, illetőleg 1926-ban Andorka Rezső vkszt. őrnagy, katonai attasék esetében tették), vagy ami valószínűbb: megzsarolták volna, és megpróbálják saját szolgálatukban felhasználni.

Moravec ezredes háború után írott emlékiratában azt állítja, hogy a csehszlovák elhárítás beszervezte Ujszászyt. A csehszlovák elhárítás főnökének – alaposan megkérdőjelezhető – állításai szerint felfedték a magyar katonai attasé titkos kapcsolattartását a budapesti központtal, majd lépésről lépésre eljutottak a Csehszlovákiában, Ujszászy által foglalkoztatott ügynökök jelentős részéhez is.

A csehszlovák elhárítás – ahogy Moravec fogalmaz – „felismerte", hogy a fiatal vezérkari tiszt a prágai magyar követség diplomáciai küldeményei közé rejtve továbbította üzeneteit Budapestre. Érthetetlen Moravec meglepődöttsége, hiszen a kapcsolattartás ezen klasszikus módja megszokott eljárás volt a hírszerzés részéről. Ujszászy *helyi* ügynökeinek írott levelei nagyobb hányadát Moravec emberei konspiráltan kiemelték a postai forgalomból, majd – egy speciális lámpa fényénél – valamennyit megvizsgálták. Végül felfedezték a gépelt sorok közé rejtett titkosírást. Az üzeneteket megfejtették, és hamarosan felgöngyölítették az Ujszászy által foglalkoztatott, a magyar hírszerzés számára dolgozó hálózatot (zömmel a csehszlovák hadseregben szolgáló magyar származású tisztek!) is. Moravec elbeszélésében azt állítja, hogy az úgynevezett „levél művelet" keretében, az 1936 tavasza és 1938 ősze közötti időszakban mintegy 253, a magyar hírszerzés által foglalkoztatott ügynököt tartóztattak le.[20]

A csehszlovák titkosszolgálat állítólag számos bizonyítékot szerzett Ujszászy hírszerző tevékenységéről, így a nemzetközi jog alapján követelhették volna visszahí-

vását. Moravec azonban egyelőre nem játszotta ki a kártyáit és várt. Igaza volt, hiszen az időközben (1935. november 1-jei hatállyal) alezredessé kinevezett Ujszászy Prágában egy botrány központi figurája lett. 1937 tavaszán az általa bérelt lakásban személyi sofőrje, Szabó Béla meggyilkolta házvezetőnőjét, Wanderstein Margitot, akivel Ujszászy évek óta bizalmas viszonyban állt. Az ügyet 1937. március 3-án kezdte tárgyalni az egyik prágai bíróság, és a sajtó – a magyar katonai attasé érintettsége, a körvonalazódó diplomácia bonyodalmak miatt – szenzációszámba menően, napról napra beszámolt az eseményekről.

A tárgyaláson a vádlott gépkocsivezető egyre több információt tárt fel Ujszászy és házvezetőnője bizalmas kapcsolatáról. Vallomásai körvonalazták, hogy az „Alezredes Úr" közvetlenül a gyilkosság előtt szakított az áldozattal, mivel a viszony kezdett egyre kellemetlenebb lenni a számára. A tárgyalás során az ügyész többször tett olyan értelmű célzásokat, hogy a gyilkosságra valójában Ujszászy kérte meg sofőrjét. Ujszászy katonai attaséként diplomáciai mentességet élvezett, így nem kellett részt vennie a tárgyaláson. Az ügyész célzásairól értesülve azonban levélben tett tanúvallomást, amelyben kiállt sofőrje mellett és erélyesen tiltakozott az ellen, hogy gépkocsivezetőjét bárki gyilkosságra bujtotta volna fel. (Ujszászy tanúskodása eredménytelen maradt, Szabót – aki mindvégig tagadott és öngyilkosságnak állította be a történteket – 20 évi szigorított börtönbüntetésre ítélték.[21])

Az ügy idején Ujszászy állítólag felkereste Moravec ezredest is (akinek egyébként hivatalból kellett tartania a kapcsolatot a Csehszlovákiában akkreditált attasékkal), és az egyre kínosabb tárgyalással kapcsolatban a tanácsát kérte. Valószínűleg, bár erre nincsenek bizonyítékok, Moravec ajánlhatta neki, hogy – diplomáciai mentessége ellenére – önként tegyen írásos tanúvallomást. Moravec később tévesen úgy vélekedett, hogy a magyar alezredest az ügy következtében, illetve szakmai hozzá nem értése miatt hívták vissza, hiszen utódja (Csehszlovákia feldarabolásáig Solymossy Ulászló vezérkari alezredes) – legalábbis elbeszélése szerint – jóval több szakértelemről tett tanúbizonyságot, és őt minden igyekezetük ellenére sem sikerült leleplezni.[22]

A csehszlovák sajtóval és az ottani közvélekedéssel ellentétben a magyar diplomáciai vezetés, illetve a Honvéd Vezérkar főnöke nem tulajdonított nagy jelentőséget az ügynek. A hivatalos iratok meg sem említik az esetet. A külpolitikai botránnyal fenyegető helyzetben mindössze annyit tettek, hogy a magyar kormány irányítása alatt álló napilapban, a *Prágai Magyar Hírlap*ban két alkalommal – megkímélendő a katonai attasé szerepét – a csehszlovák híradásokat ellensúlyozó tudósításokat jelentettek meg.[23]

Lehetséges, hogy a csehszlovák titkosszolgálat már Prágában megkörnyékezte Ujszászyt. Elbeszélése szerint erre a szovjetek is kísérletet tettek egy, a TASZSZ hírügynökség tudósítójának álcázott csinos fiatal nő személyén keresztül. A nővel Ujszászy egy, a prágai szovjet katonai attasé által rendezett vacsorán ismerkedett meg. Ujszászy később az alábbi módon számolt be az esetről: „Hajnalban 2 óra körül a hölgyet gépkocsimon soffőr [sic!] nélkül hazakísértem. Közeledésemre reagált. A következő napokban Prága környékére kirándulásokat tettünk. Ez alkalomból a nő a szovjet viszonyokra diffamáló megjegyzéseket tett. Barátságunk oda fejlődött, hogy lakásomon kettesben vacsorázgattunk. Egy ízben a telefonhoz hívtak, mely a szomszéd szobában volt. A beszélgetés közben láttam a szemben lévő tükörből, hogy a hölgy valami port szór a poharamba. [...] Az ebédlőbe visszatérve rögtön felelősségre vontam, tagadott. Azonnal lakására kísértem, vele minden további érintkezést megszakítottam. A pohárban álompor volt."[24]

A magyar katonai attasénak Prágában lehetősége nyílott arra is, hogy szorosabbra fűzze kapcsolatait Draža-Dragoljub Mihajlović vezérkari alezredes, jugoszláv katonai attaséval, akivel néhány évvel korábban, a párizsi nyelvtanfolyam idején ismerkedett meg. Ujszászy – illetve személyén keresztül a HM VI-2. osztály – a csehszlovák hadseregre vonatkozó adatok beszerzését remélte Mihajlović-tól (Jugoszlávia a kisantant tagjaként Csehszlovákia szövetségese volt), akivel ezért tudatosan jó kapcsolatokat épített ki, és többször vendégül látta prágai lakásán. Ujszászy egyik szovjet fogságban készített, majd a *Pravdá*ban közzétett, 1946-os beszámolója[25] szerint kapcsolatuk „barátsággá" fejlődött. Kölcsönös érdekek motiválta beszélgetéseik során a magyar katonai attasé kihasználta, hogy jugoszláv kollégája időnként nem tudott mértéket tartani az alkoholfogyasztásban, és italos állapotban beszédesebb volt a kelleténél.

Mihajlović később a jugoszláv emigráns kormány hadügyminisztere, illetőleg a németek és Tito partizánjai ellen egyaránt küzdő, irreguláris jugoszláv királyi csapatok vezetője lett. Személye később visszaköszön Ujszászy pályafutása során, hiszen 1943-ban a magyar kormány – délszláv politikája, valamint az angolszász hatalmak felé való különbéke-lehetőségek keresése során – kihasználta a két attasé Párizsban fogant, Prágában elmélyült barátságát.

A csehszlovák fővárosban eltöltött eseménydús négy év után, 1938. február 1-jével Ujszászyt a budapesti központ szolgálati okokból visszarendelte. Pár hónappal később, 1938 szeptemberében Moravec ezredes – visszaemlékezése szerint – egy zsaroló üzenettel küldte Budapestre a volt magyar katonai attasé után Bartik őrnagyot, a csehszlovák elhárítás katonai-kémelhárító részlegének vezetőjét. Bartik – főnöke „ajándékaként" – a „levél művelet" során keletkezett, kompromittáló anyagokat adott át Ujszászynak, aki – legalábbis a csehszlovák „kémfőnök" állítása szerint – ennek hatására hajlandó volt az együttműködésre.[26] Moravec – erős kritikával kezelendő – visszaemlékezésén túl eddig nem kerültek nyilvánosságra hiteles információink arról, hogy a csehszlovák titkosszolgálatnak valóban sikerült volna beszerveznie a magyar tisztet.

A történet nehezen illeszthető Ujszászy egyre emelkedő pályafutásába, hiszen a csehszlovák állam feldarabolása után szinte teljes egészében német (illetve közvetve magyar kézbe kerülő prágai titkosszolgálati dokumentumokból, az átvett (!) állomány beszámolóiból kiderült volna az egykori katonai attasé árulása.[27] Nem valószínű, hogy a magyar katonai vezetés a csehszlovák szolgálattal való együttműködést (hacsak nem dekonspirációs célzattal, felettesei tudtával színlelte) azzal „honorálta" volna, hogy Ujszászyt visszatérése után, viszonylag rövid időn belül kinevezi a 2. vkf. (hírszerző és kémelhárító) osztály élére.

II. A 2. VKF (HÍRSZERZŐ ÉS ELHÁRÍTÓ) OSZTÁLYON (1938–1942)

2.1. Változások a magyar katonai titkosszolgálatnál

Ujszászy 1938 februárjában került vissza a katonai titkosszolgálat budapesti központjához, ahol az osztályvezető (akkor Andorka Rudolf vezérkari ezredes) helyettesévé nevezték ki.[28] Bár a Magyarországon akkreditált katonai attasékkal hivatalosan a mindenkori 2. vkf. osztály vezetőjének kellett volna tartania a kapcsolatot – tekintettel Andorka osztályvezető németellenességére – Berlin egyre gyakrabban

látogató összekötőit mindig Ujszászy fogadta, így már viszonylag korán, még osztályvezetői kinevezése előtt jó kapcsolatot alakíthatott ki a német katonai hírszerzés vezető beosztású tisztjeivel.[29] Osztályvezető-helyettesként Ujszászynak gyakorlatilag a németekkel való kapcsolattartás vált legfontosabb feladatává.

A harmincas évek végén jelentős változások kezdődtek a HM VI-2. osztály szervezetében és működésében egyaránt. Az 1938. augusztus 20-29. közötti bledi konferencián a kisantant államok elismerték Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát, így a honvédség számára – többek között – lehetővé vált a Honvéd Vezérkar, azon belül a 2. (hírszerző és kémelhárító) osztály nyílt felállítása. Összefüggésben az európai politika alakulásával, ugyancsak ebben az időszakban kerültek felszínre azok a hiányosságok is, amelyek a katonai titkosszolgálatot közvetlenül a második világháborút megelőző időszakban jellemezték.

Különösen a hírszerzés, a központi offenzív alosztály („KOFFA") teljesített az elvárások alatt. Az okokat Kádár Gyula, későbbi 2. vkf. osztályvezető a következőkben foglalta össze: „hiányzott a megfelelő anyagi fedezet, nem voltak kiképzőiskoláik és profi beszervezőik, nem működött külföldi agentúra-hálózatuk [ügynökhálózat] és minimális volt a telepített hírszerzők száma is".[30] Mindez végső soron azt jelentette, hogy a honvédséget a hírszerzés nem tudta megfelelően informálni, kérdésessé téve az esetleges hadműveletek sikerét. A „KOFFA" és általában a katonai hírszerzés és elhárítás válsága hatványozottan került felszínre, amikor a Magyar Királyi Honvédségnek az első világháború után először kellett volna támadó hadműveletet végrehajtania, mégpedig a kisantant egyik állama, Csehszlovákia ellen.

A német hírszerzés 1938 tavaszán, a Csehszlovákia lerohanására vonatkozó tervek („Fall Gelb") jóváhagyása után leállította az országgal kapcsolatos híranyagok továbbítását.[31] Német adatok hiányában a 2. vkf. osztály önerőből alig-alig tudott információkat szolgáltatni a honvédség felső vezetése, a hadműveleti tervezők és a politikai döntéshozók számára. Szeptember 16-án a honvédséget mozgósították, de a katonai sikert – leginkább a csehszlovák erődrendszer feltérképezetlensége miatt – a hadműveleti tervezők nem garantálhatták. A határ menti erődrendszerrel, valamint a csehszlovák haderővel kapcsolatos információk hiánya, illetve szükségessége vezetett ahhoz, hogy a sietve megszervezett magyar szabadcsapatok – köztük a „Rongyos Gárda" – részben a 2. vkf. osztály irányításával, titkos felderítő- és szabotázsakciókat hajtottak végre Csehszlovákiában. Mivel ezek a műveletek sem voltak kellőképpen előkészítve, a legtöbb beszivárgó akció kudarccal végződött. A további események ismertek: a csehszlovák válság nemzetközi (müncheni konferencia) és kétoldalú, csehszlovák-magyar szinten egyaránt (első bécsi döntés) békés úton, ha csak átmenetileg is, de rendeződött.

A honvédség felső vezetése „fellélegezhetett", hiszen tisztában volt azzal, hogy egy Csehszlovákia elleni esetleges magyar támadás kimenetele kétséges lett volna, még akkor is, ha annak szövetségesei, Románia vagy Jugoszlávia esetleg nem avatkoznak közbe. A vezetés felismerte, hogy a katonai hírszerzés nem a kívánt színvonalon működik. Ennek ellenére a Werth Henrik gyalogsági tábornok vezette Honvéd Vezérkar – igazodva a jobboldal nyomása alatt álló Imrédy miniszterelnök utasításaihoz – közvetlenül a békés rendezést jelentő első bécsi döntés után több tervet is készíttetett a még csehszlovák fennhatóság alatt maradt kárpátaljai területek elfoglalására. Végrehajtásukhoz azonban a német-olasz szövetséges rendre nem járult hozzá.[32] Kárpátalja megszállására csak a München utáni maradék csehszlovák állam felbomlásával párhuzamosan, 1939. március 15-ével kezdődően kerülhetett sor.

A 2. vkf. osztály vezetőjét, Andorka Rudolf vezérkari ezredest 1939. május 1-jei hatállyal felmentették beosztásából, és madridi követté nevezték ki. Az eddig feltárt források alapján nem lehet összefüggést találni a 2. vkf. osztály Csehszlovákiával kapcsolatos kifogásolható teljesítménye, a szabadcsapatok kudarca és Andorka felmentése között.

2.2. *A 2. vkf. osztály új vezetője*

Andorka Rudolf helyébe a 45 éves Ujszászy István vezérkari ezredes került, aki – noha hivatalosan csak május 1-jével nevezték ki – már 1939. április 17-én átvette a 2. vkf. osztály vezetését.[33] Andorka és Ujszászy viszonya sajátos volt. Mindketten elismerték a másik szakmai képességeit, s nemcsak gondolkodásukban, de – mint korábban utaltunk rá – pályafutásukban is számos véletlenszerű párhuzam fedezhető fel. Miután Andorka 1941-ben – a személyével kapcsolatos német ellenkezés miatt – „önként" – visszatért Madridból, a két főtiszt általában havonta egyszer találkozott egymással. A beszélgetések során Ujszászy legtöbbször katonai-titkosszolgálati ügyekben tájékoztatta Andorkát (általában az aktuális katonai eseményekről, kiemelten a keleti front helyzetéről), aki cserébe a belső körökből származó belpolitikai információkkal látta el utódját.[34]

Sokak szerint nem lehet véletlen, hogy a katonai-politikai elit éppen Ujszászyt szemelte ki Andorka utódjává, hiszen nagyjából azonos nézeteket vallottak, és egyikük sem tartozott a Honvéd Vezérkarban többségre jutott, elvakultan németbarát tiszti körökhöz. Mindketten alapvetően a Kánya, majd Csáky külügyminiszterek, valamint Teleki miniszterelnök által fémjelzett, az angolszász hatalmakkal is kapcsolatot tartó külpolitikával rokonszenveztek.[35] A megállapítást – bár tükrözi a két személy közismert megítélését – Ujszászy esetében árnyalnunk kell.

Ujszászy az évek során – a korabeli viszonyok között – érdemleges diplomáciai, politikai-taktikai érzékkel rendelkező titkosszolgálati szakemberré nőtte ki magát, aki – mint pályafutása során többször bizonyította – egyszerre volt képes megfelelni a magyarországi németbarát, illetve a tengelyhatalmi politikától nagyobb távolságot tartó (anglofil) körök elvárásainak. Miközben a német-olasz szövetséges valamenynyi kívánságát hiánytalanul teljesítette, igyekezett eleget tenni a német törekvések ellensúlyozásával (vérszegényen) próbálkozó magyar politikai-katonai vezetők igényeinek is. Andorka és utódja, Ujszászy szakmai pályaképét összehasonlítva találó Dombrády Lóránd megállapítása, amely – kellően árnyalva a helyzetet – az utóbbit a németekkel szemben legalábbis „engedékenyebbnek" értékeli.[36] Tegyük hozzá: a két tiszt eltérő helyzetben, más időszakban irányította a – politikára érzékeny – katonai titkosszolgálatot.

Ujszászy Janus-arcát, a magatartása hátterében állandóan megbúvó enigmatikus személyiségét kortársa, Szegedy-Maszák Aladár plasztikusan érzékelteti. Emlékirataiban – a három egymást követő 2. vkf. osztályvezetőt összehasonlítva – a következőket jegyezte fel: „Hennyey, Andorka és Újszászy [sic!] általában jó kapcsolatokat tartottak fenn a külügyminisztériummal, főleg a politikai osztály vezetőjével. Újszászy esetében, mint sok más, ez sem volt teljesen mentes a kétértelműségektől."[37] Közvetlen munkatársai más képet őriztek személyiségéről. Sigetter Viktor ezredes – aki 1935 és 1943 között a mindenkori 2. vkf. osztályvezető, köztük Ujszászy segédtisztje volt – háború utáni egyik vallomásában „egy törtető, minden eszközzel érvényesülni akaró" embernek írja le egykori felettesét, aki az osztályon kívüliekkel és

feljebbvalóival udvarias és előzékeny volt, ám alárendeltjeit szigorú bánásmódban részesítette.[38]

Ujszászy szakmai rátermettsége – a személyiségét érintő esetleges kritikák ellenére is – megkérdőjelezhetetlen volt, képességeit nemcsak a vele kapcsolatban álló politikusok, katonák, hanem közvetlen beosztottjai is elismerték. Számos újítást kezdeményezett a 2. vkf. osztály működését, illetőleg a titkosszolgálati munka egészét érintően. Elképzeléseit több szakcikkben is kifejtette,[39] nézeteinek hangot adott a Hadiakadémián tartott előadásain is. (A vezérkari tisztek képzésében való közreműködés az osztályvezetői beosztásból adódó feladat volt.) A Honvédelmi Minisztérium tanácstermében Ujszászy kezdeményezésére és az ő elnöklete alatt rendezték meg a Horthy-kori katonai titkosszolgálat egyetlen vezérkari tiszti hírszerzői hadijátékát is.[40]

Mint a Honvéd Vezérkar főnöke 2. (hírszerző és kémelhárító) osztályának vezetője, a német szolgálatokkal Ujszászy egyeztette az 1940., 1941., 1942. évre vonatkozó hírszerző együttműködés feltételeit.[41] A kapcsolatok elmélyítése érdekében több alkalommal, általában háromhavonta látogatott el Németországba. Útjai során rendszerint magával vitte a nyilvántartó (NYIL) alosztály vezetőjét (Ujszászy alatt sorrendben: Hernády [Hahne] Rezső alezredes, eberswaldi Siegler Endre vezérkari alezredes, fogarasi Fogarassy Béla alezredes, Lipcsey-Magyar Sándor vezérkari százados) is, aki a rendelkezésre álló híranyagok konkrét átadását, illetve cseréjét hajtotta végre a németekkel.[42]

A legendás német Abwehr hírszerző főnökkel, Wilhelm Canarisszal Ujszászy először – legalábbis elbeszélése szerint – közvetlenül a német-lengyel háború kitörése után, 1939. szeptember 6-án, Drezdában találkozott. Az tengernagy állítólag már első beszélgetésük alkalmával kijelentette, hogy ezt a háborút Németország a „nagy háborúhoz" hasonlóan el fogja veszíteni.[43] Attól kezdve rendszeressé váltak a találkozásaik, amelyekre vagy Magyarországon, Canaris átutazásai alkalmával, vagy Németországban, Ujszászy ottani látogatásaikor került sor. A két tiszt kapcsolata inkább csak a kölcsönös előnyöket szem előtt tartó szakmai együttműködés lehetett, noha idővel személyes gesztussal is társult, midőn Canaris egyik budapesti látogatása alkalmával Märklin vasutat ajándékozott Ujszászy unokahúga fiának.[44]

A legtöbb külföldi megbeszélésről, benyomásairól a 2. vkf. osztály vezetője viszonylag részletesen beszámol – e kötetben olvasható – feljegyzéseiben, így annak részleteire külön nem térünk ki. A német-magyar titkosszolgálati együttműködésről összességében megállapítható, hogy a német katonai hírszerzés főleg a lengyel (1939-ben), a szovjet (1940/1941-ben), majd a jugoszláv (1942-ben, Titóra vonatkozóan) vonalon keletkezett információk átadását várta el a magyar katonai titkosszolgálattól.

A 2. vkf. osztály nemzetközi kapcsolatrendszere Ujszászy vezetése alatt – és talán nem túlzás: tehetségének köszönhetően – egyértelműen kibővült, a németeken túl szoros együttműködést folytatott a „tengely" többi titkosszolgálatával, az olasz és japán katonai hírszerzéssel is. (A Magyarországra akkreditált katonai attasékkal 1940. május 1-ig a kapcsolatot a HM Elnökség B. Csoportja tartotta, amely ekkor beolvadt a 2. vkf. osztályba, így Ujszászy nemzetközi kapcsolattartásból származó kötelezettségei megnövekedtek.)

A vezérkar hírszerző és elhárító osztályának hivatalos külföldi kapcsolattartása a magyar külpolitika mindenkori irányainak megfelelően alakult, így nem meglepő, hogy a Nagy-Britanniával való diplomáciai szakításig, 1941. április 11-ig szovjet relációban aktív híranyagcsere zajlott a brit és a magyar hírszerző szervek között is. Az angolszász vonalon folytatott együttműködésben ezután az amerikai attasék szerepe lett meghatározó. E kapcsolatoknak a Pearl Harbourt ért japán támadás, illetve az Egyesült Államokkal beállott hadiállapot vetett végett.

A 2. vkf. osztály vezetőjeként Ujszászy vezérkari ezredes nemcsak az osztály külkapcsolati tárgyalásainak, hanem a biztonsági kérdésekkel összefüggő belpolitikai, belügyi megbeszéléseknek is részese volt. Elsőként olvasta a katonai attasék beszámolóit, a rádió- és telefonlehallgatási jegyzőkönyveket, valamint az egyes felderítési vonalakon keletkezett összefoglaló jelentéseket is. Mint feljegyzéseiben maga is utal rá, nem volt különleges, közeli kapcsolata Horthyval.[45] Ugyanakkor hírszerző-elhárító főnöki pozíciójából következően rendszeresen beszámolt a kormányzónak az aktuális katonapolitikai helyzetről, egyúttal napi szinten referált közvetlen felettesének, a Honvéd Vezérkar főnökének (Werth Henrik, majd 1941. szeptember 6-ától Szombathelyi Ferenc altábornagynak [1941. november 1-től vezérezredes]) is.

Ujszászy beosztásából és személyiségéből adódóan igyekezett jó kapcsolatokat fenntartani a hatalom valamennyi meghatározó személyiségével, egyúttal – akár a szolgálati út szigorú szabályainak átlépésével – eleget tett a hozzá intézett „kéréseknek" is.[46] Vezetése alatt a 2. vkf. osztály államapparátusban betöltött szerepe kétségtelenül felértékelődött, a hírszerző-kémelhárító szervezet megbecsültsége nőtt.

2.3. *Lengyelország megtámadása*

1939. július 4-én Bartalis Kálmán és a nemrég 2. vkf. osztályvezetővé kinevezett Ujszászy kíséretében Werth Henrik Németországba utazott, hogy részt vegyen a német és magyar vezérkarok közötti katonapolitikai tárgyalásokon. A magyar küldöttség a legfelsőbb német katonai vezetéssel, Brauchitsch vezérezredessel, a német szárazföldi haderő főparancsnokával és Halder tüzérségi tábornokkal, a német szárazföldi haderő főparancsnokságának (Oberkommando des Heeres, OKH) vezérkari főnökével folytatott megbeszéléseket.[47] Halder – többek között – bizalmasan közölte a Honvéd Vezérkar főnökével, hogy Németország katonai eszközökkel fogja megoldani a lengyel kérdést. A magyar igények – korszerű fegyverek a honvédségnek, hadigazdálkodási együttműködés – nem találtak meghallgatásra.

Ujszászy e tárgyalásról feljegyezte, hogy ezen a látogatáson alapozódott meg a német Szárazföldi Haderő és a Magyar Királyi Honvédség vezérkari főnökének, Haldernek és Werthnek szoros, baráti kapcsolata.[48] Nem említi azonban, hogy július 5-én a magyar katonai delegációt Hitler személyesen is fogadta. A Führer és a magyar delegáció tagjai közötti megbeszélések tartalmáról nem maradtak fenn egykorú jegyzőkönyvek.[49] Ujszászy pályafutása során egyébként – bár a feljegyzéseiben nem említ konkrétumokat – mint a Hitlerhez küldött delegáció tagja két alkalommal találkozhatott a Führerrel (1939 júliusában és 1941 januárjában).

Közvetlenül Lengyelország megtámadása előtt, 1939. augusztus végén Ujszászy fogadta a német szárazföldi haderő főparancsnokság, „Fremde-Heeren-Ost" (Idegen Haderők – Kelet) osztályának vezetőjét, Eberhardt Kinzel vezérkari alezredest. Kinzel közölte Halder abbéli kívánságát a Honvéd Vezérkarral, hogy adják át a Lengyelországra vonatkozó információikat, illetve szükség esetén engedélyezzék a német csapatok átvonulását és a magyar vasúti hálózat igénybevételét. Ujszászy – a híranyagcsere egyezményeknek megfelelően – csak az első kérés teljesítésére kapott utasítást Werthtől, ennek megfelelően átadta Kinzelnek a Lengyelországra vonatkozó katonai adatokat, ugyanakkor a magyar kormány a többi, főleg a közlekedési infrastruktúra átadására vonatkozó követelés teljesítését megtagadta.[50]

A lengyelországi hadjárat után, az egyik kormányzói meghallgatás alkalmával Horthy személyesen utasította Ujszászyt, hogy működjön közre a magas rangú lengyel katonatisztek Magyarországra menekítésében. Köztük volt Kazimierz Sosnowski tábornok is, aki később a lengyel katonai ellenállás egyik vezetője, majd főparancsnoka lett. A lengyel tiszteket Jugoszlávián keresztül, a 2. vkf. osztály közreműködésével szöktették ki Magyarországról.[51] A magyar szervek az 1940-es franciaországi hadjárat után számos francia, belga és brit hadifogoly menekítésében, magyarországi elhelyezésében is segédkeztek. Ujszászyt állítólag Teleki miniszterelnök személyesen utasította, hogy segítsen a francia menekülteknek – köztük számos katonának – az ország déli határain való átlépésében. A menekülteket a francia követség látta el a szükséges úti okmányokkal, az ott szolgáló francia katonadiplomatákkal Ujszászy tartotta a kapcsolatot.[52]

A lengyel foglyok menekítésével egyidejűleg a 2. vkf. osztály vezetőjének sajátos szerepkörben is bizonyítania kellett rátermettségét. A londoni követségen a második világháború kitörését követően feszültté vált a helyzet, mivel a „rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter" Barcza György és Utassy Loránd vezérkari alezredes, katonai attasé (Ujszászy beosztottja) közötti ellentét egyre látványosabb formát öltött. Ujszászy 1939. október 12-én kelt átiratában igyekezett megnyugtatni beosztottját: *„Ez nem csupán Nálad van így, kivétel az a katonai attaséi hely, ahol teljes a politikai összhang."*[53]

Később arra ösztökélte Utassyt, hogy jelentéseit továbbra is meggyőződése szerint küldje el, s tegye hozzá a követ magatartásáról szerzett személyes benyomásait is. Ujszászy tehát nem tudta, vagy nem akarta elsimítani a londoni követ és a katonai attasé közötti ellentétet, amely később még jobban elmélyült. Annak ellenére, hogy Barcza az angolbarát körökhöz tartozott, Ujszászy kötelességszerűen továbbította németbarát feletteseinek (így Werth Henriknek, a Honvéd Vezérkar főnökének) a személyével kapcsolatban szerzett bizalmas értesüléseket, többek között, hogy a magyar-brit diplomáciai szakítás után a követ esetleg nem kíván hazatérni.

2.4. *A magyar-román viszony kiéleződése*

1939 őszén a szovjet-román viszony megromlása felkeltette a Honvéd Vezérkar figyelmét. Werth – az agresszív revíziót képviselve – terveket dolgoztatott ki arra az esetre, ha a besszarábiai és nyugat-bukovinai kérdés kapcsán a Szovjetunió katonai eszközökhöz folyamodna Romániával szemben, s megpróbálta meggyőzni Teleki miniszterelnököt, hogy egy esetleges konfliktus esetén Magyarországnak is lépnie kell.[54] A román-szovjet ellentétek felderítésében a 2. vkf. osztálynak jelentős szerep jutott.

Ujszászy – igazodva Werth törekvéseihez – az egyik szokásos kormányzói kihallgatás alkalmával tárgyalások kezdeményezését javasolta Horthynak, amely alapján a Szovjetunió és Magyarország összehangoltan érvényesíthetné területi követeléseit Romániával szemben. Jellemző Horthy makacs Szovjetunió- és kommunizmusellenességére, hogy nem fogadta meg „hírszerző főnöke" tanácsát.[55] Egyes információk szerint a politikai vezetés háta mögött a Honvéd Vezérkar főnöke, illetve – mint az attasék közvetlen felettese – Ujszászy mégis kiadták az utasítást Faragho Gábor tábornok, moszkvai magyar katonai attasénak, hogy a lehetséges együttműködés kérdésében vegye fel az érintkezést a szovjetekkel. Erre azonban a nemzetközi fejlemények miatt már nem került sor.[56]

A szovjet területi követelésekkel párhuzamosan, 1940 tavaszára felszínre kerültek a Románia Nagy-Britannia oldalán való háborús részvételével, az ország természeti

kincseinek esetleges elvesztésével kapcsolatos német aggályok is. A német vezetés – tartva egy Románia megszállását célzó szaloniki brit partraszállástól – az ásványolajimport biztosítására mérlegelte a román olajvidék preventív megszállását. 1940. január 17-én Budapestre érkezett Kurt von Tippelskirch vezérőrnagy, az OKH IV. főszállásmestere,[57] aki tárgyalásokat folytatott magyar partnerével, Ujszászy vezérkari ezredessel. Megállapodtak abban, hogy az együttműködés javítása érdekében egy állandó német összekötőtisztet vezényelnek a 2. vkf. osztályhoz. Tippelskirch ismertette a Romániával kapcsolatos német aggályokat és jelezte, hogy válsághelyzet esetén számítanak Magyarország támogatására. Hozzátette, hogy teljességgel a németek érdekében áll, ha Magyarország – egy kiéleződő konfliktusban – német támogatással megtámadná Romániát. Ujszászy egyébként már 1939. július elején javasolta Canarisnak „Németország és Magyarország közös fellépését a romániai kisebbségi kérdés szabályozására."[58]

Ujszászynak a Tippelskirchhel folytatott megbeszélésekről összességében az volt a benyomása, hogy a román helyzet megoldására a németeknek már konkrét katonai terveik is vannak.[59] Amikor Ujszászy álláspontját ismertette Werth Henrikkel, a Honvéd Vezérkar főnökével, az inkább úgy döntött, hogy a szerzett értesüléseket nem továbbítja a kormányzat felé, nehogy Teleki miniszterelnök még idő előtt gátat szabjon egy esetleges közös, magyar-német katonai akciónak.[60]

Pár héttel később Ujszászy viszonozta német partnere magyarországi látogatását. A 2. vkf. osztály vezetője az OKH Berlin közeli, zosseni főhadiszállásán folytatott megbeszéléseket, ahol – többek között – a Romániával szembeni német-magyar együttműködésről tárgyalt az OKH illetékeseivel, Kinzel vezérkari alezredessel, Tippelskirch vezérőrnaggyal, illetve Halderrel, a szárazföldi haderő vezérkari főnökével.[61] Ujszászy, illetve a magyar katonai és politikai vezetők németekkel folytatott megbeszélései során, 1940 áprilisára körvonalazódtak egy közös katonai beavatkozás tervei.

Eközben, 1940. március 1-jével átszervezték a Honvéd Vezérkart. A Honvéd Vezérkar főnöke és helyettese, valamint az osztályvezetők közé egy újabb „lépcsőfokot" iktattak be, létrehozva a hadműveleti, illetve kiképzési csoportfőnöki beosztásokat.[62] Az Ujszászy vezette 2. vkf. (hírszerző és elhárító) osztály így – László Dezső vezérkari ezredes 1. vkf. (hadműveleti) osztályával együtt – Náday István altábornagy, hadműveleti csoportfőnök közvetlen alárendeltségébe került.[63] Ujszászy és László Dezső, a két legfontosabb vezérkari osztály egymással rivalizáló vezetője kimondottan rossz viszonyban voltak. A köztük feszülő ellentétek tovább mélyültek, amikor egy év múlva, 1941. március 1-jével Lászlót kinevezték a Honvéd Vezérkar hadműveleti csoportfőnökévé, s így mind a rendfokozat (László 1941. május 1-jével tábornok lett), mind pedig a beosztás tekintetében Ujszászy vezérkari ezredes elé került.

1940. április 7-én Budapestre érkezett Kinzel vezérkari ezredes, ahol tárgyalásokat folytatott a 2. vkf. osztály vezetőjével. Ennek során ismertette a Romániával kapcsolatos – nem hivatalos – német elképzeléseket, egyúttal „kicserélte" Ujszászyval a román haderőre vonatkozó adatokat. A 2. vkf. osztály „önerőből" egyébként a legtöbb adatát Romániával kapcsolatosan szerezte. Hadseregéről, annak elhelyezéséről pontos adatokkal rendelkeztek, azon belül heti rendszerességgel utaltak a Magyarország ellen mozgósítható erő nagyságára, az egyes csapattestek aktuális elhelyezésére.[64]

Ujszászy Kinzel látogatásáról szóló – kötetünkben közzétett – beszámolója számottevően eltér attól, mint ami ugyanerről az eseményről Halder vezérezredes há-

borús naplójában olvasható. „Az egész mozgósított magyar hadsereg", mintegy öt hadtest igénybevétele helyett[65] a németek valójában annyit kértek a magyar vezérkartól, hogy a vasúti szállításokat, illetve a felvonulási területet biztosítsák számukra. A magyar vezérkar erre ígéretet tett, sőt jelezte abbéli szándékát, hogy a készülő támadásban, Erdély megszállásában a honvédség minél nagyobb arányban kíván részt venni. Halder – Kinzel úti jelentésének hatására – utasítást adott arra, hogy a hadműveleti tervezés során tekintsék át a magyar haderő katonai alkalmazhatóságát.[66]

A Románia elleni német-magyar közös fellépés azonban elmaradt, mivel Berlin figyelme egyre inkább a készülődő nyugati hadjáratra összpontosult. Werthet és Ujszászyt mindazonáltal a németek úgy (dez)informálták, hogy adott esetben számítanak Magyarország Románia elleni közreműködésére. Bár a következő hónapokban – mint arról Ujszászy is beszámol – a „román-magyar hidegháború" egyre feszültebbé vált, a revíziós célok megvalósítása német diplomáciai „segédlettel" végül a külpolitikai megoldás felé terelődött.

Ujszászyt a diplomáciai események személyében is érintették. 1940 augusztusában Teleki miniszterelnök és Csáky külügyminiszter javaslatára mint katonai szakértőt beválasztották abba a küldöttségbe, amely Hory András szolgálaton kívüli követ vezetésével a románok meghívására elindult Turnu-Severinbe (Szörényvár), hogy ott a magyar területi igényeket ismertessék a román fél számára, és a két ország közötti nézeteltéréseket a német-olasz szándékoknak megfelelően, lehetőleg békés úton rendezzék.[67]

Érdekes Ujszászy azon megjegyzése, hogy a delegáció vezetésére Teleki és Csáky szándékosan egy olyan személyt választott, aki garancia arra, hogy ne jöjjön létre kompromisszum. Őt – mint a vezérkar képviselőjét – először egyébként Hory helyettesének jelölték, amikor azonban ismertté vált a román delegáció összetétele, helyette inkább Náday István altábornagy személyében egy idősebb, magasabb rendfokozatú tábornokot választottak.[68] A delegáció titkosszolgálati védelméért (lehallgató berendezések, román ügynökök megszűrése) és a biztonságos rádiókapcsolatért Ujszászy volt a felelős, aki egyúttal a dunai luxusgőzös „Zsófia" fedélzetén folyamatosan megkapta a 2. vkf. osztály Romániára vonatkozó naprakész adatait is.

A tárgyalások első menete 1940. augusztus 19-én lezárult, ekkor – miközben a delegáció többi tagja Romániában maradt – Hory és Ujszászy vasúton visszautaztak Budapestre, hogy külön-külön tájékoztassák feletteseiket, Csáky külügyminisztert és Teleki miniszterelnököt, illetve Bartha Károly honvédelmi minisztert és Werth Henrik gyalogsági tábornokot, a Honvéd Vezérkar főnökét. Teleki később meghallgatásra rendelte magához Ujszászyt, és arra kérte, hogy Bárdossy László bukaresti magyar követ kapcsolatát kihasználva, lépjenek érintkezésbe Iuliu Maniuval, és valahogyan semlegesítsék az erdélyi románokat tömörítő, a magyar igényeket élesen elutasító román ellenzéki vezetőt. Ujszászy a kérésnek eleget tett, meseszerűnek tűnő feljegyzése szerint a soron következő magyar kormányok ezután évi 1 millió leijel vásárolták meg Maniu passzivitását.[69]

A budapesti egyeztetések után, augusztus 23-án Ujszászy vezérkari ezredes és Hory András, a küldöttség vezetője visszatért Turnu-Severinbe, hogy a magyar fél még egy, végső próbálkozást tegyen az álláspontok egyeztetésére. Amikor a kétoldalú megbeszélések végleg holtpontra jutottak, Ujszászy, Náday István altábornaggyal együtt, jelen volt a tárgyalásokat lezáró magyar okmány megszövegezésekor, amely végső formájában végül is nyitva hagyta a lehetőséget az újabb egyezkedések előtt.[70] Újabb egyezkedésre azonban már nem került sor. 1940. augusztus 30-án minden formális tárgyalás nélkül a bécsi Belvedere palotában a magyar és román külügyminiszterek előtt kihirdették a német-olasz döntést, s elfogadását aláíratták velük. Az ismert döntés – az érdekelt felek elvárásaival ellentétben – kettéosztotta Erdélyt.

2.5. *Magyarország hadba lépése – a balkáni hadjárat és a Szovjetunió megtámadása*

Az Ujszászynak tulajdonított beszámolók – beleértve a kötetben mellékelt írásbeli nürnbergi tanúvallomást is – kétségtelenül legvitathatóbb részei azok a fejezetek, amelyek Magyarország hadba lépésének körülményeit tárgyalják. Az ebből körvonalazódó összeesküvés-elméletet az 1960-as években szinte kritika nélkül átvette a korszakkal foglalkozó történészek zöme, sőt – különösen a hadba lépés, Kassa bombázásának kérdéseit tekintve – a német-magyar „katonai cinkosság" bizonyítékát látták benne. A pontatlanságok lehetséges magyarázatára, a mögötte húzódó prekoncepcióra, Ujszászy egyes állításainak tarthatatlanságára azóta már több, a témával foglalkozó történész, kutató felhívta a figyelmet,[71] rávilágítva arra, hogy a fogva tartott tábornok által leírtak „hitelességét Ujszászy akkori helyzete nem erősíti meg".[72]

Az Ujszászy-pályakép „rekonstruálását" tekintve lényeges, hogy sem a szovjet hatóságok számára írott nürnbergi tanúvallomásból, sem pedig az ÁVO/BM. ÁVH fogságában készült beszámolókból nem derül ki világosan, hogy Ujszászyt mennyiben érintették ténylegesen is e tragikus történések, egyáltalán az – egyébként a mindkét iratban koncepcionálisan azonos – tévedéseknek mi lehet a magyarázata. Ezen utóbbi, a szöveg keletkezésével kapcsolatos kérdésekre a szerkesztői előszó már reflektált, így az életrajzi áttekintés adta keretek között, a rendelkezésre álló források, kortárs visszaemlékezések alapján az alábbiakban foglaljuk össze az 1940 telétől 1941 nyaráig tartó sorsdöntő időszak eseményeit, s benne Ujszászy szerepét.

Miután Magyarország 1940. november 20-án csatlakozott a háromhatalmi egyezményhez, december végén László Dezső vezérkari ezredes, az 1. vkf. (hadműveleti) osztály vezetője a német fővárosba utazott, hogy előkészítse Bartha honvédelmi miniszter közelgő berlini látogatását. Az 1941 januárjában a miniszter vezetésével Berlinbe utazó delegációnak Ujszászy is a tagja volt. A megbeszélések célja alapvetően az volt, hogy egyeztessék az – immár írásban is rögzített, szövetségi keretek közé foglalt – német-magyar katonai együttműködés további menetének részleteit.

Tekintettel arra, hogy a magyar vezetés semmilyen *konkrét* információval nem rendelkezett Németország távlati háborús elképzeléseiről, a delegációtól Werth gyalogsági tábornok éppen azt remélte, hogy a honvédség vezetése további értesüléseket szerezhet szövetségese katonai terveiről. Az Ujszászy által állítottak ellenére a Honvéd Vezérkar azonban a sötétben tapogatózott, hivatalosan – a támadást közvetlenül megelőző napokig – sem Lászlót, sem Barthát nem tájékoztatták a Szovjetunió elleni katonai elképzelésekről, Jugoszlávia megtámadása pedig nemcsak hogy nem merült fel, de Hitler éppen azon volt, hogy elérje a délszláv állam csatlakozását a háromhatalmi egyezményhez. Éppen ezért – az Ujszászy által feljegyzettekkel ellentétben – elképzelhetetlen, hogy Jugoszlávia kapcsán, 1941 márciusát megelőzően bármilyen német-magyar katonai egyeztetésre sor került volna.

Visszatérve az 1941. januári látogatáshoz, Hitler, bár fogadta Barthéékat (a delegáció tagjai közt nagy valószínűséggel Ujszászyt is), szokása szerint nem hagyta szóhoz jutni vendégeit. Főképp az Anglia elleni háborúról, a szigetország hamarosan bekövetkező térdre kényszerítéséről monologizált.[73] Hitler – noha már 1940. december 18-án kiadta 21. számú vezéri utasítását a Barbarossa-terv kidolgozására –

a Szovjetunió megtámadására vonatkozó konkrét elképzeléseiről a magyar vezetés hivatalosan csak közvetlenül néhány nappal a hadjárat megkezdése előtt értesült.

Az Ujszászy vezette katonai hírszerző szolgálatnak – ilyen körülmények között – sajátos szerep jutott 1941 tavaszán. Egyre több olyan adat keletkezett, amely a német haderő átcsoportosítására, a Magyarországon át Romániába tartó katonai szerelvények valódi szerepére, összességében tehát a közelgő keleti hadjáratra utaltak. A németek készülődésével kapcsolatban Ujszászy – többek között – első kézből olvasta Homlok Sándor vezérkari ezredes jelentéseit, amelyekben a berlini magyar katonai attasé először 1941. február 20-án számolt be a Szovjetunió elleni német támadást sejtető benyomásairól.[74]

Mindemellett a 2. vkf. osztályvezető rendelkezésére álltak a kitűnően működő magyar rádiólehallgató állomások információi, amelyek minden bizonnyal fogták a német katonai adásokat is. A hadjárat előkészületeire utaló adatokról a katonai hírszerző és elhárító osztály folyamatosan tájékozatta a vezérkart, miközben – ez az érem másik oldala – ki kellett elégíteni a növekvő német hírigényeket is. A magyar katonai hírszerzés egyébként ezek tartalmi túlsúlya alapján is levonhatott bizonyos következtetéseket, hiszen 1941 tavaszától a németek egyre több, Szovjetunióval kapcsolatos információra tartottak igényt.

Ujszászy közvetlen felettese, Werth gyalogsági tábornok – tekintettel az általa csodált német szövetséges „szűkszavúságára" – továbbra is azon fáradozott, hogy érdemi, hivatalosnak tekinthető információkat szerezzen a németek katonai terveiről és pontosítsa azokat a hírmorzsákat, amelyek a Szovjetunió közelgő megtámadására utaltak. Utasította Ujszászyt, hogy vegye fel a kapcsolatot a bolgár vezérkarral és próbáljon meg minél több értesülést szerezni a németek keleti elképzeléseiről. Ujszászy 1941. február végén utazott Szófiába, ahol tárgyalt a bolgár hadsereg vezérkari főnökével, valamint a katonai titkosszolgálat vezetőjével. A bolgár háborús szándékokról, illetve a német tervekről ugyan nem kapott érdemi információt, de egy megállapodást a Jugoszlávia és Románia elleni közös hírszerző együttműködésről mégiscsak sikerült elérnie.[75]

A Barbarossa-hadművelet tervezett, 1941. évi tavaszi megindítását felborította a márciusi jugoszláviai fordulat. Az ország háromhatalmi egyezményhez történő csatlakozása által kiváltott belgrádi események nemcsak a németeket, de a magyarokat is meglepték. A balkáni helyzet megoldására Hitler 25. számú vezéri utasításában elrendelte a Jugoszlávia és Görögország elleni támadó hadműveletek kidolgozását, amelyben már nemcsak passzív (logisztikai telephelyek biztosítása, repülőterek, vasútvonal átengedése, stb.), hanem aktív szerepet is szántak Magyarországnak.

A Jugoszlávia elleni hadműveletben való részvétel kérdése megosztotta a magyar vezetést. Ujszászy – mint egyik beszámolójában írja – tanúja volt annak, ahogyan a németbarát körök – azaz (szerinte) Bárdossy László külügy-, Bartha Károly honvédelmi miniszterek, Werth Henrik, a Honvéd Vezérkar főnöke és Sztójay Döme berlini követ – Teleki miniszterelnök, illetve az általa néhány héttel korábban megkötött jugoszláv-magyar örök barátsági szerződés ellenében elérték, hogy Magyarország bekapcsolódjon a Jugoszlávia elleni hadműveletekbe.[76] A Legfelső Honvédelmi Tanács (LHT) tragikus döntése következtében[77] Teleki miniszterelnök április 3-án öngyilkos lett. Haláláról Ujszászy az elsők között értesült, hiszen közvetlenül az öngyilkosság után érkezett a helyszínre és – elbeszélése szerint – látta Teleki holttestét. Werth, a Honvéd Vezérkar főnöke másnap elrendelte a mozgósítást, majd

a támadásra kijelölt magyar csapatok – kivárva Jugoszlávia politikai szétesését – április 11-én bekapcsolódtak a hadműveletekbe, és pár nap alatt birtokukba vették a délvidéki területeket.

Ezen, az ország katonai részvételével, Jugoszlávia rovására megvalósított revíziós célon túl Ujszászy Szabó László római katonai attaséhoz írott, 1941. április 17-i levele a magyar kormány további területi igényeiről árulkodik: *„Kedves Lacim! Legutóbbi telefonbeszélgetésünk kapcsán engedd meg, hogy ezen az úton is tolmácsolhassam neked azt a kérést, miszerint Fiume jövő hovatartozandóságának kérdésében ottani* [olaszországi – K. Z. A.] *illetékes köröknél tájékozódni, illetve megfelelő propagandát kifejteni szíveskedjél. A legcélszerűbb megoldás volna számunkra, ha Fiume és Sušak magyar területet képezhetnének. Sušakra vonatkozólag a horvátoknál, úgy hiszem, sikerrel el tudunk járni. Ugyancsak horvát területen át a vasúti tranzitforgalom biztosítható volna. Amennyiben a hozzánk csatolás nem lehetséges, úgy Fiumét legalábbis szabad kikötőként szeretnénk használni. (...)"*[78] A kormányzat rejtett igyekezete ellenére sem sikerült elérnie tengelyhatalmaknál, hogy – a területi rendezések keretében – Magyarország szövetségesei rovására tengeri kijárathoz juthasson. (Ujszászy levele mindenesetre érdekesen mutat rá arra, hogy a 2. vkf. osztály – mint a politikai döntéseket előkészítő szerv – területszerző politikájában hogyan támogathatta a kormányzatot.)

A jugoszláviai hadjárat után, 1941. május-június folyamán a 2. vkf. osztályon tovább gyarapodtak azok az információk, amelyek a Szovjetunió német megtámadására utaltak. Werth utasítására június 6-án az Ujszászy vezette katonai hírszerzés hozzáfogott az orosz területek mélységi felderítéséhez, számba véve azokat az objektumokat, amelyeket egy esetleges konfliktus esetén meg kell semmisíteni. Ujszászy minderről tájékoztatta Vörnle János külügyi államtitkárt, majd hozzátette, *„e végből* [tudniillik az orosz határment területek felderítése érdekében – *K. Z. A.*] *embereket szerveznének be és küldenének orosz területre, akik ezt a munkát elvégeznék."* A katonai hírszerzés és a vezérkar elhamarkodott készülődése kiváltotta Bárdossy miniszterelnök nehezteléséét is. Ujszászyt Werthnek kellett megvédenie, aki június 9-én pontosította a 2. vkf. osztály vezetőjét, kijelentve, hogy az előkészületek csak „papíron" zajlanak, és a titkosszolgálat nem folytat határon túli katonai műveleteket.[79]

1941. június 19-én Romániából jövet Magyarországra érkezett Franz Halder vezérezredes, a német szárazföldi haderő (OKH) vezérkarának főnöke. Haldert a mátyásföldi repülőtéren fogadta Werth Henrik, a Honvéd Vezérkar főnöke, kíséretében volt – többek között – Ujszászy István vezérkari ezredes is. Halder ekkor tájékoztatta hivatalosan is a magyar vezérkart arról, amit – a hírszerzési információkból és a követek jelentéseiből – amúgy is sejtettek, hogy Németország a szovjet kérdés fegyveres megoldására készül, mégpedig rövid időn, nagyjából egy héten belül. Ujszászy – a történtektől eltérően, a valóságos viszonyoktól elrugaszkodva – azt állítja feljegyzéseiben, hogy Werth abban állapodott meg német partnerével, hogy a magyar hadsereg a Kárpátokon vonul fel azzal a feladattal, hogy minél több erőt vonjon magára (!), s a magyar alakulatok közül a Gyorshadtestet a szovjet csapatrészek üldözésére (!) szánják.[80]

Ez azonban nem felel meg a valóságnak. Halder – épp ellenkezőleg – arra kérte Werthet, hogy ne tegyen semmi olyat, ami riaszthatná a szovjeteket, vagy akadályozhatja a Romániába tartó német szállításokat. Mint hozzátette, jó lett volna ugyan, ha a Kárpátokat a magyarok jobban biztosítják, ám a csapatösszevonások felkelthetik a szovjet hírszerzés figyelmét, így az átcsoportosításoktól már el kell te-

kinteni. Amennyiben Magyarország részéről mégis szükségessé válnak bizonyos katonai intézkedések, akkor a magyar vezérkart külön fogják értesíteni.[81]

Ujszászy Halder látogatása után közvetlenül, június 20-a körül Werth utasítására Németországba utazott, hogy Canaris tengernagy révén pontosabb értesülést szerezzen a támadás időpontjáról, az Abwehr főnöke azonban – a magyar vezérkari ezredes minden igyekezete ellenére – rendre kitérő válaszokat adott. Ujszászy – kihasználva ottlétét – meglátogatta egykori felettesét, Homlok Sándor berlini magyar katonai attasét, aki tudatta vele, hogy a Szovjetunió elleni támadás napokon belül megkezdődik. A feljegyzésekből nem derül ki egyértelműen, de a Szovjetunió 1941. június 22-i megtámadásáról Ujszászy hivatalosan valószínűleg még Berlinben, a 2. vkf. osztály ügyeletes tisztjének telefonhívásából értesült. Ezt támasztja alá, hogy a támadás megkezdése után a vezérkar 2. osztálya által életbe léptetett intézkedésekről (határzárlat, vasúti és távbeszélő-forgalom leállítása stb.) nem ő, hanem helyettese, Kuthy László vezérkari alezredes tett jelentést a Honvéd Vezérkar főnökénél.[82]

Tekintettel arra, hogy Ujszászy a Barbarossa-hadművelet megindulásakor valószínűsíthetően nem tartózkodott Magyarországon, az elkövetkező négy sorsdöntő napban nem szerezhetett a belső körökből származó értesüléseket Kassa június 26-i bombázásáról és a hadba lépés körülményeiről. (Segédtisztje egyik háború utáni vallomása szerint Ujszászy még nagyobb távolságokra is legtöbbször gépkocsin utazott. Berlinbe általában 2-3 nap alatt érkezett meg, az út során egy-két napot mindig Prágában töltött.[83]) Távollétére utal az is, hogy a kötet függelékében mellékelt nürnbergi vallomásában, illetve feljegyzéseiben is többnyire úgy említi a hadba lépés körüli eseményeket, mint amelyekről csak hallomásból szerzett tudomást.

Pár héttel a Szovjetunió megtámadása után, 1941. szeptember 4-én Ujszászy felettese, Werth vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke, megromlott egészségi állapotára hivatkozva felmentését kérte. A háttérben az állhatott, hogy Werth a politikai vezetés tudta nélkül egyre jobban elkötelezte magát és a Honvéd Vezérkart a németek mellett, és ezt már sem a kormányzó, sem Bárdossy miniszterelnök nem nézte jó szemmel. Szombathelyi Ferenc altábornagynak a Honvéd Vezérkar főnökévé történő, szeptember 6-i kinevezésével számítani lehetett arra, hogy a Honvéd Vezérkaron belül változások kezdődnek. November 1-jével a vezérkar felső vezetésében jelentős személycserékre került sor. A Honvéd Vezérkar főnökének helyettese Decleva Zoltán altábornagy helyett Bajnóczy József altábornagy, a hadműveleti csoportfőnök László Dezső vezérőrnagy helyett Vörös János vezérőrnagy, míg a kiképzési csoportfőnök Horváth Sándor vezérőrnagy helyett Németh József vezérőrnagy lett. A Honvéd Vezérkar alsóbb szintű vezetőit, az osztályvezetőket – köztük Ujszászyt – a személycserék egyelőre nem érintették.

1941 novemberében a 2. vkf. osztály eredményes vezetéséért Ujszászyt a Honvéd Vezérkar hadműveleti csoportfőnöke, Vörös János tábornok „Kormányzói dicsérő elismerés" kitüntetésre terjesztette fel. Figyelemre méltó a javaslat indoklása, amely megállapítja, hogy Ujszászy *„munkájával lehetővé tette, hogy a vezetés az orosz haderő támadó szándékáról és felvonulási csoportosításáról idejében világos képet nyert, így kiindulási alapot teremtett a vezetés elhatározásainak és a magyar csapatok eredményes hadműveleteinek. […] Felderítési adatait már a hadjárat előtt rendelkezésre bocsátotta a német haderőnek, miáltal értékes támpontokat nyújtott. Intézkedései lehetővé tették a német szállítási tervek elleni sabotage [szabotázs] tervek elhárítását."*[84]

Az, hogy a Barbarossa-hadművelet valóban preventív szándékkal vette volna

kezdetét – megelőzendő a Szovjetuniónak a Harmadik Birodalom elleni támadását – ma legfeljebb csak egyes német emlékiratok szintjén igazolható. A készülődő szovjet támadást bizonyító, konkrét dokumentumok, a Németország megtámadására vonatkozó esetleges Sztavka-tervek mindmáig nem kerültek elő.[85] Ugyanakkor a Barbarossa-hadműveletet a német háborús propaganda szükségszerű, megelőző csapásnak állította be, és ezt a német vezetés, így Hitler is több alkalommal fejtegette a magyarok előtt. Ennek megfelelően a Szovjetunió elleni hadműveletek megkezdése után a hírszerzési adatokat (csapatösszevonások, határment hadianyagraktárak, a szovjet légierő koncentráltsága stb.) is ennek fényében értékelték.

Mindez „leképeződött" a Honvéd Vezérkarnál is, amely talán kellő magyarázatot ad Ujszászy – fentebb idézett – kitüntetési javaslatának indoklására. Bizonyos, hogy a vezetése alatt álló 2. vkf. osztály folyamatosan gyűjtötte az információkat az ukrajnai szovjet csapatmozgásokról, ám alaposan megkérdőjelezhető, hogy azok – úgymond – offenzív céljáról is rendelkezett volna konkrét, bizonyító erejű adatokkal. Kétségtelen azonban, hogy a vezetése alatt álló 2. vkf. osztály aránylag pontosan határozta meg a küszöbön álló német-szovjet háború kezdetének időpontját.[86]

Ujszászy feljegyzéseiből érzékelhető, hogy a magyar katonai hírszerzés – a németekkel ellentétben – viszonylag pontosan mérte fel a Szovjetunió fegyveres erejét. A 2. vkf. osztály vezetője az ezzel kapcsolatban meglevő információkat folyamatosan továbbította ugyan Kinzel vezérkari ezredes részlegének (az OKH-nak alárendelt Idegen Haderők Kelet osztálynak), ám azokat vagy nem hitték el, vagy – ami inkább fedi a valóságot – a németek szándékosan optimistább adatokat közöltek a magyar politikai vezetéssel. (A szovjet katonai potenciált a német hírszerzés egyébként tragikusan alábecsülte, amelyért később Kinzelt tették felelőssé.)

A németektől kapott téves adatokat – a kezdeti sikerek tükrében – a magyar politikai vezetés is elhitte, annak ellenére, hogy a 2. vkf. osztály rendre felhívta a figyelmet azok pontatlanságára. Az egyik kihallgatás alkalmával Ujszászy maga közölte Horthyval, hogy a kormányzó 1941. szeptemberi, németországi látogatása során Hitlertől hallott adatok (már csak 81 szovjet hadosztály maradt!) képtelenek, s nem egyeznek a 2. vkf. „NYIL" alosztályának értesüléseivel, amelynek jelentései mintegy 345 hadosztályról tesznek említést.[87]

Ujszászy egyre szkeptikusabb lett a háború kimenetelét illetően. Egy Andorkával folytatott, 1941. november 16-i beszélgetés során kijelentette, hogy nem bízik a német győzelemben.[88] A hivatalos megnyilatkozások alkalmával ugyanakkor – Janus-arcához híven – igyekezett megőrizni a látszatot. Amikor például 1941 telén látogatást tett a pécsi IV. hadtestnél (Ujszászy a korábbi osztályvezetőkhöz képest gyakrabban látogatott el a 2. vkf. osztály vidéki szerveihez[89]), biztosnak mutatkozott a német győzelmet illetően, s a háború befejezését legkésőbb az 1942 tavaszán megindulló nagy offenzíva utánra jósolta.[90]

Annak ellenére, hogy Kádár és Ujszászy sorsa később – Magyarország német megszállása után – egy időre összefonódott, a két tiszt kellő távolságot tartott egymástól. Kádár gyávának, piperkőc, udvariaskodó embernek írta le Ujszászyt, aki viszont – kissé lenézve a későbbi 2. vkf. osztályvezetőt – úgy vélte, hogy Kádár kizárólag a kormányzó fiához és Szombathelyi vezérezredeshez, a Honvéd Vezérkar főnökéhez fűződő barátsága révén kerülhetett a hírszerző és elhárító osztály élére, hiszen Kádár sem nyelveket nem beszélt, sem attaséi szolgálatot nem látott el korábban, de még titkosszolgálati tapasztalatai sem voltak.[91]

2.6. *Ujszászy és a Horthy-rendszer ellenzéke*

A katonai hírszerző-kémelhárító tevékenység mellett a 2. vkf. osztály egyúttal belbiztonsági kérdésekkel összefüggő feladatokat is ellátott, s ennek keretében részt vett a Horthy-rendszer politikáját ellenző, vagy azzal nyíltan szembehelyezkedő csoportok ellenőrzését célzó, komplex állambiztonsági munkában. E részvétel arányai azonban közel sem voltak olyan meghatározóak a 2. vkf. osztály munkájában, mint ahogyan a korábbi évtizedekben a történeti irodalom irányzatos buzgalma (túl)hangsúlyozta.[92] Bár a rendszer ellenzékének megfigyelése, a szélsőjobboldali és kommunista mozgalmak, háború- és németellenes (értelmiségi) csoportok figyelemmel kísérése mindig is jelen volt a 2. vkf. osztály feladatrendszerében (ezzel a 2. vkf. osztály része volt a rendszer elnyomó apparátusának), ez – legalábbis a negyvenes évek elejéig – mégsem tartozott az osztály privilegizált tevékenységei közé.[93]

Az Ujszászy vezette apparátus a háborús részvételt és az államhatalmat egyre nyíltabban bíráló csoportokra, köztük – a tábornok későbbi sorsát többször keresztező, befolyásoló – Magyar Történelmi Emlékbizottság (MTEB) embereire lett figyelmes. Az MTEB az első olyan legális szervezet volt, amely „függetlenségi és antifasiszta" nézeteket képviselt.[94] Az elnökséget Szekfű Gyula után Kovács Imre politizáló szociográfus vette át, akivel a 2. vkf. osztályvezetője a Petőfi szobornál szervezett, 1942. március 15-i megemlékezéseket követő, – az MTEB felszámolásához vezető – eljárások során ismerkedett meg személyesen. Később viszont éppen Kovács révén tudta Ujszászy felvenni a kapcsolatot 1944 őszén a német- és nyilasellenes mozgalmak meghatározó személyiségeivel.

Ujszászy – a 2. vkf. osztályon, majd különösen az Államvédelmi Központnál lefolytatott eljárások révén – több, az „ellenzéken" belül meghatározó pozícióban lévő személlyel került kapcsolatba.[95] E kapcsolatok jellegét, kiterjedtségét számos történet és legenda övezi. Tény, hogy – többek között – ismerte Kovács Imrét, Békeffy Lászlót, Cserépfalvi Imrét, Bálint Györgyöt, báró Miske Jenőnét, és érdekükben – mint erre maga Ujszászy is utal, nem önszántából, hanem legtöbbször Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter kérésére – több ízben közbenjárt Szombathelyinél.[96] A Honvéd Vezérkar főnöke egyébként társaira utalva meg is jegyezte Kovács Imrének, amikor – feltehetően Ujszászy közreműködésével – 1942 augusztusában szabadon engedték, hogy szégyellje magát, amiért „ilyen hazafiatlan társaságba keveredett".[97]

Még ha Ujszászy angazsálta is magát egyes, eljárás alá vont illegalitásban működő politikus ügyében, erre legfeljebb csak a mérsékeltebb, a kormányzat által megtűrt ellenzékiek esetében kerülhetett sor. Fel sem merült, hogy személyesen járjon közben egy-egy illegális kommunista személy érdekében. A baloldal ellen irányuló számos – a csendőrség, a rendőrség és a 2. vkf. osztály, később az Államvédelmi Központ között – összehangolt, úgynevezett nyílt nyomozások idején Ujszászy volt az osztályvezető, ami miatt az illegális kommunista párt lapjai folyamatosan „Ujszászy pribékjeiről" cikkeztek.[98]

Amellett, hogy – beosztása révén – Ujszászy jól ismerte a rendszerrel szembenálló politikai erőket, katonai attaséi szolgálata alatt, illetőleg a 2. vkf. osztálybeli beosztásaiból adódóan olyan diplomatákkal – Ghyczy Jenővel, Szentmiklóssy Andorral, Szegedy-Maszák Aladárral és Ullein-Reviczky Antallal – is közeli kapcsolatokat létesített, akiknek később jelentős szerepük volt az angolszász hatalmakkal való kapcsolatfelvételben, majd az úgynevezett béketapogatózásokban is.

Az illegális csoportokkal, németellenes diplomatákkal és politikusokkal kapcsolatos ismereteit csak azután tudta ténylegesen is kamatoztatni, hogy Kállay Miklós 1942. márciusi miniszterelnöki kinevezésével Magyarország kül- és belpolitikájában egyaránt érezhető változások kezdődtek, és a tengelyhatalmakkal való, egyre kilátástalanabb együttműködés mellett lassacskán előtérbe kerültek az angolszász hatalmakkal való kiegyezésre hajló politikai erők. Kállay miniszterelnök háború után papírra vetett emlékiratában kitért arra, hogy ebbéli törekvéseiben számíthatott „az abszolút megbízható, sőt kifejezetten németellenes" Ujszászyra (és Kádárra) is.[99] Az ezredes kétarcú magatartása jól illeszkedett Kállay Miklós hintapolitikájához, mások viszont – pályatársak és kortárs politikusok – sokkal kevésbé látták kiismerhetőnek, igaz, mindenki más a saját meggyőződéséhez, álláspontjához viszonyítva mérlegelte Ujszászy „megbízhatóságát".

III. AZ ÁLLAMVÉDELMI KÖZPONT VEZETŐJE (1942–1944)

3.1. *Egy új belügyi intézmény létrehozása*

1942. április 1-jével, március 30-i ranggal (rangszáma: 12) Ujszászy Istvánt vezérőrnaggyá nevezték ki.[100] A tábornoki karba átkerülve Ujszászy hadosztályparancsnoki beosztásra számított, és csakhamar el is érte Szombathelyi Ferenc vezérezredesnél, hogy előterjessze a Szovjetunió mögöttes területeinek megszállásában részt vevő 102. könnyűhadosztály parancsnokává.[101] Május elején Kállay miniszterelnök és Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter magukhoz kérették. A meghallgatáson a kormányfő közölte vele, hogy „mint tájékozott, központi embert" nem engedi ki a frontra, ehelyett át kell vennie egy újonnan létesítendő államvédelmi szerv vezetését.[102]

Röviddel ezután, május 13-án Ujszászy meglátogatta elődjét, Andorka Rudolfot, és – többek között – ismertette vele, hogy Kállay milyen beosztást ajánlott fel a számára. Andorka a tervezett „országos közbiztonság szerv" létrehozásában a saját, korábban a politikai vezetés számára már felvetett ötletét vélte felfedezni, miközben az új beosztás elvállalásáról megpróbálta lebeszélni Ujszászyt.[103] Nem tudjuk, hogy Andorka hatására-e, de a vezérőrnagy nem akart beletörődni a neki szánt feladatba. Ellenkezését végül Szombathelyi vezérezredes szolgálati úton szerelte le.

Amikor Ujszászyt kiszemelték az Államvédelmi Központ (ÁvK) vezetésére, a szervezet még csak a politikai igények szintjén, „papíron" létezett. Az elképzelés az volt, hogy egy olyan központi testületet hozzanak létre, amely az országos szintű ügyekben összefogja és értékeli a belbiztonsági vonalon működő rendvédelmi testületek munkáját. A központ létrehozását – az erősödő belső ellenzék mellett – az indokolta, hogy a titkos információgyűjtést (is) folytató magyarországi nyomozó szervek (a rendőrség detektív testületei, a Csendőrség Központi Nyomozóparancsnoksága, valamint a vezérkarfőnökség és hadtestparancsnokságok 2. osztályai, illetve a tábori csendőrnyomozó apparátus) munkája átláthatatlan és összehangolatlan volt, amelyet a kormányzat összességében eredménytelennek értékelt. Korabeli szóhasználattal úgy fogalmaztak, hogy az ÁvK az országos kihatású, defenzív (kémelhárítási) és államrendészeti (szélsőjobboldali, kommunista, liberális ellenzéki, vallási szekták) vonalon irányítja a nyomozásokat, és a keletkezett információkat értékeli. Az Államvédelmi Központ külföldi hírszerzést nem folytatott, tisztjei a közvetlen műveleti munkában nem, legfeljebb csak összekötőkként vettek részt.

A 2. vkf. osztályvezetői minőségében Ujszászy egyik utolsó útja Rómába vezetett.

1942. április elején – Szombathelyi Ferenc kíséretében –, az olasz vezérkari főnök (Ugo Cavallero tábornagy) meghívására egy hivatalos látogatáson vett részt. A látogatás során XII. Pius pápa magánkihallgatáson fogadta a magyar vezérkar főnökét, amelyet követően Szombathelyi bemutatta a küldöttség tagjait a pápának. Mint Ujszászy írja: *„A bemutatás a szokásos formalitások közepette – háromszori térdhajlítás, gyűrűcsók – zajlott le. A pápa a küldöttségnek beszédet tartott, hangsúlyozta, hogy a béke létrehozásán fáradozik a »keresztény« államok között."*[104]

A római látogatás után, április végétől Ujszászy hosszabb ideig betegeskedett. Felépülése után, június 9-én a német főhadiszállásra utazott, hogy bemutassa a 2. vkf. osztály vezetésében őt követő Vasváry József vezérkari ezredest Gerhard Matzky vezérőrnagynak, aki időközben – Tippelskirch utódaként, 1941. január 5-től – átvette az OKH hírszerző osztályainak vezetését. Ujszászy ekkor találkozott utoljára Canarisszal is, akivel megállapodtak az 1942. évre szóló, magyar-német titkosszolgálati együttműködésről. A németek „kívánsága" ezúttal az volt, hogy a magyar katonai hírszerzés minél több információt szerezzen be Tito partizánjairól.[105]

Az Ujszászy által németbarátnak minősített Vasváry vezetése alatt a 2. vkf. osztály – elődje fogalmazása szerint – „szétesett", működése elsősorban a német igények kielégítésére szorítkozott. Mi több, Vasváry időszakában állítólag magát Ujszászyt és néhány megbízhatatlannak vélt beosztottját is lehallgatták, sőt átadták a németeknek azokat az adatokat is, amelyek a törökországi brit-magyar titkos tárgyalásokkal kapcsolatban a 2. vkf. osztályon keletkeztek.[106]

Ujszászy új szolgálati helye, az Államvédelmi Központ 1942. július 12-én kezdte meg működését. Koordináló és értékelő feladatainak megfelelően az ÁvK nem rendelkezett nagy létszámú állománnyal, elhelyezésére mindössze 16 helyiségre volt szükség (az adminisztratív állományt a Belügyminisztérium adta).[107] Ujszászy István vezérőrnagyot – szokatlan módon – 1942. október 14-én, 1942. július 1-jei hatállyal nevezték ki hivatalosan a testület élére, majd augusztus 1-jével felmentették korábbi, 2. vkf. osztályvezetői beosztásából.

Az Államvédelmi Központ a belügyminiszter irányítása alatt álló szerv volt, amely felállításakor a Belügyminisztérium önálló, osztályszintű (számozás nélküli) szervezeti egységeként, annak épületében kezdte meg működését.[108] Ujszászy közvetlen felettese Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter volt, ugyanakkor beosztásából adódóan számos, a belbiztonsági helyzettel összefüggő döntést a Honvéd Vezérkar főnökével egyeztetve kellett meghozniuk. Ezek közül talán a legkényesebb az volt, hogy a Honvéd Vezérkar főnökének bírósága által hozott súlyos, elmarasztaló ítéletek után, a kegyelmi kérvények elbírálásában, még az ítéletek ellenjegyzése előtt – az eljáró hadbíró mellett – a Honvéd Vezérkar főnökének ki kellett kérnie az Államvédelmi Központ vezetőjének véleményét is. Ennek megfelelően, pár hónappal ÁvK-vezetői kinevezése után Ujszászynak javaslatot kellett tennie a kémkedéssel vádolt Schönherz Zoltán ügyében (is), akit a bíróság 1942. szeptember 30-án ítélt halálra. Bár Ujszászy „kegyelemre méltónak" tartotta a kommunista vezetőt, Szombathelyi végül helybenhagyta az ítéletet, és Schönherzet 1942. október 9-én kivégezték.[109]

1942 végére – összefüggésben a Kállay-kormány politikájával – érezhetően erősödött Magyarországon a német titkosszolgálati és propaganda tevékenység. A politikai felderítés keretében nemcsak a német követ és a követségre beosztott attasék küldték folyamatosan jelentéseiket, hanem az egyre látványosabban bővülő német hálózatok is.[110] A magyar politikai vezetés minden bizonnyal érzékelte, hogy a szövetséges nagyhatalom rajta tartja a szemét. Ilyen körülmények között ahhoz, hogy

egyáltalán szó eshessék az angolszász hatalmakkal való kapcsolatfelvételről, a kormánynak tisztánlátásra volt szüksége. Ujszászyhoz fordultak.

A vezérőrnagyot – nem sokkal ÁvK-vezetővé történt kinevezése után – régi barátja, Ullein-Reviczky Antal, a Külügyminisztérium Sajtó- és Propagandaosztályának vezetője kereste fel. Arra kérte, hogy a német ügynökök személyéről, magyarországi tevékenységéről az ÁvK cserélje ki valamennyi információját a Külügyminisztériummal.[111] Ujszászy ekkor – 1942 őszén – még nem tudhatta, hogy a kérés hátterében egy olyan folyamat kezdeti lépései húzódnak, amelynek végső soron az a célja, hogy Magyarországot egy angolszász különbékével kivezesse a háborúból.

Mindeközben Ujszászynak ki kellett szolgálnia a német igényeket is. 1942 telén meghívás érkezett Wilhelm Frick belügyminisztertől, amelyben németországi megbeszélésre invitálta magyar partnereit, a belügyminisztert, illetve az Államvédelmi Központ vezetőjét. Keresztes-Fischer Ferenc lemondta az utazást, így az ÁvK vezetője végül 1943 februárjában egyedül utazott Berlinbe, ahol a Birodalom legfelsőbb szintű állambiztonsági vezetésével folytatott tárgyalásokat.

Ujszászy a látogatás során számos, utóbb Nürnbergben háborús (fő)bűnösként elítélt vezetővel találkozott. Megbeszéléseket folytatott Ernst Kaltenbrunnerrel, akit pár nappal korábban, 1943. január 30-án neveztek ki a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (Reichssicherheitshauptamt, RSHA) élére, konzultált Heinrich Müller SS-Gruppenführerrel, a Gestapo főnökével, egyben Kaltenbrunner helyettesével, valamint az RSHA V. hivatalát irányító Arthur Nebe SS-Gruppenführerrel is.

Ujszászy feljegyzései részletesen tárgyalják a berlini látogatást, amelyről összességében megállapítható, hogy a két ország belügyi intézményei közötti kapcsolatfelvételről tanúskodik. Nincs információnk arról, hogy Ujszászy látogatását megelőzően volt-e egyáltalán bármiféle magyar-német belbiztonsági együttműködés. Keresztes-Fischer belügyminiszter egyébként a németek együttműködésre vonatkozó legtöbb ajánlatát (így például az összekötők kicserélését) visszautasította,[112] és belügyi téren – illeszkedve a Kállay-kormány távolságtartó politikájához – 1944 márciusáig továbbra is rendkívül alacsony szintű együttműködés folyt a két ország között.

3.2. Ujszászy szerepe a béketapogatózásokban

A rendelkezésre álló forrásokból nem derül ki, hogy Ujszászyt a politikai vezetés mikor tájékoztatta a kiugrással kapcsolatos terveiről, amelyről a vezérőrnagy – kiterjedt ismeretségei révén szerzett benyomásokon túl – valószínűleg az elsők között, már 1943 kora tavaszán értesülhetett. A Kállay-kormány német szövetségi rendszerből való kilépési, illetőleg az angolszász hatalmakkal való különbéke-kísérleteinek számos rejtett diplomáciai iránya volt.

Ujszászy ezek közül a legtöbb angol-magyar kapcsolatfelvételről értesült, így tudomással bírt a Davidson-Pálóczy kísérletről,[113] a Szent-Györgyi Albert és Ullein-Reviczky Antal-féle törökországi, a Wodianer Antal és Barcza György-féle lisszaboni, illetve a Bede István és Bakach-Bessenyey György-féle svájci tárgyalásokról is. Az angolszász különbéke-kísérletek ezen brit irányaiban Ujszászynak nem volt tevékeny szerepe, ezzel szemben az olasz, illetve amerikai, valamint a titkos jugoszláv (szerb) tárgyalásokban már aktívan közreműködött.

1943 májusában – Horthy és Kállay utasítására – Ujszászy vezérőrnagy magyar útlevéllel egy volt szerb tisztet küldött Isztambulba, azzal a feladattal, hogy az ottani jugoszláv főkonzul segítségével vegye fel a kapcsolatot Nincić emigráns jugo-

szláv külügyminiszterrel, illetve Ujszászy régi ismerősével, Draža-Dragoljub Mihajlović vezérőrnaggyal. A magyar határoktól alig pár szász kilométerre, a németek ellen harcoló, ugyanakkor Titóval is szemben álló, közel 80 000 főnyi királypárti, Mihajlović parancsnokolta szerb hadseregben a kormány – és Ujszászy személyesen is[114] – jelentős kockázatot látott.

Az Ujszászy közreműködésével eljuttatott javaslat úgy szólt, hogy a magyarok és jugoszlávok kölcsönösen kötelezzék egymást a Dráva-Duna határvonal tiszteletben tartására, s a két ország közötti határokat a háború utáni béketárgyalások keretében állapítsák meg. Viszonzásul a magyar kormány hajlandó támogatni Mihajlović csetnik hadseregét, és az újvidéki eseményeket bírósági úton rendezi. A magyar ajánlatot a londoni emigráns jugoszláv kormány miniszterelnöke, Jovanović – a britek tudtával – végül visszautasította.[115]

Az emigráns jugoszláv kormánnyal való kapcsolat ennek ellenére – a londoni lengyel kormány közvetítésével – fennmaradt, olyannyira, hogy 1944 januárjában állandó összekötő tisztet is küldtek Budapestre.[116] Bár a csetnik hadsereget a magyar kormány – korlátozott mértékben – titokban fegyverrel, élelemmel és egészségügyi anyaggal is ellátta, a támogatás idővel irrelevánssá vált, hiszen a britek 1943 végén megvonták bizalmukat Mihajlovićtól, és helyette Tito partizánhadseregét kezdték támogatni.[117]

Az 1943. nyár végi olaszországi eseményekben, Mussolini bukásában a magyar kormány nagy lehetőségeket látott, és titkon remélte, hogy belátható időn belül sor kerülhet egy angolszász partraszállásra a Balkánon, s így az ország szovjet megszállását esetleg el lehet kerülni. Ujszászy vezérőrnagy még 2. vkf. osztályvezetői szolgálata alatt ismerte meg az olasz Katonai Információs Szolgálat (*Servizio Informazioni Militari*, SIM) egykori vezetőjét, Giacomo Carboni vezérőrnagyot. Az amerikai rokonsággal rendelkező Carboninak jelentős szerepe volt az olasz fegyverszünet előkészítésében, és az angolszász hatalmak képviselőivel folytatott tárgyalásai során, 1943 augusztusában nem feledkezett meg magyar kollégájáról, akivel ismét felvette az érintkezést. (Carbonit egyébként a Badoglio-kormány később, 1943 szeptemberében visszahelyezte a katonai hírszerzés, a SIM élére.)

Mint Ujszászy beszámolójában olvasható, Emilio Voli gróf, budapesti olasz katonai attasé közvetítése révén Carboni jelezte a magyar kormánynak, hogy – az olasz fegyverszüneti tárgyalásokkal párhuzamosan – hajlandó Magyarország kiugrását is előkészíteni, amennyiben kijelölnek egy hivatalos katonai tárgyalópartnert, illetőleg választ adnak arra a kérdésre, hogy a háború után Magyarország mely Szovjetunió-ellenes „államszövetséghez" kíván tartozni. Kállay miniszterelnök válaszában Ujszászyt jelölte meg hivatalos tárgyalófélként, egyúttal közölte, hogy Magyarország nem a „balkáni", hanem a „kelet-európai államok tömbjéhez" kíván csatlakozni. Az olaszok ajánlatát közben megerősítette Apor Gábor vatikáni követ jelentése is, hozzátéve, hogy a háború után az angolszász hatalmak egy erős, Szovjetunió-ellenes Romániát, illetve Magyarországot kívánnak létrehozni.[118]

Carboni átadta az angolszász szövetségeseknek a magyar kormány válaszát, és előkészítették, hogy szeptember elején Ujszászy, Voli gróf kíséretében Rómába repülhessen. Az olasz fordulat azonban nem a vártnak megfelelően alakult. Az Achseterv keretében, szeptember 3-ával az olasz csapatokat részben lefegyverezték, részben fogollyá tették. Szeptember 8–9-én német csapatok vonultak be a félszigetre, 10-én megszállták az örök várost, majd szeptember 18-án, néhány nappal kiszabadítása után, Mussolini kikiáltotta az Olasz Szociális Köztársaságot, amely létrejöttével az ország *de facto* kettévált.

Az Ujszászy által említett olasz epizód a béketapogatózások egy eddig ismeretlen fejezete, amelyet a rendelkezésünkre álló források legfeljebb csak az utalások szintjén említenek. Amennyiben hitelt adunk a vezérőrnagy beszámolójának, akkor azzal a lehetőséggel is számolnunk kell, hogy adott esetben az előzetes fegyverszüneti okmányt nem Veress László írja alá Isztambulban egy jacht fedélzetén, 1943. szeptember 9–10-e éjjelén, hanem – közel egy időben – Ujszászy István Rómában. Az olasz ajánlat – ha valóban volt ilyen – tehát pár héttel késve érkezett, hiszen a törökországi vonalon legkésőbb 1943 júliusára már a végső stádiumába érkeztek a magyar-brit előzetes fegyverszüneti tárgyalások, amely valószínűleg lekötötte a kiugrást előkészítő szűk politikai körök figyelmét.

Az SS Biztonsági Szolgálata (*Sicherheitsdienst*, SD) viszonylag pontos információkkal rendelkezett a magyar fegyverszüneti tervekről, de a fejleményekről, a tárgyalások részleteiről korántsem tudtak világos képet alkotni. 1943. augusztus 17-én információt kaptak arról, hogy a gödöllői kastélyban – Kállay, Bethlen, Károlyi Gyula, gróf Eszterházy Móric és Keresztes-Fischer Ferenc részvételével – megbeszélések folynak azokról a feltételekről, amelyeket a magyar kormány támaszt egy esetleges különbéke megkötése esetén.[119] (Nem tudjuk egyébként, hogy – az amúgy az olasz ajánlattal egy időben zajló – megbeszélést Carboni javaslata, vagy az isztanbuli események inspirálták-e.[120])

Miután október elején a Kádár vezette 2. vkf. osztályra befutottak az első kézzelfogható információk arról, hogy a németek Magyarország megszállását tervezik,[121] Ujszászy ÁvK-vezetőként utasítást kapott, hogy vonja szorosabb titkosszolgálati ellenőrzés alá a német diplomaták, magas rangú tisztviselők, katonatisztek magyarországi tevékenységét. Ennek keretében – többek között – 1943 decemberében megfigyelés alatt tartották a Magyarországra látogató Veesenmayer külügyi főtisztviselőt, valamint az 1943–1944 telén titokban Budapesten tartózkodó Kaltenbrunner RSHA-vezetőt is. A magyar elhárítás regisztrálta kapcsolatrendszerüket, amely alapján a politikai vezetés viszonylag pontos képet alkothatott a németeket támogató hazai személyi körről is.[122]

Eközben Ujszászy tábornokot számos támadás érte, elsősorban ismeretségi köre és magánélete, Karády Katalinnal folytatott kapcsolata miatt.[123] Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke az utóbbi vádakat azzal az érvvel igyekezett elhárítani, hogy ha Göring birodalmi marsall feleségül vehetett egy színésznőt, akkor erre egy magyar tábornoknak is joga van.[124] Egyes információk szerint Ujszászy egyik kormányzói meghallgatása során (valószínűleg 1943 nyarán) házassági kérelemmel fordult az államfőhöz, amelyet – talán az intrikák hatására – Horthy mereven elutasított. A vezérőrnagy válaszul állítólag kijelentette, hogy – ha másképp nem megy – lemond rendfokozatáról és nyugdíjazását kérelmezi, ám Horthy ingerülten közölte, hogy nyugalmazási kérelmét sem hajlandó aláírni.[125]

Az egyre szélsőségesebbé váló, esetenként vadul antiszemita tisztek és politikusok között – a rendszer mérsékelt ellenzékével nyíltan is kapcsolatot tartó – Ujszászy kezdett kilógni a sorból. Csatay Lajos honvédelmi miniszter és Antal István nemzetvédelmi és propagandaminiszter 1943–1944 telén Horthynál Ujszászy leváltását követelte amiatt, hogy egy 1943. december 6-i rendezvényen kifogásolható társaságban – Jávor Pál és felesége, valamint Acsay Lászlóné és Karády Katalin kíséretében – jelent meg.

Ujszászy, a személye elleni támadás indokaként a két személy (Jávorné és Acsayné) „nem árja" származását említi.[126] A történethez hozzá kell tennünk azonban, hogy

Acsay László ismert ellenzéki személyiség volt, aki a Kisgazdapárt tagjaként később a Magyar Frontba is belépett. Ujszászy – beosztásával össze nem egyeztethető módon – egy olyan személy feleségével vett részt a társasági eseményen, aki élesen bírálta a Horthy-rendszert és politikáját, tehát Antalnak és Csataynak nem volt nehéz támadási felületet találniuk. A politikai felhangot kapott társasági incidenst – Edelsheim-Gyulai Ella, a kormányzó menyének mostohaanyja és Dietrich nyugállományú folyamőrségi vezérfőkapitány segítségével – végül elsimították.

Ujszászy 1944 februárjában járt utoljára Németországban, ahol – többek között – találkozott az RSHA VI. (politikai hírszerző) osztályát vezető, később legendássá vált német hírszerző főnökkel, Walter Schellenberg SS-Brigadeführer és a Waffen-SS vezérőrnagyával, aki éppen a látogatás előtti hetekben vette át a felszámolt Abwehr feladatkörének jelentős részét. A németek ekkor még nem kételkedtek a „derék" Ujszászy megbízhatóságában, aki Schellenberggel a délszláv kérdés ügyében folytatott megbeszéléseket. A németek néhány héttel később talán éppen azért gyűlölték meg annyira, mert még 1944 elején sem számoltak azzal, hogy ő is az „áruló" magyarok közé tartozik. Schellenberg egyébként – háború után írott emlékirataiban – valószínűleg az általános német vélekedést összefoglalva jelentette ki, hogy a magyar vezérőrnagy Karády hatására változhatott meg, aki összehozta Ujszászyt a kommunista ellenállással.[127]

Ez a vélekedés ugyanazon budapesti főtiszti, társasági pletykákon alapulhatott, amelyről Kádár Gyula a következőket jegyezte fel: *„Sokan hitték, hogy Ujszászyt Karádi [sic!] »térítette meg«, az ő hatására lett »antifasiszta«. Ez mese. Karádinak semmiféle politikai meggyőződése nem volt. Az igaz, hogy a jobboldaliak szemében vörös posztó volt, de szerénytelensége és magánélete miatt a baloldaliak sem tisztelték."*[128]

3.3. *Az amerikai fegyverszüneti küldöttség – a „Veréb Misszió"*

Annak ellenére, hogy az 1943. szeptember 9–10-e éjjelén, a Márvány-tengeren aláírt előzetes magyar-angol fegyverszüneti megállapodás 9. pontja rögzítette, hogy Magyarország más hatalmakkal nem folytathat további tárgyalásokat, a Kállay-kormány ezt nem tekintette kötelező érvényűnek, és a béketapogatózások egyéb, elsősorban amerikai irányú csatornáit „nyitva hagyta". Ezek közül kétségtelenül a legsikeresebb kísérlet Bakach-Bessenyey György berni tárgyalássorozata volt, amely során a diplomata kapcsolatba tudott lépni a korábban népszövetségi delegátusként Magyarországon szolgáló Royall Tylerrel, az Egyesült Államok berni követségének Magyarországon szolgáló Royall Tylerrel, az Egyesült Államok berni követségének tanácsosával és Allen Dullesszal, az amerikai Stratégiai Szolgálatok Hivatala (Office of Strategic Services, OSS) európai divíziójának vezetőjével.

Hosszas egyezkedések után, 1943 decemberében Bakach-Bessenyey – Ghyczy külügyminiszterrel egyetértésben – azt javasolta Dulleséknak, hogy küldjenek egy „megfigyelőt", akit – a Muraközben átlépve a határt – Ujszászy István vezérőrnagy fog fogadni, s a jelszó „semper idem" lesz.[129] Valószínűleg Kállay miniszterelnök javaslatára, előzetesen a külügy jelölte ki Ujszászyt az amerikai „megfigyelő" fogadásának megszervezésére.[130] A választás indokolt, hiszen – addigra már bizonyos körökben ismertté vált németellenes nézetein túl – az Államvédelmi Központ vezetőjeként Ujszászy kezében összpontosult valamennyi olyan szerv, amelyet adott esetben – természetesen a megfelelő fedőtörténettel alátámasztva – értesíteni kellett az akcióról.

1944 februárjára a titokban Svájcban folyó magyar-amerikai egyeztetések tovább konkretizálták a „megfigyelő" kérdését. Az amerikaiak a küldöttség összetételét végül négy főben jelölték meg, és – a magyar fél ellenkezése ellenére – úgy döntöttek, hogy tagjait repülőgéppel, ejtőernyős ledobással juttatják el Magyarországra. Eközben, február végén Ujszászy megbetegedett. Március elején a Budapest és Bern közötti rövidhullámú rádión keresztül tudatták a „kiugrási csoport" tagjaival, hogy a Veréb Misszió a tervek szerint 1944. március 10. és 15. között indul, amikor a Muraköz felett tiszta égbolt és holdtölte várható.

Március 10-én Ghyczy külügyminiszter, állandó helyettese, Szentmiklósy Andor révén beavatta Kádárt és eligazította, hogy pár napon belül egy amerikai ejtőernyős küldöttség fog érkezni Magyarországra, akiket el kell fogni, majd a hatályos német-magyar államközi egyezmények értelmében kihallgatásra „kölcsön" kell őket adni a Luftwaffe illetékes szerveinek. Az amerikaiak majd elmondják a fedőtörténetet arról, hogy Titóhoz tartottak, de rossz helyen értek földet, s ezután a németeknek vissza kell adniuk a foglyokat a magyar hatóságoknak. Csak ez után kerülhet sor a fegyverszünet-előkészítő tárgyalásokra.[131] Nem tudjuk, hogy Kádár vezérkari ezredes bevonása Ujszászy betegsége miatt történt-e, de tekintettel arra, hogy a küldöttséget ejtőernyővel dobták le, a 2. vkf. osztály, azon belül a „DEF" alosztály (vezetője Kern Károly vezérkari őrnagy) alá rendelt úgynevezett „D" (repülő) alcsoport kihagyhatatlan volt az akcióból. Ez az alcsoport hallgatta ki a Magyarország felett lelőtt, illetve kényszerleszállt, a területi (csendőri, rendőri, vagy honvéd) szervek által elfogott angolszász pilótákat.

Az amerikaiak által megadott földrajzi koordináták alapján azonosították a földet érés helyszínét (Csáktornyától északra), majd Kádár megbízta a korábban az Egyesült Államokban és Kanadában élő, angolul anyanyelvi szinten beszélő Király Kornél őrnagyot,[132] hogy két tiszttel utazzon a helyszínre, és személyesen fogadja az amerikai küldötteket. Egyúttal utasította Kern őrnagyot, hogy gondoskodjék a küldöttek budapesti elhelyezéséről is. (Kádár – legalábbis visszaemlékezése szerint – egyiküket sem tájékoztatta részletesen a Veréb Misszió érkezésének valódi céljáról, és saját szerepének jelentőségét növelve – valótlanul – azt állította, hogy Ujszászy csak az amerikaiak megérkezése után értesült az eseményekről.[133])

A végül háromfős amerikai küldöttség[134] Florimond Duke ezredes vezetésével március 15-én 21.00 órakor szállt fel az olaszországi Bariból, és Bécsújhely érintésével – amely fölött német katonáknak öltözött osztrák diverziós csoportot dobtak le – a Muraköz felé vette az irányt. A küldötteket szállító brit Halifax bombázó repülőgép március 16-án 02.00 óra körül érte el a ledobási zónát. Végül nem a megadott helyen, hanem a Csáktornyához közeli Bottornyánál (ma: Podturen, Horvátország) értek földet,[135] elásták az ejtőernyőket, elrejtették a rádiókészüléket, majd a hajnali szürkületben elindultak a közelben lévő község felé.[136]

Király az utasítás értelmében két nappal korábban, március 14-én érkezett Csáktornya térségébe, ahol értesítette a közelben lévő légvédelmi tüzérüteg parancsnokát, hogy majd a másnap éjjel magányosan, alacsonyan szálló brit éjszakai bombázóra ne tüzeljenek, mert „kémeket" fognak ledobni, akiket épségben kell őrizetbe vennie. A 2. vkf. osztály tisztjei a délelőtti órákban vették fel a kapcsolatot Duke ezredes csoportjával, s – miután tagjait „kiszabadították" a helyi lakosok, illetve egy csendőrkülönítmény fogságából – március 18-án reggel egy zárt mentőautóval Budapestre szállították őket. Az amerikai ezredes – mivel az előzetes egyeztetések alapján úgy igazították el, hogy a missziót Ujszászy fogadja – kérte Királyt, hogy vezesse őket a vezérőrnagyhoz.

Közben, március 17-én este Kállay miniszterelnököt is értesítették a misszió megérkezéséről, aki azonnal felhívatta Ujszászy irodáját, ahol az ügyeletes tiszt közölte,

hogy a „vezérőrnagy úr" még nem érkezett vissza az operából. Kállay ingerülten követelte, hogy kerítsék elő Ujszászyt és meghagyta, hogy azonnal jelentkezzék nála.[137] Másnap az Államvédelmi Központ vezetője már a Horthy Miklós úti Hadik laktanyában, a 2. vkf. osztály „DEF" (kémelhárító) alosztályának központjában várta az amerikai küldöttek érkezését.[138]

Március 18-án délelőtt Kádár az előre egyeztetett fedőtörténet szerint értesítette Fütterer légügyi attasét, hogy Titóhoz igyekvő, ejtőernyővel kiugrott amerikai összekötőket fogtak el. Egyidejűleg, 11.00 órakor – a szövetségesek rádióvevő-készülékei ekkor figyelték budapesti irányon a Veréb Misszió hullámhosszát – rövid távmondatban tudatták az OSS-szel, hogy a küldöttség megérkezett.[139]

Aznap este Ujszászy vezérőrnagy vacsorára fogadta amerikai „vendégeit". Egyik feljegyzésében a következőképp emlékezett vissza a történtekre: *„Florimond Duke kifejtette, hogy a bizottság a szövetséges erők dél-olaszországi főhadiszállásáról jött; néhány nappal azelőtt Washingtonban Roosewelt [sic!] elnökkel tárgyalt. Előadta, hogy Magyarországnak a szövetségesek három hét gondolkozási időt adnak a háborúból való kilépésre, ezután bombáznak. Küldjön a magyar kormány egy megbízottat Délolaszországba [sic!], akit ő fog elkísérni. A fegyverszüneti feltételekre megkérdezve, elmondotta:*

1./ Magyarország csapatait az 1938. január 1-jei határra vonja vissza. A végleges határokat a békekonferencia állapítja meg.

2./ Magyarország üzenjen hadat a III. Birodalomnak és csapataival támadja meg a németeket.

3./ Területét és légterét bocsássa a szövetséges hadműveletek rendelkezésére.

4./ Magyarországot szövetséges csapatok szállják meg."[140]

Duke ezredes mindvégig követelte, hogy személyesen tárgyalhasson Horthy kormányzóval, Kállay miniszterelnökkel, vagy Szombathelyi vezérezredessel, a Honvéd Vezérkar főnökével. Ujszászy válaszában közölte az amerikaiakkal, hogy egyikük sem tartózkodik az országban, a kérésre tehát pár nap múlva térjenek vissza, addig a részéről a megbeszéléseket lezártnak tekinti.[141] Ujszászy a kihallgatásról csak annyit mondott Kádárnak, hogy *„az amerikaiak mosolyogva előadták a Tito-mesét"*, másról nem esett szó.[142]

Ujszászy azonban tévedett. Horthy és Szombathelyi ezekben a tragikus napokban ugyan valóban Hitler meghívására Kleissheimben folytatott tárgyalásokat, de Kállay végül itthon maradt. Az amerikaiakkal elfogyasztott vacsora után, március 18-án éjjel Ujszászyt meghallgatásra rendelték a miniszterelnökségre, ahol a tábornok a kormányfőnek beszámolt a küldöttséggel folytatott megbeszéléseiről. Itt értesült arról, hogy a német csapatok pár órán belül megszállják Magyarországot. Kállay a kritikus helyzettel kapcsolatban kikérte a véleményét, mire Ujszászy állítólag azt tanácsolta, hogy álljanak ellen a megszállóknak, tisztítsák meg a vezetőséget a németbarát elemektől, a kormány székhelyét helyezzék át Debrecenbe, majd kezdjenek tárgyalásokat a Szovjetunióval, s egyúttal támadják meg Romániát. Kállay a helyzettől elrugaszkodó, irreális tanács hallatán ironikusan csak annyit jegyzett meg: „Fantasztikus!".[143]

Ujszászy alig aludt az éjjel. Már reggeli 05.00 órakor elcsigázottan (szokott eleganciája nélkül, borostásan) magához rendelte az amerikai foglyokat és közölte velük, hogy hajnalban a német csapatok megszállták az országot. Duke ezredes kikelt magából, mondván, hogy előbb is felébreszthette volna őket, mire Ujszászy – az amerikai elképedésére – azt válaszolta, hogy megfeledkezett róluk, és csak akkor jutottak eszébe, amikor Kállay miniszterelnök telefonált, hogy intézkedjék az angol, amerikai és francia hadifoglyok szabadon bocsátásáról. Duke kérdőre vonta Ujszászyt: miért állította korábban, hogy a miniszterelnök nem tartózkodik az országban, amelyre válaszul közölte, hogy azt hitte, ő is Hitlerhez ment tárgyalni.[144]

Az amerikaiak ezután azt követelték, hogy rádiókapcsolatba léphessenek Algírral, de – tekintettel arra, hogy a németek lehallgathatják az adást – erre nem kaptak engedélyt. Ennek ellenére Ujszászy – Duke-ék tudta nélkül – utasította Siegler Endre vezérkari alezredest, a 2. vkf. osztály egyik beosztott törzstisztjét, hogy mihamarabb küldjön egy újabb rejtjelzett távmondatot, amelyben értesíti a szövetségeseket az ország megszállásáról, azonban Kádár vezérkari ezredes, 2. vkf. osztályvezető az utasítás végrehajtását megakadályozta.[145]

Duke-ék kétségbeesésükben állítólag arra kérték Ujszászyt, juttassa őket repülőgéphez, vagy legalább szállíttassa őket a Drávához, hogy a folyón átkelve fel tudják venni a kapcsolatot Tito partizánjaival. A német csapatok jelenléte miatt a vezérőrnagy e javaslatoktól elzárkózott, sőt utolsó kérésüket, hogy legalább rejtse el őket, ugyancsak nem teljesítette, mondván, nincs hova. Az ÁvK parancsnoka végül azt javasolta, hogy az amerikaiak adják meg magukat a németeknek, és a kihallgatások során következetesen ragaszkodjanak a megbeszélt verzióhoz, azaz hogy Titóhoz igyekezvén eltévedtek és így kerültek magyar fogságba.[146]

Ujszászy a március 19-i délelőtti megbeszélések után nem találkozott többé az amerikai csoport tagjaival. Duke ezredes később, a misszióról írott, háború utáni visszaemlékezésében a magyar tisztek közül egyedül a vezérőrnagy magatartásáról nyilatkozott lekicsinylően, viselkedését inkorrektnek, mindvégig zavarosnak, távolságtartónak értékelte.[147] Ujszászy és a misszió valódi céljáról tudó tisztek – Kádár Gyula, Király Kornél, Kern Károly és Siegler Endre vezérkari alezredes – igyekeztek menteni a menthetőt. Délutánra a Hadik Laktanyában Király és Siegler gyakorlatilag magukra maradtak az amerikai foglyokkal. Ujszászy, Kern és Kádár eltávoztak, igyekeztek személyüket kivonni a lehetséges következmények alól. Király Kornél még utoljára meglátogatta Duke ezredeséket, és felajánlotta, hogy a Magyar Királyi Honvéd Légierőben meglevő kapcsolatait kihasználva megpróbálja elérni, hogy mielőtt még az SS kezébe kerülnének, a Luftwaffénak adhassák meg magukat. Az amerikaiak gondjaira bízták a náluk lévő mintegy 6000 dollár értékű Napóleon-aranyat és az általuk hozott, már korábban átadott rádiókészüléket.[148]

Siegler és Király – feletteseik távollétében – tanakodni kezdtek, hogy mitévők legyenek, hogyan adhatnák át az amerikai tiszteket épségben, lehetőleg a titkot megőrizve a német hatóságoknak. Végül úgy döntöttek, felveszik a kapcsolatot az ismert szélsőjobboldali, elvakultan németbarát publicistával, Görgey Vincével, és bízva abban, hogy német követségi kapcsolatain keresztül közben tud járni ügyükben, elmondták neki a Titóhoz igyekvő amerikai tisztek fedőtörténetét. Görgey újságíróként számos alkalommal vett részt lelőtt amerikai pilóták kihallgatásán, így jól ismerte a „DEF" alosztály, „D" (repülő) alcsoportjának tisztjeit, akik közül már-már baráti kapcsolatokat is ápolt Királlyal. Görgey biztosította közbenjárásáról Királyékat, és a hallottakat a német követségen ismertette az újonnan kinevezett követtel, Veesenmayer teljhatalmú megbízottal, valamint Winkelmann SS-Obergruppenführerrel, a magyarországi SS- és rendőri erők parancsnokával. Mindketten megígérték, hogy sem az amerikai, sem a magyar tiszteknek nem esik bántódásuk.[149]

Március 20-án, hétfő reggel, egy német katonai csoport érkezett a Hadik Laktanyába. Az ugyancsak odaérkezett Ujszászy – igyekezvén menteni a helyzetet – habozás nélkül átadatta a misszió rádióját azzal, hogy „zsákmányoltatott".[150] Ezután

a németek Királytól és Sieglertől átvették az amerikai foglyokat, és a három tisztet a földszinti zárkából egy teherautóra rakták. Mivel a németek „első hallásra" nem kételkedtek a Titóval kapcsolatos legendában, az akcióban részt vevő magyar tiszteket egyelőre nem vették őrizetbe.[151] Kádár Gyula vezérkari ezredes valamennyi rendelkezésre álló forrással ellentétben azt állítja, hogy a csoport tagjait március 24-én egy SS-különítmény vette át a magyaroktól.[152]

IV. A FOGOLY UJSZÁSZY (1944–1948)

4.1. Német fogságban

A német megszállás napján, 1944. március 19-én Kállay miniszterelnök a semleges Törökország budapesti követségére menekült. Pár nappal a Sztójay-kormány beiktatása után, március végén, gróf Andrássy Mihályon keresztül üzent Ujszászynak, hogy – a letartóztatást elkerülendő – csatlakozzon hozzá és vigye magával az amerikaiak által hozott rádiókészüléket is.[153] Tekintettel arra, hogy a török követséget német katonák gyűrűje fogta körül, Ujszászy meg sem próbált bejutni.[154] Egyes beszámolók szerint a vezérőrnagy a megszállást követő napokban zsidónak minősülő személyek ingóságainak elrejtésében vett részt. Többen azzal gyanúsították, hogy a csendőrkísérettel, tehergépkocsikon elszállított vagyontárgyakat (főleg perzsaszőnyegeket) saját céljaira rejtette „biztonságos helyre".[155]

Közben az SD egyre több információt tárt fel a magyar különbéke-kísérletek hátteréről, köztük a Veréb Misszióról is. Nem volt ismeretlen előttük az sem, hogy a tervekben Ujszászy már 1943 decemberétől mint központi figura, az amerikai küldöttséget fogadó személy szerepelt.[156] 1944. április 14-én dr. Edmund Veesenmayer SS-Brigadeführer, a német birodalom teljhatalmú magyarországi megbízottja táviratában tájékoztatta a német külügyminisztériumot az elmúlt napokban megtett intézkedésekről. Többek között az alábbiakról tett jelentést: *„Követeltem Kádár ezredes és Ujszászy tábornok, e két sötét személy azonnali eltávolítását. Megállapodtam egyidejűleg a Biztonsági Szolgálattal* [SD – K. Z. A.], *ha ezt nem hajtanák elég gyorsan végre, abban az esetben akár letartóztatásukkal is siettetni fogjuk az ügyet."*[157]

A magyar kormány napokon át nem teljesítette Veesenmayer követelését, így végül az intézkedést valóban az SD „foganatosította." Amikor Karády és Ujszászy, a színésznő Kaas Ivor utcai lakásában hírét vették, hogy a németek le akarják tartóztatni őket, elszöktek, és gépkocsin a közösen bérelt, Felső Zöldmáli út 29. sz. alatti villába menekültek. Április 18-án hajnalban érkeztek oda a német Biztonsági Szolgálat tisztjei, akik Karádyt azonnal elszállították az SD Melinda Társasüdülőben kialakított objektumába. Miközben betuszkolták a gépkocsiba Karády – mint egyik háború utáni riportjában elmesélte – hallani vélte, hogy a villában Ujszászyt már bántalmazzák.[158] Erre azonban Ujszászy német fogsága alatt nem került sor.

Még ezen az éjjelen az SD Kádár Gyula vezérkari ezredest is letartóztatta. A 2. vkf. osztály korábbi vezetőit a Pestvidéki Törvényszék budai, Gyorskocsi utcai fogházába (akkori nevén Német Rendőri Fogda, Deutsches Polizeigefängnis) szállították.[159]

Veesenmayer április 18-i, Berlinbe küldött táviratában jelentette Ujszászy és társai, 19-i jelentésében pedig lovag Kern Károly őrizetbe vételét. Ügyüket a német Biztonsági Rendőrség (Sicherheitspolizei) és a Biztonsági Szolgálat (SD) magyarországi parancsnoksága, a KdS (Kommandeur des Sicherheitspolizei und des SD) vette kézbe.

A következő napokban Ujszászyt az SD tisztjei folyamatos kihallgatásoknak vetették alá a hírhedtté vált svábhegyi Új Majestic[160] szállóban. Az egyik kihallgatás során – miközben az ebédszünetben személyére felügyelő őr elaludt – Ujszászynak állítólag alkalma nyílott betekintenie vizsgálati anyagába. Ebből kiderült számára, hogy kik voltak feljelentői (Vörös Géza vezérőrnagy, Merkly Antal ezredes, Ferenczy László csendőr alezredes, Lovas László vezérkari alezredes és Király Kornél szolgálaton kívüli őrnagy),[161] továbbá kik azok, akik ellene tanúskodtak, illetve megismerhette a személyét érintő vádpontokat is.[162] A hosszú vizsgálatok alatt egy önvallomást is írattak vele. Ez az első beszámoló – az Ujszászy-féle feljegyzések sorában – azonban elveszett. Tartalmáról annyit tudunk, hogy a tábornok a fogságban olyannyira megtört, hogy a Veréb Misszió érkezésével kapcsolatban majd minden részletet feltárt a németeknek, még azt is elárulta, hogy az amerikai tisztek valójában nem Titóhoz tartottak, hanem az előzetes fegyverszünet feltételeiről a magyar kormánnyal folytattak volna megbeszéléseket.

E kézzel írott Ujszászy-vallomást – az eredeti német nyelvű változat mellett, annak 10 oldalas angol fordításával – megmutatták az Új Majestic hotelben ugyancsak kihallgatás alatt álló Duke ezredesnek is.[163] A vezérőrnagy annyiban „szépítette" a Veréb Misszió szerepét, hogy küldőjeként nem az amerikai titkosszolgálatot, az OSS-t, hanem a vezérkart jelölte meg, így Duke, Suarez és Nunn nem kémeknek, hanem katonai személyeknek minősültek.[164] (Nem tudható, hogy Ujszászy tisztában volt-e azzal, hogy az ellenséges kommandókat és missziókat Hitler 1942. október 24-ei parancsa értelmében a helyszínen ki kellett végezni.)

A Veréb Misszióval kapcsolatos német vizsgálatok eredményét április 20-án, pár nappal Ujszászy és Kádár letartóztatása után foglalta össze Veesenmayer birodalmi megbízott. Ebből kiderül, hogy az SD egyelőre számos részletet nem, vagy csak pontatlanul tudott feltárni. Ribbentrop külügyminiszterhez írott jelentésében Veesenmayer – többek között – kifejtette, hogy a „letartóztatottak eddig jól vallottak"és – „egybehangzó adatok szerint" – az akció fő mozgatója Szentmiklósy Andor, a külügyminiszter állandó helyettese volt,[165] az amerikai tiszteket „Ujszászy vette pártfogásba", s a missziót vezető ezredes „állítólag" visszatért Bernbe.[166] A birodalom teljhatalmú magyarországi megbízottja az eseményekről tájékoztatta Baky László belügyi államtitkárt is, aki az egyik meghallgatás alkalmával Horthyval ismertette is a Veesenmayertől hallott, „hihetetlen" történetet. A kormányzó – némi álnaivitást színlelve – kétkedően, hitetlenkedve hallgatta végig Baky beszámolóját.

Májusban a német Biztonsági Szolgálat magyarországi parancsnokságának vizsgálatai a magyar fegyverszüneti tervekkel és a Veréb Misszióban részt vett tisztekkel kapcsolatban tovább folytatódtak. Ujszászy szerepe kapcsán került sor Fodor Pál, a *Kis Újság* politikai rovatvezetőjének, a vezérőrnagy egyik közeli ismerősének letartóztatására. Fodor egyike volt azon kevés személyeknek, akik 2. vkf. osztályvezetősége idején gyakran látogatták a tábornokot. A tisztek között az a pletyka járta, hogy Fodor egyike Ujszászy azon bizalmi kapcsolatainak, amelyeket még Andorkától örökölt. Fodor ugyanis már Ujszászy hivatalba lépését megelőzően is a 2. vkf. osztály gyakori látogatója volt.[167]

Az újságíró által kívánta bizonyítani a német Biztonsági Szolgálat, hogy Ujszászy korábban számos munkaszolgálatos, zsidó származású személy ügyében közbenjárt. Fodor később rejtélyes körülmények között a Gyorskocsi utcai fogházban vesztette életét.[168] Május 3-án, valószínűleg szintén az Ujszászy és Kádár elleni vizsgálatok miatt vették őrizetbe Hatz Ottót, az amerikaiakkal való rádiókapcsolat létesíté-

sében részt vevő isztambuli magyar katonai attasét is. Tekintettel arra, hogy – az azonos állomáshelyen eltöltött attaséi szolgálatukból származó személyes kapcsolataik miatt – a szófiai német hírszerző kirendeltség vezetője, a dr. Delius álnéven működő Wagner vezérkari ezredes mellette tett vallomást, Hatzot – bizonyíték hiányában – 26-án szabadon engedték.[169]

A három tiszt (Ujszászy, Kádár és Szombathelyi) őrizetbe vételének híre több csatornán keresztül eljutott Horthy kormányzóhoz, aki június 6-i Hitlerhez írott levelében kérte a „korrekt, ártatlan, magas rangú" katonatisztek szabadon bocsátását, illetve a megszálló csapatok, valamint a német biztonsági szervek visszavonását Magyarországról.[170] Az államfő még ugyanazon a napon Klessheimbe küldte a miniszterelnököt, hogy Hitlerrel és Ribbentrop külügyminiszterrel tárgyaljon a két ország közötti együttműködés jövőjéről és a megszálló intézkedések enyhítéséről. Sztójay Döme kormányfőt június 7-én, a délutáni órákban fogadta Hitler. A megbeszélés során Sztójay – többek között – a további vizsgálatok lefolytatása mellett kérte a három tiszt átengedését a magyar hatóságoknak. Hitler válaszul közölte, hogy a szükséges intézkedéseket – talán épp Horthy levelének hatására – ez ügyben már megtette.[171]

Még ugyanazon a napon, június 7-én, 50 napi német fogságban eltöltött idő után Ujszászyt, Kádárt és Kernt a vizsgálatok további lefolytatására átadták a magyar hatóságoknak.[172] Kádár – aki a „szabadulás" idejét helytelenül június végében adja meg – az alábbiakban emlékezett vissza a történtekre: *„Már ott állt Ujszászy tábornok és Kern őrnagy, valamint a Melinda úti főgestapós Klages, aki oly meleg szavakkal fogadott első este, és kilátásba helyezte utam végét.* [...] *Amint ott álltunk, egyszer csak előlépett Ujszászy és ékes szavakkal megköszönte Klagesnak a bajtársias, kifogástalan bánásmódot.* [...] *Hányingert kellett leküzdeni, még Klages is megvetéssel mérte végig Ujszászyt, majd betessékelt bennünket az őrszobába."*[173]

4.2. Magyar védőőrizetben

Ujszászy vezérőrnagy néhány hétre vizsgálati fogságba, betegsége miatt a 10. számú Honvéd Helyőrségi Kórházba (Budapest, XIII. Róbert Károly krt. 44.) került, ahol a kórház egyik szobájában folytatódtak kihallgatásai. A dr. Poór Pál hadbíró őrnagy vezette vizsgálatok azonban már jóval mérsékeltebb, udvariasabb légkörben zajlottak, mint korábban. Bár a körülmények javultak, a kérdések gyakorlatilag változatlanok maradtak. A Honvéd Vezérkar főnöke bíróságát is főleg az amerikai küldöttséggel kapcsolatos információk érdekelték.

Eközben Veesenmayer birodalmi megbízott újabb személyi változások előkészítésébe kezdett, amelyek érintették Ujszászy és Kádár (korábbi) beosztását is. Már május 13-án úgy döntött, hogy helyükre vissza kívánja hozni a németbarát Vasváry József vezérőrnagyot, s személyében kívánja egyesíteni (tulajdonképpen német kézre játszani) a két legfontosabb magyar titkosszolgálati szervet, a 2. vkf. osztályt és az Államvédelmi Központot.[174] Veesenmayer terve azonban – valószínűleg Vörös vezérezredesnek, a Honvéd Vezérkar főnökének ellenkezése miatt – nem valósulhatott meg. Az ÁvK irányítását Ujszászy letartóztatása után a szintén németellenes Kuthy László vezérkari ezredes vette át, akit május 4-i hatállyal egyúttal a 2. vkf. osztály vezetésével is megbíztak. A személycserékkel összefüggésben már május végén felmerült az is, hogy Ujszászyt „fogyatékba" helyezik.

1944. július 3-án a vezérőrnagyot – tiszttársaival együtt – kiengedték a vizsgálati fogságból, és tárgyalásukig szabadlábon védekezhettek, ám – a Honvéd Vezérkar

főnökének július 6-i döntése értelmében – nem hagyhatták el Budapestet.[175] Ujszászy visszavonult bérelt villájába (valószínűleg a Felső Zöldmáli út 29. számú házba), s onnan tartotta a kapcsolatot a külvilággal. Pár nappal szabadlábra helyezése után felkereste Vörös János vezérezredest, a Honvéd Vezérkar főnökét, és további sorsa, esetleges vezérkari szolgálatának jövője felől érdeklődött. Vörös azonban nem ajánlott fel új beosztást Ujszászynak, sőt ellenkezőleg, közölte vele, hogy „liberális felfogása" miatt nyugállományba helyezteti.[176] A vezérőrnagy „nyugdíjazására" végül nem került sor, októberi pere alatt még a „m. kir. államvédelmi központ állományába tartozó vezérőrnagy" volt.

A németek elégedetlenek voltak a magyar tábornokokkal és törzstisztekkel szembeni enyhe bánásmóddal, s – legkésőbb július 7-től – Veesenmayer ismét követelni kezdte a miniszterelnöknél Ujszászy, Szombathelyi és Kádár őrizetbe vételét.[177] Vörös hiába ígérte meg, hogy a tisztekkel szemben a magyar törvények teljes szigorával fognak eljárni, elfogásukra a németek mégiscsak megtették a szükséges intézkedéseket. Július 13-án ismét letartóztatták Kern Károlyt. Pár nappal később Ujszászy a villája ablakából észlelte az elfogására érkező német katonákat. Hátrarohant a kertbe, átmászott a kerítésen, s amilyen gyorsan csak tudott, a kormányzó várbeli rezidenciájába sietett.

A Várpalotából Ujszászyt és – az időközben szintén oda menekült – Kádárt a Testőrség Kapisztrán téri Nándor-laktanyájába (ma a Hadtörténeti Intézet és Múzeum épülete) szállították, ahol a két tisztet mintegy zászlóalj erejű, Horthyhoz hű testőrlövész védte a németektől. Érkezésük másnapján két, német katonákkal megrakott teherautó érkezett a laktanya elé, amelyekről Ujszászy és Kádár úgy vélték, hogy letartóztatásukra jöttek. Bár Lázár Károly testőr altábornagy megnyugtatta őket, hogy nem engedi be a németeket, az elmúlt hónapok eseményei következtében erősen megviselt idegállapotú Ujszászy pánikba esett, és javasolta, hogy adják meg magukat, vagy – fogva tartásukat színlelendő – kérjék meg Lázárt, hogy csukassa be őket egy zárkába. Kádár vezérkari ezredes végül elvesztette a türelmét és – legalábbis számos ponton megkérdőjelezhető visszaemlékezése szerint – alaposan lehordta Ujszászyt. A két német teherautó kevéssel éjfél után elhagyta a Kapisztrán teret.[178]

A két tiszt biztonsága érdekében Vörös János vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke utasítást adott (formális) letartóztatásukra. Ujszászyt és Kádárt ennek megfelelően július végén a Nándor-laktanyában a vezérkari főnökség egyik ügyésze őrizetbe vette, és egészen 1944. október 2-ig – újabb szabadlábra helyezésükig – a Testőrség laktanyáját nem hagyhatták el. A vizsgálati fogság valójában formális volt. Mind Ujszászy, mind Kádár fogadhatott vendégeket, könnyen tarthatták a kapcsolatot a kormányzósággal és ismerőseikkel.

Ujszászy eleinte legtöbbször Karády Katalint és ifj. Horthy Miklóst, a Kiugrási Iroda vezetőjét látta vendégül, de előfordult, hogy maga ment át a kormányzóságra, ahol megbeszéléseket folytatott Horthy kormányzóval, illetve szárnysegédjével, Tost Gyula alezredessel. Valószínűleg ebben az időben merült fel a Kiugrási Iroda részéről az az ötlet, hogy Ujszászyt a Magyar Közösség egy tagjával, Szent-Miklósy István vezérkari őrnaggyal együtt megbízzák azzal a feladattal, hogy egy motorcsónakkal hajózzanak le a Dunán egészen a Fekete-tengerig, majd vegyék fel a kapcsolatot az angolszász szövetséges hatalmak képviselőivel.[179] A realitásokat nélkülöző miszszió tervét olyan hamar elvethették, hogy feltehetően még Ujszászyt sem értesítették róla.

Az 1944. augusztus 23-i román kiugrás és a Lakatos-kormány 29-i kinevezése utáni napokban Horthy tudatta Ujszászyval, hogy hamarosan a Szovjetunióval fegyverszüneti tárgyalásokra fog kényszerülni, amelyhez szüksége van a baloldali mozgalmak támogatására is. Tekintettel állambiztonsági múltjára, Horthy Ujszászyt bízta meg azzal, hogy az ellenzéki csoportokkal vegye fel a kapcsolatot, és képviselőit hozza össze a Kiugrási Irodával.[180]

A kapcsolatfelvételben Karády Katalin segített, aki ismeretségi köre révén – barátnőjén, Acsay Lászlóné Székely Lujza operaénekesnőn keresztül – értesíthette Kovács Imrét, hogy a Nándor-laktanyában keresse fel Ujszászyt. Időközben – Lázár Károly testőr altábornagy javaslatára – Kádárt és Ujszászyt átszállították a Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia hűvösvölgyi épületébe, ahol akkor a testőrség egyik százada állomásozott.[181] Másnap délután az akadémia egyik kaszárnyahelyiségében Kovács Imre – Acsay László kíséretében – találkozott egykori „fogva tartójával", aki rögtön a lényegre térve közölte, hogy a kormányzó megelégelte a németeket, és döntő elhatározásra szánta el magát. További részletek elárulása helyett a vezérőrnagy elmondta Kovácsnak, hogy neki mindössze annyi a szerepe, hogy a tárgyalások érdekében összehozza ifj. Horthy Miklóssal. A következő nap délutánján Ujszászyékat – Kádár kérésére – Lázár Károly visszaszállíttatta a Nándor-laktanyába, ahol végül sor kerülhetett ifj. Horthy Miklós, a Kiugrási Iroda vezetője és Kovács Imre, a Magyar Front parasztpárti képviselője közötti megbeszélésre. A tárgyalások inkább tapogatózó jellegűek voltak, a Kiugrási Iroda konkrét elképzeléseiről nem esett szó.[182]

Miközben Ujszászy a szomszédos helyiségben várakozott, ifj. Horthy tudatta Kováccsal, hogy apja „átállni készül", majd megállapodott a parasztpárti képviselővel, hogy a Magyar Front állásfoglalását írásos formában eljuttatják a kormányzóhoz. A megbeszélések után Kovács Imrét Ujszászy kísérte ki a Nándor-laktanyából, és arra kérte, hogy a katonai kérdésekben a jövőben vele konzultáljon.

Október 2-án Ujszászyt és Kádárt ismét szabadlábra helyezték. A vezérőrnagy elhagyta a Nándor-laktanyát, és Lázár altábornagy utasítására gépkocsival Budapestre szállította Acsay Lászlót valamint Kovács Imrét. Lázár Ujszászyt bízta meg azzal, hogy a munkásság esetleges felfegyverzéséről egyeztessen a Magyar Front képviselőivel, illetve a kapcsolatos intézkedéseket hajtsa végre.[183] Kovács Imre azonban azt javasolta, hogy ezekre az egyeztetésekre inkább hoz valakit a Kommunista Pártból. Arra kérte Ujszászyt, hogy egy előre egyeztetett időpontban küldjön értük egy katonai autót a Lánchíd budai hídfőjéhez.[184]

A találkozó október 7-én jött létre. A terepszínű Mercedes Kovács Imrével és Rajk Lászlóval (mozgalmi nevén „Kirgiz"-zel), a Kommunista Párt megbízottjával[185] a Nándor-laktanya elé hajtott, ahol Ujszászy beszállt a gépkocsiba és közölte, hogy mivel a németek megfigyelhetik őket, egy barátja villájába hajtanak. A lakásaként használt hűvösvölgyi villában a vezérőrnagy ismertette Rajkkal a kormányzó terveit, majd hozzátette, hogy ő ismét csak közvetít, így jobb lenne, ha a részleteket Lázár Károly testőr altábornaggyal beszélnék meg.

A villában Ujszászy és Rajk hosszasan elbeszélgetett a politikai helyzetről. Megállapították, hogy a németek és a szélsőjobboldal ellen minden erőt össze kell fogni, és az országot a Szovjetunió segítségével ki kell vezetni a háborúból. A konzultáció során a kommunista vezető és egykori üldözője egy-egy pohár vermut után összetegeződött, majd Rajk – utalva a korábbi baloldal elleni nyomozásokra – közölte vele, hogy *„Vannak itt elintézetlen kérdések! Ilyen a tiéd is! Ismerjük régebbi tevékenységedet, meg is szenvedtük! Mégis azt mondom, megbocsátunk, ha segíted, támogatod harcunk, ami egyben a nemzet harca is a német fasiszták ellen."*[186]

A beszélgetés végén Rajk és Kovács átadták a Horthy számára készített memorandumot. Ebben felhívták a kormányzó figyelmét arra, hogy az angolszász hatalmakkal már nem lehet külön fegyverszünetet kötni, mihamarabb tárgyalásokat kell tehát kezdeni Moszkvával, és az átállási kísérlet, illetve a németekkel való szembefordulás sikere érdekében fel kell fegyverezni a munkásságot, valamint a szabadon bocsátott politikusokat be kell vonni egy új kormány megalakításába. A memorandum egyúttal javaslatot tett arra, hogy Horthy mihamarabb tárgyaljon személyesen is a Magyar Front vezetőivel.

Ujszászy a memorandumot lemásolta és október 8-án egy-egy példányban eljuttatta Ambrózy Gyulához, a kormányzó kabinetirodájának főnökéhez, illetve Lázár Károly testőr altábornagyhoz. Horthy azonban – más csatornákon keresztül – a Magyar Front vezetőitől addigra már kézhez kapott egy hasonló emlékiratot, amelyet szeptember 20-án Tildy Zoltán a Kisgazdapárt, Szakasits Árpád a Szociáldemokrata Párt, valamint Kállai Gyula a Kommunista Párt nevében írt alá. A kormányzó – pár nappal a Rajk–Ujszászy megbeszélés után – október 11-én fogadta a Várban a Magyar Front küldötteit, Szakasits Árpádot és Tildy Zoltánt. Horthy ismertette, hogy a fegyverszüneti tárgyalások előrehaladtak. Megállapodtak abban, hogy a munkásság megbízható elemeit felfegyverzik, és október 17-én általános sztrájkot hirdetnek, amely jelt ad az „átállás" megkezdésére.[187]

Ujszászy személyesen nem volt jelen ezen a megbeszélésen, de tudott arról, hogy a kormányzó más csatornákon keresztül is felvette a kapcsolatot a Magyar Front vezetőivel.[188] Valószínűleg – bár ebben a források ellentmondóak – még a Szakasits, Tildy és Horthy közötti megbeszélések előtt, Ujszászy ismét felvette a kapcsolatot Kovács Imrével, akit arra kért, hogy a munkások egyre sürgetőbbé váló felfegyverzése ügyében találkozzék Lázár Károly altábornaggyal. A testőrség parancsnokával folytatott megbeszélések alapján Kovács ismét kapcsolatba lépett Rajkkal, aki – miután a párt vezetésével egyeztetett – elfogadta Lázárék ajánlatát. Másnap azonban maga Ujszászy közölte velük, hogy „Sajnos a fegyverek nem vehetők át."[189] A „pálfordulatra" valószínűleg azért került sor, mert időközben – október 8-án – a németek elrabolták, majd Mauthausenbe hurcolták a budapesti I. hadtest parancsnokát, Bakay Szilárd altábornagyot. A munkásságot – a tervek szerint – a Bakay vezetése alatt álló seregtest készleteiből fegyverezték volna fel. Ujszászy a feljegyzéseiben egyébként Lázár Károly testőr altábornagyot tette felelőssé a munkásság felfegyverzésének elmaradásáért.[190]

1944. október 11-én és 12-én került sor – a Honvéd Vezérkar főnöke bíróságának október 2-án kelt büntetőindítványa alapján a *„Katonai Büntetőtörvénykönyv 134. §-ának 1. bekezdésébe ütköző szolgálati bűntett miatt"* – Szombathelyi Ferenc és társai, köztük harmadrendű vádlottként Ujszászy István vezérőrnagy hadbírósági tárgyalására.[191] Rajtuk kívül a vádlottak padján ült még Bajnóczy József vezérezredes, a vezérkar főnökének volt helyettese (II. rendű), Kádár Gyula vezérkari ezredes, a 2. vkf. osztály volt vezetője (IV. rendű), valamint Kern Károly vezérkari őrnagy, a 2. vkf. osztály „DEF" alosztályának egykori vezetője (V. rendű vádlottként).

A tárgyalás formális volt, s csak azért került rá sor, mert a németek nem egyeztek volna bele, hogy az öt katonát bírósági eljárás nélkül szabadon bocsássák. Előzményeit, a háttérben zajló politikai alkukat Ujszászy – fentebb már bemutatott – sorsának alakulásában lehet nyomon követni. A büntetőeljárás középpontjában az ame-

rikai ejtőernyősök kérdése állt. A vádindítvány koncepciója az volt, hogy a vádlott tisztek kötelességszegése miatt „[...] *a szolgálatra az a hátrány származott, hogy a német véderő Magyarországra bevonulni, s itt [a] honvédséggel szemben kényszerintézkedéseket foganatosítani kényszerült.*"[192] A büntetőindítvány tárgya tehát nem az árulás, hanem a – jóval alacsonyabb büntetési tétellel büntethető – kötelességmulasztás volt.

A dr. Csűrös Elemér hadbíró ezredes által megszövegezett vádirat azt a sajátos helyzetet idézte elő, hogy ezekben a rendkívül feszült napokban a tanúknak, vádlottaknak – a valóságot részben elferdítve – ki kellett mondaniuk a német megfigyelők jelenlétében, hogy a megszállásra nem a magyarok tettei, hanem egy szuverén ország a Német Birodalomnak nem tetsző politikája miatt, előre eltervezetten került sor. A vádlottak és tanúk – utóbbiak közül különösen Ghyczy volt külügyminiszter, Szentmiklóssy Andor, korábban a külügyminiszter állandó helyettese, Szegedy-Maszák Aladár követségi tanácsos és Király Kornél nyugállományú őrnagy – a valóságot jócskán szépítve nyilatkoztak arról, hogy mit tudtak a Veréb Misszió érkezéséről, tágabb értelemben Magyarország különbéke-kísérleteiről.

A megmaradt jegyzőkönyvek tanúsága szerint a tanúk, vádlottak beszámolói az eseményekért végül közvetve a Külügyminisztériumot tették felelőssé, mint amelynek tisztviselői tudtak a Duke-csoport valódi szerepéről. Figyelemre méltó, hogy a tárgyalás alatt tanúként meghallgatott, a németek által odaszállított Szentmiklóssy – lényegében magára vállalva a felelősséget – igyekezett menteni a vádlottakat. Ujszászyval kapcsolatban kijelentette, hogy a vezérőrnagynak mindössze annyi volt a feladata, hogy a küldötteket a Külügyminisztériumhoz eljuttassa. Érkezésük valódi szerepéről nem tudott, a velük való megbeszélésekre nem kapott utasítást.

Az ugyancsak tanúként meghallgatott Ghyczy Jenő volt külügyminiszter igyekezett úgy beállítani a béketapogatózásokat, mintha a kapcsolatfelvételt az angolszászok kezdeményezték volna, és a külügy csak úgy félvállról reagált a britek megkeresésére. Vallomásában – a Honvéd Vezérkar, illetőleg a vádlottak felelősségét mentve – kijelentette, hogy a tárgyalásokat „*teljesen a külügy intézte, a vezérkar főnöke nem volt tájékozva*".[193] Hasonló tartalmú nyilatkozatok után sor került a vádlottak kiegészítő beszámolóira. Ujszászy elmondta, hogy ő – mint ahogy a meghallgatott tanúk is kifejtették – semmit sem tudott az amerikai tisztek érkezésének céljáról, de mint hadifoglyokat Bajnóczy vezérezredes utasítására kötelessége volt kihallgatni őket.

Bár az ügyben eljáró dr. Csűrös Elemér hadbíró ezredes a bizonyítási eljárás után is fenntartotta a vádat, a hadbíróság elnöke – Horthy kormányzó közvetlen utasítására[194] – felmentette a vádlottakat. Másnap, október 13-án Ujszászy személyesen köszönte meg Horthynak, hogy ügyükben közbenjárt. A kormányzó tájékoztatta, hogy az ítélet ellen a németek már tiltakoztak, és ha módjában áll, egyelőre rejtőzzön el. Addig is tartsa a kapcsolatot a Magyar Fronttal, amennyiben német- és nyilasellenes megmozdulásra kerül sor, Lázár altábornagy tájékoztatni fogja. Ujszászy ekkor látta utoljára Horthyt.[195]

Másnap, október 14-én Ujszászy találkozott Lázár altábornaggyal, de nem esett szó a Magyar Fronttal kapcsolatos feladatairól. A Testőrség parancsnoka mindössze csak annyit közölt vele, hogy Vörös vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke minden, a németek ellenében kiadott intézkedés végrehajtását igyekszik megakadályozni. A következő nap délután a rádióban elhangzott Horthy jól ismert proklamációja. Amikor a késő délutáni órákban már egyértelműen tudni lehetett, hogy a kiugrási kísérlet elbukott, Ujszászy ismét menekülni kényszerült.

Előtte még ellátogatott Kádár vezérkari ezredes otthonába (Márvány utca 33.), de utóda, a 2. vkf. osztály volt parancsnoka addigra már – egy barátja révén – a Lágymányosi Tűzoltóparancsnokság szolgálati lakásában húzta meg magát. Ujszászy Kádárt végül annak feleségével hívatta fel rejtekhelyén, s telefonon közölte vele, hogy mind a ketten rajta vannak a nyilasok letartóztatási listáján. Ezután Kádár burkoltan megkérdezte Ujszászytól, hogy a portugál követségre menekül-e, mire ő nemmel válaszolt.[196] Ujszászy letartóztatatásáról a hatalomátvételt követő napokban Láday István csendőr ezredes, a Belügyminisztérium nyilasok által kinevezett új államtitkára személyesen intézkedett.[197] (A Honvéd Vezérkar főnöke bíróságának felmentő ítéletét az események miatt a Honvéd Vezérkar főnöke már nem tudta megerősíteni, így az nem emelkedhetett jogerőre, tehát a letartóztatási parancs formálisan indokolható volt.)

4.3. A Butirka foglya – A nürnbergi tanú (1945–1948)

1944. október 16. után Ujszászy legtöbb támogatóját, ismerősét a nyilasok elhurcolták. A tábornok a semleges Svéd Királyság budapesti követségén keresett menedéket, ebben állítólag Raoul Wallenberg követségi tanácsos volt segítségére. Megegyezett vele, hogy a gellérthegyi épületben Karády Katalin is megbújhat egy időre. Pár héttel később Ujszászy elhagyta a követséget, és bizonyos értesülések szerint egy svábhegyi villában húzta meg magát, ahol hosszabb időt töltött, az ostromot is ott vészelte át.[198] Közben az 1945. január 18-i „csoportos rendeletben"[199] – amelyben a nyilasok szemében kompromittálódott katonatiszteket marasztalták el – „hűtlenség miatt" a vezérőrnagyot is lefokozták, majd távollétében, februárban szökés bűntette miatt bűnvádi eljárást indítottak ellene.

1945. február elején, valószínűleg 5-én[200] Ujszászyt – a német–magyar főtisztek után kutató – szovjet Belügyi Népbiztosság (NKVD) emberei vették őrizetbe.[201] Február 5-én a Svábhegy környékén (ahol egyes információk szerint bujkált) a Budapestért folytatott csata épp a végéhez közeledett.[202] Ekkor a német és magyar csapatok még tartották magukat a budai hegyek lábainál, valamint a Várhegy, Gellérthegy és a Tabán térségében. Az NKVD csapatai jellemzően nem az első vonalakban harcoltak, a keresett személyek utáni kutatást is csak a már biztosan ellenőrzés alatt tartott, mögöttes területeken folytatták. A körülményekre figyelemmel úgy véljük, Ujszászy – amikor hírét vette a szovjet csapatok közeledésének – elhatározta, hogy megadja magát, gondolván, mivel a németek és a nyilas rendszer üldözöttje volt, hamarosan szabadon bocsátják. Miután a szovjet katonák fogságába került, a kihallgatás során valószínűleg ismertette kilétét, s csak ezután adták át az NKVD-nek, amely őrizetbe vette.

Egyes vélekedések szerint ezt követően a szovjet 2. Ukrán Front parancsnokságának közelébe, Heves községbe szállították, ahol – átmeneti jelleggel, viszonylag jó körülmények között – a kiemelt státusú hadifoglyokat szállásolták el.[203] A nyilasok által lefokozott tábornok valószínűleg 1945 márciusában került a Szovjetunióba.[204] Ujszászy szovjet hadifogságának állomásait, körülményeit csak hézagosan, töredékes és – helyenként – megbízhatatlan adatok alapján ismerjük. Később, 1945 tavaszán átmenetileg a moszkvai börtönök egyikébe került,[205] ahol módszeres kihallgatásoknak vetették alá. A szovjet hatóságok arra kívánták felhasználni Ujszászyt,

hogy az általuk képviselt vád mellett tegyen tanúvallomást a háborús főbűnösök nürnbergi perében.

Moszkvában Horthy egykori vezérőrnagyát nem szigetelték el a külvilágtól. Több alkalommal tett nyilatkozatokat a szovjet rádióban, és néhány, az Ujszászy által elmondottakon alapuló cikket jelentettek meg a *Pravdá*ban is.[206] Nem Ujszászy volt azonban az egyetlen fogságba esett magyar tábornok, akit a szovjet propaganda felhasznált saját céljaira. 1943-ban például a szovjetek a doni katasztrófa során fogságba esett Stomm altábornagy és Deseő vezérőrnagy aláírásával ellátott röpcédulákat nyomtattak, amelyekben a két tiszt a Szovjetunióval vívott háború ellen agitált. E röpcédulák később a szovjet sajtóban is megjelentek.[207]

Bár Ujszászy kihallgatásai Moszkvában zajlottak, a hadifogság gyötrelmes éveit a szovjet fővárostól nem messze található krasznogorszki 27-es számú hadifogoly gyűjtőtábor 1-es számú altáborában töltötte.[208] E táborban számos magas rangú magyar katonatisztet tartottak fogva. Közülük többet időről időre, hosszabb-rövidebb tartózkodásra átszállítottak a moszkvai Butirka börtönbe, ahol módszeresen kikérdezték, részletekbe menően kihallgatták őket. Nem kizárt, hogy Ujszászy is hasonló sorsra jutott. (Ismételt?) moszkvai kihallgatásaira valószínűleg 1945 tavasza és 1945/46 tele között kerülhetett sor, ezután helyezhették át tartósan Krasznogorszkba.

A volokalamszki országút közelében fekvő, hivatalos keltezés szerint 1942. március 7-én létesített krasznogorszki Különleges Hadifogolytábor fekvésénél fogva egyike volt a legnagyobb szovjet gyűjtő- és elosztótáboroknak, a helység fontos közlekedési csomópont, több vasútállomása, sőt repülőtere is van. A táborban fennállása alatt (1942–1951) mintegy félszázezer hadifoglyot regisztráltak. Nagyon sok magyar fogoly útja is ide vezetett, sokukat innen irányították tovább távoli hátországi táborokba. (Néhány évvel később a folyamat megfordult; a keleti területeken szabaduló hadifoglyokat sok esetben ide gyűjtötték össze, s innen indították haza őket.)

A háború alatt fogságba esett 625 magas rangú külföldi katonatiszt közül 530-an élvezhették hosszabb-rövidebb ideig Krasznogorszk vendégszeretetét. A tábor területét 1943-tól három nagyobb zónára osztották. Az első (különleges vagy tiszti) zónába szállásolták el a kiemelt státusú foglyokat, így Goebbels kedvencét, a világhírű svéd filmszínésznőt, Zarah Leandert, magas rangú katonatiszteket (például a Sztálingrádnál fogságba esett Paulus tábornagyot, a 6. hadsereg volt parancsnokát, Pfeffer-Wildenbruch SS-Obergruppenführert, a Waffen-SS és a rendőrség tábornokát, aki az SS IX. hegyi hadtest parancsnokaként Budapest védelmét irányította), a Luftwaffe egykori, a német propagandából ismert mesterpilótáit (például Hermann Grafot, Heinrich von Ensiedel grófot, Bismark német kancellár ükunokáját),[209] valamint több olasz, finn, román, valamint magyar katonatisztet is, köztük Ujszászy Istvánt. Krasznogorszk második zónájában helyezkedett el a Központi Antifasiszta iskola, ahol egyfajta politikai tanító-nevelő munka, a foglyok „átnevelése" folyt, míg a harmadik zóna „hagyományos" munkatáborként funkcionált.[210]

Krasznogorszkban az életkörülmények – a szovjet táborrendszer egészével összehasonlítva – jobbak voltak. A kiemelt státusú foglyoknak havonta egyszer megengedték, hogy a szabványostól eltérő (nem előre megírt) levelezőlapot írjanak haza. Nem tudjuk, hogy Ujszászy élt-e ezzel a lehetőségével. Egyeseket a politikai tiszt kiemelt, és nemcsak kihallgatásokra, hanem – nyilván befolyásolási célzattal – Moszkvába vitt különböző kulturális rendezvényekre. A táborban hamar népszerű lett a futball, és időről időre a foglyok nemzeti bajnokságokat (egy-egy német, osztrák, román, japán és magyar csapatot alakítottak) is rendeztek.[211]

A viszonylag jó körülmények nyilvánvalóan azt a célt szolgálták, hogy a szovjetek megnyerjék maguknak a foglyokat, és néhányukat saját céljaik érdekében tudjanak felhasználni, akár a háború utáni eljárásokban. A táborban kétségtelenül sikeres „átnevelés" folyt, valószínűleg – talán a legismertebb példa – Paulus „kommunistává" nevelése is ott vette kezdetét. A magyarok átnevelésében hazatérésükig a moszkvai emigráns kommunisták – Rákosi Mátyás, Lukács György, Révai József és Háy Gyula – is részt vettek. E hatások nyilvánvalóan nem kerülhették el a később ott raboskodó Ujszászyt sem, ami talán magyarázat lehet arra, hogy háború utáni feljegyzéseiben miért használja olyan gyakran a kommunista frazeológiából ismert kifejezéseket, fordulatokat.

A volt vezérőrnagy egyik ottani fogolytársa a háború után beszámolt arról, hogy Ujszászy mindent elkövetett annak érdekében, hogy a szovjet hatóságoknál a maga számára előnyöket, kivételes bánásmódot szerezzen. Gátlástalansága, társai denunciálása miatt a fogolytábor honvéd tábornokai kerülték személyét.[212] Egy másik fogolytársa, Stomm Marcel altábornagy is említést tesz arról, hogy a kórházban *„igen súlyos nézeteltérések folytán a beszélő viszony is megszakadt"* Ujszászy és Deseő László vezérőrnagy, a doni áttörésnél fogságba esett volt moszkvai katonai attasé között.[213] Deseőt csaknem kétéves butirkai fogság után, 1948. március 12-én szállították vissza Krasznogorszkba, majd május 12-én vitték át a tábor speciális kórházába, ahol június 25-én – tehát röviddel Ujszászy Magyarországra szállítása előtt – meghalt.[214] A két magyar tiszt nézeteltérésére tehát e két hónap alatt, közvetlenül a volt vezérőrnagy Magyarországra szállítása előtt került sor.

A volt magyar vezérőrnagy Szovjetunióban készült vizsgálati anyagait, a szovjet hatóságoknak írott eredeti, minden bizonnyal német nyelvű feljegyzéseket valószínűleg a még napjainkban is nehezen kutatható orosz levéltárak valamelyike őrzi. Az újságokban (nevében) közzétett nyilatkozatokon túl eddig három, a Szovjetunióból származó, Ujszászyhoz köthető dokumentumról van biztos tudomásunk.

Az ismert dokumentumok sorában az elsőt[215] 1946. február 12-én délután olvasta fel a szovjet segédvádló, Zorija tábornok a háborús főbűnösök nürnbergi perének egyik tárgyalásán, amely során az úgynevezett „hitleri kis szövetségesek" háborúba keveredését tárgyalták.[216] Az Ujszászy távollétében felolvasott vallomás – mint ahogy korábban utaltunk rá – Magyarország hadba lépésének körülményeit taglalja, azt állítva, hogy a Szovjetunió megtámadására az ország tervszerűen készült, a hadüzenet és a „casus belli" – Kassa bombázása – egy a német és magyar vezérkarok között, a színfalak mögötti összejátszás eredménye volt.

Nürnbergben a szovjetek mindenáron igazolni akarták, hogy már 1940-ben (!) Magyarországot – akárcsak Finnországot és Romániát – Németország „behúzta" a Szovjetunió elleni háborúba, s a katonai részvétel fejében a magyarok területet kaptak volna Jugoszláviától. A szovjet ügyész a volt magyar vezérőrnagy vallomását a fogságban lévő Paulus tábornagy, a Sztálingrádnál elvérzett német 6. hadsereg parancsnokának ugyancsak fogságban készült írásos beszámolójának felolvasásával támasztotta alá.[217] Egyes nézetek szerint a vallomást Ujszászy csak aláírta, de azt valójában a szovjet szervek állították össze.[218]

Figyelemre méltó, hogy az Ujszászy által vázolt „összeesküvésnek" – mind a nürnbergi vallomásban, mind pedig a ÁVO/BM. ÁVH-nak írott feljegyzésekben – magyar részről László Dezső vezérkari ezredes, Ujszászy egykori ellenlábasa a központi szereplője. László az Ujszászy által – finoman szólva tévesen – felidézett eseményeknél az 1. vkf. (hadműveleti) osztály vezetője volt. Beszámolójában László volt

az, akit a németek már 1940 decemberében bevontak a Szovjetunió és Jugoszlávia elleni terveikbe, aki később állítólagosan lepaktált Fütterer légügyi attaséval Kassa bombázásának ügyében,[219] és akinek – Ujszászy szerint – jelentős szerepe volt a vezérkar jobbra tolódásában. Szembeötlő, hogy éppen a feljegyzések készülése után bírálta felül a Népbíróságok Országos Tanácsa (NOT) László Dezső második népbírósági tárgyalásán, 1947. május 22-én hozott, 15 évre szóló fegyházbüntetését. A NOT a kegyelemre ajánlás mellett 1949. május 3-án – az első tárgyalás ítéletét (1946. május 31.) fogadva el – Lászlót ismét halálra ítélte. A köztársasági elnök elutasította a kérvényt, és az ítéletet június 8-án végrehajtották.[220]

A harmadik[221] Szovjetunióban készült, ismert Ujszászy-féle dokumentumot Romsics Ignác tette közzé 1993-ban. A beszámoló a dunai konföderációval kapcsolatos elképzeléseket vázolja, ismertetve azokat a Habsburg-kísérleteket, amelyek – a Szovjetunió ellenében – kívántak egy Duna-menti szövetségi blokkot létrehozni. Romsics pontosan foglalta össze a szöveg keletkezésének körülményeit: *„írása általában őszintének s tényeiben többnyire valószínűleg korrektnek tekinthető.* [...] *Félrevezetőnek annyiban tarthatjuk, hogy Habsburg Ottó, illetve a térség legitimista politikusai Washington olyan egyértelmű támogatását, mint ahogyan ez a dokumentumból kitűnik, sohasem élvezték. 1943 nyarától pedig – a szovjet elutasítás miatt – a dunai konföderációval kapcsolatos elképzelések is a megvalósíthatatlan tervek süllyesztőjébe kerültek. Nem biztos azonban, hogy tudatos torzításról van szó. Nagyon is elképzelhető, hogy Újszászy* [sic!] *minderről nem tudott vagy nem mindent tudott."*[222]

Mindkét dokumentum koncepcionálisan illeszkedik a pár hónappal később, a magyar államvédelmi szervek számára papírra vetett feljegyzések állításaihoz. Egy-egy gondolat szinte szóról szóra visszaköszön, így jogosan merül fel, hogy esetleg a magyar beszámolók tulajdonképpen a szovjetektől átvett vizsgálati anyagok részei. Szövegkritikai szempontból azonban ez a gondolat nem igazolható, hiszen a magyar államvédelem számára írt feljegyzések olyan kiemelten magyar problémákkal is foglalkoznak, amelyek aligha érdekelhették az NKVD tisztjeit.

4.4. Vissza a Szovjetunióba?

Tekintettel arra, hogy a feljegyzések keletkezését taglaló szerkesztői bevezető részletesen tárgyalja Ujszászy István 1948-as magyar állambiztonsági fogságának körülményeit, az alábbiakban csak nagy vonalakban, a katonai pályakép ismertetéséhez szükséges mértékben foglalkozunk e mintegy öt hónapig tartó időszakkal.

A magyar államvédelemnél eltöltött időszak eseményeit és körülményeit tekintve szinte csak a tábornok által összeállított feljegyzésekre hagyatkozhatunk, amelyek arra engednek következtetni, hogy Ujszászyt egy valószínűleg a két ország közötti egyezmény eredményeképpen 1948 augusztusában szállították haza. A kötetünk főszövegeként közzétett feljegyzéseket egy hónap alatt, 1948. augusztus 18. és szeptember 19. között készítette el. Kihallgatásai valószínűleg tovább, még legalább három hónapig elhúzódtak, hiszen a feljegyzés végén szereplő levél – amelyben a valószínűleg őt kihallgató, illetve fogva tartó altábornagytól vesz búcsút (lásd e kötet 1/8. számú függelékét) – az 1948. december 10-i keltezést viseli. Gyakorlatilag ez az utolsó, hitelesnek tekinthető életjel róla.

A magyar állambiztonságnál eltöltött időszakról mindössze a fentiek tekinthetők megbízható adatoknak, minden más, a fogva tartás körülményeire vonatkozó – elsősorban személyes beszámolókból, visszaemlékezésekből származó – információ alaposan megkérdőjelezhető, illetve a kötet összeállítása során „megbukott".

Az Államvédelmi Hatóság kihallgatásai, illetőleg a Hatósággal való együttműködés végeztével Ujszászyt valószínűleg visszaadták a szovjet hatságoknak. Minderre az ÁVH egyik 1950. március 7-én készült javaslata alapján következtetünk, amelyben az anyagot összeállító operatív tiszt röviden megállapítja, hogy Ujszászy a Szovjetunióban vesztette életét. A javaslatot Sigetter Viktor volt ezredes (1935 és 1943 között a 2. vkf. osztályvezetők, köztük Ujszászy segédtisztje) letartóztatásához készítették. Az iratban röviden összegezték az egykori osztályvezetők tevékenységét is, és – amennyiben ismert volt – az adatokat kiegészítették tartózkodási helyükkel.[223]

Valószínűleg létezik (létezett) tehát egy a szovjet hatóságoktól származó irat, amelyben Ujszászy haláláról tájékoztatták magyar partnerüket. Az irat eddig sajnos nem került elő, így csak be tudjuk határolni, hogy a volt vezérőrnagy 1948 decembere és legkésőbb 1949/1950 tele között, viszonylag fiatalon, 55. életévében hunyt(hatot)t el.

Halálának helyszínét sem ismerjük. Nem zárható ki, hogy visszaszállították Krasznogorszkba, ott halt meg, és a tábor temetőjében hantolták el. A temető területét az elmúlt évtizedek alatt a kisváros épületei nőtték be. A sírokat a közelmúltban exhumálták, és a hamvakat Krasznogorszk polgári temetőjébe vitték, ahol több hadifogoly-parcella is található. Az azonosítást megnehezítette, hogy az egykori hadifogoly-temető sírkeresztjein – hogy a tábor őrei ne tudják kiket őriznek – nem a halottak rendes nevei voltak olvashatóak, hanem csak számok, vagy jobb esetben a nevek oroszosított változatai. A városszéli temető elkülönített részében jelenleg 516 egykori hadifogoly nyugszik: 27 magyar, 383 német, 27 osztrák, cseh, lengyel, szlovén, román, finn, olasz, francia és örmény.[224] A magyarok közül eddig csak Deseő László vezérőrnagy maradványait azonosították 1993-ban.[225]

ZÁRÓGONDOLATOK UJSZÁSZY TÖRTÉNELMI SZEREPÉNEK ÉRTÉKELÉSÉHEZ

Bár Ujszászy István a 20. századi magyar történelem sorsdöntő pillanataiban jutott szerephez, mégsem tetteinek, mint inkább Karády Katalin hírnevének köszönheti, hogy személye széles rétegek körében ismertté vált. A történész szakma elsősorban e kötetben közzétett feljegyzései jóvoltából karolta fel, állításait kezdetben – mint arról korábban szó esett – sokszor kellő forráskritika nélkül fogadta el. Ismertsége inkább a személyét övező legendákkal, semmint tényleges történeti szerepével áll arányban. Katonai, illetőleg belügyi beosztása sem számított igazán „fajsúlyosnak" a Horthy-korban.

Ujszászyt szinte valamennyi – többségében ma már nyomtatásban is megjelent – a korszakról szóló egykorú beszámoló, napló, visszaemlékezés megemlíti. Ezen – többnyire a korszak vezető rétegéhez tartozó személyek által készített – írásokban Ujszászy alapvetően egy a németekkel felemás viszonyban álló, az angolszászok iránt affinitást mutató körökkel kapcsolatban álló tábornokként jelenik meg, aki nem mellékesen képes volt meghódítani a korszak egyik legismertebb színésznőjének szívét is. Természetesen személyisége ennél jóval árnyaltabb.

Az egykori vezérőrnagyról talán a legtöbbet Kádár Gyula sokszor hivatkozott visszaemlékezésében olvashatunk, ám az abból kibontakozó „piperkőc", gyáva, meghunyászkodó Ujszászy képét erős kritikával kell fogadnunk. Szabó Miklós találóan jegyezte meg Kádár könyvéről írott recenziójában, hogy *„Kádár kulcsszerepét*

beárnyékolja egy másik történelmi figura. Írásában egyszerre kapálódzik az árnyékba borítás ellen, és rejtőzködik ebben az árnyékban. Az ellenlábas, Ujszászy István, aki 1942-ben vezette a Vkf/2-t [sic!], a kommunista történetírás számára kezelhetetlen figura. Véres kézzel számolja fel 1942 elején a felvidéki visszacsatolás révén a (földalatti) létezés szintjére emelkedett Kommunista Pártot, viszont a kiugrási politika egyik első vonalbeli kulcsembere. Legendássá teszi az is, hogy Karády Katalin szeretője. Imponáló alakként jelenik meg Kovács Imre visszaemlékezésében, és fő ellenfélként írja le az „ellenség", Wilhelm Höttl, a Gestapo külföldi hírszerzésének fejese, akihez Magyarország is tartozott. Kellett, hogy alapja legyen a nimbuszának. Kádár annyira utálja, hogy az utálat még a színésznő szeretőre is kiterjed."[226]

A tábornok személyiségével, mint arra korábban már utaltunk, sokszor a hozzá közel álló emberek sem tudtak mit kezdeni. Az évek során – jó hírszerzőtiszthez méltón – kialakult benne egy kiváló helyzetfelismerési, alkalmazkodási képesség, amelyet rosszakarói kaméleoni kétszínűségnek, míg ismerősei sejtelmes kiszámíthatatlanságnak írtak le. Tetteit alapvetően a „túlélés" motiválta, amely kezdetben pusztán a vezető beosztások, felettesei bizalmának, összességében az „egzisztencia" megőrzését, később – fogságban – már ténylegesen is az életéért való küzdelmet jelentette.

Joggal feltételezhetjük, hogy nem volt igazán saját politikai-ideológiai értékrendje. Jó katonatiszthez illően ilyennek – leszámítva az egyes helyzetekből (például nyilvános beszédek, szemlék, a 2. vkf. osztály vezetőjeként kötelező óraadás a Hadiakadémián) származó elvárásokat – sosem adott hangot. Értékrendjét valószínűleg a különböző helyzetek diktálták. Ha „Horthyék" elvárása épp az volt, hogy működjön együtt a németekkel, a legnagyobb barátságot mutatva együttműködött; ha azt kívánták tőle, hogy embereivel derítse fel a Magyarországon működő német hálózatokat, felderítette; ha kellett nyílt nyomozásokat vezetett a baloldal ellen, ám ha a helyzet úgy hozta, összetegeződött az illegális kommunisták vezéralakjával.

Ujszászy helyzetét figyelembe véve feltétlen ügyességre és személyes bátorságra vall, hogy ezeket a gyakran ellentmondó feladatokat teljesítette, és a maga eszközeivel – lehetőségei határai között – számos, a rendszerrel szembehelyezkedő ellenzéki (köz)szereplőn, valamint több zsidó származású személyen segített. Igaz, maga is elismeri egyik feljegyzésében – holott 1948-ban ennek eltagadásából előnye származhatott volna –, hogy az illegális baloldali politikusok érdekében Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter kérésére járt közben. A „legendárium" sem tagadja, hogy sokszor Karády vette rá emberek „mentésére", és valószínűleg ugyancsak miatta vállalta fel nyíltan is kapcsolatát a rendszer ellenzékéhez tartozó személyekkel (például az Acsay házaspárral), még ha az valóban furcsa is volt az Államvédelmi Központ vezetőjétől.

Ujszászy István volt vezérőrnagy életével kapcsolatban számos kérdés továbbra is megválaszolatlan marad. Nem tisztázott, hogy pontosan merre bujkált, amíg szovjet fogságba nem került, vajon – az általunk vázolt pszichogramnak megfelelően – önmagát előtérbe helyezve, magáról a „mindent tudó" kémfőnök képét kialakítva karolták-e fel a szovjetek, vagy – ami valószínűbb – Ujszászy ennyire azért nem volt ura saját sorsának. Kétségtelen, hogy beosztásával, az eseményekben játszott tényleges szerepével nem állt arányban az, ahogyan a szovjet, illetve később magyar fogva tartói bántak vele, főleg ha figyelembe vesszük azt a „fogolytömeget", amely a háború után a szovjet (és magyar) hatóságok rendelkezésére állt. E tömegből, kaméleoni természetének köszönhetően, tudását „eladva", úgy tűnik, Ujszászy képes volt kiemelkedni.

A megválaszolatlan kérdések közül halálának időpontját, helyszínét és körülményeit, Szovjetunióba történő esetleges visszaszállításának okát a folyamatban levő moszkvai és krasznogorszki kutatások remélhetően a közeljövőben meg tudják válaszolni. Ha megéri, Ujszászy talán később újból hazatérhetett volna. A krasznogorszki tábort 1949 végétől folyamatosan leépítették. A lágert 1950 augusztusában hagyták el az utolsó hadifoglyok. Egy részüket addigra fokozatosan repatriálták, míg a többieket áttelepítették a 12. számú táborba. A szovjet belügyminiszter rendelete (1950. október 21.) után a krasznogorszki Különleges Hadifogolytábort 1951. január 5-re teljes egészében felszámolták. Területén 1985-től emlékmúzeum működik, a város temetőjében pedig egy emlékmű figyelmeztet az egykoron ott fogva tartott magyar katonákra.

JEGYZETEK

1 *ÁBTL* A-414/5, 9.

2 Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban *HL*) AKVI 2000/1894. Ujszászy István okmánygyűjtője. Adatait – részben más forrásokból származó ismeretekkel bővítve – közzétette: **Szakály Sándor** in: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945.* (Budapest: Ister, 2001) (a továbbiakban **Szakály:** *MKFV.*) 354-355. (A személyi lap másolatát lásd ebben a kötetben) Az itt szereplő adatokra a továbbiakban külön nem hivatkozunk, a pályakép szempontjából mellékes adatokat (például a jórészt diplomáciai okokból kapott külföldi kitüntetések tételes felsorolását) nem említjük.

3 [Hivatalos kiadás]: *Schematismus fuer das K. (U.) K. Heer* (Wien: 1917) (a továbbiakban *Schematismus 1917*) 119, valamint **Felszeghy Ferenc – Reé László** (szerk.): *A magyar tüzér – A magyar tüzérség története,* (Budapest: é. n. [1932]) (a továbbiakban *A magyar tüzér…*). *A magyar tüzér…* című kiadvány névjegyzékében Ujszászy neve – tekintettel arra, hogy a közös haderőben szolgált – nem szerepel, így a kötet adatait csak a beosztási helyek elnevezésének, az alakulattal kapcsolatos további részletek pontosítására használtam fel – K. Z. A.

4 *Schematismus* 1917, 1069. Kitüntetési előterjesztései alapján 1915 júniusától a háború befejezéséig végig az olasz fronton teljesített szolgálatot.

5 *A magyar tüzér…*, 134. Első világháborús szolgálatához lásd bővebben a kötetben mellékelt, Ujszászy által kitöltött űrlapot. A kérdőívet valamennyi tisztnek ki kellett töltenie, mielőtt átvették volna a világháború utáni honvédség állományába. 1918 őszén Ujszászy valószínűleg nem került fogságba, mivel egy nyilvántartás szerint (*HL*, Korm. Elhat. 1938. 02. 24. [715/K. I. – 1938], 68. doboz) az első világháború idején összesen 41 hónapnyi arcvonal, valamint 8 hónap mögöttes szolgálatot teljesített és a hadifogság rovat *kitöltetlen* maradt. A közös hadseregbeli 1917/18-as minősítő lapja (Vormerkblatt für die Qualifikationsbeschreibung) alapján csak annyi ismeretes, hogy szinte közvetlenül az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása előtt egy hétig (1918. október 10-17.) ezredétől távol Veszprémben (itt valószínűleg rokonait látogatta), illetve Abbáziában volt szabadságon.

6 Bécs az első világháború utáni években a Monarchia utódállamai számára az úgynevezett „harmadik országban" folytatott, egymás elleni hírszerzés egyik legjelentősebb helyszíne volt. Éppen ezért Stojakovics Demeter (későbbi, ismertebb nevén Sztójay Döme), a Nemzeti Hadsereg Fővezérségének II., illetve nyilvántartó (hírszerző és kémelhárító) irodájának főnöke, később mint a HM VI-2. (hírszerző és elhárító) osztály vezetője az önálló magyar titkosszolgálat megszervezésénél nagy hangsúlyt fordított a bécsi kirendeltség mielőbbi létrehozására, amely a hírszerző kirendeltségek közül elsőként, 1920 elején kezdte meg működését. A korabeli szakzsargon a hírszerző kirendeltségeket „expozitúráknak" nevezte, a bécsi rövidítése így „WEX" (Wieni Expozitúra) volt. A bécsi hírszerző és kémelhárító kirendeltség „sajtó /B/ csoport" fedőnévvel a követség felszámoló hivatalának fedésében működött, vezetője Ujszászy ottani szolgálata alatt Tschepen Ferenc vezérkari alezredes volt.

7 Feljegyzéseiben csupán két alapvizsga letételéről tesz említést – vö. *ÁBTL* A-414/6, 40.

8 Az 1920–1945 közötti magyar vezérkari képzési rendszer történetéhez lásd **Oroszi Antal:** *A magyar királyi Honvéd Hadiakadémia története (1920–1945)* (Budapest: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2000).

9 A Horthy-korban a titkosszolgálat kifejezést nem, vagy csak elvétve használták a hivatalos nyelvezetben. Mivel azonban a HM VI-2., később 2. vkf. osztály minden paraméterében kime-

ríti e fogalmat, a továbbiakban az osztály pontos megnevezése helyett esetenként a katonai titkosszolgálat kifejezést alkalmazzuk. Akkor még nem létezett a szolgálatok mai, klasszikus – polgári, katonai – felosztása, és a modern titkosszolgálatok szakmai területei sem határolódtak el élesen. A HM VI-2., majd 2. vkf. osztályon belül a hírszerzésnek a központi offenzív alosztály („KOFFA"), az elhárításnak a defenzív alosztály („DEF"), valamint az információs (értékelő-elemző) területnek a nyilvántartó alosztály („NYIL") felelt meg.

10 A trianoni békeszerződés katonai korlátozásai nemcsak a vezérkar létesítését, de – ezzel összefüggésben – a katonai attaséi hálózat kiépítését is tiltották. A katonai diplomácia és hírszerzés e fontos beosztásait így szintén rejtetten szervezték meg, és a legtöbb követ mellé egy úgynevezett „katonai szakelőadót" osztottak be. (Ujszászy ezeket beszámolóiban „[hírszerző] szakközeg"-nek nevezi.) E beosztás legtöbbször olyan (polgári) diplomáciai tisztségek (többnyire követségi titkár) betöltését jelentette a gyakorlatban, amelyeket a nemzetközi jog garantált és egyúttal diplomáciai mentességet biztosított. 1927-ben a békeszerződés katonai passzusainak betartatásáért felelős, Szövetségközi Katonai Ellenőrző Bizottság befejezte magyarországi működését, ezért – többek között – lehetőség kínálkozott az attaséi hálózat nyílt kiépítésére, illetve (gyakorlatilag) a korábbi „szakelőadók" átminősítésére. A magyar diplomácia először a londoni attaséi *agrément*-t szerezte meg (1927. 11. 01.), majd sorra következett Róma és Párizs (1927. 12. 01.), valamint – mindezzel párhuzamosan – a kisantant államai. Lásd ehhez **Árokay Lajos** tanulmány-sorozatát: *Az önálló magyar katonai attaséi szolgálat létrehozásának előzményei (1918–1919)* in: *Hadtörténelmi Közlemények* (A továbbiakban *HK*) 1983. évi (CVI. évf.) 1. sz., 76; *A rejtett magyar katonai attasé szolgálat első állomáshelyeinek felállítása (1920–1923)* in: *HK* 1983. évi (CVI. évf.) 3. sz., 356; *A rejtett magyar katonai attaséi szolgálat tevékenysége 1923–1928 között* in: *HK* 1983. évi (CVI. évf.) 4. sz., 574.

11 **Szakály:** *MKFV,* 354. (Ez adat Ujszászy anyakönyvi lapján nem szerepel. Az 1930. *október 18-i* zürichi banki „íráspróbáján" már párizsi lakcíme olvasható – [szerk.]!)

12 Politikatörténeti Intézet és Levéltár (PIL) 274. f. /11. cs. / 16. őe., 37.

13 *HL* HM Béke-előkészítő csoport, 3. doboz A/II/17.

14 Andorka a hivatalos anyagokban – beleértve a sematizmust is – (1927-ig Fleischhacker) Rezsőként szerepel. Rudolf néven szólították a hozzá közelálló személyek, tiszttársai, köztük Ujszászy is. Andorka ezt a névalakot használta publikációiban is. Érdekesség, hogy a két tiszt pályafutásában számos véletlenszerű hasonlóság fedezhető fel. Mindkettőjüknek gondjaik voltak a prágai attaséi szolgálat ideje alatt (Andorkát 1927-ben vissza is hívták), és a varsói attaséi beosztás mellett Ujszászy ugyancsak Andorkától „örökölte" 2. vkf. osztályvezetői beosztását is.

15 Ujszászy – feljegyzései alapján – először a bécsi hírszerző kirendeltségen (WEX) tartott ügynököket 1921–1923 között. Bizalmi személyeit egyébként név szerint is elárulja a kötetben közölt feljegyzéseiben. Nem tudjuk, hogy közülük hányat szervezett be ő maga és mennyien voltak azok, akiket elődeitől, köztük – a WEX-nél maradva – Vajna Gábortól vett át. Lásd ehhez *ÁBTL* A-414/6, 39.

16 *ÁBTL* A-427, 8-10.

17 **Hennyey Gusztáv:** *Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között,* (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1992), 45.

18 **Moravec, Frantisek:** *Master of Spies* (London – Sidney – Toronto: The Bodley Head, 1975) (a továbbiakban *Moravec: Master*...), 98. Ezúton szeretném megköszönni Haraszti Györgynek a kiadvány megtalálásában és rendelkezésemre bocsátásában nyújtott segítségét.

19 PIL 274. f. /11. cs. / 16. őe., 72.

20 **Moravec:** *Master*..., 103.

21 **Vadász Ferenc:** Gyilkosság Prágában. A kémfőnök-jelölt ballépése in: *Ezredvég,* 1998. évi (VIII. évf.) 2. sz., 52-56.

22 **Moravec:** *Master*..., 104. (Moravec tévesen 1938 nyarára tette az ügy időpontját.)

23 Moravec állításait E. Fehér Pál ismertette először a magyar sajtóban. Lásd **E. Fehér Pál:** Sör, diplomácia, történetek in: *Népszabadság* LVI. évf., 91. sz. (1998. április 16.) 6; valamint **E. Fehér Pál:** Újszászi (sic!) tábornok titkos ügyei in: *168 óra* 2005. évi 16. sz., 48. Vadász Ferenc hivatkozott írásában összekapcsolta a prágai gyilkosság történetét Moravec és E. Fehér Pál állításaival. Úgy vélte, hogy a csehszlovák hatóságok azért kímélték meg az eljárás során Ujszászyt, mert kettős játszmát játszva nekik (is) dolgozott, noha az állítólagos beszervezésre csak később, az attasé visszarendelése után kerülhetett volna sor. Vadász megjegyezte, hogy az E. Fehér cikkében olvasható rejtélyes, az úgynevezett „alvó" betétek listáján szereplő „Von Ujszaszy Stefan, Budapest" néven vezetett svájci bankszámlán lényegében a csehszlovák titkosszolgálat dotációi gyűlhettek. Ez – lásd a szerkesztői bevezető vonatkozó részét – így biztosan nem felel meg a valóságnak.

24 PIL 274. f. /11. cs. / 16. őe., 72.

25 *Ujszászy Istvánnak, a magyar hadsereg vezérőrnagyának nyilatkozata Mihajlović áruló tevékenységéről.* in: *Pravda,* 1946. június 14-i szám, 3. A szöveg fordítása teljes terjedelmében e kötet 1/6. számú függelékében található.

26 **Moravec:** *Master*..., 104-105. Visszaemlékezéséből kiviláglik, hogy Moravec nem nagyon ismerte Ujszászy későbbi sorsát. Állítása szerint a megzsarolt Ujszászyt Csehszlovákia széthullása után átadták a brit titkosszolgálatnak, s az értékes hírforrás néhány évvel később a nyilas hatalomátvétel során vesztette életét.

27 Fodor Béláról (rendfokozata nem ismert), aki 1930–1935 között a mindenkori prágai katonai attasé segítőjeként teljesített szolgálatot, csak a németek bevonulása után derült ki, hogy korábban együttműködött a csehszlovák titkosszolgálattal. Canaris emberei a Prágában megszerzett irattári adatok alapján erről – szinte azonnal – 1939 márciusában tájékoztatták Ujszászyt. Az akkor már osztályvezetőként szolgálatot teljesítő egykori katonai attasé számára különös jelentőséggel bírt az információ, hiszen – mivel Fodor magatartását attaséi szolgálata idején is „különösnek" értékelte – korábban ő kezdeményezte visszarendelését. Fodort vissza is hívták, majd egy ideig a 2. vkf. osztályon, később a szegedi V. hadtest 2. osztályán teljesített szolgálatot, míg végül – feltehetőleg a felelősségre vonás elől – Jugoszláviába szökött. PIL 274. f. /11. cs. / 16. őe., 61 és 72.

28 *ÁBTL* V-168, 47. Ujszászy személyi lapján nem szerepel, hogy 1938 februárjától 2. vkf. osztályvezetői kinevezéséig osztályvezető-helyetteskén teljesített volna szolgálatot.

29 *ÁBTL* V-168, 47.

30 *ÁBTL* A-862, 164.

31 A magyar és német katonai vezetés között 1931-ben megkötött fegyverzeti együttműködés után a HM VI-2. osztálya, az addig informális keretek között zajló együttműködésen felül, 1932-ben hivatalosan is hírszerzési és hírcsere megállapodást kötött a német katonai hírszerző szervekkel. Az egyezmény tartalmi elemeit Ruszkay Jenő vezérkari ezredes, a HM VI-2. osztály akkori vezetője tárgyalta meg az Abwehr Abteilung és a T-3 illetékeseivel, von Bredow és Fischer ezredesekkel. Az úgynevezett partnerszolgálati együttműködés alapvetően a kisantant (csehszlovák, román, jugoszláv), valamint a lengyel és orosz felderítési irányokat érintette. Ezen belül Csehszlovákiával kapcsolatban minden egyes adatot kicseréltek, míg román és jugoszláv viszonylatban a magyarok a németek által küldött jelentések arányai szerint válaszoltak. A Szovjetunióra vonatkozó információkért cserébe a HM VI-2. Lengyelországra vonatkozó adatokat küldött. Lásd ehhez: *HL* VKF. Eln. 2. oszt. 120.113/1932. sz., valamint *ÁBTL* A-427. sz. *„Együttműködés az Abwehrstelle és a VKF/2 oszt között".* Az *„Idegen államokkal folytatott hírszerző és kémelhárító együttműködést"* Ujszászy részletesen tárgyalja feljegyzéseiben. (Lásd *ÁBTL* A-414/1, 11-28.)

32 **Dombrády Lóránd:** *Hadsereg és politika Magyarországon 1938–1944,* (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1986) (a továbbiakban **Dombrády:** *Hadsereg* ...), 11–13.

33 **Andorka Rudolf:** *A madridi követségtől Mauthausenig. Andorka Rudolf naplója* (összeáll., bev. jegyz. Lőrincz Zsuzsa), (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1978) (a továbbiakban **Andorka:** *A madridi*...), 129.

34 *ÁBTL* A-414/2, 37, illetve **Andorka:** *A madridi*..., 199. és 235.

35 **Sipos Péter:** Újszászy István, a titokzatos tábornok in: *História,* 2002. évi 2. szám, 28.

36 **Dombrády:** *Hadsereg*..., 32.

37 **Szegedy-Maszák Aladár:** *Az ember ősszel visszanéz*... 2. kötet, (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1996) (a továbbiakban **Szegedy-Maszák:** *Az ember ősszel*...), 135–136. A katonai hírszerzés és kémelhárítás 1919–1945 közötti vezetőinek történeti katona-szociológia aspektusú vizsgálatához, pályafutásuk elemzéséhez, összevetéséhez lásd **Szakály Sándor:** *A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői 1919–1945* in: **Hausner Gábor** (szerk.): *Az értelem bátorsága – Tanulmányok Perjés Géza emlékére,* (Budapest: Argumentum, 2005) (a továbbiakban **Szakály:** *A magyar katonai hírszerzés*...), 671-690.

38 *ÁBTL* V-168. 16.

39 Lásd például **Ujszászy István:** Hírszerzés és kémelhárítás in: *A mai magyar honvédelmi igazgatás. A IX. közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai.* Közzéteszi: **Keresztes-Fischer Ferenc** belügyminiszter, (Budapest, 1943).

40 *ÁBTL* V-168, 48.

41 Az egyes magyar (titkosszolgálati) szervek az annak – illetékességében és hatáskörében – megfelelő német szervekkel tartották a szakmai kapcsolatot. A partnerszolgálat kifejezést ugyan a második világháború idejében nem használták, mégis titkosszolgálati téren ez utal a legpontosabban arra, hogy a 2. vkf. osztály mint katonai titkosszolgálati, azon belül is az egyetlen magyar *hírszerző* szerv (!) az annak megfelelő német szolgálatokkal működött együtt, azaz legfőképp az Abwehrrel, illetve a német szárazföldi haderő főparancsnokságának hírszerző osztályaival. Ennek megfelelően Ujszászy később, mint az – alapvetően belügyi vonalon létrehozott – Államvédelmi Központ vezetője, együttműködési tárgyalásait már a német állambiztonsági (belső elhárítási) szervek, a *Sicherheitsdienst* (SD) és a Gestapo vezetőivel folytatta.

42 Azt, hogy a németek megelégedtek Ujszászy együttműködésével (összességében a két szolgálat közötti híranyagcserével) érzékelteti, hogy – ennek diplomáciai szinten is hangot adva – számára több, igaz nem magas szintű német kitüntetést adományoztak. Megkapta a Sasrend Érdemkereszt II. (1938-ban) és az I. fokozatát (1939-ben), majd később (1942-ben) a csillag és kard ékítményeket is, továbbá (1943-ban) a Népgondozási Díszjelvény II. fokozatát is.

43 *ÁBTL* A-414/1, 11.

44 Wiszkidenszky András személyes közlése Haraszti Györgynek (Budapest, 2006. június 26.).

45 A Horthy-kor katonai hírszerző főnökeit tekintve Andorka Rezső is, Kádár Gyula is sokkal közvetlenebb kapcsolatban állt a kormányzóval, illetve szűk (családi) körével, mint Ujszászy. Bár jelentős katonai beosztása együtt járt azzal, hogy Ujszászy a Horthy-kor nehezen átjárható társadalmi ranglétráján egyszerre nagyot lépett előre (ismert tagja lett a felső vezető rétegnek), mégsem támasztható alá az a köztudatban élő kép, hogy a kormányzó „kedvenc tábornokai" közé tartozott volna, és kettejük között bármiféle elmélyült kapcsolat alakult volna ki.

46 Hogy Ujszászy mennyire és hogyan igyekezett jó kapcsolatokat tartani a Horthy-kor elitjével jól példázza a következő eset. A német-lengyel háború előestéjén, 1939 augusztus közepén a varsói magyar követség még mindig nem rendelkezett a rádió-adóvevő berendezés működtetéséhez szükséges szakemberrel. Hory András követ ezt több alkalommal jelezte külügyminisztériumi feletteseinek, ám kérésére rendre nem kapott választ. Elkeseredettségében *közvetlenül* vette fel a kapcsolatot Ujszászyval, aki a szükséges szakembert haladéktalanul útnak indította. Lásd ehhez: **Hory András:** *Bukaresttől Varsóig,* (Budapest: Gondolat, 1987) (a továbbiakban **Hory:** *Bukaresttől…*), 259.

47 **Ránki György – Pamlényi Ervin – Tilkovszky Lóránt – Juhász Gyula** (szerk.): *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944,* (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1968) (a továbbiakban *A Wilhelmstrasse…*), 407-408.

48 *ÁBTL* A-414/7, 9-10. Vö.: **Hillgruber, Andreas:** *Deutschland und Ungarn 1933–1944. Ein Überblick über die politischen und militärischen Beziehungen im Rahmen der europäischen Politik,* (h. n.: 1959), 564. Hillgruber szerint Halder és Werth baráti kapcsolata az 1938. szeptember 6-i budapesti találkozáson jött létre. Werth azonban ekkor még nyugállományú altábornagy volt, Halder pedig az OKH I. főszállásmestereként teljesített szolgálatot. 1938. szeptemberi találkozásukat tehát semmi sem indokolja, így barátságukat tekintve feltehetően az Ujszászy által leírtak felelnek meg a valóságnak.

49 **Dombrády:** *Hadsereg…*, 36-37.

50 *ÁBTL* A-414/7, 10–11.

51 *ÁBTL* A-414/5, 1, valamint A-414/7, 11–12.

52 PIL 274. f. /11. cs. / 16. őe., 59.

53 *HL* Londoni katonai attasé iratai. Idézi: **Dombrády:** *Hadsereg…*, 67., valamint **Páva István:** *Jelentések a Harmadik Birodalomból – A magyar diplomácia a második világháborúban,* (Pécs: Pro Pannonia: 2001) (a továbbiakban **Páva:** *Jelentések…*), 15.

54 **Dombrády:** *Hadsereg…*, 58.

55 *ÁBTL* A-414/5, 2.

56 **Macartney, Carlile Aymler:** *October Fifteenth. A history of modern Hungary, 1929–1945.* I. kötet, (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1957), 386.

57 A német szárazföldi haderő főparancsnokság törzsének (Stab *O*berkommando des *H*eeres) közvetlen alárendeltségében négy, hírszerzéssel foglalkozó osztály működött. Ezek: Idegen Haderők – Nyugat (Abteilung Fremde-Heere-West), Idegen Haderők – Kelet (Abteilung Fremde-Heere-Ost), Attasé Osztály (Attache-Abteilung), valamint Haderőnyilvántartó-osztály (Heerwesen-Abteilung). Ezen osztályok vezetésére hozták létre 1938. október 10-ével az ún. IV. Főszállásmesteri (Oberquartiermeister IV) beosztást. Az OKH hírszerző osztályait gyakran összetévesztik a német véderő főparancsnokság (Oberkommando der Wehrmacht, OKW) alárendeltségében működő, Canaris vezette elhíresült szervezet, az Amt Abwehr Ausland hasonló elnevezésű részlegeivel. Lásd ehhez **Buchheit, Gert:** *Der Deutsche Geheimdienst,* (München: List Verlag, 1966).

58 [Szerkbiz.]: *Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg,* 4. kötet, *Der Angriff auf die Sowjetunion,* (Stuttgart: MBV, 1983), 350.

59 **Juhász Gyula** (szerk.): *Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához, 1936–1945.* IV. kötet, (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1968) (a továbbiakban *DIMK…*), 679; **Tippelskirch, Kurt von:** *Geschichte des Zweiten Weltkrieges,* (Bonn: Studieverlag, 1954), illetve **Dombrády:** *Hadsereg…*, 72. Ujszászy a Tippelskirch vezérőrnaggyal folytatott budapesti megbeszéléseiről nem tesz említést feljegyzéseiben.

60 **Dombrády Lóránd:** „Akiről nem beszélünk: Werth Henrik", I. rész. in: *Hadtörténelmi Közlemények* (a továbbiakban *HK*) 2004. év (CXVII. évf.) 1. sz., 118-119. Valamint **uő.:** *Werth Henrik, akiről nem beszélünk,* (Budapest: Argumentum, 2005).

61 *ÁBTL* A-414/7, 13.

62 **Harangozó Károly:** *A Horthy-hadsereg központi szervei. Honvédelmi ügyek,* (Budapest: HM Központi Irattár, 1961), 19-21.

63 **Szakály:** *MKFV…*, 387-388.

64 *HL* VKF. Eln. 2. oszt. számnélküli 1940.

65 *ÁBTL* A-414/7, 14.

66 **Halder, Franz:** *Kriegstagebuch.* I., (Frankfurt am Main: Bernard und Graefe, 1963) (a továbbiakban **Halder:** *Kriegstagebuch…*), 251.

67 **Macartney, Carlile Aymler:** *Teleki Pál miniszterelnöksége 1939–1941,* (Budapest: Occidental Press, 1993) (a továbbiakban **Macartney:** *Teleki…*), 134–136.

68 *ÁBTL* A-414/7, 17.

69 *ÁBTL* A-414/4, 20-21.

70 **Hory:** *Bukaresttől…*, 315-341.

71 Az Ujszászy-beszámolók cáfolatához lásd **Macartney:** *Teleki…*, 194; **Dombrády:** *Hadsereg…*, 232-234.; **Czettler Antal:** *A mi kis élethalál kérdéseink. A magyar külpolitika a hadba lépéstől a német megszállásig,* (Budapest: Magvető Kiadó, 2000) (a továbbiakban **Czettler:** *A mi kis…*), 48-49; **Pritz Pál:** *Magyar diplomácia a két világháború között,* (Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1995), 115.; **Gosztonyi Péter:** *A magyar honvédség a második világháborúban,* (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1992) (a továbbiakban **Gosztonyi:** *A magyar honvédség…*), 33-34. A legtöbb cáfolat a szélesebb körben is ismert nürnbergi vallomással foglalkozik. Ezen belül a Kassa bombázásáról írott részek tételes cáfolatához lásd **Borsányi Július:** *A magyar tragédia kassai nyitánya – Az 1941. június 26-i bombatámadás dokumentációja* (Studia Hungarica 28), (München: Ungarisches Institut, 1985) (a továbbiakban **Borsányi:** *A magyar tragédia…*), 264-276.

72 **Szegedy-Maszák:** *Az ember ősszel…*2, 39.

73 A beszélgetés tartalmáról nem maradt fenn hivatalos irat. Az eseményekről az utókor vitéz Nagy Vilmos honvédelmi miniszter emlékiratai alapján alkothatott képet, mivel Nagy Vilmos a Bartha Károly látogatásáról készült feljegyzést mint honvédelmi miniszter olvasta, és emlékirataiban lejegyezte. Lásd ehhez **Nagybaczoni Nagy Vilmos:** *Végzetes esztendők*[2], (Budapest: Gondolat, 1986), 71-74, benne Ránki György előszava (21).

74 **Páva:** *Jelentések…*, 30.

75 *ÁBTL* A-414/6, 7.

76 *ÁBTL* A-414/6, 2.

77 *ÁBTL* A-414/6, 9. A Legfelső Honvédelmi Tanács üléséhez lásd *Náray Antal visszaemlékezése 1945,* sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Szakály Sándor, (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1988), 43-58.

78 A dokumentumot közétette Kerekes Lajos in: **Zsigmond László** (szerk.): *Magyarország és a második világháború – Titkos diplomáciai okmányok a háború előzményeihez és történetéhez,* (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1967) 338.

79 **Dombrády:** *Hadsereg…*, 223.

80 *ÁBTL* A-414/6, 13. Werth és Halder 1941. június 19-i találkozójához lásd *DIMK,* V. kötet, 1190–1191, 1218.

81 **Halder:** *Kriegstagebuch…* II. kötet, 457.

82 **Dombrády:** *Hadsereg...*, 232-233.
83 *ÁBTL* A-168, 47.
84 *HL* HM Eln. 8/c oszt. 35.816/1941. sz. irat. További kitüntetéseihez lásd: HM Eln. 391/1941. sz., HM Eln. 8/e oszt. 38.904/1943. sz., HM Eln. 8/e oszt. 46.949/1943. sz., HM Eln. 8/e oszt. 6.357/1943. sz. (Kitüntetési javaslatok, idegen kitüntetések viselési ügyei. Ezek felsorolása, illetve adományozásuk ideje a kötet függelékében mellékelt személyi lapon olvasható.)
85 **Borus József:** „1941. június 22. – Megelőző támadás?" in: *HK* 2001. évi (CXIV. évf.) 4. szám, 527-546, illetve **Nyikiforov, Jurij A.:** „A második világháború és a Szovjetunió elleni német támadás okai a legújabb orosz történetírásban" in: *Múltunk* 2005. évi (L. évf.) 1. szám, 5-42. A Szovjetunió megtámadásának hadászati aspektusú vizsgálatához lásd: **Szabó Péter – Számvéber Norbert:** *A keleti hadszíntér és Magyarország 1941–1948*, (Budapest: Puedlo, 2004), 5–13.
86 *DIMK*, V. kötet, 1202–1203.
87 *ÁBTL* A-414/5, 3.
88 **Andorka:** *A madridi...*, 199.
89 *ÁBTL V*-168. 47.
90 **Kádár Gyula:** *A Ludovikától Sopronkőhidáig*, (Budapest: Magvető Kiadó, 1978) (a továbbiakban **Kádár:** *A Ludovikától...*), 408.
91 *ÁBTL* A-414/2, 25-26.
92 Lásd e kérdéshez: **Hollós Ervin:** *Rendőrség, csendőrség, VKF-2*, (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1974) (a továbbiakban **Hollós:** *Rendőrség...*); **Hollós Ervin:** *Kik voltak mit akartak?*, (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1976); valamint **Beránné Nemes Éva – Hollós Ervin:** *Megfigyelés alatt – Dokumentumok a horthysta titkosrendőrség működéséről 1920–1944*, (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1977) (a továbbiakban **Beránné-Hollós:** *Megfigyelés alatt...*).
93 A korábbi, esetlegesnek tekinthető szerepvállalás után a katonai titkosszolgálat az antikomintern paktum aláírását (1939. február 24.) követően kapcsolódott be aktívabban a kommunistaellenes felderítő tevékenységbe, főképp a csendőrség nyomozati szervei által irányított úgynevezett „nyílt nyomozások" révén. Ezzel párhuzamosan szervezték meg a 2. vkf. önálló részlegeként – a defenzív, „DEF" alosztály alárendeltségében – az úgynevezett „K" (kommunista) alcsoportot is. A hatáskör és illetékesség kérdése egyébként jelentős probléma volt a Horthy-kori rendvédelmi szerveknél. A belső elhárító tevékenységben (kivéve egyes eseteket, például a kémkedést, szabotázscselekményeket) elsősorban a csendőrség és a rendőrség (politikai) nyomozati szervei voltak illetékesek.
94 **Liptai Ervin** (főszerk.): *A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon*, (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1987), 199-200.
95 **Kovács Imre:** *Magyarország megszállása*, (Budapest: Katalizátor Iroda, 1990) (a továbbiakban **Kovács:** *Magyarország...*), 66-67.
96 *ÁBTL* A-414/5, 22.
97 **Cserépfalvi Imre:** *Egy könyvkiadó feljegyzései*, (Budapest: Gondolat, 1982), 282. Kovács érdekében mások is interveniáltak. Illyés Gyula Szombathelyi Ferenc népbírósági perében tett, 1946. március 27-i tanúvallomásában azt vallotta, hogy a kolozsvári könyvnapon *személyesen* kérte meg Szombathelyit, hogy járjon közbe Kovács Imre szabadon bocsátásában. Lásd ehhez: **Györkey Jenő:** *Vae victis – Tábornokok meghurcolása, 1945–1948*, (Budapest: Accordia, 2002) (a továbbiakban: **Györkey:** *Vae victis...*), 106.
98 **Fehér Lajos:** *Így történt*, (Budapest: Magvető, 1979.), 172.
99 **Kállay Miklós:** *Magyarország miniszterelnöke voltam 1942–1944*, I. kötet, (Budapest: Európa Könyvkiadó 1991), 72.
100 *A M. Kir. Honvédség és Csendőrség Tisztjeinek és hasonlóállásúaknak 1942. évi rangsorolása*, (Budapest: hivatalos kiadás, 1942), 12-13.
101 PIL 274. f. /11. cs. / 16. őe., 99.
102 *ÁBTL* A-414/5, 8. Vö. *„Május végén egy ízben Horthynak referáltam, aki röviden így intézett el: 'óhajom, hogy az államvédelmi szerv vezetését te vedd át!'"* – (PIL-es anyag) Vö. 1/3. *[Az Államvédelmi Központ szervezete]*, ebben a kötetben.
103 **Andorka:** *A madridi...*, 235.
104 *ÁBTL* A-414/4, 3.
105 *ÁBTL* A-414/4, 9-10.
106 **Hollós:** *Rendőrség...*, 224.
107 *HL* HM 1942. Eln. I. / 52.161. 2. lap. A június 26-án kelt rendelet ÁvK feladat- és hatáskörére vonatkozó megállapításait lásd a kötetben. A HM rendelettel egy időben, azonos szövegezéssel kiadtak egy belügyminiszteri rendeletet is (6290/1942. BM eln. számon). (Az ÁvK fennmaradt töredékes iratanyagát a Magyar Országos Levéltár őrzi, K-67. szám alatt [1-3. csomó], de egyes átiratai más gyűjtőkben [Belügyminisztérium, Miniszterelnökség] is fellelhetőek.)

108 **Botos János:** *A Belügyminisztérium története a Monarchia széthullásától a második világháború végéig*, (Budapest: BM K., 1995), 55 és 80.
109 *ÁBTL* V-85.325, o. n.
110 **Czettler:** *A mi kis...*, 150.
111 **Ullein-Reviczky Antal:** *Német háború – orosz béke. Magyarország drámája*, (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1993), 116.
112 *ÁBTL* A-414/2, 1-8.
113 **Kovács:** *Magyarország...*, 67. DAVIDSON, Basil (?, 1914. 11. 09. – ?), brit újságíró, hírszerző. 1939 novembere és 1941 áprilisa között a *Reuters* és a *Britanova* hírügynökség budapesti munkatársaként a brit hírszerzés [*Secret Intelligence Service*, SIS] szabotázs és felforgató műveletekkel foglalkozó D részlegének, majd az ebből megalakított *Special Operations Executive* [SOE] magyarországi hálózatának vezetője. A baloldali beállítottságú, a szovjet hírszerzést informáló Davidson 1941 augusztusa és 1942 májusa között az isztambuli SOE kirendeltség magyar részlegének irányítója. Sorozatos kudarcai miatt a kairói SOE parancsnokság jugoszláv részlegéhez helyezték át, majd 1943 augusztusában Jugoszláviába dobták le. 1944 novemberéig a Savanna/Decima misszió vezetőjeként többször próbált a Vajdaságon keresztül Budapestre jutni, de mindvégig sikertelenül. SOE-s pályafutását végül Észak-Olaszországban fejezte be. A háború után ismét újságíróként, majd Afrika-specialista történészként tevékenykedett. Visszaemlékezése *Scenes from the Anti-Nazi War*, (New York & London: Montly Review Press, 1980) címmel jelent meg. A Davidson-ügyet Ujszászy nem említi feljegyzéseiben.
114 **Andorka:** *A madridi...*, 259.
115 **Juhász Gyula:** *Magyarország külpolitikája 1919–1945*, (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1988), 319–320. A kapcsolatfelvételre Slobodan Jovanović (Újvidék, 1869. 12. 03. – London, 1958. 12. 12.) miniszterelnöksége (1942. 01. 11. – 1943. 06. 26.) utolsó hónapjaiban került sor.
116 *ÁBTL* A-414/5, 6-7.
117 **Czettler:** *A mi kis...*, 410.
118 *ÁBTL* A-414/3, 27-29. A Carboni akcióra lásd továbbá *Államellenes Bűncselekmények*, (Budapest: BM Tanulmányi és Kiképzési Csoportfőnökség, 1967), 27.
119 *A Wilhelmstrasse...*, 741.
120 V. ö. **Czettler:** *A mi kis...*, 314.
121 **Kádár:** *A Ludovikától...*, 624-625, valamint *ÁBTL* A-414/5, 31.
122 *ÁBTL* A-414/5. 32-33.
123 **Kádár:** *A Ludovikától...*, 654.
124 Kéri Kálmán visszaemlékezése – Borus József személyes közlését ezúton is szeretném megköszönni – *K. Z. A.*
125 **Kristóf Károly:** *„Sie...Sie...Spionin!"* – Interjúsorozat Karády Katalinnal, 48. Az interjú másolati példányának rendelkezésemre bocsátásáért Galántai Zsolt urat illeti a köszönet.
126 *ÁBTL* A-414/5. 7.
127 **Harpprecht, Klaus** (közread.): *Walter Schellenberg emlékiratai*, (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1997), 297.
128 **Kádár:** *A Ludovikától...*, 504.
129 **Czettner:** *A mi kis...*, 368.
130 **Kovács Imre:** Duke ezredes jelentkezik – Amerikai tisztek ejtőernyős bevetése Magyarországon 1944-ben in: *Új Látóhatár* 1968. évi (XI. évf.) 6. sz. (a továbbiakban **Kovács:** Duke ezredes...), 482.
131 **Kádár:** *A Ludovikától...*, 648.
132 **Pogány András:** Király Kornélról in: *Új Látóhatár* 1970. évi (XIII. évf.) 4. sz., 377-380.
133 **Kádár:** *A Ludovikától...*, 649-650.
134 A Veréb Misszió („Mission Sparrow") kijelölt tagjai voltak: Florimond Duke ezredes, parancsnok; Alfred M. Suarez őrnagy, rádiós; Guy T. Nunn százados, tolmács; valamint Howard K. Travers (Central Valley/USA, 1893. 02. 19. – ?, 1976. 12. 25.), az amerikai Külügyminisztérium bevándorlási osztályának vezetője, tanácsadó, korábban a budapesti amerikai követség másod-, majd első titkára (1936–1941). Ő késve érkezett vissza szabadságáról, így lekéste a misszió indulását.

135 **Sz. I.:** Hol ért földet Duke ezredes? in: *Új Látóhatár,* 1969. évi (XII. évf.) 1. sz., 96.
136 **Kovács:** *Magyarország...*, 37-39., illetve **Kovács:** „Duke ezredes...", 482-484, valamint **Kádár:** *A Ludovikától...*, 569.
137 **Duke, Florimond – Swaart, Charles M.:** *Name, Rank and Serial Number,* (New York: Meredith Press, 1969) (a továbbiakban **Duke:** *Name, Rank...*), 22.
138 **Jobbágy Domokos:** Duke ezredes vállalkozása in: *Új Látóhatár* 1969. évi (XII. évf.) 4. sz., 378.
139 *ÁBTL* V-93.259, 485.
140 PIL 274. f. /11. cs. / 16. őe., 90.
141 **Kovács:** *Magyarország...*, 40-41; **Kovács:** Duke ezredes..., 486, valamint **Duke:** *Name, Rank...*, 45-47.
142 **Kádár:** *A Ludovikától...*, 654.
143 *ÁBTL* A-414/5. 17.
144 **Duke:** *Name, Rank...*, 57-58.
145 *ÁBTL* V-93259. 485.
146 **Kovács:** *Magyarország...*, 41, illetve **Kovács:** Duke ezredes..., 487.
147 **Duke:** *Name, Rank...*, 96-97, valamint **Kovács:** Duke ezredes..., 488.
148 **Kovács:** *Magyarország...*, 42; **Kovács:** Duke ezredes..., 488, valamint **Duke:** *Name, Rank...*, 60. A rádiókészüléket a misszió tagjai a földet érés után először elrejtették, majd megmutatták és átadták Király őrnagynak, aki – az amerikaiakkal együtt – magával vitte Budapestre.
149 *ÁBTL* V-93259, 487-488.
150 *ÁBTL* V-93259, 486.
151 Duke ezredes csoportját a Keleti Pályaudvarra, majd onnét vonattal Belgrádba szállították. A következő napokban az amerikaiakat a Luftwaffe balkáni hírszerző központjában hallgatták ki. Amikor végül épp egy hadifogolytáborba szállították volna őket, megtörtént az, amitől tartottak: megjelentek a német SD tisztjei és Duke-ék átkerültek az SS belgrádi központjába, majd onnét vissza Budapestre. A feszült légkörben zajló, április végi kihallgatásaik a Majestic szállóban zajlottak. Ennek során az SD-tisztek tudtukra adták, tisztában vannak, hogy valójában miért érkeztek Magyarországra. Annak ellenére, hogy Duke elé tették Ujszászy német fogságban írott beismerő vallomását, az amerikaiak következetesen ragaszkodtak a Tito-féle meséhez. Végül elszállították őket a Bécstől 20 km-re levő kaisersteinbrucki hadifogolytáborba, ahonnan 1944. augusztus 23-án átkerültek a colditzi (Szászország) várbörtönbe, ahol a kiemelt státusú angolszász foglyokat őrizték. Az amerikai hadsereg 1945. április 15-én érte el a börtönt, s szabadította ki a foglyokat; a csoport 13 hónapos megpróbáltatásai ezzel véget értek.
152 **Kádár:** *A Ludovikától...*, 655.
153 Ekkor a 2. vkf. osztály birtokában a közvetlen, konspirált kapcsolattartásra két darab amerikai gyártmányú rádiókészülék volt. Az elsőt Hatz Ottó vezérkari alezredes, szófiai katonai és légügyi attasé kapta az amerikaiaktól, kalandos körülmények között Törökországban, 1943 szeptemberében. A második nagyteljesítményű rádiókészüléket a Veréb Misszió hozta magával. Ezt a készüléket adta át Ujszászy a németeknek, míg a Hatz által beszerzett rádió-berendezés sorsáról nem rendelkezünk adatokkal.
154 *ÁBTL* A-414/5, 11-12.
155 *ÁBTL* V-93.259, 486. Egyes – a Foreign Office-ba is eljutott –, a valósággal homlokegyenest ellenkező álhírek szerint Ujszászy ebben az időben a megszállók oldalán tevékenykedett (a nyilasokkal együttműködve), 1944. március 22. után a letartóztatások új hullámának elindítója volt. Lásd egy brit külügyminisztériumi tisztviselőnek a SOE isztambuli irodája 1944. április 13-i számjeltávirata alapján készült jelentését. (1944. 04. 15.) a német megszállás utáni budapesti letartóztatásokról és Ujszászy (állítólagos) tevékenységéről (TNA HS 4/99) a kötet dokumentumai között (szerk).
156 **Czettner:** *A mi kis...*, 368.
157 *A Wilhelmstrasse...*, 824.
158 **Kristóf Károly:** *„Sie...Sie...Spionin!"* – Interjúsorozat Karády Katalinnal, 7-8.
159 **Kádár:** *A Ludovikától...*, 677-678.
160 Rosch Gábor összeállításából (A Svábhegy modern üdülőszállói in: *Hegyvidék,* 2003. április 9., 7) ismeretes, hogy a Svábhegyen 1937 és 1941 között épült 11 szálló és társasüdülő között három Majestic nevű szálló is volt – ezeket a szakirodalomban is gyakran összecserélik. Közvetlenül a fogaskerekű állomásnál található az 1896-ban épült Svábhegyi Nagyszálló (Karthausi u. 2.), 1944-ben Hain Péter és csoportja egyik székhelye. Mellette épült (1937) a Majestic szálló

(Karthausi u. 4/a.), ez volt Eichmann főhadiszállása, ez a valódi Majestic! A következő épület a Mirabelle üdülőszálló (1938, Karthausi u. 6.) ezt is használta az SD, így Gerhard Clages is. Tovább haladva az útkanyarulatban (Evetke u. 2.) épült (1939) a Lomnic üdülőszálló. (Ez volt Dieter Wisliceny székhelye, de volt itt irodája Hain Péternek es Ferenczy Lászlónak is.) Ugyanitt a jobb oldalon volt az Evetke u. 1. szám alatt a Kis Majestic, ezt fogdának használták, de Eichmannak itt is volt irodája. A Melinda út 16. szám alatt, az Eden szállóban (1940–1941, korábban a gazdagok tüdőszanatóriuma) német katonaság helyezkedett el. Közelében a Melinda út 24-26. szám alatti társasüdülő (1940) három nevet is viselt: Biju, Széplak (ez a leggyakrabban használt neve a hotelnek) és Új Majestic. Ujszászy kihallgatásai többnyire *itt* zajlottak, de ez a színhelye Duke ezredes és Kádár Gyula Clages általi kihallgatásainak is. Mindazonáltal ne feledkezzünk meg a Melinda társasüdülőről (1941, Melinda út 30-32. sz.) sem, ahol Clagesnek úgyszintén volt egy irodája – itt került sor Karády Katalin kihallgatásaira. Kádár Gyula leírása alapján elképzelhető, hogy a németek részben itt folytatták ellene (és Ujszászy ellen) a vizsgálatot (szerk.).
161 PIL 274. f. /11. cs. / 16. őe., 90.
162 *ÁBTL* A-414/3, 23.
163 **Duke:** *Name, Rank...*, 85-86.
164 **Kovács:** „Duke ezredes...", 489.
165 Szentmiklósy Andort a megszállás után letartóztatta az SD. Bár az úgynevezett béketapogatózások szinte minden mozzanatáról tudomással bírt, a Veréb Misszióban csak közvetett szerepe volt. A Fő utcai börtönben egyébként az Ujszászy melletti, 323. számú cellában helyezték el, s mivel a kihallgatások során következetesen tagadott, többször bántalmazták. Később tanúként hallgatták ki Ujszászy ügyében – a Szombathelyi Ferenc és társai per során – majd október 15. után Dachauba hurcolták, ahol kiütéses tífuszban elhunyt. Lásd ehhez *ÁBTL* A-414/2, 60-61, valamint **Borbándi Gyula:** *Magyar politikai pályaképek 1938–1948,* (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1997), 433.
166 *A Wilhelmstrasse...*, 834.
167 *ÁBTL* V-168, 39.
168 **Szita:** *A Gestapo...*, 146 és 247.
169 *ÁBTL* A-414/5, 15.
170 **Szinai Miklós – Szűcs László** (szerk.): *Horthy Miklós titkos iratai,* (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1965), 454-457.
171 **Ránki György** (szerk.): *Hitler hatvannyolc tárgyalása 1939–1944. Hitler Adolf tárgyalásai kelet-európai államférfiakkal,* második kötet, (Budapest: Magvető Kiadó, 1983), 328-329, valamint *A Wilhelmstrasse...*, 868-869.
172 **Szakály Sándor:** Szombathelyi Ferenc vezérezredes és társai a Honvéd Vezérkar főnökének bírósága előtt in: *Honvédség és tisztikar 1919–1947,* (Budapest: Ister, 2002) (a továbbiakban **Szakály:** *Szombathelyi és társai...*), 256. (A tanulmányt először a *HK* 1986. évi (CIX. évf.) 1. számában, a 182-202. oldalain közölték.)
173 **Kádár:** *A Ludovikától...*, 691.
174 *A Wilhelmstrasse...*, 846-847.
175 **Szakály:** *„Szombathelyi és társai...*", 256.
176 *ÁBTL* A-414/3, 24.
177 *A Wilhelmstrasse...*, 878.
178 **Kádár:** *A Ludovikától...*, 710. Bangha Ernő a Testőrség történetéről írott monográfiájában nem említi, hogy Ujszászy vagy Kádár 1944 nyarán ott tartózkodtak volna. Lásd ehhez **Bangha Ernő:** *A Magyar Királyi Testőrség 1920–1944,* (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1990).
179 Várkonyi László interjú. Készítette Szitányi György 1990-ben. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 295. sz., 104. o. Várkonyi a tervezett út időpontját minden bizonnyal tévesen az október 15-öt megelőző napokra helyezi.
180 **Kovács:** *Magyarország...*, 66-67.
181 **Kádár:** *A Ludovikától...*, 728.
182 **Vigh Károly:** *Ugrás a sötétbe,* (Budapest: Magvető Kiadó, 1984) (a továbbiakban **Vigh:** *Ugrás...*), 207.
183 *ÁBTL* A-414/5, 5.
184 **Kovács:** *Magyarország...*, 69-71.
185 A források bizonytalanok abban a kérdésben, hogy Ujszászynak Rajk milyen néven mutatko-

zott be, azaz a tábornok tisztában volt-e azzal, kivel találkozik. A volt vezérőrnagy feljegyzésében nem nevezi partnerét néven, csak a Kommunista Párt megbízottjaként emlegeti. E kérdéskört a szerkesztői előszó már kellően részletezte, a magam részéről csak annyi megjegyzést tennék, hogy ha Rajk nem (illetve csak kereszt-, vagy mozgalmi nevén) is mutatkozott be, Ujszászy a személyét a korábbi nyomozások révén jól ismerhette. Ráadásul annyi szakmai óvatosságot feltételezhetünk a tábornokról, hogy egy feszült, konspiratív időszakban alaposabban utánanéz, kivel is találkozik.

186 **Bokor Péter:** *Végjáték a Duna mentén. Interjúk egy filmsorozathoz,* (Budapest: RTV-Minerva–Kossuth Kiadó, 1982), 289-290.

187 **Vigh:** *Ugrás...*, 212.

188 **Kádár:** *A Ludovikától...*, 730.

189 **Kovács:** *Magyarország...*, 81-84.

190 *ÁBTL* A-414/2, 18–19.

191 A tárgyalási jegyzőkönyv megmaradt részleteit közzétette: Szakály Sándor in: **Szakály:** „Szombathelyi és társai...", 256-297. A vádindítványt közzétette: **Zinner Tibor – Róna Péter:** *Szálasiék bilincsben II,* ? (Budapest: Lapkiadó Vállalat, 1986), 22-24, valamint (részleteiben) Kádár Gyula in: **Kádár:** *A Ludovikától...*, 732. Kádár a tárgyalás időpontját tévesen október 13-14-ében adja meg.

192 **Szakály:** *„Szombathelyi és társai...",* 253, valamint **Kádár:** *A Ludovikától...*, 732.

193 **Szakály:** *„Szombathelyi és társai...",* 277-278.

194 **Kádár:** *A Ludovikától...*, 733.

195 *ÁBTL* A-414/5, 6.

196 *ÁBTL* A-414/2, 30, valamint **Kádár:** *A Ludovikától...*, 737-738. Kádár nem említi, hogy Ujszászy a lakásán járt volna, csak annyit ír, a felesége tájékoztatta arról, hogy a vezérőrnagy felhívta és közölte vele, a nyilasok mindkettőjüket keresik.

197 *ÁBTL* V-130.792, 13.

198 **Benedek István Gábor:** 'Sokszorosan bizalmas' levéltár. Újszászy, Wallenberg, Füst Milán és a többiek in: Népszabadság, 2000. évi (LVIII. évf.) 42. sz., 32. (A továbbiakban **Benedek:** 'Sokszorosan bizalmas'...).

199 HL HM 2.999. biz./8.e. – 1945. sz.

200 Lásd ehhez **Szita Szabolcs:** *Ujszászy István utolsó évei* című tanulmányát a kötetben.

201 **Gosztonyi Péter:** *A magyar honvédség a második világháborúban,* (Róma: Katolikus Szemle, 1986), 42.

202 A Svábhegy környéki harcokhoz lásd **Kalakán László:** A Svábhegy és környéke 1944–45 telén in: **Markó György** (szerk.): *Az elsodort város. Emlékkötet Budapest ostromának 60. évfordulójára,* (Budapest: PolgArt kiadó, 2005).

203 **Kovács:** *Magyarország...*, 159.

204 **Ravasz István** (szerk.): *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs,* (Budapest: Petit Real, 1997), 454-455.

205 Szita Szabolcs moszkvai kutatásai tisztázták (lásd tanulmányát: *Ujszászy István utolsó évei*), hogy Ujszászyt (is) a Butirka börtönben hallgatták ki, míg a ljubjankai fogsága valószínűleg a számos legenda egyikét képezi, ott legfeljebb csak rövid ideig, talán csak néhány órán át tartották fogva.

206 **Macartney:** *Teleki...*, 273.

207 A röpcédulák szövegét közli **Szakály Sándor:** Stomm Marcel és a „magyar légió" in: **uő.:** *Hadsereg, politika, társadalom,* (Budapest: Lánchíd Kiadó, 1991), 133–134.

208 *ÁBTL* A-414/2, 59.

209 **Bergström, Christer – Antipov, Vladislav – Sundin, Claes:** *Graf and Grieslawsky – A pair of Aces* (Hamilton: Eagle Edition, 2002) (*A továbbiakban* **Bergström...:** *Graf and Grielawsky...*), 266-267., Ebben a zónában volt fogoly a később világhírűvé vált – osztrák származású – etológus, Konrad Lorenz is, aki Krasznogorszkban lágerorvosként tevékenykedett, részben itt írta első könyvét, amely utolsó műveként, már halála után, „Az orosz kézirat" címen jelent meg.

210 **Radnóti Zsuzsa:** *Örkény István hadifogolyévei. Beszélgetés a Lágerek népe orosz kiadásáról* (interjú Varga Évával) in: Népszabadság, 2006. április 2-i szám, 6.

211 **Bergström...:** *Graf and Grielawsky...*, 266–267.

212 **Borsányi:** *A magyar tragédia...*, 267-268.

213 Gróf **Stomm Marcell:** *Emlékiratok* (sajtó alá rendezte Galyas Ferenc), (Budapest: Magyar Hírlap könyvek, 1990.) 157. A tábornok nevét következetesen Stomm Marcel alakban írta, használta.

214 **Györkey:** *Vae victis...* 131-132.

215 Lásd e kötetben, a forrás megjelölésével – 1-es függelék; 1/5. *[Kivonat Ujszászy szovjet fogságban tett nyilatkozatából: részletek a nürnbergi törvényszék elé beterjesztett „vallomásá"-ból].*

216 **Borsányi:** *A magyar tragédia...*, 265.

217 **Macartney:** *Teleki...*, 291.

218 **Gosztonyi:** *A magyar honvédség...*, 34.

219 Kuno Heribert Fütterer egykori légügyi attasét 1946. január 14-én pár hónapra az amerikai hatóságok „kölcsönadták" a budapesti Politikai Rendészeti Osztálynak, hogy a magyar háborús bűnösök ügyében kihallgathassák. Eközben polgári bejelentés alapján külön vádat emeltek ellene, amely szerint légügyi attaséi beosztásában, 1944 szeptemberétől az általa használt villa lakóját szándékosan elhurcoltatta, hogy így ő költözhessen be. Figyelemre méltó, hogy a kihallgatások során szó sem esett Kassa bombázásáról, s általában a magyar tábornokokkal ápolt kapcsolatáról. Igaz, ekkor még nem hangzott el Ujszászy nürnbergi vallomása, s a háborús bűnösök utáni kutatás túlságosan a kezdeti fázisban volt ahhoz, hogy – utólagos nyomozások keretében – az egyes események körülményeit részletekbe menően kezdjék tisztázni. Fütterert pár hónap után visszaszállították Németországba. 1947. október 16-án a magyar hatóságok elfogatóparancsot adtak ki ellene, egyúttal ismételt „kölcsönadását" kérték az amerikaiaktól, de azt már nem teljesítették.

220 *ÁBTL* V-117743, 126. 1990. november 1-jén a Legfelsőbb Bíróság felmentette László Dezsőt a terhére kirótt bűncselekmények elkövetésének vádja alól.

221 A második, Mihajlović tábornok tevékenységével kapcsolatos dokumentum szövegének fordítását: 1-es függelék; 1/6. *[Ujszászy szovjet fogságban tett nyilatkozata Mihajlović áruló tevékenységéről]* lásd e kötetben.

222 **Romsics Ignác:** Újszászy István: Habsburg-kísérletek a dunai blokk létrehozására. A vezérőrnagy vallomása szovjet fogságban in: Magyar Nemzet 1993. évi (LVI. évf.) 118. szám, 16. Lásd a dokumentumot teljes terjedelmében e kötetben, a forrás megjelölésével – 1-es függelék; 1/7. *[Ujszászy szovjet fogságban tett nyilatkozata: Habsburg-kísérletek a dunai blokk létrehozására].*

223 *ÁBTL V-*168, 4. A nyilatkozatot tevő Sigetter Viktort a Rajk-per mellékpere során elítélt Kuthy Lászlóval kapcsolatos vizsgálatok részeként tartóztatták le. (Lásd ehhez a feljegyzésekhez készített életrajzi áttekintéseket.) A vizsgálati anyaghoz csatolt javaslatban a következő olvasható: *„A fent említett VKF 2. osztályvezetők közül Ruszkait a Népbíróság halálra ítélte. Ujszászy a Szovjetunióban meghalt.* [kiemelés tőlem – K. Z. A.] *Hennyei jelenleg Münchenben angolszász hírszerzők szolgálatában áll, Zákó és Vasvári Németországban a Magyar Harcosok Bajtársi Szövetségének és a francia hírszerzés magyar tagozatának vezetői. Kuthy volt vezds. jelenleg a Hatóság őrizetében van."* 4. lap. A forrás Ujszászy halálára vonatkozó adatait közzétette: **Szakály:** *A magyar katonai hírszerzés...* 689.

224 *„Az orosz Vojennije Memoriáli szervezet és a magyar Hadisírgondozó Iroda tevékenységének köszönhetően ebben a temetőben is rendezett körülmények között, gondozott parcellákban nyugszanak a magyar hadifoglyok, sírjaik gránitkeresztekkel vannak megjelölve. A kisebbik katonai parcella 600 négyzetméteres, ahol fekete márvány emlékmű áll az itt elhunyt magyar katonák tiszteletére. A másik, nagyobb parcellában kopjafa és egy keskeny pad jelzi, hogy itt is magyar katonák nyugszanak tömegsírban."* – **Radnóti Zsuzsa:** Örkény István hadifogolyévei. Beszélgetés a Lágerek népe orosz kiadásáról (interjú Varga Évával) in: Népszabadság, 2006. április 2-i szám, 6.

225 **Györkey:** *Vae victis...* 129-130.

226 **Szabó Miklós:** *A Ludovikától a Magvetőig,* in: Beszélő III. évf. 10. sz. (1998. október), 32.

1. Ujszászy István első világháborús minősítési lapjai (1914–1918) (*HL* Tiszti személyügyi és anyakönyvi lapok, minősítési táblázatok 2000/1984. szám)

Vormerkblatt für die Qualifikationsbeschreibung

für die Zeit vom 15. Oktober 1914 bis [illegible] 1916.

1	auszufüllen durch den Beschriebenen	Charge, Standesverhältnis	[illegible]
2		Vor- und Zuname	[illegible]
		Bei nichtaktiven (Landsturm-) Gagisten letzter ständiger Friedensaufenthalt:	
3		Standeszuständiger Truppenkörper (Militärkommando [Landwehrgruppe] bzw. Landsturmbezirkskommando)	[illegible]
4		Befördert (womöglich PVBl.)	[illegible] 1915 [illegible]
5		Im Laufe des Krieges verliehene Allerhöchste Auszeichnungen, dann Belobungen vom Divisionskommando aufwärts (womöglich Anführung des PVBl. oder Befehls)	[illegible]
6	auszufüllen vom Beschreibenden, eventuell Kommission	Kurze Beschreibung betreffs Charakter, militärischer Eigenschaften, Verhalten im Gefechte, besondere Waffentaten und Tätigkeiten	[illegible]
7		Eignung zur Führung des nächsthöheren Kommandos. Funktionen. Besondere Eignung für bestimmte Dienstzweige oder Posten	[illegible]
8		Einwirkung auf Untergebene, Eignung zur Führung von Offizierskorps, Anstalten etc.	[illegible]
9		Anmerkung	
10		Datum und Unterschrift des (der) Verfasser(s); hiebei bestätigen, für welche Zeit die Beschreibung von jedem derselben gilt	[illegible] 1916 [illegible]
11	auszufüllen vom unmittelbaren Vorgesetzten der Beschreibenden	Begutachtung	

HADTÖRTÉNELMI LEVÉLTÁR TULAJDONA

Lag.-Nr. 13876.

Verwendung im Kriege (chronologisch geordnet)

auszufüllen vom Beschriebenen

12 von bis	Dienstverwendung (Kommando, Truppe, dienstliche Stellung)	In dieser Verwendung mitgemachte Gefechte, Operationen, besondere größere Arbeiten etc.	Vorgesetzte im nebenstehenden Dienstverhältnis (Augenzeugen besonderer Waffentaten)	Verwundungen, Erkrankungen (in welchen Sanitätsanstalten, Urlaube, wo?)
[illegible] 1914 – [illegible] 1914	[illegible]	[illegible]		
[illegible] 1914 – [illegible] 1915	[illegible]	[illegible]		
[illegible] – [illegible] 1915	[illegible]	[illegible]		
[illegible] – [illegible] 1915	[illegible]	[illegible]		[illegible]
[illegible] 1915 – [illegible] 1916	[illegible]	[illegible]		[illegible] 1916 [illegible]
[illegible] – [illegible] 1916	[illegible]	[illegible]		
[illegible] – [illegible] 1915	[illegible]	[illegible]		

HADTÖRTÉNELMI LEVÉLTÁR TULAJDONA

Unterschrift des Beschriebenen, womit derselbe für die Richtigkeit der selbst gemachten Angaben haftet: [illegible]

K. u. k. Feldhaubitzregiment Nr. 17
(Kommando, Behörde, Anstalt.)

37633

Vormerkblatt für die Qualifikationsbeschreibung

für die Zeit vom 1. Juni 1916 bis 31. Mai 1917.

1	Charge, Standesverhältnis	K. u. k. Oberleutnant [illegible]	Bei nichtaktiven (Landsturm-) Gagisten letzter ständiger Friedensaufenthalt: —
2	Vor- und Zuname	[illegible]	
3	Standeszuständiger Truppenkörper (Militärkommando [Landwehrgruppe] bzw. Landsturmbezirkskommando).	K. u. k. [illegible] Nr. 3.–	
4	Befördert (womöglich PVBl.)	[illegible] 1915 [illegible] 1915	
5	Im Laufe des Krieges verliehene Allerhöchste Auszeichnungen, dann Belobungen vom Divisionskommando aufwärts (womöglich Anführung des PVBl. oder Befehls)	[illegible] 1915 [illegible] 1917 [illegible] 1917	
6	Kurze Beschreibung betreffs Charakter, militärischer Eigenschaften, Verhalten im Gefechte, besondere Waffentaten und Tätigkeiten	[illegible]	
7	Eignung zur Führung des nächsthöheren Kommandos. Funktionen. Besondere Eignung für bestimmte Dienstzweige oder Posten	[illegible] geeignet. – [illegible]	
8	Einwirkung auf Untergebene, Eignung zur Führung von Offizierskorps, Anstalten etc.	[illegible]	
9	Anmerkung	—	
10	Datum und Unterschrift des (der) Verfasser(s); hiebei bestätigen, für welche Zeit die Beschreibung von jedem derselben gilt	[illegible] 1917 [illegible] 1917	
11	Begutachtung	[illegible]	

auszufüllen durch den Beschriebenen (1–5); auszufüllen vom Beschreibenden, eventuell Kommission (6–10); auszufüllen vom unmittelbaren Vorgesetzten der Beschreibenden (11)

Lag.-Nr. 1387

12

Verwendung im Kriege (chronologisch geordnet)

auszufüllen vom Beschriebenen

von bis	Dienstverwendung (Kommando, Truppe, dienstliche Stellung)	In dieser Verwendung mitgemachte Gefechte, Operationen, besondere größere Arbeiten etc.	Vorgesetzte im nebenstehenden Dienstverhältnis (Augenzeugen besonderer Waffentaten)	Verwundungen, Erkrankungen (in welchen Sanitätsanstalten, Urlaube, wo?)
[illegible] 1916	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible] 1916	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible] 1916				[illegible]
[illegible] 1916	[illegible]		[illegible]	
[illegible] 1916				[illegible]
[illegible] 1916 – [illegible] 1917	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible] 1917	[illegible]	[illegible]	[illegible]	

13 Unterschrift des Beschriebenen, womit derselbe für die Richtigkeit der selbst gemachten Angaben haftet:

[illegible]

K. u. k. Feld Artill.-Regiment (1... 117/ früher ...)
(Kommando, Behörde, Anstalt.)
... 151/1918.

Vormerkblatt für die Qualifikationsbeschreibung

für die Zeit vom 30. September 1917 bis 17. Okt. 1918.

1	auszufüllen durch den Beschriebenen	Charge, Standesverhältnis	[illegible] Oberleutnant ...	Bei nichtaktiven (Landsturm-) Gagisten letzter ständiger Friedensaufenthalt: —
2		Vor- und Zuname	[illegible]	
3		Standeszuständiger Truppenkörper (Militärkommando [Landwehrgruppe] bzw. Landsturmbezirkskommando)	[illegible] ... 1918. [illegible]	
4		Befördert (womöglich PVBl.)	[illegible] 1915, [illegible] 1915	
5		Im Laufe des Krieges verliehene Allerhöchste Auszeichnungen, dann Belobungen vom Divisionskommando aufwärts (womöglich Anführung des PVBl. oder Befehls)	[illegible]	
6	auszufüllen vom Beschreibenden, eventuell Kommission	Kurze Beschreibung betreffs Charakter, militärischer Eigenschaften, Verhalten im Gefechte, besondere Waffentaten und Tätigkeiten	[illegible] ... 1918.	
7		Eignung zur Führung des nächsthöheren Kommandos, Funktionen. Besondere Eignung für bestimmte Dienstzweige oder Posten		
8		Einwirkung auf Untergebene, Eignung zur Führung von Offizierskorps, Anstalten etc.		
9		Anmerkung		
10		Datum und Unterschrift des (der) Verfasser(s); hiebei bestätigen, für welche Zeit die Beschreibung von jedem derselben gilt		
11	auszufüllen vom unmittelbaren Vorgesetzten der Beschreibenden	Begutachtung		

Lag.-Nr. 13871. [illegible]

12	Verwendung im Kriege (chronologisch geordnet)				
	auszufüllen vom Beschriebenen				
	von bis	Dienstverwendung (Kommando, Truppe, dienstliche Stellung)	In dieser Verwendung mitgemachte Gefechte, Operationen, besondere größere Arbeiten etc.	Vorgesetzte im nebenstehenden Dienstverhältnis (Augenzeugen besonderer Waffentaten)	Verwundungen, Erkrankungen (in welchen Sanitätsanstalten, Urlaube, wo?)
	30/IX. – 27/X. 1917.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
	27/X. – 23/XI. 1917.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
	23/XI. 1917. – 30/XII. 1917.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
	30/XII. 1917. – 1/I. 1918.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible] 15/XII. 1917 bis 4/I. 1918 [illegible]
	1/I. 1918. – 23/VII. 1918.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
13	Unterschrift des Beschriebenen, womit derselbe für die Richtigkeit der selbst gemachten Angaben haftet: [illegible] 647, ... 1918. [illegible]				

	Verwendung im Kriege (/: chr. geordnet:) ausgefüllen vom Beschriebenen				
12	von bis	Diensteseinteilung	Mitgemachte Gefechte	Vorgesetzte	Anmerkungen
	26/VIII. – 10/IX. 1918	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
	10/IX. – 11/IX. 1918				[illegible]
	[illegible] – 3/II. 1917 –			30/IX. 1917 –	
	31/II. 1917 bis 30/IX. 1917	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

[illegible] 10/IX. 1918 – Feldpost 648. – [illegible]

2. Ujszászy István első világháborús kitüntetései I.: Ezüst Katonai Érdemérem hadiszalagon (1916) (Wien, *Kriegsarchiv*, Belohnungsakten {a továbbiakban *BA*}, Offiziers-Belohungsakten {a továbbiakban *OBA*} Nr. 126240).

J. 040 Stephan Ujszászy — 28.Sep. 1918

4. u. k. F. Hb. Bt. 4./47. FAB 3.

Res. Nr. 89./1916.

3/1015 161/15 a OK 3683/VI

f. o. bid. ifm. adel. Trsf. m. auffrd. 3/10.15

FaB 3.

Belohnungsantrag

	Charge	Oberleutnant (aktiv)
	Vor- und Zuname	Stefan von Ujszászy — 228
	Standeskörper	F. Hb. Rgt. [illegible]
	Diensteseinteilung	Erster Off. bei Bt. 4.
	Personaldaten	Rang 1./II. 1915. Nr. 4.
5	Anlaß (Waffentat, Dienstleistung usw.) bei Angabe von Ort und Zeit	In Anerkennung tapferen Verhaltens vor dem Feinde: Hat sich während der Kämpfe vom 6–16. VII. 1916. teils als Beobachter und Feuerleitender, teils als 1. Off. besonders hervorgetan. Als 1. Off. gelang es ihm durch seine im heftigen Art. Feuer kaltblütig und besonnen getroffenen Vorkehrungen die Bt. am hellen [illegible] trotz intensiver Beschiessung des eingesehenen Aufahrtsweges ohne Verluste aus der unhaltbar gewordenen Stellung hinauszubringen.
7	Seit wann im Felde (von — bis)	Seit 10./II. 1915. ununterbrochen im Felde.
8	Verwundet, gefallen, vermißt oder kriegsgefangen	–/.
9	Etwa unerledigter Antrag	–/.
10	Besitzt bereits inländische Friedens- und Kriegsdekorationen	Br. Mil. V. M. am Bande des M. V. K. (P. V. Bl. 101 von 8. II. 1915)
11	Antrag des Verfassers	Silb. Mil. V. M. am Bande des M. V. K.
12	Datum und Unterschrift des Verfassers	Feldpost 14, am 26. VII. 1916. [signature]
13	Begutachtung und Antrag des Brigadiers	M. kir. 20. Honv. táb. tüzérdandár parancsnokság Res. Nr. 519 Feldpost 14 am 24/VII. 1916 — silb. [signature]
14	Begutachtung und Antrag des Divisionärs	K. ung. 20. Honvéd Infanterie-Truppen-Divisionskommando Beantrage: [stamp] Res. Nr. 917/2. Feldpost 14 am 28/VII. 1916. [signature]
15	Begutachtung und Antrag des Korps-Kommandanten	Teschen [?] 5/9. 1916. 4. Dl. Nr. 7267. Kps Kmdo. [stamp] [illegible] am 191 [signature: Josephgoles?]
16	Begutachtung und Antrag des Armee-Kommandanten	Präs. Feldpostamt 515, am 20/9. 1916. K. u. k. 5. A. K. Ostbahn. A. N. 3349 mit [illegible] Beantrage: [stamp] am 26/9. 1916. [signature]
17	Für eventuelle Bemerkungen und Anträge sonstiger Kommandanten und Dienststellen	am 191

126240

3. Ujszászy István első világháborús kitüntetései II.: Ezüst Katonai Érdemérem hadiszalagon kardokkal másodszori adományozás (1917) (Wien, *Kriegsarchiv, BA, OBA* Nr. 155065)

K. u. k. Feldhaubitz-Regiment No 17.   - 6. Mai 1917

Zu Nr. Res. Nr. 82.

2643/126240

Belohnungsantrag

2572 15

1	Charge	K.u.k.Oberleutnant/:aktiv:/
2	Vor- und Zuname	S T E F A N U J S Z Á S Z Y 520
3	Standeskörper	K.u.k.Fst.Art.Baon Nr.3
4	Diensteseinteilung	Regimentsadjutant beim F.Hb.Rgt.Nr.17
5	Personaldaten	Rang:1./11.1915;Nr.4. 22 Jahre alt./:P.V.Bl.Nr.180/1915:/
6	Anlaß (Waffentat, Dienstleistung usw.) bei Angabe von Ort und Zeit	Für tapferes Verhalten vor dem Feinde ! Oblt.Ujszászy war aus Anlass der Unternehmung am 26./3.1917 gegen Kote 126 südl.Biglia als Verbindungsoffizier des Art.Gruppenkommandos „Kantner" bei der Infanterie. – Seinem unermüdlichen, ausserordentlich gewissenhaften Wirken auf diesem Dienstposten ist ein grosser Teil der Möglichkeit des richtigen Zusammenarbeitens zwischen Art.und Inf.zuzuschreiben. – Auch hat Oblt.Ujszászy durch persönliches Eingreifen bei Durchführung des Stellungswechsels einer schweren Haubitze im fdl.Art.Feuer das zweimal abgestürzte Geschütz flott gemacht und den Stellungswechsel ermöglicht.
7	Seit wann im Felde (von — bis)	vom 10./6.1915 – 2./9.1916; vom 10./11.1916 ununterbrochen.
8	Verwundet, gefallen, vermißt oder kriegsgefangen	———
9	Etwa unerledigter Antrag	———
10	Besitzt bereits inländische Friedens- und Kriegsdekorationen	Br.M.V.M.a.B.d.M.V.Kr.m.Schw./:P.V.Bl.161/1915:/ Silb.M.V.M.a.B.d.M.V.Kr.m.Schw./:P.V.Bl.18/1917:/
11	Antrag des Verfassers	zum zweitenmale Silb.M.V.M.a.B.d.M.V.Kr.m.Schw.
12	Datum und Unterschrift des Verfassers	Feldpost 647, am 30./3.1917.– Kantner ... Kmdt. v. F.H.R. 17.
13	Begutachtung und Antrag des Brigadiers	K. u. k. 17. Feldartilleriebrigade Res.Nr. 231/26 Feldpost 647 am 31./3. 1917
14	Divisionärs	Res. Dl. Nr. 3701 des 48. J.T.D. Kmdos, 1 m. Schw. Feldpost 628 am 1/4 1917
15	Korps-Kommandanten	Gesehen 7/4 1917. Dl. Nr. 2452 17. Kps Kmdo 1 m. Schw. am 191
16	Armee-Kommandanten	Präs. Feldpostamt 516, am 15/4 1917 Beantrage: 1 K. u. k. 5. A. K. ... A. N.: 1886/26 am 16/4 1917
17	Für eventuelle Bemerkungen und Anträge sonstiger Kommandanten und Dienststellen	am 191

155065

4. Ujszászy István első világháborús kitüntetései III.: Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel és kardokkal (1917) (Wien, *Kriegsarchiv, BA, OBA* Nr. 201526)

K. u. k. Feldhaubitz-Regiment No 17   24.Okt.1917

Zu Nr. 25 res.   2643/126240

Belohnungsantrag

3282/155065

1	Charge	k.u.k.Oberleutnant /:aktiv:/
2	Vor- und Zuname	Stefan Ujszászy
3	Standeskörper	k.u.k.Festungsartilleriebaon Nr.3,
4	Diensteseinteilung	Rgtsadjutant beim F.H.R.Nr.17 und Adjutant beim k.u.k.Artilleriegruppenkommando "Kantner".
5	Personaldaten	Rang 1./11.1915,Nr.4 /:P.V.Bl.Nr.180 von 1915:/ 10
6	Anlaß (Waffentat, Dienstleistung usw.) bei Angabe von Ort und Zeit	Für tapferes Verhalten vor dem Feinde ! Oblt.Ujszászy hat sowohl in der 10.als auch jetzt in der 11.Isonzoschlacht als Adjutant beim Rgts.-resp.Art.Gruppenkommando sich in jeglicher Hinsicht hervorgetan. Unter den schwierigsten Verhültnissen,während heftigen fdl.Einflusses versah er seinen Dienst als Adjutant,Beobachter und TelOffz.in beispielgebender Art.-Tag und Nacht unermüdlich tätig,war er stets in der Lage,als Adjutant auch in allen,taktischen Angelegenheiten,die Erledigung der ökon.adm.Sachen für 11 Btn.klaglos zu bewültigen. Ich erachte diesen ausserordentlich gewissenhaften, stets unverdrossen und immer in den Intentionen seines Kommandanten arbeitenden Offz.besonders würdig für die Verleihung einer Allerhöchsten Auszeichnung.
7	Seit wann im Felde (von — bis)	Seit 8./6.1915 bis 2./9.1916;vom 10./11.1916 bis heute.
8	Verwundet, gefallen, vermißt oder kriegsgefangen	———
9	Etwa unerledigter Antrag	Hierst.Res.Nr.75 vom 7/6.1917 auf M.V.K.3.Kl. KD. u.Schw.im Wege ...
10	Besitzt bereits inländische Friedens- und Kriegsdekorationen	br.MVM.a.B.d.MVK.m.Schw./:PVBl.Nr.161 von 1915:/ 11/10. silb.MVM.a.B.d.MVK.m.Schw./:PVBl.Nr.18 von 1917:/ 27/1. z.zweitenmale silb.MVM.a.B.d.MVK.m.Schw./:PVBl.Nr.116/1917/ Karl Trpn Kreuz /:R.Bef.Nr.73 des FHR.Nr.17 von 1917: 28/6.
11	Antrag d. Verfassers	[redacted]
12	Datum und Unterschrift des Verfassers	[redacted] M.V.K.3.Kl. m.KD. und Schw. Feldpost 647 am 13./9.1917.
13	Begutachtung und Antrag des Brigadiers	K. u. k. 17. Feldartilleriebrigade Res. Nr. 445/228 Feldpost 646 am 14./9. 1917
14	Divisionärs	K. k. 44. Schützendivisionskommando. Feldpost 646, am 16. September 1917 Res Nr. 2/2282
15	Korps-Kommandanten	Gesehen 19/9 1917. Dl. Nr. 8498 Mit Einbezug des unerl. BA. beantrage: MVK III (KD) 2/10.17 am 191...
16	Armee-Kommandanten	1. Is. A. Pl. A. Nr. 6390, 10/10 1917 M. V. K. 3. (K. D.) X am 191...
17	Für eventuelle Bemerkungen und Anträge sonstiger Kommandanten und Dienststellen	Mit Einbezug des unerledigten Antrages: MVK-3.(KD) m. Schw. am 191... MVK

Lag.-Nr. 73. – Druck der Athenaeum A.-G., Budapest.

Regiment No 17.

29. Juni 1917

Namensschreibweise und die amtlich bestätigt.

Belohnungsantrag.

		k.u.k.Oblt./:aktiv:/
	...nd Zuname	Stefan U J S Z Á S Z Y
	...skörper	k.u.k.Festungsartilleriebaon Nr.3
	...teseinteilung	Adj.beim FHR.Nr.17 und beim ArtGrpnKmdo."Kantner"
	...onaldaten	Rang 1./11.1915,Nr.4 / PVBl.Nr.180/1915:/
	...lass: (Waffentat) Dienstleistung usw. bei Angabe von Ort und Zeit:	Für tapferes Verhalten vor dem Feinde. Oblt.Ujszaszy,Rgtsadj.des F.H.R.Nr.17, hat während der ganzen 10.Isonzoschlacht den Dienst als Beobachtungsoffz.und TelOffz.beim Art.GrpnKmdo."Kantner"unter den schwierigsten Verhältnissen und unter schwerem fdl.Einflusse mustergiltig versehen.Rastlos und unermüdlich tätig,verstand es dieser brave Offz.ausserdem ununterbrochen in vorzüglicher Art den Dienst als Rgts.-u. Gruppenadj.zu versehen,welche Dienstleistung bei einem Stande in diesem Falle von 12 Batterien äusserste Aufopferung u.nimmer müden Fleiss erforderte. Oblt.Ujszászy wird zur Verleihung einer sichtbar zu tragenden A.h.Belohnung wärmstens empfohlen.
7	Seit wann im Felde (von bis)	vom 8./6.1915 - 2./9.1916;vom 10./11.1916 ununterbrochen.
8	Verwundet, gefallen, vermisst od. kriegsgefangen	———
9	Etwa unerledigter Antrag	Unter hierstell.Res.Nr.81 vom 30./3.1917 für die Silb.MVM.a.B.d.MVK.m.Schw.z.zweitenmale i.Wege d.
10	Besitzt bereits inländische Friedens- oder Kriegsdekorationen	Bronz.MVM.a.B.d.MVK.m.Schw./:PVBl.Nr.161/1915:/ Silb.MVM.a.B.d.MVK.m.Schw./:PVBl.Nr.18/1917:/
11	Antrag des Verfassers	M.V.K.3.Kl./:K.D.:/m.Schw.
12	Datum und Unterschrift des Verfassers	Feldpost 647, am 7./6.191.7.
13	Begutachtung und Antrag des Brigadiers	K. u. k. 17. Feldartilleriebrigade — M.V.K.3 Kl. ... am 8/VI. 1917
14	Divisionärs	Feldpost ... am 9. Juni 1917 — Res. Nr. 2/1654 — Blg. — Schützendivisionskommando 191...
15	Korpskommandant	Geschen 11/6 1917. A. Dl. Nr. 4766 7. KpsKmdo — MVK III (KD) m. Schw.
16	Armeekommandant	Kmdo d. k. u. k. Isonzo-Armee (Gstbs-Abt.) — Präs. Feldpostamt 515, am 17/6 1917 — A. Nr. 3461/12 mit — Blg.
17	Für eventuelle Bemerkungen und Anträge sonstiger Kommandanten und Dienststellen	Geschen! 18/6 1917 A. Nr. 1470 Abschnitt ... 3.Kl.m.Schw.

201526

Lag.-Nr. 72. Druck der Athenaeum A.-G., Budapest.

5. Ujszászy István első világháborús kitüntetései IV.: Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel és kardokkal; másodszori adományozás (1918)(Wien, *Kriegsarchiv, BA, OBA* Nr. 264239)

k.u.k. Feldartillerieregiment Nr. 117

Ich bestätige bei Ehre und Pflicht, dass Oblt. U j s z á s z y im feindlichen Feuer stand und auf die Mitverleihung der Schwerter Anspruch besitzt.

16. JUL. 1918

Zu Nr. 11 res.

Belohnungsantrag

1	Charge	k.u.k.Oblt./:aktiv:/
2	Vor- und Zuname	Stefan U j s z á s z y
3	Standeskörper	k.u.k.schw.Art.Rgt.Nr.10 früher FsAB 3
4	Diensteseinteilung	Adjutant des FAR.Nr.117 u.der ArtGruppe "Nord"
5	Personaldaten	Rang 1./9.1915,Nr.4 , PVBl.Nr.180 v.6./11.1915.
6	Anlaß (Waffentat, Dienstleistung usw.) bei Angabe von Ort und Zeit	Für tapferes Verhalten u.vorzügliche Dienstleistung vor dem Feinde! Hat als Rgts.-u.Gruppenadj./:unterstellt waren dem Grpnkmdo.10 bezw.13 Battn.:/,sowie als Verbindungs-u.Beobachtungsoffz.während der Kämpfe um den Montello u.Nervesa/:Standpunkt S.Salvatore:/in der Zeit vom 15 bis zum 22./6.1918 Hervorragendes geleistet. Tag und Nacht unermüdlich tätig,seinen jeweiligen Dienst unter schwerster fdl.Einwirkung kaltblütig mit grösster Gewissenhaftigkeit versehend,war er ein leuchtendes Vorbild an Pflichttreue für die unterstellten Offze.und Mannschaften.- Trotz der schwer beanspruchenden Kampftätigkeit bewältigte er auch den ganzen adm.Dienst nebstbei im Rgte.musterhaft,was umso schwieriger war, als das Rgt.durch die vorübergehende Auflösung sich in total veränderten Verhältnissen befand,daher gewisse Massnahmen,wie MunNachschub,Verpflegsangelegenheiten etz.,erst fallweise organisiert werden mussten.- Eine über jedes Lob erhabene,dauernd hingebungsvoll arbeitende Stütze seines Kmdtn.halte ich diesen ausserordentlich pflichttreuen Offz.einer Allerhöchsten Auszeichnung im besonderen Masse für würdig.
7	Seit wann im Felde (von — bis)	Vom 8./6.1915 - 2./9.1916;vom 10./11.1916 bis noch.
8	Verwundet, gefallen, vermißt oder kriegsgefangen	———
9	Etwa unerledigter Antrag	———
10	Besitzt bereits inländische Friedens- und Kriegsdekorationen	M.V.K.3.Kl.m.KD.und Schw. PVBl.Nr.235 vom 16./12.1917 Silb.MVM.a.B.des MVK.m.Schw. PVBl.Nr.18 vom 27./1.1917 Silb.MVM.a.B.des MVK.m.Schw.zum 2.Male PVBl.116 v.18.6.1917 Br.MVM.a.B.des MVK.m.Schw. PVBl.Nr.161 vom 11./10.1915 F.k.k. Rgtsber.Nr.73 vom 25./6.1917 des FAR.Nr.117.
11	Antrag d. Verfassers	M.V.K.3.Kl.mit KD.u.Schw.zum 2.Male
12	Datum und Unterschrift des Verfassers	Feldpost 647, am 26./6. 1918. Rgtskmdt.
13	Begutachtung und Antrag des Brigadiers	K. u. k. 17. Feldartilleriebrigadekommando — M.V.K.3 Kl. (KD) ... — Feldpost 647 am 27./6. 1918
14	Divisionärs	K. u. k. 17. J. D. Komdo am 29/6 1918 — Res. A. Nr. 1104 ab 30/6 1918 — MVK III (KD u. S.)
15	Korps-Kommandanten	K. u. k. 24. Korpskommando — Res. Bel. 4/447 — Feldpost 145 am 2/7 1918 — M.V.K. III Kl. (KD) X zum 2ten Male
16	Armee-Kommandanten	K. u. k. 6. Armeekommando — Feldpost 516 am 5/7 1918 — Res.Nr 1561 — Ausz. am ... Blg. 191... — MVK. 3. m. KD.
17	Für eventuelle Bemerkungen und Anträge sonstiger Kommandanten und Dienststellen	.... am .... 191... — MVK 1

264239

Lag.-Nr. 73. Druck der Athenaeum A.-G., Budapest.

6. A 2. vkf. osztály szervezeti felépítése Ujszászy osztályvezetősége idején*

osztályvezető: *Ujszászy István* vezérkari ezredes
osztályvezető-helyettes: *Hernády Rezső* vezérkari alezredes (segédhivatal)

KÖZPONTI OFFENZÍV ALOSZTÁLY („KOFFA")
- segédhivatal
- szlovák, román, balkáni, szovjet és török, angolszász (ún. vonalas) alcsoportok
- (1939-től) különleges és szabotázs alcsoport
- rejtjelző és távíró alcsoport
- a 2. vkf. osztály expozitúrái (külföldi kirendeltségei)

DEFFENZÍV ALOSZTÁLY („DEF")
- segédhivatal
- szlovák, román, balkáni és török, szovjet és kommunista, angolszász, francia (ún. vonalas) alcsoportok
- (1941-től) „K" (kommunista) alcsoport
- D/ ipari alcsoport
- D/ folyamerők alcsoport
- D/ repülő alcsoport
- „Hughes" (távíró-lehallgató) és lehallgató alcsoportok
- laboratórium
- nyilvántartó

NYILVÁNTARTÓ ALOSZTÁLY („NYIL")
- segédhivatal
- szlovák, román, szerb-horvát, bolgár, albán, török, görög, közel-keleti, orosz, angolszász, német és olasz (ún. vonalas-adatrendszerező) alcsoportok
- napi kiértékelő alcsoport
- repülő (repülés-technikai) alcsoport

„X" (rejtjelmegfejtő) ALOSZTÁLY
- rádiólehallgató csapat(ok)
- szlovák, horvát, román, angolszász, francia, orosz, görög, török, német távközlési rejtjelmegfejtő alcsoportok

KÖZIGAZGATÁSI ALOSZTÁLY
- tiszti és legénységi személyi ügyek alcsoportja
- hadüzemi parancsnokok személyi ügyeinek alcsoportja
- polgári alkalmazottak személyi ügyeinek alcsoportja
- központi pénztár

ATTACHÉ ALOSZTÁLY
- szövetséges hatalmak attachéügyei
- semleges hatalmak attachéügyei

„M" (mozgósítási) ALOSZTÁLY
- tiszti mozgósítási ügyek
- legénységi mozgósítási ügyek
- országmozgósítási ügyek
- irattár és könyvtár

* A 2. vkf. osztály szervezetrendszere Ujszászy vezetetése alatt sokat változott. Az egyes országokra szervezett (ún. vonalas) alcsoportokat (korábban arcvonalaknak is nevezték) a második világháború alatt többször át kellett szervezni. (Pl. Franciaország, Jugoszlávia és Görögország német megszállásával ezeket a vonalakat megszüntették illetve más csoportokhoz tagolták be.) Az egyes vonalaknak többnyire külön betűjelzést is adtak (pl. „A" szlovák, „B" román, stb.), de ezeket – a gyakori változások miatt külön nem tüntettük fel.

7. Sigetter Viktor vallomásainak Ujszászyra vonatkozó részletei (*ÁBTL*, V-168, 16, 39, 46-48, 154-157)

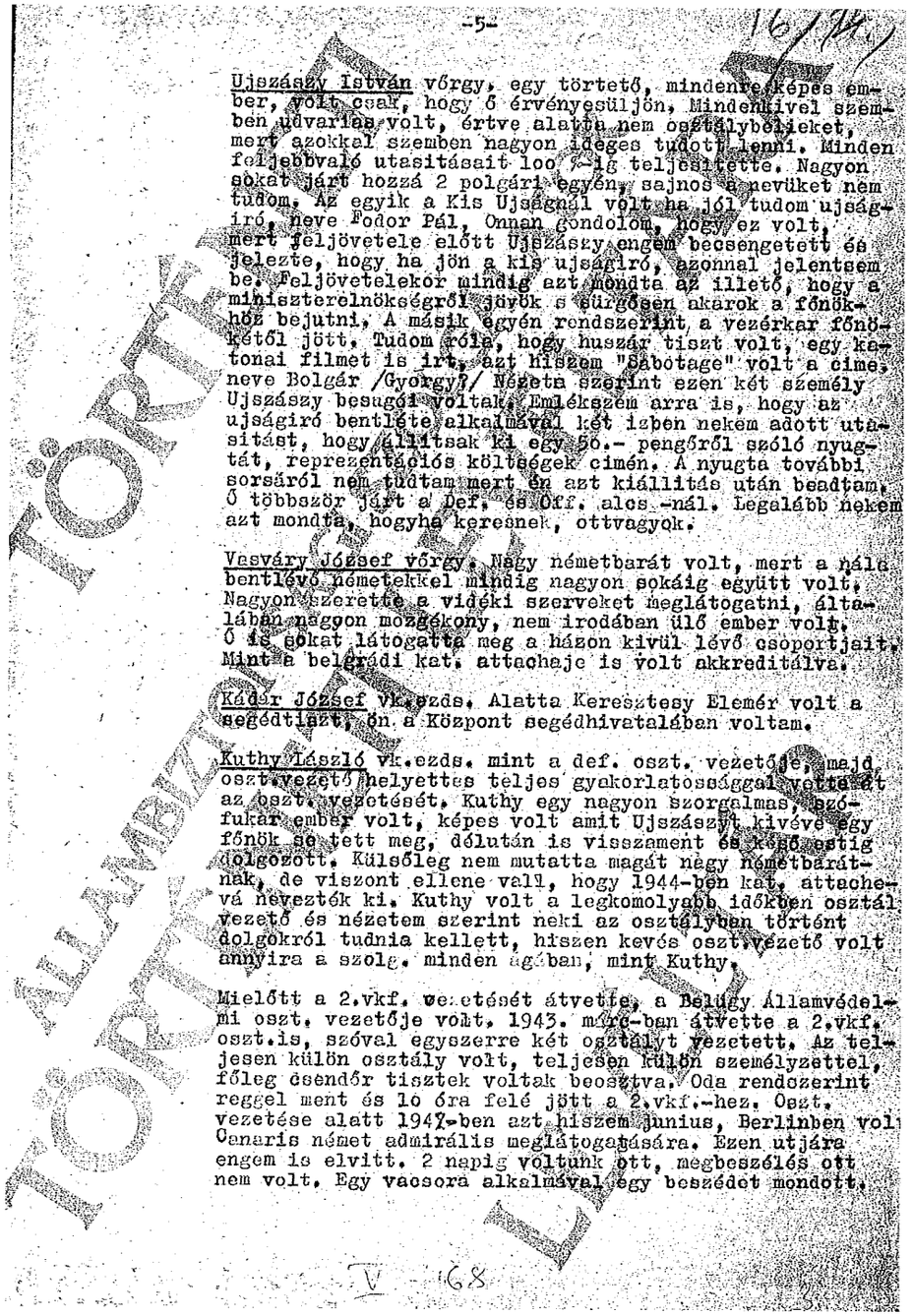

-5-

Ujszászy István vőrgy, egy történő, mindenre képes ember, volt csak, hogy ő érvényesüljön. Mindenkivel szemben udvarias volt, értve alatta nem osztálybelieket, mert azokkal szemben nagyon ideges tudott lenni. Minden feljebbvaló utasításait loo %-ig teljesítette. Nagyon sokat járt hozzá 2 polgári egyén, sajnos a nevüket nem tudom. Az egyik a Kis Ujságnál volt ha jól tudom ujságiró, neve Fodor Pál. Onnan gondolom, hogy ez volt, mert jeljövetele előtt Ujszászy engem becsengetett és jelezte, hogy ha jön a kis ujságiró, azonnal jelentsem be. Feljövetelekor mindig azt mondta az illető, hogy a miniszterelnökségről jövök s sürgősen akarok a főnökhöz bejutni. A másik egyén rendszerint a vezérkar főnökétől jött. Tudom róla, hogy huszár tiszt volt, egy katonai filmet is irt, azt hiszem "Sabotage" volt a cime, neve Bolgár /Gyorgy?/ Nézete szerint ezen két személy Ujszászy besugói voltak. Emlékszem arra is, hogy az ujságiró bentléte alkalmával két izben nekem adott utasitást, hogy állitsak ki egy 50.- pengőről szóló nyugtát, reprezentációs költségek cimén. A nyugta további sorsáról nem tudtam, mert én azt kiállitás után beadtam, ő többször járt a def. és Off. alos.-nál. Legalább nekem azt mondta, hogyha keresnek, ottvagyok.

Vesváry József vőrgy. Nagy németbarát volt, mert a nála bentlévő németekkel mindig nagyon sokáig együtt volt. Nagyon szerette a vidéki szerveket meglátogatni, általában nagyon mozgékony, nem irodában ülő ember volt. Ő is sokat látogatta meg a házon kivül lévő csoportjait. Mint a belgrádi kat. attachaje is volt akkreditálva.

Kádár József vk.ezds. Alatta Keresztesy Elemér volt a segédtiszt, ön. a Központ segédhivatalában voltam.

Kuthy László vk.ezds. mint a def. oszt. vezetője, majd oszt.vezető helyettes teljes gyakorlatossággal vettette az oszt. vezetését. Kuthy egy nagyon szorgalmas, bzófukar ember volt, képes volt amit Ujszászyt kivéve egy főnök se tett meg, délután is visszament és kése estig dolgozott. Külsőleg nem mutatta magát nagy németbarátnak, de viszont ellene vall, hogy 1944-ben kat. attachevá nevezték ki. Kuthy volt a legkomolyabb időkben osztályvezető és nézetem szerint neki az osztályban történt dolgokról tudnia kellett, hiszen kevés oszt.vezető volt annyira a szolg. minden ágában, mint Kuthy.

Mielőtt a 2.vkf. vezetését átvette, a Belügy Államvédelmi oszt. vezetője volt. 1943. márc-ban átvette a 2.vkf. oszt.is, szóval egyszerre két osztályt vezetett. Az teljesen külön osztály volt, teljesen külön személyzettel, főleg csendőr tisztek voltak beosztva. Oda rendszerint reggel ment és 10 óra felé jött a 2.vkf.-hez. Oszt. vezetése alatt 1943-ban azt hiszem junius, Berlinben volt Canaris német admirális meglátogatására. Ezen utjára engem is elvitt. 2 napig voltunk ott, megbeszélés ott nem volt. Egy vacsora alkalmával egy beszédet mondott.

V - 168

ÁLLAMBIZTONSÁGI TÖRTÉNETI LEVÉLTÁR

- 3 -

tiszti arany-kitüntetéses volt. Rendszerint szombaton dél felé kreste fel, sokszor előfordult, hogy együtt mentek el gk.-in. Benyomásom, hogy ez B. egyéne volt Vasvárinak.

Ujszászy István vörgy. Külföldi utja alkalmával rendszerint magával vitte a Nyilv. alcsop.vezetőt is, aki egész biztosan hiranyagot is vitt magával. Nézetem szerint, mint előző leirásomban is jelentettem 2 B. egyéne volt. Az egyik Fodor Pál ujságiró. Itt jegyzem meg, hogy ez a Fodor Pál ujságiró Andorka vörgy. idejében is járt az osztályhoz, akkor Ujszászy oszt.vez.helyettes volt. Az a benyomásom, hogy Ujszászy Andorkától vette át. A másik, kinek nevére nem emlékszem, szintén ilyen B. egyén lehetett. Ujszászy nagyon jóban volt a Külügyminisztériumban Ghyczy követtel, sokszor ment hozzá Ujszászy, sőt Ujszászy-nak Ghyczy követtel közvetlen távbeszélő vonala volt. Sokat beszélt Ujszászy a Belügy Minisztériumban levő Bór osztályfőnökkel is. Ujszászy alatt volt, hogy német tiszti bizottság volt az osztálynál, az orosz nyilvántartások tanulmányozására. Ugyanis a bizottsággal mindig az orosz nyilvántartó tisztünk Hiday Kornél ezds. volt bent az oszt.vezetőnél. Az ő ideje alatt sok német tiszt volt a rejtjelmegfejtő alcsoportnál is. Ezek szerint az általunk megfejtett rejtjelkulcsokat is tanulmányozták.

Ujszászy, Vasvári és Kuthy alatt a németek teljesen kezükben tartották az osztályt. Ez a benyomásom.

1950. III. 14.

Sigetter sk.

V - 168

Másolat

Tárgy: Siegetter Viktor s.k. irt vallomása.

"Ujszászy István vőrgy-ot 1923.-as évekből ismerem, az osztálynál volt, mint referens 1930-as években kat. attache volt Warsóban és Prágában. Onnan visszajövet ugy emlékszem, 1937-ben oszt.vezető helyettes lett. Akkor Andorka Rezső vk. ezds. volt az osztályvezető s mivel ő a németeket nem szivlelte, mindig Ujszászy fogadta a német kat. attachet. Andorka után 1939-ben Ujszászy lett az oszt.vezető. Akkoriban nagy kat.attache látogatás volt az osztálynál, a németek minden nap ottvoltak és beszóltak Ujszászynak, de a többi attache is, különösen ha jól emlékszem, akkor sokat járt az angol, amerikai kat. attache. Ujszászy-mindenkivel nagyon szivélyesen beszélt, mert több nyelvet beszélt. A németek közül, akivel Ujszászy gyakran tárgyalt, az alábbi nevekre emlékszem, Canaris admirális, a német elháritó vezetője, többször volt Pesten és Ujszászy viszont Berlinben, mindig egyedül ment, rendszerint Prágán keresztül gépkocsin. Marogna német ezds. a bécsi kirendeltség vezetője. Láhousen és Pickenbrock német ezds-ek, ezek Canarisnál voltak beosztva. Pfannenstiel német ezds. itteni összekötő tiszt. Itt emlitem meg, hogyha jól tudom, 1944. őszén Ujszászy, Marogna, Pfannenstiel, Merkly és én gépkocsin Kárpátaljára mentünk. Reggel volt indulás, Ungváron ebéd, onnan Rahón át a határig, ott a határmentén lévő egy dombon rövid ideig szétnéztek és jöttünk vissza. Munkácson a Schőnborn kastélyba éjjeleztünk. Schőnborn család Marogna rokona és az ő állitásuk szerint ez volt a kirándulás célja. Másnap reggel Pestre jöttünk vissza. Érdekes a határtól amikor a gépkocsihoz jöttünk, Pfannenstiel arra a megjegyzésre, hogy az oroszokkal lesze háboru, kereken kijelentette, hogy kizártnak tartja.

Ujszászyhoz még jártak Wedel német ezds., Kinzl német ezds. nagyon soknak a nevére nem emlékszem, de tudom, hogy sokan jártak és volt ugy, hogy Canaris admirális 3-4 tagu bizottsággal jött. Olaszok közül is az attachek majd minden napos vendégei voltak. Ha jól emlékszem, Ujszászy idejében volt itt a bolgár vkf. 2. oszt. vezetője, is 1 tiszt kiséretében, valamint az olasz vkf. 2. oszt. vezetője is, nevekre nem emlékszem. Azt tudom, hogy az olasz egy tbk. volt. Ujszászynál érdekes volt, hogy az idegen tiszteknek adott teákról, vacsorákról szeretett mindig korán elmenni.

Az osztálynál Ujszászyval még alábbiak fordultak többször meg. Egy Fodor Pál nevü, aki állitólag a "Kis Ujság" -nál volt ujságiró és rendszerint a miniszterelnökségről jött - legalábbis mindig azt mondta - . Nézetem szerint ez a Fodor Ujszászy b.egyéne volt, mert egy alkalommal kiszólt, hogy állitsak ki egy 50 P-ről szóló nyugtát és adjam be azonnal. Nyugtára nézetem sze-

V - 168

-2- 94/168/

rint csak hivatalos pénzt szoktak adni. Ezzel a Fodorral annyira volt, hogy emlékszem, hogy 2-szer kellett neki telefonálnom mozi és színházjegyek miatt. Fodor a Szt.István krt. környékén lakott. Mint az ügyeletes altiszttől hallottam, ez a Fodor sokszor délután járt az irodába Ujszászy-hoz. Ujszászy majd minden délután az irodában volt késő estig. Többször megfordult egy Bolgár György nevezetü, állitólag volt főhadnagy, ki valami "sabotage" cimü filmet irt volna. Ez rendszerint a Vezérkar főnökétől jött fel az osztályhoz, lehet, hogy e filmet finanszirozta az osztály, de tudom, hogy mikor egyszer Ujszászynak bejelentettem, hogy jön, dühösen kijelentette, hogy már megint pénz kell. Különben nagyon szivélyesen fogadta.

Többször megfordult Ghyczy követ a Külügyből, ugy tudom, együtt voltak a prágai követségen. Apor báró a Miniszter Elnökségtől, ez különösen gyakran volt nála. 1940-es években - most jut eszembe - nagyon sokat járt hozzá egy csak angolul - egész keveset németül - beszélő, alacsony, feketé, nagyon sovány úr, akit Ujszászy nagyon szivélyesen fogadott, sohasem tudtam meg, hogy kicsoda, mert mikor Ujszászytól kérdeztem, hogy ki ez az ur, ? azt felelte, hogy az attache mellett van. Viszont az angol kat.attache Barclay ezds. is gyakran megfordult az osztálynál. Egy párszor volt fenn nála egy Almássy - ha jól emlékszem - nevü állitólag polgári pilóta is. Ezzel is elég sok időt elbeszélgetett. Nők, Karády Katalint, aki tudtommal 2-szer volt fenn, nem jártak.

Ujszászy többször járt külföldi és belföldi utakon. Berlin, Róma Szófia.

Belföldi utak általában a vidéki szervek megszemlélése volt a hadtest parancsnokság székhelyein, s pár más vidéki szervé. Pl. Marosvásárhely, Sepsiszentgyörgy, Zombor, Szabadka.

A látogatók közül megemlitem még, Babos hadbiró ezds-Demény hdb. ezds., Dominics hadbiró őrgy-ot. Volt még egy, ha jól emlékszem, ~~Karkis~~ Karkis nevezetü hadbiró ezds. is, aki elég gyakran járt Ujszászy-nál. Nagyon jóban volt Ujszászy a Belügyben lévő Bór miniszteri osztályfőnökkel. Távbeszélőn nagyon sokat beszélt mindig, én hivtam fel. Többször járt fenn nála Bornemissza nevü külkereskedelmi Hivatalhoz beosztott volt tényleges tiszt, aki folyamőr volt és állitólag Oroszországban is ki volt küldve a Külkereskedelmi Hivatal által. Most jut eszembe keresztneve "Félix" volt. Ujszászy nagy ismeretkörrel rendelkező egyén volt. Majd minden külföldi követ, vagy attaché által rendezett teán, vagy diner-dejeunere meg volt hivva. Választ mindig én adtam meg, meg volt hozzá a séma.

Ujszászy nagyon jóban volt a volt Margit krt-on azt hiszem Átrium mozi pénztárno nőjével, gyakran felhivtam telefonon. Egy alkalommal a részére félretett jegyeket, én vettem át s akkor ismertem meg. Fiatal, elég magas,

V-168

-3- 94/168/

szőke nő volt. Azt hallottam a soffőrtől, hogy elég gyakran van találkájuk. Ujszászynak, aki különben legényember volt, nem messze a lakásától /Jagelló út/ lakott egy nőismerőse, akit ugy láttam, Ujszászy családja is bevett, mert Ujszászy édesanyjának temetésén ezzel a nővel karonfogva ment s mint menyasszonya szerepelt. Ezzel viszont mint tudom, Karády Katalinnal kötött ismeretség után szakitott s valami kalapüzletet vett volna neki.

Nagyon sokat járt Ujszászyhoz egy Moldoványi volt rendk. követ és megh. miniszter, aki a Muzeum krt. táján lakott. Ez tudtommal már nem volt aktiv szolgálatban és mindig telefonon érdeklődött, hogy mikor jöhet fel Ujszászyhoz. Sokszor volt fenn egy, a Kassai német konzulátuson alkalmazva volt kivételezett zsidó férfi, alacsony, kövér.

Ujszászyt 1942. őszén elhelyezték és átvette a Belügyminisztérium Államvédelmi Osztály vezetőssét.

Ujszászy osztályvezetése alatt volt az egyetlen Bpesten rendezett vezérkari tiszti hirszerzői hadijáték a H.M. tanácsterében. Ugy tudom, Ujszászy személyesen vezette.

1950.III.18.Sigetter" s.k.

V-168

Másolat, 1950. III.31.

Tárgy: Sigetter Viktor s.k. írt vallomása.

"Mint a vkf.2. oszt. stt-je, emlékezetem szerint az alábbi utakon vettem hivatalosan részt:

1./ 1939. tavaszán a pécsi sajtó előadó megszemlélése Pécsett.

2./ Ugyanabban az évben a szombathelyi sajtó előadó, valamint a nagykanizsai kikülönitett sajtó előadó szemléje.

3./ 1940. elején a szegedi sajtó előadó szemléje Szegeden,

4./ A magyar csapatoknak Erdélybe való bevonulása után szeptemberben Nagyvárad, Kolozsvár, Besztercze, marosvásárhelyi szervek megszemlélése.

5./ 1941-ben Szeged, Szabadka, Zenta, Zombor, Ujvidéki szervek szemléje.

6./ 1941-ben Miskolc, Rozsnó-i szervek szemléje.

7./ 1941-ben a kassai sajtó előadó szemléje.

8./ 1943-ban az ujvidéki szerv szemléje.

ad 1./ A pécsi sajtó előadó szemléjére.ezek a szemlék mind gépkocsin történtek, Ujszászy vk. ezds. és Váradi István ezds. a közigazgatási alcsoport vezetőjével indultunk. Itt jegyzem meg, hogy ezek a szemlék majd nem mindig közigazgatási szemlék voltak, tehát nem szakszemlék voltak, mert mindig a közigazgatási alcsoport vezetője, s nem pedig a szakszolgálat vezetői /off. def./ vettek ezen a szemléken részt. Ezen szemléket kirendelő ügydaraboka is mindig a "Sajtó előadónál és szerveinél megtartandó közigazgatási szemlére kirendelés" tárgyra szóltak. Pécsre esete megérkezve, az ott beosztott Álgya Papp [illegible] Sándor tbk. Ki akkor ott hadosztály par-nok volt - meghivott a Mecsekre vacsorára, amelyben még a pécsi sajtó előadó, Török Pál alez. vett részt. A vacsora alatt hivatalos megbeszélés nem volt. Másnap del. felmentünk a sajtó előadó irodájába és Ujszászy ezds. Török Pál alez-el beszélt egész rövid ideig, megnézte a sajtó előadó által vezetett nyilvántartásokat, térképeket. Váradi ezds. közben megnézte a pénztári naplót vezetésének helyességét, gk. felhasználási és üzemanyag előjegyzéseit. Ezután gk-n kimentünk a Mohácson lévő kikülönitett szervhez, amelynek vezetője egy tisthelyettes volt és pár perces beszélgetés után, van-e valami kérése, meg van-e elégedve a beosztással, visszajöttünk Pécsre, délben a vezető is-

V-168 8

-2-

kásán ebéd, utána visszautazás Bpestre.

ad 2./ A szombathelyi sajtóelőadó megszemlélésére indult Ujszászy, Váradi ezds. és én. Szintén gépkocsin, este érkezés. Vacsora az ott akkor beosztott Somlyosi Ulászló vk.ezds. hdt. vezérkari főnök lakásán. Résztvett a sajtó előadó vezetője, Vecsey József alez. Másnap az iroda szemléje, mint az ad. 1./ alatti utazásnál. Utána a nagykanizsai kikülönitett szerv, amelynek vezetője egy huszár szds. /neve, ha jól emlékszem Szántó ?/ volt s onnan vissza Pestre. Szemle ott is pár perces volt.

ad 3./ A szegedi sajtó előadó szemléjére indult szintén Ujszászy, Váradi ezds. és én. Utazás gépkocsin. Másnap reggel az irodában Ujszászyt már várta a vezetőn kivül az ott beosztott Mészáros ? szds. egy tart. fhdgy. ki eredetileg is ,mint polgári alkalmazott volt a sajtóelőad nál beosztva, neve nem jut eszembe, tudom róla, hogy dr. ügyvédjelölt és szegedi származásu, később találkoztam vele Zentán, ő volt akkor az ottani vezető. Volt ott még egy nyugállományu alez. nevét szintén nem tudom, ki állitólag a hadt. üzemi kat. előadója lett volna. Most jut eszembe, talán Takács alez. A sajtó előadók szobájában kb. 1 óra hosszat tárgyaltak, hogy miről nem tudom, mert mi Váradi ezds-sel közben a közigazgatási szemlét tartottuk meg. Ebéd után vissza Bpestre.

ad 4./ Útra indult gépkocsin, Ujszászy, Váradi ezds-ek, s én. Első állomás Nagyvárad, ott az ottani kikülönitett szerv, amelynek vezetője Gubicza Elek alez. volt, szemléje egész röviden, mint az ad. 1/-nél. Rövid ottartózkodás után következő állomás Kolozsvár, ott volt az ujonnan felállitott 9. hdt. sajtóelőadója, amelynek vezetője Fejér Aurél alez. volt. Ujszászy ezds. itt Kolozsváron a hadtest parancsnoknál és vezérkari főnöknél is jelentkezett. Ujszászy ezds. Fehér Aurél alez., vezetővel itt is több időt /1/2 óra/ töltöttek együtt a sajtóelőadó irodájában. Mi Váradi ezds-sel közben a közigazgatási szemlét tartottuk meg. Ebéd Kolozsváron, amelyen többen is résztvettek a hdt. psáq-tól is, neveket nem tudom, mert a sajtóelőadon kivül a többit csak akkor láttam. Beszélgetés általában a magyar csapatoknak bevonulásával kapcsolatban volt. Ebéd után tovább Besztercére, az ottani szervhez, amelynek vezetője Szemes Vazul őrgy. volt. Ott is egész rövid ideig való tartózkodás után tovább Marosvásárhelyre. Az ottani szerv vezetője Nuritsány Odön őrgy. volt. Marosvásárhelyre este érkeztünk, ott közös vacsora. Másnap reggel a vezető irodájának rövid ideig való megtekintése, onnan a Gyergyószentmiklós-i kikülönitett szerv megtekintése, amelynek vezetője egy tisthelyettes volt, nevét nem tudom. Onnan Sepsiszentgyörgyön, amelynek vezetője egy őrgy. volt - ha jól tudom, Miklós volt a vezetéknéve. - Ottani éjjelezés után másnap vissza Budapestre. A kolozsvári sajtó előadó szemléjével kapcsolatban jelentem, hogy hallottam, amikor Ujszászy ezds. felhivta Fehér Aurél alez. figyelmét arra, hogy a románok alatt ottlakó és a mi szolgálatunkban álló személyek kérelmét a leghatha-

V-168 9

-3-

156/157

tósabban támogatni, ha saját hatáskörben nem sikerül, akkor a központ segitségét is igénybe venni. Azt hallottam egyszer az előszobában, ha jól tudom, az off. alcsoport vezetője beszélt a nyilvántartási alcsoport vezetőjével, hogy sikerült több, a visszacsatolt területekről olyan embereket a postánál, vasutnál elhelyezni, kik abban az időben nekünk szolgálatokat tettek.

ad. 5./ 1941-ben Ujszászy, Váradi ezds, s én szegedi éjjelezés után indulás Szabadkára az szerv vezetője Vágy Zoltán őrgy. volt. Ujszászy ezds. rövid ideig tartózkodott Vági Zoltán őrgy. szobájában, s utána továbbutazás Zomborba, az ottani szervhez, amelynek vezetője Mészáros ? őrgy. volt. Az iroda akkor ott még egészen kezdetleges volt, ha jól emlékszem, egy szobában voltak elhelyezve. Hallottam, mint Mészáros őrgy. jelentette, hogy most folynak a munkálatok a kémelháritás és sabotage cselekmények meggátlására vonatkozó előmunkálatok a Központtól kapott utasitás alapján. Mint később Ujvidéken megtudtam, Bartalis Kálmán vk. őrgy, a def. osztály akkori vezetője és Garzuly József őrgy, a Központtól tényleg jártak az ujonan felállitott szerveknél és megbeszéltek a szükséges tennivalókat. Zomborból Zentára mentünk, hol az akkori vezető, egy tart. fhdgy. volt, kit a szegedi sajtóelőadó személye alkalmával említettem, hogy mint polgári alkalmazott, ott van alkalmazva, nevét nem tudom. Innen indultunk Ujvidékre, ottani éjjelezés után másnap a sajtóelőadó irodájába mentünk, amelynek vezetője, ha jól tudom, Beke József szds. volt. Itteni rövid tartózkodás után Ujszászy vk. ezds. az ottani kat. városparancsnoksághoz ment, /Ujvidéki kormányzósági palotában volt/ kinek vezetője Platty altbgy. volt. Ott a bejárat előtt vártak Bartalis vk. őrgy, Garzuli József alez. Vági Zoltán őrgy, Mészáros őrgy. és együtt mentek az épületbe. Váradi ezds-el mi nem vettünk részt a sajtóelőadónál megtartott közigazgatási szemle után a városi nézték meg. 13 h-kor volt ebéd, az egyik étteremben. Akkor megkérdeztem a mellettem ülő Bartalis vk.őrgy.-t, hogy kerültök ti ide, mire ő azt válaszolta, hogy a helyszinen megbeszélem az egyes szervek vezetőjével ag adott uj helyzetnek megfelelő kémelháritást és sabotage elleni védekezés módozatait. Az értekezleten Platty altbgynál is erről beszéltünk. Ebéd után visszajöttünk Bpestre.

ad. 6./ 1941-ben késő őszén az akkori oszt.vezető helyettes, Bernádi alez. a közig. alcsop. vezető helyett. Büky alez. az alcsop anyagi ügyeinek referense és én indultunk gépkocsin Losonc, Rozsnyó, vissza Miskolcon át Bpestre.

Losoncon az ottani szerv vezetője, Luda Miklós őrgy. volt. Rövid közigazgatási szemle után tovább mentünk Rozsnyóra, az ottani szerv vezetője a Nagyváradról időközben idehelyezett Gubicza Elek alez. volt. Éjjelezés után másnap hivatalvizsga, pár perces, utána gépkocsin

V 168

-4-

157

Krasznahorka felett egy határőrségnél a határt néztük meg. Utána a miskolci sajtóelőadó rövid szemléje után, amelynek vezetője Mazányi Edé alez. volt, - vissza Bpestre.

ad 7./ Kassának az állitólagos orosz bombázások megtörténte után Ujszászy, Váradi ezds, és én indultunk az ottan felállitott 8.hdt. sajtóelőadójának szemléjére. Vezetője Szilvássy Nándor alez. volt. Ujszászy ezds. itt is több időt töltött a sajtóelőadó szobájában. Visszafelé menet a debreceni sajtóelőadónál is időztünk kevés időt, vezetője Szita László alez. volt.

ad 8./ 1943. tavaszán Vasvári vk. ezds., Váradi ezds és én indultunk gépkocsin Ujvidékre. A sajtóelőadó irodájában várt reá az akkor belgrádi német katonai parancsnokságnál beosztott Krasznai magyar alez. ki gépkocsin jött át. Ha jól emlékszem, akkor láttam a sajtóelőadó helyiségében egy, állitólag a szegedi sajtóelőadó állományába tartozó huszár fhdgy-ot, neve Dabasi Halász lett volna. Vasvári a sajtóelőadó szobájában töltött nem sok időt. Utána jelentkezett a városparancsnokságnál. Kora délután két gépkocsin, az elsőben ült Vasvári- Krasznai, a másikban Váradi ezds, s én, átmentünk Belgrádba a németek által összebombázott város megtekintésére. Vasvári ezds. különösképpen érdekelte a város, mert több ,mint 4 évig Belgrádban volt magyar katonai attache. A magyar követség előtt megállva, pár percre bementünk, s ott láttam a belgrádi magyar követségnél a háboru előtt, mint irodaigazgató alkalmazva volt Liszay Aurél alez-t, ki annak idején a 2.vkf. off. alcsoportjánál volt beosztva, mint a román ügyek vezetője. Liszay alez. 1944-ben ha jól emlékszem, mint magyar konzul került ki Trieszthe.

Rövid belgrádi tartózkodás után visszajövet Bpestre indultunk.

Fenti hivatalos utazások, mint már jelentettem, főleg közigazgatási szemlék voltak.

Ilyen utazások főleg Ujszászy vk. ezds. osztályvezetése alatt történtek, ezzel is mutatni akarta, hogy mennyire szivén viseli a vidéki szervek ügyét is. A sajtóelőadókkal való közvetlen érintkezésre rendelkezésre állottak a minden hó elején az összes sajtóelőadók részére megtartott összejövetelek, ahol mindig módjában állott a sajtóelőadókkal minden szakkérdést megbeszélni. Hennyey, Andorka, Kádár, Kuthy oszt.vezetése alatt tudtommal egy hivatalos vidéki utazás sem történt.

Őszintén kijelentem, hogy hivatali megbeszélésen nem vettem részt, ilyen egy-kettőt kivéve, nem is volt. A sajtóelőadók, vagy kikülönitett szervek által ilyenkor különböző személyi és anyagi kérdések merültek fel, /áthelyezés, pénzkiutalás, gépkocsikkal kapcsolatos ügyek./ Ezen hivatalos utazások alatt a szervek vezetőit

V 168

8. Az 1942. június 26-i HM rendelet az Államvédelmi Központ feladat- és hatásköréről (részlet a HM 1942 Eln. 1/52161. sz. rendeletéből)

„Az [Államvédelmi Központ] *hatáskörébe tartoznak:*

1./ akár külföldről, akár belföldről kezdeményezett olyan szervezkedések, amelyek az ország belső rendje ellen irányulnak és kihatásukban a honvédelem érdekeit sértik, vagy veszélyeztetik;

2./ a termelést veszélyeztető sabotage cselekmények;

3./ országos jellegű közellátási visszaélések, amelyek a honvédelem érdekeit sértik, vagy veszélyeztetik;

4./ kémelhárítás és nemzetvédelem.

Ebben az ügykörben az Államvédelmi Központ tevékenysége a következőképpen alakul:

a./ irányítja a bizalmas megfigyeléseket, felderítéseket és nyomozásokat, ennek keretében gondoskodik a polgári közbiztonsági szervek és katonai szervek működésének összhangjáról;

b./ összefogja és kiértékeli a polgári közbiztonsági és katonai szervek felderítésének eredményeit és a kapott [értsd: keletkezett] *híranyagot;*

c./ a rendelkezésre álló adatokból helyzetképet állít össze és azok alapján javaslatokat tesz a szükséges intézkedésre."

9. Ujszászy István kinevezési okmánya az Államvédelmi Központ vezetőjének (*HL* HM Eln.8/e. 1942. 51.884 szám)

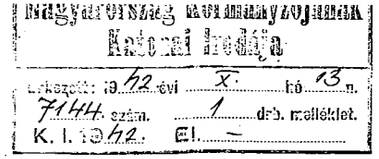

MAGYARORSZÁG
FŐMÉLTÓSÁGÚ KORMÁNYZÓJÁHOZ

A MAGYAR KIRÁLYI
HONVÉDELMI MINISZTERNEK
HÓDOLATTELJES FELTERJESZTÉSE

a banti kirendelésre.

51.884. szám.
eln.8./e.-1942.

Másolat.

5. 23 33,34,37.

Főméltóságú Kormányzó Úr!

HADTÖRTÉNELMI LEVÉLTÁR TULAJDONA

A magyar királyi belügyminiszter urral egyetértésben azzal a hódolattel jes javaslattal járulok

HADTÖRTÉNELMI LEVÉLTÁR TULAJDONA

FŐMÉLTÓSÁGU KORMÁNYZÓ UR

magas szine elé, hogy az 1942. évi július hó 1. napjával U j s z á s z y I s t v á n magyar királyi vezérőrnagyot a magyar királyi belügyminisztrium keretében felállitott államvédel központ vezetőjéül ugyanezen a nappal kinevezni méltóztassék.

Budapest, 1942. évi október hó 5-én.

vitéz Nagy s.k.

Legfelsőbb Elhatározás.

A magyar királyi honvédelmi miniszternek a magyar királyi belügyminiszterrel egyetértésben tett előterjesztésére

Ujszászy István magyar királyi vezérőrnagyot a magyar királyi belügyminiszterium keretében felállitott államvédelmi központ vezetőjéül 1942.évi julius hó 1-vel kinevezem.-

HADTÖRTÉNELMI LEVÉLTÁR TULAJDONA

Kelt Budapesten,1942.évi október hó 14. napján.

7144 szám.
K.I. - 1942.

M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTERIUM
VETTEM: Dpest, 1942 év X hó 26 n.
63565 szám.
e'n. 8 oszt. mell.
HADTÖRTÉNELMI LEVÉLTÁR TULAJDONA

10. Az OSS tájékoztatója a SOE részére a Sparrow misszióról. Számjeltávirat. 1944. március 27. (*TNA* HS 4/132)

626
CIPHER TEL FRO MASSINGHAM
DESP 0047 27/3/44 RECD 0310 27/3/44 S F T

6303 MOST IMMEDIATE

SENT LONDON 6303 REPEATED CAIRO 1329 REPEATED MARYLAND
2203

FROM SPEEDWELL
G. ROCKET
YOUR 816 REPEATED CAIRO 4112 REPEATED MARYLAND 229

1/ OSS HERE HAVE NOW BEEN AUTHORISED BY WASHINGTON TO REPLY AS FOLLOWS ? BEGINS

(A) PARTY WAS NOT REPEAT NOT DROPPED TO ANY? SPECIFIC RESISTANCE GROUP. CONTACTS ARE NOT REPEAT NOT SAME AS THOSE THROUGH WHICH PINPOINT FOR OPERATION SANDY WAS ARRANGED. PARTY IS NOTREPEAT NOT AUTHORISED TO MAKE OR ACCEPT PEACE FEELERS. ALL POLITICAL INTELLIGENCE OBTAINED WILL BE MADE AVAILABLE TO STATE DEPARTMENT WHO WILL KEEP Z.P.? INFORMED

(B) PRESENT LOCATION OF PARTY IS UNKNOWN

(C) PARTY WAS DROPPED NORTH REPEAT NORTH OF YUGOSLAV HUNGARIAN FRONTIER

(D) ARRANGEMENTS HAVE BEEN MADE FOR PARTY TO COMMUNICATE BY W/T ? WITH ALGIERS . THEY ARE NOT REPEAT NOT YET ON AIR AND NO MESSAGE CAN THEREFORE BE GOT ? TO THEM

(E) PARTY DOES NOT SPEAK MAGYAR(OR MUTO SPEAK GOOD GERMAN ? AND FRENCH ENDS

2/ IN VIEW OF PARA 1 SUB PARA A

(D) ABOVE ANSWER TO ? YOUR PARAGRAPH (B) IS PRESUMEALY NO REPEAT NO BUT WILL ASK O.S.S.(2GRPS MUTO) IF THEY WOULD AGREE WHEN SPARROW ? COMES ON AIR

3/ PLEASE CONFIRM PARTY REFERRED TO IN YOUR PRAGRAPH (B)(E) IS SANDY AND NOT REPEAT NOT PARTY REFERRED TO IN PARAGRAPH (A) OF CAIRO'S 2628 TO YOU REPEATED MASSINGHAM 1233 OR WHICH WE HAVE NOT SO FAR BEEN INFORMED

06/15 27.3.44 EHC

11. Egy brit külügyminisztériumi tisztviselőnek a SOE isztambuli irodája 1944. április 13-i számjeltávirata alapján készült jelentése (1944. 04. 15.) a német megszállás utáni budapesti letartóztatásokról és Ujszászy (állítólagos) tevékenységéről (*TNA* HS 4/99)

HBP/HU/5849.

15th April 1944.

You may be interested in the following information which has been received from our Istanbul office.

The first non-Nazi has arrived there from Budapest. He is a Turkish director of an import firm and left there on April 5th. His exit permit was requested by the Turkish Legation in a note to the German Legation.

He reports that on the afternoon of March 19th the German S.S. arrested non-Nazi and Jewish leaders of political parties, banks, factories and commercial firms and continued to make arrests for three days. Later General VJSZASZY and the Arrow Cross heads of the Home Office started a new wave of arrests. Many atrocities were committed by Arrow Cross bands in Budapest.

As regards the allied bombardment of Budapest, this was generally considered to be fair. There was a direct hit on the Csepel Messerschmidt factory, which pleased everybody, and mostly military targets were hit.

He heard that the occupation was resisted in several places and says "there was white-hot anti-Nazi feeling and even former pro-Germans turned against them". Many refugees are in the Turkish Legation.

(H.B.PERKINS.
Lieut-Colonel).

Frank Roberts Esq.,
FOREIGN OFFICE.

12. Sztójay Döme miniszterelnök levele Ghyczy Jenő nyugalmazott külügyminiszternek, 1944. július 22. (Ghyczy Jenő hagyaték, Dr. Boján László birtokában)

KEGYELMES UR!

Értesitem Nagyméltóságodat, hogy Magyarország Fő-méltóságu Kormányzója Budapesten, 1944.évi julius hó 21.napján kelt legfelsőbb elhatározásával az Ujszászy István vezérőrnagy és társai ellen a Ktbtk.134.§-ába ütköző szolgálati büntett miatt folyamatba tett eljárás tényállásának tisztázása érdekében történő kihallgatása esetére a hivatali titoktartás alól Nagyméltóságodat felmenteni méltóztatott a következő kérdésekre nézve:

1./ Tudott-e Nagyméltóságod az amerikai tisztek idejöveteléről és ha igen, mik voltak az amerikai tisztek idejövetelének előzményei,

2./ az amerikai tisztek fogadásával és annak előzményeivel kapcsolatos akcióba a gyanusitott tisztek mikor és hogyan kapcsolódtak be, mi volt a szerepük és annak során milyen müködést fejtettek ki.

Budapest, 1944.évi julius hó 22-én

Sztójay

Nagyméltóságu

Ghyczy Jenő urnak,

magyar királyi titkos tanácsos, nyugalmazott külügyminiszter,

Budapest.

13. Ujszászy István katonai anyakönyvi lapja (*HL* Tiszti személyügyi és anyakönyvi lapok, minősítési táblázatok 2000/1894. szám)

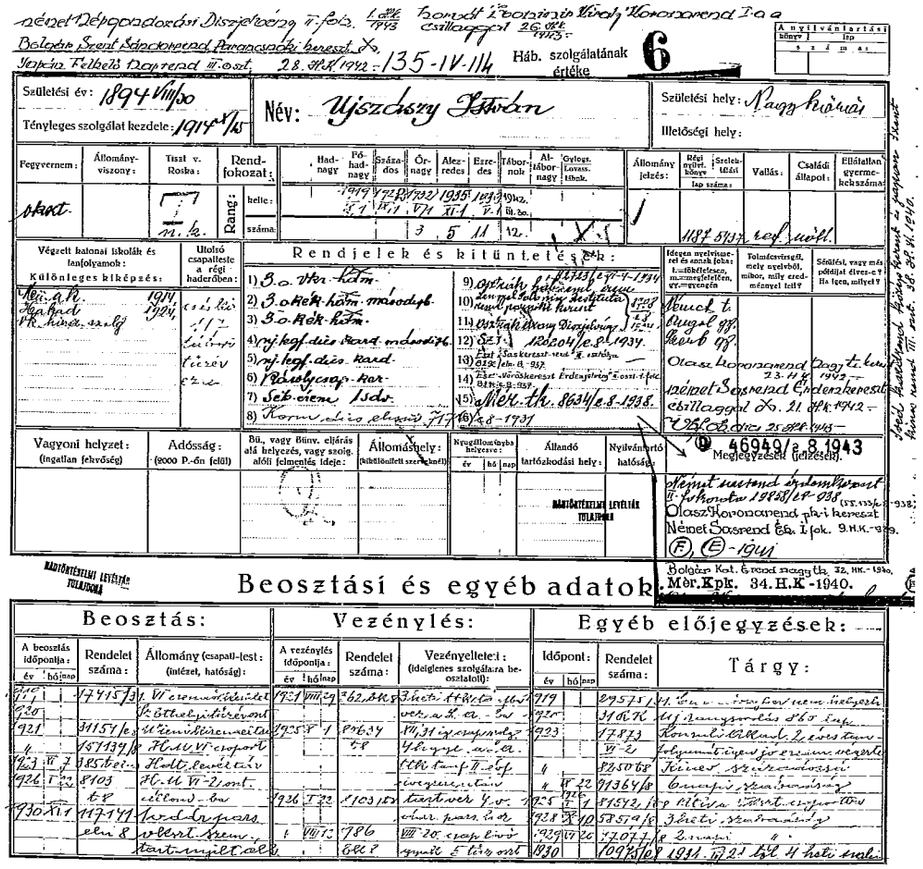

Születési év: 1894 VIII/30 — Tényleges szolgálat kezdete: 1914 X/15 — Név: Ujszászy István — Születési hely: Nagykőrös — Illetőségi hely:

Beosztás: — Vezénylés: — Egyéb előjegyzések:

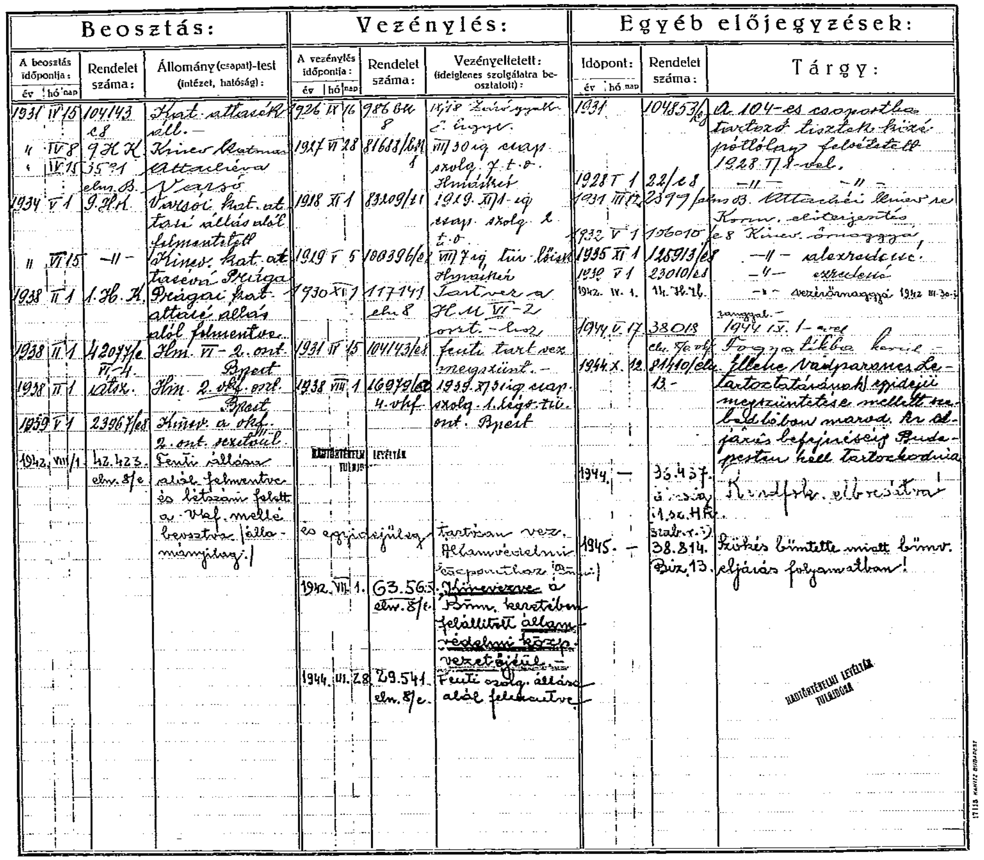

SZITA SZABOLCS

UJSZÁSZY ÉS KARÁDY

A szakmai tevékenység sikerei és kudarcai mellett már többször megemlékeztünk Ujszászy István vezérőrnagynak legendás szerelméhez, Karády Katalin színésznőhöz fűződő, az utókor emlékezetében máig elevenen élő kapcsolatáról. Ujszászy valamikor 1941 végén, 1942 elején, néhány hónappal az Államvédelmi Központ (ÁvK) vezetőjévé történő kinevezése előtt, egy fogadáson ismerte meg a svábhegyi golfpálya elegáns sporthölgyét, az ünnepelt és körülrajongott színésznőt.[1] Kettejük kapcsolatáról és általában a tábornok magánéletéről kevés megbízható információ maradt fenn. Úgy tűnik, az „örök agglegény" Ujszászy nem volt igazán „nőfaló" típus, komolyabb kapcsolatairól csak annyit tudunk, hogy Karády előtt volt (már) egy Melinda vagy Mária keresztnevű „gyűrűs" menyasszonya, aki nem messze lakott Ujszászy Jagelló utcai lakásától, talán innen eredhetett ismeretségük. A hölgyet Ujszászy családja is elfogadni látszott, de kevés társasági eseményen mutatkoztak együtt. Édesanyja 1940. decemberi halálát és Karády Katalinnal való megismerkedését követően Ujszászy a nővel megszakította kapcsolatát, majd állítólag „vigaszul" egy kalapüzletet vásárolt neki.[2]

Ujszászy Karády iránti vonzalmának kibontakozása – tábornoki és ÁvK vezetői kinevezését követően – 1942 tavaszára tehető. Több forrásból ismert, hogy időként élénk társasági életet éltek, s Ujszászy szíve hölgyét a német megszállás előtt évekig számos helyre, alkalmilag vidékre is elkísérte.[3] 1943 végén titokban eljegyezte Karádyt, aki később Ujszászy meghurcolása és német fogsága idején is kitartott mellette, s megnyilatkozásaiban a tábornokot ismétlődően „Pista, a vőlegényem"-ként említette.

Megjelenésük a felsőbb társasági körökben nemritkán megütközést váltott ki. Kapcsolatukról a legtöbb adat 1944-ből, a német és a magyar hatóságok révén elszenvedett fogságukkal összefüggésben maradt fenn. Kádár Gyula vezérkari ezredes az 1970-es években megjelent visszaemlékezésében – véleményünk szerint – nagyjából a valósághoz hűen rögzítette a 2. vkf osztály vezetője posztján Ujszászy szerelemre lobbanása kapcsán az *általa* megélteket.

„Sok a bajom Ujszászy tábornok és Karády Katalin viszonyával is. Bőven érkeznek ebben az ügyben a feljelentések!

Karádyt a valódi művészek nem sokra értékelik, egyoldalú színésznő. A vénülő Ujszászy fülig belehabarodik, nyilvános helyeken tábornoki kék atillában feszít mellette, költekezik. Kolozsvárt ő fogadja az aranyifjúság hódolatát Karády nevében – és hasonlók.

Százezrek szenvednek: ez a közvélemény kihívása, a jó ízlés ellen való. Sokan hitték, hogy Ujszászyt Karády 'térítette meg', az ő hatására lett 'antifasiszta'. Ez mese. Karádynak semmiféle politikai meggyőződése nem volt.

Az igaz, hogy a jobboldaliak szemében vörös posztó volt, de szerénytelensége és magánélete miatt a baloldaliak sem tisztelték."[4]

Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke ugyancsak arra kényszerült, hogy Ujszászy – Karády ismeretségi köre miatt többek szemében meg-

botránkozást kiváltó – magánéletével foglalkozzon. Szerelmi ügyével kapcsolatban mindazonáltal úgy vélekedett, ha Göring birodalmi marsall feleségül vehetett egy színésznőt, akkor erre egy magyar tábornoknak is joga van.[5]

A radikális jobboldali ifjúsági szervezetek visszatérően zajos tüntetéseket, botrányokat szerveztek a filmjeiben szerintük „zsidó mételyt" terjesztő díva ellen. Ezt ellensúlyozandó, 1942 januárjában megkezdte működését a Karády Katalint kedvelők, támogatók „fan clubja". A további szerveződés megakadályozásául a klub egyik szervezőjét, Karády fizetett munkatársát, 1938 óta „magántitkárát", Réti György színészközvetítőt – állítólag Kiss Ferenc, a Színművészeti és Filmművészeti Kamara elnöke kezdeményezésére – a hatóságok azonnal munkaszolgálatra hívták be, ahol később életét vesztette. Karádyt „zsidófajú" magántitkár foglalkoztatásáért, vagyis „a zsidótörvény kijátszásáért" feljelentették, a rendőri büntetőbíróság a Rétivel ugyancsak kapcsolatban álló Mezey Mária színésznővel együtt elmarasztalta. Karádyra jókora bírságot, 4000 pengő lefizetését szabtak ki.

Ujszászy maga is megtapasztal(hat)ta a gerjesztett ellenszenv közvetlen megnyilvánulásait. Mint írja, *„1942. szeptember végén Karády Katalinnal Kolozsvárról gépkocsin Budapestre jövet fényszűrő* [sic! – fényszóró?] *berendezéseim elromlása miatt ellentétbe kerültem a szolnoki hídnál egy nyilas zászlóssal (ottani ügyvéd). Polgári ruhában voltam, igazolványaimat nem akarta elfogadni. Karádyra és rám „zsidóbérenc" megjegyzést tett, mire vele szemben igen erélyesen léptem fel. Az ügyet a parlamentben Szolnok MÉP jobboldali képviselője, Váczy György ellenem szóvá akarta tenni, Keresztes-Fischer közbelépése szerelte le."*

„1943 folyamán – főleg a „Turul" Szövetség, az „Egyedül vagyunk" című jobboldali lap – élénk propagandatevékenységet indított Karády Katalin művésznő szereplése ellen. Ezen megrendezett tüntetések vidéken – elsősorban Sopronban [és] Debrecenbe[n] – folytak le. Hírt kaptam, hogy a „hazafias ifjúság" Budapesten a „Külvárosi őrszoba" című film előadását akarja zavarni. A belügyminisztertől intézkedést kértem, mire az az előadás több hónappal való eltolását rendelte el."[6]

„Horthy főleg Csatay Lajos honvédelmi és Antal István nemzetvédelmi – propaganda – miniszterek[7] *befolyására 1943/1944 telén nyugállományba akart helyeztetni, mert Miklós napján (1943. december 6-án) a Nemzeti Színházban rendezett díszelőadáson Jávor Pál páholyában ennek felesége (Landesmann Olga), Acsay Lászlóné és Karády Katalin jelenlétében tábornoki egyenruhában vettem részt. Vád volt ellenem a két nem árja származású (Jávorné, Acsayné) társasága. Ügyemet Horthynál Edelsheim-Gyulai Ella és Diettrich nyugállományú altengernagy rendezték el."*[8] Említésre érdemes, hogy a jelentős affér Horthy kormányzó egyik menyének, Horthy István kormányzóhelyettes özvegyének, Edelsheim-Gyulai Ella mostohalányának kétkötetes, igen részletes emlékezésében nem kapott helyet.[9]

Ujszászynak a – sokszor talányos, de mindenképpen kivételes, ellentmondásos viselkedésű színésznő miatt, ahogy a vele való együttlétekkor is – a külső világtól nem keveset kellett elviselnie. Partnere magát szomorúságra hajló alkatúnak tartotta, ennél az állításánál gyerekkori fényképeire hivatkozott. A mindennapokban pedig legtöbbször kiszámíthatatlan, szeszélyes és makacs természetű volt.

A különleges kapcsolat lélektani hátteréhez, a tábornok protokolláris és magánemberi problémáihoz utólag maga a díva nyújtott néhány adalékot. *„Mindig rabnak éreztem magam. Rengeteget gyötrődtem a férfiak féltékenysége miatt.... Ó, de jól ismerem a szörnyű jelenségeket, amikor a kegyetlen kérdések mardosni kezdik a férfit.... Mint a Szaharában eltikkadt vándor a friss ivóvíz után, úgy vágytam függetlenségre, szabadságra, önállóságra.*

Nem születtem társas lénynek. Gyűlölöm a kötöttséget, a másik iránti regard-t, a szabályos életmódot. Fejgörcsöt kapok attól, hogy valaki beleszól abba, amit csinálni akarok. Innen jellegzetes pontatlanságom is. Ha délután négy órára találkozót beszélek meg, a boldogtalan illető esküt tehet rá, hogy nem leszek ott – mert még ilyen halvány formában sem bírom elviselni azt a lerögzítettséget, amely embertársaimhoz fűz. Csak semmit szabályosan, gépszerűen, megállapodások értelmében."[10]

„Sokat örököltem apám despota hajlamából, gyakran vagyok ingerlékeny, szeszélyes, követelőző. A rossz időjárás kedvemet szegi. (...) Irtózom a testi fájdalmaktól. Ha a fogam fáj, még három nappal azután is, hogy a fájás megszűnt, kedélybeteg vagyok és lehetetlen felvidítani. Aki a környezetemhez tartozik, az kénytelen mindent helyettem csinálni, mert technikai dolgokban olyan ügyetlen vagyok, hogy villanykapcsoló megcsavarásán kívül egyéb és nagyobb feladatra nem vagyok hajlandó vállalkozni. Nem bírom az ellentmondást. Pontatlanságomat már említettem."[11]

A fentiek alapján sem véletlen, hogy a háborús években Karády körül rengeteg legenda, még több találgatás és híresztelés keringett. Ezek nagyobb része megalapozatlan vagy ellenőrizhetetlen volt. Mégis, a publicitás, a pletykák reklámértékét nem lehetett figyelmen kívül hagyni. A díva szívesen sütkérezett a dicsfényben, a titkok és intimitások felemlegetése, a vissza-visszatérő találgatások éltették, szórakoztatták.

Ujszászy későbbi feljegyzéseiben minderről alig olvashatunk. Némi utalás viszont fellelhető: *„A politikai rendőrség helyettes vezetőjével, Borbáth Sámuel rendőr főtanácsossal szoros barátságot tartott Egyed Zoltán publicista, aki neki több politikai felderítő tevékenységet végzett.*[12] *Egyszer Karády Katalint is feljelentette Grünwald Andorral folytatott »fajgyalázás« miatt."*[13] Elképzelhető, hogy az előbbi állítás rögzítésekor Ujszászyban az erős vonzalom és az „előd" iránti féltékenység egyszerre dolgozott.

A Magyarország 1944. március 19-i német megszállása utáni hetekben a német Sicherheitsdienst és a Gestapo által végzett letartóztatások híre hamar terjedt. Megfélemlítés volt a javából. A németek érdekét szolgálta, hisz az elhurcolásokkal félelmet, bénultságot akartak kelteni, ez sikerült is. A gyors, meglepetésszerű őrizetbe vételekről országszerte értesültek, több hír Shvoy Kálmán titkos naplójában is helyet kapott.

„Nagy kémkedést lepleztek le, benne van Ujszászy, Karády, Kádár ezredes és sok tiszt. Szegedről Renkey ezredes is. Karádyt és Kádárt állítólag agyonlőtték. Hogy mi igaz, nem tudja senki."[14] Az agyonlövések híre alaptalan volt. Mégis, az egykorú rémhír jól mutatja a helyzet komolyságát, az akkori állapotokat. Kiolvasható belőle, hogy a németek és magyar segítőik milyen keményen léptek fel bírálóikkal, az érdekeikre veszélyesnek tartott személyekkel és ellenfeleikkel szemben.

Karády és Ujszászy bonyolult kapcsolatáról, a színésznő németek általi letartóztatásáról a neves szociográfus, parasztpárti politikus, Kovács Imre is megemlékezett. *„Karády Katalin a legnépszerűbb filmszínésznő volt, kellemes búgó hangjával, érdekes szép arcával, zöldeskék szemével érzékien hatott a közönségre. Nagy sikereit jól kamatoztatta, a társaságban remekül érvényesült, a hideg, nyugodt, számító Ujszászy tábornokot is megigézte: halálosan beleszeretett, és feleségül akarta venni. Karády hallani sem akart róla* [sic!], *mégis a barátságuk lett a veszte. A Gestapo letartóztatta, azzal a feltételezéssel, hogy a magyar belbiztonsági szolgálat vezetőjének menyasszony-jelöltje csak kém lehet. A suttogások és találgatások özönében a jól értesültek tudni vélték, hogy a lakásán adó-vevőt találtak, a zongorájába volt beépítve, a billentyűkkel morzézott."*[15]

Dr. Edmund Veesenmayer, Hitler magyarországi német birodalmi megbízottja április 18-i, Berlinbe küldött 110. sz. budapesti táviratában a 3. pontban „kémtevé-

1. Karády (Kanczler) Katalin születési bejegyzése (Budapest, 1910)

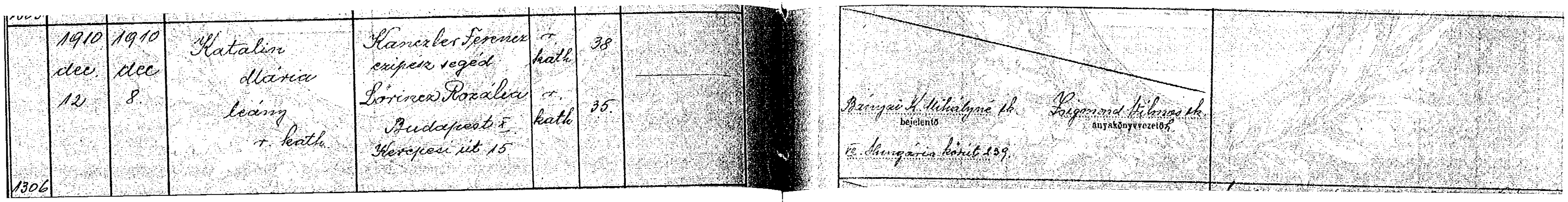

1306

1910 dec. 12 | 1910 dec. 8. | Katalin Mária leány r. kath. | Kanczler Ferencz cipész segéd, Lőrincz Rozália, Budapest X. Kerepesi út 15 | r. kath. | 38 | r. kath. | 35

Bényei K. Mihályné s.k. bejelentő, VII. Hungária körút 139. | Zsigmond Vilmos s.k. anyakönyvvezető

2. Karády (Kanczler) Katalin és Varga András Rezső házasságkötésének bejegyzése (Budapest, 1930)

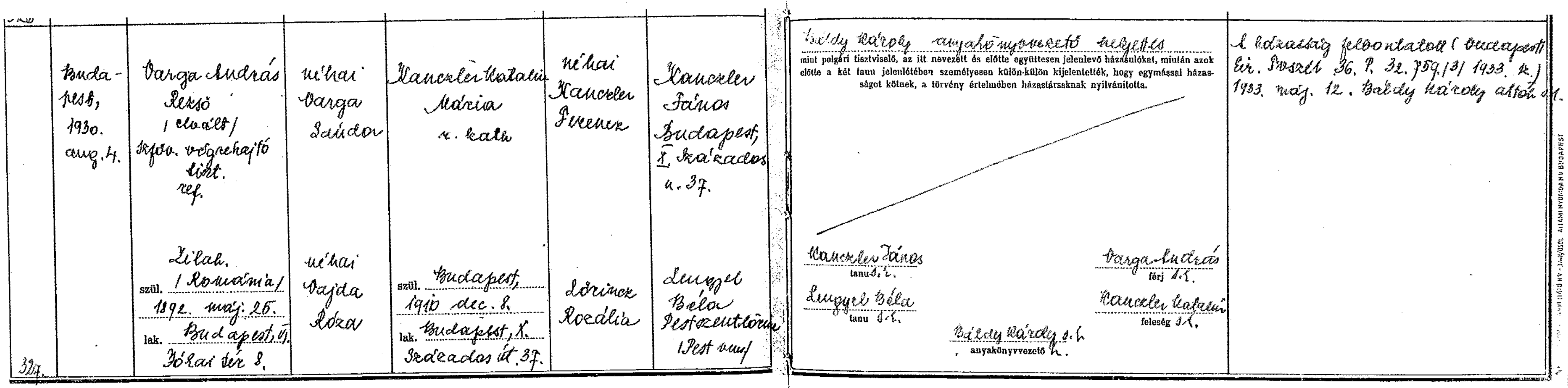

324.

Budapest, 1930. aug. 4. | Varga András Rezső (elvált) szfőv. végrehajtó tiszt. ref. szül. Zilah (Románia) 1892. máj. 25. lak. Budapest, VI. Jókai tér 8. | néhai Varga Sándor, néhai Vajda Róza | Kanczler Katalin Mária r. kath. szül. Budapest, 1910 dec. 8. lak. Budapest, X. Százados út 37. | néhai Kanczler Ferencz, Lőrincz Rozália | Kanczler János Budapest, X. Százados u. 37.; Lengyel Béla Pestszentlőrinc (Pest vm.)

Baldy Károly anyakönyvvezető helyettes mint polgári tisztviselő, az itt nevezett és előtte együttesen jelenlevő házasulókat, miután azok előtte a két tanu jelenlétében személyesen külön-külön kijelentették, hogy egymással házasságot kötnek, a törvény értelmében házastársaknak nyilvánította.

Kanczler János tanu s.k. | Lengyel Béla tanu s.k. | Varga András férj s.k. | Kanczler Katalin feleség s.k. | Baldy Károly s.k. anyakönyvvezető h.

A házasság felbontatott (Budapesti Kir. Törvényszék 36. P. 32.759/3/1933. sz.) 1933. máj. 12. Baldy Károly altos. s.k.

3. Karády Katalin operatív nyilvántartási (priusz-) lapja *(ÁBTL)*

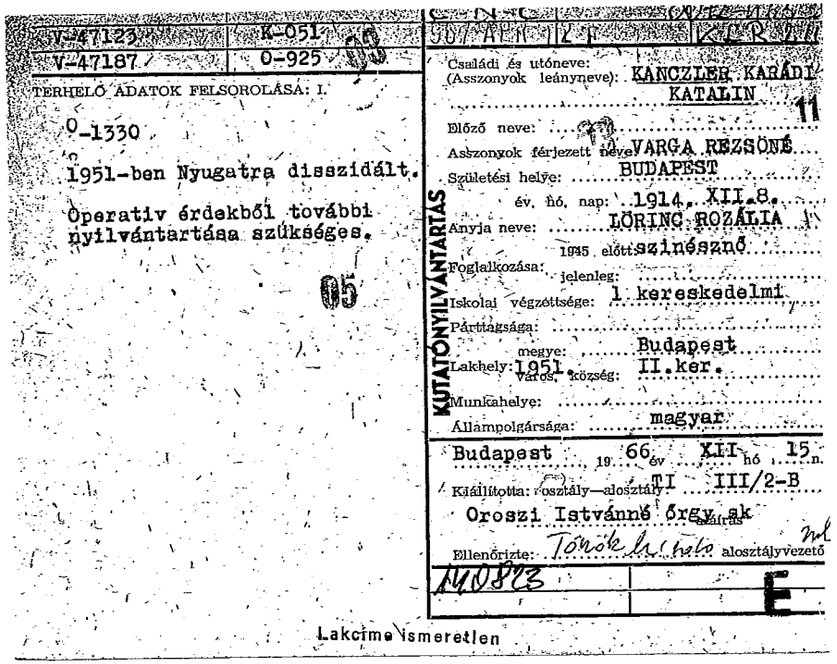

V-47123 | K-051
V-47187 | 0-925

TERHELŐ ADATOK FELSOROLÁSA: I.

0-1330

1951-ben Nyugatra disszidált.

Operatív érdekből további nyilvántartása szükséges.

05

KUTATÓNYILVÁNTARTÁS

Családi és utóneve: (Asszonyok leányneve): KANCZLER KARÁDI KATALIN

11

Előző neve:

Asszonyok férjezett neve: VARGA REZSÖNÉ

Születési helye: BUDAPEST

év, hó, nap: 1914. XII.8.

Anyja neve: LÖRINC ROZÁLIA

Foglalkozása: 1945 előtt: színésznő

jelenleg:

Iskolai végzettsége: 1 kereskedelmi

Párttagsága:

Lakhely: megye: Budapest

1951. város, község: II.ker.

Munkahelye:

Állampolgársága: magyar

Budapest 19 66 év XII hó 15 n.

Kiállította: osztály—alosztály: TI III/2-B

Oroszi Istvánné őrgy. sk aláírás

Ellenőrizte: Tónok [illegible] alosztályvezető

140823

E

Lakcíme ismeretlen

kenység" címszó alatt jelentette Ujszászy vezérőrnagynak, az Államvédelmi Központ volt főnökének és társainak letartóztatását. Említette Varga Katalin, színésznevén Karády[16] és három, „nem fontos" személy egyidejű őrizetbe vételét is. Az intézkedést a német biztonsági szervek budapesti kirendeltsége hajtotta végre.[17] A jelentésben több fontos és érdekes adat olvasható. A magyar zsidóság tragédiájának egyik meghatározó eleme is: Veesenmayer arról értesítette Berlint, hogy a magyar Kárpát-térség északkeleti részében április 16-án megkezdődött a zsidók tervezett koncentrálása. *„Az eddigi értesülések szerint a magyar csendőrség az akciót mindenütt tervszerűen és súrlódásmentesen bonyolítja."* Az ország egész területén az egyénileg letartóztatott zsidók számát a birodalmi megbízott 7289-ben adta meg.

Ujszászy elfogását (és együttműködési hajlandóságát) az április 19-én küldött jelentésében Veesenmayer újból megerősítette. Azt is, hogy az árulási ügyben a budapesti német szolgálati parancsnokság lovag Kern Károly őrnagyot is őrizetbe vette. Május 4-i táviratában – újabb személyek letartóztatásához kötődően – az Ujszászy tábornok ellen foganatosított intézkedések ismét említésre kerültek.[18] Karády itt már nem szerepelt.

Ez időben a városszerte reklámozott *Machita* című kémfilm volt műsoron, melyben Karády titokzatos kémnőt játszott. A színésznő letartóztatása után a filmet gyorsan levették a műsorról. A közönség pedig nyomós érvként kezelte elfogása tényét, igazolva látta ettől a róla szállongó híreszteléseket. Karádyt és Ujszászyt a Sicherheitsdienst különítménye a Felső Zöldmáli u. 29. sz. alatt, a kettejük által úgymond biztonsági okból bérelt villában vette őrizetbe. Velük volt a Karády által támogatott Földi Mihályné, Joli is, akit rövidebb Gyorskocsi utcai börtönélet után Auschwitz-Birkenauba deportáltak a németek.

Karádyt először a német biztonsági szervek egyik svábhegyi szolgálati helyére, a Melinda üdülőszálló harmadik emeletére szállították. Első kihallgatója (és bántalmazója) Gerhard Clages SS-Hauptsturmführer (a századosnak megfelelő rendfokozat) volt.[19] Foglyát durván kezelte, titkos rádióállomás helyéről faggatta. Az eredménytelen kihallgatás után Karádyt német katonai autón a rendőrség Zrínyi utcai főkapitányságára hurcolták. Az őrnagy parancsára több mint egy hétig éheztették, a főkapitányság cellává alakított orvosi szobájában elkülönített őrizetben tartották.

A németek módszerei közé tartozott, hogy az őrizetbe vett foglyaik házát, lakását a későbbiekben visszatérőleg „meglátogatták". Karády Kaas Ivor (ma Nyáry Pál) u. 9. sz. alatti lakását először iratok, papírok ügyében keresték fel, a felforgatott fiókokból mindent elvittek. Az ingó vagyont az SS katonai teherkocsival ürítette ki. Képeit, szőnyegeit, az ezüstneműt éppúgy elrabolták, mint a bútorok nekik tetsző darabjait. A házat később bombatalálat érte, a lakás közel egészében elpusztult.[20]

A Gestapo feljelentés alapján, németellenes kijelentései miatt hurcolta el Budapesten Kerényi Grácia 19 éves „tiszta árja" bölcsészhallgatót, dr. Kerényi Károlynak, a pécsi Erzsébet Tudományegyetem volt nyilvános rendes tanárának (1936–1943), a neves klasszika-filológus professzornak leányát.[21] A későbbi költőnő, műfordító áprilisban a Zrínyi utcai rendőrkapitányság 200-as cellájában látta Karádyt. Fogságának erre a szakaszára Karády így emlékezett: *„...látom ma is, ha hunyt szemmel magam elé képzelem a folyosót, melynek szétágazó végében volt a 200-as cella. A velem szemben levőben pedig miattam zsúfoltak össze nyolc embert, azért, hogy én egyedül legyek a magaméban. 1944. április 18-án tartóztatott le a Gestapo (...) Az őrök esténként kinyitották a cellák ajtaját, beszélgettünk egymással (...) 1944. április 24-én, amikor megszólaltak a szirénák*

és már hullottak is a bombák, a Gestapo hivatalnokai és őrei mind az óvóhelyen kerestek menedéket, mi a cellákban maradtunk, és én énekeltem."[22]

Több verzió forgott közszájon, hogy a németek Karádyt milyen okból tartóztatták le. *„Állítólag Ujszászy ezredessel, illetve ifj. Horthy Miklóssal való kapcsolata miatt. Az Egyedül vagyunk c. nyilas lap is megtámadta a Karády Katalint Kedvelők Körét liberalizmusuk miatt. Tudni vélik, hogy Karády Katalin kémnő volt. Mi az igazság?"*

– Az az igazság, hogy engem letartóztattak. Elvittek. Bebörtönöztek, először a Zrínyi utcában, majd a Pestvidékiben, és naponta vittek vallani föl a Svábhegyre, kihallgatásra: kikkel vagyok összeköttetésben? Miért veszem pártfogásba az üldözötteket, a másvallásúakat? – Mondhatok-e mást, valami többet, nagyobbat, mint azt, hogy az emberségemért tartóztattak le. (...) az én gyenge lelkületem nem bírta elviselni, hogy tízezrével viszik el az embereket a vagonokban a halálba. ... Segítettem, bújtattam, hiszen három lakásom volt akkoriban, s ha már elvittek valakit, utánamentem és kihoztam Kistarcsáról is. (...) három lakásom között futkostam a Karácsony utcában, s másutt, [feltehetőleg a Lepke, vagy a Művész utcában – Sz. Sz.] a barátaim lakását is igénybe vettem, ha Kistarcsáról jövet, onnan kihozott embereknek kellett menedéket szereznem.[23]

A fogságban „vallattak. Ütöttek, vertek naponta, agyba-főbe. A fogaimat kiverték (...) Hiába vallattak, nekem nem volt mit bevallanom, nem volt mit elárulnom, mert nem tettem semmi mást, mint amit eddig is »bevallottam« magának: segítettem... Nem volt énnálam semmi adó-vevő. Nem tudom ma sem, mi az a leadó.[24] *Ujszászy ezredes a vőlegényem volt négy éven át* (sic! – tehát 1940-től, vagy ha 1945-öt is számítjuk, 1941-től! – Sz. Sz.), *a németek bejövetele után ő is bujkált, hogy el ne vigyék. Mégis letartóztatták, Bethlen Istvánnal együtt.*[25] *Több mint három hónapot töltöttem »odabent«. Legyen elegendő most annyi, hogy a Pestvidéki börtönben, miután az egyik őrt megkértem: legyen segítségemre, segített. Nyár vége volt, már őszelő, amikor szabadon engedtek."*[26]

Előbb azonban hosszú ideig a Pestvidéki Törvényszék máig létező, zord épületében raboskodott, állítólag a szolgálattévő foglyok és az őrök segítségével sikerült néhány levelet váltania az ugyancsak itt, a harmadik emeleten őrzött Ujszászyval.[27] Karádyt az ötödik emelet 525. számú fapriccses cellájába helyezték, a börtönélet unalmát, napi procedúráját a verésekkel tarkított svábhegyi kihallgatások törték meg. A nyáron ismét elterjedt a hír, hogy Karádyt kivégezték. A hír ekképp sehol nem jelent meg, de neve a lapok művészeti rovataiból teljesen eltűnt, csak a szélsőjobboldali lapok *(Magyar Futár, Egyedül vagyunk, Új Magyarság, Esti Újság, Összetartás)* írtak róla a lehető legtöbb éllel és gúnnyal.

Kerényi Grácia szemtanúként[28] számolt be arról, hogy a Gestapo börtönében, a szenvedések útján közvetlenül megtapasztalta Karády emberségét, jóságát. A díva ekképp nézett szembe a történtekkel: *„Előbb a Zrínyi utcába vittek, majd a Fő utcába hurcoltak, ott három hónapig voltam magánzárkában. Hogy miért? Nem szívesen beszélek róla, nehogy kérkedésnek hasson. De az igazság az, hogy üldözötteket bújtattam. Annak idején három lakásom volt, mindegyikben jó néhány embert rejtegettem. Ezt nem valamiféle hősies áldozatnak, hanem emberi kötelességemnek éreztem. S ha bárhol, bármikor megint hasonló helyzetbe kerülnék, ugyanezt tenném."*[29]

A fizikailag és lelkileg összetört, megalázott Karádyt ismeretlen időpontban, talán július második felében vagy augusztusban engedték szabadon. Bosnyák Zoltán szennyes hetilapja, a *Harc* 1944. szeptember 2-i számában a lehető legtöbb gyűlölettel foglalkozott „a baloldali, népfrontos", bujkálásban elfogott Fodor Pál újságíróval, a *Kis Újság* volt politikai rovatvezetőjével. Itt említették, hogy *„hozzátartozott ahhoz a zsidó klikkhez is, amely Karády Katalint körülvette. Nem egyszer megtörtént, hogy haragosait megfenyegette ... egy ... úrral, akit Karády Katalinhoz, az azóta a színészkamarából kizárt és viselt dolgai miatt rendőri felügyelet alá helyezett »búgóhangú« filmszínésznőhöz fűztek kapcsolatok."* Fodor „a Pestvidékiben" szörnyű halált halt, az SS-ek ledobták a fogház lépcsőháznak tetejéről.[30]

A lesoványodott, meggyötört Karádyra a vélt szabadság helyett újabb megaláztatások sora zúdult. REF (rendőrhatósági felügyelet) alá került, heti rendőrségi jelentkezésre kötelezték. Keddenként a Mosonyi utcai toloncházban a „hazafias" személyi állomány a legkülönbözőbb módon provokálta, kellemetlenkedett vele. Bujkálásra kényszerült, végül a belvárosban, a Galamb utca 7. számú ház legfelső emeletén, egy ismerős családnál húzta meg magát.

Ujszászy István a német fogságból szabadulva, rövid megszakítással, perének tárgyalásáig hamarosan magyar őrizetbe került (10. sz. Honvéd Helyőrségi Kórház, Kapisztrán téri Nándor laktanya, illetve szeptemberben pár napig a hűvösvölgyi Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia). Feljegyzései és mások utalásai/nyilatkozatai szerint ezen időszakban (augusztus-október) közvetített a nemzeti ellenállásban dolgozó Magyar Front, valamint az ifjabb és idősebb Horthy között a fegyverszüneti kísérletet előkészítő tárgyalásokon. A tábornokhoz kijárt az időközben szabadon bocsátott, őt élelmiszercsomagokkal segítő Karády is.[31]

Ujszászy letargiával, sötét előérzetekkel küzdött, a Hűvösvölgyből a Nándor-laktanyába kérte vissza magát. Itt volt (formális) vizsgálati fogságban október 2-ig, újabb szabadlábra helyezéséig. Látogatókat fogadhatott, többek között Karády Katalint és ifj. Horthy Miklóst látta vendégül, innen tartotta a kapcsolatot a kormányzósággal, de előfordult, hogy maga ment át a kormányzóságra, ahol személyes beszélgetéseket folytatott Horthy kormányzóval, illetve konspirált szárnysegédjével, a később tragikus véget ért Tost Gyula[32] alezredessel.

Az augusztus 23-i román kiugrás és a Lakatos-kormány 29-i kinevezése utáni napokban Horthy tudatta Ujszászyval, hogy hamarosan a Szovjetunióval fegyverszüneti tárgyalásokra fog kényszerülni, amelyhez szüksége van a baloldali mozgalmak támogatására is. Tekintettel államvédelmi múltjára, Horthy Ujszászyt bízta meg azzal, hogy az ellenzéki csoportokkal vegye fel a kapcsolatot, és képviselőit hozza össze a fia által vezetett Kiugrási Irodával.

A kapcsolatfelvételben Karády Katalin segített, aki ismeretségi köre révén értesíthette Kovács Imrét, a Nemzeti Parasztpárt egyik vezetőjét, a Magyar Front képviselőjét hogy keresse fel Ujszászyt. (A kapcsolatot Karády legjobb barátnője, Székely Lujza operaénekesnő közvetítésével vették fel, aki néhai Pethő Sándor, a *Magyar Nemzet* egykori főszerkesztőjének özvegye volt, s Kovács Imre barátjával, Acsay László kisgazdapárti politikussal kötött újabb házasságot. Kovács többször járt Acsay pilismaróti nyaralójában, itt kérte meg az operaénekesnő, hogy lépjen kapcsolatba Ujszászyval. A tábornok és Kovács első találkozójára még a Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia hűvösvölgyi épületében került sor.) A Nándor-laktanyai tárgyalások tapogatódzó jellegűek voltak. Inkább sejtetni engedték, hogy készül valami, mintsem pontos képet adtak volna a háborúból való kiválás konkrét terveiből.[33]

A 2003 tavaszán emlékező Vészi László budapesti lakos Karádyt és Ujszászyt közelebbről ismerő, titkos kapcsolattartónak tüntette fel magát. Szerinte október elején a tábornok arról beszélt, hogy a szovjet csapatok beérkezéséig *„együtt kell tartani az erőinket, gyűjteni kell a stabil pontokat"*. Vészi arra is emlékezett, hogy ugyanakkor az illegális kommunisták egyik képviselőjével, Sólyom Lászlóval is összeköttetésben voltak.[34]

A nyilas puccsot követően Ujszászy legtöbb támogatóját, ismerősét elhurcolták. A Svéd Királyság budapesti követségén keresett menedéket, állítólag megegyezett Raoul Wallenberg követségi titkárral, hogy Karády Katalint is befogadják egy időre. Pár héttel később Ujszászy elhagyta a semleges követség épületét, és – ha igaz – egy svábhegyi villában húzta meg magát, ott vészelte át az ostromot.[35]

Karádyról csak annyi ismeretes, hogy december közepén a nyilasok elhurcolták a Galamb utcából, de végül sikerült megmenekülnie a fegyveresek karmaiból. A Vöröskereszt Szentkirályi utcai házának pincéjében élte meg az ostrom utolsó heteit és a felszabadulást. Ujszászy és Karády Katalin találkozására a tábornok orosz fogságba kerülése után nincs adat. Magyarországi raboskodása alatt a vezérőrnagy állítólag több alkalommal megpróbálta – közvetítőkön keresztül – ismét felvenni a kapcsolatot Karádyval. A szállongó pletykák szerint az amúgy saját neme iránt is vonzódó[36] művésznő – ki tudja miért –, ettől mereven elzárkózott. 1973-ban Sándor Pállal készült hosszabb filminterjújában Karády a románc végére másképp emlékezett. Elmondása szerint úgy értesült, Ujszászy az orosz fogságban meghalt. Ő idegösszeomlást kapott és több hónapon keresztül magatehetetlen volt.

Karády 1945 és 1947 között a Budapesti Gestapo Fogházviseltek Körének tagja volt. Korábbi fogolytársai támogatására mindenkor szívesen, jelentős összegeket áldozott. Meghurcoltatása nem tett jót színészi pályafutásának, csillaga megfakult. A Fővárosi Népszórakoztató Intézmények tagjaként tevékenykedett, s bár rendszeresen fellépett a Fővárosi Operettszínházban (1945–1946, 1948), majd a Pesti Színházban, fokozatosan eltűnt a nyilvánosság elől. A hírek szerint 1950 táján[37] illegálisan elhagyta az országot. 17 éven át São Paolóban élt, majd New Yorkba települt át, ahol kalaposüzlete volt. Emigrációja után először 1969-ben a New York-i Hunter College Assembly Hall-ban lépett fel, de néhány szereplés után végleg visszavonult a színészi, énekesi pályától. Előbb az East Side egyik előkelő házában, majd New York magyar negyedében bérelt lakást. Utóbbi lakhelyén visszahúzódva, betegségtől elgyötörve *(elephantiasis)* élt, 1990. február 8-án hunyt el New Yorkban. Nem sokkal később földi maradványait hazaszállították Budapestre, s *„a Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra. A síremléken egy márványból faragott gyertya áll. Kialudt a lángja, végigcsorgott rajta a viasz."*[38] Budapesten a Nyáry Pál utca 9. szám alatti épület falán emléktáblája van. A Magyar Köztársaság belügyminisztere 2005. február 25-én poszthumusz Bátorság Érdemjellel tüntette ki.

JEGYZETEK

1 Az időpont meghatározásához némi támpontot nyújt, hogy tudjuk – miután Karádyval való kapcsolatát nyíltan is vállalta – a színésznő már mindössze két alkalommal látogat(hat)ta meg munkahelyén, a 2. vkf. osztály vezetői irodáján – vö. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára *(ÁBTL)* V-168, 47-48.

2 Sigetter Viktor vizsgálati anyaga: *ÁBTL*, V-168, 47-48.

3 Így 1943 nyarán vagy 1944 elején (a visszaemlékező 1944 júniusát említi, de ez nyilvánvalóan hibás dátum) rendszeresen elkísérte Karádyt a Jurányi utcai hadikórházba, ahol a díva az egyik ott fekvő sebesült testvérét, Kanczler zászlóst látogatta. (Karádynak 1944-ben négy testvére szolgált a Honvédségben). Idézésre érdemes az ugyanabban a kórteremben fekvő szemtanú (losonczi báró Bánffy István [Kolozsvár, 1919. 04.03. –]) leírása: *„Karády nagyon szép megjelenésű, magas hölgy. /…/ Egy kicsit erős csípője volt, erős combjai, de szép nő volt, határozottan szép nő volt, a hangja valami furcsa volt, s hozott testvérének [élelmiszercsomagot] hetente kétszer-háromszor /…/ s mellette az Ujszászy István, fess táborok jött."* – Bánffy István interjú. Készítette Balogh Júlia 1987. június. 1956-os Intézet Oral History Archívuma, 108. sz., 326-327. o. – (szerk.).

4 **Kádár Gyula:** *A Ludovikától Sopronkőhidáig* (a továbbiakban **Kádár:** *A Ludovikától…*), (Budapest: Magvető, 1978) 504.

5 Borús József közlése a szerkesztőnek Kéri Kálmánnal készített interjúja alapján.

6 Ujszászy-feljegyzések; lásd e kötetben: 18. *Viszonyom és együttműködésem Keresztes-Fischer Ferenccel.* (A „nyilas" zászlóssal való incidens hitelességéről lásd a 18. fejezet 9-es jegyzetét [szerk.]). Hangos botrányt rendeztek a szélsőjobboldali ifjak a Karády-filmek ellen Székesfehérvárott is.

7 Antal 1944. 03. 22-ig a Nemzetvédelmi Propagandahivatal vezetésével megbízott tárca nélküli miniszter volt. Posztot vállalt a Sztójay-kormányban is. Csatay Lajos 1944. 10. 16-ig volt miniszter, majd letartóztatták. A fogságban feleségével együtt öngyilkos lett.

8 Ujszászy-feljegyzések; lásd e kötetben: 18. *Viszonyom és együttműködésem Keresztes-Fischer Ferenccel.*

9 **Gr. Edelsheim-Gyulai Ilona:** *Becsület és Kötelesség* 1-2, (Budapest: Európa Könyvkiadó, 2001).

10 **Karády Katalin:** *Hogyan lettem színésznő? Vallomások. Egy Karády-film forgatókönyve és képei. Beszélgetések Karády Katalinnal* (a továbbiakban Karády: *Hogyan lettem…*), (Budapest: Szépirodalmi Kiadó, 1989), 13.

11 Uo., 28-29.

12 Ujszászy-feljegyzések; lásd e kötetben: 18. *Viszonyom és együttműködésem Keresztes-Fischer Ferenccel.* Vitéz száldobosi Borbáth Sámuel rendőrtanácsos a Magyar Királyi Rendőrség budapesti főkapitányságán a politikai rendészeti osztály helyettes vezetője volt. A német megszállás után azonnal őrizetbe vette, majd elhurcolta a Gestapo. A dachaui koncentrációs tábori fogságot túlélte. Emlékezések szerint az amerikai hadsereg fogságában halt meg. Egyed Zoltán 1944 telén a sopronkőhidai fegyházban a németek „védőőrizetében" szenvedett fogságot. Karádyval és Ujszászyval való kapcsolatában nem zárható ki a kölcsönös féltékenység sem.

13 Ujszászy-feljegyzések; lásd e kötetben: 18. *Viszonyom és együttműködésem Keresztes-Fischer Ferenccel*, ? Ujszászy szerint Egyed a 2. vkf. osztály kémelhárító alosztály besúgója is volt. 1941-ben Kuthy László vezérkari alezredes „DEF" vezetőnél Karádyt kémkedéssel vádolta meg, és így Hollywoodba való kiutazását megakadályozta. Vö. Ujszászy állításait Karády 1941-es nyilatkozatával: (Egyed) *„azt mondja, hogy igazi jövőm a filmen van és a háború után ki akar küldeni Hollywoodba".* – **Karády:** *Hogyan lettem…*, 40.

14 *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945* (sajtó alá rendezte **Perneki Mihály**), (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1983.), 283. Shvoy Kálmán (Budapest, 1881. 02. 12. – Szeged, 1971. 10. 25.) vitéz, dr., hivatásos katonatiszt. 1918. 12. 13.–1919. 03. 07. között a szegedi Katonatanács elnöke. 1919 júniusától jelentős szerepet vállalt a Nemzeti Hadsereg szervezésében. 1922. 11. 01 – 1923. 03. 01.: a HM Katonai Főcsoportfőnök (= VKF) szárnysegéde, majd 1923. 03. 01 – 1924. 05. 12 (06. 01.?) a Honvédség Főparancsnoka 1. szárnysegéde, 1924. 05. 12 (06. 01.?) – 1925. 10. 01. – a 9. honvéd gyalogezred parancsnoka. 1925. 10. 01 – 1930. 05. 01 – az 5. vegyesdandár gyalogsági parancsnoka, 1930. 05. 01 – 1934. 06. 01 – az 5. vegyesdandár parancsnoka. 1926. 05. 01-jétől tábornoki rendfokozatban, 1931. 05. 01-jétől altábornagyi rangban. Miután már kitöltötte szolgálati éveit (saját verziója szerint az első világháborúban elesett zsidó katonák emlékművének felavatásán mondott beszédét ürügyül használva) 1934. 09. 01-jén nyugállományba helyezték. Ezután bekapcsolódott a politikai életbe mint Szeged országgyűlési képviselője és a kormánypárt Véderőbizottságának elnöke. Gömbös Gyula halála után szembefordult a kormánypárttal, valamint a „fajvédő" és nyilas irányzatokkal. 1944 őszutóján a nyilas hatóságok internálták, csak 1945 áprilisában tért vissza Szegedre, ahol hátralévő éveit töltötte.

15 **Kovács Imre:** *Magyarország megszállása*, (Budapest: Katalizátor Iroda, 1990), 67. Karády semmiféle adó-vevőt nem használt vagy birtokolt. Az ilyen híresztelés a háborús időkre jellemző volt.

16 A KANCZLER Katalin Mária néven anyakönyvezett, olykor „Gitta"-ként említett Karády – ellentétben a legtöbb lexikonban és az emléktáblákon feltüntetett 1912-es évvel – 1910. december 8-án született Budapesten a (külső) Kerepesi út 15 szám alatt. Szülei: Kanczler Ferenc római katolikus vallású cipészsegéd és az ugyancsak katolikus Lőrincz Rozália. A mikszáthi „mindenki lépik egyet" szellemében jellemzően a szülők társadalmi státusza, sőt neve az 1940-es évek kezdetére felértékelődik; a **Hortobágyi Jenő** szerkesztette *Keresztény Magyar Közéleti Almanach* I, [Budapest:„Pártria" nyomda irodalmi vállalat és nyomdai részvénytársaság, 1940] szerint [471. oldal] az apa foglalkozása a későbbi díva születésekor gázgyári tisztviselőre, az édesanya neve pedig lőrinczffy Lőrinczy Rozáliára módosul.) Két éves korától Budapest X. kerületében, a kőbányai Százados út 37. számú házban – a művésztelep szomszédságában – nyomorúságos körülmények között nevelkedett. Hétéves gyerek, rabiátus, verekedő apa. A zárkózott, sokszor

magába mélyedő lány a kereskedelmi leányiskolában csak két évet végzett. Családja unszolására (apja ekkor már nem élt) 1930. augusztus 4-én férjhez ment az 1892. május 25-én Zilahon született református vallású Varga András Rezső (elvált) székesfővárosi végrehajtó tiszthez. A házasság rövid ideig tartott, 1933. május 12-én elváltak. Az immár Varga Katalin – esetenként „Varga vagy Vargha Rezsőné" – nevet használó, az éjszakai életben megforduló (nem kizárt, hogy a feltételezhetően távoli rokona, Kanczler Gyula vezette éjszakai lokált, a Nagymező utca 7. szám alatti „Beliczay" zenés kávéházat is látogatta) magas, dekoratív fiatal nő – talán idősebb „barátai" tanácsára – a színészet iránt kezdett érdeklődni. Előbb Tarnay Ernőtől (Budapest, 1889. 12. 03. – Budapest, 1940. 06. 16.), majd Bárdos Artúrtól (Budapest, 1882. 04. 02. – Buffalo/USA, 1974. 08. 10.) vett órákat. 1938-ban „felfedezője" Egyed Zoltán, akinek állítólag Hunyady Sándor (Kolozsvár, 1890. 08. 15. – Budapest, 1942. 10. 10) hívta fel rá a figyelmét, a nagyhatalmú színikritikus tanácsára kezdett el Csathó Kálmánné Aczél Ilonánál (Királyhelmec, 1884. 11. 07. – Budapest, 1940. 03. 05.), a Nemzeti Színház művésznőjénél komolyan színészetet tanulni. Ekkor vette fel Egyed javaslatára a Karády művésznevet. Az egykor ünnepelt színésznő tanodájában Karády „kikupálódott", a színészet és éneklés szakmai fogásai mellett G. B. Shaw Elizájának (*Pygmalion*, 1912) mintáját követve megtanították az öltözködés és viselkedés rejtelmeire is. A színpadon először **Sommerset Maugham – Zoe Atkins** „Az asszony és ördög" című darabjában szerepelt 1939. 02. 04-én a Pesti Színházban. Később fellépett a Vígszínházban (1939–1941), majd a Fővárosi Operettszínházban (1943–1944) is. Filmszínésznőként **Zilahy Lajos** fedezte fel, akinek a *Halálos tavasz* című regénye filmváltozatában (1939 karácsonyán mutatták be) Karády (Jávor Pállal és Somlay Artúrral) főszerepet játszott. Ebben a filmben énekelte Nadányi–Polgár: „Ez lett a vesztünk, mind a kettőnk veszte" című dalát, mely akkoriban minden slágernál népszerűbb lett. Mint a korszak legnépszerűbb filmszínésznője, egy-egy filmjéért állítólag húszezer pengős gázsit kapott. Karádyból híres sztár, *femme fatale*, a „végzet asszonya" lett.

17 **Randolph L. Braham:** *The Destruction of Hungarian Jewry*, (New York: 1963.), 2. köt., 541.

18 **Braham** i. m., 550., 568. Ujszászy fogságáról, vallomásáról megemlékezett Kovács Imre a történeti-életrajzi tanulmányban már idézett Duke ezredes jelentkezik című tanulmányában in: *Új Látóhatár* (München) 1968/6., 489 (szerk.).

19 A korábbi irodalomban Otto *Klages*ként szerepel. A valódi neve *Gerhard CLAGES* (?, 1902. 06. 02. – Budapest, 1944. 10. 15.) SS-Hauptsturmführer, az SD budapesti parancsnoka. Ezt megelőzően a Cseh-morva Protektorátusban tevékenykedett. (szerk.) Kiterjedt hatáskörrel rendelkezett, többek között a letartóztatási akciókat, kihallgatásokat koordinálta, Ujszászyt és a „Mission Sparrow" amerikai résztvevőit is ő hallgatta ki. Egyik szolgálati helye a Melinda úton volt. 1944. 10. 15-én, ifjú Horthy Miklós elfogásakor a magyar testőrök golyóitól halálos sebet kapott. Érdekesség, hogy neve az SS hivatalos halotti listáján, az egykorú gyászjelentésekben nem szerepel. Vö. **Szita Szabolcs:** *A Gestapo Magyarországon – A terror és a rablás történetéből*, (Budapest: Korona Kiadó, 2002), 87, 101, 232, 272.

20 **Kristóf Károly:** *„Sie...Sie...Spionin!"* – Interjúsorozat Karády Katalinnal, 33.

21 Kerényi Gráciát, akinek édesapja ekkor már a a baseli egyetem vendégtanára volt, Budapestről egy Bécs melletti internálótáborba, Oberlanzendorfba, majd Auschwitz-Birkenauba hurcolták. Végül – kivételes szerencsével – Ravensbrückben szabadult fel. – **Szita Szabolcs:** *Magyarok az SS ausztriai lágerbirodalmában*, (Budapest: MAZSÖK, 2000), 56.

22 **Mezei András:** „Megkérdeztük Karády Katalint – miből nem lesz már soha sláger" in: *Hogyan lettem...*, 191; **Gách Marianne:** „Karácsonyi beszélgetés Karády Katalinnal" in: *Hogyan lettem...* 201.

23 Embermentő tevékenységéért Karády a budapesti Holocaust Dokumentációs Központ javaslatára posztumusz megkapta a *Világ Népeinek Igaza* címet, a jeruzsálemi Jád vá-Sém Intézet magas elismerését. A kitüntetést 2004. december 15-én Gyürey Vera, a Magyar Nemzeti Filmarchívum igazgatója vette át és megőrzésre az intézményben helyezte el. A kitüntetés indoklásában „G. Dénes György, Gömöri János és még nagyon sok felnőtt és gyermek" megmentése szerepelt.

24 **Mezei András:** „Megkérdeztük Karády Katalint – miből nem lesz már soha sláger" in: *Hogyan lettem...*, 192-193, 195-196. „Más képtelen vádaknak is nyoma maradt. „A „Gestapónál" való feljelentőim között Vörös Géza, Lovass László vezérkari alezredes, Király Andor [helyesen valószínűleg Kornél – szerk.] szolgálaton kívüli őrnagy, Ferenczy László csendőr alezredes, Merkly Antal ezredes, Aday (Adelmann) János volt vezérkari alezredes, Meggyesy Lajos ügyész szerepeltek. Ezt onnan tudom, hogy a Melinda út 24-26. sz. alatt történt kihallgatásomkor egy ízben ebédszünetben a kirendelt őr elaludt, és így az asztalon fekvő aktáimba gyors betekintést nyertem. A következő vádpontokat alkalmazták ellenem:
Az amerikaiakkal külön békéről tárgyalás, rádióérintkezés fenntartása *Karády Katalin művésznő, menyasszonyom támogatása mellett*, a szövetséges erők dél-olaszországi főparancsnokságával. *Fényjelek leadása Karády Katalinnal együtt* (kiemelések a szerzőtől) a Budapest felett repülő szövetséges gépek számára." – Ujszászy-feljegyzések; lásd e kötetben: 6. *Vörös János vezérezredesről adatok.*

25 Bethlen a német megszállás után elváltoztatott külsővel, sikeresen bujdosott. 1944. 12. 06-án önként jelentkezett a szovjet hatóságoknál. 1945 áprilisában Moszkvába hurcolták, ahol – fogságban – 1946 októberében meghalt.

26 **Mezei András:** „Megkérdeztük Karády Katalint – miből nem lesz már soha sláger" in: *Hogyan lettem...*, 195-196.

27 **Kristóf Károly:** *„Sie...Sie...Spionin!"* – Interjúsorozat Karády Katalinnal, 33, 36, 47-48.

28 **Kerényi Grácia:** Nosztalgia in: *Élet és Irodalom*, 1980. 01. 26., 2.

29 **Gách Marianne:** „Karácsonyi beszélgetés Karády Katalinnal" in: *Hogyan lettem...*, 201.

30 **Szita:** *A Gestapo Magyarországon*, 146, 152.

31 **Kristóf Károly** i. m., 54. Walter Schellenberg (Saarbrücken, 1910. 01. 16. – Torino, 1952. 03. 31.), SS-Brigadeführer és a Waffen-SS vezérőrnagy, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA) VI. osztályának főnöke, aki „szakmai ügyekben" többször találkozott Ujszászyval, a bevezető történeti-életrajzi tanulmányban már idézett – háború után írott emlékirataiban – nyilván pesti (félre)információk alapján – a „volt filmsztár" Karádyt Ujszászy munkatársaként említi, aki „igen nagy befolyást gyakorolt rá", összehozta a kommunista ellenállással. – **Harpprecht, Klaus** (közread.): *Walter Schellenberg emlékiratai*, (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1997), 297 (szerk.).

32 TOST Gyula (Bányavölgy, 1903. 05. 09. – Budapest, 1944. 10. 16.), nemes bányavölgyi, hivatásos katonatiszt, alezredes. Előbb a lovasságnál, majd a légierőnél szolgált. 1940. 03. 01. – 1944. 10. 16. között Horthy egyik szárnysegédje. A kiugrási kísérletet szervező bizalmas csoport tagja. 1944. 10. 16-án öngyilkos lett.

33 **Pintér István:** *Magyar antifasizmus és ellenállás*, (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1975), 376.

34 „Minden történet befejeződik..." **Daniss Győző** beszélgetése **Vészi Lászlóval** in: *Népszabadság*, 2003. március 22, 26.

35 **Benedek István Gábor:** Sokszorosan bizalmas levéltár. Ujszászy, Wallenberg, Füst Milán és a történelem in: *Népszabadság*, 2000. (LVIII. évf.) 42. sz., 32.

36 Vö. **Borzák Tibor**: Húszezer pengős filmsztár I. in: *Szabad Föld* 2006/21 (2006. 05. 26.), 1.

37 Mint az 1966-os, születését tévesen 1914. december 8-ra datáló, operatív nyilvántartási lapjából – lásd az illusztrációk között – kitűnik, távozására valójában 1951-ben került sor. Budapesten utoljára a Vígszínház „Békehajó" című revüjében szerepelt, majd Szombathelyen (1951. 02. 20.) adott koncertet, s még aznap Bécsbe érkezett, „Nyugatra disszidált". (Vö. *ABTL* V-47.187, passim.) Az amerikai hatóságoktól nem kapott vízumot és Bécsben is hiába keresett munkát, ezért Brüsszelbe települt át, ahonnan 1953 tavaszán Brazíliába, São Paolóba távozott. Végül 1966-ban az Egyesült Államokba, New Yorkba költözött (szerk.).

38 **Borzák Tibor**: Húszezer pengős filmsztár II. in: *Szabad Föld* 2006/22 (2006. 06. 01.), 3.

SZITA SZABOLCS

UJSZÁSZY ISTVÁN UTOLSÓ ÉVEI

1. UJSZÁSZY A SZOVJETUNIÓBAN

Az 1944. október 16-i hungarista hatalomátvételt követően országszerte ismét kiterjedt embervadászat, tömeges letartóztatási hullám indult. Ujszászy magára maradt, menekülésre kényszerült. Korábbi támogatóit elvesztette. Többeket defetizmus, hazaárulás, „Horthy-cimboraság" címén letartóztattak, elhurcoltak. 1945. január 18-tól dezertőrnek számított.[1] A helyzetből való kitörésként – feltehetőleg február elején, talán éppen 5-én – a szovjet csapatoknak megadta magát.

Február 5-én az immár magyar földön is tevékenykedő szovjet NKVD[2] munkatársai letartóztatták, majd a Szovjetunióba szállították.[3] Az útvonal ismeretlen. Talán a szovjet 2. Ukrán Front parancsnokságának közelében, Hevesen át vezetett. (A közel 11 000 lakosú nagyközségben átmenetileg, viszonylag jó körülmények között a kiemelt státusú foglyokat szállásolták el.)[4] Ujszászy szovjet hadifogságának állomásait, körülményeit csak hézagosan, töredékes és – helyenként – megbízhatatlan adatok alapján ismerjük. Az ezzel kapcsolatos moszkvai források nagyrészt máig titkosak, nem hozzáférhetők.

A szovjet fogságban a tábornok megjárta a moszkvai Butirka (Butirszkaja) börtönt (talán ezzel összefüggésben a Belügyi Népbiztosság központi kórházát), valamint az 5. számú különleges objektumot. Átmenetileg valamikor a hírhedt Ljubjankában is megfordult, ahol módszeres kihallgatásoknak vetették alá. Fogva tartóit a magyarországi katonai és politikai vezetés alakjai, cselekedetei mellett főként a vélt vagy valódi magyar háborús felelősség kérdései foglalkoztatták.

A magyarországi kihallgatóinak írt feljegyzéseiben Ujszászy felidézte, hogy a Szovjetunióban külön is megkérdezték tőle, hogy kiket tart magyar katonai részről főbb háborús bűnösöknek.[5] A hadifogoly-iratanyag magyar szempontból kevésbé feltárt forrásaiból annyi ismert, hogy a szovjet lágerekbe 4,1 millió német, japán, magyar, osztrák, román, olasz, finn stb. hadifogoly került. (Számukat tekintve a német és a japán hadifoglyok után a harmadik helyen a magyarok állnak: a statisztikai iratokban 520-540 ezer fős adatokat találunk.) A hadifoglyok között az 1945. augusztus 1-jei állapot szerint 305 tábornokot számláltak, köztük a magyarok negyvenöten voltak.[6]

Ujszászy tábornok feljegyzéseiben kitért arra is, hogy 1946 tavaszán az NKVD krasznogorszki 27/1-es táborának kórházában feküdt.[7] Stomm Marcel altábornagy emlékiratában olvasható, hogy a gyógyintézetben Ujszászy éles vitákat folytatott Deseő László vezérőrnaggyal, a doni áttörésnél fogságba esett volt moszkvai katonai attaséval. *„Igen súlyos nézeteltérések folytán a beszélőviszony is megszakadt közöttük."*[8] Gátlástalansága, társai denunciálása miatt a fogolytábor honvéd tábornokai kerülték személyét.[9]

Ujszászy többször nyilatkozott a szovjet központi rádióban és több, az általa elmondottakon alapuló cikket jelentettek meg a *Pravdá*ban is.[10] A volt tábornok neve felbukkant a Draža Mihajlović volt királyi jugoszláv hadügyminiszter ellen 1946 kora tavaszán lefolytatott belgrádi árulási per kapcsán is. Ujszászy részletes írásban, 15 évet meghaladó személyes ismeretségükre hivatkozva fejtette ki, hogy a szerb tábornok korábban tartósan együttműködött a magyar és német hírszerzéssel. Tanúsította további más, a Szovjetunió és az Egyesült Államok ellen folytatott kollaborációs üzelmeit is.[11] (A tengelyhatalmak ügynökének nyilvánított Mihajlovićot a jugoszláv katonai bíróság ítélete alapján háborús bűnösként kivégezték.)

Ujszászy fogságában sokrétű ismereteiről, tapasztalatairól és kapcsolatairól a szovjet szerveknek hosszú feljegyzéseket készített. Ezek minden bizonnyal a még napjainkban is nehezen kutatható posztszovjet levéltárak valamelyikében lelhetők fel. A kutatás nyomán a már idézett pravdai nyilatkozaton túl eddig két további, a Szovjetunióból származó, Ujszászy-féle dokumentumról van közelebbi tudomásunk.

Az általa készített anyagok egy részét – mint a kötet bevezető történeti-életrajzi tanulmányában már láttuk – szovjet részről felhasználták arra, hogy a háborús bűnösök nürnbergi perében Ujszászy írásbeli tanúvallomást[12] tegyen a német és a magyar vezérkarok összeesküvéséről[13] a kassai bombázás kitervelésében és lebonyolításában. Ezt teljesítette. Vannak olyan vélekedések is, melyek szerint a vallomást Ujszászy csak aláírta, de valójában a szovjet szervek állították össze.[14] (Személyes részvételére a tárgyaláson nem volt szükség, netán egyenesen zavarta volna a szovjet célkitűzéseket.) Vallomását Zorija tábornok szovjet segédvádló és Roman Andrejevics Rugyenko, a nürnbergi per szovjet főügyésze hasznosította.

1993-ban egy feltehetőleg 1946-ban készült, a szovjet kormánynak írt (?) feljegyzése is előkerült.[15] Ebben Ujszászy arról számol be, hogy a két világháború között, illetve a második világháború alatt milyen Habsburgok inspirálta kísérletek történtek a dunai blokk létrehozására. Horthy egykori vezérőrnagyának (egyedüli) szerzősége – legalábbis a dokumentum jelenleg ismert formájában, megfogalmazásában – némiképp kétséges. [16]

Úgy tűnik, Ujszászy 1946-tól egészen 1948 nyaráig a Szovjetunió 27/1. számú táborában, a már említett Krasznogorszkban raboskodott.[17] Magyarországi visszaszállítása (netalán „kikölcsönzése") valamikor 1948 augusztusában történt. Nyilvántartási dossziéjából annyi ismert, hogy augusztus 8-án a repatriáló szervek 36. számú táborának állományába sorolták. (Az indok ismeretlen.) Orosz forrás szerint a magyar kormánynak „háborús bűnösként" adták át.[18] Egészsége labilis volt, betegséggel (cukorbaj) küszködött.

Ez a „hazaadás" különös és kivételesnek tekinthető. Okát, indítékait jelenleg még nem ismerjük. A 2. vkf. osztályon szolgált más tábornokokat, tiszteket a szovjet fél tartósan, további évekig fogságban tartotta.

2. UJSZÁSZY HALÁLA, TEMETÉSE

Ahogy Ujszászy pályafutásának több fordulata, úgy földi életének utolsó stációja, halála sem nélkülözi a talányokat. „Ujszászy István v.őrgy. a vkf./2. oszt. vez-nek sajátkezű feljegyzése" 1960-ban készült gépelt átiratának VI. kötete élén található „Fekete Iván" levele.[19] A tábornok ezt minden bizonnyal az ÁVO/ BM. ÁVH számára készített beszámolók[20] papírra vetése után írta.

Bár utolsó, dátummal ellátott feljegyzésén az 1948. szeptember 18-i időpont szerepel,[21] ez a levél mintegy bizonyság arra nézve, hogy a jövőjéért aggódó Ujszászy

még legalább további három hónapot töltött a magyar államvédelem őrizetében. Sorsa ezután hitelesen ismeretlen. Egyelőre nem kizárható és nem bizonyítható, hogy 1948. december 10. után újra a szovjet hatóságok kezére került. Ez a levél mindmáig az utolsó életjel a fogoly tábornokról.

Ujszászy Istvánnak minden oka megvolt az aggodalomra. Rossz sejtelmei beigazolódtak. Hiába segített az új hatalomnak, potenciális hullajelölt volt. Nyilvános per és ítélet nélkül eltűnt. Túl gyorsan, feltételezhetően erőszakosan halt meg. Sok titkát magával vitte a sírba.[22]

Az ÁVH egy 1950. március 7-én készült feljegyzésében azt írják, hogy Ujszászy István a Szovjetunióban vesztette életét.[23] Kornis Pál viszont úgy emlékezik, hogy 1948 végén hivatalból intézkednie kellett egy zuglói villában bekövetkezett hirtelen haláleset ügyében.[24] Ki kellett fizetnie a háztartási alkalmazottat, gondoskodnia kellett a temetésről. Az orvosi szemle már előzőleg megtörtént, a halotti bizonyítványt is elkészítették. A halott Ujszászy István néhai tábornok volt. A temetés, amelyen Kornis nem vett részt, rendben lezajlott, erről elöljáróinak jelentést adott.

Évtizedekkel később, a nyolcvanas években, amikor már elkészült visszaemlékezése kéziratával, lakásán fogadta Hevesi István volt ÁVH-s nyomozót. Tőle értesült arról, hogy megtévesztették, megtervezett színjáték részesévé vált. Ujszászy nem halt meg, nem ő volt a koporsóban, mást temettek el. A volt tábornok ismereteit és tapasztalatait az Államvédelmi Hatóság még hosszú évekig „hasznosította".[25]

JEGYZETEK

1 Ekkor írhatták a Hadtörténelmi Levéltárban fennmaradt nyilvántartó lapjára: „Szökés bűntette miatt bűnvádi eljárás folyamatban!"

2 Az állambiztonsági szolgálat funkcióit ellátó NKVD SzSzSzR rövidítés a Szovjetunió Belügyi Népbiztosságát (Narodnij Kommiszariat Vnutrennih Gyel) jelenti. Ez időben vezetője a hírhedt Lavrentyij Pavlovics Berija (Merkheuli/Grúzia, 1899. 03. 29. – Moszkva, 1953. 12. 23.) volt. (1946 márciusától a NKVD új neve MVD SzSzSzR – a Szovjetunió Belügyminisztériuma [Minyisztyersztvo Vnutrennih Gyel], majd 1954. 03. 13-tól 1991. 11. 06-ig KGB – Állambiztonsági Bizottság [Komityet Goszudarsztvennoj Bezopasztnosztyi] volt.) Letartóztatásokat eszközölt a SZMERS „Halál a kémekre" (Szmerty spionam) elnevezésű szovjet katonai elhárító szerv is.

3 *Vengerszkije vojennoplennie v SzSzSzR. Dokumenti 1941–1953 godov* (a továbbiakban: *Vengerszkije vojennoplennie...*), (Moszkva: Roszszpen: 2005), 301, 409.

4 **Kovács Imre:** *Magyarország megszállása*, (Budapest: Katalizátor iroda, 1990), 159.

5 Ujszászy-feljegyzések; lásd e kötetben: 49. *Bartha Károly, volt honvédelmi miniszterről jelentés.*

6 *Vengerszkije vojennoplennie...*, 285, 287.

7 Ujszászy-feljegyzések; lásd e kötetben: *18. Viszonyom és együttműködésem Keresztes-Fischer Ferenccel.* A krasznogorszki hadifogolytáborban 1942–1950 közötti fennállása alatt 48 043 fő, legkülönbözőbb nemzetiségű foglyot regisztráltak. 1947-től itt koncentrálták az úgynevezett háborús főbűnösöket, mintegy 777 főt. A hadifoglyok repatriálása következtében 1949 végétől a tábort fokozatosan építették le. 1950. 03. 25-én még 595 fő elítélt háborús bűnös tartózkodott itt. A krasznogorszki tábor egyes épületei máig láthatók, a temetőt újabban rendben tartják. A színvonalas gyűjteménnyel rendelkező, időszakos programokat nyújtó kisebb helyi múzeum is felidézi a tábor és főként német foglyai emlékét.

8 **Gróf Stomm Marcell:** *Emlékiratok* (sajtó alá rendezte Galyas Ferenc), (Budapest: Magyar Hírlap könyvek, 1990), 157.

9 **Borsányi Júlián:** *A magyar tragédia kassai nyitánya – Az 1941. június 26-i bombatámadás dokumentációja* (a továbbiakban: **Borsányi:** *A magyar tragédia...*) (Studia Hungarica 28), (München: Ungarisches Institut, 1985), 267-268. Az orosz hadifogságban az Ujszászyval találkozó Székely András színházi rendező szerint a volt vezérőrnagyot fogolytársai *„nem tartották egyenes embernek, a KGB besúgója volt."* – Vö. **Borzák Tibor**: Húszezer pengős filmsztár I. in: Szabad Föld 2006/21 (2006. 05. 26.), 2.

10 **Macartney, Carlisle Aymler:** *Teleki Pál miniszterelnöksége 1939–1941*, (Budapest: Occidental Press, 1993), 273.

11 Ujszászy – e kötetben is közreadott (1-es függelék: 1/6. [Ujszászy szovjet fogságban tett nyilatkozata Mihajlović áruló tevékenységéről], német nyelven 1946. 06. 01-jén írt nyilatkozata orosz fordításban megjelent a Pravda 1946. 06. 14-ei számában, majd a Trud című újság kétheti melléklete, a Novoje Vremjá 1946/13. számában (1946. 07. 01.) is. Kivonatos fordítása szerb nyelven is közreadásra került a Mihajlović per anyagait a nagyközönség elé táró dokumentumkötetben; *Izdajnyik u ratnyi zlocsinac Drazsa Mihajlovics pred szudom. Sztenografszke beleske u dokumenta szaszucsenya Dragoljubu-Drazsi Mihajlovicsu*, (Beograd: 1946), 463-467 (szerk.).

12 Lásd kivonatosan e kötetben; 1-es függelék: 1/5. [Kivonat Ujszászy szovjet fogságban tett nyilatkozatából: részletek a nürnbergi törvényszék elé beterjesztett „vallomásá"-ból].

13 **Borsányi:** *A magyar tragédia...*, 265.

14 **Gosztonyi Péter:** *A magyar honvédség a második világháborúban*, (Róma: 1986), 34. Vö. a történeti-életrajzi pályakép megállapításaival (szerk.).

15 Lásd e kötetben; 1-es függelék: 1/7. [Ujszászy szovjet fogságban tett nyilatkozata: Habsburg-kísérletek a dunai blokk létrehozására] A Fucskó Hajnalka által fordított dokumentumot Romsics Ignác történész tette közzé a Magyar Nemzet 1993. 05. 22-i (118.) számának 16. oldalán.

16 **Murányi Gábor:** Feljegyzési ajándék in: Heti Világgazdaság, 2002. 11. 23., 87.

17 *ÁSZTL* A-414/2. 59.

18 *Vengerszkije vojennoplennie...*, 489. Jelen kötet nyomdába adása előtt a kiadvány magyar változata is megjelent **Varga Éva Mária** (fő)szerkesztésében: *Magyar Hadifoglyok a Szovjetunióban. Dokumentumok (1941–1953)*, (Moszkva-Budapest: ROSSZPEN – MKTTK: 2006). Ujszászy Szovjetunióbeli tartózkodását a következőképp (280. jegyzet; 572-573. oldal) summázza: „[...] 1945. elején [február 5.] Budapesten az NKVD őrizetébe került. A szovjet iratokban az szerepel, hogy önként jelentkezett az oroszoknál. Moszkvában a Butirszkaja börtönben és az MVD 5. sz. különleges objektumán is „megfordult". Szovjet részről felhasználták arra, hogy a háborús főbűnösök nürnbergi perében írásbeli tanúvallomást tegyen, bár személyesen nem jelent meg a tárgyaláson. 1948. 08. 08-án az MVD a szovjet Külügyminisztérium 1948. 07. 01-jén kelt kérelmében foglaltaknak megfelelően 'mint háborús bűnöst' átadta a magyar kormánynak. (GA Rf. [Oroszországi Föderáció Állami Levéltára] f. 9401. op. 2. gy. 240. l. 40. – Kruglov belügyminiszter Molotovhoz 1949. 01. 15-én írt levele. A levélben említés esik arról, hogy Ujszászy moszkvai tartózkodása alatt több vallomást is szolgáltatott a szovjet szerveknek, továbbá arról is, hogy a tőle kapott anyagokat nem adták át a magyar szerveknek.)" A volt tábornokot 'háborús bűnös'-nek nyilvánító szovjet minősítés „felbukkanása" csak növeli az Ujszászy visszaszolgáltatása utáni sorsával kapcsolatos kételyeket (szerk.).

19 Ujszászy-feljegyzések; lásd e kötetben, 1-es függelék: 1/8. [Ujszászy levele Péter Gábornak {?}], Az *ÁSZTL*-ben őrzött, a hét kéziratos füzetet magában foglaló gyűjtőkötet a levelet nem tartalmazza!

20 Vö. a szerkesztői tanulmány megfontolásaival.

21 Ujszászy-feljegyzések; lásd ebben a kötetben: 49. *Bartha Károly, volt honvédelmi miniszterről jelentés.*

22 **Haraszti György:** „Ujszászy István az ÁVO-n. „Fekete Iván" az államvédelmi szervek fogságában" in: História 2002. évi 8. szám, 38.

23 ÁSZTL V-168. (Sigetter Viktor vizsgálati anyaga.) A forrás Ujszászy halálára vonatkozó adatát közzétette: **Szakály Sándor:** *A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői 1919–1945* in: **Hausner Gábor** (szerk.): *Az értelem bátorsága – Tanulmányok Perjés Géza emlékére* (Budapest: Argumentum, 2005), 689.

24 **Kornis Pál** [*Tanúként jelentkezem*, (Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1988), 127] könyvében arról ír, hogy a „házi őrizetben" lévő Ujszászy hasznos, együttműködő tanúnak ígérkezett, de túl hamar (?!) meghalt.

25 Kornis Pál budapesti lakos emlékezése a szerzőnek, 2003. 07. 14. Ujszászy további sorsáról a már idézett ÁVH-s feljegyzésen túlmenően – más variánsok is léteznek. Farkas Vladimir egyik visszaemlékezése szerint (Szovjet diktatúra magyar mintára [Rainer M. János interjúja Farkas Vladimirral] in: Élet és Irodalom 2000/28. sz.) Ujszászy Istvánt, „...akit Péter [Gábor] 'felhasznált', utóbb, legnagyobb sajnálatára, kénytelen volt átadni a Katonapolitikai Osztálynak." A Kossuth Rádió *Vasárnapi Újság* című heti műsorában (1999. április 11-én) egy visszaemlékező Lakatos Pál szerkesztőnek arról beszélt, hogy Hóman Bálinttal és Ujszászyval volt együtt a váci börtönben. A volt tábornokot gyakran elvitték a zárkából.

UJSZÁSZY ISTVÁN FELJEGYZÉSEI

1. [A] 2. VKF. OSZTÁLY TAGOZÓDÁSA

[2 (9). füzet, 1–19. oldal, a „Horthyval érintkezést tartó volt külpolitikusaink jellemzése" feljegyzés {91–109. oldal} után álló anyag számozása újra kezdődik!]

[A] 2. vkf. osztály[1] közvetlenül a vezérkar főnökének – 1940 után a hadműveleti csoportfőnök[2] útján – volt alárendelve. Feladatai voltak: idegen államok katonapolitikai helyzetének felderítése, nyilvántartása, annak megakadályozása, hogy más országok hírszerzése a saját katonapolitikai viszonyokba betekintést nyerjen, a honvédség érdekében, illetve a honvédségen belül kifejtett propaganda, szabotázs, terrorcselekmények előkészítése és végrehajtása idegen államokban, annak megakadályozása, hogy a honvédségen belől politikai áramlatok befolyást nyerjenek, végül érintkezés fenntartása a saját és idegen katonai attasékkal.

[A] 2. vkf. oszt. élén egy vezérkari ezredes állott, akinek feladata volt idegen államok katonapolitikai helyzetéről a miniszterelnök, a kormányzói katonai iroda, a külügy- és honvédelmi miniszter tájékoztatása, kémelhárítás terén az összműködés irányítása a közbiztonsági és egyéb közszervekkel. Ő gondoskodott a honvédség egyes alakulatainak tájékoztatásáról idegen államok katona-politikai helyzetéről.

A fenti feladatoknak megfelelően [a] 2. vkf. osztály az alábbiak szerint tagozódott:

<u>osztályvezető,</u> akinek alárendelve voltak, mint alosztályok:
törzs,
hírszerző („KOFFA" = központi offenzív alosztály)
kémelhárító („DEF" = defenzív alosztály)
nyilvántartó („NYIL")
saját rejtjelző („R")
idegen rejtjelmegfejtő („X")
laboratórium („F")
iroda, irattár („P")
elvi, mozgósítási („M")
hírszerző, személyi, pénzügyek, anyagbeszerzés („K")
sajtó, propaganda, szabotázs*
katonai attasékkal összekötő*

*[A] 2. vkf. osztálynak csak 1941. I/1. után – belső vezérkari átszervezés folytán – alárendelve.

Az egyes alosztályok feladatait, tagozódását a következőképpen részletezem:

<u>Törzs</u>
A törzshöz tartoztak az osztályvezető helyettes, a segédtiszt, a gépkocsi-részleg, a küldöncök.
Az osztályvezető helyettes – rendszerint egy vezérkari alezredes – hivatva volt a vezetőt bármikor helyettesíteni – tehát mindenről tájékozva kellett, hogy

legyen –; az osztály adminisztratív jellegű ügyeit irányítani. Pénzkiutaló lehetősége maximum 500 pengőre volt lecsökkentve.

A segédtiszt rendezte az osztály belső szolgálatát, szabályozta a referádákat, az ügyfélforgalmat, gondoskodott a napi program betartásáról, gépkocsik, küldöncök kirendeléséről, intézte az osztályvezető és az osztályvezető helyettes hivatalos postáját.

A gépkocsi részleg több személy- és egy 1,5 tonnás tehergépkocsiból állott.

Küldöncök a kifutó, takarító szolgálatot végezték.

Hírszerző alosztály

Feladata volt [az] érdekelt idegen államokról ügynökök segítségével katonapolitikai és katonai híranyag beszerzése. Ügynökökkel való hírszerzést – elvileg – csak a szomszédos országokkal szemben (Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia, Szovjet-Oroszország) végeztünk. A súly a Kis-entente[3] [a továbbiakban kisantant] fénykorában Csehszlovákián, majd később Románián nyugodott. A hírszerző alosztály biztosította még az összes hírszerző szervekkel, ügynökökkel való rádióösszeköttetést. Ügynökrádiók elkészítése.

Ezek szerint a hírszerző alosztály így tagozódott:

vezető (vezérkari őrnagy, vagy vezérkari százados)
iroda (ügydarabforgalom, pénzkezelés, gépkocsi-ügyek, belső szolgálat)
csehszlovák, román, jugoszláv, szovjet-orosz vonatkozásban
dolgozó offenzív tisztek (altisztek)
rádióközpont.

Megjegyzem, hogy az ügynökökre vonatkozó ügydarabokat az offenzív előadók önmaguk gépelték. Az én időmben (1939. V. 1. – 1942. VII. 1.) az ügynökök kiképzése az egyes előadók által egyénileg történt.

Kémelhárító alosztály

Igyekezett megakadályozni, hogy idegen államok hírszerzése a saját katonapolitikai viszonyokba betekintést nyerjen, megszervezte az ország kémelhárító hálózatait, gondoskodott a kémelhárítás vegyi és anyagi szükségleteiről, megfigyeléseket, letartóztatásokat, kihallgatásokat eszközölt [sic!], ellenőrizte a „fekete" rádió adóállomásokat, irányította az ipari kémelhárítást. Így tagozódott:

vezető (egy vezérkari őrnagy vagy vezérkari százados)
elvi ügyek
kémnyilvántartás
végrehajtó kémelhárítás
különleges részleg (laboratórium, távbeszélő lehallgatás, postacenzúra,[4]
lehallgató berendezések, rádiókereső)
ipari kémelhárító részleg
kikülönített katonai ügyész
iroda

Elvi ügyekhez tartoztak: az ország kémelhárító hálózatainak megszervezése, kémelhárító szakirodalom, rádióelőadások, elvi kémelhárító szervezési kérdések.

Kémnyilvántartás. A kémekről, vagy gyanús egyénekről kartoték-nyilvántartást vezetett. Ez kétféle volt: név szerinti, illetve az elkövetett tettek (helyek) után. Állami és közszervek számára priorálásokat végzett. Elkészítette a körözvényeket, a

kém- vagy gyanús egyének nyilvántartó indexét, melyhez időnként kiegészítő javító pótlékokat adott ki.

Végrehajtó kémelhárítás országok szerint történt. Volt csehszlovák, román, jugoszláv, szovjet-orosz és minden egyéb államra egy külön részleg. A végrehajtó kémelhárítás megfigyeléseket, ellenőrzéseket, letartóztatásokat, őrizetes szolgálatot, kihallgatásokat eszközölt. A végrehajtó kémelhárítást „DEF" tisztek és altisztek végezték.

A különleges részleg laboratóriuma a kémelhárítás számára fényképező, vegyi szolgálatot eszközölt. A távbeszélő lehallgatást különleges készülékekkel nyelveket beszélő szakszemélyzet hajtotta végre. A készülékek gyártásában kitűnt egy Miskolczi [István] nevű mérnök, akivel [a] 2. vkf. osztály 1938-ban szerződéses viszonyba lépett. Lehallgattuk a kémek, gyanús egyének, idegen külképviseletek távbeszélgetéseit, többször kapcsoltuk be ellenőrzésszerűen [a] nyilvános helyeket, látogatottabb köztelefonokat. A távbeszélő lehallgató szolgálat naponta háromszor fektette le írásban a befutó anyagot, melyet fedőnéven „vékony papír"-nak hívtunk és a miniszterelnökségnek, külügy-, belügyminisztériumoknak küldöttük meg.

A postacenzúrát Budapesten a 72. sz. postahivatalban az I. hadtest kémelhárító személyzete eszközölte. Cenzúra tárgyát képezték: kémek, gyanús egyének, idegen külképviseletek postája, külföldi levelezés és küldemények. A háború alatt aránylag csekély számú ellenőrző személyzet állott rendelkezésre, miért is a küldemények nagy részét egy bizonyos ideig elfektettük. Fontosabb levelekről fénymásolatok készültek.

Lehallgató berendezéseket (membránokat) kémek, gyanús egyének, idegen külképviseletek helyiségeiben helyeztük el. Egy cseh találmány tökéletesítésén dolgoztunk, mely bárminő telefonkészülékbe behelyezve az illető helyiségben lefolyt összes beszélgetéseket felvette. Ellenük elektromos áramkörbe kapcsolt kopogó zajt előállító készülékekkel védekeztünk. Egyik kiváló szakemberünk volt Pihe István műszerész.

Rádióadó-kereső bemérő műszerünk a János-hegyen (Erzsébet kilátó) volt elhelyezve. „Fekete" adók megállapításával foglalkozott. „Atcock" rendszerű rövidhullámú bemérővel is felszereltük. A szolgálat együttműködött a „Rádióamatőrök" szövetségével és a „Magyar Távirati Iroda Rádiófigyelő" szervével.

Ipari kémelhárító részleg hadi üzemek ipari kémelhárítását irányította. Minden fontosabb hadiüzemben úgynevezett „gyári titkár" működött, akit az illető gyár díjazott.

Kikülönített katonai ügyész elfogató parancsokat állított ki a végrehajtó kémelhárítás számára, továbbá biztosította a kémelhárító szervek és a katonai bíróságok között való összműködést. Megállapította az elkövetett tett katonai büntetőtörvénykönyv szerint való definícióját. Kémelhárító bírósági irodalmi tevékenységet fejtett ki. Szabályozta kémelhárító szakértők kirendelését hadbírói tárgyalásokra.

Iroda ügydarab forgalmat, másoló munkákat bonyolított le, végezte a közlekedési szabadjegyek, belépő kártyák beszerzését, kiadását kémelhárító közegek számára, irányította a belső (gépkocsi, küldönc – beleértve) szolgálatot.

Nyilvántartó alosztály

Gyűjtötte az idegen államokról befutó katonapolitikai és katonai híranyagot, azt rendezte, feldolgozta, kiegészítésökre a hírszerző szerveknek – saját katonai attaséinkat beleértve – feladatokat szabott, időnként vagy egyes események lezárása után

összefoglaló helyzetképet adott ki, a háború alatt napi helyzetjelentéseket készített, előkészítette a hírszerző hadijátékok, az évenként egyszer Budapesten megtartott saját katonai attaséi értekezletek anyagát, az idegen hadseregekről csapatsegédleteket állított össze és azokat időnként kiegészítette, szabályozta idegen sajtótermékek, hírszerző szakirodalom beszerzését. Következőképpen tagozódott:

vezető (vezérkari törzstiszt, vagy vezérkari százados)
iroda
nyilvántartó előadók
félrevezető híranyagkészítés

Az iroda idegen sajtótermékek, hírszerző szakirodalom beszerzésével foglalkozott, kezelte a hírszerző szakkönyvtárt, szabályozta az ügydarabforgalmat, másolásokat, sokszorosításokat.

A nyilvántartó előadók államonként dolgoztak. Fontosabb államok egy-egy politikai és katonai nyilvántartó előadóval rendelkeztek. Kevésbé érdekes országok számára nem voltak külön előadók rendszeresítve. A nyilvántartás alábbiak szerint csoportosult: Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia, Szovjet-Oroszország, Németország, Olaszország, külön-külön Franciaország, Svájc és az Ibériai félsziget. Egyesült Államok, Anglia, Távol-Kelet, Hollandia, Belgium együtt, Bulgária, Törökország, Közel- Közép-Kelet együtt. A nyilvántartó előadók a befutott híranyagot politikaira és katonaira osztották. Azokon belől: kül-, belpolitikai, közgazdasági, ipari, pénzügyi, szervezési, elhelyezési, hadrendi, felszerelési, kiképzési, mozgósítási, felvonulási, hadügyi költségvetési, hadi ipari, erődítési fontosabb csoportokat különböztettek meg. Ugyanezen sorrend szolgált az összefoglaló helyzetképek kidolgozásánál alapul.

Félrevezető híranyagot a saját állapotokról az 1. vkf. osztály[5] bevonásával a nyilvántartó alosztály készített, és az idegen hírszerzésnél a „KOFFA" ügynökei útján helyezte el.

A hírszerző alosztály által beszolgáltatott híranyag értékét a nyilvántartó alosztály állapította meg. Az ügynökök érdemi díjazása ezen megállapítás után történt.

Megjegyzem, hogy 1926. X. 1-ig a 2. vkf. osztályon belől nem volt külön hírszerző alosztály. A nyilvántartás maga végezte saját ügynökeivel a hírszerzést.

Saját rejtjelező alosztály

A hírszerző szervektől, katonai attaséktól befutó vagy azok részére kimenő számjeltáviratok megfejtését, illetve rejtjelzését végezte. Emellett a hírszerző szervek részére (1940-ig a honvéd magasabb parancsnokságok és a csapatok számára is) rejtjelező segédleteket állított össze. A rejtjelező segédleteket a hírszerző szerveken belől nyilvántartotta.

Idegen rejtjelmegfejtő alosztály

Idegen államok rádióforgalmát ellenőrizte, táviratokat lehallgatta, megfejtette, feldolgozta, idegen rejtjelrendszereket igyekezett beszerezni. Következő részekből állott.

1 vezető
iroda
lehallgató részleg
feldolgozó részleg

Elv volt, hogy a beosztott személyzet hosszú éveken át azonos beosztásban maradjon, mert a tájékozottság a működést megkönnyítette.

Az iroda gondoskodott a lehallgatott híranyag elhozataláról, a megfejtett érdekesebb táviratok sokszorosításáról (fedőnév: „színes papír") és a kormányzósághoz, miniszterelnökséghez, külügyminisztériumba való megküldéséről. A postán küldött számjeltáviratokat megszerezte.

A lehallgató részleg két csoportra oszlott. Az egyik a napi élet – főleg diplomáciai – rejtjeltáviratait hallgatta le, a másik idegen államok katonai rádióforgalmát ellenőrizte, rádióállomásait mérte be. Az első feladat végrehajtására az „X" aloszt. Budapesten 3 lehallgató állomással rendelkezett, melyek közül 1 a „Vakok Intézetében" volt elhelyezve. Tudniillik a vak ember halló érzéke kifinomult, a vakok örültek az ily irányú elfoglaltságnak. A lehallgatásban nemes versenyt fejtettek ki.

Az egyes lehallgatandó rádióhullámhosszok az egyes állomásokra fel voltak osztva. Az állomások által lehallgatott híranyagot naponta többször a feldolgozó részbe szállították.

A második csoportot képezte a 101. honvéd híradó zászlóalj melynek századai hosszú-, közép- és rövidhullámú bemérő, illetve lehallgató készülékekkel voltak felszerelve. A bemérések konkáv széles alapon felállított állomásokból történtek. A lehallgató századokat 2. vkf. osztály idegen hadgyakorlatok, politikai feszültség, vagy háború idején vetette be.

A lehallgatott számjeltáviratok a feldolgozó részleghez kerültek. Ennek hivatása volt a táviratok megfejtése. A megfejtés vagy már rendelkezésre álló rendszerek, kulcsok, kódexek, vagy próbálgatások útján történt. Utóbbi esetben a megfejtő előadó önmaga állította össze számtalan táviratból az alkalmazott rendszert és a kódexet. Idegen rejtjel rendszerek és kódexek beszerzése terén „X" alosztály együttműködött a hírszerző alosztállyal. Híranyag, illetve kulcs-, rendszercsere állott fenn a németekkel, olaszokkal, finnekkel. Utóbbiak az idegen számjeltávirat megfejtés mesterei voltak.

„X" alosztály – többé kevésbé – nehézségek nélkül olvasta: a török (zöld), a bolgár (barna), görög (sárga), jugoszláv (halványzöld), román (rózsaszín), olasz (kék), francia (halványsárga), vatikáni (barnás), angol konzuli (sötétbarna), belga (vörös) diplomáciai rejtjeltáviratokat, a háború alatt néhány orosz – főleg repülő – katonai alakulat rejtjelezett rádióhírváltását. Zárjelben azon színeket jelöltem meg, amilyen papírosra a megfejtett szövegű táviratokat leírták.

Laboratórium

Fényképező és vegyi részre oszlott. Fénymásolatokat, fényképeket készített a hírszerző szolgálat számára, fényképező (különlegesen kicsi) készülékeket szerzett be, hamis okmányokat, bélyegzőket, álkulcsokat, útleveleket, vízumokat készített, ujjlenyomat [és] hangrögzítő készülékeket gyártott, vegytintákat, előhívókat kísérletezett ki, gondoskodott az ügynökök vegyi felszerelésének szakszerű elrejtéséről (például cipőzsinór, kölnivíz stb.).

Iroda, irattár

Szabályozta az ügydarabforgalmat, vezette az iktatókat. A naponta beérkezett ügydarabok iktató lapját minden reggel előterjesztette az osztályvezetőnek. Rendezte a futárszolgálatot, összeköttetést tartott a külügyminisztérium futárosztályával. Másoló, sokszorosító munkálatokat végzett. Írószer, papír beszerzéseket foganatosított. Kezelte a térképraktárt. Irattározott, irattár selejtítő munkálatokat eszközölt. Beosztott hírszerzőszemélyzet számára egyes közszükségleti cikkek beszerzésével (például fa, szén) foglalkozott.

Elvi, mozgósítási alosztály

A hírszerzés elvi ügyeit, szervezést, kiépítést, irányelveket a hírszerző kiképzésre intézte. Előkészítette az összes háborús hírszerző szervek mozgósítását úgy személyzeti, mint anyagi tér[en]. Őrizte, nyilvántartotta, kiegészítette a mozgósítási segédleteket.

Hírszerző, személyi, pénzügyek, anyagbeszerzés

Személyzeti, pénzügyi, anyagi részre oszlott. Nyilvántartotta a hírszerző szakszemélyzetet, intézte annak beosztási, szabadságolási, kitüntetési, fegyelmi ügyeit. Gondoskodott az utánpótlásról, kiképzésről.

Igényelte, felvette, kezelte, kiutalta a hírszerző pénzátalányt. Ellenőrizte a hírszerző szervek pénztári naplóinak vezetését. Előkészítette a belföldi hírszerző szervek vezetőinek havi értekezletét.

Itt jegyzem meg, hogy [a] 2. vkf. osztály évi hírszerző átalánya kereken 1 millió pengőt tett ki.

1942-ben, amikor az osztályt átadtam, vagyonunk kereken 4 millió pengőre rúgott. Ez megtakarításokból, a sajtó, a propaganda és szabotázs alosztály külön átalányaiból adódott.

Az osztály pénztári naplóját az osztályvezető, vagy helyettese havonta egyszer ellenőrizte.

„K" alosztály gondoskodott a hírszerző szervek helyiségeinek berendezéséről, pénzszekrények, gépkocsik, egyéb közlekedési eszközök beszerzéséről.

Sajtó-, propaganda-, szabotázs alosztály

Irányította a honvédséget érintő országos sajtó-, propaganda-, filmszolgálatot, a honvédségen belül kifejtett sajtószolgálatot. Háború idején az ellenséges ország felbomlasztására irányuló propagandát, megakadályozni igyekezett politikai áramlatok befolyását a honvédségre, előkészítette idegen államok ellen a szabotázs- és terrorszolgálatot. Következőképpen tagozódott:

vezető (1 vezérkari törzstiszt, vagy 1 vezérkari százados) iroda,
sajtó, propaganda részleg,
szabotázs részleg.

Iroda intézte az ügydarabforgalmat, a postázást, lap-, sajtótermékek beszerzését, belső (gépkocsi, küldönc beleértve) szolgálatot.

Sajtó- és propaganda részleg: katonai írókból, rajzolókból állott. Hozzá tartoztak: haditudósító pótosztály, filmrészleg. A haditudósító pótosztály rádió, hangosan beszélő, hangrögzítő, bomlasztó híranyagot szóróaknavetőkkel, léggömbökkel, hadikönyvtárral, sajtósokszorosító berendezésekkel volt ellátva.

Megjegyzem, hogy politikai feszültség esetén [a] 2. vkf. osztály bomlasztó propagandát terjesztő rádiógépkocsikat vetett be a valószínű ellenséges ország ellen.

Így például 1940-ben a román határon működött a „Bujdosó székely" név alatt ismert „fekete" rádióadó, mely felállítási helyét naponta változtatta.

A nemzetvédelmi részleg politikai áramlatok befolyását a honvédségre volt hivatott megakadályozni. A nemzetvédelmi tisztek nyomozásokat, megfigyeléseket, őrizetbe vételeket foganatosítottak. Kiegészítő részét képezte a „Tóth András"-féle szervezet, mely a sajtó- és propaganda részleggel szorosan együttműködött. Feladata volt hangulat-megfigyelés, suttogó propaganda. Tagjainak száma kereken 5000 főre volt tehető.

Szabotázs részleg: szabotázs, terrorcselekmények tervezetét állította össze, csehszlovák, román, jugoszláv, szovjet-orosz viszonylatban. A cselekmények vezető politikusok, katonák, üzemek, közlekedő, távíró berendezések ellen irányultak. Végrehajtói az illető országokban előkészített hálózat tagjai voltak. Ide sorolt az 1938 őszén a Felvidéken, 1939 márciusában Kárpátalján bevetett „Rongyos Gárda"[6] is. Amint 1941. I. 1-jén az ügykör átkerült [a] 2. vkf. osztályhoz, javaslatot tettem a vkf-nek a „Rongyosok" feloszlatására. A továbbiakban a liquidálásuk [sic!] folyamatban volt. [A] 2. vkf. osztályban már csak nyilvántartásszerűen szerepeltek. 1943 nyarán Szombathelyi[7] vezérezredes,[8] vezérkari főnök a belügyminiszterrel értekezletet tartott, melyben előbbi a „Rongyos Gárda" életre hívását követelte. Azokat partizánharcra akarta jugoszláv, román, szovjet-orosz viszonylatban felhasználni. Szervezésüket Kádár Gyula vezérkari ezredes vette át, aki élükre Héjjas Iványt[9] állította. Mintegy 5000 főből álltak, kiképzésük az „orgoványi" csendőrtáborban történt.

Egyébként a szabotázs részleg anyagát [a] vkf. 7/m. oszt. tárolta, aki [sic!] a beszervezett szabotőrök kiképzéséről is gondoskodott.

A szabotázs részleghez tartozó laboratórium a bacilus háború tanulmányozásával foglalkozott. Termés- és állatvédelemre idegen befolyás ellen általános jellegű röplapokat adott ki.

Katonai attasékkal összekötő alosztály

Feladata volt a Magyarországon működő idegen katonai attasékkal való összeköttetés fenntartása. Gondoskodott katonai, polgári ünnepségekre, hadgyakorlatokra, megtekintésekre való meghívásukról. Ez alkalmakkor kísérésükre tiszteket rendelt ki. Az alosztály szervezte meg idegen katonai bizottságok, kiküldöttek magyarországi programját, gondoskodott elhelyezésükről, ellátásukról, meghívók kiadásáról.

Megfigyelésük érdekében összeköttetést tartott a kémelhárító alosztállyal.

Külföldön működő saját katonai attaséinknál ottani kezelésük miatt állandóan érdeklődött és reciprok viselkedett az illető államok Magyarországon akkreditált képviselőivel szemben.

Szabályozta honvéd személyek meghívásának elfogadását az idegen katonai attaséknál.

Közreműködött idegen és magyar katonai személyek rendjelcseréiben.

Az alosztály így tagozódott:

1 vezető
iroda,
összekötő (kísérő) tisztek.

[A] 2. vkf. osztályvezetőnek voltak az összes bel- és külföldi hírszerző-, kémelhárító szervek alárendelve.

Budapest, 1948. aug. hó 19-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 A trianoni szerződés értelmében Magyarországnak – más katonai korlátozások mellett – vezérkara sem lehetett. 1921. 06. 01-jével a Honvéd Vezérkart ezért rejtetten, HM. VI. csoportfőnökség (az 1920-as években, rövid ideig HM Katonai Főcsoportfőnökség) néven állították fel, amely a Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát elismerő, bledi egyezményig (1938. 08.

20-29.) lényegében változatlan keretek között folytatta tevékenységét. A csoportfőnökségen belül a vezérkari osztályoknak megfelelő, azonos számozású és értékű osztályok működtek. Ennek megfelelően a HM VI-2. (hírszerző és kémelhárító) osztály a Honvéd Vezérkar főnöke 2. osztályának felelt meg. 1938. 03. 02-n a HM 6000/Eln. A-1938. sz. rendelete lehetővé tette az addig rejtetten működő vezérkari osztályok nyílt működését, amelyek ettől kezdve a vkf. elnevezést viselték. Hivatalosan azonban a Huba-hadrend 1938. 10. 01-jei életbe lépésével vette fel a HM VI. csoport a Honvéd Vezérkar elnevezést. Ennek megfelelően az addigi HM VI-2. osztály nyíltan is 2. vkf. osztályként működhetett tovább. Ujszászy feljegyzéseiben még névleg sem határolja el a két intézményt, hiszen a HM VI. csoportot a tisztek egymás között Honvéd Vezérkarként, osztályait vezérkari osztályokként ismerték.

2 A hadműveleti csoportfőnöki beosztást 1940. 03. 01-jével hozták létre az 1. vkf. (hadműveleti) és a 2. vkf. (hírszerző és elhárító) osztályok felügyeletére. Csoportfőnökök sorrendben: 1940. 03. 01. – 1941. 03. 01. Náday István; 1941. 03. 01. – 1941. 11. 01. László Dezső; 1941. 11. 01. – 1943. 02. 01. Vörös János; 1943. 02. 01. – 1943. 09. 15. Vörös Géza; 1943. 10. 01. – 1944. 08. Hankovszky Gyula.

3 A magyarországi Habsburg restaurációs törekvések és a magyar revíziós igények ellensúlyozására, Csehszlovákia, a Szerb-Horvát-Szlovén (SHS) Királyság és Románia között fennálló szövetségi rendszer elnevezése. Alapját közvetlenül a trianoni diktátum után, 1920. 08. 14-én az SHS Királyság és Csehszlovákia között létrejött szerződés képezte, amely egy magyar támadás esetén kölcsönös katonai segítséget garantált. A kisantant kialakulását meggyorsították az 1921. évi királypuccsok. 1921. 04. 23-án Csehszlovákia és Románia, 1921. 06. 07-én az SHS Királyság és Románia kötött hasonló szerződést, amelynek védnöke Franciaország lett. A kisantant háromoldalú egyezményét Genfben, 1933. 02. 16-án írta alá Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia, később közös katonai tervet dolgoztak ki egy magyar támadás, illetve egy Habsburg restaurációs kísérlet esetére. Ekkorra azonban a kisantant a német és olasz befolyás erősödése miatt elvesztette Franciaország általi katonai támogatottságát, s ez végül elvezetett a bledi egyezmény 1938. 08. 29-i aláírásához, amelyben a kisantant elismerte Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát, illetve ígéretet tett a területükön élő magyar kisebbségek helyzetének javítására. A kisantant nem tudta megakadályozni a területi visszacsatolásokat, és Csehszlovákia szétesésével, Romániának a tengelyhez való csatlakozásával, s végül Jugoszlávia lerohanásával széthullott. Magyarország és a kisantant kapcsolatáról lásd **Ádám Magda:** *Magyarország és a kisantant*, (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1980).

4 Az úgynevezett postacenzúra, korabeli szakkifejezés, amely az egyik legrégebbi titkosszolgálati módszert takarva a (levél)postai forgalom ellenőrzésére utal. A művelet során a postaküldeményt a feladást követően, de még a kézbesítés előtt, egy időre, a címzett tudta nélkül kivonták a forgalomból. Ezt követően különböző technikai módszerekkel (gőzölés, átvilágítás stb.) a levelet vagy csomagot felbontották. A kibontott küldemény tartalmát technikai eszközökkel (például fényképezés) rögzítették, majd az egészet „visszacsomagolták" és a levelet, vagy csomagot visszahelyezték a postai forgalomba. Képzett hírszerzők a postai küldeményen rejtett nyomokat helyeztek el, hogy ellenőrizzék, figyelik-e levelezésüket.

5 Az 1. vkf. (hadműveleti) osztály vezetői 1938–1945 között (zárójelben jeleztük, ha a magasabb rendfokozatba történő kinevezés ebben a beosztásban történt): 1938. 11. 01. – 1941. 02. 01. *László Dezső* vezérkari ezredes; 1941. 02. 01. – 1942. 05. 01. *Sáska Elemér* vezérkari alezredes (majd ezredes); 1942. 05. 01. – 1943. 05. 01. *Mészöly Elemér* vezérkari ezredes; 1943. 05. 01. – 1945. 03. 01. *Nádas Lajos* vezérkari ezredes.

6 A Rongyos Gárda eredetileg 1919-ben jött létre. Később a csehszlovák feszültség idején (1938. április – október) a magyar katonai hírszerzés által létrehozott titkos szabadcsapat részeként a Rongyos Gárdát felélesztették. A magyar szabadcsapatok alkalmazását egyébként az indokolta, hogy a német Abwehr a „Fall Gelb" jóváhagyása után (1938. 05. 30.) leállította a Csehszlovákiára vonatkozó híranyagcserét, s így a 2. vkf. osztálynak hiányos adatai keletkeztek a határ menti erődrendszerről és támpontokról. (Lásd ehhez a bevezető történeti-életrajzi tanulmányt.) Ennek pótlására a vezérkar titokban kisegységek szervezésébe kezdett, amelyeket felderítési feladatokkal átdobtak a csehszlovák-magyar határon. A nyár folyamán néhány kisebb vállalkozás inkább kudarcot, mint sikert eredményezett. A csehszlovák válság hatására a Honvédséget 1938. 09. 16-án részlegesen mozgósították, ám az felkészületlen volt egy esetleges katonai beavatkozás, a csehszlovák erődrendszer leküzdésének végrehajtására. A magyar szabadcsapatok – köztük a Rongyos Gárda – alkalmazása egyre sürgetőbbé vált. 1938. 10. 01-jén ezért

Imrédy miniszterelnök magához kérette Kozma Miklós volt belügyminisztert, s megbízta, hogy vegye át az irreguláris csapatok szervezését. Kozma a politikai vonalon működött, a katonai irányítás az 5. vkf. (elvi-katonapolitikai) osztály vezetője, Homlok Sándor vezérkari alezredes, s a hozzá beosztott – 1945 után a KatPolnál szolgálatot teljesítő – Stefán Valér vezérkari őrnagy (majd vezérkari alezredes) kezében volt. A szervezésbe bevonták Héjjas Iványt is, aki – régi szabadcsapatosként – átadhatta gerilla hadviselésre vonatkozó tapasztalatait. Ez idő tájt a magyar szabadcsapatok 19 lövészzászlóaljból (egyes adatok szerint 9000 főből) álltak, melyből csupán pár száz főt tett ki a Rongyos Gárda. A részleges mozgósítást követően ezek felvonultak a csehszlovák-magyar határra. (Öt zászlóalj Romhány, négy zászlóalj Kassa határszakasz, két-két zászlóalj Mosonmagyaróvár, Salgótarján, Szécsény és Bánréve, illetve egy-egy zászlóalj Komárom és Esztergom térségébe települt.) A szabadcsapatok 5-15 fős harccsoportjainak bevetésére október 6-tól került sor; elsősorban diverziós, romboló és felderítő feladatokat láttak el. A Bergmann géppisztollyal felszerelt, ám nem kellően kiképzett csapatok többségét a csehszlovák katonák szétszórták. Mindössze öt csoport érte el a biztonságot jelentő lengyel határt. A november 2-i első bécsi döntést követően a felvidéki műveleteket leállították, s a figyelem a kárpátaljai határszakaszra terelődött át. 11 zászlóaljat leszereltek, 8-at átdobtak Debrecen térségébe. Levonták a felvidéki kudarc tapasztalatait és a felkészítésbe immár bevonták a (debreceni) 6. vegyesdandár csapatait is. November 20-ára tűzték ki a magyar szabadcsapatok újabb műveleteinek kezdetét, amelynek részletei jórészt ismeretlenek. Kisebb csatározások alakultak ki Nagyszőllős és Munkács térségében. Kárpátalja megszállását – 1939. 03. 15-ét – követően a Rongyos Gárdát feloszlatták. A Rongyos Gárda a felvidéki és kárpátaljai harcok során – eddig ismert adatok alapján – 52 halottat és 320 hadifoglyot veszített. Ujszászy a „Rongyos Gárda", illetve a magyar szabadcsapatok műveleteiről – mint maga is írja – már csak osztályvezetői kinevezését követően, a kezébe került iratokból, illetve személyes beszámolókból szerzett tudomást. Ekkorra a magyar szabadcsapatokat – néhány kisebb egységét leszámítva – már felszámolták.

7 Az Ujszászy által említett személyek közül számos katonatiszt, politikus és más közszereplő részletes életrajzi adatai a közkézen forgó lexikonokban és különféle szakmunkákban közzétételre kerültek. Az utóbbiak közül lásd például **Szakály Sándor:** *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*, (Budapest: Ister, 2003), **Szakály Sándor:** *Honvédség és tisztikar 1919–1947*, (Budapest: Ister, 2002) **Ravasz István** (szerk.): *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs.*, (Budapest: Petit Real, 1997), **Ravasz István** (szerk.): *Magyarország az első világháborúban. Lexikon A-Zs.*, (Budapest: Petit Real, 2000), **Borbándi Gyula:** *Magyar politikai pályaképek 1938–1948*, (Budapest: Európa Kiadó, 1998), **Liptai Ervin** (főszerk.): *A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon*, (Budapest: Kossuth Könyvkiadó – Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 1987), **Vajay Szabolcs:** *A Máltai Rend magyar lovagjai 1530–2000*, (Budapest: Magyar Máltai Lovagok Szövetsége, 2002), **Gudenus János József** (öá.): *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája* című sorozatát (1990-tól), **Kapronczay Károly** összeállítását: *Magyar orvoséletrajzi lexikon*, (Budapest:. Mundus Kiadó, 2004), vagy a ma már kevésbé ismert *Keresztény Magyar Közéleti Almanach*ot I-II. kötet, szerkesztette **Hortobágyi Jenő**, (Budapest: „Pátria" nyomda irodalmi vállalat és nyomdai részvénytársaság, 1940). Az alábbiakban ezért a szövegekben említett ismert személyek életrajzának részletes ismertetésétől eltekintünk, de a honvédtisztek esetében – a többszöri említés és a kötet jellege miatt – életpályájuk fontosabb állomásait közöljük. Az ismeretlenebb vagy kevéssé publikus személyek életrajzát - a rendelkezésre álló levéltári és könyvészet adatok felhasználásával - részletesebben ismertetjük (szerk).

8 SZOMBATHELYI (1934-ig Knausz) Ferenc (Győr, 1887. 05. 17. – Pétervárad, 1946. 11. 05.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1941. 09. 06. – 1944. 04. 19. között a Honvéd Vezérkar főnöke. A német megszállás után felmentették beosztásából és hadbírósági eljárást kezdeményeztek ellene mivel – Ujszászyval együtt – érintett volt az angolszász hatalmak felé való békekeresésben és a Veréb Misszió fogadásában. A hadbírósági eljárásra végül csak 1944. 10. 10-12. között került sor. A nyilas hatalomátvétel után (1944. 10. 15-16.) Szombathelyit azonnal (újra) letartóztatták. Később Sopronkőhidára, majd Németországba hurcolták, ahol amerikai hadifogságba került. Eközben 1945. 06. 19-ével lefokozták és eltávolították a Honvédség állományából. Hazatérése után, 1945. 11. 23-tól előzetes letartóztatásban volt. A budapesti Népbíróság 1946. 03. 30-án főbüntetésként 10 évi fegyházra ítélte, amelyet 05. 22-én a NOT életfogytig tartó börtönbüntetésre súlyosbított. Mindmáig tisztázatlan körülmények között kiadták Jugoszláviának, ahol az újvidéki „hideg napok" kapcsán ismét perbe fogták, elítélték, kivégezték. 1993-ban – perújrafelvételt követően – a népbírósági ítéletet hatályon kívül helyezték. Visszaemlékezése: **Gosztonyi**

Péter (bev.) – **Csicsery-Rónay István** (szerk.): *Szombathelyi Ferenc visszaemlékezései,* (Washington D. C.: Occidental Press, 1980), illetve *Szombathelyi Ferenc visszaemlékezése 1945,* sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta **Gosztonyi Péter,** (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1990). (Itt és a továbbiakban a könyvészeti adatok között csak a magyar nyelven megjelent visszaemlékezéseket tüntetjük fel – szerk.)

9 HÉJJAS Iván (Kecskemét, 1890. 01. 19. – Vigo, 1950. 12. ?) vitéz, dr., katonatiszt, politikus. Fiatalkorában az akkor önállósuló (1914. 03. 07. – 09. 03.) albán fejedelemségben, Wied herceg (Neuwid, 1876. 03. 26. – Predeal/Románia, 1945. 04. 18.) testőrségében szolgált, ahol elsajátította a gerilla harcászat fortélyait. Az első világháború után tartalékos repülőfőhadnagyként szerelt le, s csapatával, valamint hozzácsapódott albán kísérőivel visszatért kecskeméti birtokára. 1919. 04. 18-án onnan „üzent hadat" a Tanácsköztársaságnak. Szegeden belépett a Nemzeti Hadseregbe, s vezetője lett az Ébredő Magyarok Egyesületének (ÉME). Szabadcsapata addigra elérte a 400 főt, s kisebb ütközeteket vívott a románokkal (Kisbér, Bugac és Debrecen térségében), valamint a Vörös Hadsereg széthullott alakulataival. Karhatalmi századparancsnokként számos megtorló akciót vezetett, így a „fehér terror" egyik hírhedt alakjává vált. 1921. 08. 21. és 12. 14. között, a nyugat-magyarországi felkelés alatt az úgynevezett 1. hadsereg parancsnoka volt, a Sopront megszállni akaró osztrák csendőr- és karhatalmi alakulatokat több kisebb csatában megverte. A sikerek hatása alatt közreműködött a Lajtabánság október 4-i kikiáltásában. Utóbb az Etelközi Szövetség jobboldali szervezet vezetője lett, 1926-ban a Gömbös Gyula vezette Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt színeiben parlamenti képviselővé választották. Az 1935-ös választásokon már nem indult, mint a Kereskedelmi és Közlekedésügyi Minisztérium tisztviselője, az V. (Közforgalmi Repülési Ügyek) Osztályának vezetőjeként dolgozott. 1938. 04. 29-én a Fajvédők Országos Szövetségének elnöke lett. 1938 őszétől 1939 tavaszáig a Rongyos Gárda tevékenységének egyik, inkább névleges irányítója volt. (Tényleges vezetők: Homlok Sándor [1938. 11. 01-jétől ezredes] és Stefán Valér.) Mindvégig a kormányzó bizalmát élvezte, a nyilasok megmozdulásaiban sohasem vett részt. 1944 végén Németországba távozott, majd Spanyolországban telepedett le. A Népbíróság 1947. 05. 13-án az úgynevezett orgoványi gyilkosok perében távollétében halálra ítélte.

2. HÁLÓZATOK

[3. füzet, oldalszámozás nélkül]

Alábbiakban offenzív és defenzív bizalmi egyének hálózatát különböztetem meg.

Az offenzív hálózat a katonapolitikailag felderítendő külföld területén működik. Alkotói az offenzív előadók. Az offenzív hálózatban inkább minőségre, mint mennyiségre törekedjünk. Az offenzív hírszerzés a hálózat tagjait, azok tartózkodási helye és beosztása szerint eleve elkészített terv alapján szemeli ki.

Az offenzív hálózat tagjainak megszerzéséhez az offenzív előadók „kutatókat" alkalmaznak. Ezek – többnyire – havi díjazásban és minden beszervezett hálózati tag után külön jutalmazásban részesülnek. Kutatókként főleg oly foglalkozási ágakba tartozók alkalmasak, akik hivatásszerűen sok emberrel jönnek össze. Így például mulatók pincérei, szállodai portások, határment vendéglősök, mulatók konzumhölgyei, csempészek, határszéli utazásellenőrző közegek, vasutasok, postások, hálókocsi ellenőrök.

A felkutatott leendő hálózati tagokat a szolgálatnak meg is kell nyerni. E feladatokat a „beszervezők" végzik. A felkutatóktól a beszervezőig sokszor adódnak „közvetítők", akiknek a számát lehetőleg a minimumra kell csökkenteni. Ideális eset az, ha az offenzív közeg közvetlenül juthat el a hálózati tagig. A felkutatott leendő hálózati tagokat „tipp"-nek hívjuk. A tippeket az offenzív közegek leellenőrzik. Hálózati taggá válásukkor le kell róluk „hámozni" a felkutatókat, beszervezőket, közvetítőket. Sokszor elkerülhetetlen, hogy ezek – legalábbis az alkalmaztatás elején – teljesen ki legyenek küszöbölve. Ahol az offenzív hírszerzés [a] „bennszülöttekkel" nem boldogul, oda saját embereket telepít be. A betelepítettek játsszák azután a felkutató, beszervező és forrás szerepét. „Forrás"-nak nevezem azon hálózati tagot, aki közvetlenül juthat katonapolitikai, vagy katonai híranyaghoz. A források hatóságiak, katonaiak, vagy ipariak.

Hatósági egyéneken a közhatóságoknál, vasútnál, postánál szolgálatot teljesítőket értem.

Az offenzív hálózat vezetését megkönnyíti, ha egy betelepítetthez több tagot kapcsolunk. Ez azonban az együttes lebukás veszélyét rejti magában, miért is az egymáshoz kapcsolt személyek száma legfeljebb 4-5-re korlátozódik.

A hálózat kiegészítésére az offenzív hírszerzés úgynevezett „utazó ügynök" – készletet tart. Ezeket esetenként adódó célok felderítésére, vagy politikai feszültségnél veti be. Ismerniük kell az illető ország nyelvét, szokásait és leendő működésük területét.

Külföldön működő hálózati taggal alábbi összeköttetési lehetőségek adódnak: postaforgalom, „postaszekrény",[1] futár, rádió.

Postaforgalomban vegytintás, vagy külön szókincses levelezés a szokásos. Hírszerzésünk már évek óta eredményesen alkalmazta a tiszta vízzel való írást. Külföldi hálózati tagok postaküldeményei úgynevezett „fedőcímekre" érkeznek. Ezek kö-

zömbös létező, vagy nem létező egyének. Fedőcímeket a posta bocsát a hírszerző szervek rendelkezésére. Hírszerzésünk a fedőcímet dr. Förster Károly, a központi postaigazgatóságon beosztott miniszteri tanácsostól kapta. Ezek évenként változtak. Egy-egy hálózati tag 2-3 fedőcímre írt. A lebukott fedőcímeket töröltük. „Postaszekrény"-nek neveztük mindazon, főleg a határ mentén fekvő helyeket, melyek a hálózati tagok jelentését gyűjtötték. Ezek lehettek határszéli csempészek, rejtekhelyek, betelepítettek.

„Futár"-ként többnyire a hálózati tag beszervezőjét, vagy egyik közvetítőjét alkalmaztuk.

A legmegbízhatóbb összekötő eszközként a rádió szerepelt. Kijuttatása a külföldön működő hálózati taghoz csempészek, repülőgépről való ledobás útján vagy diplomáciai futárpostából történt. Utóbbi esetben a külképviselet a készüléket valamelyik vasútállomás csomagmegőrzőjében helyezte el, és a betétnyugtát postán juttatta el a hálózati taghoz. Hírszerző szervek postaküldeményeit a hálózati tagokhoz előszeretettel küldötték diplomáciai futárral az illető országban működő külképviselethez, mely az ottani feladásról gondoskodott.

[Az] anyagi jutalmazás fejében dolgozó külföldi hálózati tag esetleg szükségessé válható kompromittálásához a hírszerzés okmányszerű bizonyítékok előkészítésére törekedett. Ilyenek voltak: saját kezűleg írt levél, vagy aláírt nyugta, fényképfelvételek offenzív közegek társaságában, ujjlenyomatok, lefolytatott megbeszélésekről hanglemezek.

Hírszerzésünk a lebukott offenzív hálózati tagokat lehetőség szerint – érdemeik után [szerint] támogatta. Így védőügyvédet rendelt ki, a fogságban étkezés feljavításról gondoskodott, többször megkísérelte a megszöktetést, végül igyekezett őket cserefoglyokként visszakapni. A hazatért lebukott hálózati tagokat havi segélyben, gyógykezelésben részesítettük, álláshoz juttattuk. Ugyanez állott a családtagokra nézve is.

Külföldi hálózati tagok megjelölése egy 5 jegyből álló számmal és álnévvel történt. Valódi név a pseudonymmal [sic!] együtt sohasem szerepelhetett. Az egyes hírszerző szervek hálózati tagjaik megjelölésére eleve kiutalt 5-5 ezres számcsoportokat kaptak. Ha tehát valahol egy hálózati tag számjelzése szerepelt, abból meg lehetett állapítani, hogy melyik hírszerző szervhez tartozik.

A defenzív hálózatokban inkább mennyiségi, mint minőségi beszervezésre törekedtünk. Megkülönböztettünk: tágabb értelmű, általános, különleges és szak defenzív hálózatot.

Tágabb értelemben az ország egész lakosságának defenzív beszervezésére törekedtünk. E célt szolgálták az iskolai nevelés, a szakirodalom, rádió, filmelőadások. Minden fontosabb testület, szervezetben defenzív tanfolyamokat tartottunk. Így: tűzoltók, vasutasok, postások, főiskolai hallgatók, jegyzői tanfolyam. Cél volt az embereket ifjúságuktól arra nevelni, hogy minden – különösen vidéken – feltűnő idegent figyeljenek meg, és jelenlétüket, viselkedésüket a közbiztonsági, kémelhárító szerveknek jelentsék.

Az általános kémelhárító hálózatban e célra beszervezett, általában kiképzett bizalmi egyének foglaltak helyet. Ezek voltak: leventék, mulatók, kártyaklubok, kávéházak alkalmazottai, szállodai portások, nyilvános házak, találkozóhelyek személyzete, vidéki helyi hatóságok alkalmazottai, vasutasok, postások, csempészek, vendégfogadósok, korcsmatulajdonosok. Az általános kémelhárító hálózat tagjai esetenként részesültek jutalmazásban, feladatuk volt gyanús személyek megfigyelése és jelentése.

A különleges kémelhárító hálózatokhoz: egyes közhatóságok, üzemek, gyárak, katonai alakulatok alkalmazottai tartoztak. Megfelelő kémelhárító szakkiképzésben részesültek. Feladatuk volt kémgyanú esetén megfigyelés, sőt tettenérés esetén ideiglenes őrizetbe vétel is.

Kémelhárító szakhálózatot képeztek az egyes kémelhárító szervek defenzív közegei. Ezek megfigyeléseket, nyomozásokat, őrizetbe vételeket eszközöltek a szakszolgálat teljes felszerelésének igénybe vételével. Hozzájuk tartoztak a katonai kémelhárító szervek, a csendőrség, rendőrség tagjai.

Budapest, 1948. augusztus 20. Fekete Iván

Az offenzív hálózat sémája

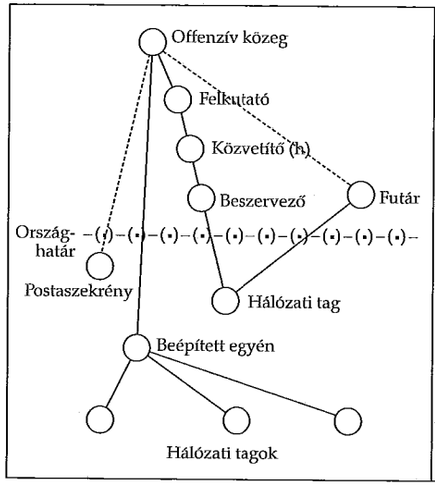

A deffenzív hálózat sémája

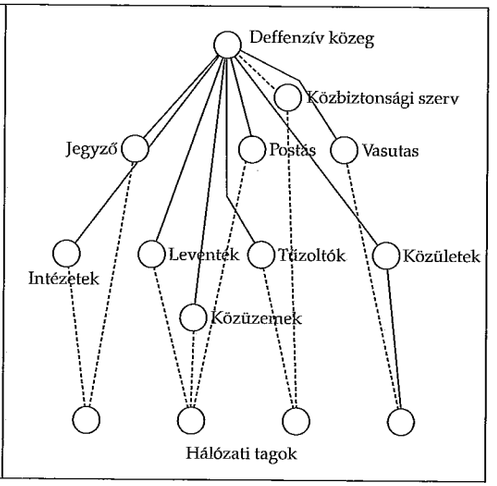

JEGYZETEK

1 Az elnevezés az úgynevezett konténeres kapcsolattartásra utal, amely titkosszolgálati módszer a britek révén terjedt el az első világháborút közvetlenül megelőző évtizedekben. A módszert általában a külföldön tevékenykedő titkosszolgálatok (hírszerzők) alkalmazták. A „konténer" (vagy akkori magyar terminológiában a postaszekrény) olyan rejtekhelyet jelölt, amelynek segítségével a hálózati személyek (ügynökök) anyagátadását leplezetten meg lehetett oldani. Ez a gyakorlatban lehetett egy faodú, templomi pad, szemetesláda stb. Az úgynevezett konténeres anyagátadási találkozó során az ügynök (hálózati tag) az átadandó anyagot elhelyezte a konténerben (postaszekrényben). Ezt követően az anyagot egy futár vagy a kapcsolattartásért felelős tiszt kivette a konténerből és továbbította a követség vagy rezidentúra, végül a hírszerző központ felé. A konténeres módszer a technikai fejlődéssel (mindenekelőtt a rádió és kódoló berendezések) és a megfigyelési módszerek tökéletesedésével – mint ahogy azt Ujszászy is érzékelteti – a második világháborúra egyre avultabb módszerré vált, mindazonáltal a mai napig is a titkosszolgálatok alkalmazott kapcsolattartási technikái közé tartozik.

3. A VIII/19-ÉN MEGKEZDETT MUNKA FOLYTATÁSA

[A] 2. vkf. osztály {bel- és külföldi} alárendelt szervei
[3. füzet, oldalszámozás nélkül]

[A] 2. vkf. osztályvezetőnek voltak az összes bel- és külföldi hírszerző és kémelhárító szervek alárendelve.

A belföldi szerveket képezték a hadtestparancsnokságok 2. (hírszerző és kémelhárító) osztályai.

Ezek feladata volt a hadtesttel területileg szomszédos országok ellen offenzív hírszerzés irányítása, katonapolitikai nyilvántartás vezetése, a hadtest területén a kémelhárítás, nemzetvédelmi szolgálat ellátása. Hírszerzések céljaira [a] 2. vkf. oszt. a szomszédos ország(ok) határvidékeit utalta ki. A kiutalt területek egymásba nyúltak, mélységük mintegy 100 km-t tett ki. Emellett [a] 2. vkf. osztály hírszerző alosztálya számára ügynök felkutató munkát végeztek. Fontosabb offenzív ügynökeiket a központnak adták át.

Katonapolitikai nyilvántartásukhoz általános képet a központból nyertek, offenzív hírszerzések céljaira kiutalt területekről [az] adatokat önmaguk szerezték be. Ezeket [a] 2. vkf. oszt. nyilvántartásával havonta egyszer hasonlították össze.

A hadtest területén általános, csapat-, ipari kémelhárító hálózatot szerveztek, irányították a katonai alakulatok nemzetvédelmi szolgálatát.

Fenti feladatoknak megfelelően a hadtest 2. osztályok [az] alábbi személyzettel bírtak.

1 vezető (szakszolgálatos törzstiszt) – egyben offenzív előadó, 2 szomszédos ország esetén még egy második offenzív tiszti közeg, 1-1 defenzív, ipari kémelhárító, nemzetvédelmi előadó, offenzív, defenzív altisztek, laboránsok, rádió távírászok, akik [a] 2. vkf. osztállyal, az alárendelt és szomszédos hírszerző és kémelhárító szervekkel, fontosabb ügynökökkel való rádió összeköttetést biztosították. [A] hadtest 2. osztályok személygépkocsikkal, motorkerékpárokkal voltak felszerelve.

[A] hadtest 2. osztályok elhelyezése és munkája a következő volt: I. Budapest Csehszlovákia, II. Komárom (offenzív rész – a jobb összeköttetések miatt), Székesfehérvár (defenzív rész) Csehszlovákia, III. Szombathely, Németország és Jugoszlávia, IV. Pécs Jugoszlávia, V. Szeged Jugoszlávia és Románia, VI. Debrecen Románia, VII. Miskolc Csehszlovákia, VIII. A./ Kassa Szlovákia, VIII. B./ Ungvár a Szovjetunió, IX. Kolozsvár Románia és a Szovjetunió ellen.[1]

[A] hadtest 2. osztályoknak voltak a határszéli hírszerző – és kémelhárító – egyes belföldi kémelhárító kirendeltségek, idegen országból menekülteket gyűjtőhelyek [sic!] alárendelve.

Határszéli hírszerző és kémelhárító kirendeltségek a szomszédos országok ellen offenzív hírszerzést vezettek, azok katonapolitikai helyzetét nyilvántartották, kiutalt belterületeiken végrehajtották a kémelhárító és nemzetvédelmi szolgálatot. Az offenzív működésükre kiutalt idegen területek mélysége mintegy egy napi menettávolságra (40 km) rúgott: ott ügynökökkel bírtak, illetve az elöljáró hadtest

2. osztályok számára ilyeneket kutattak fel. Általános nyilvántartásukhoz adatokat a hadtest 2. osztálytól kaptak, kiutalt offenzív területükön alosztályig (század, üteg) bezárólag ilyeneket önmaguk szereztek. Adataikat a hadtest 2. osztályéval havonta hasonlították össze őket.

Kémelhárítás, nemzetvédelem terén részt vettek a határforgalom ellenőrzésében.

Belföldi kémelhárító kirendeltségeket katonailag „védendő" területeken (például Hajmáskér), útcsomópontokon (például Szolnok) létesítettünk. Feladatuk volt a kiutalt területeken a kémelhárítás, csapat-nemzetvédelmi szolgálat irányítása.

Határszéli hírszerző és kémelhárító kirendeltségeknél 1-2 offenzív, defenzív tiszt, több altiszt, rádiótávírász, belföldi kémelhárító kirendeltségeknél 1 defenzív tiszt, több altiszt, rádiótávírász volt beosztva. A kirendeltségek motorkerékpár felszereléssel bírtak.

Menekült gyűjtőhelyek esetenként nyertek felállítást. Így 1939 őszén a lengyel beözönlésnél Kárpátalján, 1942/1943-ban a Romániából, 1943 nyarán a Horvátországból menekvő magyarok számára. A menekülők beengedése az ország belsőbb területeire egy bizonyos idő leteltével, az előélet tüzetes megállapítása után történt meg.

[A] hadtest 2. osztályok esetenként vezényeltek kémelhárító ügynököket internáló, hadifogoly-szökevény (Németországból jöttek) táborokba.

[A] hadtest 2. osztályok részt vettek a hadtest területén megjelent sajtó-filmellenőrzésben, végrehajtották kémelhárító szempontból a postaküldemények cenzúráját is.

A külföldi hírszerző és kémelhárító szervekhez tartoztak a katonai attasék, egyes konzulátusoknál beosztott szakszemélyzet, hírszerző és kémelhárító kirendeltségek.

Katonai attaséink részt vettek a hírszerzés és kémelhárításban, képviselték idegen országokban a honvédséget, [a] 2. vkf. osztállyal többnyire rádió összeköttetésben állottak. Csehszlovákiában, Romániában, Jugoszláviában és a Szovjetunióban 1-2 kémelhárító altiszt beosztott személyzettel rendelkeztek. Katonai attasék működtek:

Moszkva (Szovjetunió), Helsinki (Finn-, Svédország), Varsó (Lengyelország és a balti államok), Prága (Csehszlovákia), Bukarest (Románia), Belgrád (Jugoszlávia, Görögország), Zágráb (Horvátország), Szófia (Bulgária), S[z]tambul (Törökország), Róma (Olaszország, Albánia), Párizs (Vichy-Franciaország,[2] Svájc), Madrid (Spanyolország, Portugália), Berlin (Németország, Hollandia), London (Anglia, ~~Egyesült~~ Államok). Zárójelben azon országok vannak feltüntetve, amelyek területére a katonai attasé működése kiterjedt.

Egyes konzulátusokon, mint polgári tisztviselők szakhírszerző személyzet nyert beosztást. Ezek egyes külföldi államok ellen offenzív hírszerző tevékenységet végeztek. Így: Bern (általános felkutatás a háború alatt), Trieszt (1941-ig Jugoszlávia ellen működött), Belgrád (1941 után Tito,[3] Mihajlovics[4] tevékenységét derítette fel), Kolozsvár (1940 ősze után Brassó, Románia ellen dolgozott), Stockholm (Anglia ellen működött).

Hírszerző és kémelhárító kirendeltségek működtek az „Anschluß"-ig Bécsben és Grazban. Feladatuk volt offenzív hírszerzés végrehajtása a kisantant államok, főleg Csehszlovákia ellen. Együtt dolgoztak az osztrák hírszerző és közbiztonsági szervekkel.

A konzulátusokon beosztott szakhírszerző személyzet, valamint a külföldi hírszerző és kémelhárító kirendeltségek [a] 2. vkf. osztállyal állandó rádió összeköttetésben állottak.

1948. augusztus hó 21-én.

Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Egyes hadtestparancsnokságokon a 2. (hírszerző és kémelhárító) osztályokat a felderítési irányok követelményei szerint eltérően szervezték. A székesfehérvári II. hadtest 2. osztályának hírszerző csoportját („offenzív rész") – felderítési területéhez közelebb – Komáromba helyezték, míg a kassai VIII. hadtest 2. osztályát, szovjet (B./ Ungvár) és szlovák (A./ Kassa) irányokra bontva megkettőzték.

2 A német-francia háborút lezáró compiègne-i fegyverszünet (1940. 06. 22.) idején a németek által meg nem szállt déli-délkeleti területekből létrejövő francia államalakulat, amely formailag megőrizhette szuverenitását. Elnevezését székhelyéről, Vichy-ről kapta. Államformája köztársaság, amelynek államfője Henry-Phillippe Pétain marsall, alelnöke Pierre Laval (Châteldon, 1883. 01. 28 – Párizs, 1945. 10. 15), aki 1942–1944 között egyben kormányfő is volt. Hadseregét a versailles-i békediktátumhoz hasonlóan 100 000 főben maximálták. Néhány zászlóaljjal támogatta a Szovjetunió elleni háborút, de az angol-amerikai-szabad francia csapatokkal nem vette fel a harcot Észak-Afrikában. A németek ezért, félve egy dél-franciaországi partraszállástól, 1942. 11. 11-27. között megszállták területét. A magyar követséget 1940 augusztusában helyezték át Párizsból Vichybe, ahol 1943-ig Bakach-Bessenyey György, 1943–1944-ben Bobrik Arno irányítása alatt működött.

3 TITO, Josip Broz (Kumrovec/Horvátország, 1892. 05. 07. – Ljubljana/Szlovénia 1980. 05. 04.), horvát származású jugoszláv államférfi, kommunista politikus, katonai vezető. 18 évesen lépett be a horvát-szlavón szociáldemokrata pártba. Az első világháborúban orosz hadifogságba került, 1920-ban tért haza. Belépett a kommunista pártba. Politikai tevékenységéért többször bebörtönözték, kényszermunkára hurcolták. 1934-ben a Jugoszláv Kommunista Párt (JKP) Központi Bizottságának (KB) tagja lett. Ekkor vette fel a Tito álnevet. 1940-ben a JKP KB főtitkára lett. Jugoszlávia német megszállása után a fegyveres ellenállás egyik megszervezője, 1941-től a nemzeti felszabadító hadsereg és a partizánalakulatok főparancsnoka. 1943-tól az ideiglenes kormány feladatait ellátó Jugoszláv Nemzeti Felszabadító Bizottság elnöke, marsall. 1944-ben brit nyomásra Vis szigetén tárgyalásokat folytatott Ivan Šubašić-tyal (Vukova Gora, 1892. 05. 27. – Zágráb, 1955. 03. 22.), a jugoszláv emigráns kormány elnökével, s megállapodtak egy koalíciós alapú, ideiglenes kormány létrehozásában. Ez 1945. 03. 07-én jött létre, Tito lett az elnöke és hadügyminisztere. 1945. 11. 29-én kikiáltották a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságot, amelynek miniszterelnöke és hadügyminisztere lett. 1953. 01. 14-től haláláig államfő.

4 Helyesen *MIHAJLOVIĆ*, Draža-Dragoljub (Ivanjica, 1893. 04. 27. – Lisiciji Potok, 1946. 07. 17.), szerb katonatiszt, vezérőrnagy, politikus. Részt vett a Balkán-háborúkban (1912/13), az első világháború végén százados. A két háború között vezérkari tiszt, ezredesi rangot kap, 1934-től szófiai, majd 1936-tól prágai katonai attasé. (Ujszászynak, akit már Párizsból ismert, innen datálódik a vele való közelebbi kapcsolata.) A harmincas évek végén karrierje megtörik, mivel a jugoszláv hadsereg etnikai alapon történő megosztását propagálta. Jugoszlávia kapitulációja (1941. 04. 17.) után néhány szerb tisztet maga köré gyűjtve visszahúzódott a hegyekbe, és az egyszerre megszálló-, horvát- és bosnyákellenes nagyszerb nacionalista csetnikek vezetőjeként 1941 júniusától angol segítséggel partizánharcba kezdett. Mihajlović csatlakozott a londoni emigráns kormányhoz, amelyben 1942. 01. 11-ével védelmi miniszteri posztot, tábornoki rangot kapott, 1943-ban kinevezték a Jugoszláv Királyi Hadsereg parancsnokának. Teherán után a szövetségesek felhagytak Mihajlović támogatásával, akinek katonái számos etnikai tisztogatást hajtottak végre, s inkább a kommunista partizánok, mint a német-olasz megszállók elleni harcot tekintették elsődleges feladatuknak. A háború után továbbra is szembenállt a berendezkedő kommunista hatalommal. Kelet-Boszniában rejtőzködött, 1946. 03. 12-én árulás révén elfogták, 1946. 07. 16-án hazaárulóként kilenc tiszttársával együtt halálra ítélték és kivégezték.

4. RÉSZLETEK AZ OFFENZÍV ÉS DEFENZÍV HÁLÓZATOKRÓL

[3. füzet, oldalszámozás nélkül]

Az offenzív és defenzív hálózatok létrehozásában különböző szervezetek, közületek is közreműködtek.

A szolgálat közegei e célra igénybe vették a vitézeket,[1] nemzetvédelmi kereszteseket, frontharcosokat, a „Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségét" [MANSZ], a „Magyar Légoltalmi [Légiforgalmi] R. T."-ot [MALERT], a „Nemzetközi Hálókocsi Társaság" magyarországi szerveit, az „IBUSZ" [Idegenforgalmi Beszerzési Utazási és Szállítási Rt.] utazási irodát, a „MATEOSZ"-t [Magyar Teherfuvarozók Országos Szövetsége], a „Magyar Vöröskereszt Egyesület"-et, a „Gyáriparosok Országos Szövetségét" [GYOSZ],[2] a „Magyar Folyam- és Tengerhajózási R. T."-ot [MFTR], a „Donau Dampfschiffahrtsgesellschaft"-ot [DDSG] (Bálványi[3]), a „Budapesti Szabad Dunakikötő" vezetőségét, a Budapesten székelő „Nemzetközi Dunabizottságot" (Diettrich altengernagy),[4] a „Színész Szövetséget", „Mérnökegyletet", „Turul",[5] „Turáni" szövetségeket, „Turáni Vadászok"-at[6] stb.

A határszéleken a hálózat alábbi tagok beszervezésére törekedett: csempészek, bejáró vasutasok, kettős birtokosok, legeltetők, utazásellenőrző közegek, határmenti katonai és közbiztonsági alakulatok alkalmazottai.

A beszervező a leendő hálózati tag megnyerésénél az adott jellemgyengéket használta ki. Így iszákosság, nőbarátság, kártyaadósság, homoszexualitás, eladósodottság, sértett önérzet, becsvágy, vagyonszomj. [A] 2. vkf. osztály előszeretettel alkalmazott beszervezőkként magyar artista (táncos) nőket például 1937-ben (Pinkovics Irént) Prágában. Ugyancsak magyar menyasszonya útján (Szabadka) sikerült megnyerni a szolgálatnak (Krpan Vladimir) horvát vezérkari őrnagy, pozsonyi katonai attasét. [A] 2. vkf. osztály külön „homoszexuális" beszervezőt tartott, akinek a segélyével szerzett meg például a Felvidéken egy csehszlovák törzstisztet.

1934-ben a cseh hírszerző szolgálat, mely igen ügyesen dolgozott, inkább mennyiségi, mint minőségi offenzív hálózatra törekedett. Beugratási módszerhez fordult, amennyiben számtalan rosszul kereső magyar állampolgár kapott géppel írott felszólító leveleket. Ezekben bizonyos egyénekről, cégekről kértek kisebb-nagyobb információkat. A díjazás megküldése szintén levélben történt. A válaszadókat mindjobban hajtották be a kémkedésbe. Amikor már nem volt kiút, a hírszerzés rátette az illetőre a kezét.

Kémelhárító vonalon többször alkalmaztunk beugratást nem kívánatos diplomatákkal, katonai attasékkal szemben. Például a jugoszláv hírszerző szolgálat e módon utasította ki 1933-ban Bakay Szilárd vezérkari alezredes,[7] katonai attasét és 1937-ben a Szerbiában nyelvtanulmányon volt [Tömöry] Merssich [sic!] Jenő vezérkari alezredest.[8] Bakayt egy beugrató ügynök kávéházi találkozóra csalta, ott adott át neki kompromittáló iratokat, az átadás pillanatában jelent meg egy ellenőrző rendőr járőr. Mersich csomagjai közé egy utazás alkalmából, amíg az étkezőkocsiban tartózkodott, csempésztek be kompromittáló okmányokat.

A következő eset velem történt meg Prágában. 1934. nyarán Dolfuss[9] osztrák

kancellárt Bécsben meggyilkolták. Magyar, olasz szempontból érdekkel bírt megállapítani, hogy a csehek az osztrák határon nem alkalmaznak-e katonai rendszabályokat. Az olasz katonai attaséval [pontosabban az olasz katonai attasét akkor Prágában helyettesítő Brenta ezredes légügyi megbízottal] elhatároztuk, hogy leutazunk gépkocsin az osztrák határra. Olasz kollégám kevésbé óvatosan telefonon kért tőlem az utazásra vonatkozó felvilágosításokat. Amikor másnap gépkocsimon útba indultunk, 100 kilométerre Prágától kénytelen voltam megállni, mert a hűtőcsőtömítések erőszakos meglazítása folytán minden víz kifolyt. A kocsi hosszabb javításra szorult.

Vasváry József[10] vezérkari alezredes belgrádi katonai attasénkat a jugoszláv kémelhárítás benzintankba szórt cukorral, a karterbe hintett liszttel akadályozta meg egy szolgálati utazása végrehajtásában.

Általában Prágában a csehszlovák kémelhárítás eleinte minden mozgásomat ellenőrizte, később a kontrollt csak esetenként hajtották végre. Ellenőrzésre változó rendszámú és típusú személygépkocsikat, motorkerékpárokat alkalmaztak. Követségi irodahelységemben egy, a telefonba szerelt lehallgató készülékkel dolgoztak, mely az ott lefolyt összes beszélgetéseket felvette. Magánlakásomban falba szerelt villamos lehallgató membránok voltak. Ugyanilyeneket helyezett el kémelhárító alosztályunk a budapesti idegen követek fogadó szobáinak parkettjeiben, Kolozsváron [a románok] a román[iai] kisebbségi vezetők lakásain.

A hálózatok tagjait az offenzív, defenzív közegek kiképzésben részesítik. A befejezett kiképzést végleges eligazítás követi.

Kiképzés tárgyát képezik az offenzív hálózatnál az idegen állam katonapolitikai és a feladatnak megfelelő részletes katonai helyzete, általános viselkedés, titoktartás, határátlépés, határviszonyok, rendőri jelentkezési előírások, a kémelhárítás szervezete és módszerei, a működési hely leírása, esetleg közreműködő segéderők ismertetése, velük ismertető jelek váltása, a feladatok megbeszélése, feladat próbák, az offenzív közeggel való összeköttetés, a jelentés módja, vegyszerek leírása, használata, rejtjelrendszerek leírása, vegyszerek, rejtjelrendszerek, jelentések határokon való átcsempészésének módja, rádiókészülékek ismertetése, alkalmazott hívójelek, hullámhosszak, rádióérintkezés ismertető sajátosságai, fényképezés.

Az offenzív hálózat tagjainak kiképzése az offenzív közegek által egyenként és egyénileg történt. A kiképzés végrehajtására a hírszerzés több helyiséget bérelt. A kiképzettek egy ideig a rádióközpontban, a Honvéd utcai laktanyában, illetve Hollós Lajos alezredes[11] farkasréti villájában ([az] 59-es végállomás mellett) teljesítettek szolgálatot.

A defenzív hálózat tagjainak kiképzése megfigyelésekre, követésekre, posta-, távbeszélő ellenőrzésre, fényképezésre, közlekedő eszközök vezetésében való kiképzésre, rádiókezelésre korlátozódott.

Offenzív hálózati tagok végleges eligazításánál kiemeltük az utazási személyi okmányok beszerzését, a határátlépés módját, a feladatokat, az esetleges együttműködőket, kiadtuk a fedőcímeket, vegyszereket, postaszekrényeket, megjelöltük a futárokat, azt a módot, ahogyan a rádiókészüléket megkapják, meghatároztuk a hullámhosszúságot, a hívójelt, az úti előleg nagyságát, a díjazás módját. Offenzív hálózati tag a feladatokat – elvből – kívülről tanulta meg, vegyszereket – többnyire toilette szerekben – elrejtve vett át, [a] rádiókészülékek átcsempészésétől megkíméltük.

Hullámhossz ismertetőjel változáshoz előnyösen alkalmaztunk egy könyvet, regényt, mely a hálózati tagnál és a rádió központban azonos példányban megvolt.

Ilyenkor elegendőnek mutatkozott valamely lapoldal „X" bekezdés „Y" szavára való hivatkozás.

Offenzív hálózati tagok működését – elvben – az eredménynek megfelelően utólag díjaztuk. Előzetesen csak útiköltséget, reprezentatív, beszervező kiadásokra kaptak előleget. A végleges díjazást a szállított anyag szerint a hírszerző és nyilvántartó alosztályok közösen állapították meg. Külföldre küldött offenzív hálózati tag utazásánál eleve meghatározott állomásairól volt köteles hírt adni magáról. Közreműködővel szemben ismertetőjelül szolgált egy szétszakított papír-(pénz)-szelet, különleges jelzés alkalmazása a ruházaton, kézben tartott újság, könyv, halk hangon váltott jelszó.

Külföldön működő hálózati tagnak tiltva volt – általában – külképviseletünkhöz, vagy katonai attasénkhoz fordulni.

Az offenzív hírszerzés a hálózatok megalakításánál a környező államokban a következő adottságokat használta ki:

Csehszlovákia. Magyar nemzeti kisebbség, melynek hírszervezői voltak Szüllő Géza,[12] Vozáry[13] szenátorok, Szentiványi József,[14] gróf Eszterházy János,[15] Jaross Andor,[16] szudétanémet – cseh, cipszer szász – cseh, szlovák – cseh ellentétek. Utóbbi esetben utalok [az] 1930-as Tuka-féle összeesküvés[17] fennmaradt kapcsolataira. Volt mellőzött osztrák-magyar tényleges és nyugállományú tisztek, mint például Chmelář tábornok, Hanika János tüzértörzskari alezredes.[18] A legitimista érzelmű cseh arisztokrácia, így Lobkowitz hercegnő, Rohan herceg (felesége Serényi grófnő), a gróf Harrach, Hardegg, Kinsky, Orssich, Schallenberg-Krassl családok. A prágai nagyiparos német társaság, például Gečmen, Gečmen-Waldegg, báró Kubinsky, Vodvanka-Kubinsky, Ulbrycht, báró Dörr, Löhry, Atanaskovics [Atanaskovič], báró Kucsera [Kutschera, Kučera] családok.

Románia. A magyar kisebbség, szervezői Márton püspök,[19] Gyárfás László újságíró, Kövér Gusztáv,[20] báró Aczél Endre,[21] báró Aczél Lívia [helyesen Atzél Lydia], báró Szentkereszty. Román – szász (szervezők: Wild,[22] Wittig[23] Erich, Szephes[24] Rudolf), román – sváb (Bánát) ellentétek, volt osztrák-magyar tisztek (Klimke Gyula vezérőrnagy), romániai olajvállalatok idegen tőkeérdekeltségei, román Duna-hajózás, Franco-Roumain légiforgalmi R. T. (Újváry László pilóta) alkalmazottai, az általános román korrupció.

Jugoszlávia. Magyar kisebbség; szervezői dr. Nagy László újvidéki ügyvéd,[25] apatini Fernbach Péter,[26] dr. Deák Leó,[27] dr. Reökh Andor,[28] Dungyerszky, bunyevácok, jugoszláv – sváb, jugoszláv – horvát (usztasák, Pavelics,[29] Artukovics,[30] Laxa,[31] Wanner[32]), jugoszláv – szlovén (Svanić), római katholikus [sic!] – görögkeleti ellentétek, volt mellőzött osztrák – magyar tisztek. Jugoszlávia egyik legnehezebb terepe volt egy offenzív hálózat létesítésének.

Szovjetunió. Lengyel menekültek (Krzeczunowicz, Ratko Ratkovics), cári fehérorosz emigránsok (Apuchtin Konstantin volt hadosztály tábornok[33]), Bandura[34] érzelmű ukránok (huszti Klempus [Klempuš] testvérek), egy önálló Ruszinszko hívei (Volosin,[35] Brascsajko Gyula[36]), megvásárolt ruszin politikusok (Fencsik,[37] Révai[38]), balti államok gazdasági kapcsolatai (Rolf Krause – Riga, Märt Raud – Reval), Duna – Fekete-tengeri hajózás (Bornemissza Félix, Szelke[39]), [a] Turáni szövetség törökországi kapcsolatai (Mészáros[40] egyetemi tanár, kultúrreferens, Sztambul). A „Turáni" szövetség gondoskodott 1941/1942-ben ügynökök becsempészéséről a Kaukázus népein keresztül a Szovjetunióba.

[Az] offenzív, defenzív szakszemélyzet pótlása következőképpen történt. A csapat

hírszerző és kémelhárító tanfolyamokon a különösen kiválóakat kiválasztottuk, előzetesen a határvadász portyázó századoknál osztottuk be. A megfelelőek a hadtest 2. osztályoknál egy 4 hetes elméleti kiképzésen mentek keresztül, melynek végeztével a hadtest 2. osztályoknál, határszéli hírszerző és kémelhárító kirendeltségeknél egy félesztendős gyakorlati próbaszolgálatot teljesítettek. Minden évben egyszer [a] 2. vkf. osztály az új jelöltek számára Budapesten egy kéthetes elméleti kiképző tanfolyamot tartott, melyet egy úgynevezett „hírszerző hadijáték" zárt le. Eme tanfolyam sikeres elvégzése után vettük át a jól osztályozott jelöltet véglegesen a hírszerző és kémelhárító személyzetbe. 1941-től hírszerző és kémelhárító szakszolgálatos tiszti csoport alakult, mely a szolgálat állandóságát és folyamatosságát biztosította.

A hírszerzés- és kémelhárításban alkalmazott tiszteket, altiszteket esetenként leellenőriztük. Megfigyeltük a magánéletüket, működésüket, levelezésüket, telefonbeszélgetéseiket. Tisztek megfigyeltetéséhez minden egyes esetben a vezérkar főnökénél előzetes engedélyt kellett kikérni.

Az offenzív hírszerző hálózat tagjaihoz alkalmazott rejtjelrendszerek közül kettőt említek meg. Az egyik a rejtjelző négyzet (lásd túloldalt).

A rejtjelző négyzet egy celluloidból készült négyszögletes lap volt, mely ugyanolyan szám és betű elhelyezéssel volt meg a hírszerző szerv és az offenzív hálózati tag birtokában. Egy betűt 2 számjel fejezett ki. Rejtjelzési irányok voltak az I-IV. kockákon belül: ÉNY, ÉK, DNY, DK, NYÉ, KÉ, NYD, KD. Vagyis ugyanaz a betű 32-féle módon volt a szegélyen elhelyezett számjelek szerint kifejezhető. A hálózati tagnak ismernie kellett az alkalmazott kockát (I-IV), az ezen belül használandó rejtjelzési irányt. Táviratok leadásánál a számjeleket ötös csoportokba vontuk össze, minden szó végét – szükségszerűen – zérusokkal egészítettük ki. Pl. Az I. kocka és a NYÉ irány használatánál a „Katalin"[41] szó következőképpen rejtjelződött: 13182 91803 53570. A rejtjelző négyzetet használtuk az offenzív hálózat tagjaival való érintkezésben, de a hírszerző szervek egymás közötti levelezésében – nevek, titkos adatok rejtjelzésére is – szolgálatokat teljesített. Az egyes rejtjeltáviratok egymás után való megjelölésére betűket, vagy számozást használtunk. A rejtjelző négyzet számokkal, írásjelekkel (pont, vonás stb.) is kiegészíthető volt.

A másik rejtjelző módszerhez, mely főleg a katonai attasékkal, külképviseletekkel való összeköttetést szolgálta egy szókincs (kódex) és számjeles füzetek tartoztak. A rejtjelzés következőképpen történt:

Kikerestük a szókincsben a rejtjelzendő szónak megfelelő öttagú számjegyet. Azután elővettük a számjelzési füzetet, mely egy háromtagú számjeggyel volt megjelölve és 50 számozott lapoldallal rendelkezett. A füzet lapjainak mindkét oldalán egymást fedően számokat tartalmazó téglányok voltak. Ezek így néztek ki:

1	2	5	6	3	4	6	7	2	2
~~3~~	4	7	8	~~5~~	6	8	9	4	~~5~~
5	6	9	0	7	8	0	1	6	7
7	8	1	2	9	0	~~2~~	3	8	~~9~~
9	0	~~3~~	4	1	2	4	5	0	~~7~~

Az ezt fedő téglány számelhelyezkedése más volt. A füzet használandó lapja mögé fordítva behelyeztünk egy indigó papírt. A szókincsben kikeresett öttagú számnak megfelelő számjeleket a füzet használandó lapjának első oldalán ceruzával vastagon áthúztuk. Legyen például a kikeresett szám 33525. Ez az áthúzás a füzetlap

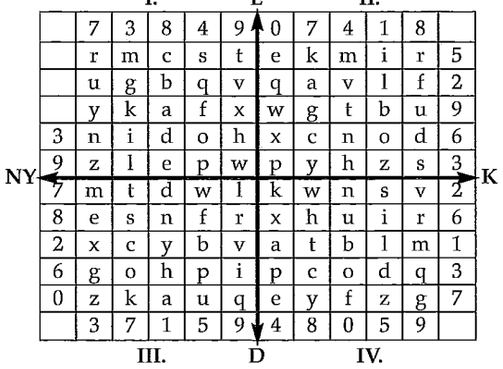

másik oldalán lévő számoknál nyomot hagyott. A táviratban azután ez a túloldalon áthúzott szám került leadásra. A megfejtő füzetben a számelhelyezkedés fordított volt, miért is az olvasó ismét a 33525 végeredményt kapta, amelynek megfelelő szót a szókincsben megkereste. Egy oldal lerejtjelzése után ellenőrzésként a táviratban a füzet következő oldalszámából és számszerű megjelöléséből adódó ötös számcsoportot helyeztünk be.

1948. augusztus hó 22-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Vitézek, Vitézi Rend – az első világháborúban katonai teljesítményükkel és nemzeti érzésükkel kitűnt magyar állampolgárok jutalmazására Horthy kormányzó által, 1920. 09. 01-jével felállított szervezet. Először 1921. 08. 20-án avattak vitézeket, 91 tisztet és 143 legénységi állományú személyt. A rend tagjainak vitézi cím járt, részben azt pótolandó, hogy a kormányzó nemesi címet nem adományozhatott. A nyilas hatalomátvétel (1944. 10. 16.) után Igmándy-Hegyessy Géza testőr altábornagy, ügyvezető törzskapitány a rend működését beszüntette, majd az Országos Vitézi Szék feloszlatásáról az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. 02. 23-i rendelete határozott. A rendet az emigrációban újra felélesztették.

2 GYOSZ – (Magyar) Gyáriparosok Országos Szövetsége, 1892-ben alakult a gyárosok és nagytőkések érdekvédelmi szervezeteként. 1927-től a felsőházban 2 hellyel rendelkezett.

3 BÁLVÁNYI András (Endre) (Csákora, 1882. 06. 15. – Bécs, 1963. 04. 26.) nemes oroszi, címzetes tábornok. 1920–1922 között a Fővezérség, illetve a HM VI-2. osztály beosztott tisztje. 1922. 03. 01-jével átmeneti viszonyba került. Később a Duna Gőzhajózási Társaság (DDSG) pécsi irodáján igazgató (Szakály Sándor).

4 Helyesen *DIETRICH Alfréd* (Nagyvárad, 1877. 01. 31. – ?) dr., nemes sachsenfelsi, nyugállományú folyamőrségi vezérfőkapitány. (Ujszászy „henye" terminusával szemben Diettrich mivel már 1919 után érte el a tábornokinak megfelelő rendfokozatokat nem altengernagy, hanem nyugállományú vezérfőkapitány volt. Ez a rang 1944 júliusa után – mivel megszűnt a Folyami Erők és a légi, illetve szárazföldi erőknél addig használt megkülönböztetés – altábornagyra változott.) Horthyval együtt szolgált a császári és királyi haditengerészetnél. Az első világháború után a folyami erőknél teljesített szolgálatot. 1933. 01. 13-án nyugállományba helyezték. Ezt követően a Közép-európai Gazdasági Napok ügyvezetője, rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri címmel a Külügyminisztérium Nemzetközi Duna osztályának vezetője. Személyes kapcsolatai voltak a Horthy család tagjaival.

5 Turul Bajtársi Szövetség – jobboldali, főleg értelmiségieket, egyetemista és főiskolai hallgatókat tömörítő nemzeti szervezet, amely 1920 és 1945 között működött.

6 A Turáni Társaság (Magyar Néprokonsági Egyesület) 1910-ben alakult. Védnöke Habsburg Jó-

zsef Ferenc (Brünn, 1895. 03. 28. – Carcavelos/Portugália, 1957. 09. 25.), dr. vitéz, királyi herceg. Tiszteletbeli elnöke Hegedűs Lóránt (Budapest, 1872. 06. 26. – Budapest, 1943. 01. 01.), a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének elnöke.

7 BAKAY (1896-ig Bakalanovich) Szilárd (Budapest, 1892. 09. 08. – Sopron, 1947. 03. 17.), vitéz, hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata altábornagy. 1933. 04. 01. – 1933. 09. 15. között belgrádi, majd 1934. 01. 01. – 1939. 06. 01. között szófiai katonai attasé. 1942. 08. 01. – 1943. 05. 15. között a Keleti Magyar Megszálló Csoport, majd 1944. 07. 01-jéig a III. hadtest parancsnoka, ezután kinevezték a Legfelső Honvédtörvényszék elnökévé. A kiugrási kísérlet előkészítése során Horthy megbízta a budapesti I. hadtest vezetésével. Közvetlenül azután, hogy a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség (KABSZ) ellen puccskísérlet gyanúja miatt elrendelte a nyomozást, 1944. 10. 08-án a németek elrabolták és Mauthausenbe hurcolták. 1945. 01. 18-án „hűtlenség" vádjával lefokozták. 1945. 05. 05-én szabadult, hazatérését követően a HM állandó igazolóbizottsága 08. 02-án rendfokozatvesztés mellett elbocsátotta a honvédség állományából, de a budapesti Népbíróság e rendelkezést megváltoztatta és 1945. 11. 08-án „igazolt"-tá nyilvánította. 1946. 04. 11-én a szovjet katonai hatóságok letartóztatták, majd háborús bűncselekmények címén halálra ítélték és kivégezték. 1992-ben rehabilitálták.

8 TÖMÖRY (1937-ig *Mersich*) Jenő (Veszprém, 1898. 04. 17. – Toronto, 1974. 07. 29.), hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1931. 09. 01-jével került a HM VI-2. osztályra, 1934. 08. 01-jével csapatszolgálatra helyezték, majd a HM VI-4. (4. vkf.), később a HM 8. osztályra osztották be. 1939–1941 között a Hadiakadémián tanított harcászatot, 1941–1942-ben a Ludovika Akadémia tanára volt. 1942. 02. 01. – 1943. 10. 01. között a 4. vkf. osztály vezetője. 1942. 09. 17-én átvette a 13. gyaloghadosztály, majd 1944. 10. 15-ével a 20. gyaloghadosztály vezetését. 1945. 02. 01-jén kinevezték a hungarista 6. „Görgey" gránátos hadosztály parancsnokává.

9 Helyesen *DOLLFUSS*, Engelbert (Texing/Alsó-Ausztria, 1892. 10. 04. – Bécs, 1934 07. 25), osztrák konzervatív politikus. A Keresztényszociális Párt egyik vezetője, mezőgazdasági miniszter (1931–1932), kancellár (1932–1934). Kísérletet tett egy tekintélyuralmi-hivatásrendi állam kiépítésére, 1933-tól rendeletekkel kormányzott. Az úgynevezett „ausztrofasizmus" megteremtője. 1934-ben leverte a baloldali *Schutzbund* felkelését, de mivel szembeszegült a birodalmi Anschluss-törekvésekkel, egy puccskísérlet során az osztrák nemzetiszocialisták meggyilkolták.

10 VASVÁRY (1923-ig Eisensehr) József (Eszék, 1898. 01. 31. – Lauterach/Ausztria, 1984. 04. 24.), vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1935. 09. 15-től Jugoszlávia megszállásáig (hivatalosan 1941. 05. 01-jéig) belgrádi és athéni (belgrádi székhellyel) katonai attasé. 1942. 08. 01. – 1943. 08. 01. között a 2. vkf. (hírszerző és kémelhárító) osztály vezetője. 1943. 08. 10. – 1943. 10. 01. között a 13. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnoka volt. Felmentése után tartalékállományba helyezték. 1944. 01. 01-jétől az 18. tartalék, 08. 01-jétől a 16. gyaloghadosztály parancsnoka volt. A nyilas hatalomátvétel után, 1944. 11. 01-jével átvette a III. hadtest, 1945. 03. 01-jével pedig az V. hadtestparancsnokságát.

11 HOLLÓS Lajos (?, 1896. 06. 26. – ?), hivatásos katonatiszt, alezredes. 1914. 08. 01-jével vonult be a közös hadsereghez. Az 1930-as évek elejétől a 2. vkf. osztályon szolgált, 1941-ig a rádióbemérő és lehallgató központ vezetője. 1941. 11. 01-jével nyugállományba vonult.

12 SZÜLLŐ Géza (Budapest, 1873. 02. 05 – Kisfalud, 1957. 07. 28) dr., nemes borsai, felvidéki magyar nagybirtokos, az MTA levelező tagja. Jogi tanulmányainak befejezése után politikai pályára lépett, 1901-től 1918-ig parlamenti képviselő pártonkívüli, nemzeti munkapárti, majd néppárti színekben. 1918 után visszavonult Pozsony környéki birtokára. A 20-as évek elején megalapította a szlovákiai Országos Keresztényszocialista Pártot (OKP), amely később Egyesült Felvidéki Magyar Párttá alakult át. 1920-tól gyakorlatilag külföldön tevékenykedett, a magyar kisebbségi jogok védelméhez igyekezett külföldi támogatást szerezni. Csehszlovákiai visszatérése után az OKP elnökévé (1925–1932) választották, 1925-től az első bécsi döntésig *képviselő* a prágai parlamentben. A bécsi döntés után 1938-tól a magyar felsőház tagja. A Keresztényszocialista Pártról és általában a csehszlovákiai magyar pártpolitikáról lásd **Angyal Béla:** *Dokumentumok az Országos Keresztényszocialista Párt történetéhez 1919–1936*, (Somorja-Dunaszerdahely: Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, 2004) és uő.: *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből 1918–1938*, (Galánta-Dunaszerdahely: Fórum Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, 2002).

13 Helyesen *R. VOZÁRY* Aladár (Munkács, 1895. 07. 04. – Budapest, 1959. 11. 30.) (újság)író, lapszerkesztő, politikus. Az első világháborúban 1915-től az orosz fronton harcolt, 1919-től Munkácson bekapcsolódott a szervezkedő kisebbségi politikai életbe, s a magyar ellenzéki pártok

szolgálatában a *Kárpáti Futár* és a *Munkács* című rövid életű lapokat szerkesztette. Tartósabb lapja az *Őslakó* volt, melyet 1926-ban alapított, s a kezdetektől végig egyedül írt. 1935-től a kárpátaljai tartománygyűlés tagja. A Kárpátaljai Református Egyházkerület világi főjegyzője, a magyar nemzeti pártszövetség beregi ügyvezetője. 1938-ban a Kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács elnökségi tagja. A magyar kisebbség érdekében kifejtett tevékenységéért a csehszlovák hatóságok 1933-ban és 1938-ban „katonai jellegű árulás" (kémkedés) vádjával ismételten letartóztatták, őrizetben tartották. 1938 őszén nemzetőr, majd Munkács város miniszteri biztosa, végül 1939. 06. 21. után néhány hónapig a *magyar* parlament behívott *képviselője* (MÉP). A Magyar Nemzeti Szövetség alelnöke. 1939 nyarán visszatért Munkácsra, folytatta újságírói tevékenységét. 1944-ben az oroszok elől Budapestre távozott, a nyilas uralom idején visszavonult a politikai élettől.

14 Helyesen *SZENT-IVÁNY* József (Zsór [Liptózsára?], 1884. 11. 15. – Balatonfüred, 1941. 12. 01.) dr., liptószentiváni, földbirtokos, kisebbségi politikus. Politikai pályafutását a Függetlenségi Pártban kezdte, majd 1904-ben a Gömör-Nógrádi Gazdasági Egyesület elnökévé választották. 1918 után e szervezetre támaszkodva indította el a felvidéki (Országos Magyar) Kisgazda Párt szervezését. 1920 áprilisában csehszlovákiai nemzetgyűlési képviselővé választották (1938-ig a prágai parlament tagja), ugyanezen év májusában a felvidéki Kisgazdapárt elnöke lett. 1925-ben megszervezte a Magyar Nemzeti Pártot, 1925-ben és 1935-ben ismételten beválasztották a prágai parlamentbe. Irodalomszervező: 1930/31-ben három alkalommal is liptószentiváni kúriáján tanácskoztak a csehszlovákiai magyar írók. 1938-ban „behívták" a magyar parlamentbe.

15 Helyesen *ESTERHÁZY* János, (Nyitraújlak, 1901. 03. 14. – Mirov/Morvaország, 1957. 03. 08.), gróf, galánthai, felvidéki földbirtokos, kisebbségi politikus. Budapesten tanult, majd Trianon után visszatért felvidéki birtokaira, s gazdálkodásba fogott. Hamar bekapcsolódott a politikába. 1931-ben a Csehszlovák Magyar Népköztársasági Liga, 1932-ben pedig az Országos Keresztényszocialista Párt elnöke (1932–1936) lett. Fő célja a magyarok számára autonómia kiharcolása Csehszlovákiában. 1935–1938 között a prágai parlament képviselője, illetve szenátora volt. Pártja 1936. 06. 21-én egyesült a Magyar Nemzeti Párttal (MNP), Esterházy az így létrejövő Egyesült Magyar Párt (EMP) ügyvezető elnöke lett. Amikor a müncheni döntést követően Szlovákia függetlenné vált, Esterházy a pozsonyi parlamentben az EMP képviselőjeként működött. Kitűnt progresszív felfogásával; a nácibarát Szlovákia parlamentjében egyedül ő szavazott az ottani zsidótörvények („zsidó kódex") ellen. Számos politikai cikket publikált, majd 1942-ben egyik szerkesztője volt a *Szlovákiai Magyar Irodalmi Füzetek* című hetilapnak. 1944 karácsonyán Budapesten a nyilasok letartóztatták, lemondásra kényszerítették pártvezetői tisztéről. A háború végén illegalitásban élt. 1945 májusában az NKVD letartóztatta és a Szovjetunióba szállította. Moszkvában bebörtönözték. Közben 1947. 09. 16-án a Szlovák Nemzeti Bíróság halálra ítélte, de mire 1949-ben a szovjet hatóságok visszaadták a csehszlovák hatóságoknak, az ítéletet életfogytiglani fegyházra mérsékelték. Haláláig különböző csehszlovákiai börtönökben raboskodott, fogságban, tüdőbajban halt meg. Tragikus életútjáról lásd **Esterházy Lujza:** *Szívek az ár ellen*, (Budapest: Püski, 2001).

16 JAROSS Andor (Komáromcsehi, 1896. 05. 23. – Budapest, 1946. 04. 11.) vitéz, dr., nemesmitóczi, mezőgazdász (felvidéki magyar) politikus. 1921-ben belépett a csehszlovákiai Magyar Kisgazda Pártba, amelynek 1923-ban szakosztályi társelnöke lett. 1925-ben, amikor megalakult a Magyar Nemzeti Párt (MNP), annak egyik országos alelnökévé választották, 1933-tól országos ügyvezető elnökként vezető szerepet töltött be pártjában. 1930-tól tartománygyűlési képviselő, 1935-től a prágai képviselőház tagja. Pártja és a Keresztény Szocialista Párt a (Felvidéki) Egyesült Magyar Párt (EMP) néven fogott össze. E pártnak 1936-tól országos elnöke volt. A Felvidék egy részének visszacsatolását követően országgyűlési képviselő (1945-ig). 1938. 11. 15-től 1940. 04. 01-jéig a felvidéki ügyek tárca nélküli minisztere a Teleki-kormányban. 1940 októberében Imrédyvel megalapította a Magyar Megújulás Pártját (MMP). Az MMP helyettes vezetője, Imrédy jobb keze, a csodaszarvas-mozgalom vezérhelyettese (1940–1944). 1940. 10. 24-től a *Nemzetőr* című jobboldali hetilap szerkesztője. A Sztójay-kormányban 1944. 03. 22-től 08. 07-ig belügyminiszter. Kormányzati szinten irányította a zsidókat sújtó jogszabályok kibocsátását, a gettósítást és a zsidóság haláltáborokba való deportálását; a kivitelezésben szabad kezet adott Endrének és Bakynak. 1944 júliusában jelentős szerepe volt a (szélső)jobboldali parlamenti képviselőket tömörítő Törvényhozók Nemzeti Szövetsége létrehozásában, amelynek 1944 decemberétől 1945 márciusáig Sopronban elnöke is volt. A háború után 1945. 10. 03-án kiadták a magyar hatóságoknak. Endrével és Bakyval együtt bíróság elé állították. A Népbíróság háborús és népellenes bűntettekért 1946. 01. 07-én halálra ítélte. Kivégezték.

17 TUKA, Vojtech (Béla) (Hegybánya/Štiavnické Bane, 1880. 07. 04. – Pozsony, 1946. 08. 20.), dr., jogászprofesszor, szlovák politikus. 1911-től budapesti, 1914-től pozsonyi egyetemi tanár. A húszas évek elejétől – magyar támogatással – a szlovák autonómia élharcosa, a félkatonai Rodobrana szervezet vezetője (1923–1929), a Hlinka-féle Szlovák Néppárt alelnöke, parlamenti képviselője (1925–1929). Ő dolgozta ki a párt első autonómiatervezetét. Elszakadást propagáló fellépéséért hazaárulással, Magyarország javára történő kémkedéssel vádolták és 1929. 12. 05-én 15 év börtönre ítélték, amelyből 9 évet le is töltött. 1938/29-ben a Hlinka-párt németbarát, radikális szárnyának egyik vezetője, élesen szeparatista. Az önálló Tiso-féle szlovák állam megalakulása után miniszterelnök-helyettes, majd 1939. 10. 26-tól 1944. 09. 05-ig miniszterelnök, 1940-től külügyminiszter is. Szélsőséges nácibarátságáért, a szlovák zsidók deportálásának Alexander (Šaňo) Mach belügyminiszter melletti fő felelőseként háborús bűnösként halálra ítélték és kivégezték. Az Ujszászy által nem részletezett Tuka-féle „összeesküvés", a szlovák függetlenség melletti *nyílt* agitáció 1928-ban volt.

18 HANIKA, Jan (Johann, János) (?–?) nyugállományú volt osztrák-magyar tüzértörzskari alezredes. Az 1920-as években a pilseni „Škoda" művek lövegszerkesztője.

19 MÁRTON Áron (Csíkszentdomokos, 1896. 08. 28. – Gyulafehérvár, 1980. 09. 29.), az erdélyi római katolikus egyház püspöke. Székely földműves családból származott. A gyulafehérvári kisszemináriumban tett érettségije után (1915) harctéri szolgálatot teljesített, 1918–1920-ban földműveskén dolgozott és tisztviselő volt egy erdészetben. 1920-tól teológiát tanult a Gyulafehérvári Papneveldében. 1924. 07. 06-án szentelték pappá. A következő években káplán, gimnáziumi hittanár, Verestoronyban plébános. 1930–1932-ben udvari káplán és püspöki levéltáros Gyulafehérvárott. 1932 és 1938 között az *Erdélyi Iskola* című folyóirat szerkesztője. 1932-től püspöki titkárként, valamint egyetemi lelkészként és hitszónokként tevékenykedett Kolozsvárott. 1938-tól püspök. 1944. 05. 18-án Kolozsváron, a Szent Mihály-templomban mondott beszédében *román állampolgárként és magyar hazafiként* felemelte szavát a zsidók deportálása ellen az akkori északerdélyi magyar polgári hatóság jelenlétében. Másnap írásban is megtette tiltakozó nyilatkozatát. A második világháború után az egyház szabadságának és a magyar kisebbség jogainak rendíthetetlen védelmezője. 1948. 06. 21-én a román hatóságok letartóztatták, háromévi vizsgálati fogság után a bukaresti katonai törvényszék 1951. 07. 13-án életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte. 1955. 02. 02-én szabadlábra helyezték és megengedték hogy visszatérjen Gyulafehérvárra, de alighogy újrakezdte pasztorális tevékenységét, 1956-ban megvonták működési engedélyét, mozgáskörét a püspöki székházra, a kertre és a székesegyházra korlátozták. „Palotafogsága" tizenegy évig tartott (1956–1967). A tilalom által nem szakadt meg teljesen kapcsolata híveivel, szabad volt látogatókat fogadnia. 1967. 11. 22-én visszanyerte teljes mozgásszabadságát.

20 KÖVÉR Gusztáv (Arad [?], 1898. ?–?), nagyváradi földbirtokos és mérnök. A két háború között a Bihar megyei magyarság politikai életének egyik vezetője. 1943-ban a Vöröskereszt küldötteként Lisszabonban részt vett a békekötésről folytatott titkos megbeszéléseken. Az ötvenes években a New Yorkban működő, ott 1947. 11. 15-én alapított Magyar Nemzeti Bizottmány tagjaként tevékenykedett.

21 Helyesen *ATZÉL* Eduárd (Ede) (Budapest, 1906. 10. 10. – 1944 decembere után) báró, borosjenői, dél-erdélyi földbirtokos és politikus. A harmincas évektől magyar kisebbségi vezető, az Erdélyi Magyar Párt vezetőségi tagja. 1941-ben a rendfenntartási segédfeladatok ellátatására létrehozott Wesselényi Lövészegyesület megalapítója. Rövid ideig Szálasi követője. 1944 októberében a Moszkvába utazó fegyverszüneti delegáció határátlépésének segítője. A nyilas uralom alatt a nemzeti ellenállás tagja Budapesten. 1944 december elején, amikor Gödöllőn felvette a kapcsolatot a szovjet főparancsnoksággal, letartóztatták. „Szemtanúk szerint szovjet hadifogságba került, ahol prominens fogolyként kezelték, majd kiszolgáltatták a román hatóságoknak, és 1954-ben a nagyszebeni börtönben agyonverték." – **Gudenus János József** (öá.): *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája, I. kötet, A-J*, (Budapest: Natura, 1990), 71-72.

22 WILD, Joseph (?–?), szász származású romániai szenátor – nincs adat.

23 A PIL-ben őrzött anyag WITTING, Erich (?–?), szász származású román tüzérségi őrnagyként említi.

24 A PIL-ben őrzött anyag STEPHES, Rudolf (?–?), szász származású román tüzérségi őrnagyként említi.

25 NAGY László (? – ?) dr, újvidéki ügyvéd, kisebbségi magyar vezető. Ujszászy ismerhetett a közéletből még egy másik NAGY László (Budapest, 1896. ? – ?), dr., ügyvédet, aki az 1920-as években tevékeny tagja volt a fővárosi Wolff Károly (Érsekújvár, 1874. 10. 01. – Csopak, 1936. 07. 22)

vezette Keresztény Községi Pártnak, és országos politikusként 1939-től kormánypárti képviselő, majd 1940 októberétől 1945-ig Imrédy követője a parlamentben, az imrédysta budapesti szervezés vezetője.

26 FERNBACH Péter (Apatin, 1870. 12. 17. – Újvidék [?], 1945 ([?]), apatini, földbirtokos, 1901–1918 között több ciklusban képviselő. 1942–1944 újvidéki főispán. 1945-ben jugoszláv partizánok kezére került, egyes hírek szerint fogságukban vagy az új hatalom börtönében halálra kínozták.

27 DEÁK Leó (Kula, 1888. 01. 14.– Újvidék, 1945. 11. 16. után) dr., zombori főispán. Az 1944/45-ös délvidéki jugoszláv megtorlások során – összetévesztve Deák Lászlóval – meggyilkolták.

28 Helyesen *REÖK* Andor (?–?) dr., szabadkai főispán. Az 1944/45-ös délvidéki jugoszláv megtorlások során meggyilkolták.

29 Helyesen *PAVELIĆ*, Ante (Bradina/Bosznia-Hercegovina, 1889. 07. 14. – Madrid, 1959. 12. 28.), horvát jogász, politikus. 1929-ben létrehozta az általa vezetett usztasa szervezetet. Az I. Sándor jugoszláv király és Louis Barthou (Orolon Sainte Marie, 1862. 08. 25. – Marseille, 1934. 10. 09.) francia külügyminiszter 1934. októberi meggyilkolását eredményező marseille-i merénylet felbujtójaként távollétében halálra ítélték, 1941. 04. 10-től 1945 májusáig a németbarát „független" horvát állam feje *(Poglavnik)*, miniszterelnök (1941. 04. 10. – 0943. 09. 02.), és 1941. 06. 11-ig egyben külügyminiszter. 1945-ben Argentínába, majd Spanyolországba emigrált. 1945-ben Jugoszláviában – távollétében – halálra ítélték.

30 Helyesen *ARTUKOVIĆ*, Andrija (Klobuk/Bosznia-Hercegovina, 1899. 11. 29. – Zágráb, 1988. 01. 16.), horvát ügyvéd, usztasa politikus. 1929-ben lett az usztasa tagja, egy sikertelen felkelési kísérlet után Olaszországba menekült, majd az 1934-es marseille-i merénylet után hosszabb ideig Budapesten élt. Az 1941-ben önállósult horvát állam belügyminisztereként az etnikai tisztogatások (szerbek, zsidók, cigányok) fő felelőse. A felelősségre vonás elől Svájcba, majd Írországba menekült, utóbb Kaliforniába költözött. Az Egyesült Államok a nyolcvanas évek közepéig megtagadta kiadatását Jugoszláviának. 1986. 05. 14-én egy zágrábi bíróság háborús bűnösként halálra ítélte, de előrehaladott kora és szellemi tompultsága miatt az ítéletet nem hajtották végre; egy zágrábi börtönkórházban halt meg.

31 LAXA, Vladimir (Sisek/Sziszek/Szlavónia, 1870. 01. 21. – Zagreb/Zágráb, 1945. 06. 23.), horvát tábornok (podmarsal – helyettes marsall). Az első világháborúban a közös hadsereg ezredeseként az olasz fronton harcolt, hősiességéért Mária Terézia rendet kapott. 1917/18-ban katonai attasé Szófiában. Az első világháború után a jugoszláv hadseregben szolgált. A független horvát állam 1941. áprilisi kikiáltása után a horvát hadsereg helyettes parancsnoka, majd júniustól valamennyi szárazföldi alakulat irányítója. 1941 októberétől 1942 augusztusáig vezérkari főnök. Az usztasák szerbek elleni vérengzése elleni tiltakozásul lemondott tisztjéről. A háború végén osztrák területre menekült, angol fogságba esett. Kiadták Jugoszláviának, a hatóságok golyó általi halálra ítélték és kivégezték.

32 WANNER Rudolf (?, 1884 – ?), osztrák-magyar, jugoszláv, majd horvát katonatiszt. A második horvát katonai körzet helyettes parancsnoka, majd a horvát hadügyminisztérium katonai elhárító részlegének egyik vezetője. 1944 novemberében nyugállományba helyezték.

33 APUCHTIN, Konstantin (?–?), volt cári tábornok – nincs adat.

34 Helyesen *BANDERA*, Sztyepan Andrijonovics (Uhriniv Sztariji/Galícia, 1909. 01. 01. – München, 1959. 10. 15.), ukrán nacionalista vezető. Fiatal korától az Ukrán Nemzeti Szervezet (Organizacia Ukrainszkih Nacionalisztov, OUN) tagja, egy politikai gyilkosság szervezésért a lengyel hatóságok halálra ítélték, de ezt később életfogytiglani börtönbüntetésre változtatták. 1934 és 1939 között börtönben raboskodott, a német invázió után kiszabadult, felújította politikai tevékenységét, majd 1941. 06. 30-án tagja lett a Lembergben kikiáltott rövid életű új ukrán állam kormányának. Mivel mozgalma egyszerre volt orosz- és németellenes, 1945 februárjáig a németek a sachsenhauseni koncentrációs táborban foglyul tartották. Kiszabadulva az OUN nyugat-európai egységeinek és az ukrán felkelő hadsereg (UPA) alakulatainak parancsnoka lett. Az UPA illegalitásban küzdő egységei a Szovjetunióban és Lengyelországban, különösen a kárpáti régióban, egészen az ötvenes évek elejéig partizánháborút folyattak a központi hatalom ellen. Banderát németországi emigrációjában az NKVD ügynökei megmérgezték.

35 VOLOSIN Ágoston (Avgusztin) (Kelecsény, 1874 ? – Moszkva, 1945 ?), politikus, görög katolikus pap. Budapesten szerzett diplomát, egyik alapítója az ungvári Központi Orosz Nemzeti Tanácsnak. Jelentős pedagógiai tevékenységet folytatott. 1923 és 1939 között az általa alapított Keresztény Néppárt vezetője, 1925–1929-ben a csehszlovák parlament képviselője. A müncheni egyezmény után az első autonóm kárpát-ukrajnai kormány államtitkára, majd második miniszterel-

nöke, az ukrán orientáció képviselője. 1939. 03. 17. után Romániába menekült, majd a németek által megszállt Prágában telepedett le, és az ottani Ukrán Szabadegyetem pedagógiai tanszékét vezette. 1945-ben a szovjet titkosszolgálat Moszkvába hurcolta, egy ottani börtönben ismeretlen körülmények között rövidesen meghalt.

36 BRASCSAJKÓ (Brascsajko) Gyula (Julij) (?, 1879. ?–? 1955. ?) dr., ügyvéd, lapszerkesztő, miniszter. Brascsajko Mihajlo (Balazsér, 1883. ? – Ungvár, 1969) ügyvéd, lapszerkesztő, kárpátaljai politikus testvére, a kárpátaljai „Proszvita" társaság (Kultúregyesület) első elnöke (1920–1939). 1919 novemberében a csehek által létrehozott Podkrpatszka Rusz Autonóm Direktóriumának tagja, 1920-ban a Volosin vezette Orosz Néppárt alelnöke, majd a Ruszin Földműves Párt titkára. 1939. 03. 14-én a néhány napot élt Volosin-féle független Kárpáti Ukrajna kormányában pénzügy- és kommunikációs miniszter. A magyar uralom idején 1939 júliusában memorandumban kérte perényi báró Perényi Zsigmond (Pest, 1870. 11. 25. – Budapest, 1946. 03. 18.) kormányzói biztost és Pataky Tibor miniszterelnökségi államtitkárt, hogy Kárpátalján a hivatalokban és iskolákban vezessék be az ukrán nyelvet, engedélyezzék újra a Proszvita működését, és adják vissza az egyesület vagyonát.

37 Helyesen *FENCZIK* (Fencsik, Fencik), István (Sztepan) Béla (Nagylucska, 1892. ? – Ungvár, 1946. ?), dr., szinicsáki, görög katolikus pap, lapszerkesztő, politikus. Budapesten és Bécsben szerzett teológiai és bölcsészdoktorátust, Párizsban és Debrecenben jogot tanult. 1918-ban avatták pappá, Ungvár különböző iskoláiban tanított. 1931-től csak politikával foglalkozott, amiért megfosztották papi tisztségétől. 1935-ben a csehszlovák parlament képviselőjévé választották. A kárpát-ukrajnai Orosz Nemzeti Autonóm Párt vezetője, az autonóm kárpát-ukrán Bródy-kormány gazdasági minisztere, a Volosin-kormány államtitkára (1938. október-december), majd 1939. 06. 28-tól „meghívott"-ként a magyar parlament felsőházának tagja. 1945-ben letartóztatta a szovjet titkosszolgálat, népbírósági halálos ítélet után Ungváron kivégezték.

38 RÉVAI, Julij (Révay Gyula) (?–?), szótáríró, ruszin politikus, miniszter. Az 1924 októberében alakult ukrán irányzatú Pedagógiai Társaság főtitkára, 1938. 10. 11-től 1939. 03. 06-ig az autonóm Podkarpatszka Rusz-i Bródy-, majd Volosin-kormány kommunikációs minisztere, 1939. 03. 14-től néhány napig a Volosin-féle „független Kárpáti Ukrajna" külügyminisztere.

39 SZELKE József (?–?), hajóskapitány – nincs adat.

40 MÉSZÁROS *Gyula* (Szakcs, 1883. 03. 28. – New York, 1957. 05. 25.), turkológus, etnográfus. 1909 és 1915 között a Nemzeti Múzeumban, utána Törökországban dolgozott. A hatalomváltás után magyar kormánytámogatással irredenta mozgalmat szervezett a Felvidéken. 1921-ben részt vett a szokolhamisításban, ezért Bécsben letartóztatták, majd kaució ellenében szabadon bocsátották. A frankhamisítási ügyben is szerepe volt. Újabb törökországi tartózkodás után 1932-ben tért vissza Magyarországra. 1943–44-ben az újvidéki Keleti Kereskedelmi Főiskola tanára, majd a háború után újból Törökországban tevékenykedett. Kállay Miklós megbízottja volt Törökországban, állítólag kapcsolatban állt az ausztriai német hírszerző szervekkel is. 1951-től New Yorkban élt.

41 Talán nem véletlenül írja Ujszászy példaként a Katalin nevet. A volt tábornok magyarországi házi őrizete idején állítólag többször megpróbálta felvenni a kapcsolatot egykori menyasszonyával, Karády Katalinnal.

ELTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 5.

5. NYOMOZÁSI MÓDSZEREK ÉS ELJÁRÁSOK

[3. füzet, olsdalszámozás nélkül]

Kémgyanú esetén, melyet a szakszerveknek a kémelhárító hálózat tagjai jelentettek, megindult az illető egyén megfigyelése. Itt jegyzem meg, hogy a 2. vkf. kémelhárító alosztály az összes politikai pártokon belül rendelkezett hálózati tagokkal. A „Kettőskereszt Mozgalom" és a „Magyar Közösség" működésének szemmel kísérése Merkly Antal alezredes[1] hatáskörébe tartozott. Az illegális kommunista párt tevékenységét a DEF-en belöl beosztott csendőrcsoport tartotta számon. A csendőrcsoport tagjai voltak 1941/1942-ben Hajnácskőy László,[2] Fóthy alezredesek,[3] dr. Németh[4] százados. A csendőrcsoport szorosan együttműködött a politikai rendőrséggel. Dr. Sombor-Schweinitzer József rendőrfőkapitány-helyettes,[5] a központi csendőrnyomozó osztállyal, Sellyey alezredes,[6] Ridegh Raymond ezredes,[7] Czigány alezredes.[8]

A kémgyanús egyén megfigyelése kiterjedt az illető személyére és környezetére. A DEF szervek igyekeztek a kémgyanús személy környezetének a megfigyelésbe való bevonására. Így próbálták a háztartási alkalmazottakat, házfelügyelőket, a megfigyelt által látogatott üzletek alkalmazottait, leellenőrzött barátokat, barátnőket megnyerni. Engem például prágai katonai attasé koromból villalakásomban egy szomszédos ház magasabb emeleteiről kísértek állandóan távcsővel figyelemmel.

A kémgyanús egyén megfigyelése állandó, vagy alkalmi volt. Útjaiban a megfigyelő közeg kísérte, postája, telefonja, érintkezése más személyekkel ellenőrzés alá került.

A megfigyelés [során megállapítást nyert – a szövegben áthúzva] alatt tartott diplomaták, katonai attasék egyszerű, könnyen megjegyezhető gépkocsirendszámot nyertek, melyek az egész közlekedési őrszemélyzetnek ki voltak adva. Gépkocsijaik követéséről már szólottam. Követésüket megkönnyítette a háború alatt – reciprocitás alapján – behozott azon eljárás, hogy Budapest területének elhagyását, utazásuk célját, a követendő útvonalat előzetesen be kellett jelenteniök. Aki ezen szabály ellen vétett, részünkről illegitim megtorló intézkedéseknek tette ki magát.

A megfigyelés során megállapítást nyert az ártatlanság, vagy konkrét kémgyanú. Utóbbi esetben a megfigyelést végző kémelhárító szerv elrendelte a „nyílt" nyomozást. A nyílt nyomozás az illető személy kémkedésének és cinkosainak megállapítására törekedett. Ellenőriztette a szomszédos terület nyilvános telefonfülkéinek, az illető egyén által látogatott nyilvános helyek távbeszélőinek forgalmát is. Amint az egész szervezet fel volt derítve, a kémelhárítás egyszerre rajtaütött. Az egész szervezet felgöngyölítését csak akkor mellőzte, ha a megfigyelt személy gyanút fogott, vagy szökni akart. Ez esetben előzetesen rácsapott, őrizetbe vette, házkutatásokat eszközölt. A nyílt nyomozás során gyakran nyertek „beugró ügynökök" (agent-provocateurök) alkalmazást. Fellépésük, feladataik a nyomozás addigi eredményétől függtek.

A nyílt nyomozásba, amennyiben polgári személyekről volt szó, bekapcsolódott a politikai rendőrség és csendőrség is. Katonai nyomozóink minden esetre a bel-

ügyminisztérium VII. Res. osztályától kiállított igazolványokkal voltak felszerelve. Házkutatáshoz, őrizetbe vételhez a 2. vkf. kémelhárító alosztályánál beosztott ügyész előzetes engedélyére volt szükség. Ettől csak akkor tekintettek el, ha szökés veszélye forgott fenn.

Szabály volt, hogy az őrizetbe vett egyént 48 órán belül ki kellett hallgatni és további eljárásra az illetékes bíróságnak átadni. Ezen időpontot – szükség esetén – a beosztott ügyész prolongálhatta. Az időpontot tömeges letartóztatásoknál nem lehetett betartani.

Az első kihallgatást a nyomozást végző közeg foganatosította. Kihallgatási módszerhez tartozott a beugratás, azaz más személyek állítólagos vallomásának kivonatos közlése, vagy az arra való hivatkozás.

A nyomozás alatt a kémelhárító szervek tárgyi bizonyítékok beszerzésére törekedtek. Ilyenek voltak: okmányok, levelezések fénymásolatai, fényképfelvételek, beszélgetések hanglemezen történő rögzítése, ujjlenyomatok stb.

Kihallgatások során a gyanúsítottak bárminemű bántalmazása szigorúan tiltva volt. Ezt mint Államvédelmi Központ vezető minden, a belügyminiszter által elrendelt nyílt nyomozásnál írásban hangsúlyoztam. Egy alkalomból észleltem Újvidéken, amikor a kémelhárító kirendeltséghez a bemondott időpont előtt érkeztem szemlére, hogy [az] egyik kihallgató helyiségben két rendőrnyomozó egy fiatal leányt tettleg bántalmazott. Mindkét nyomozót felváltattam, és bíróság elé állíttattam. Fegyelmi fenyítésben részesültek.

Sokszor alkalmazott a kémelhárítás beugratókat, akiket a gyanúsítottal egy cellába zárt be. Ezek előtt – általában – megnyílt az őrizetbe vett nyelve.

Amennyiben a kihallgatás befejezést nyert, és a konkrét kémgyanú beigazolódott, az őrizetbevettet a kémelhárító szerv az illetékes bíróság ügyészének adta át a felvett jegyzőkönyvekkel együtt további eljárásra. Itt említem meg, hogy Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnök 1941/1942 telén megszervezte a „Vezérkar főnökének különbíróságát",[9] mely „hűtlenségi" ügyekben rögtönítélő jelleggel rendelkezett. Vezetője volt Babos József hadbíró ezredes.[10] A katonai büntető törvénykönyv elég tágan határozta meg a „hűtlenség" fogalmát, így az arra az esetre volt ráhúzható, amelyet a kémelhárító szervnél beosztott katonai ügyész éppen akart.

[A] vkf. külön bírósága esetenként intézett eljárást a „hűtlenséggel" gyanúsítottakkal szemben és tartotta meg tárgyalásait. A bíróság közvetlenül a vezérkar főnökének volt alárendelve, ítéleteit az hagyta jóvá.

Az elítéltek katonai, vagy kivételesen polgári fegyintézetekbe kerültek (Margit körút, Conti utca, Csillagbörtön, Vác, Máriaradna.[11]

1948. augusztus hó 23-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 MERKLY Antal (Nagykanizsa, 1894. 10. 05. – Wegschied/NSZK, 1957. ?), hivatásos katonatiszt, alezredes. 1914. 10. 05-től szolgált a közös hadseregben. 1938-ig lovassági tiszt, ezután a 2. vkf. osztályra került, ahol a DEF alosztály beosztott tisztje, majd 1940. 09. 01. – 1941. 04. 01. és 1943. 01. 01. – 1943. 04. 01. között vezetője volt. 1943. 10. 01-jétől az Államvédelmi Központ és a 2. vkf. osztály összekötőtisztjeként szolgált. A német megszállás után – Ujszászy szerint – együttműködött a „GESTAPO"-val (SD-vel), és egyike volt azoknak, akik feljelentették.

2 HAJNÁCSKÓY (1933-ig Halbich) László (Budapest, 1895. 06. 09. – Budapest, 1947. 02. 24.),

csendőr ezredes. Az első világháborúban csapattisztként szolgált. 1921-ben elvégezte a csendőrtiszti tanfolyamot, majd a szentendrei szárny parancsnoka lett. Az 1930-as évek elején értesült egy helyi, baloldali szervezkedésről, és tanulmányozni kezdte a politikai detektívek munkáját. Itt szerzett tapasztalatait felhasználva működött közre a csendőrség nyomozó alosztályainak és a Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának megszervezésében. Nyomozó alosztály parancsnokként szolgált (1930–1935), majd a 2. vkf. osztály „DEF" alosztályához, később, 1942-ben az Államvédelmi Központhoz vezényelték. Rövid csendőrkerület parancsnokhelyettesi megbízatások után 1942. 12. 15-én a pécsi IV. csendőrkerület parancsnoka lett. 1944. 10. 27-én átvette a BM VII. (közbiztonsági és igazgatásrendészeti) osztályának vezetését. 1946. 02. 15-én a Politikai Rendészeti Osztály (PRO) nyomozói letartóztatták. A budapesti Népbíróság 1946. 11. 22-én kötél általi halálra ítélte. Kivégezték.

3 Ujszászy Fóthyt keresztnév nélkül, illetve Fóthy Lászlóként említi. Ilyen személy nem ismeretes. Van egy FÓTHY József (Pápa, 1894. 03. 01. – ?), vitéz, csendőrtiszt, őrnagy (1940. 07. 01-jétől nyugállományban), aki 1915. 08. 18-tól szolgált a közös hadseregben, az első világháború után a csendőrséghez került. 1940. 08. 01-jével lemondott a rendfokozatáról. Egyes információk szerint 1941–1942-ben a 2. vkf. osztály DEF alosztályán a (főleg baloldali) politikai pártok, csoportok ellenőrzésében közreműködő csendőrcsoport tagja. Valószínűbben FÓTY (Vetter) Ferenc (Újvidék, 1899. 07. 02. [29.] – ? Németország, 1945: ?) nevű csendőr alezredesről van szó, akit 1941-ben az újvidéki kémelhárító kirendeltségre vezényeltek. 1942-ben délvidéki működése okán kitüntetést kapott. Az újvidéki razziát követő vizsgálat során írott vallomásában azt mondta, hogy 1941. októberében került a 2. vkf. DEF-ről Újvidékre, hogy ott összekötő legyen a 2. vkf. DEF felé, és a kommunista mozgalmakat, illetve az illetékes csendőrnyomozókat ellenőrizze. 1942 végén szélsőjobboldali politikai tevékenysége miatt nyugállományba helyezték. Egy 1944. 12. 27-én kelt Nemzetvezetői Elhatározás „folytán" címzetes ezredes, nyugállományban. 1945-ben öngyilkos lett.

4 NÉMETH Károly (?–?) dr., csendőr százados, utóbb – Ujszászy szerint – őrnagy. Ilyen nevű személy az adott időszakban nem ismeretes a Magyar Királyi Csendőrségnél. Volt ugyanakkor ott egy dr. Németh László (? 1914. 10. 12.– ?) nevű százados (ez a rendfokozata 1943–1944-ben), aki a közlekedési szárnynál szolgált (Szakály Sándor).

5 SOMBOR (-SCHWEINITZER) József (Fehértemplom, 1895. 03. 13. – Washington, 1955. ?) dr., rendőrtisztviselő, budapesti főkapitány-helyettes. Jogi tanulmányait követően bevonult, részt vett az első világháborúban. A frontról visszatérve a kispesti rendőrkapitányság beosztott tisztje lett, majd 1918-ban átkerült a budapesti rendőr-főkapitányság politikai osztályára, ahol 1925-re tanácsosi rangot ért el. 1938 decemberében főtanácsosként Hetényi Imre (Pest, 1871. 05. 19. – Budapest, 1946. 05. 04.) utódja lett a rendőrség politikai osztályának vezetésében. Zsidó származású felesége miatt, illetve mert a jobboldali szélsőségesek ellen is vezetett eljárásokat, támadások indultak ellene. 1940 körül ezért áthelyezték a bűnügyi osztályra, ahol azonban rejtve tovább folytatta a politikai szélsőségek elleni nyomozásokat. Bár együttműködött a németekkel, alapvetően anglofil és náciellenes beállítottságú volt. 1943-ban rendőrfőkapitány-helyetteseként összeállíttatta a magyarországi nemzetiszocialista mozgalmak eseménytörténetét, amellyel feltehetően a kormány később németellenes beállítottságát akarta igazolni. A német megszállás után a GESTAPO letartóztatta, és azzal a váddal, hogy irodájában az angolszász hatalmakkal való összeköttetést biztosító rádiókészüléket találtak, Bécsbe, majd a flossenbürgi koncentrációs táborba hurcolták. A második világháború befejezése után Salzburgba került, ahol – Martin Himler (Himler Márton) magyar származású amerikai ezredes, a 7. amerikai hadsereg kihallgató tisztje csoportjában – segítette az amerikai katonai rendőrséget a magyar háborús bűnösök felkutatásában. Később Chiemsee közelében, Grabenstätt-ben élt, majd 1950-ben kivándorolt az Amerikai Egyesült Államokba.

6 SELLYEY (Schrédl) Vilmos (Sellye, 1890. 06. 12. – Németország, 1951. 04. 14.), vitéz, csendőr ezredes. 1922-től szolgált a Magyar Királyi Csendőrségnél, ahol nyomozó, majd az egyik nyomozó alosztály parancsnoka lett. 1940. 02. 01-jével kinevezték a HM 20. (csendőrségi) osztályának vezető helyettesévé. 1941. 07. 01-jétől a szegedi V., 1942. 04. 20-tól 1944-ig a székesfehérvári II. csendőrkerület parancsnoka.

7 RIDEGH (Camerle) Raymond (Mitrovica, 1893. 09. 02. – ?/Peru, 1958. 09. 06.), vitéz, csendőr ezredes. Az első világháborúban a császári és királyi 6. gyalogezred tisztje. Csendőrségi szolgálatáról kevés adat áll rendelkezésre. 1940. 02. 01. – 1943. 02. 01. között a Magyar Királyi Csendőr-

ség Központi Nyomozó Osztály, majd Parancsnokságának parancsnoka volt. 1943. 10. 01-jével nyugállományba vonult.

8 CZIGÁNY József (Zalaegerszeg, 1894. 04. 03. – Vác, 1977. 03. 16.), vitéz, csendőr ezredes. 1919-től szolgált a csendőrségnél, 1941-ben a III. csendőrkerület (3.) nyomozó alosztályának parancsnoka. 1941–1942-ben ideiglenes jelleggel a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának parancsnokhelyettese, 1943. 02. 01-jétől vezetője volt. 1944–1945-ben a szombathelyi III. csendőrkerület parancsnoka. A háború után 10 év börtönbüntetésre ítélték. 1956 áprilisában szabadult, 1959 júniusáig szigorú rendőrhatósági felügyelet alatt tartották.

9 Helyesen „A Honvéd Vezérkar főnöke bírósága". Felállítását Szombathelyi Ferenc, a Honvéd Vezérkar főnöke rendelte el 1941. 10. 30-án. Hatásköre eredetileg kizárólag az 1930. évi II. tc. 59. §-ban meghatározott hűtlenség elbírálására terjedt ki. Szombathelyi 1941 decemberében dr. Babos József hadbíró őrnagyra bízta a testület felállítását. Babos a Szombathelyi vezette parancsnokságokon (VIII. hadtest, illetve Kárpát-csoport) korábban a tábori bíróságokat vezette. Babos vezetése alatt a bíróság hatásköre fokozatosan kiterjedt, s az ügyek végül a nyomozati szakasztól a vádemelésen át az ítélkezésig a kezelésében maradtak. A Délvidéken, illetve Kárpátalján történt eseményeket már a vkf. bírósága derítette fel és tárgyalta. Később politikai jellegű ítéleteket is hozott, zömmel a baloldali gondolkodású egyénekkel szemben (így például Schönherz Zoltán [Kassa, 1905. 07. 25. – Budapest, 1942. 10. 09.] „kémkedési" perében). Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter számos alkalommal nemtetszésének adott hangot, de Szombathelyi mindvégig kitartott a bíróság létjogosultsága mellett, mondván, hogy minden hadviselő félnek van egy hasonló testülete, amely gyorsan képes ítélkezni a szabotázs és kémkedési ügyekben. Az ítéleteket minden alkalommal Szombathelyi erősítette meg, a kegyelmi kérvények elbírálásakor pedig ki kellett kérnie az illetékes hadbíró, valamint az Államvédelmi Központ vezetőjének (Ujszászy István vezérőrnagy) véleményét.

10 BABOS József (Néma, 1892. 03. 04. – ?) dr., hadbíró ezredes. A folyami erők ügyésze, 1940-től Szombathelyi Ferenc altábornagy mellett ügyészként dolgozott előbb a VIII. hadtest, majd a Kárpát-csoport parancsnokságán, utóbb a vezérkari főnökségen (Hadik laktanya). 1941 decemberében Szombathelyi megbízásából hozzáfogott a Honvéd Vezérkar főnökének bírósága felállításához, amely működését hivatalosan 1942. 01. 01-jén kezdte meg. Az úgynevezett újvidéki razzia (1942. január) során már a Babos vezette vkf. bírósága számos statáriális ítéletet hozott. 1943. 12. 14-én – a közvélemény és egyes politikai, katonai vezetők nyomására – perbe fogták az Újvidéken történtek főbb felelőseit, s annak ellenére, hogy az ügyben a vkf. bírósága is érintett volt, mégis Babos lett a tárgyalásvezető. A német megszállás után az újvidéki ügyben elítélt személyeket szabadlábra helyezték, egyúttal – neheztelve a súlyos ítéletekért – Babost nyugdíjazták. Az ellenállási mozgalomban barátai, Bajcsy-Zsilinszky Endre és Kiss János [(Erdőszentgyörgy, 1883. 03. 24. – Budapest, 1944. 12. 08.) vitéz, nyugállományú altábornagy] harcostársa. A háború után, 1945. 04. 28-án a Politikai Rendészeti Osztály nyomozói letartóztatták, tanúként több háborús főbűnös perében, így a Jány-perben is meghallgatták. Vizsgálati fogsága idején megbetegedett, s mivel a bizonyítási eljárás ezzel lényeges halasztást nyert, a Népbíróságok Országos Tanácsa 1946. 07. 11-én szabadlábra helyeztette. A közkórházból ismeretlen helyre (egyes információk szerint Dél-Amerikába) távozott. Távollétében 1948. 12. 13-án a budapesti Népbíróság 15 évi fegyházra, teljes vagyonelkobzásra és politikai jogainak 10 évi felfüggesztésére ítélte.

11 Helyesen valószínűleg Mária*nosztra*. Máriaradna Arad mellett van, és 1919-től Romániához tartozott.

6. VÖRÖS JÁNOS VEZÉREZREDESRŐL ADATOK[1]

[3. füzet, oldalszámozás nélkül]

Vörös Jánost[2] régi szombathelyi ismeretség folytán Szombathelyi vezérezredes, a vezérkar főnöke neveztette ki 1941 őszén hadműveleti csoportfőnökké. Tudniillik Szombathelyi és Vörös 1921-ben együtt voltak beosztva a szombathelyi honvéd körletparancsnokság vezérkari osztályán.

Vörös János, mint hadműveleti csoportfőnök László (Laucsek) Dezső[3] örökébe lépett. Vöröst mérhetetlen becsvágy és családtagjainak előtérbe nyomása, anyagiasság jellemezték. Mint hadműveleti csoportfőnök a vezérkar főnökének állására törekedett, rövidesen hivatalba lépése után Szombathelyiről és feleségéről – aki szerinte „vengerka"[4] volt – kezdett bizalmas pletykákat terjeszteni. 1942/1943-ban szoros érintkezést vett fel Vörös Imrédy Bélával[5] és Rátz Jenővel.[6] Velök társadalmi és politikai összeköttetést tartott. Vörös balatonfüredi villájában 1943 nyarán többször megfordult és tárgyalásokat folytatott Imrédy Béla volt miniszterelnök. Vörös Imrédyék támogatásával igyekezett a vezérkar főnökének helyét a maga számára megkaparintani. Vörös azon 16 tiszt közé tartozott, akiket Horthy[7] – javaslatomra – jobboldali politizálás miatt 1943 tavaszán magához rendelt és intésben részesített.

1943-ban Szombathelyi felfelé buktatta Vöröst, amennyiben a honvédelmi minisztérium anyagi főcsoportfőnökévé neveztette ki. Utódaként a vezérkarhoz hadműveleti csoportfőnökként behozta Géza nevű fivérét. Vörös Géza[8] szintén imrédysta politikus volt, és mint ilyen Jaross Andorral állott összeköttetésben. Kádár Gyula vezérkari ezredes,[9] mint a 2. vkf. osztály vezetője neki volt alárendelve. Vörös Géza így megkapta Kádártól Sombor-Schweinitzer rendőrfőkapitány-helyettesnek a jobboldali pártok szervezkedésére vonatkozó jelentéseit, amiket nem mulasztott el lemásoltatni és Jaross Andornak kiszolgáltatni.

Az Imrédy párt ösztönzésére Vörös János 1943 őszén memorandummal fordult a honvédelmi miniszterhez és a vezérkar főnökéhez. Az emlékiratban az ország „totális" mozgósítását és a németek mellett való „teljes" kiállást, a zsidótörvények[10] megszigorítását kívánta. Mivel emlékiratát nem fogadták el, nyugdíjaztatását kérte, hogy teljesen a politikának szentelhesse magát. 1943/1944 telén a nyugdíjazást megelőző három hónapos szabadságra ment. 1944. március 19-én a németek bevonulása után – az Imrédy párt került politikai vezető szerephez. Vörös Jánost 32 tábornokot átugorva, 1944 áprilisában vezérezredessé és a vezérkar főnökévé nevezték ki. Vörös János rövid idő múlva Géza öccsét altábornaggyá és hadtestparancsnokká léptette elő. A „Gestapónál"[11] való feljelentőim között Vörös Géza, Lovass László vezérkari alezredes,[12] Király Andor[13] szolgálaton kívüli őrnagy, Ferenczy László csendőr alezredes,[14] Merkly Antal ezredes, Aday (Adelmann) János volt vezérkari alezredes,[15] Medgyesy Lajos ügyész[16] szerepeltek. Ezt onnan tudom, hogy a Melinda út 24-26. sz. alatt történt kihallgatásomkor egy ízben ebédszünetben a kirendelt őr elaludt, és így az asztalon fekvő aktáimba gyors betekintést nyertem.

A következő vádpontokat alkalmazták ellenem:

Az amerikaiakkal külön békéről tárgyalás, rádióérintkezés fenntartása Karády Katalin művésznő, menyasszonyom támogatása mellett, a szövetséges erők dél-olaszországi főparancsnokságával.

Fényjelek leadása Karády Katalinnal együtt a Budapest felett repülő szövetséges gépek számára.

Zsidóbarátságom, zsidók mentesítése a munkaszolgálat alól (Tauszig Endre és György, Fodor Pál,[17] Vida Szilárd,[18] Kellner István,[19] Landesmann,[20] Nagy Sándor bútorasztalos, Grünvald Andor,[21] Reizmann Zoltán,[22] Kelen Péter Pál[23] stb.).

Zsidóvagyon kimentése a Börzsönyi hegyekbe (Kelen Péter Pál, Földi Mihályné[24]).

Hartmann József[25] kimenekülésének támogatása az országból.

Nemzetiszocialista érzelmű tisztek nyugállományba küldése és kihelyeztetése a frontra (Orendi[26] Norbert csendőrőrnagy 1939, Fóthy csendőr alezredes 1942, Csia Sándor százados[27] 1941, Szentpály Juhász Egon alezredes,[28] Aday (Adelmann) János csendőr [helyesen honvéd] alezredes 1941, Ferenczy László csendőr alezredes 1943).

Jugoszláv szociáldemokratáknak Magyarországba való szöktetésénél közreműködés. (1944 tavasz[án] Szeder Ferenc[29] közbenjárására a belügyminiszternél történt.)

1944 nyarán (június végén) Vörös János vezérezredes Nádas Lajos[30] vezérkari ezredes, 1. vkf. osztályvezető társaságában a német főhadiszállásra látogatott. 1944. október elején Lázár testőraltábornagy,[31] oda nyilatkozott előttem, hogy „ez a Vörös 1944 júniusában esküt tett Hitlerre[32]".

Amikor 1944 július elején jelentkeztem Vörös vezérezredesnél, az oda nyilatkozott előttem, hogy „liberális" felfogásom miatt nyugállományba helyeztet. Többek között utalt a jobboldali sajtóban 1944 nyarán ellenem Görgey Vince,[33] Bágyoni Váró Andor,[34] Milotay István,[35] Oláh György,[36] Bosnyák Zoltán[37] tollából megjelent cikkekre, melyek mint „zsidóbérencet" és olyan egyént tüntettek fel, aki az ország területén a szövetségeseknek repülőtereket akart berendezni.

1944 nyarán Vörös ellentétbe került Winckelmann[38] „Gestapo" tábornokkal, de továbbra is szoros érintkezést tartott a német vezérkarral. 1944. október elején Lázár testőraltábornagy panaszkodott előttem Vörösre azt mondván, hogy „minden a kormányzóság által tervezett németellenes katonai rendszabályt elárul a német vezérkarnak".

Vörös vezérezredesnél legutóbb 1944. október 13-án jártam, amikor is közölte velem Mihajlović jugoszláv tábornokkal felvett összeköttetését. Azon gondolkozik mondotta, hogy szükség esetén a magyar hadsereggel Mihajlović felé tör ki, akihez engem óhajtott volna összekötő tisztként kiküldeni.

1948. augusztus hó 23-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Vörös János a Honvéd Vezérkar volt főnöke, mint honvédelmi miniszter – dálnoki Miklós Béla miniszterelnök és Faragho közellátásügyi miniszter mellett – egyike volt az Ideiglenes Nemzeti Kormány „horthysta triászának". Pályafutásának 1944–1945-ös szakasza számos kérdéses epizódot hagyott maga után. A háború után a kommunista vezetés alatt álló budapesti Politikai Rendészeti Osztály (PRO) és a HM Katona Politikai Osztály (KatPol) azonnal megkezdte személyére vonatkozóan az adatgyűjtést, s ezzel kapcsolatban első jelentését 1945. 03. 25-én készítette el.

A vizsgálatok először Vörös német megszállásban, illetve a nyilas hatalomátvételben tanúsított magatartására, később – nagyjából 1946 elejétől – angolszász és egyházi kapcsolataira vonatkoztak. Ezekben az irányokban azonban nem keletkeztek releváns terhelő adatok és ezért a vizsgálatokat új mederbe kellett terelni. Ez az új „meder" 1948 végétől egyre inkább a kémkedés lett. Vöröst végül is 1949. 03. 25-én vette őrizetbe a KatPol, és a kihallgatások során főleg az egyházi (Mindszenty), illetve az angolszász kapcsolatok felől érdeklődtek. Itt kapcsolódik az ügyhöz Ujszászy feljegyzése is. A Vörösről szóló fejezetét 1948. 08. 23-án készítette el, majd teljes egészében bizonyítékként csatolták a volt vezérkari főnök, illetve honvédelmi miniszter vizsgálati anyagához (lásd Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára V-32000-es sorozat). A Vörös–Mindszenty kapcsolat révén ez a fejezet később ugyancsak bekerült a Mindszenty-ügy aktái közé (lásd Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára V-700-as sorozat). Ebből is látható, hogy Ujszászy feljegyzései milyen szerepet töltöttek be a háború utáni eljárások történetében. Nincs nyoma annak, hogy Vörös életfogytiglani ítéletében (1950. 06. 22.) az e fejezetben leírtak közrejátszottak volna. Ujszászy valószínűleg érezte, hogy kihallgatói, netán maga Péter Gábor (Újfehértó, 1906. 05. 14. – Budapest, 1993. 01. 23.) milyen célból készítteti el vele a feljegyzéseket, s többek között ennél a fejezetnél is egyértelműen érezhető, hogy jóval kevesebbet közöl, mint amennyit valójában tudhatott.

2 VÖRÖS János (Csabrendek, 1891. 03. 23. – Balatonfüred, 1968. 07. 23.), vitéz, nemes, vezérezredes. 1941. 08. 01. – 11. 01. között az 1. hadsereg vezérkari főnöke, majd a Honvéd Vezérkar főnökének hadműveleti csoportfőnöke. Felmentése után, 1943. 02. 01-jével a HM anyagi csoportfőnöke. 1943. 11. 01-jével átvette a II. hadtestparancsnokságát. A német megszállás után, 1944. 04. 19-ével – Szombathelyi Ferenc vezérezredes utódaként – kinevezték a Honvéd Vezérkar főnökévé. A nyilas puccsot követően átment a szovjet csapatokhoz, majd bekapcsolódott a debreceni kormány munkájába. 1944. 12. 23. – 1945. 11. 15. között az Ideiglenes Nemzeti Kormány honvédelmi minisztere, 1946. 02. 21-ig egyben az új Honvédség vezérkari főnöke. 1946. 09. 01-jével szolgálaton kívüli vezérezredesként nyugállományba vonult. 1949. 03. 25-én a Katonapolitikai Osztály kémkedés vádjával letartóztatta, majd 1950. 06. 22-én a Katonai Bíróság főbüntetésként életfogytig tartó fegyházra ítélte. 1956-ban szabadulhatott, hátralévő büntetését az Elnöki Tanács 1957. 12. 04-én kegyelemből elengedte, ezután Balatonfüreden kényszerlakhelyet jelöltek ki számára. 1944-es működéséről fontos részleteket tartalmaz naplója: *Vörös János m. kir. vezérezredes vezérkari főnök naplója 1944. ápr. 7-től 1944. okt. 15-ig* (Englewood/USA: 1979).

3 LÁSZLÓ (1925-ig Laucsek) Dezső (Lovászpatona, 1893. 07. 23. – Budapest, 1949. 07. 08.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1936. 05. 01-jétől a HM VI-1. (hadműveleti) osztályának vezetője, majd 1937. 02. 01-jétől az 1. vegyesdandár vezérkari főnöke. 1938. 11. 01-jétől 1941. 02. 01-jéig ismét a vezérkar hadműveleti (1. vkf.) osztályát irányította. 1941. 02. 01. – 1942. 03. 01. között az 5. gyalogdandár parancsnoka, közben néhány hónapig a Honvéd Vezérkar hadműveleti csoportfőnöke is. 1941. 11. 01-jén kinevezték a Hadiakadémia parancsnokának, mely beosztását 1943. 05. 15-ig látta el. Eközben 1942. 07. 30-tól 09. 12-ig a 7. könnyűhadosztály parancsnoka volt a doni fronton. 1943. 05. 15-től a német megszállásig a VIII. hadtestet irányította, majd 1944. 04. 05-től a II. (tartalék) hadtest parancsnoka. 1944. 05. 08-tól a nyilas hatalomátvételig a Honvéd Vezérkar főnökének helyettese, majd 1944. 10. 16-tól a háború befejezéséig az 1. hadsereg parancsnoka. Amerikai hadifogságba került, kiadatását követően a HM KatPol foglya volt, majd 1946. 01. 14-én a budapesti PRO letartóztatta. 1946. 05. 30-án a Népbíróság golyó általi halálra ítélte. 1947. 05. 22-én az ítéletet 15 évi fegyházra mérsékelték, de a Népbíróságok Országos Tanácsa ezt 1949. 05. 03-án felülbírálta és kegyelemre ajánlás mellett halálra ítélte. A köztársasági elnök ezt elutasította, az ítéletet végrehajtották. 1990. 11. 01-jén a Legfelsőbb Bíróság felmentette a bűncselekmény elkövetésének vádja alól.

4 Vengerka – az első világháború előtt a cári Oroszországban szerencsét próbáló magyar „táncosnők" közkeletű elnevezése.

5 IMRÉDY Béla (Budapest, 1881. 12. 29. – Budapest, 1946. 02. 28.) dr., nemes ómoraviczai, pénzügyi szakember, jobboldali politikus. 1926-tól a Magyar Nemzeti Bank igazgatóhelyettese, 1928 decemberétől igazgatója. 1933 és 1940 között kormánypárti képviselő. 1932. 10. 01-jétől 1935. 01. 06-ig pénzügyminiszter, majd a Nemzeti Bank elnöke, hivatalból a felsőház tagja. A Darányi-kormányban 1938. 03. 09. és 1938. 05. 13. között tárca nélküli (közgazdasági) miniszter. Jelentős szerepe volt a győri program és az első zsidótörvény előkészítésében. 1938. 05. 14-től 1939. 02. 15-ig miniszterelnök. Miniszterelnöksége alatt jelent meg az első zsidótörvény és kezdődött a második parlamenti vitája. Szemben állt a nyilas mozgalmakkal, kormányfősége

alatt ítélték Szálasi Ferencet 1938. 07. 06-án háromévi fegyházbüntetésre. 1938. november végén engedélyezte a Volksbund megalakítását. Rendeleti kormányzásra történő áttérésre vonatkozó elképzelései a kormánypárt szakadásához vezettek. Új politikai bázist keresve 1939. 01. 06-án Rátz Jenő, Jaross Andor és dr. Incze Antal (Marosludas, 1898. ?–?) képviselőkkel megindította a Magyar Élet Mozgalmat. Kormánya 1939. 01. 13-án csatlakozott az Antikomintern Paktumhoz. Jobbratolódása miatt fokozatosan szembekerült Horthyval, aki – kihasználva Imrédy egyik felmenője zsidó származását – menesztette. 1940. 10. 04-én kilépett a kormánypártból és 17 társával megalapította a Magyar Megújulás Pártját. 1944 tavaszától a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség (KABSZ) elnöke, de augusztusban lemondatták. 1944. 05. 23-tól 08. 07-ig tárca nélküli közgazdasági (csúcs) miniszter. A Szálasi-puccs után részt vett a Törvényhozók Nemzeti Szövetsége munkájában. A háború végén Németországba menekült. 1945. 05. 29-én amerikai fogságba került, október 3-án hazaszállították. A Népbíróság november 23-án háborús bűnösként halálra ítélte, kivégezték. Részletes életrajzához lásd: **Sipos Péter:** *Imrédy Béla és a Magyar Megújulás Pártja*, (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1970), valamint **uő.:** *Imrédy Béla. Politikai életrajz*, (Budapest: Elektra Kiadó, 2001).

6 RÁTZ Jenő (Nagybecskerek, 1882. 09. 20. – Vác, 1952. 05. 21.), vitéz nemes nagylaki, vezérezredes. 1931. 10. 01. – 1935. 01. 16. között a Hadiakadémia parancsnoka. Ezután kinevezték a Honvéd Vezérkar főnökének (ekkor Somkuthy József [Folt, 1883. 04. 20. – Washington D. C., 1961. 10. 18.], altábornagy) helyettesévé, majd (1936. 05. 01. – 09. 01.) az 1. vegyesdandár parancsnoka. 1936. 09. 05-től 1938. 05. 24-ig a Honvéd Vezérkar főnöke, 1938. 05. 14. – 11. 15. között az Imrédy-kormány honvédelmi minisztere volt. Felmentésével egyidejűleg nyugállományba helyezték. 1940 és 1944 között az Imrédy-párt egyik helyettes vezetője. 1944. 03. 22. – 07. 19. között a Sztójay Döme kormányában a miniszterelnök helyettesítésével megbízott tárca nélküli miniszter. Lemondását még június elején benyújtotta, ám azt a kormányzó csaknem egy hónapos késéssel fogadta el. A Magyar Megújulás Nemzetiszocialista Pártszövetség elnöke. A nyilas hatalomátvétel után, 1944. 11. 08-ával Szálasiék megtették a Felsőház elnökének. 1945. 06. 19-én az Ideiglenes Nemzeti Kormány honvédelmi minisztere, Vörös János lefokozta és a honvédségből eltávolította. 1945. 10. 25-i kiadatását követően előzetes letartóztatásba helyezték. A budapesti Népbíróság 1946. 03. 22-én golyó általi halálra ítélte, amelyet a Népbíróságok Országos Tanácsa 06. 24-én hagyott jóvá. Tildy köztársasági elnök 08. 19-én az ítéletet kegyelemből életfogytiglani kényszermunkára változtatta. A váci börtönben halt meg.

7 HORTHY Miklós (Kenderes, 1868. 06. 18. – Estoril/Potugália, 1957. 02. 09.), vitéz nagybányai, altengernagy, államfő. 1909 és 1914 között I. Ferenc József (Schönbrunn, 1830. 08. 18. – Schönbrunn, 1916. 11. 21.) szárnysegédje, 1918-ban az osztrák-magyar hadiflotta utolsó főparancsnoka. 1919 tavaszán hadügyminiszter a szegedi ellenkormányban, a Nemzeti Hadsereg fővezére. 1920. 03. 01. és 1944 10. 16. között Magyarország kormányzója. A kiugrási kísérletet követő nyilas hatalomátvétel után németországi házőrizetben élt, a háború végén amerikai fogságba került. A jugoszláv kormány kikérte mint háborús bűnöst, de az amerikai kormány a kiadást megtagadta. A nürnbergi perben tanúként hallgatták ki. Szabadulása után haláláig Portugáliában, Estorilban élt. Hazahozott hamvait 1993. 09. 04-én temették el Kenderesen. Politikai önéletírása: *Emlékiratáim* (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1992). Pályafutásáról lásd **Thomas Sakmyster:** *Admirális fehér lovon. Horthy Miklós 1918–1944*, (Budapest: Helikon Kiadó, 2001).

8 VÖRÖS Géza (Csabrendek, 1895. 01. 11. – Budapest, 1958. 11. 21.), vitéz, nemes, 1937–1939 között a Hadiakadémián tanított harcászatot. 1940. 03. 01-jétől 1941. 02. 28-ig a II. hadtest vezérkari főnöke. 1941. 03. 01. – 1942. 08. 20. között a légierők, majd 1942. 08. 21. – 1943. 01. 31. között a 3. hadsereg vezérkari főnöke. 1943. 02. 01-jével bátyjától, Vörös János altábornagytól átvette a Honvéd Vezérkari Főnökség hadműveleti csoportfőnökségének irányítását. Ezután 1943. 09. 15-ével kinevezték a Legfelső Honvédelmi Tanács (LHT) vezértitkárává. A német megszállást követően, 1944. 06. 01-jével a VII. hadtesti parancsnoka. 1944. 10. 19-én a nyilasok letartóztatták, s bűnvádi eljárást kezdeményeztek ellene. (Ebben közrejátszott bátyja, Vörös János vezérezredes átállása.) Sopronkőhidára, majd Németországba vitték. Csak 1945 szeptemberében tért vissza Magyarországra, „igazolt"-tá nyilvánították, 1946. 09. 01-jével nyugállományba helyezték.

9 KÁDÁR Gyula (Debrecen, 1898. 12. 16. – Budapest, 1982. 03. 14.), nemes nyárád-gálfalvi, hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1933–1939 között a Ludovika Akadémia I. főcsoportjának II., később I. segédtisztje volt, egyúttal katonai írásmódot és ügyvitelt tanított. 1939. 08. 01-jétől 1942. 05. 01-jéig a IV. hadtest vezérkari osztályát vezette. Ekkor a 2. vkf. (hírszerző és kémelhárító) osztályhoz került, ahol beosztott törzstisztként tevékenykedett. 1942. 08. 01-jei hatállyal kinevezték a 6. vkf. (sajtó és propaganda) osztály vezetőjének. 1943. 08. 01. – 1944. 04. 15. között a 2. vkf. osztály vezetője. 1944. 04. 07-én a német hatóságok letartóztatták. Ettől kezdve – nagyrészt Ujszászyval együtt – raboskodott, majd szabadulása után bujkálni kényszerült. 1944. 10. 11-12-én a „Szombathelyi Ferenc és társai" per IV. rendű vádlottja volt. Pár nap múlva, a nyilas hatalomátvételt követően ismét letartóztatták és Sopronkőhidára hurcolták. 1945. 05. 01-jén szabadult, 09. 28-án hazatért, majd 10. 17-én a szovjet hatóságok letartóztatták. A szovjet katonai bíróság Budapesten 15 évi javító-nevelő munkatáborra ítélte. 1955. 10. 20-án tért haza, de még közel egy évig, 1956. 09. 25-ig a magyar hatóságok vizsgálati fogságban tartották. Gyakran torzított visszaemlékezése: *A Ludovikától Sopronkőhidáig*. I-II. kötet, (Budapest: Magvető Könyvkiadó, 1978).

10 Az úgynevezett első zsidótörvény („A társadalmi és gazdasági élet hatályosabb egyensúlyának biztosításáról" szóló 1938:XV. tc.) kimondta, hogy a zsidóság részarányát a szabadfoglalkozású pályákon és a 10 személynél többet foglalkoztató vállalatoknál 20%-ra kell csökkenteni. A magyarországi zsidóság életlehetőségeit, polgári és politikai jogait tovább korlátozó második zsidótörvény („A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról" szóló 1939:IV. tc.) a zsidóságot fajként határozta meg, kizárta őket számos szellemi foglalkozásból és a vállalatoknál foglalkozási arányokat 6-12%-ban szabta meg. A nürnbergi törvényeken alapuló úgynevezett harmadik zsidótörvény (1941:XV. tc.) megtiltotta a zsidók és nem-zsidók házasságkötését, illetve a házasságon kívüli nemi kapcsolatokért börtönbüntetést írt elő. A negyedik zsidótörvény („A zsidók mező- és erdőgazdasági ingatlanairól" szóló 1942:XV. tc.) eltörölte a zsidók ingatlanszerzési és tulajdonlási jogát, folytatván ezzel a zsidónak minősülő személyek gazdasági pozícióinak felszámolását.

11 GESTAPO – *Geheime Staatspolizei* (Titkos Államrendőrség) a nemzetiszocialista Németország állambiztonsági rendészete. Hermann Göring porosz tartományi belügyminiszterként, 1933. 04. 26-án állította fel, vezetőjévé Rudolf Diehlst (Berghaus in Taunus, 1900. 12. 16. – Katzenelnbogen, 1957. 11. 18.) nevezte ki. A GESTAPO ekkor még csak egy tartomány politikai rendőrségeként működött. Az állami elnyomás valóságos intézményévé akkor vált, amikor Himmler belügyi államtitkárként és az SS birodalmi vezetőjeként *(Reichsführer-SS)* fokozatosan megszerezte a tartományok politikai rendőrségei feletti ellenőrzést, majd azokat beolvasztotta az SS-be. 1934. 04. 10-én utoljára a porosz GESTAPÓra tette rá a kezét, majd 04. 20-án az SS-en belül felállították a GESTAPO központi hivatalát, amelynek vezetője Reinhard Heydrich (Halle an der Saale, 1904. 03. 07. – Prága, 1942. 06. 04.) lett. 1935-ben a szervezet irányítását Heinrich Müller (München, 1900. 04. 28. – ?) vette át (legmagasabb rendfokozata *SS-Gruppenführer* volt), aki egészen 1945-ig a testület vezetője maradt. 1936. 10. 01-jével minden tartományi politikai rendészeti szolgálat felvette a GESTAPO nevet, szervezeti előírásaikat egységesítették. 1939-ben az egész intézményt betagolták a Birodalmi Biztonsági Főhivatalba (*Reichsicherheitshauptamt* – RSHA). Az utóbbi kutatások kimutatták, hogy a GESTAPÓnak feladatköréhez képest meglepően alacsony titkosrendőri állománya volt. A nürnbergi perek során a GESTAPÓt háborús bűneiért kollektíven elmarasztalták, vezetőjét, Müllert 1945. 04. 28-án látták utoljára a berlini kancellárián. A GESTAPO főleg belügyi vonalon (birodalmi és megszállt területen) működött, nem birodalmi területen (például Lengyelország, Magyarország, Szlovákia) más szervek, főképp az SS Biztonsági Szolgálata (*Sicherheitsdienst* – SD) tevékenykedett. Sokan mindent, ami a nemzetiszocialista elnyomás jegyében történt a GESTAPÓnak tulajdonítanak, az elnevezés a náci állami terror gyűjtő- és szinonimfogalmává vált.

12 Helyesen *LOVAS* László (1904. 10. 27. – ?), hivatásos katonatiszt, alezredes. 1926. 08. 20-tól szolgált a gyalogságnál, majd 1938-ban a 2. vkf. osztályra került. 1944. július-október között a 2. vkf. osztály vezetőjének (az Ujszászyt követő Kuthy László vezérkari ezredesnek) helyettese.

13 Valószínűleg KIRÁLY *Kornél* (Katymár, 1888. 11. 20. – Vancouver/Kanada, 1956. 01. 08.), szolgálaton kívüli őrnagyról van szó. Király vadászrepülőként szolgált az első világháborúban, 1918-ban századosként a XXXXIII. hadtest 43. vadászrepülő-századának a parancsnoka volt. Az 1920-as, 1930-as években több évig az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában élt, ahol repüléssel kereste a kenyerét. Hazatérve nyelvtudása és repülő szakértelme miatt – szolgálaton kívüli viszonyban – a 2. vkf. osztály tisztje lett. 1943 végén a „DEF" alosztály, „D" (repülő) alcsoportjába osztották be, ahol feladata a Magyarország felett lelőtt/kényszerleszállt, majd fogságba esett angolszász pilóták kihallgatása volt. Beosztásából és kitűnő angol nyelvtudásából adódóan bevonták a Veréb Misszió műveleteibe is. (Lásd ehhez a bevezető történeti-életrajzi tanulmányt – szerk.)

14 FERENCZY László (Felsővisó, 1898. 03. 08. – Budapest, 1946. 05. 31.), vitéz, patakfalvi, csendőr alezredes. 1921-től szolgált a Magyar Királyi Csendőrségnél. 1934-től a gyulai szárny parancsnoka. Csendőrnyomozó pályája 1938 novemberétől a debreceni 6. nyomozó alosztályának vezetőjeként vette kezdetét. 1939. 02. 15-én e szárny parancsnoka lett. 1940. 11. 04-én a kassai (X. csendőrkerület) csendőrnyomozó osztályát vezette. 1942. 07. 12. és 1944. 01. 07. között előadótisztként szolgált a Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságán, majd kinevezték az „A" (államrendészeti) csoport parancsnokává. Magyarország német megszállása után, 1944. 03. 28-tól az Adolf Eichmann (Solingen/Ausztria, 1906. 03. 19. – Ramle/Izrael, 1962. 05. 31.) vezette *Sondereinsatzkommando* törzse és a csendőrség közötti összekötő tisztként tevékenykedett. Az egyik legfontosabb irányítója volt a magyarországi zsidóság deportálásának, 1944. 05. 03. és 07. 09. között 16 eseményjelentést készített a deportálásokról, azok ütemeről és „eredményeiről". A jelentéseket közzétette: **Karsai László – Molnár Judit** (szerk.): *Az Endre–Baky–Jaross per,* (Budapest: Cserépfalvi Kiadó, 1994). A népbírósági tanúvallomások szerint 1944 júniusában Sztójayt tájékoztatta arról, hogy mi történik Auschwitzban a deportált zsidókkal. A legutóbbi kutatások során néhányan igyekeznek szerepét átértékelni, rámutatva arra, hogy Ferenczy számtalanszor segített menlevelek kiállításában, kapcsolatban állt a Zsidó Tanáccsal és Raoul Wallenberggel egyaránt, ráadásul egyesek azzal a személlyel azonosítják, aki Horthyt rávezette a deportálások leállítására tett intézkedések megtételére. Ferenczy a Lakatos-kormány idején az országban még élő zsidók vidéki gyűjtőtáborokba való összeszedését készítette elő, majd 1944. 10. 17-én a nyilas érában – kormánybiztosi minőségben – vállalta a zsidó ügyek teljes körű elintézését. Tisztségét a kormánybiztosi hivatalok megszüntetéséig, 1945 januárjáig látta el. 1944 novemberétől a M. Kir. Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának a parancsnoka. A budapesti Népbíróság 1946. 04. 09-én kötél általi halálra és teljes vagyonelkobzásra ítélte. Kivégezték.

15 Helyesen *ADAY* (1938-ig Adelmann) János (Temesvár, 1898. 04. 10. – ?/Franciaország, 1960-as évek), hivatásos katonatiszt, ezredes. (Ujszászy tévesen csendőrtisztként említi.) A HM VI-2. osztályán szolgált, majd 1936-tól az Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLP) vezérkari főnöke. 1937-től a rejtett 2. vkf. osztályon beosztott tisztként szolgált, míg 1939. 05. 01-jén kinevezték szófiai és ankarai katonai attasénak, Szófia állomáshellyel. 1941. 02. 01-jén nyugállományba helyezték.

16 Helyesen *MEGGYESY* Lajos (?–?) dr., az ÁvK ügyésze.

17 FODOR Pál (Budapest, 1910. ? – Budapest, 1944. 10. ?), újságíró. Fiatalon a *Kis Újság* című politikai napilapnál helyezkedett el, ahol a Független Kisgazdapárt irányításával részt vett az úgynevezett „népfrontsajtó" akcióban. Az 1940-es évek elején a lap rovatvezetője lett. Aktív szerepet játszott a munkaszolgálatosokat védő mozgalom létrehozásában, majd működésében. Vélhetően emiatt került (eddig tisztázatlan) kapcsolatba Andorka Rezső, majd Ujszászy István 2. vkf. osztályvezetőkkel. 1942 szeptemberében Nagy Vilmos honvédelmi miniszter informálta bizalmasan a kisegítő munkaszolgálatosok helyzetének kivizsgálása során, így jelentős szerepe volt a „muszosok" körülményeinek javításában. A német megszállás után az SD letartóztatta: a főkapitányságról a Rökk Szilárd utcai toloncházba, majd a kistarcsai internálótáborba, végül a Pestvidéki Törvényszék fogházába került, ahol fogolyként háziszolgai tevékenységet és ebédosztási feladatokat látott el, és élete állandó kockáztatásával a foglyok közötti hírvivőként szolgált. Októberben rejtélyes körülmények között meghalt/meggyilkolták. A fogházból még sikerül kicsempésztetnie egy írását, amellyel 96 személy deportálását akadályozza meg.

18 VIDA Szilárd (?–?), újságíró – nincs adat.

19 KELLNER István (?–?), kereskedő – nincs adat.

20 LANDESMANN X. gazdász – nincs adat.

21 GRÜNWALD Andor (?–?), építési vállalkozó – nincs adat.

22 REIZMANN Zoltán (?–?) dr., ügyvéd – nincs adat.

23 KELEN Péter Pál (?–?, 1947 után), hanglemezgyáros („Pátria"), munkaszolgálatos. A német megszállás után a Gyorskocsi utcában, majd Mauthausenben raboskodott.

24 Dr. FÖLDI Mihályné (? – Auschwitz, 1944. szeptember vége), ? Jolán, Földi Mihály író özvegye, Karády Katalin ismerőse. A német Biztonsági Szolgálat emberei Karádyval és Ujszászyval együtt tartóztatták le 1944. 04. 18-án. A Pestvidéki Törvényszék Gyorskocsi utcai fogházában raboskodott, 1944 júniusában Auschwitzba deportálták, szeptemberben „kiszelektálták".

25 HARTMANN József (?–?), szabadkai húsgyáros.

26 Helyesen *ORENDY* Norbert (Beszterce, 1898. 11. 17. – Budapest, 1946. 06. 18.), csendőr ezredes. Az első világháborúban az orosz és olasz fronton harcolt. 1919-ben belépett a Nemzeti Hadseregbe. 1921-ben csendőrtiszti tanfolyamra jelentkezett, majd különböző beosztásokban a székesfehérvári csendőrkerületnél szolgált. 1929–1930 között ugyanennél a csendőrkerületnél a nyomozó-alosztály parancsnokhelyettese lett. Az alosztály (átmeneti) feloszlatása után Orendy részt vett a közlekedési csendőrség megszervezésében. 1933-tól ismét felállították a székesfehérvári nyomozó-alosztályt, ahol Orendyt visszahelyezték parancsnokhelyettesi beosztásába. Hivatalos minőségében került érintkezésbe Vajna Gáborral (aki akkoriban a péti gyár titkára volt) és a nyilas mozgalommal. Kapcsolatuk akkor vált szorosabbá, amikor Láday István – Vajna régi barátja – a székesfehérvári nyomozó-alosztály parancsnoka lett. Ezután Orendy rövid ideig a szigetvári szárny parancsnoka volt, majd 1936 elején Budapestre került, s 1938 őszéig Hajnácskőy csendőr ezredes részlegében, a HM VI-2. osztályon szolgált. Részt vett a felvidéki bevonulásban, amely során Kassán egy mulatozás közben hangosan éltette Szálasit és a nyilas mozgalmat. November 15-én ezért visszarendelték Budapestre, 25 napi szobafogsággal fenyítették meg, egyúttal visszahelyezték a csendőrséghez, ahol jelentéktelen beosztásba helyezték a közlekedési szárnynál. Az 1939. 02. 03-i Dohány utcai merénylet után néhány napig az ő lakásán bujkált Kovarcz Emil, aki a Szálasi-kormányban később a totális mozgósítás és harcba állításért felelős tárcát vezette. 1939 októberében Orendyt áthelyezték az Ungvári-szárnyhoz, 1940-ben részt vett az észak-erdélyi bevonulásban, majd 1941-ben a közlekedési szárny parancsnokhelyettese lett. Nyíltan nyilas beállítottságáért Orendyt, amíg lehetett, a háttérben tartották. Még ugyanebben az évben a csendőrtiszti tanfolyamra vezényelték. 1942. 08. 01-jétől itt tanárként működött, szolgálataiért Kormányzói Dicsérő Elismerést kapott. 1943-ban a Magyar Királyi Csendőrség Szabályzatszerkesztő és Tanulmányi Bizottságát vezette. 1944 januárjában Borsz ékre került, ahol áprilisig a sítanfolyamok parancsnokságát látta el. 1944 májusában vitéz Ugray Gábor csendőr alezredestől átvette a Táboricsendőr-nyomozóosztag parancsnokságát. 1944 augusztusától frontszolgálatot látott el a magyar 2. hadsereg törzsszázadának parancsnokaként. 1944 októbere és 1945 májusa között a Nemzeti Számonkérés szervezete (NSZK) parancsnoka volt. Orendy Engertshamban került amerikai fogságba, 1946. 01. 02-án kiadták a magyar hatóságoknak. A budapesti Népbíróság elsősorban a nyilas érában elkövetett tetteiért háborús bűnösként halálra ítélte, kivégezték.

27 CSIA Sándor (Hegybánya, 1894. 02. 04. – Budapest, 1946. 03. 19.) dr., nyilas politikus, képviselő. Vasúti tisztviselőként, majd 920-tól a Helyiérdekű Vasút (HÉV) titkáraként dolgozott. Az első világháború után némi szerepet játszott az ellenforradalmi mozgalmakban. 1920-tól a MONE (Magyar Orvosok Nemzeti Egyesülete) tagja, 1928-tól választmányi tag. Szálasihoz az elsők között csatlakozott (1933), hamarosan legbelsőbb baráti köréhez tartozott. 1935-ben a Nemzet Akaratának Pártjának (NAP, Életszövetség) egyik megalapítója. Bekapcsolódva a politikába a HÉV-nél nyugdíjazását kérte. 1939-ben a Nyilaskereszt Párt programjával a pilishegyvidéki választókerület mandátumával jutott be az országgyűlésbe. Hamarosan a Pártvezető Tanács tagja lett. 1944. 10. 16. után – Beregfyvel és Rajniss-sal együtt – tagja volt a nyilas kormányzótanácsnak (Koronatanács). A háború után, 1945. 10. 10-én az amerikaiak kiadták a magyar hatóságoknak. Háborús bűnösként a budapesti Népbíróság 1946. 03. 01-jén kötél általi halálra ítélte. Kivégezték.

28 Helyesen *SZENTPÁLY-JUHÁSZ* Egon (Lemberg, 1891. 03. 21. – Budapest, 1954. 07. 28.), vitéz, hivatásos katonatiszt, nyugállományú alezredes. 1912. 08. 18-tól szolgált a közös hadseregben. Az első világháború után a lovassághoz, majd a HM VI.-2. osztályra került, ahol 1941. 01. 01-jéig a Magyarországon akkreditált katonai attasék tevékenységét felügyelő attasé alosztályt vezette, majd átszervezés után a 2. vkf. osztályra került. 1941. 02. 01-jével szélsőjobboldali politikai tevékenysége miatt nyugállományba helyezték.

29 SZEDER Ferenc (Szentes, 1881. 01. 31. – Budapest, 1952. 06. 12.), földmunkás, politikus. A népiskola elvégzése után cselédként, napszámosként, téglagyári munkásként dolgozott, majd kubikos volt. 1896-tól részt vett a tiszántúli földmunkás-megmozdulásokban s megismerkedett a szocialista eszmékkel. 1910-től az SZDP miskolci szervezetének titkára, 1914-től a Munkásbiztosító Pénztárnál tisztviselő. A csehek miskolci bevonulásakor letartóztatták, bebörtönözték. Kiszabadulása után 1920-ban a Földműves Szövetség titkárának, később elnökének választották meg. 1922-ben Békéscsaba nemzetgyűlési képviselője. A szociáldemokrata mozgalom egyik vezető politikusa, az országos pártvezetőség tagja. 1931-ben és 1939-ben ismét képviselővé választották. Ideiglenesen ellátta a párt főtitkári teendőit is. 1946-ban az Ideiglenes Nemzetgyűlés és a Nemzeti Főtanács tagja. 1948-ig az SZDP főtitkárhelyettese. Ellenezte a MKP-vel való együttműködést és a pártegyesülést, ezért 1948 márciusában kizárták a pártból. 1950-ben letartóztatták; börtönben halt meg.

30 NÁDAS Lajos (Pécs, 1902. 03. 04. – Cleveland/Ohio [USA], 1968. 12. 05.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1943. 05. 01-jétől 1945. 03. 01-jéig az 1. vkf. osztály vezetője. Szerepe volt a kormányzó kiugrási kísérletének meghiúsításában. 1945. február-márciusban a Fegyveres Nemzet Iroda, a Katona Totális Harcbaállítása, Magyarország Nemzetvezetőjének Nemzetvédelmi Irodája, a Katonai Hivatásrend nevű szervezetek vezetője. 1945-től emigrációban élt, az ötvenes évektől teljes visszavonultságban a közélettől.

31 LÁZÁR Károly (Zsebely, 1890. 10. 20. – Budapest, 1968. 04. 07.), vitéz nemes csíktaplóczai, altábornagy. 1927. 03. 01-jétől a testőrségnél szolgált, ahol a lovas testőrség osztály tisztje lett. 1935. 07. 20-tól a lovas testőrség, majd 1937. 03. 20-tól emellett a testőrség parancsnoka. E beosztását a nyilas hatalomátvételig ellátta. 1945. 01. 20-ig a németek fogva tartották, majd a nyilasok átszállították Sopronkőhidára. Németországból 1945. 06. 21-én tért haza, 08. 09-én „igazolttá" nyilvánították. Utóbb nyugdíját elvették, kitelepítették. Nehéz körülmények között élt haláláig.

32 HITLER Adolf (Braunau an Inn, 1889. 04. 20. – Berlin, 1945. 04. 30.), osztrák származású német politikus. A Német Nemzetiszocialista Párt vezére (1920–1945), a véderő főparancsnoka: 1938–1945, kancellár: 1933–1934, „vezér (Führer) és kancellár": 1934–1945. Öngyilkos lett. Részletes életrajzához lásd: **Ormos Mária:** *Hitler,* (Budapest: T-Twins, 1994), valamint **Kershaw, Ian:** *Hitler. I. (1889–1936: Hybris)* és *II. (1936–1945: Nemezis)* kötetek, (Szeged: Szukits, 2003 és 2004.)

33 GÖRGEY Vince (Budapest, 1914. 08. 25. – Budapest, 1948. 08. 23.), nemes görgői és toporci, hivatásos katonatiszt, újságíró. A Görgey család sarja. Középiskolai tanulmányai után a Ludovika Akadémia hallgatója lett. A szovjet háború kezdetekor önként a frontra kérte magát, ahova végül 1941 augusztusában került ki, páncélos századparancsnok-helyetteseként. 1941 októberében fejlövést kapott, aminek következtében bal szemére megvakult. 1942. 08. 01-jén hadirokkantként nyugállományba helyezték. Ugyanezen a napon megjelent első cikke az *Új Magyarság* hasábjain, s ettől kezdve folyamatosan publikált, előadásokat tartott, elsősorban a németek fölényéről szónokolt, s a háborús részvétel fokozása érdekében agitált. 1942 decemberében hasonló szellemben *Hajrá páncélosok* címmel megjelent első könyve is, amelyet 1944 februárjában egy második követett *50 000 kilométer* címmel. 1943. 01. 01-jétől rovatvezető lett az *Egyedül vagyunk* című jobboldali lapnál. Kállay miniszterelnök 1944. január elején eltiltotta a publikálástól. A német megszállást követően Görgey újra írhatott, de 1944. 07. 19-én Sztójay miniszterelnök végleg eltiltotta a publikálástól, s ezután több cikke már nem jelenhetett meg. 1944. július elején munkatársai sikertelen merényletet hajtottak végre Bárczy István államtitkár ellen. Mivel Görgey törvénytelen lakásigénylésekben kompromittálódott, rövid időre a garami táborba internálták, ahonnét 1944. 09. 14-én megszökött. A Hatvany palotába menekült, ahol önkéntes jelentkezőként az SS védelmét élvezte. Berlinben haditudósító tisztként az *SS-Standarte „Kurt Eggers"* állományába került. Október 16-át követően e csapat magyarországi századához vezényelték. November elején olyan gazdasági visszaélésről értesült, amelyben állítólag Veesenmayer is érintett volt. A németek rágalmazásért letartóztatták, de mivel harctéri szolgálatot vállalt, hamarosan szabadon engedték. 1944. 12. 09-én az SS 25. *„Hunyadi"* fegyveres-gránátos hadosztályához került, ahol a világnézeti nevelésért felelős (VI.) vezérkari tiszt lett. Hamarosan összekülönbözött parancsnokával (Grassy József), s emiatt 1945 januárjában bíróság elé akarták állítani, de ítélete elől megszökött. Márciusban végül a nyilasok fogták el. Egy ideig Sopronkőhidán raboskodott, majd a Mauthausenbe való szállítást elkerülendő ismét a frontra jelentkezett. Elengedték, de kijelölt állomáshelyére már nem érkezett meg. Bujkálás közben, az amerikaiak fogták el. Kiadását követően, 1946. 06. 05-én golyó általi halálra ítélték. Kivégezték.

34 Helyesen *VARÓ* Andor (Vác, 1904. 11. 30. – ?), bágyoni, színházi író, újságíró. 1938 és 1940 között a Donausender rádióállomás egyik bemondója, 1941–1944-ben a *Magyarság* című napilap berlini tudósítója. A háború végén Nyugatra szökött, de mivel jobboldali lapokban dolgozott, háborús bűnösként kiadták Magyarországnak. A Népbíróság tíz év kényszermunkára, a NOT hat év börtönre ítélte.

35 MILOTAY István (Nyírbátor, 1883. 05. 03 – Bregenz, 1963. 02. 10.) dr., újságíró, jobboldali politikus. Középiskoláit a nyíregyházi evangélikus főgimnáziumban végzete. A debreceni jogakadémián (egyik helyi vezetője volt az egyetemi keresztmozgalmaknak) folytatott tanulmányai után végül a kolozsvári egyetemen szerzett jogi doktorátust. Az egyetem elvégzését követően közigazgatási gyakornok, majd szolgabíró lett Szabolcs megyében. 1907-től a *Budapesti Hírlap* munkatársa. 1913. 12. 25-én megindította saját lapját, az *Új Nemzedék*et. 1918. 10. 29-én Milotay is aláírta a Nemzetvédelmi Szövetség felhívását a közvéleményhez. Lapja szerkesztőségét 1919 februárjában szétrombolták, majd a kommün alatt az *Új Nemzedék*et be is tiltották. A Tanácsköztársaság bukása után Milotay az újságot napilappá alakította át, de rövidesen politikai okokból kivált a szerkesztőségből. 1920-ban a debreceni választókerületben a keresztény Nemzeti Egységpárt programjával nemzetgyűlési képviselővé választották. 1920. 12. 15-től 1934-ig a legitimista *Magyarság* felelős szerkesztője volt. 1922 és 1933 között kiterjedt publicisztikai tevékenységet folytatott. 1933-tól 1945-ig ismét parlamenti képviselő. 1934. 08. 30-án Gömbös Gyula támogatására jobboldali kormánylapot indított *Új Magyarság* (1934–1944) címen, amelyet főszerkesztőként jegyzett. Gömbös halála után Imrédy Béla egyik támogatója, híve lett. 1944. 10. 15. után is tagja maradt a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének, de írásaival nem támogatta a nyilas hatalmat. 1944. végén elhagyta Magyarországot, Németországba menekült, majd Brazíliában telepedett le. 1956-ban visszatért Európába, egy svájci protestáns szeretetotthonban élt.

36 OLÁH György (Homonna, 1902. 09. 08. – Villa Carlos Paz/Argentína, 1981. 09. 13.), író, publicista, szerkesztő, jobboldali politikus. Legismertebb műve a „Hárommillió koldus" (1929), az első jelentős szociográfia. 1938 és 1944 között az *Egyedül vagyunk* című folyóirat szerkesztője. A Magyar Élet Pártja (1939–1940), majd a MMP [Magyar Megújulás Pártja] (1940–1944) országgyűlési képviselője. 1945-ben Németországba, utána Olaszországba ment. 1948-ban kivándorolt Dél-Amerikába.

37 BOSNYÁK Zoltán (Budapest, 1905. 01. 02. – Budapest, 1952. 10. 04.), tanár, lapszerkesztő, antiszemita ideológus. 1931-től Budapesten tanított. Endre László barátja és pártfogoltja. 1944-ben a Magyar Zsidókutató Intézet igazgatója. 1931-től 1945-ig különböző szélsőjobboldali lapok munkatársa, a *Harc* című hecclap szerkesztője, számos antiszemita pamflet szerzője. 1945-től Romániában, Erdélyben bujkált, távollétében háborús bűnösként halálra ítélték. Miután a hatóságok azonosították, letartóztatták, kiadták Magyarországnak. Évekig raboskodott, állítólag Rákosi Mátyás utasítására megbízták a magyarországi zsidókérdés megoldását célzó tanulmány elkészítésével, ennek fejében ígéretet kapott, hogy nem végzik ki. A tanulmányt – úgy hírlik – elkészítette, ennek ellenére halálos ítéletét végrehajtották.

38 Helyesen *WINKELMANN,* Otto (Worlesholm, 1894. 09. 04. – Horn-Bad Meinburg, 1977. 09. 24.), az SS és a Waffen-SS tábornoka. Részt vett az első világháborúban, majd rövid ideig különböző szabadcsapatoknál *(Freikorps)* tevékenykedett, míg végül leszerelt és 1919-től a német rendőrséghez került. 1932-ben belépett a Nemzetiszocialista Német Munkáspártba (NSDAP), 1938-ban pedig az SS-be. 1940–1942 között a német Rendőrség *(Ordnungspolizei)* főhivatalának főnöke. Magyarország német megszállása után, 1944. 03. 31-től az itteni német SS- és rendőri erők parancsnokává nevezték ki (Höherer SS- und Polizeiführer [HSSPF] in Ungarn). 1944. 12. 01-jén kinevezték a Budapest Erőd *(Festung Budapest)* parancsnokává, amely beosztását mindössze 5 napig látta el. 1945 áprilisában a dunai SS- és rendőri alakulatok vezetőjévé szemelték ki *(HSSPF Donau),* de ezt a szolgálati helyet végül nem hozták létre. A háború után a budapesti Politikai Rendészeti Osztály számos háborús bűnös perében kihallgatta.

7. FARAGHO GÁBOR VEZÉREZREDESRŐL ADATOK

[3. füzet, oldalszámozás nélkül]

Faragho Gábor[1] 1940/1941-ben mint moszkvai katonai attasé, 1941-ben a Honvédelmi Minisztérium Elnökség vezetőjeként, 1942/44-ben mint a csendőrség felügyelője működött.

Moszkvában diplomáciai futárpostával karórákat szállíttatott ki, melyeket a maga részben – gépkocsivezetője – általában – hírszerző ügynökök díjazására alkalmazott. Emiatt 1941-ben becsületügyi eljárás is indult ellene, ott a hírszerzésre való hivatkozással védekezett.

Mint a csendőrség felügyelője 1942/1944-ben erősen jobboldali felfogású egyénnek mutatkozott. Baky Lászlóval[2] a kulisszák mögött összeköttetést tartott, teljes befolyását érvényesítette, hogy az újvidéki rablógyilkosságokban részt vett csendőregyének teljes amnesztiát nyerjenek. 1943–1944 telén részt vett az Újvidék miatt[3] perbefogott csendőrök bírósági tárgyalásain, számukra védőket rendelt ki, mindent elkövetett, hogy bűntetésök [sic!] a minisztériumban legyen megállapítva. Amidőn a főbűnösök – Feketehalmy-Czeydner altábornagy,[4] Grassy József vezérőrnagy,[5] Deák László ezredes,[6] Zöldi Márton csendőr százados[7] – megszöktek, a központi csendőrnyomozó osztálynak a nyomozás lanyha végrehajtására adott utasítást.

1943-ban épült ki a „segédcsendőrség", Faragho Gábor gondoskodott róla, hogy soraikba főleg jobboldali érzelmű egyének kerüljenek, ugyanilyen értelemben irányította Orgoványban kiképzésöket is.

1943 nyarán Ferenczy László csendőr alezredes öntevékenyen letartóztatott négy szociáldemokrata képviselőt. E körülmény nem fedte a Kállay kormány érdekeit. Kállay[8] azonnal intézkedett a szociáldemokrata képviselők szabadlábra helyezése tárgyában. A belügyminiszter elrendelte, hogy neki Ferenczy Lászlót vezessem elő. Keresztes-Fischer[9] Ferenczyt a kihallgatáson dorgálásban részesítette, áthelyezte a központi csendőrnyomozó osztályhoz, Faragho Gábornak pedig elrendelte, hogy nevezett ellen indíttasson ügyészi eljárást.

Faragho Gábornak kedvence volt Ferenczy, úgyhogy a belügyminiszter utasításának nem tett eleget, őt csupán lényegtelen fegyelmi büntetésben részesítette.

1943 nyarán Balatonbogláron az oda internált, Németországból megszökött francia hadifoglyokat csendőrök tettleg bántalmaztak. Hallier vezérkari ezredes,[10] budapesti francia katonai attasé panaszt tett nálam és elégtételt kért. Javaslatomra a belügyminiszter utasította Faraghot a csendőrök súlyos megbüntetésére. Faragho azonban a csendőröket csupán áthelyeztette, és megfeddésben részesítette.

1948. augusztus hó 24-én.

Fekete Iván

JEGYZETEK

1 FARAGHO (1927-ig Faragó, 1929-ig Faraghó) Gábor (Kecskemét, 1890. 02. 16. – Kecskemét, 1953. 12. 22.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. Az első világháborút követően jogi tanulmányokat folytatott, majd a Hadügyminisztérium beosztottjaként dolgozott. 1924–1932 között a Honvédelmi Minisztérium VI-2. (rejtett 2. vkf.) osztályán volt beosztott tiszt, majd átmeneti csapatszolgálatot követően, 1938. 04. 01-jétől 1940. 03. 01-jéig a HM Elnökség „B" osztályának a vezetője lett. Ezután visszahelyezték a 2. vkf. (hírszerző és elhárító) osztályhoz. 1940. 07. 1. és 1941. 06. 22. között, a Szovjetunió megtámadásáig moszkvai katonai attasé volt. 1941. 09. 01-jétől a HM Elnökséget vezette. 1942. 11. 15-től a Magyar Királyi Csendőrség, majd 1944. 07. 01-jétől egyben a Rendőrség felügyelője is. Vezetésével indult el, 1944. 09. 28-án Moszkvába a magyar fegyverszüneti delegáció, majd 1944. 10. 11-én a kormányzó megbízásából Faragho is ellátta kézjegyével az előzetes fegyverszüneti feltételeket. A sikertelen kiugrási kísérlet után a Moszkvai Magyar Bizottság tagja lett, majd visszatérve Magyarországra, 1944. 12. 22-től az Ideiglenes Nemzeti Kormány közellátásügyi tárcáját vezette. E tisztségében része volt a csendőrséget megszüntető rendelet (1690/1945. M. E. sz.) kialakításában is, amely vitatottá tette személyiségét. 1945. 07. 21-én megvált tisztségétől, később Kecskemét melletti tanyáján – egyben kijelölt kényszerlakhelyén – visszavonultan élt.

2 BAKY László (Budapest, 1893. 09. 13. – Budapest, 1946. 03. 29.), hivatásos katona-, majd csendőrtiszt, őrnagy, szélsőjobboldali politikus. Az első világháború után a Nemzeti Hadseregben szolgált. 1938-ig a Magyar Királyi Csendőrségben szolgált, majd őrnagyi rendfokozatot elérve önként nyugállományba vonult, hogy politikai tevékenységet folytathasson. 1939-től országgyűlési képviselő. 1940. szeptemberéig a gróf Pálffy Fidél (Pozsonyszentgyörgy, 1895. 05. 06. – Budapest, 1946. 03. 02.) vezette Egyesült Magyar Nemzetiszocialista Párt tagja, majd tagságát felújította, amikor ez egyesül a Szálasi Ferenc vezette Nyilaskeresztes Párttal. 1941. 09. 18-án Pálffyval és Ruszkay Jenővel karöltve újra megalakította a Magyar Nemzetiszocialista Pártot. Nem bizonyított, de valószínű, hogy a német Biztonsági Szolgálat (*Sicherheitsdienst*, SD) magyarországi ügynöke volt, mivel rendszeresen jelentéseket küldött a magyar belpolitikai viszonyokról, sőt egyes vélemények szerint Baky listákat juttatott el a németekhez a megbízhatatlan magyar tisztviselőkről, amelyek segítségével a megszállás után a letartóztatásokat foganatosíthatták. A Sztójay-kormány (1944. 03. 22. – 08. 29.) belügyminiszterének, Jaross Andornak „állandó helyettese" (államtitkára). Tisztségéből kifolyólag egyik megszervezője a magyarországi zsidóság deportálásának, egyúttal a végrehajtó testületek – a rendőr és csendőr karhatalom – irányítója. A nyilas hatalomátvételt követően a Nemzetvezető Munkatörzsén belül – vélhetően korábbi hírszerző tapasztalatai miatt – a tényleges hatás- és feladatkörrel nem bíró Nemzetbiztonsági Iroda vezetője lett. 1946. 01. 07-én a budapesti Népbíróság háborús bűnösként halálra ítélte. Kivégezték.

3 Újvidéki atrocitások – 1941 késő őszén a Délvidék sajkásvidéki részein, Csurog és Zsablya térségében egy szerb partizáncsoport kezdett tevékenykedni. A csoport létszámát 100-110 főre becsülték, de valójában alig közelítették meg a 40-et. 1942. 01. 04-én egy lakatlan tanya körül a partizánok rajtaütöttek a járőröző honvédeken. Az összecsapás mindkét részről halálos áldozatokat követelt. Ennek hatására január 5-én a térségben lévő csendőr és honvéd csapatokat egységes irányítás, a szegedi V. hadtestparancsnoksága (parancsnok Feketehalmy-Czeydner Ferenc altábornagy) alá rendelték, majd Szombathelyi vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke elrendelte Zsablya és Csurog razziaszerű átfésülését. A partizánosztagot már január 5–6-a során felszámolták, de közben számos (mintegy 1000 fő) szerb származású személy is áldozatul esett. Feketehalmy mindezek ellenére január 12-én azt jelentette a vezérkarnak, hogy a partizánok Újvidék térségében elrejtőztek, így az akciót ki kell terjeszteni a városra is. Ennek vezetésével Feketehalmy Grassy József vezérkari ezredest, a Zomboron állomásozó 15. gyalogdandár parancsnokát bízta meg. Grassy január 20-án estére körülzárta a várost. Aki a kutatás során nem tudta magát kellőképpen igazolni, „vésztörvényszék" elé állították, s az előállítottakat törvénytelenül halálra ítélték. A kivégzéseket a városi Duna strandon hajtották végre, a tetemeket a zajló Dunába dobták. Január 23-án Szombathelyi Ferenc – a történtekről értesülve – leállította a razziát. Addigra a hivatalos magyar adatok szerint 2550 szerb, 743 zsidó, 11 magyar és 36 egyéb nemzetiségű embert, összesen 3340 főt öltek meg. Az atrocitások leírására lásd továbbá **Dezsényi Miklós:** *Hősök és árulók. A magyar összeomlás katonai története*, (Budapest: Magyar Téka, 1947), 74-108 és uő.: *Örvények a Dunán*, (Budapest: Móra Ferenc Könyvkiadó, 1964), 103–119. Ja-

nuár 29-én a képviselőházban Bajcsy-Zsilinszky követelte az ügy kivizsgálását és a felelősök megállapítását, majd december 2-án interpellációt nyújtott be. 1943 áprilisában Szombathelyi elrendelte, hogy Babos József hadbíró alezredes vezetésével a Honvéd Vezérkar főnökének bírósága kezdje el kivizsgálni az ügyet. Horthy számtalanszor közbeavatkozott, augusztus 13-án leállította, majd októberben újra engedélyezte a nyomozásokat. 1943. 12. 14-én végül a Honvéd Vezérkar főnökének bírósága megkezdte a tárgyalást. A fővádlottak – Grassy, Feketehalmy-Czeydner, Deák László ezredes és Zöldi Márton csendőr százados – kihasználva, hogy szabadlábon védekezhettek, 1944. 01. 15-én Albrecht főherceg féltoronyi birtokán keresztül német birodalmi területre szöktek át. Távollétükben a bíróság néhány nap múlva nem jogerősen halálra ítélte őket. 1944. 10. 17-ét követően Tito partizánjai az újvidéki hideg napok megtorlásaként nép- és osztályellenességre hivatkozva néhány nap alatt több tízezer magyart gyilkoltak meg.

4 FEKETEHALMY-CZEYDNER (1933-ig Zeidner) Ferenc (Piski, 1890. 11. 22. – Zsablya, 1946. 11. 04.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1940. 03. 01-jétől a magyar 1. hadsereg vezérkari főnöke. 1941. 08. 01-jétől kinevezték a szegedi V. hadtest parancsnokává. Csapatai részt vettek az újvidéki tisztogatási akciókban, miáltal Feketehalmy-Czeydner is kompromittálódott. 1942. 08. 10-én beosztásából felmentették, majd nyugállományba helyezték. 1943 márciusától a Mátyásföldi Repülőgépgyár igazgatója volt. Közben az Újvidéken történtek miatt ellene hadbírósági eljárást kezdeményeztek. 1944 januárjában Grassy Józseffel és Zöldi Mártonnal együtt, a hadbírósági tárgyalás alatt Németországba szökött. 1944. 02. 10-én rendfokozatából elbocsátották, távollétében nem jogerősen halálra ítélték. Németországban rövid védőőrizet után, 1944. 03. 01-jén a Waffen-SS felvette állományába. A német megszállás után, 1944. 04. 28-án rehabilitálták mint nyugalmazott altábornagyot. Egyelőre azonban nem tért haza, a normandiai harcokban a II. SS-páncéloshadtestparancsnokságán megfigyelőként vett részt a harcokban. A nyilas hatalomátvétel után, 1944. 10. 22-től Beregfy Károly honvédelmi miniszter és vezérkar főnök helyettese lett. 1944. 12. 22-től már nem töltött be hivatalt, betegeskedett, gégerákkal operálták. Amerikai fogságba került, s kiadatása után, 1946. 05. 22-én a budapesti Népbíróság halálra ítélte, egyúttal lefokozták és elbocsátották a honvédség kötelékéből. 1946. 04. 10-én Jugoszlávia kikérte Magyarországtól. Az ottani hatóságok ismét halálra ítélték, majd nyilvánosan felakasztották. Az újvidéki eseményekről és általában a jugoszláviai magyar kisebbség történetéről lásd **Sajti Enikő, A.:** *A Délvidék 1941–1944*, (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1987) és **uő.:** *Impériumváltások, revízió, kisebbség. Magyarok a délvidéken 1918–1947*, (Budapest: Napvilág Kiadó, 2004).

5 GRASSY József (Szöllős, 1894. 12. 31. – Újvidék, 1946. 11. 04.), vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1936. 05. 01-jétől a Hadiakadémia tanára. 1938. 11. 01-jétől a 4. vegyesdandár, illetve a IV. hadtest vezérkari főnöke. 1939. 08. 01-jétől a 7. gyalogezred parancsnoka. 1940. 12. 24-től 1941. 01. 01-jéig a légierők parancsnokának 2. helyettese, 1941. 08. 01-jéig a HM VI. csoportfőnöke, majd a 1941. 08. 01. és 1942. 04. 01. között a 15. (kecskeméti) gyalogdandár parancsnoka volt. Alakulatát – 13. könnyűhadosztálynak átszámozva – 1941. 04. 11-én a Délvidékre irányították a Baranya-háromszög megszállására. 1942 januárjában a hadosztály – Grassy parancsnoksága alatt – részt vett az úgynevezett újvidéki razziában. 1942. 04. 01. és 11. 15. között a 13. könnyűhadosztály parancsnokaként a keleti fronton teljesített szolgálatot. 1942. 11. 15-től a Honvéd Vezérkar kiképzési csoportfőnöke lett. 1943 decemberében beosztásából felmentették, majd ellene hadbírósági eljárást folytattak, amely során nem jogerősen halálra ítélték. 1944. 01. 15-én a német SD és Albrecht főherceg segítségével elhagyta Magyarországot. 1944. 02. 28-ig Grassy az SD bécsi irodájában tartózkodott. 1944. 07. 14-én a Waffen-SS átvette állományába. Megfigyelőként a 9. *„Hohenstaufen"* SS-páncéloshadosztályhoz osztották be, amely során részt vett a nyugati front 1944 nyári hadműveleteiben. 1944. 11. 0-tól az SS 25. *„Hunyadi"* fegyveres-gránátoshadosztályának parancsnoka. 1945. 05 06-án autóbaleset érte, majd a német hadsereg egy tábori kórházába került. Személyét az OSS ügynökei ismerték fel 1945. 06. 01-jén, ezután hordágyon átszállították Nürnbergbe. Magyarországon távollétében 1945. 06. 19-i hatállyal lefokozták és kicsapták a honvédség állományából. Az angolszászok kiadták, 1945. 11. 13-tól előzetes letartóztatásban volt a PRO-nál. A budapesti Népbíróság 1946. 01. 11-én Zöldi Mártonnal együtt kötél általi halálra ítélte, majd 04. 10-én kiadták Jugoszláviának, s egy újabb eljárást követően halálra ítélték, majd nyilvánosan felakasztották.

6 DEÁK László (Eger, 1891. 01. 17. – Burghausen, 1945. 05. 03.), ezredes. Az első világháborúban csapattisztként szolgált, számos kitüntetést szerzett. 1942 júliusáig a 9. gyalogezred parancsnoka volt, amelynek részei 1942. január elején részt vettek az „újvidéki razzia" műveleteiben. A később meginduló vizsgálatok során Deák is kompromittálódott, majd az 1943. 12. 14-én

kezdődő hadbírósági tárgyalás végén halálra ítélték. Mivel azonban a vádlottak szabadlábon védekezhettek, lehetőség adódott a menekülésre. Deák a főbb felelősökkel – Grassyval, Feketehalmy-Czeydnerrel és Zöldivel – együtt Albrecht főherceg és az SS titkosszolgálata (SD) segítségével 1944 januárjában a felelősségre vonás elől Németországba szökött. 1944. 03. 01-jén a Waffen-SS *Oberführer* (az ezredes és a vezérőrnagy közötti) rendfokozattal felvette állományába. A német megszállás után visszatért Magyarországra, ahol 1944. 07. 14-től a Waffen-SS magyarországi parancsnoka mellett a magyar SS-csapatok szemlélője (Inspekteur) volt. 1944. 08. 20-án parancsnoksága alatt jött létre a Waffen-SS első – hivatalosan is – magyar származású önkénteseket tömörítő alakulata az úgynevezett *„Deák"* SS-harccsoport (SS-Kampfgruppe *„Deák"*). A Bánság és Újvidék területén folytatott rövid harcok után Deák harccsoportját beolvasztották az SS magyar önkéntesekből szervezés alatt álló 25. „Hunyadi" fegyveres-gránátoshadosztályába, s 1944 novemberében kinevezték e hadosztály 61. (1. magyar) fegyveres-gránátosezredének parancsnokává. 1944 végétől 1945 február elejéig hadosztályparancsnoki tanfolyamon vett részt a sziléziai Hirschbergben lévő katonai akadémián, amely után valószínűleg az egyik magyar SS-hadosztály parancsnoka lett volna. A magyar SS-hadosztályok részére, a fegyverletételt megelőzően kiadott parancs értelmében megsemmisítette a magyar SS-katonák zsoldkönyveit, valamint a *„Hunyadi"* hadosztály iratait, s közvetlenül ezután, az égő iratok mellett főbe lőtte magát.

7 ZÖLDI Márton (Arad, 1912. 08. 14. – Újvidék, 1946. 11. 04.) dr., csendőr százados. 1941 végétől századosi rendfokozatban a szegedi 5. csendőrnyomozó-alosztálynál szolgált. E minőségében vett részt az „újvidéki razzia"-ban. 1943 decemberében beosztásából felmentették, majd nyugállományba helyezték. Az ellene kezdeményezett hadbírósági eljárás elől Németországba szökött, ahol az *Allgemeine-SS* átvette állományába. Magyarország német megszállását követően, 1944 áprilisában az Adolf Eichmann vezette *Sondereinsatzkommando SS-Oberscharführer*eként (a törzsőrmester megfelelője) tért vissza Magyarországra, ahol a deportálások során magyar csendőr- és német SS-vegyeskülönítményeket vezetett. Zöldi 1944 nyarán szeretett volna visszakerülni a csendőrséghez, amely törekvésében Baky államtitkár és Faragho altábornagy is támogatta, de mindössze csak azért, hogy újvidéki tetteiért magyar szolgálati úton vonhassák felelősségre. Winkelmann azonban Bakyék átvételi kérését megtagadta. Zöldi 1944. december végén az SS 25. *„Hunyadi"* fegyveres-gránátoshadosztályának csendőrkülönítményét vezette, majd 1945 márciusától a Leobenben állomásozó 1. magyar SS-sízászlóaljnál jelentkezett tábori csendőr szolgálattételre. Zöldi a háború befejezéséig Leobenben maradt egy SS-csendőralakulatot vezetve. Fogságba esését követően kiadták Magyarországnak, majd a budapesti Népbíróság 1946. 01. 11-én kötél általi halálra ítélte. Később kiadták Jugoszláviának, ahol ottani perét követően nyilvánosan felakasztották.

8 KÁLLAY Miklós (Nagyhalász, 1887. 01. 23. – New York, 1967. 01. 14.) dr., nagykállói, földbirtokos, politikus. Budapesten, Párizsban, Londonban és Genfben joghallgató, a budapesti egyetemen jogi doktorátust szerzett. 1929. 10. 15-től 1931. 08. 24-ig politikai államtitkár a Kereskedelemügyi Minisztériumban. 1931-től országgyűlési képviselő, kormánypárti programmal. 1932. 10. 01-jétől 1935. 01. 09-ig földművelésügyi miniszter. 1935-ben Bethlent követve kilép az Egységes Pártból. Az 1935-ös választásokon már párton kívüli programmal győzött. 1937 augusztusától 1942-ig az Országos Öntözésügyi Hivatal elnöke. 1937-től a felsőház tagja. 1942. 03. 09-től 1944. 03. 19 (22)-ig Magyarország miniszterelnöke, közben 1942. május – 1943. július között külügyminiszter is. Az egyoldalú németbarát elkötelezettséggel szemben az angolszász hatalmakkal kereste a kapcsolatot. 1944. 03. 19-én a német megszállás napján a török követségre menekült. 1944. 11. 17-én önként elhagyta a követséget, a nyilasok Sopronkőhidán bebörtönözték, majd a németek Mauthausenbe, később Dachauba vitték. A háború után előbb Olaszországban, majd 1954-től az Egyesült Államokban telepedett le. 1949-től 1957-ig részt vett az emigrációs Magyar Nemzeti Bizottmány munkájában. Politikai tevékenységéről beszámoló emlékirata: *Magyarország miniszterelnöke voltam. Egy nemzet küzdelme a második világháborúban* 1–2 (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1991).

9 KERESZTES-FISCHER (1930-ig Fischer) Ferenc (Pécs, 1881. 01. 18. – Vöcklabruck/Alsó-Ausztria, 1948. 03. 03.) dr., vitéz, jogász, köztisztviselő, politikus. 1915–1918 között frontszolgálatot teljesített, súlyos sebesüléssel szerelt le. Pécs szerb megszállása alatt (1918. november – 1920. augusztus) részt vett a helyi ellenállásban, küzdött a kommunisták ellen is. 1921–1931 között Baranya vármegye és Pécs város, majd 1925-től emellett Somogy vármegye főispánja volt. 1931. 08. 24-től 1935. 03. 04-ig a Károlyi-, majd Gömbös-kormány belügyminisztere. Közben kormánypárti

programmal az országgyűlés képviselőházának tagja lett, majd 1936-ban a kormányzó felsőházi taggá és a Pénzintézeti Központ elnökévé nevezte ki. 1938. 05. 14-től ismét belügyminiszter lett, e tisztségét a német megszállásig az Imrédy-, Teleki-, Bárdossy-, valamint Kállay-kormányban látta el. 1944. 03. 19. után a németek az elsők között fogták el és a mauthauseni koncentrációs táborba hurcolták. Szabadulása után nem tért haza Ausztriából.

10 HALLIER, André Adolphe Joseph (?, 1892. 01. 09. – ?, 1988. ?), francia vezérkari ezredes (1945 után tábornok), diplomata. 1920-ban térképész tisztként részt vett a közép-európai határok kijelölésének helyszíni munkálataiban, majd szerepet játszott IV. Károly visszatérési kísérleteiben. A második világháború idején – a Vichy-Franciaország képviseletében – katonai attasé Budapesten. Az általa vezetett – a Honvédelmi Minisztérium jóváhagyásával a lengyel katonai képviselet analógiájára létrehozott – budapesti Francia Katonai Iroda végezte a Magyarországon tartózkodó franciák munkaközvetítését. Az iroda információszerzéssel is foglalkozott. A híreket Noel Clavel hiradó őrmesterhez, a követségen 1943 elejétől 1944 november végéig működő titkos rádióadó kezelőjéhez és rajta keresztül a gaullista hírszerzéshez továbbította. Hallier 1944. 10. 15. után elhagyta állomáshelyét, Pomázon bujkált. Hallier magyarországi tevékenységéről, a francia menekültekről részletesen lásd **Antal László** (szerk.): *Ego sum gallicus captivus. Francia menekültek Magyarországon*, (Budapest. Európa Kiadó, 1980).

8. [A] KÁLLAY-KORMÁNY KÜLÖNBÉKE-TÖREKVÉSEI 1943 NYARÁN ÉS ŐSZÉN

[3. füzet, oldalszámozás nélkül]

Olaszország tengelypartnerét 1943 nyarán hagyta el.[1] A Kállay kormány[2] már akkor szívesen követte volna Itália példáját.

1943 augusztusában Carboni altábornagy[3] lett az olasz vezérkar hírszerző és kémelhárító osztályának vezetője.[4] Carboni ezen állást már egyszer – 1940-ben – betöltötte. Ezen időből származóan hivatalos együttműködés fűzött hozzá. Olaszország kiugrását a tengelyből Carboni lisszaboni tárgyalásai az angol-amerikaiakkal vezették be. 1943 augusztusában Carboni Voli gróf, vezérőrnagy,[5] budapesti olasz katonai attasé útján érintkezést keresett velem. Voli közölte, hogy Carboni hajlandó Magyarország kiugrását előkészíteni, ennek érdekében az angolszászoknál szondírozni. Kállay miniszterelnök döntése alapján Volinak igenlő választ adtam. Carbonitól rövidesen következő kérdés érkezett:

1) jelöljön meg a magyar kormány egy katonai tárgyalófelet,

2) mely Szovjetunió-ellenes államtömbhöz kíván Magyarország a háború után tartozni: a Balkán-szövetséghez, vagy a közép-kelet-európai országok egyesüléséhez-e?

Voli útján Kállay engem jelölt ki tárgyaló fél gyanánt, és közölte, hogy Magyarország a közép-kelet-európai államok tömbjéhez kíván tartozni.

Carboni kérdését diplomáciai úton is megerősítette Apor Gábor[6] szentszéki magyar követ jelentése, amit Szentmiklóssy Andor[7] követ, a külügyminiszter állandó helyettese közölt velem. Apor hozzáfűzte még, hogy az angol[ok és] amerikaiak a háború utánra egy erős Szovjetunió-ellenes Romániát és Magyarországot akarnak, valamint, hogy Lengyelország bekapcsolódását Londonban az emigráns kormány, a Vatikánban Hlond[8] varsói hercegprímás készíti elő.

Itt jegyzem meg, hogy a magyar és emigráns lengyel kormányok között állandó – többek között futár – összeköttetés állott fenn.

A Kállay kormány azt szerette volna, ha Magyarországot egy a Balkánon végrehajtott angol-amerikai partraszállás keretében a lengyel „Anders" féle hadsereg[9] szállja meg. Ugyanezen a terven dolgozott a „Kisgazdapárt" jobb szárnya, ahol [P.] Vargha [sic!] Béla[10] tartott érintkezést Mikolajczykkal.[11] Olyan terv is adódott, mely Magyarország megszállására az ide internált lengyeleket és az osztrák hadifogolytáborok francia foglyait szerelte volna fegyverzettel fel. Utóbbi vonatkozásban Kállay megbízásából többször tárgyaltam Hallier vezérkari ezredes, budapesti francia katonai attaséval.

Carboni Voli útján közölte, hogy az angol-amerikaiaknak személyemet bejelentette, tárgyalásokra 1943 szeptember elején Voli vezérőrnagy kíséretében repülőgépen Róma közelébe utazzam le. Az utazás azonban meghiúsult, mert a németek 1943 szeptember elején megszállották az örök várost és környékét.

1943 őszén foglalta el hivatalát Ullein-Reviczky Antal[12] után a külügyminisztérium sajtóosztályának újonnan kinevezett vezetője, Bede István követségi tanácsos.[13]

Nevezett rövidesen megbízást kapott Kállay miniszterelnöktől, hogy utazzon ki Svájcba, jelentkezzék ott az amerikai és angol követeknél. Közölje velök:

1) Magyarország különbéke készségét,

2) azt a kérelmet, hogy Magyarország légi bombázásától az angolszászok tekintsenek el.[14]

Bede a megbízásnak eleget tett, a svájci amerikai és angol követek tudomására hozták, hogy a különbéke létrehozása ügyében báró Bakach-Bessenyey György[15] berni magyar követtel már tárgyalások folynak, Magyarország légi bombázásától – egyelőre – eltekintenek, mert hazánk iparára, közlekedési berendezésére szükségük van. Csupán azt kérik, hogy Magyarország angolszász légi járművek provokálásától tartózkodjék. Kállay ezt követőleg nekem el is rendelte, hogy intézkedjem, miszerint a légvédelmi tüzérség angolszász repülőgépekre csak akkor nyissa meg a tüzet, ha azok bombákat dobnának.

Hasonló feladattal utazott ki Svájcba 1943 őszén Haggenmacher Harry,[16] a „GYOSZ" elnöke, Horthy és Kállay bizalmasa. Haggenmacher az angol-amerikai követekkel és Gafencu[17] volt román külügyminiszterrel tárgyalt. Mint azt Haggenmacher velem személyesen közölte, az angolszász követeknél ugyanazt érte el, mint Bede, Gafencunak egy önálló Erdély létesítésének kérdését vetette fel.

1948. augusztus hó 24-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 1943 elejére az Olasz Királyság mind jobban kimerült a háborús erőfeszítések és a folyamatosan elszenvedett katonai vereségek miatt, aminek következtében egyre élesedett az országon, illetve a Nemzeti Fasiszta Párton belüli feszültség. 1943. 04. 07-én Mussolini Klessheimben találkozott Hitlerrel és a Ciano gróf által kidolgozott Európa Charta terv (kiegyezés a Szovjetunióval, békésebb megszállási politika révén megnyerni a megszállt országokat) felvetésével igyekezett a helyzeten javítani, valamint saját rendszerét átmenteni. Sikertelenül. 1943. 05. 13-án a Tunéziában harcoló német-olasz csapatok kapituláltak. 1943. 07. 10-én a nyugati szövetségesek partra szálltak Szicíliában. Hitler 1943. 07. 19-én közölte a Ducéval, hogy a sziget védelmére nem tud további csapatokat küldeni. Az olasz vezérkar főnöke, Vittorio Ambrosio (1879–1958) tábornok közben követelte Mussolinitól, hogy két héten belül fejezzék be a háborút. Választ azonban nem kapott, s ezért megkezdte a Duce eltávolításának megszervezését, amelyhez megnyerte III. Viktor Emánuel királyt is. 1943. 07. 24-én összeült a Fasiszta Nagytanács és határozatot hozott a főparancsnoki jogok visszaadásáról, a Korona, a Fasiszta Nagytanács, a kormány és a parlament, valamint a korporációk jogainak restaurálásáról. Másnap, 25-én a japán követen keresztül Mussolini még kérte Hitlert a Szovjetunióban zajló hadműveletek leállítására, miközben a király miniszterelnöki tisztéről való lemondásra szólította fel. A Ducét elfogták, majd Pietro Badoglio (Grazano Montferató, 1871. 09. 28. – Asti, 1956. 11. 01.) tábornagy alakított kormányt, aki szeptember 3-án aláírta az Olasz Királyság és szövetségesek közötti fegyverszünetet. Az olasz fegyverletétel csak szeptember 8-án került nyilvánosságra. Ezt követően a német csapatok az Achseterv szerint megkezdték Olaszország megszállását, a hadsereget lefegyverezték, Mussolinit 12-én kiszabadították. Szeptember 18-án a volt Duce Salò központtal megalapította az Olasz Szociális Köztársaságot, de az német bábállamként már nem képviselt jelentős politikai hatalmat.

2 1942. 03. 09. – 1944. 03. 22. (19.) között, a német megszállásig Kállay Miklós miniszterelnök vezetésével hivatalban levő kormány. A Kállay-kormány összetételéhez lásd **Bölöny József – Hubai László:** *Magyarország kormányai 1848–2004,* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004).

3 CARBONI, Giacomo (?, 1889. 04. 29. – ?, 1973. ?), olasz vezérőrnagy. Az Etiópia elleni háború során 1936–37-ben az olasz 81. gyalogezred parancsnoka, majd átvette az egyik alpesi hegyidandár irányítását. 1939–1940 között az olasz Katonai Információs Szolgálat (Servizio Informazioni Militari, SIM) vezetője, majd 1940/41-ben a modenai katonai akadémia parancsnoka. 1941–42-ben az olasz 20. gyaloghadosztályt, majd 1943-ig a Korzikára telepített VII. hadtestet irányította. Közreműködött az olasz kiugrás előkészítésében, hadtestparancsnokként több alkalommal folytatott Lisszabonban tárgyalásokat az angolszász szövetségesekkel. A Badoglio-kormány 1943 szeptemberében ismét az olasz katonai hírszerzés, a SIM vezetőjévé tette meg. Még ugyanabban az évben kinevezték a szövetségesek felügyelete mellett felállított olasz gépesített hadtest parancsnokává.

4 Az olasz Katonai Információs Szolgálat *(Servizio Informazione Militare, SIM)* – eltérően a német és magyar gyakorlattól – a háború előtt és annak első éveiben az olasz hadügyminisztérium alárendeltségében, de önálló költségvetési szervként működött. A hatásköri és illetékességi problémák miatt a szolgálatot végül, 1941-ben az olasz vezérkar *(Commando Supremo)* közvetlen alárendeltségébe utalták.

5 VOLI, Emilio (?, 1889. 09. 22. – ?) gróf, olasz vezérőrnagy, budapesti katonai attasé.

6 APOR Gábor (Sepsiköröspatak, 1889. 11. 12. – Róma, 1969. 02. 21.) báró, dr., altorjai, diplomata, máltai lovag. 1914-től külügyi szolgálatban. Berlin, Varsó, Párizs után 1927 és 1934 között a politikai osztály vezetője, 1934–1935-ben rendkívüli követ és maghatalmazott miniszter Bécsben. 1935–1939 között a külügyminiszter (Kánya Kálmán, majd 1938. 12. 10-től gróf Csáky István) állandó helyettese. 1939. 01. 15. – 1944. 06. 04. között a Vatikánban a szentszéki magyar követséget vezette. A német megszállás után le akarták mondatni, de a kormányzó kérésére a helyén maradhatott. Róma angolszász elfoglalása után csatlakozott az emigráns diplomaták Követi Bizottságához. Nem tért haza. Az olaszországi magyar emigránsok vezető alakja lett, képviselte a Magyar Nemzeti Bizottmányt. 1952–1958 között a Máltai Lovagrend nagykancellárja, 1964-től haláláig vatikáni követe volt.

7 Helyesen *SZENTMIKLÓSY* Andor (Budapest, 1893. 10. 06. – Dachau, 1945. 02. 10.) dr., szentmiklósi, diplomata, politikus. 1921-től külügyi szolgálatban, követségi titkár (1928, Helsinki), alkonzul (Milánó, 1934), követségi ügyvivő (Rio de Janeiro, 1936–1939), követségi tanácsos (Berlin, 1940). 1941–1943 között a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, 1943–1944-ben a külügyminiszter (Ghyczy Jenő) állandó helyettese. Meghatározó személyisége volt a háborúból való kiválást sürgető, németellenes politikának. E törekvések jegyében irányította az úgynevezett béketapogatózások műveleteit. Az 1944. 03. 19-i német megszállás után elhurcolták. A Pestvidéki Törvényszék Gyorskocsi utcai börtönében egyébként az Ujszászy melletti, 323. számú cellában helyezték el, s mivel a kihallgatások során következetesen tagadott, többször bántalmazták. Később tanúként hallgatták ki Ujszászy ügyében – a Szombathelyi Ferenc és társai elleni per során. A dachaui koncentrációs táborban halt meg.

8 HLOND August (Brzęczkowice/Mysłowice 1881. 07. 05. – Varsó, 1948. 10. 22.), Lengyelország prímása, bíboros. A munkáscsaládból származó szaléziánus szerzetes 1922-től a wroclawi érsekség lengyel részének apostoli igazgatója, 1926-tól a poznańi és gnieznói érsek, prímás, 1927-től bíboros. A második világháború kirobbanása után Rómába utazott a lengyel ügy képviseletére. 1940-től 1944-ig Franciaországban Lourdes-ban tartózkodott, 1944-ben a németek internálták. Miután visszatért Lengyelországba, 1945 júliusától ismét Poznanban tevékenykedett. 1945-től megszervezte a lengyel egyházi közigazgatást a visszaszerzett nyugati és északi területeken. 1946-tól haláláig varsói és gnieznói érsek.

9 Anders-Hadsereg – Eredetileg a Szovjetunió megszállta lengyel területeken a Szovjetunió és az emigráns lengyel kormány közötti 1941. 07. 30-i megegyezés alapján szervezett lengyel katonai alakulat. Parancsnoka Władysław Anders (Blonie 1892. 08. 11. – London, 1970. 05. 02.) tábornok – miután a Szovjetunió több ezer lengyel hadifogoly tiszttel nem tudott elszámolni (Katyń!) – 1942 tavaszán megtagadta a további együttműködést és a lengyel kormánnyal történő újabb megállapodás értelmében a hadsereget Iránba, majd a Közel-Keletre irányították. Más, emigrációban szerveződött lengyel alakulatokkal kiegészülve részt vett a Monte Cassinó-i, Ancona és Bologna környéki harcokban.

10 Helyesen *VARGA* Béla (Börcs, 1903. 02. 13. – Budapest, 1995. 10. 13.), katolikus pap, pápai prelátus, politikus. 1929 és 1947 között balatonboglári plébános. A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt alapító tagja, 1937-től alelnöke. 1939-ben a párt színeiben országgyűlési képviselővé választották. Ugyanabban az évben Balatonbogláron gimnáziumot alapított a lengyel menekülteknek. A német megszállás után támogatta a Magyar Front égisze alatt kibontakozó ellenállási mozgalmat. Az FKgP háború utáni újjászervezését követően, 1945. 08. 20-tól a párt ügyvezető alelnöke lett. 1945. 04. 04-től képviselő, 1946. 02. 07-től a nemzetgyűlés elnöke volt. 1947. 06. 02-án Nagy Ferenc miniszterelnök lemondása után külföldre menekült. 1947-ben

megalakította az emigrációs Magyar Nemzeti Bizottságot (1960-tól Magyar Bizottság), melynek elnöke is volt. 1991-ben végleg hazatért, országgyűlési képviselő volt.

11 Helyesen *MIKOŁAJCZYK*, Stanisław (Holsterhausen/Westphallen [Németország], 1901. 07. 18. – Washington, 1966. 12. 13), lengyel államférfi. Fiatalon részt vett a lengyel-orosz háborúban. A Lengyel Paraszt Párt (PSL) egyik megalapítója és vezetője (1931–1939), 1937-től elnöke. 1929-től parlamenti képviselő, az „ezredesek" diktatórikus rendszerének ellenzője. A lengyel összeomlás után Magyarországra menekült, internálták. Megszökött, Jugoszlávián keresztül Franciaországba, majd Olaszországba, végül Angliába ment. 1940 és 1943 között a londoni lengyel emigráns kormány miniszterelnök-helyettese, 1941-től egyben belügyminisztere. 1943–1944-ben, Władisław Sikorski tábornok halála után 1944. novemberi lemondásáig miniszterelnök. A háború után visszatért Lengyelországba, az ideiglenes kormányban mezőgazdasági miniszter és miniszterelnök-helyettes lett, de mivel ellenezte az erősödő szovjet befolyást, 1947 áprilisában a kommunisták elől menekülni kényszerült, Nagy-Britanniába, majd az USA-ba emigrált. Hamvait 2000-ben visszavitték Lengyelországba.

12 ULLEIN-REVICZKY Antal (Sopron, 1894. 11. 08. – London, 1955. 06. 13.) dr., diplomata, egyetemi tanár. 1917-től a közös Külügyminisztérium munkatársa. 1923–1938 között számos magyar külképviseleten dolgozott. 1938 decembere és 1943 szeptembere között a Külügyminisztérium Sajtó- és Propaganda Osztályát vezette. 1943–1944. 03. 19-ig stockholmi követ volt. E minőségében a semleges Svédországon keresztül közvetítette a Kállay-kormány béketapogatózásait az angolszász kormányok felé. Felesége, Lovice Cumberbatch egy brit diplomata, az isztambuli konzul lánya volt. Ullerin-Reviczky a német megszálláskor lemondott tisztéről. A háború után emigrációban élt. Visszaemlékezése: *Német háború – orosz béke. Magyarország drámája*, (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1993).

13 BEDE István (Trebinje, 1904. 01. 27. – Bad Sachen/Lindau [NSZK], 1978. 08. 02.), baróthi, diplomata. 1929 óta állt külügyi szolgálatban, 1934–1939 között Belgrádban alkonzul. Követségi tanácsos, 1939-től a politikai osztályon szolgált. 1943/44-ben a Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője. 1946-tól Magyarország londoni politikai megbízottja, majd 1948-ig követe.

14 Magyarország angolszász bombázására a feltételek az olasz szárazföld déli részének elfoglalása után értek meg. Az ott kiépített támaszpontokról az Egyesült Államok Hadseregének Légiereje (United States Army Air Force – USAAF) 15. Légi Hadserege (Army Air Force – AAF), valamint a brit Királyi Légierő (Royal Air Force – RAF) 205. Bombázó Csoportja (Bomber Group – BG) számára elérhetővé váltak a magyarországi célpontok (is). Miután a magyar csapatok 1943 novemberében – az előzetes fegyverszüneti feltételek szerint formálisan vállalt kötelezettségei ellenére – Barcsnál átkelve megtámadták a jugoszláv partizánokat, a szövetségesek eldöntötték, hogy a Szófia és Ploiest elleni támadások után Budapestet is bombázni fogják. 1944. 02. 02-án, jóval a német megszállás előtt a 15. AAF kötelékei kézhez kapták az erre vonatkozó parancsokat. A támadást azonban – a rossz idő miatt – végül is a durazzói kikötői létesítmények ellen hajtották végre. Ezután egyelőre tisztázatlan okokból a Magyarország elleni támadásokat felfüggesztették. Egyesek szerint a magyarázat valószínűleg a Duke ezredes vezette „Veréb Misszió" (Mission Sparrow) útnak indítása volt. Közben, 1944. 03. 17-én lehulltak az első bombák az országra: az ausztriai olajfinomítók elleni támadás során megsérült, majd a kötelékből kivált gépek vészleoldást hajtottak végre Magyaróvár felett. Miután a németek megszállták Magyarországot, március 25-én feloldották a bombázási tilalmat. Végül is 1944. 04. 03-án, hétfőn került sor Magyarország első angolszász bombatámadására. Ezzel párhuzamosan a brit 205. BG éjszakai bevetéseivel megkezdte a Duna elaknásítását, hogy a folyamon zajló romániai olajszállításokat akadályozza. Magyarországon 1945. 03. 27-én, Szombathelyet érte az utolsó, stratégiai bombatámadás. Összesen 78 alkalommal hajtottak végre nappali támadásokat az ország ellen, amely során 26422 tonna bombát dobtak le az 1944-es határokon belüli magyar területekre. A légi hadműveletek során mintegy 20000 ember veszítette életét, a trianoni határokon belüli 3122 magyar helység közül 1024-et ért támadás.

15 BAKACH-BESSENYEY (eredetileg Bessenyey) György (Budapest, 1892. 04. 14. – New York, 1959. 02. 19.) báró, dr., szentgyörgyvölgyi és galánthai, diplomata. 1920-tól a Külügyminisztérium tisztviselője. Római és bécsi szolgálata után 1934-től 1938-ig a minisztérium politikai osztályának vezetője. 1938-tól belgrádi, 1941-től vichyi, 1943-tól berni magyar követ. Svájcban Kállay Miklós megbízásából a háborúból való kiválás angolszász lehetőségeit kereste, részt vett a béketapogatózások diplomáciai műveleteiben. Magyarország német megszállása után lemondott tisztségéről. Nem tért haza. A Lakatos-kormány idején (1944. 08. 29. – 10. 16.) még egyszer felkérték, hogy vegyen részt a kiugrás előkészítésében, s képviselje Magyarország ez irányú törekvéseit az angolszász hatalmak felé. 1945 után emigrációban élt, s továbbra is aktív politikai tevékenységet folytatott, 1948 és 1956 között a Magyar Nemzeti Bizottmány külügyi igazgatója volt, majd az USA-ban működött Rab Nemzetek Szövetségében tevékenykedett.

16 HAGGENMACHER Henrik „Harry" (?, 1898. ? – ?, 1972. ?), a Dreher-Haggenmacher I. Magyar Részvény Sör R. T. vezérigazgatója, GYOSZ elnök, tiszteletbeli belga főkonzul, 1943 februárjától örökös felsőházi tag. 1945 után külföldre távozott.

17 GAFENCU, Grigore (Bukarest, 1892. 01. 30. – Párizs, 1957. 01. 31.), román újságíró, diplomata, politikus. 1932-ben államtitkár-helyettes, majd 1938. 12. 23. [23.]-tól – 1940. 05 [06]. 31. [01.]-ig külügyminiszter. Moszkvai követ (1940. 08. 10. – 1941. 06. 22.). 1944-ben emigrált.

9. [A] 2. VKF. OSZTÁLY ÜGYMENETE

[3. füzet, oldalszámozás nélkül]

[A] 2. vkf. osztályvezető tájékoztatta idegen államok katonapolitikai helyzetéről a kormányzó katonai irodáját, a miniszterelnököt, a külügyminisztert, a vezérkar főnökét és ennek helyettesét, a honvédelmi minisztert, a kémelhárítás és nemzetvédelmi szolgálat eseményeiről a belügyminisztert, a katonai sajtó és propaganda tevékenységről a nemzetvédelmi és propaganda-minisztert. Fenntartotta továbbá az érintkezést a miniszterelnökség kisebbségi és sajtó, a belügyminisztérium VII. Res – menekült és filmügyi osztályaival, a külügyminisztérium politikai és sajtó osztályával, a csendőrség és rendőrség vezető szerveivel.

[A] 2. vkf. osztályvezető emellett a vezérkari tanfolyamon[1] állandó tanár (hírszerzés és kémelhárítás) volt; esetenkénti kurzusokon – például jegyzői – előadott, elnökölt a katonai attasék évi, a hadtest 2. osztályvezetők havi értekezletén.

[A] 2. vkf. osztályvezető összhangba hozta az egyes alosztályok tevékenységét. A diplomáciai testületekkel, idegen katonai attasékkal szemben többször képviselte a vezérkar főnökét.

[A] 2. vkf. osztályvezető fogadta az alosztályvezetők, egyes előadók referádáit.

[A] 2. vkf. osztályvezető helyettes szükség esetén helyettesítette a vezetőt, minden kérdésről általában tájékozva volt, irányította az osztály adminisztratív természetű ügyeit. Pénzkiutaló meghatalmazása[2] maximum 500 pengőben volt megállapítva.

A segédtiszt előkészítette az osztályvezető előadásait az elöljáró és társszerveknél, szabályozta az osztályvezetőnél és helyettesénél történő referádákat, irányította a belső küldönc és gépkocsiszolgálatot, intézte az osztályvezető és helyettese szolgálati jellegű levelezését, beosztotta az idegen látogatásokat.

Az iroda átvette, iktatta, kiosztotta az ügydarabokat, végezte azok postázását. A naponta beérkezett ügydarabokról készített iktatókönyv kivonatokat bemutatta az osztályvezetőnek. Szabályozta továbbá a másoló, sokszorosító munkákat. Őrizte a térkép- és irattárt, utóbbi időként történő kiselejtezéséről gondoskodott. Végül rendezte a futárszolgálatot, e célból a külügyminisztérium futár osztályával állandó összeköttetést tartott, diplomáciai futárok indításáról és érkezéséről havonta előre táblázatokat készített. Ő szabályozta [a] 2. vkf. osztály beosztottjainak természetben való ellátását például élelmiszerekkel, tüzelőanyaggal.

A hírszerző alosztály megszervezte és fenntartotta az offenzív hírszerző hálózatokat, biztosította azok tagjaival az összeköttetést. Vezetője gondoskodott a befutó híranyagnak a „NYIL"-hez való tovább vezetéséről, anyagi átvizsgálásoknál NYIL előadók bevonásáról. Gondoskodott továbbá az alkalmazott hírszerzők ellátásáról, támogatásáról, nyilvántartásáról.

A kémelhárító alosztály megszervezte és fenntartotta a kémelhárító hálózatokat, gondoskodott a kémek és kémgyanúsak nyilvántartásáról, vezette a kémelhárító szakkiképzést, megfigyeléseket, nyomozásokat, őrizetbe vételeket végzett, irányította a postacenzúrát és a távbeszélgetések lehallgatását, a kémelhárító vegyi szolgálatot,[3] [a] „fekete" rádióállomások megállapítását. Mindezen ügyekben együttműködött a közbiztonsági és segéd-kémelhárító szervekkel.[4] Naponta jelentette írásban az őrizetben tartott személyek számát, a távbeszélő lehallgatás eredményét (fedőnév „vékony papír").

A nyilvántartó alosztály gyűjtötte, csoportosította, feldolgozta a befutó híranyagot, annak kiegészítésére és pótlására utasításokat adott, elbírálta a hírszerző alosztállyal egyetértésben az ügynököktől befutó híranyag értékét, háború esetén az ellenséges harctéri helyzetről napi jelentéseket [készített], egyes külállamokról összefoglaló katonapolitikai képeket dolgozott ki, összeállította a barátságos hírszerző szolgálatok számára a cserehíranyagot, bel- és külföldi újságokat szerzett be, ezekből napi hírkivonatokat készített, bevásárolta és kezelte a hírszerző szakkönyvtárt, előkészítette a katonai attaséi, hadtest 2. osztály vezetői értekezletek híranyagát, idegen államok hadseregeiről a saját katonai alakulatok számára segédleteket állított össze.

[A] saját rejtjelző alosztály rejtjelezte és megfejtette a bel- és külföldi hírszerző szervekkel való érintkezésben használt számjeltáviratokat, kezelte a rejtjelző segédleteket, a hírszerzés céljaira ilyen rejtjelező segédleteket, rendszereket, szókincseket dolgozott ki. Nyilvántartotta a hírszerző szerveknél kiadott segédleteket.

A laboratórium hamis okmányokat, vízumokat, pecséteket készített, vezette a fényképező, fénymásoló, hang-, újlenyomat rögzítő berendezéseket, álkulcsokat állított elő, postaküldeményeket bontott észrevétlenül fel, hírszerző vegyszerekkel – tintákkal, előhívóval végzett kísérleteket, utóbbiakat határokon való átcsempészésre alkalmas formában bocsátotta a hírszerző szervek rendelkezésére.

A személyügyi és pénzellátó alosztály intézte a hírszerző személyzet szolgálati ügyeit, áthelyezést, vezénylést, szolgálati utakat, szabadságolásokat, illetményeket, nyugdíjazásokat, kitüntetéseket, fenyítéseket, biztosította az utánpótlást és annak kiképzését, igényelte, felvette, kezelte a hírszerző átalányt, ellenőrizte a kiadott összegek okmányszerű kezelését, előkészítette [a] hadtest 2. osztályvezetők havi összejöveteleit, beszerezte és nyilvántartotta a hírszerzés közlekedési eszközeit, szabad-belépőjegyeket.

Idegen rejtjelmegfejtő alosztály. Lehallgatta, megfejtette idegen államok és hadseregeik számjeles táviratait. Beszerezte a lehallgató berendezéseket, idegen számjelkulcsokat, utóbbiakat kezelte és nyilvántartotta. Gyűjtötte a megfejtendő anyagot, a megfejtésekből naponta tájékoztató közleményeket (fedőnév „színes papír") adott ki.

A mozgósítási alosztály előkészítette a hírszerző szervek mozgósítását személyzet, anyag, közlekedési eszközök terén. Kezelte és nyilvántartotta a mozgósítási segédleteket.

[A] sajtó, propaganda, szabotázs alosztály irányította [a] honvédelmi kérdések propagandisztikus érdekében az ország sajtótermékeit, a honvédségen belöl sajtótermékeket adott ki, kezelte és kiegészítette az egyes alakulatok könyvtárát, vezette a honvédelmi filmpropagandát, a valószínű ellenséges, illetve háborúban az ellenséges államokkal szemben propaganda tevékenységet fejtett ki, beszerezte és kezelte az ehhez szükséges felszerelést, berendezést, megszervezte az országban és a honvédségen belöl a nemzetvédelmi szolgálatot, ennek érdekében ellenőrizte a közhangulatot és suttogó propagandát fejtett ki, kitervelte a valószínű ellenséges államokkal szemben a szabotázs és terrorcselekményeket, védekezett az ellenséges szabotázs- és propaganda szolgálattal szemben, a bacilusháborúval szemben való védelmet megszervezte, [ezzel] kapcsolatos vegyi kísérleteket végzett.

Katonai attasékkal összeköttetést tartó alosztály. Érintkezést tartott a hazánkban

működő idegen katonai attasékkal, bizottságokkal, megfigyeltetésökről a kémelhárító alosztály útján gondoskodott. Előkészítette megtekintetéseiket hadgyakorlatokról, katonai ünnepségre való meghívásukat, kísérésöket. Szabályozta saját katonai személyeink társadalmi érintkezését idegen külképviseletek tagjaival. Közreműködött a kitüntetéscserében. Saját katonai attaséinkkal azok kezelése terén az idegen hatóságok által érintkezést tartott. Észleletei alapján a nálunk működő katonai attasékkal való bánásmódot illetően reciprok javaslatokat tett [a] 2. vkf. osztályvezetőnek.

1948. augusztus hó 24-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 A vezérkari tisztek képzése a Hadiakadémián folyt, amelyet a trianoni korlátozások (vezérkari testület felállításának tilalma) miatt különböző elnevezések alá (például Ludovika Akadémia Tiszti Továbbképző Tanfolyam, Budapesti Szabályzatismertető Tanfolyam) rejtettek. A Hadiakadémiát 1920 őszén állították fel, a képzési idő 1924–1940 között 30 hónap volt, ez után illetve ezt megelőzően két év. 1944. 10. 13-án a Honvéd Vezérkar főnöke feloszlatta, a hallgatókat hadibeosztásba helyezte. December végén a képzés Kőszegen és Szombathelyen, majd 1945 februárjától Németországban folytatódott.

2 Pénzkiutaló meghatalmazás – az úgynevezett utalványozási jogkör korabeli elnevezése. A 2. vkf. osztály (és általában a titkosszolgálatok) költségvetését konspirációs okokból rendhagyó módon kezelték és az állami költségvetésen belül a titkosszolgálati munka kiadásai úgynevezett kivételes (mai terminológiában speciális) költségekként jelentkeztek. A titkos adatgyűjtésből (például ügynökök dotációja, kapcsolattartási költségek, operatív akciók végrehajtása, titkosszolgálati technikai eszközök beszerzése stb.) adódó költségekkel a 2. vkf. osztálynak ezért csak egy összegben kellett elszámolnia, azok jogszerű, tételes felhasználására a költségvetésért felelős állami szervek (a pénzügyminisztérium, Magyar Királyi Legfelsőbb Állami Számvevőszék) csak korlátozottan láthattak rá. A 2. vkf. osztály számára éves szinten meghatározott úgynevezett rendhagyó, vagy kivételes költségvetési forrásokból a vezetők – a vezetői szintnek megfelelően eltérő mértékben, az operatív tiszt felterjesztett javaslatai alapján – utalványozhattak. Ujszászy – az általa említettek alapján – tehát egy operatív akció, vagy akár egy beszervezés végrehajtására maximum 500 pengő operatív költséget engedélyezhetett. Ennél többet a vezérkar főnöke, míg kevesebbet az alosztályvezető hagyhatott jóvá. A Horthy-kori titkosszolgálat költségvetéséről, az utalványozás rendjéről, az engedélyezhető maximális összegekről alig maradtak fenn adatok.

3 A korabeli titkosszolgálatok munkájában meghatározó szerepe volt az úgynevezett vegytintával írott dokumentumoknak. A konspirált (ügynök és tartótisztje, vagy a rezidens és a központ közötti) kapcsolattartás során általában egy ártatlannak látszó levél, újság, vagy könyv sorai közé vegytintával, titkosírással írott üzeneteket rejtettek el, amelyet csak különleges eljárásokkal (kémiai eljárással, vagy speciális lámpa fényénél) lehetett láthatóvá tenni. A titkosszolgálatok folyamatosan fejlesztették titkosírási és üzenetrejtési technikáikat. A kémelhárító vegyi szolgálat feladata volt, hogy a vegyi eljárással írott üzeneteket láthatóvá tegye, ellenőrizze a postacenzúra révén felbontott levelek tartalmát, valamint rendszerezze az egyes hírszerző szolgálatok e téren alkalmazott kémiai technikáit.

4 A korabeli szakzsargon segéd-kémelhárító szerveknek nevezte a 2. vkf. osztály „DEF" [(kém) elhárító] alosztályának alárendeltségében, illetve szakirányítása alatt működő, kisebb (belföldi) kémelhárító kirendeltségeket, azaz például a hadtestek 2. osztályait.

10. HABSBURG-PROPAGANDA A MONARCHIA HELYREÁLLÍTÁSÁRA

[4. füzet, oldalszámozás nélkül]

1912-ben [a gépelt szövegben tollal áthúzva és 1921-re javítva!][1] megszűnt az Osztrák-Magyar Monarchia. IV. Károly[2] volt császár és király külföldre menekült. Onnan az utódállamokban visszamaradt Habsburg hívekkel – súllyal Magyarországon – az Osztrák-Magyar Monarchia helyreállítása érdekében intenzív tevékenységet kezdett. A monarchia az első világháború előtt jó viszonyt tartott a Vatikánnal, melynek érdeke volt, hogy a Habsburgokat restaurálják. Ezek a Szentszék Dunavölgyi politikájában a pápák engedelmes eszközét képezték. Az osztrák-magyar katholikus [sic!] klérus tehát Rómából már az első világháború után központi utasításokat kapott a „legitimista" törekvések támogatására.

IV. Károly „ex"-király 1921 tavaszán és őszén megkísérelte Magyarországon való személyes megjelenésével a hatalom átvételét. 1921 húsvétkor Lehár Antal ezredes,[3] szombathelyi katonai körletparancsnok, Sigray Antal,[4] Cziráky József,[5] Mikes János megyéspüspök[6] grófok segítségével puccsszerűen megjelent az országban. Fölutazott Budapestre, ahol azonban Horthy a hatalom átadását megtagadta. A Teleki-kormány IV. Károlyt az antant hatalmak képviselőinek közvetlenül húsvét után Szentgotthárdon átadta. Az eseményeket onnan ismerem, hogy akkortájt a szombathelyi körletparancsnokság vezérkari osztályában teljesítettem szolgálatot, és IV. Károly átadásában Borovicsényi[7] követségi titkárral Szentgotthárdon közreműködtem.[8]

1921 őszén ismét visszatért IV. Károly Szombathelyen keresztül, ahol akkor Hegedűs altábornagy[9] volt a katonai körlet parancsnoka. Szombathely, Sopron, Győr, Komárom helyőrségei csatlakoztak hozzá. Horthy IV. Károllyal szemben Gömbös Gyula[10] és Nagy Pál gyalogsági tábornok[11] javaslatára a fegyveres ellenállást választotta. A tisztikar gerinctelenségére jellemző, hogy a vezérkarnál, [és a] Honvédelmi Minisztériumból mindenki eltűnt, senki sem akart felelősséget vállalni. A vezérkar hadműveleti osztályában csupán Olgyay Károly[12] vezérkari alezredes maradt. Budaörsnél Gömbös, Nagy Pál alakulatai IV. Károly hadseregét visszaűzte [sic!], az „ex"-királyt az antant hatalmak Madeirára száműzték, ahol rövidesen meg is halt.

A Monarchia helyreállítására irányuló propaganda vezetését Zita „ex"-királynő,[13] majd fia, Ottó[14] vették át. Utóbbi magyar papi nevelésben részesült. Zita családjával egy ideig Európában tartózkodott, végleges székhelyét azonban az Egyesült Államokba helyezte át. Összeköttetésben maradt szentszéki, magyar katolikus egyházi, arisztokrata legitimista (Sigray, Csekonics,[15] Cziráky), nyugállományú magyar katonai körökkel (csíkbánfalvi Keresztes Artúr nyugállományú vezérőrnagy,[16] lakott Budapest Ugocsa utca). Ottó az Egyesült Államokban megnősült, elvett egy gazdag amerikai nőt, akinek a révén pénzügyi, gazdasági, politikai vezető körökkel került érintkezésbe. Közöttük megindult az Osztrák-Magyar Monarchia helyreállítására irányuló intenzív propaganda. Végrehajtói voltak a Habsburgok: Ottó, Róbert[17] és fivére, Zita és leánya Adelhaide.[18] Utóbbi a 2. világháború idején Roosevelt[19] elnök mellett, mint titkárnő teljesített szolgálatot. Feladata volt Roosevelt megnyerése

az Osztrák-Magyar Monarchia helyreállítása gondolatának. Azon amerikaiak közül, akik a Habsburg propaganda szolgálatába állhattak, ismertebbek: John Foster [Dulles][20] és Allan Dulles,[21] Montgomery[22] volt budapesti követ, Schott külügyi hivatali osztályfőnök,[23] Vanderbergh,[24] Robertson[25] szenátorok, Coudahay[26] volt varsói nagykövet, a Vanderbiltek, Spellmann[27] New York-i hercegérsek, Clay tábornok,[28] Atkinson követségi titkár, Gilmore, Cheedle vezérkari ezredesek stb.

1937/1938 telén Benešék[29] érezve az Anschluß közeledését, kacérkodtak egy Ausztria-, Magyarországgal való megegyezés gondolatával. Beneš e célra a cseh legitimistákat – Thun-Hohenstein, Harrach, Hardegg, Kinsky, Orssich, Schallenberg-Krassl grófok, Lobkowitz herceg – is bekapcsolta. Hodzsa Milán[30] csehszlovák miniszterelnök 1937/1938 telén Bécsben hivatalos látogatást tett, ahonnan azonban már ama meggyőződéssel tért vissza, hogy az „Anschluß" elkerülhetetlen. Mint prágai magyar katonai attasét 1938 február közepén búcsúkihallgatáson fogadott Beneš köztársasági elnök. Egy órán belül a következőket adta elő: „Mint magyar katonai attasé tudom, hogy Csehszlovákia felkészült egy háborúra. Erején felül is fegyverkezett, határain erődítéseket létesített. Beneš tehát nem egy kitörő háborútól félt, melyet hatalmas szövetségeseivel biztosan meg fog nyerni, hanem az azt követő zűrzavaros állapotoktól. A szociális forradalmak évszázadát éljük, a háború után ezek kifejlődése és behatása kiszámíthatatlan. A közös veszéllyel szemben meg kell, hogy találja Csehszlovákia és Magyarország a közeledés útját. Hiszen a csehszlovák és magyar nép számtalan jó tulajdonságaival kiegészíti egymást. Csehszlovákia – idővel, amint a kölcsönös bizalom helyreáll – nem zárkózik el egyes kisebb határkiigazításokkal [kapcsolatban] sem." Amint a kihallgatásról Wettstein János[31] követnek jelentést tettem, az már tudott a közeledési szándékról, amit vele dr. Hodža Milán miniszterelnök közölt.

Budapestre való visszatérésem után Horthyhoz rendeltek kihallgatásra. Neki Beneš szavait jelentettem. Horthy a következőket mondta: „A csehekkel nem tárgyalok, az egy megbízhatatlan nép. Már döntöttem, hogy kitartok a német külpolitika mellett, a német megbízható szövetséges. A szomszédok közül nagyra becsülöm a jugoszláv népet, mely egyenes, nyílt ellenség." Hasonló módon nyilatkozott előttem Kánya Kálmán[32] külügyminiszter is.

A cseh közeledést felkapták a magyar legitimisták, a klérus, amely e révén reményt táplált a Habsburgok visszatérésére. Horthynál a csehekkel való megegyezés érdekében foglaltak állást: [gróf – áthúzva] Bethlen István,[33] Sigray, Csekonics, Cziráky, Pongrácz Jenő[34] grófok, a nagyipar (Aschner,[35] Buday-Goldberger[36]) képviselői, Serédy Jusztinián[37] hercegprímás.

Rövidesen ezután részt vettem Kobr Miklós[38] budapesti csehszlovák követ villásreggelijén, ahol asztalszomszédaim Forgách grófné, Tisza Kálmán grófok voltak. Mindkettő élénk híve a cseh közeledésnek. Forgách grófné (lakott VII. Múzeum körút 19.) mint szlovák határmenti kettősbirtokos rá akart beszélni, hogy ismételten jelentkezzem Horthynál kihallgatáson, és interveniáljak a csehekkel való megegyezés érdekében. Mivel Horthy felfogását az ügyben jól ismertem, ezt az utat nem tartottam célravezetőnek, újból kihallgatást nem kértem.

1941-ben a berni konzulátuson mint tisztviselő működött Sillay[39] alezredes, hírszerző szakszolgálatos tiszt. Ez jelentéseit hozzám, mint [az] akkori 2. vkf. osztályvezetőhöz intézte. Emlékezetem szerint Sillay jelentést tett dr. Hodzsa Milán volt csehszlovák miniszterelnök, aki akkor az Egyesült Államokban élt, Svájcban osztrák, cseh, bajor legitimistákkal folytatott megbeszéléseiről. A tárgyalásokba Sidor

vatikáni szlovák követ is bele volt vonva. Megbeszélések tárgyát képezte egy osztrák-magyar-cseh-bajor Monarchia létrehozatala. Magyar részről Hodzsa Wettstein János berni követtel is összejött légyen.

1942 áprilisában Szombathelyi vezérezredes, a vezérkar főnöke kíséretében Cavallero[40] hadseregtábornok, olasz vezérkari főnök meghívására részt vettem egy római hivatalos látogatáson. Szombathelyit és kíséretét ez alkalomból XII. Pius[41] pápa is fogadta. Szombathelyi magánkihallgatáson mintegy egy órát töltött a pápánál. Addig a kíséret többi tagja: Vörös János, Németh József,[42] Ujszászy István vezérőrnagyok, Sibrik György ezredes,[43] Lieszkovszky Pál alezredes[44] parancsőrtiszt, Szombathelyiné, Apor Gábor szentszéki magyar követ, Parcher Félix követségi titkár[45] és Parcher Félixné kíséretében az előszobában várakozott. Majd Szombathelyi a küldöttség valamennyi tagját bemutatta a pápának. A bemutatás a szokásos formalitások közepette – háromszori térdhajlítás, gyűrűcsók – zajlott le. A pápa a küldöttségnek beszédet tartott, hangsúlyozta, hogy a béke létrehozásán fáradozik a „keresztény" államok között. Beszélt magyarul „Éljen Magyarország, Mária országa!" fejezte be, mely szavakat 1938-ban Budapesten az eucharisztikus kongresszuson, ahol elődjét, mint Pacelli bíboros államtitkár képviselte, tanulta. Maglioni[46] politikai államtitkár a küldöttségnek nála tett látogatásakor szintén hangsúlyozta, hogy a Szentszék a „keresztény" országok között[i] béke létrehozásán működik. Szombathelyi a pápával való megbeszéléseiről a vonatban, hazafelé tájékoztatott. „A pápa célja a 'keresztény' országok megbékéltetése, hogy azok együttesen fordulhassanak [egy] 'keresztes hadjárat' keretében a közös ellenség, a 'bolsevizmus', a Szovjetunió ellen. Azonkívül szívesen látná a Duna-völgyben a Habsburgok vezetése alatt álló 'nagy katholikus monarchiának', mely Bajorországból, Ausztriából, Cseh- és Magyarországból állna, kialakulását. Szombathelyi közreműködését kérte, hogy a német hadseregben a lelkészi szolgálat intenzívebbé tétessék."

1943 tavaszán jelentette a külügyminisztériumnak Apor Gábor szentszéki követünk, hogy a Vatikánban Spellmann[47] New York-i, Faulhaber[48] müncheni, Innitzer[49] bécsi hercegprímások és a magyar klérus bevonásával (dr. Luthor János szentszéki tanácsos[50]) egy Duna-völgyi Katholikus Monarchia létrehozásának ügyében tárgyalások folynak. Következményként főleg Nyugat-Magyarországban a katholikus papság részéről fokozott legitimista propaganda nyilvánult meg, mely ellen a magyar kormány semminemű intézkedést nem tett.

1943. nyarán jelentette a szombathelyi csendőrkerületi parancsnokság a belügyminisztériumban, hogy Nyugat-Magyarországon egy amerikai katonai repülőgépből leugrott Habsburg Róbert főherceg, aki egy svéd gróf álnéven [sic!] heteket töltött gróf Cziráky József dénesfai kastélyában. A jelentés tartalmát közöltem Kállay miniszterelnökkel, aki már akkor „szintén hallott" az esetről. Kállay szerint Habsburg Róbert magyar és osztrák legitimistákkal tárgyalt Dénesfán. Később Kállay felmutatta nekem Czirákynak egy hozzá írt levelét, mely szerint látogatója tényleg egy svéd gróf volt. Habsburg Róbert Adelhaiddal együtt legutóbb 1938-ban utazott át magyar területen (?). Tény az, hogy 1943. nyarán és őszén amerikai katonai repülőgépek Ausztria területe felett Habsburg monarchista propagandát tartalmazó röpcédulát szórtak.

1943 augusztusában Apor Gábor szentszéki követünktől a külügyminisztériumba jelentések érkeztek, melyek beszámoltak azon háború utáni angol-amerikai tervekről, hogy a közép-kelet-európai államokat egy Szovjetunió ellenes tömbben kívánják összevonni. Apor hozzáfűzte még, hogy a pápa szoros összeműködést kíván

a „nagy katholikus Duna-völgyi Monarchia és a közép-kelet-európai államtömb között. Utóbbiban Lengyelország is részt venne, ezen működik a londoni lengyel emigráns kormány és Hlond varsói bíboros hercegprímás. Megemlítette Apor, hogy az angolszászok a háború utánra egy, a bolsevizmus ellen irányuló erős Magyarországot és Romániát kívánnak.

A magyar kormány közölte Apor útján a Szentszékkel, hogy Magyarország szívesen részt venne a közép-kelet-európai államok tervezett blokkjában.

1943 őszén néhány napot Budapesten töltött gróf Schallenberg-Krassl Herbert[51] [az] egyik vezető csehországi legitimista. Schallenberg-Krassl-t még prágai katonai attasé koromból ismerem, ahol XVII. Oržechovska ulica cím alatt lakott. Vele Budapesten ez alkalomból a Negresco kávéházban találkoztam. Előadta, hogy amerikai politikai és gazdasági körök a Vatikán közreműködésével a háború utáni időkre egy Osztrák-Magyar Monarchia létesítését kívánják. A kiépítést Ausztriára alapozzák, melyet biztosan angolszász csapatok szállnak meg, és amely nincs annyira exponált helyzetben, mint Magyarország. E tényt megerősítette előttem csíkbánfalvi Keresztes Arthúr nyugállományú vezérőrnagy, akit 1943 nyarán Budapest Ugocsa utcai lakásán látogattam meg. Schallenberg hozzáfűzte közléséhez még, hogy az osztrák legitimisták egyik vezetője, Mirbach gróf, rokonságban áll Lucius Clay amerikai tábornokkal, akinek a háború utáni Európában egy katona-politikai beosztást szánnak.

Fentieket annak igazolására közlöm, hogy a 2. világháború alatt és után bizonyos amerikai körök Habsburg-barát monarchisztikus szervező munkát folytattak, mely hivatva volt a Duna-völgy népeinek demokratikus kialakulását veszélyeztetni.

1948. augusztus hó 25-én

Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Az Osztrák-Magyar Monarchia 1918 novemberében szűnt meg az általános háborús kimerültség és a társadalmi, nemzeti feszültségek miatt. Az arcvonalak október végén kezdődő felbomlása után november 4-én életbe lépett a padovai fegyverszünet, amely véget vetett a fegyveres küzdelemnek. Közben a Monarchia utódállamaiban nemzeti kormányok alakultak. Magyarországon az őszirózsás forradalmat követően október 31-én Károlyi Mihály (Budapest, 1875. 03. 04. – Vence/Franciaország, 1955. 03. 19.) grófot nevezték ki miniszterelnöknek, aki november 16-án kikiáltotta a Magyar Népköztársaságot. IV. Károly november 13-án kiadott eckartsaui nyilatkozatában lemondott részvételéről az államügyek intézésében, és kötelezte magát arra, hogy elismerje a Monarchia nemzetei által választott államformát. A trónról és jogairól azonban nem mondott le, amely formailag lehetővé tette, hogy megkíséreljen visszatérni a magyar trónra. (Az osztrák köztársaság 1919. 04. 03-án megfosztotta császári trónjától.)

2 IV. KÁROLY – a Habsburg-Lotharingiai házból származó Károly Ferenc József főherceg (Persernbeug/Ausztria, 1887. 08. 17. – Funchal/Madeira [Portugália], 1922. 04. 01.), Ottó (Graz, 1865. 04. 21. – Bécs, 1906. 11. 01) főhercegnek, Ferenc Ferdinánd (Graz, 1863. 12. 18. – Sarajevo, 1914. 06. 28.) trónörökös öccsének fia. Nagybátyja meggyilkolása (1914) után trónörökös, I. Ferenc József halála (1916. 11. 21.) után I. Károly néven osztrák császár, III. Károlyként cseh, IV. Károlyként magyar király. A Monarchia összeomlása után emigrációban élt, 1921-ben kétszer is sikertelen kísérletet tett magyarországi hatalmának visszaszerzésére. Kísérletének bukása után az első világháború győztes nagyhatalmai családjával Madeira szigetére száműzték.

3 LEHÁR Antal (Anton) (Sopron, 1876. 02. 21. – Bécs, 1962. 11. 12.) (osztrák) nemes, báró, hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata vezérőrnagy. Lehár Ferenc (Komárom, 1870. 04. 30. – Bad Ischl, 1948. 10. 24.) zeneszerző öccse. Az első világháborúban gyalogsági tisztként szolgált. A Monarchia összeomlását követően osztrák területen (Feldbach térségében) szabadcsapatot szervez, amely később a Nemzeti Hadsereg kontingensét képezte. A Tanácsköztársaság bukásától 1921 áprilisáig a szombathelyi katonai körlet (illetve közben egy ideig hadosztály) parancsnoka. Aktív legitimistaként mindkét királypuccskísérlet tevékeny részese. IV. Károly második visszatérési kísérletekor nyíltan a király mellé állt, aki 1921. 10. 21-én honvédelmi miniszterré és vezérőrnaggyá nevezte ki. A puccskísérlet bukása után Csehszlovákiába menekült, később Ausztriában, illetve Németországban telepedett le.

4 SIGRAY Antal (Ivánc, 1879. 05. 12. – New York 1947. 12. 26.) gróf, felső- és alsósurányi, nagybirtokos, legitimista politikus. Tanulmányait Angliában és Budapesten végezte. 1904-től főrendiházi tag. 1919-ben Bécsben az Antibolsevista Comité egyik vezetője. A Friedrich-kormány Nyugat-Magyarország főkormánybiztosává nevezte ki. A második királypuccs alkalmával, 1921 októberében csatlakozott IV. Károlyhoz. Habsburg Ottó – nagykárolyi gróf Károlyi József (Budapest, 1884. 11. 08. – Budapest, 1934. 09. 10.) halála után – őt bízta meg a magyarországi legitimista politika irányításával. 1904-től 1918-ig főrendiházi tag. 1920-tól 1939-ig keresztény ellenzéki programmal nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő. 1939-től a 1944-ig a felsőház tagja. Szembeszállt a zsidótörvényekkel. 1943. 12. 14-én ott fellépett Magyarországnak a háborúból való kilépése és a békekötés mellett. 1944. 03. 19. után a németek Mauthausenbe deportálták. Az ottani koncentrációs táborban szerzett betegségében halt meg.

5 CZIRÁKY József (Sárosd, 1883. 06. 11. – Dénesfa, 1960. 08. 10.) gróf, cziráki és dénesfai, dr., nagybirtokos, legitimista politikus. Jogi tanulmányainak befejezése után a Nádasdy-huszárezred tisztje, majd kilépett a hadseregből, visszavonult birtokaira. Sopron vármegye főispánja, örökös felsőházi tag, az aranygyapjas rend lovagja, a Nemzeti Kaszinó egyik igazgatója. 1917-ben rövid ideig Sopron város és megye főispánja, a Wekerle-kormány idején lemondott, s dénesfai birtokán gazdálkodott. Miután 1917-ben feleségül vette Andrássy Ilona grófnőt, Károlyi Mihály sógora lett. A Horthy-éra kezdetén Vas megye főispánja (1920. február – 1921. október), Nyugat-Magyarország kormánybiztosa. A második királypuccs idején az ő birtokán szállt le IV. Károly repülőgépe (1921. 10. 20.). A nemzetgyűlési pótválasztáson a szombathelyi kerület pártonkívüli képviselője (1922–1927), a felsőház újjászervezésétől annak tagja (1927–1944). Ő volt királyi család magyarországi birtokainak vagyonkezelője.

6 MIKES János (Zabola, 1883. 10. 20. – Répceszentgyörgy, 1945. 03. 28.) gróf, zabolai, dr., római katolikus főpap. 1911-től 1935-ig szombathelyi megyés püspök. 1918 februárjában a Berinkey-kormány rendeletére internálták, a Tanácsköztársaság idején a budapesti Gyűjtőfogházban raboskodott. 1919 után a legitimista mozgalom egyik erőssége. 1935-ben betegsége miatt nyugalomba vonult, 1936-tól haláláig selimbriai címzetes érsek, magyar királyi titkos tanácsos.

7 Helyesen *BOROVICZÉNY* Aladár (Jalkovec kastély/Varasd megye, 1890. 07. 04. – Marau/Ausztria, 1963. 04. 15.) báró, kisvárdai, legitimista politikus, IV. Károly kabinetirodájának utolsó főnöke. Jogi tanulmányait Kassán, Párizsban és Kolozsvárott végezte. Boszniában kormányzósági hivatalnok. Az első világháború kitörésekor tartalékos főhadnagy, majd a szarajevói kormányzóság tisztviselője. Bécsbe rendelése után 1917/18-ban a közös Külügyminisztérium politikai osztályának tisztviselője, majd 1918/19-ben felszámoló a Külügyminisztériumban. 1919–20-ban a Nemzeti Hadsereg tagja, 1920/21-ben a vatikáni magyar követség ügyvivője. IV. Károly király tanácsadója volt hazatérési kísérletében, a második királypuccs idején letartóztatták (1921. október), s kéthavi fogság után engedték szabadon. 1945-től Ausztriában élt. A „királypuccsokról", IV. Károly és Horthy kapcsolatáról részletesen lásd **Boroviczény, Aladár:** *A király és kormányzója,* (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1993).

8 IV. Károly első visszatérési kísérletére 1921. 03. 26. – 04. 05. között került sor. A király nagyszombaton hamis spanyol útlevéllel, jól ismert bajuszát leborotválva Svájcból váratlanul megjelent Szombathelyen, majd március 27-én Budapestre utazott, hogy rávegye Horthy kormányzót az államfői jogok átadására. Horthy ettől diplomatikusan elzárkózott, arra hivatkozva, hogy a szomszédos államok a Habsburg-restaurációtól tartva mozgósítottak, az antant nagyhatalmak tiltakozásukat fejezték ki. A nemzetközi nyomás hatására IV. Károly végül április 5-én vasúton elhagyta az országot. Menetét végig lelkes hívei és a szombathelyi katonai körlet katonái kísérték (akik között ott lehetett a fiatal Ujszászy is). Noha a szerelvény valóban Szentgotthárdon keresztül hagyta el az országot, de Ujszászy „átadásra" vonatkozó kijelentése nehezen értelmezhető, hiszen az első királypuccs alkalmával még demonstratív eszközökhöz sem kellett folyamodni, hogy IV. Károly eltávozzon. Boroviczény emlékiratában (lásd a 7. sz. jegyzetet) nem említi Ujszászy nevét.

9 HEGEDŰS Pál (Debrecen, 1861. 06. 04. – Budapest, 1944. 11. 10.), hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1913. 07. 10-től ezredes, 1917. 06. 15-től vezérőrnagy. Az első királypuccs alatt, Lehár An-

talt váltva, 1921 áprilisában kinevezték a szombathelyi katonai körlet parancsnokává. Bár Szombathelyre Horthyék küldték, „kétkulacsos" politikát folyatott, és a tőle várt intézkedéseket (a király mihamarabbi távozása, Lehár leváltása) felemás módon, inkább a királynak kedvezve hajtotta végre. A második királypuccs idején, 1921 októberében a királyi csapatok parancsnoka volt.

10 GÖMBÖS Gyula (Murga, 1886. 12. 25. – München, 1936. 10. 06.), vitéz, nemes jákfai, hivatásos katonatiszt, politikus. Az első világháborúban vezérkari századosi rendfokozatot ért el. 1919 februárjában megalakítja a Magyar Országos Véderő Egyesületet (MOVE), a szegedi ellenkormány hadügyi államtitkára. 1920-tól haláláig a parlament tagja. 1922-ben a Bethlen–Nagyatádi Szabó-féle Egységes Párt ügyvezető elnöke lett. 1923-ban kilépett, majd megalakította a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot, egyúttal ellenzékbe vonult. 1928-ban visszatért az Egységes Pártba és szeptember 7-től honvédelmi államtitkár, majd 1929. 10. 10-től (1936. 09. 02-ig) honvédelmi miniszter. 1932. 10. 01-jétől 1936. 10. 06-ig miniszterelnök, egyben a Nemzeti Egység Pártja (NEP, 1932–1939) alapító pártvezére. Kísérletet tett egy fasiszta jellegű diktatúra bevezetésére. Túlzott hatalmi ambíciói miatt elvesztette Horthy bizalmát, lemondatását korai halála akadályozta meg. Részletes életrajzához, tevékenységéhez lásd **Gergely Jenő:** *Gömbös Gyula. Politikai pályakép,* (Budapest: Vince, 2001).

11 NAGY Pál (Sajósenye, 1864. 09. 10. – Budapest, 1927. 02. 10.), hivatásos katonatiszt, gyalogsági tábornok. 1910. 05. 01-jétől ezredes, 1914. 08. 15-től vezérőrnagy, 1917. 08. 17-től altábornagy, 1921. 05. 01-jétől gyalogsági tábornok. Az első világháborúban különböző gyalogdandárok, illetve gyaloghadosztályok parancsnokaként teljesített szolgálatot a keleti hadszíntéren és az olasz fronton. 1918–1919-ben a székely hadosztály 1. dandárjának parancsnoka. A Tanácshatalom bukása után a Nemzeti Hadsereg tisztje és a miskolci (1919. 08. 15-től), majd a budapesti (1921. 02. 01-jétől) katonai körlet parancsnoka lett. 1921. 06. 01-jén nyugállományba vonult. 1921 októberében a budaörsi csatában a IV. Károly király ellen küzdő kormánycsapatok parancsnoka. 1922. 01. 04. és 1925. 10. 27. között a honvédség főparancsnoka, ezt követően végleg nyugállományba vonult.

12 Vélhetően *OTTRUBAY* Károly (Arad, 1883. 02. 19. – ?), vezérkari alezredesről van szó.

13 ZITA Maria Adelgunda (Lucca/Olaszország, 1892. 05. 09. – Zizers/Svájc, 1989. 03. 14), Bourbon-pármai hercegnő. 1911-től Károly Ferenc József főherceg, a későbbi császár és király Károly felesége. 1916-tól osztrák császárné, magyar királyné.

14 HABSBURG Ottó, Otto von Habsburg-Lothringen (Villa Matholz bei Reichenau, 1912. 11. 20. –), politikus, közíró. Az utolsó Habsburg uralkodó, Károly osztrák császár és magyar király elsőszülött fia. Születésekor főherceg (királyi herceg) és trónörökös. 1922-től a Habsburg család feje, a legitimisták trónjelöltje. Náciellenes politikus. 1936-tól a Pán-Európai Unió tagja, 1940 és 1944 között washingtoni képviselője, 1973-tól a szervezet elnöke. Élt Spanyolországban, Belgiumban, Franciaországban, az USA-ban. 1954-től a bajorországi Pöchingben telepedett le, 1978 óta német állampolgár. 1961. 05. 31-én nyilatkozatban mondott le uralkodói jogairól. 1979-től 1999-ig a bajor Keresztényszociális Unió képviselője az Európa Parlamentben. Rooseveltte folytatott tárgyalásairól lásd **Juhász Gyula:** *Magyarország külpolitikája 1919–1945,* (Budapest: Atheneum, 1988), 378-385.

15 CSEKONICS Iván (Csitó, 1876. 12. 31. – 1951-ben eltűnt) gróf, dr., zsombolyai és janovai, földbirtokos, nyugállományú katonatiszt diplomata, a felsőház tagja. 1900-tól külügyi szolgálatban, 1918–1920-ban a magyar kormány varsói irodájának vezetője, 1920–22-ben varsói magyar követ. A hazai legitimista mozgalom egyik vezető egyénisége. 1931 és 1935 között a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt programjával képviselő. A két világháború között nagy szerepet játszott a magyar-lengyel kulturális és gazdasági kapcsolatok építésében. Széchenyi Károly gróf visszavonulása után a Magyar-Lengyel Egyesületek Szövetségének elnöke.

16 KERESZTES Artúr, nemes csíkbánfalvi (? 1879. 07, 15. – Vác, 1952. 04. 25.), hivatásos katonatiszt, nyugállományú vezérőrnagy.

17 HABSBURG Róbert (Robert Karl Ludwig Maximilian Michael Maria Anton Franz Ferdinand Joseph Otto Hubert Georg Pius Johannes Marcus d'Aviano von Österreich-Este) (Schönbrunn, 1915. 02. 08. – Bázel, 1996. 02. 07.), Ausztria-estei herceg. Károly trónörökös és Zita főhercegnő második fia. Spanyolországban nevelkedett, a löweni egyetemen állam- és közgazdaságtani doktorátust szerzett, majd Londonban dolgozott. A második világháború alatt a közös osztrák emigránspolitikát célzó törekvései elsősorban a szocialistákkal folytatott ellentétei miatt eredménytelenek maradtak. Az ötvenes évektől Brüsszelben bankárként tevékenykedett.

18 HABSBURG Adelhaid(e) (Hetzendorf/Ausztria, 1914. 01. 03. – Pöcking/Bajorország, 1971. 10. 03.) főhercegnő, Károly Ferenc József főherceg és Zita főhercegnő legidősebb lánya.

19 ROOSEVELT, Franklin Delano (New York, 1882. 01. 30. – Warm Springs/Georgia [USA], 1945. 04. 12.), amerikai demokrata párti politikus. 1933 és 1945 között az Egyesült Államok elnöke.

20 DULLES, John Foster (Washington D. C., 1888. 02. 02. – Washington D. C., 1959. 05. 24.) dr., nemzetközi jogász, amerikai köztisztviselő. Allen Welsh Dulles bátyja. Fiatal diplomataként az Egyesült Államok versailles-i béketárgyalási delegációjának jogi tanácsosa, utóbb a háborús kártérítési bizottság tagja. 1945-ben részt vett a San Franciscó-i konferencián, az ENSZ alapító okmánya fogalmazványának egyik kidolgozója. 1946, 1947 és 1950-ben az USA delegátusa az ENSZ közgyűlésen. A korai hidegháború egyik ideológusa, a republikánus párti Dwight D. Eisenhower (Denison/Texas, 1890. 10. 14. – Washington D. C., 1969. 03. 28.) elnöksége (1953–1961) alatt az Egyesült Államok külügyminisztere (1953–1959), katonai szövetségek (NATO, ANZUS, SEATO) támogatója, életre hívója.

21 Helyesen DULLES, *Allen* Welsh (Watertown, New York, 1893. 04. 07. – Washington D. C., 1969. 01. 30.), diplomata, kormánytisztviselő. J. F. Dulles külügyminiszter öccse, 1942 és 1945 között az amerikai Stratégiai Szolgálatok Hivatala (Office of Strategic Services – OSS) európai divíziójának vezetője (berni állomáshellyel). A Központi Hírszerző Ügynökség (Central Intelligence Agency – CIA) létrehozása (1947 szeptember) után a CIA egyik vezetője, 1953-tól 1961-ig a szervezet igazgatója. A Kennedy-gyilkosságot kivizsgáló Warren-bizottság tagja.

22 MONTGOMERY, John Flournoy (Sedalia/Missouri, 1878. 09. 20 – Manchester-in-the Mountains/Vermont, 1954. 11. 07.) amerikai üzletember. A demokrata párt híveként és támogatójaként 1933. 06. 13-án az Amerikai Egyesült Államok budapesti rendkívüli követének és meghatalmazott miniszterének nevezték ki. 1941. 01. 23-án – miután kapcsolata Csáky külügyminiszterrel megromlott – lemondott állásáról és 1941 márciusában végleg elutazott Magyarországról. Utóda (1941. 05. 20. – 12. 13.) Herbert Clairborne PELL (New York, 1884. 02. 16. – Párizs, 1961. 07. 17.) lett. Montgomery magyarországi tevékenységének részleteire lásd *Roosevelt követe Budapesten. John F. Montgomery bizalmas politikai beszélgetései 1934–1941* (kiadja **Frank Tibor),** (Budapest: Corvina, 2002). Montgomery visszaemlékezése: *Magyarország a vonakodó csatlós,* (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1993).

23 SCHOTT, William W. (?–?), volt tengerésztiszt, amerikai diplomata, 1938-tól a budapesti amerikai követség másodtitkára.

24 VANDERBERGH, X. (?–?), szenátor (USA) – nincs adat.

25 ROBERTSON, X. (?–?), szenátor (USA) – nincs adat.

26 COUDAHAY, X. (?–?), varsói követ (USA) – nincs adat.

27 SPELLMANN, Francis Joseph (Whitman, Massachusetts, 1889. 05. 04. – New York, 1967. 12. 02.), bíboros. 1916-ban szentelték pappá, 1922-től a bostoni egyházmegye kancellárja, 1932-től segédpüspöke. 1939. 04. 15-től a New York-i egyházmegye 9. püspöke, 6. katolikus érseke, 1939. 12. 01-jétől az amerikai katonai szolgálatok érseke. 1946. 02. 18-tól bíboros.

28 CLAY, Lucius du Bignon (Marietta/Georgia [USA] 1897. 04. 23. – Chatham/USA, 1978. 04. 16.), katonatiszt, tábornok. Az Egyesült Államok hadseregében anyagi vezérkari tisztként szolgált. 1944. 01. 01-jétől a Szövetséges Expedíciós Erők Összevont Főparancsnokságán (Supreme Headquarter Allied Expeditionary Force – SHAEF) mint az ellátási ügyek főnöke teljesített szolgálatot. 1944 végén a háborús mozgósítással és ellátással foglalkozó hivatal igazgatóhelyettese lett. A háború után a Németországi Amerikai Megszállási Zóna kormányzóhelyettese volt, majd 1947-től a Németországot megszálló amerikai csapatok vezetője. 1949-ben nyugállományba került.

29 BENEŠ, Eduard (Kožlány, 1884. 05. 28. – Sezimovo Ustí, 1948. 09. 03.) dr., cseh politikus. Az első világháború alatt az emigráció egyik vezetője, a Monarchia felbomlasztásáért folytatott külföldi propaganda legfőbb irányítója, a Csehszlovák Köztársaság megteremtésének szorgalmazója. 1918–1935 között csehszlovák külügyminiszter, 1920–1921-ben egyben kormányfő is. Külügyminiszterként jelentős szerepe volt a Magyarország sakkban tartására létrehozott kisantant kialakításában. Tomás Garrigue Masaryk (Hodonín[Göding]/Morvaország, 1850. 03. 07. – Lány, 1937. 09. 14.) halálát követően 1937-től köztársasági elnök, a müncheni egyezmény után, 1938. 10. 05-én lemondott és Londonba emigrált. 1940. 06. 23-án vezetésével, Londonban alakult meg a csehszlovák emigráns kormány. 1945. 05. 16-án tért haza Prágába, szovjetbarát politikát folytatott. Hírhedt német és magyarellenes intézkedések fűződnek nevéhez („beneši dekrétumok"). A kommunista hatalomátvétel után 1948. 06. 07-én lemondott. Rejtélyes körülmények között, hivatalosan agyvérzésben halt meg.

30 Helyesen *HODŽA* Milan (Szucsán/Sučany, 1878. 02. 01. – Clearwater/USA, 1944. 06. 27.) dr., jogász (cseh)szlovák agrárpárti politikus. 1905 és 1918 között a Szlovák Nemzeti Párt képviselője

a magyar parlamentben, e párt elnöke. Az első világháború végén Csehszlovákiát képviselte Budapesten, tagja lett a prágai forradalmi Nemzetgyűlésnek, majd ezt követően minden választáskor képviselővé választották. Több kormányban földművelődésügyi, unifikációs illetve iskolaügyi miniszter, csehszlovák miniszterelnök: 1935–1938. Az ország széthullásakor Franciaországba emigrált, majd 1941-ben az USA-ba távozott.

31 WETTSTEIN János (Budapest, 1887. 06. 20. – Locarno/Svájc, 1972. 10. 21.) báró, dr., westersheimi, diplomata. 1919/20-ban a párizsi béketárgyalásokon a magyar delegáció titkára. 1925-től a berlini magyar követség tanácsosa, 1933-ban ideiglenes ügyvivője. 1933 és 1939 között a prágai magyar követség (a német okkupáció után főkonzulátus) vezetője, majd 1943. 12. 31-i nyugdíjazásáig a berni magyar követség vezetője volt. A háború után nem tért haza Svájcból, Asconában élt, ott is van eltemetve.

32 KÁNYA (1926-ig Kánia) Kálmán (Sopron, 1869. 11. 07. – Budapest, 1945. 02. 28.) kányai, diplomata, politikus. 1910-től szolgált a közös Külügyminisztériumban, 1913–1918 között a Monarchia mexikói követe volt. 1920. 05. 22-től a Külügyminisztérium főtitkára, illetve a külügyminiszter állandó helyettese lett. 1925. 10. 05. – 1933. 01. 10. között Magyarország berlini követe volt, majd 02. 10-től a Gömbös-, Darányi- és az Imrédy-kormány külügyminisztere 1938. 11. 28-i lemondásáig. Megpróbált a németbarát irányvonal hívei és az angolszász orientáció között egyensúlyozni. Német nyomásra kellett távoznia a magyar külügyek éléről. Lemondását követően részt vett a Felsőház munkájában mint a külügyi bizottság elnöke. A német megszállás után a GESTAPO letartóztatta, a nyilas hatalomátvétel után Sopronkőhidára vitték, de tekintettel súlyos betegségére 1944 decemberében szabadon bocsátották.

33 BETHLEN István (Gernyeszeg, 1874. 10. 03. – Moszkva, 1946. 10. 05.), gróf, bethleni, államférfi, 1921. 04. 14-től 1931. 08. 24-ig Magyarország miniszterelnöke. Erdélyi arisztokrata, 1919-ben a bécsi Antibolsevista Comitté vezetője. A nevéhez fűződő politikai rendszert (bethleni konszolidáció) tekintélyuralmi, parlamentáris és önkormányzati vonások jellemzik, külpolitikájában a békés revízióra, s ehhez a magyar-német és a magyar-olasz kapcsolatok fejlesztésére törekedett. 1925-ben a szegedi egyetem díszdoktorrá választja. 1926-ban a személyét is érintő frankhamisítási botrány kül- és belföldi visszhangját kellett leküzdenie. 1922 és 1932 között az Egységes Párt vezére, Az MTA tiszteletbeli tagja (1928–1945). 1931 08. 19-én – a gazdasági világválság hatására – lemondott a miniszterelnökségről (Horthy 24-én fogadta el a lemondást), de továbbra is jelentős szerepet játszott, mint a kormányzó egyik legbizalmasabb tanácsadója. Ő volt az első magyar politikus, akit Hitler kancellárként fogadott 1933. 03. 06–18. közötti, „magánemberként" tett németországi látogatásán. 1935-ben Gömbös Gyula miniszterelnökkel támadt ellentéte miatt kilépett az Egységes Pártból és ellenzékbe vonult. Az 1939-es választások után Horthy a felsőház örökös tagjává nevezte ki (május 9.). Az 1930-as évek második felében és a második világháború idején az alkotmányvédő és az egyoldalú német orientációt ellenző politikusok csoportjának vezetője. 1943–1944-ben egyik hangadója az angolszászok felé orientálódó konzervatív politikai áramlatnak, amely a rendszer átmentésére törekedett. Szerepet játszott a különböző különbéke-kísérletekben. 1944. 03. 19. után a GESTAPO elől bujkálni kényszerült. 1944. 12. 06-án önként jelentkezett Pécsett egy szovjet parancsnokságon. Házi őrizetbe került, majd 1945 márciusában a Szovjetunióba szállították, április elsejétől a moszkvai Butirka börtönben tartották fogva. Orosz fogságban, egy moszkvai börtönkórházban hunyt el. 1994. 06. 04-én hamvait hazaszállították, és június 17-én a Kerepesi úti temetőben helyezték örök nyugalomra. Részletes életrajzához lásd **Romsics Ignác:** *Bethlen István. Politikai életrajz*, (Budapest: Osiris, 2005).

34 PONGRÁCZ Jenő (Nagyvárad, 1890. 01. 21. – Budapest, 1966. 06. 07.) gróf, szentmiklósi és óvári, nagybirtokos. 1931 és 1939 között kormánypárti képviselő, a főrendiház (felsőház) örökös tagja. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) választmányi tagja, a GYOSZ ügyvivő igazgatósági tagja, az Alsó-fehérkörösi Ármentesítő, Belvízszabályozó és Vízhasznosító Társulat elnöke.

35 ASCHNER Lipót (Assakürt/Nyitra megye, 1872. 01. 27. – Budapest, 1952. 02. 06.), nagyiparos, kormánytanácsos. 1921-től az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. vezérigazgatója. Számos gazdasági szervezet, köztük a GYOSZ egyik vezetője. 1932-ben a gyár jelentős modernizációjának egyik elindítója. Az ő vezetése alatt teljesedett ki a Tungsram márka nemzetközi rangja. Üzeme dolgozói számára lakásokat, kultúrházat, sporttelepet, klubot (UTE), uszodát létesített. Az Újpest F. C. elnöke volt. A dachaui koncentrációs táborból Svájcba került, 1948-ban hazatért, haláláig az államosított gyárában is alelnöki állást vállalt.

36 BUDAY-GOLDBERGER Leó (Budapest, 1878. 05. 02. – Mauthausen, 1945. 05. 05.) báró, dr., budai, nagyiparos. A Goldberger textilgyár elnök-vezérigazgatója, számos ipari és gazdasági egyesület tagja, a GYOSZ igazgatója. 1935-től felsőházi tag. Gyárában ő vezette be először munkásnői számára az ingyenes csecsemőotthont és óvodát. 1944-ben nem követte Portugáliába menekülő, szabadságát a németektől vagyonnal megváltó rokonságát, önként csatlakozott a deportáltakhoz. Mauthausenben néhány nappal a tábor felszabadulása után az éhezés utáni túlevéstől halt meg.

37 Helyesen *SERÉDI* Jusztinián (Deáki/Pozsony megye, 1884. 04. 24. – Esztergom, 1945. 03. 29.), (világi neve Szapucsek György), bíboros, hercegprímás. Bencés szerzetes, nemzetközi hírű kánonjogász. 1920-tól a szentszéki magyar követség kánonjogi tanácsosa és a római bencés egyetem (Anselmina) jogtörténeti professzora. A magyar kormány ellenzése dacára a pápa 1927-ben kinevezte esztergomi érseknek, majd néhány hét múlva bíborosnak. Jelentős szerepe volt a jó magyar-szentszéki kapcsolatok kialakításában. Következetes konzervatív antijudaista, 1944-ben felemás módon fellépett a diktatúra és az 1944-es zsidóüldözés ellen, de nem volt hajlandó közös zsidómentő akciót szervezni a református és evangélikus egyházi vezetőkkel.

38 Helyesen KOBR, *Miloš*, 1933. 04. 20. – 1939. 03. 15. között a Csehszlovák Köztársaság budapesti követe.

39 Szóba jöhet SILLAY Jenő (Pécs, 1889. 07. 31. – ?.), hivatásos katonatiszt, címzetes vezérőrnagy (1943. 05. 20.). 1908. 08. 18-tól szolgált a honvédségben, gyalogostisztként részt vett az első világháború harcaiban. 1934-től a bújtatott 2. vkf. osztály DEF, később ipari alosztályán előadótiszt volt. 1941-ben a berni konzulátuson fedett hírszerző állományban teljesített szolgálatot, majd 1941. 12. 03-tól a soproni katonai honvédiskola parancsnoka. 1942. 03. 01-jén nyugdíjazták. 1943. 01. 01-jéig a 2. vkf. osztály DEF alosztályának vezetője volt. Vagy valószínűbben Sillay Béla (?, 1891. 06. 02. – ?) helyi alkalmazású alezredes (1938. 05. 01.)

40 CAVALLERO, Ugo (Casale, Monferato, 1880. 09. 20. – Frascati, 1943. 09. 13.), gróf, Olaszország marsallja (tábornagy). Az első világháborút követően, 1924–1928 között a Hadügyminisztérium helyettes államtitkára volt. 1938–1939-ben az olasz kelet-afrikai csapatok vezénylő tábornoka, majd 1940–41-ben az olasz Albánia Hadseregcsoport parancsnoka volt. 1941-ben kinevezték az olasz vezérkar *(Comando Supremo)* vezetőjévé. Az olasz fegyverszünetet követően letartóztatták. A fogságban levelet intézett Badoglióhoz, amelyben kifejtette, hogy sosem képviselt fasiszta nézeteket. Róma német megszállása után kiszabadították, majd – az időközben megtalált Badoglio-levél kapcsán – ismét eljárást indítottak ellene. A fogságban öngyilkosságot követett el.

41 XII. Pius – PACELLI, Eugenio (Róma, 1876. 03. 02. – Castel Gandolfo, 1958. 10. 09.), szentszéki diplomata, a római katolikus egyház feje (1939–1958). 1917-től címzetes érsek és müncheni nuncius, 1925-től berlini nuncius. 1929-től bíboros, 1936-tól államtitkár XI. Pius (Adrille Ambrogio Damiano Ratti; 1858–1939) pápa 1922–1939) mellett. E minőségében vett részt az 1938. 05. 25-29. között, Budapesten megrendezett XXXIV. Eucharisztikus világkongresszuson. 1939. 03. 02-án a bíborosi kollégium pápává választotta.

42 NÉMETH József (Dunaföldvár, 1888. 11. 28. – Csobánka, 1964. 09. 06.), vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1930–1932-ben a Hadiakadémián tanított harcászati ismereteket. 1932. 11. 01-jével a HM VI-7/ö osztályvezető-helyettese, majd 1933. 04. 01-jével vezetője. Közben Rómába nyelvtanfolyamra küldték, megfigyelőként részt vett az abesszin háborúban. 1936–1939 között a HM kiképzési osztályát vezette, majd 1939. 11. 01-jével kinevezték az 1. hegyi dandár, 1940. 12. 01-jével a honvéd törzstiszti tanfolyamok parancsnokává. Eközben a keleti hadjárat első hónapjaiban a német Dél Hadseregcsoporthoz vezényelték összekötőtisztnek. 1941. 10. 20-tól a Honvéd Vezérkar főnökének kiképzési csoportfőnöke lett. 1942. 11. 15-ével az I. hadtest parancsnokává, 1943. 11. 01-jével a honvédség gyalogsági felügyelőjévé nevezték ki. 1944. 08. 01-jével nyugállományba vonult. A háború után „igazolt"-tá nyilvánították.

43 SIBRIK György (Baden bei Wien, 1892. 09. 23. – Washington D. C. 1978. 07. 18.), vitéz nemes szarvaskendi és óvári, katonatiszt, ezredes. 1914. 10. 15-től szolgált a Magyar Királyi Honvédségben. 1927-ben a HM Elnöki B. osztályának, majd (1928-tól) a HM Elnöki D csoportjának beosztott tisztje. Az 1930-as évek elejétől szolgált a HM VI-2. osztályon, 1938 (?) – 1944 között az attasé alosztály beosztott tisztje. Nagy tapasztalattal rendelkezett az idegen államok katonai attaséival való kapcsolattartásban.

44 LIESZKOVSZKY Pál (Miskolc, 1900. 08. 23. – Budapest, 1978. 12. 26.), alezredes, katonatiszt. 1920. 08. 20-tól teljesített szolgálatot a lovasságnál. 1940–1941-ben a VIII. hadtestparancsnoksá-

gán szolgált segédtisztként, majd HM VIII. csoportfőnökségének előadótisztje lett. 1942–1944 között a Honvéd Vezérkar főnökségen mint 2. személyi segédtiszt teljesített szolgálatot. (Ujszászy – tévesen – parancsőrtiszti beosztást említ.) 1944. 10. 15. után a HM 40. osztályára osztották be előadónak. 1944. november-december folyamán segített lőszerhez juttatni a Magyar Diákok Szabadságfrontja elnevezésű ellenállási csoportot. 1945. 01. 15-ével személyi tartalékba helyezték a 4. huszár hadosztály állományában. 1945 márciusában betegjelentéssel a Szombathelyi kórházba került, amellyel 03. 28-án kitelepült Németországba. Amerikai hadifogságba esett. A háború után hazatért, 1946-ban „igazolt"-tá nyilvánították.

45 PARCHER Félix (Kassa, 1907. 04. 16. – Limerick/Írország, 1956. 05. 31.) ifj., dr., terjékfalvi, diplomata. 1935-től külügyminisztériumi szolgálatban mint második osztályú követségi titkár, szentszéki követségi titkár (1939–1943), 1944-ben aradi konzul, majd a Sztójay-kormány idején stockholmi ideiglenes ügyvivő. 1947-ben hotel-iskolát végzett Svájcban, majd 1950-től saját hotel-iskolát alapított és vezetett Írországban.

46 Helyesen *MAGLIONE*, Luigi (Casoria, 1877. 03. 02. – Róma, 1944. 08. 22.), vatikáni diplomata. 1920. 09. 01-jétől svájci, 1926. 06. 23-tól franciaországi apostoli nuncius, 1935-től bíboros. 1939. 03. 10-től haláláig szentszéki politikai államtitkár, a Vatikán „külügyminisztere".

47 Spellmann 1942/43-ban nyilvánvalóan nem lehetett Rómában.

48 FAULHABER, Michael von (Klosterheidenfeld, 1869. 03. 05. – München, 1952. 06. 12.), bíboros. Pappá szentelése után néhány évig a würzburgi egyetem magántanára, majd a strasssburgi egyetemen az ószövetségi stúdiumok professzora. 1910-től speyeri püspök, 1917-től müncheni és freisingi érsek, 1921-től a müncheni és freisingi egyházmegye főpásztora, 1921-től bíboros, a német katolicizmus egyik legkiemelkedőbb alakja a 20. század első felében. A nácizmus bírálója és ellenfele.

49 INITZER, Theodor (Neugeschrei bei Weipert/Észak-Csehország, 1875. 12. 25. – Bécs, 1955. 10. 09.), a bécsi egyházmegye érseke, bíboros. 1902-ben szentelték pappá. Káplán, majd a bécsi papi szeminárium prefektusa, utóbb rektorhelyettese. A bécsi egyetem magántanára, majd 1911 és 1932 között professzora, az újtestamentumi exegézis tanszékének vezetője, az egyetem rektora (1928/29). A Schober kormány szociális minisztere (1929/30). 1932. 09. 12-től bécsi érsek, 1933-tól bíboros, Dolfuss támogatója. Az elsők egyike volt, akik vészjelzéseket juttattak el a pápához a zsidók üldöztetéséről, sorsáról. A háború után sok támadás érte az Anschluss után a III. Birodalommal szemben tanúsított engedékeny álláspontjáért.

50 Helyesen *LUTTOR Ferenc* (Székesfehérvár, 1886. 03. 26. – Buenos Aires, 1953. 04. 28.) dr., teológus, diplomata. 1908-ban szentelték pappá, 1913-tól püspöki könyvtáros Veszprémben, egyben a *Veszprémi Hírlap* szerkesztője, pápai titkos tanácsos. 1928-tól a Szentszék melletti magyar királyi követség kánonjogi tanácsosa. 1929-től pápai prelátus, 1943-tól nagyváradi kanonok, a Pápai Magyar Intézet alapítója és vezetője 1944-ig. A háború után 1947-ben egyházi felettesei Argentínába küldték, ahol haláláig az ottani (katolikus) szórvány magyarság lelki gondozója.

51 SCHALLENBERG-KRASSL, Herbert (?–?) gróf, cseh legitimista – nincs adat.

11. MAGYARORSZÁG FELADATAI AZ 1942-ES DÖNTŐ HÁBORÚS ESZTENDŐRE

[4. füzet, oldalszámozás nélkül]

A Szovjetunió ellen viselt háború döntő – 1942 – esztendejében a III. Birodalom fokozott katonai, külpolitikai és gazdasági támogatást követelt hazánktól.

[A] katonai támogatás az ország teljes mozgósítására, minél több front egység és úgynevezett „rendfenntartó" hadosztály rendelkezésre való bocsátásában nyilvánult meg, hogy ezáltal minél több német erő szabaduljon fel a Baku, Stalingrád [Sztálingrád] környékén keresett döntés céljaira.

1941/1942 telén megjelent Budapesten egy, a „Központi fegyverhivatal" (Heereswaffenamt)[1] élén álló Thomas altábornagy[2] vezetése alatt álló német katonai bizottság. A delegáció tagjai közül névleg csak Becker repülő vezérőrnagyra[3] emlékszem. A bizottság az 1942 évben teljesítendő magyar katonai követelményekről tárgyalásokat folytatott Bartha Károly vezérezredes,[4] honvédelmi miniszterrel és Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnökkel, valamint a honvédelmi minisztérium és a vezérkar egyes osztályaival. Olyik tárgyaláson személyesen is részt kellett vennem. Thomas altábornagy beszédében kiemelte, hogy az 1942 a keleti arcvonalon a döntés éve, miért is Magyarországnak lényegesen fokoznia kell katonai és gazdasági teljesítményeit. A megbeszéléseken megállapodás jött létre, mely szerint 1942-ben a keleti arcvonalon fronterőként 10 könnyű,[5] 1 gépesített, 1 lovas, megszálló csapatként 6 hadosztállyal veszünk részt, 1 könnyű hadosztály ereje 6 zászlóalj, 6-9 üteg, 1 lovas században, 1 megszálló hadosztályé 4-6 zászlóalj, 1 lovas szakasz, 2-3 ütegben volt megállapítva. A hadrendszerűen mozgósított magyar hadosztály ereje 9-10 zászlóaljat, 1 lovas századot, 9-12 üteget tett ki. A „könnyű hadosztály" fogalmát direkt e célra teremtette Szombathelyi vezérezredes vezérkari főnök, hogy a rendelkezésre bocsátott magasabb hadműveleti egységek számában eredményesen versenyezhessünk Romániával. Magyar részről a megbeszélések során követendő kikötések hangzottak el, melyeket a németek elfogadtak:

1) A frontra küldött erőket 1942 tavaszán a németek fegyverzik fel könnyű tüzérséggel (értve voltak ezalatt a 10[,5] cm-es úgynevezett „Göring" tarackok[6]), páncélos, repülőgépanyaggal.

2) A megszálló hadosztályokat csak „rendfenntartó" célokra szabad felhasználni, tilos az arcvonalon reguláris harci célokra való bevetésük.

1941/1942 telén ugyancsak Budapesten tett látogatást Keitel tábornagy,[7] a német véderő főparancsnokság főnöke is. Jóváhagyta a Thomas-féle megbeszéléseket, hangsúlyozta, hogy Magyarországnak fokozottan részt kell venni 1942-ben a katonai szolgáltatásokban, célzást tett Romániára, mely 26 hadműveleti egységgel támogatta a keleti arcvonalon a III. Birodalmat, felszólította a honvédelmi minisztert és a vezérkar főnökét, hogy Clodius[8] német gazdasági kiküldött leendő budapesti tárgyalásait véleményökkel támasszák alá.

1942 márciusában a német főhadiszállásra utazott Vörös János vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnök és Mészöly Elemér vezérkari ezredes,[9] a hadműveleti osztály

vezetője, hogy ott Jodl vezérezredessel[10] a magyar hadsereg felvonulását és alkalmazását megbeszéljék.

1942 március-áprilisában befutott Magyarországba a beígért német hadianyag, de csak részben. Mintegy 60%-ban lövegek, 50%-ban a páncélosok, 30%-ban repülőgépek terén. Repülőgépanyagunk kiegészítésére rossz, silány olasz felszerelést kellett vásárolni. Részben ezt a célt szolgálta Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnök és Hellenbronth-Krantz Vilmos[11] vezérőrnagy 1942 áprilisában Rómában tett látogatása.

1942 áprilisában Kenyérmező-táborban német páncélos kiképző csoport alakult.

A magyar fronthadsereg[12] felvonulása Kursk [Kurszk] Dél- és Délkelet területén 1942 április-májusban történt meg. Hadseregparancsnok Jány Gusztáv vezérezredes,[13] vezérkari főnöke Rakovszky György vezérőrnagy,[14] I. a. hadműveleti vezérkari tiszt Kovács Gyula[15] vezérkari ezredes, I. b. hírszerző és kémelhárító vezérkari tiszt Újvárossy Dezső vezérkari őrnagy,[16] mellé beosztott szakszolgálatos tiszt Vecsey József alezredes[17] [volt]. Székhelye: Kurszk.

A fronthadosztályokat a II. (Székesfehérvár, parancsnok: Hennyey Gusztáv altábornagy),[18] a III. (Szombathely, parancsnok: Domaniczky Ödön altábornagy[19]), a IV. (Pécs, parancsnok:[20] Heszlényi József altábornagy[21]), a VII. (Miskolc, parancsnok: [Gyimesy] Gross Ernő altábornagy[22]), a VIII. (Kassa, parancsnok: Lakatos Géza[23] altábornagy) hadtestek kötelékéből állították össze.[24]

A megszálló (rendfenntartó) erők két csoportot, 1 nyugatit és 1 keletit képeztek.[25] A nyugati csoport parancsnoka a Kievben székelő Bakay Szilárd altábornagy volt és 4 hadosztályból állott, a keleti csoportot két hadosztály képezte, Charkow [Harkov] észak-nyugati területén vonult fel Olgyay Károly, majd Bogányi Károly altábornagyok[26] vezetése alatt. A rendfenntartó erők hadosztályokként egyes fontosabb vasútvonalak környékét biztosította [sic!]. Az alkalmazásukra vállalt kötelezettséget a németek nem teljesítették, őket szükségleteiknek megfelelően arcvonal harcokban is bevetették.

Az arcvonal hadsereget a német hadvezetőség általában Novi-Oskol [Novij Oszkol], Woronezs [Voronyezs] Észak területen 1942. június elején a délre kanyarodó német 2. hadsereg helyébe a Donra nyomta előre. Később a magyar hadsereg teljes mértékben megszállotta Kalatsch [Kalacs] ÉNY. területtől Voronyezs Északig a 200 kilométer hosszú Don kanyart. Északi szomszédja a német 4. páncélos hadsereg volt.[27] 1942 augusztusától e frontszakaszban már erősebb orosz ellentámadások nyilvánultak meg. A továbbiakban 1942 folyamán a magyar hadsereg feladata volt a Kalacs délnyugat területén csoportosuló Paulus német páncélos seregcsoport gyülekezésének és sztálingrádi előnyomulásának észak felé biztosítása, a Don mentén helyi támadásokkal orosz erők lekötése.

A továbbiakban – miután beosztásom, mint Államvédelmi Központ vezető, 1942. július 1-jével változott – a magyar hadsereg harcairól részletesen nem vagyok tájékoztatva. A Magyarországnak német részről szánt katonai szerepre vonatkozólag csak az alábbiakat jelenthetem:

1942. június 9-én a német főhadiszálláson voltam, hogy ott utódomat Vasváry József vezérkari ezredest, a 2. vkf. osztály vezetésében bemutassam. Ott Matzky német vezérőrnagy,[28] a hadsereg főparancsnokság „Idegen Hadseregek" osztályának vezetője, a helyzetről emigyen tájékoz[tat]ott: „1942. nyarán, őszén keleten a Volga, Don térségben a szovjet hadsereg megsemmisítése folytán a háború befejezést nyert. Az angolszász hatalmak a legjobb esetben 1943 őszén, de inkább 1944 nyarán lesznek azon helyzetben, hogy az 'európai erőd' ellen döntő támadást indíthassanak. Ennek elhárítására elegendő lesz a főleg mozgékonyan gépesítve tartott német véderő. A magyar hadsereg zöme leszerelhet mezőgazdasági munkák céljaira, Szovjet-Oroszországban csak részeire lesz szükség rendfenntartó feladatokra."

Az 1942. évre szóló hírszerző együttműködést Canaris tengernaggyal[29] szintén 1941/1942 telén beszéltem át. Részünkről fokozott felderítést kívánt Tito partizánjaival szemben a Balkánon, miért is Liszay Aurél alezredest,[30] mint hírszerző szakembert a belgrádi magyar konzulátuson osztottam be. Továbbiakban azt kérte, hogy a „Turáni" szövetség révén minél több német hírszerzőt csempésszünk be a Kaukázuson keresztül Baku, Armawir [Armavir], Sztálingrád területére. Végrehajtók voltak magyar részről Padányi Jenő vezérkari alezredes,[31] offenzív alosztályvezető, Mészáros egyetemi tanár, kultúrelőadó az ankarai magyar követségen, német részről dr. Deilus[32] szófiai, gróf Maragna-Redwitz[33] ezredes, bécsi „Abwehrstelle" vezetők.

1942 márciusában megjelent Budapesten Bentivegni vezérkari ezredes, a német DEF vezetője. Betegségem okozta távollétemben helyettesem, Kuthy László vezérkari alezredes[34] beszélte át vele közös frontigazolványok létesítését és a hadtáp területen a szökevények kölcsönös kiszolgáltatását.

Külpolitikai téren a III. Birodalom Magyarországtól támogatást kívánt Törökországban, Egyiptomban és Bulgáriában. [A] kapcsolatos részleteket Ribbentropp[35] külügyminiszter beszélte át Sztójay (Sztojakovics)[36] berlini magyar követtel. Ankarai követünk, dr. Vörnle János,[37] a külügyminisztériumtól utasítást kapott, hogy Papen[38] ottani német nagykövet politikáját mindenben támogassa. Hasonló feladatot kapott a vezérkar főnökétől Bartalis Kálmán vezérkari őrnagy,[39] sztambuli katonai attasénk, Rhade német altábornagy[40] támogatására.

Bárdossy László[41] külügyminiszter utasította Marossy[42] (Mengele) Ferenc kairói követünket, hogy Canarisszal közvetlen rádióérintkezést tartva, annak hírszerzését Egyiptomban az ottani japán követség bevonásával támogassa. Marossy rádiókészülékét távozása után a kairói japán követnek adta át.

Részben német ösztönzésre hajtotta végre Szombathelyi Ferenc vezérezredes, vezérkari főnök 1942 februárjában bulgáriai utazását. Célja volt megbeszélni a bolgár vezérkarral a Tito-ellenes összműködés előkészítését, rábírni a bulgárokat, hogy a Szovjetunió ellenes támadásban ténylegesen vegyenek részt. Szombathelyi kíséretében voltak: Bratanoff [Bratanov] vezérkari alezredes, budapesti bolgár katonai attasé, Vörös János, Németh József vezérőrnagyok, Ujszászy István vezérkari ezredes, a 2. vkf. osztály vezetője, Huszár Hugó alezredes[43] parancsőrtiszt. Szombathelyit Boris [cár][44] hosszabb magánkihallgatáson fogadta, megbeszéléseket folytatott a bolgár vezérkar főnökével és Michoff [Mihov] tábornok,[45] hadügyminiszterrel. Megállapodás jött létre a Tito partizánok ellen irányított közös hírszerzésben Kostoff [Kosztov] vezérkari alezredessel, a vezérkar 2. osztályának vezetőjével, a két vezérkar között létesítendő állandó rádió összeköttetésben, a kölcsönös tisztcserében, magyar részről hadi, vasúti sínanyag szállításokban. A bolgárok a Szovjetunió ellenes háborúban való aktív részvételi példázgatások elől kitértek, mint Hadzsi Petkoff [Petkov] altábornagy,[46] a vezérkar volt főnöke mondotta: „az oroszbarátságot a bulgár már az anyatejjel szívja magába". Ellenben – a német befolyástól függetlenül – szóbeli megegyezés történt Észak-Erdély és Dél-Dobrudzsa birtoklásának kölcsönös biztosítására.

Az 1942. évi német külpolitikai munkához tartozott állandó német-olasz diplomáciai és katonai bizottság létesítése a magyar-román függő, vagy vitás kérdések meg-

oldására. A diplomáciai bizottságot, mely Berlinben székelt, dr. Hencke[47] Andor külügyi államtitkár-helyettes vezette. A katonai bizottság, mely egy-egy német és olasz tisztből állott, Kolozsváron tartózkodott.[48]

A magyar részről nyújtandó gazdasági támogatást 1942-ben Clodius rendkívüli követ és kormánymegbízott és Nickl Alfréd[49] külügyminisztériumi osztályfőnök budapesti megbeszélései zárták le 1941/1942 telén. A németek fokozott gabona, zsír, olajszolgáltatásokat kívántak. Életbe lépett teljes egészében a Jurcsek[50] féle beszolgáltatási terv,[51] a Bácska termékeinek 50, a lispei olajforrások termelésének 75%-a Németországba vándorolt. Az almásfüzitői olajfinomítót német célokra bocsátották rendelkezésre.

1941/1942 telén létrejött egy német-magyar megállapodás, mely a Csepel-Horthy-ligeti repülőgépgyár német háborús célokat szolgáló Me–109, Me–110, Ju típusok előállítására vonatkozott. A megállapodást magyar részről Littay András vezérezredes,[52] a honvédelmi miniszter helyettese írta alá. A tárgyalásokat Hellenbronth (Krantz) Vilmos vezérőrnagy vezette.

Ugyancsak [a] német háborús célok szolgálatába állítottak több magyar hadiipari üzemet – többek között:

Magyar Optikai Művek (azelőtt Süss) – Budapest, XI. Csörsz utca;
Magyar Finommechanikai Művek (Gamma-Juhász testvérek[53]) – Budapest, Fehérvári út;
Magyar Fegyvergyár (azelőtt Frommer, igazgató Dammang András[54]) – Budapest, IX. Soroksári út;
Magyar Vagongyár – Győr;
a fűzfői állami lőszergyár és a
diósgyőri „MÁVAG" részei.

Említett üzemekben állandó német anyagátvevő bizottságok működtek, az ipari kémelhárítást részben a bécsi német Abwehrstelle közegei (gróf Marogna-Redwitz ezredes) vették át.

A kapcsolatos tárgyalásokat magyar részről halmaji Bór Jenő vezérőrnagy[55] vezette, aki magyar munkaerők – emlékezetem szerint 120 000 fő – Németországba való kiküldését is megbeszélte.

1948. augusztus hó 26-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Heereswaffenamt (HWA) – a német szárazföldi haderő fegyverzetügyi hivatala. 1920-ban a Hadügyminisztérium alárendeltségében hozták létre. Békeidőben a német szárazföldi haderő főparancsnokának, háborúban – 1939. 09. 01-jétől – a hadfelszerelés főnökének és a póthadsereg-parancsnokának (Chef des Heeresrüstung und Befelshaber des Ersatzheeres, Chef H. Rüst und B. d. E.) alárendeltségében működött. Feladata a szárazföldi haderő fegyvereinek, fegyverzetének és lőszerkészleteinek fejlesztése (1.), tömegtermelésének biztosítása (2.), alapkutatások (3.), valamint a kifejlesztett eszközök elnevezése (4.). A hivatalt többször átszervezték, 1944. 07. 07-én szervezete vezetési és kutatási törzsből, valamint hat hivatalcsoportból állt, személyi állománya elérte a 7000 főt. 1945. 01. 15-én a Walter Buhle (Heilbronn, 1894. 10. 26. – Stuttgart, 1959. 12. 28.) gyalogsági tábornok, a hadfelszerelés főnökének (1944. 12. 15-től a póthadsereg-parancsnoka külön beosztássá vált) utasítása értelmében a HWA-t Wehrmachtwaffenamt néven át kell szervezni, amelynek hatásköre így a német Véderő egészére kiterjedt volna. Az utasítást már nem tudták végrehajtani, a hivatal 1945. 04. 27-én megszűnt.

2 THOMAS, Georg (Forst/Lausitz, 1890. 02. 20. – Frankfurt am Main, 1946. 10. 29.), katonatiszt, német gyalogsági tábornok. 1935. 10. 01-jétől az OKH alárendeltségében lévő hadigazdálkodási törzs vezetője, majd 1939. 09. 01. – 1942. 11. 20. között a Hadigazdálkodási és Hadfelszerelési Hivatal főnöke. Mivel ellenezte a Szovjetunió elleni háborút, felmentették beosztásából. 1943. 01. 15-ével az OKW főnöke mellé osztják be, majd 1944. 08. 15-ével vezéri tartalékba helyezték. A Hitler elleni összeesküvésben érintett, ezért a háború utolsó hónapjait fogságban töltötte.

3 Valószínűleg BECKER, Wilhelm (Hanau, 1897. 10. 27. – Göttingen, 1964. 01. 09.), okleveles mérnök, német katonatiszt, altábornagy (1943. 07. 01.). 1938. 02. 01. – 1942. 10. 31. között a német Véderő Főparancsnokság (OKW) Hadigazdálkodási Hivatalának osztályvezetője, majd 1942. 11. 01-jével kinevezték az OKW Tábori-gazdálkodási Hivatalának vezetőjévé. 1944. 09. 18-án a Légierő Főparancsnokság (OKL) tábornokaként vezéri tartalékba helyezték.

4 BARTHA Károly (Budapest, 1884. 06. 18. – Linz, 1964. 11. 22.), vitéz nemes dálnokfalvi, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1938. 11. 15. – 1942. 09. 24. között az Imrédy-, a (második) Teleki-, a Bárdossy- és Kállay-kormányok honvédelmi minisztere, egyúttal szolgálaton kívüli viszonyba helyezték. 1939 márciusában elnyerte a magyar királyi titkos tanácsosi méltóságot. A második világháború végén nyugatra távozott, az 1950-es években vasútépítő mérnökként dolgozott Venezuelában. Később visszatért Európába és Ausztriában telepedett le.

5 Miután eldőlt, hogy Magyarország részt vesz az 1942-es német nyári offenzíva hadműveleteiben, elhatározták, hogy a gyalogdandárokat 1942. 02. 12-től fokozatosan könnyűhadosztályokká szervezik át. A könnyűhadosztály mint seregtest két gyalogezredből, egy fogatolt tábori tüzérezredből és a közvetlenekből állt. A gyalogdandárokhoz képest igyekeztek a nehézfegyverek számát növelni, s egy kerékpáros, egy huszár szakaszt, valamint egy kísérő könnyű tábori ágyús üteget szerveztek hadrendjükbe. A „könnyű" jelző azonban kellőképpen utalt arra, hogy e hadosztályok meg sem közelítették a német, illetve szovjet gyaloghadosztályok harcértékét. A magyar 2. hadsereg kötelékében kivonuló, három hadtest-parancsnokság alá szervezett kilenc könnyűhadosztály átlagos létszáma 13 000 fő volt, míg az Ukrajnában működő Nyugati és Keleti Megszálló Csoport parancsnokság alárendeltségében megalakuló könnyűhadosztályok (az 1942 március folyamán átszervezett 105., 102., 108., 121. és 124. gyalogdandárok) esetében ez a létszám 7000-8000 fő volt. Mivel a hadvezetés a könnyűhadosztályokat hadosztályokként, s nem „erős" dandárokként alkalmazta, tragikus vereségeket és veszteségeket szenvedtek. 1943. 08. 10-től a 27 meglevő könnyűhadosztályt nyolc, három ezredből álló gyaloghadosztályokká szervezték át. Az ezt szabályozó és a 2. hadsereg veszteségei folytán *módosított* „Huba"-hadrend 1943. 10. 01-jén lépett életbe. Kivételt képezett a székely 27. könnyűhadosztály, amelynek szervezési előírásait változatlanul hagyták.

6 Az 1937M 10,5 cm-es, német gyártmányú könnyű tábori tarack közkeletű elnevezése. Mivel a csapatpróbákon beváltak, a honvédség meg akarta szerezni a gyártási jogot is, ám a németek nem adták át. A „Huba"-hadrend során (1938. 10. 01-jétől), „Göring"-tarackkal felszerelve 14 gépvontatású és 25 fogatolt üteget állítottak szolgálatba. A tapasztalatok azonban bebizonyították, hogy az 1937M löveg túl nehéz a lovak számára, ezért fokozatosan gépvontatásra álltak át. Közben 1940-ben, miután a svédek sem adták át saját 10,5-es lövegeik licenszjogát, a Haditechnikai Intézet bemutatta a hazai gyártású 1940M 10,5-es tábori tarackot. E löveg csapatpróbák tapasztalatai nyomán átalakított változatával kívánták felváltani az 1937M „Göring"-tarackokat. A 2. hadsereg veszteségeit a németek részben még „Göring"-ekkel pótolták, így 1943-ban a honvédség újabb mennyiséghez jutott. A két főbb, honvédségben rendszeresített közepes tarack nem jelentett logisztikai problémát, hiszen lőszerük (külön töltet és lövedék) azonos volt.

7 KEITEL, Wilhelm (Helmscherode, 1882. 09. 22. – Nürnberg, 1946. 10. 16.), német katonatiszt, tábornagy. 1934-ig a hadsereg-szervezési ügyosztálynak, 1935-től a birodalmi hadügyminisztérium úgynevezett „Wehrmachtamt"-jának vezetője. 1938. 04. 04-től, a német Véderő Főparancsnokság (OKW) felállításától a háború befejezéséig annak főnöke. E minőségében 1942. 01. 05-i magyarországi látogatásán megtárgyalta a magyar 2. hadsereg keleti frontra küldését, valamint népi németek toborzását a Waffen-SS-be. A háborús főbűnösök perében halálra ítélték és kivégezték. Visszaemlékezése: **Maser, Werner** (szerk.): *Életem – kötelességteljesítés a bukásig. Hitler vezértábornagyának és a Wehrmacht Főparancsnoksága főnökének önvallomásai*, (Nagykanizsa: Canissa Kiadó, 2001).

8 CLODIUS, Carl August von (Bréma, 1897. 02. 09. – ?/Szovjetunió, 1952. 01. 15.) dr., német gazdasági diplomata. 1921-től külügyi szolgálatban. 1927. 05. – 1931 a párizsi, 1931–1932 a bécsi, 1932–1934 a szófiai német követség munkatársa. 1936. 06-tól a német Külügyminisztérium gaz-

daságpolitikai osztályán *(Handelspolitische Abteilung)* szolgált, 1938. 11-től *Ministerialdirigent*, 1943. 11-től *Ministerialdirektor*. 1944 májusától Romániában tartózkodott. A román kiugrás után haláláig szovjet fogságban.

9 MÉSZÖLY Elemér (Máramarossziget, 1898. 07. 05. – Philadelphia/USA, 1980. 06. 26.), nemes sárbogárdi, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1943. 06. 15-től 08. 10-ig a Magyar Megszálló Erők, 1943. 08. 10-től 1944. 04. 01-jéig a magyar 2. hadsereg vezérkari főnöke. 1944. 05. 01-jétől 06. 01-jéig a HM Elnökség vezetője, utána 10. 16-ig a Legfelső Honvédelmi Tanács vezértitkára. 1944. 10. 16-tól 12. 01-jéig a 16. gyaloghadosztály parancsnoka, 1944 decembertől ellenőrzéssel megbízott tábornok. 1945 után az USA-ba emigrált, 1968 és 1978 között a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége (MHBK) vezetője.

10 JODL, Alfred (Würzburg, 1890. 05. 10. – Nürnberg, 1946. 10. 16.), német katonatiszt, tüzérségi tábornok. 1938. 02. 04-től a háború befejezéséig a német Véderő Főparancsnokság (OKW) vezetési hivatalának *(Wehrmachtführungsamt)*, majd Vezetési Törzsének *(Wehrmachtsführungstab)* főnöke. A háborús főbűnösök perében halálra ítélték és kivégezték. Utólag, 1953-ban egy német esküdtszék felmentette a vádak alól.

11 Helyesen *HELLENBRONTH* (1930-ig Krantz) Vilmos (Kassa, 1895. 02. 24. – Budapest, 1971. 05. 20.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. Az első világháború után a Hadügy, majd Honvédelmi Minisztériumban szolgált. 1938. 02. 01. – 1941. 03. 01. között a HM 3/a osztály, majd 1944. 10. 16-ig a HM V. csoportfőnökség vezetője. A nyilas hatalomátvétel után, 1944. 11. 17-ével szolgálaton kívüli viszonyba helyezték és tárca nélküli miniszterként megbízták a „termelés folyamatos vezetésével". 1945. 06. 19-én lefokozták és kicsapták a honvédség kötelékéből. 1946-ban a budapesti Népbíróság háborús bűnösként halálra ítélte, majd az ítéletet kegyelemből életfogytig tartó kényszermunkára változtatta. 1963-ban szabadult.

12 A magyar 2. hadsereg történetéhez lásd: **Szabó Péter:** *Don-kanyar. A magyar királyi 2. honvédhadsereg 1942–1943*, (Budapest. Zrínyi Kiadó, 1994), **Szabó Péter – Számvéber Norbert:** *A keleti hadszíntér és Magyarország. I. rész: 1942–1943*, (Budapest: Puedlo, 2004), valamint **Nemeskürty István** a maga nemében úttörő, de szakmailag megbízhatatlan *Requiem egy hadseregért*, (Budapest: Magvető Kiadó, 1972) című munkáját.

13 JÁNY (1924-ig Hautzinger) Gusztáv (Rajka, 1883. 10. 21. – Budapest, 1947. 11. 26.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1938. 05. 24-től a Kormányzó Katonai Irodájának főnöke. 1939. 02. 01-jétől az I. hadtest, 1940. 03. 01-jétől a 2. hadsereg parancsnoka volt. 1943. 11. 01-jén nyugállományba helyezték. 1945. májusában amerikai hadifogságba került. Távollétében, 1945. 06. 19-én lefokozták, és a honvédségből kicsapták. Önkéntes hazatérését követően, 1947. 10. 04-én golyó általi halálra ítélték. Kivégezték. A Legfelsőbb Bíróság 1993. 10. 04-én az ítéletet hatályon kívül helyezte.

14 RAKOVSZKY György (Miskolc, 1892. 09. 10. – Kisoroszi, 1962. 04. 29.), nemes nagyrákói és kelemenfalvi, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1934. 04. 16. – 1938. 10. 01. között párizsi, illetve 1935. 02. 01-jétől egyben berni katonai attasé. Visszahívása után, 1938. 11. 11-ével az 1. vegyesdandár, majd I. hadtest vezérkari főnöke volt. 1941. 02. 01. – 08. 01. között a 8. határvadász dandár parancsnoka, ezután kinevezték a 2. hadsereg vezérkari főnökévé (1941. 08. 01. – 1942. 06. 16. és 1942. 07. 25. – 09. 06.). Eközben 1942. 06. 22. – 07. 15. között átmenetileg a hadsereg alárendeltségében harcoló III. hadtest parancsnoka. Hazatérése után, 1942. 10. 01-jével a HM I. csoportfőnökségének, majd 11. 01-jével a földi főcsoportfőnökség főnökeként szolgált. 1943. 10. 01-jével nyugállományba vonult. 1945. 02. 20-án az új honvédség reaktiválta, március 20-án „igazolt"-tá nyilvánították, de alig egy év múlva felmentették a szolgálat alól. 1946–1947-ben a párizsi béketárgyalásokon katonai szakértőnek delegálták. 1951. 06. 15-én számára kényszerlakhelyet jelöltek ki Pusztaföldváron.

15 KOVÁCS Gyula (Tordatúr, 1893. 06. 04. – Cleveland, 1963. 06. 04.), vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1937. 05. 01-jétől egy éven át a Hadiakadémián tanított hadtörténelmet, majd 1939. 10. 01-jétől a Ludovika Akadémia tanulmányi-csoportvezetője lett. 1940. 03. 01. – 1941. 03. 01. között a III. hadtest vezérkari főnöke. Ezután átvette a HM 3/a osztály vezetését. 1941. 10. 01-jétől a honvéd törzstiszti tanfolyam parancsnokhelyettese és I. tanulmányi vezetője lett. 1942. 03. 10-én a magyar 2. hadsereggel kivonult a keleti frontra. 1942. 10. 09-ig a 2. hadsereg I. a. (hadműveleti) osztályát vezette. Eközben két ízben is (1942. 06. 16. – 07. 25. ill. 1942. 09. 06-tól a hadsereg hazatéréséig) a 2. hadsereg, majd vereségét követően a hátrahagyott megszálló erők vezérkari főnöke volt. Hazatérése után, 1943. 06. 01-jével kinevezték a Hadiakadémia parancsnokának. 1944. szeptember-december között a IX. hadtest parancsnoka volt. 1945 elején meghatalmazott

tábornokként megbízták a harcfegyelem-biztosító alakulatok felügyelői teendőivel. A hadifogságból szabadulva nem tért haza. 1952-ig Ausztriában, később az Egyesült Államokban élt.

16 Helyesen *UJVÁROSSY* (1935-ig Mayer) Dezső (Máramarossziget, 1901. 12. 05. – Brunn am Gebirge/Ausztria, 1989. 02. 10.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1924. 08. 20-tól szolgált a Magyar Királyi Honvédségben, ahol különböző csapatoknál teljesített tiszti, majd vezérkari tiszti szolgálatot. 1936–1939 között a Ludovika Akadémia I. Főcsoportján tanított harcászatot. 1939. 04. 01-jével a 3. vkf., egy hónap múlva a HM III. csoportfőnökségére osztják be, majd ismét csapatszolgálatra vezényelték. 1942. 10. 01. – 1943. 07. 01. között a törzstiszti tanfolyam tanára volt. 1943. 07. 01-jével a III. hadtest vezérkari főnöke. 1944/45-ben összekötőtiszt a német 6. hadsereg-parancsnokságán, a háború végén egy harccsoportot vezetett. Szovjet fogságba esett, 1950-ben 25 évi kényszermunkára ítélték. 1955-ben tért haza, 1956 decemberében tüdőbetegen emigrált.

17 VECSEY (1934-ig Wittenberger) József (Temesvár, 1897. 06. 23. – ?), hivatásos katonatiszt, ezredes. 1914. 10. 15-től szolgált a közös hadseregben. 1928. 09. 15-től a HM VI-2 osztályán szolgált. 1939–1942 között a szombathelyi III. hadtest hírszerző-kémelhárító osztályát vezette. 1942 nyarán a magyar 2. hadsereg parancsnokságának I. b. (hírszerző) osztályára osztották be.

18 HENNYEY (1923-ig Erb) Gusztáv (Kolozsvár, 1888. 09. 25. – München, 1977. 06. 14.), vitéz, katonatiszt, vezérezredes. Az első világháború után a Vörös Hadseregben szolgált. Ezután Horthy Nemzeti Hadseregébe került hírszerző és elhárító területre, majd a Hadiakadémia elvégzése után, 1921. 09. 02-től a HM VI-2. osztály beosztottja lett. Párizsi tanulmányait követően, 1926 júliusától ezen osztály vezetőhelyettesévé nevezték ki. 1928. 05. 01. és 1933. 04. 01. között Belgrád székhellyel belgrádi és athéni katonai attasé volt, majd – visszahívását követően – 1937. 08. 01-jéig a HM VI-2. (hírszerző-, elhárító) osztály vezetője. Ezt követően különböző csapatparancsnoki beosztásokban szolgált. 1941. február – 1942. október között a II. hadtest parancsnoka. 1942. 10. 01-jétől a Honvédség gyalogsági felügyelőjévé, 1943. január-május között egyben a Legfelső Honvéd Törvényszék alelnökévé nevezték ki. 1943. 11. 01-jén a Honvédelmi Minisztérium munkaügyi csoportfőnöke, s a honvédelmi munkaszervezet vezetője lett. 1944. 08. 29-től a Lakatos-kormány külügyminisztere. A nyilas hatalomátvételt követően letartóztatták, és Németországba hurcolták. Szabadulása után nem tért haza. A háború utáni magyar emigráció meghatározó alakja. Emlékirata: **Hennyey Gusztáv:** *Magyarország sorsa Kelet és Nyugat között*, (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1992).

19 DOMANICZKY Ödön (Vágbeszterce, 1889. 09. 28. – Budapest, 1945. 05. 04.), vitéz nemes, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1927. 01. 01. – 1928. 05. 02. között szolgált a HM VI-2. osztályon. 1928. 05. 04-el bukaresti katonai attasénak nevezték ki. Visszahívását követően, 1932. 11. 20-tól a 6. vegyesdandár vezérkari főnökének helyettese lett. 1933. 10. 01. – 1935. 03. 15. között a 11. gyalogezrednél teljesített csapatparancsnoki szolgálatot, majd ezt követően kinevezték a 6. vegyesdandár vezérkari főnökévé. 1938. 02. 01-jétől a 7. vegyesdandár II. gyalogsági parancsnoka volt. 1939. 01. 23-ával kinevezték a 20. gyalogdandár, 1941. 08. 01-jével pedig a III. hadtest parancsnokává. 1942. 11. 01-jével nyugállományba vonult.

20 A pécsi IV. hadtest parancsnoka a 2. hadsereg kivonulásától 1942. 08. 28-ig Csatay Lajos altábornagy volt. Heszlényi József altábornagy 1942. 12. 06-tal vette át a hadtestparancsnokságát, amellyel együtt tért haza 1943 tavaszán.

21 HESZLÉNYI (1923-ig Heyszl) József (Igló, 1890. 06. 24. – Zwetl, 1945. 06. 02.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1935. 06. 01. – 1936. 08. 01. között a HM VI–1. (hadműveleti) osztály vezetője, majd kinevezték a honvédség főparancsnokának szárnysegédévé. 1939. 01. 15-től a 23. gyalog-, majd 1940. 03. 01-jétől a 2. gépkocsizó dandár parancsnoka. 1940 novemberétől a HM III. csoport-, később az anyagi főcsoportfőnökség főnöke. 1942. 11. 15-én a doni fronton Csatay Lajos altábornagytól átvette a pécsi IV. hadtest vezetését. 1944. 09. 19-től a 3. hadsereg parancsnoka a háború befejezéséig. Amerikai hadifogságban öngyilkos lett. Halála után lefokozták és kicsapták a honvédség kötelékéből.

22 GYIMESY (Gross, Gimesy) Ernő (Gyulafehérvár, 1888. 09. 17. – Budapest, 1957. 03. 16.), hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1922–1926 között a HM VI–1. (hadműveleti) osztály beosztott tisztje, majd 1930-ig a Hadiakadémia tanára volt. Ezután különböző csapatok vezérkarára osztották be, ahol később vezető beosztásokat kapott. 1940. 12. 01-jével a Központi Átvételi Bizottság (KÁB) elnökévé, majd 1942. 02. 01-jével és 1943. 05. 01-jével a Legfelső Honvéd törvényszék elnökévé nevezték ki. (Közben a Donnál harcoló VII. hadtest parancsnoka volt.) 1943. 11. 01-jével nyugállományba vonult. A háború után „igazolt"-tá nyilvánították, de 1948-ban bebörtönözték. 1956-ban szabadult.

23 LAKATOS Géza (Budapest, 1890. 04. 30. – Adelaide, 1967. 05. 21.), vitéz lófő csíkszentsimoni, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. Az első világháborúban gyalogsági tisztként szolgált, majd a Vörös Hadsereg főparancsnokának (Bőhm Vilmos) szárnysegéde lett. A Hadiakadémián vezérkari tisztképzésen vett részt, majd 1921–1923 között a Ludovika Akadémián harcászatot és hadseregszervezést tanított. 1923–1927 között a HM VI–1. (hadműveleti) osztály beosztott tisztje. 1927. március-november között francia nyelvtanfolyamon vett részt Párizsban. Visszatérésekor a HM VI-2. osztályának (rejtett 2. vkf.) beosztottja lett. 1927. 05. 07. – 1934. 04. 16. között prágai katonai attasé volt. Visszahívását követően különböző csapatoknál szolgált. 1940. 03. 01-jén kinevezték a 2. hadsereg vezérkari főnökének. 1941. 08. 01. – 1943. 05. 01. között a kassai VIII. hadtest, majd 1943. 08. 01-jéig a magyar királyi megszálló erők parancsnoka volt a keleti fronton. Ekkor kinevezték a 2. hadseregparancsnokának. 1944. 04. 01. – 05. 26. között a Kárpátok előterében harcoló 1. hadsereg parancsnoka. Pár hétig beosztás nélkül maradt, majd 1944. 08. 29-én Horthy miniszterelnökké nevezte ki. Feladata lett volna a háborúból való kiválás előkészítése. Tisztségét a nyilas hatalomátvételig látta el, 1944. 10. 21-én letartóztatták. Fogsága alatt nem esett bántódása. Szabadulása után, 1945. 04. 01-jén a szovjet hatóságok internálták. 1946. 01. 29-én szabadult, ezt követően számos népbírósági perben kihallgatták. Megvonták nyugdíját, 1951-ben kitelepítették, s csak 1957-től lakhatott újra a fővárosban. 1965-ben két évre szóló vízummal Ausztráliába utazhatott családtagjai meglátogatására. Ott érte a halálos szívroham. Emlékirata: **Lakatos Géza:** *Ahogyan én láttam,* (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1992).

24 Az Ujszászy által, vélhetően emlékezetből felsorolt hadtestek közül később a III., IV. és VII. hadtest vonult ki a 2. hadsereg-parancsnokság alárendeltségében. E hadtestparancsnokságok alá eredetileg két-két könnyűhadosztály tartozott. A III. hadtestnek a soproni 7. és a nagykanizsai 9., a IV. hadtestnek a kaposvári 10. és a szekszárdi 12., a VII. hadtestnek a miskolci 19. és az egri 20. könnyűhadosztály volt alárendelve. A mozgósításkor további egy-egy könnyűhadosztályt szerveztek a hadtestparancsnokságok hadrendjébe, amelyeket más – nem mozgósított – hadtestektől kellett elvonni. Éspedig: a komáromi 6. könnyűhadosztály a II. hadtesttől átkerült a III.-ba, a kecskeméti 13. könnyűhadosztály az V. hadtesttől a IV.-be, míg a kassai 23. könnyűhadosztály a VIII. hadtesttől a VII.-be. Ezzel kialakult a 2. hadsereg hadtesteinek végleges hadrendje.

25 A gyorshadtest és a Kárpát-csoport helyébe Horthy a megszálló feladatok ellátására négy dandárt ígért. 1941. 10. 01-jével vitéz Olgyay Károly vezérőrnagy átvette a Kárpát-csoport parancsnokságát, s közvetleneit megtartva, a német *Korück* (német mozaikszó: hadsereg mögöttes hadműveleti területi parancsnokság) *Ukraina* alárendeltségében végrehajtotta a Magyar Megszálló Csoport parancsnokság megszervezését. Vezérkari főnöke Keresztes Gyula vezérkari alezredes lett. A megszálló csoport számára ekkor csak két, a 121. és 124. gyalogdandárt mozgósították, de német követelésre október 25-től további két gyalogdandárt, a 105. és a 108. kiszállítását is megkezdték. November végén a németek további térnyerésük miatt újfent két dandár kivezénylését követelték, ezért december 01-jén mozgósították a 102. és 111. gyalogdandárokat. A logisztikai nehézségek miatt a németek december 17-én leállították e két dandár kiszállítását, és teljes egészében csak a 102., míg a 111.-nek csak a vonata és a légvédelmi gépágyús ütege érkezett meg. A kiszállításokat később sem folytatták, s ezáltal a Magyar Megszálló Csoport a továbbiakban (1943 januárjáig) öt gyalogdandárral (10 gyalogezred, 30 zászlóalj) működött. 1942 januárjára a hatalmas területeken széthúzott dandárok vezetésével a Magyar Megszálló Csoport parancsnoksága már nem tudott megbirkózni, ezért azt február 5-ével kettéosztották. A Keleti Megszálló Csoport (Kijev, a Dnyepertől keletre levő terület / 102., 105. és 108. gyalogdandárok) parancsnoka Olgyay maradt (beosztását csak utódjától, 1942. 08. 11-ével vette át Bakay Szilárd altábornagy), míg a Nyugati Megszálló Csoport (Harkov, a Dnyepertől nyugatra levő terület / 121. és 124. gyalogdandárok) parancsnoka vitéz Sziklay György vezérőrnagy lett. A gyalogdandárokat, 1942. 02. 12-ével könnyűhadosztályokká szervezték át, amelyeket az egyes parancsnokságok megszállási területükön hajtottak végre. (Ujszászynak ÁvK-vezetővé történő kinevezése előtt a 108. könnyűhadosztály parancsnoki beosztását ígérték, ám Kállay miniszterelnök és Keresztes-Fischer belügyminiszter – többszöri ellenkezése következtében – nem engedték ki a frontra.) 1941 decemberéig a megszálló csapatok viszonylagos nyugalomban tevékenykedhettek, majd fokozatosan erősödött a partizánmozgalom, s 1942 januárjától a szovjet ellenlökések miatt a német parancsnokságok többször az első vonalban alkalmazták a megszálló feladatokra felkészített dandárokat, illetve könnyűhadosztályokat. A megszálló parancsnokságok helyzete a magyar 2. hadsereg veresége után átértékelődött, s a kudarc ellensúlyozására újabb csapatok kivezénylésére került sor. 1943. 01. 05-től német követelésre kiszállították az 1. és 201., 04. 30-tól

a 18. és 25. könnyűhadosztályokat. 1943. 05. 01-jével a 2. hadsereg-parancsnokságból megalakult a magyar királyi Megszálló Erő Parancsnokság, s ezzel a Keleti- (VII. hadtestparancsnokság) és Nyugati (VIII. hadtestparancsnokság) Megszálló Csoport újra egy parancsnokság alatt „egyesült".

26 BOGÁNYI Károly (Vác, 1890. 05. 07 – Budapest, 1945. 03. 18.), hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1935–1938-ban a 4. vegyesdandár vezérkari főnöke, majd a 6. vegyesdandár (később hadtest) tüzér parancsnoka. 1941. 08. 01. – 10. 01. között a budapesti I. hadtest közigazgatási vezetője volt, majd kinevezték a magyar királyi honvéd seregvonat kiképző tábor parancsnokává, egyúttal megbízták a 102. gyalogdandár (később könnyűhadosztály) parancsnokságával. 1942. 05. 21-től a Keleti Magyar Megszálló csoport, majd 1942. 08. 01-jétől 11. 01-jéig a Hadilevéltár parancsnoka. 1943. 02. 01-jén nyugállományba vonult.

27 A német 4. páncélos hadsereget az OKH (*Oberkommando des Heeres* – szárazföldi haderők főparancsnoksága) 1942. 07. 31-én kivonta a voronyezsi térség elfoglalásával, majd biztosításával megbízott *„Weichs"* seregcsoport állományából és a sztálingrádi arcvonalra irányította át. Addigi hadműveleteinek támogatására a 2. hadseregnek csak az első lépcsőben beérkező csapatai (főleg a III. hadtest 6. és 9. könnyűhadosztályai) vettek részt. A magyar 2. hadsereg teljes beérkezését követően az északi „szomszéd" a német 2. hadsereg, VII. hadtestének 323. gyaloghadosztálya volt, amely a balszárnyon védelemben levő magyar III. hadtest 9. könnyűhadosztályával csatlakozott. Délen, vagyis a jobbszárnyon az 1942. 07. 29-től beérkezőben levő olasz 8. hadsereg volt a „szomszéd", amely az *„Alpini"* hadtest, *„Julia"*, majd *„Tridentina"* hadosztályán keresztül érintkezett a magyar VII. hadtest 23. könnyűhadosztályával.

28 MATZKY, Gerhard (Küstrin, 1894. 03. 19. – Bad Godesberg, 1983. 06. 09.) német vezérőrnagy. Katonai attasé Japánban (1938–1940), 1941 és 1943 között a Wehrmacht szárazföldi hadtápszolgálatának egyik vezetője, főszállásmester. 1943–1944-ben a 21. hadosztály, majd 1944-től a háború befejezéséig a XXVIII., utóbb a XXVI. Hadtest parancsnoka. 1945–1947 között orosz hadifogságban. 1950-től 1956-ig a nyugatnémet határőrség első felügyelője, 1956-tól 1960-as nyugdíjazásig a Bundeswehrben szolgált altábornagyi rangban, az első hadtest (1957–1960) parancsnoka.

29 CANARIS, Wilhelm Franz Walther (Aplerbeck, 1887. 01. 01. – Flossenburg, 1945. 04. 09.), német tengernagy. A weimari köztársaság idején – 1922–1933 között – részt vett a titkos újrafegyverkezési programban, amely során hírszerzési és szervezési feladatokat látott el. 1935. 01. 01-jétől az Abwehr (a német hadsereg hírszerző és elhárító osztályának) parancsnoka volt. E funkciójában rivalizált az SS hírszerző szolgálatával, amelyet előbb Heydrich, majd Kaltenbrunner vezetett. Vezetése alatt az eredetileg osztálynyi szervezet túlnőtte kereteit és a világ egyik leghatékonyabb titkosszolgálatává fejlődött. Eközben mind jobban felismerte a nemzetiszocialista vezetés veszélyeit, s ezért titokban szembefordult Hitlerrel. Beosztásából adódó kapcsolatait kihasználva felvette az érintkezést az angolszász hatalmakkal, illetőleg fedezte – noha maga nem működött együtt velük – a Hitler-ellenes tiszti csoportokat. A II. világháború alatt többször járt Magyarországon, s (nyílt) látogatásai idején mindig meglátogatta Horthy kormányzót is. Hivatalából adódóan több ízben találkozott Ujszászyval is. 1944. 02. 19-én – mivel Hitler elégedetlen volt vele – leváltották az Abwehr éléről, s július 1-től az OKW kereskedelmi és gazdasági hadviseléssel foglalkozó csoportjának főnöke lett. A Hitler ellen végrehajtott sikertelen merénylet (1944. 07. 20.) után őt is letartóztatták és a flossenburgi koncentrációs táborba hurcolták, ahol a háború legvégén megölték. Canarisról lásd **Richard Bassett:** *Hitler's Spy Chief,* (London: Weidenfeld & Nicholson, 2005) (magyarul *Hitler kémfőnöke. A Canaris rejtély,* [Budapest: Alexandra, 2006]).

30 LISZAY Aurél (Belgrád, 1896. 04. 11. – ?), hivatásos katonatiszt, alezredes. 1915. 04. 08-tól szolgált a közös hadseregben. Az első világháború után a román hadsereg tisztje. Feltehetően a magyar katonai hírszerzés már az 1920-as évek elejétől kapcsolatként foglalkoztatta. 1928-ban a Magyar Királyi Honvédség tisztje lett. A HM VI-2. osztály bécsi hírszerző kirendeltségére (wieni expozitúra, WEX) osztották be, ahol – román referensként – 1928–1938 között szolgált. 1939-ben a Központi Offenzív Alosztály (KOFFA) tisztje volt, majd hírszerző tisztként 1939–1941 között a trieszti, 1941–1943 között a belgrádi konzulátuson szolgált.

31 PADÁNYI Jenő (Miskolc, 1905. 07. 31. – Szovjetunió [?], 1949 után), hivatásos katonatiszt, vezérkari alezredes. 1926. 09. 01-jével vonult be a 12. gyalogezredhez. 1934. 05. 01-től a debreceni 6. határőr kerület, majd 1935. 10. 01-jével a 6. vegyesdandár (majd hadtest) parancsnokságán szolgál. 1939. 05. 01 és 1944. 12. 05. között a 2. vkf. osztály állományában szolgált. Közben 1943/44-ben tizenegy hónapot töltött a fronton és 1944. 07. 01-jével megbízták a 7. honvéd kerület vezérkari főnöki teendőinek ellátásával. 1945-ben szolgálatot vállalt az új honvédségben. 1949. 01. 27-én a szovjet hatóságok elhurcolták.

32 Helyesen *DELIUS* dr., fedőnév recte WAGNER (?–?), ezredes, szófiai német katonai attasé, az ottani Abwehr kirendeltség vezetője (vö. **Shlomo Aronson:** *Hitler, the Allies, and the Jews,* [Cambrigde-New York-Melbourne-Madrid-Cape Town-Singapore-São Paulo: Cambridge University Press, 2006], 217-219, 223, 235), aki Hatz Ottó szerint rövid időre 1944-ben a budapesti német elhárítás vezetője is lett.

33 Helyesen *MAROGNA-REDEWITZ,* Rudolf von (München, 1886. 10. 15. – Berlin-Plötzensee, 1944. 10. 12.) gróf (Redwitz, Rudolf von báró), német vezérkari ezredes. Bajor-osztrák arisztokrata család sarja, hivatásos tiszt. 1935-től Canaris munkatársa, 1938-tól a bécsi Abwehrstelle vezetője. E minőségében a náciellenes német tiszti mozgalom tagja, üldözöttek segítője. A Claus és Berthold Schenk von Stauffenberg testvérek legszűkebb köréhez tartozott, a Hitler-ellenes sikertelen 1944. 07. 20-i merénylet után halálra ítélték és felakasztották.

34 KUTHY László (Székesfehérvár, 1896. 09. 22. – Budapest, 1958. 08. 30.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1928–1935. 10. 01. között a Magyar Királyi Testőrségnél szolgált, majd a 14. „Dobó István" gyalogezred II. zászlóaljának századparancsnoka lett. 1936. 04. 01-jétől a rejtett vezérkarhoz (a HM VI-5. osztályhoz) került vezérkari szolgálatot teljesítő (vkszt.) tisztként, majd 1938. 07. 15-től az 5. vkf. osztály vezetőhelyettese lett. 1940. 03. 01-jétől alcsoport-, majd alosztályvezetőként a 2. vkf. osztályon teljesített szolgálatot, majd hamarosan – 1941. 10. 01-jétől – Ujszászy helyettese lett. 1942. 09. 30. – 1944. 04. 01. között az I. hadtest vezérkari főnöke. A német megszállás után átvette az Államvédelmi Központ vezetését, illetve 1944. 05. 04-től egyben a 2. vkf. osztály is a parancsnoksága alá tartozott. A nyilas hatalomátvétel után letartóztatták, a Veress Lajos és társai ügyben felmentették ugyan, de 1945. 01. 18-án lefokozták és eltávolították a honvédség kötelékéből. Szabadulása után az Ideiglenes Nemzeti Kormány „igazoltá" nyilvánította, előléptette, majd 1946. 02. 21-én kinevezte a honvédség felügyelőjének. 1948. 02. 15-én a HM politikai államtitkára lett. 1950. 03. 03-án az ÁVH letartóztatta, majd – a Sólyom László és társai elleni koncepciós kémperben háborús (!) bűnösként – 1950. 08. 17-én halálra ítélték. Kegyelmet kapott, majd 1954. 09. 28-án felmentették a szervezkedés és hűtlenség bűntette alól, ám életfogytiglanra ítélték háborús bűncselekmények elkövetése miatt. A forradalom alatt, 1956. 10. 27-én szabadult. Rendőri felügyelet alá helyezték. Idegileg összeroppant, 1958-ban, az újbóli börtönbe szállítás elől öngyilkosságba menekült.

35 Helyesen *RIBBENTROP,* Joachim von (Wesel, 1893. 04. 30. – Nürnberg, 1946. 10. 16.), német diplomata, politikus. 1932-ben csatlakozott a Nemzetiszocialista Német Munkáspárthoz (NSDAP), ahol hamarosan Hitler külpolitikai tanácsadója lett, egyben SS-Standartenführer. Teljhatalmú megbízottként megköti az angol-német flottaegyezményt (1935). 1936-tól 1938-ig Németország londoni nagykövete, 1938. 02. 04-től (1945 májusáig) birodalmi külügyminiszter. Nevéhez köthetők a német-szovjet szerződések (1939. 08. 23; 09. 28.), és – magyar vonatkozásban – fontos szerepe volt az első és második bécsi döntésekben is. A háborús főbűnösök perében halálra ítélték és kivégezték.

36 SZTÓJAY (1935-ig Stojakovics) Döme (Demeter) (Versec, 1883. 01. 05. – Budapest, 1946. 08. 24.), hivatásos katonatiszt, diplomata. 1916–1918 között a hadsereg-főparancsnokság hírszerző osztályán a balkáni csoportot vezette. A kommün alatt a Vörös Hadsereg főparancsnokságának (II.) hírszerző és kémelhárító csoportjának főnöke volt. 1919 őszétől Horthy Nemzeti Hadseregében ugyancsak titkosszolgálat-vezetői feladatot látott el, majd 1920. 07. 01-jétől 1925. 09. 01-jéig a rejtetten működő Vezérkari Főnökség hírszerző-elhárító (HM VI-2.) osztályát vezette. Ezután berlini katonai attasénak nevezték ki (1927-ig úgynevezett katonai szakelőadói fedéssel működhetett). 1933. 05. 01. és 1935. 11. 30. között a honvédelmi minisztérium elnöki osztályát irányította. 1935. 12. 01-jével nyugállományba, majd polgári beosztásba helyezték, s berlini követ lett. Az ország német megszállása után visszahívták, s a németek teljes bizalmát élvezve, elvállalta a kormányalakítást. 1944. 03. 22-től 08. 29-ig magyar királyi miniszterelnök és külügyminiszter volt. A súlyosan szívbeteg Sztójay a nyilas hatalomátvétel után nem vállalt közhivatalt. 1944. 11. 28-án szolgálaton kívüli vezérezredessé léptették elő. A Népbíróság háborús bűnösként 1946. 03. 22-én golyó általi halálra ítélte, az ítéletet a NOT július 1-jén jóváhagyta. Kivégezték. 1944-es tevékenységéről, népbírósági peréről lásd **Karsai László – Molnár Judit** (szerk.): *A magyar Quisling-kormány. Sztójay Döme és társai a népbíróság előtt,* (Budapest: 1956-os Kht., 2004).

37 VÖRNLE János (?, 1890. 01. 16. – ?) dr., diplomata. 1914-től külügyi szolgálatban. 1933 és 1935 között első beosztott a belgrádi magyar követségen, 1935 novemberétől 1938 decemberéig tanácsos a prágai követségen. 1938 decemberétől 1941. 09. 21-ig a külügyminiszter állandó helyettese, utána 1944-ig ankarai követ. Az egyetlen semleges országban állomásozó magyar követ volt, aki a német megszállás után is helyén maradt. Szálasi hatalomátvétele után lemondott. A nyilas érában 1944 decemberében – távollétében – kötél általi halálra ítélték.

38 PAPEN, Franz von (Werl/Vesztfália, 1879. 10. 29 – Obersasbach/Baden, 1969. 05. 02.), német konzervatív politikus. 1932. 06. 01. – 12. 02. között német kancellár. Szerepet játszott Hitler hatalomra juttatásában. 1933. 01. 30-tól alkancellár és Poroszország birodalmi biztosa. 1934 júliusától Hitlernek közvetlenül alárendelt bécsi követ, majd 1936 márciusától nagykövet. 1939 és 1944 augusztusa között nagykövet Törökországban. A nürnbergi háborús főbűnösök perében felmentették, szabadlábra helyezték, de egy német bíróság nyolcévi kényszermunkára ítélte. 1949-ben szabadlábra helyezték.

39 BARTALIS Kálmán (Szamosújvár, 1899. 05. 16. – Petropolis/Brazília, 1982. ?), lófő lengyelfalvi, hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1942. 12. 01-jétől a 2. vkf. osztály DEF alosztályának vezetője, 1941. 09. 15. – 1944. 02. 01. között Isztambul székhellyel ankarai katonai attasé. Visszahívása után a HM VIII. csoportfőnökségre osztják be (közben 1944. 03. 25. – 06. 15. között a német katonai attasé mellett összekötő), majd 1944. 07. 01-jével ismét Ankarába delegálják. Nem ismerte el a nyilas hatalmat, ezért 1945. 01. 18-án hűtlenség miatt lefokozták.

40 RHADE, X. (?–?), német altábornagy – nincs adat.

41 BÁRDOSSY László (Szombathely, 1890. 12. 10. – Budapest, 1946. 01. 10.) dr., bárdosi, diplomata, politikus. 1930 és 1934 közötti londoni szolgálata után 1934. 10. 24-től bukaresti magyar követ. 1941. 02. 04-től külügyminiszter. Teleki Pál miniszterelnök öngyilkossága után, 1941. 04. 03-tól 1942. 03. 07 (9)-ig miniszterelnök, egyben külügyminiszter. Kormánya működése idején Magyarország belépett a Jugoszlávia, valamint a Szovjetunió elleni háborúba, valamint hadiállapotba került Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokkal. Bárdossy 1942 januárjában megállapodott Keitellel, az OKW főnökével és Ribentropp német külügyminiszterrel a magyar 2. honvéd hadsereg kiküldéséről az orosz frontra. Miniszterelnöksége alatt több zsidótörvényt (1941. évi XIII., XV., XIX. törvénycikkek) készítenek elő. 1943-ban az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga elnöke. 1944 májusában Szombathelyen parlamenti képviselővé választják. 1944 októberében a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének egyik vezetője. A háború végén Bajorországban, majd Svájcban telepszik le, ahonnét 1945. 05. 04-én kiutasították. 1945. 10. 03-án az amerikaiak kiadták a magyar hatóságoknak. Háborús és népellenes bűnösként a budapesti Népbíróság 1945 végén kötél általi halálra ítélte. A Nemzeti Főtanács a kivégzés napján golyó általi halálra módosította az ítéletet, amelyet végrehajtottak. Pályafutásáról lásd **Pritz Pál** (szerk.): *Bárdossy László a népbíróság előtt,* (Budapest: Maecenas, 1991) és **Jaszovszky László:** *Bűnös volt-e Bárdossy László?* (Budapest: Püski, 1996).

42 Helyesen *MAROSY* (Mengele) Ferenc (Szeged, 1893. 06. 30. – Madrid, 1986. 05. 09.), dr., vitéz, kissolymosi, marosi, jogász, hivatásos diplomata. 1919-től állt a külügyminisztérium szolgálatában, 1933–1937 között a minisztérium sajtóosztályának vezetője. 1938-tól a londoni magyar követség első beosztottja, majd prágai (Cseh-Morva Protektorátus) főkonzulátus vezetője. 1940 májusától az egyiptomi magyar követség ügyvivője, zágrábi (1941. 05. 17. – 1944. 03. 19.), majd helsinki (1944. május – szeptember) követ. A helsinki követségről, mely utolsó szolgálati helye volt, Madridba távozott. A háború után 1969. 10. 20-ig a madridi „magyar királyi követség" vezetője.

43 HUSZÁR Hugó (Budapest, 1897. 07. 03. – Érd, 1977. ?), hivatásos katonatiszt, ezredes. 1915. 08. 18-ától szolgált a honvédségben, az első világháborúban gyalogos csapattiszt volt. 1942-ben a Honvéd Vezérkar főnökének segédtisztje (Ujszászy tévesen parancsőrtiszti beosztást ír) volt.

44 Helyesen *BORISZ* (III.) (Szófia, 1894. 01. 30. – Szófia, 1943. 08. 28.), bolgár cár, a Koburg-ház tagja. Eredetileg Boris Klemens Robert Maria Pius Ludwig Stanislaus Xaver Sachsen-Coburg. Apja, I. Ferdinánd lemondása után (1918. 10. 03.) került a trónra az első világháborús vereséget követően. A parasztpárt és a jobboldali erők közötti lavírozás évei után hallgatólagosan támogatta a katonatisztek 1934. 05. 19-i puccsát, amelyet a politikai pártok és a parlament feloszlatása követett. 1935-ben Borisz személyével lényegében királyi diktatúra jött létre. 1940-ben Romániától visszaszerezte Dél-Dobrudzsát, majd 1941. 03. 1-jén csatlakozott a Háromhatalmi Egyezményhez. Részt vett a tengelyhatalmak Jugoszlávia és Görögország elleni hadjáratában, s jelentős területeket szerzett Bulgáriának. 1941 12. 13-án hadat üzent Nagy-Britanniának és az Egyesült Államoknak, de a szovjet hadjáratban nem vett részt, tekintettel a két nép hagyományos barátságára, és megtagadta a bulgáriai zsidók kiszolgáltatását Hitlernek. 1943 elején az angolszász hatalmakkal keresett kapcsolatokat. 1943 augusztusában német nyomásra Berlinbe utazott, de az augusztus 15-én Hitlerrel folytatott feszült légkörű megbeszélésen továbbra is elutasította a Szovjetunió elleni háborúban való részvételt. Néhány nappal Németországból való

visszatérése után rejtélyes körülmények között (a hivatalos jelentés szerint szívrohamban) elhunyt. Utóda fia, II. Simeon (1937–) lett, akinek kiskorúsága idején régenstanács uralkodott.

45 Helyesen *MIHOV*, Nikola Mihailov (Tarnovo, 1891. 11. 29. – Szófia, 1945. 02. 02.), bolgár katonatiszt, altábornagy. Katonai pályafutását tüzértisztként kezdte. 1936-tól a 3. gyaloghadosztály, majd 1938–1941 között a bolgár Katonai Akadémia parancsnoka volt. Ezután átvette a Makedóniában szolgáló 5. hadsereg, majd az 1. hadsereg parancsnokságát. (1941–1942). 1942. 04. 11. és 1943 09. 09. között hadügyminiszter. III. Borisz halálát követően a II. Simeon cár helyett a hatalmat gyakorló három régens egyike (1943. 09. 09 – 1944. 09. 09.). 1944-ben nyugállományba vonult. 1944/45 telén letartóztatták, majd a bolgár Népbíróság halálra ítélte, kivégezték.

46 Helyesen *HADZSIPETKOV*, Nikola Nikolov (Veliko Tarnovo, 1891. 01. 28. – ? 1949. ?), bolgár hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1935/36-ban a bolgár Katonai Akadémia parancsnoka, majd a 8. gyaloghadosztály parancsnoka. 1938-ban a bolgár vezérkar helyettes főnöke, majd főnöke. 1941-ben nyugállományba vonult.

47 HENCKE, Andor (Andreas?) (?–?) dr., a prágai német követség tanácsosa, majd a német Külügyminisztérium politikai osztályának beosztottja.

48 1942-ben a kiküldött német-olasz „Sonderbeauftragtenkomission" (különleges megbízotti bizottság) német társelnöke Hencke volt. Az olasz küldött neve: Roggieri. Megvizsgálták az északerdélyi románok és a dél-erdélyi magyarok panaszait, erről terjedelmes jelentést készítettek és ajánlásokat dolgoztak ki. 1943 elején a Hencke-Roggieri bizottság a helyszínen vizsgálódott, vezetői nagyköveti rangban voltak. Az 1943. 02. 08-as dátumot viselő jelentésükkel *mindkét* kormány elégedetlen volt.

49 NICKL Alfréd (Budapest, 1884. 06. 25. – Genf, 1963 ?), dr., oppavári, diplomata. 1909-től a közös Külügyminisztériumban szolgált, 1919-től magyar külügyi szolgálatban, 1920-tól követségi tanácsos Bécsben. 1925-től 1944-ig a a külügyminisztérium gazdaságpolitikai ügyosztályának vezetője. 1933. 06. 18-tól rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter. Az első bécsi döntés után a csehszlovák-magyar gazdasági tárgyalásokat vezette. A háború után emigrált.

50 JURCSEK Béla (Tiszatarján, 1893. 08. 30. – Kitzbühel, 1945. 04. ?), földbirtokos, politikus. A debreceni Gazdasági Akadémia elvégzése után uradalmi jószágigazgatóként dolgozott. Az 1930-as években a kormánypárt mellett kapcsolódott be a politikába, s az 1935-ös választásokon a sárbogárdi kerületben, a Nemzeti Egység Pártja színeiben képviselői mandátumhoz jutott. Az 1939-es választásokon a Magyar Élet Pártja (MÉP) programjával megvédte mandátumát. 1942. 07. 14-én a Kállay-kormány közellátásügyi államtitkára lett, majd 1944. 03. 22. – 1945. 03. 29. között a Sztójay-, Lakatos- és Szálasi-kormány földművelésügyi, illetve közellátásügyi tárcáját irányította. A szovjetek elől a kormány többi tagjával Ausztriában keresett menedéket. Menekülés közben öngyilkos lett.

51 Jurcsek-terv – a mezőgazdasági termények és termékek Jurcsek Béla közellátásügyi államtitkár, majd miniszter által megreformált begyűjtési rendszere a háborús Magyarországon. A mezőgazdasági termények egy részének zárolásáról már 1940-ben intézkedtek, majd 1941-ben annak hatályát a háborús szükségletek hatására kiterjesztették. 1942-ben Jurcsek egy új begyűjtési rendszert vezetett be, amelynek lényege, hogy a beszolgáltatás mennyiségét a szántóterület kataszteri tiszta jövedelme alapján határozták meg. Minden aranykorona után 50 búzaegységet (1 búzaegység = 1 kilogramm) kellett leadni. E mennyiség 1/5-ét gabonában, 1/5-ét zsírban, míg 3/5-ét szabadon választható terményekben vagy termékekben kellett leróni. A beszolgáltatott terményekért maximált hatósági árat fizettek.

52 LITTAY (1938-ig Lichtneckert) András (Szabadka, 1884. 08. 15. – Melbourne, 1967. 07. 21.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1926. 05. 01-jétől a HM kiképzési osztályának vezetője. 1930–1935 között különböző csapatparancsnoki beosztásokat látott el. 1935. 05. 01. – 1936. 10. 10. között a Hadiakadémia parancsnoka, ekkor átvette a 7. vegyesdandár, majd VII. hadtestparancsnokságát. 1940. 03. 01-jén kinevezték a honvéd vezérkar főnökének helyettesévé. 1941. 02. 14-től a HM légügyi főcsoport főnöke. 1941. 09. 09-én kinevezték a honvédelmi miniszter (Bartha Károly, illetve később Nagy Vilmos) helyettesévé. 1943. 05. 01-jén nyugállományba helyezték.

53 JUHÁSZ István (Kassa, 1894. 08. 20. – Budapest, 1981. 04. 12.) mérnök és bátyja, Zoltán (Miskolc, 1891. 02. 19. – ?), mérnök, tartalékos tűzérfőhadnagy, feltalálók, a Gamma Műszaki Rt., finommechanikai vállalat többségi tulajdonosai. Vezetésükkel a vállalat a hazai ipar kiemelkedő cégévé vált. Számos terméket (tájolókat, hírközlő és térképészeti eszközöket, célzókészülékeket stb.) gyártottak hadiipari megrendelésre. Legsikeresebb találmányuk az úgynevezett. Gamma-

Juhász légvédelmi lőelemképző volt, amelyet később 16 országba exportáltak. A háború után a gyár tönkrement, majd állami tulajdonba került. Egykori tulajdonosát, Juhász Istvánt 18 hónapra bebörtönözték. 1950-ben szabadult. Testvére, Zoltán Svájcba emigrált, így elkerülte a megpróbáltatásokat.

54 DAMMANG András (Szentborbála, 1891. 11. 30. – ?) dr., tűzértiszt, mérnök, okleveles közgazda. A második világháború alatt a Fémáru-, Fegyver- és Gépgyár Rt. vezérigazgatója.

55 Helyesen *BOR* Jenő (Hajdúszoboszló, 1895. 09. 08. – Washington D. C., 1979. 11. 30.), nemes halmaji, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1932-ben a Honvédelmi Minisztérium 1/c (országmozgósítási) osztályához vezényelték, majd még ugyanabban az évben az 1. vegyesdandár parancsnokságán I. (hadműveleti) vezérkari tiszt és a vezérkari főnök helyettese. 1939–1943 között ismét a HM-ban szolgált különböző beosztásokban, majd 1943. 06. 01-jével átvette a 4. könnyűhadosztály, 08. 10-ével pedig a 12. gyaloghadosztály parancsnokságát. 1944. 04. 05. – 07. 18. között a II. tartalék hadtest parancsnoka, ekkor ismét visszahelyezték a HM-ba, ahol anyagi csoportfőnök lett. 1944 novemberétől a HM anyagi meghatalmazottja Németországban. 1945. 05. 08-án brit hadifogságba került, s később a magyar főtisztek közül egyedüliként a szigetországba vitték. Nem tért haza, 1970-ig az amerikai hadsereg Térképészeti Osztályán dolgozott.

12. NÉMETBARÁT ÉS FASISZTA ÉRZELMŰ MAGYAR TISZTEK NÉVJEGYZÉKE[1]

[4. füzet, oldalszámozás nélkül]

[A] 2. vkf. osztály és Államvédelmi Központ vezetői beosztásomban [az] alábbi németbarát és fasiszta érzelmű magyar tiszteket állapítottam [sic!] meg.

Általában ilyenek voltak a sváb származású; a Rátz Jenő, Beregfy Károly,[2] László Dezső vezetése alatt álló hadi iskolából kikerült vezérkari és a fiatalabb, Ludovica [Ludovika] Akadémiát végző tisztek.

Ezek voltak név szerint:

Werth Henrik,[3] Bartha Károly, Béldy Alajos,[4] Beregfy (Berger) Károly, Vörös János, László Dezső, Heszlényi József, Major (Mayer) Jenő,[5] Littay András, nagylaki Rátz Jenő, Farkas Ferenc vezérezredesek.[6]

Vörös Géza, Magyarossy Sándor,[7] [Gyimesy] Gross Ernő, Gyimessy Frigyes, Nagyőszy (Wolff) Miklós,[8] korompai Brunswick György,[9] Nemerey (Gross) Márton,[10] Harmos Zoltán,[11] Kiss István,[12] Barabás Emil,[13] Nack Emil,[14] Ruszkay (Ranzenberger) Jenő,[15] Feketehalmy-Czeydner Ferenc, vitéz Szabó László,[16] Schmoll Endre[17] altábornagyok.

Bardóczy Ferenc,[18] Sipos[19] János, Vasváry József, Bayor Ferenc,[20] Legeza János,[21] Kudriczy István,[22] Solymossy Ulászló,[23] Tanító Béla,[24] Abt Ottó,[25] báró Ungár Károly,[26] vitéz Kovács Gyula, dálnoki Kovács Gyula,[27] Hellenbronth (Krantz) Vilmos, Németh József, halmaji Bór Jenő, Grassy József, Szabó László[28] vezérőrnagyok.

Vörös Gyula, Mészöly Elemér, Pogány Imre,[29] Bánfalvy István,[30] Padányi Jenő, Kozár Elemér,[31] Makray Sándor,[32] Deák Ferenc,[33] Kocsis László,[34] Sáska Elemér,[35] Szávay (Slawik) Sándor,[36] Henkey János,[37] Littomericzky,[38] Zachár Sándor,[39] Nádas Lajos, Deák László, Nagylucskay (Volosin) Sándor,[40] Zákó András,[41] Siegler Endre[42] ezredesek.

Keksz Edgár,[43] Sillay Jenő, Csiby Kálmán,[44] Tattay József,[45] Merkly Antal, Osváth István,[46] Huszár Hugó, Renkey Albert,[47] Marossy Dezső,[48] Sziklay Ödön,[49] Miskey Zoltán,[50] somfai Jekkelfalussy-Pillér György,[51] dr. Garzuly József[52] ezredesek.

Ridegh Raymond, Király [Gyula],[53] [Olchváry-]Milvius[54] Attila, Sellyey [Vilmos], Gaál Lajos[55] csendőr ezredesek.

Kalkó Gyula,[56] Adelmann (Aday) János, Németh Ferenc,[57] Baán Mihály,[58] Bartalis Kálmán, Farkas Endre[59] vezérkari alezredesek.

Andreánszky Jenő,[60] Vecsey József, Pőry (Prochászka) Imre,[61] Mészáros István,[62] Csia Sándor, Szentpály-Juhász Egon, vitéz Szentpály,[63] Korbuly Jakab,[64] Faczinek Nándor[65] alezredesek.

Árbócz,[66] Horkay,[67] Fóthy, Ferenczy László, Orendy Norbert, Barcsay,[68] Hajnácskőy László csendőr alezredesek.

Király Andor [Kornél?], inácsi Bolgár Kálmán[69] őrnagyok.

Zöldi Márton csendőr százados, Bús László tartalékos főhadnagy.

Különösen ki kell emelni László Dezső, Bardóczy Ferenc, Nagyőszy (Wolff) Miklós, Szávay (Slawik) Sándor, Beregfy és Brunswick tevékenységét.

László Dezsőnek élénk része volt a vezérkar – különösen a hadműveleti osztály –

tisztjeinek nyilassá való tételében, már 1938 óta toborzó tevékenységet végzett Szálasiék számára, nagy része volt abban, hogy Magyarország belépett a Jugoszlávia- és Szovjetunió-ellenes háborúba, a németeket hazánk érdekeinek rovására teljesen kiszolgálta, kezdeményezte és végrehajtotta 1941 nyarán Kárpátaljáról a zsidók kitelepítését, a vezető helyeken német és nyilas érzelmű tiszteket osztatott be. Németbarát és nyilas szellemben befolyásolta Werth Henrik vezérezredes, vezérkari főnök és Bartha Károly vezérezredes, honvédelmi miniszter tevékenységét.

Bardóczy (Bader) Ferenc a nyilasok számára toborzó és pénzgyűjtő tevékenységet végzett, mint a Honvédelmi Minisztérium személyügyi csoportfőnöke gondoskodott arról, hogy a honvédség vezető állásaiba német és nyilas érzelmű tisztek kerüljenek.

Nagyőszy (Wolff) Miklós a nyilasok számára pénzgyűjtő és toborzó tevékenységet végzett, zsidóellenes működést fejtett ki, mint a honvédelmi minisztérium csoportfőnöke gondoskodott arról, hogy a honvédség vezető állásaiba német és nyilas érzelmű egyének kerüljenek.

Szávay (Slawik) Sándor régi tagja a nyilas pártnak, minden beosztásában német- és nyilasbarát tevékenységet fejtett ki, 1944 nyarán, mint a Honvédelmi Minisztérium személyügyi csoportfőnöke gondoskodott a demokratikus és liberális elemek eltávolításáról a honvédségből, 1944. október 15. után Szálasi[70] szűkebb környezetének vezérkari tanácsadója.

Beregfy (Berger) Károly régi tagja a nyilas pártnak, állandóan német- és nyilasbarát, antidemokratikus tevékenységet fejtett ki, 1944. október 15. után Szálasi honvédelmi minisztere és vezérkari főnöke.

Korompai Brunswick György altábornagy Horthy úti marsallja volt. Német (Gestapó) szolgálatban állott. Állandóan bizalmasan tájékoztatta a német követséget (Fütterer altábornagy,[71] légügyi attasé) a kormányzóságon történtekről és az ott kovácsolt tervekről. E téren hű segítője volt barátnője, gróf Apponyi Henrikné.

1948. augusztus 26-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 A fenti névjegyzéket erős kritikával kell kezelnünk, egyrészt mert – mint arra már többször utaltunk – egy, a Horthy-korban szocializálódott tiszttől távol áll a klasszikusan a háború utáni baloldali terminológiához kapcsolódó (fasiszta, reakciós stb.) jelszavak használata, másrészt figyelemre méltó, hogy a felsorolt tisztek szinte valamennyien a háború utáni eljárások kereszttüzébe kerültek. Adott esetben a nyomatékosított nácibarátság („nemzeti szocialista érzelmű") is megkérdőjelezhető. A legtöbb tiszt (ahogyan az életrajzi jegyzetek is tükrözik) ráadásul a nyilas hatalomátvétel után – kényszerhelyzetéből adódóan, vagy kötelességtudatból – vállalt szerepe miatt kerülhetett a listára, erről azonban az akkor épp bujkáló Ujszászy aligha rendelkezhetett széles körű és megbízható információkkal. Nem kizárt tehát, hogy a – több személyt egyébként alaptalanul tartalmazó – lista megíratása, vagy megírása egyszerűen a háború utáni államvédelem „bizonyítékgyártási" módszereinek részét képezte. A névjegyzék alkalmas lehetett arra, hogy igazolják, miért tartják ellenőrzés alatt egyik vagy másik honvédtiszt tevékenységét (az erről szóló javaslat indoklásában például), vagy – szélsőségesebb esetben – bizonyítékként csatolhatták az eljárás ügyészi, bírói szakasza során. E fejezet folytatása a 40. *Németbarát és nemzetiszocialista érzelmű tisztek a honvédségben (kiegészítés)* című rész (szerk.).

2 BEREGFY (1932-ig Berger) Károly (Cservenka, 1888. 02. 12. – Budapest, 1946. 03. 12.), hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1939. 01. 10-től a Hadiakadémia parancsnoka. 1941. 11. 01-jétől átvette a VI. hadtestparancsnokságát, 1943. 06. 12-től a 3. hadsereg parancsnoka. *A vezetés kézikönyve* című tankönyve, elméleti tevékenysége és notórius antiszemita megnyilvánulásai tették ismertté. A német

megszállás idején a magyar 1. hadsereget vezette (1944. 05. 15. – 08. 01. között), majd a HM-ban a központi átszervezéssel megbízott póthadsereg-parancsnoka. 1944. 09. 13-tól Szálasi Ferenc – „cégérként" – megbízta a nyilas hatalomátvétel katonai előkészítésével a honvédségnél, majd október 16-án honvédelmi miniszternek és (összevonva) vezérkari főnöknek nevezte ki. 1944. 12. 20-án tisztsége – miniszteri beosztása mellett – a honvédség főparancsnoki beosztásává alakult át. 1945. 05. 01-jén amerikai hadifogságba került. 1945. 06. 19-ével lefokozták és kicsapták a Honvédség állományából, majd kiadatását követően a budapesti Népbíróság halálra ítélte. Kivégezték.

3 WERTH Henrik (Rezsőháza, 1881. 12. 26. – Szovjetunió, 1952. 05. 28.), hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1926–1931 között a Hadiakadémia, majd 1931. 09. 01. – 1935. 12. 01. között a 4. vegyesdandár parancsnoka. 1936. 03. 01-jével nyugállományba helyezték. 1938. 09. 29-ével reaktiválták és kinevezték a Honvéd Vezérkar főnökévé. 1941. 09. 04-én felmentették. 1945 februárjában a szovjet NKVD letartóztatta és egy Moszkva melletti gyűjtőtáborba szállította. Távollétében, 1945. 06. 09-én lefokozták és kicsapták a honvédségtől, majd a budapesti Népbíróság 1948. 05. 22-én háborús főbűnösként halálra ítélte, amelyet a NOT július 26-án helyben hagyott. A Szovjetunióban halt meg ismeretlen helyen és ismeretlen körülmények között. Részletes életrajzához lásd **Dombrády Lóránd:** *Werth Henrik, akiről nem beszéltünk*, (Budapest: Argumentum, 2005).

4 BÉLDY (1918-ig Bruckner, 1927-ig Béldi) Alajos (Budapest, 1889. 06. 08. – Budapest, 1946. 12. 22.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1927. 11. 01. és 1931. 02. 15. között Londonban katonai attasé (1930. 08. 01-jétől Washingtonba is akkreditálva). Ezután különböző csapattiszti beosztásokat látott el. 1937. 10. 01. – 1940. 12. 24. között az 1. lovasdandár, majd a Magyar Királyi Toldi Miklós Honvéd Sporttanár- és Vívómesterképző Intézet parancsnoka. A Magyar Külügyi Társaság elnöki tanácsának tagja. 1941–1944 között az Ifjúság Honvédelmi Nevelésének országos vezetője, közben (1941. 02. 01-jétől) a Legfelsőbb Honvéd Törvényszék (LHT) alelnöke is. 1944. 09. 26. – 10. 16. között a Nemzetőrség parancsnoka. A nyilas puccs után a németek letartóztatták, szabadulását követően rövid ideig bujkált, majd jelentkezett az Ideiglenes Nemzeti Kormánynál, amely 1945. 01. 19-én kinevezte a HM fegyverszüneti bizottságának katonai elnökévé. 1945. 02. 12-én a debreceni politikai rendészeti osztály letartóztatta. Június 19-én lefokozták és kicsapták a honvédségből. 1945. 07. 20-án a budapesti Népbíróság kötél általi halálra ítélte, amelyet a Nemzeti Főtanács 08. 03-án életfogytiglan tartó kényszermunkára változtatott.

5 MAJOR (1922-ig Mayer) Jenő (Baksa, 1891. 08. 06. – Blaibach-Immenstadt/NSZK, 1972. 01. 13.), vitéz, hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata vezérezredes. 1930–1933 között az 5. vegyesdandár parancsnokságán teljesített szolgálatot, mint a dandár vezérkari főnökének helyettese, majd a HM VI-2. osztályon szolgált vezetői beosztásban. 1936-ban a Ludovika Akadémia I. főcsoportjának tanulmányvezetője lett. 1938. 12. 01-jén kinevezték a HM 8. osztályának élére. 1940. 03. 01. – 1941. 11. 01. között az 1. gépkocsizó dandár parancsnoka volt, majd megbízták a gyalogos kiképző tábor vezetésével. Eközben 1942. 04. 01-jétől 10. 01-jéig a gyorshadtest parancsnoki beosztását is betöltötte. 1942. 10. 01-jén páncélos és gépkocsizó lövész felügyelő lett (1944. 10. 16-ig), egyúttal egy hónapra megbízták a doni fronton harcoló 1. páncéloshadosztály vezetésével is. 1942. 11. 15. – 1944. 10. 16. között az I. páncélos hadtest parancsnoka volt. A nyilas hatalomátvétel után a 2. hadseregparancsnokává, majd 1944. 12. 01-jén a magyar honvédség németországi főfelügyelőjévé nevezték ki. A háború után francia hadifogságba került. Közben 1945. 06. 19-én lefokozták és kicsapták a honvédség kötelékéből. Később Németországban telepedett le.

6 FARKAS Ferenc (Kismarton, 1892. 05. 27. – Arnstorf/NSZK, 1980. 04. 14.), vitéz, kisbarnaki, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1938. 10. 01.-től 1943. 08. 21-ig a Ludovika Akadémia I. főcsoportjának parancsnoka. 1943. 08. 21. – 1944. 10. 16. között a VI. hadtest parancsnoka. E beosztásában egyik felelőse lett volna a kiugrási kísérlet katonai biztosításának. Ennek ellenére szerepet vállalt a nyilas hatalom alatt, majd a hatalomátvételt követően, 1944. 10. 24-én kinevezték Országos Elhelyezési kormánybiztossá. 1945. 01. 08-án vezetői tartalékba került. 1945. január–február folyamán tagja volt a „nemzet totális mozgósításával és harcbaállításával megbízott m. kir. tárca nélküli miniszter (Kovarcz Emil) mellé beosztott tábornok bíróságá"-nak. (Elnöke vitéz nemes Justy Emil vezérezredes volt.) A háború végeztével nyugaton maradt, ahol 1947-ben a Magyar Szabadság Mozgalom elnöke, s ezáltal a katonai emigráció meghatározó személyisége lett. Távollétében, 1945. 06. 19-én lefokozták és elbocsátották a Honvédség kötelékéből, majd 1950. 03. 30-án főbüntetésként életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélték.

7 MAGYAROSSY (Merkovits, 1927-ig Magyarosi) Sándor (Óbecse, 1891. 10. 13 – Cleveland/USA, 1972. 08. 17.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1934. 05. 01. – 1936. 05. 01. között a Honvéd Vezérkar főnökének szárnysegéde, ezután kinevezték az 1. vegyesdandár vezérkari

főnökévé, majd 1937. 02. 01-jével a HM VI–1. (hadműveleti) osztály vezetőjévé. Kétéves csapatparancsnoki beosztást követően 1940. 03. 01-jével a Honvéd Vezérkar főnökének kiképzési csoportfőnöke lett. 1941. 05. 01-jével kényszerszabadságolták, majd reaktiválva kinevezték a HM légügyi főcsoportfőnökségének főnökévé, egyben 1943. 08. 01. – 1944. 07. 01. között a légierő parancsnoka is. 1944. 10. 01-jével nyugállományba helyezték. A nyilas hatalomátvétel után, 1944. 11. 05-től németországi magyar kormánybiztos. A háború után kicsapták a honvédségből, a Népbíróság két eljárást folytatott ellene. A második után 2 év fegyházra ítélték. 1948-as szabadulása után Argentínába, majd az Egyesült Államokba emigrált.

8 NAGYŐSZY (1934-ig Wolf, 1935-ig János) Miklós (Nagyősz, 1896. 09. 21. – Bécs, 1968. 04. 03.), hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata altábornagy. 1942. 05. 01-jétől a HM I. csoportfőnökének helyettese, majd 10. 01-jétől csoportfőnöke. Ezután néhány hónapig átvette a 27. könnyűhadosztály parancsnokságát, majd ismét visszahelyezték a HM I. csoportfőnökségéhez, amelynek csoportfőnöki beosztását a nyilas hatalomátvételig ellátta. Közben, 1944. 09. 11-ével kinevezték a „Személygazdálkodás Országos Kormánybiztosává". A nyilas puccs után, 1944. 10. 22-től átvette a VI., 11. 22-től pedig az V. hadtest irányítását. Megbetegedett, visszahelyezték a HM-be, ahol 1944. 12. 07-től a III. csoportfőnökséget vezette, illetőleg később a tanni körzet parancsnoka lett. A második világháború után, 1945. 11. 26-án letartóztatták. 1946. 06. 04-én a budapesti Népbíróság 8 évi fegyházra és a politikai jogok gyakorlásának további 10 évi felfüggesztésére ítélte. 1953-ban szabadulhatott Vácról. 1956. 11. 24-én nyugatra távozott. 1992. 01. 20-án a Legfelsőbb Bíróság bűncselekmény hiányában felmentette.

9 BRUNSWIK György (Kassa, 1888. 02. 13. – München, 1974. 06. 22.), nemes korompai, hivatásos katonatiszt, altábornagy. Az első világháború után, 1918 novemberétől a Hadügyminisztériumban dolgozott, majd a Tanácsköztársaság idején Ausztriába menekült. 1919 szeptemberében visszatért és a Fővezérséghez, majd november 16. után Horthy mellé került. 1920-tól a kormányzó katonai irodáján teljesített szolgálatot, majd 1923-tól 1944-ig Magyarország Kormányzója Katonai Irodájának útimarsallja. Egyes vélemények szerint a németek bizalmi embere volt a kormányzó környezetében. A nyilas hatalomátvétel után a németek mégis letartóztatták, 1945. 01. 18-án a nyilasok „hűtlenség" miatt lefokozták. Horthyval együtt Németországba vitték, hazatérése után az új hatóságok is lefokozták. Utóbb az NSZK-ba települt. *Der Pustkönig* című emlékirata másolatban a Hadtörténelmi Levéltárban található.

10 NEMEREY (1927-ig Gross) Márton (Brassó, 1888. 10. 17 – Debrecen, 1958. 01. 11.), vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1938. 08. 01-jétől a csendőrség felügyelőjének helyettese, majd 1939. 08. 01. – 1942. 11. 15. között a Magyar Királyi Csendőrség felügyelője. 1943. 02. 01-jével nyugállományba helyezték. A háború után lefokozták és kicsapták a honvédségből. Elítélték, 1950 és 1952 között a márianosztrai börtön foglya volt.

11 HARMOS Zoltán (Vác, 1893. 02. 14. – Budapest, 1958. 04. 23.), nemes hihalmi, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1930. 03. 01-jével a Haditechnikai Intézethez (HTI) került. 1933. 04. 26-ával szakosztályvezetővé, 1940. 03. 01-jével parancsnokhelyettessé, 1942. 11. 15-tel pedig a HTI parancsnokává nevezték ki. Beosztását a német megszállás és a nyilas hatalomátvétel után is megtartotta. 1945. 02. 20-án az intézet vezetése mellett a hadműveleti tisztikar főnöke is lett. 1945. 04. 29-én amerikai hadifogságba került, ahonnan 1946. 02. 02-án tért haza. Márciusig vizsgálati fogságba került, majd pár hónapig a HM-ben szolgált. 1946. 09. 01-jén „B" listára került. Ezt követően segédmunkásként dolgozott, 1950. 04. 14-ével Kistarcsára internálták. 1953-ban szabadult, de 1956. 06. 30-ig – kijelölt kényszerlakhelyén, Egerben – rendőrhatósági felügyelet alatt tartották.

12 KISS István (Gombospuszta, 1894. 04. 08. – Balatonszepezd, 1967. 02. 10.), vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1939. 01. 15-étől a 4. vkf. osztály vezetője, majd 1942. 02. 01-jétől kinevezték a 23. gyalogdandár parancsnokává. 1942. 10. 01-jétől az 1. hadsereg vezérkari főnöke. 1943. 05. 01-jétől 1944. 15. 15-ig a II. hadtest, 1944. 11. 15-ig a II. hadtest, majd a 2. honvéd kerület parancsnoka. A háború után amerikai fogságba került. Kiadják, előzetes letartóztatásba helyezik, de nem ítélik el. 1949-től Balatonszepezden földművesként dolgozott.

13 BARABÁS (1888-ig Freyberger) Emil (Budapest, 1886. 07. 19. – Nürnberg, 1948. 07. 19.), vitéz, hivatásos katonatiszt, nyugállományú altábornagy. 1919. 09. 01-jétől a Ludovika Akadémián tanított harcászati ismeretket és hadseregszervezést, majd 1921. 03. 01-jétől a rejtett vezérkari képzés (Hadiakadémia) oktatótisztje. 1925. 09. 01-jével a HM VI-3. (rejtett 3. vkf.) osztályra osztották be, amelynek vezetését 1926. 08. 01-jével vette át. Ezután csapatszolgálatra vezényelték, s 1931. 08. 01-jével kinevezték a 10. gyalogezred parancsnokává. Felmentése után az 5. kerület testnevelési felügyelője, majd 1934. 07. 01-jétől a Hadilevéltár beosztottja. 1935. 05. 01. – 1936.

10. 01. között a 4. vegyesdandár közigazgatási parancsnoka, majd 1941. 02. 01-jei nyugdíjazásáig a HM katonai közigazgatási csoportfőnöke. Egy ideig a sajtócenzúra elnöke. A háború után távollétében lefokozták és kicsapták a honvédségből.

14 ZÁCH (1934-ig Nack) Emil (Nagykikinda, 1883. 12. 28. – Budapest, 1949. 10. 28.), vitéz, hivatásos katonatiszt, címzetes vezérezredes. 1936. 04. 15-től a Honvéd Vezérkar főnökének helyettese. 1936. 11. 01. – 1938. 12. 05. között a Legfelső Honvéd Törvényszék elnöke, majd a HM katonai főcsoportfőnökségének főnöke. 1940. 05. 01-jével nyugállományba helyezték. A háború után lefokozták és kicsapták a honvédségből. 1946-ban a budapesti Népbíróság 10 év fegyházbüntetésre ítélte, amelyet 1947-ben a Népbíróságok Országos Tanácsa 8 évre módosított.

15 RUSZKAY (1928-ig Ranzenberger) Jenő (Budapest, 1887. 01. 01. – Budapest, 1946. 06. 22.), vitéz, hivatásos katonatiszt, címzetes vezérezredes. 1922–1924 között megbízták az ankarai magyar követség felállításával, egyben ugyanott rejtett katonai attaséi (úgynevezett szakelőadói) szolgálatot is ellátott. 1924. októberétől Szófiában, majd 1925-től Bukarestben katonai szakelőadó. 1928. 11. 15. – 1933. 05. 01. között a HM VI-2. (a későbbi 2. vkf.) osztály vezetője. 1933. 05. 01. és 1935. 05. 01. között a miskolci 7. vegyesdandár vezérkari főnöke, majd ezt követően 1937. 08. 15-ig országos légvédelmi parancsnok volt (emellett, 1936. 02. 01-jétől egyúttal a Honvédség Főparancsnokának légvédelmi szemlélője is). 1938. 02. 01-jével kinevezték a 4. vegyesdandár parancsnokává, amely az átszervezést követően IV. hadtest lett. Politikai tevékenysége miatt távozni kénytelen a honvédség kötelékéből, felmentették, majd 1940. 05. 01-jével nyugállományba helyezték, 11. 14-én lemondott rendfokozatáról. 1940 júliusában átvette a Magyar Nemzetiszocialista Párt vezetését, majd szeptemberben egyesítve a jobboldali pártokat közreműködött a Nyilaskeresztes Párt létrehozásában. 1942. 02. 23-ig a párt külügyeinek irányítója volt. Egyes adatok szerint az SS Biztonsági Szolgálatának (SD) informátora volt. A német megszállást követően – Vörös János ellenében – vezérkari főnöknek jelölték. 1944 őszén Szálasi Veesenmayernak átadott előzetes kormánylistája szerint Ruszkay lett volna a Németországba delegált magyar követ. Beregfy honvédelmi miniszter 1944. októberében felajánlotta Ruszkaynak, hogy vállalja el a szervezendő Legfelsőbb Katonai Külön Törvényszék vezetését, de ezt Ruszkay visszautasította. 1944. 11. 06-án visszakapta nyugállományú altábornagyi rangját, majd november 13-án címzetes vezérezredesi rendfokozatot kapott. 1945. 02. 20-tól az SS magyar alakulatainak főfelügyelője. 1945. 04. 10-én átvette a Waffen-SS XVII. fegyveres-hadtestének parancsnokságát. Május 5-én amerikai hadifogságba került. 1945. október végén kiadták a magyar hatóságoknak, majd 1946. 03. 27-én a budapesti Népbíróság halálra ítélte, amelyet a NOT 05. 15-én jóváhagyott. Kivégezték.

16 SZABÓ László (Kassa, 1895. 02. 11. – Budapest, 1979. 07. 22.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1934–1935-ben a HM 3/b osztályon beosztott vezérkari tiszt. Ezután számos csapatnál szolgált zászlóalj-, majd ezredparancsnoki beosztásokban. 1940. 10. 15. – 1942. 02. 15. között a jutasi csapat altisztképző iskolánál szolgált. Ezt követően kinevezték a 8. gyalogezred parancsnokává, amellyel 1943. 08-tól hadműveleti területen volt. A nyilas hatalomátvételkor az 5. tartalék hadosztály parancsnoka. 1945. 02. 23-val kinevezték a Szentgotthárd-Körmend-Vasvár-i járás ellenőrző tábornokává. Szovjet hadifogságba került, 25 év börtönbüntetésre ítélték, 1956-ban térhetett haza. Ekkor pár hónapra bebörtönözték, 1956. 10. 12-én szabadult.

17 SCHMOLL Endre (Patvarc, 1894. 04. 17. – Németország, 1949. 05. ?), hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1927–1932 között a Hadiakadémia tanára, majd a Honvéd Vezérkarhoz került, ahol 1932–1937-ben a HM VI-7/k osztály vezetőjének helyettese volt. 1938. 03. 15. – 1940. 11. 01. között a HM VI-7/m (később 7/m vkf.) osztály, 1940. 11. 01. – 1941. 05. 01. között a Magyar Királyi „Bolyai János" Honvéd Műszaki Akadémia parancsnoka. Ezután a HM III. csoportfőnökének 1. helyetteseként, majd 1942. 05. 16-tól a HM III. csoportfőnökség főnökeként szolgált. 1944. 10. 01-jén felmentették beosztásából. A nyilas hatalomátvételt követően a „totális mozgósítás és harcba állítás" törzsébe osztják be.

18 BARDÓCZY (1925-ig Bader) Ferenc (Apatin, 1895. 09. 07. – Gödöllő, 1968. 11. 17.), vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1930. 11. 01-jétől a Ludovika Akadémián tanított harcászati ismereteket. 1935. 09. 01-jével a Honvédelmi Minisztériumba került, majd 1938. 11. 01-jével a törzstiszti képzés vezető tanára lett. 1939. 09. 01. és 1941. 08. 04. között a HM 8. (illetve 8/a) osztályán dolgozott, osztályvezető-helyettesi, később osztályvezetői beosztásban. Ezt követően átvette a HM II. csoportfőnökségének vezetését, majd 1943. 02. 01-jével kinevezték a Magyar Királyi Honvédség gyalogsági felügyelőjének helyettesévé. E minőségében megbízott státusban, 1944. 05. 01-jével átvette a felügyelői teendőket is. 1944. 07. 15. – 09. 15. között a 16. gyaloghadosztály parancsnoka volt. Ezután betegállományba került, majd 1944. 10. 01-jétől (ismét) a honvédség gyalogsági felügyelője lett. 1944. 11. 20. – 12. 12. között a IX. hadtest parancsnokát helyettesítette, ezután személyi tartalékba helyezték. 1945 februárjában Kőszegen néhány napig úgynevezett ellenőrző tábornok volt, majd a Hadiakadémia I. évfolyamával kitelepült Németországba. Amerikai hadifogságba került. Kiadását követően letartóztatták és 1946. 07. 17-én főbüntetésként 10 évi fegyházra ítélték, amelyet előbb 6, majd 1950. 02. 08-án 3 évre mérsékeltek.

19 Helyesen *SYPOSS* János (Temesrékás, 1887. 12. 21. – Santiago de Chile, 1959. 08. 10.), vitéz, nemes dobfeneki, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1920–1927 között a Honvédelmi Minisztériumban szolgált, majd különböző tüzér alakulatoknál üteg-, majd osztályparancsnok. 1938–1940-ben a VII. hadtest légvédelmi parancsnoka, majd 1940–1942-ben a II. hadtest tüzérségi parancsnoka. 1943. 02. 01-jével nyugállományba vonult. Jobboldali beállítottságú, 1944. 10. 15-én Kovarcz Emil tárca nélküli miniszter mellé nevezik ki beosztott tábornokként. Ő erősíti meg Kis János és Tartsay Vilmos halálos ítéletét mint illetékes parancsnok. A háború végén Németországba menekült, sikerült elbújnia a kiadatás elől.

20 BAYOR (1922. 09. 20-ig Bayer, 1923. 03. 7-ig Bajor) Ferenc (Pécs, 1883. 03. 21. – Pétervárad, 1946. 11. 04.), vitéz, hivatásos katonatiszt, címzetes vezérőrnagy 1935. 08. 01-el Somogy vármegye testnevelési felügyelőjévé nevezték ki. 1938-ban nyugállományba került. A jugoszláv hatóságok a pétervárad erődben golyó által kivégezték (Szakály Sándor).

21 LEGEZA János (Santa Madalena, 1889. 10. 14. – Budapest, 1953. 05. 17.), hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1936. 11. 01-jével az 5. határőrkerület parancsnokhelyettese, 1938. 02. 01-jével parancsnoka, addig különböző csapatoknál, s rövid ideig a HM VI-2. (hírszerző, elhárító) osztályon teljesített szolgálatot. 1940. 03. 01-jével a magyar királyi gyalogsági gyakorló- és kiképzőtábor parancsnoka lett. 1941. 11. 01. – 1942. 08. 01. között az 1. gyalogdandár (közben könnyűhadosztállyá szervezik át) parancsnoka, majd a magyar 2. hadsereghez osztották be. 1943 februárjában tért haza, négy hónapig vezette a Törzstiszti Tanfolyamok Parancsnokságát, 1944. 10. 01-jével nyugállományba helyezték. 1943. 12. 01-jével átmeneti jelleggel ténylegesítették, s beosztották a Központi Átvételi Bizottsághoz. 1946-ban 1 év 6 hónap börtönbüntetésre ítélték, 1950-ben a katonai törvénykezési hatóságok ezt 10 évre súlyosbították. 1990-ben rehabilitálták.

22 KUDRICZY (1922-ig Haiser) István (Pancsova, 1896. 08. 29. – Passaic, 1969. 10. 15.), vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1935–1937 között a HM VI-2. osztályán (a vkf. 2. elődje), majd 1938. 08. 01-jéig az Országos Légvédelmi Parancsnokságon (OLP) beosztott tiszt. 1940. 10. 01-jéig a Hadiakadémián tanított, ekkor megbízták a 6. vkf. osztály vezetésével. 1941. 08. 01. és 1942. 11. 01. között a HM 40. osztályát irányította, majd a HM VIII. csoportfőnökség főnökének helyettese, 1943. 02. 01-jétől főnöke lett. 1943. 08. 10-én átvette a 10. gyaloghadosztály parancsnokságát, amelyet a nyilas hatalomátvételig ellátott. 1944. 11. 15-től a háború befejezéséig a II. hadtest parancsnoka volt. Brit fogságba került, 1946. 03. 15-ig internálták. Távollétében 1945. 07. 20-án a honvédségből kicsapták és lefokozták. Hazatérésekor, 1946. 04. 08-án a HM katonapolitikai csoportfőnökség őrizetébe került, majd 1946. 06. 20-án a Népbíróság 12 évi fegyházbüntetésre ítélte. 1956 októberében szabadult, s az Egyesült Államokba emigrált.

23 SOLYMOSSY (1934-ig Stanoilović) László (Theresienstadt [Terezin]/Csehország, 1897. 06. 30. – Gröbming/Ausztria, 1960. 09. 30.), vitéz nemes stanogorai, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1938. 02. 01-jétől Prágában, 1939. 08. 21-től Pozsonyban katonai attasé. Visszahívását követően, 1941. 08. 01-jével kinevezték a III. hadtest vezérkari főnökének. A hadtestparancsnoksággal vonult ki a keleti frontra. A doni fronton 1942. 09. 23-án átvette a 12. könnyűhadosztály parancsnokságát. Beosztásában maradt a hadosztály maradványainak visszatérése után is. 1943. 08. 10-én átvette a HM VIII. csoportfőnökségének irányítását, egyúttal a leventék országos parancsnokává nevezték ki. 1944. 10. 01-jével nyugállományba került, majd a nyilas hatalomátvételt követően, 1944. 11. 15-én országos erődítési parancsnokká nevezték ki. Az angolszász hadifogságból szabadulva nem tért haza.

24 TANÍTÓ Béla (Somorja, 1891. 08. 29. – Szombathely, 1945. 03. 04.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1928. 05. 01. – 1930. 12. 01. között József főherceg szárnysegéde, 1930–1934 között a Hadilevéltár, illetőleg a csendőrtiszti tanfolyam beosztottja. 1934. 05. 01-jén átvette a 6. gyalogezred II. zászlóaljának, 1935. 10. 01-jén pedig a 3/I. határőr osztály parancsnokságát. 1938–1940. között a törzstiszti tanfolyam tanára volt, majd ismét csapatparancsnoki beosztást kapott. 1940. 08. 01-jétől a 8. gyalogezred, 1942. 02. 15-től a 16. gyalogdandár (később könnyűhadosztály) parancsnokává nevezték ki. 1942. 04. 13-án a 10. könnyűhadosztállyal kivonult a keleti frontra. 1942. 11. 15-től a 2. hadsereg műszaki csapatainak felügyelője volt. A hadsereg veresége, majd hazaszállítását követően továbbra is a fronton maradt, ahol 1943. 08. 10-ig a megszálló

erők parancsnokságára osztották be. Ezt követően kinevezték a 8. honvéd kerület parancsnokává. Beosztását 1944. 11. 15-ig látta el. 1945. 03. 01-jével nyugállományba helyezték. Március 4-én a Szombathelyet ért angolszász légitámadás során feleségével együtt életét vesztette.

25 ABT Ottó (Pancsova, 1889. 10. 21. – Budapest, 1946. 12. 10.), hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy, posztumusz altábornagy. 1930. 07. 01. – 1932. 11. 01. között az 5. vegyesdandár parancsnokságán beosztott tiszt, egyben Szeged város testnevelési vezetője. Ezután a 2. gyalogezredhez osztották be, ahol 1937. 05. 01-jéig zászlóaljparancsnokként teljesített szolgálatot. Ekkor áthelyezték a 12. gyalogezredhez. 1938. 02. 01-jével átvette az ezred parancsnokságát. 1941. 02. 01-jével megbízták a 8. gyalogdandár parancsnokságával. 1941. 11. 01. – 1942. 10. 15. között a 108. gyalogdandár (később könnyűhadosztály) parancsnoka volt. Felmentése után a keleti fronton harcoló (szombathelyi) III. hadtesthez osztották be, majd hazatérésekor (hivatalosan 1943. 02. 01-jével) nyugállományba vonult. 1946. 06. 21-én a Budapesten működő szovjet katonai bíróság halálra ítélte. Kivégezték. 1991. 10. 18-án az ítéletet megsemmisítették.

26 UNGÁR Károly (Budapest, 1892. 01. 30. – Marcali, 1975. 06. 23.), báró, vitéz bukowe-berdói és ujsciei, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1927–1931 között a Ludovika Akadémián tanított harcászatot, majd csapatparancsnoki beosztásokba került. 1935. 05. 01-jétől a III., 1939. 01. 23-tól a XIV. kerékpáros zászlóalj parancsnoka volt. 1939. 11. 01-jétől áthelyezték az 1. gyalogdandárhoz, majd 1940. 03. 01-jével az 1. gyalogezred parancsnokhelyettesévé, majd (1941. 08. 01-jétől) parancsnokává nevezték ki. 1942. 10. 01-jétől az 1. könnyűhadosztály, 1943. 08. 10-től a német megszállásig a 13. gyaloghadosztály parancsnoka volt. Ezután nem vállalt beosztást. 1945. 02. 01-jével nyugállományba vonult. A háború után „igazolt"-tá nyilvánították.

27 Helyesen KOVÁTS Gyula (Borosjenő, 1886. 04. 11. – Budapest, 1958. 08. 27.), nemes, dálnoki, hivatásos katonatiszt, tábornok. 1932. július – 1934. 01. 01. között a Honvédség Főparancsnokának műszaki szemlélője. 1934–1938. között kereskedelemügyi államtitkár. 1937. 11. 20-ával szolgálaton kívüli viszonyba helyezték 1945. 02. 12-én szovjet (hadi)fogságba került (Szakály Sándor).

28 SZABÓ László (Budapest, 1895. 10. 07. – Buenos Aires, 1947. ?), vitéz, hivatásos katonatiszt, szolgálaton kívüli altábornagy. 1927–1929 között a HM Elnökségen dolgozott előadótisztként, majd 1930. 07. 19-ig a honvédelmi miniszter (ekkor Gömbös Gyula szolgálaton kívüli tábornok) szárnysegédeként teljesített szolgálatot. 1931. 11. 01-jétől a HM VI-2. (majd 2. vkf.) osztályra vezényelték. 1932. 06. 15. – 1942. 10. 01. között római katonai attasé. Eközben 1942 tavaszán megbízták a kormányzóhelyettes katonai irodájának szervezésével. 1942. 08. 09-én kinevezték a keleti fronton harcoló 6. könnyűhadosztály parancsnokává. Októberben megbízottként, majd november 18-tól tényleges viszonyban kinevezték a doni fronton harcoló 7. könnyűhadosztály parancsnokává. 1943. 01. 18-án megbetegedett, de a hadosztály élén maradt annak gyaloghadosztállyá történő átszervezése (1943. 08. 10.) után is. 1944. 06. 01-jével szolgálaton kívüli viszonyba helyezték, majd a Sztójay-kormány idején, 1944. 06. 19-én rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré nevezték ki az Olasz Szociális Köztársaságba. A háború után Argentínába emigrált.

29 POGÁNY (1931-ig Penna) Imre (Nezsider, 1899. 10. 05. – Stanford/USA, 1992. 10. 10.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1934-től szolgált a vezérkarnál, 1937–1939-ben a HM VI-7/ö (majd 7/ö[nálló] vkf.) osztály vezető-helyettese. 1939-től 1942-ig a Hadiakadémia tanára. 1942. 11. 15-től 1944. 10. 16-ig a kormányzó katonai irodájának helyettes főnöke. 1951-ben ötévi szigorított börtönre ítélték. 1971-ben kivándorolt az Egyesült Államokba.

30 BÁNFALVY (Birnbauer) István (Sopron, 1897. 04. 03. – Budapest, 1975. 03. 17.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1928. 11. 01-jétől a Légügyi Hivatal 1. osztályának helyettes vezetője, 1933. 09. 01-jétől a hivatal vezérkari osztályának vezetője lett. 1934–1938 között a Hadiakadémia tanára volt. 1938. 05. 01-jével átvette a Légügyi Hivatal 14/a osztályának vezetését, majd 1939. 01. 01-jével kinevezték a légierő vezérkari főnökévé. 1941. 03. 01-jével átkerült a Honvédelmi Minisztériumba, ahol a 3/c osztály vezetője lett. 1941. 10. 01-jétől a repülő kiképző dandárparancsnoka volt. 1943. 08. 10-ével kinevezték az újonnan felállított 1. repülőhadosztály parancsnokává, egyben a légierő fegyvernemi felügyelőjévé, majd 1944. 07. 01-jével emellett a HM légügyi főcsoportfőnökévé is. 1944. 10. 16-án a nyilasok letartóztatták, s novemberig fogva tartották. 1945. 02. 23-tól a sókaróaljai és pannonhalmi járás ellenőrző tábornoka. 1945. 03. 05-én Kassa közelében megszökött és a hónap végéig Szombathelyen bujkált, majd május 7-én szolgálattételre jelentkezett a HM-nél. Igazolták, de nem jutott beosztáshoz, s 1946. 09. 01-jével nyugállományba helyezték. 1950-ben „áruhalmozás" vádjával 8 hónapi börtönre ítélték. Szabadulása után Baktalórántházát jelölték ki számára kényszerlakhelyül. Segédmunkásként, napszámosként és gépkocsivezetőként dolgozott.

31 KOZÁR Elemér (Ipp, 1901. 02. 22. – Ceuta/Spanyolország afrikai „területe", 1946. 08. 13.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1931. 04. 01. – 1933. 03. 01. között segédtisztként szolgált az 1. vegyesdandár parancsnokságán, majd 1937. 11. 01-jéig a Honvédelmi Minisztérium VI–1. (rejtett 1. vkf.) osztály fogalmazótisztje volt. Ezután különböző tüzérosztályoknál teljesített csapatszolgálatot. 1939. 06. 01-jétől a Honvédség Főparancsnokának kiképzési osztályára osztották be. 1940. 03. 01-jével kinevezték az 5. vkf. osztály vezetőjének helyettesévé. 1942. 10. 09-től 12. 11-ig, illetőleg 1943. 01. 11-től 02. 01-jéig a keleti arcvonalra vezényelt magyar 2. hadsereg Ia (hadműveleti) osztályát vezette. Hazatérése után rövid ideig a HM 1/a osztályának vezetője volt, majd 1943. 05. 01-jével átvette az 5. vkf. osztály vezetését. E beosztását a nyilas hatalomátvételig töltötte be, ekkor a 2. hadsereg vezérkari főnöke lett. 1944. 11. 15-én a német Dél Hadseregcsoport (Heeresgruppe Süd) parancsnokságára osztották be. 1945. 02. 01-jével a 3. légvédelmi tüzérhadosztály megbízott parancsnoka lett. A nyilas hatalomátvétel után is vállalt katonai szolgálatáért 1945. 06. 19-én lefokozták és kicsapták a honvédségtől.

32 MAKRAY Sándor (Dunakeszi, 1898. 06. 10. – München, 1968. 12 . 24.), hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1941. 06. 30-tól 09. 24-ig a német 17. hadsereg-parancsnokságon összekötőtisztként szolgált. Közben 1941. 08. 01-jével kinevezték a Honvéd Vezérkar főnökének szárnysegédévé. Ezután rövid ideig a VIII. hadtest vezérkari főnöke volt. 1942. tavaszán a 2. hadsereggel kivonult a keleti frontra. A hadsereg-parancsnokságán 1942. 08. 27-ig mint főszállásmester teljesített szolgálatot. 1942. 09. 01-jével az 5. vkf. osztály vezetője lett. 1943. 05. 01. – 1944. 05. 26. között az 1. hadsereg (parancsnok Lakatos Géza vezérezredes) vezérkari főnöke, majd átvette a 2. hegyidandár parancsnokságát. A nyilas hatalomátvétel után, 1944. 11. 01-jén katonai és légügyi attasénak nevezték ki Berlinbe. A háború után nem tért haza. 1945. 06. 27-én lefokozták és kicsapták a honvédségből.

33 DEÁK Ferenc (Dés, 1897. 08. 13. – Budapest, 1949. 08. 16.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1935. 07. 01-jétől 1938. 06. 01-jéig a kormányzó katonai irodáján, majd a 6. vegyesdandár parancsnokságán szolgált beosztott tisztként. 1939. 01. 15-től a VII. hadtest I. (hadműveleti) vezérkari tisztje volt. 1939. 09. 01-jétől a Hadiakadémia tanára, közben az erdélyi bevonulás idején a 2. hadsereg főszállásmestere. 1941–1944 között a 7/ö vkf. osztály, majd 1944. 04. 01-jétől a 7. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnoka. Szeptemberben megbízták a póthadosztály vezetésével, de mire beosztását betölthette volna, a póthadosztály már nem létezett. 1944. 09. 23-tól átvette az 1. páncéloshadosztály parancsnokságát. Októberben megsebesült. A nyilas hatalomátvétel idején kórházban volt. 1944. 10. 22-én a Nemzetvezető Katonai Irodájának főnökévé nevezték ki. 1945. 06. 09-én lefokozták, kicsapták a honvédség kötelékéből. 1946. 02. 22-én a budapesti Népbíróság főbüntetésként 10 évi kényszermunkára, majd egy újabb perben halálra ítélte. Az ítéletet végrehajtották.

34 KOCSIS László (Mezőtúr, 1901. 03. 04. – Vincente Lopez, 1980. 01. 17.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1934–1939 között a HM VI–1. (majd 1. vkf.), 1939–1940-ben a 7/k vkf. osztályon beosztott tiszt. 1940. 03. 01-jével kinevezték a HM 8. osztály helyettes, majd 1941. 09. 01-jével a HM 8/e osztály vezetőjévé. 1942–1944-ben a Hadiakadémia tanára, majd két hónapot hadműveleti területen tölt. 1944. 08. 15-től a 7/k vkf. osztály vezetője. A nyilas hatalomátvétel után a Ludovika Akadémia parancsnoka.

35 SÁSKA Elemér (Kassa, 1898. 11. 20. – Stuttgart, 1985. 03. 31.), hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1929–1941 között a HM VI–1., később 1. vkf. (hadműveleti) osztály beosztottja, majd alosztályvezetője, illetve 1941. 02. 01-jétől vezetője volt. 1942. 05. 1-től az 1. gépkocsizó dandár parancsnoka. 1942 nyarán kivezényelték a keleti frontra, ahol 08. 08. – 09. 23. között a 12. könnyűhadosztály, majd 10. 01. – 12. 06. között az 1. páncéloshadosztály parancsnoka volt. Visszatérése után a Ludovika Akadémiára osztották be, majd 1943. 08. 21-én kinevezték az Akadémia parancsnokának. A nyilas korszakban a Honvéd Vezérkar főnökének (Beregffy Károly vezérezredes) helyettese volt. Amerikai hadifogságba került, 1946-ban tért haza. 1945. 06. 19-én lefokozták és kicsapták a honvédség állományából.

36 SZÁVAY (korábban Slawik) Sándor (Sopron, 1900. 08. 17. – München, 1972. 06. 19.), nemes, hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1939. 10. 01-jétől a Belügyminisztérium országmozgósítási, „OMO" osztályához osztották be. Közben 1940 májusában az I. gyorshadtest vezérkari főnök-helyettese, illetve később a hadtest vezérkari osztályának vezetője volt. 1940. 10. 01-jétől a Legfelső Honvédelmi Tanács (LHT) Vezértitkárságának vezérkari főnöke, majd 1942. 11. 01-jéig a Hadiakadémián tanított harcászatot. Eközben rövid ideig a keleti fronton is szolgált. Hazatérése után, 1942. 11. 01-jével a VIII. hadtest vezérkari főnöke, majd 1944. 06. 01. – 12. 31. között a HM II. csoportfőnökségének vezetője

volt. 1945. 01. 05-ével a Németországban lévő magyar csapatok főfelügyelőjének (Major Jenő vezérezredes) vezérkari főnöke. Amerikai hadifogságba került, ahonnan 1945 decemberében tért haza. Közben 1945. 06. 19-én lefokozták és kicsapták a honvédségből. 1946. 04. 18-án a budapesti Népbíróság 3 év börtönre ítélte, amelyet a NOT 1946. 11. 11-én 2 évre módosított. 1948-ig Vácott raboskodott.

37 HENKEY (Häring) János (Palánka, 1899. 08. 19. – Lakitelek, 1974. 04. 08.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1929–1939 között a 2., majd 5. gyalogezred századparancsnokaként teljesített szolgálatot. 1939. 08. 01-jétől a IV. hadtest, majd 1941. 08. 16-tól az I. gyorshadtest anyagi vezérkari tisztje. Ezután négy hónapig a magyar királyi vonatparancsnokságon szolgált, majd 1942. 04. 01-jével kinevezték a 3. vkf. osztály vezetőjének. A nyilas hatalomátvétel után Budapesten és Sopronban volt az ellátó csoport vezetője. 1945. 04. 01-jén amerikai hadifogságba került. Októberben önként hazatért. Ekkor elbocsátották a honvédségtől, 1958-ban lefokozták.

38 LITTOMERICZKY *Oszkár* (Érsekújvár, 1900. 04. 28. – Lund, 1993. 02. 19.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1922. 08. 20-tól szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél. 1931–1935-ben az 1. vegyesdandár parancsnokságán különböző vezérkari beosztásokban szolgált, majd a HM 1/b osztály előadótisztje lett. 1939. 01. 15-ével – az 1. kerékpáros zászlóaljnál eltöltött kétéves csapatszolgálat után – a 3. vkf. osztályra osztották be. 1940. 03. 01. és 12. 01. között a 3. határvadász dandár vezérkari főnöke, majd az V. hadtestparancsnokságára került, ahol 1943. 02. 01-jével megbízott vezérkari főnökké nevezték ki. 1943. 10. 01-jétől a nyilas hatalomátvételig a HM 3/b. osztály vezetője. 1944. 10. 16. után létszámfelettiként az I. hadtest személyi állományába sorolták. A háború után lefokozták és kicsapták a honvédségből, majd életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték. 1956-ban szabadult, Svédországba emigrált.

39 ZACHÁR Sándor (Miskolc, 1901. 01. 27. – Bécs, 1962. 10. 19.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1942. 03. 15. – 1943. 06. 01. között a megszálló erőknél szolgált, majd a Ludovika Akadémia tanulmányvezetőjévé nevezték ki. 1943. 09. 01. – 1944. 06. 01. között a HM 1/b. osztályát vezette. 1944. 05. 22-vel a német katonai attasé mellé vezényelték mint a HM meghatalmazottját. A nyilas hatalomátvétel után „hűtlenség" címén előzetes letartóztatásba helyezték. Szabadon bocsátása után, 1944. 11. 15-én megbízták a Központi Egészségügyi ellenőrző bizottság elnöki tisztével. Szovjet hadifogságba került, 1956-ban tért haza. 1956. 06. 08-án letartóztatták, 1956. 10. 08-án szabadult. A forradalom alatt Ausztriába emigrált (Szakály Sándor).

40 NAGYLUCSKAY (1937-ig Volosin) Sándor (Nagydobos, 1899. 04. 07. – Budapest, 1978. 01. 17.) hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1939. 02. 01. – 08. 15. között a 2. vkf. osztályon, az offenzív alosztálynál szolgált, majd csapathoz vezényelték. 1941–1942-ben a Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémián tanított. 1942. 10. 01-jével a 6. VKF osztályhoz vezényelték, amelynek vezetését 1943. 08. 01-jével vette át. A nyilas hatalomátvétel után egy ideig beosztás nélkül maradt, majd 1944. 11. 20-ával kinevezték a 30. gyalogezred parancsnokává. 12. 20-án leváltották, 1945. 03. 18-án nyugállományba helyezték. 1950-ben nyugdíját, 1958-ban rendfokozatát vonták meg. 1991-ben rendfokozatát posztumusz visszakapta.

41 ZÁKÓ (korábban Zakó) András (Brassó, 1898. 03. 23. – München, 1968. 03. 13.), reszneki, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1929-ben került a katonai titkosszolgálathoz, ahol később a KOFFA beosztott tisztje lett. 1943. 10. 01-jétől a 27. könnyűhadosztály parancsnoka. A nyilas hatalomátvétel után a 2. vkf. osztály vezetője és az Államvédelmi Központ parancsnoka. 1945-ben amerikai hadifogságba került, ahonnét nem tért haza. A háború után a francia titkosszolgálatokkal működött együtt, és a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége (MHBK) vezetője volt.

42 SIEGLER ENDRE *vezérkari alezredes* volt.

43 KEKSZ Edgár (Nagybecskerek, 1895. 07. 18. – Regensburg, 1982. 01. 10.), hivatásos katonatiszt, repülő ezredes. Az első világháborúban repülőtisztként szolgált. Személyes ismeretségbe került Hermann Göringgel is. 1941. 01. 01-jétől a Légi Fényképező Csoport parancsnoka. 1941. 11. 01-jén Budaörsön átvette az 1. távolfelderítő osztály parancsnokságát, majd 1942. 10. 01-jétől a mátyásföldi kiképző repülőezred parancsnoka. 1944. 10. 16. – 1945. 01. 01. között a Magyar Királyi Repülőerők, 1944. 10. 22. – 11. 22. között egyben a Magyar Királyi Légierő parancsnoka volt. 1945. 01. 24-én megbízták a kiképző repülődandár vezetésével. (A dandárt 1945. 02. 01-jével kiképző repülőhadosztállyá szervezték át.) 1945. 05. 08-án amerikai hadifogságba került. 10. 20-án hazatért, majd rövid ideig vizsgálati fogságban volt. Közben 1945. 07. 18-án lefokozták, illetve kicsapták a honvédség kötelékéből. A budapesti Népbíróság 1946. 04. 03-án 5 évi börtönre ítélte, amit 1950. 06. 05-én életfogytiglani fegyházra változtattak. 1951. 11. 04-én a Legfelsőbb Bíróság az ítéletet 15 évre mérsékelte. Az 1956-os forradalom alatt kiszabadult, emigrált a Német Szövetségi Köztársaságba.

44 Helyesen *CSIBI* Kálmán (Lugos, 1890. 12. 21. – Yongstown, 1956. 09. 11.) nemes ditrói, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1921. 10. 15. – 1925. 07. 07. között szolgálaton kívüli viszonyba helyezték, majd a III. kerékpáros zászlóaljhoz beosztva ismét ténylegesítették. 1929. 06. 15. – 1935. 10. 21. között az V. vámőr szakasz parancsnokhelyettese, majd parancsnoka volt. Ezután az 1. vegyesdandárhoz osztották be, ahol 1938. 02. 01-jével átvette a személyügyi osztály vezetését.(A dandárt 1939. 01. 23-ával hadtestté szervezték át.) 1942. 05. 07-ével a 32. gyalogezred, 10. 01-jével a 8. könnyűhadosztály, 11. 15-tel a 11. könnyűhadosztály parancsnoka. 1943. 09. 01-jével nyugállományba helyezték.

45 Helyesen *TATAY* József (Nagyvárad, 1894. 02. 17. – Budapest, 1971. 09. 29.), vitéz, hivatásos katonatiszt, ezredes. 1914. 10. 01-től szolgált a közös hadseregben. 1928-ban a 4. kerékpáros zászlóalj századparancsnoka volt. 1940-1945 között a budapesti I. hadtest hírszerző és kémelhárító osztályát vezette. 1945. 02. 11-től szovjet hadifogságban volt, hazatérésekor (1950. 11. 28.) letartóztatták, 1951-ben „háborús bűnös"-ként 8 évi börtönbüntetésre és lefokozásra ítélték. 1957. 10. 25-én szabadult, nyugdíjazásáig (1967) postai alkalmazottként dolgozott. 1992-ben hatályon kívül helyezték az 1951-es ítéletet és a következő évben Tatayt (posztumusz) vezérőrnaggyá nevezték ki.

46 OSVÁTH István (Budapest, 1892. 01. 01. – Budapest, 1966. 10. 19.), katonatiszt, ezredes, 1991-től posztumusz vezérőrnagy. 1912. 08. 08-tól szolgált a közös hadseregben. 1923-tól a HM VI-2. osztályra került. 1935–1937 csapatszolgálat Szombathelyen. 1939. 10. 01-ig a székesfehérvári II. hadtest hírszerző- és kémelhárító osztályát vezette, ekkor kinevezték az ungvári VIII. hadtest (B.) hírszerző és kémelhárító osztályának vezetőjévé. Közben rövid időre 1940-ben a Kárpát Csoport, majd 1941-ben a 2. hadsereg I. b. (hírszerző) osztályára vezényelték. 1943. 03. 01. – 08. 01. között a 2. vkf. osztály kémelhárító alosztályának (DEF) vezetője volt. 1945 márciusában egységével Németországba került, amerikai hadifogságba esett. 1946 elején átadták a magyar hatóságoknak, amelyek 1946. 03. 20-án továbbították a szovjet szervekhez. 1946. 07. 24-én a szovjet Katonai Törvényszék 20 év börtönbüntetésre ítélte. Miután 1956 tavaszán az irkutszki munkatáborból hazaengedték, a magyar hatóságok további 5 hónapra internálták.

47 RENKEY (1937-ig Rentz) Albert (Albrecht) (Pozsonyligetfalu, 1897. 09. 05. – ?), hivatásos katonatiszt, ezredes. 1915. 03. 15-től szolgált a közös hadseregben. 1936. 07. 01-től az 5. dandár, 1939. 01. 23-tól a szegedi V. hadtest parancsnokságán szolgált, 1942/43-ban az V. hadtest hírszerző és kémelhárító osztályának vezetője volt.

48 Helyesen *MAROSY* (Mayer) Dezső (Mór, 1891. 09. 06. – München, 1985. 05. ?), vitéz, hivatásos katonatiszt, ezredes. 1911. 08. 18-tól szolgált a közös hadseregben. Az első világháború után a HM VI-2. osztályra került. 1939–1941 között a szegedi V. hadtest hírszerző és kémelhárító osztályát vezette. 1942. 09. 01-jétől 1944 áprilisáig a 2. vkf. osztály román előadója.

49 SZIKLAY Ödön (Süttő, 1894. 02. 20. – Caracas/Venezuela, 1964. 04. ?), vitéz, hivatásos katonatiszt, ezredes. 1913. 08. 18-tól szolgált a közös hadseregben. Az első világháború után a HM VI-2. osztályra került, ahol a nyilvántartó alosztály (NYIL) német-holland referense (előadótisztje) lett. 1942–1944-ben Berlinben teljesített szolgálatot mint a katonai attasé segítője.

50 MISKEY Zoltán (Sopron, 1898. 03. 11. – ?, 1969. 01. 01.), hivatásos katonatiszt, ezredes. 1944–1945-ben határvadászként teljesített szolgálatot. 1945. 05. 02-án Zwettlben szovjet hadifogságba esett. Kijev és Leningrád környéki táborokban volt fogoly, 1950. 12. 03-án tért haza.

51 Helyesen *JEKELFALUSSY* (1936-ig *Piller*) György (Eger, 1899. 06. 19. – San Francisco, 1960. 09. 06.), nemes somfai, hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata alezredes. Az első világháborúban a gyalogságnál, csapattisztként szolgált. Harcolt a Vörös Hadseregben, csehszlovák fogságba került. 1925-ig a miskolci (később 13.) gyalogezrednél szakaszparancsnok. 1927. 07. 30. – 1932. 10. 05. a honvéd sporttanár- és vívómesterképző tanfolyam, majd a Ludovika Akadémia sporttanára. 1932-ben a Los Angeles-i olimpián a kardvívás egyéni és csapat bajnoka. 1933. 08. 16. – 1936. 11. 01-jéig a testőrségnél szolgált. 1940–1944 között a Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia tanára. 1944. 03. 20. – 1945. 05. 09. között a 23/III. zászlóalj parancsnoka. Szovjet fogságba került, a háború után „igazolt"-tá nyilvánították. Edzőként működött, 1956-ban külföldre távozott.

52 GARZULY József (Tata, 1899. 02. 10. – Oberalm/Ausztria/, 1984. 12. 25.) dr., hivatásos katonatiszt, *alezredes*. 1918. 08. 18-tól teljesített szolgálatot a Magyar Királyi Honvédségben. 1929. 06. 15-től 1935. 08. 01-jéig a HM VI-2. osztály Kémelhárító osztályán szolgált. 1935. 08. 01-jétől 1939. 08. 15-ig a II. csendőr lovasalosztálynál, illetve II. önálló huszár századnál. 1939. 08. 15-én átvezényelték a 2. vkf. osztályra, ahol a kémelhárító DEF alosztályra osztották be. Az Államvédelmi Központ (ÁvK) felállítása után 1943. 11. 01-jéig a 2. vkf. osztály és az ÁvK között összekötőtisztként szolgált. 1943. 11. 01-jétől az I. hadtest Parancsnokság Kémelhárító kirendeltségnél. 1944 nyarától a 2. vkf. őrizetében lévő szövetséges hadifoglyokkal emberségesen bánt, igyekezett megakadályozni, hogy német kézre kerüljenek. 1945 után a KatPolnál teljesített szolgálatot.

53 KIRÁLY Gyula (Szilágyballa, 1893. 11. 12. – São Paulo, 1979. 05. 10.), vitéz, csendőr ezredes. 1917. 05. 01-jétől szolgált a honvédségben. Az első világháború után a csendőrséghez került. 1942/1943-ban a Belügyminisztérium XX. (csendőrségi) osztályának beosztott tisztje. 1944-ben a BM VII. (közbiztonsági) osztályának vezetője. A németek a nyilas hatalomátvétel után letartóztatták, deportálták.

54 Helyesen *OLCHVÁRY-MILVIUSZ* Attila (Budapest, 1894. 01. 14. – Montreal, 1954. 11. 10.), csendőr vezérőrnagy. Az első világháborúban a császári és királyi 5. gyalogezrednél szolgált. 1919-től csendőr. 1940. novemberéig a IV. (pécsi) csendőrkerület pécsi osztályparancsnoka volt. Ekkor áthelyezték a IX. (kolozsvári) csendőrkerület szatmárnémeti osztályának parancsnoki beosztásába. 1941. 06. 13-tól a magyar királyi csendőrtiszti tanfolyamok tanára, majd 1942. 08. 01-jétől 1944. 03. 01-jéig parancsnoka volt. 1943 májusától emellett a Tábori Rendészet főnöke is.

55 GAÁL Lajos (Kőröstárkány, 1895. 04. 13. – Pétervárad, 1946. 11. 04.), vitéz, csendőr *alezredes*. 1918. 11. 01-jétől szolgált a Magyar Királyi Honvédségben, az első világháború után a csendőrséghez került. 1943–1944-ben a kassai VIII. csendőrkerület beregszászi osztályának parancsnoka volt. A háború után – mivel érintett volt az 1942-es újvidéki eseményekben – vizsgálatot folytattak ellene. Átadták a jugoszláv hatóságoknak. Bíróság elé állították, halálra ítélték, a pétervárad erődben kivégezték.

56 KALKÓ Gyula (Kisbér, 1898. 09. 01. – Focşani/Románia, 1945. 08. ?), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1939. 07. 01. – 1942. 11. 01. között a II. hadtestnél beosztott tisztként, majd a Bolyai János Katonai Műszaki Akadémián szolgált. 1943. 06. 01. – 10. 01. között a HM Elnöki osztályát vezette, majd kinevezték a HM Elnökség vezető-helyettesévé. E beosztását 1944. 08. 01-jéig látta el. 1944. 10. 16-án a 25. gyaloghadosztály megbízott parancsnoka volt (Szakály Sándor).

57 NÉMETH Ferenc (Nagybecskerek, 1903. 03. 24. – São Paulo, 1964. ?), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1934-től a HM, majd a Vezérkari Főnökség előadótisztje. 1939. 10. 01-jével a 8. határvadász dandár vezérkarán, majd 1941. 05. 01-jétől, csapattisztként a 2. gyalogezrednél szolgált. 1941–1943-ban a Hadiakadémián tanított, közben zászlóaljparancsnokként szolgált a keleti fronton. 1943. 10. 01-jétől a VII., 1944. 08. 01-jétől a II. hadtest vezérkari főnöke. A nyilas hatalomátvétel után az 5. vkf. osztály vezetője.

58 Helyesen *BÁN* (1931-ig Friebert) Mihály (Zombor, 1900. 09. 22. – Pfarrkirchen, 1945. 05. 07.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1939–1942 között a Hadiakadémia tanára 1942. 08. 01-jével kinevezték a HM 8/e osztály vezetőjévé. 1943. 09. 15-től a 3., 1944. 05. 15-től 08. 15-ig az 1. hadsereg vezérkari főnöke. A nyilas hatalomátvétel előtti beosztása nem ismert. 1944. 10. 16-tól a HM I. csoportját, 1945. 01. 01-jével HM és a Honvédség Főparancsnokságának II. csoportját vezette. Halála után lefokozták és kicsapták a honvédségtől.

59 FARKAS Endre (?, 1908. 10. 06. – Caracas/Venezuela, 1979 után), nemes boldogfai, hivatásos katonatiszt, vezérkari alezredes. 1930. 08. 20-tól szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél. Pályafutásának részletei ismeretlenek.

60 ANDREÁNSZKY Jenő (Budapest, 1898. 09. 09. – Freiburg, 1981. 04. 02.), nemes (liptó)szentandrási, hivatásos katonatiszt, alezredes. 1917. 08. 17-től szolgált a közös hadseregben. Az első világháború után belépett a Nemzeti Hadseregbe. 1930-tól az 1. vegyesdandár nemzetvédelmi tisztjeként szolgált, ekkor ismerte meg Szálasi Ferencet. Később a Honvéd Vezérkarhoz került, ahol a HM VI-5. osztályon rész vett a szabotázscélokra létrehozott magyar szabadcsapatok felállításában. 1940-ben a 2. vkf. osztályon szolgált hírszerző-előadótisztként szovjet területen. Tevékeny része volt az 1944. 10. 15-16-i nyilas hatalomátvétel előkészületeiben. Ezt követően a külügyminiszter állandó helyettesévé nevezték ki. 1945 májusában amerikai fogságba került, de betegsége folytán elkerülte, hogy a háborús bűnösök első hullámában adják ki. Később az amerikai hatóságok – látván a magyarországi „joggyakorlatot" – már nem teljesítették a kiadatási kérelmeket, így Németországban maradhatott. A még korábban kiadott fiát és feleségét rövid időre elítélték. Andreánszky Freiburgban, az 1970-es évek elején írta meg kiadásra váró visszaemlékezését, amely jelenleg a Hadtörténelmi Levéltárban olvasható.

61 Helyesen *PŐRY* (192?-ig Prohászka) Imre (Bazin, 1898. 08. 04. ?), vitéz, hivatásos katonatiszt, ezredes. 1915. 03. 15-től szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél. 1928-ban a 4. gyalogezrednél teljesített szolgálatot. 1941 júniusától az I. gyorshadtest I. b. (hírszerző) osztályának vezetője volt.

62 MÉSZÁROS István (Dés, 1899. 05. 15. – Innsbruck, 1975. 12. 18.), hivatásos katonatiszt, ezredes. 1917. 08. 18-tól szolgált csapattisztként a Magyar Királyi Honvédségben. 1941–1943-ban a szegedi V. hadtest I. b. (hírszerző) vezérkari osztályán teljesített szolgálatot. A nyilas hatalomátvétel után, 1944. 10. 16-tól Szálasi testőrségének parancsnokává nevezték ki. A háború végén amerikai hadifogságba került, nem tért haza.

63 Valószínűleg SZENTPÁLY Imre (Nagyvárad, 1904. 09. 15. – Budapest, 1987. 01. 24.), vitéz, homoródszentpáli, gépészmérnök, hivatásos katonatiszt, hadiműszaki törzskari alezredes. Lakatos Géza miniszterelnök személyi segédtisztje.

64 KORBULY Jakab (Kraszna, 1894. 02. 01. – ?), vitéz, hivatásos katonatiszt, ezredes. 1914. 08. 01-jétől szolgált a Magyar Királyi Honvédségben. Az első világháború után a HM VI-2. osztályra került, ahol 1944-ig a kémelhárító alosztály (DEF) beosztott tisztje volt. 1940–1942-ben ipari kémelhárító előadótisztként szolgált.

65 Helyesen FACZINEK *Ferenc* (?–?), hivatásos katonatiszt, alezredes. Az első világháború után a HM VI-2. osztály beosztott tisztje lett. 1944-ig a kémelhárító alosztályon (DEF), az ipari kémelhárítás referenseként teljesített szolgálatot. Közben néhány évig a Csepel Műveknél kihelyezett tisztként (üzemi titkárként) működött.

66 ÁRBÓCZ (Auguszt) János (Kőszeg, 1898. 11. 08. – ?), csendőr ezredes. 1916. 08. 16-tól teljesített szolgálatot a Magyar Királyi Honvédségnél. Az első világháború után a csendőrséghez került. 1940-ben nyomozóként részt vett a felvidéki nyílt nyomozásban, 1941/42-ben a Csendőrség Központi nyomozó parancsnokság alá rendelt Csendőrségi Hírközpont összekötőtisztje volt. 1942. 07. 10. – 1943. 01. 01-jéig az Államvédelmi Központnál szolgált mint a Csendőrség Központi nyomozó parancsnoksághoz rendelt összekötőtiszt. 1946. 02. 06-án a Katpolnak átadva, utóbb nyugatra távozott.

67 HORKAY (eredetileg Hechter) József (Temesrékás, 1895. 02. 02. – Winnipeg/Kanada, 1977. ?), csendőr ezredes. 1916. 10. 01-jétől szolgált a közös hadseregben. A világháború után a csendőrséghez került. 1942. júniusától 1943. 01. 01-jéig az Államvédelmi Központnál szolgált, mint a Csendőrség Központi nyomozó parancsnoksághoz rendelt összekötőtiszt. 1943/44-ben a kolozsvári IX. csendőrkerület nagyváradi osztályának parancsnoka volt. A háború után vizsgálatokat folytattak ellene, Romániában élt, majd nyugatra távozott.

68 BARCSAY Árpád (Segesvár, 1882. 08. 26. – Verviers/Belgium, 1955. 06. 15.), nemes, lövétei, nyugállományú csendőr alezredes. Csendőrtiszti pályáját feladva 1937-ben csatlakozott Szálasi mozgalmához. 1940-ben a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalmon belül a Gál Csaba irányítása és felügyelete alatt álló Fekete Front (hivatalos nevén Országos Pártvédelmi Osztály) elnevezésű nyomozócsoport vezetője lett. 1944. 10. 15-16-án – egy előre összeállított lista alapján – számos személy (közöttük Jávor Pál, akinek villáját főhadiszállásul le is foglalta) letartóztatásában személyesen közreműködött. Budapest bekerítése előtt a nyomozócsoport Sopronkőhidára helyezte át székhelyét, ahol részt vett a Nemzeti Számonkérő Szék munkájában. 1945. 01. 02-án reaktiválták. 1945. 03. 03-tól a fegyház parancsnoka, illetve pár nap múlva magyar részről Barcsay volt a parancsnoka annak a kíséretnek, amely a foglyokat gyalogmenetben Mauthausen felé indította.

69 Helyesen *inámi* BOLGÁR Kálmán (Vác, 1914. 01. 14. – ?), nemes, hivatásos katonatiszt, százados. 1937. 08. 20-tól a 2., 1939. 01. 29-től a 10. kerékpáros zászlóaljnál teljesített szolgálatot. 1941. 10. 15-ével a Ludovika Akadémiára helyezték át, majd 1942. 09. 15-tel az 1. gépkocsizó lövészdandár (majd ezred) csapattisztje lett. Csapata a 2. hadsereg 1. páncéloshadosztályának alárendeltségében vett részt a Don menti harcokban.

70 SZÁLASI Ferenc (Kassa, 1897. 01. 06. – Budapest, 1946. 03. 12.), vezérkari őrnagy, politikus. 1938–1940 között szélsőjobboldali szervezkedésért börtönben volt. A Nyilaskeresztes Párt megalapítója és vezetője, 1944. 10. 16-tól 1945. 03. 28-ig egy személyben állam- és kormányfő (Nemzetvezető). A német megszállást totális katonai és gazdasági mozgósítással támogatta. Háborús bűnösként a Népbíróság 1946. 03. 01-jén kötél általi halálra ítélte, kivégezték. Életéről és eszméiről lásd **Sipos Péter:** Egy politikai eszmerendszer kialakulása in: **Csiáry Tamás** (szerk.): *Szálasi Ferenc börtönnaplója 1938–1940*, (Budapest: Budapest Főváros Levéltára – Filum, 1997), 9-46.

71 FÜTTERER, Kuno (Cuno) Heribert (Hettstadt, 1894. 04. 02. – München, 1963. 08. 24.), német katonatiszt. 1940-től repülőtábornoki rendfokozattal a budapesti német követség légügyi attaséja Magyarországon. (1945. 04. 20-tól a magyarországi hadműveletek befejezése után a repülőcsapatok tábornokává *[General der Fliegertruppen]* léptették elő.) A német megszállás után, 1944. 04. 04-től beosztása „A német légierő vezénylő tábornoka Magyarországon és légügyi attasé Budapesten"-re változott. 1946. 01. 14-én pár hónapra az amerikai hatóságok átadták a budapesti Politikai Rendészeti Osztálynak, hogy a magyar háborús bűnösök ügyében kihallgathassák. Eközben polgári bejelentés alapján különvádat emeltek ellene, amely szerint légügyi attaséi beosztásában, 1944. szeptemberétől az általa használt villa lakóját szándékosan elhurcoltatta, hogy így ő költözhessen be. Fütterert azonban hamarosan visszaszállították Németországba. 1947. 10. 16-án elfogatóparancsot adtak ki ellene, egyúttal ismételt „kölcsönadását" kérték az amerikai hatóságoktól, de azt már nem teljesítették.

13. ZSIDÓK KIUTASÍTÁSA KÁRPÁTALJÁRÓL 1941 NYARÁN

[4. füzet, oldalszámozás nélkül]

1941 nyarán Kárpátalja hadműveleti területté vált. A vezérkar 1. (hadműveleti) osztálya – László Dezső vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnök utasítására – tervet dolgozott ki Kárpátaljának a „megbízhatatlan" elemektől való megtisztítására. A tervet Sáska Elemér vezérkari ezredes [ekkor alezredes] készítette el. Werth Henrik vezérezredes [ekkor gyalogsági tábornok], a vezérkar főnöke a tervet magáévá tette. Végrehajtása érdekében a kormányhoz emlékiratot intézett, amit László Dezső vezérőrnagy állított össze. Bárdossy László miniszterelnök az emlékiratot elfogadta, Budapestre rendelte Kozma Miklóst,[1] Kárpátalja kormányzóját [helyesen kormányzói biztosát], hogy a végrehajtás tervét vele és Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszterrel átbeszélje.

Werth, Kozma és Keresztes-Fischer a tárgyban azon megállapodásra jutottak, hogy Kárpátaljáról minden kétes állampolgárú egyént kiutasítanak és a kelet-galíciai német szerveknek adnak át. A végrehajtást Kozma a Kárpátalján állomásozó csendőrnyomozó alosztállyal és határrendőr kirendeltséggel vállalta. Kilakoltatás céljaira a MATEOSZ [Magyar Teherfuvarozók Országos Szövetsége] bocsátott tehergépkocsikat Kozma rendelkezésére. A részletes tervet a Kárpátalja kormányzójánál beosztott csendőrösszekötő tiszt, Kricsfalussy-Hrabár Endre csendőr alezredes,[2] a nyomozóalosztály vezetője, Ágh csendőr őrnagy[3] és a határrendőrség főnöke, Meskó Arisztid rendőrtanácsos[4] dolgozták ki. Közben a vezérkar hadműveleti osztálya, Sáska Elemér vezérkari ezredes letárgyalta a galíciai német katonai és „Gestapo" hatóságokkal a zsidók átvételét, illetve magyar részről való átadását.

1941 júliusában egész Kárpátalján meglepetésszerűen razziát tartott a csendőrség és a rendőrség. Az eleve kiszemelt „kétes állampolgárú" egyéneket összefogta, és Galícia területére dobta ki.

Mint László Dezső vezérőrnagy később velem közölte, a razziának mintegy 10,000 zsidó és „kétes" elem esett áldozatul.[5]

1941. augusztus elején a Budapesten működő idegen katonai attasékat kísértem ki arcvonal megtekintés céljából az akkor Perwomajskban [Pervomajszk] tartózkodó magyar gyorshadtest-parancsnoksághoz (Dálnoki Miklós Béla[6] altábornagy). Az utat oda gépkocsikon, vissza részben (Tulcsyntól [Tulcsin]) repülőgépen tettük meg. Kiutazásunkkor néhány órát Kamienec Podolskban [Kamenyec-Podolszk] töltöttünk, ott láttam drótok mögé bezárva a Kárpátaljáról elhurcolt szerencsétlenek egy csoportját. További sorsuk előttem ismeretlen, valószínűleg bekerültek a „Gestapo" halálőrlő mechanizmusába.

1948. augusztus 26-án.

Fekete Iván

JEGYZETEK

1 KOZMA Miklós (Nagyvárad, 1884. 09. 05. – Ungvár, 1941. 12. 08.), vitéz nemes leveldi, hivatásos katonatiszt, sajtóvezér, politikus. (Eredeti családi neve Lázár volt, a Kozma nevet akkor vette fel, amikor Kozma Ferenc [írói nevén Bárd Miklós] örökbe fogadta.) Az első világháborúban csapattisztként szolgált, 1918/19-ben a MOVE egyik alapítója. 1919-ben belépett a Nemzeti Hadseregbe, amely parancsnokságán a védelmi- és propagandaosztályt vezette. 1920-ban – szolgálaton kívüli századosként – a Kormányzó Katonai Irodájának katonapolitikai referense lett. 1922-ben kinevezték a Magyar Távirati Iroda (MTI) elnökének. Emellett 1925. 12. 01-jétől az MTI alá tartozó Magyar Telefon Hírmondó Rt., majd 1926. 01. 28-tól a Magyar Telefon Hírmondó és Rádió Rt. elnöke. 1934-től felsőházi tag. 1935. 03. 04. és 1937. 02. 03. között a Gömbös-, majd Darányi-kormányok belügyminisztere. Utána ismét az MTI elnöke. 1938. 10. 01-jétől Imrédy miniszterelnök megbízásából hozzáfogott a Csehszlovákia elleni szabadcsapatok megszervezéséhez, majd 1940. 09. 12-től haláláig Kárpátalja kormányzói biztosa volt. Részletes életrajzához lásd **Ormos Mária:** *Egy magyar médiavezér: Kozma Miklós pokoljárása a médiában és a politikában, 1919–1941*, (Budapest: PolgART, 2000).

2 KRICSFALUSSY-HRABÁR Endre (?, 1890. 09. 12. – ?/Szovjetunió, 1946. 11. 07.) dr., csendőr alezredes. Az első világháború után a csendőrséghez került. 1941–1943-ban az ungvári 8/1. csendőrnyomozó alosztályon szolgált, 1943/44-ben a kiskunhalasi lovas tanosztály parancsnoka. Szovjet fogságba került, bíróság elé állították és kivégezték.

3 Helyesen valószínűleg *ÁGHY(-ASBÓTH)* Zoltán (Barlahida, 1896. 12. 07. – Milwaukee/USA, 1993. 10. 11.), vitéz, csendőr, alezredes. 1916. 08. 16-tól szolgált a közös hadseregben, majd a világháború után a csendőrséghez került. 1941–1943-ban az ungvári 8/1. csendőrnyomozó alosztály, 1943–1944-ben a kassai 8. csendőrkerület máramarosszigeti osztályának parancsnoka.

4 MESKÓ Arisztíd (?–?), nemes drohobiczyi, rendőr főtanácsos – nincs több adat.

5 A fentebb előadottakkal részben ellentétben az akció – a kormánykörök jóváhagyásával a KEOKH (Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság) részéről indult. Az 1938 óta folyamatosan Magyarországra menekülő külföldi állampolgárságú, valamint a már évtizedek óta az országban élő, de magyar állampolgársággal nem rendelkező *zsidókat* a KEOKH összegyűjtette és Galíciába szállította, ahol nem sokkal később az SS nagy részüket lemészárolta. Mintegy 14–16 ezer zsidót öltek meg. Az életben maradottakat Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter intézkedésére visszaszállították Magyarországra.

6 MIKLÓS Béla (Budapest, 1891. 07. 11. – Budapest, 1948. 11. 21.), vitéz lófő dálnoki, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1929. 05. 01. – 1932. 08. 01. között a kormányzó katonai irodája főnökének helyettese. Ezután átmenetileg a HM VI-2. osztályra osztották be, majd 1933. 05. 01-jén kinevezték berlini katonai attasénak. Visszarendelése után csapatszolgálatot látott el, 1936. 06. 01-jétől az 7. „Zrínyi Miklós" gyalogezred, 1937. 05. 01-jétől az 1. „I. Ferenc József" huszárezred, 1938. 05. 01-jétől pedig a 2. vegyesdandár parancsnoka lett. 1940. 03. 01-jétől az I. gyorshadtest megbízott, 08. 01-jétől tényleges parancsnoka. 1942. 02. 01-jével átvette a IX. hadtest irányítását. 1942. 10. 14-től 1944. 08. 17-ig a kormányzó katonai irodájának főnöke és Horthy főhadsegéde volt. Ezután kinevezték az 1. hadseregparancsnokává. A nyilas puccs idején hadseregét magára hagyva átment a Vörös Hadsereghez. Másnap, 1944. 10. 17-én kiáltványban szólította fel a honvédeket a németek elleni harc megkezdésére. A nyilasok ezért 1945. 01. 18-án megfosztották rendfokozatától. Később részt vett a moszkvai Magyar Bizottság munkájában. 1944. 12. 22. – 1945. 11. 15. között a debreceni Ideiglenes Nemzeti Kormány elnöke volt. Közben 1945. 11. 12-én szolgálaton kívüli viszonyba helyezték. 1947-ben a Magyar Függetlenségi Párt országgyűlési képviselője volt.

14. TÁBORI CSENDŐRNYOMOZÓ-OSZTÁLY FELÁLLÍTÁSA 1943 NYARÁN

[4. füzet, oldalszámozás nélkül]

1942/1943-ban egyre szaporodott a honvédség harctéri alakulataiból a szökések száma, a sorozások alól való kibúvás, szabadságolások túllépése. Szovjet-Oroszországból rablott tárgyak, élelmiszerek engedély nélkül való hazaszállítása. Szombathelyi vezérezredes, a vezérkar főnöke kénytelen volt 1942 őszén Cseh Kálmán alezredest,[1] Jány Gusztáv vezérezredes parancsőrtisztjét fegyelmi úton felelősségre vonni, mert – részben gazdája megbízásából – számtalan, a Szovjetunióból rablott holmit szállított haza és értékesített Magyarországon. Ugyanakkor hadbírói eljárás indult az Álgya-Papp Zoltán[2] és báró Ungár Károly vezérőrnagyok vezetése alatt álló hadosztályok[nak] a Szovjetunióban rabló vezérkari főnökei ellen is.

Mindeme visszásságok megakadályozására 1943-ban felállítást nyert a tábori csendőrnyomozó osztály. A vezérkar hadtáp (3.) osztályának rendelték alá, melynek vezetője Henkey János vezérkari ezredes volt.

A tábori csendőrnyomozó osztály parancsnoka[3] Olchváry-Milviusz Attila nyugállományú csendőr ezredes lett. Székhelye Budapest, 3. vkf. osztály. Később itt nyert beosztást a németeknek 1944. március 18-tól 19-ére virradó éjjel történő bevonulásáig Ferenczy László csendőr alezredes is.

A tábori csendőrnyomozó osztály központiasan 50 csendőrnyomozóval rendelkezett, neki rendelték alá a tábori csendőrség összes alakulatait is.

A tábori csendőrnyomozó osztály feladatai voltak:

A hadtápterületen a partizánmozgalmak felderítése.

Katonaszökevények elfogása.

Az arcvonalról engedélyezett szabadságokról való pontos bevonulás.

Szabadságos vonatokon a hangulat megfigyelése.

A keleti arcvonalon rablott tárgyak hazaszállításának és értékesítésének ellenőrzése, illetve megakadályozása.

Az arcvonalon és a hadtápterületen működő vöröskeresztes személyzet ellenőrzése.

A tábori csendőrnyomozó osztály hatásköre az arcvonalra, a hadtápterületekre, a szabadságos és beteg vonatokra terjedt ki.

A tábori csendőrnyomozó osztály tevékenysége főleg zsidóellenes magatartásban, jobboldali propaganda terjesztésben, megvesztegethetőségben és a Szovjetunióban rablott konc értékesítése körül való közreműködésben, ember- és anyagcsempészetben merült ki.

1948. augusztus hó 26-án.

Fekete Iván

JEGYZETEK

1 CSEH Kálmán (1892. 11. 28. – ?), vitéz, nemes szentkatolnai, hivatásos katonatiszt, alezredes. 1914. 10. 01-jétől szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél. 1942–1943-ban a 2. hadseregparancsnokának (Jány Gusztáv vezérezredes) segédtisztje volt.

2 ÁLGYA-PAPP (1912-ig Álgya) Zoltán (Budapest, 1895. 03. 18. – Gravenhagen, 1987. 10. 16.), vitéz nemes alsókománai, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1932. 01. 01-jétől Szófiában, majd 1934. 04. 16-tól Londonban (akkreditálva Washingtonba is) katonai attasé. 1937. 06. 01. és 1939. 01. 15. között a Honvéd Vezérkar Főnökének szárnysegéde, majd a VIII. hadtest, később (1941. 06. 28-tól) a Kárpát-csoport vezérkari főnöke. 1942 elejétől különböző gyalogdandár-, majd könnyűhadosztályok parancsnoka. 1943. 10. 10-én Kárpátalja közbiztonsági parancsnokává nevezték ki. 1944. szeptemberétől az V. hadtest parancsnoka. 1944. 11. 13-án megsebesült, Bécs elfoglalásakor, 1945 áprilisában szovjet hadifogságba került. 1947. 11. 25-én a szovjet hatóságok 25 évi kényszermunkára ítélték. 1955-ben térhetett haza. Az 1956-os forradalom idején Ausztriába emigrált, 1958–1972 között hittérítő volt Indiában, végül Hollandiában telepedett le.

3 A tábori csendőrnyomozó osztály parancsnokai: 1943. 07. (01.) – 1944. 05. (01.): Ugray Gábor csendőr alezredes, 1944. 05. (01) – augusztus: Orendy Norbert csendőr alezredes. Olchváry-Milviusz Attila csendőr ezredes 1943. 05. 01-jétől a Tábori Rendészet főnöke, így közvetve a tábori csendőrnyomozó osztag (később osztály) parancsnoka volt. A tábori csendőrnyomozók széles körű nyomozati jogkörrel rendelkeztek, hatáskörük az egész országra, valamint a hadműveleti és hadtáp-területekre kiterjedt. (Utóbbi indokolja, hogy a 3. vkf. osztálynak rendelték alá.) Nyílt nyomozást csak az osztag parancsnoka és helyettese folytathatott, a beosztott nyomozók (körülbelül 60 fő) elsősorban ügynöki hálózat kiépítésével, titkosszolgálati eszközökkel folytatott felderítő munkát. Ehhez menetlevelük alapján bármilyen közlekedési eszközt lefoglalhattak, illetve munkájuk során bármilyen ruhát (polgári, honvéd, illetve csendőr) magukra ölthettek.

15. MANIU GYULA ÉS A MAGYAR KORMÁNY KAPCSOLATAI

[4. füzet, oldalszámozás nélkül]

1940 augusztusában tagja voltam ama magyar bizottságnak, mely Észak-Erdély hazánkhoz való elcsatolása kérdésében a románokkal Turnu-Severinben tárgyalásokat folytatott. A magyar küldöttséget Hory András,[1] helyettesítésében Náday István altábornagy, a román bizottságot Pop Valér volt miniszter[2] és Dragalina Cézár hadosztálytábornok[3] vezették.

Az első ülésen – augusztus 18-án – Pop Valér, a román delegáció vezetője kifejtette, hogy a román kormány területi engedményeket már az ellenzék, Maniu Gyula[4] és pártjának tevékenysége miatt sem tehet. Maniu és pártja fegyverrel való ellenállásra bíztatja Erdély népét minden legcsekélyebb területleadás esetén.

Augusztus 20-án Hory András kíséretében Budapestre utaztam, hogy a tárgyalás eredménytelenségéről gróf Teleki Pál[5] miniszterelnöknek jelentést tegyünk. Kiemeltük Maniu tevékenységét és befolyását a román kormányra. Teleki megbízott azzal, hogy a Turnu-Severinben szintén jelenlevő dr. Bárdossy Lászlónak – kinek Maniuhoz bizalmas kapcsolatai voltak – átadjam utasítását, miszerint az ellenzéki vezér leszerelésére tárgyalásokat kezdjen.

Teleki parancsának 1940. augusztus 22-én eleget tettem.

Augusztus 30-án megtörtént a bécsi döntés,[6] mely Erdély területéből 45 000 négyzetkilométernyi területet 2 ½ millió lakossággal csatolt el Magyarországhoz. Maniu Gyula 1940. szeptember 15-ére Gyulafehérvárra (Alba Iulia) a bécsi döntés ellen nagy tiltakozó gyűlésre hívta egybe Erdély népeit. Félő volt, hogy e határszéli városban összejövő felizgatott tömeg hangulata Magyarországba való betöréshez és fegyveres konfliktushoz vezet. Maniu ezen terveiről és aggályaimról 1940. szeptember elején jelentést tettem Teleki Pál miniszterelnöknek. Teleki mosolyogva válaszolt: „Várjuk meg a végét. Bárdossy Maniuval közvetítő révén már érintkezésbe lépett, az ellenzéki vezér semlegessége fejében 1 millió leit kíván." Ezt az összeget ő (Teleki) Bárdossy rendelkezésére bocsátotta.

Szeptember 14-én a délutáni órákban felhívott telefonon Teleki és nevetve közölte velem: „Az 1 millió lei hatott, barátunk a gyűlés megtartásától eltekint." Tényleg a hozzánk szeptember 16-án beérkező román újságokból („Timpul") megállapítottam, hogy Maniu a gyulafehérvári gyűlést elnapolta. Az összejövetel a tervezett formában sohasem lett megtartva.

A Bárdossy-, Kállay-kormányok tovább pénzelték Maniut, aki e módon fogatlan oroszlánná változott.

Bárhogyan mennydörgött is Maniu pártjában és a parlamentben Magyarország ellen, a magyar kormány tudta azt, hogy az ellenzéki pártvezér tevékenységét nem gondolja komolyan, miután vele Erdéllyel kapcsolatban megállapodás létesült.

A megállapodás folyományaként tárgyalt már 1943 őszén Haggenmacher Harry magyar kormánymegbízott Svájcban Gafencu, volt román külügyminiszterrel egy a háború után bizonyos önkormányzattal rendelkező Erdély kérdésében. Ez a megoldás az angol-amerikai kormányzatok azon tervének, mely Romániát és Magyarországot egymással megbékélve gondolta a Szovjetunió ellenes „egészségügyi kordon"-ban alkalmazni, a legjobban megfelelt.

1948. augusztus hó 26-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 HORY András (Kolozsvár, 1883. 01. 05. – Bécs, 1971. 04. 02.), dr., nemes, terebesi, diplomata, titkos tanácsos. Jogi tanulmányai után köztisztviselői pályáját a Földművelésügyi minisztériumban kezdte. Az első világháború alatt a monarchia Külügyminisztériumának román referense. A világháború után a magyar Külügyminisztériumba került, 1921-ben megszervezte a bukaresti követséget, amelyet később 1923-ig vezetett. Belgrádi (1924–1927), római (1927–1933), majd varsói (1935–1939) „rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter", a külügyminiszter állandó helyettese (1934–1935). Visszaemlékezése: *Bukaresttől Varsóig*, (Budapest: Gondolat Könyvkiadó, 1987).

2 POP, Valer(iu) (Valér) (Budak/Budus [Szolnok-Doboka megye], 1892. 08. 26. – Bukarest, 1958. 11. 01.) dr., jogász, erdélyi születésű román politikus. A kolozsvári egyetemen jogot végzett, majd Besztercén folytatott ügyvédi gyakorlatot. Az első világháborúban katona. 1918 után Kolozsvár első román polgármestere. A húszas években politikai pályára lépett, 1926 és 1938 között többször parlamenti képviselő, 1931-ben a képviselőház alelnöke. 1931–32-ben az úgynevezett erdélyi ügyek minisztere, 1932–1937 között több kormányban államtitkár, illetve igazságügyi 1933, 1935–1936), utóbb ipari és kereskedelmi miniszter (1936–1937). 1936-ban a Liberális Párt vezetőségi tagja. A harmincas években a román politikai élet egyik „szürke eminenciása", II. Károly bizalmasa. Az uralkodó őt bízta meg a Turnu Severin-i tárgyalások alkalmával „teljhatalmú miniszterként" a román delegáció vezetésével, majd második embere a második bécsi (belvederi) döntésre utazó delegációnak. Az Észak-Erdély átadását végző megbízottak vezetője. Németbarát politikus; része volt II. Károly lemondatásában és Ion Antonescu hatalomra juttatásában. A conducător egyik bizalmi embere, a „magyar kapcsolatok bizottságának" elnöke. 1944. 10. 12-én letartóztatták, 1945 júniusában engedték szabadon. A második világháború után a békeszerződést előkészítő bizottság munkatársa. 1950-ben újból letartóztatták, Máramarosszigeten raboskodott, 1955-ben szabadult.

3 Helyesen DRAGALINA, *Corneliu* (Karánsebes, 1887. 02. 08. – Bukarest, 1949. 07. 11.), román katonatiszt, altábornagy. Az első világháborúban a tüzérségnél szolgált. 1919–1921-ben elvégezte a Katonai Akadémiát. 1920-ban alezredes, 1928-ban ezredes, 1935-ben dandártábornok, 1940-ben vezérőrnagy, 1942-ben altábornagy. Résztvevője a Turnu Severin-i tárgyalásoknak, a második bécsi döntésre utazó román küldöttségnek, majd a magyar–román új határmegállapító, illetve Észak-Erdély átadásáról tárgyaló bizottságnak. Vele állapodtak meg a határ részleteiben, ami végül román részről nem került elfogadásra. Dragalinát 1940. 01. 01-jén kinevezték a román 6. hadtest parancsnokává, amelyet 1941 októberében kiküldtek a keleti hadszíntérre. A hadtest részt vett az Odesszáért és a Krím-félszigetért folyó harcokban, majd – különböző német csapatok alárendeltségében – 1942 májusától a második nyári offenzíva hadműveleteiben. 1942 szeptemberétől Sztálingrád térségében harcolt, amely során súlyos veszteségeket szenvedett (egyik gyaloghadosztálya megadta magát). 1943 elején a hadtest maradványai visszatértek Romániába, Dragalinát 1943. 03. 20-án leváltották és kinevezték (a Szovjetuniótól visszafoglalt) Bukovina katonai parancsnokává, hadseregtábornokká (3. hadsereg). Miután 1944. 03. 24-én a szovjetek megszállták Bukovinát, s így beosztását elvesztette, rendelkezési állományba helyezték. 1944. 08. 23-a után reaktiválták és november 15-ével a gépesített csapatok szemlélőtábornokává nevezték ki. 1945. 03. 24-én nyugállományba helyezték.

4 MANIU, Iuliu (Gyula) (Szilágysomlyó, 1873. 01. 08. – Máramarossziget, 1953. 02. 02.), dr., badacsoni, erdélyi születésű román politikus. Nagy-Románia egyik megteremtője, az 1848/49. évi román nemzeti mozgalom szellemi vezéralakjának, Simon Bărnuțiunak unokája. Kolozsvárt, Bécsben és Budapesten tanult jogot, 1897-től az erdélyi Román Nemzeti Párt vezető bizottságának tagja, 1904-től a párt alelnöke. 1906–1910 között a magyar országgyűlésben Alvinc képviselője, 1910–1914 között a Tisza Istvánnal folytatott tárgyalásokon a román párt vezéregyénisége.

1918. 11. 15-16-i aradi magyar-román tárgyalásokon a magyar államtól való teljes elszakadás igényét is ő deklarálta. Az 1918. 12. 01-jei gyulafehérvári román nagygyűlés után az erdélyi román kormányzótanács elnöke, egyben a belügyek felelőse. Az általa vezetett Nemzeti Párt 1926-ban egyesült az ókirályságbeli Parasztpárttal, s az így létrejött Nemzeti Parasztpárt lett Románia legnagyobb politikai ereje, a Liberális Párt riválisa. 1928. 12. 12. – 1930. 10. 01. és 1932. 10. 19. – 1933. 01. 12. között román miniszterelnök. Politikai és erkölcsi megfontolásokból ellenfele volt II. Károly román királynak. A koronatanácsban ellenezte a második bécsi döntés, Észak-Erdély átadásának elfogadását, s a nyilvánosság előtt, a Hitlerhez és Mussolinihoz írott levélben is tiltakozott ellene. Elnöke lett a Pro Transilvania tömegszervezetnek. A világháború alatt az Antonescu-rezsim ellenzékének vezére, a nyugati szövetséges hatalmakkal folytatott különbéke-tárgyalások irányítója. (Hozzá küldte tárgyalni losonczi gróf Bánffy Miklóst (Kolozsvár, 1873. 12. 30. –Budapest, 1950. 06. 06.) Kállay miniszterelnök 1943-ban). 1944-ben Észak-Erdély visszafoglalására különítményeket szervezett, amelyek atrocitásaik miatt váltak hírhedtté. A román kiugrás után 1944-ben tárca nélküli miniszter. A kommunista térnyerés határozott ellenfele volt. Mint a legnagyobb ellenzéki erő vezérét, a nyugati orientáció hívét 1947 nyarán – miután pártját feloszlatták – egy kirakatperben életfogytiglani fegyházra ítélték. Börtönben halt meg, 1998-ban rehabilitálták. A korrupt román közéletben híres volt puritánságáról. Merev, a kortársak által is legendásan tisztakezűnek tartott politikus volt; közvetett adatok sem támasztják alá Ujszászy megvesztegetésre vonatkozó állítását. Szűkebb környezetéből sem ismeretes olyan személy, aki esetleg az ő nevében fogadott volna el magyar pénzt. A bukaresti kormány még 1940. 09. 04-én betiltott minden olyan gyűlést, amely a bécsi döntés bírálatát célozta. Ezután Maniu valóban lemondta a 09. 15-re meghirdetett gyulafehérvári tiltakozó nagygyűlést.

5 TELEKI Pál (Budapest, 1879. 11. 01. – Budapest, 1941. 04. 03.) gróf, dr., széki, földrajztudós, egyetemi tanár, politikus. 1909-től 1913-ig a Földrajzi Intézet igazgatója. A Magyar Tudományos Akadémiának 1913-tól levelező, 1925-től tiszteletbeli tagja. 1913-tól 1916-ig a Turáni Társaság elnöke, 1917-től a Magyar Fajegészségügyi és Népesedéspolitikai Társulat elnöke. Az első világháborúban főhadnagyként szolgált a szerb és az olasz frontokon. 1918-ban az Országos Hadigondozó Hivatal elnöke, 1918/19-ben a Területvédő Liga elnöke. A Tanácsköztársaság alatt, 1919-ben egyik kezdeményezője volt a bécsi Antibolsevista Comitének. 1919-ben a szegedi ellenforradalmi, Károlyi- és Ábrahám-kormányok külügy, illetve földművelésügyi minisztere (1919. 05. 6. – 08. 12.). A magyar békedelegáció főmegbízottja, illetve 1920. 04. 19-től a Simonyi-Semadam kormány (1920. 03. 15. – 1919. 07. 19.) külügyminisztere. 1920. 07. 19-től 1921. 04. 14-ig miniszterelnök. 1921 májusától egyetemi magántanár. 1922–1923 között országos főcserkész, majd élete végéig tiszteletbeli főcserkész. 1920 és 1926 között kereszténypárti, majd független országgyűlési képviselő (szegedi választókerület). 1926-ban belépett az Egységes Pártba, 1927-ben megalapította a Magyar Revíziós Ligát. 1927 és 1938 között felsőházi tag. 1938-tól ismét parlamenti képviselő (tokaji választókerület). 1937–1938-ban a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem rektora. 1938. 05. 14-től az Imrédy-kormányban a vallás- és közoktatásügyi tárcát vezette. Imrédy Béla leváltása után 1939. 02. 16-tól 1941. 04. 03-ig ismét miniszterelnök. 1941. 04. 03-a hajnalán, miután belátta, hogy nem tudja megakadályozni Magyarország részvételét Jugoszlávia megtámadásában, öngyilkos lett. Életéről és működéséről lásd **Ablonczy Balázs:** *Teleki Pál*, (Budapest: Osiris, 2005).

6 A második bécsi döntésről van szó. A Besszarábia és Észak-Bukovina kapcsán kiéleződő szovjet-román viszonyok árnyékában a magyar politikának lehetősége volt a Romániával szembeni területi követelések érvényesítésére. Az erről szóló határozatot 1940. 06. 27-én mondta ki a minisztertanács, s ezzel párhuzamosan a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács mozgósította a honvédséget. A németek tárgyalásokat erőltettek, de azok Turnu Severinben augusztus 16-24 között sikertelenül záródtak. 1940. 08. 26-án a magyar kormány határozatot hozott Románia megtámadására. A románok azonban másnap belegyeztek az olasz és német döntőbíráskodásba, ezért 28-án a honvédség támadási előkészületeit leállították. Augusztus 30-án Ciano olasz és Ribbentrop német külügyminiszter jelenlétében megszületett az úgynevezett második bécsi döntés, amelynek eredményeképpen visszacsatolták a Székelyföldet, a Partium részeit és Észak-Erdélyt. Ezzel *43 104* négyzetkilométerrel és 2 633 000 főnyi lakossággal gyarapodott Magyarország. A döntéssel különböző okokból az egyik fél sem volt elégedett. A Turnu Severin-i tárgyalások és a második bécsi döntés hátteréről, lefolyásáról lásd **L. Balogh Béni:** *A magyar-román kapcsolatok 1939–1940-ben és a második bécsi döntés*, (Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2002).

16. KAPCSOLATAIM HORTHYHOZ, KÁLLAYHOZ

[5. füzet, oldalszámozás nélkül]

Horthyhoz semminemű mélyebb kapcsolat nem fűzött. Katonai attaséi beosztásaimban, mint 2. vkf. osztály- és Államvédelmi Központ vezető többször, személyesen referáltam nála.

1932-ben, amikor varsói katonai attaséként szabadságon lévén Budapesten, Horthy kihallgatáson fogadott, megemlítette, hogy ő a magyar-német szövetség és fegyverbarátság mellett döntött, Pilsudskinak[1] általam azt tanácsolta, hogy „a danzigi korridor[2] ügyében egyezzen meg Berlinnel, ezzel szemben pedig dugja zsebre Litvániát".[3]

Prágai katonai attasé koromban többször jártam Horthynál. Mindig dicsőítette a német erőt és szövetséget, kijelentette, hogy a „megbízhatatlan" Csehszlovákiával sohasem fog tárgyalni. Többször megemlítette, hogy a szomszédok közül a szerbeket becsüli legjobban, mint egyenes, nyílt ellenséget, akikkel jó viszonyra és megegyezésre törekszik. Amikor 1938 februárjában Prágából véglegesen hazatértem, jelentést tettem neki Beneš elnöknél való fogadásomról és a cseh közeledési készségről. Ezt Horthy a legmerevebben elutasította, mondván, hogy Magyarország számára „hűséges fegyvertársként a III. Birodalmat választotta".

Mint 2. vkf. osztályvezető Horthynál a szomszédos államok katonapolitikai helyzetéről több ízben személyesen referáltam. 1939 őszén Horthy megbízást adott volt lengyel vezető személyek átcsempészésére Magyarországon át Jugoszláviába. Végrehajtók voltak rajtam kívül Keresztes-Fischer Lajos vezérezredes,[4] Horthy szárnysegéde[5] és gróf Esterházy János, aki kiterjedt lengyel rokonsággal rendelkezett. Többek között segédkeztem Sosnkowski hadseregtábornok,[6] a lengyel haderő egyik felügyelője és Hatuszewski Ignác,[7] volt pénzügyminiszter menekülésének támogatásában.

1940 tavaszán Kristóffy[8] moszkvai magyar követ jelentéseiből és Gafencu moszkvai román nagykövet[9] megfejtett rádiórejtjel-táviratiból ismertté vált előttünk a Szovjetunió azon szándéka, hogy az első világháború után elrabolt Beszarábiát, „Moldavia" tanácsköztársaságot [sic!] és Dél-Bukovinát az anyaországhoz visszacsatolja. Referálás közben azt a javaslatot tettem Horthynak, hogy a Szovjetunióval érintkezésbe lépve egyidejűleg valósítsuk meg erdélyi terveinket. Horthy a gondolatot magából kikelve utasította vissza:

„Szovjet-Oroszországgal nem tárgyalok, Európára a legnagyobb veszélyt a bolsevizmusban látom" – mondotta.

Észak-Erdélybe való bevonulásunkkor a románokkal tárgyaló magyar bizottság alelnöke voltam.[10] E módon 1940. szeptember 6-án előkészítettem a Nagyváradon Horthy fogadását célzó ünnepségeket. Azokba a románságot, szociáldemokratákat, zsidókat is bevontam. Cziffra Kálmán, Markovich, Siposs István magyar kisebbségi vezetők, August román polgármester, Hasas Emil nagyváradi ügyvéd segítségével. Ez alkalomból Horthy különvonatán fogadott Biharkeresztesen az ünnepély előtt, Nagyváradon a bevonulás után.

1941 tavaszán több ízben tanúja voltam azon igyekezetnek, melyet Bárdossy

László külügy, Bartha Károly honvédelmi miniszterek, Werth Henrik vezérezredes [ekkor gyalogsági tábornok], a vezérkar főnöke, Sztójay (Stojakovics) Döme berlini magyar követ, Jugoszlávia-ellenes beavatkozásunk érdekében kifejtettek. E törekvéseket Teleki Pál miniszterelnök kiegyensúlyozni nem tudta. Horthy engedett, Jugoszlávia magyar megtámadásába úgy egyezett bele, hogy az akkor történjék meg, ha Horvátország különválását kikiáltják. Bárdossy ekkor az usztasákkal való együttműködéssel dr. Bartók László[11] zágrábi konzulunkat bízta meg.

Horthyt a Szovjetunió-ellenes támadásra serkenteni nem kellett, annak már eleve híve volt. 1941 szeptember elején büszkén vette át Hitlertől a vaskereszt lovagkeresztjét Kelet-Poroszországban, mint a „kommunizmusellenes harc első lovagja". Rövidesen e látogatás után – melyen személyesen nem vettem részt – referáltam Horthynál. Az orosz helyzetről derűlátóan nyilatkozott, megemlítette a német főhadiszállás azon közlését, hogy a szovjet hadvezetőségnek már mindössze 81 hadosztály áll összesen rendelkezésére. Ezt nyilvántartásunk alapján azonnal megcáfoltam mondván, hogy az orosz hadműveleti egységek száma legalábbis 345. Panaszkodott Horthy, hogy a németek Kelet-Galíciában megígért határkiigazításunkat csak igen elenyésző mértékben hajtották végre.

1941-ben Jugoszlávia magyar megtámadása után Horthyt igen bántotta az Angliával való diplomáciai szakítás.[12] Egy követségi titkárunk és Póka-Piony Béla,[13] a „Revíziós Liga"[14] kiküldöttje utasítást nyertek, hogy továbbra is Londonban maradjanak. Utassy alezredes,[15] katonai attasénk is megtartotta összeköttetéseit a Park Laneben lakó Apponyi Geraldine[16] grófnő albán exkirálynéval és Lady Lastowell-Márffy-Mantuano Judittal.[17] Nekem Horthy személyesen adott utasítást Black-Tyler őrnagy,[18] angol katonai attasé ünnepélyes búcsúztatására. Mint azt velem Dabolcsi András[19] százados, a kormányzóság katonai irodájának egyik tisztviselője közölte, Horthy a budapesti angol követet (Hill?)[20] elutazása előtt Gödöllőre több napos vadászatra hívta meg, ahol biztosította arról, hogy Magyarország Anglia ellen sohasem fog egy katonai akcióban részt venni.

Egyébként az angol kormánnyal Horthy Wodianer báró,[21] lisszaboni követünk, majd 1943 őszén Barcza Károly [sic!][22] volt londoni követ kiküldetése útján maradt összeköttetésben. Közvetítő szerepet játszott itt Sir Samuel Hoare[23] madridi angol nagykövet. 1943/1944 telén egyik referádám alkalmából Horthy megemlítette, hogy Londonból kapott hír szerint az angol-amerikaiak egy balkáni partraszállást terveznek, és Magyarország – legalábbis a Dunántúl – angolszász megszállás alá fog kerülni.

1944. március 16-án Jagow[24] német követ által Berchtesgadenbe szóló meghívás[25] átadása után fogadott Horthy. Azt javasoltam, hogy a meghívás elől térjen ki, utaltam az alsó-ausztriai német csapatösszevonásokra. Horthyt e téren azonban derűlátónak találtam, fenntartás nélkül elfogadta Fütterer altábornagy, német légügyi attasé azon – a főhadiszállásról kapott és március 16-án Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnöknek előadott – közlését, hogy [a] nyugati határainkon eszközölt katonai koncentráció nem irányul hazánk ellen, hanem egy kelet, délkelet, vagy dél felé eltolható tartalék képzését célozza.

Ami Berchtesgadenben [helyesen Klessheimben] történt, arról Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnök és Dabolczy András, Horthy kíséretében volt kormányzósági tisztviselő közléseiből vagyok tájékozva.

Ezek szerint Hitler szemrehányásokat tett Horthynak Magyarország kettős politikája miatt, felsorolta az angolszász hatalmakkal fennálló összeköttetéseinket. Végül közölte, hogy hazánk német katonai megszállás alá kerül, de az ország magyar

kormányzata, belügyi önállósága megmarad. Horthy le akart mondani, amiről – izgalmas jelenetek közepette – Szombathelyi vezérezredes beszélte le. Végül is meghajolt a német követelmények előtt, mely ténynek következménye volt Szombathelyi 1944. március 18-án 16 órakor Salzburgban feladott, helyetteséhez, Bajnóczy vezérezredeshez[26] intézett alábbi távirata: „Az országot német csapatok szállják meg, azokat barátságosan kell fogadni, ellenállást kifejteni velök szemben tilos." E magatartásukkal Horthy környezetének tagjai önmagukat igyekeztek a németekkel szemben tisztázni. A kíséret tagjai voltak: Ghyczy Jenő[27] külügy-, Csatay Lajos[28] honvédelmi miniszterek, korompai Brunswik György altábornagy útimarsall, Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a vezérkar főnöke.

A megszállást követő első napokban, amíg hírforrásaimat a németek be nem fogták, Horthyt személyesen, részben sédeni Ambrózy Gyula[29] kabinetiroda főnök útján a belső helyzetről tájékoztattam. Horthy azt kívánta tőlem, hogy e tájékoztatásokat továbbra is eszközöljem, mely tevékenységem azonban a „Gestapo" által 1944. április 17-én [18-án, a hajnali órákban]történt őrizetbe vételem folytán megszűnt.

Horthy főleg a Miklós fiával szoros barátságot tartó, a németek által szintén letartóztatott Kádár Gyula vezérkari ezredesre való tekintettel kieszközölte Hitlernél, hogy ügyünket további eljárásra június közepén a magyar hadbíróság vegye át. Így kerültem át a testőrség őrizetébe a Nándor laktanyába, melynek területét azonban 1944. október 2-ig nem hagyhattam el. Ott többször meglátogattak a „Magyar Front"[30] megbízásából Kovács Imre[31] és Acsay László,[32] akik Horthyhoz intézett emlékiratok továbbítására kértek fel. Az emlékiratok a Szovjetunióval való fegyverszünet megkötését, a németek kiverését, a munkásság felfegyverzését követelték. Egy ilyen emlékiratot 1944. szeptember 8-án személyesen adtam át Horthynak. A „Magyar Front" kívánságainak előadása céljából két ízben a Nándor laktanyában személyesen összehoztam Kovács Imrét, Acsay Lászlót ifj. Horthy Miklóssal,[33] aki ott Kádárral együtt többször meglátogatott. Ő tájékoztatott Faragho Gábor és Szentiványi Domonkos[34] oroszországi megbízatásáról, Kudar Lajos csendőr ezredes[35] – az Államvédelmi Központ vezetésében volt helyettesem – kapcsolatos szerepéről is.

1944. október elején Horthy és környezete nyilas puccstól tartott. Lázár altábornagy megbízott azzal, hogy érintkezést vegyek fel a munkásság felfegyverzése végett a „Magyar Front"-tal. 1944. október 2-án felhoztam gépkocsin Lázárnak Pilismarótról Acsay Lászlót, Leányfaluról Kovács Imrét.

Kovács Imrével, aki akkoriban Czartoriczky [helyesen Czartoriszky] orvosnál is lakott, állandó érintkezésben voltam. Így találkoztam vele és a kommunista párt egyik megbízottjával[36] 1944. október 7-én, akik lakásomon egy Horthyhoz intézett emlékiratot adtak át. Ebben követelték a Szovjetunióval való béke megkötését, a németek kiverését, a munkásság felfegyverzését, a csendőrség feloszlatását, a politikai foglyok szabadon bocsátását. A memorandumot lemásoltam, október 8-án 1-1 példányban Ambrózy Gyula kabinetfőnöknek és Lázár testőr altábornagynak adtam át.

Horthyt legutóbb október 13-án láttam, amikor megköszöntem neki a hadbíróság által való felmentésemet. Horthy tájékoztatott, hogy ez ellen a németek már tiltakoztak, azt ajánlotta, hogy egyelőre tűnjek el, a „Magyar Fronttal" tartsak összeköttetést, ha német- vagy nyilasellenes akcióra sor kerül Lázár altábornagy fog értesíteni.

Horthy ugyan Sztálingrád után világosan látta, hogy a németek a háborút elvesztették, mégis angolszász összeköttetéseiben bízva, csökönyösen kerülte az ellenzéki pártok – Tildy Zoltán,[37] Eckhardt[38] 1943[-as] téli levele[39] – közbelépése dacára a Szovjetunióval való kapcsolatok felvételét, és kitartott a Hitlerrel való „csalfa" szövetség

mellett. E tényt – részben – a szenilitásnak lehet betudni, mert István fia halála után többé-kevésbé akaratnélküli bábbá vált, akinél mindig annak volt igaza, aki legutoljára tette be nála az ajtót.

1943 nyarán Horthy külön megbízott még azzal, hogy Mihajlović jugoszláv tábornokkal érintkezést és összeköttetést vegyek fel. Megmutatta nékem Mihajlović hozzá intézett két, közeledést célzó levelét, melyet egy horvát származású volt osztrák-magyar admirális özvegye juttatott el hozzá. Ezekben Mihajlović közvetítőként Bosnyákovics Csedomir [Čedomir Bosnjaković] volt jugoszláv százados, újvidéki lakost nevezte meg. Bosnjaković hajtotta fel számunkra Trumbics [Trumbić] volt jugoszláv ezredest, aki hajlandó volt Mihajlović megbízottjához, Perics [Perić] jugoszláv konzulhoz Sztambulba kiutazni. Horthy és Kállay általam [az] alábbi üzenetet küldötték Mihajlovićnak.

1) Az újvidéki ügyet felejtsék el; a bűnösök elnyerik méltó büntetésöket.
2) Súlyt helyeznek a magyar-jugoszláv barátságra.
3) Magyarország és Jugoszlávia között a határok végleges megállapítását bízzuk a béketárgyalásokra.
4) Kölcsönösen kötelezzük magunkat, hogy a Dráva-Duna vonalát csapatokkal nem lépjük át.

Trumbics az üzenetet eljuttatta Pericshez, akitől a következő válasz jött:

1) A jugoszláv kormány követeli az újvidéki mészárlások bírósági rendezését.
2) Ezután hajlandó Magyarországgal nem hivatalos összeköttetésbe lépni, miért is a magyar kormány politikai megbízottat küldjön Sztambulba [Isztambul – Konstantinápoly]. E célra Kállay Csirics [Ćirić] Irinej[40] újvidéki görögkeleti püspököt javasolta Horthynak. Közben azonban a jugoszláv kormánnyal a londoni lengyel emigráns kormány útján vettük fel az érintkezést.

1944. január elején megérkezett Budapestre Mihajlović állandó összekötő tisztje Ilics [Ilić] Pero volt jugoszláv vezérkari százados személyében. Horthy személyes utasítására Mihajlovićcsal állandó rádióérintkezést létesítettem, számára a honvédelmi minisztériumtól lőszert, híradó-felszerelést és sebkötőző anyagot igényeltem. A küldeményt Korondy[41] Béla csendőr százados juttatta el Bolla belgrádi magyar főkonzul útján Mihajlovićhoz.

Horthy főleg Csatay Lajos honvédelmi és Antal István[42] nemzetvédelmi – propaganda – miniszterek befolyására 1943/1944 telén nyugállományba akart helyeztetni, mert Miklós napján (1943. december 6-án) a Nemzeti Színházban rendezett díszelőadáson Jávor Pál[43] páholyában ennek felesége (Landesmann Olga), Acsay Lászlóné és Karády Katalin jelenlétében tábornoki egyenruhában vettem részt. Vád volt ellenem a két nem árja származású (Jávorné, Acsayné) társasága. Ügyemet Horthynál Edelsheim-Gyulai Ella[44] és Diettrich nyugállományú altengernagy rendezték el.

Brunswick altábornagy, úti marsall többször felkért 1939/1944 folyamán, hogy Horthy egyik barátnőjét, gróf Walterskirchennét gépkocsin juttassam ki Bécsbe, illetve onnan hozassam el. (Horthy viszonyairól a füzet legvégén.)

1944. szeptember közepén ifj. Horthy Miklós oda tájékoztatott, hogy gróf Pejacsevics [Pejačević, verőczei] budapesti horvát követségi tanácsos, Bornemissza Félix[45] szabadkikötő-igazgató közvetítésével Tito tábornaggyal folytat tárgyalásokat.

[E (5.) füzet utolsó előtti oldalán található tartalomjegyzék szerint a szöveg további része külön feljegyzést alkot „Viszonyom és összműködésem Kállayval" címen, mivel azonban a füzetben a szöveg megszakítás nélkül folytatódik, a továbbiakban azt mi is így kezeltük. – szerk.]

Kállayval való ismeretségem 1933-ban varsói katonai attaséi beosztásom alatt kezdődött, amikor ő mint földmívelésügyi miniszter magyar küldöttséget vezetett Piłsudski tábornagyhoz. 1939/1942-ben többször összejöttem Kállayékkal gróf Dampière[46] francia követnél De Mierry vezérkari ezredes,[47] katonai attasénál, gróf Dessewffy Gyuláéknál.[48]

Amint Kállay 1942 tavaszán átvette a miniszterelnökség vezetését, mint régi ismerőst üdvözölt. [A] 2. vkf. osztály vezetőjeként többször tájékoztattam őt idegen államok katonapolitikai helyzetéről. 1942. március 1-jével vezérőrnaggyá léptem elő,[49] miért is [a] 2. vkf. osztály vezetését (vezérkari ezredesi hely) át kellett adnom. Harctéri beosztásra – hadosztályparancsnoknak – jöttem számításba. Kállay 1942 május közepén közölte velem, hogy mint tájékozott központi embert nem enged ki a frontra, át kell vennem egy újonnan létesítendő „államvédelmi" szerv vezetését. Ez ellen élénken tiltakoztam, amíg Szombathelyi vezérezredes egy határozott írásbeli paranccsal ellenkezéseimet le nem szerelte.

Benső barátság fűzött még prágai katonai attasé koromból Ghyczy Jenő külügyminiszterhez, dr. Szentmiklóssy Andor követhez, a külügyminiszter állandó helyetteséhez, Szegedy-Maszák Aladárhoz[50] a külügy politikai-, Ullein-Reviczky Antal sajtóosztály vezetőkhöz. Ezektől 1941/1943 folyamán értesüléseket szereztem Eckhardt Tibor, a diplomáciai szakítás után Washingtonban visszamaradó Balázsy Antal[51] követségi tanácsos megbízatásairól, ezek kapcsolatairól Montgomery, volt budapesti amerikai követhez, Schott külügyi osztályfőnökhöz (délkelet-európai államok előadója) a magyar külügyminisztérium és Washington között Egyiptomon keresztül fennálló állandó rádióösszeköttetésről, Baranyay[52] Lipót és Laky Dezső[53] amerikai – Smith és Taylor,[54] – Ullein-Reviczky Antal, Kóródy Tibor,[55] gróf Pongrácz Ferenc,[56] Gulden Gyula,[57] Haggenmacher Harry angol – előbbi Ullein-Reviczky apósa Sztambulban, Stone bankár – ismeretségeiről. Értesültem nevezettek 1942/1943-ban Konstantinápolyban, Svájcban lefolytatott tárgyalásairól. Megismertem Peyer Károly[58] kapcsolatait Svájccal és az angol munkáspárttal, gróf Dessewffy Gyula összeköttetéseit Dampière követen át De Gaulle-lal,[59] gróf Andrássy Mihály[60] angol-török barátait. Értesültem arról, hogy Pálóczi-Horváth György[61] Sztambulban élő emigráns újságíró érintkezést tart az angol „Intelligence Service"-el továbbá, hogy dr. Szőllőssy Lajos[62] Rókus-korházbeli igazgató, Yolland[63] egyetemi tanár angolországi kapcsolatokkal rendelkezik.

1943 nyarán Kállay tájékoztatott az angolszászokkal bevezetett különbékét célzó tapogatózásokról. Említette, hogy ily értelmű megbízatásokat kaptak báró Bakach-Bessenyey György berni és báró Apor Gábor vatikáni követeink. Azon kérdésemre, hogy miért nem lépünk a Szovjetunióval hasonló érintkezésbe, Kállay Horthyhoz hasonló hangon teljesen elutasítólag nyilatkozott. „Szovjet-Oroszországgal nem tárgyalunk, legnagyobb ellenségünk a bolsevizmus." – mondotta. Sőt Kállay lehetőnek tartotta a III. Birodalom külön megegyezését a Szovjetunióval is.

Közölte velem Kállay, hogy amennyiben a diplomáciai tapogatózások eredményre vezetnek, katonai részről engem szemelt ki a kormány az angolszászokkal való tárgyalások vezetésére, és illetékes követeinknek nevemet e célra már tudtul is adta.

Életleírásomban[64] már részletesen jelentettem a Bakach-Bessenyey által kezdeményezett amerikai katonai bizottsággal való tárgyalásomat. Ugyancsak ismertettem a 3. számú füzetben a Carboni olasz altábornagy révén tervezett angol tárgyalásaimat is.

1943 nyarán úgy tájékoztatott Kállay miniszterelnök, hogy a török kormány (Saracoglu[65]) közvetítésével felvette Churchill[-lel],[66] Edennel[67] egy magyar különbéke

ügyében az érintkezést. Kállay vonatkozó tárgyalásokat folytatott a budapesti török követtel[68] (Buzdugán ?). [A] 2. vkf. osztály idegen rejtjelmegfejtő alosztálya („X") lehallgatta és olvasta a török kormány és londoni nagykövete között lefolyt kapcsolatos hírváltást. Így az első táviratban Saracoğlu utasítást adott londoni nagykövetnek, hogy a magyar különbéke ügyében tapogatózzon az angol kormánynál. A választávirat megemlékezett arról, hogy Churchill, Eden elvben egyetértenek. Erre a török kormány felvetette Magyarország politikai állásának biztosítási kérdését a háború után való időkre. Válaszként Londonból Ankarába beérkezett egy szovjetellenes „Balkán szövetség" alakításának terve. Ezzel a török kormány egyetértett, a „Balkán szövetség"-ben való részvételre Törökországot, mint vezető hatalmat, Bulgáriát, Görögországot, Jugoszláviát, Romániát és Magyarországot javasolta. A londoni kormány a javaslatot elfogadta. A magyar és török jó viszony ápolására „magyar-török baráti szövetség" alakult, melynek díszelnökei a budapesti, illetve ankarai követek, ügyvezető igazgatója nálunk gróf Andrássy Mihály szigetvári lakos lettek. A különbéke előkészítés 1943/1944 telén tovább folyt, az ügyben Kállay fia és titkára Kristóf két ízben járt diplomáciai futárként Saracoğlunál Ankarában. A tárgyalások az 1944. március 18/19-i német bevonulásnál még nem voltak lezárva. Kállay március 19-én a budapesti török követségre menekült, mely neki diplomáciai azilumot biztosított. Onnan március végén kiüzent hozzám gr. Andrássy Mihály útján Kállay, hogy lehetőleg én is meneküljek oda és vigyem az amerikai repülőbizottság által hozott rádiókészüléket magammal. Utóbbit azonban a németek március 20-án lefoglalták, a török követséget „Gestapo" őrség fogta körül, mely az oda való bejutásomat lehetetlenné tette.

1943 nyarán Kállay úgy tájékoztatott, hogy Bartók László zágrábi főkonzulunk, illetve Marosy (Mengele) Ferenc követünk útján felvette az érintkezést Macsek[69] horvát parasztpárti vezérrel, akinek a háború utánra angol-amerikai orientációval összműködést ajánlott.

Mačekkel egyébként Marty János rendőrkapitány, a gyékényesi kirendeltség vezetője útján – egy zágrábi ügyvéd bevonásával – is összeköttetésben állottunk. Maček 1943 őszén azon kéréssel fordult a magyar kormányhoz, hogy a német őrizetből való megszabadulása esetén hozzánk menekülhetne-e? Kállay neki igenlő választ adott.

Kállay a már említett Marty János rendőrkapitány közvetítésével 1943 őszén Tito tábornagyhoz is közeledést keresett felszólította, hogy:

1) Szüntesse be a partizánháborút a Bácska és Muraköz területén.
2) Ismerje el határként Jugoszlávia és Magyarország között a békeszerződésig a Dráva Duna határt.
3) Kötelezze magát, hogy viszonossági alapon a Dráva-Duna vonalat katonai erőkkel nem lépi át.

Marty oly választ közvetített, mely szerint Tito tábornagy a 3. ponttal egyetért.

Kállay többször adott számomra utasítást a Magyarországban tartózkodó lengyelek kesztyűs kezelésére, az internálótáborok karbantartására. E kívánságoknak a honvédelmi minisztérium 35. [helyesen: 25.] osztálya (Baló Zoltán,[70] később Utassy Lóránd ezredes) illetve a belügyminisztérium menekültügyi osztálya (Antall József[71] miniszteri tanácsos) útján tettem eleget. Így sokszor ellentétbe jutottam – Slawik[72] lengyel szövetségi elnök, Zeńska, Tarnowska grófnők, Vilk[73] páter ügyeiben – [a] 2. vkf. osztály kémelhárító alosztályának vezetőségével és a bécsi német „Abwehrstellé"-vel.

Kállay arról is tájékoztatott, hogy külügyminisztériumunk állandó összeköttetést tart – részben futárok útján – a londoni lengyel emigráns kormánnyal és hogy unokanővérét egy gombügynökséggel foglalkozó, Budapesten tartózkodó lengyel menekült veszi feleségül.

Kállay még több ízben felhívta figyelmemet a Balatonboglárra internált, Németországból megszökött francia hadifoglyok támogatására.

1943 nyarán Béldy vezérezredes egy balatonboglári látogatása alkalmából reájuk uszította a leventéket, a csendőröket. Béldy javaslatot is tett a franciák kiadására a III. Birodalomnak. Ezt a magyar kormány nem fogadta el, a francia tábor – Kállay döntése alapján – Balatonbogláron maradt. „Ne felejtsd el" – mondotta nékem Kállay – „hogy ezek a franciák, lengyelek esetleg Magyarországot megszálló alakulatokként lesznek felhasználhatók."

Kállay közölte velem még 1943-ban, hogy Kövér Gusztáv 1941/1942-ben Svájcban diplomáciai közvetítő tárgyalásokat folytatott a német külügyminisztérium és Anglia között. Angol tárgyalópartnere az egyik Churchill kormánybeli miniszter fia volt. Kövér Gusztáv aradi származású és illetékességű publicista, aki az 1930-as években a romániai magyar kisebbség képviseletében működött a genfi „Népszövetség"-ben. Ott tett szert angol kapcsolatokra, amiket 1941/1942-ben német érdekekben kihasznált. A győzelmi mámorban úszó III. Birodalom túlkövetelései miatt azonban megegyezés nem jött létre.

1943 nyarán utasítást kaptam Kállaytól arra, hogy a vezérkar főnökének külön bíróságát ellenőrizve, az 1942. januári újvidéki tömegmészárlás eseményeit Sombor-Schweinitzer rendőrfőkapitány-helyettessel nyomoztassam le. A nyomozás eredményét Kállay emlékirat formájában készíttette el velem és – közlése szerint – személyesen adta át Horthynak.

1943 tavaszán Rajniss Ferenc[74] Imrédy-párti képviselő parlamenti interpellációra készült zsidótámogatás, Hartmann József keresztapasági ügyeiből kifolyólag nagybaczoni Nagy Vilmos[75] akkor honvédelmi miniszter ellen.

Ezt megállapítva Kállay utasítására igyekeztem Ulain Ferenc[76] ügyvéd útján Rajnisst leszerelni. Ez nem sikerült, minek utána Kállay vállalta Fényes Annus[77] által az elintézést. Közbelépése eredményre vezetett, de egyben ígéretet is tett Rajnisznak Nagy Vilmos közeli elejtésére, amit nemsokára valóra váltott. Nagybaczoni Nagy Vilmos kétségen kívül mérsékelt irányzatú ember volt, akit a nagyiparhoz (Tsuk Róbert szőrmeáru gyára) pénzügyi kapcsolatok is fűztek. Tele jóindulattal hiányzott nála terveinek végrehajtására az akaraterő.

1943/1944 telén tájékoztattak Kállay miniszterelnök és Kádár Gyula vezérkari ezredes Hatz Ottó,[78] sztambuli magyar katonai attasé amerikai katonai kapcsolatairól. 1942-ben katonai attasénk Törökországban a teljesen német járomban futó Bartalis Kálmán vezérkari alezredes volt. Bartalis indította el a Békeffy[79] és a báró Miske Jenőné[80] féle kémkedési ügyeket is. Ullein-Reviczkyvel való megállapodásom alapján, akivel együtt szívesebben láttunk volna Sztambulban egy angolszász vonatkozásban rugalmasabb katonai attasét, 1942 őszén javaslatot tettem Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnöknek Bartalis felváltására. Utódja lett Hatz Ottó, addig mint vezérkari alezredes Szófiában működött katonai attasé. Hatz kinevezése után rövidesen érintkezésbe lépett a sztambuli amerikai katonai titkosszolgálattal. Onnan egy rádió leadóállomást és titkos szókincset kapott a magyar kormány és az illető amerikai szerv között való állandó érintkezés felvételére. Hatz ezen anyagot a MFTR [Magyar Folyam- és Tengerhajózási R. T.] sztambuli expozitúrájának vezetője, Kövess Lothár[81] és a budapesti Duna-szabadkikötő igazgatója, Bornemissza Fé-

lix útján juttatta el [a] 2. vkf. osztályhoz. Hatz személyesen is jelentést tett Kállay miniszterelnöknek, aki azonban, nem látván elegendő politikai biztosítékot az amerikai katonai szervben, illetve mivel már a külügyminisztérium és Washington között a rádió összeköttetés működött, ezen érintkezés további kiépítését elejtette.

1944 tavaszán a német bevonulás után Hatz eme tevékenységét a „GESTAPO" felderítette. Hatzot személyes jelentéstételre Budapestre rendelte fel és őrizetbe vette. Hatz azonban még Sztambulban gyanút fogott, Budapestre utazásában vargabetűt csinált Szófián át, ahol előbbről az ottani német „Abwehrstelle" vezetőjével Delius ezredessel (?) állott szoros baráti viszonyban. Delius ezután a „GESTAPO"-nál vallomást tett Hatz mellett, hogy annak amerikai tárgyalásairól már előzetes tájékozottsággal bírt. Így Hatz a német börtönből két héten belül kiszabadult.

1943/1944 telén a németek Magyarországtól újabb 10 hadosztály mozgósítását és bevetését kívánták a Balkánon Tito partizánjai ellen.[82] A magyar kormány a tervet elutasította. Kállay miniszterelnök a Titónak tett ígéretet akarta betartani, Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter pedig amellett foglalt állást, hogy összes katonai erőnkkel a Kárpátokon kell felvonulni és lábhoz vont fegyverrel a Szovjetunióval tárgyalásokba bocsátkozni. Az e tárgyban a német főhadiszállásra kiutazó Szombathelyi vezérezredes, a vezérkar főnöke következő utasítást kapta Kállay miniszterelnöktől.

Amikor a szovjet támadás Magyarországot közvetlenül fenyegeti, az a Balkánra nem küldhet erőket.

Ellenben kész arra, hogy az országot mozgósítja és a keleti arcvonalról elvont magyar hadsereggel a Kárpátokat önállóan megvédi. Amikor ezeket Szombathelyi Hitlernek előadta, az magából kikelve így válaszolt: „Ha az oroszokat a Kárpátokig engedem, elvesztettem a háborút. A Keleti arcvonal szilárdan áll. Tavasszal a néhány szovjet benyúló éket ellentámadással le fogom nyesni". Eme magyar elutasító álláspont döntően befolyásolta a hazánk megszállására irányuló német tervet.

Fentieket a főhadiszállásról kevésbé rózsás hangulatban hazatért Szombathelyi vezérezredestől hallottam.

Amint Kállay miniszterelnöktől és dr. Andorka Rudolf[83] akkori középbal politikustól [a] 2. vkf. osztály vezetésében hivatali elődömtől értesültem, 1943/1944 tavaszán kormányátalakítás készült. Az új kormány volt hivatva különbéke megkötésére az angolszász hatalmakkal. Kormányelnökké gróf Bethlen István, vagy Rassay Károly[84] voltak kiszemlélve, sőt Kállay kacérkodott azzal a gondolattal, hogy önmagát is sikerül átmenteni.

A kormány a kisgazda-, szociáldemokrata-, legitimista-, Kereszténydemokrata Néppártra és a MÉP[85]-ből kiváló balszárnyra (Magasházy László,[86] Laky Dezső, Baranyai Lipót) támaszkodott volna. A szociáldemokrata pártból az új kormányon belöl Peyer Károly vállalt tárcát. Ezt Horthynál történt kihallgatásán és Kállayval, Keresztes-Fischerrel való megbeszélésein hangoztatta.

A kormányátalakulás előkészítő munkájában ifj. Horthy Miklós is részt vett. Ő egyébként 1943 óta a miniszterelnökségen megalakult „külföldi magyar kisebbségi osztály"-t vezette. Munkatársai voltak Szent-Iványi Domokos, Kádár Gyula vezérkari alezredes [ezredes] és Kvassay-Sajó László[87] vezérkari százados.

1944. március 18-áról 19-ére virradó éjjel Kállay a miniszterelnökségre hivatott. Meghallgatta az amerikaiakkal folytatott megbeszéléseimről való beszámolót. Megkérdezte a helyzetről való véleményemet. Azt javasoltam, hogy a németeknek ellent kell állni, a kormány megtisztítva tegye át székhelyét Debrecenbe. Kezdjünk a Szovjetunióval tárgyalásokat és támadjuk hátba Romániát. Kállay arra való tekintettel, hogy Horthy a németek kezében van, tervemet „fantasztikus"-nak minősítette.

Itt említem meg, hogy 1944. március 19-én reggel, amikor a Kállayval tárgyaló Bethlen Istvánt két „Gestapo" ügynök a német követ meglátogatására szólította fel, Incze Péter miniszterelnökségi titkár szobájában tartózkodtam. Bethlen a meghívást elutasította, majd egy ideig a Várban Horthynál rejtőzött, ahonnan egyesek szerint egyenruhában az Alagúton át elmenekült. 1944 szeptemberében egyik testőrtiszt szerint Bethlen a gödöllői kastélyban tartózkodott.[88]

Kállay miniszterelnöknek Örleynével[89] volt viszonya, minden ebéd után egy feketekávén annál tartózkodott. Örleyné közvetítette Kállay összes üzleteit.

Kállay ravasz, igen ügyes belpolitikus volt, intelligens, gyors felfogású ember, aki minden eshetőséggel számolt, csak az ország német megszállásával nem. Egyszerre két vasat – egy németet és egy angolszászt – tartott a tűzben.

A 3. számú füzetben megemlítettem már a Bede István követségi tanácsosnál Kállay által 1943 őszén adott utasításokat és a tőle kapott azon parancsot, hogy légvédelmi tüzérségünk angol-amerikai repülőgépeket csak bombavetésük esetén vegyen tűz alá.

1948. augusztus hó 28.

Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Helyesen PIŁSUDSKI, Józef Klemens (Zułow/Litvánia, 1867. 10. 05. – Varsó, 1935. 05. 12.), lengyel tábornagy, államfő. Életcéljának Lengyelország német, osztrák és orosz fennhatóság alóli kivonását tekintette. Az első világháború után újra egyesült független Lengyelország megteremtője, a két világháború közti Lengyelország meghatározó államférfija. 1920-tól a hadsereg főfelügyelője. A Szovjet-Oroszország elleni katonai sikerei után visszavonult, de 1926-ban visszatért a politikába, a hozzá hű katonai alakulatokkal átvette a hatalmat. Diktatórikus államszervezetet épített ki, 1931-ig hadügyminiszter és miniszterelnök.

2 Németországot (Pomerániát és Kelet-Poroszországot) kettészelő, nagyjából 7000 négyzetkilométernyi terület. 1918. 11. 09-én jött létre, amikor a Lengyel Nemzeti Tanács kikiáltotta az új Lengyelországot, s csapatai birtokba vették Poznań (Posen), illetve Pomeránia keleti részét. A helyzetet később a versailles-i békeszerződés szentesítette, s emellett létrehozta a Danzig Szabad Államot (DSzÁ), hogy a Visztula torkolatánál fekvő városon keresztül Lengyelország bekapcsolódhasson a külkereskedelembe. A DSzÁ önálló államalakulat volt, amelynek autonómiáját a Népszövetség biztosította. Hivatalos nyelve a német, pénze a gulden volt. Területe 1894 négyzetkilométer, lakossága 412 000 fő volt. A „korridor" jelentette később a „casus bellit" Lengyelország megtámadására.

3 Ez Horthy régi „elképzelése volt" Vö. „1929-ben Horthy találkozott Blomberg tábornokkal és egy magas rangú [német] tisztekből álló delegációval, akiknek azt a javaslatot tette, hogy a danzigi korridor fejében Lengyelország kapja meg Litvániát." – **Thomas Sakmaysdter:** *Admirális fehér lovon. Horthy Miklós, 1918–1944*, (Budapest: Helikon Kiadó, 2001), 153

4 KERESZTES-FISCHER (1930-ig Fischer) Lajos (Pécs, 1884. 01. 08. – Vöcklabruck, 1948. 04. 29.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1920 és 1925 között a Kormányzó Katonai Irodájára, majd a Honvédelmi Minisztériumba osztották be. 1929. 10. 01-jétől a 6. vegyesdandár gyalogsági, 1931. 01. 20-tól az 1. lovasdandár parancsnoka volt. 1933. 05. 01-jétől a HM-VI. csoport főnökének helyettese. 1935. 01. 16-án kinevezték a Kormányzó Katonai Irodájának főnökévé. 1938. 05. 24. – 09. 29. között a Honvéd Vezérkar, majd 1942. 10. 29-ig ismét a Kormányzó Katonai Irodájának főnöke, egyben 1939. 02. 21-től Horthy kormányzó főhadsegéde. 1943. 02. 01-jével nyugállományba helyezték. A német megszállás után bátyjával, Keresztes-Fischer Ferenccel együtt elhurcolták. Nem tért haza.

5 Keresztes-Fischer Lajos nem Horthy kormányzó szárnysegéde, hanem Magyarország Kormányzója Katonai Irodájának főnöke és (1939. 02. 21-től) főhadsegéde volt.

6 SOSNKOWSKI, Kazimierz (Varsó, 1885. 11, 19. – Arunde/Kanada, 1969. 10. 11.), lengyel hadseregtábornok. Eredetileg mérnök. Az első világháborús Lengyel Légió vezérkari főnöke, 1921 és

1924 között hadügyminiszter, a második világháború előtt a lengyel haderő egyik felügyelője. 1939 után irányításával alakult meg az első illegális lengyelországi harci szervezet, a Fegyveres Harci Szövetség (*Związek Walki Zbrojnej*, ZWZ). Sosnkowski 1940. október elején – Orłowski követ közvetítésével – Budapesten találkozott Horthy Miklóssal és több magyar katonai vezetővel is. Sikorski halála (Gibraltár, 1943. 07. 04.) után a külföldi lengyel haderők főparancsnoka. Sosnkowskiról és a magyarországi lengyel menekültekről lásd részletesen *Barátok a bajban. Lengyel menekültek Magyarországon: 1939–1945*, (**Juhász Gyula** előszavával) (sajtó alá rendezte, szerkesztette **Antal László**) (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1985).

7 Helyesen *MATUSEWSKI, Ignacy* (?, 1891. ? – ?, 1964. ?), politikus, publicista, Piłsudski híve. Az 1926-i májusi „fordulat" után a kormányzó jobboldal vezető képviselője. 1928/29-ben a Lengyel Köztársaság budapesti követe, 1929 és 1931 között pénzügyminiszter. 1932-től 1936-ig a *Gazeta Polska* főszerkesztője. A második világháború alatt az Egyesült Államokban emigráns.

8 KRISTÓFFY József (Makó, 1890. 07. 14. – Bogö/Dánia, 1962. 08. 22.), dr., csejtei, diplomata. 1919-ben Szegeden lépett külügyi szolgálatba. 1932–33-ban a bécsi, 1937–39-ben a varsói követségen teljesített szolgálatot. 1939. 09. 30. – 1941. 06. 24. között moszkvai magyar követ. Visszarendelése után Kolozsvárott kisebbségi ügyekkel foglalkozott, majd 1943 augusztusában koppenhágai követté nevezték ki. Az 1944. 03. 19-i német megszállás után dániai állomáshelyén maradt, s csak a háború után tért haza. 1946-ban nyugállományba helyezték, 1951-ben kitelepítették Heves megyébe. 1957-ben dán diplomata veje közreműködésével kivándorolhatott Dániába.

9 GAFENCU csak 1940. 08. 10-től volt moszkvai román *követ*.

10 Amikor a magyar delegációt Teleki Pál miniszterelnök és Csáky külügyminiszter kijelölte, Ujszászy valóban mint a Hory András vezette küldöttség alelnöke szerepelt. Amikor azonban később világossá vált, hogy a románok egy magasabb rendfokozatú tisztet jelöltek ki a tárgyalásokra, Ujszászy helyett Náday István altábornagy mellett döntöttek. Lásd a bevezető történeti-életrajzi tanulmányt és 33. *Észak-Erdély megszállása Magyarország által 1940-ben* fejezetet (szerk.).

11 BARTÓK László (Budapest, 1896. 03. 15. – Washington D. C., 1963. 11. 16.) dr., diplomata. A külügyminisztérium követségi tanácsosa, a húszas években konzul a Nemzetek Szövetsége („Népszövetség") mellett működő genfi képviseleten. Varsó, Prága (1922–1926), Belgrád, Pozsony (1927. augusztus – 1936. január) pályájának állomásai, 1936–1941 között a zágrábi konzulátust vezette, majd az ottani követségen szolgált 1944 őszéig. A háború után a bécsi követségen volt ideiglenes ügyvivő. Nagy Ferenc miniszterelnök lemondása után, 1947-ben megvált beosztásától, s nem tért vissza Magyarországra. Az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le, az MNB-nél dolgozott.

12 Magyarország 1941. 04. 11-én kapcsolódott be a Jugoszlávia ellen, 04. 06-án kezdődött német hadműveletekbe. London már 04. 02-án jelezte, hogy a német átvonulás engedélyezése esetén diplomáciai szakítás, míg a támadásban való részvétel esetén hadüzenet következik. Barcza György londoni magyar követ közvetlenül a magyar támadás előtt egy memorandumban vázolta fel Churchill számára az ország helyzetét, aki a következő választ adta: *„Maguk magyarok olyan rokonszenves emberek, de az Istenért, miért állnak következetesen a rossz oldalra? Előre láttam, hogy hova fog a politikájuk vezetni, az örökös engedékenység a németek követeléseivel szemben olyan lejtő, melyen – mint azt már Önnek megmondtam – megállás egy ilyen hosszú háborúban nincs és nem is lehet… Ön a barátunk és mi az Ön barátai vagyunk. Ön sohasem hazudott nekünk, de emellett mindig őszintén magyar maradt és lojális volt kormányával, de velünk szemben is. Ön mindig számíthat a mi barátságunkra és jóindulatunkra, bárhol van is. Kérését teljesíteni fogom, nem lesz hadüzenet, de a szakítást sajnos nem kerülhetem el, erre elvi okaim vannak."* – **Barcza György:** *Diplomataemlékeim 1911–1945. Magyarország volt vatikáni és londoni követének emlékirataiból*, (Budapest: Európa Kiadó, 1994), 230.

13 Helyesen PÓKA-PIVNY Béla (Eger, 1882. 12. 28. – ?), dr., nemes, mérnök, a Magyar Revíziós Liga elnöki tanácsának tagja, nagybritanniai megbízottja, a Magyar Külügyi Társaság alelnöke, a Magyar–Amerikai és a Magyar–Francia Társaság alelnöke, az Interparlamentáris Unió magyar csoportjának főtitkára.

14 Revíziós Liga – Teleki Pál kezdeményezésére 1927. 07. 17-én alakult a revíziós propaganda célkitűzéseit szolgáló társadalmi, de államilag pénzelt szervezet. Elnöke az írófejedelem Herczeg Ferenc volt, főtitkára dr. Fall Endre. Hasonló célkitűzéssel működött az 1918. 12. 02-án alakult Területvédő Liga is, amely az ország történelmi határainak megőrzéséért – majd Trianon után – visszaállításáért harcolt. A Revíziós Ligának, amely idővel nem hivatalos diplomáciai kapcsolatok felvételére is kapott megbízást, irodái voltak Londonban, Párizsban, Rómában, Berlinben. A Liga jól szervezett titkári hálózattal rendelkezett, külföldi titkárai Teleki ismeretségi köréből kerültek ki. Ez a titkárhálózat kezdte meg először a tapogatózásokat a szövetségesek felé.

15 UTASSY Lóránt (Budapest, 1897. 04. 18. – Budapest, 1974. 06. 03), nemes újlaki, hivatásos katonatiszt, ezredes, 1945 után vezérőrnagy. 1937. 05. 22-től 1941. 05. 28-ig londoni, majd december 12-ig washingtoni és mexikói katonai attasé. 1941. 10. 01. és 1944. 10. 16. között a honvédelmi minisztérium 21. (hadifogoly ügyek) osztályának vezetője. 1944. 10. 13-14-én Horthy megbízottjaként Szegeden tárgyalt Malinovszkij marsallal. 1944. 10. 16-a után a nyilasok fogságában volt. 1945–1947-ben a Honvédség állományában volt, a hadifoglyokkal való emberséges bánásmód elismeréséül 1947-ben megkapta a francia Becsületrend lovagkeresztjét. 1951-ben nyugdíjától megfosztva kitelepítették Soltvadkertre.

16 APPONYI Geraldine grófnő (Nagyappony, 1915. 08. 06. – Tirana, 2002. 10. 12.) nagyapponyi, Apponyi Gyula gróf és Gladys Virginia Stewart amerikai milliomosnő lánya. 1938. 04. 27-én Tiranában feleségül ment I. Zogu (III. Szkander bég, Ahmed Bey Zogu; Burgajet/Albánia, 1895. 10. 08. – Sournes/Franciaország, 1961. 04. 09.) albán királyhoz (1928–1939), s így Albánia királynéja volt. Az olasz annexió után Párizsban, Franciaország német megszállása után 1940–1946 között Angliában, majd 1951-ig Egyiptomban, végül ismét Franciaországban élt férjével. I. Zogu halála után 1961-ben Spanyolországba költözött.

17 Helyesen Lady *LISTOWEL*, született Márffy-Mantuano Judit (Kaposvár, 1903. 07. 12 – ?) grófné, verseghi és leoni, újságírónő. Egyetemi tanulmányait Angliában végezte. 1933-tól lord Listowel felesége. A második világháború alatt a brit tájékoztatási minisztériumban dolgozott, majd 1942-től a hadsereg polgári előadója volt. A második világháború titkos frontjairól írott könyvében *(Crusader in the Secret War)* számos értékes információ olvasható a magyar különbéke-kísérletekről.

18 BLACK-TYLER (?–?) angol vezérkari őrnagy. Walter Patrick Barclay budapesti angol katonai attasé segítője, majd valószínűleg utóda – nincs adat.

19 Helyesen *DABOLCZY* András (1894. 10. 07. – ?), katonai tisztviselő. 1911. 11. 09-étől szolgált a honvédségnél. 1940. 03. 01-jével honvéd irodai főtisztviselő, majd honvéd szakszolgálatos főtisztviselő. 1928-tól 1944. 10. 16-ig Magyarország Kormányzója Katonai Irodájának tisztviselőjeként teljesített szolgálatot.

20 Nagy-Britannia budapesti „rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere" 1935. 10. 01. – 1939. 05. 16. között Sir Geoffrey George KNOX (Double Bay/Ausztrália, 1884. 03. 11. – Tobago/USA, 1958. 04. 06.) volt. Őt 1939. 05. 16. és 1941. 04. 06. között (utóbb Sir) Owen St. Clair O'MALLEY (?, 1887. 05. 04. – Oxford, 1974. 04. 16.) követte.

21 WODIANER Andor (Belgrád, 1890. 05. 03. – Buenos Aires, 1964. 05. 04.) báró, maglódi, diplomata. 1919-től külügyi szolgálatban, 1920-tól a szófiai, 1923-tól a belgrádi, 1928–1933 között a római követségen szolgált. 1933/34-ben Buenos Aires-i, 1935-től spanyolországi és portugáliai ügyvivő, 1939 májusától 1944. 03. 19-ig portugáliai követ. A világháború éveiben fontos szerepet játszott a Kállay Miklós-féle különbéke-kísérletekben. A német megszállás elleni tiltakozásul lemondott követi állásáról. Nem tért vissza Magyarországra.

22 Helyesen BARCZA *György* (Pusztazámor, 1888. 06. 02. – Sydney, 1961. 04. 18.), nemes nagyalásonyi, diplomata. Államtudományi tanulmányai után, 1910-től a monarchia közös külügyminisztériumának tisztviselője lett. 1911-től Athénben, majd 1916-tól Koppenhágában teljesített diplomáciai szolgálatot. Horthyék hatalomra kerülése után, 1919-től dániai magyar követté lépett elő. 1920-tól változó állomáshelyeken – Stockholmban, a Vatikánban, később Bécsben – szolgált. 1925-ben visszahívták és átvette a Külügyminisztérium Politikai Osztályának vezetését. 1927. 09. 22-ével szentszéki magyar követté nevezték ki. Több mint tíz éven át képviselte hazáját a Vatikánban, amikor 1938. 06. 24-én átvette a londoni követség irányítását. 1941. 04. 07-én rendelték vissza, majd 08. 31-én saját kérelmére nyugdíjazták. Kállay miniszterelnök kérésére részt vett a béketapogatózásokban, s 1943 tavaszán Rómában illetve Svájcban felvette a kapcsolatot az angolszász diplomatákkal, tájékoztatva őket a magyar kormány álláspontjáról. A német megszállás után, 1944 márciusában Bakach-Bessenyey Györggyel megalapította a Követi Bizottságot, amely azon magyar diplomatákat tömörítette, akik – főleg a semleges államok követségein – nem ismerték el a megszállt ország kormányát. A háború után Svájcban maradt, majd áttelepült Firenzébe, 1951-ben pedig Ausztráliába. Aktív szereplője volt a magyar emigrációnak, s Sydneyben a Magyar Nemzeti Bizottmány képviselője lett. Visszaemlékezése: *Diplomataemlékeim 1911–1945. Magyarország volt vatikáni és londoni követének emlékirataiból*, (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1994).

23 HOARE, Sir Samuel John Gurney (London, 1880. 02. 24. – London, 1959. 05. 07.), Templewood első viscountja (1944-től), brit konzervatív politikus. 1910-től konzervatív párti képviselő, 1922–1929 között légügyi, 1931–1935-ig az indiai ügyek minisztere, 1935-ben külügyminiszter,

1936-ban tengerészeti, 1937 és 1939 között belügyminiszter, 1940-ben újból légügyi miniszter. Mint a „megbékítési" politika prominens képviselője, Churchill hatalomra kerülésével kikerült a kabinetből. 1940 májusában madridi követnek nevezték ki azzal a feladattal, hogy tartsa távol Spanyolországot a tengely oldalán történő hadba lépéstől. 1944 júliusában, miután örökös főrendi címet kapott, visszavonult az aktív szolgálatból.

24 JAGOW, Diettrich von (Frankfurt am Oder, 1895. 02. 29. – Merano/Olaszország, 1945. 04. 26.), tengerésztiszt, diplomata. Az első világháborúban a német császári haditengerészet tengeralattjáró flottájánál szolgált, sorhajóhadnagyi rendfokozattal szerelt le. Korán csatlakozott a nemzetiszocialistákhoz, belépett az SA-ba, ahol 1933-ra SA-Obergruppenführer lett. 1933. 03. 08-15. között birodalmi rendőrbiztos volt Stuttgartban, majd a berlini SA-szervezet vezetője lett. Túlélte az SA lefejezését 1934. 06. 30-án („hosszú kések éjszakája"), sőt később az SS – SA-rendfokozatát meghagyva – átvette állományába. 1941. 07. 20-án kinevezték budapesti német követnek, remélve, hogy egykori tengerészként jól megérteti magát Horthyval. E tisztségét egészen Magyarország német megszállásáig, 1944. 03. 21-ig töltötte be. A háború végén öngyilkos lett, más hírek szerint egy felrobbant páncélököl okozta halálát.

25 Hitler meghívása nem Berchtesgadenbe, hanem a Salzburg melletti klessheimi kastélyba szólt (amely a „Sasfészektől" mintegy 35-40 kilométerre található), és azt von Jagow követ 1944. 03. 15-én este adta át Horthynak. Nemcsak Ujszászy, de Kállay miniszterelnök és Szombathelyi vezérezredes, a vezérkar főnöke is ellenezte a kiutazást. Végül a kormányzó meggyőzte őket, hogy a keleti megszálló csapatok hazaengedése ügyében akar tárgyalni Hitlerrel. Nem is feltételezték, hogy a meghívás a megszállás előkészületeinek szerves része, noha – ahogy Ujszászy is írja – számos jel utalt a Magyarország elleni csapatösszevonásokra. A filmhíradók által is megörökített találkozóra végül március 18-án került sor, amelynek során Hitler szemrehányásokkal halmozta el Horthyt a Kállay-kormány tevékenysége és az angolszász hatalmak irányában való béketapogatózások miatt. Közölte, hogy mindezért megszállja az országot, de ehhez kéri a kormányzó írásos belegyezését is. Horthy ekkor felállt az asztaltól. Végül az esti, harmadik találkozóra Horthy eldöntötte, hogy a helyén marad és a megszállást Magyarország közvéleménye számára a szovjet csapatok elleni felvonulásként tolmácsolja. A különvonaton hazafelé Szombathelyi ellenállást megtiltó parancsot adott ki a honvédség számára. Március 19-én, vasárnap a németek a Margarethe I. hadművelet direktívái szerint bevonultak Magyarországra. Ezután hosszas huzavona alakult ki az új kormány miniszterelnökének személyéről. Bár a németek Imrédyt akarták, a tragikus kompromisszumot végül a Sztójay-kormány kinevezése jelentette március 22-én.

26 BAJNÓCZY József (Szinérváralja, 1888. 02. 27. – Pilismarót, 1977. 06. 12.), vitéz, dési, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. Az összeomláskor a Hadügyminisztériumban dolgozott, majd a Tanácsköztársaság prágai katonai kiküldöttje volt. A kommün bukását követően is meghagyták a prágai követség fedett katonai attaséi (hadügyminisztériumi kiküldött, katonai szakelőadó) beosztásában. 1923-ban 2. osztályú követségi titkárként áthelyezték a szófiai magyar követségre. Hazarendelése után, 1924–1928 között a Honvédelmi Minisztérium VI. csoportjában teljesített szolgálatot, majd 1928–1931 között a Hadiakadémián tanított. 1931. 05. 01-jével átvette a HM VI-3., 1933. 05. 01-jével pedig a VI–1. (hadműveleti) osztály vezetését. 1936. 05. 01. – 1938. 08. 01. között a 6. vegyesdandár 2., illetve 3. gyalogsági parancsnoka volt. Ezután kinevezték a törzstiszti tanfolyam parancsnokává. 1939. 08. 01-jével átvette a VI. hadtestparancsnokságát. 1941. 11. 01. – 1944. 05. 08. között a Honvéd Vezérkar főnökének helyettese volt. 1944. 06. 19-ével nyugdíjazták, a háború után „igazolt"-tá nyilvánították.

27 GHYCZY Jenő (Kisigmánd-Újpuszta, 1893. 05. 04. – Budapest, 1982. 01. 18.), giczi, assa- és abláczkürthi, diplomata, politikus. Diplomata pályafutását még az osztrák-magyar közös Külügyminisztériumban kezdte konzuli attaséként, majd 1919-től a magyar Külügyminisztérium tisztviselője lett. 1929–1939 között a prágai, belgrádi, majd a berlini követség tanácsosa volt. Ekkor hazarendelték és megbízták a Külügyminisztérium Politikai Osztályának vezetésével. 1941. 09. 11-én a külügyminiszter állandó helyettese, majd 1943. 07. 24-től a kormányzó megbízásából Kállay-kormány külügyminisztere. E minőségében az angolszász orientáció híve, a magyar különbéke törekvések, a „béketapogatózások" egyik irányítója. A német megszállás után, 1944. 03. 22-én felmentették, bujkálni kényszerült. 1951-ben mint „horthysta tisztviselőt" Tarnaleleszre telepítették ki.

28 CSATAY Lajos (Arad, 1886. 08. 01. – Budapest, 1944. 11. 18.), csataji, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1941. 08. 01-jétől a IV. hadtest parancsnoka. Ennek élén 1942. 05. 01. és 12. 03. között harctéri

szolgálatot látott el a 2. hadsereg alárendeltségében, a keleti fronton. 1942. 12. 01-jével kinevezték a 3. hadsereg parancsnokává. 1943. 06. 12-től 1944. 10. 16-ig a Kállay-, majd Sztójay-kormányok honvédelmi minisztere volt. A nyilas hatalomátvételt követően a németek letartóztatták, s házi őrizetben tartották. Feleségével együtt a Honvéd Gyógyfürdő Kórházban megmérgezte magát.

29 AMBRÓZY Gyula (Nyíregyháza, 1884. 02. 12. – Budapest [?], 1954. 03. 02.) dr., nemes sédeni, nemzetközi jogász, tisztviselő, szakíró. Egyetemi tanulmányai után 1913-tól az Igazságügyi Minisztériumban dolgozott. 1918-ban miniszteri titkár, majd 1920-ban osztálytanácsos lett. 1921-től a kormányzó kabinetirodájának tisztviselője, 1938-tól államtitkár, majd 1943-ban a Magyarország Kormányzója Kabinetirodájának főnöke lett. Később a Kiugrási Iroda vezérkarának tagja, s e minőségében egyik szervezője volt a háborúból való kilépés előkészítésének, s a kormányzói proklamáció nyilvánosságra hozásának. A kiugrási kísérlet kudarcát követően, 1944. 10. 15. után letartóztatták és a mauthauseni koncentrációs táborba hurcolták. Szálasi Ferenc és társai perében a vád tanúja volt. Haláláig visszavonultan élt a fővárosban, egyes adatok szerint azonban hortobágyi kényszerlakhelyén halt meg.

30 Az antifasiszta ellenállás politikai szerveként a német megszállás után, 1944 májusában alakult szervezet, amely a német- és nyilasellenes politikai csoportokat tömörítette. Alapító tagja volt a Független Kisgazda, Földműves és Polgári Párt (FKgP), a Szociáldemokrata Párt (SZDP), a Békepárt és a legitimista Kettőskereszt Szövetség, majd szeptemberben csatlakozott a Nemzeti Parasztpárt (NPP) is. A Magyar Front (MF) elsődleges célja volt, hogy támogassa a háborúból való kiválási politikát. Ennek érdekében röplapokon hívott fel a munka és a katonai szolgálat megtagadására, szabotázscselekmények végrehajtására és a megszálló német csapatok elleni fegyveres harcra. Júliusban hozták létre az MF Intéző Bizottságát, amelynek elnöke Szakasits Árpád (Budapest, 1888. 12. 06. – Budapest, 1965. 05. 03.) (SZDP), tagjai Tildy Zoltán (FKgP), Kovács Imre (NPP), Kállai Gyula (Berettyóújfalu, 1910. 06. 01. – Budapest, 1996. 03. 12.) (Békepárt), gróf erdődi Pálffy József (Görz, 1904. 03. 03.? – Bécs, 1988. 07. 11.), a Kereszténydemokrata Néppárt elnöke (katolikus szervezetek), valamint dr. kensei Kenessey Pongrác (Veszprém, 1882. 06. 18. – Budapest, 1950. 01. 29.) volt főispán (protestáns szervezetek) voltak. A Magyar Front szeptemberben memorandumban szólította fel a kormányzót a háborúból való kiválásra, a munkásság felfegyverzésére és egy többpártrendszeri kormány kinevezésére. Horthy október 11-én fogadta Szakasitsot és Tildyt, de érdemi együttműködésre a nyilas puccs következtében nem kerülhetett sor. Az MF ezután politikai vonalon kívánt bekapcsolódni egy másik illegális ellenálló csoport, a Felszabadító Bizottság (FB) munkájába. A Nagy Jenő (Németújvár, 1898. 12. 31. – Budapest, 1944. 12. 08.) – Tartsay Vilmos (Érsekújvár, 1901. 07. 22. – Budapest, 1944. 12. 08.) vezette FB 1944. november 22-ére beszélte meg az MF tagjaival a találkozót. A nyilas Nemzeti Számonkérés szervezet emberei azonban rajtaütöttek az FB katonai vezérkarán és letartóztatták, később – a bírósági tárgyalásokat követően – kivégezték a csoport vezető tagjait. Az ellenállás „csúcstalálkozójának" szánt megbeszélésről a politikai vezetők, Tildy, Kovács Imre szerencsétlenül késtek, így elkerülték a megtorlást. A Magyar Front tagjai ezután zömmel a debreceni Ideiglenes Nemzeti Kormány munkájában működtek közre.

31 KOVÁCS Imre (Alcsút, 1913. 03. 10. – New York, 1980. 10. 27.), szociográfus, publicista, politikus. Egyetemista évei alatt bekapcsolódott a népi írók mozgalmába. 1934-től folyamatosan jelentek meg agrárkérdésekkel foglalkozó és szociográfiai írásai. 1937-ben a Márciusi Front egyik szervezője, majd 1939-ben a Nemzeti Parasztpárt (NPP) egyik alapítója volt. Az 1937-ben megjelent *Néma forradalom* című műve miatt a bíróság nemzetgyalázás vádjával háromhavi börtönre ítélte. Később bekapcsolódott a német- és háborúellenes mozgalmakba, tagja, majd elnöke lett a Magyar Történelmi Emlékbizottságnak. 1942-ben az Ujszászy vezette 2. vkf. osztály elhárító tisztjei az angolokkal való együttműködés miatt hazaárulás vádjával letartóztatták, s három hónapig vizsgálati fogságban tartották. 1943 augusztusában, a népi irányzat tagjaként megjelent a Szárszói Konferencián, de radikális felszólalásai miatt hamarosan távoznia kellett. A német megszállás után bekapcsolódott az ellenállás munkájába: az NPP képviseletében a Magyar Front, majd 1944 novemberétől a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága tagja lett. Utóbbi megbízásából átszökött a fronton, hogy felvegye az érintkezést a szovjetekkel. Kémnek vélték és letartóztatták. 1945. 02. 11-én megszökött az orosz fogságból és Budapesten bekapcsolódott a szerveződő politikai életbe. Az Nemzeti Parasztpárt főtitkára, az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja lett. 1946-ban megvált a főtitkári poszttól, a Nemzeti Parasztpárt alelnöke és az országgyűlés képviselője lett. Kovács Béla letartóztatása (1947. 02. 25.) után – szembefordulva a kormánykoalícióval – kilépett az NPP-ből. Az 1947. augusztusi választásokon Balogh István Független Magyar Demok-

rata Pártjának listáján mandátumhoz jutott. Országgyűlési működése azonban rövid volt, mert az úgynevezett kékcédulás választások után a fenyegető letartóztatás elől nyugatra távozott. Két évig Svájcban élt, majd 1949-ben az USA-ban telepedett le. Az emigráció egyik meghatározó személyisége lett, így többek között a Szabad Európa Bizottság sajtóosztályának vezetője. 1958 és 1972 között a *Látóhatár* és az *Új Látóhatár* című emigráns lap főmunkatársa. 1979-ben New Yorkban született visszaemlékezése: *Magyarország megszállása*, (Győr: Katalizátor Iroda, 1990).

32 ACSAY László (Munkács, 1905. 11. 9. – New York, 1992. 08. 07.), dr., építészmérnök, politikus. 1930-ban a Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetségének elnökévé választották. 1930–1941 között a Fővárosi Közmunkák Tanácsánál (FKT) tervezőmérnökként dolgozott. Közben bekapcsolódott a Független Kisgazdapárt munkájába (1930), amelynek 1936-tól ügyésze, majd a párt illegalitásba vonulása után, 1944-ben a Magyar Frontnál összekötője lett. A háború után visszakerült az FKT-hoz, 1946-tól miniszteri tanácsosi minőségben. 1945–1948 között a budapesti amerikai követség főépítésze. Részt vett a budapesti újjáépítési tervek kidolgozásában. Továbbra is támogatta az újjáalakult Kisgazdapárt munkáját, s színeiben 1945–1947 között nemzetgyűlési képviselő lett. Amikor Dobi István (1898–1968) kiválásra kényszerítette az FKgP-ből, a Magyar Függetlenségi Párt programjával ismét képviselővé választották, de nem sokkal ezután megsemmisítették mandátumát. 1947 novemberében elhagyta Magyarországot, majd New Yorkban telepedett le. Az emigráció meghatározó alakja volt, 1949–1956 között tagja a Magyar Nemzeti Bizottmánynak, egyben elnöke az Amerikai Magyar Könyv- és Történeti Tárnak és a Magyar Háznak. Felesége Acsay Lászlóné született Székely Lujza operaénekesnő, Karády Katalin bizalmas barátnője, dr. Pethő Sándor (Pásztori, 1885. 03. 01. – Balatonfüred, 1940. 08. 25.) szerkesztő, újságíró özvegye volt.

33 HORTHY Miklós ifj. (Pola, 1907. 02. 14. – Lisszabon, 1993. 03. 28.), vitéz, a kormányzó ifjabbik fia, gazdasági szakember, diplomata, felsőházi tag. A keszthelyi Gazdasági Akadémián folytatott tanulmányai után az Angol-Magyar Banknál helyezkedett el, később számos magyar bank és kereskedelmi vállalat vezetője volt. 1939 májusában diplomáciai szolgálatba lépett, rendkívüli követként a Rio de Janeiró-i magyar követséget irányította. Amikor 1942 októberében Magyarország és Brazília között beállt a hadiállapot, hazatért. 1943. 12. 31-én a Külügyminisztérium „különleges szolgálattételre" a kormányzó mellé osztotta be. 1943 utolsó napjaitól a királyi palota néhány szobájában működő úgynevezett Kiugrási Iroda vezetőjeként szerepet vállalt Magyarország háborúból való kiválásának előkészítésében. 1944. 10. 15-én délelőtt az Otto Skorzeny vezette SS-különítmény elrabolta, hogy apját, ezáltal sakkban tartva, eltántorítsa kiugrási szándékától. Az akció – ifj. Horthy beceneve alapján (Nicky) – a „Micky Maus" fedőnevet kapta. A kormányzó lemondása fejében tett ígéretekkel ellentétben ifj. Horthy Miklóst a németek nem engedték szabadon, a háború befejezéséig a mauthauseni majd a dachaui koncentrációs táborban raboskodott, ahol az amerikai csapatok szabadították fel. Az 1940-es évek végén csatlakozott a Magyar Nemzeti Bizottmányhoz. 1976-ig Olaszországban, az Egyesült Államokban és Brazíliában élt, majd visszaköltözött Portugáliába, ahol haláláig sógornőjével, özv. Horthy Istvánnéval lakott együtt. Halála után hamvait Magyarországra szállították és apjával közös sírboltba helyezték, hamvaikat 1993. 09. 08-án hantolták újra Kenderesen.

34 Helyesen *SZENT-IVÁNYI Domokos* (Budapest, 1898. 04. 28. – Heidelberg/Németország, 1980. 07. 19.), dr., iklód-szentiványi és gálfalvi, diplomata, külügyi tisztviselő, miniszteri tanácsos. Az ifj. Horthy Miklós vezetésével 1943 végén létrehozott úgynevezett Kiugrási Iroda helyettes vezetője, a Magyar Függetlenségi Mozgalom nevű ellenállási szervezet irányítója, a moszkvai előzetes fegyverszüneti delegáció tagja. 1947-ben a „magyar köztársaság és demokrácia elleni összeesküvés" néven ismert koncepciós perben bíróság elé állították és elítélték. Kiszabadulása után emigrált.

35 KUDAR Lajos (Vinga, 1895. 11. 19. – Budapest, 1945. 02. 11.), vitéz, csendőr alezredes. Az első világháborúban szolgált az orosz és a román frontokon. Az összeomlás után egy ideig még a honvédségnél maradt, majd átkerült a csendőrséghez. Szegeden, Nagykátán, később a Belügyminisztériumban teljesített szolgálatot. 1941-ben, alosztályvezetőként a Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksághoz került. 1942. 07. 12-től az Államvédelmi Központ (ÁvK) vezetőjének helyettese. Ujszászy letartóztatása után – bár formailag Kuthy László volt a parancsnok – gyakorlatilag ő irányította az ÁvK-t. Később bekapcsolódott a háborúból való kiválást sürgető csoportok munkájába, kapcsolatban állt a Kiugrási Irodával és egyes ellenálló csoportokkal egyaránt. A Faragho-féle delegáció útjának szlovákiai biztosításáért felelt. A nyilas hatalomátvétel után az ÁvK felszámolásáig a helyén maradt, hogy támogassa az ellenállást. Több száz letartóztatást akadályozott meg az iratok visszatartásával. 1944. 12. 05-én a nyilasok letartóztatták, majd átadták a német hatóságoknak. 1945. 01. 11-től a Belügyminisztérium épületében tartották fogva. Közvetlenül a kitörési kísérlet előtt végezték ki.

36 RAJK László (Székelyudvarhely, 1909. 03. 08. – Budapest, 1949. 10. 15.), kommunista politikus. Problematikus (lásd a szerkesztői bevezetést), hogy Ujszászy miért nem említi a „feljegyzés" keletkezésének idejében még nagyhatalmú belügyminiszterként fungáló Rajk nevét. Ujszászy hallgatását alátámasztja Rajk Lászlónénak az 1980-as években Bokor Lászlónak adott interjúja (56-os Intézet, Oral History Archives, 142. sz., B. 20-21. old.). Eszerint az illegális mozgalomban később Kirgiz (névadó Bajcsy-Zsilinszky Endre) álnevet használó Rajk az október 7-i találkozás során „Nem mutatkozott be sehogy se, csak a Kommunista Pártnak a kiküldöttje. Semmiféle nevet nem használt."

37 TILDY Zoltán (Losonc, 1889. 11. 18. – Budapest, 1961. 08. 3.), református lelkész, politikus. 1930-ban alapító tagja, illetve alelnöke volt a Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Pártnak. 1932-től Szeghalmon lelkipásztorként tevékenykedett. 1936-ban pártja színeiben országgyűlési képviselő lett. 1942-ben részt vett a Magyar Történelmi Emlékbizottság alapításában. 1943. 05. 27-én pártja Dobi Istvánnal együtt ügyvezető elnökké választja. Az 1944. 03. 19-i német megszállás után illegalitásban élt, a Magyar Front politikai szárnyának meghatározó személyisége lett. 1944 október elején eljutatta a Magyar Front memorandumát a kormányzóhoz, aki 11-én Szakasits Árpáddal fogadta is. A nyilas hatalomátvétel október 16-án azonban meghiúsította a Magyar Front és az államfő együttműködését. November 23-án szándékosan késett a Front politikai és katonai szárnyának találkozójáról, így – a Tartsay–Kiss csoporttal ellentétben – elkerülte a letartóztatást, s el tudott menekülni. 1945 januárjában az Ideiglenes Nemzeti Kormány ellenőrzése alatt álló területen hozzáfogott a Kisgazdapárt újjászervezéséhez. A novemberi választásokat pártja nyerte. 1945. 11. 15-től kormányfő, 1946. 02. 01-jétől köztársasági elnök volt. 1948. 07. 30-án a kommunista vezetés veje, dr. Csornoky (Bun) Viktor (Budapest, 1919. 06. 10. – Budapest, 1948. 02. 07.) ügyeivel megzsarolva lemondásra kényszerítette. 1948. 08. 03-án megvált tisztségétől. Ezután 1956. 05. 01-jéig házi őrizetben tartották. Az 1956-os forradalom során Nagy Imre (Kaposvár, 1896. 06. 06. – Budapest, 1958. 06. 18) kormányának államminisztere volt (1956. 10. 26. – 11. 04.). A Nagy Imre és társai elleni perben, 1958. 06. 15-én a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa 6 évi börtönre ítélte. 1959. 04. 01-jén büntetésének letöltését – egészségi állapotára való tekintettel – felfüggesztették. 1989. 07. 06-án rehabilitálták.

38 ECKHARDT Tibor (Makó, 1888. 10. 26. – New York, 1972. 09. 10.) dr., nemes pozsonyi, jogász, politikus. 1918-ban Torda-Aranyos vármegye főszolgabírója. 1919-ben csatlakozott a szegedi kormányhoz, ahol államtitkár, később különböző tárcák sajtófőnöke lett. 1922-től nemzetgyűlési képviselő. Alapítója és vezetője volt az Ébredő Magyarok Egyesületének (ÉME), valamint a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártnak (1923), amely utóbbiból azonban 1926-ban kilépett. 1930-tól a Független Kisgazda, Földműves és Polgári Párt tagja, 1932–1940 között elnöke volt. E párt színeiben 1931-től 1941-ig újra képviselő, közben 1928-tól a Magyar Revíziós Liga ügyvezető alelnöke és Magyarország népszövetségi főmegbízottja. A harmincas évek közepétől közismerten az anglofil magyar politikusok csoportjához tartozott, ezért Horthy kormányzó és Teleki miniszterelnök megbízásából 1940. 04. 02-án az Egyesült Államokba utazott, hogy megteremtse egy majdani magyar emigráns kormány alapjait. Az amerikai magyar emigrációt azonban nem tudta maga mögé állítani, ezért kísérlete a magyar kormány anyagi támogatása ellenére elbukott. A nyilas kormány 1944. december 4-én távollétében halálra ítélte. 1945-ben nem tért haza, a kommunistaellenes emigráció meghatározó politikusa lett. Később csatlakozott a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségéhez (MHBK). Amerikai tevékenységéről lásd **Kádár Lynn Katalin:** *Eckhart Tibor amerikai évei 1941–1972*, (Budapest: L'Harmattan, 2006).

39 Eckhardt Tibornak a német elkötelezettségtől óvó, a Kisgazdapárt vezetőihez írott mintegy 40 oldalas 1943-as „téli" levele 3 egységből áll: 1/ A háború és a jövő problémái. 2/ Minő veszélyek ellen kell védekeznünk 3/ Az amerikai magyarság és saját tevékenységem. A levél célját Eckhardt a következőképp foglalta össze: „Célunk csak egy lehet. Minden törvényes eszközzel az egész nemzet javára végrehajtani Magyarország demokratikus átalakítását, megelőzve és kizárva így a külső beavatkozást és a belső forradalmat." (2. rész vége.) A levél szövegét kivonatosan közreadta és bevezette **Kapiller Imre** in: *Világosság* 34/6 (1993), 57-68.

40 Helyesen *ĆIRIĆ* Irinej (polgári nevén Ivan) (Karlóca, 1884. 05. 01. – Újvidék, 1955. 04. 06.) dr., görögkeleti püspök. Hittudományokat a moszkvai akadémián, bölcsészetet a bécsi egyetemen tanult (itt szerzett doktori fokozatot). 1909-ben a karlócai patriarchátus könyvtárosává nevezték ki; ugyanebben az évben a karlócai papnevelde docensévé választották. 1910 karácsonyán szer-

zetessé avatták, ekkor kapta az Irinej nevet. 1912-től archidiakónus, 1919. 05-től timoki, 1922. 02. 09-től bácskai püspök. A két világháború közötti időszakban a szerb egyházat képviselve több külföldi körúton vesz részt (London, Glasgow, Oxford, Párizs, Avignon, Stockholm, Bern, Bécs, Szófia, Isztambul). A második világháború Újvidéken érte, s mint elhivatott egyházi vezető nem hagyta el görögkeleti hittestvéreit a legnehezebb pillanatokban (újvidéki razzia) sem. 1945 után az új hatalom túlbuzgó képviselői több ízben fizikailag is bántalmazzák; egy ilyen alkalommal kapott sérüléseiből soha sem gyógyult ki teljesen.

41 Helyesen *KORONDI* (Dergán) Béla (Erzsébetváros, 1914. 08. 16. – Budapest, 1949. 10. 24.), csendőr százados. Az 1930-as évek közepétől hivatásos tisztként szolgált a Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságánál, majd 1942. 08. 01-jével áthelyezték az Államvédelmi Központba, ahol Ujszászy beosztottja lett. Amikor 1944. 10. 16-án a testületet felszámolták, Korondi menekülni kényszerült a nyilasok elől, mivel támogatta a magyar ellenállás csoportjait. Erre való tekintettel 1945 nyarán a volt csendőröket igazoló bizottság „igazolt"-tá nyilvánította, s felvették az új honvédség állományába. Hamarosan a Magyar Államrendőrség kötelékébe került, ahol felhasználták szaktudását, rendőr ezredesi rangban a Belügyminisztérium kiképzési osztályának vezetője lett. 1949. 06. 06-án letartóztatták, a Rajk-per katonai vonalán, Pálffy György és társai perében koholt vádak alapján halálra ítélték, kivégezték. 1955. 11. 30-án rehabilitálták.

42 ANTAL István (Kenderes, 1896. 02. 18. – Budapest, 1974. 09. 5.), ügyvéd, jobboldali politikus. 1918-ban megszervezte a jobboldali Piros-Fehér-Zöld Egyetemi Frontot. A kommün idején Gömbös mellett a szegedi ellenforradalmi kormány sajtópolitikájának egyik irányítója. Gömbös bizalmi embereként a Fajvédő Párt egyik alapítója és a Nemzeti Egység Pártjának egyik fő szervezője, melynek tagjaként 1931-ben országgyűlési képviselővé választották. 1932-től 1935-ig Gömbös kormányában a miniszterelnökség sajtóosztályának vezetője, miniszteri tanácsos címmel, a 95 pont megszövegezője. 1935 áprilisától novemberéig, majd 1938 áprilisától 1942 áprilisáig igazságügyi minisztériumi (politikai) államtitkár. E minőségében részt vett az első és a második zsidótörvény kidolgozásában. 1939-től a Magyar Élet Pártja programjával országgyűlési képviselő. 1942. 04. 17-től 1944. 03. 22-ig a Nemzetvédelmi Propagandahivatal vezetésével megbízott tárca nélküli miniszter. 1944. 03. 22. – 08. 29. között a Sztójay-kormány igazságügyminisztere, valamint vallás- és közoktatásügyi miniszter. A népbírósági vádirat szerint ő adott utasítást a zsidó műkincsek lefoglalására, s ő beszélte le Serédi Jusztinián hercegprímást arról, hogy a deportálások ellen tiltakozó pásztorlevelét 1944 júliusának első napjaiban nyilvánosságra hozza. Szálasi kérésére 1944. 10. 16-án a Gestapo letartóztatta, de miután lemondott képviselői mandátumától, szabadlábra helyezték. 1944 végén Németországba távozott, ahol a háború végén amerikai fogságba került. 1945. 10. 10-én kiadták a magyar hatóságoknak. A Népbíróság 1946. 04. 05-én háborús és népellenes bűnösként kötél általi halálra ítélte. A NOT 08. 31-én az ítélet végrehajtását golyó általi kivégzésre módosította. Köztársasági elnöki kegyelemmel végül az ítéletet életfogytiglani börtönbüntetésre módosították. 1960-ban amnesztiával szabadult. A Gömbös-korszakra sok adalékot tartalmazó emlékiratai (szerk.: **Gergely Jenő**) *Gömbös Gyula hatalomra kerülése és kormányzása 1932–1936. Antal István sajtófőnök emlékiratai* címmel (Budapest: Palatinus, 2004) jelentek meg.

43 JÁVOR [Eredetileg Jermann] Pál (Arad, 1902. 01. 31. – Budapest, 1959. 08. 14.), (film)színész, a harmincas és negyvenes évek egyik legnépszerűbb művésze. Baloldali polgári beállítottságú. A nyilas érában fogságot szenvedett, 1945 tavaszán deportálták Németországba. Ugyanazon év nyarán visszatért Magyarországra. 1946-ban – egy vándor színésztársulat tagjaként – az USA-ba ment és kint maradt. 1957-ben, már súlyos betegen, hazatért. Visszaemlékezése az 1944. 10. 15. – 1945. 06. 30. közötti időszakról: *Egy színész elmondja*, (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1989).

44 Helyesen EDELSHEIM-*GYULAI* Ella – ROTHKUGEL Ella (Eleonóra) (Budapest, 1899. 08. 09 – Cannes, 1987. 05. 29.), rollershauseni, ujságfrónő, Edelsheim-Gyulai Lipót második felesége. Házasságkötésük ideje: 1920. 05. 18.

45 BORNEMISSZA Félix (Pozsony, 1895. 11. 22. – Budapest, 1969. 04. 23.), vitéz, hivatásos haditengerésztiszt, majd folyamőr törzskapitány. A Magyar Adria Egyesület tengerészeti szakosztályának titkára, főtanácsos, a Magyar Hajózási Szövetség ügyvezető elnöke, 1937-től a csepeli Magyar Királyi Nemzeti Szabadkikötő és Tengerhajózási Vállalat igazgatója. Ifj. Horthy Miklóssal őt is elhurcolták a németek Eskü téri irodájából, miközben Skorzeny SS alezredes katonái tűzharcot vívtak az ifjú Horthyt kísérő testőrökkel. Németországba vitték, majd szerepének tisztázása után szabadon visszatérhetett Magyarországra.

46 DAMPIÈRRE, Robert de (?., 1888. 12. 04. – Grasse, 1974. 08. 18.) gróf, diplomata. Bölcsész, jogi és politológiai diplomával rendelkezett. Külügyi szolgálatát 1912-ben Bécsben kezdte. Az első világháború kitörésének idején a konstantinápolyi követségen volt harmadosztályú titkár. 1917-től Tokióban szolgált, majd 1917 nyarától a Quai d'Orsay ázsiai alosztályának egyre magasabb rangú beosztottja. 1924 novemberétől a római követségen első tikár, majd követ. 1933-tól belgrádi francia követ. 1940. március és július között Ottawában képviselte Párizst, majd ugyanettől az évtől a vichyi Franciaország rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere (1940. 09. 11. – 1942. november). Miután a németek egész Franciaországot megszállták, lemondott. Magyarországon maradt (1945 áprilisáig), a német megszállás után feleségével együtt fogva tartották, internálták. 1945 júniusától Chilében, 1948-tól 1952-es nyugalomba vonulásáig Svédországban képviselte Franciaországot.

47 DE MIERRY, Joseph (?–?.) dr., francia tüzérségi ezredes, 1940 nyaráig (a francia összeomlásig) katonai attasé Budapesten, Hallier elődje.

48 DESSEWFFY Gyula (Budapest, 1909. 11. 24. – Anitika/Brazília, 1998. 04. 20.) gróf, cserneki és tarkeői, újságíró, szerkesztő, politikus. Tanulmányokat folytatott Párizsban, Lausanne-ban, Bécsben, illetve a debreceni Gazdasági, valamint a miskolci Jogakadémián. Hamarosan a Független Kisgazdapárt szimpatizánsa, majd tagja lett. 1937-ben *Az Ország Útja* címmel saját lapot indított, majd 1940-ben Teleki Pál tanácsára megvásárolta a *Kis Újság* című napilapot is. Mindvégig ellenezte a német politikai irányvonalat, s az azzal szimpatizáló magyarok tevékenységét. 1944-ben a Kisgazdapárt tagjaként a Magyar Front tagja lett, támogatta a lengyel és francia menekülteket, illetve a magyar ellenállók csoportjait. 1945 márciusától a debreceni kormány ellenőrzése alatt álló területeken ismét megjelentette a *Kis Újság*ot. 1945. 06. 24-én kisgazda politikusként tagja lett az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek, s képviselői helyét a novemberi választások után is megtartotta. Kommunista nyomásra azonban 1946. 03. 12-én megvált a *Kis Újság* főszerkesztőségétől, majd Nagy Ferencet követve 1947 júniusában emigrált. Párizsban telepedett le, ahol a rádió magyar adásait szerkesztette, illetőleg bekapcsolódott a Magyar Nemzeti Bizottmány Munkájába. 1951 augusztusától, Münchenben a Szabad Európa Rádió Magyar Osztályának vezetője lett, s október 6-tól a vezetése alatt indultak el a magyar nyelvű adások. 1954 augusztusában a rádió New York-i irodájában dolgozott elnöki tanácsadóként. 1961 októberében Brazíliába költözött, s testvérével gazdasági vállalkozásba fogott.

49 Ujszászy Istvánt 1942. *április* 1-jével, 12. rangszámmal nevezték ki vezérőrnaggyá.

50 SZEGEDY-MASZÁK Aladár (Budapest, 1903. 11. 19. – Washington, 1988. 03. 25.), dr., nemes pesti, diplomata. I. osztályú követségi titkár, 1943-ban Szentmiklósy Andortól átvette a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetését. E minőségében aktívan támogatta a Kállay-kormány béketapogatózó kísérleteit. A német megszállás után Dachauba vitték. A háború után, 1945–1947 között Magyarország washingtoni követe. Tiltakozásul Nagy Ferenc törvénytelen eltávolítása ellen, 1947 júniusában megvált tisztségétől. Visszaemlékezése: *Az ember ősszel visszanéz 1-2. kötet*, (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1996).

51 Helyesen *BALÁSY* Antal (Budapest, 1894. 05. 15. – Washington D. C., 1973. 04. 06.) dr., belváthy, diplomata. Londonban, a Vatikánban, Varsóban, Washingtonban, majd újra Londonban teljesített diplomáciai szolgálatot, 1932-ben a genfi leszerelési konferenciához osztották be. 1931 és 1934 között a Külügyminisztérium politikai osztályának helyettes vezetője, majd a washingtoni követség első titkára. 1940-ben a londoni magyar követség tanácsosaként elhagyta állomáshelyét és az Egyesült Államokba költözött, ahol a Kongresszusi Könyvtár munkatársa volt.

52 Helyesen *BARANYAI* Lipót (Béllye, 1894. 08. 07. – Frankfurt am Main, 1970. 01. 30.) dr., pénzügyi szakember, bankvezető, az MTA tagja. A budapesti Tudományegyetemen szerzett jogi doktorátust. Tanulmányai után egy budapesti kerületi járásbíróságon helyezkedett el. 1920-ban az Igazságügyi Minisztérium, 1921-ben a Pénzintézeti Központ tisztviselője lett. 1928-tól a Magyar Nemzeti Bank alkalmazásában állt, ahol 1931-ben jogtanácsos, 1935-ben igazgatóhelyettes, 1936-ban pedig vezérigazgató lett. 1938–1943 között a Magyar Nemzeti Bank elnöke volt. Angolbarát, Bethlen István körének tagja. Mivel sürgette a háborúból való kiválást, a Jegybank éléről német nyomásra le kellett mondania. Ezt követően nyugállományba vonult. 1944. 03. 19-én a megszálló német hatóságok letartóztatták, Mauthausenbe hurcolták. 1944. október elején térhetett haza. A nyilas puccs után álnéven bujkált, majd a demokratikus kormányzat térnyerése után a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete, illetve a Magyar-Amerikai Társaság elnöke lett. 1948-ban emigrált előbb Angliába, majd az Egyesült Államokba, ahol 1951–1959 között a Világbank képviselője volt. Ezután Frankfurtban a Deutsche Bundesbank főtanácsadója lett.

53 LAKY Dezső (Csurgó, 1887. 02. 01. – Budapest, 1962. 06. 30.) dr., alistáli, jogász, statisztikus,

egyetemi tanár, miniszter. 1907-től a Kereskedelemügyi Minisztérium szolgálatában a Központi Statisztikai Hivatalba beosztva, 1919-től miniszteri osztálytanácsos. 1921-ben a szegedi egyetemen a statisztika tanárává nevezték ki, 1926-tól 1950-ig a budapesti műegyetem statisztikai és gazdaságpolitikai tanára. 1935-ben az Iparosok Országos Központi Szövetkezetének, majd 1938-ban az Országos Ipartanács kisipari osztályának elnöke, 1936-ban az Árelemző Bizottság elnöke, majd 1938-ban az Árellenőrzés Országos kormánybiztosa lett. 1939-től a Magyar Élet Pártja programjával országgyűlési képviselő. 1940. 12. 17-től 1941. 09. 15-ig tárca nélküli közellátási miniszter a Teleki- és a Bárdossy-kormányban.

54 Helyesen *TYLER*, Royall (Quincey/Mass./USA, 1884. 05. 02. – ?, 1953., ?), amerikai pénzügyi szakember. A harmincas években a Népszövetség pénzügyi bizottságának tanácsadója a Magyar Nemzeti Bank mellett. A második világháború idején előbb párizsi amerikai ügyvivő, majd Allen Dulles munkatársa Svájcban.

55 KÓRÓDY Tibor (Budapest, 1904. ? – Budapest, 1974. 09. 21.), dr., ügyvéd, jobboldali újságíró, politikus. 1934-től különböző szélsőjobboldali pártok tagja, 1939 és 1941 között a Nyilaskeresztes Párt, 1941–1944-ben a Magyar Nemzetiszocialista Párt, majd a Magyar Megújulás Párt parlamenti képviselője. Utóbb pártonkívüli. 1944. 09. 21-én a parlament ülésén – megvonva a Sztójay-kormány féléves regnálásának mérlegét – általános meglepetésre a zsidóellenes intézkedéseket alkotmányellenesnek minősítette.

56 PONGRÁCZ Ferenc (Budapest, 1911. 11. 08. – ?) gróf, szentmiklósi és óvári, tartalékos hadnagy, magántisztviselő, tiszteletbeli portugál konzul, a portugál konzulátus titkára. Első felesége Bettina Mary Gill (1912-ben Ashville-ben [Kent/Anglia] született), 1939 szeptemberében Londonban kötöttek házasságot.

57 GULDEN Gyula (Budapest, 1898. 09. 10. – 1956 [?] ?), dr., a Herendi Porcelángyár Rt. kereskedelmi, majd 1926-tól ügyvezető igazgatója, a Gerbaud Rt. igazgatósági tagja. Brazília és Portugália tiszteletbeli budapesti alkonzulja, a követ, majd az ügyvivő távollétében 1944. 10. 29-től 1944. 12. 08-ig a portugál követség tényleges vezetője.

58 PEYER Károly (Városlőd, 1881. 05. 09. – New York, 1956. 10. 25.), vasmunkás, szociáldemokrata politikus. A vasas- (1901-től), illetve bányász- (1913-tól) szakszervezet vezetője. 1919. 08. 01–06. között Peidl Gyula (Ravazd, 1873. 04. 03. – Budapest, 1943. 01. 22.) kormányában megbízott belügy-, majd a Huszár-kormányban munkaügyi és népjóléti miniszter (1919. 11. 24. – 1920. 01. 15.). 1919. 08. 24-től Magyarország német megszállásáig a Szociáldemokrata Párt (SZDP) meghatározó alakja, valamint e párt színeiben 1922–1944 között nemzet- illetve országgyűlési képviselő volt. Bethlen István miniszterelnökkel 1921. 12. 22-én olyan megállapodást kötött, amely lehetővé tette az SZDP és az általa felügyelt szakszervezetek legális működését. Az egyezmény később Bethlen–Peyer paktumként vonult be a köztudatba. 1927. 04. 15-től (1944-ig) a Szakszervezeti Főtanács főtitkára lett. Hitler hatalomra jutása után szembeszállt a német orientációt képviselő politikusokkal, valamint támogatta a béketapogatózásokat. 1944. 03. 19. után a német hatóságok letartóztatták, majd a mauthauseni koncentrációs táborba hurcolták. 1945 májusában tért haza, ismét országgyűlési képviselő lett, de gyorsan szembekerült a mind jobban kommunista befolyás alatt álló új SZDP vezetőivel. 1946. 03. 21. és 1947. 02. 01. között névlegesen rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter. Értesülve az ellene készülő koncepciós perről, 1947. 11. 19-én elhagyta az országot. Idővel az emigráció egyik meghatározó személyisége lett Franciaországban, majd az Egyesült Államokban. Távollétében a budapesti Népbíróság 1948. 02. 16-án 8 évi fegyházbüntetésre ítélte.

59 DE GAULLE, Charles (Lille, 1890. 11. 22. – Colombey-les-deux-Églises, 1970. 11. 09.), francia tábornok, államférfi. Az 1940-es német-francia háború után Londonba távozott, ahol a francia nemzetet az ellenállásra és a németekkel szembeni harcra sarkallja. Londonban megszervezi a Szabad Franciaország fegyveres erőit, amelynek parancsnoka lett, s később, 1944/45-ben részt vett a franciaországi és németországi hadműveletekben. 1943. 06. 03-tól a Francia Felszabadítási Bizottság, 1944. 06. 02-tól pedig a francia ideiglenes kormány vezetője. 1945/46-ban ideiglenes államfő is. 1958–1969 között az úgynevezett Ötödik Köztársaság elnöke. Visszaemlékezése: *Háborús emlékiratok*, (Budapest: Gondolat Könyvkiadó, 1973).

60 ANDRÁSSY Mihály (Velejte/Zemplén megye, 1893. 05. 07. – Windsor/Ontario [Kanada], 1990. 06. 30.) gróf, csíkszentkirályi és krasznahorkai, földbirtokos, tartalékos magyar királyi huszárszázados. Okleveles mérnök, sportvezető. A főrendiház (1918) és a felsőház (1939) tagja, a Török-Magyar Társaság elnöke, a Magyar Cserkész Szövetség tiszteletbeli elnöke, A magyarországi motorcsónaksport elindítója, a motorikus kishajózás megszervezője. 1945 után Montrealban mérnök, 1948-tól a New York-i Magyar Nemzeti Bizottmány tagja.

61 PÁLÓCZY-HORVÁTH György (Budapest, 1908. 03. 20. – London, 1973. 01. 04.), újságíró, publicista, író. Bécsi és amerikai tanulmányai után 1929-től a lap 1939-es beszűntetéséig a *Pesti Napló* munkatársa, majd külügyi rovatvezetője volt. Közben a *New York Sun* budapesti tudósítója (1930–1932) és a KMP legális folyóirata, a *Gondolat* munkatársa (1934–1937). 1939 decemberétől Bajcsy-Zsilinszky Endre hetilapja, a *Független Magyarország*, majd 1940 elejétől – Teleki Pál felkérésére – a *Magyarország* külpolitikai szerkesztője. 1939 végétől a brit hírszerzés szabotázs és felforgató műveletekkel foglalkozó D részlegének (és később az ebből megalakított SOE-nek) Basil Davidson vezette magyarországi hálózatának ügynöke. 1941 áprilisában az SOE kirendeltséggel elhagyja az országot, majd júniustól októberig a haifai „Szabad Magyarország Rádióállomása", majd a „Magyar Nép Rádiója" elnevezésű SOE rádióadó műsorvezető-szerkesztője volt. 1941 októberétől az isztambuli SOE kirendeltség magyar szekciójának munkatársa, majd 1943 februárjától politikai referense. Összekötőként tevékeny szerepet játszott a magyar béketapogatózásokban és az előzetes fegyverszünet megkötésében. A tárgyalásokról és a SOE és a Kállay-kormány között 1943 szeptembere és 1944 márciusa között fennálló rádiós kapcsolatról folyamatosan informálta Baklanov isztambuli szovjet kereskedelmi attasét, a szovjet katonai hírszerzés munkatársát. Az isztambuli SOE kirendeltség 1944. decemberi bezárását követően Londonba utazott, és a BBC magyar adásának munkatársa lett. 1947 májusában hazatért és belépett a Magyar Kommunista Pártba. A *Tovább* című lap szerkesztője, a Magyar Rádió idegen nyelvű osztályának vezetője, végül a Hungária Könyvkiadó irodalmi vezetője lett. 1949 szeptemberében kémkedésért letartóztatták, majd koncepciós perben 15 évi börtönbüntetésre ítélték. 1954-es rehabilitálása után az MTA Történettudományi Intézetének, majd az *Irodalmi Újság*nak munkatársa lett. A 1956-os forradalmat követően elhagyta az országot és Londonban telepedett le, ahol az emigráns *Irodalmi Újság* főmunkatársaként dolgozott. Életéről és tevékenységéről lásd 1954. július 20-ai *Önvallomását* (*ÁBTL* 2.1. I/51-A), *Az angol hírszerzésről* című beszámolóját (ÁBTL 3.2.5. O-8-028) magyar (*Elveszett nemzedék*, [London: Big Ben, 1958]) és angol nyelvű visszaemlékezését: (George Paloczy-Horvath: *The Undefeated*, [London: Secker & Warburg, 1959]) (Ritter László).

62 Helyesen *SZÖLLŐSY* Lajos (Déva, 1881. 11. 25. – ?) dr., vajdahunyadi, magyar királyi egészségügyi főtanácsos, székesfővárosi közkórházi belgyógyász főorvos, a Rókus-kórház igazgatója.

63 YOLLAND, Arthur (Hoylake/Anglia, 1874. 08. 24. – Budapest, 1956. 11. 12.), irodalomtörténész, egyetemi tanár. 1896-tól a Ferenc József Nevelőintézet tanáraként Budapesten élt, 1898-tól a Pázmány Péter Tudományegyetemen az angol nyelv lektora, 1901-től egyúttal a Kereskedelmi Akadémián az angol nyelv tanára. 1908-tól a budapesti egyetemen az angol nyelv és irodalom rendkívüli, 1914–1946-ig nyilvános rendes tanára. 1909-től levelező tagja a Kisfaludy Társaságnak. Angol-magyar és magyar-angol szótárakat adott ki, magyar irodalmi és tudományos munkákat fordított angolra, a magyar történelmet és kultúrát ismertető angol nyelvű tanulmányokat írt.

64 Ujszászy önéletrajza, vagy ahogyan ő nevezi „életleírása" – ha nem a feljegyzések egy-egy részletére utalt – ez idáig sajnos nem került elő. Tekintettel arra, hogy az államvédelmi szervek bevett gyakorlata volt, hogy a foglyoknak elsőként – sokszor a szóbeli kihallgatásokat megelőzően – papírt és ceruzát adtak, hogy vessék papírra pályafutásukat, feltételezzük, hogy az ismert dokumentumokon felül is létezik/létezett egy különálló Ujszászy önéletrajz. Az amerikai küldöttség, a „Veréb Misszió" történetére lásd a bevezető történeti-életrajzi tanulmány megfelelő részét (szerk.).

65 Helyesen *SARACOĞLU*, Sükrü (Ödemis/Izmir mellett, 1887 – Isztambul, 1953. 12. 27.) dr., ügyvéd, török politikus. Genfben közgazdaságtant és politológiát tanult, az első világháború után csatlakozott a Musztafa Kemál (Szaloniki, 1881. 05. 19. – Isztambul, 1938. 11. 10.) tábornok (későbbi nevén Atatürk) vezette nemzeti ellenálláshoz. Atatürk pártfogoltjaként különböző állami és kormányzati funkciókat töltött be (így igazságügy-miniszter: 1932–1938, külügyminiszter: 1938–1942). 1942 és 1946 között miniszterelnök. Ügyes diplomáciájával távol tartotta országát a második világháborúba való belépéstől egészen 1945 februárjáig, amikor is a Hitler-ellenes szövetséges hatalmakhoz csatlakozott.

66 CHURCHILL, Winston Spencer (Bleinheim Palace/Woodstock, 1874. 11. 30. – London, 1965. 01. 24.), brit politikus, államférfi. 1911-től az Admiralitás első lordja, 1918 és 1921 között had- és légügyi miniszter, 1924–1929 pénzügyminiszter, 1939. 09. 03-tól ismét az Admiralitás első lordja. Hitler legkövetkezetesebb ellenfele. 1940. 05. 10. – 1945. 07. 28. között miniszterelnök és védelmi

miniszter. 1951–55 között ismét Nagy-Britannia miniszterelnöke, közben történeti műveiért (elsősorban a hatkötetes *A második világháborúért)* 1953-ban irodalmi Nobel-díjat kapott. Visszaemlékezése (kivonatosan): **Csurdi Sándor – Gyarmati György** (vál.): *A második világháború.* I-II. kötet, (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1989).

67 EDEN, Sir Robert Anthony (Windlestone Hall/Durham, 1897. 06. 12. – Alvediston, 1977. 01. 17.), brit politikus. 1923–1957 között konzervatív parlamenti képviselő, 1931–1933 között külügyminiszterhelyettes, 1934/35-ben lordpecsétőr és a Nemzetek Szövetségének ügyeivel foglalkozó miniszter. 1935–1938 között Baldwin majd Chamberlain kormányában külügyminiszter. A „megbékéltetési" politika elleni tiltakozásul 1938 februárjában lemondott. Winston Churchill háborús kabinetjében előbb hadügyminiszter, 1940 decemberétől 1945 júliusáig külügyminiszter. E minőségében részt vett a szövetséges hatalmak több tanácskozásán. 1951–1955 között ismét külügyminiszter, majd 1955–1957 januárjáig miniszterelnök. Politikai karrierjének az 1956-os szuezi válság vetett véget.

68 1939. 08. 30-tól 1943 10. 20-ig Rusen Esref ÜNAYDIN volt Törökország rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere Budapesten, őt Sevket Fuat KECECI (1943. 10. 21. – 1944) követte.

69 Helyesen *MAČEK,* Vladko (Jastrebarsko, 1879. 06. 20 – Washington D. C., 1964. 05. 15), horvát politikus, 1928-tól a Horvát Parasztpárt vezére. 1939 augusztusában Nagy-Britannia és Olaszország támogatásával sikerült széles körű autonómiát biztosítania Jugoszlávián belül Horvátország számára *(Banovina Hrvatska).* Pártja belépett a központi jugoszláv kormánykoalícióba, Maček miniszterelnök-helyettes lett (1939. 08. –1941). A német támadás után nem követte száműzetésbe a kormányt, lemondott, és visszatért Zágrábba. Pártját az usztasa hatóságok betiltották, őt magát időlegesen internálták, majd házi őrizetbe helyezték. Mindvégig abban reménykedett, hogy pártja a háború befejeződése után a demokratikus szövetséges hatalmak segítségével ismét hatalmi tényezővé válik. Következetesen elutasította az együttműködést a kommunistákkal, a titoista partizánok zágrábi bevonulása előtt, 1945 tavaszán Franciaországba menekült. Miután hiába próbálta meggyőzni a nyugati hatalmakat, hogy vessék latba befolyásukat a jugoszláviai demokratikus választások érdekében, kivándorolt az Egyesült Államokba.

70 BALÓ Zoltán (Budapest, 1883. 01. 23. – Budapest, 1966. 12. 10.) vitéz, hivatásos katonatiszt, ezredes. A Honvédelmi Minisztérium 21. osztályának vezetőjeként (1939. – 1943. 10. 01.) kitűnt a Magyarországra menekült lengyel és francia katonákkal való emberséges bánásmódjával; támogatta a lengyel katonai emigráció titkos ellenállási tevékenységét. A budapesti német követség követelésére 1943-ban leváltották tisztségéből. 1951-ben kitelepítették, majd fizikai munkásként élt. Háború alatti tevékenységéről lásd A Magyarországon internált lengyel katonák történetéhez. Vitéz Baló Zoltán ezredes visszaemlékezése, 1939–1945 in: <u>Hadtörténelmi Közlemények</u> 119/1 (2006. március), 165-202.

71 Idősebb ANTALL József (Oroszi, 1896. 03. 28. – Budapest, 1974. 07. 24.) dr., nemes, kis-jenői ügyvéd, politikus. Az első világháborúban az orosz fronton fogságba esett. Hazatérése után, 1923-ban a budapesti Tudományegyetemen szerzett jogi doktorátust, majd különböző minisztériumoknál dolgozott. 1939-ben miniszteri osztálytanácsosként átvette a Belügyminisztérium szegényellátási és segélyezési osztályának vezetését, egyúttal Menekültügyi Kormánybiztosnak nevezték ki. Ily módon került kapcsolatba a lengyel ellenállással. A megszálló német hatóságok letartóztatták és rövid ideig fogva tartották. 1945. 05. 24-én az Újjáépítési Minisztérium államtitkára lett. 11. 04-én a Kisgazdapárt listáján képviselői mandátumhoz jutott. 1945. 11. 15. – 1946. 07. 20. között az újjáépítési tárcát irányította, majd nyugdíjba vonult. 1946-ban a Kisgazdapárt pártigazgatója, 1948-ban a párt Politikai Bizottságának tagja lett. Közben újból képviselővé választották (1949–1953). Az 1956-os forradalom idején ismét bekapcsolódott az FKgP munkájába. A szovjet invázió után visszavonult a nyilvánosságtól. Életéről és munkásságáról lásd **Kapronczay Károly** (szerk.): *Egy magyar humanista a 20. században. Id. Antall József. Menekültek menedéke (Emlékek és iratok),* (Budapest: MUNDUS Kiadó, 1997).

72 Helyesen *SŁAWIK,* Henryk (Szeroka, 1894. 07. 15. – Mauthausen, 1944. 08. 25.) újságíró, a nacionalista Lengyel Szocialista Párt tagja. A második világháborúban Magyarországra menekült lengyelek szövetségének, az úgynevezett Magyarországi Lengyel Polgári Bizottságnak elnöke. A német megszállás után a GESTAPO Balatonbogláron letartóztatta, megkínozta. Mauthausenben kivégezték. Életéről és magyarországi tevékenységéről részletesen lásd **Elżbieta Isakiewicz:** *Vörös ceruza,* (Budapest: Múlt és Jövő, 2004), és **Grzegorz Łubczyk:** *A lengyel Wallenberg. Henryk Sławik és idősebb Antall József története,* (Budapest: Széphalom Könyvműhely, 2004).

73 Helyesen *WILK-WITOSŁAWSKI,* Piotr Feliks (Siedliska, 1902. 04. 13. – Pulaski/Usa, 1960. 03. 04.), lengyel ferences szerzetes, tábori lelkész őrnagyi rangban. 1940 márciusától az 1939 októberében az internált lengyel katonák pasztorizációjára szerveződött Lengyel Lelkészi Hivatal vezetője, a Lengyel Polgári Bizottság tagja, a Magyarországon működő titkos lengyel ellenállás résztvevője. 1941. 11. 07-én a londoni lengyel emigráns kormány érdekében kifejtett tevékenység vádjával letartóztatták. Érdekében Angelo Rotta (Miláno, 1872. 08. 09. – Milano, 1955. 02. 10.) budapesti pápai nuncius (1930–1945) interveniált. A siklósi büntetőtáborból Kállay miniszterelnök kérésére – a honvédelmi miniszter parancsára – 1942. 12. 24-én szabadon bocsátották. A sümegi ferences rendház fogadta be. 1944. 03. 19. után a németek elfogták, Mauthausenbe, majd Dachauba hurcolták. A háború után ausztriai és olaszországi tartózkodás után az Egyesült Államokban telepedett le.

74 RAJNISS Ferenc (Bártfa, 1893. 06. 24. – Budapest, 1946. 03. 12.), újságíró (kezdetben liberális, németellenes) jobboldali politikus. Az első világháborúban, 1915-ben orosz hadifogságba esett, ahonnan később csak csere-katonatisztként, 1921 decemberében engedték vissza Magyarországra. 1925–1927 között a New York-i szociálpolitikai főiskolán, majd a Columbia Egyetemen folytatott közgazdasági, társadalomismereti és pedagógiai tanulmányokat. 1928 és 1930 között a London School of Economics hallgatója volt. Az 1930-as évek elején az úgynevezett reformnemzedék egyik vezéralakja. 1934-ben „átértékelte" véleményét Németországról és az Anschlußról. Politikai fordulata után Gömbös bizalmi embere lett. 1935-ben pártonkívüli programmal és „némi" hatósági segédlettel megszerezte a dombóvári választókerület mandátumát. 1937 őszétől elvállalta dr. Salló János (Petrozsény, 1906. 12. 29. – ?) Nemzeti Front – Magyar Nemzeti Szocialista Néppárt elnevezésű korai nyilas szervezetének parlamenti képviseletét. Az 1939-es választásokon – miután 1939 januárjában összekülönbözött Sallóval – kormánypárti programmal jutott Dombóváron újból mandátumhoz. Az <u>*Új Magyarság*</u> című politikai napilap vezető publicistájaként szélsőségesen németpárti nézeteket vallott. 1940 októberében – miután Teleki eltávolíttatta őt és elvbarátját, Oláh Györgyöt az <u>*Új Magyarság*</u> szerkesztőségéből – csatlakozott az Imrédy-Jaross-féle párthoz. A Magyar Megújulás Pártja (MMP) egyik vezetője, s Imrédy bizalmas híve lett. 1941. 05. 29-től tulajdonos főszerkesztője a legnagyobb példányszámot elért képes hetilapnak, a <u>*Magyar Futár*</u>nak (1941–1944). Emellett a Sztójay-kormány alatt a félhivatalos kormánylap, az <u>*Esti Újság*</u> főszerkesztője is. 1944 augusztusától gyakorlatilag az MMP vezetőjévé vált, s – Veesenmayer német követ megbízásából – a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének egyik szervezője lett. 1944. 10. 16-tól 1945. 03. 07-ig – Szálasival való összekülönbözéséig – a nyilas Kormányzótanács tagja, egyidejűleg Szálasi kormányában vallás- és közoktatási miniszter volt. Március 23-án Ausztriába menekült. 1945 őszén az amerikaiak kiadták a magyar hatóságoknak. A budapesti Népbíróság 1945 decemberében háborús bűnösként halálra ítélte. Kivégezték. Visszaemlékezése: *Szálasi minisztere voltam. Rajniss Ferenc naplója,* (Budapest: Palatinus, 2001).

75 NAGY Vilmos (Parajd, 1884. 05. 30. – Piliscsaba, 1976. 06. 21.), vitéz lófő nagybaczoni, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1940. 03. 01. – 1941. 05. 01. az 1. hadsereg parancsnoka. Ezt követően nyugállományba vonult. 1942. 09. 24. – 1943. 06. 12. között a Kállay-kormány honvédelmi minisztere. 1945 után haláláig nehéz körülmények között élt csekély nyugdíjából. 1965-ben a Jád vá-Sém a „Világ Jámbora" kitüntetésben részesítette. Visszaemlékezése: *Végzetes esztendők 1938–1945,* (Budapest: Körmendy é. n. [1947]).

76 ULAIN Ferenc (Nagyszeben, 1881. 06. 08. – ?) dr., ügyvéd, publicista, politikus. A magyar és bajor fajvédő mozgalmak közötti kapcsolat szervezője, 1922-től két ciklusban nemzet-, illetve országgyűlési képviselő, a <u>*Szózat*</u> munkatársa, Gömbös Gyula közeli barátja, bizalmas híve. 1924–1928 között a Fajvédő Párt politikusa, 1930-tól a Kisgazdapárt tagja. Később a nyilasokhoz csatlakozott.

77 FÉNYES Annus (?–?) – nincs adat.

78 HATZ Ottó (1945 januárjától HÁTSZEGHI) (Branjevo, 1902. 05. 26. – Budapest, 1977. 07. 21.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. Tőrvívó, csapatban többszörös magyar bajnok. Katonai pályáját a magyar királyi 8. honvéd gyalogezred tisztjeként kezdte 1924-ben. 1932–1935 között az 1. vegyesdandár vezérkari tisztje volt. 1935. 05. 01-jén a Honvédség Főparancsnoka mellé került, ahol különböző beosztásokat látott el. 1940. március–augusztus között ideiglenes jelleggel megbízták a 6. vkf. osztály vezetésével, majd csapatszolgálatra került a 3. hegyi zászlóaljhoz. 1941. január-február folyamán Ujszászy beosztottja a 2. vkf. osztálynál. 1941. 02. 15-től katonai (és 1941. 04. 01-jétől légügyi) attasé volt Szófiában és 1941. 09. 15-ig szófiai székhellyel Ankarában, majd 1944. 02. 01-jétől 07. 01-jéig *ankarai katonai attasé Isztambul* székhellyel. Részt vett az angolokkal folytatott titkos fegyverszüneti tárgyalásokon, de 1944 májusától már Budapesten tartózkodik, 1944. 05. 03-án a németek letartóztatták. Szabadulása (május 26.) után, 1944. 05. 30-án kinevezték a honvédelmi miniszter szárnysegédjének. A nyilas hatalomátvételkor szabadsá-

golva volt, majd 1944. 11. 02-án a VII. hadtest vezérkari főnöke lett. Egy hét múlva azonban átrepült a szovjetekhez. Az új honvédség szervei igazolták, majd állományba vették és kinevezték az 1. gyaloghadosztály parancsnokának. 1945. 04. 05-én az NKVD letartóztatta, Moszkvába vitték, ahol 1952. 01. 19-én 25 évi kényszermunkára ítélték. 1955-ben tért haza, utána évekig az NDK-ban vívóedzőként dolgozott. 1990-től posztumusz vezérőrnagy.

79 BÉKEFFY (Békefi, Békeffi) László (Szeged, 1891. 01. 04. – Zürich, 1962. 01. 21.), színmű- és kabarészerző, konferanszié. Nagy Endre tanítványaként az 1920-as évek derekára a pesti kabaré legnépszerűbb személyiségévé vált. A Vidám Színpad, a Lipótvárosi Kabaré és a Pódium Kabaré alapítója. Az 1930-as évek elején saját lapot indított *A Hír* címmel, emellett a Budapesti Színészek Szövetségének elnöke, a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének alelnöke. Az 1930-as évek végén bizalmas nexusban állott – Ujszászy későbbi menyasszonyával – Karády Katalin színművésznővel. Az 1930-as évek végétől szoros kapcsolatot tartott fenn angolszász orientáltságú közéleti személyiségekkel – Teleki Pál, Eckhardt Tibor, Auer Pál – és a budapesti brit kolónia tagjaival, így Edward Howe és Basil Davidson újságíró, fedésben dolgozó brit ügynökökkel is. Békeffy Davidson ügynöke lett, akitől anyagi támogatást is kapott, hogy a Pódium Kabaré műsorában minél több németellenes szám szerepeljen. A zsidótörvények hatálya alá esőként 1941 áprilisában a Színművészeti Kamara eltiltotta hivatása gyakorlásától. Az SOE kirendeltség távozása után is folytatta az ügynöki munkát, amelynek köszönhetően 1942 áprilisában belekeveredett az úgynevezett győri szabotázsügybe. A németeknek termelő győri Magyar Vagon- és Gépgyár a britek által régóta tervezett felrobbantásának előkészítését ugyanis Békeffy szintén brit ügynökként tevékenykedő titkára, Marton Dezső koordinálta. Az akciót azonban leleplezték, és a rögtönítélő bíróság a robbantás főszervezőjét, Nádas Ernőt halálra, Martont életfogytig tartó, Békeffyt pedig 12 évi fegyházbüntetésre ítélte. Békeffy büntetését a Margit körúti fogházban kezdte meg, később Vácra és a szegedi Csillag börtönbe került, végül megromlott egészségi állapotára tekintettel – Bajcsy-Zsilinszky Endre közbenjárására – a budapesti Róbert Károly úti helyőrségi kórház fogolyosztályára szállították. A nyilas hatalomátvételt követően kálváriája folytatódott, végül a dachaui koncentrációs táborba hurcolták. A tábor 1945 márciusi felszabadulása után hosszú időt svájci és osztrák szanatóriumokban töltött. Ezt követően Londonban, New Yorkban és Zürichben élt. Londonban szerkesztője volt a *Hontalan Magyar Naplója* (1948–1949), majd a *Szabad Magyar Pódium* (1949–1950) című magyar emigrációs lapoknak. Életrajzához és tevékenységéhez lásd Pálóczy-Horváth György: *Az angol hírszerzésről. ÁBTL* 3.2.5. O-8-028, 195-196, 205, 229-231; *Békeffi Lászlóné kérvénye férje hollétének megállapítására és szabadon bocsátására.* 1945. június 15. HL HM 1945/Eln. 24761. és a Basil Davidson őrnagy által készített lista az SOE magyar ügynökeiről. The National Archives (TNA) HS 4/133. valamint **Mányai Csaba – Szelke László:** *A Gresham világa,* (Budapest: Válasz Kiadó, 2003) (Ritter László).

80 MISKE Jenőné született ALLISON-WALTERS, Mary (Ustje, 1894. 02. 27. – ?) báróné, magyarcsesztvei és reichseggi báró MISKE-GERSTENBERGER Jenő (Rohonc, 1886. 11. 11. – 1945. ?) müncheni majd isztambuli magyar főkonzul felesége. Az asszonyt kémkedéssel vádolták; állítólag az angol titkosszolgálat megbízásából Törökországból hozott „kémkedésre, illetve felforgató tevékenységre való iratokat. El is ítélték, és a börtönök kiürítése folyamán Németországba szállították." A háború után Németországból visszatért Magyarországra, az új hatóságok (orosz kezdeményezésre) „…le is tartóztatták, el is ítélték, azt is túlélte, azután hazament Angliába, ott halt meg". – **Szegedy-Maszák Aladár:** *Az ember ősszel visszanéz…*, II., 11.

81 KÖVESS Lothár (Brno/Brünn [Morvaország] 1900. 02. 28. – ?), kövessházi, korvetthadnagy. Az Atlantica magyar hajózási vállalatnál, majd az amerikai Standard Oil Companynál hajóstiszt, parancsnok, 1936-tól a Socony Vacum Oil Co. Inc. isztambuli irodájának vezetője, MFTR képviselő.

82 Ez korábban, 1943 nyarutóján-kora őszén történt. Vö. **Kovács Gábor:** Szombathelyi Ferenc és a „Balkáni megszálló hadosztályok ügye" 1943-ban in: *Századok* 2005/6, 1371-1425.

83 ANDORKA (1927-ig Fleischhacker) Rezső (Rudolf) (Sopron, 1892. 11. 08. – Budapest, 1961. 03. 30.) dr., vitéz, hivatásos katonatiszt, gyalogsági tábornok. A Ludovika Akadémia elvégzése után, 1916-ig a magyar királyi 1. honvéd gyalogezrednél teljesített csapatszolgálatot, majd a laibachi vezérkari tanfolyam hallgatója lett. 1919-ben a Vörös Hadsereg főparancsnokságán beosztott tiszt. 1921-től Rigában a hadifogoly-kicserélő bizottság tagja. 1923–26 között Prágában katonai szakelőadóként (rejtett katonai attasé) tevékenykedett, majd rövid ideig a Honvédelmi Minisztérium (HM) VI-2. (hírszerző és kémelhárító) osztályra osztották be, mígnem 1927. 12. 16-án kinevezték varsói katonai attasénak. 1931. 05. 01-jétől a HM VI. csoportfőnökének (a Honvéd Vezérkar főnökének) szárnysegédje. 1934. 05. 01-jétől 1936. 08. 01-jéig a HM VI-2. osztály vezetőjének helyettese, majd rövid ideig a HM Elnökség „B" osztályának vezetője. 1937. 08. 01-jén kinevezték a HM VI-2. (hírszerző és kémelhárító) osztály vezetőjévé. (Osztálya eközben – 1938. 10. 1-től – a 2. vkf. osztály elnevezést kapta.) 1939. 05. 08-tól Franco Spanyolországába, a Magyar Királyság első madridi követének delegálták, 1941-ben azonban német nyomásra visszahívták, s nyugállományba helyezték. Magyarországon Bethlen István vonalán részt vett az angolszász irányú ellenállásban, ezért 1944. 03. 22-én a németek letartóztatták, majd a mauthauseni koncentrációs táborba hurcolták. Hazatérését követően magántisztviselőként dolgozott, 1950-ben Kistarcsára internálták, majd 4 év börtönbüntetésre ítélték, 1954-ben szabadult. Töredékes naplója: *A madridi követségtől Mauthausenig,* (Budapest: Kossuth Kiadó, 1978).

84 RASSAY (eredetileg Rasch) Károly (Orsova, 1886. 03. 21. – Pécel, 1958. 08. 02.) dr., ügyvéd, újságíró, liberális politikus. 1919 novemberében a Huszár-kormány igazságügyi államtitkára. 1921-ben a Kisgazdapárt egyik alapítója. 1923-ban megalapította és szerkesztette az *Esti Kurír* című liberális napilapot. 1920–1926-ig nemzetgyűlési, majd Szeged országgyűlési képviselője. A Nemzeti Szabadelvű Párt egyik életre hívója, 1928-tól elnöke. 1935-től a Polgári Szabadság Párt vezetője. A német megszállás után Mauthausenbe hurcolták, kiszabadulása után már nem vett részt a közéletben. Életéről és munkásságáról lásd **L. Nagy Zsuzsa:** *Egy politikus polgár. Rassay Károly,* (Budapest: Napvilág Kiadó, 2006).

85 Magyar Élet Pártja (MÉP) 1939. 03. 07. – 1944. 10. 16. között kormányerő a magyar Képviselőházban. 1939. 03. 07-én alakult meg Teleki Pál miniszterelnök kezdeményezésére, az addigi kormánypárt (Nemzeti Egység Pártja) azon határozata alapján, amely február 22-én kimondta a Magyar Élet Mozgalommal való fúziót. Az 1939-es úgynevezett pünkösdi választásokon (05. 28-29.) a MÉP 187 mandátumot szerzett, ami elegendő volt a 2/3-os többséghez. A MÉP révén bekerült képviselők többsége németbarát és jobboldali gondolkodású volt, ami nehezítette a Teleki-, Kállay-, illetve Lakatos-kormányok működését. 1944 őszén a MÉP alkotta a nyilas Törvényhozók Nemzeti Szövetsége politikai bázisát is, így a Horthy-korszak utolsó öt évében ez a párt volt az, amely meghatározta a törvényhozás arculatát.

86 MAGASHÁZY László (Sárkeresztúr, 1879. 01. 07. – Szentes, 1959. 10. 05.), vitéz, nemes, nyugalmazott vezérőrnagy. 1920. 04. 01. – 1928. 05. 30. között Horthy kormányzó első szárnysegéde. 1928–1935: az 1. „Bem József" lovas tüzérosztály parancsnoka, majd 1938-ig a lópótlás felügyelője volt. 1938. 11. 01-jével nyugállományba vonult. Ezután politikai pályára lépett, 1939–1944 között a Magyar Élet Pártja országgyűlési képviselője, a Véderő Bizottság tagja. A német megszállás elleni tiltakozásul 1944. 03. 20-án lemondott képviselői mandátumáról. A háború után a budapesti Népbíróság 1948. 10. 31-én életfogytiglani börtönre ítélte. 1956-ban feltételesen szabadlábra helyezték, majd kegyelmet kapott.

87 Ujszászynál gyakori a névelírás és hasonló névvel való összevonás. Valószínűleg helyesen KVASSAY-SAJÓ *Zoltán* (? – ?) vezérkari őrnagy. Közelebbi adatai nem ismertek, csak azt tudjuk, hogy a nyilasok lefokozták. Van továbbá egy kvassói és brogyáni KVASSAY László (?, 1904. 07. 24 – Chicago, 1975 ?), százados 1939. 05. 01.), eredetileg lovassági százados, majd helyi alkalmazású, aki 1941 és 1943 között a müncheni főkonzulátus vezetője volt.

88 A német megszállás napján, 1944. 03. 19-én Bethlen a budai Várban tartózkodott. Március 22-én testőr őrnagyi egyenruhába öltözve katonai autón elhagyta Budapestet és a Vas megyei Gyöngyöshermán faluban keresett menedéket egy barátjánál. Május 9-e táján Lázár Károly tábornok kíséretében gépkocsival az Alföldre, Szentesre utazott, ahol néhány hétig gróf Bolza Antal vendégszeretetét élvezte. Innen június 6-a körül Kolozsvárra ment Dálnoki Veress Lajos altábornagyhoz, aki négy nappal később immár huszár ezredesi ruhába öltöztetve gépkocsin továbbmenekítette a Kolozsvár melletti Léga faluba. Július legvégén innen költözött át a Bolza család meghívására a Nógrád megyei Herecsénybe. Erdélyből visszatérve Bethlen többször látogatást tett Horthynál, alkalmanként részt vett a Koronatanács ülésein. Október elején – tartva attól, hogy a Duna-hidak várható felrobbantásával a Nyugatra vezető út bezárul – a Somogy megyei Boronkára ment. December elején sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi József egyik tanyasi vadászházában húzta meg magát, itt került orosz fogságba december 6-án. Kaposvár, Pécs, Kiskőrös, Kunszentmiklós voltak házi őrizetének színterei, 1945 áprilisában – soha vissza nem térésre – a Szovjetunióba vitték. – Vö. **Bolza Ilona:** A bujdosó gróf Bethlen István (1944) in: *Bethlen István emlékirata 1944* (szerk.: **Romsics Ignác**), (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1988), 71-93.

89 Örley Györgyné, Fényes Márta (Poklostelek, 1887. 06. 28. – New York, 1961. 02. 05.) csokaji és dengelenghi, Fényes Szabolcs (Nagyvárad, 1912. 04. 30. – Budapest, 1986. 10. 12.) zeneszerző testvére, Örley István (Nagyvárad, 1913. 04. 21. – Budapest, 1945. 01. ?) író édesanyja. Kállay Miklós volt miniszterelnök második felesége; 1947. 05. 08-án Rómában kötöttek házasságot.

17. ANGOL-AMERIKAI KAPCSOLATOK MAGYARORSZÁGON

[5. füzet, oldalszámozás nélkül]

A már fentebb tárgyalt angol-amerikai magyar összeköttetéseket következőképpen egészítem ki.

Montgomery budapesti amerikai követ és Schott követségi titkár szolgálatában állottak Erdődy Bäby[1] és Zichy Raffaela[2] grófnők (Budapest, I. Fortuna utca).

Volt férje – Petrovich Iván[3] – révén ugyancsak számtalan angliai összeköttetéssel rendelkezett gróf Dessewffy Gyuláné született Bársony Éva.

1942/1943 telén megkért Hegedűs Gyula[4] a „Magyar Nemzet" főszerkesztője, hogy egy Sztambulban élő, neki dolgozó magyar újságíró híreit rádión küldhesse a katonai attasé útján Budapestre. Bartalis Kálmán vezérkari alezredes azonban jelentést tett, hogy az illető levelező az angol hírszerzés szolgálatában áll.

Ugyancsak az angol hírszerzés alkalmazta a Berlin-Dahlem, Hüttenweg 10. sz. alatt lakó Csáky-Pallavicininét[5] – született Fanek Margitot, akinek férje révén magyarországi összeköttetései is voltak. Csáky-Pallavicininé sógornője volt az angol RAF [Royal Air Force] (légierők) Frank Beaumont nevű ezredesének.

1941/1942-ben felhozta [a] 2. vkf. osztályvezetői irodámba Czebe Aladár[6] tüzér alezredes, Bajnóczy József altábornagy vezérkari főnök helyettes parancsőrtisztje dr. Miklós László ügyvédet. Nevezett Miklós Andor[7] („Est" lapok) unokaöccse volt és adatai szerint számtalan svájci, angol ismeretséggel rendelkezett. Tőlem Svájcba szóló feladatot kapott, melyet azonban nem oldott meg kielégítően, úgyhogy a vele való kapcsolatot megszakítottam. Miklós László jelenleg, mint polgári internált a Szovjetunió 7027/1. táborában Krassno-Gorskban [Krasznogorszk] tartózkodik.

Ellenem kissé paprikás hangulatban van, mert annak idején elejtettem, és tevékenységéről az oroszokat tájékoztattam.

1940-ben felajánlotta a magyar hírszerzésnek szolgálatait az akkor Londonba készülő gróf Lónyay Károly.[8] Nevezett tőlem feladatokat kapott, melyeket meg is oldott. Hogy velünk való kapcsolatait leplezze a „Daily Express"-ben Horthy ellenes cikkeket közölt.

1939 őszén Suhay Imre nyugállományú altábornagy,[9] mint a „Pesti Hírlap" levelezője részt vett a francia kormány meghívására a „Maginot"-vonal megtekintésében. Az angol hadsereg-parancsnokságnál (Gort tábornok[10]) is járt, ott megismerte Arnold[11] és Dely vezérkari ezredeseket, akikkel Svájcon keresztül a világháború alatt összeköttetésben maradt. Suhay legutolsó címe volt: Budapest, VII. Múzeum körút 31. V. emelet. [Ujszászy megjegyzése: A következő oldal {áthúzva} lap hátlapján {áthúzva} oldalára!]

A „Légrády testvérek" lapkiadó vállalat[12] összeköttetést tartott Rothermere lorddal,[13] a „Daily Mail" konszern vezetőjével és fiával, Sir Harmsworth-tal.[14]

Pósfay László követségi titkár (külügyminisztérium közgazdasági osztály) érintkezésben maradt Svájcon át. Egy a budapesti angol követségen beosztva volt, Londonba hazatért titkára, Rosthy Forgách Ferenc[15] összeköttetésben volt a Londonban

lakó Hosszú Márton[16] festőművésszel. [Ujszászy megjegyzése: Előző lap {áthúzva oldal} lap hátoldalára {áthúzva lapjára}.]

1939 őszén megjelent nálam Barclay vezérkari alezredes,[17] budapesti angol katonai attasé. Mac Farlon [Mac Farlane] vezérkari ezredes üdvözleteit hozta Londonból és felajánlotta annak nevében az angol-magyar hírszerző együttműködést a Szovjetunió ellen. Rögtön csereanyagot is adott át ellenőrzésre, emlékezetem [szerint] az egy szovjet gyalog- és páncéloshadosztály szervezete volt. Közölte, hogy a szovjetellenes hírszerzés intenzívebbé tételére rövidesen segédet kap Black-Tyler vezérkari őrnagy személyében. Oly anyagot kért, mely a „Vörös Hadsereg" magyar határon állomásozó alakulatainak hadrendjét, szervezetét, felszerelését, elhelyezését, kiképzését tartalmazza. Ezt az anyagot Mac Farlane Utassy Loránd vezérkari alezredes, londoni magyar katonai attasé útján meg is kapta. A katonai attasék közvetítésével többször játszódott le 1941 tavaszáig kölcsönös híranyagcsere.

Black-Tyler, akinek apja az Egyesült Államok egy régebbi elnöke volt[18] és Churchill-lel szoros baráti viszonyt tartott, rövidesen beérkezett Budapestre, ahol Barclay 1940-ben történő eltávozása után angol katonai attaséként működött.

A szovjet hadseregre vonatkozólag híranyagcsere állott fenn [a] 2. vkf. osztály és az amerikai katonai hírszerző szolgálat között is. A cserét a budapesti amerikai katonai attasék, Cheedle vezérkari ezredes és Partridge[19] vezérkari százados bonyolították le.

Megemlítem, hogy az angol és magyar hírszerzés szovjetellenes viszonylatban már az 1920-as években a Sopronban tartózkodó Gundry White angol százados, 1931-[19]34-ben pedig a bécsi angol konzulátuson beosztott IS [Intelligence Service] „kapitány" [captain: százados] Kendrich[20] útján is együttműködött. Magyar részről összekötők voltak Gundry White-hez Reisner (Szentkeresztessy) Henrik[21] vezérkari százados a bécsi konzulátushoz (Kendrick százados) Hennyey Gusztáv és Silley (Siller) Antal[22] vezérkari alezredesek.

1948. augusztus 29-én. Fekete Iván

[Idegen kéztől az aláírás után: Vigyázz, kész!]

JEGYZETEK

1 ERDŐDY Bäby (?–?) grófnő, monyorókeréki és monoszlói – nincs adat.
2 ZICHY Raffaella (?–?) grófnő, zichi és vásonkeői – nincs adat.
3 Helyesen *PETROVICH* Viktor (? – ?), Dessewffy Gyula grófné, született Bársony Éva Mária Klára (Budapest, 1909. 08. 19. – ?) első férje. – Nincs adat.
4 HEGEDŰS Gyula (Szeged, 1887. 03. 22. – Budapest, 1953. 10. 09.), újságíró, szerkesztő. Liberális, legitimista irányzatú publicista, vezetőségi tagja az „Otthon" Írók és Hírlapírók körének. Előbb a *Pesti Napló* munkatársa, majd a *Budapesti Hírlap* szerkesztője. A *Magyarság* szerkesztőjeként fellépett a nácizmus és a diktatúra ellen. Részt vett a németellenes *Magyar Nemzet* megalapításában, az autóbalesetben elhunyt Pethő Sándor halála (1940. 08. 15.) után a lap felelős szerkesztője 1942-ig. 1945 után ismét a *Magyar Nemzet* főszerkesztője lett. Megalapította a *Szabad Száj* című szatirikus lapot és a *Magyar Vasárnap* című családi lapot.
5 CSÁKY-PALLAVICINÉ (?–?) grófné, született Fanek Margit.
6 Helyesen CZEBE *Elemér* (1901. 01. 18. – ?) hivatásos katonatiszt, alezredes. 1921. 08. 20-tól szolgált a Magyar Királyi Honvédségben, a tüzér fegyvernemnél. 1941–1942 között Bajnóczy József altábornagy (majd vezérezredes), a Honvéd Vezérkar főnöke helyettesének segédtisztje volt.
7 MIKLÓS Andor (Budapest, 1880. 01. 21. – Budapest, 1933. 12. 02.), újságíró, újságmágnás, az

Est-konszern tulajdonosa. Ez adta ki az *Est*, a *Pesti Napló* és a *Magyarország* című liberális lapokat. Tulajdonosa és irányítója az Atheneum Nyomdai és Irodalmi Intézetnek, a korszak legnagyobb könyv- és lapkiadójának.

8 LÓNYAY Károly (Tolna, 1886. 05. 19. – Los Angeles, 1950 [1963?]. ?), gróf, dr., nagylónyai és vásárosnaményi, szolgálaton kívüli huszárkapitány. Császári és királyi kamarás, máltai lovag. 1945 után az Egyesült Államokban telepedett le, a 20th Century Fox Filmvállalat történész kutatója volt.

9 SUHAY Imre (Szent-Hubert, 1882. 03. 01. – Budapest, 1952. 09. 13.), hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1932. 12. 01. – 1936. 11. 01. között a 3. vegyesdandár parancsnoka volt. 1937. 02. 01-jével nyugállományba helyezték. Nyugállományú évei alatt katonai szakíróként tevékenykedett (Szakály Sándor).

10 GORT, lord John Standish Surtees Prenfergast Vereker (6. viscount Gort) (London, 1886. 07. 10. – London, 1946. 03. 31.), brit tábornagy. 1937 és 1939 között birodalmi vezérkari főnök. 1939–1940-ben a franciaországi Brit Expedíciós Erők főparancsnoka, 1941–1944 között a király mellé beosztott tábornok. 1941–1942-ben Gibraltár, 1942–1944-ben Málta katonai kormányzója és főparancsnoka. 1944–1945-ben a palesztinai, majd a transzjordániai brit erők főparancsnoka.

11 ARNOLD, Allan C. (? – ?), brit katonatiszt, dandártábornok. 1939-től az isztambuli brit követség katonai attaséja és az általa létrehozott, a térségben működő brit hírszerző és biztonsági szolgálatok tevékenységét összehangoló *Inter-Service Balkan Intelligence Centre* parancsnoka.

12 LÉGRÁDY testvérek – a cég- és lapalapító Légrády (Pollák) Károly (Pest, 1834. 11. 27. – Budapest, 1903. 11. 27.) fiai: Imre (Budapest, 1868. 01. 25. – Budapest, 1932. 03. 04.), Ottó (Budapest, 1878. 09. 21. – Budapest, 1948. 07. 03.) és ifj. Károly (1871 – 1944), a Légrády Testvérek Nyomdai Műintézet társtulajdonosai. Imre 1902-ben lett a *Pesti Hírlap* főszerkesztője, az első világháború után a lapot a Revíziós Liga szolgálatába állította. Halála után Ottó – mint főszerkesztő – és ifj. Károly vezették tovább a szerkesztőséget és kiadóvállalatot. Légrády Ottó 1913-tól a Magyar Újságírók Országos Szövetségének elnöke volt.

13 ROTHERMERE lord (Harmsworth, Harold Sidney, Viscount) (Hampstead, 1858. 04. 26. – Bermuda, 1940. 11. 26), jobboldali angol politikus, lapkiadó. 1917/18-ban légügyi miniszter. Nagy-Britannia egyik legnagyobb lapkiadó vállalatának, a Northcliffe újságkonszernnek a tulajdonosa. 1927-ben lapjában, a *Daily Mail*ben kampányt indított a trianoni határok megváltoztatásáért. Mint a revíziós törekvések támogatója, nagy népszerűségnek örvendett Magyarországon.

14 Harmsworth, Esmond Cecil (1898. 05. 26 vagy 27. – 1978. 07. 12), Rothermere lord fia. A párizsi békekonferencián Lloyd George mellé volt beosztva. 1919–1923 között a brit alsóház képviselője.

15 ROSTHY-FORGÁCH Ferenc (Gács, 1892. 10. 31. – Santiago de Chile, 1957. 09. 22.) gróf, dr., barkóczi, tartalékos ulánushadnagy, nagybirtokos. Az első világháborúban közel 4 évig orosz hadifogságban volt. 1918 után a Külügyminisztérium közgazdasági osztályába beosztott követségi alkalmazott, 1928-tól a római, 1931-től a prágai követségeken teljesített szolgálatot. 1936 éa 1938 között I. osztályú követségi titkár Prágában. 1938 után ismét a Külügyminisztériumban szolgált a közgazdasági osztály helyettes vezetőjeként.

16 HOSSZÚ Márton (Balassagyarmat, 1894. 08. 27. – Hockliffe, 1953. 11. 24.), portréfestő, László Fülöp (Elek, Laub, Sir Philip [Pest, 1869. 07. 01. – London, 1937. 02. 22.]) követője. Kikeresztelkedett zsidó kereskedő család sarja, iskoláit Kolozsváron végezte. 1917-től a budapesti Képzőművészeti Főiskola növendéke. A húszas évektől sikeres portréfestő, restaurátor, oltárképek készítője Budapesten és Kolozsváron. Nagy utakat tett Spanyol- és Olaszországban, Nyugat-Európában. 1928-ban megfestette XI. Pius pápa, majd 1931-ben I. Zogu albán király arcképét. Budapestre hazatérve lengyelországi megrendelésre Bem tábornok képét festette meg, majd Báthory István portréját, amelyet 1935 tavaszán dr. Matuska (Matuska-Comáromy) Péter (Budapest, 1885. 08. 28. – ?, 1951 után), dr., tvarozsnai és felsőrásztakai, magyar követ által megnyitott varsói tárlatán mutatott be. A művész a Báthory-képet ez alkalommal Piłsudski marsallnak ajándékozta. 1936-ban Hosszú az angol királyi család meghívására Budapestről végleg Londonba költözött, megbízatásai révén magas társadalmi körökben mozgott. Lady Diana Gibb-bel kötött 1937-es házassága után fokozatosan felhagyott a festészettel, haláláig felesége birtokán, a Londontól északra fekvő Bedfordshire grófságban található Hockliffe-ben gazdálkodott.

17 BARCLAY, Walter Patrick (?, 1899. ?–?, 1946. ?), brit katonatiszt, dandártábornok. (?) és 1938 között helyettes katonai attasé Rómában, majd 1938–1940 között budapesti brit katonai attasé. 1941 és 1945 között a 156. dandár parancsnoka. 1946-ban nyugállományba vonult.

18 Amennyiben ez az Ujszászy által több ízben is említett adat helytálló, úgy valószínűleg John TYLER-ről (Greenway, 1790. 03. 29. – Richmond, 1862. 02. 18.), az Amerikai Egyesült Államok

10. elnökéről (1841–1845) van szó, aki azonban nem lehetett Black-Tyler apja, legfeljebb egyik felmenője (számos gyermeke közül az utolsó 70 éves korában született, a legtovább élő 1935-ben halt meg).

19 PARTRIDGE, Richard Clare (?, 1899. ?–? 1976. ?), amerikai katonatiszt, dandártábornok. 1940-től 1941 decemberéig vezérkari századosi, majd őrnagyi rendfokozatban az Amerikai Egyesült Államok budapesti katonai attaséja. 1942 novemberétől az észak-afrikai szövetséges erők főparancsnokságának, 1943 májusától a 15., 1943. novemberétől az 1. hadseregcsoport, 1944. májusától a VII. hadtest vezérkari főnöke volt. A háború végén megbízták a 358. gyalogezred parancsnokságának vezetésével. 1946–1949 között belgrádi katonai attasé. 1954/55-ben az 5. hadosztály megbízott tábornoka volt. 1959-ben nyugállományba vonult.

20 Helyesen *KENDRICK*, Thomas J. brit hírszerző, százados. Az 1920-as évek közepén kezdi hírszerző pályafutását. 1937 és 1938 között a bécsi brit konzulátus útlevél-ellenőrző tisztje, azaz a SIS bécsi állomásának vezetője volt. Ő fogta össze az Ausztriában, Csehszlovákiában, Lengyelországban és Magyarországon működő brit hírszerző hálózatok munkáját. 1938. augusztus 17-én a GESTAPO kémkedés miatt letartóztatta, majd kihallgatása után kiutasította a Birodalomból. Hazatérését követően a SIS londoni központjában adminisztratív feladatokat látott el, majd kihallgatótisztként szolgált.

21 Helyesen *SZENTKERESZTESY* (1922-ig Reisner) Henrik (Sopron, 1886. 07. 06. – Budapest, 1935. 05. 25.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérkari szolgálatot teljesítő alezredes. Az első világháborúban a közös hadseregben, repülőként szolgált, majd a HM VI-2. osztályhoz került, ahol a brit titkosszolgálat bécsi rezidensével tartotta az összeköttetést. 1921. 09. 01-jétől 1927-ig a HM elnöki D osztályának, majd 1928-tól az elnöki B csoport beosztott tisztje volt. 1931/32-ben a genfi leszerelési konferencián légügyi szakértő, majd 1924–1931 között a Légügyi Hivatal főnökének helyettese volt. 1933. 10. 04-ével a magyar királyi repülődandár parancsnokává nevezték ki. (A trianoni korlátozások – légierő kiépítésének tilalma – miatt beosztásának elnevezése Légügyi Hivatal kirendeltség-vezető volt (Szakály Sándor).

22 SILLEY (1935-ig Siller) Antal (Pozsony, 1887. 12. 02. – Budapest, 1951. 03. 04.), vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1924. 03. – 1928. 05. 10. között katonai szakelőadóként, majd katonai attaséként szolgált Belgrádban. Visszahívása után a HM VI-2. osztályon, illetve a 10. gyalogezrednél szolgált, majd 1929. 03. 01-jével átvette a HM Elnökség B. vezetését. 1932. 08. 01-jétől az 5. vegyesdandár parancsnokság vezérkari főnöke, 1936. 02. 01-jétől 2. gyalogsági, 1937. 08. 01-jétől pedig 1. gyalogsági parancsnoka, majd 1939. 08. 01-jétől átvette az időközben V. hadtestté átszervezett dandár parancsnokságát. 1941. 08. 01. – 1942. 02. 01. között a Legfelső Honvéd Törvényszék elnöke volt. 1942. 05. 01-jével nyugállományba helyezték. A háború után nyug- és kegydíjjogosultságát megvonták.

18. VISZONYOM ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSEM KERESZTES-FISCHER FERENCCEL

[5. füzet, oldalszámozás nélkül]

Dr. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszterrel, mint a 2. vkf. osztály vezetője ismerkedtem meg. 1939/1942-ben összeköttetést tartottam a belügyminisztérium VII. Res. Osztályával, Bór Aladár[1], Pásztóy Ámon[2] miniszteri tanácsosokkal. A belügyminiszternek fontosabb kémelhárító ügyekben személyesen referáltam.

Keresztes-Fischer egyes, a 2. vkf. kémelhárító alosztály által őrizetbe vett egyének érdekében – például Karácsony[3] Sándor, Kovács Imre, Békefi [Békeffy] László, báró Miske Jenőné – nálam több ízben interveniált. Ilyen esetekben igyekeztem a belügyminiszter óhaja érdekében a vezérkar főnökét megfelelő, kedvező döntésre bírni.

1941/1942 telén a németbarát, fasiszta érzelmű 1. vkf. (hadműveleti) osztályban sikerült a „DEF"-nek (Kuthy László vezérkari alezredes) Sombor-Schweinitzerékkel egyetemben [ifj.] Horthy István[4] kormányzóhelyettesi jelöltsége ellen folytatott röpcédula propagandát (Pajtás Gyula vezérkari ezredes[5] halála) megállapítani.

[Az] 1. vkf. osztály együttműködött ezen a téren az Albrecht[6] érdekében dolgozó nyilasokkal. Vörös János vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnök a dolgot eltussolni igyekezett. Keresztes-Fischer segítségével sikerült Szombathelyi vezérezredesnél elérni, hogy a bűnösöket kiemelte, fegyelmileg felelősségre vonta és áthelyeztette. Ez az eset szorosabbra vonta összeköttetésemet a belügyminiszterrel.

1942 januárjában Bárdossy miniszterelnök közbenjárásával Keresztes-Fischer Ferenc belügy-, Bartha Károly honvédelmi miniszterek és Szombathelyi Ferenc vezérezredes, vezérkari főnök megegyeztek abban, hogy a Bácskában, Zsablyán és Újvidéken fellépő partizánmozgalmak letörésével Feketehalmy-Czeydner Ferenc altábornagyot, a szegedi V. hadtest parancsnokát bízzák meg. E célból a Bácskában lévő összes katonai, csendőr-, rendőralakulatokat neki rendelték alá. A közigazgatási hatóságokat vele együttműködésre rendelték. Így a bekövetkező újvidéki eseményekben Keresztes-Fischert felelősség terheli.

1942. május közepén Keresztes-Fischer magához kéretett. Közölte velem, hogy Kállayval együtt engemet szemeltek ki a felállítandó Államvédelmi Központ vezetőjeként. Arra hivatkozott, hogy egy ilyen szervre szükség van, az újvidéki események megismétlődésének elkerülésére. Amikor a beosztás ellen tiltakoztam, kiemelte mérsékelt, liberális voltamat, aki a legalkalmasabb arra, hogy vezérkar német- és nyilasbarát szerveinek túlkapásait a belügyi kormányzattal összhangba mérsékelje.

Hogy kedvemet növelje, alám rendelte a belügyminisztérium VII. Res. osztályt politikai tájékoztatások terén. Ezt az alárendelést azonban Pásztóy Ámon miniszteri tanácsos és Benczúr-Ürmössy Gábor[7] miniszteri osztálytanácsos sohasem ismerték el. Nehéz volt tőlük Sombor-Schweinitzer oda beérkező helyzetjelentéseit megkapni. Keresztes-Fischer közvetlen kapcsolatait Sombor-Schweinitzerrel továbbra is megtartotta, annak tőlem függetlenül közvetlen utasításokat adott. Sombor-Schweinitzer velem szemben a jóindulatú tájékoztató szerepét játszotta.

1942. június 28-án a Belügyminisztériumban Keresztes-Fischer vezetése alatt a vezérkar főnökének részvételével értekezlet volt, mely a bácskai partizán-megmozdulásokra való tekintettel a termés betakarításának védelmével Pletthy[8] Pál altábornagyot, a szegedi V. hadtest parancsnokát bízta meg. Ismét neki rendelték alá a Bácskában lévő katonai-, csendőr-, rendőralakulatokat, utasították a vele való szoros összműködésre a közigazgatási hatóságokat. Nyomozó szervek megerősítésére a belügyminisztérium csendőr-, rendőr osztálya útjain az Államvédelmi Központ (ÁvK) intézkedett.

1942. július 1-jével megalakult a belügyminiszternek és a vezérkar főnökének alárendelt ÁvK, melynek vezetését én vettem át.

1942. szeptember végén Karády Katalinnal Kolozsvárról gépkocsin Budapestre jövet fényszűrő [nyilván fényszóró] berendezéseim elromlása miatt ellentétbe kerültem a szolnoki hídnál egy nyilas zászlóssal (ottani ügyvéd). Polgári ruhában voltam igazolványaimat nem akarta elfogadni.[9] Karádyra és rám „zsidóbérenc" megjegyzést tett, mire vele szemben igen erélyesen léptem fel. Az ügyet a parlamentben Szolnok MÉP jobboldali képviselője, Váczy György[10] ellenem szóvá akarta tenni, Keresztes-Fischer közbelépése szerelte le.

1942 novemberében a Muraközben partizánok léptek fel: felrobbantottak egy tehervonatot, mely a Rómába készülő Kállay Miklós gyorsa előtt futott. Kállay azonban az utazást az utolsó percben betegsége miatt lemondotta. A belügyminiszter a nyomozással a szombathelyi csendőr nyomozóalosztályt bízta meg.

1942/1943 telén a központi csendőrnyomozó osztály Dunakeszi-Alag központtal nyílt nyomozást hajtott végre az országszerte elterjedt „Biblia-olvasók" ügyében. Központjuk Amerikában székelt, számukra röpiratokat magyar nyelven Svájcból csempésztek be. A szervezet még az angol-amerikai hírszerzés céljait is szolgálta. Különösen el volt terjedve a Nyírségben, a Kiskunságban, Sopron, Veszprém vidékén. Tagjaival szemben egyes arcvonal parancsnokok – például 1941-ben Rakovszky György altábornagy, Felkl vezérőrnagy[11] – kíméletlen eszközöket (agyonlövetés) alkalmaztak, míg mások fegyvernélküli szolgálatra osztották be őket.

1942/1943 telén Sombor-Schweinitzer egy nyilas fekete rádióállomás ügyében nyomozott. Javaslatomra a tettesek a vkf. külön bírósága elé kerültek, mely súlyosabb büntetéseket rótt ki. Sréter Farkas[12] és Szöllőssy[13] (Naszluhác) Jenő között ezt követően lehallgatott telefonbeszélgetés hangzott el, mely nyilas uralom esetén akasztófát helyezett kilátásba [számunkra] a belügyminiszterrel egyetemben.

1943 tavaszán a soproni főispán jelentést tett, hogy Nyugat-Magyarországon Ausztriából irányítva (Kovarcz Emil[14]) nyilas fegyveres szervezkedés folyik. A kapcsolatos nyomozást az ÁvK-tól kirendelt Korondi Béla csendőr százados hajtotta végre.

Ugyancsak 1943 tavaszán Keresztes-Fischer utasítást adott a számomra, hogy Magyarország területe felett lelőtt, vagy leszállt angol-amerikai repülőket Andrássy Mihálynak Szigetvárra kell munkára kiadni. Onnan azután könnyen átszökhetnek a Dráván a partizánok által birtokolt horvát területre.

1943 nyarán a Bácskában ismét partizánmozgalmak ütötték fel a fejöket vasutak, kendergyárak, közbiztonsági személyek ellen végrehajtott merényletekkel. A belügyminiszter a vezérkar főnökével együtt ismét Platthy altábornagyot bízta meg, 1942-höz hasonlóan a szervezkedés letörésével.

Nyomozó szervek kivezénylésről Ferenczy Endre,[15] dr. Garzuly József alezredesek, Nyerges Pál százados vezetése alatt az ÁvK intézkedett. A nyomozó szervek munkáját lényegesen elősegítette Ćirić Irinej újvidéki görögkeleti püspök, Popovics Milán[16] újvidéki ügyvéd, országgyűlési képviselő, apatini Fernbach Péter újvidéki, Deák Leó

zombori, Reökh Endre [helyesen Reök Andor] szabadkai főispánok, Budánovits szabadkai származású kispesti gyógyszerész, dr. Kern Aurél nyugállományú miniszteri osztálytanácsos, Horváth Béla újverbászi cukorgyári üzemi titkár támogatása.

1943 telén és tavaszán a Muraközben is erősödtek a partizán megmozdulások. Letörésökkel a belügyminiszter – a vezérkar főnökével összhangban – Álgya-Papp Zoltán, illetve később Oszlányi Kornél vezérőrnagyokat[17] bízta meg. Erőszakosan lépett közbe Bakay altábornagy, szombathelyi hadtestparancsnok, aki a Muraköz és Vendvidék összes „megbízhatatlanoknak" nyilvánított lakosait internáltatta. A belügyminiszter és Teleki zalai főispán közbelépésére Bakay a lefogottakat rövidesen szabadlábra helyezte. A nyomozás munkáját eredményesen alátámasztotta Zadravetz[18] páter, ferencrendi szerzetes közreműködése.

1943 nyarán Horvátországból Dél-Somogyba tömegesen érkeztek magyar nemzetiségű menekültek, akiket ÁvK közreműködéssel a főispán a határment táborokban helyezett el. Ügyüket a horvát kormánnyal Balla Pál, a miniszterelnökség kisebbségi osztályában beosztott minisztertanácsos tárgyalta le. [Az] ÁvK részéről Korondi Béla csendőr százados volt kirendelve.

Álgya-Papp vezérőrnagy a csempészek és partizánok átszivárgásának meggátlására a Dráva mentén magasfeszültségű árammal töltött vezetékeket helyezett el.

1943 nyarán folyt le a „Békepárt"[19] szervezete ellen vezetett nyílt nyomozás. Keresztes-Fischer belügyminiszter az irányítással Sombor-Schweinitzer rendőrfőkapitányhelyettest bízta meg. A nyomozásban részt vett Ferenczy László csendőr alezredes is. Központja Pestszentlőrincen volt. A működés kiterjedt: Nagy-Budapest, Székesfehérvár, Rozsnyó, Kassa, Kolozsvár területére. A nyomozás munkáját értékes adatokkal támogatták, mint azt velem Sombor-Schweinitzer közölte, Bolgár Géza[20] a Carlton szállóban lakó úgynevezett „filmrendező", a „Vörös malom", „Szabotázs" propaganda filmek társszerzője, dr. Kern Aurél nyugállományú miniszteri osztálytanácsos, Horváth Vince áruló röplapterjesztő, Tóth János és Szabó Béla csepeli gyári munkások.

A nyomozás során Sombor-Schweinitzer [és] a bécsi, brünni német, a pozsonyi szlovák rendőrség között együttműködés jött létre, mely Kassán Tonhauser Pál[21] elfogásához vezetett. A nyomozás eredményéről Sombor-Schweinitzer közvetlenül tájékoztatta a belügyminisztert, aki neki ugyanezen módon adott utasításokat is.

1943 nyarán a szegedi V. hadtest 2. osztálya Mihajlović csetnik szervezkedését fedezte fel Zombor központtal. A vezérkar főnöke által elrendelt nyílt nyomozást Renkey Albert alezredes, Mészáros István őrnagy és Rakovszky [Antal dr.] Újvidéken beosztott csendőr főhadnagy vezették. Eredményként 94 fő került Kistarcsára internálásba, akiket Keresztes-Fischer Ferenc közbenjárására 1943 decemberében Szombathelyi vezérezredes szabadlábra helyezett.

1943 nyarán bemutattam Keresztes-Fischer Ferencnek Peyer Károly, szociáldemokrata képviselőnek Svájccal folytatott, az I. hadtest 2. osztálya által cenzúrázott levelezését. A belügyminiszter közölte velem, hogy Peyer neki a leveleket közvetlenül is bemutatja, azok tartalmát egymás között átbeszélik, miért is a további ellenőrzés felesleges.

1943 folyamán – főleg a „Turul" Szövetség, az „Egyedül vagyunk" című jobboldali lap – élénk propagandatevékenységet indított Karády Katalin művésznő szereplése ellen. Ezen megrendezett tüntetések vidéken – elsősorban Sopronban [és] Debrecenbe[n] – folytak le. Hírt kaptam, hogy a „hazafias ifjúság" Budapesten a „Külvárosi őrszoba" című film előadását akarja zavarni. A belügyminisztertől intézkedést kértem, mire az az előadás több hónappal való eltolását rendelte el.

A politikai rendőrség helyettes vezetőjével, Borbáth Sámuel rendőr főtanácsossal, szoros barátságot tartott Egyed Zoltán[10] publicista, aki neki több politikai felderítő tevékenységet végzett. Egyszer Karády Katalint is feljelentette Grünwald Andorral folytatott „fajgyalázás" miatt.

Ugyancsak Egyed Zoltán[22] a 2. vkf. osztály kémelhárító alosztály besúgója is volt. 1941-ben Kuthy László vezérkari alezredes „DEF" vezetőnél Karádyt kémkedéssel vádolta meg és így Hollywoodba való kiutazását megakadályozta.

1943 nyarán a csepeli Weiss Manfréd[23] üzem cső osztályában sztrájk ütött ki. A munkások az éhbérek ellen tüntettek. Facsinek Nándor [Faczinek Ferenc] alezredes, üzemi titkár az ügyet az I. hadtest kémelhárító osztály révén az ott beosztott katonai ügyésznek adta át. Utóbbi a sztrájkkal kapcsolatban mintegy 80 főt vett őrizetbe. A belügyminiszter általam a vezérkar főnökénél kieszközölte, hogy a nyomozást Sombor-Schweinitzer vegye át. Utóbbi a szociáldemokratákkal – Szeder Ferenc, Kabók Lajos,[24] Karácson Sándor – együtt megállapította, hogy „kommunista politikai sztrájk"-ról van szó, ezek segítségével őrizetbe vett 8 kommunistát, akik ellen [a] vkf. bírósága eljárást indított.

1943 nyarán a belügyminiszter magához hivatott. Utasítást adott arra, hogy Kabók Lajos szociáldemokrata képviselőt fogadjam, és kívánságát teljesítsem. Kabók előadta, hogy a miskolci és győri szociáldemokrata otthonok szabaddá tételét kéri a katonai igénybevétel alól. Intézkedésemre az otthonok – legalábbis részben – pártcélokra rendelkezésre bocsátattak.

[Az] ÁvK-hoz 1943-ban a belügyminisztertől, Fábián Bélától,[25] Sombor-Schweinitzertől számtalan panasz futott be a zsidó munkásszázadoknál folyó visszaélések miatt. Valamennyiüket bemutattam a honvédelmi miniszternek, aki az ügyeket kivizsgálásra Röder Jenő vezérőrnagy[26] zsidómunkaügyi felügyelőnek adta át. A kivizsgálás legtöbbször elkenéssel végződött.

1943 nyarán a belügyminisztériumban egy értekezlet folyt le, melyen Keresztes-Fischer Ferenc, Szombathelyi vezérezredes, a vezérkar főnöke, Kádár Gyula vezérkari ezredes, [a] 2. vkf. osztály vezetője és én vettünk részt.

Megbeszélés tárgyát képezte a segédrendőrség, segédcsendőrség megszervezése és az összes egyéb fennálló félkatonai alakulatok, például nemzetvédelmi keresztesek, frontharcosok, tűzkeresztesek, rongyos gárda feloszlatása. A belügyminiszter a segédrendőrség céljaira 5000, a segédcsendőrség részére 10 000 fő igényt jelentett be, az összes többi alakulatok megszüntetését javasolta velem együtt. Szombathelyi vezérezredes azonban kifejtette, hogy neki 5000 fő fegyveresre van szüksége. Ezeket fel akarja használni:

1) Partizánharcokra, partizánélharcosokra a Szovjetunió ellen.
2) Illegális harcos célokra a román-szerb kisebbségekkel szemben, illetve román-magyar, jugoszláv-magyar háború esetén.
3) Belső rendfenntartásra, mint a honvédség kiegészítő karhatalmi alakulatait.

A belügyminiszter Szombathelyi kívánságát elfogadta. A vezérkar főnöke a szervezéssel, felszereléssel és kiképzéssel Kádár Gyula vezérkari ezredest bízta meg. Kádár a szerv főparancsnokaként Héjjas Iványt választotta ki.

A szerv a régi „Rongyos Gárdából", a „Frontharcosok"-ból alakult. Katonai kiképzése az „orgoványi" csendőrtáborban történt. Számára fegyverzetet, felszerelést Budapest-Budafok Laneria telepen, a Bakonyban, Orgoványban és egyes csendőrőrsökön tároltak.

Ezek alkották a Szálasiék alatt fellépő „Kopjások"[27] magvát.

Mint Sombor-Schweinitzer velem közölte, 1943 folyamán számtalan feljelentés futott be a politikai rendőrséghez a következő ügyekben:

1) Baloldali színészek szervezkedése, összejövetelei (Gobbi Hilda,[28] Major Tamás[29] stb.). Feljelentők voltak: Kiss Ferenc,[30] Páger Antal,[31] Kelly Anna,[32] Muráti Lilly.[33] Nagyon kétségesen viselkedtek ezen a téren Tolnay Klári,[34] Turay Ida.[35]
2) A filmgyárakban, szakmában folyó baloldali mozgalmak. Feljelentők: Bingerth János,[36] a Hunnia filmgyár igazgatója, Zsabka Kálmán, Bolgár Géza filmrendezők.
3) A mozisok körében fennálló baloldali szervezkedések. Feljelentők: Szentirmay Félix,[37] Lajtos Elemér.
4) A polgári ifjúság között fellépő baloldali mozgalmak. Feljelentők: ifj. Wilheim Károly (vele az ÁvK részéről Merkly Antal ezredes állott összeköttetésben); Elefantovics (?) a Moulin Rouge mulató egyik főpincére. Ifj. Wilheim Károlynak törökországi összeköttetései is voltak.

1943 nyarán nyomozás folyt Sütő, nyilas vezér eszéki szervezkedése és jobboldali lapterjesztése ügyében. A nyomozást dr. Marty János rendőrkapitány,[38] a gyékényesi határszéli kirendeltség vezetője irányította. Itt kitérek dr. Marty János személyére iszákos, furfangos, középtehetségű ember, aki szolgálatait pénz ellenében mindenki rendelkezésére bocsátotta. Jelentéseiben sok volt a fantázia és a hozzáköltés, úgyhogy azokat nem lehetett készpénznek venni. Többek között egyszer azt jelentette, hogy Titóval Dalmáciában személyesen tárgyalt. Összeköttetésben állott a horvát usztasákkal, a zágrábi belügyminisztérium közrendészeti osztályának vezetőjével, a zágrábi Abwehrstelle vezetőjével, a „Gestapo" kirendeltségnél egy ott beosztott bécsi újságíróval (Kléner [Klener] ?). Voltak egyéb német barátai is, úgyhogy nemzetiszocialista pártügyekben általában jó tájékozottsággal bírt.

Martynál megbízhatóbb és használhatóbb ember volt a hegyeshalmi határszéli rendőrkirendeltség vezetője, dr. Nagy Geyza kapitány.[39] Bécs környékén és az osztrák-magyar határon kiválóan működő hírszerző hálózattal bírt, a Belügyminisztérium VII. Res. osztályához befutó jelentések értéket képviseltek.

Az ÁvK még összeköttetésben állott Meskó Arisztid tanácsossal, az ungvári határszéli rendőrkapitányság vezetőjével. Meskó határszéli rendőrkirendeltségeivel – Fenyvesvölgy, Ökörmező, Kőrösmező – részt vett a szovjetellenes aktív katonapolitikai hírszerzésben, Kárpátalja kémelhárító és nemzetvédelmi szolgálatában. Ügynökei közül ismertebbek egy drohobiczyi Kanustyák Mihály Kőrösmező környéki csempész, egy Ortutay[40] nevű lelkész, Hosszúmezőn egy nyugállományú cseh pénzügyőr. Meskót támogatta tevékenységében dr. Nagy Kálmán, kárpátaljai főszolgabíró. Meskó politikailag mérsékelt, szorgalmas, közepes tehetségű ember volt, aki az ungvári hadtest 2. osztályának vezetőjével, Osváth István ezredessel szorosan együttműködött.

Meg kell még itt emlékeznem Homonnay Tivadar[41] Budapest főpolgármesterével és Bíró (Buchberger) József[42] MÉP képviselő, „MATEOSZ" [Magyar Teherfuvarozók Országos Szövetsége] elnökkel való viszonyomról.

Homonnayhoz baráti viszony fűzött. Ő többször közvetlenül tájékoztatott Budapest székesfőváros politikai viszonyairól. Többször megemlítette, hogy a szociáldemokraták – Peyer Károly – őt bensőleg támogatják a kommunisták ellenes küzdelemben. Homonnay maga klerikális érzelmű, a papsággal (veszprémi püspök) szoros baráti viszonyt tartó ember volt.

Bíró (Buchberger) József nyugállományú ezredest, országgyűlési képviselőt még 1921-ből a bécsi magyar követség „S" (sajtó) csoportjában való tevékenységem idejéből

ismerem. Ő akkor a vezérkar baloldali elemeket üldöző Siménfalvy csoportjának bécsi kirendeltje volt. Vele együtt dolgozott a volt gárdapalotában (VII Museumstrasse 7) egy Batisz [Endre] nevű tartalékos hadnagy. Bíró később, mint Gömbös bizalmi embere dolgozott Bécsben, a 20-as évek végén hazajött, Gömbös-párti képviselő lett. 1939/1942-ben Bíró többször felkereste a vezérkar főnökét, „Josef" álnéven adott le igen tendenciózus jelentéseket a németországi viszonyokról. Sokszor utazott ki [a] III. Birodalomba, ahonnan fellengzős, németbarát hírekkel és háborús tervekkel tért vissza. A vezérkar főnöke Bíró jelentéseit nékem adta át kiértékelésre.

ÁvK vezetői beosztásom alatt Bíró olykor felkeresett és német propaganda híreket igyekezett nálam elhelyezni. Rajtok Keresztes-Fischer belügyminiszter csak mosolygott.

1942/1943 telén Homonnayval együtt Bíró eltávolítását terveztük a „MATEOSZ" éléről. Helyébe szánt jelöltünk Török Kálmán nyugállományú vezérőrnagy[43] volt. Bíró azonban erősen tartotta magát. Politikailag mögötte állott a MÉP jobboldala.

1943 nyarán tájékoztatott Kádár Gyula vezérkari ezredes, 2. vkf. osztályvezető, hogy német párttervek állanak fenn Magyarország katonai megszállását illetően. Ok az, hogy a III. Birodalom vezetőségének Kállay kormányzata nem eléggé megbízható. Több magyar katonai erőt kíván a frontra, a Kárpátok védelmét nem látja jó kézben, gazdaságilag intenzívebben akarja kihasználni hazánkat, [a] baloldali politikai pártokat és zsidókat „ártalmatlanokká" óhajtja tenni. Így – folytatta Kádár – a pozsonyi „Gestapo" vezető összeköttetést keresett Kéri Kálmán vezérkari alezredes,[44] ottani magyar katonai attaséhoz, rá akarta bírni, hogy a tisztikar megszervezését e puccsra készítse elő. Kéri színleg vállalta a dolgot, azonban jelentést tett Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnöknek. Mikor Kéri végleg visszatért Budapestre Pozsonyból, „Gestapo" körök, Albrecht (főherceg), Ruszkay (Ranzenberger) Jenő kerestek vele érintkezést. Albrecht vadászatra is meghívta, közölte vele, hogy Ruszkay, Baky, Endre László,[45] Imrédy, László Dezső és Vörös János vezérőrnagyok szisztematikusan dolgoznak a megszállás előkészítésén. Ő maga (tudniillik Albrecht) szívesen vállalja a „Kormányzó-Gauleiter" szerepét. (Különben az Albrecht féle vadászatok zsákmányának nagy része ajándékként Hitler és Himmler[46] asztalára került.) Idővel azonban e körök bizalma Kériben megszűnt, elejtették.

A német megszállás előkészítését célozta dr. Veesenmayer[47] balkáni és magyarországi tanulmányútja 1943 őszén. Keresztes-Fischer belügy- és Ghyczy Jenő külügyminiszterek utasítást adtak általam Sombor-Schweinitzernek Veesenmayer érintkezéseinek megfigyeltetésére. Ez megállapította, hogy Veesenmayer nemcsak jobboldali körökkel – Imrédy, Jaross, Ruszkay (Ranzenberger), Szentirmay Félix, Baky, Endre László, Albrecht – hanem legitimistákkal és gróf Bethlen Istvánnal is tárgyalt. Sombor-Schweinitzer Veesenmayer budapesti látogatását „harmlos"-nak [ártalmatlannak] minősítette.

1943/1944 telén inkognitóban átutazott a Balkánról jövet Budapesten dr. Kaltenbrunner[18] német SS-főcsoportvezető és rendőr altábornagy. Semmiféle hivatalos közeggel nem érintkezett, látogatását titokban tartotta, a német megszállás ügyében tárgyalt – mint azt Sombor-Schweinitzer a belügyminiszternek jelentette – Ruszkay (Ranzenberger) Jenővel, Baky Lászlóval, Endre Lászlóval, Imrédy Bélával és Basch Ferenccel,[49] a „Volksbund"[50] vezetőjével. Ezután a belügyminiszter is komolyan kezdett foglalkozni a német megszállás terveinek felderítésével. Megállapította, hogy azok eléggé előrehaladottak. A német követség tagjainak, a Budapesten élő „turisták"[nak], katonák[nak] száma nőtt, az ipari vezető befolyás – „Minerva" bank,

„Nivea" – „Beiersdorf", Braun Ottó – Szentirmay üzem stb. – emelkedett, a „Volksbund" alakulatai fegyvert kaptak. Keresztes-Fischer jelenlétemben fogadta dr. Basch Ferencet, felszólította őt, hogy a fegyvereket adják le, a további felszerelést szűntessék be. Basch letagadta a fegyverkezést, annak elrejtéséről gondoskodott. Különben is a „Volksbund"-dal egy követ fújt a Faragho Gábor altábornagy vezette csendőrség. Úgy tartott házkutatásokat, hogy semmit sem talált.

Keresztes-Fischer intézkedett a német előkészületek megállapításaira Somborra-Schweinitzer, dr. Nagy Geyza útján, a Dunántúlon a központba jelentő rádióhálózat felállítását rendelte el. Dr. Kern Aurél, mint németellenes főbizalmi egyén a Bácska-, Baranyában akcióba lépett.

Keresztes-Fischer 1942/1943 folyamán alábbi kérdésekben tájékoztatott:

1) Közölte velem, hogy kapcsolatokat tart a szociáldemokrata párttal. Úgy gondolta, hogy a szövetségesek győzelme esetén ez a párt van a politikai vezetésre hivatva. Emellett a szociáldemokraták – mint mondotta – támogatják őt a kommunisták ellenes harcban, így: Peyer Károly, Szeder Ferenc, Kéthly Anna,[51] Kabók Lajos.
2) Állandó érintkezésben és összműködésben van a kisgazdapárttal, melynek angol-amerikai összeköttetéseit nagyra becsülte. A pártot szintén alkalmasnak tartotta szövetséges győzelem esetén egy kormánykoalícióban való részvételre. A kisgazdákat ezen esetben a „MÉP" baloldalával kívánta megerősíteni. Összeköttetésben volt többek között Tildy Zoltán, P. Varga Béla, Nagy Ferenc,[52] Sulyok Dezső,[53] Hegymegi Kiss Pál[54] tagokkal. Vasváryval,[55] mint volt debreceni polgármesterrel, nézeteltérései akadtak. Keresztes-Fischer bízott Eckhardt Tibor megbízatásának sikerében. Egy ízben megemlítette nekem, hogy Nagy Ferenc a „Magyar Közösség" szervezete tagja. Ugyancsak számított a kisgazdapárt legnagyobb részével kommunistaellenes vonatkozásban, miután az ténylegesen is ily irányú tevékenységet fejtett ki. P. Varga Béla, Nagy Ferenc, Sulyok Dezső több ízben biztosították Keresztes-Fischert a kommunisták ellen viselt közös harcban való közreműködésökről. Ezek részt vettek a kommunista ellenes felderítő tevékenységben is.
3) Lekicsinyelte és súlytalannak tartotta Bartha Albert[56] Kereszténydemokrata néppártját.
4) Rendkívül nagyra becsülte gróf Bethlen István, Rassay Károly képességeit és külföldi összeköttetéseit.
5) Úgy tudta, hogy P. Varga Béla, de Magasházy László képviselő is, a Magyarországba menekült lengyelek útján állandó érintkezést tart Mikołajczyk lengyel parasztpárti vezetővel. Sőt egy ízben oda tájékoztatott, hogy P. Varga Béla és Magasházy Mikołajczykot 1943 őszén Baracskára várják.
   Keresztes-Fischer bízott az ország angol-amerikai megszállásában és e módon szívesen látta P. Varga Béla azon tervét, hogy az angolszászok élén az „Anders"-féle Közel-Keleten tartózkodó lengyel hadsereg vonuljon be hazánkba.
6) 1943 folyamán egyszer megemlítettem neki, hogy Hegedűs Gyuláéknál megismertem P. Balogh István[57] szeged-alsóközponti plébánost. Keresztes-Fischer óva intett a páterrel való barátkozás folytatásától. Baloghot ravasz, furfangos, igen eszes, de nem egyenes embernek mondotta. Megemlítette, hogy Tukács főispán fekete vágások, a fővárosba való intenzív élelmiszercsempészet miatt eljárást folytat ellene.

1943 őszén Keresztes-Fischer magához hívatott. Ott találtam nála Szeder Ferencet, aki Józsa Béla elhalálozása ügyében kért vizsgálatot. Annak végrehajtásával Kudar Lajos csendőr [al]ezredest, ÁvK vezetőhelyettest bíztam meg. Kudar megállapította, hogy Józsa Bélát a „Békepárt" ellenes nyomozás során Sombor-Schweinitzer Kolozsvárra kirendelt különintézménye [nyilván különítménye] tartóztatta le. Józsa már őrizetbe vétele előtt illegalitásban élt, bujdosott – közben testileg legyengült – őrizetbe vétele után éhségsztrájkot kezdett. Ilyen helyzetben érte egy kétoldali tüdőgyulladás. Beszállították a kolozsvári katonai helyőrségi kórházba, ahol mesterséges táplálásban részesítették és betegsége ellen kezelték. Az ápolás azonban nem használt, a kórházban 1943 novemberében meghalt.[58]

1943 őszén néhány baloldali megmozdulás mutatkozott a „Hangyán" belöl. Ezeket csakhamar megállapította és leszerelte dr. Wünscher Frigyes[59] vezérigazgató, Szombathelyi Béla tartalékos főhadnagy üzemi titkár és Zirner János csoportvezető segélyével.

1943/1944 telén Szeder Ferenc képviselő felkérte a belügyminisztert, hogy néhány a „Gestapo" által üldözött jugoszláv szociáldemokratának tegye lehetővé a Belgrádból Magyarországba való menekülését. Szeder fényképeiket, tartózkodási helyeiket, a velök leendő kapcsolat felvételének lehetőségét is megadta. Keresztes-Fischer Szeder jelenlétében hívatott és a feladat végrehajtásával engem bízott meg. Közöttük volt – emlékezetem szerint – egy Miloradovics [Miloradović] nevű egyén is. Számukra hamis útleveleket állítattam ki. Budapestre való felhozatalukat, a jugoszláv-magyar országhatáron átcsempészésöket Kudar Lajos csendőr [al]ezredes eszközölte.

1942/1944-ben az ÁvK-hoz tartozva, azonban attól függetlenül végzett közéleti és közszállítási visszaélések ügyében dr. Meggyesy Lajos ügyész-nyomozó megállapításokat. Meggyesy – állítása szerint – csupán az igazságügyi miniszternek volt alárendelve és főleg csendőrnyomozókkal dolgozott. Emlékezetem szerint nyomozásokat végzett a pápai repülőtér – a sátoraljaújhelyi liszt –, az Erdélyben készült erődítési panamák Bajor (Bayer) Ferenc nyugállományú vezérőrnagy, Újvidék város volt katonai parancsnoka visszaélési ügyeiben. A belügyminiszterrel és Kudar Lajos csendőrezredessel[60] együtt megállapítottuk, hogy Meggyesy erősen jobboldali érzelmű, aki Imrédyékkel tart összeköttetést. Ezt rábizonyítani azonban nem sikerült, mindenesetre 1944 tavaszán eltávolításán dolgoztunk.

1943-ban erős támadások indultak meg dr. Jurca Fláviusz máramarosszigeti MÉP főispán ellen. A jobboldal azt vette zokon tőle, hogy a román uralom alatt is szerepelt, egy fénykép körözött [köröztetett], mely Jurcát az egyik román nemzeti ünnep felvonulásán mutatta. Keresztes-Fischer teljes mértékben exponálta magát Jurca mellett és számára a főispáni széket megmentette.

Még 1942/1943-ban azonban elejtette a belügyminiszter Újvidék főispánját, apatini Fernbach Pétert, aki Imrédyékkel fúvott egy követ.

Keresztes-Fischer ugyancsak exponálta magát az úgynevezett „román felkelők" ügyében, akik számára a IX. hadtest 2. osztályának jelentése alapján Dél-Erdélyből fegyvereket is csempésztek be. Számukra enyhébb büntetést kért. Hasonlóképpen közbenjárt Szombathelyi vezérezredesnél Tonhauser Pál büntetésének mérséklése érdekében.

1943/1944 telén játszódott le az újvidéki mészárlások résztvevőinek bírósági tárgyalása. A belügyminiszter javasolta Szombathelyinek a főbb bűnösök előzetes őrizetbe vételét. A vezérkar főnöke ezt tenni elmulasztotta, a „tiszti becsületre, esküre" hivatkozott. Az események Keresztes-Fischernek adtak igazat. Feltehető, hogy Szombathelyi ezen eljárásával a tetteseknek az elmenekülést lehetővé akarta tenni.

A szökevények után való nyomozást a központi csendőr nyomozó osztály – Faragho Gábor altábornagy bizalmas utasítására – egyenesen szabotálta. A szökés részleteit Sombor-Schweinitzer állapította meg. Ezek szerint a szökést Albrecht főherceg, Ruszkay (Ranzenberger) és Baky László készítették elő. Albrecht utasította egyik magyaróvári intézőjét, hogy [a] szökést és határátlépést egy Ausztriával szomszédos birtok részén rendezze meg. A „Gestapo" hatóságokat a fogadásra Ruszkay (Ranzenberger) Jenő értesítette.

[A] három szökevény – Feketehalmy-Czeydner, Grassy és Deák – Albrecht gépkocsiján utazott le Pápán keresztül Csornára. Ott éjjelezett. Grassy szokása szerint italos volt és nagyon félt. Onnan gépkocsin Albrecht tekintetbe jövő birtokára mentek, ahol [a] fent említett intéző a határszélen fiákeren fogadta őket. Az osztrák határon már diadalkapuval várta a „Gestapo" a szökevényeket. Bécsbe mentek, ahol Zöldi csendőr százados is csatlakozott hozzájuk.

Valamennyien – rangjoknak megfelelően – Gestapo beosztást[61] kaptak. Bécsből Berlinbe utaztak, ahol Himmlernél jelentkeztek. Feketehalmy-Czeydner naplója Hoffmann Sándor,[62] volt berlini magyar követ birtokába került; 1946 tavaszán, amikor a 27/1. tábor kórházában Krasznogorszkban együtt feküdtem vele, még birtokolta.

Albrecht ellen a „főudvarnagyi bíróság" tessék-lássék eljárást indított bűnpártolás címén. A közben elítélt újvidéki mészárlókat a német bevonulók szabadlábra helyezték Bajor Ferenc vezérőrnaggyal együtt.

A belügyminiszter közbenjárására Szombathelyi vezérezredes, a vezérkar főnöke 1943. december 6-án – Miklós napkor – szabadlábra helyezett 21 ukránt. Ezen eljárás dr. Brascsajkó Gyula, huszti ügyvéd, volt kárpátaljai miniszter közvetítésével a Bandera ukránokhoz való közeledést célozta.

Még 1943 augusztusában jelentés érkezett a kárpátaljai kormányzóságtól, hogy Huszt környékén partizánok szállottak le ejtőernyővel, a nekik szánt rádiókészülékeket részben megtalálták. A partizánokat szorgos kutatás dacára sem fedezték fel, míg 1943 decemberében Garbó (?) [talán Gázló/Zabroda] község (Huszttól 20 km-re északkeletre)] jegyzője róluk konkrét jelentést nem tett Halász Gyulának, a kormányzóságon beosztott miniszteri tanácsosnak. Ennek útmutatásai révén megindult nyomozás (vezette az ungvári csendőr nyomozóalosztály) megállapította, hogy a partizánok között egy szovjet őrnagy és rádiótávírász is tartózkodik, akik Huszt környékén élénk szervező tevékenységbe kezdtek, sőt egy tanítónő és egy postakezelőnő útján a csepeli Weiss Manfréd művekhez is bejutottak. A partizánvezetők 1944. január 6-án gyűltek össze megbeszélésre egy huszti házban. A ház gazdája azonban előzetesen elárulta őket az ungvári csendőr nyomozóalosztályon. Véres tűzharc fejlődött ki, melynek nyomán a szovjet őrnagy és a rádiótávírász meghaltak.

1944. február közepén a belügyminiszter és a vezérkar főnöke értekezletre jöttek össze. Az értekezlet tárgya volt Kárpátalján – tekintettel a közelgő Vörös Hadseregre – katonai és belpolitikai intézkedéseket foganatosítani. Elhatározták, hogy az ungvári [24. gyalog-] hadosztályt és Kárpátalja helyőrségeit mozgósítják, ezen alakulatok a határszéli erődítéseket megszállják. Továbbá, hogy ott a csendőr-rendőr szerveket megerősítik, a lakosság „megbízhatatlan" részét az ország belsejébe áttelepítik. Mindezen kérdések megoldására Kárpátalja kormányzója [helyesen kormányzói biztosa], Tomcsányi Vilmos Pál[63] mellett egy katonai szaktanácsadót állítanak be Álgya-Papp Zoltán vezérőrnagy személyében. A fokozott kémelhárítás irányítását pedig a közben Budapestre helyezett Osváth István ezredesre bízzák.

1944. március elején napokig betegen feküdtem lakásomon. Közben Kádár Gyula vezérkari ezredes, Sombor-Schweinitzer tájékoztattak a Nyugat-Magyarország határán lefolyó német csapatösszevonásokról. Egy napon felkeltem, tájékozódtam, a belügyminiszternek és a vezérkar főnökének a dunántúli hadtestek mozgósítására tettünk Kádár vezérkari ezredessel egyetemben javaslatot. Horthy és Kállay azonban a mozgósítás ellen foglaltak állást. A német véderő attasé, Fütterer altábornagy útján kérdést intéztettek Szombathelyivel a főhadiszálláshoz, hogy a koncentráció minő célokat szolgál? A válasz napokig késett, míg 1944. március 16-án hivatalosan közölte Fütterer altábornagy a vezérkar főnökével: „A német véderő főparancsnokság fel van háborodva azon a feltevésen, miszerint a csapatösszevonások Magyarország ellen irányulnának. Csupán egy központiasan fekvő tartalék képzését szolgálják, mely szükség esetén Dél, Dél-kelet és Kelet felé bevethető."

1944. március 18-áról 19-ére virradó éjjel jelentések érkeztek be – főleg a MÁV-tól –, hogy német csapatok[at] raknak ki Budaörs [valójában Bicske] területén. Keresztes-Fischerrel együtt a MÁV igazgatóság épületébe mentünk, hogy a híreket ellenőrizzük, majd a miniszterelnökségre siettünk, ahol egy hevenyészett tanácskozáson vettünk részt. Keresztes-Fischer akkor előttem adott utasítást Sombor-Schweinitzernek egy rádióleadó-állomás megsemmisítésére. Hogy az minő célokat szolgált, nem tudom.

1944. március 19-én délelőtt a Belügyminisztériumban olyan ügydarabokat semmisítettünk meg, melyek német vonatkozásba kompromittálók lehettek volna. Keresztes-Fischer részt vett a Kállay kormány utolsó ülésén, mely a lemondást és az ügyek vezetésével az adminisztratív államtitkárok megbízását határozta el. Keresztes-Fischertől 1944. március 19-én 15 óra tájban búcsúztam. Keserű humorral jegyezte meg, hogy Antal István nemzetvédelmi és propaganda-miniszter krokodilkönnyekkel ölelte meg ezen szavakkal: „Szegény Feri bácsi most mi lesz veled?". Éppen Antal tette ezt, aki Reményi-Schneller,[64] Szász Lajos[65] kollégáival egyetemben már hazamosabb idő óta a németek szolgálatában állott és azoknak a minisztertanácsok határozatainak jegyzőkönyvét is megküldötte.

Keresztes-Fischer „Legyetek férfiak!" szavakkal búcsúzott.

Keresztes-Fischer Ferenc liberális gondolkodású, igen szorgalmas munkás, erélyes belügyminiszter volt. Magas intelligenciával, gyors ítélőképességgel, jó emberismerettel rendelkezett. Abszolút német-, nyilas-, és kommunistaellenes beállítottsággal bírt. Munkatársai mellett kitartott, azokat mindenben támogatta. A szociáldemokrata párt egyes vezetőivel kommunistaellenes összműködésben állott. Házas élete nem volt kifogástalan, amennyiben bizalmas viszony fűzte Steller Éva gépírónőjéhez.

A Belügyminisztériumban kedvenc emberei voltak, akikben teljesen megbízott, Sombor-Schweinitzer József rendőrfőkapitány-helyettes, Osváth István[66] miniszteri osztályfőnök, az elnöki osztály vezetője, Horváth Béla, Tomcsányi államtitkárok, Benczúr-Ürmössy Gábor miniszteri osztálytanácsos, Vásárhelyi János miniszteri titkár.

1948. augusztus hó 30-án.

Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Helyesen *BOÓR* Aladár (?–?), dr., miniszteri tanácsos, 1940-ben a Belügyminisztériumban miniszteri osztályfőnök. – nincs adat.

2 PÁSZTÓY (Polster) Ámon (Vöckond, 1892. 10. 17. – Budapest, 1949. 08. 10.) dr., miniszteri tanácsos. 1920-tól a BM közbiztonsági osztályán a határrendészeti ügyek előadója. 1931-től a KEOKH helyettes-, 1938. 07. 01-jétől 1941. 07. 01-jéig vezetője, majd a BM VII. (közbiztonsági) osztályának vezetője. 1944 júliusában nyugdíjazták, 1944 novemberében a nyilasok letartóztatták, Sopronkőhidára vitték, 1945 februárjában szabadon engedték. 1945. 06. 04-én letartóztatták, 1946. 01. 09-én szabadlábra helyezték. 1948. 01. 05-én ismét letartóztatták, a Népbíróság 1948. 05. 19-én halálra ítélte, majd a NOT új ítélethozatali utasítása után új eljárásban 1949. 05. 28-án ismételten halálra ítélték. Kivégezték.

3 Helyesen: *KARÁCSON* (eredetileg Karácsony) Sándor (Debrecen [?], 1892. ? – Budapest, 1945. 01. 07.) szociáldemokrata politikus, a Vasas Szakszervezet egyik vezetője. 1935-től az MSZDP vezetőségének pót-, 1939-től a német megszállásig rendes tagja. 1944. 10. 15-e után részt vett a vasasszakszervezetek által szervezett szabotázsakciókban. Nem vonult illegalitásba. A nyilasok november 28-án elfogták, s több heti fogva tartás után Kabók Lajossal és másokkal együtt agyonlőtték. Vö. **Gábor Róbert:** *Az igazi szociáldemokrácia. Küzdelem a fasizmus és kommunizmus ellen 1944–1948*, (Budapest: Századvég Kiadó, 1998), 38.

4 HORTHY István (Pola, 1904. 12. 09. – Ilovszkoje, 1942. 08. 20.), vitéz nemes nagybányai, mérnök, a kormányzó idősebbik fia. A császári és királyi haditengerészethez készült, de az Akadémia 1918-as feloszlatása miatt tanulmányait végül is abba kellett hagynia. 1928-ban gépészmérnöki oklevelet szerzett a Budapesti Műegyetemen. 1929-ben a csepeli repülőgépgyárban helyezkedett el, majd egy évig az Egyesült Államokban, a Ford Műveknél volt tanulmányúton. Hazatérve a MÁVAG főmérnöke (tagja a legendás 424-es mozdony tervezőgárdájának), majd vezérigazgató-helyettese, 1938-tól pedig vezérigazgatója lett. Ugyanebben az évben a Magyar Aero Szövetség, illetőleg a Horthy Miklós Nemzeti Repülőalap elnökévé választották. 1940. 04. 27-én feleségül vette Edelsheim-Gyulai Ilona grófnőt. 1940. 06. 01-jétől a MÁV Igazgatóságának elnöke, novembertől a felsőház tagja. 1941. 07. 04-én államtitkári címet kapott. 1942. 02. 19-én az országgyűlés közfelkiáltással kormányzóhelyettessé választotta. 1942. 07. 03-án mint tartalékos repülőfőhadnagy megkezdte frontszolgálatát az 1/1. repülőszázadban. 25. bevetésén gépével lezuhant és szörnyethalt.

5 PAJTÁS Gyula (Nagylak, 1894. 09. 17. – Komárom, 1942. 01. 27.), hivatásos katonatiszt, vezérkari *ezredes*. 1930. 07. 15. – 1932. 08. 01. között a HM VI–1. (rejtett 1. vkf. [hadműveleti]) osztály beosztott tisztje volt, majd a Hadiakadémián tanított hadtörténelmet. 1936. 05. 01-jétől a Honvéd Vezérkar Főnökének szárnysegéde. 1937. 05. 01-jével kinevezték a 7/k vkf. osztály vezetőjévé. 1941. 08. 01-jétől haláláig a 6. gyalogdandár parancsnoka volt. A Nyilaskeresztes Párt röpirataiban (szövegüket lásd in: **Saly Dezső:** *Szigorúan bizalmas. Fekete könyv: 1939–1944*, [Budapest: Anonymus, 1945], 478-483) – keresztnév nélkül – Pajtás vezérkari *alezredest* említik. A hadseregben ebben az időben egy másik Pajtás nevű tiszt is szolgált, aki nem volt vezérkari tiszt, de a kérdéses időben tényleg *alezredes* volt. Ő viszont nem halt meg 1942-ben: Pajtás *Ernő* (Miskolc, 1896. 10. 25. – Grabenstätt/NSzK, 1950. 12. 05.), bankói, hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1937-től 1943-ig a koronaőrséghez beosztott tiszt, 1943. 01. 01-jétől a koronaőrség parancsnoka. 1944 végén a korona kíséretében őrizve elhagyta Magyarországot. 1993. 08. 20-tól posztumusz vezérőrnagy.

6 ALBRECHT (Albert) főherceg (magyar királyi herceg) (Weilburg bei Baden, 1897. 06. 24. – Buenos Aires, 1955. 07. 23.), földbirtokos, politikus. 1925-ben a Társadalmi Egyesületek Szövetsége (TESZ) elnökévé választották, de 1926-ban a frankhamisítási perben játszott szerepe miatt meg kellett válnia elnöki tisztétől. 1927-ben a Habsburg-Lotaringiai család teljes jogú tagjaként kerülhetett be a Magyar Országgyűlés felsőházába. Rokonszenvezett a szabad királyválasztókkal, akik egy időben királyjelöltjükként tekintettek rá. 1930-ban rangon alul házasodott, ezért – a család házi törvénye szerint – utódait a főhercegi cím már nem illette meg. Hitler 1933-as hatalomra kerülése után nácibarát, a szélsőjobboldali irányzatok támogatója lett. Baráti kapcsolatokat épített ki a Harmadik Birodalom politikai elitjével, különösen Himmler körével, a háború alatt az SS beszervezett kapcsolataként működött. 1944 januárjában közreműködött az újvidéki felelősök megszöktetésében. Az Imrédy vezette Magyar Megújulás Pártja (MMP) lehetséges kormányzójelöltjének tekintette, ám a német megszállás után, Sztójay miniszterelnöki kinevezésével ez meghiúsult. Habsburg Albert továbbra is aspirált a kormányzói méltóságra, s titkon remélte, hogy Szálasiék ebben támogatni fogják. 1944 novemberében a Nemzetvezetői tisztség létrehozása e reményeket újfent szétoszlatta. A Vörös Hadsereg elől 1945-ben Ausztriába menekült, majd Argentínába emigrált, ahol nem vállalt több közéleti szerepet.

7 BENCZÚR-ÜRMÖSSY Gábor (?–?), miniszteri osztálytanácsos – nincs adat.

8 Helyesen *PLATTHY* Pál (Breznóbánya, 1891. 11. 23. – Budapest, 1977. 03. 10.), nemes túróczdivéki és nagypalugyai, hivatásos katonatiszt, a háború után vezérezredes. 1935. 08. 01-jétől a 6. kerékpáros zászlóalj parancsnoka. 1936. 10. 01. – 1938. 02. 01. között a 3. határőrkerület parancsnokhelyettese. Ezután átmenetileg a gépkocsizó csapatokhoz került, majd 1938. 08. 01-jével átvette a 9. gyalogezred parancsnokságát. 1940. 03. 01-jén a 13. gyalogdandár parancsnokává nevezték ki. 1942. 04. 15. – 1943. 01. között a 15. könnyűhadosztály, majd a szegedi V. hadtest parancsnoka. 1944. 09. 01-jével nyugállományba került. 1945. 02. 20-án az új honvédség tisztjeként reaktiválták, 03. 24-én „igazolt"-tá nyilvánították. 1946. 02. 20-ig az 1. honvéd kerület parancsnoka, majd a honvédség felügyelője. 1948. 01. 01-jével nyugállományba helyezték.

9 A történet így nehezen hihető. Hogy a zászlós (civilben ügyvéd) nem kedvelte Karádyt, az rendben van. Hogy a későbbi – Ujszászy által is említett – tervezett interpelláció kapcsán kiderültek a zászlós szélsőjobboldali nézetei – hiszen 1942 szeptemberében a nyilasok még nem hordanak karszalagot –, az is elfogadható. De hogy egy (tartalékos) zászlós feljebbvalójával szemben, látva annak szolgálati igazolványát, így viselkedjék, az nem bátorság, hanem botorság!

10 VÁCZY György (Szolnok, 1893. ?–?) dr., vitéz, ügyvéd, földbirtokos. 1919–1920-ban a Nemzeti Hadsereg tagja, a MOVE társelnöke, a Baross Szövetség alelnöke, a TESZ vármegyei szövetség elnöke, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye tb. főügyésze, 1939-től Szolnok országgyűlési képviselője (MÉP).

11 FELKL Jenő (Sopron, 1889. 07. 14. – Pécs, 1965. 09. 28.), hivatásos katonatiszt, címzetes altábornagy. 1937-től a 4. határőrkerület (1939. 01. 23-tól határvadász dandár) parancsnoka. Innen 1940. 12. 01-jével az 1. hegyi dandár, majd 1941. 10. 01-jével a 10. gyalogdandár (később könnyűhadosztály) parancsnoki beosztásába helyezték át. Amikor alakulatát a 2. hadsereg alárendeltségében kivezényelték a keleti frontra, Felklt felmentették (a 10. könnyűhadosztály parancsnoka Tanító Béla ezredes lett) és 1942. 05. 01-jével kinevezték a 4. honvédkerület parancsnokává. 1943. 02. 01-jével nyugállományba vonult. 1948. 12. 09-én a HM állandó igazoló bizottsága „rendfokozatát meghagyta".

12 SRÉTER Farkas (Zombor, 1905. ? – ?), tisztviselő. 1945-ben Ausztriába menekült.

13 Helyesen *SZÖLLŐSI (Naszluházy)* Jenő (Antalfalva, 1893. 01. 28. – Budapest, 1946. 03. 19.), makói gyógyszerész, virilista, nyilas pártvezető. 1939-ben a makói választókerületben pártonkívüliként szerzett mandátumot, majd csatlakozott a Nyilaskeresztes Párthoz, amelynek képviselőcsoportját (frakcióját) 1942-től vezette. A nyilas hatalomátvétel után, 1944. 10. 16-tól 1945. 03. 28-ig Szálasi miniszterelnök állandó helyettese (miniszterelnök-helyettes) volt. E minőségében tartotta a kapcsolatot a pártvezetés és a törvényhozó szervek között. Mindeközben megbízott szervezője és alelnöke volt a hadviselés- és németpárti képviselőket tömörítő úgynevezett Törvényhozók Nemzeti Szövetségének. A háború után, 1945. 10. 03-án az amerikaiak kiadták a magyar hatóságoknak. A budapesti Népbíróság 1946. 03. 01-jén jogerősen kötél általi halálra ítélte. Kegyelmi kérvényének elutasítása után kivégezték.

14 KOVARCZ Emil (Felsőireg, 1899. 02. 04. – Budapest, 1946. 05. 02.), hivatásos katonatiszt, politikus. 1919/20-ban Horthy fővezérségén kezdte pályafutását, 1920. 02. 16-án részt vett Somogyi Béla (Halastó, 1868. 05. 16. – Újpest, 1920. 02. 17.) és Bacsó Béla (Kassa, 1891. 01. 06. – Újpest, 1920. 02. 17.), a *Népszava* munkatársai meggyilkolásában. Horthy amnesztiában részesítette. 1922 és 1931 között a csendőrségnél szolgált, majd a Ludovika Akadémia tanára lett. 1938-ban honvéd őrnagyként nyugállományba helyezték. 1938 és 1941 között a Nyilaskeresztes Párt szervezésvezetője. 1939 és 1940 között a Nyilaskeresztes Párt országgyűlési képviselője. Mivel részese volt a Dohány utcai zsinagóga elleni merényletnek (1938. 02. 03.), a felelősségre vonás elől Németországba szökött, ahol belépett az SS-be. A német megszállás után hazatért, 1944 áprilisától a nyilas fegyveres alakulatok szervezője, a hatalomátvételi előkészületek irányítója volt. Az 1944. 10. 15-i nyilas puccs egyik szervezője. 1944. 10. 17. után a Szálasi-kormány „a nemzet totális mozgósításával és harcbavetésével megbízott tárca nélküli minisztere". „Nemzetvezetői Elhatározás" okán 1944. 11. 01-jétől szolgálaton kívüli ezredes, egyben a vezérkari testületben. Szálasiék kivégzése után Németország angol megszállási övezetében önként jelentkezett a katonai hatóságnál. Magyarországra szállították, ahol a Népbíróság halálra ítélte, felakasztották.

15 FERENCZY Endre (?, 1897. 07. 26. – Curitiba/Paraná állam [Brazília], 1964. 04. ?) csendőrtiszt, alezredes. 1916. 05. 26-ától szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél. Az első világháború után a csendőrséghez került. A harmincas évek végén a 2. vkf. osztály defenzív alosztályához beosztott csendőrtisztként szolgált. 1943. 01. 01-jével a Belügyminisztérium Államvédelmi Központjához vezényelték, ahol a baloldali nyílt nyomozások során összekötőtisztként teljesített szolgálatot.

16 POPOVICS Milán (Milan Popović) (Pancsova, 1885. 09. 16. – Pétervárad, 1946. 10. 31. után) dr., bácskai szerb jogász, politikus. 1914 előtt magyar országgyűlési képviselő. 1914-ben a Monarchiában bebörtönözték. A királyi Jugoszláviában 1932-től szenátor. A Délvidék 1941-es visszacsatolása után a bácskai szerbek egyetlen kinevezett országgyűlési képviselője („MÉP"). A háború után a jugoszláv hatóságok 1946. 10. 31-én Újvidéken mint a „megszálló magyar fasisztákkal együttműködő" kollaboránst golyó által végrehajtandó halálra ítélték. Péterváradon nyilvánosan kivégezték.

17 OSZLÁNYI Kornél (Kaposvár, 1893. 09. 25. – Cleveland/USA, 1960. 11. 16), vitéz, hivatásos katonatiszt, posztumusz altábornagy. 1923–1927 között a Ludovika Akadémia oktatótisztje, 1927–1933 között a HM beosztottja volt, majd 1933–1936 között az Országos Vitézi Szék Főszéktartóságának nemzetvédelmi osztályát, 1936–1940 között a 4. kerékpáros zászlóaljat vezette. 1940. 03. 01-jével kinevezték a Honvéd Vezérkar főnökének segédtisztjévé, majd 1941. 03. 01-jével átvette a 2. gyalogezred parancsnokságát. 1942. 10. 01-jétől az 1. gépkocsizó lövészezred parancsnokaként szolgált, 11. 15-én átvette a 9. könnyűhadosztály parancsnokságát. 1943. 08. 10-ével alakulatát 9. gyaloghadosztállyá szervezték át, Oszlányit egyúttal kinevezték a Muraköz közbiztonsági parancsnokává. 1944. 04. 15. – 12. 15. között a 10. gyaloghadosztály parancsnoka volt. Amerikai fogságba esett, nem tért haza. 1993-ban altábornaggyá nevezték ki.

18 Helyesen *ZADRAVECZ* István (Csáktornya, 1884. 06. 20. – Zsámbék, 1965. 11. 15), ferencrendi szerzetes. Papi tanulmányait Rómában végezte, ahol 1907-ben pappá szentelték. 1908-tól teológiai tanár a bajai rendi főiskolán, 1915-től 1920-ig szegedi ferences rendi házfőnök és plébános. 1919-ben csatlakozott a szegedi különítményekhez, toborzó munkát végzett a nemzeti hadsereg részére. Az Etelközi Szövetség egyik megalapítója. 1920 márciusától 1928-ig a hadsereg tábori püspöke. A frankhamisítási botrányba való keveredése miatt utóbb le kellett mondania. Ezután a *Szentföld* című kiadványt, majd a *Katolikus Lexikon*t szerkesztette. A szovjetellenes háború időszakában a szélsőjobboldal mellett aktivizálódott. Szálasi az ő közreműködésével tette le a „nemzetvezetői" esküt. 1945 után letartóztatták, uszító beszédek, háborús és népellenes bűntett vádjával kétévi szabadságvesztésre ítélték. Kiszabadulása után a ferences rend máriagyüdi rendházában, majd vidéken élt. Az 1950-es években az illegális „Magyar Keresztény Nemzeti Párt" vezetője lett. Illegális tevékenységét 1956 után is folytatta, ezért kényszerlakhelyet jelöltek ki számára. Egyházi nyugdíjasként halt meg.

19 A Kommunisták Magyarországi Pártjának elnevezése 1943 júniusa és 1944. 09. 12. között. A Békepárt a német megszállás után fegyveres ellenállást kezdett szervezni. A pártnak része volt a Magyar Front megalakításának előkészítésében.

20 Helyesen CSÖRÖGI BOLGÁR Géza (? – ?), forgatókönyvíró, propagandafilmrendező. Az ő műveiből készültek többek között az *Akiket elkap az ár*, az *Ismeretlen ellenfél* és a *Szabotázs* című kémfilmek, az utóbbinak egyik gyártója is volt.

21 TONHAUSER, Pál (Pavol) (Nyitrabánya, 1909. 01. 27. – Pozsony, 1984. 11. 21.), bányamunkás. Fiatalkorától a Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP) Központi Bizottságának (KB) tagja volt. Felvidéki származása miatt 1942 őszétől 1944 nyaráig a KMP Felvidéki Területi Titkárságának vezetője volt. A háború után (Cseh)Szlovákiában telepedett le, de nem jutott jelentősebb tisztségekbe. 1949-től a magyar Államvédelmi Hatóság Budapesten számos ügy kapcsán tanúként hallgatta ki.

22 EGYED Zoltán (Válaszút, 1894. 04. 19 – Budapest, 1947. 06. 28), székelyvásárhelyi, lapszerkesztő, kritikus, színműíró. Jogi tanulmányait abbahagyva újságíró lett. Az első világháború alatt katona, 1919-ben egy ellenforradalmi különítmény tagjaként Bécsben élt. 1924-től rendszeresen írt a *Színházi Élet*be, 1937-ben fél évig Hollywoodban a filmgyártást tanulmányozta. 1938 és 1944 között a *Film, Színház, Irodalom* című hetilap főszerkesztője. Kritikáival, fellépéseivel az 1940-es években a magyar színművészet egyik irányítója. 1944 decemberében a nyilasok Sopronkőhidára vitték. A fogságból betegen tért haza, már csak keveset dolgozott.

23 WEISS Manfréd (Pest, 1857. 04. 11. – Budapest, 1922. 12. 25.), báró csepeli, nagyiparos, a róla elnevezett ipari óriásvállalat megteremtője, 1915-től főrendiházi tag, 1918-tól báró. A Tanácsköztársaság alatt túszként fogva tartották. A Weiss Manfréd és Berthold által 1892-ben Csepelen megalakított első magyar konzerv- és tölténygyár a századfordulótól Magyarország legfontosabb hadianyag-gyártó üzeme. Az első világháború után a nehézipari mamutvállalat, a WM mezőgazdasági gépek, zománcozott edények, kerékpárok, varrógépek stb. gyártására tért át, majd keretében posztó-, repülőgép- és motorgyárat alapítottak.

24 KABÓK Lajos (Szeged, 1884. 09. 28. – Budapest, 1945. 01. 07.), géplakatos, 1906-tól vett részt a munkásmozgalomban. 1922-től a Vasas Szakszervezet elnöke. Szociáldemokrata országgyűlési képviselő 1922–1935 és 1939–1944 között. 1944. 10. 15. után nem vonult illegalitásba. A nyilasok november 28-án elhurcolták, s több heti fogva tartás után Karácson Sándorral és másokkal együtt agyonlőtték.

25 FÁBIÁN Béla (Tálya, 1889. 08. 03. – San Juan/Puerto Rico, 1966. 12. 25.) dr., ügyvéd, politikus, publicista. Vázsonyi Vilmos (Sümeg, 1868. 03. 22. – Baden bei Wien, 1926. 05. 29.) személyi titkára. Az első világháború kezdetén orosz fogságba került, amiből 1918-ban megszökött. 1922 és 1939 között képviselő. 1934-ben nyilvánosan ellenezte a Szovjetunió diplomáciai elismerését. Zsidóként német koncentrációs táborba hurcolták. Kiszabadulása után az USA-ban telepedett le, és aktívan részt vett a politikai emigráció életében.

26 RŐDER Jenő (Pápa, 1889. 06. 12. – Budapest, 1974. 07. 5.), hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1922–1926 között Romániában mint a kolozsvári konzulátus „vezérkari szakközege" (hírszerző!) teljesített szolgálatot. Visszahívása után a 2. vegyesdandár parancsnokságára került. 1929. 05. 01-jétől az 1. vegyesdandár vezérkari osztályának vezetője, majd 1932. 08. 01-jétől a 4. kerékpáros zászlóalj parancsnoka volt. 1936. 08. 01-jével kinevezték a magyar királyi „II. Rákóczi Ferenc" reáliskolai nevelőintézet parancsnokává. 1939. 01. 23. – 1941. 08. 01. között a 21. gyalogdandár parancsnoka, majd nyugdíjazásáig a II. hadtest beosztott tábornoka volt. 1943. 02. 01-jével nyugállományba vonult, egyúttal kinevezték a hátországi munkaszolgálatos (muszos) alakulatok felügyelőjévé.

27 KOPJÁS MOZGALOM, „kopjások". Eredetileg a magyar katonai hírszerzés által a nyilas-korszak idején felállított irreguláris, a szovjet mögöttes területeken diverziós, szabotázs és bomlasztó feladatokat ellátó különleges alakulat. 1942-ben, a Szovjetunióban működő magyar megszálló csapatok nyomán és a német „Brandenburg"-ezred, valamint a Rongyos Gárda mintájára fogalmazódott meg a Honvéd Vezérkarban az a gondolat, hogy szükséges lenne egy mélységi-romboló feladatokat ellátó, különleges csapat felállítása. A terveket Korponay Miklós vezérkari százados nyújtotta be Bartha Károly honvédelmi miniszternek, aki azonban – arra hivatkozva, hogy a szovjet háború lassan befejeződik – akkor elutasította azt. Korponay előterjesztését csak két év múlva, a nyilas hatalomátvételt követően vették elő újra, hogy a Magyarország területén előretörő Vörös Hadsereget ily módon lassítsák. Beregfy Károly honvédelmi miniszter és a vezérkar főnöke a Korponay által vázolt szervezet létrehozásával Zákó András vezérőrnagyot, a 2. vkf. (hírszerző és kémelhárító) osztály parancsnokát bízta meg. Zákó Kopjás Mozgalom néven a felállítási feladatokat a Mikó Zoltán vezérkari százados vezette, Magyar Királyi Fővezérség Különleges Csoportjára bízta. Mikó ellenálló tevékenysége folytán („Görgey"-zászlóalj) a szervezet Budapesten tervezett felállítása késlekedett. Korponay szűk törzsével ezért először Súrra, később Kisbérre, majd Pápára, végül pedig Nagyalásonyba települt át, ahol az alakulatot közvetlenül a 2. vkf. osztálynak rendelték alá. Kezdetét vehette a szervezés, s fedőszervként – Gilde Barnabás százados vezetése alatt – a jelentkezők fogadására felállították a 101. bevonulási központot. A honvédség nyilas szempontból megbízhatónak vélt alakulatait (többek között a „Hunyadi"- és a „Szent László"-hadosztályt) „kopjás" kutatótisztek járták be, akik felolvasták a 2. vkf. osztály nyílt parancsát, amely szerint, ha valaki a 101. bevonulási központban jelentkezik a honvédség különleges alakulataiba való kiképzésre, nem kerül ki Németországba, s hamarosan hazatérhet. Az önkénteseket a Kopjás Mozgalom valamely kiképzőközpontjába irányították. Hírszerző tanfolyamok működtek Nagyalásonyban, Balatonedericsen, a keszthelyi Festeticskastélyban, valamint Ukk községben, míg a diverziós kiképzés az Oroszi, Doba és Eszterháza melletti táborokban, német segítséggel zajlott. A második világháború utáni elhárítás erősen túlzó adatai szerint összesen 10 647 fő (ebből 877 tiszt és tiszthelyettes) kapott kiképzést a Kopjás Mozgalom táboraiban. A valóság ennek körülbelül ötöde lehetett. Bevetéseikről kevés információval rendelkezünk, de jellegüket tekintve alapvetően két csoport különíthető el. Egyrészt hírszerző feladatok, vagyis egy helyen bevárni a szovjet csapatokat és rádión rejtjelezve jelenteni azok létszámát, illetve összetételét. Másrészt olyan mélységi feladatok végrehajtása, amelyek során egy 12-16 fős „kopjás" kisegység átszivárog a szovjet vonalakon és robbantási, illetve szabotázsfeladatokat hajt végre. A leghírhedtebb „kopjás" csapat az úgynevezett „Bakony"-

brigád volt, amelyet Korponay még súri tartózkodása idején, az ott elszállásolt „Ney" SS-harccsoport tagjaiból verbuvált. A háború utáni elhárítás összesen 39, 1945. január-március között végrehajtott beszivárgó akciót tulajdonított a „kopjásoknak". Több vállalkozás azonban elmaradt. Tervezték, hogy merényletet hajtanak végre a debreceni Ideiglenes Nemzeti Kormány tagjai ellen. Korponay az 1945. 03. 21-én, Doba községben tartott eligazításon közölte, hogy csak a szűk vezetés települ át Németországba, a többi alakulat, illetve hírszerző a helyén marad, s folytatja a szovjet csapatok elleni aknamunkát, amíg a német csapatok fel nem szabadítják Magyarországot. Így a működő kisegységek elrejtőztek, s lényegében partizánharcot kezdtek a Vörös Hadsereg ellen. Korponay és törzse 1945. 03. 27-28-a folyamán áttelepült Ausztriába, s kapcsolatba lépett a nyugati szövetségesekkel. A német kapituláció után a mozgalom irányítói kivételes helyzetben voltak a wessensteini, pfeffernici, végül a kellerbergi hadifogolytáborban. 1945 nyarán Zákó és Korponay e táborokból igyekezett felvenni a kapcsolatot az angolszász szolgálatokkal, ám egyelőre sem az angol (MI6, SOE), sem pedig az amerikai (OSS, CIC) titkosszolgálat nem mutatott kellő érdeklődést egy, részeiben már kiépített magyarországi „kémszervezet" iránt. Végül 1946 tavaszán a brit titkosszolgálat karolta fel a „kopjásokat", s kezdetét vette egy a mozgalom alapján álló magyarországi hálózat létrehozása. Korponay és Zákó felkutattatta a még létező diverziós csoportokat és hírszerzőket, s ismertették velük az új célokat: az angolszász-szovjet világháború kitöréséig politikai aknamunka, röplap-, illegális sajtóanyag-terjesztés, a szovjet csapatmozgások figyelése, további tagok beszervezése. A britek meghagyták a mozgalom vezetését és az ausztriai táborokban a volt „kopjásokat" kiképezték a magyarországi rezidensekkel való konspirált kapcsolattartásra, amelyet havi rendszerességgel, futárok útján bonyolítottak le. A britek csak 1948-ra kezdtek annyira bízni a szervezetben, hogy azt korszerű, rejtjelképes amerikai rádiótechnikai eszközökkel szereljék fel. Korponay azonban nem volt elégedett az angolszász támogatással, s felvette a kapcsolatot a francia szolgálattal is. 1948 elején személyesen tárgyalt Belgrádban a jugoszláv hírszerzés vezetőivel, s adatokat közölt az újjászerveződő honvédségről. 1949. 01. 1-jén kisbarnaki Farkas Ferenc vezetésével megalakult a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége (MHBK), amely teljes egészében magába olvasztotta a Kopjás Mozgalmat és hálózatait. A mozgalom önálló működése így véget ért. Eddigre a magyar Államvédelmi Hatóság (ÁVH) 558 „kopjásnak" vélt személyt derített fel, amelyek közül később 287 főt ítéltek el. Ebből 203 esetben a vád „háborús és népellenes" volt, s csak 34 ítélet szólt összeesküvésről vagy kémkedésről, amely arány képet adhat a mozgalom konspirációban elért eredményeiről.

28 GOBBI Hilda (Budapest, 1913. 06. 06. – Budapest, 1988. 07. 13.), színésznő, Kossuth-díjas (1949), érdemes művész (1950), kiváló művész (1955). Apai ágon olasz származású. 1935-ben nyert oklevelet a Színművészeti Akadémián, a Nemzeti Színház szerződtette. 1945 előtt részt vett a munkásszínjátszásban, tagja volt a Független Színpadnak, szerepelt a Vasas Szakszervezet művészestjein, részt vett az ellenállási mozgalomban. A háború után fizikai munkával vett részt a megsérült Nemzeti Színház újjáépítésében, és széles körű társadalmi tevékenységet fejtett ki. A munkás és paraszt származású színinövendékek számára létrehozta a Horváth Árpád Kollégiumot (1947. március), az idős és magányos színészek számára a Jászai Mari Színészotthont (1948. március, Budapest, Magyar utca), 1950 októberében pedig megnyitotta a második színészotthont a budapesti Lendvay utcában. A Jászai Otthont 1985-ben átalakította a fiatal, kezdő színészek otthonává. Szívós és kitartó munkával létrehozta a Bajor Gizi Színészmúzeumot, amelyet Bajor Gizi egykori villájában rendezett be, és halálának első évfordulóján, 1952. 02. 12-én nyitott meg. A Színházművészeti Szövetségben, valamint a Színész Szakszervezetben haláláig harcolt rászoruló színésztársainak érdekeiért. Színészi skálája a bohózattól a tragédiáig ívelt. A Nemzeti Színháznak 25 éven át volt tagja. 1960-tól 1971-ig a József Attila Színházban játszott. 1971-től 1979-ig (nyugdíjba vonulásáig) ismét a Nemzeti Színház tagja, majd 1983-tól haláláig a Katona József Színház művésznője. Számos filmen szerepelt, rádiós sorozatok állandó szereplője volt.

29 MAJOR (Major-Maróthy) Tamás (Újpest, 1910. 01. 26. – Budapest,, 1986. 04. 13.), színész, rendező, színigazgató, színészpedagógus, Kossuth-díjas (1948, 1955), kiváló művész (1950). Pályája kezdetétől elkötelezett baloldali, részt vett az ellenállási mozgalomban. Színészi skálája rendkívül széles, a vérbő komédiától a legsötétebb tragédiáig terjedt. 1945-től 1962-ig a Nemzeti Színház igazgatója, majd főrendezője, 1947-től a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanára, az 1983-ban alakult Katona József Színház társulatának alapító tagja. Közben volt országgyűlési képviselő (1949–1953 és 1958–1971) és az MSzMP KB tagja (1957–1966).

30 KISS Ferenc (Székesfehérvár, 1892. 04. 15. – Budapest, 1978. 08. 13.), színész. 1917-ben lépett színpadra Debrecenben. 1919 őszétől a Nemzeti Színház tagja. A nagy drámai klasszikus szerepek egész sorát játszotta, de kitűnt népi figurák életre keltésével is. A harmincas években rövid ideig a Király Színházban operettszerepeket játszott, és a Magyar Színháznál is fellépett, majd visszatért a Nemzeti Színházhoz. A harmincas évek második felében a Színművészeti Akadémia igazgatója (1937–1944), egyidejűleg a Színművészeti és Filmművészeti Kamara elnöke (1938–1944). Szálasi Ferenc megbízásából 1944. 10. 16-tól a Nemzeti Színház igazgatója. Ezekben az állásokban kifejtett politikai tevékenységéért 1945. 11. 27-én a Népbíróság nyolcévi fegyházra ítélte. Ennek letöltése után először segédmunkás, majd földmérő. 1956 augusztusában kapott szerződést a győri Kisfaludy Színházban. Élete utolsó éveiben gyakran szerepelt a televízió képernyőjén. 1971-ben megírta memoárjait: *Mindenért fizetni kell* címen.

31 PÁGER Antal (Makó, 1899. 01. 29. – Budapest, 1986. 12. 14.), színész, Kossuth-díjas (1965), kiváló művész (1963). Az első világháborúban az olasz fronton volt katona. Leszerelése után a Pázmány Péter Tudományegyetemen jogot tanult. Egy műkedvelő előadás után táncoskomikusnak szerződtették Székesfehérvárra. További állomásai: Kecskemét, Pécs, Nagyvárad, Szeged. Népszerűségét itt szerezte meg operett- és naturbursch szerepekben. 1929-ben Bárdos Artúr szerződtette az igazgatása alatt működő Andrássy úti, illetve a Belvárosi Színházba komikus és drámai szerepekre. A harmincas években játszott a Magyar, a Király és a Vígszínházban. 1939-ben vendégként fellépett a Nemzeti Színház Kamaraszínházában. A második világháború idején az Andrássy Színház tagja volt. Félve a jobboldali megnyilvánulásai miatti felelősségre vonástól, 1944 végén külföldre távozott. Argentínában telepedett le, és festészettel foglalkozott. 1956 augusztusában kormányengedéllyel hazatért, a Vígszínháznak lett a tagja, színészi tehetsége kiteljesedett, a legnagyobbak közé emelkedett. 1932-től több mint száz filmben szerepelt.

32 KELLY (született Énzsöl) Anna (Léva/Csehszlovákia, 1919. 10. 06. – Budapest, 1965. 06. 10.), énekesnő, színésznő. 1940-től közkedvelt budapesti dizőz, Kelen Péter Pál hanzlemezgyáros pártfogoltja, több mint 60 lemeze jelent meg. Játszott a Fővárosi Operettszínházban is. A háború alatt rendszeres résztvevője a Vöröskereszt jótékonysági hangversenyeinek. Mivel a nyilas érában erősen exponálta magát, 1945-ben eltiltották a nyilvános fellépésektől. 1948-ban férjhez ment egy Mihal Vasilopol nevű román diplomatához, ezt követően Anna Vasilopol néven a constanțai, majd a bukaresti operettszínház primadonnája lett.

33 MURÁTI Lili (Nagyvárad, 1914. 07. 22. – Madrid, 2003. 04. 16.), színésznő. Rákosi Szidi színésziskolájában tanult, 1932-ben a Művész Színházban debütált, 1932-től 1934-ig a Belvárosi Színházban, 1934-ben a Magyar Színházban, 1934-től 1941-ig a Víg- és a Pesti Színházban, 1943–1944 között az Andrássy Színházban szerepelt. 1945-ben férjével, Vaszary János (Budapest, 1899. 01. 10. – Madrid, 1963. 11. 27.) színműíróval a jobboldali szerepvállalásuk miatti felelősségre vonás elől külföldre ment, 1947-től Spanyolországban telepedtek le. 1948–1950 között a spanyol rádió magyar adásának bemondója volt, 1950–1963 között saját társulattal járta a spanyol színpadokat. Muráti Lili a modern, fiús, sportos, önálló nőtípust adta a színpadnak, jellemszerepekben és komikai szerepkörben is sikeres volt. Számos magyar és spanyol filmben is szerepet kapott.

34 TOLNAY Klári (eredetileg Rózsi) (Mohora, 1914. 07. 17. – Budapest, 1998. 10. 26.), színésznő. A Vígszínház, majd 1945 után a Víg-, a Művész, a Nemzeti és a Madách Színház híres művésznője, számos film főszerepének alakítója.

35 TURAY (eredetileg Thurmayer) Ida (Rákospalota, 1907. 09. 28. – Budapest, 1997. 06. 02.), színésznő. 1924-ben kezdte pályáját. 1945-ig szinte valamennyi fővárosi magánszínházban fellépett. 1944-ben a Nemzeti Színházhoz szerződött. Az igazolóbizottság eltiltása után 1946-tól több színházban játszott, majd 1949–1951 között a Kamara Varieté, 1951–1956 között a Vidám Színpad tagja volt. 1957-től 1974-ig férjével, Békeffy Istvánnal külföldön élt. Hazatérte után számos színházban fellépett. Kezdetben naivaszerepeket kapott, később idős hölgyek megformálásával volt sikere. 1929–1952 között számos magyar filmben is jelentős szerepeket játszott.

36 BINGERTH János (Bélinc/Temes megye, 1894. 01. 17. – Buenos Aires/Argentína, 1954. 07. 01.), dr. tartalékos tüzérfőhadnagy, producer, a Hunnia Filmgyár Rt. vezérigazgatója. Az első világháború után a Büm-be került, ahol sokáig a rendőrségi ügyosztályon dolgozott, majd 1925-ben a mozi- és filmügyek előadója lett. 1926-ban az általa életre hívott Filmgyári Alap révén a régi Corvin filmgyárból átépített Hunnia Filmgyár Rt. kereskedelmi igazgatója, majd 1933-tól ügyvezető igazgatója lett. A hanyatló némafilmgyártásból az ő tevékenysége nyomán alakult ki az európai színvonalú Hunnia filmgyár és a Közép-Európában vezető szerepet játszó magyar filmgyártás. 1940 őszén a gyár vezérigazgatójává nevezték ki. Bingerth a cenzúrabizottság meghatározó tagja, a magyar filmgyártás egyik vezetője volt. 1944 márciusában lemondott, bevo-

nult katonának, majd az év végén emigrált. Rövid idővel később Buenos Airesben telepedett le, ahol haláláig a Fotospont nevű film-fotó-vetítő cégnek volt az igazgatója.

37 SZENTIRMAY Félix (eredetileg Schmiedl János) (?–?), üzletember, Imrédy híve. Az 1940-es évek első felében a Generál Árukereskedelmi Rt. Igazgatója, cége főleg német gyártmányú gépkocsik importjával foglalkozott.

38 MARTY (eredetileg Martin) János (Bécs, ? – ?) dr., rendőrfőkapitány (a Budapest–Zágráb vonal menti határszéli kirendeltségen, Gyékényesen), 1943/44-ben a németek fizetett ügynöke.

39 NAGY Geyza (?–?), rendőrkapitány (határszéli kirendeltség, Hegyeshalom) – nincs adat.

40 Valószínűleg ORTUTAY Jenő (Tarna, 1889. ? – Abesz, 1950. ?), görög katolikus lelkész, kerületi esperes, szentszéki tanácsos. 1913–1925 között papi hivatását gyakorolta, 1925-től Beregszászon működött. Magyar politikai érzelmei miatt az első (csehszlovák) köztársaságban ismételten üldöztetést szenvedett. Az 1927. évi városi választás alkalmával az általa alapított Katolikus Községi Párt élén, majd a választások megismétlése után az 1928. évi általános községi választáson a Keresztényszocialista Párttal együttműködve mandátumot kapott a városi képviselőtestületbe, amely városbíróvá választotta. Ezt a tisztségét tíz évig töltötte be. 1935-ben a Keresztényszocialista Párt színeiben a ruszinszkói tartománygyűlésbe is bekerült. 1938 végén meghívást kapott a magyar parlamentbe. 1945-ben a szovjet hatóságok letartóztatták, és tízévi javító munkatáborra ítélték, ott is halt meg.

41 HOMONNAY Tivadar (Kalocsa, 1888. 05. 03. – Budapest, 1964. 06. 30.), dr., szántói, keresztényszocialista, majd kormánypárti politikus, Budapest főpolgármestere. Jogi tanulmányai után vasúti tisztviselő lett. A Tanácsköztársaság idején részt vett az ellenforradalmi mozgalomban. 1920-tól keresztényszocialista programmal nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő, a fővárosi keresztény községi párt (Wolf-párt) egyik vezetője. Több éven át a Magyar Úszószövetség elnöke. 1939-től MÉP-képviselő, 1942-től a német megszállásig Budapest főpolgármestere.

42 BÍRÓ (Buchberger) József (?–?), nyugállományú ezredes, MATEOSZ elnök, képviselő (?) – nincs adat.

43 TÖRÖK Kálmán (Dicsőszentmárton, 1889. 05. 14. – Budapest, 1968. 02. 05.), vitéz harasztosi, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1923-tól beosztott vezérkari tisztként a 4. vegyesdandár parancsnokságán, később a HM 1/b osztályán teljesített szolgálatot, ahol osztályvezető-helyettesi beosztásig jutott. 1933. 08. 01-jétől alosztályvezetőként a HM VI–1. (rejtett 1. vkf. [hadműveleti]) osztályra helyezték, majd a törzstiszti tanfolyamnál szolgált. 1938. 08. 01-jével kinevezték a HM 1/b. osztály vezetőjévé. 1939. 08. 01-jétől a 12. gyalogdandár parancsnokává. 1941. 11. 01-jével nyugállományba helyezték.

44 KÉRI Kálmán (Igló, 1901. 07. 25. – Budapest, 1994. 05. 26.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1935. 08. 01. – 1937. 05. 01. között az Országos Légvédelmi parancsnokság vezérkari főnök-helyettese, majd a HM VI-7/k (7. vkf.) osztályon szolgált, a Központi Szállításvezetőség parancsnokaként. 1941. 08. 01. – 1942. 10. 01. között pozsonyi katonai attasé. 1942. 08. 01-jétől 1944. 06. 15-ig a honvédelmi miniszter(ek) szárnysegéde, (közben még két hónapig pozsonyi attasé), majd megbízták a VI. hadtest, 1944. 08. 10-től pedig a magyar 1. hadsereg vezérkari főnökségével. A nyilas hatalomátvétel napján átment a szovjetekhez, s később bekapcsolódott a Moszkvai Magyar Bizottság munkájába. 1945. 01. 18-án „hűtlenség" miatt a nyilas hatalom lefokozta. 1945. 01. 19-től a Debrecenben szerveződő új Honvédelmi Minisztérium katonai főnöke lett. 1945. 08. 08-án a szovjetek letartóztatták, de decemberben szabadon bocsátották. 1946. 09. 01-jével nyugállományba helyezték. Három évvel később, 1949. 02. 08-án a magyar hatóságok letartóztatták, internálták. Megjárta Budapest, Recsk, Kistarcsa táborait. 1949. 12. 03-án négyévi börtönre ítélték. Szabadulása után éjjeliőrként, portásként, pincemesterként, raktárosként dolgozott. 1990. 07. 13-tól vezérőrnagy, 1991. 03. 15-től vezérezredes. 1990–1994 között a Magyar Demokrata Fórum országgyűlési képviselője, egyben az Országgyűlés korelnöke volt.

45 ENDRE László (Abony, 1895. 01. 01. – Budapest, 1946. 03. 29.), dr., vitéz, tartalékos százados (1945. 01. 01.), köztisztviselő, politikus. 1919-től a gödöllői járás szolgabírája, 1923-tól főszolgabírája, közben több fajvédő egyesületben vezető pozíciót töltött be *(MOVE, ÉME, Kettőskereszt Vérszövetség)*. Alapítója a szélsőjobboldali Fajvédő Szocialista Pártnak, amely később beolvad a Szálasi Ferenccel 1937. 08. 01-jén közösen létrehozott Magyar Nemzetiszocialista Pártba. Amikor 1938-ban Pest vármegye alispánjává választották, visszavonult a nyílt politikai tevékenységtől. Vármegyéjében több olyan zsidóellenes rendeletet kísérelt meg már 1938-ban bevezetni, amelyek országosan csak 1944-ben valósultak meg. A német megszállást követően, 1944. 03. 23-tól a Jaross Andor vezette Belügyminisztérium államtitkára. E minőségében egyik szervezője a magyarországi zsidók deportálásának. 1944. 10. 29-én (amikor Beregfy honvédelmi miniszter Magyarország egészét hadműveleti területté nyilvánította) Endre a hadműveleti területek magyar királyi polgári kormánybiztosa lett. A Dunántúlon az időlegesen visszafoglalt területeken megpróbálta újjászervezni a nyilas polgári közigazgatást. Az első kiadott háborús bűnösök között érkezik vissza Magyarországra, 1945. 10. 03-án, majd 1946. 01. 07-én a budapesti Népbíróság – Baky Lászlóval és Jaross Andorral együtt – halálra ítélte, kivégezték. Életéről és működéséről lásd **Vági Zoltán:** Endre László. Fajvédelem és bürokratikus antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban in: **Randolf L. Braham** (szerk.): *Tanulmányok a holokausztról II,* (Budapest: Balassi Kiadó, 2002), 81-153.

46 HIMMLER, Heinrich (München, 1900. 10. 07. – Lüneburg, 1945. 05. 23.), német diplomás mezőgazdász, politikus. A „Birodalmi Hadilobogó" nevű szélsőjobboldali szervezet tagjaként részt vett az 1923. 10. 8-9-i „sörpuccsban". 1925-től volt tagja a Nemzetiszocialista Német Munkáspártnak (NSDAP) és – létrehozása után – az SS-nek. 1926–1930 között a párt propagandafőnökének helyettese. 1929. 01. 06-tól az SS-nek, mint Hitler testőrségének parancsnokává nevezték ki. Hatalma tovább gyarapodott a párt 1933. 01. 30-i hatalomra jutása után. 1934-ben a Röhmmel való leszámolás és a „hosszú kések" éjszakájának fő szervezője volt. Mivel formailag a német Belügyminisztérium államtitkára volt, fokozatosan hajtotta végre az SS és a rendőrség integrációját, megszervezte a büntetés-végrehajtási intézményeket (a koncentrációs táborokat). 1936-tól – Hitler mellett egyedüliként – használhatta a „Führer" titulust, mint az SS birodalmi vezére *(Reichsführer-SS)* és a német rendőrség főnöke. 1939. 10. 07-től a „német népiség megszilárdításának birodalmi biztosa" is, s mint ilyen hatással volt a magyarországi Volksbund működésére is. 1943. 08. 25-én Wilhelm Fricktől átvette a belügyi tárca irányítását. 1944. 07. 21-től a tartalék hadseregparancsnoka és a hadfelszerelési hivatal főnöke. 1945. 01. 24. – 03. 20. között a *„Weichsel"* (Visztula) hadseregcsoport főparancsnoka. Utolsó intézkedései között – valószínűleg Hitler tudta nélkül – leállította a zsidók tömeges legyilkolását és kapitulációs ajánlatot tett az angolszász hatalmaknak. 1945. 04. 29-én Hitler ezért minden tisztségétől megfosztotta. A szövetségesek elől álruhában próbált menekülni, de felismerték és elfogták. A fogságban öngyilkosságot követett el.

47 VEESENMAYER, Edmund (Bad Kissingen, 1904. 11. 12. – Darmstadt, 1977. 12. 24.) dr., német gazdasági szakember, politikus. 1932-től tagja a Nemzetiszocialista Német Munkáspártnak (az NSDAP-nak), ahol később – lévén eredetileg közgazdász – a párt felső vezetésének személyes gazdasági tanácsadója lett. 1935-től az *Allgemeine-SS* tagja (legmagasabb rangja 1944. 03. 15-i hatállyal *SS-Brigadeführer*). Részt vett a német befolyás alá kerülő államok – Ausztria, Csehország, Horvátország – közigazgatásának kialakításában. 1941 májusában Zágrábban a kollaboráns usztasakormány megszervezője. 1943 folyamán a német külügyminisztérium megbízásából részletes jelentéseket készített a magyarországi helyzetről. 1944. 03. 20-tól a Nagynémet Birodalom teljhatalmú budapesti követe és általános meghatalmazottja *(Generalbevollmächtiger)* lett. A katonai rendeltetésű alakulatok kivételével a teljes magyarországi német megszálló apparátust – beleértve a *GESTAPO*t, illetőleg közvetve az *Allgemeine SS*-t, sőt az *Eichmann-kommandót* is – irányította, és gyakorlatilag felügyelte az összes polgári jellegű magyar kormányhatóság tevékenységét. 1944. 12. 18-án elhagyta Budapestet, majd 1945 márciusának végén Magyarországot is. A nürnbergi perek során 1949-ben 20 évi börtönre ítélték. 1951 februárjában büntetését 10 évre mérsékelték, 1954-ben szabadon bocsátották.

48 KALTENBRUNNER, Ernst (Ried am Inn, 1903. 10. 10. – Nürnberg, 1946. 10. 16.), dr., jogász, osztrák/német politikus. Linzben tanult, majd a grazi egyetemen szerzett jogi doktorátust. 1932-től volt tagja a Nemzetiszocialista Német Munkáspártnak (NSDAP) és az SS-nek, amelynek 1935-től ausztriai szervezetét vezette. Ausztria német megszállása, az úgynevezett *Anschluß* (1938. 03. 15.) után *SS-Gruppenführer* és az új tartomány állambiztonsági minisztere lett. Heydrich utódaként 1943. 01. 30-tól emellett a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (*Rechssicherheitshauptamt*, RSHA) főnöke lett, *„SS-Obergruppenführer* és a rendőrség tábornoka" rendfokozattal. Aktív szerepe volt a holokausztban. Magyarország német megszállásakor Budapesten megtárgyalta Sztójayval és Jaross-sal a magyar zsidók deportálásának módozatait. A nürnbergi perek során halálra ítélték, majd fölakasztották.

49 BASCH, Franz (Ferenc) Anton (Antal) (Zürich, 1901. 07. 13. – Budapest, 1946. 04. 26.) dr., magyar-német szakos tanár, a magyarországi *Volksbund* elnöke. 1920-ban került Magyarországra, ahol bölcsészdoktori diplomát szerzett. Bleyer Jakab (Dunacséb, 1874. 01. 25. – Budapest, 1933. 12. 05.) híveként még egyetemistaként csatlakozott a Német Népművelődési Egylethez (NNE), amelynek később titkára, majd főtitkára lett. Hitler hatalomra kerülése után létrehozta a Népi-

német Bajtársak *(Volksdeutsche Kameradshaft)* elnevezésű egyesületet, amellyel nyíltan a német birodalmi érdekeket támogatta. 1934-ben úgynevezett népfelvilágosító munkát végzett, amelynek során (vádirata szerint) „nemzetgyalázó kijelentéseket" tett, ezért 5 hónapi fegyházra ítélték. 1935 novemberétől a *Deutscher Volksbote* című időszaki lap szerkesztője. 1938. 11. 26-án a Volksbund alakuló ülésén a szervezet „Führer"-évé (népcsoportvezetőjévé) választották, amely tisztséget 1945-ig töltötte be. Basch a *Volksbund*on keresztül – többek között – támogatta a magyarországi németek körében, a *Waffen-SS* számára folytatott illegális toborzóakciókat, később a háttérben közreműködött a toborzások legalizálását célzó német-magyar államközi egyezmények megkötésében. Befolyása a német megszállás után tovább növekedett, odáig ragadtatva el magát, hogy 1944 júniusában elrendelte a népi németek számára a horogkeresztes karszalag viselését. A magyar BM tiltakozására ezt az akcióját azonban a német kormány letiltotta. Eközben közreműködésével megkezdődött a *Waffen-SS*-be való (lényegében kényszer-)sorozás, amely során már a *Volksbund* szervei jelölték ki azokat a személyeket, akik „népiségi ismérveik" alapján népi németnek minősülnek. A nyilas puccs után – vitáik ellenére – Basch szorosan együttműködött Szálasival, aki meghívta a Koronatanács üléseire is. Basch 1945. 05. 17-én amerikai fogságba került, október 10-én kiadták a magyar hatóságoknak. A Népbíróság mint háborús és népellenes bűnöst 1946. 01. 18-án halálra ítélte, kivégezték.

50 *Volksbund* (Magyarországi Németek Népi Szövetsége; *Volksbund der Deutschen in Ungarn*) – a Magyar Királyságban élő, magyar állampolgárságú német ajkú lakosság szervezete, amely fénykorában (1942/43) a hazai német lakosság mintegy 40%-át tömörítette. Megalakulását az Imrédy-kormány 1938. 11. 26-án engedélyezte. A *Volksbund* létrejötte és jogainak bővülése karöltve járt a Harmadik Birodalom növekvő befolyásával. Az SS kötelékébe tartozó *Volksdeutsche Mittelstelle* (Népinémet Közvetítő Szerv) irányítása alá tartozott, 1940. 08. 30-án a Teleki-kormány – egyidőben a második bécsi döntés aláírásával – magyar-német kisebbségi megállapodásban a *Volksbund*ot a magyarországi német népcsoport kizárólagos képviselőjének ismerte el, amely nemzetiszocialista szellemben működhet. A *Volksbund* Basch Ferenc irányítása alatt jelentős szerepet vállalt a magyarországi német kisebbség gazdasági erőforrásainak a hadviselés érdekében történő mozgósításában, illetve a magyarországi SS-toborzásokban. A *Volksbund*ról lásd **Tilkovszky Lóránt:** *Ez volt a Volksbund*, (Budapest: Kossuth, 1974) és **Norbert Spannenberger:** *A magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között*, (Budapest: Lucidus Kiadó, 2005).

51 KÉTHLY Anna (Budapest, 1889. 11. 16. – Blankenberghe/Belgium, 1976. 09. 07.), magántisztviselő, politikus, publicista. 1919-től irányította a szociáldemokrata nőmozgalmat, mely pártnak (SZDP) 1922-től 1948-ig tagja. A két világháború között a pártvezetőség tagja. 1926-tól betiltásáig, 1938-ig felelős szerkesztője a *Nőmunkás* című lapnak, emellett folyamatosan publikál a *Népszavá*ban, illetőleg más szocialista lapokban. A német megszálláskor vidékre menekült, s csak a háború befejezésekor tért vissza a fővárosba. A SZDP PB tagja, parlamenti képviselő és a Nemzetgyűlés (1945. 11. 29. – 1947. 07. 25), majd az Országgyűlés (1947. 09. 16. – 1948. 02. 20.) alelnöke volt. Az SZDP-MDP fúzió ellenzőjeként tisztségeiről lemondatták, és 1948. 03. 07-én kizárták a pártból. 1950. 06. 09-én letartóztatta az ÁVH. Ítélet nélkül tartották fogva, majd a Budapesti Megyei Bíróság 1954 elején életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte. 1954. 11. 19-én kiszabadult, de rendőrhatósági őrizet alatt tartották. Az 56-os forradalom alatt újjáalakuló SZDP elnöke lett (1956. 10. 31), majd 1956. 11. 02–04. között államminiszterként tagja lett Nagy Imre Nemzeti Kormányának. Ekkor Bécsben tartózkodott, a szovjet intervenció miatt nem tudott visszatérni. Belgiumban telepedett le. Távollétében a Legfelsőbb Bíróság 1962. 10. 30-án bizonyítékok hiányában felmentette a szervezkedés kezdeményezése és a hűtlenség vádja alól, ugyanakkor izgatásért 3 évet kapott, ezt korábbi vizsgálati fogságával kitöltöttnek vették. 1990. 11. 03-án hamvait a rákoskeresztúri köztemetőben helyezték örök nyugalomra. 1994-ben rehabilitálták.

52 NAGY Ferenc (Bisse/Baranya megye, 1903. 10. 08. – Faifax/USA, 1979. 06. 12.), kisbirtokos, kisgazda politikus. 1930-tól az Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt főtitkára, 1945-től országos elnöke volt. 1941-ben a Magyar Parasztszövetség megalakítója és vezetője. Az Ideiglenes Nemzeti Kormányban 1945. 03. 11. – 11. 15. között az újjáépítési tárcát vezette. Magyarország miniszterelnöke 1946. 02. 04-től 1947. 05. 31-ig, 1946. 08. 9-21. között egyben honvédelmi miniszter is. Svájcban tartózkodott, amikor Rákosi – a „szalámitaktika" részeként – nevét összefüggésbe hozta az úgynevezett köztársaság-ellenes összeesküvéssel. Lemondólevelét 1947. 06. 02-án írta alá, majd az Egyesült Államokba emigrált, ahol a politikai emigráció egyik vezetője lett. Életéről és működéséről írt emlékirata; **Nagy Ferenc:** *Küzdelem a vasfüggöny mögött* 1-2, (Budapest: Európa Könyvkiadó, 1990).

53 SULYOK Dezső (Simaházpuszta, 1897. 03. 28. – New York, 1965. 05. 18.) dr., ügyvéd, politikus. 1935–1939, majd 1945–1947 között országgyűlési képviselő. 1936-tól a Kisgazdapárt főügyésze. Német- és nyilasellenes beállítottsága a háború alatt a függetlenségi és népfrontmozgalomba vitte, 1944. 10. 15. után a katonai ellenállás tagja. Az Imrédy-per politikai ügyésze volt. 1945/46-ban igazságügyi államtitkár. 1946. 03. 12-én – kommunista követelésre – kizárták a Független Kisgazdapártból. Ekkor Nagy Vincével (Szatmárnémeti, 1886. 03. 04. – New York, 1965. 06. 01.) közösen Magyar Szabadság Párt néven új ellenzéki pártot alapított, de annak 1947. júliusi feloszlatása után novemberben elhagyta Magyarországot. Egy ideig az *Amerikai Magyar Népszava* szerkesztője, majd munkatársa. 1950-től a Magyar Nemzeti Bizottmány egyik vezetője, de idővel elszigetelődött és visszavonult. A politikai fordulatokról írott híres könyve, *A magyar tragédia* első ízben 1954-ben jelent meg a szerző kiadásában.

54 HEGYMEGI KISS Pál (Porcsalma, 1886. 02. 25. – Budapest, 1950. 05. 03.) dr., jogász, köztisztviselő. Szolgabíró, főispáni titkár. 1918-ban miniszteri tanácsos, majd helyettes államtitkár. 1919-től a Belügyminisztérium rendőri osztályának vezetője. 1922–1935 között Kisgazdapárti képviselő. 1945 novemberétől ismét Kisgazdapárti képviselő. 1946 03. 12-én kizárták a pártból. Előbb a Sulyok-pártba lépett be, majd Pfeiffer Zoltán (1900–1981) pártjához csatlakozott. 1947 augusztusában mandátumot szerzett, de 1947. 11. 11-én lemondott róla.

55 Helyesen *VÁSÁRY* István (Debrecen, 1887. 01. 29. – Debrecen, 1955. 08. 25.), tisztviselő, Kisgazdapárti politikus. 1928 és 1935 között Debrecen polgármestere. 1938-ban lépett be az FKgP-be, amelynek 1939-től 1944-ig képviselője volt. 1944. 12. 22. és 1945 07. 21. között az ideiglenes nemzeti kormány pénzügyminisztere, tisztéről lemondott. 1945. 11. 4-től nemzetgyűlési képviselő. 1946. 03. 12-én húsz társával kizárták a Kisgazdapártból. Részt vett a Magyar Szabadság Párt megalapításában, majd 1947 nyarán – a párt feloszlatása után – Peiffer Zolán Magyar Függetlenségi Pártjához csatlakozott, s ismét bekerült a parlamentbe. 1947. 11. 18-án kilépett a pártból, és visszavonult a politikai életből.

56 BARTHA Albert (Kolozsvár, 1877. 02. 09. – New York, 1960. 12. 02.), sepsiszék-nagyborosnyói, hivatásos katonatiszt, miniszter, politikus. A kolozsvári Gazdasági Akadémia elvégzése után katonai pályára lépett. Az első világháborúban a II. hadtest vezérkari főnöke volt, majd az őszirózsás forradalom alatt Bánát kormánybiztosa lett. 1918. 11. 09. – 12. 13. között vezérkari alezredesi rendfokozatban a Károlyi-kormány hadügyminisztere. Ellenezte a forradalom balratolódását, ezért lemondatták. A kommün idején letartóztatták, majd az ellenforradalmi kormány – a Károlyi-kormányban vállalt szerepe miatt – megfosztotta rendfokozatától és eltávolította a hadseregből. 1922–1925 között Törökországban katonai tanácsadóként tevékenykedett. Visszatérése után az Országos Kossuth Pártban (OKP) kezdett politizálni, mint katonapolitikai szakértő. Ennek során mind jobban szembe került a szélsőjobboldali mozgalmakkal, illetve a németbarát politikával. 1943-ban az OKP utódjaként megalapította a Független Magyar Polgári Pártot. 1945-ben a párt híveivel együtt belépett az újjáalakuló Kisgazdapártba, majd áprilisban az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja lett. A novemberi választások során ismét mandátumhoz jutott. 1946. 08. 21. – 1947. 03. 14. között (1945. 10. 01-jétől) vezérezredesi rendfokozattal Nagy Ferenc miniszterelnök honvédelmi minisztere volt. A kommunista befolyás növekedése őt is emigrációba kényszerítette, s 1948. 12. 12-én elhagyta Magyarországot. Belgiumban csatlakozott a Magyar Nemzeti Bizottmányhoz, majd az Egyesült Államokban telepedett le.

57 BALOGH István (Balogh páter) (Stájerlak/Krassó-Szörény megye 1894. 03. 30. – Budapest, 1976. 07. 21), katolikus pap, Kisgazdapárti politikus. Kikeresztelkedett zsidó család sarja, 1918-ban szentelték pappá. A második világháború alatt szegedi plébános. A *Délmagyarország* című lap tulajdonosa. 1944-ben az üldözöttek segítője. 1944 végétől nemzetgyűlési képviselő, miniszterelnökségi államtitkár (1944. 12. 23. – 1947. 05. 21). Egyik aláírója a moszkvai fegyverszüneti egyezménynek (1945. 01. 20.). Érdeklődése a budapesti éjszakai élet iránt sok gondot okozott egyházi hatóságának. A Kisgazdapárt felső vezetésének tagja volt, 1947. 02. 19-től – 1947. 06. 03-ig a párt főtitkára. 1947 júniusában kilépett a pártból és még ugyanezen hó 21-én megalapította a Független Magyar Demokrata Pártot. 1950-ben ismét egyházi szolgálatba lépett, a papi békemozgalom megalapítója, az ötvenes években végleg visszavonult a politikai élettől.

58 JÓZSA Béla (Hodgya, 1898. 12. 04. – Kolozsvár, 1943. 11. 29), erdélyi publicista, szerkesztő, kommunista politikus. 1916–1918-ban katona, 1919-ben a Vörös Hadseregben szolgált. Eredetileg szakmunkás, az író Nagy István sógora. 1929-től a kolozsvári Munkássegély titkára. 1932-től tagja a román kommunista párt erdélyi titkárságának. 1940-től a magyar kommunista párt, majd az úgynevezett Békepárt erdélyi szervezetének vezetője. Írt a *Népszavá*ba és a *Magyar*

*Nemzet*be is. Az 1943-as nyomozás során letartóztatták. A többi elfogott visszaemlékezései szerint – Ujszászy előadásától eltérően – a szamosfalvi kínzások, illetve a kolozsvári kórházi kényszertáplálás következtében halt meg.

59 WÜNSCHER Frigyes (Budapest, 1892. 01. 28. – Budapest, 1946. 05. 16.) dr., üzletember, politikus. Berlini kereskedelmi főiskolai tanulmányai után a budapesti tudományegyetemen államtudományi doktori oklevelet szerzett. 1919-ben Szegeden csatlakozott a Tanácsköztársaság-ellenes erőkhöz. Több titkos társaság tagja. 1921 és 1933 között a Magyar Távirati Iroda ügyvezető igazgatója. 1934-ben a Hangya Fogyasztási Szövetkezet vezérigazgatója, 1938-ban alelnöke, tőzsdetanácsos. 1945-ben állásvesztésre ítélték, és háborús bűnösségét megállapítva, ügyét a Népbíróság elé utalták. A bírósági tárgyalás előtt, őrizetben meghalt.

60 Kudar ekkor csendőr alezredes volt.

61 Pontatlan. A Magyarországról az Újvidéken történtek kapcsán a felelősségre vonás elől elmenekült Grassyt, Deákot és Feketehalmy-Czeydnert a *Waffen-SS*, míg Zöldit az *Allgemeine-SS* vette fel állományába, ahol különböző rendfokozatot és beosztást kaptak. (Lásd ehhez a kérdéses személyek életrajzait.)

62 HOFFMANN Sándor (Bécs, 1893. 02. 24. – ?) dr., nagysötétági, diplomata. A berlini (1927–1934), és a prágai követségen (1927–1934), majd két évig Bécsben, utóbb a belgrádi követségen (1939–1941) szolgált. 1941. 07. 01-jétől 1944. 10. 16-ig a berlini követség első beosztott tisztviselőjeként, majd a német megszállás után Magyarország utolsó ottani követeként működött.

63 TOMCSÁNYI Vilmos Pál (Budapest, 1880. 02. 08. – Budapest, 1959. 05. 07.), dr., jogász, politikus. 1906-tól az Igazságügyi Minisztériumban működött, 1914-től egyetemi magántanár. 1918-tól miniszteri tanácsos, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára, a jogi osztály főnöke. 1920 és 1935 között Vásárosnamény nemzetgyűlési, majd országgyűlési kisgazda képviselője. Teleki első kormányában igazságügy-miniszter (1920. 07. 19. – 1922. 06. 16.), majd Bethlen kormányában rövid ideig belügyminiszter is (1921. 02. 19. – 04. 14.). Nevéhez fűződik számos jogalkotás. 1927-től 1939-ig kormánypárti programmal országgyűlési képviselő, 1939-től felsőházi tag. 1941. 01. 05-től 1944. 05. 10-ig Kárpátalja kormányzói biztosa.

64 REMÉNYI-SCHNELLER Lajos (Budapest, 1892. 03. 15. – Budapest, 1946. 08. 24.), pénzügyi szakember, jobboldali politikus. Az 1920-as évek elejétől banktisztviselő. 1927-től a Nemzeti Hitelintézet igazgatója. A Gömbös-kormány idején kapcsolódott be a politikai életbe. 1935 és 1945 között kormánypárti képviselő, 1938. 03. 09-től 1945. 03. 27-ig nyolc egymást követő kormányban pénzügyminiszter, emellett 1940. 12. 17. – 1944. 11. 11. között tárca nélküli, a gazdasági tárcákat összehangoló csúcsminiszter volt. A németek egyik legfontosabb bizalmi embere a mindenkori magyar kormányokban. A háború után 1945. 10. 03-án az amerikaiak kiadták a magyar hatóságoknak. A Sztójay-per harmadrendű vádlottjaként háborús bűnösként halálra ítélték. Kivégezték.

65 SZÁSZ Lajos (Szatmárnémeti, 1888. 02. 26. – Budapest, 1946. 08. 24.), pénzügyi tisztviselő, gazdaságpolitikus. A Pénzügyminisztériumban (PM) a költségvetési osztály vezetője volt. 1939-ben a Magyar Élet Pártja kecskeméti országgyűlési képviselőjévé választották, 1939 és 1945 között kormánypárti országgyűlési képviselő. 1937–1942 között a PM adminisztratív államtitkára, majd a Kállay-kormány tárca nélküli közellátásügyi minisztere volt (1942–1944). A Sztójay-kormányban (1944. 03. 22. – 08. 29.) iparügyi miniszterré, majd 08. 07-től emellett kereskedelem- és közlekedésügyi miniszterré nevezték ki. Az októberi fordulat után a Szálasi-kormányban ismét a kereskedelem- és közlekedésügyi tárcát vezette. 1944–45-ben a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének egyik vezetője, majd elnöke. Háborús bűnösként a budapesti Népbíróság halálra ítélte, kivégezték.

66 Helyesen *O'SVÁTH László* (Zsarolya, 1892. 05. 10. – Budapest, 1970. 06. 17.), dr., csenger-újfalusi, jogász köztisztviselő. 1915-től a Belügyminisztériumban dolgozott. A két háború közötti közigazgatási reform egyik megszervezője, 1930-tól a Belügyminisztérium Elnöki Osztályának helyettes vezetője, 1936–1944 között vezetője, a második világháborús lengyel menekültek gondviselője. 1944. 10. 16-a után bujkálni kényszerült, majd 1945 februárja és 1946 júliusa között a Belügyminisztériumban dolgozott. Ekkor nyugállományba került, 1951-ben kitelepítették családjával együtt. A kitelepítés feloldása után Budapest közelébe települt és cipőgyári munkásként, könyvelőként dolgozott.

19. HORTHY ÁLTALAM ISMERT NŐI VISZONYAI

[5. füzet, oldalszámozás nélkül]

Horthy női viszonyai közül az alábbiakat ismerem:

Sipos Lujza női fodrász, akivel Horthy éveken át összeköttetésben állott, és akit egyik kormányzósági tisztviselőhöz adott feleségül.

Bajor Gizi[1] a „Nemzeti Színház" művésznője.

Rudnayné, Lelbach Irén,[2] Albrecht első felesége, az úgynevezett „tescheni hercegnő". Lelbach Irénnek Albrechttől válása közben és utána [valószínűleg 1937 és 1944 között] volt Horthyval viszonya.

Edelsheim-Gyulai Lipótné, született rollershauseni Rothkugel Ella. Viszonyt folytatott Horthyval, mint István fiának mostohamenye [helyesen mostohaanyósa].

Gróf Walterskirchenné (Budapest, Istenhegyi út).

Gróf Wenckheim Lajosné, született Teleki Maritta[3] grófnő (Békés megye, Doboz környéki lakás).

1948. augusztus hó 30-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 BAJOR (1915-ig Beyer, Bayer, utána Bayor, majd Bajor) Gizi (Budapest, 1893. 05. 19. – Budapest, 1951. 02. 12.), színésznő, a Nemzeti Színház örökös tagja (1928), Kossuth-díjas (1948), kiváló művész (1950). Az 1920-as évek végétől az ország egyik legnagyobb és legünnepeltebb művésze. A második világháború alatt bátran állt ki az üldözöttek mellett. Első férje (1920–1927) dr. Vajda Ödön ügyvéd, a második (1928–1932) dr. Paupera Ferenc, a Földhitelbank igazgatója, a harmadik (1933–1951) dr. Germán Tibor orr- és gégespecialista, egyetemi tanár volt. Germán attól való indokolatlan félelmében, hogy feleségét teljes süketség, agydaganat fenyegeti, megzavarodott elmével megölte, majd öngyilkos lett.

2 LELBACH Irén (Szabadka, 1897. 12. 22. – Bécs, 1985. 12. 01.), 1930-tól 1937-ig Albrecht főherceg neje. Előtte, 1917-től dr. Rudnay Lajos (Nagysurány, 1883. 10. 28. – ?, 1944. 10. 13), rudnói és divékújfalusi, diplomata, tartalékos huszárfőhadnagy, hágai (1926–1929), szófiai (1929–1935), bécsi (1936–1937), kairói egyben athéni (1938-tól) követ felesége.

3 Helyesen TELEKI *Mária* (Budapest, 1912. 11. 05. – Bregenz, 1947. 06. 03.) grófnő.

20. IDEGEN REJTJELMEGFEJTÉS

[6. füzet, oldalszámozás nélkül]

Alábbiakban fel kívánom hívni a figyelmet az idegen rejtjeltáviratok megfejtésének fontosságára.

Már az első világháborúban is többször szerepet játszott idegen katonai rejtjeltáviratok megfejtése. Az osztrák-magyar hadsereg-főparancsnokságnál e szolgálat szakembere volt a vezérkar „nyilvántartó" (Evidenz) irodájában[1] szolgáló [áthúzva] beosztott Pokorny Hermann[2] akkori vezérkari százados. Pokorny a 20-as években Budapesten is megszervezte 2. vkf. osztály keretén belöl „az idegen rejtjelmegfejtő (X) alosztályt". Még nyugállományú altábornagy korában is e szakmában dolgozott, segédkezett. A 2. világháborúban az idegen [elsősorban orosz] rejtjeltáviratok lehallgatásáról és megfejtéséről egy szakmunkát állított össze, melyet 1941-ben tőle Canaris tengernagy a német véderő-főparancsnokság hírszerző és kémelhárító hivatalának vezetője (OKW – Amt Abwehr Ausland) vásárolt meg.

1916-ban Pokornynak sikerült az olasz főparancsnokság rejtjelezett táviratából tavasszal a „Hétfennsíkon" tervezett támadás tervét megtudni[3] és annak elhárítására idejekorán javaslatokat tenni.

Pokorny címe legutóbb Budapest V. Andrássy út 19. Kelen Péter Pál „Pátria" hanglemezgyár üzem volt.

A szolgálat lehallgatta és megfejtette idegen államok diplomáciai és katonai rejtjelezett táviratait. A lehallgatás három állandó budapesti állomás és az időnként bevetett 101. híradó zászlóalj útján történt. 1938 ősze óta közreműködtek a Magyarország területén elhelyezett német lehallgató állomások is.

A lehallgató állomások közül egy a „Vakok Intézetében", kettő Budán – ebből egy a régi Belügyminisztérium épületében – volt elhelyezve. Az állomások a külső elektromos befolyásokat kiküszöbölő berendezések közepette működtek. A lehallgatandó idegen rádióadók a három állomásra hullámhossz szerint voltak felosztva. [A szövegben itt az 1960-as átgépelésre utaló, idegen kézzel, ceruzával írt oldalszámjelölő „*1"-es jelzés áll. Ezt – a korábbi tagolásra utaló bejegyzést – a továbbiakban csak alkalmilag jelezzük – szerk.] Bennök a szolgálatot vakok, polgári és katonai rádiótávírászok végezték. A feladatra különösen alkalmasnak mutatkoztak a vakok,[4] akiknek halló képessége fejlettebb, és akik [az] egyes megszokott rádióállomások működését finoman nüanszírozni tudták. Általában örültek, ha valami hasznos elfoglaltságban részesültek, kedvöket még – eredmény szerinti – prémiumokkal, jutalmakkal fokoztuk. Elv volt, hogy a három lehallgató állomás személyzete lehetőleg ne változzék. A lehallgató állomásokat 1939/1942-ben Melczer Dezső[5] ezredes és Pejtsy-Gelényi őrnagyok[6] vezették.

A 101. híradó zászlóalj (elhelyezése a Budaörsi úton fekvő Károly király [ma Petőfi] laktanya) parancsnoka Csukás Kálmán őrnagy[7] volt. Három századra oszlott, melyeken belöl hosszú-, közép-, és rövidhullámú lehallgatók és idegen rádióállomások helyét bemérő készülékek (goniométerek) működtek. A híradó zászlóaljat

igen széles alapon, konkáv-szerűen felállított bemérő és lehallgató állomásokkal békében a szomszédos országok hadgyakorlatai alkalmából, politikai feszültségek esetén alkalmaztuk. A híradó zászlóalj 1938/1939-ben Csehszlovákia, 1940-ben Románia, 1941/1944-ben a Szovjetunió ellen nyert alkalmazást. Egy százada azonban még 1941/1944-ben is Románia felé működött.

1938 őszén a csehszlovák kérdés vajúdásánál Werth Henrik vezérezredes, a vezérkar főnöke hozzájárult ahhoz, hogy Magyarország területén német rádióbemérő és lehallgató állomások létesüljenek. Központjuk a mátyásföldi katonai repülőtéren, szárnyállomásaik Debrecen, Kecskemét, Szeged, Győr (egy ideig) működtek. Az állomások 1940-től kezdve a Szovjetunió ellen dolgoztak, hozzájuk északon Eperjes, délen Ploesti [Ploieşti], Galatz [Galaţi] csatlakozott. A német bemérő és lehallgató szolgálat a budapesti légügyi attasén keresztül – Fütterer altábornagy és segéde, Arimond alezredes[8] – a „Reichsluftministerium" [Birodalmi Légügyi Minisztérium] híradó osztályának (Martiny vezérőrnagy[9]) volt alárendelve. Hosszú-, közép- és rövidhullámú lehallgató, bemérő készülékekkel rendelkezett. A rövidhullámú bemérők Atcock rendszerűek voltak. A magyarországi német lehallgató- és bemérő szolgálatot Imich őrnagy, Rustow és Eyck századosok vezették. Mind a három tökéletesen beszélt oroszul.

A szolgálat külön megfejtő csoporttal rendelkezett.

A lehallgatott rádió és a postától befutó rejtjeltáviratok a 2. vkf. „X" alosztály megfejtő részéhez kerültek. Ott az előadók országok szerint voltak csoportosítva, az illetékes idegen nyelvet beszélték. Megállapították, hogy a befutott táviratok minő rendszer és kulcs szerint készültek, majd igyekeztek őket megfejteni. A megfejtés szakember számára csak idő kérdése volt. Ezért ajánlatos saját rejtjeltáviratok rendszerét sűrűn – lehetőleg naponként, vagy táviratonként – változtatni. A megfejtés ügynökök, barátságos államokkal való csere útján beszerzett, vagy magunk által összeállított kulcs által [áthúzva] segélyével történt. A kulcsot az előadó igen sok táviratból, kombináció, variáció és permutáció igénybevételével hozta össze. Minden nyelvben vannak sajátosságok, melyek a szavak sorrendjére, ismétlődésére vonatkoznak. Azért a rejtjelmegfejtő szolgálat minél több távirat gyűjtésére törekedett, mely akcióba a baráti államok hasonló szerveivel való anyagcserét is bevonta. A beszerzett, vagy megfejtett rendszereket, kulcsokat azután is megőrizte, ha azok érvényöket vesztették.

A megfejtő rész naponta – esetleg többször – írásba foglalta munkájának eredményét. Ez országonként különböző színes papírlapokon történt. Minden megfejtett táviratot külön papírlapra gépelték. Fedőnevük volt „színes".

A „színeseket" elolvasására megkapták:

a kormányzó katonai irodája,

a miniszterelnökség,

a külügyminisztérium,

[a] 2. vkf. osztály nyilvántartó alosztály és egyes esetekben az érdekelt szervek.

A „színesek" sokszor igen értékes híranyagot tartalmaztak. Például megtudtuk előzetesen belőlük, ha valamely idegen állam követe egy diplomáciai eljárásra (demarsra) kapott utasítást. A miniszterelnök, vagy külügyminiszter már válaszra felkészülten fogadhatta. Mint 2. vkf. osztályvezető terveztem e megfejtett idegen rejtjeltáviratok gazdasági, pénzügyi kihasználását a szolgálat javára például a börzén, de a sok egyéb befutó katonapolitikai híranyag miatt nem jutottam hozzá.

Alábbi országok diplomáciai, vagy állami rejtjelzett hírváltását fejtettük meg:

Törökország (zöld),
Görögország (sárga),
Bulgária (sötétbarna),
Jugoszlávia (halványzöld),
Románia (rózsaszínű),
Olaszország (kék),
Franciaország (kénsárga),
Vatikán (halványsárga),
Anglia (kis konzuli kulcs – barna)
Belgium (vörös)

Zárójelben azon színek vannak feltüntetve, amilyen papírra a megfejtett táviratokat lemásoltuk.

A háború alatt sikerült a szovjet rejtjelezett katonai hírváltást – részben – megfejteni. Különösen a légi- és páncélos erőkét. Belőlük a hadrendre, állományviszonyokra, felszerelésre, bevetésre nyertünk adatokat. Sokszor eleve megtudtunk bombázási terveket is, így lehetségessé vált vadász erők előzetes odavonása.

A bemérés által megállapított rádióállomások a hadrendre és elhelyezésre engedtek következtetni.

Híranyag- és kulcscsere-viszonyban állottunk a német, olasz és finn szolgálattal. A távirat megfejtés és lehallgatás mesterei a finnek voltak. Az 1939/1940 téli háborúban e szolgálat ellátására kereken 200 főt alkalmaztak.

A megfejtő személyzet állandóságát biztosítani kellett. Ezért számukra külön „szak" csoportot képeztünk, nyelvtudásuk érvényben tartásáról, részükre jutalmazások biztosításáról gondoskodtunk.

A szolgálat terén évtizedes gyakorlattal rendelkeztek többek között (akikre emlékszem):

Pokorny Hermann nyugállományú altábornagy,
Kabina Vilmos nyugállományú vezérőrnagy,[10]
Petnikovics István nyugállományú vezérőrnagy[11] (szlovák, bolgár),
Hámory Ferenc alezredes (angol),
Andreánszky István[12] őrnagy (olasz),
Biricsics Mihály őrnagy (jugoszláv),
Szabó Marianna (francia),
Pálossy [helyesen Pálosy (Paskui) (?, 1899. 08. 27. /29.?/ – Vép, 1944. 12. 28)] János százados (román),
Pogány Sándor ezredes (jugoszláv),
Bántay (Brandmayer) Alfréd nyugállományú vezérőrnagy,
Erdős [helyesen Erdeős] László őrnagy (olasz),
Erdős József alezredes (olasz),
Szalay Károly alezredes (francia),
Horváthy[13] Ferenc őrnagy (török, görög),
Lajtos Elemér szolgálaton kívüli őrnagy (orosz).

Zárójelben azon országok megnevezése, amely rejtjelzett táviratainak megfejtésével foglalkoztak.

Fentieket azért jelentettem, hogy egy új magyar szolgálat esetleges létesítéséhez támpontokat adjak.

1948. augusztus 31-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Evidenzbüró (Evidenz-Bureau, EB, Nyilvántartó Iroda) – a császári és királyi vezérkar egyik osztálya volt, amely a külföldi hadseregek tanulmányozásával, a felépítésükre, szervezésükre, felfegyverzésükre, elhelyezésükre stb. vonatkozó adatok gyűjtésével és nyilvántartásával foglalkozott. Miután 1914 júliusában felállították a Hadsereg Főparancsnokság Hírszerző Osztályát, az EB a háttérbe szorult.

2 POKORNY Hermann (Kremsier, 1882. 04. 07. – Budapest, 1960. 02. 01.), hivatásos katonatiszt, a háború után nyugállományú vezérezredes. Az első világháborúban megfejtette az orosz szárazföldi hadvezetés által használt rejtjelkulcsokat. Az összeomlás után magyar állampolgárságért folyamodott, amelyet megkapott. 1920 és 1922 között a Honvédelmi Minisztérium VI-2. (hírszerző és kémelhárító) osztályán a chiffre-részleget vezette. 1921. 11. 01-jével nyugállományba helyezték, de hamarosan reaktiválták, majd különböző katonai, valamint vámőri vezetői beosztásokat töltött be. 1935-ben ismét nyugállományba helyezték. 1945 januárjában felajánlotta szolgálatait a szovjet katonai hatóságoknak, 1945. 01. 17-től 02. 08-ig Malinovszkij marsall egyik tanácsadója. Később a debreceni fegyverszüneti bizottságban tevékenykedett, majd jóvátételi kormánybiztos, később a Külügyminisztérium hadifogoly osztályának vezetője. 1949. 03. 01-jén végleg nyugállományba vonult. 1950 és 1955 között ő sem kerülhette el a zaklatásokat, nyugdíját is visszavonták. Visszaemlékezése: **Józsa Antal** (összeáll.) – **Bakonyi Péter** (szerk.): *Emlékeim – A láthatatlan hírszerző: Pokorny Hermann*, (Budapest: Petit Real, 2001).

3 Erről Pokorny nem ír az emlékirataiban.

4 „Haladó hagyományként" a vak lehallgatók alkalmazása a második világháború utáni magyar katonai felderítésnél is szokásban volt. Lásd **Lencsés Károly:** „A magyar rádió-felderítők a Földközi-tengert figyelték" in: *Népszabadság*, 2006. 05. 11., 4.

5 MELCZER Dezső ezredes (Kolozsvár, 1884. 05. 23. – ?), wellemesi, hivatásos katonatiszt, ezredes. 1906. 08. 18-tól a császári és királyi, közös hadsereg tisztje volt. Az 1930-as évek elejétől a 2. vkf. osztályon szolgált, 1939–1942 között az egyik budapesti lehallgató állomás parancsnoka volt. 1945 után a KatPolnál teljesített szolgálatot.

6 Helyesen dr. *GELÉNYI* József és – valószínűleg – *PEJCZIK* Géza vkszt. őrnagyok.

7 CSUKÁS Kálmán (Siómaros, 1901. 12. 13. – Ilovszkoje/Szovjetunió, 1943. 01. 19.), zetényi, hivatásos katonatiszt, vezérkari alezredes. 1924. 08. 20-tól szolgált a honvédségnél. 1942 kora nyarától az 1. vadászrepülő-osztály parancsnoka volt, az Ilovszkojéból való kitörés során 1943. 01. 19-én hősi halált halt. Ujszászy valószínűleg összecseréli zetényi Csukás *Endré*vel (?, 1899. 09. 10 – Budapest, 1970. ?), aki híradó volt, 1939–1942 között a 101. híradó zászlóalj parancsnoka. (Százados 1928. 11. 01-től, őrnagy 1940 májusa után).

8 ARIMOND, Hans (? – Offenbach, 1961. 10. 04.), német katonatiszt, Fütterer segédtisztje Magyarországon, 1941-ben őrnagy, a háború végén alezredes.

9 Helyesen valószínűleg *MARTINI*, Wolfgang német tábornok. Vö. 39-es fejezet, 34-es jegyzet.

10 KABINA Vilmos (Léva, 1876. 05. 04. – ?), hivatásos katonatiszt, nyugállományú vezérőrnagy. 1925. 01. 01-jétől a HM VI-2. osztály rejtjelmegfejtő alcsoportjának vezetője. 1927. 03. 01-jével nyugállományba helyezték, de tovább szolgált. 1930. 03. 01-jétől tábornokká nevezték ki. 1936. 05. 01-jével végleg nyugállományba vonult (Szakály Sándor).

11 Helyesen *PETRIKOVICS* István (Galgóc, 1888. 09. 24. – Budapest, 1947. 04. 16), hivatásos katonatiszt (1943. 05. 20-ával kivételesen és kegyelemből) címzetes vezérőrnagy. 1935-től – Kabina utódaként – átvette a HM VI-2., majd 2. vkf. osztály rejtjelmegfejtő alcsoportjának parancsnokságát. Beosztásában maradt a háború végéig, közben, 1942. 11. 01-jével nyugállományba helyezték. 1945. 05. 02-án amerikai hadifogságba került. 1946. 07. 28-án tért haza (Szakály Sándor).

12 1945 után a KatPolnál teljesített szolgálatot.

13 Helyesen *HORVÁTH* Ferenc őrnagy, majd alezredes. 1945 után a KatPolnál teljesített szolgálatot.

21. AZ 1941. ÉVI JUGOSZLÁV, SZOVJET HÁBORÚK ELŐZMÉNYEI (ÉS LEFOLYÁSOK)[1]

[6. füzet, oldalszámozás nélkül]

1940 novemberében megjelent Krappe Günther vezérkari ezredes,[2] budapesti német katonai attasé, Werth vezérezredes [helyesen gyalogsági tábornok], vezérkari főnöknél. A német hadsereg [helyesen a szárazföldi haderő] vezérkari főnökének, Halder[3] vezérezredesnek a levelét hozta. Ebben közölte Halder Werthhel, hogy 1941 tavaszán a jugoszláv helyzet tisztázása és a szovjet hátbatámadás lehetőségének elébe vágó kiküszöbölése van tervezve. A német hadvezetőség mindkét akcióhoz elvárja Magyarország támogatását. Werth válaszában kifejtette, hogy a német tervekkel elvben egyetért, azonban a honvédségnél tüzérségi anyagban, páncélosokban, repülőgépekben hiányosságok vannak, melyek nélkül az nem ütőképes. A hiányzó anyagok pótlását [a] III. Birodalomtól kéri.

Rövid idő múlva jelentette Krappe, hogy a magyar hadvezetőség küldjön ki Berlinbe egy közeget, aki a honvédség német felszerelését ott megbeszélje. László Dezső vezérkari ezredes, az 1. vkf. osztály (hadműveletek) vezetője kapott megbízatást a berlini utazásra. László általában letárgyalta a magyar közreműködést Jugoszlávia és a Szovjetunió ellen, előkészítette az anyagi kérdések megbeszélésére Bartha vezérezredes, honvédelmi miniszter németországi útját. László a megállapodásait Jodl, Paulus,[4] Thomas altábornagyokkal zárta le.

1941 januárjában Bartha vezérezredes [helyesen szolgálaton kívüli táborszernagy] német meghívásra Berlinbe utazott. Kíséretében voltak Ruszkiczay-Rüdiger Imre[5] vezérőrnagy [helyesen tábornok], a honvédelmi minisztérium anyagi főcsoportfőnöke, Sárkány Jenő[6] szárnysegéd, László Dezső 1. vkf., Ujszászy István 2. vkf. osztályvezetők, vezérkari ezredesek, Gaál Iván őrnagy parancsőrtiszt. [A szövegben itt az 1960-as átgépelésre utaló, idegen kézzel, ceruzával írt oldalszámjelölő „6*"-os jelzés áll.] A bizottság Berlinben tárgyalásokat folytatott Kesselring,[7] Jodl, Thomas altábornagyokkal, Canaris tengernaggyal, látogatást tett Keitel tábornagynál, Halder vezérezredesnél és Raeder tengernagynál.[8] Majd nyugatra utazott Lüttich, Brüsszel, Lille, Dünkirchen, Calais, St. Quentin, Cambrai, Verdun, Metz, Saarbücken területén megszemlélte az 1939/1940-es hadszíntereket. Berlinbe való visszatérte után a küldöttséget Hitler fogadta. A tagok bemutatása előtt Bartha körülbelül egy órás külön megbeszélést folytatott Hitlerrel.

A tárgyalások azt eredményezték, hogy a németek a honvédség számára tüzérségi anyagot – úgynevezett „Göring" tarackokat –, páncélosokat és repülőgépeket szállítanak és e módon azt 1941 tavaszára ütőképessé teszik.

Canaris fokozni kívánta a Jugoszlávia-ellenes katonapolitikai felderítést, német részről Lahousen Erik[9] vezérkari ezredes által irányított szabotázs-előkészítő terveket jelentett be a Bánátban, Szlavóniában és Horvátországban. A Szovjet-Oroszország ellen folytatott közös hírszerzés céljaira kiutalta a volt Kelet-Galícia területét az 1939-es lengyel határig, északon a Lemberg-Krakkó között vezető vasútvonalig bezárólag. Közölte, hogy a Jugoszlávia ellen irányuló német hírszerző felderítést

gróf Marogna-Redwitz vezérkari ezredes, a bécsi „Abwehrstelle"[10] vezetője irányítja. Ugyancsak azt kívánta Canaris, hogy magyar területen Jugoszlávia és Szovjet-Oroszország ellen a német hírszerzés céljára ügynököket toborozzunk.

Hazaérkezés után Bartha honvédelmi miniszter oda tájékoztatott, hogy 1941 tavaszán a jugoszláv és szovjet háborúk elkerülhetetlenek. Vele ezt Hitler közölte. Megemlítette, hogy a német tervekről Horthynak jelentést tett, aki a szovjet háborúval egyetértett, azonban egyelőre a jugoszláv támadásban részt venni vonakodik.

1941 februárjában – Werth megbízásából – Bulgáriába utaztam, hogy ott a német katonai helyzetet, a bolgárok részvételét a Jugoszlávia és Szovjet-Oroszország ellen tervezett hadjáratokban megállapítsam. Tudniillik Magyarországon át már 1940 ősze óta folytak Romániába német csapatszállítások. Először Hanssen[11] lovassági tábornok parancsnoksága alatt kiképző alakulatokat, majd harcos – főleg páncélos – erőket vittek. Teleki Pál miniszterelnök elvben az átszállítások ellen foglalt állást, majd Bartha és Werth nyomására hozzájárult – különböző kifogásokkal – német alakulatok átvonulásához hazánkon keresztül. E kifogások voltak Budapest elkerülése, gyalogmenetelő csapatoknak csak éjjel való mozgatása, a németek részvétele a vasúti igazgatásban, németek önmaguk által leendő élelmezése és gyógyellátása.

Bulgáriában Hadzsaipetkov altábornaggyal, a vezérkar főnökével, Georgieff[12] Vicso vezérkari ezredessel, a vezérkar 2. osztályának vezetőjével folytattam tárgyalásokat. Megállapítottam, hogy Csamkuriába (Szófia délkelet) német hadsereg-parancsnokság érkezett be, az ország – főleg a jugoszláv, görög határ mentén – hemzseg a szállászcsinálóktól. Értesültem arról, hogy a németek tömeges bevonulása Romániából csak napok kérdése és a bulgárok a Jugoszlávia, Görögország ellen tervezett hadjáratban teljes erővel részt vesznek. Szovjet vonatkozásban Hadzsaipetkov kitérő választ adott, amennyiben többek között azt mondta, hogy „a bulgár az anyatejjel együtt szívja magába az oroszok iránt érzett rokonszenvet."

Egyidejűleg átbeszéltük Georgiev vezérkari ezredessel a Jugoszlávia, Románia ellen vezetett közös hírszerzés részleteit is. Kapcsolatosan híranyagot cseréltünk.

1941 márciusában Budapesten átutazóban felkeresett Lahousen Erwin német vezérkari ezredes,[13] aki bácskai, bánáti svábok hírszerző, szabotázs beszervezésére a határszélre ment.

1941. március végén megérkezett a német hadsereg-főparancsnokság Baden bei Wien-be Halder vezérezredes vezetése alatt a jugoszláv hadjárat irányítására kirendelt részlegének küldöttsége Budapestre. A bizottság, mely Paulus altábornagy parancsnoksága alatt állott, feladata volt a magyar hadsereg közreműködését a jugoszláv hadműveletekben megbeszélni. A tárgyalások egy napig tartottak. A németek követelték az I. (Budapest), II. (Székesfehérvár), III. (Szombathely), IV. (Pécs), V. (Szeged) hadtestek mozgósítását és bevetését, továbbá két német hadtest felvonulását Dél-Zala és Somogyban a Zágráb ellen tervezett alkalmazásra. A hírszerző együttműködés részleteit velem Hanssen vezérkari őrnagy tárgyalta le, a rendelkezésre álló híranyagot összehasonlítottuk, Baden és Budapest között állandó rádió összeköttetést létesítettünk.

Paulus Werthhel és Lászlóval való megbeszélés közben érintette a Szovjetunió ellen tervbe vett hadműveletekhez kívánt magyar katonai támogatást.

Paulus távozása után egy harc kezdődött Teleki Pál miniszterelnök és a magyar katonai vezetők Werth, Bartha között. Előbbi a magyar-jugoszláv „örök" barátsági szerződés alapján és angol befolyás, utóbbiak a revíziós célok és a németek szolgálatában állottak. Horthy ingadozott, majd Bárdossy, Werth, Bartha rábeszélésére

hozzájárult az I., IV., V. hadtestek, a gépkocsizó dandár és egy lovashadosztály mozgósításához, valamint ahhoz, hogy a magyar hadműveletek akkor induljanak meg, ha az önálló Horvátország függetlenségének kikiáltásával a hazánkkal szerződésben lévő Jugoszlávia felbomlik. A bomlasztásra és a horvát usztasákkal való együttműködésre Bárdossytól dr. Bartók László zágrábi főkonzulunk kapott utasítást.

Az ezen koronatanácsot[14] követő nap reggelén telefonon felhívott Incze Péter miniszteri tanácsos,[15] a miniszterelnök titkára. Sürgősen a miniszterelnökségre rendelt. Ott közölte velem, hogy Teleki Pál hajnalban öngyilkos lett. Bevitt a halott miniszterelnök szobájába, aki ágyán féloldalt feküdt, halántékából még szivárgott a vér, mellette volt kis forgópisztolya, mellyel tettét elkövette. Előkészítve cserkész egyenruhája, mert valami ünnepségre akart menni. Néhány nap múlva felkéretett magához Teleki Géza,[16] a miniszterelnök fia. Megkérdezte tőlem, mint édesapja egyik bizalmasától, hogy nem hagyott-e nálam vissza iratokat, nem nyilatkozott-e öngyilkos szándékáról. Nemmel kellett felelnem. Közöltem vele, hogy a miniszterelnököt előző napon a koronatanács előtt láttam, magatartása nem árulta el előzetesen szándékát, csupán keserűen beszélt a „vezető katonák erőszakos fellépéséről a jugoszláv háború ügyében".

Horvátország függetlenségének kikiáltását április első napjainak egyik éjjelén jelentette Bartók László, mire Horthy kiáltványt adott ki, melyben a honvédség bevonulását Jugoszláviába a magyar kisebbség védelmének szükségességével indokolta.

A bevonulás alkalmából számtalan erőszakosság, vérfürdő történt, melyek közül ismertebbek: a szabadkai, zombori, szenttamási, szöregi és az újvidéki. Szabadkán gróf Stomm Marcel[17] vezérőrnagy rendelt el a csetnik tevékenységgel szemben megtorlásokat. Tanácsadója volt ezen a téren Vághi [helyesen Vági {Zoltán}] százados, gróf Károlyi Viktor tartalékos főhadnagy.[18] Zomborban a IV. hadtestparancsnokságnál egy csetnik támadás miatt pánik ütött ki, mire Horváth László altábornagy,[19] hadtestparancsnok, Futó József vezérkari ezredes,[20] hadtest vezérkari főnök, Kádár Gyula vezérkari őrnagy megtorló intézkedéseket tettek. Tanácsadó és részben végrehajtó volt Mészáros István őrnagy.

Szenttamáson, Szőregen a csapatokra rálőttek. Megtorlásként kivégeztek több embert, tüzérség el lőttek a polgári lakosságra. Szőreget felgyújtották. Újvidéken szerbek és zsidók ellen számtalan visszaélést követtek el Bayor (Bayer) Ferenc nyugállományú vezérőrnagy és gróf Károlyi Viktor tartalékos főhadnagy. Megsarcolták a lakosságot, Bayor több nőt becstelenített meg, részben kirabolta a báni palotát. Tanácsadóként szerepelt Kun Bertalan őrnagy.[21]

Április végén utaztam le gépkocsin Újvidékre, ahol többek között beszéltem Veress Lajos vezérőrnaggyal,[22] [helyesen tábornok] a lovashadosztály [helyesen 2. lovasdandár] parancsnokával. Közölte velem, hogy a szerb betelepített lakosságot Szlavóniába tolja át. Eddig mintegy 5000 főt sikerült neki visszatelepíteni. [A szövegben itt az 1960-as átgépelésre utaló, idegen kézzel, ceruzával írt oldalszámjelölő „*10"-es jelzés áll.]

Számtalan visszaélés történt a honvédség szervei részéről, melyekben „védőügyvédként" sokszor szerepelt dr. Popovics Mihály [sic! – valószínűleg elírás Popovics Milán helyett], újvidéki lakos. A bácskai katonai közigazgatás vezetőjét, Novákovics altábornagyot[23] ezen védőügyvédek Szilágyi Szabó Eszter „színművésznő" útján kenyerezték le.

1941 áprilisában megjelent Budapesten Eberhardt Kinzel[24] vezérkari ezredes, aki a német hadsereg főparancsnokság „idegen véderők" osztályán teljesített szolgálatot. Halder vezérezredes levelét hozta Werthnek, melyben az a Szovjetunió-ellenes hadjárat előkészületeinek megindítására szólította fel a magyar vezérkar főnökét.

A részletek megbeszélésére László Dezső vezérőrnagy, [helyesen tábornok] hadműveleti csoportfőnök a főhadiszállásra utazott. Ott Jodl altábornaggyal tárgyalt. Megállapodásainak eredményeként – Horthy hozzájárulásával – 1941 májusában a Kárpátalján részleges mozgósítást hajtottak végre; az erődöket védkész állapotba helyezték, intézkedtek a műtárgyak őrzésére és megalakították a „Kárpát Csoportot". Parancsnoksága Csapon székelt. Parancsnok volt: Szombathelyi (Knausz) Ferenc altábornagy (VIII. hadtest parancsnok), vezérkari főnöke Álgya-Papp Zoltán vezérkari ezredes, I. a. vezérkari tisztje Pálosy János vezérkari őrnagy, I. b. (felderítés, hírszerzés, kémelhárítás) Osváth István ezredes. Alá voltak rendelve 1. hegyivadász dandár (parancsnok Rakovszky György vezérőrnagy), 1. határvadász dandár (Felkl Győző vezérőrnagy), egy kárpátaljai hadosztály. Majd Csap, Nyíregyháza területén gyülekezett a „gyorshadtest".[25] Parancsnok dálnoki Miklós Béla altábornagy, vezérkari főnök Koszorús Ferenc vezérkari alezredes,[26] I. b. vezérkari tiszt Pőry (Prohászka) Imre őrnagy. Alárendelve: 1. gépkocsizó dandár, 2. gépkocsizó dandár (parancsnoka Vörös János vezérőrnagy), 1. lovashadosztály [helyesen 1. lovasdandár] (parancsnoka Vattay Antal vezérőrnagy[27]). A magyar kormány megnyerésére a háborúhoz való csatlakozásra számtalan német intézkedés történt.

Krappe Günther utóda, Toussaint Rudolf vezérkari ezredes,[28] Fütterer vezérőrnagy légügyi attasé ígéretet tettek Kelet-Galícia Dnyeszterig terjedő területének Magyarországhoz való csatolására. Ezt Werth vezérkari főnök és Bartha honvédelmi miniszter örömmel vették tudomásul, míg a külügyminisztérium angolszász elemeinél bizonyos ellenkezést váltott ki. Toussaint hangsúlyozta Hitler nevében, hogy a volt „halicsi fejedelemségnek" ismét Magyarországhoz kell tartoznia. Ez az „előtér szükséges a Kárpátok védelméhez" mondotta.

Itt jegyzem meg, hogy Krappe Günther vezérkari ezredes, német katonai attasé a Werth–Halder levélváltása alapján kényszerből hagyta el 1941 áprilisában hazánkat. Tudniillik 1941 januárjában a saját katonai attasék budapesti értekezletét bezáróan Werth az idegen katonai attasék bevonulásával díszvacsorát adott a Gellértben. Ezt követően Krappe néhány magyar tisztet meghívott a lakására. Közöttük voltak: Kuthy László, Fogarassy Béla,[29] Karácsony[30] László vezérkari alezredesek is. Krappe otthon leitta magát, rabiátussá vált. Bezárta az ajtókat, majd Horthyt szidta, az én „kétszínű" németbarát politikámat támadta, kifogásolta, hogy Fogarassy Béla nem válik el „nem tiszta árja" származású feleségétől. A magyar tiszteket a kényes helyzetből Krappéné megjelenése mentette ki, aki a hálószobában aggódva hallgatta férje kifakadását. Másnap nekem jelentést tettek Kuthy és Karátsony alezredesek. Jelentésöket írásba foglaltattam, továbbítottam Werthnek és Keresztes-Fischer Lajos altábornagynak [helyesen tüzérségi tábornoknak], Horthy katonai irodája főnökének. Horthy felszólította Werthet, hogy Krappe visszahívására tegyen Haldernek javaslatot. László Dezső közbelépése Werthnél Krappe érdekében megkésett.

Hasonló sors érte 1943-ban Toussaint utódját, Raabe von Pappenheim vezérkari ezredes,[31] német katonai attasét. Magyar közbelépésre a német főhadiszállás hozzájárult ahhoz, hogy a honvédség alakulatai a keleti arcvonalon a Kárpátokra vonulhassanak vissza. Az engedélyt csupán László Dezső altábornagy, VIII. hadtest parancsnok szabotálta, aki nem délnyugatnak, hanem egyenesen nyugatnak vonult, hogy továbbra is közvetlen német vezetés alatt maradjon.

A főhadiszállás engedélyét Pappenheim, mint budapesti katonai attasé közölte számjeltáviratban a Lakatos Géza vezérezredes, hadseregparancsnoknál beosztott német összekötő tiszttel. Utóbbi azonban történetesen nem tartózkodott a magyar

hadsereg-parancsnokságnál. Távbeszélőn adott utasítást visszahagyott rejtjelkulcsával a távirat megfejtésére. A megfejtett szöveg így tudomásunkra jutott. Pappenheim a következő tanácsot adta benne a német összekötő tisztnek „a magyar alakulatok megbízhatatlansága miatt célszerű, ha mögöttük még ellenőrző német csapatok nyernek beosztást". A táviratot alapján Szombathelyi vezérezredes kieszközölte Zeitzler vezérkari főnöknél,[32] hogy Pappenheim-t hívja vissza és Gleichenberg altábornaggyal[33] váltsa le.

Sztójay (Sztojakovics) Demeter többször megjelent Budapesten, mint berlini magyar követ. Ribbentrop megbízatásait közvetítette, melyek Románia részvételére a szovjetellenes háborúban céloztak, és burkolt fenyegetéseket tartalmaztak arra az esetre, ha Magyarország kimaradna. A németek akkorra Észak-Erdély elvételét helyezték kilátásba.

1941. június elején Mogilew-ből [Mogilev] jövet – ahol a Szovjetunió ellen felvonult román-német csapatokat szemlélte meg – [a] Budapest-Mátyásföld katonai repülőtérre érkezett Halder vezérezredes, a német hadsereg vezérkarának főnöke. Ott fogadta Werth vezérezredes, László Dezső vezérőrnagy, Sáska Elemér,[34] Ujszászy István vezérkari ezredes és Sibrik György ezredes jelenlétében a két vezérkari főnök megbeszéléseket folytatott, majd Werth Haldert villásreggelin látta vendégül. Az asztalnál Halder egyik szomszédja voltam. Halder megjegyezte [áthúzva] azon megjegyzésemre, hogy „a Vörös Hadsereg kemény dió lesz" azt válaszolta, hogy „Szovjet-Oroszország olyan mint egy ablaktábla, egy erélyes ütésre millió szilánkban pattan széjjel".

Később Werth tájékoztatott a megbeszélésekről. A magyar hadsereg a Kárpátokon vonul fel, déli szárnya mögött a gyorshadtesttel. Feladata: minél több erőt magára vonni, hogy az északon Lembergre [Lvov], délen Mogilev területéről északra irányuló támadásokat zároljon körül. A gyorshadtest a déli szárnyon Kolomyja [Kolomea], Horodenkán át keleti irányú üldözésre van szánva.

1941. május végén meglátogatta Kárpátalját gróf Marogna-Redwitz vezérkari ezredes, a bécsi „Abwehrstelle" vezetője. Végigjárta a határt Vereckétől Kőrösmezőig. Tárgyalt Osváth István ezredessel, Végh [István] tartalékos főhadnaggyal ungvári offenzív tiszttel, Beregrákoson gróf Schönbornnal és ennek sógorával, Orssich gróffal. A határhelyzetről a helyszínen tájékozódott.

1941 júniusában beszélgetés közben közölte velem László Dezső vezérőrnagy, ha másként nem megy, kényszeríteni fogják a magyar kormányt arra, hogy csatlakozzék a Szovjetunió ellen tervezett támadó háborúhoz. Megemlítette, hogy Fütterer altábornagy, német légügyi attasétól és segédjétől, Arimond ezredestől kiindulva fennáll azon német provokációs terv, mely magyar terület „színleges" orosz gépekből való bombázását készítené elő. Erről Werth vezérezredes, a vezérkar főnöke is tudomással bírna.[35]

1941. június közepén Canaris tengernagyot látogattam meg Padányi Jenő vezérkari alezredes társaságában Berlinben. Canaris a szovjetellenes támadás időpontjára vonatkozó kérdésemet elodázta, sőt az elől kitért. Homlok Sándor vezérkari ezredes, magyar katonai attasé azonban közölte velem, hogy a háború kitörése napok kérdése.

1941. június 22-én reggel jelentést kaptam [a] 2. vkf. osztály ügyeletes tisztjétől, hogy a Szovjetunió ellenes támadás megindult. Felhívtam Werth vezérezredest, a vezérkar főnökét, aki azonban már Fütterer és László útján tájékozva volt.

A következő napokban zajlott le a „Kárpát csoport"[36] és a „gyorshadtest" felzárkózása a határra, illetve a déli szárnyon a felső Tisza völgyben.

Június 25-én délben Bartha vezérezredes, honvédelmi miniszternél referáltam, amikor Rahó légi bombázásáról és géppuskázásáról [ez június 26-án történt!] érkeztek hírek. László Dezsőtől – mint hadműveleti csoportfőnöktől – utasítást kaptam, hogy az aznapi koronatanács [itt és a továbbiakban helyesen Legfelső Honvédelmi Tanács] számára a határment szovjet katonai helyzetről készítsek osztályommal egy összefoglaló képet.

„14 orosz hadműveleti egységet, közötte 6 páncélost kell felvenni, mely kidomborítja a szovjet támadó szándékát" – mondotta László – „mert ez a németek nyilvántartásának eredménye". Roppant bosszankodott, amikor én [a] 2. vkf. osztály kidolgozásába csak a ténylegesen ott sejtett 4 hadosztályt vettem fel. Ő a képet átjavította és a koronatanács elé Werth már László munkáját vitte.

Június 25-én a kora délutáni órákban Budapesten légiriadó volt. Csakhamar jelentés érkezett, hogy Kassát szovjet felségjelzésű repülőgépek bombázták.[37] László azonnal magához hívatott, azt a parancsot adta, hogy a haditudósító század küldjön ki fotóriportereket Kassára, akik a támadás orosz jellegét – cirill feliratú bombatörmelékeket – fényképfelvételekkel rögzítsék. „Megfelelő cikkeket kell elhelyezni a bel- és külföldi sajtóban" – mondotta. Később ő és Fütterer azon sugalmazott propagandát közölte velem, hogy Kassát a helyi viszonyokkal ismerős, a Vörös Hadseregbe átszökött szlovák pilóták bombázták.

A koronatanácson [helyesen Legfelső Honvédelmi Tanács, LHT] Bárdossy, Bartha és Werth tartottak előadást. Mindhárman kiemelték a szovjet légi provokációt és belépésünk szükségét az Oroszország-ellenes háborúba. A miniszterek közül – mint utóbb tudomást szereztem – csupán Keresztes-Fischer Ferenc nyilatkozott a hadüzenet ellen.[38]

A koronatanácsról [LHT] éjfél tájban érkezett vissza Werth ragyogó arccal a vezérkari főnökségre, közölte a hadüzenet mellett történt döntést. Azt Fütterer – László értesítése alapján – még azonos éjjel közölte Berlinnel.

A [közeli] napokban megindult magyar támadás – dacára a szovjet visszavonulásnak – már kezdetben nagy veszteségekkel járt. Különösen a toronyi hágónál előretörő határvadász alakulatokban aratott a halál. Ezek haditapasztalatokkal nem bírtak, így történt, hogy a dandárvonat teljesen elpusztult, mert belátott területen egész célt mutatott. A IV. határvadász zászlóalj parancsnoka, Pisky Zoltán alezredes[39] is több órára eltűnt.

A szembenálló cseh légiósoktól – Tatarów környékén – több katonaszökevény jött át, akik hírszerző célokra ajánlkoztak. Többek között egy František Svoboda nevű.

A „Kárpát csoport" parancsnokságát csakhamar Kőrösmezőre, majd Kolomeára helyezték át. A hírszerzés vezetését a Szovjetunió ellen előbb ő [sic!], majd a Horodenkán, Bendycsewen [Berdicsev?] Perwomajskra [Pervomajszk] előretörő gyorshadtest-parancsnokság vette át.

Amikor a gyorshadtest-parancsnokságot a Budapesten működő idegen katonai attasék társaságában 1941. augusztus elején Pervomajszkban meglátogattam, jelentette nekem Pőry (Prohászka) Imre őrnagy, I. b. vezérkari tiszt, hogy neki Sargorodban van egy Huelmuta nevű ügynöknője, a németek pedig rádióösszeköttetésben állnak [a] Budionny Poltawában [Bugyonnij Poltava] székelő hadseregcsoportparancsnokság egyik vezérkari őrnagyával, akitől kiváló információkat nyernek.

A megmerevedő arcvonalra, az őszi hadjáratra a németeknek újabb magyar erők kellettek. Werth és Bartha tudta nélkül László Dezső vezérőrnagy felkínált Jodl altábornagynak hat hadosztályt.[40] Ez Horthy tudomására jutott; Werth azonosította magát Lászlóval, amely ténykedése állásába került. Horthy 1941 szeptember elején

felmentette és utódává Szombathelyi (Knausz) Ferenc altábornagyot nevezte ki. Utóbbi Lászlót még október elejéig megtartotta és azután felfelé buktatva, a vezérkari tanfolyam (hadiiskola) parancsnokává tette.

1941. szeptember elején újabb magyar erők rendelkezésre bocsátásának letárgyalására utazott ki Horthy, Szombathelyi és László Dezső a Kelet-Poroszországban fekvő német főhadiszállásra. László magával vitte Kárpátalja kelet-galíciai határának kiigazítására vonatkozó magyar kívánságokat. A németek közben agyonhallgatták a Dnyeszterig eső kelet-galíciai terület Magyarországhoz való csatolását. Amikor László ezt Toussaint-nek szóvá tette azzal tért ki, hogy a vidék szeptember 1-je óta a Lengyel Főkormányzóságnak integráns része. Határkiigazítást célzó kívánságainkat is csak csekély mértékben teljesítették. Ellenben rendjel-eső hullott Horthyra, Szombathelyire,[41] de különösen László Dezsőre. Horthy megkapta a Vaskereszt lovagkeresztjét. László Dezsőnek adományozták a Vaskereszt I., II. osztályát, a „Német Sasrend" I. osztályát a csillaggal, a „Német Sasrend" I. osztályát a csillaggal és a kardokkal.

Megbeszélték 4 hadtesttel a 2. magyar hadseregnek a keleti arcvonalon való felállítását.[42]

A német hadvezetőség oda tájékoztatta a magyar küldöttséget, hogy már mindössze 81 szovjet hadosztály áll rendelkezésre, a többi fel van morzsolva, vagy megsemmisült. Visszatérése után jelentettem Szombathelyinek, hogy nyilvántartásunk szerint még legalább 345 teljes orosz hadműveleti egység van.

Itt említem meg, hogy a szovjet-magyar háború kitörése után a diplomáciai viszony a két ország között megszűnt, a külképviseletek tagjai hazatértek. A budapesti szovjet követ (Beksadian)[43] a rendszernek hűséges embere volt, azonban felesége sokszor tett nemkívánatos megjegyzéseket az Unióra. Ljachterow [Ljahterov] ezredes, katonai attasé Magyarországon való tartózkodása alatt mindig korrekten, barátságosan viselkedett. Faragho Gábor vezérőrnagy, moszkvai magyar katonai attasé rádióállomását és hírszerző ügynökeit bolgár kollégájának adta át. A Szovjetunió politikai és katonai helyzetét szilárdabbnak ítélte meg, mint elődje Desseő László[44] vezérkari ezredes.

A két küldöttséget a bolgár-török határon cserélték kölcsönösen ki. Katonai részről a csereaktusban Sibrik György ezredes vett részt.

Visszatérése után Faragho Gábor hangsúlyozta a Szovjetunió politikai szilárdságát. Utalt azonban egy oroszellenes török támadás lehetőségére, mert Törökországban a határ felé igyekvő katonai mozdulatokat látott.

1948. szeptember hó 1-jén. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Az alábbi fejezet számos pontatlanságára, tévesztésére a bevezető történeti-életrajzi tanulmány reflektál, ismertetve Ujszászy szerepét, a rendelkezésére álló esetleges ismereteit a jugoszláv hadjáratról és a hadba lépés körülményeiről. Az Ujszászy által a fejezetben említett német és magyar tisztek között zajló megbeszélések tartalma többségében nem, vagy csak alig fedi a valóságot. A leírtak koncepcionálisan és tartalmilag is illeszkednek a tábornok nürnbergi tanúvallomásához (szerk.).

2 KRAPPE, Günther (Schilde/Németország, 1893. 04. 13 – Altena/NSZK, 1981. 12. 31.), német katonatiszt, altábornagy. 1939. 10. 01. és 1941. 05. 01. között vezérkari ezredesi rendfokozatban a budapesti német követség katonai attaséja.

3 HALDER, Franz (Würzburg, 1884. 06. 30. – Aschau, 1972. 04. 02.), német tábornok. Katonai pályáját 1902-ben a tüzérségnél kezdte. Hitler 1938. 08. 27-én kinevezte a német szárazföldi haderő főparancsnokságának *(Oberkommando des Heeres, OKW)* vezérkari főnökének. E beosztásában kulcsszerepe volt a korai német sikerekben. A franciaországi hadjárat után 1940. 07. 19-én vezérezredessé *(Generaloberst)* léptették elő. A Barbarossa-hadművelet elakadása, valamint az 1942-es második nyári offenzíva kérdésében egyre gyakrabban került szembe Hitlerrel, ami végül is 1942. 09. 24-i leváltásához vezetett. Ezt követően beosztást nem kapott, majd 1944. 05. 31-jével nyugállományba helyezték. 1944 második felében koncentrációs táborba zárták.

4 PAULUS, Friedrich Wilhelm Ernst von (Breitenau, 1890. 09. 23. – Drezda, 1957. 02. 01.), német katonatiszt, tábornagy. Lengyelországban a 10., Franciaországban a 6. hadsereg vezérkari főnöke. 1940 szeptemberétől a német szárazföldi haderő főparancsnokságán I. főszállásmester. 1942 januárjában a német 6. hadseregparancsnokává nevezték ki, amelyet a második nyári offenzíva és a sztálingrádi hadműveletek során irányít. 1943. 02. 02-án a hadsereg maradványaival megadta magát a Vörös Hadseregnek. A fogságban „átnevelték", többször tett tanúvallomást a nürnbergi perben. A hadifogságból 1953-ban hazatérve a Német Demokratikus Köztársaságban telepedett le.

5 RUSZKICZAY-RÜDIGER (1935-ig Rüdiger) Imre (Vaskoh, 1889. 11. 20. – Budapest, 1957. 01. 11), hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1932. 07. 29 és 1937. 05. 01. között a HM VI-7/k osztályvezetője, 1937. 05. 01. – 1938. 07. 09. magyar királyi hajmáskéri tüzértábor parancsnoka, újbóli HM szolgálatok után 1943–1944 a HM anyagi főcsoport főnöke. A nyilas hatalomátvétel után a GESTAPO letartóztatta, 1945. 01. 28. – 1945. 04. nyilas fogságban, 1945. 04. 03. – 1948. 07. 14. orosz hadifogságban volt. 1948-ban a Népbíróság 8 évre ítélte, ezt utóbb 3 évre mérsékelték (1948–1951), amelyet a márianosztrai börtönben töltött. 1951. 08. 15. és 1953 novembere között Kistarcsára volt internálva.

6 SÁRKÁNY Jenő (Budapest, 1899. 09. 22. – Bisztrik, 1943. 02. 01.), vitéz, ilenczfalvi, hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes, szárnysegéd. 1939. 05. 01-től katonai attasé Varsóban (1939. 09. 20-án tért vissza Budapestre), 1939. 11. 01. és 1941. 01. 01. között katonai attasé Bernben. 1941. 01. 01-től 1942. 08. 01-ig a honvédelmi miniszter szárnysegéde. 1942. 08. 01-től a III. hadtest vezérkari főnöke. A szovjet hadsereg offenzívája után öngyilkos lett.

7 KESSELRING, Albert (Marksteft bei Kitzingen, 1885. 11. 30. – Bad Nauheim, 1960. 07. 15.), német katonatiszt, tábornagy. 1933-ban belépett a még titkos fejlesztés alatt álló Luftwaffébe. Lévén Göring személyes barátja, pályája gyorsan emelkedett: 1936-ban a Luftwaffe vezérkari főnöke lett. A lengyelországi hadjárat alatt az 1. légiflotta, majd nyugaton a 2. légiflotta parancsnoka volt. 1941 júliusára csapatait áthelyezték a keleti frontra, majd decemberben Olaszországba, ahol Kesselring a földközi-tengeri német légi műveleteket irányította. 1943 novemberében kinevezték a Dél- és Közép-Olaszország védelméért felelős C Hadseregcsoport parancsnokává. Sikeresen irányította a védelmi műveleteket a Gusztáv-vonaltól a Gót-vonalig, több csatában feltartóztatva az angolszász csapatokat. 1945 márciusában a nyugati front főparancsnoka lett, de a szövetségesek rajnai átkelését már nem tudta megakadályozni. 1947-ben a brit hatóságok partizánok kivégzéséért felelősségre vonták, és halálra ítélték. Ítéletét később 20 év börtönre változtatták. 1952-ben szabadult.

8 RAEDER, Erich (Wandsbek, 1876. 04. 24. – Kiel, 1960. 11. 06.), német tengerésztiszt, flottatengernagy. 1935. 01. 01-jétől a német haditengerészet főparancsnoka. 1943. 03. 31-én leváltották. 1946-ban Nürnbergben a háborús főbűnösök perében életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték, de 1955 szeptemberében betegsége miatt szabadlábra helyezték.

9 Helyesen LAHOUSEN, Erwin Edler von Vivremont (Bécs, 1897 10. 25. – Innsbruck, 1955. 02. 24.), osztrák, majd német katonatiszt, vezérőrnagy (1945. 01. 01.). Az Evidenzbüro munkatársa, az első világháború után az új osztrák hírszerző szolgálat megszervezője és vezetője. Az *Anschluß* után, 1938. 04. 11-től a német Véderő Főparancsnokság I. Abwehr osztályának referense. 1938. 11. 10-től 1943. 07. 31-ig vezérkari ezredesként (1941. 01. 01-jétől) az Abwehr II. (szabotázsközpont) ügyosztályának vezetője. A Canaris körül szerveződő ellenálló csoport tagja. 1945. 05. 09-től 1947. 06. 04-ig amerikai hadifogságban. Utóbb attasei beosztásokban újból osztrák szolgálatban.

10 ABWEHRSTELLE – az Abwehr berlini központján kívül valamennyi alárendeltségében működő hírszerző kirendeltség elnevezése.

11 HANSSEN lovassági tábornok. Valószínűleg azonos Erich *HANSEN* (Hamburg, 1889. 05. 27. – Hamby, 1967. 03. 18.), német tábornokkal, aki a romániai német katonai misszió *(Deutsche Heerescomission in Rumänien)* vezetője volt 1940/41-ben, illetve 1943/44-ben. A főszövegben 4 bekezdéssel később, az 1941 március végi Halder-látogatással kapcsolatban Ujszászy említ egy

másik Hanssen nevű német tisztet (vezérkari őrnagyot). Ő nagy valószínűséggel Ottmar *HANSEN*nel (Meiningen/Thüringen, 1904. 09. 01 – Bergisch-Gladbach, 1993. 03. 09.) azonos, aki Szakály Sándor adatai szerint őrnagy: 1941. 01. 01. (1940. 12. 01-jei ranggal), alezredes: 1942. 11. 01., ezredes: 1944. 01. 01., vezérőrnagy: 1945. 05. 08. (04. 20-ai hatállyal). Beosztásai: 1941. 01. 12 – 1942. 05. 31.: Heerespersonalamt, 1942. 06. 01 – 1943. 03. 23: Abteilungschef im Heerespersonalamt, 1943. 03. 24 – 1944. 01. 31: a 103. páncélgránátos ezred parancsnoka és a 14. páncélos hadosztály egy harccsoportjának a parancsnoka, 1944. 02. 01 – 1945. 04. 28: az Északi Hadseregcsoport, később Kurland főparancsnokának szárnysegéde, 1945. 04. 29 – 1945. 05. 08: 121. gyaloghadosztály „vezetője". 1945. 05. 08 – 1955. 10. 11 között orosz hadifogságban volt. 1956. 11. 23 – 1964. 09. 30: a Bundeswehrben szolgált. Az utóbbi esetében szóbajöhet még Georg *HANSEN* (? – ?) (utóbb) vezérkari ezredes, aki Hans Pickenbrock utódaként 1943/44-ben az Abwehr I. (titkos felderő szolgálat) ügyosztályának vezetője volt.

12 Helyesen *GEORGIEV*, Vicso (?–?), bolgár vezérkari ezredes, 2. vkf. vezető – nincs adat.

13 Lahousen szolgálati naplója 2. kötetének az 1941. 04. 13. és 1943. 08. 03. közötti időszakot felölelő 130-231 oldalain, mint Borsányi Julián írja, „csak egészen mellékesen történik két alkalommal említés magyar természetű vonatkozásokra. A 130. oldalon Lahousen feljegyezte, hogy 1941. április 13-án, Canaris társaságában Berlinből Belgrádba repülve, Mátyásföldön megszakították útjukat és Ujszászyval ebédeltek. Ezt követően a 132. oldalon azt olvashatjuk, hogy visszafelé jövet április 16-án, ismét Mátyásföldön leszállva, együtt vacsoráztak a vkf. 2. oszt. tisztjeivel. Lahousen feljegyzi, hogy a magyarok nagyon szurkolnak [sic!] attól, hogy belekeveredjenek akár a Jugoszlávia elleni német akcióba, akár egy Szovjetunió elleni háborúba. Más magyar utalást nem találunk a kötetben." – **Borsányi Július:** *A magyar tragédia kassai nyitánya – Az 1941. június 26-i bombatámadás dokumentációja* (Studia Hungarica 28), (München: Ungarisches Institut, 1985), 307.

14 Nem koronatanácsi ülés volt, hanem Legfelső Honvédelmi Tanácsülés.

15 INCZE Péter (Marosludas/Torda-Aranyos megye, 1896. 12. 09. – Budapest, 1960. 05. 04.) dr., csíkdelnei, köztisztviselő, miniszteri osztálytanácsos. Teleki Pál, majd több magyar miniszterelnök titkára, hivatalát 1944 októberéig látta el.

16 TELEKI Géza (Budapest, 1911. 11. 27. – Mathias/Nyugat-Virginia, 1983. 01. 05.) gróf, széki, geográfus-geológus, egyetemi tanár, miniszter. Teleki Pál miniszterelnök fia. 1940-től 1944-ig a kolozsvári egyetemen a gazdasági földrajz tanára. 1944-ben tagja lett a 09. 28-án a Szovjetunióba indított küldöttségnek, majd az úgynevezett moszkvai magyar bizottságnak. A Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormányban 1944. 12. 22-től 1945. 11. 15-ig vallás- és közoktatásügyi miniszter, majd 1948-ig a budapesti műegyetem közgazdasági kara gazdasági földtani tanszékének tanára. 1949-ben az USA-ba távozott. 1950-től a Virginiai Egyetem tanára, 1955-től a George Washington Egyetemen a földtan professzora. Súlyos, gyógyíthatatlan betegségük miatt feleségével együtt öngyilkos lett.

17 STOMM Marcel (Vác, 1890., 12. 24. – Budapest, 1968. 04. 25.) gróf, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1931. 02. 15. – 1934. 04. 16. között katonai attasé Londonban (1931. 04. 04-től Washingtonban is). 1943-ban az orosz fronton a III. hadtest parancsnoka. Mivel seregteste súlyos helyzetbe került, 1943. 02. 01-jén „feloszlatta" hadtestét és öngyilkosságot kísérelt meg. A nélkülözések közepette lába elfagyott. Orosz hadifogságba került (1943. 02. 03. – 1951. 05. 14.), hazatérése után az ÁVH foglya, „háborús bűnösként" 1951. 10. 11-én halálra ítélték, 1952. 04. 09-ig siralomházban volt, ítéletét előbb életfogytiglanra, majd 12 év szabadságvesztésre enyhítették. 1956. 08. 06-án kegyelemmel szabadult, 1989-ben rehabilitálták, 1993. 05. 26-án posztumusz vezérezredesi rangot kapott.

18 KÁROLYI Viktor, Dénes, Imre, Alajos, György (Nagymágócs, 1902. 04. 26. – Seaton/Anglia, 1973. 12. 16.) gróf, nagykárolyi, tartalékos főhadnagy, 1935-től kormánypárti országgyűlési képviselő.

19 HORVÁTH László (Zalaegerszeg. 1888. 07. 16. – Budapest, 1964. 01. 16.), hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1940. 02. 01. – 1941. 08. 01. között a IV. hadtest parancsnoka. 1941. 11. 01-jével nyugállományba vonult. A háború után „igazolt"-tá nyilvánították. 1951–1952-ben kitelepítve élt.

20 FUTÓ József (Báránd, 1894. 07. 17. – Vác, 1967. 11. 16.), nemes, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1937. 08. 01. – 1940. 03. 01. között a HM 3/b osztályának vezetője, majd kinevezték a IV. hadtest vezérkari főnökévé. 1941. 08. 01-jétől a 13. tüzérosztály, 1942. 02. 01-jétől az V. hadtest tüzérségi parancsnoka. 1943. 09. 01. – 1944. 04. 15. között a Legfelső Honvéd Törvényszék elnöke. 1944. 09. 01-jével nyugállományba vonult. A nyilas hatalomátvétel után nyugállományú tábornokként a Hadianyaggyártás Országos Felügyelőjéhez kellett szolgálattételre bevonulnia. A háború utáni igazoló eljárás során „megfeddés"-ben részesítették.

21 KUN Bertalan (1893. 06. 16. – ?) dr., nemes, hivatásos katonatiszt, alezredes. 1914. 08. 25-től szolgált a honvédségnél. (Személyi anyaga hiányzik a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum archívumából {Hadtörténeti Levéltár}.)

22 VERESS Lajos (Sepsiszentgyörgy, 1889. 10. 06. – London, 1976. 03. 29.), primor dálnoki, hivatásos katonatiszt vezérezredes. 1935. 07. 15. – 1938. 07. 31. között bécsi katonai attasé. 1939. 01. 15-től a 15. gyalogdandár, 1940. 03. 01-jétől a 2. lovasdandár parancsnoka. 1941. 10. 01-jén a hadtest elvonulásáig megbízták az I. gyorshadtest parancsnoki teendőivel. 1942. 04. 01-jével kinevezték az I. páncélos hadtest parancsnokává. 1942. 04. 15-én az 1. páncéloshadosztály parancsnokaként kivonult a keleti frontra. Hadtestparancsnoki beosztásában – 1942. 11. 02-ig – Major Jenő vezérőrnagy helyettesítette. 1942. 10. 01-jétől a páncélos és gépkocsizó lövészcsapatok felügyelője. 1942. 11. 15-ével kinevezték a IX. hadtest parancsnokává. A hadtestparancsnokságot 1944. 09. 28-ával 2. hadsereg-parancsnoksággá szervezték át. Hadseregparancsnoki beosztását a nyilas hatalomátvételig látta el. Ekkor – a Horthy akadályoztatása esetén „homo regius"-szá kinevezett – Veresst a németek letartóztatták. Sopronkőhidán a nyilas hadbíróság 15 évi fegyházra ítélte, de 1945 márciusában megszökött. A szovjet hatóságoknál jelentkezett, akik Kiskőrösön 10 hónapra internálták. 1947. 01. 16-án letartóztatták, majd a dr. Donáth György (Budapest, 1904. 06. 25. – Budapest, 1947. 10. 23.) és társai (az úgynevezett köztársaság-ellenes összeesküvés) perében első fokon halálra, másodfokon 15 évi fegyházra ítélte a Népbíróság. Az 1956-os forradalom idején szabadult és Angliába emigrált.

23 Helyesen *NOVÁKOVITS* Béla (Oravicabánya, 1886. 06. 16. – Budapest, 1976. 02. 02.), címzetes altábornagy. A pécsi honvéd hadapródiskola (1900–1904) elvégzése után a honvédségnél, majd a zágrábi honvéd kerületi parancsnokság hadbiztosságán szolgált. 1919. 09. 06 és 1920. 03. 31. között a Fővezérség V. c. (hadtáp) osztályánál. 1920-ban elvégezte a Hadiakadémiát (akkori nevén Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam). 1920. 04. 01. és 1924. 09. 01. között a HM VI-3, illetve Katonai Főcsoportfőnök 3. osztályon beosztott, 1902. 09. 01-jétől csapatszolgálaton. 1925. 12. 18. és 1929. 03. 15. között az 5. vegyesdandár vezérkari főnöke, 1929.03.15 – 1932.01.15. a HM 11. osztály vezetője. 1932. 02. 01 és 1938. 08. 01. között a honvéd sportoktatói tanfolyam – későbbi nevén Magyar Királyi „Toldi Miklós" Sporttanár- és Vívómesterképző Intézet – parancsnoka. 1938. 11. 01-jétől nyugállományban. 1939 márciusától 1939. júliusáig Kárpátalja katonai közigazgatási parancsnoka, 1941 áprilisától 1941. 08. 16-ig a Délvidék katonai közigazgatási parancsnoka (Szakály Sándor).

24 KINZEL, Eberhard (Berlin, 1897. 10. 18. – Flensburg, 1945. 05. 11.), német katonatiszt, gyalogsági tábornok. 1936. 01. 01-jével őrnagyként belépett a *Wehrmacht*ba, ahol csapatnál teljesített vezérkari szolgálatot. 1937-től a német katonai felderítés *(Abwehr)* Idegen Véderők Osztályának *(Amt Abwehr Ausland)* „Kelet" csoportját *(Fremde Heeren Ost)* vezette. Jelentős felelőssége volt abban, hogy a „Barbarossa"-hadművelet tervezésekor a szovjet Vörös Hadsereg kapacitását a német vezérkar meglehetősen alábecsülte. A híranyagcsere révén a 2. vkf. osztály és rajta keresztül a Honvéd Vezérkar is ezeket az adatokat hasznosította, bár Ujszászyék – mint ahogy az a feljegyzésekben többször is érzékelhető – mindvégig kételkedtek a német adatok megbízhatóságában. 1938-tól a szárazföldi haderő főparancsnokságán (OKH) a IV. főszállásmester 12. osztályán, Tippelskirch beosztottjaként szolgált. 1941 tavaszán átvette az Idegen Haderők Kelet osztály vezetését, majd 1942. 06. 02-án a XXIX. hadtest, 1943. 01. 22-től az Észak Hadseregcsoport vezérkari főnöke lett. 1943. 01. 01-jétől vezérőrnagy. 1944 októberében Lengyelországban átvette a 337. gyaloghadosztály parancsnokságát. 1945 tavaszán különböző rögtönzött magasabb parancsnokságok vezérkari főnöke volt. Öngyilkos lett.

25 *Gyorshadtest* – a magyar királyi honvédség gyorsan mozgó csapatait magyar királyi I. honvéd gyorshadtest néven összefogó seregtest. Parancsnoksága Budapesten, 1940. 03. 01-jével alakult, parancsnoka Miklós Béla tábornok, vezérkari főnöke 1940. 03. 01. – 1940. 12. 24. között Lengyel Béla, majd vitéz nemes Zsedényi Zoltán (Kassa, 1897. 07. 22. – Budapest, 1979. 10. 27.) vezérkari ezredesek. A közvetleneken kívül az I. gyorshadtest-parancsnoksága alá rendelték az 1. és 2. lovas-, valamint az 1. és 2. gépkocsizó dandárt. Az I. gyorshadtest teljes állományával részt vett az 1940 szeptemberi erdélyi bevonulásban, illetve az 1941. áprilisi délvidéki hadműveletekben. Amikor megkezdődött a „Barbarossa"-hadművelet, a gyorshadtest csapatai a Dráva-Száva közén, élei a Száván túl voltak. A honvéd vezérkar 1941. 06. 22-én a gyorshadtest jugoszláviai alakulatait békehelyőrségeikbe rendelte vissza. Kassa bombázása után, június 26-án újabb mozgósítási parancsot kaptak. 1941. 07. 01-jével az I. gyorshadtestet – a 2. lovasdandár kivételével – a Szovjetunió megtámadására felvonultatott Kárpát-csoportparancsnokságnak (parancsnok

Szombathelyi Ferenc altábornagy) rendelték alá, hadrendje ekkor az alábbi volt: 1. lovasdandár (parancsnok Vattay Antal tábornok); 1. (parancsnok Major Jenő tábornok) és 2. gépkocsizó dandár (parancsnok Vörös János tábornok), valamint közvetlenek: I. gyorshadtest híradó század, VI. és VIII. kerékpáros zászlóalj, V. gépkocsizó gépvontatású közepes tarackos tüzérosztály, I., V. és VIII. gépvontatású légvédelmi tüzérosztály, a 4. repülőezred részei (2 közelfelderítő század, 1 vadászrepülő század, 1 bombázó század), 152. gépkocsizó utászzászlóalj, 150. híradó zászlóalj, illetve vonatrészek. Az I. gyorshadtestet 1941. 07. 08-án kivonták a Kárpát-csoportból és a német Dél Hadseregcsoportnak, 07. 16-ával a német 17. hadseregnek, 08. 09-el a német I. páncélos csoportnak rendelték alá. Október 9-én a gyorshadtest visszakerült a német 17. hadsereg alárendeltségébe, ahol „Schwedler-csoport" néven a hadsereg IV. hadtestének része lett. A gyorshadtest részt vett a nyikolajevi csatában (augusztus 10–16.), majd a Dnyepr védelmében (augusztus 16. – október 10.), s a Donyec partjáig támogatta a német csapatok előretörését. Addigra oly mértékű veszteségeket szenvedett, hogy november 15-ével megkezdődött a csapatok fokozatos kivonása, 24-től pedig részben gyalogosan, részben vasúton a hazaszállítás. November 24-ig az I. gyorshadtest halottakban és eltűntekben 180 tisztet és 3825 fő legénységi állományú katonát veszített. December 4-én a gyorshadtest törzse is átlépte az Uzsoki-hágót. A hadműveletek szomorú tapasztalatai nyomán a gyorshadtestet 1942-ben feloszlatták, Miklós Béla altábornagyot leváltották, s helyébe 1942. 04. 01-jével Major Jenő vezérőrnagyot nevezték ki. Csapatait, vezetési törzseit felhasználták a 2. hadsereggel kivonuló 1. (tábori) páncéloshadosztály felállításához. 1942. 10. 01-jével a gyorshadtest-parancsnokságából létrehozták az I. páncélos hadtestparancsnokságát.

26 KOSZORÚS Ferenc (Debrecen, 1899. 02. 03. – Arlington, 1974. 03. 08.), hivatásos katonatiszt, ezredes, posztumusz altábornagy. 1941. 06. 30-tól az I. gyorshadtest szállásszabályozó vezérkari tisztje és a hadműveleti osztály vezetője. 1941. 10. 01-jétől a 2. páncélos hadosztály, 1942. 10. 01-jétől az I. páncélos hadtest vezérkari főnöke. 1944. 08. 01-jével az 1. páncélos hadosztály, majd 1945. 02. 05-én a hadosztály úgynevezett visszamaradó különítményének parancsnokává nevezték ki. 1945. 03. 01-jével az Országos Lótenyésztő Intézetek katonai felügyelője lett. Amerikai hadifogságba került.

27 VATTAY (1930-ig Vetter) Antal (Sopron, 1891. 08. 13. – Budapest, 1966. 11. 02.), vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1932. 08. 01. – 1935. 06. 10. között a rejtett hírszerzésnél szolgált, mint a HM VI-2. osztály offenzív alosztályának vezetője. 1935. 06. 10-től az 1. lovashadosztály, 1937. 09. 01-jétől az 5. vegyesdandár vezérkari főnöke. 1939. 01. 15-ével kinevezték a Kormányzó Katonai Irodájának helyettes főnökévé, majd 1940. 12. 24-től átvette a 2. lovasdandár parancsnokságát. 1942. 10. 01. – 1944. 08. 01. között az 1. lovashadosztály parancsnoka, egyben a lovasság felügyelője volt. 1944. 08. 17-én kinevezték a Katonai Iroda főnökévé és a kormányzó főhadsegédévé. 1944. 10. 16. után a németek letartóztatták. 1945. 01. 18-án átadták a nyilas hatóságoknak, akik még ezen a napon „hűtlenség" címén lefokozták. A háború után amerikai fogságba került, 1945. 06. 15-én tért haza. 1947. 02. 5-én a HM állandó igazoló bizottsága „nyugállományba helyezésre" ítélte, ténylegesen azonban már 1946. 09. 01-jével nyugállományba vonult. 1950. 11. 02-án az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) letartóztatta, majd 1951. 05. 02-án a Katonai Bíróság főbüntetésként 10 évi börtönre ítélte. 1956. 08. 31-én ideiglenesen szabadlábra helyezték, majd 1958. 01. 15-én büntetése további letöltését felfüggesztették. 1959–1963 között a XII. ker. Kézműipari Vállalatnál bedolgozóként, majd haláláig a Béke téri Plébániahivatalban „hivatalnokként" dolgozott. 1944/45-ös emlékeit naplóban örökítette meg: *Vattay Antal naplója 1944–1945*, (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1990).

28 TOUSSAINT, Rudolf (1891–1968), német gyalogsági tábornok, prágai (1935–1938), belgrádi (1939–1941) és budapesti (1941) német katonai attasé. 1943/44-ben a *Wehrmacht* olaszországi megbízottja, majd a háború végéig a prágai német megszálló csapatok főparancsnoka. 1945 után Csehszlovákiában halálra, majd életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték, de néhány évvel később kiadták az NSZK-nak.

29 FOGARASSY Béla (Nagyvárad, 1899. 03. 10. – Uriv, 1942. 08. 07.), nemes fogarasi, hivatásos katonatiszt, vezérkari alezredes. 1936. 10. 01-jétől 1940. 03. 01-jéig a Honvédség Főparancsnokának szárnysegéde, majd az Ujszászy István vezette 2. vkf. osztály beosztott tisztje lett. 1942 tavaszán a kivonuló 2. hadseregben a 10. könnyűhadosztályhoz osztották be, ahol a 36. gyalogezrednek alárendelt 38/II. zászlóalj parancsnoka lett. Az urivi hídfőcsaták során eltűntnek nyilvánították.

30 Helyesen KARÁTSONY László (Nagypeszek, 1894. 11. 22. – Budapest, 1951. 10. 02.), vitéz nemes hodosi, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1938. 08. 20-tól a 2. vkf. osztály beosztott tisztje,

majd 1938. 10. 01-jétől párizsi, illetve vichyi katonai attasé. Közben 1938. 10. 01. – 1939. 11. 01. között berni, illetve 1940. 05. 01. – 1942. 05. 01. között madridi katonai attasé is. 1942. 12. 01-jétől ismét a 2. vkf. osztályon szolgált, majd 1943. 06. 01-jével a HM III. csoportfőnökének helyettese. 1944 őszén a 6., később a 16. gyaloghadosztály parancsnoka. 1945. 03. 05-től a Henrici-hadseregcsoportnál összekötőtiszt. 1945. 05. 01. – 1950 között szovjet hadifogságban volt. Miután hazaszállították, 1950. 02. 20-tól előzetes letartóztatásban volt, 1951. 05. 11-én a budapesti katonai törvényszék háborús bűnösként kötél általi halálra ítélte, kivégezték.

31 RAABE von PAPPENHEIM, Friedrich Karl (Münster, 1894. 10. 05 – Uentrop bei Hamm, 1977. 06. 09.), német katonatiszt. 1941. 05. 01-jétől 1943. 11. 01-jéig budapesti német katonai attasé ezredesi, majd vezérőrnagyi rendfokozattal. 1943. október elején egy magyar kézre jutott rejtjelzett táviratában a magyarok megbízhatatlanságáról panaszkodott, és javasolta az orosz fronton lévő alakulatok túszként kezelését. A Honvéd Vezérkar főnöke, a felháborodott Szombathelyi Ferenc kérésére október 8-án leváltották, visszahívták. 1944. 07. 01-jétől altábornagy.

32 ZEITZLER, Kurt (Luckau, 1895. 06. 09. – Hohenaschau, 1963. 12. 25.), német katonatiszt. 1944. 01. 10-től vezérezredes. 1942. 09. 24-től 1944. 07. 01-jéig a német szárazföldi haderő vezérkari főnöke.

33 Helyesen *GREIFFENBERG*, Hans von (Tschebiatkow/Németország, 1893. 10. 12. – Königstein, 1951. 06. 30.), német katonatiszt, 1944. 04. 01-jétől gyalogsági tábornok. 1943. 10. 10-től 1944. 04. 01-jéig katonai attasé a budapesti német követségen. 1944. 04. 01-jétől a Wehrmacht meghatalmazott tábornoka Magyarországon.

34 SÁSKA Elemér (Kassa, 1898. 11. 20. – Stuttgart, 1985. 03. 31.), hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1929–1941 között a HM VI–1., később 1. vkf. (hadműveleti) osztály beosztottja, majd alosztályvezetője, illetve 1941. 02. 01-jétől vezetője. 1942. 05. 01-jétől az 1. gépkocsizó dandár parancsnoka. 1942 nyarán kivezényelték a keleti frontra, ahol 08. 08. – 09. 23. között a 12. könnyűhadosztály, majd 10. 01. – 12. 06. között az 1. páncéloshadosztály parancsnoka. Visszatérése után a Ludovika Akadémiára osztották be, majd 1943. 08. 21-én kinevezték az akadémia parancsnokának. A nyilas korszakban a Honvéd Vezérkar főnökének (Beregffy Károly vezérezredes) helyettese volt. Amerikai hadifogságba került. 1945. 06. 19-én lefokozták és kicsapták a honvédség állományából.

35 Lásd erről a bevezető történeti-életrajzi tanulmányban írottakat és a 37. sz. jegyzetet (szerk.).

36 A Kárpát-csoport ekkor még nem létezett, csak Kassa bombázását követően, 1941. 06. 30-án állították fel Szombathelyi Ferenc altábornagy parancsnoksága alatt a 8. határvadász dandárból, az 1. hegyi dandár, valamint a Gyorshadtest csapataiból. Lásd ehhez a 25. számú jegyzetet (szerk.).

37 1941. 06. 26-án – négy nappal a német-szovjet háború kitörése után – 13.06 és 13.08 óra között nem azonosított felségjelzésű repülőgépek bombázták Kassa városát. A három kétmotoros bombázó repülőgépből álló kötelék 29 bombát oldott ki a város felett, megölve 32, megsebesítve 280 polgári személyt. Az anyagi károk is jelentősek voltak, 24 lakóházban, a Postapalotában, két laktanyában, valamint az infrastruktúrában jelentős károk keletkeztek. Kassa bombázását akkor a Szovjetuniónak tulajdonították, s „casus belli"-ként elvezetett a Magyarország és a Szovjetunió között beállt hadüzenet nélküli hadiállapothoz. Emellett azonban olyan elméletek is napvilágot láttak, amely szerint német provokációról volt szó, amely azt célozta, hogy Magyarországot belekényszerítse a bolsevizmus elleni háborúba. Az összeesküvést sejtető elmélet szerint a Werth-Sztójay-féle németbarát vonal a háborúellenes magyar politikai vezetés háta mögött megállapodott a németekkel, és Kassa bombázása révén ürügyet kreált a magyar katonai részvételhez. Ujszászy a háború után – szovjet fogságban – a nürnbergi törvényszék számára készítetett írásbeli vallomásában ezt a nézetet „képviselte". Furcsa, bár érthető, hogy ebben a feljegyzésében Ujszászy nem tér ki különösebben a kassai eseményekre. A németek azonban 1941-ben még nem ragaszkodtak Magyarország szövetségesi részvételéhez, hiszen úgy vélték, a „Barbarossa" villámgyors sikert hoz. Ha ragaszkodtak volna Magyarország katonai támogatásához – mint ahogy Ujszászy vallomásában állította – legkésőbb 1940 végén a legfelsőbb politikai vezetés tudomására kellett volna hozni a támadási szándékot, hogy legyen idő a honvédség felkészítésére. Ez azonban nem történt meg, s csak informális csatornákon keresztül (illetve hírszerzési adatok révén), néhány nappal a támadás előtt keletkeztek a német támadásra utaló információk. Hitler június 22-én átadott levele – ellentétben azzal, amit Horthy emlékirataiban állított – nem kérte fel a kormányzót a katonai részvételre. Kassa bombázásával kapcsolatban számos elmélet látott napvilágot, amelyek számolnak a román, jugoszláv és szlovák érintettséggel is. A kassai rendőrkapitány az események után készített jelentésében három- vagy kétmotoros repülőgépeket írt le. (Hárommotoros gépet nem használtak a szovjet légierőben, ellenben a

tengelyhez tartozó légierőknél igen.) A bombázással kapcsolatban számtalan lehetséges megoldás látott napvilágot. Vannak, akik a németekre, mások a románokra vagy (cseh)szlovákokra gyanakodnak. A szovjet repülőgépeket igazolná, hogy a Kassára ledobott bombák FAB–100 típusú, szovjet gyártmányú repeszhatású-romboló bombák voltak, amelyeket felfüggesztő rendszerük miatt kizárólag szovjet repülőgépekre lehetett felszerelni. Mindez azonban önmagában nem perdöntő, hiszen a németek már a „Barbarossa" első napjaiban hatalmas mennyiségű szovjet gépanyagot zsákmányoltak. Kassa bombázásához lásd: **Borsányi Július:** *A magyar tragédia kassai nyitánya – Az 1941. június 26-i bombatámadás dokumentációja* (Studia Hungarica 28), (München: Ungarisches Institut, 1985), valamint **Pataky Iván – Rozsos László – Sárhidai Gyula:** *Légi háború Magyarország felett.* I. kötet, (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1992).

38 A Legfelső Honvédelmi Tanács üléséhez lásd ***Náray Antal visszaemlékezése 1945***, sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta **Sszakály Sándor,** (Budapest: Zrínyi Kiadó, 1988), 43-58.

39 PISKY Zoltán (Budapest, 1893. 11. 11. – Jaratschewo bei Posen, 1945. 01. 21.), vitéz, hivatásos katonatiszt, ezredes. 1914. 08. 28-tól szolgált a császári és királyi közös hadseregben. Az első világháborúban számos kitüntetést szerzett. Gömbös Gyula honvédelmi miniszterségе idején őrnagyként Gömbös parancsőrtisztje. 1941 júliusában a 4. határvadász zászlóalj parancsnoka volt.

40 E seregtesteket 1942. 02. 12-ig, a Huba-hadrend életbe lépéséig gyalogdandároknak, azt követően könnyűhadosztályoknak nevezték.

41 A második világháború alatt Szombathelyi nem kapott német kitüntetést.

42 Ez csak a tárgyalások későbbi szakaszában, Ribbentrop külügyminiszter, majd Keitel tábornagy 1942 januári budapesti látogatása alkalmával került szóba.

43 Helyesen *BEKSZADJÁN,* Alekszandr Artemovics (?, 1878. ?–? 1939. ?), szovjet diplomata. Az örmény származású Bekszadján 1903-tól volt a bolsevik párt tagja, eredeti foglalkozása mérnök. 1930-tól szovjet követ Norvégiában. 1934. 12. 24-től a Szovjetunió első rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere Budapesten. 1939. 02. 02-én hazarendelték, a törvénysértéseknek esett áldozatul. Halála után rehabilitálták. A magyar-szovjet diplomáciai kapcsolatok újrafelvételétől azoknak a német támadás utáni megszakadásig Nyikolaj CSARANOV (SARANOV) volt a szovjet követ Budapesten (1939. október – 1941. 06. 23.).

44 Helyesen *DESEŐ* (1931-ig Dezső) László (Sárospatak, 1893. 06. 26. – Krasznogorszk, 1948. 06. 25.) dr. nemes, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1927–1931 között a Ludovika Akadémia tanára. 1931. 09. 01-jétől a 4. vegyesdandár parancsnokságán teljesített vezérkari szolgálatot. 1932. 09. 01. – 1935. 12. 01. között a HM VI-2. (rejtett 2. vkf.) osztály beosztott tisztje. Katonadiplomataként moszkvai (1935. 12. 01. – 1939. 04. 01.), majd helsinki – egyúttal észt- és lettországi, illetve litvániai – (1939. 04. 01. – 1939. 12. 01.), végül pedig ismét moszkvai (1939. 12. 01. – 1940. 07. 01.) katonai attasé. Visszahívását követően, 1941. 08. 01-jéig a magyar királyi 20. tábori tüzér osztály parancsnoka lett. 1942. 11. 25-én a 2. hadsereghez vezényelték, ahol – 1942. 12. 05-től – a III. hadtest tüzérségi parancsnoka. 1943. 02. 03-án szovjet hadifogságba került. Stomm Marcel altábornaggyal és Ujszászyval előbb a krasznogorszki, később más tisztekkel a vojkovi hadifogolytáborban raboskodott. A háború után, attaséi tevékenységét vizsgálva, a szovjet hatóságok 1945-től ismételten kihallgatták. Nem vallott. Legyengülten kórházba került, meghalt. Földi maradványait 1994. 06. 04-én szállították haza.

22. [A] 2. VKF. OSZTÁLY KAPCSOLATAI A „REVÍZIÓS LIGÁVAL"

[6. füzet, oldalszámozás nélkül]

[A] 2. vkf. osztály szorosan együtt működött a Herczeg Ferenc[1] író díszelnöksége alatt álló „Revíziós Ligával" – Közösen tartottak külföldön hírszerző ügynököket, a „Revíziós Liga" levelezőinek díjazásához a beküldött híranyag után [a] 2. vkf. osztály sűrűn hozzájárult.

A „Revíziós Liga" működését dr. Fall Endre[2] és báró Lukács György[3] ügyvezető igazgatók irányították. A Kormányzó kabinetirodájának, a miniszterelnökségi kisebbségi és külügyminisztérium sajtó- – a vezérkar 2. osztályának, a nemzetvédelmi és propagandaminisztérium anyagi támogatásával tartotta fenn külföldi hálózatát. A hozzá beérkezett katonapolitikai híranyagot maradéktalanul megküldötte a [2] vkf. osztálynak. Az intézmény vezetőinek és levelezőinek irányzata erősen az angolszász barátság felé hajlott. A „Revíziós Liga" központi irodája Budapest IV. Zrínyi utca 2-4 – III. emelet alatt volt.

Külföldi levelezői közül alábbiakra emlékszem:

Bajowsky Lajos római katolikus lelkész	Nagyszombat, Pozsony,
gróf Esterházy János	Pozsony,
gróf Csáky Mihály[4]	Kelet-Szlovákia (Budapest, XII. Márvány utca),
Veller Mátyás	Berlin,
Vajta Ferenc[5]	Berlin,
Bajowszky József	New York,
Hevesi Pál	Párizs,
Póka-Pivny Béla	London,
Divéky Adorján[6] egyetemi tanár	Varsó,
Mészáros egyetemi tanár	Ankara,
Gellért Andor[7]	Berlin, Stockholm,
Mészáros István	Helsinki

Utóbbi a Szovjetunió ellen is végzett katonapolitikai felderítő munkát, részben [a] 2. vkf. osztály díjazta.

1948. szeptember hó 2-án. Fekete Iván

[A szöveg alján itt az 1960-as átgépelésre utaló, idegen kézzel, ceruzával írt oldalszámjelölő „(19"-es jelzés áll.]

JEGYZETEK

1 HERCZEG Ferenc (Versec, 1863. 09. 22. – Budapest, 1954. 02. 24), dr., író. Budapesten jogot végzett, 1896-tól országgyűlési képviselő, Tisza István híve, 1899-től az MTA tagja. Az úri középosztály évtizedeken keresztül legnépszerűbb írója, drámaíróként is sikeres volt. 1926-tól a felsőház tagja, egyben a Revíziós Liga elnöke. 1949-ben megfosztották akadémiai tagságától.

2 FALL Endre (Andor) (Dés, 1891. ? – ?) dr. Az 1920-as években került Temesvárról Budapestre mint a Délvidéki Otthon főtitkára. 1928-tól az Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI) általános igazgatási osztályának egyik aligazgatója, 1944-től egyik igazgatója. A Magyar Revíziós Liga ügyvezető igazgatója. Bajcsy-Zsilinszky Endre jó barátja, 1944. 03. 19-től Felsőgödön bújkált.

3 LUKÁCS György (Nagyvárad, 1865. 09. 10. – Budapest, 1950. 09. 28.) báró, dr., erzsébetvárosi, császári és királyi kamarás, valóságos belső titkos tanácsos. 1905. 06. 18. – 1906. 03. 06. között vallás- és közoktatásügyi miniszter. Ország- majd nemzetgyűlési képviselő. Később a Magyar Revíziós Liga ügyvezető igazgatója.

4 CSÁKY Mihály (Nagyszőllős, 1904. 08. 06. – Starnberg, 1974. 05. 18.) gróf, körösszeghi és adorjáni, felvidéki földbirtokos, kisebbségi politikus. Az Egyesült Magyar Párt képviselője, a Szlovákiai Magyar Közművelődési Egyesület elnöke. 1945-től 1956-ig különböző szovjet büntetőtáborokban raboskodott, utána Nyugaton élt.

5 VAJTA Ferenc (Léva, 1914. 05. 13. – ?), újságíró, író. Az *Új Magyarság* munkatársa. A 40-es években az *Ország* című szélsőjobb hetilap szerkesztője. A Szálasi-kormány idején bécsi főkonzul. A háború után Németországba menekült. 1946-ban Rómába, 1947-ben Madridba ment, 1948-ban New Yorkban, majd Dél-Amerikában telepedett le.

6 DIVÉKY Adorján (Alsókubin, 1880. 08. 17. – Budapest, 1965. 05. 25.), dr., divéki és kisbossányi, történész, polonista, egyetemi nyilvános rendes tanár, akadémiai levelező tag (1930–1949). 1917-től a varsói egyetemen a magyar nyelv lektora, utóbb 1929-ig a magyar történelem előadója. 1934-től a varsói Magyar Intézet igazgatója. 1939-es hazatérése után kinevezték a debreceni egyetemen a kelet-európai történelem nyilvános rendes tanárává. 1950-en nyugalomba vonult. 1945 után 48-as lengyel emlékiratokat fordított és Krakkó reneszánsz kori magyar emlékeit gyűjtötte. Elsősorban a magyar-lengyel történelmi kapcsolatokkal foglalkozott.

7 GELLÉRT Andor (Gyulafehérvár, 1907. 12. 20. – Budapest, 1990. 11. 28.) dr., jogász, politológus, újságíró. Tanulmányait Budapesten, Párizsban és Berlinben végezte. Ezután az Államtudományi Intézetben Teleki Pál asszisztense, majd 1941-ben a Magyar Távirati Iroda berlini tudósítója, a Magyar Revíziós Liga ottani titkára. 1942 őszén Kállay Miklós miniszterelnök belegyezésével a Revíziós Liga stockholmi megbízottja lett. E tisztsége révén kapcsolódott be a kormány leplezett békekereső politikájába, s Svédországban igyekezett felvenni a kapcsolatot angolszász diplomatákkal, kipuhatolván egy különbéke megteremtésének feltételeit. 1944 őszén az angolszászok diplomáciai szakértőként meghívták Casertába (a földközi-tengeri szövetséges erők parancsnokságára) arra az esetre, ha sor kerülne – az akkor még az angolszász szövetségesek által véglegesen el nem vetett – balkáni partraszállásra. 1945-ben visszatért Magyarországra, az új hatalom 1946-ban kinevezte salzburgi főkonzullá. Állomáshelyéről nem tért vissza, előbb Párizsban, később New Yorkban lakott. Ott kapcsolódott be a Szabad Európa Rádió munkájába, amerikai állampolgár lett. 1954-ben – Dessewffy Gyula gróftól – átvette a rádió müncheni Magyar Osztályának irányítását. 1957 júliusában visszahelyezték a rádió New York-i központjába, s nyugdíjazásáig ott dolgozott.

23. [AZ] 1942–1944-BEN ELKÖVETETT NYILAS TISZTI VISSZAÉLÉSEK

[6. füzet, oldalszámozás nélkül]

1942-ben Fehér Géza vezérőrnagy[1] lett az ungvári hadosztály parancsnoka. Mint németbarát és fasiszta érzelmű tiszt Ungváron, Munkácson a zsidó lakossággal,[2] a területén működött zsidó munkásszázadok tagjaival kegyetlenül bánt.

1942 végén a harctérre került, ahol a doni összeomlásnál hagyta hadosztályát, ő maga visszamenekült Ungvárra.

A zsidók ellenes terrorja fokozódott, tisztjeinek megtiltotta, hogy zsidókkal érintkezzenek, a zsidók számára karszalag viselését rendelte el, 1944-ben megalkotta a „ghetto"-kat, a zsidókat kiszolgáltatta a németek és nyilasok dühének.

1943 őszén megtűrte, sőt biztatólag hozzájárult, hogy a harctérre menő honvéd alakulatok Munkácson és Sátoraljaújhelyen pogromot hajtsanak végre.

1943 őszén egy, a harctérre induló zászlóalj Szatmárnémeti[be]n is csinált pogromot. Egy Kerekes nevű százados parancsnoksága alatt éjszaka megrohanta a zsinagógát, azt és a gazdagabb zsidókat kifosztotta. A kivizsgálást a vezérkar részéről Kádár Gyula vezérkari ezredes eszközölte, aki Kerekest letartóztatta és a hadbíróságnak adta át.

1942 őszén feljelentés érkezett az ÁvK-hoz, mely szerint Bús[3] László tartalékos [valójában tényleges] [fő]hadnagy, az I. hadtest nemzetvédelmi tisztje Rátz Vilmos[4] (*Színházi Magazin*) közreműködésével gazdag zsidókat zsarol meg a nagykátai internálótáborral való fenyegetéssel. A nyomozást Meggyesy László[5] ügyész végezte. Beleavatkozott azonban a vezérkar 6. (nemzetvédelmi) osztálya, miután tényleges szolgálatot teljesítő honvéd egyénről volt szó. A házkutatásokról Bus főhadnagy így előre értesült; [A szövegben itt az 1960-as átgépelésre utaló, idegen kézzel, ceruzával írt oldalszámjelölő „20"-as jelzés áll.] sikerült tehát neki a kompromittáló anyagokat előzetesen eltüntetni. A nyomozás konkrét eredményt nem kapott.

1942/1943-ban az általam kezdeményezett zsidó munkaszolgálatos felmentéseket (többek között Fodor Pál újságíró, Grünwald Andor építkezési vállalkozó, Reizmann Zoltán ügyvéd, Tauszig testvérek úri szabók, Vida Szilárd[6] a „Színházi Magazin" munkatársa, Landesmann gazdász, Kellner István fa- és szénkereskedő, Kelen Péter Pál „Pátria" hanglemez gyáros, Nagy Sándor bútorkereskedő), Hankovszky Gyula, Tanító Béla vezérőrnagyok, de főleg Dobák Dénes[7] vezérkari ezredes akadályozták meg. Utóbbi ellenem Grünwald Andor ügyében hadbírósági eljárást is indított, mely 1943 augusztus elején azonban Kóla György dr. ügyvéd közreműködésével felmentéssel végződött.

1948. szeptember hó 2-án.

Fekete Iván

JEGYZETEK

1 FEHÉR Géza (Szekszárd, 1893. 09. 23. – Sopron, 1975. 07. 17.), hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1936-ig különböző csapatoknál szolgált, majd (1936–1939) a Ludovika Akadémián tanított katonaföldrajzot. 1939. 08. 01-jével átvette a Honvédelmi Minisztérium 9. osztályának vezetését. 1942 tavaszán a 2. hadsereggel kivonult a keleti frontra, s 1942. 11. 15-ig a 43. gyalogezred parancsnokaként frontszolgálatot teljesített. Visszatérése után átvette a 8. határvadász-, majd 1943. 10. 01-jével a 2. hegyi dandár parancsnokságát. 1944. 05. 01-jével leváltották. A nyilas hatalomátvételt követően, 1944. 11. 01-jével kinevezték a 23. tartalék hadosztály parancsnokává. 1945. 03. 24-én szovjet hadifogságba került, 1948. 09. 23-án a szovjet hatóságok 25 évi kényszermunkára ítélték. 1955-ben hazaszállították, majd 1956. 10. 08-án szabadon bocsátották.

2 A munkácsi zsidó lakosság elleni kegyetlenkedésekről, az 1942-es „zsidóverésről" lásd **Saly Dezső:** *Szigorúan bizalmas! Fekete könyv 1939–1944*, (Budapest: Anonymus, 1945), 535.

3 Helyesen *BUS* László (?, 1915. 06. 15. – ?), hivatásos katonatiszt, főhadnagy. 1940. 09. 01-jétől a tüzérségnél szolgált, majd 1942-ben a budapesti I. hadtest nemzetvédelmi és propaganda tisztjeként teljesített szolgálatot.

4 Helyesen *RÁCZ* Vilmos (Budapest, 1889. 03. 31. – ?). dr., tartalékos huszárfőhadnagy, lapszerkesztő. Egyik szervezője az egyetemi és főiskolai ifjúság sportéletének, többszörös atlétikai bajnok. Lovagias ügyek szakértője, párbaj-kódexe az enemű munkák közül a legismertebb. A 30-as éves második felében a *Színházi Magazin* és a *Pénzügyi Hírlap* főszerkesztője.

5 Helyesen MEGGYESY *Lajos*.

6 VIDA Szilárd (?–?), újságíró – nincs adat.

7 DOBÁK Dénes (Kiskunfélegyháza, 1900. 10. 06. – Youngstown/USA, 1982. 08. 09.) hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1942. 04. 01. – 1944. 10. 01. között a HM 1. omo. (országmozgósítási) osztály vezetője. Ezt követően kinevezték a 4. gyalog, illetve a 2. tábori póthadosztály parancsnokává, majd Németországba, hadosztályparancsnoki tanfolyamra vezényelték. 1945. 03. 01-jével megbízták az 5. „Kossuth" hungarista honvédhadosztály parancsnoki teendőivel (Szakály Sándor).

24. BESZÉLGETÉSEM KILLINGER BUKARESTI NÉMET KÖVETTEL

[6. füzet, oldalszámozás nélkül]

1941 tavaszán összejöttem Jagow budapesti német követ ebédjén Killinger[1] báróval, aki asztalszomszédom volt. Killingert, mint régi párttagot akkorjában nevezte ki Hitler bukaresti német követnek.

Killinger beszélgetés közben elmondotta, hogy az első világháborúban Jagow-val együtt tényleges tengerésztiszt volt, a német nemzetiszocialista párt megalakulása óta annak tagja. Ténylegesen részt vett Walter Rathenau[2] meggyilkolásában, mire Németországból menekülnie kellett. Jó ideig Gömbös Gyula jóvoltából többed magával Magyarországon, a Balaton mellett rejtőzött a 20-as években. Majd visszatért Berlinbe és részt vett a pártéletben. Ott Gömbös Hitlerrel és a német nemzetiszocialista párttal Sztójay (Sztojakovics) Demeter útján tartott összeköttetést, aki akkor mint vezérőrnagy [helyesen altábornagy] Berlinben magyar katonai attaséként működött.

Gömbös a német nemzetiszocialista pártot anyagiakkal is támogatta.[3]

Gömbös volt az első, aki Hitlert a hatalom átvétele után külföldről Berlinben felkereste.

Göring[4] 1933-ban a Gömbös kormánynak ajánlatot tett egy katonapolitikai szövetség megkötésére és egy közös fegyverkezési programra. A szövetség létrejötte akkor Kánya Kálmán külügyminiszter, a közös fegyverkezési program végrehajtása Röder Vilmos[5] a vezérkar főnöke [és] a magyar iparvezérek ellenállásain bukott meg.

Úgy a szövetséget, mint a közös fegyverkezés programját hathatósan támogatták Darányi Kálmán[6] miniszterelnök, Kozma Miklós belügyminiszter, nagylaki Rátz Jenő vezérőrnagy, dálnoki Kováts Gyula nyugállományú ezredes, Petneházy Antal nyugállományú ezredes,[7] Kunder Antal nyugállományú őrnagy[8] államtitkárok, Szakváry Emil nyugállományú őrnagy,[9] miniszteri tanácsos, Szabó László vezérkari ezredes, római katonai attasé.

1948. szeptember hó 2-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 KILLINGER, Freiherr Manfred von (Gut Lindigt bei Nossen/Szászország, 1886. 07. 14. – Bukarest, 1944. 09. 2), német tengerésztiszt, katonai író, diplomata. Az első világháború után a szabadcsapatok tagja, több politikai gyilkosság résztvevője. 1927-ben belépett a Nemzetiszocialista Német Munkáspártba, 1929-től 1934-ig annak szászországi parlamenti képviselője, frakcióvezetője, az ottani SA egyik vezetője. A Röhm-puccs után távoznia kellett korábbi tisztségeiből, 1935-ben az újonnan létrehozott *Volksgerichtshof* tagja, majd diplomáciai szolgálatba lépett. 1936 és 1938 között San Franciscó-i főkonzul, 1940. 07. 29-től 1941. 01. 19-ig pozsonyi, majd közvetlenül ezután bukaresti német követ. Románia sikeres kiugrása után öngyilkosságot követett el.

2 RATHENAU, Walther (Berlin, 1867. 09. 29. – Berlin, 1922. 06. 24.), zsidó származású német nagyiparos, liberális politikus. Az első világháború után újjáépítési és külügyminiszter, a szovjet-német diplomáciai és gazdasági kapcsolatokat eredményező 1922. 04. 16-i rapallói egyezmény egyik megalkotója és aláírója. Szélsőjobboldali merénylők meggyilkolták.

3 Ujszászy ezen állítása más forrásokból nem ismert.

4 GÖRING, Hermann (Marienbad/Bajorország, 1895. 01. 12. – Nürnberg, 1946. 10. 15), német hadirepülő, nemzetiszocialista politikus. Az első világháború sikeres vadászpilótája. 1922–1923-ig a nemzetiszocialista párthadsereg (SA) vezetője, 1933-ban a Reichstag elnöke, birodalmi miniszter, a porosz titkosrendőrség főnöke, porosz miniszterelnök és belügyminiszter (1934-ig), a nemzetiszocialista államvezetés egyik kulcsfigurája. A légügyi minisztérium megszervezője; 1934-től birodalmi erdő- és vadászatügyi miniszter, 1935-től a légierő *(Luftwaffe)* főparancsnoka, vezérőrnagy. 1940-től a „Nagynémet Birodalom" marsallja. Göring 1941-ig a rendszer erős emberének számított, de a *Luftwaffe* angliai veresége, majd Sztálingrád légi ellátása és a németországi fokozódó bombázások miatt egyre inkább kiszorult a hatalomból, 1945 április végén Hitler minden beosztása alól felmentette. A nürnbergi perben halálra ítélték. Kivégzése előtt öngyilkosságot követett el.

5 RŐDER Vilmos (Pécs, 1881. 01. 11. – Budapest, 1969. 12. 13.), hivatásos katonatiszt, nyugállományú vezérezredes, miniszter. 1930. 05. 26-án kinevezték a rejtett Honvéd Vezérkar, a HM VI. csoportjának főnökévé. Miután nézeteltérései támadtak Gömbös Gyula miniszterelnökkel, 1935. 01. 16-án lemondott és nyugállományba vonult. Darányi Kálmán kormányában 1936. 10. 12. – 1938. 05. 14. között honvédelmi miniszter. Bethlen István politikai barátai közé tartozott, kritikusan tekintett a német expanzióra és a magyar szélsőjobboldali mozgalmakra. Horthy bizalmi embereként részt vett az 1944. 09. 11-i koronatanácson, amelyen a háborúból való kiválás mellett foglalt állást. A nyilas uralom alatt bujkált, majd a főváros elfoglalása után jelentkezett a szovjet csapatoknál. Bár 1945 márciusában „igazolt"-tá nyilvánították, nyugdíját később megvonták és 1951-ben kitelepítették Füzesabonyba.

6 DARÁNYI Kálmán (Budapest, 1886. 03. 22. – Budapest, 1939. 11. 01.) dr., pusztaszentgyörgyi és tetétleni, politikus. Megyei tisztviselő, 1917–18-ban, majd 1920–1927 között főispán. 1927-től országgyűlési képviselő. Igazgatósági tagja az OMGÉ-nak, 1928–1935 között a Miniszterelnökség politikai államtitkára. 1935. 01. 09-től 1938. 03. 09-ig földművelésügyi miniszter. Gömbös betegsége alatt a kormányzó őt bízta meg a miniszterelnöki feladatok ellátásával. 1936–1938-ban a NEP vezére. 1936. 10. 10-től 1938. 05. 14-ig miniszterelnök. 1938. 03. 05-én Győrött, a NEP nagygyűlésén mondott beszédében bejelentette az egymilliárd pengős fegyverkezési programot (győri program), valamint a magyarországi zsidóság gazdasági és kulturális befolyása visszaszorításának tervét (első zsidótörvény). Darányi kísérletet tett a fokozatosan erősödő nyilasok megfékezésére. (Miniszterelnöksége alatt betiltották Szálasi Nemzet Akaratának Pártját, majd az annak helyébe lépő Magyar Nemzetiszocialista Pártot is.) Lemondása után 1938 októberében szerepet játszott az első bécsi döntés előkészítésében. 1938. 12. 05-én a képviselőház, 1939. 05. 03-án a Magyar-Német Társaság elnökévé választották.

7 PETNEHÁZY (1931-ig Nowody) Antal (Debrecen, 1895. 09. 21. – Budapest, 1973. ?), dr., vitéz, hivatásos katonatiszt, gépészmérnök, szolgálaton kívüli alezredes. Katonatisztként elvégezte a Műegyetemet, hadmérnöktörzskari őrnagy, majd alezredes lett. Gömbös bizalmasa. 1933-ban a Honvédelmi Minisztériumba vezényelték, ahol egy ideig Gömbös miniszteri tikára, majd a miniszterelnökségen szolgált. 1936. 09. 22-vel szolgálaton kívüli viszonyba helyezték. 1935-től az Iparügyi Minisztérium államtitkára. Az 1950-es években orosz műszaki fordító.

8 KUNDER Antal (Nagykároly, 1900. 01. 17. – Rio de Janeiro, 1968. 12. 04.), mérnök, politikus, titkos tanácsos. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1920-ban tüzér hadnaggyá avatták, majd 1924-ben a Műegyetemen gépészmérnöki oklevelet szerzett. 1935-ben hadmérnök századosként nyugállományba vonult. 1935-ben a Külkereskedelmi Hivatal kormánybiztosa, majd 1936–1938 között elnöke volt. 1938-tól kormánypárti programmal országgyűlési képviselő. 1938. 05. 19-én az Imrédy-kormány kereskedelmi és közlekedésügyi államtitkára, szeptember 22-től pedig a tárca vezetője lett. E tisztségét 1939. 10. 27-ig látta el, közben 1938. 11. 15. – 1939. 07. 25. között iparügyi miniszter is volt. A német megszállás után a Sztójay-kormányban elvállalta a kereskedelmi és közlekedésügyi tárca vezetését, amelyet 1944. 08. 07-ig vezetett. 1944 szeptemberében csatlakozott a Törvényhozók Nemzeti Szövetségéhez és 1945 márciusában azzal együtt telepedett ki Németországba, ahol május elején amerikai fogságba került. 1945. 10. 03-án kiadták a magyar hatóságoknak. A Népbíróság 1946. 03. 22-én életfogytiglani kényszermunkára ítélte. 1956-ban kiszabadult, majd Brazíliába emigrált.

9 Helyesen *SZAKVÁRY* (Löffler) Emil (Pécs, 1896. 11. 04. – ?), okleveles gépészmérnök, szolgálaton kívüli hadiműszaki törzskari ezredes. Párton kívüli politikus. 1935-től az Iparügyi Minisztériumban tanácsos. Az 1940-es években szélsőjobboldali irányzatok híve. 1944. 10. 16. – 1945. 03. 28. között a Szálasi-kormány iparügyi minisztere. A Népbíróság háborús bűnösként életfogytiglani kényszermunkára ítélte. 1956-ban szabadult és Franciaországba emigrált.

25. [A] 2. VKF. OSZTÁLY KÉMELHÁRÍTÓ HÁLÓZATÁNAK TAGJAI

[6. füzet, oldalszámozás nélkül]

Mint már a 3. számú füzetben jelentettem, háromféle kémelhárító hálózat működött Magyarországon. Egy általános, egy különleges és egy szakhálózat. Alábbiakban névszerint felsorolom azokat, akik – emlékezetem szerint – valamelyik kémelhárító hálózatban működtek.

Az „általános hálózat" tagjai voltak azok, akik díjazás ellenében, vagy díjazás nélkül résztvettek az általános kémelhárításban és kémgyanú esetén [a] 2. vkf. „def" alosztályának esetenként jelentést tettek. Az általános hálózatot képezték:

Barkóczy Beáta,[1] Turay Ida, Szilágyi-Szabó Eszter,[2] Goll Bea,[3] Pinkovics Irén, Kelly Anny, Hídvéghy Valéria[4] művésznők. „La belle Marthe" nevű táncosnő az Arizóna mulatóban.

Bendekovis Ilona (Budapest, VIII. [helyesen VI] Eötvös utca), Szabó Erzsébet, Katona Ivonne (Budapest, IX. Mányoki út) találkahely tulajdonosnők.

Nagy Lászlóné, báró Atzél Lydia, gróf Mikes Hanna,[5] Jankovics Mária, Edelsheim-Gyulai Ella grófnő magánzók.

Sárközy György újvidéki gyárüzem társtulajdonos, Halmi Lajos kecskeméti pénzügyigazgató, Budánovits kispesti gyógyszerész (Budánovics[6] szabadkai bunyevác püspök fivére).

Csukás Ferenc, Fodor Pál, gróf Dessewffy Gyula, Hegedűs Gyula, Hacsák Géza, Barankovics István, Veller Mátyás újságírók, illetve lapkiadók.

Dr. Kern Aurél nyugállományú miniszteri osztálytanácsos, aki főleg a Délvidéken bírt összeköttetésekkel, Bolgár Géza filmrendező, Egyed Zoltán, Harsányi Zsolt[7] írók.

Horváth Vince – röplapterjesztő („Békepárt"), Szabó Béla, Tóth János („Békepárt") – 1943-as csepeli sztrájk, csepeli munkások.

Dr. Reizmann Zoltán, dr. Ulain Ferenc ügyvédek, Csáky Mihály, Esterházy János grófok, Szent-Iványi József szlovákiai magyar kisebbség[i] vezetők.

Roskoványi Éva (miniszterelnökség), Loór Nelly (honvédelmi minisztérium) gépírónők.

Wenckheim Lajos, ifj. Cziráky József, Andrássy Mihály (Szigetvár) grófok, Atzél Ede báró, Satzger János, Satzger László, Károlyi Imre (Pasaréti út), Károlyi Ferenc, Károlyi Viktor (Tündérlaki mélyút), Károlyi György (Váralja utca) grófok, báró Jeszenszky Andor,[8] Kendeffy Gábor, Biedermann Imre[9] (Almamellék), herceg Windischgrätz Lajos,[10] Kuhár József (Mezővár) földbirtokosok. Dr. Somogyi-Böllér Béla közjegyző, felsőházi tag (Lovas út), Héjjas Iván miniszteri tanácsos, Bibó Dénes gépészmérnök.

Martsekényi Imre,[11] P. Varga Béla, Kovács Béla, Lukács Endre [helyesen Béla], Sulyok Dezső, Megay-Meixner Károly,[12] Lipcsey Márton,[13] Somogyvári Gyula[14] országgyűlési képviselők.

Odry Lehel textil-nagykereskedő, Gábor ékszerész (Rákóczi út), Orssich Nándor[15] gróf munkácsi borkereskedő, Hartmann József húsárugyáros (Szabadka),

Lenkey-Leitner (Egyesült Izzó – igazgató), Kormos Géza szolnoki fakereskedő, báró Wolffner András újpesti bőrgyáros, Faluhelyi Gyula fűszer-, Faluhelyi József szén- és fakereskedő.

Doberdói Breit,[16] dr. Miklós László ügyvédek. P. Zadravecz tábori püspök, Folba János[17] tábori esperes, Kuhár Flóris, Haynal Gyula páterek. Marina[18] ungvári görögkatolikus kanonok, Ortutay kárpátaljai plébános.

Újváry Károly, a „Franco-Roumain" légiforgalmi R.T. pilótája. Kövess Lothár a METR sztambuli exponense, Grundböck Antal, a „Magyar-Svéd acéláruk R.T." igazgatója (Stockholm). Almássy László[19] sivatagkutató (Frobenius[20] expedíció, Rommel sivatagi szakértője.

Dr. Andorka Rezső madridi, gróf Semsey Andor[21] argentínai, Máriássy Zoltán[22] ankarai, Wettstein János berni, Bobrik Arno[23] Vichy-i követünk, Újváry Dezső[24] sztambuli, Spányi Mário[25] prágai főkonzulunk, Marosy (Mengele) Ferenc kairói ügyvivőnk.

Kémeri Nagy Imre ismert turulista, ifj. Wilhelm Károly magánzó, Elefantovics a Moulin Rouge főpincére, Újváry kassai nyomdász.

Fömötör János, csíkbánfalvi Keresztes Arthur, Galánthay-Glock Tivadar nyugállományú vezérőrnagyok, Megay Ernő, Isépy,[26] Suhay Imre, Pokorny Hermann nyugállományú altábornagyok, Lányi Géza, dr. Molnár Gyula (Sopron) nyugállományú ezredesek.

Kozma Gyula járásbírósági tisztviselő (Budapest, homoszexuális), Mészáros egyetemi tanár (Ankara), Gulden Gyula, gróf Pongrácz Ferenc tiszteletbeli portugál konzulok (Eszter u. 2), Meggyesy Lajos ügyész, Rohonczy Imre a „Golf" szálló bérlője, Hubay Ferenc városi mérnök (Szolnok), dr. Vemrava Pál[27] magánzó, Kibédy-Vargha[28] egyetemi tanár, Németh Károly a debreceni „Angol-királynő étterem és a Hortobágyi csárda" bérlője, Zimmermann Ármin bútorszállító, Rákóczi út.

A „különleges hálózat"-hoz tartoztak azok, akik mint valamely közület, állami és egyéb szervezet, vállalat tagja, azon belöl kémelhárító szervezést végzett és a „szakhálózat" közegeit ezen a téren támogatta. A „különleges hálózat"-hoz tartoztak:

Pataky Tibor[29] államtitkár, Balla Pál miniszteri tanácsos a miniszterelnökség kisebbségi-, Thuránszky László,[30] Dulin Elek[31] miniszteri tanácsosok a miniszterelnökség sajtó-, Moór Oszkár,[32] Vladár Ervin[33] minisztériumi tanácsosok a külügyminisztérium különleges-, Bartheldy Tibor[34] követ a külügyminisztérium elnöki-, Borbély László, Bagoly Sándor a külügyminisztérium konzuli–, segédhivatali, Ullein-Reviczky Antal, Bede István, Zilahi-Sebess[35] Jenő követségi tanácsosok, Gagy[i] Dénes, Illés-Ilyasevics Miklós követségi titkár a külügyminisztérium sajtó-, Szentmiklósy Andor követ, Szegedy-Maszák Aladár, dr. Csopey Dénes,[36] Szent-Iványi Domokos követségi tanácsosok a külügyminisztérium politikai-, Nickl Alfréd követ, Rosthy-Forgách Ferenc követségi tanácsos, Pósfay László a külügyminisztérium közgazdasági osztályaiban.

Bárczy István[37] miniszterelnökségi, Bonczos Miklós,[38] Horváth Béla, Tomcsányi János, Kádár Levente belügyminiszteri államtitkárok.

Hóman Bálint[39] miniszter, Antall József, Pásztóy Ámon, Boór Aladár, Horváth Dezső belügyminisztériumi-, Incze Péter, Szép László miniszterelnökségi, Szakváry Emil iparügyi minisztériumi, Noiret kereskedelemügyi minisztériumi miniszteri tanácsosok, Benczúr-Ürmössy Gábor belügyminiszteri miniszteri osztálytanácsos.

Lossonczy István,[40] Laky Dezső miniszterek, Tasnády-Nagy András[41] házelnök, Törs Tibor[42] házelnök, Palkovics Pál kultuszminisztériumi miniszteri titkár, Kabay István szabadkai közellátásügyi felügyelő, Halász Gyula Kárpátalja kormányzójánál beosztott minisztériumi tanácsos, Dorner Aurél,[43] Szász Lajos pénzügyminisztériumi államtitkárok.

Tóth András[44] MÉP országgyűlési képviselő [az] országos propaganda és kémelhárító hálózata élén.

Magasházy László MÉP képviselő a „Nemzetvédelmi Keresztesek" vezetésében.

Pap[p] Sándor MÉP ügyvezető főtitkár.

Báró Urbán Gáspár[45] szolnoki-, apatini Fernbach Péter újvidéki-, dr. Deák Leó zombori-, Reök Andor szabadkai-, Teleki [László] zalaegerszegi-, Tukács szegedi-, Beliczay gyulai-, báró Shell Péter[46] kassai-, Siménfalvy [Árpád][47] ungvári-, Borbély-Maczky Emil[48] miskolci-, Hedry Lőrinc[49] egri főispánok. Alexander Imre szolnoki-, Vojnich Miklós zombori-, Berky Miklós[50] veszprémi alispánok, Hlatky Endre[51] nagyváradi-, Inczédy-Joksmann kolozsvári-, Gönczy Pál soproni-, dr. Tóth Tamás[52] szolnoki-, Völgyi János szabadkai-, Nagy Miklós újvidéki polgármesterek.

Kemény István rendőrfőtanácsos, Szentirmay rendőrtanácsos a belügyminisztérium VII. Res. (közbiztonsági) osztályában.

Baranyai Lipót a Nemzeti Bank elnöke, dr. Óvári Papp Zoltán a Nemzeti Bank osztályvezetője, Mennich Zoltán nyugállományú alezredes a Nemzeti Bank detektív csoportvezetője.

Piskárkosi Szilágyi Lajos,[53] Kis Lajos[54] tűzoltó főparancsnokok, Teasdele Ottó tűzoltófőtiszt, Bolváry Géza,[55] Rodrigez Ottó[56] filmrendezők.

Dabolczy András százados, a kormányzóság katonai irodájának tisztviselője.

Boros József[57] egyetemi tanár, a belgyógyászati klinika vezetője, Kanócz Márton, Binder György belgyógyászati klinikai asszisztensek, Borsos László,[58] a „Fehérkereszt" kórház, Szenthe Lajos, a „Poliklinika", Kubányi György,[59] a „Rókus" korház sebésze, dr. Darányi Gyula[60] a pécsi egyetem orvostanára, Zsindely Sándor,[61] a „Bethesda" kórház főorvosa.

Bingerth János a „Hunnia" filmgyár igazgatója, Hausz Mária,[62] Nagy Mária[63] filmkölcsönzők.

Homonnay Tivadar Budapest főpolgármestere, Bessenyey Zénó[64] a közmunkatanács elnöke, [bonyhádi] Perczel Miklós, botfai Hűvös Iván „Beszkárt" igazgatók, Némethy Károly, Pálffy-Horon fővárosi tanácsnokok.

Vas[65] Elek földművelődésügyi, Szallay Károly közellátásügyi minisztériumi miniszteri tanácsosok.

Becsey Vilmos, Becsey István, Dammang András fegyvergyári igazgatók, Sziráky Miklós a Csepel-Horthy ligeti repülőgyár mérnöke, Barkász Emil ezredes, a repülőgépgyár egyik igazgatója.

Bíró (Buchberger) József a Mateosz elnöke, Zsabka Kálmán „turulista" ifjúsági vezér, Nagy Kálmán kárpátaljai főszolgabíró.

Herceg Hohenlohe Ferenc,[66] dr. Apáthy István, Grosschmidt István magyar légiforgalmi igazgatók, Rád Árpád a budaörsi repülőtéren beosztott légügyifelügyelő, Molnár Sándor „MALERT" pilóta.

Béldy Alajos vezérezredes, Solymossy (Stanojlovics) [helyesen Stanoilović] Ulászló, Kudriczy István vezérőrnagyok, Lieszkovszky Pál alezredes, „Levente" vezetők.

Scholtz Andor MFTR igazgató, Bornemissza Félix budapesti szabad Duna-kikötő vezető, dr. Seun Ottó MÁV elnökigazgató.

Bárdosné Féltoronyi Margit a „MANSZ" [Magyar Nők Nemzeti Szövetsége], Kokas Eszter a női leventék vezetője.

Bálványi [András], Kanilli [Kamilli?] Károly a DDSG Mohács – pécsi vasútvonalnál beosztott igazgatók.

Diettrich Alfonz [Alfréd] nyugállományú ellentengernagy a „nemzetközi Dunabizottság" elnöke.

Dr. Fall Imre [helyesen Endre], báró Lukács György a „Revíziós Liga" ügyvezető igazgatói.

Dr. Wünscher Frigyes vezérigazgató, Zimer János osztályfőnök a „Hangyá"[67]-nál.

Lajtos Elemér szolgálatonkívüli őrnagy az „Átrium", „Scala" mozgófényképszínházak igazgatója.

Marencsics [helyesen Marencich] Ottó (? 1885 ? – Budapest, 1964 ?) „Ritz", „Hungária" szálloda-ipar, ifj. Gundel Károly [Budapest, 1883. 09. 23. – Budapest, 1956. 11. 28.] hasonnevű éttermek vezetője.

Haggenmacher Harry „GYOSZ", Dreher Ottó „Kőbányai sörgyárak", Sorg Jenő építésügyi vállalat igazgatója.

Náray Antal nyugállományú vezérőrnagy,[68] a „Magyar Rádió és Távirati Iroda" vezérigazgatója, K. Halász Gyula,[69] Legenye József tisztviselők a Rádió „M.T. I."-nál.

Bohn József téglagyár tulajdonos – Békéscsaba.

Simon Elemér,[70] Marsalkó [helyesen Marschalkó] Kornél nyugállományú altábornagy, báró Apor Gizella[71] a „Magyar Vöröskereszt Egyesület"-től.

Báró Szalay Gábor, Kuzsnich Gábor vezérigazgatók, Förster Károly[72] miniszteri tanácsos a „Magyar Posta és Távíró" központ igazgatóságától (Krisztina Központ).

Hellebronth nyugállományú altábornagy, Tarkőy (Tscheppen) Ferenc,[73] Holényi János[74] nyugállományú vezérőrnagyok a „Vitézi Rend" vezetőségétől.

Thoma Frigyes a „Magyar Mérnöki Kamara" titkára, Haidegger Ernő bányatanácsos a Magyar Bányászegyesülettől.

Gróf Széchenyi Károly[75] a „Szerencsi cukorgyár" egyik igazgatója.

Juhász István, Juhász Zoltán a „Gamma" finommechanikai műszergyárának vezetői.

A Szakhálózat"-hoz tartoztak azok, akik a kémelhárítást megszervezték és végrehajtották. Tagjai kémelhárító szakemberek, közbiztonsági közegek voltak. E tagok közül [az] alábbiakra emlékszem.

Rajnay Károly ezredes, Máthé Kálmán,[76] Major Jenő vezérkari ezredesek, Ibrányi Mihály,[77] Kuthy László vezérkari alezredesek, Szikszay Béla, Bartalis Kálmán vezérkari őrnagyok, Vörös János, Zachár Sándor, Bartha Endre, lovag Kern Károly,[78] Szentpétery György vezérkari századosok mint „DEF" vezetők.

Tatay József ezredes, Gaudernik Frigyes alezredes I. hadtest, Domaniczky Jenő [helyesen István] alezredes II. hadtest, Vecsey József alezredes III. hadtest, Kiss Ernő, Kocsis János alezredes IV. hadtest, Papp Dezső, Marcsy [helyesen Marosy] Dezső, Benkey [helyesen Renkey] Albert alezredes V. hadtest, Szita László, Várady István alezredes VI. hadtest, Mazoly József, Rumy Lajos alezredes, gróf spizzai Markovich József vezérkari százados VII. hadtest, Szilvásy Nándor alezredes VIII/A hadtest, Osváth István ezredes VIII/B hadtest, Fejér Aurél IX: hadtest 2. osztály vezetők. [A szövegben itt az 1960-as átgépelésre utaló, idegen kézzel, ceruzával írt oldalszámjelölő „30"-as jelzés áll.]

Merkly Antal ezredes, Ferencsik Antal alezredes, dr. Garzuly József alezredes, Sillay Jenő alezredes, Kemény Pál, Kosztolányi Károly alezredesek, Nagy Andor, Murányi Béla, Magda Jenő, Kelety Lipót, Nagy Dániel, Gáspáry Rezső, Liszay Aurél, Reichbauer Gottfried, Lóskay Ferenc,[79] Korbuly Jakab alezredesek, Tavaszy Endre, Király Andor [Kornél?] őrnagyok mint 2. vkf. „DEF" alosztály előadók.

Mészáros István alezredes szegedi, Vaska István őrnagy debreceni, Hegedűs József százados budapesti, Kerekes József százados ungvári, Neviczky Tibor őrnagy kolozsvári hadtest 2. osztály kémelhárító előadók.

Czigler ezredes a légi-, Remetey József ezredes a folyamerők kémelhárításának vezetői.

Kun Bertalan őrnagy az újvidéki hírszerző és kémelhárító kirendeltség vezetője.

Bágyoni Vilmos (bukaresti), Fodor Béla (prágai), Hollóssy Ernő (prágai – pozsonyi) kémelhárító ügynökök.

Szentpétery Kálmán, Laucsek (Egyesült Izzó), Nemesszeghy László (nyugállományú csendőr ezredes (Izsák Festék), Fonyó László nyugállományú csendőr ezredes (Kisiparosok Országos Szövetsége), Herold Ádám nyugállományú csendőr alezredes (Beszkárt), Csörgey (Uhlig) Károly nyugállományú csendőr alezredes (Beszkárt), Horváth Béla tartalékos százados (újverbászi cukorgyár), Szombathelyi Béla tartalékos főhadnagy („Hangya"), Görgényi nyugállományú tüzérezredes, Faczinek Nándor nyugállományú alezredes (mindkettő a csepeli Weiss Manfréd műveknél), Hoór Tempis [Károly], Posch nyugállományú ezredes[ek] („Hangya"), Bíró nyugállományú alezredes (Angol-magyar Cérnagyár), Sárközi Ferenc üzemi titkárok.

Ortutay tartalékos főhadnagy ungvári hadtest [helyesen hadosztály] 2 osztály kémelhárító előadó.

Medzihradszky, Huszár Hugó ezredesek, Hartay Alezredes, Bernolák József százados, központi nemzetvédelmi előadók,

Sellyey, Czigány, Ferenczy László, Ferenczy Endre, Hajnácskőy László, Horkay, Fóthy László, Árbócz, Kricsfalussy-Hrabár Endre csendőr alezredesek, Ridegh Raymond, [Olchváry-]Milviusz Attila, Király Pál [helyesen Gyula] csendőr ezredesek, Németh, Ágh csendőr őrnagyok, Nyerges Pál, Borgói,[80] Rakovszky, Korondi csendőr századosok mint csendőr nyomozó vezetők.

Sombor-Schweinitzer József rendőrfőkapitány-helyettes, Borbáth Sámuel, Bozóky Gyula rendőrfőtanácsosok, Meskó Arisztid (Ungvár), türei Osváth István rendőrtanácsosok, Nagy Geyza (Hegyeshalom), Marty János (Gyékényes), Haraszthy Vince, Takács rendőrkapitányok, Hain Péter rendőr detektívfelügyelő[81] mint rendőrnyomozás irányítók.

Starosolszky Aranka mint kémelhárító, beugrató ügynöknő (agent –provokatőr).

1948. szeptember hó 3-án. Fekete Iván

[A szövegben itt az 1960-as átgépelésre utaló, idegen kézzel, ceruzával írt oldalszámjelölő „32. old." – így kiírva – jelzés áll, valójában ez az 55. oldal a füzet jelenlegi változatában.]

JEGYZETEK

1 BARKÓCZY Beáta (? – ?), színésznő. 1941-ig „Tara Mikádó" néven a belgrádi Nemzeti Színház tagja, a Délvidék visszacsatolása után színésznő Budapesten. 1955-ben még epizodista a *Gázolás* című filmben.

2 Helyesen SZILÁGYI SZABÓ Eszter (Hódmezővásárhely, 1915. 04. 10 – ?), színésznő. 1937 és 1940

között Szegeden játszott, 1940-től 1944-ig a budapesti Új Magyar Színház tagja volt. Gyakran szerepelt vidéken is, 1945-ben külföldre távozott.

3 GOLL Bea(trix) (Budapest, 1927. 06. 30. – ?), színésznő. Gyermekkorában színpadra került, külföldön is szerepelt. Tehetséges táncosnő volt, működött a Royal Apollóban és a Vidám Színházban is. 1948-ban elhagyta az országot, Svájcban telepedett le.

4 Helyesen *HIDVÉGHY* (született Hoeckler), Valéria (Budapest, 1919. 06. 12. –), színésznő. 1939-ben végzett a Színiakadémián. 1939 és 1941 között a Vígszínház és a Pesti Színház, majd 1942/43-ban az Új Magyar Színház tagja. A következő években már keveset játszott, írással foglalkozott. 1946-ban egy hónapig egy próbaszerződés miatt Párizsban tartózkodott, hazatérése után kémkedés vádjával letartóztatták, megjárta az Andrássy út 60-t. Kiszabadulása után még ebben az évben külföldre távozott; Angliában, majd 1955-ben (harmadik házassága révén) az Egyesült Államokban telepedett le.

5 MIKES Hanna (Johanna) grófnő, zabolai (Budapest, 1911. 12. 12. – ?), Ahmed Bey Zogu későbbi albán király menyasszonya, 1943. 02. 27-től Teleki Pál fiának, széki gróf Teleki Gézának felesége. (1954. 06. 10-én Charlottesville-ben/Virginia [USA] elváltak.)

6 BUDÁNOVICS helyesen BUDANOVIĆ Lajčo (Bajmok, 1873. 03. 27. – Szabadka, 1958. 03. 16.), püspök. A papneveldét Kalocsán a jezsuitáknál végezte, 1897-ben szentelték pappá. Káplánként több helyen is szolgált (Szántova, Szabadka, Újvidék, Zombor, Baja), az első világháború idején plébános Béregen. A háború után bajai, majd szabadkai plébános. 29 évesen adta ki azt a 717 oldalas, Budapesten megjelent imakönyvet, amelyet a bácskai horvátok (bunyevácok) mindmáig használnak. Mivel a délszláv állam megalakulása után az egykori kalocsai-bácskai érsekség ideszakadó katolikus hívői pöspök nélkül maradtak, a Szentszék ezeken a területeken átmeneti megoldásként létrehozta a Bácskai Apostoli Adminisztratúrát, adminisztrátorává pedig Budanovićot nevezte ki 1923-ban. 1927-ben püspökké avatták, haláláig ő igazgatta a bácskai hívőket.

7 HARSÁNYI Zsolt (Korompa, 1887. 01. 27. – Budapest, 1943. 11. 29), kisharsányi, villányi és sárospataki, író, újságíró. A két világháború közötti Magyarország egyik legolvasottabb írója. Újságírói tevékenysége mellett számos életrajzi, főleg történelmi személyekről szóló regénye jelent meg, népszerű operaszövegeket fordított.

8 JESZENSZKY Andor (Budapest, 1889. 08. 08. – Kölesd, 1971. 01. 04.) báró, dr., nagyjeszeni, tartalékos címzetes huszárkapitány, földbirtokos. 1919-ben Szegeden az ellenforradalmi kormány külügyminisztériumában teljesített szolgálatot. A Szekszárdvidéki Bortermelők Pinceszövetkezetének ügyvezető igazgatója, az ország egyik legjobb bor- és tejszakértője.

9 BIEDERMANN Imre János (Pécs, 1894. 10. 02. – ?) báró, dr., turonyi, földbirtokos, ügyvéd. Baranya vármegye törvényhatósági közgyűlésének és kisgyűlésének tagja. 1931-ben a szigetvári kerületben az Egységes Párt szineiben országgyűlési képviselővé választották.

10 WINDISCHGRATZ (Windischgraetz, Windisch-Graetz, Windisch-Grätz) Lajos (Krakkó, 1882. 10. 10. – Bécs, 1968. 02. 03.) herceg, zu Waldstein und im Thal, nagybirtokos, politikus. Katonai műszaki akadémiát végzett. 1904–05-ben részt vett az orosz-japán háborúban, Port Arthur eleste után katonai attasé volt a szentpétervári osztrák–magyar követségen, majd 1912-ben, Szófiában a török–bolgár háború idején. 1916–1918 között országgyűlési képviselő. IV. Károly király bizalmasa, tanácsadója, az Országos Közélelmezési Hivatal vezetője, 1918. 01. 25-től 10. 25-ig közélelmezési miniszter, a közös hadügyminisztérium osztályfőnöke, majd az utolsó közös külügymininiszter, ifj. Andrássy Gyula első beosztottja 1918. 10. 25-től 11. 05-ig. A monarchia bukása után Svájcban élt, konspirált mindkét magyarországi forradalom ellen, 1920-ban tért haza. Az Andrássy-párt programjával a sárospataki kerület legitimista képviselője a nemzetgyűlésben (1920–1922), Károlyi Mihály perében a vád tanúja (1921). A hírhedt frankhamisítási per fővádlottjaként 4 évi fogházra ítélték (1926), melynek felét elengedték. Sárospataki birtokain élt. 1932-ben német állampolgárságot vett fel. 1933-tól a Gestapo ügynöke. A második világháború alatt összekötő volt Berlin és Zágráb között, majd Ausztriában élt.

11 MARTSEKÉNYI Imre (Diósgyőr, 1898. 10. 03. – ?), vitéz, nemes, emléklapos tüzérfőhadnagy, építészmérnök, kormányfőtanácsos. 1923-tól Gömbös Gyula híve, a Fajvédő Párt tagja. 1924-től önálló építész. 1935-től országgyűlési képviselő (NEP majd MÉP). A frontharcos mozgalom egyik megszervezője, a Tűzharcos Szövetség országos alelnöke.

12 Helyesen *MEGAY* (eredetileg Meixner) Károly (Segesvár, 1902 ? – ?), újságíró, szerkesztő, mezőgazdasági kamarai titkár. Az első világháborúban katona, 1919 után a nyugat-magyarországi harcok résztvevője. Mezőgazdasági szakember. 1935-től országgyűlési képviselő (NEP majd MÉP).

13 LIPCSEY Márton (Tiszafüred, 1881. 12. 26. – Szentendre, 1972. 03. 01.), bilkei, vitéz, hivatásos katonatiszt (huszár), nyugalmazott tábornok. A Ludovika Akadémia tanára. 1939-től országgyűlési képviselő (MÉP).

14 SOMOGYVÁRI Gyula (Füles, 1895, 04. 21 – ?, 1953. 02. 12.) vitéz, író, újságíró. Az első világháború után főhadnagyként szerelt le. Fajvédő nézeteket vallott, az Ébredő Magyarok Egyesületének (ÉME) tagja, 1920-tól a Magyar Távirati Iroda (MTI) osztályvezetője. 1928-tól a Magyar Telefonhírmondó és Rádió irodalmi igazgatója, A Petőfi társaság és az Országos Sajtótanács tagja. Gömbös Gyula személyes híve, 1935-től NEP-programmal a csornai kerület képviselője, a NEP indulójának szerzője. 1936-tól az 5. vkf. – 2. vkf. osztályok sajtó és propaganda munkatársa. Az 1920-as évek elején Gyula diák néven verseket, később történelmi és világháborús regényeket, színműveket írt (némi németellenes éllel). 1938-ban tiltakozott az „első zsidótörvény" ellen. 1944. 03. 21-én a németek letartóztatták és a mauthauseni koncentrációs táborba vitték. 1945-ben hazajött, a Rádiónál igazolták, nyugdíjat kapott, de öt évre eltiltották a nyilvános szerepléstől. 1950. 11. 05-én internálták, internálótáborban halt meg.

15 ORSSICH Ferdinánd (Nándor) Róbert Ferenc (Varasd, 1886. 07. 27. – ?) gróf, slavenichi, szolgálaton kívüli százados. A közös 8. huszázezreddel végigharcolta az első világháborút, az összes fronton szolgált. 1918-ban megvált a katonai szolgálattól és kereskedelmi pályára lépett, utóbb a Ganz Villamossági Rt. cégvezetője. Külföldi arisztokrata és kereskedelmi körökkel szoros kapcsolatban állt.

16 Helyesen *BÁNLAKY* (1931-ig Breit) József (Lugos, 1865. 02. 16. – Budapest, 1945. 10. 12.) dr., nemes doberdói, hivatásos katonatiszt, hadtörténetíró. Legmagasabb rendfokozata altábornagy (1917). Az első világháborúban különböző parancsnoki beosztások után a 39. honvéd gyaloghadosztály parancsnokaként harcolt az erdélyi fronton. 1919-ben nyugállományba helyezték. Ezt követően hadtörténetírói, szerkesztői tevékenységet fejtett ki. 1931-től a Magyar Katonai Írók Körének elnöke volt.

17 FOLBA János (Morvaszentjános, 1880. 08. 31. – Budapest, 1967. 11. 05.), pápai prelátus, nyugalmazott tábori vezéresperes, az egyház-katonai és nemzetközi anyakönyvi nyilvántartás szakértője. 1903-ban szentelték pappá. Az első világháború alatt tábori lelkész. 1922-től pápai kamarás, 1935-től prelátus. 1926-tól a tábori püspökség irodaigazgatója volt, 1940. 05. 01-jétől nyugalomba vonult.

18 MARINA Gyula (Julij) (Tiszalonka, 1901. 05. 26. – Perripolis/USA, 1983. 07. 20.) dr., ungvári görögkatolikus kanonok, teológiai tanár, tanítóképzői igazgató-helyettes. A harmincas években az ungvári papi szemináriumban tanított egyháztörténetet és kánonjogot. Az Autonóm Földműves Szövetség egyik vezetője. 1939. 03. 20. körül a magyar kormány *„Kárpátalja most felszabadult ruszin többségű területének kormánybiztosává"* (kormánymegbízott) nevezte ki, feladata a *„közigazgatási, politikai, kulturális, egyházi ügyek"* intézése. 1939 június közepétől (kinevezve július 7-én) 1944 őszéig a Kárpátaljai Kormányzóság tanügyi osztályának vezetője volt. 1944-ben a szovjet csapatok elől az Egyesült Államokba menekült, ahol 1949 és 1971 között papi hivatását gyakorolta. Visszaemlékezései Kárpátalja sorsfordító esztendeire *Ruténsors. Kárpátalja végzete,* (Toronto: 1977) címen jelentek meg.

19 Helyesen *ALMÁSY* László *Ede* (Borostyánkő, 1895. 08. 22. – Salzburg, 1951. 03. 22.), nemes zsadányi és törtökszentmiklósi. A magyar repülés egyik úttörője, császári és királyi tartalékos huszár hadnagy, magyar királyi tartalékos repülő százados. 1931-től az egyiptomi kormány megbízásából a Szaharát kutatja. Miután 1940-ben kegyvesztett lett, hazatért. 1941 elején német szolgálatba áll. Repülő századosi renfokozatot kap, majd Hamburgba, végül Tripoliba vezénylik a német X. repülőhadtest *(Fliegerkorps)* távolfelderítő századához. Afrikában több akció megtervezésében és kivitelezésében vett részt, Erwin Rommel (Heidenheim, 1891. 11. 15. – Herrlingen, 1944. 10. 14.) vezérezredes az afrikai német-olasz erők parancsnokának egyik tanácsadója lesz. 1942 végén tartalékos repülő őrnagyként hazavezényelték. A háború után Ausztriába, majd Egyiptomba emigrál, végül visszatér Ausztriába. Regényes élménybeszámolói: *Suhanó szárnyak,* (Budapest: Franklin, 1937), *Szudánban vadásztam,* (Budapest: Terraprint, 1997 [reprint]), *Rommel seregénél Líbiában,* (Szekszárd: Szekszárdi Nyomda, 1999 [reprint]). Életéhez lásd **Kubassek János:** *A Szahara bűvöletében az „Angol beteg" igaz története. Almásy László hiteles életrajza,* (Budapest: Panoráma, 2002) és **Krizsán László:** *A sivatag titkait kutatta. Almásy Lászlóról,* (Vasszilvágy: Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2005).

20 FROBENIUS, Leo (Berlin, 1873. 06. 29. – Lago Maggiore, 1938. 08. 09.), etnográfus. Az afrikai népek kultúrájának kutatásával foglalkozó híres német néprajztudós, a frankfurti egyetem tanára.

1904-ben Kongóba, 1918-ban Szudánba vezetett nagyobb expedíciókat. 1946-ban a frankfurti egyetem etimológiai intézetét – munkássága előtt tisztelegve – róla nevezik el.

21 SEMSEY Andor (Semse, 1897. 08. 20. – Buenos Aires, 1977. 06. 07.) gróf, dr., semsei, földbirtokos, hivatásos diplomata. Pályájának fontosabb állomásai: Bukarest, Róma, Bécs, Kairó, Buenos Aires. 1935 és 1939 között a Külügyminisztérium politikai osztályán szolgált. 1939–1940-ben ideiglenes kairói magyar ügyvivő, majd Argentínában szolgált.

22 MÁRIÁSSY Zoltán (Rimaszombat, 1891. 03. 15 – Budapest, 1963. 01. 25.) báró, márkus- és batizfalvi, diplomata, 1936 és 1940 között törökországi (Ankara) (+ iraki és iráni), majd római (194–1943) magyar követ.

23 BOBRIK Arno (Trieszt, 1891. 09. 14. – Buenos Aires, 1976. 02. 21.), dr., boldvai, diplomata. 1917-től volt külügyi szolgálatban. 1933 és 1938 között Berlinben és Bécsben szolgált. Az Anschluß után ő vezette a főkonzulátussá átminősített bécsi követséget, 1939–1942-ben Buenos Aires-i, 1943. 09. 10-től vichyi követ.

24 Helyesen *UJVÁRY* Dezső (Brassó, 1902. 07. 27. – ?), dr., érsekújvári, diplomata. A budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem elvégzése után Bécsben a Konzuli Akadémián folytatta tanulmányait. 1928-tól külügyminisztériumi szolgálatban. 1931-től 1936-ig Párizsban mint II. osztályú követségi titkár szolgált. 1936-ban a Külügyminisztérium politikai osztályába osztották be, itt érte el az I. osztályú követségi titkári rangot.

25 SPÁNYI (eredetileg Spányik) Mário (Márton) (Pozsony, 1895. 10. 01. – ?), vitéz dömeházai, katonatiszt, százados. 1915. 06. 26-tól szolgált a közös hadseregben. Főhadnagy. Az első világháború után, 1920. 07. 01. – 1930. 07. 31. között tényleges szolgálatát megszakította. 1937. 09. 01-jéig a HM VI-2. osztály grazi kirendeltségén (grazi expozitúra, GEX) teljesített szolgálatot, majd egy év illetmény nélküli szabadságot vett ki. 1941-ben nyugállományba vonult. 1941–1944 között a prágai magyar főkonzulátust vezette.

26 ISÉPY Aladár (Szina, 1881. 01. 23. – Budapest, 1950. 07. 07. [04.]), magyarizsépi, hivatásos katonatiszt, címzetes altábornagy. 1919-ben a Fővezérség III. a. osztályát vezette. 1932-től az 1. vegyesdandár beosztott tábornoka. 1935. 08. 01-jével nyugállományba helyezték.

27 Helyesen *NEMRAVA* Pál dr., ügyvéd, a prágai követség alkalmazottja.

28 Helyesen KIBÉDI-VARGA Sándor (Szentgerice, 1902. 03. 18 – München, 1986. 06. 17.) kibédi és makfalvi, egyetemi magántanár, filozófus, pszihológus, miniszteri tanácsosi rangban 1941 és 1944 között a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium külföldi kulturális kapcsolatok ügyosztályának vezetője. A Magyar-Német Társaság főtitkára.

29 PATAKY Tibor (Alsóverecke, 1889. ? – ?) dr., 1922–1931-ben képviselő, majd köztisztviselő, a miniszterelnökség II. osztályának vezetője (1931–1944). Felügyeleti körébe tartoztak a határon túli kisebbségi magyarsággal kapcsolatos ügyek. 1938-tól miniszteri osztályfőnök, államtitkári címmel és jelleggel.

30 THURÁNSZKY László (Sátoraljaújhely, 1892. 05. 19 – Budapest, 1955. 07. 27.), dr., vitéz, thuriki és komjáthnai, jogász, hivatásos katonatiszt, 1920-tól külügyi tisztviselő, diplomata. 1923-tól 1926-ig a belgrádi, 1926-tól 1929-ig a bukaresti követségen szolgált. 1929 és 1935 között a Külügyminisztérium sajtófőnökének helyettese, 1935 és 1939 között Tolna vármegye főispánja, 1939 és 1943 között a miniszterelnökség sajtóosztályának a vezetője, 1943 és 1944 között miniszterelnökségi államtitkár. 1944. 03. 19-én beosztásáról lemondott és visszavonult a politikai élettől.

31 DULIN Elek (Bilét, 1897. ? – ?) dr., tartalékos hadnagy, miniszteri tanácsos. Az első világháború után a Nemzeti Hadseregben szolgált, majd a Miniszterelnökségen nyert beosztást. Mint a magyar sajtó kérdéseinek szakértője a miniszterelnökségi sajtóosztály helyettes vezetője, az Országos Sajtótanács alelnöke volt.

32 Moór Oszkár (?, 1891. 04. 16. – ?) dr., jogász, BM majd KÜM tisztviselő. 1940 és 1944 között a KÜM 10. (nyilvántartási [elhárítási]) osztályának vezetője, 1943.12. 31-től miniszteri tanácsos.

33 VLADÁR Ervin (Bánfalva, 1897. 07. 12. – Lehrensteinsfeld/Baden-Würtenberg [NSZK], 1983. 03. 22.), dr., muthnai és nagy-csepcsényi, diplomata. 1924 óta külügyi szolgálatban. Állomáshelyei: Bukarest, Berlin (1928–1930), Párizs, Genf. 1923- 1930, 1933–1939 és 1942–1943 között központi szolgálaton volt, a Külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályának munkatársa. 1941-től 1942-ig a bukaresti követség első beosztott tisztviselője, 1939–1941, illetve 1943–1944 között a genfi főkonzulátus vezetője. 1948-ban Ausztriába, majd Kanadába emigrált. Torontóban a Magyar Nemzeti Bizottmányt képviselte. A hatvanas években visszaköltözött Ausztriába.

34 BARTHELDY Tibor (Budapest, 1894. 07. 09. – Lisszabon, 1969. 02. 17.) dr., zsarnóczai, külügyminisztériumi tisztviselő, I. osztályú követségi tanácsos. 1938-tól a külügyminiszter kabinetfőnöke, 1941.

07. 08. – 1944 között az elnöki osztály vezetője. 1947 után az emigrációs Magyar Nemzeti Bizottmány portugáliai követe.

35 ZILAHI-SEBESS Jenő (Marosvásárhely, 1910. 09. 03. – Buenos Aires/Argentina, 1979. 10. 14.) dr., zilahi, külügyi tisztviselő (1936–1945). A nemzetközi büntetőgi és rendészeti osztályon, a miniszteri kabinetben, a sajtó- és kulturális osztályokon dolgozott. 1936-tól Kánya Kálmán külügyminiszter személyi titkára. 1942/43-ban a Külügyminisztérium helyettes sajtófőnöke, 1943-tól a kulturális osztály vezetője. 1943. 11. 06. és 1944. 03. 23. között a brassói konzulátus vezetője, a német megszállás után a KÜM sajtóosztályának vezetője.

36 CSOPEY Dénes (Budapest, 12. 18. – Milánó, 1986. 01. 31.) dr., diplomata. 1934–1937 között a pozsonyi konzulátuson attasé, 1939–1940-ben a berlini követségen alkonzul, majd 1941-ig a brassói konzulátust vezette. 1941–1942-ben Bárdossy külügyminiszter titkárságának vezetője, 1942-től a Külügyminisztérium politikai osztályának helyettes, majd 1944. 03. 24-től vezetője. 1945 áprilisában Olaszországba távozott, ahol 1962-ben állampolgárságot nyert. Egy kereskedelmi export vállalat igazgatója volt Milánóban.

37 BÁRCZY István (Budapest, 1882. 10. 21. – La Tour-de-Teillez/Svájc 1952. 12. 17.) dr., bárcziházi, jogász, köztisztviselő, államigazgatási szakember. 1904-ben Zemplén vármegye tisztviselője volt, majd 1905-ben átkerült a Miniszterelnökséghez. 1906-tól Wekerle Sándor, illetve (1910-től) gróf Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök személyi titkára lett. 1913-tól a Miniszterelnökség Elnöki osztályának vezető-helyettese, majd 1919 szeptemberétől osztályvezetője volt. 1921 és 1944 között a minisztertanács jegyzőkönyveinek vezetője. 1922-ben a Miniszterelnökség helyettes államtitkárává lépett elő, majd 1928–1944 között kinevezték a hivatal adminisztratív államtitkárának. Horthy bizalmi embere. 1921–1944 között ő vezette a minisztertanácsi és koronatanácsi ülések jegyzőkönyveit. E tisztsége alól 1944. 11. 16-án a nyilasok felmentették. Ezután visszavonult, majd nyugatra távozott.

38 BONCZOS Miklós (Nagyszalonta, 1897. 09. 16. – Buenos Aires, 1971. 08 05.) dr., nemes, politikus, miniszter. Az első világháború alatt elvégezte a Ludovika Akadémiát, majd a Tanácsköztársaság bukása után a Honvédelmi Minisztériumba került. Közben jogi tanulmányokat folytatott, majd ügyvédi irodát nyitott. 1933-ban lépett ismét közszolgálatba, 1933-ban Csongrád vármegye tiszti főügyésze, 1937-től főispánja lett. 1938. 12. 14-én belügyi államtitkárnak nevezték ki. Közben az 1939-es választásokon a Nemzeti Egység Pártja listáján, Szentesen képviselői mandátumhoz jutott. 1942. 07. 14-ével az Igazságügyi Minisztérium államtitkára. Vezető szerepet játszott a református egyházi életben is. 1944. 08. 07-én a kormányzó belügyminiszterré nevezte ki, tisztségét a Lakatos-kormányban is megtartotta. A nyilas hatalomátvétel előtt, 1944. 10. 12-én mondott le. 1944 decemberében Ostmarkba (a volt és leendő Ausztriába) települt át, majd onnét Argentínába távozott, ahol az emigrációban tisztséget is vállalt.

39 HÓMAN Bálint (Budapest, 1885. 12. 29. – Vác, 1951. 06. 02.) dr., történetíró, politikus, miniszter. A magyar őstörténet és középkor jeles kutatója, a pénztörténet szakértője. Legjelentősebb munkája a Szekfű Gyulával közösen írt *Magyar Történet*. Levéltáros, múzeológus. A Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója (1923-tól), majd elnöke, egyetemi tanár (1925–1931), az MTA tagja, országgyűlési képviselő (1932–1944), vallás- és közoktatásügyi (1932. 10. 01. – 1938. 05. 14, illetve 1939. 02. 16. – 1942. 07. 03.), valamint különleges megbízatással tárca nélküli miniszter (1938. 05. 14. – 1938. 07. 11.) volt. Ellenezte Teleki Pál semlegességi és Kállay Miklós „kiugrási" politikáját, tagja a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének. A Népbíróság háborús bűnösként életfogytiglani fegyházra ítélte. Amikor az MTA 1990-ben a korábban elbocsátott tagja közül sokat visszafogadott, Hóman nem volt közöttük.

40 LOSSONCZY István (Miskolc, 1883. 12. 29. – Budapest, 1944. 09. 01.) losonczi, tartalékos katonatiszt, miniszter. A közös hadseregben huszár őrnagyként szolgált. 1922-től a Tiszántúli Mezőgazdasági kamara elnöke, országgyűlési képviselő (1936–1938), 1938–1941 között Hajdú vármegye és Debrecen főispánja, 1939-től egyúttal országmozgósítási kormánybiztos is. Az Országos Közellátásügyi Hivatal államtitkára (1941. 09. 21. – 1942. 06. 30.), 1941 szeptemberétől tényleges vezetője. Közellátásügyi – tárca nélküli – miniszter (1942. 06. 30. – 1942. 10. 19.).

41 TASNÁDY-NAGY András (korábban Tasnádi Nagy András) (Budapest, 1882. 01. 29. – Budapest, 1956. 07. 01.) dr., ügyvéd, kormánypárti politikus. 1910 és 1925 között a Magyar Államvasutak (MÁV) ügyésze, 1925–26-ban főügyésze, 1926-ban helyettes igazgatója. 1933 július – 1935 március között igazságügyminisztériumi államtitkár, 1935 márciustól 1938 februárjáig a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) politikai államtitkára. Hajdúszoboszló országgyűlési képviselője a Nemzeti Egység Pártja (NEP) (1936–1939), utóbb a Magyar Élet Pártja (MÉP) (1939–1944)

listáján. 1938–1939-ben a NEP elnöke, 1938. 11. 15-től 1939. 11. 09-ig igazságügyminiszter. 1939. 11. 09-től 1945. 03. 28-ig (a nyilas kormányzat alatt is) az országgyűlés képviselőházának elnöke. 1944 novembere és 1945 márciusa között a Törvényhozók Nemzeti Szövetsége elnöksége, valamint a Szálasi-féle Országtanács tagja. 1945 után háborús bűnösként előbb halálra, majd életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték, a börtönkórházban halt meg.

42 TÖRS Tibor (Budapest, 1890. ?. – ?), újságíró, kultúrpolitikus. 1918 novemberétől 1933 végéig a *8 Órai Újság* munkatársa, szerkesztője, majd felelős szerkesztője, 1934 januárjától a *Budapesti Hírlap* politikai főmunkatársa. A Magyarok Világszövetségének alelnöke, a TESZ társelnöke. 1935-től a megyasszói kerület országgyűlési képviselője, 1938-ban a Magyar Élet Pártja volt országos ügyvezető alelnöke, majd a képviselőház *alelnöke.*

43 DORNER Aurél (Győr, 1888. 01. 05. – Budapest, 1943. 05. 25.), dr., tartalékos főhadnagy, pénzügyi államtitkár. Az első világháború után a Földművelődésügyi, majd a Közlelmezésügyi, utóbb a Kereskedelemügyi Minisztriumban mint személyi tikár teljesített szolgálatot. 1935-től a Pénzügyminisztériumban az elnöki osztály vezetője, 1938 október elejétől pénzügyi államtitkár.

44 TÓTH András (Negyed/Nyitra megye, 1892. ? – ?) dr., vitéz, ügyvéd, tartalékos százados, jobboldali politikus. A Tűzharcos Szövetség szervezője, országos alelnöke, az autótaxifuvarozók szövetkezetének alapítója. 1931-től a székesfővárosi községi politika aktív tagja, 1935-től a NEP, majd a MÉP országgyűlési képviselője.

45 URBÁN Gáspár (Arad, 1897. 01. 06. – Vác, 1975. 12. 01.), báró, monyorói, mérnök, földbirtokos. 1931-től országgyűlési képviselő. 1939 márciusától Szolnok vármegye főispánja.

46 Helyesen SCHELL Péter (Nagyida, 1898. 09. 05. – Monclair/USA, 1974. 03. 02.) báró, földbirtokos, politikus. Az első világháború után nagyidai birtokán gazdálkodott. Az első bécsi döntés után a Magyarországhoz csatolt felvidéki területek katonai igazgatása idején kormánybiztos (1938 november – 1939 október), majd Kassa város (1939–1944) és Abaúj-Torna vármegye (1943–1944) főispánja. 1939 és 1944 között országmozgósítási kormánybiztos, 1941-től közellátási kormánybiztos is. 1944. 09. 25-től 10. 12-ig belügyi államtitkár, 10. 12-től 10. 16-ig belügyminiszter. A nyilas hatalomátvétel után letartóztatták, Buchenwaldba deportálták. Kiszabadulása után nem tért haza, az USA-ban telepedett le.

47 SIMÉNFALVY Árpád (? – ?), kisebbségi politikus. Az 1920–1930-as években a Csehszlovákiai Magyar Népszövetségi Liga elnökségi tagja, a kárpátaljai Magyar Nemzeti Párt ugocsai körzeti elnöke. Tartománygyűlési képviselő, majd az Egyesült Magyar Párt vezetőségi tagja, a Kárpátaljai Magyar Kultúregyesület nagyszőlősi kerületi elnöke. 1939 nyarától Bereg (1940 novemberéig), Ugocsa és Ung vármegyék és Ungvár főispánja (1944 májusáig).

48 BORBÉLY-MACZKY Emil (Heves, 1887. 09. 06. – Miskolc, ?), honvédtiszt, fajvédő politikus. 1918-tól nyugalmazott huszárkapitány, Gömbös Gyula közeli barátja. 1920-tól az ózdi kerület kisgazdapárti nemzetgyűlési képviselője, 1922–1923 Borsod megye és Miskolc város főispánja. 1926-ban fajvédő országgyűlési képviselő, 1930-tól ismét borsodi főispán. A MOVE országos elnöke.

49 HEDRY Lőrinc Tamás (Kassa, 1887. 04. 01. – Szentendre, 1982. 01. 23.), dr., hedri, megyei tisztviselő. Jogi tanulmányait Kolozsváron végezte. Ezután Abaúj-Torna vármegye szolgálatába lépett, később másodfőjegyző lett, egyszersmind több éven át tanára a kassai közigazgatási tanfolyamnak. 1922-től 1932-ig kormánypárti képviselő, majd Heves vármegye főispánja.

50 BERKY Miklós (Szécsény, 1891. 02. 28. – ?), dr. 1919–1926 szolgabíró Enyingen, majd 1929-ig főispáni tikár, veszprémi polgármester (1929–1934), majd Veszprém megyei alispán. A MOVE és az Országos Dalos Szövetség alelnöke.

51 HLATKY Endre (Nagyvárad, 1895. 07. 04. – Róma, 1957. 07. 11.), réthalapi, dr., jogász, szerkesztő, politikus. 1919-ben a szegedi ellenkormány sajtóelőadója, 1928 és 1931 között Behtlen István személyi titkára, majd 1932-ig a miniszterelnökség sajtóosztályának vezetője. 1933-tól 1944-ig a Magyar Telefonhírmondó és Rádió műsorigazgatója, az 1940-es években nagyváradi főispán. Lakatos Géza miniszterelnök sajtóügyi államtitkára, 1944. 10. 15-én ő olvastatta be a Horthy-proklamációt. Konzervatív sajtótudományi munkák szerzője. 1944. október 16-ától vezetett, nyomatásban is megjelent naplója sok érdekes információt tartalmaz a Fő utcai fogságáról, Mauthausenről stb. *(A halál közelében, Hlatky Endre naplója, 1944. október 16-tól 1945. május 2-ig.* [Budapest: magánkiadás, 2003.]). 1945 után nem tért vissza Magyarországra.

52 TÓTH Tamás (Szolnok, 1893. 07. 06. – ?), dr., szolnoki polgármester (1925–1938). A proletárdiktatúra idején fegyveresen vett részt a szolnoki ellenforradalomban. A kommün bukása után nagy szerepet vitt a Keresztény Nemzeti Párt megszervezésében és fejlesztésében.

53 Helyesen *SZILÁGYI* Lajos (Berettyóújfalu, 1882. ? – ?), fiskárosi, tartalékos százados, dr., császári

és királyi kamarás, 1916-tól képviselő, Bihar megye főispánja (1933–1937). 1938-tól felsőházi tag. Országos tűzrendészeti felügyelő.

54 Helyesen *KISS* Lajos (Debrecen, 1896. 01. 16. – ?), dr., vitéz, nádudvari, tartalékos főhadnagy. 1916-tól hadifogságban. 1921-es leszerelése után Borsod vármegye tiszteletbeli főszolgabírája, majd főjegyzője. Miniszterelnökségi osztálytanácsos (1936), majd 1936. 10. 23-tól budapesti tűzoltó főparancsnok, 1939. 12. 23-tól megbízott országos tűzrendészeti felügyelő. A Magyar Országos Tűzoltószövetség alelnöke, a tűzoltótiszt-képző parancsnoka volt.

55 BOLVÁRY Géza (Budapest, 1897. 12. 26. – Eltenbeuern, 1961. 08. 10.), filmrendező. Az első világháborúban hivatásos katonaként szolgált, majd a háború után újságíró, statiszta, végül színész lett. Hamarosan a Star Filmgyár dramaturgja, később rendezője lett. Münchenben, Berlinben és Londonban forgatott. Első filmjét, a *Kétarcú asszonyt* 1920-ban mutatták be. Főként zenés filmeket és vígjátékokat rendezett. Főbb művei: *A Noszty-fiú esete Tóth Marival* (1928); *Szívek szimfóniája* (1930); *Mona Lisa elrablása* (1931); *Szerelemmel vádollak* (1935); *Operabál* (1939); *Az ezred lánya* (1953); *Feketeerdei melódia* (1956); *Egy dal száll a világ körül* (1958).

56 Helyesen *RODRIGUEZ Endre* (Budapest, 1899. 04. 28. – München, 1975. 08. 05.), filmrendező. Katonai pályára készült, a Ludovika Akadémia hallgatója volt. 1920-ban beiratkozott Rákosi Szidi színiiskolájába, Bécsben és Berlinben színészként lépett fel. Bécsben a némafilm időszakában Deésy Alfréd asszisztense volt. 1927-ben együtt rendezték *A villamosszék árnyékában* című filmet, amely a Sacco és Vanzetti-perről készült. 1936-ban visszatért Magyarországra és a korszak ismert rendezője lett. 1943-ban nagy sikert aratott a *Kalotaszegi Madonna* című filmjével. 1945 után főként dokumentumfilmeket készített. Az ötvenes években a Közlekedésügyi Minisztérium filmosztályát vezette. 1956-ban elhagyta az országot, Dániába ment. Később a nyugatnémet televízió számára készített filmeket.

57 BOROS József (Arad, 1890. 01. 26. – Saarbrücken, 1962. 11. 11.) dr., orvosprofesszor. Az első világháborúban katonaorvos, 1927-től a Pázmány Péter Tudományegyetemen a szív- és érbetegségek magántanára, majd a belgyógyászat nyilvános rendes tanára. Az 1945/46-os tanévben az egyetem rektora. Rövidesen emigrált, Saarbrückenben is orvosprofesszorként dolgozott.

58 BORSOS László (Borosjenő, 1897. 04. 14 – ?) dr., vitéz, nagyenyedi, tartalékos főorvos. 1936-tól a Fehérkereszt Kórház sebészfőorvosa, egyetemi magántanár.

59 Helyesen KUBÁNYI Endre (Perlő, 1893. 10. 09. – Budapest, 1983. 08. 29.), dr., sebészfőorvos, tudományos szakíró. 1928-tól a Pázmány Péter Tudományegyetemen egyetemi magántanár, a Rókus kórház főorvosa (1938-1970). A vérátömlesztés elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozott.

60 Valószínűleg DARÁNYI Gyula (Budapest, 1888. 01. 09. – Budapest, 1958. 01. 12.) dr., szentgyörgyi és tetétleni, orvosprofesszor, bakteriológus, virológus. Darányi Kálmán miniszterelnök testvére, 1928-ig az Állami Bakteriológiai Intézet főbakteriológusa, majd igazgatóhelyettese. Tudományos szakíró. 1928-tól Szegeden (higiene), majd 1931-től 1946-ig a Pázmány Péter Tudományegyetem Közegészségtani Intézetének tanszékvezetője, egyetemi tanár. 1946-tól haláláig a Szakszervezeti Társadalombiztosítási Központ rendelőintézetének főorvosa.

61 ZSINDELY Sándor (Komárom, 1898. 08. 08. – ?) dr., orr-gégész szakorvos, a Bethesda kórház gégészeti osztályának főorvosa. Szakíró, egyetemi magántanár.

62 HAUSZ Mária (Szombathely, 1902. ? – Buenos Aires/Argentína, 1962. ?), producer, gyártásvezető. A kereskedelmi iskola elvégzése után a Hunnia Filmgyár Rt. titkárnője, majd irodavezetője és gyártási ellenőre. 1939 októberében alapította meg saját vállalatát a Hausz Mária Filmkölcsönző és Filmgyártó Kft-t, amelynek legnagyobb sikere a *Tőparti látomás* és a *Bob herceg* volt. 1944 végén emigrált. 1946-ban Párizsban feleségül ment korábbi főnökéhez, dr. Bingerth Jánoshoz, a Hunnia Filmgyár volt vezérigazgatójához.

63 NAGY Mária (? – ?), producer, gyártásvezető, forgatókönyvíró. Bölcsészeti és balett-tanulmányok után Bárdos Arthurnál rendezést tanult, majd a Hunnia filmgyárban volt segédrendező. 1940-ben Lévay Béla gyártásvezetővel és Szentirmay Félixszel, az Opel-művek magyarországi képviselőjével megalapította a LÉNA (eredetileg Lévay-Nagy) Filmgyártó és Filmkölcsönző Kft-t.

64 BESSENYEY Zénó (Miglec, 1880. ? – Budapest, 1953. 02. 22.) dr., nagybessenyői, ügyvéd, főszolgabíró, titkos tanácsos. 1919 és 1939 között nemzetgyűlési majd országgyűlési képviselő. 1936-tól a Fővárosi Közmunkák Tanácsának elnöke,. A harmincas években a Magyar Birkózó Szövetség elnöke.

65 Helyesen *VASS* Elek (Érpatak, 1896 ? – ?) dr., vitéz, köztisztviselő. A Honvédelmi Minisztériumban 1929-től Gömbös titkára, miniszteri titkári rangban. A Gömbös-kormányban a miniszterelnökség I. (elnöki) osztályán a telepítési ügyosztály vezetője. Gömbös halála után a Földművelő-

désügyi Minisztérium I., a földbirtok-politikával foglalkozó ügyosztályát vezette. 1940-ben az országos Telepítési Igazgatóság (?) munkatársa.

66 Helyesen *HOHENLOHE-WALDENBURG-SCHILLINGFÜRST* Ferenc, Frigyes, Ágost, Maria (Budapest, 1879. 02. 15. – Curitiba/Paraná állam [Brazília], 1958. 05. 24.) herceg, nyugalmazott vezérkari ezredes, császári és királyi kamarás. A monarchia Szentpéterváron akkreditált utolsó nagykövete mellett működő katonai attasé. 1928-tól 1938-ig a magyar Légiforgalmi Rt. vezetője. 1938 után a Nemzetközi Hálókocsi Társaság magyarországi képviselője.

67 Hangya Termelő-, Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet. Az agrárius nagykárolyi gróf Károlyi Sándor (Pest, 1831. 11. 10. – Menton/Franciaország, 1906. 04. 24.) alapította szövetkezet 1898 és 1947 között működött, fontos szerepet játszott a falusi kereskedelemben; 1940-ben 1800 helyi szervezete volt 800 000 taggal.

68 NÁRAY Antal (Ópázova, 1893. 11. 26. – Budapest, 1973. 08. 03.), vitéz nemes nárai, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. Az első világháborúban a magyar királyi 6. honvéd gyalogezrednél teljesített szolgálatot, majd 1917-ben a Ludovika Akadémia tanára lett. 1922–1924-ben a Hadiakadémia hallgatója volt, majd az 1. vegyesdandár vezérkari tisztje lett. 1926. 07. 01. – 1930. 09. 01. között a HM VI-1. (rejtett 1. vkf. [hadműveleti]) osztályhoz osztották be, majd 1935-ig a Hadiakadémián tanított hadtörténelmet. 1935. 05. 01-jével kinevezték a HM 3/b, később (1937. 08. 01-jével) a 9. osztály vezetőjévé. 1939. 08. 01-jétől 1940. 02. 02-ig a honvédelmi miniszter (ekkor Bartha Károly) szárnysegéde volt. Ezt követően a HM III. csoportfőnöke lett. 1940. 11. 01. és 1942. 01. 31. között a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács vezértitkára volt. E beosztásából vonult nyugállományba 1942. 05. 01-jével. Ezután a német megszállásig, 1944. 03. 19-ig a Magyar Távirati Iroda (MTI) és a Rádió elnöke volt. A nyilas hatalomátvételt követően, 1944 novemberében internálták. A háború után „igazolt"-tá nyilvánították. 1951–1954 között kijelölt kényszerlakhelyén, Fegyverneken élt. Visszaemlékezése: **Szakály Sándor** (szerk.): *Náray Antal visszaemlékezései, 1945*, (Budapest: Zrínyi Könyvkiadó, 1990).

69 K. HALÁSZ Gyula (Budapest, 1904. 06. 23. – Budapest, 1984 01. 05.), újságíró, szerkesztő, rádiótisztviselő. A Magyar Rádió alapító munkatársa, szerkesztője (1926–1935), a *Rádióélet* felelős szerkesztője (1935–1942), majd az 1944. 10. 15–16-i nyilas puccsig műsorigazgatója (1942–1944). A második világháború után egyévi börtönre ítélték a „Jud Süss" című náci antiszemita propagandafilm magyar nyelvű feliratainak elkészítéséért. Kiszabadulása után alkalmi munkákból élt, majd több lap külső munkatársa (1946–1957). A *Füles* című rejtvényújság alapító vezető szerkesztője (1957–1984).

70 SIMON Elemér (Sopron, 1875. 11. 18. – ?) dr., vitéz, nemes, földbirtokos, ügyvéd, titkos tanácsos, soproni főispán (1922. 09. – 1935. 09. 11.), képviselő, 1937-től a felsőház tagja. 1931 és 1944 között a Magyar Vöröskereszt (MVK) országos elnöke.

71 APOR GIZELLA (Sepsikőröspatak, 1886. 10. 03. – Budapest, 1971. 07. 11.) bárónő, altorjai, vöröskeresztes oktató-ápoló nővér. Az 1920-as években átszervezte a budapesti vöröskeresztes iskolákat, 1934-től az önkéntes vöröskeresztes szolgálat országos szervezője. 1944 őszén a nyilas hatóságok öccséhez, báró altorjai Apor Vilmoshoz (Segesvár, 1892. 02. 29. – Győr, 1945. 04. 02.) internálták a győri püspökségre.

72 FÖRSTER Károly (? – ?), dr., miniszteri tanácsos – nincs adat.

73 Helyesen TARKŐY (TSCHEPEN) Ferenc, (Pozsony, 1882. ? – Obernzell/Passau, 1958. 10. ?), vitéz, hivatásos katonatiszt, címzetes vezérőrnagy. 1909. 05. 01-től főhadnagy, 1911-ben a közös sematizmusban a 19. tábori vadászzászlóaljnál századosi rangban zászlóalj segédtisztként szerepel. Későbbi beosztásaira nincs adat.

74 HOLÉNYI János (Szügy, 1877. 02. 06. – ?), vitéz, nyugállományú (1930. 08. 01.) vezérőrnagy (1926. 11. 01.). 1926. 12. 01-jétől a Büm. III. osztályának vezetője.

75 SZÉCHENYI Károly (Ó-Kígyós, 1906. 03. 13. – New York, 1971. 06. 26.) gróf, sárvár-felsővidéki, földbirtokos, az OMKE (Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés) elnöki tanácsának tagja, a Magyar Cukoripari Rt. vezérigazgatója, a Magyar Cukorgyárak Egyesületének elnöke, az 1924-ben alakult Magyar-Lengyel Egyesületek Szövetségének elnöke (1940-ig). 1943 februártól örökös felsőházi tag.

76 MÁTHÉ Kálmán (Kassa, 1890. 05. 21. – Budapest, 1970. 01. 05.) vitéz, nemes, katonatiszt, altábornagy. Az első világháború után (1920. 08. 02. – 1921. 09. 30.) a katonai hírszerzéshez került, ahol fogalmazótisztként alcsoportvezetői beosztásban tevékenykedett. Ezután különböző csapatoknál szolgált, majd – 1924. 09. 01. és 1930. 04. 30. között – ismét a HM VI-2. osztályhoz került, ahol alcsoport-, majd alosztályvezetőként teljesített szolgálatot. 1933-ig a Hadiakadémián

tanított, majd kinevezték a HM 1/b osztály vezetőhelyettesévé, majd 1935. 09. 15-tel vezetőjévé. 1938. 11. 01. – 1940. 05. 01. között a 6. vkf. osztályt vezette, ezt követően átvette a 23. gyalogdandár (majd könnyűhadosztály) parancsnokságát. 1942. 02. 01-jétől kinevezték a Legfelső Honvédelmi Tanács vezértitkárává. 1944. 01. 01-jével nyugállományba vonult.

77 IBRÁNYI Mihály (Debrecen, 1895. 12. 05. – Budapest, 1962. 10. 19) vitéz, vajai és ibrányi, hivatásos katonatiszt, altábornagy. Részt vett az első világháborúban, 1916/17-ben orosz hadifogságban volt. 1927–1930 között a Honvédség Főparancsnokságánál, 1930–1934-ben a Honvédelmi Minisztériumban dolgozott. 1934. 08. 01. és 1938. 08. 01. között a központi kémelhárító szolgálat vezetője, 1944. 12. 15. és 1945. 03. 01. között az V. hadtest parancsnoka, 1945. 03. 01-jétől gyalogsági és huszársági felügyelő. A háború után amerikai fogságba esett, átadták az oroszoknak, akik a Szovjetunióba szállították. 1950. 07. 11-én egy szovjet katonai törvényszék 25 év javítónevelő, munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. 1955. 11. 18-án átadták a magyar igazságügyi szerveknek. Jászberényben és Budapesten raboskodott, 1956. 10. 18-án szabadult, haláláig kazánfűtőként dolgozott.

78 KERN Károly (Hánta, 1907. 09. 17. – München, 1975. 11. 23.) lovag, hivatásos katonatiszt, vezérkari őrnagy. 1926–1930 között elvégezte a Ludovika Akadémiát, majd 1930. 10. 01-jén bevonult a 2. gyalogezredhez, ahol alantos tisztként teljesített szolgálatot. 1937–1940 között a Hadiakadémián tanult, majd 1940. 05. 21-től a 20. vegyesdandár parancsnokságán volt beosztott vezérkari tiszt. 1942. 06. 29. – 1943. 03. 05. között a 2. hadsereggel a keleti frontra kiküldött 20. könnyűhadosztály vezérkari főnöke. Hazatérése után, 1943. 04. 13-ával a 2. vkf. osztály „DEF" (elhárító) alosztályának parancsnokává nevezték ki. Mivel részt vett a „Veréb Misszió" fogadásában, az 1944. 10. 11–12-én megtartott Szombathelyi Ferenc és társai per V. rendű vádlottja volt. A szolgálati bűntett vádja alól végül felmentették, majd 1944. 10. 14-ével a Honvédelmi Minisztérium kiképzési osztályának előadótisztje lett. 1945. 05. 08-án amerikai hadifogságba került. Szeptember 7-én tért haza, s a tényleges szolgálat folytatására bevonult az 1. honvédkerület parancsnokságára. 1948. 02. 01-jével áthelyezték a HM állományába. 1949. 06. 30. – 1950. 10. 30. között a Honvéd Hadiakadémia tanára volt. Ezután elbocsátották a honvédségből, s a Hárosi Falemezművek munkatársa lett. 1958. 03. 31-én megfosztották rendfokozatától.

79 LÓSKAY (1936-ig Luksch) Ferenc (Segesvár (Nyitra [?]), 1892. 08. 12. – Stuttgart, 1971. 02. 18.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1921–1929 között a bécsi felszámoló hivatalban teljesített szolgálatot. 1937. 05. 01-jétől az 5., 1939. 01. 23-tól a 9. kerékpáros zászlalj parancsnoka. 1939. 10. 01-jével az 1. hegyidandár parancsnokság, majd 1940. 08. 01-jétől a gyalogsági lőiskola (majd gyakorló és kiképző tábor) beosztott tisztje, 1942. 01. 01-jével megbízott parancsnoka. 1942. 11. 15-től a 2. hadsereg magasabb parancsnoki tartalékába helyezték. 1943. 06. 01. – 08. 10. között a 24. könnyűhadosztály, 1943. 08. 10. – 1944. 12. 01. között az 1. hegyidandár, majd a háború végéig a 9. határvadász hadosztály parancsnoka. A háború után nem tért vissza Magyarországra.

80 Helyesen *BORGÓY* János (Nagymajtény, 1898. 01. 07. – Cleveland/USA, 1974. 05. 02.), vitéz, csendőr őrnagy. Az első világháborúban a közös hadseregben szolgált. 1921. 01. 01. – 1923. 04. 16-ig hivatásos szolgálatát megszakította. 1930. 04. 01-jével a Magyar Királyi Csendőrség tisztje lett. 1941–1943-ban az újvidéki V/1. nyomozó-alosztály parancsnoka volt. A háború után Ausztriában telepedett le, majd kivándorolt az Egyesült Államokba.

81 HAIN Péter (Károlyfalva, 1895. 05. 31. – Budapest, 1946. 06. 27.), rendőrtiszt, detektívfelügyelő. 1919–1924 között politikai nyomozó, majd 1925-től a Budapesti Rendőr Főkapitányság szélsőbaloldali ügyekkel foglalkozó csoportjának vezetője. 1934-től a kormányzó személyi biztonságáért felelős detektívcsoport tagja volt, 1940-ben visszahelyezték korábbi beosztásába. 1944. 03. 28-tól az akkor alakuló és később „magyar GESTAPO"-nak is nevezett Állambiztonsági Rendészet (ÁR) főnöke lett. Hivatalát – anyagi visszaélések és a hírhedt nyomozási módszerek miatt – 1944. 06. 09-én feloszlatták, de tagjai ellen nem indítottak eljárást. Hain átmenetileg háttérbe szorult, de a nyilasok 1944. 10. 18-án újból felállították az ÁR-t és élére ismét Haint állították. A háború végén Németországba menekült, ahol az amerikai katonai elhárítás elfogta, s kiadta a magyar hatóságoknak. Háborús bűncselekményekért 1946. 05. 06-án halálra ítélték, kivégezték.

26. TIDÓ GÁSPÁR ÉS ULLEIN-REVICZKY ANTAL KAPCSOLATAI

[6. füzet, oldalszámozás nélkül]

Tidó Gáspár[1] szlovák propagandaügyi miniszter szoros kapcsolatban állott Ullein-Reviczky Antal követségi tanácsossal, a külügyminisztérium sajtó osztályának vezetőjével.

Tidót Ullein – megfelelő díjazás ellenében – megnyerte a magyar kormány Szlovákiára vonatkozó revíziós céljainak. Amellett az angol kormányzati körökkel is összeköttetést tartottak. Ez az összeköttetés Sidor szlovák vatikáni követ közvetítésével állott fenn.

Tidó és Ullein között a kapcsolat személyes volt, amennyiben több ízben összejöttek a szlovák-magyar határvidéken (Győr, Komárom tájéka), egy ízben – 1943 nyarán – Tidó látogatott el hivatalosan Budapestre, egy ízben pedig Ullein-Reviczky járt Pozsonyban.

Egyébként az összeköttetést Esterházy János és Csáky Mihály grófok, akik Szlovákiában tartózkodtak, de Budapesten is állandó lakással bírtak, látták el.

A magyar kormány még titkos érintkezést tartott Spatzky Magyarországban élő szlovák vezérkari alezredes, volt római katonai attasé útján Tuka miniszterelnökkel, továbbá Mach Sanyó[2] belügyminiszterrel.

Utóbbi többször járt Magyarországon meglátogatni a Győr környékén lakó édesanyját.

A szlovák kormány fontosabb tagjai így a háború alatt bebiztosították magukat Magyarország felé is, holott hivatalosan magyarellenes külpolitikát folytattak.

E barátkozás folyomodványa volt Csatlós Ferdinánd[3] szlovák hadügyminiszter-[nek] a keleti arcvonalra való utazásakor Magyarországon Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnöknél tett látogatása is.

1948. szeptember hó 3-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Helyesen *TIDO,* (eredetileg Jozef Gašpar) *J(ozef) Gašpar* (Rakovo-Stariny/Nagyrákó [Turóc megye], 1893. 03. 07. – Érsekújvár, 1972. 05. 10.), író, újságíró, Ondrej Hlinka (Černova [Rózsahegy mellett], 1864. 09. 27. – Černova, 1938. 08. 16.) szlovák Néppártjának ideológusa és politikusa. Az első világháborúban tengerészként szolgált az Adrián. A háború után Turócszentmártonban és Pozsonyban élt, az ottani bohémvilág egyik prominense, a Szlovák Nemzeti Színház dramaturgja. 1940/41-ben Szlovákia diplomáciai képviselője Svájcban. 1941 és 1945 között a szlovák Propaganda Hivatal főnöke. Háborús bűnökért és kollaborációért 1945-től börtönben volt. 1958-ban „egészségügyi okok" miatt szabadon engedték.

2 Helyesen MACH, *Alexander (Šaňo)* (Tótmegyer, 1902. 10. 11. – Pozsony, 1980. 10. 15), a szlovák propagandahivatal főnöke, 1940 májusáig a fasisztoid Hlinka-gárda vezetője. 1940. 07. 29-től 1944. 09. 05-ig belügyminiszter. A szlovákiai zsidók deportálásának egyik legfőbb propagátora és szervezője. (1941. szeptember – 1942. március). Az államfő Josef Tisóval (Velka Bytča/Nagybiccse, 1887. 10. 13. – Pozsony, 1947. 04. 18.) szemben Vojtech Tukával karöltve a feltétlen németbarát vonal képviselője. A háború után harminc év börtönbüntetésre ítélték.

3 Helyesen *ČATLOŠ, Ferdinand* (Szentpéter/ Liptovský Svätý Peter, 1895. 10. 07. – Martin/Turócszentmárton, 1972. 10. 16.), a csehszlovák hadsereg tisztje, szlovák tábornok és politikus. 1915-ben orosz hadifogságba esett. A fogolytáborokban a szlovák mozgalom aktivistájaként Csehszlovákia létrehozásának propagátora. 1917-ben belépett a Cseh Légióba. Az első világháború után hivatásos katonatisztként szolgált, 1938 márciusában tábornoki rangot kapott, majd az „önálló" Szlovákia hadügyminisztere lett. E minőségében jelentős szerepe volt a szlovák hadsereg akcióiban a német-lengyel háború idején és a szlovák katonák kivezénylésében az orosz frontra. Erős politikai ambíciói voltak. Először Vojtech Tukához, majd Jozef Tisóhoz csatlakozott, de 1944-ben szembefordult a Tiso-rezsimmel, kapcsolatot keresett Londonnal és az oroszokkal. 1944. 08. 04-én Moszkvába repült, de az eseményeket már nem tudta irányítani, s amikor szeptemberben visszatért és átment a Szlovák Nemzeti felkelés harcosai kezén lévő területre, internálták. 1945 és 1948 között börtönben volt, szabadulása után Turócszentmártonban hivatalnokként dolgozott.

27. [AZ] 5. VKF. OSZTÁLY KIALAKULÁSA

[6. füzet, oldalszámozás nélkül]

Az 1920-as évek legelején a vezérkaron belöl külön csoport alakult. Vezetője volt Siménfalvy Olivér vezérkari ezredes.[1]

Feladatát képezte [a] baloldali mozgalmak felderítése, megállapítása és leküzdése a „Héjjas" féle különítmények útján.

A Siménfalvy csoport a Szovjetunió ellen irányuló katonapolitikai felderítést is ellátta. Ezen a téren összeműködött a vezérkar 2. osztályával (Sztojákovics [sic!] Demeter vezérkari alezredes, Rákosi vezérkari alezredes,[2] Hiday-Hajda Kornél százados.[3]

A Siménfalvy csoport Horthynak, illetve a katonai iroda vezetőjének, Magasházy[4] László alezredesnek, a miniszterelnöknek és a vezérkar főnökének volt alárendelve.

A csoport úgy bel-, mint külföldön a baloldali mozgalmak, a Szovjetunió ellen irányuló ügynökhálózattal rendelkezett.

Bécsben állandó expozitúrát tartott, mely a követség felszámoló hivatalhoz (VII. Museumstrasse 7.) volt csatolva. Ott a kirendeltség vezetőjeként Bíró (Buchberger) József ezredes működött, beosztottjai közé tartozott többek között egy Batisz Endre nevű tartalékos hadnagy.

Bíró később megnyerte Gömbös Gyula bizalmát, és Bécsben ennek megbízásából működött baloldali mozgalmak ellenes felderítő tevékenységben az 1920-as évek végéig. Majd hazatért, Gömbös párti képviselő lett: a 30-as évek vége felé átvette a „MATEOSZ" [Magyar Teherfuvarozók Országos Szövetsége] elnökigazgatóságot. Bécsi beosztása idejéből számtalan nemzetiszocialista párti kapcsolattal rendelkezett, melyeket később is fenntartott.

A Siménfalvy csoport az 1920-as évek közepén a kormány „kisantant" ellenes illegitim szervévé vált. A Várban a külügyminisztérium mellett nyert titkos elhelyezést. 1926-ban vezetője lett Papp Dezső alezredes.[5] Feladata volt: a szomszédos kisantant államokban a revíziós céloknak megfelelően a magyar kisebbség hírszerző és fegyveres harcra való partizán megszervezése, ott szabotázs-, forradalmasító-, terror akciók előkészítése. Mint a honvédség betörését megelőző illegitim szervként voltak a „Héjjas", majd 1932-től „Rongyos" alakulatok beállítva. Számukra fegyverzet és felszerelés Budafok Lanária telepen tárolt[atott].

A Papp-féle csoport tartott összeköttetést a horvát usztasákkal is és készítette elő az 1934-ben végrehajtott Sándor jugoszláv király[6] ellen irányuló marseille-i merényletet.

A „Héjjas", illetve „Rongyos" különítmények [és] a horvát usztasák kiképzése a Dunántúlon történt.

A Papp csoport 1936-ban legalizálódott. Megalakult belőle a vezérkar 5. – „sajtó- és propaganda-" – osztálya. Feladata volt: a kül- és belföldi sajtóban a honvédség berendezéseit illető propaganda cikkek elhelyezése, a honvédségen belöl a sajtó és propaganda szolgálat ellátása, szakkönyvek kiadása és beszerzése, honvédségi

könyvtárak létesítése, filmpropaganda végrehajtása, a „kisantant" államok forradalmi bomlasztásának előkészítése, ott a magyar kisebbség szabotázs-, terror célokra való beszervezése, bacilus-háborúra való védekező előkészítés. Az osztály szorosan együttműködött a miniszterelnökség kisebbségi-, sajtó-, a külügyminisztérium sajtó osztályaival.

Osztályvezetővé Homlok (Holmok) Sándor vezérkari alezredest nevezték ki. Fontosabb beosztottjai voltak: Utassy Lóránd, Kuthy László vezérkari őrnagyok, Csics György alezredes, Mammusich Lóránd, Schweitzer Péter,[7] Tolotti László [helyesen Károly], Paleta Géza[8] őrnagyok, Bánas József (filmügyek) százados. Vele együttműködtek Somogyvári Gyula szolgálaton kívüli százados, országgyűlési képviselő, Marjay Frigyes tartalékos főhadnagy, K. Halász Gyula hírlapíró, Bolgár Géza „filmrendező".

[Az] 5. vkf. osztály 1938 őszén lépett a szereplés színterére. A magyar-csehszlovák konfliktus során mozgósította a „Rongyos Gárdát". Azt főleg Miskolc, Kassa dél területen vonultatta fel. Feladatuk volt szlovák területre betörni, ott a magyarságot – az előkészültetek alapján – forradalmi megmozdulásra előbírni.

1938/1939 telén az alakulatok nem szereltek le. 1939 tavaszán Kárpátalja megszállásánál[9] nyertek alkalmazást. Belőlük „egy ezred" alakult Homlok Sándor vezérkari ezredes parancsnoksága alatt. Az ezredparancsnokság Feketardón székelt. A „Rongyosok" beszivárogtak Kárpátaljára, ott számtalan visszaélést, kegyetlenséget követtek el.

Mint Kudar Lajos csendőr [al]ezredes velem 1942-ben közölte, ott tűnt ki Zöldi Márton akkori csendőr főhadnagy első ízben mészárlásaival. Kudar szerint Zöldi Beregrákos, Munkács környékén személyesen végzett ki zsidókat, ruszinokat, görög-keleti papokat és előzetesen megásatta velök sírjaikat.[10]

Kárpátalján a katonai vezetés a „Rongyosokkal" rossz tapasztalatokat tett. Fegyelmetlen, igényes rablóbandának [= követelőző] mutatkoztak, melyek a csapatnál csupán pánikkeltésre voltak alkalmasak. Ez [tudniillik a katonai vezetés] Erdély 1940-ben történt megszállásánál bevetésöket tehát kerülte.

1940 őszén Dél-Erdélyben felfedezte a román sziguranca az 5. vkf. osztály szervezkedését. Tömegesen tartóztattak le magyarokat, a román kormány diplomáciai tiltakozást jelentett be. Erre Werth vezérezredes, a vezérkar főnöke beszüntette a további szabotázs terveket, a „Rongyosok" leszerelésére intézkedett.

1941. január 1-jével az 5. vkf. osztály feloszlott.[11] Ügykörét részben a 2., részben a 7/m (műszaki) vkf. osztályok vették át. 1941 folyamán megtörtént a „Rongyosok" felszámolása. Azt egy Kovács nevű tartalékos főhadnagy végezte.

[A] 2. vkf. osztály szervezetének keretében már ismertettem az 5. vkf. osztálytól átvett ügykört és annak végrehajtását.

1942. július 1-jén a vezérkaron belöl új osztály, a 6. [nemzetvédelmi és propaganda] alakult. Feladatai azonosak voltak a régi 5. vkf. osztályéval. Hozzájött még a nemzetvédelmi szolgálat. Az új osztály vezetésével Kádár Gyula vezérkari ezredest bízták meg, akit 1943. augusztus 1-jével Nagylucskay (Volosin) Sándor vezérkari ezredes váltott fel. Helyettese volt az osztály vezetésében Szent-Miklóssy István[12] vezérkari őrnagy.

Mint az 5. füzetben jelentettem, Kádár a „Héjjas" különítményeket 1943 nyarán ismét életre hívta és azok szervezését azután is magának tartotta fenn, amint [a] 2. vkf. osztály vezetését átvette.

1948. szeptember 3-án.

Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Helyesen SIMÉNFALVY *Tihamér* (Alsószentmihályfalva, 1878. 01. 30. – Budapest, 1929. 03. 20.), vitéz, hivatásos katonatiszt, tábornok. Az első világháborúban a közös hadsereg csapattisztjeként szolgált. 1919. 04. 27-én a Vörös Hadsereg tisztjeként román hadifogságba esett, internálták, 1919. 08. 01-jén szabadult. Ezt követően a Fővezérségen szolgált, majd, 1920. 04. 01-jétől a vezérkar hadműveleti irodájának „S" csoportját vezette. 1921. 01. 01-jétől a vezérkarban „különleges alkalmazásban" szolgált. Bár királypárti volt, a második királypuccs idején Horthyt támogatta, aki abban számos feladatot (például a királyi pár elkísérése Tihanyból 1921. 10. 21-én) bízott rá. Később az Etelközi Szövetség (EKSZ, EX) tagja, a Kettőskereszt Vérszövetség igazgatója és Vitézi Törzskapitány lett.

2 Valószínűleg RÁKOSI György (Budapest, 1882. 12. 09. – Budapest, 1935. 08. 03.) dr., vitéz, hivatásos katonatiszt, tábornok. Az első világháborúban a honvédségnél szolgált, majd 1919-ben a Fővezérségen a cseh-tót alosztályt vezette (Szakály Sándor).

3 Helyesen *HIDAY* (a húszas évekig Hajda) Kornél (1890. 09. 11. – ?), hivatásos katonatiszt, ezredes. 1912. 08. 18-án avatták hadnaggyá, az első világháborúban a közös hadseregben szolgált. Az 1920-as évek elején került a magyar katonai hírszerző és elhárító osztályhoz, ahol a NYIL előadótisztjeként a háború végéig a Szovjetunió elleni adatgyűjtés referense volt.

4 Magasházy Horthy szárnysegéde volt, nem a Katonai Iroda főnöke.

5 PAPP Dezső (?–?), hivatásos katonatiszt, ezredes. 1917-től szolgált a Magyar Királyi Honvédségben. 1926-ban a Külügyminisztérium alárendeltségében működő különleges csoport parancsnokává nevezték ki, amelynek elsődleges feladata a határon túli magyarok körében folytatott propaganda- és hírszerző tevékenység, illetve a kisantant államokban végrehajtandó szabotázscselekmények előkészítése/megszervezése volt. A csoport felszámolása után, 1938 előtt, Papp a szegedi V. hadtest 2. osztályát vezette.

6 SÁNDOR (I., szerb királyként II.) [Karađorđević] (Cetinje, 1888. 12. 17. – Marseille, 1934. 10. 09), régens, majd 1921. 08. 16-tól a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, 1929-től Jugoszlávia királya. 1929-től tekintélyuralmi és diktatórikus módszerekkel kormányzott. Fő célja volt, hogy egységes államot teremtsen a délszláv föderációból. Mint a Jugoszlávián belüli szerb hatalmi túlsúly biztosítóját és szimbólumát 1934 októberében Marseille-ben Jean Louis Barthou francia külügyminiszterrel együtt macedón és horvát usztasa merénylők gyilkolták meg. Lásd részletesebben **Ormos Mária:** *Merénylet Marseille-ben*, (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1968).

7 SCHWEITZER Péter (Mátészalka, 1884. 02. 27. – ?), hivatásos katonatiszt, ezredes. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1918. 08. 18-tól különböző tüzérségi alakulatoknál szolgált. 1936. 10. 01-jétől a HM VI-5 osztályánál, majd 1938. 10. 01-jétől az 5. vkf. osztályon önálló fogalmazó.

8 PALETA Géza (Versec, 1898. 05. 06 – Balatonfüred, 1976. 05. 04.), moldovai, hivatásos katonatiszt tüzér törzskari ezredes. A császári és királyi műszaki katonai akadémia (1915. 05. 17 – 1916. 08. 18) elvégzése után 1916. 08. 18-án avatták hadnaggyá a császári és királyi 34. tábori tarackos ezredhez. 1936-tól az 5. vkf. (nemzetvédelmi és propaganda) osztályon teljesített szolgálatot, ahol – mint a robbanóanyagok szakértője – a szabadcsapatok szervezésével foglalkozott. 1941. 01. 01-jével a szabotőrök kiképzését és a robbanóanyag-kísérleteket a 7/m osztály alárendeltségében szervezték meg, ahová Paletát is áthelyezték. A szabadcsapatok felszámolása után, 1942-ben a 2. vkf. osztály hírszerző (központi offenzív) alosztályára került.

9 A német vezetés 1939. 03. 07-én hagyta jóvá, hogy a csehszlovák állam szétesése miatt visszacsatolhatóvá vált kárpátaljai területeket a Magyar Királyi Honvédség megszállja. Volosinnal azonban elhúzódtak a tárgyalások, végül a magyar kormány határvillongásokra hivatkozva felszólította, hogy adja át a kérdéses területet. Közben a katonai műveletek végrehajtására a VIII. hadtestparancsnokságból létrehozták a Kárpát-csoport parancsnokságot, amelynek parancsnoka Szombathelyi Ferenc altábornagy, vezérkari főnöke Álgya-Papp Zoltán vezérkari alezredes lett. E parancsnokságnak rendelték alá az 1. (parancsnok Vattay Antal tábornok) és 2. (parancsnok Miklós Béla tábornok) lovasdandárt, a 2. gépkocsizó dandárt (parancsnok Horváth Sándor ezredes), a 7. határvadász dandárt (parancsnok Bodor Sándor ezredes), illetve később a 8. (parancsnok Weinmann Győző ezredes), 9. (parancsnok Székely János tábornok), valamint a 11. gyalogdandár (parancsnok Dömötör János ezredes) csapatait, továbbá kisebb hadtest-közvetlen alakulatokat: az 5. légvédelmi tüzérosztályt, a VI. híradó osztályt, a VII. utász zászlóaljat, a 12. és 21. gyalogezred árkász századait, valamint a 106. hadtáp zászlóaljat. Repülőalakulatok felett is a Kárpát-csoport parancsnokság rendelkezett, ezek: az 1/I. és 1/II. vadászrepülő osztályok, a

3/I. és 3/II. könnyűbombázó osztályok, valamint a 4/6. közelfelderítő-repülőszázad. 1939. 03. 15-én hajnalban a magyar csapatok Ungvárnál, Munkácsnál és a Tisza völgyében hatoltak be Kárpátaljára, azzal a paranccsal, hogy minél előbb érjék el a lengyel határt. Ellenállást szinte csak a németek irányítása alatt álló szélsőséges ukrán nacionalista Szics Gárda alakulatai tanúsítottak. Március 17-ére a magyar csapatok elérték Szolyvát, Nagyszőllőst, Husztot, Técsőt, Körösmezőt, a Vereckei- és az Uzsoki-hágót. Az Ung biztosítására hivatkozva március 23-án a kialakuló szlovák állam területére is behatoltak, de német-szlovák tiltakozásra a hadműveleteket március 24-én a Kelen-Végaszó-vonalon leállították, bár a légtérben még hónapokig elhúzódtak a harcok. A megszállást Románia felől az V. és VI. hadtest, északról a II. és VII. hadtest csapatai biztosították. Az események részletes ismertetésére, illetve Kárpátalja 1918 és 1944 közötti történetére lásd **Fedinec Csilla:** *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944*, (Galánta-Dunaszerdahely: Fórum Intézet – LibrumAurum Könyvkiadó, 2002) és uő.: *Iratok a kárpátaljai magyarság történetéhez*, (Somorja-Dunaszerdahely: Fórum Kisebbségkutató Intézet – Librum Aurum Könyvkiadó, 2004).

10 Kudar állítása így nem felel meg a valóságnak. A Zöldi vezette csendőrosztag Körtvélyesen – 1939. 03. 19-én – a templomból elhurcolta és legyilkolta Kupár Károly helyi görög katolikus papot és az egyházi tanács 4 tagját, valamint néhány nappal később, 03. 31-én Klastromalján (Oroszvég) házkutatás ürügyén terrorizálta az ottani Szent Bazil rendház szerzeteseit. – Vö. **Dezsényi Miklós:** *Örvények a Dunán*, (Budapest: Móra Ferenc Könyvkiadó, 1964), 100–103.

11 Ujszászy vélhetően a 6. vkf. osztályra gondolt, amely 1941. 08. 11-ével megszűnt, majd Kádár Gyula vezetésével 1942. 05. 01-jével mint nemzetvédelmi és propagandaosztályt ismét felállították. Az 5. vkf. (sajtó- és propaganda-) osztály 1920–1945 között folyamatosan működött.

12 Helyesen SZENT-MIKLÓSY István, szeokefalvi (Dicsőszentmárton, 1909. 04. 06 – New York, l99? ?), hivatásos katonatiszt, vezérkari őrnagy. 1943 decemberétől beosztott vezérkari tiszt a Legfelső Honvédelmi Tanácsnál. A Magyar Függetlenségi Mozgalom tagja. A nyilasok letartóztatják, Sopronkőhidán tartják fogva, majd Bajorországba deportálják. 1947-ben a Magyar Közösség „összeesküvési ügyének" egyik fővádlottjaként börtönbe került, 1956-ban emigrált, az Egyesült Államokban kezdett új életet. Könyve a magyar ellenállási mozgalomról: *With the Hungarian Independence Movement 1943–1947. An Eyewitness Account*, (New York: Praeger Publishing, 1988) (Szakály Sándor).

28. [A] 2. VKF. OSZTÁLY BÉCSI ÉS GRÁCI HÍRSZERZŐ KIRENDELTSÉGE

[6. füzet, oldalszámozás nélkül]

[A] 2. vkf. osztály bécsi hírszerző és kémelhárító kirendeltsége 1919/1920-ban alakult meg.

Feladatai voltak: a kisantant államok katonapolitikai és katonai helyzetének offenzív felderítésére, az ellenök való defenzív védekezés, sajtójuk figyelemmel kísérése, a Bécsben megforduló idegenek között hírszerző ügynökök felkutatása a 2. vkf. oszt. számára.

Bécs, mint az Osztrák-Magyar Monarchia volt fővárosa az utódállamok között 1918 után néhány esztendeig összekötőkapocsként szerepelt. Számtalan volt az odamenekült emigránsok, politikai kalandorok száma.

Az osztrák rendőrség és a vezérkar 2. osztálya a magyar hírszerző és kémelhárító kirendeltséget nemcsak, hogy megtűrte, hanem az utóbbi által beszerzett adatokat a maga számára fel is használta.

A hírszerző és kémelhárító kirendeltség „sajtó (S) csoport" fedőnévvel a követség felszámoló hivatalának (VII. Museumstrasse 7. Ung. Gardepalais) keretében működött.

Első vezetője volt Griačič Gyula vezérkari alezredes,[1] majd 1921-től kezdődően Tscheppen Ferenc vk. alezredes.[2] A kirendeltség 1-1 csehszlovák, román, jugoszláv előadóval és irodavezetővel rendelkezett. A központ (2. vkf. osztály) számára közvetítette még a Magyarországba be nem jutó kisantant sajtótermékeket és egyes ügynökök levelezését is.

1920/1921-ben előadói voltak: csehszlovák viszonylatban Bisza Ferenc vezérkari százados, román, jugoszláv vonatkozásban Vajna Gábor vezérkarhoz beosztott százados. Jugoszlávia ellen Foremitti Alajos alezredes,[3] majd Hindy Iván százados.[4] Az irodát Petrovich Péter őrnagy[5] vezette.

1921 őszén Vajna Gábort,[6] akit a hadiiskola elvégzésére Budapestre vezényeltek, én váltottam fel. Átvettem tőle a Bécsből Románia ellen irányuló magyar offenzív hírszerzés és kémelhárítás vezetését.

Beszervezett hírszerző ügynökeim voltak:

Rozescu Bisson román szociáldemokrata emigráns (lakott III. Endlbergstrasse 11), aki „Bobino" fedőnévvel bírt, és aki 1941-ben mint kétes hírszerző elem Svájcban tűnt fel. Ott együtt dolgozott a berni magyar főkonzulátuson tisztviselőként beosztott Sillay ezredessel.

Gerstenfeld Miklós (fedőnév „Róbert bácsi") bécsi nagykereskedő, lakott I. Himmelpfortgasse N° 9. Feleségének és neki baráti és üzleti összeköttetései voltak Romániában, elsősorban Bukarestben.

Hertzig Rudolf román lovassági százados, aki Czernowitzban bírt állandó lakással. Fedőneve volt „Sebi". Számára pénzküldemények Czernowitzba „Irma Gušuleac" címén mentek. Felesége állandó bécsi lakos (VIII. Floriangasse 60, III. emelet) volt.

Többször kaptam Tschepen alezredestől Budapestről diplomáciai futárral érkező pecsételt küldeményeket, melyeket Tscheglowitoff [Cseglovitov] cári emigránsnak – állítólag egy volt miniszter fia – (lakott Baden bei Wien Franz Joseph-strasse N° 36) és egy Fedetnic nevű ukrán századosnak (Wien IV. Prinz Eugenstrasse) kellett személyesen továbbítani. [A szövegben itt az 1960-as átgépelésre utaló, idegen kézzel, ceruzával írt oldalszámjelölő „40"-es jelzés áll.]

Bisza ügynökeiből csupán Hanika János nyugállományú osztrák-magyar tüzértörzskari alezredest ismerem, aki akkortájt a pilseni „Škoda"[7] műveknél mint lövegszerkesztő teljesített szolgálatot.

Bécsben 1921–1923 ősze között elvégeztem a volt császári és királyi konzuli akadémia 2 éves tanfolyamát, melynek végén „jeles" összosztályzatú diplomát kaptam. – közben a kecskeméti jogakadémián is leraktam két alapvizsgát.

1923-ban ügykörömet Vannay főhadnagynak[8] adtam át.

Tschepen 1928-ban tért vissza Budapestre, ahol Tarkőy néven, mint nyugállományú vezérőrnagy a pestvármegyei vitézi széket vezette.

1928-ban felfrissült a bécsi hírszerző és kémelhárító kirendeltség (fedőneve akkor „WEX"-wieni expozitúra). Új személyzettel látták el, mely az „Anschluß"-ig (1938. március 13.) Bécsben maradt.

Vezető: Lóskay Ferenc ezredes [az adott időszakban százados] egyben jugoszláv előadó, Reichbauer Gottfried,[9] Rumy Lajos[10] alezredesek csehszlovák, Liszay Aurél őrnagy román referensek. Kémelhárító előadóként működött 1934-től fogva Sillay [Jenő] alezredes.

A bécsi hírszerző és kémelhárító kirendeltség együtt dolgozott az ottani magyar katonai attasékkal. Lehoczky vezérkari ezredes[sel],[11] Hochenburger Antal,[12] Székely János,[13] dr. Fábry Dániel,[14] Veress Lajos vezérkari alezredesek[kel] és a felszámoló hivatal osztrák referensével, Geréb László[15] alezredessel.

Ugyancsak összműködött [a] „WEX" az osztrák hírszerzéssel csehszlovák, román, jugoszláv viszonylatban. Osztrák részről összekötők voltak: Ronge vezérkari ezredes, Böhne [helyesen Böhme] vezérőrnagy, Ferdinand Regele, Karl Peyerl, Anton Longin, Erwin Lahousen vezérkari alezredesek.

Az osztrák rendőrséghez Franz Schober rendőrtanácsos játszotta az összekötő szerepet.

A gráci hírszerző és kémelhárító kirendeltség (fedőneve: „GEX" – gráci expozitúra) 1932–1938 [között] dolgozott. Székhelye Graz, vezető Spányi Mario százados volt. Működése Jugoszlávia ellen irányult.

1948. szeptember hó 3-án. Fekete Iván

[Az 1960-as átgépelt szövegben aláírásként hibásan Fekete András áll!]

JEGYZETEK

1 Helyesen valószínűleg *GRIVIČIĆ Gyula* (Temesszépfalu, 1886. 08. 04. – Basel, 1947 után), hivatásos katonatiszt, tábornok. 1919-től a bécsi „S" csoport beosztott tisztje volt, majd 1921. 02. 01. és 1922. 02. 01. között várakozási illetménnyel szabadságon tartózkodott. Ezt követően – 1924. 12. 03-ig – az 1. vegyesdandár „S" csoportjának előadótisztje, majd osztályvezetője volt. 1925. 01. 01. – 07. 01. között a bécsi követségen teljesített szolgálatot (Szakály Sándor).

2 Helyesen *TSCHEPEN*, későbbi nevén TARKŐY Ferenc. Vö. 25-ös fejezet, 73-as jegyzet.

3 FOREMITTI Alajos (?–?), alezredes nem szerepel sem a magyar királyi honvédség, sem a csá-

szári és királyi közös hadsereg ranglistájában (sematizmusában). Katonai szolgálatának részleteiről nem rendelkezünk adatokkal.

4 HINDY Iván (Budapest, 1890. 06. 28. – Budapest, 1946. 08. 29.), vitéz nemes kishindi, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. Az első világháború után, 1920–1927 között a HM VI-2. osztály bécsi kirendeltségén hírszerzőtiszt. Ezután különböző csapatoknál teljesített vezérkari szolgálatot. 1933–1939 között a Ludovika Akadémia I. Főcsoportján a német nyelv tanára volt. 1939. 05. 01-jétől a Honvéd Vezérkar főnökének fegyelmi és büntetőügyi előadója, majd 1940. 03. 01-jétől osztályvezetője. 1942. 11. 15-től a budapesti I. hadtestnél beosztott tábornok. A nyilas hatalomátvétel után kinevezték a hadtest parancsnokává, 1944. 12. 06-tól magyar viszonylatban Budapest területén teljhatalmat kapott. Budapest ostroma idején a bekerítésben rekedt magyar csapatok parancsnoka. A kitörés során, 1945. 02. 12-én szovjet fogságba esett. 1945. 06. 19-én lefokozták és kicsapták a honvédségből, 1946. 06. 28-29-i tárgyalásán a Népbíróság halálra ítélte, kivégezték.

5 Helyesen valószínűleg PETROVICS Péter (?–?), hivatásos katonatiszt, őrnagy. Katonai szolgálatának részleteiről nem rendelkezünk adatokkal.

6 VAJNA Gábor (Kézdivásárhely, 1891. 11. 05. – Budapest, 1946. 03. 12.), hivatásos katonatiszt, politikus. Szolgálaton kívüli vezérkari őrnagy (1945. 02. 03-án Szálasi szolgálaton kívüli ezredessé nevezte ki). 1924-től volt nyugállományban, majd a fűzfői (lőporgyár) gyártelep üzemi gyári titkári fedőbeosztásban az elhárítás (HM VI-2., majd 2. vkf.) úgynevezett kihelyezett tisztje lett. 1939-ben nyilas propagandatevékenység miatt elbocsátották állásából. 1939-ben Veszprém megyében parlamenti képviselőnek választották, majd a választások után belépett a Nyilaskeresztes Pártba. 1939-től az Országos Szociális Pártszolgálat vezetője, 1941-től a Pártvezető Tanács tagja, 1942-től a Pártellenőrzés országos vezetője lett. Jelentős szerepet játszott a Szálasi-puccs megszervezésében, 16-tól belügyminiszterré nevezték ki. 1944 karácsonyán hagyta el Budapestet, 1945. 03. 31-én Magyarország területét. Május 15-én amerikai fogságba esett. Ősszel kiadták a magyar hatóságoknak, a Szálasi-per másodrendű vádlottjaként a budapesti Népbíróság háborús bűnösként 1946. 03. 01-jén kötél általi halálra ítélte, kivégezték.

7 A legnagyobb cseh iparvállalat, amelyet Emil von ŠKODA (1839–1900) csehországi német mérnök és nagyiparos alapított Plzeňben (Pilsen). A ma is fennálló ŠKODA-művek, amely a maga idején Európa egyik legnagyobb gyárkomplexuma volt, mindkét világháborúban fegyvergyártásával vált nevezetessé.

8 Ujszászy egy másik feljegyzésében VANNAY János főhadnagyként említi, aki 1921–1923 között teljesített szolgálatot a HM VI-2. osztály bécsi kirendeltségén (wieni expozitúra, WEX). János keresztnevű Vannay azonban nem szerepel sem a magyar királyi honvédség, sem a császári és királyi közös hadsereg ranglistájában (sematizmusában).

9 A Gottfried Reichbauer név ebben a formában nem szerepel sem a magyar királyi honvédség, sem a császári és királyi közös hadsereg ranglistájában (sematizmusában). Későbbi neve ROSTA Géza (szerk.)

10 RUMY Lajos (Győr, 1895. 02. 13. – Budapest, 1982. 05. 08.), hivatásos katonatiszt, ezredes. 1913. 08. 18-tól szolgált a honvédségben. Az első világháború után a HM VI-2. osztály bécsi kirendeltségére (wieni expozitúra, WEX) került, ahol 1926–1932 között csehszlovák előadótisztként teljesített szolgálatot. Ezután a HM VI-2. osztályon teljesített szolgálatot, 1938-ig a miskolci VII. hadtest hírszerző és kémelhárító osztályát vezette.

11 LEHOCZKY Gyula (Ladomér, 1890. 11. 21. – Budapest, 1973. 08. 20.), vitéz királylehotai, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. Az első világháborúban a tüzérségnél szolgált, majd 1921–1926 között a bécsi követségre osztották be. Ezután különböző csapatoknál teljesített szolgálatot. 1938–1942 között a felsőbb tüzértiszti tanfolyamok parancsnoka volt, majd 1942. 05. 01-jéig a 2. páncélos hadosztály tüzérségi parancsnokaként teljesített szolgálatot. Ezt követően a IV. hadtest, 1943. 06. 01-jétől a VII. hadtest, 1944. 10. 01-jétől az I. hadsereg tüzérségi parancsnoka volt. A háború után, 1952/53-ban kijelölt kényszerlakhelyén, a Hortobágyon élt.

12 HOCHENBURGER Antal (Pozsony, 1889. 12. 12. – Budapest, 1937. 10. 16.), vitéz lékai, hivatásos katonatiszt, vezérkari szolgálatot teljesítő ezredes. Az első világháború után a Nemzeti Hadsereg hadműveleti irodájára került. 1924–1929. 05. 01. között Magyarország Kormányzója Katonai Irodájának főnökhelyettese. Ezután a HM VI-2. osztályon szolgált, majd 1930–1935 között bécsi katonai attasénak nevezték ki. Visszarendelése után, haláláig különböző csapatoknál szolgált parancsnoki beosztásokban.

13 SZÉKELY János (Pécs, 1889. 09. 30. – Budapest, 1982. 03. 20.), vitéz, katonatiszt, vezérőrnagy.

Székely nem Bécsben, hanem Prágában tevékenykedett katonai szakelőadóként, illetve attaséként, 1926. 07. – 1928. 05. 10. között. Visszarendelése után 1928–1931 között a HM VI-2. osztályon szolgált, majd 1940. 11. 01-jei nyugállományba helyezéséig különböző csapatoknál töltött be parancsnoki beosztásokat. A háború után „igazolt"-tá nyilvánították, 1945. 10. 01-jén altábornaggyá nevezték ki.

14 FÁBRY (1902-ig Oláh) Dániel (Pécel, 1889. 02. 01. – Budapest, 1977. 10. 01.), dr., vitéz nemes, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1928. 05. 15-től szolgált a HM VI-2. (hírszerző és elhárító) osztályon. 1928. 12. 17. – 1930. 02. 01. között bécsi katonai attasé. Ezután a HM 1/b osztályára helyezték, majd 1932. 03. 01-jével ennek vezetőjévé nevezték ki. Kétéves csapatszolgálat után, 1937. 08. 15. – 1940. 02. 01. között az Országos Légoltalmi Parancsnokságon szolgált, egyben a HM légoltalmi csoportfőnöke volt. 1939. 06. 26. – 1940. 03. 01. között a Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője. 1940. 03. 01. – 10. 01. között a Legfelső Honvédelmi Tanács vezértitkára. 1940. 11. 01-jével nyugállományba vonult, a Magyar Általános Kőszénbánya Rt. ügyvezető igazgatója. A háború után rendfokozatát meghagyták.

15 GERÉB László (Marosvásárhely, 1891. 08. 21. – ?) primor, árpataki és csík-tapolczai, hivatásos katonatiszt, gyalogsági ezredes. 1911. 08. 18-tól szolgált a közös hadseregben. 1920 és 1923 között a bécsi követségen volt alkalmazva, majd az ottani felszámoló hivatalban teljesített szolgálatot.

29. AZ ÚJVIDÉKI MÉSZÁRLÁSOK[1]

[7. füzet, oldalszámozás nélkül]

Az 1942 januárjában a Bácskában, súllyal Újvidéken, lejátszódott eseményekről az alábbiakban vagyok tájékoztatva.

1942. január elején egy vasárnapon – emlékezetem szerint 8-án – a délutáni órákban lakásomon tartózkodtam, amikor távbeszélőn felhívott [a] 2. vkf. osztály ügyeletes tisztje. Előadta, hogy az újvidéki kémelhárító kirendeltségtől, vezető Kun Bertalan őrnagy, jelentés futott be, mely szerint Zsablya községbe a Tiszától keletre eső bánáti területből partizánok jöttek át, akik az ottani csendőrlaktanyát megtámadták. Az újvidéki helyőrség parancsnoka intézkedett, hogy a csendőrök támogatására egy kis harckocsiszakasz vonuljon ki. A harc Zsablyán 16 h körül még folyamatban volt.

A jelentést továbbítottam Bárdossy László miniszterelnöknek, Bartha Károly vezérezredes, honvédelmi miniszternek és Szombathelyi vezérezredesnek, a vezérkar főnökének. Utóbbi utasítást adott az újvidéki kémelhárító kirendeltség megerősítésére. Oda kivezényeltem [a] 2. vkf. DEF alosztálytól több kémelhárító ügynökkel egyetemben Fóthy László [Fóty Ferenc] csendőr alezredest.

Másnap a szegedi V. hadtestparancsnokságtól, Kun Bertalan őrnagytól további nyugtalanító hírek folytak be, melyek szerint a Bácska déli részén egy „általános lázadás kitörésétől" lehetett tartani. A hadtestparancsnok jelentette még, hogy az újvidéki helyőrség megerősítésére 1 zászlóalj, 1 kerékpáros század és 1 gépkocsizó üteg kirendelésével intézkedett; a szegedi csendőrkerületi parancsnok [Sellyey Vilmos csendőr ezredes] Újvidékre egy nyomozó osztagot rendelt ki, viszont az ottani csendőriskola részeit Zsablyába vezényelte.

A vezérkar főnöke az V. hadtest parancsnokát, [Feketehalmy-]Czeydner Ferenc altábornagyot Budapestre személyes jelentéstételre hívta fel. [Feketehalmy-]Czeydner ez alkalomból egy forrongás valószínű kitöréséről számolt be, és Dél-Bácska területére teljhatalmat kért. Utóbbihoz Bárdossy miniszterelnök hozzájárult. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter, Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnök, [Feketehalmy-]Czeydner altábornagy közös megbeszélésre ültek össze. Ennek folyamodványaként megbízták az V. hadtest parancsnokát teljhatalommal Bácskának a csatornától délre eső vidékeit illetőleg, neki rendelték alá az ott állomásozó csapatokon kívül a belügyminiszter által megerősített csendőr-, rendőr alakulatokat, a közigazgatás szerveit pedig a [Feketehalmy-]Czeydnerrel való szoros együttműködésre utasították.

[Feketehalmy-]Czeydner jelentkezett Bartha vezérezredes, honvédelmi miniszternél, aki őt feladata „erélyes és kíméletlen" végrehajtásra szólította fel.

[Feketehalmy-]Czeydner visszatért Szegedre, ahonnan a „Tisza nádasainak átfésülésére" az ottani gyalogezred egy zászlóalját rendelte ki Deák László ezredes, ezredparancsnok személyes vezénylete alatt.[2]

[Feketehalmy-]Czeydner [a] maga székhelyét Littomericzky vezérkarbeli ezredes hadtest vezérkari főnökkel [csak helyettesítette azt] Újvidékre tette át.

Közben megindult Deák ezredes dél felé irányuló, a Tisza mentén végrehajtott „tisztító" munkája. Csatlakozott hozzá Zsablyán az újvidéki csendőriskola oda kirendelt része és egy csendőrnyomozó osztag Gaál Lajos, Horkay csendőr alezredesek vezetése alatt.

Az átfésülő tevékenység közben kereken 1000 embert – főleg szerbeket és zsidókat – helyeztek őrizetbe. A foglyokat a zsablyai és temerini (?) községházán, iskolában zárták el. Az ottani csendőrparancsnok néhány nap múlva útba indított a szomszédos helységek egyikében állomásozó Deák László ezredeshez egy csendőr főhadnagyot megkérdezni, hogy mi történjék a letartóztatott egyénekkel. Deák azonban a futárt nem fogadta, majd kiüzent neki segédtisztjével „intézzétek el őket". Ezen utasítás alapján aznap este a csendőrök a foglyok elhelyezésére szolgáló szobák ajtóinál, ablakaiban géppuskákat, géppisztolyokat állítottak fel. Majd leütötték a petróleumlámpásokat és a sötétben lövöldözni kezdtek. Az őrizetbe vetteket az utolsó emberig legyilkolták, ruházatukat, felszerelésöket elvették, majd a meztelen holttesteket a befagyott Tisza nádasaiba hurcolták. A márciusi áradás vitte le tetemeiket Titel felé a Dunába.

A „tisztító" akció eredményéről Deák [Feketehalmy-]Czeydneren át a vezérkar főnökének írásbeli jelentést tett, melynek olvasásakor az áldozatokat illetőleg Bartha vezérezredes, honvédelmi miniszter megjegyezte „nem is olyan sok".

Közben [Feketehalmy-]Czeydner altábornagy Újvidéken hiába várta az általa bejósolt „forrongás" kitörését. Fogadta Zöldi Márton csendőr századost [akkor még főhadnagy], akinek kifejtette, hogy „tenni kellene valamit". Zöldi e „tettekre" vállalkozott. Egy esetben a báni palota környékén polgári ruhába bújtatott csendőrök és közbiztonsági szervek között megjátszott egy fegyveres összeütközést, melynek színleges sebesültjei voltak. A polgári ruhás egyéneket Zsablyán a partizánoktól zsákmányolt fegyverekkel szerelte fel. A színleges sebesültek bejárták – bekötözött karral, arccal – a katonai, közbiztonsági alakulatokat, mindenhol lázítva a szerbek és zsidók ellen.

A fegyveres összeütközést követő napra, a polgári hatóságok előzetes értesítése nélkül, [Feketehalmy-]Czeydner a város egész területére katonai és csendőrjárőrök által végrehajtott razziázást rendelt el.

A járőrök lezárták a fontosabb útvonalakat, a járó-kelőket igazoltatták, előzetesen összeállított névjegyzék alapján szerbeknél és zsidóknál házkutatásokat eszközöltek. A gyűlölettől túlfűtött légkörben az utcákon és házakban lövöldözés, gyilkolás kezdődött. [Feketehalmy-]Czeydner éppen a tiszti étkezdében ebédelt, amikor az első lövések estek. Nem vett azonban fáradságot magának azok személyes ellenőrzésére. Csupán Littomericzky ezredest, vezérkari főnökét küldötte ki helyzet-megállapításra.

Littomericzky az utcán szintén pisztolyt ragadott és több embert lelőtt.[3] Majd örömmel jelentette [Feketehalmy-]Czeydnernek a „szerb forradalom" kitörését. [Feketehalmy]Czeydner Grassy József vezérőrnagy, újvidéki hadosztályparancsnok[4] elnöklésével „rögtönítélő vésztörvényszéket" állított fel, elrendelve a statáriumot. Grassy magához hívatta az Újvidéken állomásozó folyamőrség parancsnokát, egy őrnagyot[5] és vele a Duna-strandon egy kivégző helyet rendeztetett be.

Katonai és csendőrjárőrök tömegesen állították elő az őrizetbe vett szerbeket, zsidókat – nőket, gyermekeket, aggastyánokat sem kímélve – a vésztörvényszéknek.

A súlyosan alkoholizált állapotban lévő Grassy csak intett és máris újabb áldozatok indultak a vesztőhely felé. Ott a strandkabinokban meztelenre vetkőztették az embereket, majd a -8 C° hidegben kényszerítették őket, hogy egymásután a Duna felé vezető pallókra menjenek. A folyó széle ugyanis be volt fagyva, a pallók ezen részek áthidalására szolgáltak és a szabad víz fölött végződtek. Itt érte az áldozatokat az eleve beállított géppuskák halálos lövése. Aki nem pusztult el, hanem a Duna zöldes hullámaiban vergődött, annak a partra kirendelt géppisztolyosok lőttek utána.

Estefelé a vesztőhely parancsnoka megsokallta az áldozatok számát. Elment Grassyhoz és kérte a kivégzések beszüntetését. Mivel besötétedett, Grassy teljesen elázva, a javaslathoz hozzájárult.

A strandon levetkőztetett egyének ruházata, értéktárgyai a kivégzők szabad prédáját képezték.

Ezalatt a házkutatásoknál keletkezett lövöldözés öldökléssé fajult. Egész családokat – csecsemőktől az aggastyánig – végeztek ki a gyilkolástól mámoros járőrök. Az áldozatok lakásait pedig kifosztották.

Megállapítást nyert, hogy a rablásban tisztek is részt vettek. A csendőrtisztek közül például Fóthy, Horkay, Gaál alezredesekre bizonyult rá, hogy női bundákat, ékszereket vettek magukhoz és azokat Budapesten értékesítették.

A meggyilkolt áldozatok száma kereken 6500 főre volt tehető.[6]

[Feketehalmy-]Czeydner másnap – úgy látszik – megrettent az eseményektől és igyekezett azokat agyonhallgatni. A vezérkar főnökének a mészárlásokról nem tett jelentést.

A hírek azonban kerülő utakon – Fernbach Péter, Deák Leó főispánok, Ćirić Irinej görögkeleti püspök, Popovics Milán [Milan Popović] országgyűlési képviselő, dr. Kern Aurél – eljutottak Budapestre. A vezérkar főnöke [Feletehalmy-] Czeydnert jelentéstételre szólította fel, aki azonban az események bagatellizálására törekedett.

Közben azonban a hírek konkrét formákat öltöttek. A kisgazdapárt Tildy Zoltán, Bajcsy-Zsilinszky Endre[7] vezetésével memorandumot intézett a kormányhoz, melyben a bűnösök felelősségre vonását követelte. Horthy is egyszerre felfedezte a szerbek iránt érzett „rokonszenvét". A dolgot elintézettnek vélte azzal, hogy Nemerey Márton altábornagyot, a csendőrség felügyelőjét, Feketehalmy-Czeydner Ferenc altábornagyot, a szegedi V. hadtest parancsnokát, Ridegh Raymond csendőrezredest, a központi csendőrnyomozó osztály parancsnokát, Deák László ezredest, a szegedi gyalogezred parancsnokát nyugállományba helyezte, a rablásban részt vett egyének ellen ügyészi eljárást indított, a vesztőhely parancsnokát, az aktív szerepet vitt csendőregyéneket a Bácskából áthelyeztette. Grassy mint hadosztályparancsnok a keleti arcvonalra került.

A közvélemény illetve [a] külföldi felháborodás nyomása azonban Horthyt arra kényszerítette, hogy utasítást adjon Szombathelyi vezérezredesnek az események részletes ügyészi kivizsgálására. Utóbbit Babos József ezredes, a vezérkar főnöke külön bíróságának vezetője hajtotta végre.

Az eredmény alapján még több honvédegyén ellen indult rablás miatt katonaügyészi eljárás.

A honvédséghez tartozók azonban 1942. december 6-án (Miklós nap) amnesztiában részsültek.

Faragho Gábor altábornagy, a csendőrség felügyelőjének minden igyekezete arra irányult, hogy a kegyelmet a rabló és fosztogató csendőrökre is kiterjessze.

Bel- és külföldi nyomás alapján a londoni emigráns jugoszláv kormánnyal tervezett diplomáciai érintkezés felvétel miatt 1943 őszén Horthy elrendelte, hogy az újvidéki bűnösök ellen hadbírói eljárást kell folyamatba tenni. Kállay Horthyt befolyásolandó e döntés kieszközlésére az események újólagos kivizsgálásával az államvédelmi központot bízta meg. A nyomozást Sombor-Schweinitzer József rendőrfőkapitány-helyettes vezette. A kivizsgálás eredménye mindenben alátámasztotta Babos [József] ezredes 1942 nyarán tett megállapítását. Azt Kállay emlékirat formájában nyújtotta be Horthyhoz.

A bűnösök ellen irányuló hadbírói eljárás 1943 novemberében kezdődött, azt megelőzően az érdekelteket a tényleges szolgálat alól felmentették. Dacára a súlyos vádaknak az eljárást vezető vezérkari főnökség bíróság[a] közülök senkit sem vett előzetesen őrizetbe. Ezt Szombathelyi vezérezredes, a vezérkar főnöke, a bűnösök esküjére hivatkozva, ellenezte. Így – valószínűleg akarattal – lehetőséget nyújtott a vádlottak megszökéséhez.

A tárgyalás 1943. december, [1944] januárjában folyt le. A vádlottak védői – csupa jobboldali ügyvéd és volt csendőrtiszt – mindent elkövettek a felmentés érdekében. E munkájukban támogatásra találtak Albrecht (főherceg)-nél, Ruszkay (Ranzenberger) Jenőnél, Baky Lászlónál és Faragho Gábor altábornagy, a csendőrség felügyelőjénél. A vádak [helyesen vádlók] között voltak többek között Dobay, Bárányos, Bay és dr. Tanos. A tárgyalótermet állandóan jobboldali politikusok töltötték be.

Feketehalmy-Czeydner, Grassy, Deák és Zöldi szökéséről az 5. füzetben számoltam be. Itt csak a lényeget ismétlem. Nevezettek Albrecht segítségével menekültek ki az országból. Albrecht gépkocsiján jutottak el Csornáig, ahol éjjeleztek. Innen autón folytatták útjukat Albrecht egy osztrák határment birtokára. Ott várta őket Albrecht eleve beavatott intézője. Innen hintón mentek a határra, ahol a már értesített „Gestapó" a szökevényeket ünnepélyesen fogadta. Wienbe [sic!], majd Berlinbe utaztak, utóbbi helyen Himmlernél jelentkeztek, aki őket a fegyveres SS-be a magyar hadseregben viselt rangjoknak megfelelően vette át.

A német megszállás – 1944. március 18/19. éjjel – alkalmából visszatértek hazánkba és itt SS. alakulatokat parancsnokoltak.

A megszálló németek az újvidéki per vádlottait szabadlábra és aktív szolgálatba helyezték [sic! – helyesen helyeztették] vissza.

Albrecht ellen a főudvarnagyi bíróság intézett tessék-lássék eljárást.

A szöktetésben részt vettek még Ruszkay (Ranzenberger) Jenő, Baky László és Aday (Adelmann) János is. A szökésről – állítólag – Faragho Gábor altábornagy, a csendőrség felügyelője előzetes tudománnyal bírt.

A szökés körülményeit Sombor-Schweinitzer József rendőrfőkapitány helyettes nyomozta ki.

A nyomozást a központi csendőrnyomozó osztály, Faragho Gábor utasítására, szabotálta.

A nyomozásban részt vett [a] 2. vkf. kémelhárító alosztály képviseletében dr. Garzuly József alezredes is.

Az újvidéki események létrejöttében felelős a Horthy rendszer, a Bárdossy kormány, Szombathelyi vezérezredes, a vezérkar főnöke.

A felelősségre vonás halogatása, lanyha végrehajtása úgyszintén a Horthy rendszer, a Kállay kormányzat bűne.

1948. szeptember hó 4-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Az Újvidéken történtekhez lásd a 7. feljegyzés 3. számú jegyzetét (szerk.).
2 A magyar királyi 9. „Hunyadi János" honvéd gyalogezred alakulatairól van szó.
3 Ez az állítás Littomericzky Oszkár alezredes – aki az események alatt a betegszabadságon lévő Istóka Dezső vezérkari ezredest helyettesítve látta el az V. hadtest vezérkari főnöki teendőit – háború utáni népbírósági pere során nem nyert igazolást. Littomericzkyt életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték, 1956-ban szabadult.
4 Grassy ekkor a 15. gyalogdandár parancsnoka volt.
5 A folyami erőknél ekkor őrnagyi rang nem volt, ennek a fokozatnak a 2. osztályú törzskapitányi rang felelt meg.
6 Ujszászy túloz. Az események után lefolytatott hivatalos magyar vizsgálatok szerint – amelynek eredményeit minden bizonnyal maga is ismerte – a razziának 3340 személy esett áldozatul, közülük 2550 szerb, 743 zsidó, 11 magyar és 36 más nemzetiséghez tartozó volt.
7 BAJCSY-ZSILINSZKY (1925-ig Zsilinszky) Endre (Szarvas, 1886. 06. 06. – Sopronkőhida, 1944. 12. 24.), vitéz, politikus, publicista. Az első világháborúban huszártiszt, 1918 novemberében belépett a leszerelt tiszteket tömörítő Magyar Országos Véderő Egyesületbe (MOVE), majd csatlakozott a Nemzeti Hadsereghez. Nemzeti radikális, fajvédő politikus, majd a Kisgazdapárt vezető személyisége. 1920-ban az Egységes Párt tagja lett, 1922-ben kormánypárti programmal nemzetgyűlési képviselővé választották. 1923-ban kilépett a kormánypártból és Gömbös Gyulával megalapította a Fajvédő Pártot, amelyet – mivel időközben eltávolodott Gömbös politikájától – 1927 őszén elhagyott. 1928 márciusában megjelentette *Előőrs* című lapját. 1930 novemberében megalapította a Nemzeti Radikális Pártot (NRP) és annak színeiben 1931 júniusától országgyűlési képviselő lett. Az *Előőrs* megszűnése után (1932) *Szabadság* címmel új lapot indított, amelyet 1936-ig szerkesztett. Az elsők között – még 1933-ban – hívta fel a figyelmet a hitleri politika és német terjeszkedés veszélyeire, s mindvégig élesen bírálta a német-magyar közeledési politikát. 1935-ben Gömbös miniszterelnök erőszakkal elütötte képviselői mandátumától. Bajcsy-Zsilinszky ekkor csatlakozott a németellenes ellenzékhez, s pártja (az NRP) egyesült a kisgazdákkal. 1939 májusától a Független Kisgazdapárt színeiben újra az országgyűlés tagja lett. 1939 szeptemberében új lapot indított *Független Magyarország* címmel, 1940 októberétől egyben a *Szabad Szó* főszerkesztője is lett. Az olasz fegyverszünetet (1943. 09. 03.) követően Magyarország azonnali kiválását követelte a német szövetségi rendszerből, s az ellenzéki politikusok közül egyedül ő hirdette az esetleges német megszállással szembeni fegyveres ellenállás lehetőségét. Amikor 1944. 03. 19-én ez bekövetkezett – nézeteihez híven – egyetlen revolverrel szállt szembe az elfogására küldött német Gestapósokkal. A tűzharcban súlyosan megsebesült, fogsága idején öngyilkosságot kísérelt meg. A Lakatos-kormány ismételt sürgetésére 1944. 10. 11-én a Gestapo őt is átadta a magyar hatóságoknak. Október 15-én a kiugrási kísérlet zűrzavarában kiszabadult, s a következő nap illegalitásba vonult. A német- és nyilasellenes ellenállás jegyében megalakult a Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága (MNFFB) november 5-én elnökévé választotta. Egy nappal az MNFFB katonai vezérkarának letartóztatása után, november 23-án a nyilas Nemzeti Számonkérés szervezetének nyomozói elfogták, és a Margit körúti börtönbe hurcolták. A december 6-án katonai bíróság elé állított (Kiss János altábornagy és társai pere) Bajcsy-Zsilinszky Endre ügyét – képviselői mentelmi jogára való tekintettel – elkülönítették, s 11-én a Margit körúti börtönből Sopronkőhidára szállították. Miután december 20-án a nyilas országgyűlés felfüggesztette mentelmi jogát, december 23-án kötél általi halálra ítélték. Karácsony vigíliáján kivégezték. 1945-ben az új hatalom dísztemetéssel tisztelte meg emlékezetét. Életéről és működéséről lásd **Vigh Károly** (szerk.): *Kortársak Bajcsy-Zsilinszky Endréről*, (Budapest: Magvető, 1984); **Tilkovszky Lóránt:** *Bajcsy-Zsilinszky. Írások tőle és róla*, (Budapest: Kossuth, 1986).

30. [A] 2. VKF. OSZTÁLY KÉMELHÁRÍTÓ HÁLÓZATÁNAK KIEGÉSZÍTÉSE

[7. füzet, oldalszámozás nélkül]

[A] 2. vkf. osztály kémelhárító hálózatának tagjait a 6. számú füzetben ismertettem. Kérem azokhoz még pótlólag felvenni:

Az általános hálózathoz.
Korányi Miklóst (?), a „Royal" éttermek bérlőjét.
A különleges hálózathoz:
Bauer Györgyöt, a miniszterelnökség kisebbségi osztályában szolgálatot teljesítő miniszteri titkárt,
dr. Neuber[1] bőrgyógyászati egyetemi tanárt,
dr. Encsy Pál vezérőrnagy orvost,[2] az 1. honvéd- és közrendészeti kórház,
dr. Rassay Károly ezredes orvost[3], dr. Kulin alezredes[4] orvost, a 2. honvéd- és közrendészeti kórház parancsnokát,
dr. Lippay[5], dr. Lill Győző[6], dr. Csajkovszky[7] őrnagy orvosokat,
Kozma Ferenc nyugállományú altábornagyot,[8]
Milosevics Dániel nyugállományú vezérőrnagyot,[9]
Ghiczey György nyugállományú ezredest, Gorondy-Novák Elemér[10] nyugállományú vezérezredest.
Utóbbi négy gyárüzemi bizottsági tag.

1948. szeptember hó 4-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 NEUBER Ede (Munkács, 1882. 02. 03. – Mittelberg/Ausztria, 1946. 02. 03.) dr., egyetemi tanár Debrecenben, ugyanott rektor (1931/1932), majd az orvosi fakultás dékánja (1935/36), bőrgyógyász, az MTA tagja (1938). A második világháború végén külföldre távozott.
2 ENCSY Pál (Tállya, 1889. 06. 19. – Budapest, 1970. 03. 04.) dr., orvos vezérőrnagy. 1936-tól az 1. sz. honvéd kórházban dolgozott, 1938. 01. 01. – 1943. 02. 01. között a Honvéd Vezérkar főnökének orvos főnöke, majd 1943. 02. 01. – 1944. 11. 07. között az 1. sz. Honvéd Kórház parancsnoka. 1945. 03. 01-jével nyugállományba vonult. 1945 januárjában jelentkezett a debreceni kormánynál, orvosi praxisát 1963-ig folytatta.
3 Helyesen RASSAY (1934-ig Rasch) *Rudolf* (Zimony, 1884. 03. 22. – Gyula, 1952. 05. 09.) dr., orvos vezérőrnagy. 1919–1941. 08. 01-jéig a Hungária körúti 2. sz. Honvéd Kórház zárt idegosztályának parancsnoka, illetve később kórházparancsnok. 1941. 11. 01-jével nyugállományba vonult. 1946-ban „igazolt"-tá nyilvánították, 1951-ben kitelepítve élt Füzesgyarmaton.
4 KULIN Győző (Viktor) (Sátoraljaújhely, 1891. 01. 20. – ?) dr., nemes, bánhegyesi, orvos ezredes. 1923. 06. 01-jétől szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél az 1. sz. honvéd kórházban. 1942. 09. 29-cel orvos ezredes. 1940. 01. 01. – 1944. 04. 30. a Honvéd Tiszti Kórház szülészeti és nőbeteg osztály vezetője, 1944. 05. 01-től a háború végéig a 10. sz. helyőrségi kórház parancsnoka.
5 Helyesen LIPPAY-ALMÁSSY Artúr (Graz, 1891. 08. 29. – ?) dr., nemes, egyetemi magántanár, sebész, orvos ezredes. 1923. 03. 01-től szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél. 1938. 11. 01-jétől

orvos őrnagy, 1942. 03. 30-től orvos alezredes, 1942. 03. 31-től orvos ezredes. 1940. 04. 01-ig a kolozsvári helyőrségi kórház parancsnoka, 1944. 04. 08. 15-ig a budapesti honvédorvosi alkalmazó iskola vezetője, majd a 2. magyar hadsereg vezető orvosa. 1945. 06. 04. és 1946. 14. 05. között amerikai hadifogságban volt.

6 LILL Győző (?, 1896. 05. 29. – ?), dr., orvos őrnagy. 1926. 02. 01-jétől szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél. 1942. 10. 29-től orvos őrnagy.

7 Helyesen valószínűleg *CZAYKOWSKI* J. Zoltán (Nagyenyed, 1989. 04. 01. – ?) dr., urológus, lovag, orvos *alezredes*.

8 KOZMA Ferenc (Székelykeresztúr, 1878. 07. 16. – Székesfehérvár, 1972. 01. 20.), vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy (1937. 07. 01.). 1928–1935 között a Honvédség Főparancsnokának tüzérségi szemlélője. 1935. 05. 01-jével nyugállományba vonult, ezt követően a MOM Rt. igazgatótanácsának elnöke volt. 1944. 01. 24-től a Hadiműszaki Katonai Tanács tagja (Szakály Sándor).

9 Helyesen *MILOSEVIČ* Dániel (Ruszkabánya, 1880. 06. 06. – Budapest, 1956. 02. 06.), hivatásos katonatiszt, tábornok (1929. 05. 01.). 1930. 04. 15-ével a Honvédség Főparancsnokának légvédelmi szemlélője, illetve 1933. 08. 01. – 1935. 05. 01. között Országos Légvédelmi parancsnok. 1935. 08. 01-jével nyugállományba helyezték. (Szakály Sándor).

10 GORONDY-NOVÁK (1932-ig Novák) Elemér (Budapest, 1885. 02. 23. – Cosguin/Argentína, 1954. 05. 15.), hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1919-ben az 1. hadosztály vezérkari főnöke a Vörös Hadseregben, majd belépett a Nemzeti Hadseregbe. 1934. 11. 01-jétől tábornok, 1935. 01-jétől az 1., 1937. 10. 01-jétől a 2. lovassági dandár parancsnoka. 1938. 05. 01-jétől altábornagy, a gyorscsapatok szemlélője, 12. 31-től a lovassági szemlélő beosztását is átvette. 1940. 03. 01-jétől az 1. magyar hadseregparancsnoka, 1941 áprilisában a délvidéki hadműveletben résztvevő 3. magyar hadsereg vezetője. 1941. 11. 01-jével felmentették hadsereg-parancsnoki beosztásából, 1942. 02. 01-jével nyugállományba helyezték. 1943-ban titkos diplomáciai misszióban Isztambulban tartózkodott. 1945 után Argentínába emigrált.

31. WERTH VEZÉREZREDES NÉMETORSZÁGI ÚTJA 1939 NYARÁN

[7. füzet, oldalszámozás nélkül]

Werth Henrik vezérezredes [gyalogsági tábornok], a magyar vezérkar főnöke, 1939 júliusában hivatalos látogatásra indult Brauchitsch vezérezredes és Halder tüzérségi tábornok meghívására Németországba. Kíséretében voltak Ujszászy István vezérkari ezredes, a 2. vkf. osztály újonnan (1939. V. 1.) kinevezett vezetője és Bartalis Kálmán őrnagy parancsőrtiszt [helyesen a Honvéd Vezérkar főnökének szárnysegédje].

Ezen látogatással alapozódott meg Werth és Halder bensőséges barátsága.[1] A két ember mentalitásában rendkívül sok hasonlóság volt. Mindkettő olyan katona, aki gondolkodásnélküli szervilitással követi azon politikai és társadalmi rendszert, amelyben él. Egész lényét hivatásának, az előrelátható háborús hadműveleteknek szenteli. Mindkettő reakciós előítéletekkel terhelt mint akik szemellenzővel járják a világot. Úgy Werthben, mint Halderben nagyfokú katonai professzori vonás uralkodott, bizonyos mértékű, korlátolt kedélyességre hajlottak. Szakmájukban végtelenül szorgalmasak, odaadó munkások.

[A] III. Birodalom részéről a meghívás célja volt a magyar vezérkar főnökét a német erő – új fegyverzet, felszerelés, „Siegfried"-vonal bemutatásával elkápráztatni és fenntartás nélküli barátként megnyerni. Ez nem volt nehéz feladat. Werth sváb (bánáti) származású és osztrák-magyar vezérkari szellemben felnőtt lévén már eleve hajlott a német politikai és katonai vezetés imádatára.

Wünsdorfban megtekintettünk egy korszerű fegyverekkel, tüzérséggel bőven felszerelt gyalog zászlóaljat támadásban. Annak közelében meglátogattuk a Richthofen vadászrepülő osztályt, mely már új Messerschmidt [helyesen Messerschmitt] Me.109. gépekkel[2] volt ellátva.[3]

Altengrabowban – Magdeburg mellett – részt vettünk két páncélos hadosztály gyakorlatán, majd repülőgépen átutaztunk Saarbrückenbe, ahol Pirmansensig bezárólag megtekintettük az úgynevezett „Westwall"-t, a „Siegfried"-vonal részben még befejezés előtt álló erődítéseit.

Az egész országban a mozgósítás előkészületei látszottak. A „Siegfried"-vonal erődítései között megszálló hadosztályok – teljes hadiállománnyal – gyakorlatoztak.

Werth a látottaktól annyira impresszionálva volt, hogy előttem így nyilatkozott: „Barátom ezzel a néppel jóban kell lennünk. Nincs az a hatalom, mely ezt az országot legyőzze!"

Halder bizalmasan tájékoztatta Werthet, hogy a danzigi korridor és vele együtt Lengyelország kérdése rövidesen fegyveres megoldás alá kerül.

Werth hazaérkezése után áradozva számolt be németországi tapasztalatairól Horthynak.

Az események fejlődtek. Gróf Csáky István[4] külügyminiszter augusztus 20-án érkezett vissza Cianóval[5] való találkozásáról, Észak-Olaszországból, Budapestre. A kormánynak úgy számolt be megbeszéléseiről, hogy a lengyel háború elkerülhetetlen.

Augusztus végén megjelent repülőgépen fővárosunkban Eberhardt Kinzel, a német főparancsnokság „idegen véderők" osztályában szolgálatot teljesítő vezérkari ezredes.

Halder nevében közölte Werthtel, hogy a Lengyelország ellen tervezett német hadműveletek megindítása napok kérdése. Továbbá két kívánsággal járult a vezérkar főnökéhez:

1) Lengyelország katonai helyzetére vonatkozó nyilvántartás adatainak kicserélése,
2) Szükség esetén német átvonulás Magyarországon és a kárpátaljai vasutak háborús célokra való igénybevétele. Ezzel szemben ígéretet tett a Drohobycz-i [Drohobicz] olajforrások közös kiaknázására.

Az 1. pont végrehajtására vonatkozóan Werth nékem utasítást adott. [A] 2. pontot illetően közölte Kinzellel, hogy a magyar kormánynak jelentést és kapcsolatos javaslatot tesz.

Teleki Pál miniszterelnök Werth tájékoztatását tudomásul vette, [ám] határozott állásfoglalásán megtört [a] katonai körök azon óhaja, hogy a német átvonulást magyar területen és a kárpátaljai vasutak igénybevételét Lengyelország ellen a kormány engedélyezze.

Piłsudski (Rydz-Smygli[6]) fasiszta birodalmának összeomlása után megindult hazánkba a lengyel menekültek beözönlése.

Már az 5. füzetben megemlítettem, hogy Horthy vezető lengyel politikusok és katonák átcsempészését Magyarországon támogatta. Ily vonatkozásban működtek Keresztes-Fischer Lajos vezérezredes [ekkor még csak altábornagy] főhadsegéd, a lengyel rokonsággal rendelkező gróf Esterházy János, Orlowszki lengyel követ,[7] Emisarski[8] vezérkari alezredes lengyel katonai attasé és Ujszászy István vezérkari ezredes.

Egyébként [a] 2. vkf. osztály a kárpátaljai szorosokban gyűjtőhelyeket, a Tisza völgyben átmeneti táborokat állított fel a lengyel menekültek részére, akiknek a számát kereken 250 000 főre becsülöm. Rengeteg hadi-, gépkocsianyagot hoztak magukkal, amelynek legnagyobb része a felületes raktározás következtében tönkrement.

Jellemző esetként megemlítem, hogy a lengyelekkel együtt egy angol alezredes, Larson, is magyar területre menekült. A helyzetet kiaknázva a lengyelekből üzletet csinált, amennyiben értéktárgyaikat összevásárolta.

A gyűjtőhelyeket és átmeneti táborokat [a] 2 vkf. osztály részéről Ferenczi (Ferencsik) Nándor alezredes vezette.

A menekültek nagy része a lengyel követ és Emisarski katonai attasé segítségével Jugoszlávián át kiszivárgott az országból.

A többi állandó táborokban, például Siklós, vagy a magánéletben helyezkedett el. Közös szervezetekbe tömörültek, melynek vezetősége Budán a Fő utcában[9] volt. Élükön álltak egy Sławik nevű egyén és Lipcsey-Steiner Mihály őrnagy. A magyar-lengyel szövetség, Széchenyi Károly gróf vezetésével, támogatta őket. Csakhamar összeköttetést teremtettek a londoni lengyel emigráns kormánnyal és intenzív hírszerző munkát folytattak az angol titkos szolgálat érdekében. Ez ellen a németek – Canaris tengernagy, Marogna-Redwitz gróf, vezérkari ezredes, a bécsi „Abwehrstelle" vezetője, Manteuffel őrnagy, Pfannenstiel[10] alezredes, összekötő tiszt a 2. vkf. osztályban, Schmalschlägel százados – több ízben tiltakoztak. A lengyeleket azonban Horthy és Csáky utasítására mindig meg kellett védenem.

A lengyel táborok kényelmesen voltak berendezve. Azokat a honvédelmi minisztérium 35. [helyesen 21.] (Baló Zoltán, majd Uttasy Lóránd ezredesek) és a belügyminisztérium 9. [helyesen IX] (menekültügyi – Antall József miniszteri tanácsos) osztálya kezelte. Siklós büntetőtáborként, Hűvösvölgy üdülőhelyként szerepelt.

A táborok berendezéseiről sűrűn készültek fényképfelvételek, melyeket külügyminisztériumunk a londoni emigráns kormányhoz juttatott el.

1948. szeptember hó 5-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Ujszászy e Werth és Halder barátságára vonatkozó megállapítására, a Magyarország hadba lépésének körülményeiről általa leírtakra a katonai pályafutását ismertető történeti-bevezető tanulmányban már reflektáltunk, megadva azokat a forrásokat, visszaemlékezéseket, amelyek Ujszászy megállapításait cáfolják, illetőleg árnyalják (szerk.).

2 A második világháború egyik legismertebb, legnagyobb példányszámban gyártott (eltérő adatok, a legmagasabb: 30 480 db) német tervezésű, együléses, teljesen fémépítésű, alsószárnyas vadászrepülőgép-típusa. A Willy Messerschmitt professzor által tervezett Bf 109-est 1935-ben mutatták be, 1937-ben rendszeresítette a *Luftwaffe* és a háború végéig – a típus folyamatos modernizálása mellett – szolgálatban maradt. A győri program keretében Magyarországon is gyártották. A külföldi gyártású – így a magyar – Bf 109-esek típusjelzése „Me"-volt, emiatt használja Ujszászy is ezt a típusjelölést.

3 A német 2. *„Richthofen"* vadászezredet *(Jagdgeschwader 2 „Richthofen")* 1939. 05. 01-jével állították fel (első parancsnoka Gerd von Massow ezredes). December 15-ig csak törzse *(Stab)* és I. osztálya *(Gruppe)* létezett, amelyek a német-lengyel háború kitöréséig Döberitzben állomásoztak. Az alakulatot nem – ahogy Ujszászy utal rá – átszerelték Bf 109-esekre, hanem eleve e típus D és E alváltozataival felszerelve állították fel.

4 CSÁKY István (Uncsukfalva, 1894. 07. 18. – Budapest, 1941. 01. 27.), gróf, dr., körösszeghi és adorjáni, diplomata, politikus. Bécsben elvégezte a konzuli iskolát, majd a budapesti jogi egyetemen államtudományi doktorátust szerzett. 1919-ben a szegedi kormány Külügyminisztériumában dolgozott. Követségi attaséként tagja volt a magyar békedelegációnak. 1921-ben a vatikáni, 1924–26-ban a bukaresti magyar külképviselet munkatársa. 1928-ban a Külügyminisztérium sajtóosztályának helyettes vezetője, majd 1932-től követségi tanácsosi minőségben vezetője volt. 1934–35-ben a madridi és lisszaboni követség ügyvivője, majd 1935. 03. 21-én kinevezték a külügyminiszter kabinetjének vezetőjévé. 1938. 10. 10-től haláláig az Imrédy- és a (második) Teleki-kormány külügyminisztere volt. Miniszterségé alatt Magyarország csatlakozott az Antikomintern Paktumhoz (1939. 02. 24.), majd a Háromhatalmi Egyezményhez (1940. 10. 20.), sor került Kárpátalja (1939. 03. 15.) és Észak-Erdély (1940. 08. 30.) visszacsatolására. 1940. 12. 12-én Belgrádban aláírta a magyar-jugoszláv örök barátsági szerződést. Politikájában a tengelyhatalmi igények teljesítése ellenére sem volt híve a feltétlen elkötelezettségnek, s miniszterségé második szakaszában már törekedett a magyar-angol, illetőleg a szomszédos államokkal való kapcsolatok helyreállítására. 1938 decemberében az ózdi időközi, 1939 májusában az országos választásokon szerzett képviselői mandátumot. Vesebetegségben hunyt el, utóda Bárdossy László lett.

5 CIANO, di Cortellazano, Galeazzo (Livorno, 1903. 03. 18. – Verona, 1944. 01. 11.), gróf, jogász, újságíró, diplomata. (1930-tól) Mussolini veje. 1935-ben propaganda-miniszter, 1936 és 1943 között külügyminiszter, majd vatikáni nagykövet. Jelentős szerepe volt az olasz beavatkozásban a spanyol polgárháborúban, illetve a „Tengely" létrehozásában. 1943-ban szembefordult Mussolinival, és a fasiszta nagytanácsban a leváltására szavazott. Miután a németek tőrbe csalták, Mussolini a salói Olasz Szociális Köztársaság (báb)vezetőjeként elfogatta és kivégeztette.

6 Helyesen *RYDZ-ŚMIGŁY* (1936-ig Rydz) Edward (Łapszyn/Galícia, 1886. 03. 11. – Varsó, 1941. 12. 02.), lengyel marsall, politikus, költő, festő. Krakkói egyetemi és festészeti tanulmányai után 1910/11-ben a bécsi tartalékos tiszti akadémia növendéke. Az első világháborúban az osztrákok oldalán harcoló Lengyel Légió tagja, Piłsudski híve. Magas rangú tisztként a lengyel-orosz háború (1919–1921) sikeres katonai vezetője. 1921 után a lengyel hadsereg alakulatainak (vilnai körzet, Varsó) felügyelője. 1926-tól Piłsudski követőjeként az egyik legbefolyásosabb tényező Lengyelországban. A franciabarát külpolitika híve. 1935. 05. 13-tól a lengyel fegyveres erők főfelügyelője, 1936. 11. 10-től marsall. Az „ezredesek" autoriter és konzervatív rendszerének

vezető figurája, 1939. 09. 01-jétől a lengyel hadsereg vezérkari főnöke, a lengyel csapatok főparancsnoka. A német-lengyel háború harmadik hetében – 1939. 09. 18-án – egy nappal a Szovjetunió orvtámadása után, belátva a kétfrontos küzdelem reménytelenségét, Romániába menekült. 1940. 12. 10-én megszökött a romániai internálótáborból, s közel egy éven keresztül Magyarországon illegalitásban élt. 1941. 10. 25-én elhagyta Magyarországot, és Szlovákián keresztül titokban visszatért Lengyelországba. Még mielőtt érdemben bekapcsolódhatott volna a németellenes földalatti mozgalomba, alig öt héttel Varsóba érkezése után szívrohamban meghalt.

7 Helyesen *ORŁOWSKI*, Leon (Tatary, 1891. ? – Krakkó, 1976. ?), gróf, lengyel diplomata. 1919-től 1927-ig konzulátusi tisztviselő az Egyesült Államokban, 1932-től a londoni lengyel követség diplomatája. 1936. 06. 04-től 1941. 01. 01-ig budapesti rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter. 1941 elején, a budapesti lengyel követség bezárása után elhagyta Magyarországot, Athénba ment, hogy magyarországi információi alapján tájékoztassa a görög kormányt Hitler balkáni terveiről, 1941-től a londoni emigráns lengyel kormány külügyi munkatársa. A háború után kivándorolt az Egyesült Államokba, többek között az ENSZ-nél dolgozott, tagja volt a New York-i Lengyel Nemzeti Intézetnek. Irodalmi és politikai tanulmánykötetek szerzője volt, 1973-ban hazaköltözött Lengyelországba.

8 EMISARSKI, Jan (Myślenice, 1896. 02. 06. – London, 1986. ?), lengyel katonatiszt, vezérkari ezredes. 1938. 10. 01. – 1940. 09. 14. között budapesti lengyel katonai attasé. A lengyel összeomlás után Budapesten keresztül szervezte polgári és katonai menekültek Nyugatra juttatását, 1940 szeptemberében – német nyomásra – a fenyegető letartóztatás, kiadatás elől távoznia kellett Magyarországról.

9 Fő utca 11-13., illetve a pesti Garibaldi utca 3. szám alatti házon emléktábla.

10 PFANNENSTIEL (PFANNENSTICKL?), Hubert (?–?), német alezredes – nincs adat.

32. LÁTOGATÁSOM A NÉMET FŐHADISZÁLLÁSON 1940 TAVASZÁN

[7. füzet, oldalszámozás nélkül]

1940 tavaszán meghívás érkezett hozzám Tippelskirch német tábornoktól[1] a hadsereg főparancsnokság „Idegen véderők" osztályának vezetőjétől. Tippelskirch-hel [a] 2. vkf. osztály már 1925 óta együttműködött és híranyag cserében állott. Különösen kifejlődött a kollaboráció 1933–1937 között, amikor [a] 2. vkf. osztályt Hennyey (Erb) Gusztáv vezérkari ezredes vezette.

A meghívás Berlinbe és onnan a zosseni (Berlintől 30 km-re dél-nyugatra) főhadiszállásra szólott. Berlinben Kinzel vezérkari ezredes fogadott, aki a főhadiszállásra kísért. Utóbbi egy erdőség közepette feküdt, szétszórt földszintes épületekből állott, melyek alatt 3 emeletnyi mélységben óvóhelyek voltak berendezve.

A süllyesztett emeletek azonos szobafekvéssel bírtak. Az egymás alatt lévő szobák teljesen hasonló felszereléssel rendelkeztek, ugyanazon kibombázott előadónak voltak szánva. Az egyes épületeket, földalatti emeleteket egymás között alagutak, vészkijáratok kapcsolták össze.

Tippelskirch Halder vezérezredes[2] vezérkari főnökhöz vezetett. Nevezett előadta, hogy hírük szerint a románok erősen kacérkodnak az angolokkal és egy angol huszárcsíny – partraszállás a Boszporusznál vagy a „fekete-tengeri" román kikötőkben a lehetőség előterébe tolódott.

Megjegyeztem, hogy egy ilyen „angol huszárcsínyt" nem tartok valószínűnek, Romániát azonban [a] III. Birodalom szempontjából kevéssé megbízhatónak minősítem.

Halder felkért a kapcsolatos sürgős felderítés bevezetésére. Kilátásba helyezte, hogy amennyiben Románia hűtlensége nyilvánvalóvá válna, ellene a németek Magyarország részvételével elébe vágó megszálló hadműveleteket terveznek.

Kinzel tájékoztatott a nyugati helyzetről, mondván, hogy a franciák félszívvel, hiányos felszereléssel állnak az arcvonalon. Említette a német propaganda fogásait, levelezőlapokat mutogatott, amelyeket a franciák között terjesztettek. Ezeken az a felírás volt: „Hol marad az angol katona?" A fény felé tartott lapok ezután a kérdésre választ adtak, amennyiben az angol katonát a front mögött dőzsölve, francia nők társaságában mutatták be.

Előadta ugyancsak, hogy a németek hangosan beszélő segítségével színes francia csapatok támadását mohamedán istentisztelet tartásával szerelték le.

1940. április elsején megjött Budapestre Kinzel vezérkari ezredes. Jelenlétemben előadta Werthnek, hogy a megbízhatatlan Romániát elébe vágó német-magyar támadással kell elintézni. E célra a német hadvezetőség fel akarja használni az egész mozgósított magyar hadsereget, amelyet 8 gyalog és 4 páncélos hadosztállyal gondol megerősíteni. Sürgős döntésre kell törekedni, mert a német seregtestekre nyugaton már május elején szükség van.

Egyben a magával hozott román katonapolitikai nyilvántartás adatait összehasonlította a magyaréival.

Felszólította Werth-et, hogy a magyar mozgósítást Románia ellen készítse elő, a hadműveleti terveket papíron rögzítse.

Április végén a német főhadiszállásról hír érkezett, hogy a tervbe vett Románia-ellenes közös hadjárat elmarad.

1948. szeptember hó 5-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 TIPPELSKIRCH, Kurt von (Berlin, 1891. 10. 09. – Lüneburg, 1957. 05. 10.), német gyalogsági tábornok. Részt vett az első világháborúban, 1924–1933 között a 3. gyaloghadosztály törzsében teljesített szolgálatot, majd zászlóalj-, később ezredparancsnokká lépett elő. 1935-ben a szárazföldi haderő vezérkaránál, a 3. (akkor Idegen Haderők és Attasé-csoport elnevezésű) osztály vezetője lett. 1938. 10. 10-től mint IV. főszállásmester a szárazföldi haderő főparancsnoksága (OKH) alá rendelt hírszerző osztályok főnöke. 1941 januárjában átvette a 30. gyaloghadosztály vezetését, amellyel harcolt a keleti fronton. 1942-ben az olasz 8. hadsereghez vezényelt tábornokként teljesített szolgálatot. Irányította a román hadsereg átszervezését, majd 1943/44-ben a keleti front középső szektorában a XII. hadtest parancsnoka volt. 1944. 07. 18-án egy légitámadás során súlyosan megsebesült. Felépülése után, a háború végén a 21. hadsereg parancsnoka, amely a brit erők előtt tette le a fegyvert 1945 májusában.

2 Halder tábornokot csak a francia hadjárat *után*, 1940. 07. 19-én léptették elő vezérezredessé.

33. ÉSZAK-ERDÉLY MEGSZÁLLÁSA MAGYARORSZÁG ÁLTAL 1940-BEN

[7. füzet, oldalszámozás nélkül]

1940 kora nyarán Kristóffy József moszkvai magyar követ jelentéseiből és Gafencu ugyancsak szovjetunióbeli román nagykövet [helyesen követ] lehallgatott és megfejtett rádiótáviratából ismertté vált Oroszország azon szándéka, hogy az első világháború után Románia által elrabolt Beszarábiát, Moldáviát és Dél-Bukovinát az anyaföldhöz visszacsatolja. Ugyanezen tervre mutattak a Románia keleti és északi határán észlelt szovjet csapatösszevonások is.

Egyidejűleg tudomásunkra jutott, hogy Bulgária is meg akarja valósítani Dél-Dobrudzsa visszavételére vonatkozó óhaját.

A revíziós alapon álló magyar kormányban megfogamzott az a gondolat, hogy ezt az alkalmat Erdély kérdésének megoldására használja ki.

Referádáim alatt igyekeztem Horthyt, Telekit, Csákyt és Werth-et megnyerni azon elgondolásnak, hogy Erdély birtokba vételére irányuló terveinket a Szovjetunió akciójával kapcsolatban igyekezzünk megvalósítani. Javaslataimat említett politikai és katonai vezetők „a bolsevizmus a legnagyobb ellenség" megjegyzéssel utasították el. Csupán Kristóffy kapott rendeletet arra, hogy érdeklődje meg Erdély kérdésében a Szovjetunió álláspontjait. Visinszki[j][1] külügyi népbiztos helyettes válasza biztató volt, amennyiben – általában – elismerte Magyarország jogait Erdélyre.

Románia úgy döntött, hogy a Szovjetunióval, Bulgáriával megegyezik, Magyarországgal pedig – ha kell, kenyértörésre viszi a dolgot. Így jöttek létre az Oroszországgal 1940. június végén, Bulgáriával szeptemberben létrejött egyezmények.

Magyarország 1940 nyarán el volt szánva, hogy az erdélyi kérdést fegyverrel oldja meg. Ezért mozgósított, az erőket két hadseregben csoportosította. A 2. hadsereg-parancsnokság Törökszentmiklóson székelt. Parancsnoka Jány Gusztáv altábornagy, vezérkari főnöke Lakatos Géza vezérőrnagy, I. b./ vezérkari tisztje Dánfy (Danszky) Mihály őrnagy volt. Hozzá tartoztak az I. (Budapest), II. (Székesfehérvár), III. (Szombathely), V. (Szeged) hadtestek mozgósított részei mintegy 8 hadosztály [ekkor még dandár], 1 lovas hadosztály, 1 gépkocsizó dandárral. Feladata volt súllyal a Maros völgyében keletnek előretörni.

Az 1. hadsereg a Nyíregyháza mellett fekvő Sósfürdőn rendezte be főhadiszállását. Parancsnoka volt nagybaczoni Nagy Vilmos altábornagy, I. b./ vezérkari tisztje Dobák Dénes vezérkari őrnagy. Alá voltak rendelve a VI., VII., VIII. hadtestek mozgósított alakulatai mintegy 6 hadosztálynyi erőben. Feladata volt súllyal a Szamos völgyében dél felé előretörni.

A román erődítések felderítése német segítséggel: nagy magasságban mozgó repülőgépekről való fényképfelvételek útján történt.

A határon igen feszült volt a hangulat, az erdélyi magyarság tömegesen özönlött át, a határsértések napirendet képeztek.

Az összetűzést, a fegyveres konfliktus kitörését [a] III. Birodalom közvetítő beavatkozása akadályozta meg.

Igényeinket Erdélyre – megfelelő történelmi, néprajzi, közgazdasági adatokkal alátámasztva – Berlinben és Rómában bejelentettük. A magyar kormány Erdélyre vonatkozó követeléseit katona-földrajzilag azzal támasztotta alá, hogy a Kárpátok folytatólagos birtoklása szükséges egy kelet felől jövő támadás elhárítására. Itt meglehetősen kilovagolta [helyesen meglovagolta] a Szovjetunió által való veszélyeztetést. Igényeink több megértésre találtak Mussolininál,[2] akivel emlékiratunkat részletesen a vele igen jó viszonyt tartó Szabó László vezérkari ezredes, római katonai attasénk ismertette. Mussolini ígéretet tett, hogy követeléseinket, melyek egész Erdélyre szóltak, Hitlernél támogatni fogja.

Közben a magyar-román határon annyira kiéleződött a helyzet, hogy Németország diplomáciai közbelépése időszerűvé vált.

Hitler Károly királyt[3] Berchtesgadenbe hívta meg, ahol tőle a magyarokkal való közvetlen megegyezést és a belpolitikában jobbra való eltolódást, az angolbarát elemek eltávolítását kívánta.

Így jöttek létre az erdélyi kérdés rendezésére vonatkozó magyar-román tárgyalások. Bukaresti követünk, dr. Bárdossy László 1940. augusztus elején közvetítette a román kormány meghívását egy Turnu-Severinbe küldendő magyar bizottságot illetőleg. A magyar küldöttség vezetőjének Teleki, Csáky javaslatára Hory András szolgálaton kívüli követet, helyetteseként Ujszászy István vezérkari ezredest nevezte meg. Hory személye, aki kicsinyes, akadékoskodó ember volt, garanciát nyújtott arra, hogy a megegyezés ne jöjjön létre. Végeredményben az volt a magyar kormány célja. Amint a válasz a román bizottság összeállítására vonatkozólag – Pop Valér volt miniszter mint elnök, Dragolina Cézár [helyesen Dragalina, Corneliu] hadosztálytábornok, mint helyettes – előtérbe lépett azon gondolat, hogy másodvezetőként mi is egy idősebb tábornokot küldjünk, aki Náday István altábornagy személyében adódott.

A küldöttséget elutazása előtt Teleki Pál miniszterelnök igazította el. Ennek lényege volt:

1) Lakosságcserét terület átadása nélkül, mint tárgyalási alapot nem lehet elfogadni.
2) Magyarországhoz való visszacsatolásra követeljük egész Erdélyt.
3) Engedni lehet – hídfőkkel – a Maros-völgyig bezárólag.
4) Végső esetben elfogadható egy határrendezés Temesvár, Arad, Erdélyi érchegység középvonulata, Királyhágó, Szatmárnémeti területéig bezárólag.

A bizottság utazására és Turnu-Severinben tartózkodási helyéül a „Zsófia" Dunajáró luxushajót szemelték ki. Azt rádió adó-vevő készülékkel szereltettem fel. A delegáció a Zsófián 1940. augusztus 15-én 21 h-kor indult útba. Tagjai voltak: Hory András szolgálaton kívüli követ, mint vezető, Náday István altábornagy, mint vezető helyettes, Sebestyén Pál[4] miniszteri tanácsos a külügyminisztérium szerződésügyi osztályának vezetője, Újvári Dezső[5] követségi titkár a külügyminisztérium politikai, Zilahi-Sebess Jenő a külügyminisztérium sajtó, László követségi titkár a külügyminisztérium rejtjelező osztályaiból Ujszászy István vezérkari ezredes, Rakolczai László vezérkari őrnagy, Szentpétery György vezérkari százados, Sebestyén Pál az utolsó pillanatban visszamaradt.

A küldöttséget az MFTR nevében Scholtz Andor igazgató búcsúztatta.

A Zsófia VIII./16-án este Belgrádot, VIII./17-én dél körül Turnu-Severint érte el. VIII. 17-én reggel Budapestről rádión helyzetjelentést kaptunk [a] 2. vkf. osztálytól. Lényege volt: „Románok katonai előkészületeiket folytatják. Román bizottság arra

kapott utasítást, hogy [a] lakosságcserét ajánlja, végső esetben egy általában 17 kmes mélységű – Arad, Nagyvárad kivételével – határrendezést elfogadhat.

VIII./17-én délután folyt le az első ülés. Tárgya volt a megbízó levelek bemutatása, ahol Hory kifogásolta, hogy Pop Valérét nem az államfő írta alá. A bevezető beszédek után Hory előadta az egész Erdély területére igényt tartó magyar követelést. Ezzel az ülés le is zárult. Következő napra – VIII./18-ra – a magyar bizottság elfogadta a románok meghívását a Zsil-völgyi Tismana kolostor megtekintésére, miután Pop Valér kifejtette, hogy Hory beszédére a választ csak VIII./19-re tudja megadni.

A román bizottság tagjai közül ismertek: Pop Valér volt miniszter, vezető, Constantinescu vezérkari ezredes, Christescu vezérkari ezredes,[6] Florescu[7] vezérkari őrnagy, Ghica követségi titkár.

VIII./19-én reggel megérkezett Bukarestből dr. Bárdossy László magyar követ Gyárfás László kisebbségi újságíró kíséretében. Bárdossyt a magyar követelményekről én tájékoztattam.

A VIII./[1]9-i ülésen, mely ellentétben a VIII./[1]8-ival már francia helyett német nyelven folyt, Pop Valér fulmináns beszédet mondott. Kifejtette, hogy a román kormány lakosságcserét ajánl és jóbarátsági viszonyt kínál Magyarországnak. Terület átadására nem gondolhat, mert Máramarosszigeten, Gyulafehérváron rengett [helyesen ringott] a románság bölcsője már évszázadokkal ezelőtt. Nem teheti ezt már a románság, főleg a Maniu által vezetett ellenzék miatt sem.

Hory úgy válaszolt, hogy a román javaslatot nem fogadhatja el, javasolta a területi határrendezést mint tárgyalási alapot. Különben a megbeszéléseket céltalannak tartja.

VIII./19-én villásreggelire a román bizottság a „Zsófiára" volt hivatalos. Horynak szándékában volt ebéd után a turnu-severini kikötőt demonstratív módon elhagyni. Az előkészületek – kazánok fűtése – nem kerülte el a román vendégek figyelmét, akik a villásreggeli után sietve távoztak. Nemsokára azonban ismét megjelentek és a magyar bizottságot esti ülésre hívták meg.

Ott Pop Valér előadta, hogy a román kormány a jó barátság érdekében bizonyos területi engedményekre hajlandó és azokat általában megnevezte. Egyeztek a Budapestről VIII./17-én kapott tájékoztatással.

Hory közölte, hogy a román álláspontot a magyar kormánynak jelentenie kell, miért is VIII./20-án Ujszászy István vezérkari ezredes társaságában vonaton visszautazik Budapestre, a küldöttség tagjait a „Zsófiával" Turnu-Severinben hagyja. A következő ülés időpontja VIII./22. estében lett megállapítva.

Hory követ és Ujszászy vezérkari ezredes VIII./21-én tájékoztatták a tárgyalás menetéről Teleki miniszterelnököt, Csáky külügy- Bartha honvédelmi minisztereket és Werth vezérkari főnököt. Hozzáfűzték, hogy a határ mentén mindenhol élénk román katonai előkészületeket láttak. A pályaudvarok hemzsegtek a bevonuló tartalékosoktól, a vonatokon rengeteg volt a katonai szállítmány. Bejelentették, hogy a románokkal való megegyezés alig látszik valószínűnek.

Teleki kifejtette, hogy a tárgyalásokról – a kapott rádiójelentések alapján – a „tengelyhatalmakat" már értesítette. A kérdés előreláthatólag német-olasz döntőbíróság elé kerül. Utasítást adott Horynak, hogy kilátástalanság esetén a megbeszéléseket szakítsa félbe, de úgy hogy az ódium a románokra háramuljék. Engemet azzal bízott meg, hogy Bárdossyval nevében közöljem, miszerint Maniuval a „szokott úton" vegyen fel érintkezést, és mozgalmát szerelje le.

Augusztus 22-én reggel indultunk vissza Horyval. Aznap este üléseztünk Turnu-

Severinben, amely alkalomból Hory előadta, hogy a román javaslatot a magyar kormány nem fogadhatja el, Erdély területére, legalábbis a Maros-völgyig igényt tart. A magyar részletes kívánságot a bizottság augusztus 23-án délelőtt tárgyalta le. [Az] Egyik szünetben Bárdossy felfedezett a könyvtárban egy német városban a XVIII. században kiadott erdélyi enciklopédiát, mely a lakosság eloszlását tárgyalván, a románság beszivárgását csak a keleti és déli részeken állapította meg. A tárgyalás folyamán e munkát szóvá tette, amit azonban a románok elutasítottak.

Végül kijelentette Pop Valér, hogy a magyar javaslatokat kormányának terjeszti elő. A válasz Bukarestből augusztus 24-én jött meg.

A bizottságok utolsó ülésre gyűltek egybe. Ott Pop közölte, hogy a román kormány kitart legutóbb tett javaslata mellett, a magyar tervet nem fogadhatja el.

Hory András e közleményt sajnálattal vette tudomásul, a tárgyalások további folytatását céltalannak minősítette és az eredménytelenség ódiumát a román kormányra hárította.

A bizottság vonaton hagyta el Turnu-Severint és augusztus 25-én este érkezett Budapestre. A „Zsófia" egyedül tért vissza, a kirendelt gépkocsin egyedül Szentpétery György vezérkari százados utazott.

Megemlítek még egy, a tárgyalásokra jellemző epizódust. Amíg Horyval Budapesten együtt jártunk, az ellenőrző kémelhárító ügynök a „Zsófia" hajó farában egy délelőttön drótokkal babráló idegen férfira lett figyelmes. Kiderült, hogy az illető a piacon bevásárló szakácsnak segédkezett holmikat a hajóra hozni. A román Siguranca megbízásából igyekezett volna a „Zsófia" szalonjában, ahol megbeszéléseinket tartottuk, egy a szomszédban horgonyzó „Regele Karol" nevű yachtra [jachtra] vezető lehallgató berendezést zsinórral elhelyezni.

Ami Maniu ellenállásának leszerelését illet[i], arról a 4. számú füzetben részletesen beszámoltam. Itt csak röviden említem meg, hogy Maniu a bécsi döntés ellen tiltakozó népgyűlést hívott össze szeptember 15-ére Gyulafehérvárra (Alba Julia). Bárdossynak azonban sikerült 1 millió megvesztegetés lefizetése ellenében Maniut arra rábírni, hogy a gyűlés megtartását halassza el.

Amidőn Budapestre érkeztem, már ott várakozott rám Hansen német vezérkari százados, aki a hadsereg-főparancsnokság „idegen véderők" osztályában teljesített szolgálatot. Halder vezérezredes megbízásából közölte velünk, hogy a német hadvezetőség szempontjából [a] – „jövő tervekre való tekintettel" – nem kívánatos a magyar-román fegyveres összecsapás. „A két országnak barátságban kell egymással élnie" – mondotta. Ezért a „tengelyhatalmak" a magyar-román kérdést döntőbíróságilag rendezik. Általában közölte a várható döntést, hogy annak alapján a megszállásra katonai előkészületeket tehessünk.

Augusztus 30-án játszódott le Wienben [sic!] a „Belvedere" palotában az úgynevezett „második bécsi döntés".[8] A magyar-román delegációk az előtermekben várták meg a döntés kialakulását. Végre beszólítva a nagyterembe, közölték velök az eredményt. Magyarországhoz csatoltak Erdélyből 45 000 négyzetkilométernyi területet, 2,5 millió lakossal, melyből 1 200 000 román, kereken egymillió a magyar. Az új határt 1:750 000-es térképen vastag irónnal jelölték meg.[9] Ciano odaszólt Csákynak: „Magyarország javára vastagon fogott a ceruzám!"

Az új határ gondosan megkerülte a kissármási földgázterületeket, melyeket Romániának hagyott. Tudniillik ez a vidék egy romániai szász konszern, végeredményben Göring érdekeltsége volt.[10]

A döntés elvetette Magyarország és Románia között a vetélkedés magvát. Mindkét fél igyekezett a jövőben egész Erdélyt a maga számára megszerezni. Hitler a vetélkedést háborús célokra való áldozatok követelésivel önös érdekeire használta fel. Mindig kijátszotta hamis ígérgetésekkel – és ugyanezt tette a jugoszláv Bánáttal is – az egyik felet a másik ellen.

Ugyan élt „vad" náci elképzelések szerint vezető pártkörökben egy gondolat, mely Dél-Baranya, Bácska, Bánát, [a] petrozsényi szénvidék, Barcaság (Brassó, Nagyszeben), a Ploieşti-i olajforrások területének egy „délsváb Gauban" való összefoglalására irányult.

A nagyarányú térképen vastag vonallal meghúzott határ számtalan összetűzésre adott tápot.

Szeptember 1-jén 16[h]-kor ültek össze a magyar-román katonai megbízottak Nagyváradon a városházában, hogy Észak-Erdély magyar birtokbavételét megbeszéljék.

A magyar bizottság a következő tagokból állott:

Náday István altábornagy, mint vezető, dr. Sebestyén Pál miniszteri tanácsos, a külügyminisztérium szerződésügyi osztályának főnöke, Ujszászy István vezérkari ezredes, mint vezető helyettes, Kéri Kálmán vezérkari alezredes [ekkor őrnagy], mint közlekedésügyi, Rakolczai Géza vezérkari százados, mint híradó, Paleta Géza alezredes mint erődítésügyi-, Szentpétery György vezérkari százados, mint kémelhárító szakértő, Rakolczai László vezérkari őrnagy mint titkár, kémelhárító ügynökök, gépkocsivezetők.

A bizottságot szeptember 1-jén a délelőtti órában igazította el Werth vezérezredes [gyalogsági tábornok], a vezérkar főnöke. Utasításainak lényege:

1) Igyekezni kell a megszállást a napi menetteljesítményeknek megfelelően a legrövidebb idő alatt lebonyolítani, nehogy a románoknak idejük maradjon az anyag kihurcolására, a visszahagyott hírszerző és kémelhárító hálózat alapos megszervezésére.
2) A magyar előrenyomulás lehetőleg a határ egész hosszában kezdődjék meg. A naponta megszállandó sávok a határvonalon északkelet–délnyugati irányúak legyenek.
3) A katonakincstári, ipari épületeket, berendezéseket, vasútvonalakat, a gördülő, a híradó anyagot jó állapotban és a bécsi döntéseknek megfelelő számban kell átvenni.

A magyar bizottságnak Nagyváradra történő bevonulásánál a lakosság tüntetést szervezett, mely alkalomból a rendfenntartásra kirendelt román katonai alakulatok a levegőbe lőttek. A tömeg a városháztérről Stefflea román hadosztálytábornok[11] és Náday altábornagy felszólítására a magyar Himnusz eléneklése után oszlott el.

A tárgyalások kedvezőtlen atmoszférában kezdődtek, amit alátámasztottak a határszélekről beérkező, helyi összecsapásokról beszámoló hírek is. A románok a terület kiürítésére időt akartak nyerni, így a megszállás időpontját kitolni igyekeztek. Ugyan a bécsi döntés azt szeptember 15-ében állapította meg; azonban a románok eleinte ennek meghosszabbítását, majd az első napokban elérendő sávhatárok megrövidítését óhajtották kivívni. Azután ellenezték az egész határmentéről történő előnyomulást.

A román bizottságot az első tárgyalási napon Stefflea hadosztálytábornok vezette, tagjait képezték Constantinescu, Christescu vezérkari ezredesek, Florescu vezérkari őrnagy és szakelőadók.

Már úgy látszott, hogy a delegációk nem tudnak megegyezni, amikor August román polgármester – mentő ötlettel – fehér asztalhoz vacsorára hívta meg őket.

Ekkor az illetékes szakelőadók egymás mellé kerültek és a kérdéseket borozás kíséretében átrágták. Elvi megegyezés jött létre, melyhez Stefflea távbeszélőn megszerezte Bukarest hozzájárulását is.

Megállapodás történt, hogy a megszállás szeptember 3-án kezdődik, és szeptember 14-én fejeződik be. A bevonulás észak- és észak-nyugatról indul meg, Nagyvárad-Zilah vonalát szeptember 6-án lépi át. A bizottságok meghatározták a naponta elérendő sávhatárokat, összekötő, kísérő tisztek kirendelését, laktanyák, üzemek, gördülő- és híradó anyagok részletes átadását. A végleges határvonal pontos megállapítását [az] 1:75.000 térkép szerint a bizottságok a munka végére hagyták, előbb egy provizórikus határt rögzítettek.

A tárgyalásokat szeptember 2-án 5[h] tájban zárták le, majd ugyanaznap 15[h]-kor a Berettyóújfalu – nagyváradi műúton lévő román vámházban folytatták.

Tárgyalások voltak ugyanott szeptember 3-án és 4-én. 5-6-án pihenőnapot tartottak a delegációk. IX./2-től kezdve a román küldöttséget Dragalina Corneliu hadosztálytábornok vezette.

A magyar bizottság ezen idő alatt a debreceni Bika szállóban székelt. IX./5-én Ujszászy István vezérkari ezredes és Szentpétery György vezérkari százados Hasas nagyváradi ügyvéd, tartalékos főhadnagy, román összekötő tiszt kíséretében bementek Oradea Maréba [Nagyváradra]. Ott Cziffra Kálmán, Markovich, Siposs István magyar kisebbségi vezetők és Auguszt [sic] román polgármester segítségével előkészítették Horthy szeptember 6-ára tervezett bevonulását. Az ünnepségen a szociáldemokraták, a románok és a zsidók is részt akartak venni. Az előkészületekbe be is lettek vonva.

A bizottságok IX./7-én Nagyváradon IX./9-én Csucsán, IX./10–11-én Tordán IX. 13-án Sepsiszentgyörgy déli határában folytattak tárgyalásokat. A románok az erődítéseket leszerelték, részben felrobbantották, [a] visszamaradt felszerelésük elszállítását kikötötték. Nehézségeket okoztak román területen át [a] magyar ellátó tranzit vonatok beállításai. A laktanyákat, kincstári épületek[et], közüzemeket, utakat általában kifosztott, illetve elhanyagolt állapotban adták át. Még az utóbbi napokban is folyt a Zilah, Tusnád környéki erdőségek kiirtása. A levágott faanyag tudniillik elszállítható volt.

A tárgyalásokat szeptember 13-án este Brassóban egy a románok által adott nagy bankett fejezte be. Ott Dragalina hadosztálytábornok beszédet tartott, melyben kiemelte a „román-magyar további jó barátság és összetartás" szükségességét a közös „szovjet veszéllyel szemben". Hogy befelé mit gondolt, az más kérdés.

A bevonulásoknál a megszálló magyar csapatok hangulata emelkedett volt, ami az ütőerőt a valóságosnál kedvezőbb helyzetben mutatta be. Ez a magyar lakosság részéről olyan megjegyzésekhez vezetett, hogy ilyen erővel egész Erdélyt birtokba vehettük volna. Nem szabad azonban elfeledni, hogy a románok kapkodásszerű visszavonulásban voltak, letört hangulatukhoz a zavaros belviszonyok [és] az ország területi leadásai lényegesen hozzájárultak.

A honvédség észak-erdélyi bevonulásánál számtalan túlkapás, fegyverhasználat, rablás, gyilkosság történt. Ezek mind a román lakosság ellen irányultak. Ilyen esetek fordultak elő többek között Bánffyhunyadon, Csömörlőn, ahol IX./9-én a 41/I. gyalog zászlóaljra rálőttek, mire a falut felgyújtották, lakosságát kiirtották. Alsókékes-nyárlón a 41/II. zászlóaljvonatot érte támadás. A géppuskás század a községet felgyújtotta, a lakosokat kiirtotta.[12]

Hiába hirdetett Horthy szeptember 15-én megértést és békességet Kolozsváron a terület ünnepélyes Magyarországhoz való csatolásakor.

A bekövetkező tények mást mutattak. Erdélyt ellepték az anyaországból betelepített hivatalnokok, tisztek: az úgynevezett „ejtőernyősök".[13] Ezek kíméletlen sovinizmussal, erős nemzetiszocialista felfogással léptek fel a románok, zsidók, baloldali elemekkel szemben.

Nagyváradon a szeptember 6-i Horthy felvonulásban, ünnepségeken résztvevő August román polgármester, Hasas ügyvéd, Weisslovits[14] zsidó szállodás, akit magyar kiállása miatt a románok is bezártak, csakhamar menekülni voltak kénytelenek Rajnay Károly nyugállományú vezérőrnagy,[15] főispán üldözései elől.

Ugyanígy ment ez máshol is.

Románia szeptember elején belső válságon ment át, megkezdődött Antonescu[16] és Horia Sima[17] együttes uralma. Károly király Lupescu asszony[18] szeretője és Urdercanu[19] udvarnagy kíséretében arannyal és külföldi valutával megpakolva menekülni volt kénytelen.

1940 novemberében kétségbeesve panaszkodott, Bukarestből jövet, Canaris tengernagy, hogy a vele együttműködött Siguranca hírszerző és kémelhárító főnököt, Murasawot,[20] Antonescu kimondott ígérete dacára a hónap elején a doftanai fegyházba behatoló Horia Simon [sic! – helyesen Sima] banditák meggyilkolták.

Horia Sima egyébként, amint Antonescu uralma megerősödött, Németországba szökött. A párt és Himmler ott tartotta és állandóan ütőkártyának használta ki Antonescuval szemben.

A magyar-román viszony Erdély kérdéséből kifolyólag egészen a háború befejezéséig feszült volt. Mindkét részről készültek a kölcsönös leszámolásra. A román politikai és katonai vezetőség féltékenyen őrködött, hogy a Magyarországgal való leszámolásra 8 hadműveleti egységet tartson vissza, amelyből 4 hadosztály, 1 hegyi dandár Erdély területén állomásozott.

Ugyanezt a célt követte magyar oldalról a Kolozsváron Veress Lajos altábornagy vezetése alatt felállított 1. hadsereg-parancsnokság is.[21]

A román parlamentben Erdély kérdését állandóan napirenden tartotta a Maniu féle ellenzék, holott vezetőjét a magyar kormány megvásárolta és pénzelte.

Az ellentétek kiküszöbölésére, [a] határvillongások kivizsgálására a „tengelyhatalmak" egy-egy politikai és katonai bizottságot szerveztek.

A politikai bizottság Berlinben székelt, német részről vezetője volt dr. Hencke Andor külügyi államtitkár-helyettes. Időnként ülésezett.

A katonai bizottság, mely 1-1 német és olasz tisztből állott, állandóan Kolozsváron tartózkodott. Feladta volt [a] határsértések elkerülése és kivizsgálása.

A politikai és katonai bizottságok tagjait meg lehetett vesztegetni. E célt szolgálták Hencke román barátnői (köztük egy Cantacuzéne [helyesen Cantacuzino] hercegnő), a kolozsvári német-olasz tisztek sűrű meghívásai Romániába és a számukra onnan beérkező „szeretet-adományok".

1948. szeptember hó 6-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 VISINSZKIJ, Andrej Januarjevics (Odessza, 1883. 12. 10. – New York, 1954. 11. 22), szovjet jogász, politikus. 1902 körül csatlakozott az orosz forradalmi mozgalomhoz, majd az Orosz Szociáldemokrata Munkáspárt szakadása (1903) után mensevik lett. 1920-ban átlépett a bolsevik pártba. 1931-ben nevezték ki az Oroszországi Föderáció főügyészévé, illetve igazságügyi népbiztos-helyettesé. 1933-ban a Szovjetunió főügyészének helyettese, 1935-ben pedig főügyésze lett. Ebben a minőségében a sztálini politikai tisztogatások egyik főszereplője volt, a Kamenyev–Zinovjev-, a Pjatakov–Radek, illetve a Buharin-perben is halálos ítéleteket indítványozott a perek szinte valamennyi vádlottja esetében. („Lőjétek agyon őket, mint a veszett kutyákat!") Államügyészi pályafutása után Visinszkij vezető kormányzati tisztségeket kapott: 1939–1944 között a Népbiztosok Tanácsának elnökhelyettese, 1940–1949 között, illetve 1953-tól haláláig külügyi népbiztos-, illetve külügyminiszter-helyettes, 1949–1953 között külügyminiszter volt. 1949 és 1954 között az ENSZ-ben a Szovjetunió állandó képviselőjeként működött. A desztalinizáció tétova jeleire öngyilkos lett.

2 MUSSOLINI, Benito Amilcare Andrea (Dovia di Predappio, 1883. 07. 29. – Giuliano di Mezzegra, 1945. 04. 28.), olasz újságíró, politikus. A fasiszta párt megteremtője, vezére (Duce). 1922 és 1943 között diktátori teljhatalommal rendelkező miniszterelnök. 1943-ban a háborús vereségek következtében lemondatták, internálták, pártját betiltották. Miután a németek kiszabadították, az észak-itáliai salòi bábállam feje. 1945. 04. 28. délutánján Dongo (a comói tó mellett) falu határában a Svájc felé menekülő Mussolinit és kíséretét kommunista partizánok elfogták és kivégezték. Életéhez, politikai pályafutásához részletesen lásd **Ormos Mária:** *Mussolini I-II,* (Budapest: PolgArt, 2002).

3 II. KÁROLY (Carol II) (Sinaia, 1893. 10. 15. – Estoril, 1953. 04. 04.), I Ferdinánd fia, 1930. 16. 18-tól 1940. 09. 16-ig román király. 1925-ben Elena Lupescuval folytatott viszonya miatt trónigényéről lemondásra kényszerült, de ennek ellenére 1930-ban sikerült trónra lépnie. 1938-ban meghirdette diktatúráját, és saját vezetésével megalakította a Nemzeti Újjászületés Frontját. A területvesztések következtében 1940 szeptemberében Mihály ([I] (Sinaia, 1921. 10. 25. –) fia javára lemondásra kényszerítették, végleg elhagyta Romániát.

4 SEBESTYÉN Pál (Budapest, 1893. 09. 11. – Budapest, 1973. 10. 18.) dr., jogász, 1918-tól külügyi tisztviselő. 1937-től a Külügyminisztérium 5. (nemzetközi közjogi és szerződési) osztályának vezetője, 1946–1947-ben a párizsi békekonferencián részt vevő magyar delegáció tagja.

5 ÚJVÁRY Dezső (Brassó, 1902. 07. 27. – ?) dr., érsekújvári, külügyi tisztviselő, 1927 óta szolgálatban. 1928-ban a bukaresti magyar követségre került, ahol később attasé lett. 1931-ben a párizsi követségen II. osztályú követségi tikár. 1936-tól 1943-ig a Külügyminisztérium politikai osztályán dolgozott, 1941-től követségi titkár, 1943/1944-ben isztambuli főkonzul.

6 Helyesen *CRISTESCU,* X. (?–?), a román titkosszolgálat (S. S. I. – Serviciului Special de Informaţii igazgatója, az S. S. I. főigazgatója, Eugen Cristescu testvére. Tevékenységükről lásd **Troncotă, Cristian:** *Eugen Cristescu, asul serviciilor secrete româneşti (Memorii, mărturii, documente),* (Bucureşti: Editura R. A. I., Editura Roza Vânturilor, 1994).

7 Talán azonos FLORESCU, Gheorge (?–?) tábornokkal, a főhadiszállás tisztjével (1937), „hadseregtábornokkal" (1938), aki 1939-ben a magyar határ mentén végzett erődépítések egyik irányítója volt.

8 A Besszarábia és Észak-Bukovina kapcsán kiéleződő szovjet-román viszony árnyékában a magyar politikának lehetősége volt a Romániával szembeni területi követelések érvényesítésére. Az erről szóló határozatot 1940. 06. 27-én mondta ki a minisztertanács, s ezzel párhuzamosan a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács mozgósította a honvédséget. A németek tárgyalásokat erőltettek, de azok Turnu-Severinben 1940. 08. 16-24 között sikertelenül záródtak. Augusztus 26-án a magyar kormány határozatot hozott Románia megtámadására. Miután azonban a németek és olaszok mindkét felet „meghívták" Bécsbe, 28-án a honvédség támadási előkészületeit leállították. Végül augusztus 30-án Ciano olasz és Ribbentrop német külügyminiszter jelenlétében megszületett az úgynevezett második bécsi döntés, amelynek eredményeképpen visszacsatolták a Székelyföldet, a Partium részeit és Észak-Erdélyt. A döntéssel egyik fél sem volt elégedett. A második bécsi döntés előtörténetéről lásd **L. Balogh Béni:** *A magyar-román kapcsolatok 1939–1940-ben és a második bécsi döntés,* (Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó, 2002).

9 Ujszászy rosszul, „kerekítve" emlékezett. A döntés értelmében 43 104 ezer km²-nyi területet csatoltak vissza és 2 633 000 főnyi lakossággal gyarapodott Magyarország. A népesség összetétele vitatott, a szerény többség azonban magyar volt.

10 A kolozsvári beékelődés neve korabeli kifejezéssel „Göring-öböl, Göring-zseb" volt.

11 Helyesen ŞTEFFLEA, Ilie (? 1886. ? – ?, 1946. ?), román hadosztálytábornok, 1940/41-ben a román Hadügyminisztérium vezértitkára, 1942. 02. 20-tól a vezérkar főnöke. 1944. 08. 24-én, a román kiugrás után elutasítja a németek ajánlatát, hogy egy ellenkormányban vezető szerepet vállaljon.

12 Az észak-erdélyi bevonuláshoz részletesen lásd **Illésfalvi Péter – Szabó Péter – Számvéber Norbert:** *Erdély a hadak útján 1940–1944,* (Budapest: Puedlo, 2005), **Markó György** (szerk.): *Háború, hadsereg, összeomlás Magyarország katonai részvétele és szerepe a második világháborúban,* (Budapest: Zrínyi Kiadó, 2005).

13 Egy részük – a felvidékiekhez és kárpátaljaiakhoz hasonlóan – az 1919 után korábbi lakóhelyéről Magyarországra menekült, most visszatelepülő személy volt.

14 Helyesen *WEISZLOVITS* (Vajszlovits) Emil (Nagyvárad, ? – Sárvár, 1944 05. ?), Ady egyik korai mecénása, a váradi Park szálló tulajdonosa (1915). A két világháború közötti időszakban magyar érzelmeiről elhíresült szálloda- és étteremtulajdonos az 1927-es váradi román pogromban súlyosan megsebesült. 1944 májusában zsidóként a sárvári internáló táborba került, ahol SS-katonák agyonverték.

15 RAJNAY (1924. 06. 15-ig Rainer) Károly (Sóskút, 1883. 10. 25. – ?), vitéz, hivatásos katonatiszt, címzetes vezérőrnagy. Ezredesként került nyugállományba 1937. 11. 01-jén (Szakály Sándor).

16 ANTONESCU, Ion (Piteşti, 1882. 06. 14. – Jilava/Románia, 1946. 06. 01.), román tábornok, politikus. Hadiakadémiát végzett, 1913-tól a román vezérkar hadműveleti osztályán dolgozott. 1916-ban az Erdély ellen vonuló hadsereg hadműveleti főnöke. 1916 decemberétől 1920-ig a vezérkar hadműveleti osztályának vezetője. 1922-től Párizsban, Londonban, Brüsszelben katonai attasé. 1927–1929, 1931–1933: a bukaresti Hadiakadémia parancsnoka, 1933–34-ben a vezérkar főnöke. 1937–38-ban rövid ideig hadügyminiszter az Octavian Goga- (Răşinari, 1881. 04. 01. – Csucsa/Ciucea, 1938. 05. 07.) – Alexandru C. Cuza- (Iaşi, 1857. 11. 08. – 1947) kormányban, majd a királyi diktatúra légi- és tengerészetügyi minisztere egy hónapig. Szigorú erkölcsöt hirdető, szókimondó természete miatt népszerű volt a tisztikarban. Szimpatizált a Vasgárdával, de nem volt németbarát. Hevesen tiltakozott 1940 júniusában Besszarábiának a Szovjetunió részére való harcnélküli átengedése ellen, amiért a király egy kolostorba internáltatta, ahonnan megszökött. Amikor a második bécsi döntés miatt a nemzeti felzúdulás II. Károly ellen fordult, az uralkodó Antonescu kormányra hívásával próbálta helyzetét konszolidálni. 1940. 09. 04-én a tábornokot teljhatalommal ruházta fel, ő viszont két nap múlva, a németek egyetértésével lemondatta a trónról (Károly fia, I. Mihály árnyékkirályként uralkodott a tábornok mellett). A szélsőjobboldali Vasgárdával közösen, diktátori hatalommal felruházott államvezetőként (conducător) 1940. 09. 14-től deklarálta az úgynevezett nemzeti–légionárius államot. A rendpárti tábornok és az egyedüli hatalomra törő Vasgárda közötti feszültséggel teli közös kormányzás 1941. 01. 23-án ért véget, amikor Antonescu katonai erővel, a németek hozzájárulásával leverte a Vasgárda hatalomátvételi kísérletét. Egyszemélyes katonai diktatúráját az országban állomásozó „tancsapatok" is támogatták. Hűséges szövetségese volt a III. Birodalomnak, egymaga döntött 1941-ben a Szovjetunió elleni hadba lépés mellett. Hitler, akivel a háború alatt 20 alkalommal találkozott, nagyra becsülte az 1941. 08. 22-én immár marsallá előlépett Antonescut, formailag német alakulatokat is rendeltek alá. Jelentős haderővel, nagy kőolaj- és élelmiszerszállításokkal kiszolgálta a németeket (és olaszokat), ugyanakkor eredményesen törekedett az ellenszolgáltatások behajtására, az önállóság minél nagyobb mértékű megőrzésére. Nem fogadta el tartós rendezésnek a második bécsi döntést, ennek megváltoztatásáról rendszeresen próbálta meggyőzni Hitlert. 1942 végétől számolt a háború elvesztésével, majd maga is folytatott különbéke-tapogatózásokat. 1944. 08. 23-án a németellenes politikai fordulat keretében a királyi palotában letartóztatták. Később a Szovjetunióban őrizték 1946 tavaszáig. Bukarestben népbíróság elé állították, látványos perben háborús bűnösként halálra ítélték és kivégezték.

17 SIMA, Horia (Fogaras/Făgăraş mellett, 1906. 07. 03. – Madrid, 1993. 05. 25), a román Vasgárda *(Garda de Fier)* egyik vezetője. 1938 és 1940 között emigrációban élt. Miután miniszterelnök-helyettesként 1941. 01. 21-23-án sikertelen puccsot kísérelt meg Antonescu ellen, Németországba menekült, ahol a buchenwaldi koncentrációs táborba zárták. Megszökött, Itáliában keresett menedéket, de kiadták Németországnak, ismét internálták. 1944 augusztusában – a román kiugrás után – kiszabadult, Bécsből német támogatással sikertelen kísérletet tett egy németbarát „román nemzeti kormány" felállítására. A Német Birodalomban – majd helyreállítása után – Ausztriában maradt, 1946-ban – távollétében – egy román bíróság halálra ítélte. Később Spanyolországban telepedett le.

18 LUPESCU, Elena („Magda") (Iaşi/Moldva, 1895–1902 [?]. ? – Estoril/Portugália, 1977. 06. 29.), II. Károly román király zsidó származású szeretője. 1925-ben kezdődő kapcsolatuk miatt Károly trónörökösként még ugyanabban az évben száműzetésbe kényszerült, de 1930-ban visszatért. Királyi kedvesként a felső körökben Elena nagy hatást gyakorolt a román politikai és társadalmi életre. A király újabb száműzetésében Rio de Janeiróban 1947 nyarán feleségül vette, és az Elena hercegnő címet adományozta neki.

19 Helyesen *URDÂREANU*, Ernest P. (1897–1962), román ezredes, II. Károly király legbizalmasabb belső embere, „udvarnagy". 1933-tól ordonánctiszt, alezredes, királyi adjutáns, 1936-tól palotamarsall. 1938 és 1940 között a királyi ház minisztere, a II. Károly által létrehozott egypártrendszerben a Nemzet Pártjának formális főnöke, államminiszter. 1940. 09. 16-án a királlyal együtt elmenekült Romániából, s kitartott mellette a portugáliai emigrációban is.

20 Helyesen *MORUZOV*, Mihail (?, 1887. ? – Jilava, 1940. 11. 26/27.), a román hadsereg Hírszerző Szolgálatának (SSI) alapítója, 1924 és 1940 között vezetője (igazgatója). Közeli kapcsolatot, jó együttműködést épített ki Canarisszal, kezdeményezte az Abwehrrel való együttműködést egész Kelet-Európára. 1939 decemberében és 1940 májusában fogadta Bukarestben Canarist – kőolajszállítások biztosítása. Moruzov is járt 1940 tavaszán Berlinben, Keitel is fogadta. Ugyanakkor németellenes terveket dolgozott ki az angol és francia titkosszolgálatokkal (román olajmezők esetleges elpusztítása, dunai olajszállítás blokkolása). Ez utóbbiakról a németek a Franciaországban zsákmányolt iratokból tudomást szereztek, de úgy tűnik, ez nem vezetett a Moruzovval való kapcsolatok megszakításához. Mint II. Károly bizalmi embere, a királydiktatúra bukása után (1940. szeptember) a *jilavai* börtönbe került. Az általa korábban kemény eszközökkel üldözött vasgárdisták a kormány tudta nélkül behatoltak a börtönbe, és 63 másik politikussal, katona- és rendőrtiszttel együtt 1940. 11. 26/27-én éjjel meggyilkolták. Életéről és működéséről lásd **Troncotă, Cristian:** *Mihail Moruzov şi Serviciul Secret de Informatii al Armatei Române,*[2] (Bucureşti: Editura Evenimentul Românesc, 1997).

21 Ujszászy téved. Kolozsváron nem hadsereget (ekkor már három volt), hanem 1940. 11. 04-ével a IX. hadtestet állították fel. Első parancsnoka 1942. 02. 01-jéig szentgyörgyvári Stirling László (Nagykanizsa, 1889. január 31. – Montreal, 1969. 06. 04.) altábornagy volt (Szakály Sándor).

34. IFJ.[1] HORTHY ISTVÁN ÉS GR. KÁROLYI GYULA HALÁLA

[7. füzet, oldalszámozás nélkül]

Sok mendemonda forgott ifj. Horthy István és ifj. gróf Károlyi Gyula repülőgépbalesetei körül. Tájékozottságomat mindkettőre nézve alábbiakban jelentem:

Ifj. Horthy István haláláról[2] a nála beosztva volt Szabó László vezérőrnagy naplójegyzeteiből vagyok tájékozódva.[3] Ugyan Szabó Horthy utolsó napjaiban nem tartózkodott a kormányzóhelyettes mellett. Az arcvonalon a helyzet súlyosbodott, így Szabó ifj. Horthy és Jány vezérezredes engedélyével – Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnök tiltó parancsa dacára – átmenetileg átvette a 6. hadosztály vezetését. Szabónak azonban Horthy halálának körülményeit a nála tolmácsként beosztott Ortutay[4] tartalékos főhadnagy, kárpátaljai író, jelentette.

Néhány nappal Horthy halála előtt meglátogatta őt az arcvonalon felesége, Edelsheim-Gyulai Ilona grófnő.[5] A házasság nem volt boldog, a találkozás nyomott légkörben folyt le. Horthy utána ideges és ingerlékeny maradt. A fronton magányos, visszavonult, csaknem embergyűlölő életmódot folytatott. Így érkezett el 1942. augusztus 19-ének estéje. A Szent István napot megelőző éjszakán Horthy összeült kíséretének tagjaival, igyekezett vidámnak mutatkozni és – szokása ellenére – sűrűn iszogatott a pezsgőből, bóléból. A vadászrepülő századtól, amelynél beosztva volt,[6] VIII./20-án reggelre 3 gépet rendelt ki ellenőrző repülésre az előjáró parancsnokság. Horthy, akit Jány Keresztes-Fischer Lajos vezérezredes, főhadsegéd utasítására [legfeljebb kérésére] már napokkal azelőtt eltiltott a repüléstől, kilátásba helyezve a közel jövőben bekövetkező áthelyezését a gyalogsághoz [pontosabban: hátországi szolgálatra], a légi vállalkozásban való részvételre önként jelentkezett. Búcsúrepülésnek szánta.

A repülőtéren valamivel elkésve jelent meg, úgy hogy a másik két gép már a levegőben volt. Ortutay megállapította, hogy Horthy e reggelen kissé mámoros és búskomor benyomást tett. Anélkül, hogy a gépet megvizsgálta, vagy a motor bemelegedését megvárta volna, beleugrott, műszerész szakaszvezetőjének tiltakozását nem vévén figyelembe, startolt. Felszállás után mintegy 500 méter magasságból zuhant le.

A vadászszázad olasz Cierva C-43 mintájú gépekkel volt felszerelve.[7] Ezek annyira primitív és hiányos konstrukcióval bírtak, hogy repülőink szerint „öngyilkosság számba ment őket használni". Rengeteg baleset adódott, a repülések 75%-a kényszerleszállással, vagy lezuhanással végződött. Ifj. Horthy műszerész szakaszvezetője megbízhatónak mutatkozott, pilótájához jó viszony fűzte; a vizsgálat azonban megállapította, hogy a nyilaskeresztes párt tagja volt.

„Nem valószínű a repülőgép szándékos megrongálása, vagy lezuhanásra szabotázsszerű előkészítése" fejezte be naplójegyzeteit Szabó.

A haláleset után Szabó István [helyesen Szabó László] vezérőrnagy id.[8] Horthynál kegyvesztett lett. Nyugdíjaztatni akarta, mely szándékától csupán Szombat-

helyi vezérezredes tanácsára állott el. A harctéren osztotta be hadosztály parancsnokként, kitüntetési, előléptetési beadványait elutasította.

Amikor hazakísérte ifj. Horthy István holttestének maradványait, azzal fogadta: „Miért hagytad egyedül a fiamat?" Utolsó megbízatása az volt számára, hogy a temetésre kirendelt katonai gyászkíséretet vezesse.[9]

Itt említem meg, hogy ifj. Horthy temetése alkalmából a parlament kupolatermében tanúja voltam ama leereszkedő, gúnyos bánásmódnak, amivel a felfuvalkodott Ribbentrop Cianot kezelte. Egy ízben hallottam, amint kezét fölényesen vállára téve így szólt hozzá: „Ecoutez jeune homme [figyeljen fiatalember]!"[10]

Szabót csak Sztójay, Rátz Jenő rehabilitálták 1944 nyarán, amennyiben Horthyval [szolgálaton kívüli] altábornaggyá és Mussolini mellé követté neveztették ki.

Ifj. gróf Károlyi Gyulát rövidesen Horthy lezuhanása után, 1942 szeptember hóban érte halálos repülőbaleset. A repülőgép roncsait a Dunában Ercsi környékén halászták ki. A vizsgálat megállapította, hogy ifj. Károlyi Gyula egy sportgépen, mellyel tanítópilóta kíséretében Budaörsön szállott fel, repülőképzésben részesült. A gépet, mely 96 lóerős motorral rendelkezett, a felszállás előtt tüzetesen átvizsgálták, és rendben találták. A Dunából kiemelt repülőgépen – mint a vizsgálat leszögezte – Károlyi Gyula mindkét kezével görcsösen szorongatta a magassági kormányt. A pilótáról szintén kiderült, hogy a nyilaskeresztes párt tagja volt.

Károlyi Gyula felesége, Horthy Paulette[11] halála után italkedvelővé vált. Már a napi reggeli alkalmából bekonyakozott. A végzetessé vált repülés előtt szintén italos állapotban volt. A következő feltevések adódtak:

1) Az italos Károlyi belekapaszkodott a magassági kormányba és zuhanásba vitte a gépet, melyet a pilóta – ugyan ellenkormánnyal rendelkezve – már nem tudott megakadályozni.
2) A pilóta szándékosan zuhantatta le a gépet, ezt igyekezett Károlyi meggátolni, amikor a magassági kormányba kapaszkodott.

Ifj. gróf Károlyi Gyula elvesztése katasztrofálisan érintette Horthyékat. Vejöket nagyon szerették, szinte fiúknak tartották.

Ifj. Horthy István halála után különösen id. Horthyné[12] foglalkozott azzal a gondolattal, hogy Károlyi Gyulát ifj. Horthynéval, Edelsheim-Gyulai Ilonával összeházasítva kormányzó-helyettessé tegye. Célja volt Károlyi Gyula vezetése alatt egy régenstanácsot alkotni, amely ifj. Horthy István fiának biztosította volna – talán királyi címmel – az uralmat. Így ábrándoztak Horthyék dinasztiájuk megalapításáról.

Károlyi Gyula halálával e tervek mind dugába dőltek. Id. Horthyék tudták tudniillik, hogy korlátolt szellemű Miklós fiúk nem posszibilis jelölt a kormányzóhelyettesi állásra.

Ugyan id. Horthyné 1943-tól kezdve megpróbálkozott kedvencének – Miklósnak – az érdekében ezt megvalósítani.

Támogatói voltak Somogyi Böllér Béla, Lukács Béla,[13] Héjjas Iván és Magasházy László.

1948. szeptember hó 7-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Érthetetlen, hogy Ujszászy a feljegyzésekben miért teszi következetesen Horthy István neve elé az ifjabb jelzőt. A családban apai nagybátyja, vitéz Horthy István (Kenderes, 1858. 12. 21. – Bécs, 1937. 09. 23.), címzetes lovassági tábornok viselte még az István keresztnevet (szerk.).

2 Horthy István halálához lásd **Bujtás László** (összeáll.) – **Kajtár Nikolett** (szerk.): *1942. augusztus 20. 5 óra 7 perc. Horthy István repülő főhadnagy és kora eltérő megközelítésben*, (Budapest: Média, 1989); **Antal László** (szerk.) – **Horthy Istvánné** (közread.): *Horthy István repülő főhadnagy tragikus halála. Farkas György harctéri naplója – szemtanúk és visszaemlékezők írásai*², (Budapest: Auktor Kiadó, 2001 [1992]); **Szabó Mátyás:** *Horthy István repülőtiszt halála*, (Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1999).

3 Szabó László olasz nyelven írta meg „doni naplóját", amely a háború után Kéri Kálmán tulajdonában volt (Szakály Sándor szíves közlése.).

4 Ujszászy minden bizonnyal összecseréli ORTUTAY Gyulát (? – ?), a *Rákóczi két népe* (1939) szerzőjét az 1957 márciusában Ausztriába disszidált Ortutay Tivadar (Hegygombás, 1898. 11. 06. – ?) tartalékos főhadnaggyal (1945 májusától tartalékos százados), aki 1942. 08. 09. és 1942. 08. 26. között a kormányzóhelyettes törzsében mint tolmács és segédtiszt szolgált.

5 EDELSHEIM-GYULAI Ilona (Budapest, 1918. 11. 14. –) grófnő. Marosnémeti és nádaskai Edelsheim-Gyulai Lipót (Brezovicza/Horvátország, 1888. 07. 06. – Cannes, 1981. 05. 17.) gróf és verőczei Pejácsevich Gabriella Mária Júlia Ladislaja (Eszék, 1894. 01. 04. - Vevey/Svájc, 1977. 01. 07.) grófnő leánya, Horthy István özvegye. Házasságkötésük időpontja: 1940. 04. 27. (Budapest). Adatgazdag visszaemlékezései *Becsület és kötelesség* címen két kötetben láttak napvilágot (Budapest: Európa Könyvkiadó, 2000/2001).

6 Horthy István az 1/1 „Dongó" vadászszázadnál (parancsnok Szabó Mátyás százados) teljesített szolgálatot, amelyhez 1942. 05. 01-jével vonult be. A század a magyar 2. hadsereggel vonult ki a keleti frontra, parancsnokát Horthy István halála után, 1942 októberében hazarendelték. Bár hivatalosan senki nem tette felelőssé a kormányzóhelyettes haláláért, később csak egy kisebb kitüntetést kapott frontszolgálatért, a Magyar Érdemkereszt Lovagkeresztjével kitüntetésre jelöltek listájából kihúzták. Szabó a keleti frontra való kitelepülés előtt egyébként egy nagyobb alakulatot (repülőosztályt) vezetett, így az 1/1 vadászszázad átvétele visszalépés volt számára. Amikor megtudta, hogy hozzá vezénylik a második közjogi méltóságot, helyreállt az önérzete.

7 Ujszászy téved. Az általa említett típus nem is vadászgép, hanem egy úgynevezett autógiró (a helikopter és a légcsavaros repülőgépek közötti átmenet) volt, s ebből a típusból egy darab sem volt Magyarországon. Az 1/1 vadászszázad olasz beszerzésből származó Reggiane Re. 2000 típusú repülőgépekkel volt felszerelve, amelyet a magyar légierőben „Héja (I.)" néven rendszeresítettek. A gép gyenge repülési tulajdonságait Ujszászy ugyan eltúlozza, ám kétségtelen, hogy a típus 1942 nyarára nem tartozott az élvonalba, alulmotorizáltsága, nehézkes vezethetősége, gyenge fegyverzete és közepes manőverezhetősége miatt. A szovjet légierőben ugyanakkor 1942-ben zömmel még korszerűtlenebb típusok repültek, így a „Héja" gyengeségei nem voltak szembeötlőek. A WM Mávag Művek a típust licenszben gyártotta, amely során több kisebb módosítással igyekeztek javítani képességein. Horthy István a század V.4 + 21 lajstromszámú gépével zuhant le.

8 HORTHY Miklós kormányzó. Lásd az 1-es jegyzetet. Az. *id.* megkülönböztetésnek csak másik fia, *ifj.* Horthy Miklós esetében van értelme (szerk.).

9 Nem egészen. Szabó László tovább szolgált a 7. könnyű-, majd gyaloghadosztály parancsnokaként (1942. 11. 18. és 1944. 06. 01. között). Szolgálaton kívüli viszonyba helyezték, majd 1944. 06. 19-én rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré nevezték ki az Olasz Szociális Köztársaságba.

10 Néha persze Ribbentropot is érték ilyen inzultusok. Mint **Szegedy-Maszák Aladár** visszaemlékezésében írja (*Az ember ősszel visszanéz…* I, [Budapest: Európa Könyvkiadó, 1996], 11), hogy Kánya Kálmán magyar külügyminiszter „…1938-ban Kielben állítólag azt mondta: *'Ich werde es wiederholen, so dass auch Herr von Ribbentrop es verstehen kann.'* (Megismétlem, hogy Ribbentrop úr is megérthesse.) Utóbb azt is megjegyezte volna: *'So klug wie Sie bin ich auch noch junger Mann.'* (Olyan okos mint maga, vagyok még én is, fiatalember.)"

11 HORTHY Paula (Paulette) (Póla, 1903. 08. 11. – Budapest, 1940. 06. 26), Horthy Miklós második gyermeke. Első férje Fáy László (1894 – ?), második ifj. Károlyi Gyula (Nagymágócs, 1907. 05. 12. – Ercsi, 1942. 09. 02.) gróf, nagykárolyi, nagybirtokos, gépészmérnök, a Danuvia Fegyver- és

Lőszergyár Rt. műszaki, majd vezérigazgatója, a Magyar Bank és Kereskedelmi Rt. igazgatósági tagja volt.

12 HORTHY Miklósné, született Purgly Magdolna (Sofronya [Arad megye], 1881. 06. 10. – Estoril, 1959. 01. 08.), jószási, a kormányzó felesége. 1899-ben, Hejőbábán ismerte meg az akkor nyári szabadságát töltő tengerésztisztet. Két év múlva, 1901. 07. 22-én házasodtak össze Aradon. Pólába, az osztrák-magyar haditengerészet fő támaszpontjára költöztek, s ott született meg négy gyermekük: 1902-ben Magdolna, 1903-ban Paula, 1904-ben István és 1907-ben Miklós. A Horthy-család azonban nem volt szerencsés a gyermekek terén. Magdolna 1918-ban, 16 évesen a spanyolnátha-járvány, Paula 1940-ben a rák, István 1942-ben repülőszerencsétlenség áldozata lett. Purgly Magdolna az államfő hitveseként kezdetben kerülte a nyilvánosságot, férjével viszonylag szerény körülmények között éltek. Az 1930-as évek elején Horthyné egyre jobban bekapcsolódott a politikába, az Eucharisztikus Világkongresszus fővédnöke volt, több rádiószózatot intézett a nemzethez, az elsőt 1938. 03. 20-án. A kormányzó lemondatása után a család egy ideig a bajorországi Hirschbergben (a GESTAPO őrizetében), majd a háború végeztével a közeli Weilheimben tartózkodott, 1948-ban Portugáliába költöztek.

13 LUKÁCS Béla (Rimaszombat, 1892. 06. 08. – Budapest, 1958. 03. 21.), vitéz, földbirtokos, hivatásos katonatiszt. A tényleges állományból való kiválása után politikus. 1933–1938 között a Tiszajobbparti Mezőgazdasági Kamara elnöke, 1935-től Miskolc város főispánja. 1938. 12. 10-től 1940. 11. 09-ig a Földművelésügyi Minisztérium politikai államtitkára. 1940 és 1944 között a Magyar Élet Pártja elnöke. Kállay kormányában 1942. 04. 17. – 1944. 03 22. között hadigondozási tárca nélküli miniszter.

35. AZ ÁLLAMVÉDELMI KÖZPONT TAGOZÓDÁSA, MŰKÖDÉSE

[7. füzet, oldalszámozás nélkül]

Az Államvédelmi Központ (ÁvK) 1942. július hó 1-vel a belügyminisztériumon belől alakult meg. Felállítását dr. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter kezdeményezte. Ezzel célja volt a vezérkar kémelhárító és nemzetvédelmi szerveinek munkájába betekintést nyerni, visszaéléseiket megakadályozni.

Kállay Miklós miniszterelnök hozzájárulásával 1942 júniusában a belügy-, honvédelmi miniszterek, a vezérkar főnöke között egy jegyzőkönyv jött létre, mely az Államvédelmi Központ létesítését tárgyalta és feladatait megszabta.

E jegyzőkönyv szerint:

1) A belügyminisztériumon belől „Államvédelmi Központ" alakul.
2) Vezetője egy altábornagy, vagy vezérőrnagy. Első vezetőjeként Ujszászy István vezérőrnagy nyer megbízást.
3) [Az] ÁvK vezető belpolitikai tekintetben a belügyminiszternek, kémelhárítás és nemzetvédelem terén a vezérkar főnökének van alárendelve. Tájékoztatni köteles működéséről a kormányzó katonai irodáját, a miniszterelnököt és a honvédelmi minisztert.
4) Feladatai közé tartoznak:

a) belpolitikai mozgalmak megfigyelése, felderítése, politikai helyzetképek elkészítése,
b) az ország kisebbségi mozgalmainak megfigyelése és felderítése
c) a honvédelmi kémelhárító és nemzetvédelmi szolgálat összeműködésének szabályozása a közbiztonsági szervekkel,
d) köz- és honvédségi szállításoknál elkövetett visszaélések ellenőrzése.

5) [A] 4a. és b. feladatok végrehajtásának lehetővé tételére ilyen mértékben a belügyminiszter a Büm. VII. Res. (közbiztonsági) osztályát az ÁvK vezetőnek rendeli alá.
6) [Az] ÁvK-hoz a közbiztonsági szervek nyomozó részei, [a] 2-6. vkf. osztályok összekötő közegeket vezényelnek.

E közegek állományban illetékes szerveinél maradnak. Személyi, fegyelmi ügyeikben állománytesteik intézkednek. [Az] ÁvK vezető csupán kapcsolatos javaslatokat tehet.

7) Honvédségi és közbiztonsági szervek közös nyomozásaira [az] ÁvK a belügyminiszternek és a vezérkar főnökének tesz javaslatot. Az összeműködést a helyszínen a saját közegeivel biztosítja.
   Nyomozó súlypontok képzésére az ÁvK a belügyminisztérium rendőrségi-, illetve csendőrségi osztályai útján 50 detektívet és 30 csendőrnyomozót rendelhet ki.
8) Az ÁvK a belügyminisztériumban van elhelyezve.
9) Az ÁvK átalánya évi 35000 pengőben nyer megállapítást, melyet fele-fele részben a belügy- és honvédelmi minisztériumok viselnek.

Ezen összegből az ÁvK vezető reprezentatív célokra havi 200 pengő felett rendelkezhetett.

10) A 9. alatt feltüntetett összegből fedezi az ÁvK az elhelyezés, fűtés, világítás költségeit.

11) Az ÁvK[-át] gépkocsikkal, üzemanyaggal [a] 2. vkf. osztály szereli fel és látja el.

Fentiek alapján az ÁvK 1942. július hó 1-jével kezdte meg működését.

Tagozódása és személyzete [a] következő volt:

Vezetőség: vezető Újszászy István vezérőrnagy, helyettese Kudar Lajos csendőr [al]ezredes.

Segédtisztek: Környey József csendőr alezredes, Korondi Béla csendőr százados.

Csendőrösszekötők, akik az összműködést a központi csendőrnyomozó osztállyal biztosították: Horkay, Árbócz csendőr alezredesek, majd 1943-tól Ferenczy Endre csendőr alezredes, dr. Nyerges Pál csendőr százados. A csendőr összekötő közegek voltak egyben az ÁvK baloldali előadói.

Rendőr összekötők, akik – elsősorban – a politikai – rendőrséggel való kollaborációt látták el. Haraszthy Vince rendőrkapitány, majd 1943-tól türei Osváth István[1] rendőrtanácsos, Takács Lajos rendőrkapitány.

A rendőr összekötők voltak jobboldali politikai ügyek előadói.

Nemzetiségi kérdésekkel türei Osváth rendőrtanácsos, Ferenczy Endre csendőr alezredes és Korondi Béla csendőr százados foglalkoztak.

[A] 2 vkf. osztály részéről kémelhárító ügyekben [az] ÁvK-val az összeköttetést dr. Garzuly József alezredes, majd Merkly Antal ezredes látták el.

[A] 6. vkf. osztály részéről nemzetvédelmi kérdésekben Bernolak József százados volt az összekötő közeg.

A pénz- és anyagi ügyeket Gáspáry Rezső alezredes intézte.

A segédhivatal ügydarab iktatást, elosztást, másolást, sokszorosítást, postázást, irattározást végzett. Közlekedési eszközökre, nyilvános helyekre szabadjegyek beszerzését eszközölte. Vezetője volt Tóth Gyula alezredes, mellette dolgoztak 4 kezelő csendőr altiszt és 2 gépírónő.

[Az] ÁvK ezen felől 4 személygépkocsival és 4 gépkocsivezetővel rendelkezett, akiket [a] 2 vkf. osztály vezényelt. A gépkocsik szolgálati beosztását a segédtisztek intézték. Ugyancsak ők gondoskodtak a belső szolgálat vezényléséről.

A köz- és honvédségi szállításoknál elkövetett visszaélések ellenőrzését dr. Meggyesy Lajos ügyész vezette. Mellette volt beosztva egy segédügyész, 20 csendőrnyomozó és 2 gépkocsi – vezetővel.

Meggyesy az ÁvK-n belől általában önállósította magát. Csak ritkán és általánosságban referált az ÁvK vezetőjének. Azt hangoztatta, hogy az igazságügy-miniszternek van alárendelve.

Legtöbb baja volt az ÁvK-nak a Büm. VII. Res (Közbiztonsági) osztály vezetőségével. Ez az alapító jegyzőkönyvben foglalt alárendelést sohasem ismerte el. Csak többszörös sürgetésre küldötte meg betekintésre a Sombor-Schweinitzer rendőrfőkapitány helyettestől és főispánoktól oda beérkező politikai jelentéseket. Csak ritkán tette át a Szentirmay rendőrtanácsos által vezetett távbeszélő lehallgatás – fedőnév: „cukros" – eredményeit.

Az osztály élén Pásztóy Ámon miniszteri tanácsos állott, helyettese volt Benczur-Ürmössy Gábor miniszteri osztálytanácsos. A beosztottak közül ismertek Kemény István rendőrfőtanácsos, Király Gyula csendőr alezredes, Szentirmay rendőrtanácsos.

Az ÁvK-val szemben mindig megőrizte önállóságát Sombor-Schweinitzer József rendőrfőkapitány helyettes, aki az új intézményben egy „konkurens" vállalatot látott. Az általa felmutatott felderítő- és nyomozó eredményeket, végtelen becsvágytól hajtva, sietett a belügyminiszternek és a kormányzó kabinet irodájának közvetlenül jelenteni. Sombor-Schweinitzer egyébként Keresztes-Fischer belügyminiszter bizalmasa volt.

Az ÁvK-nak – látszólag – talán legjobban parírozott a központi csendőrnyomozó osztály. Oly kérdésekben, melyek megoldása azonban számára nem volt rokonszenves, a Büm. Csendőrségi osztályára, illetve a felügyelőre hivatkozva tért ki.

[A] 2. vkf. osztály nem tekintette magát az ÁvK alárendeltjének. Sőt, Vasváry József vezérkari ezredes – mint vezető 1942. VII. [VIII.] 1. – 1943. VII. [VIII.] 31. – számtalanszor szembehelyezkedett [az] ÁvK döntéseivel. Ilyenkor kénytelen volt [az] ÁvK vezető, akit Vasváry telefonlehallgatással és egyébként is ellenőriztetett, közvetlenül a vezérkar főnökéhez fordulni. Vasváry teljesen németbarát és nemzetiszocialista érzelmű ember volt, aki szorosan együttműködött a honvédelmi minisztérium hírhedt személyügyi csoportfőnökével, Bardóczy Ferenc vezérkari ezredessel. Ő volt, aki a 2. vkf. osztály hírszerző munkáját a III. Birodalommal és Szlovákiával szemben beszüntette. Ugyancsak Vasváry volt az, aki csupán a németekre kedvező jelentéseket mutatta be előjáróinak. Ez okozta vesztét, amikor Szombathelyi vezérezredes rájött arra, hogy Homlok Sándor vezérőrnagy, berlini katonai attasénk, néhány tárgyilagos beszámolóját előtte elhallgatta. Vasváry alatt szétesett a 2. vkf. osztály, a „DEF-ben" az egyes előadók terrorja fokozottan dühöngött.

Kádár Gyula vkf. [helyesen: vk. – vezérkari] ezredes alatt a helyzet megjavult. [Az] ÁVK-nak előzékenyen segédkezett; [a] 2. vkf. osztályban vasszigorral rendet teremtett. Azonban nem volt hírszerző és kémelhárító szakember, nyelveket sem beszélt.

[A] 6. vkf. osztály és a nemzetvédelmi szolgálat – többnyire – „nyilas" tisztjei egyenesen szabotálták, vagy kontrakarirozták a „zsidóbérenctől" vezetett ÁvK utasításait.

Ily körülmények között nehéz volt az ÁvK tevékenysége. Az – általában – következőképp működött.

A beérkező politikai, kisebbségi, országos kémelhárító, nemzetvédelmi jelentésekből megállapította valaminő mozgalom ellen a nyílt nyomozás szükségességének időpontját. Annak elrendelésére a belügyminiszternek, a vezérkar főnökének tett javaslatot. Egyben a nyomozást végző szerveket és azok összműködését is megjelölte. Szükség esetén az együttműködést a helyszínen szabályzó ÁvK közegek kirendeléséről, [a] nyomozó súlypont képzéséről is gondoskodott. A belügyminiszter, illetve a vezérkar főnökének döntése alapján azok rendeletére elrendelte a nyílt nyomozást. Továbbiakban szabályozta az egyes nyomozó szervek együttműködését. Rendeleteiben mindég hangsúlyozottan megtiltotta [a] törvénybe ütköző vallató módszerek alkalmazását.

A nyomozást minden szerv saját előírásai szerint hajtotta végre. A nyomozás eredményét a belügyminiszternek, illetve a vezérkar főnökének az ÁvK útján jelentette.

Amint a nyomozás befejezést nyert, az egyes szervek öntevékenyen adták át az őrizetbe vett egyéneket, akik ellen konkrét vádak alakultak ki, az illetékes bíróságoknak.

A tárgyalásokra többször rendelt ki az ÁvK úgynevezett „szakértőket".

[Az] ÁvK vezető a belügyminiszter megbízásából néhány alkalomból – mint

megfigyelő – részt vett a bíróságok tárgyalásain, ha azok közös honvédelmi- és belügyi érdekeket érintettek.

A belügyminiszter [az] ÁvK vezető útján többször igyekezett Szombathelyi vezérezredest befolyásolni, hogy a vkf. bírósága által hozott ítéleteket mérsékelje.

1948. szeptember hó 7-én. Fekete Iván

JEGYZET

1 Helyesen *TÜREI-OSVÁTH* István (?–?) dr., rendőr főtanácsos.

36. BOLGÁR TISZTEKRŐL JELENTÉS

[7. füzet, oldalszámozás nélkül]

1940 őszén a lehallgatott és megfejtett idegen diplomáciai rejtjeltáviratokból megállapítást nyert, hogy a budapesti bolgár katonai attasé, Terzieff [Terziev][1] vezérkari alezredes érintkezésben áll a göröggel. Utóbbi [a görög katonai attasé] tudniillik vezérkarának jelentést tett a magyar honvédségnél rendszeresített fegyverzetről, amit csupán Terzievnek mutattunk meg. A görög maga is hivatkozott táviratában bolgár kollégájára.

A magyar vezérkar főnöke kénytelen volt [a] feltűnés elkerülése nélkül a bulgároknál Terziev felváltását kérni.

Ez meg is történt. Utóda lett Bratanov[2] vezérkari ezredes, egyszerű, de szempontunkból megbízható ember. Ő intézte a két vezérkar között fennálló híranyagcserét, rendezte a bolgár hadsereg számára szállítandó magyar fegyver- és felszerelések ügyét; közbenjárt a magyar-bolgár viszonylatú egyéb szállításoknál (vasnyersanyag ellenében vasúti sínek).

1934–1938 között katonai attaséként működtem Prágában. A bolgár katonai attasé tisztségét Markow [Markov] Ivan[3] vezérkari ezredes látta el, aki egyben Belgrádban is akkreditálva volt. Vele szemben a cseh vezérkar bizalmasabban, közlékenyebben viselkedett. A cseh hadsereg szervezetéről, elhelyezéséről, fegyverzetéről, kiképzéséről, az épülő erődítésekről így Markov sok adatot megtudott. Ezeket fenntartás nélkül közölte velem.

A bolgár vezérkar 2. osztályának vezetője 1938/1940-ben Georgiev Vicso vezérkari ezredes volt. Már hivatalbeli elődömmel, dr. Andorka Rudolffal is összeköttetésben állott. Georgiev együttműködött még a német véderő-parancsnokság „Amt Abwehr Ausland" főnökével, Canaris tengernaggyal, is. 1939 őszén Berlinből, Canaristól jövet felkeresett Budapesten. Felajánlotta román és jugoszláv viszonylatban a híranyag-cserét. Kérte támogatásomat a Bulgáriába szállítandó magyar vasúti anyag sürgetése érdekében. Látogatását Szófiában 1940 februárjában adtam vissza.

1940-ben Georgiev utóda lett a bolgár vezérkar 2. osztály vezetésében Kosztov[4] vezérkari alezredes. 1940 őszén látogatott el első ízben Budapestre, mit én Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnök, kíséretében 1941/1942 telén viszonoztam. Ekkor megállapodás jött létre, hogy a két vezérkar között állandó rádióösszeköttetés létesül, Tito tábornagy partizánjai ellen közös hírszerző munkát folytatunk, rendszeresen román és jugoszláv vonatkozású híranyagot cserélünk, a kölcsönös tiszti vezényléseket ellenőrizzük, a Bulgáriának szállítandó magyar fegyverzet, felszerelés, lőszer és vasúti anyag továbbítását szorgalmazom.

Rádiókészüléket és távírászt Szófiába [a] 2. vkf. osztály vezényelt.

Kosztov szoros hírszerző együttműködést tartott Canaris tengernaggyal és a szófiai német „Abwehrstelle vezetőjével, Delius ezredessel" (?).

1944 őszén értesültem Hatz Ottó[5] vezérkari ezredes, volt szófiai magyar katonai attasétól, hogy Kosztov alezredes szeptemberben bulgár partizánok segítségével,

akikkel szintén összeköttetésben állott, Németország felé menekült. Kíséretében volt egy Tabakow [Tabakov] nevű bolgár nagykereskedő, aki a német hírszerzésnek a Szovjetunió ellen – főleg a Krím félszigeten – kiváló szolgálatokat teljesített.

Lehallgatott és megfejtett idegen rejtjeltáviratokból tudom, hogy Michov volt hadügyminiszter és Popow [Popov][6] vezérkari ezredes, a hadműveleti osztály vezetője, német szolgálatban állottak. Szorosan együttműködtek Jodl vezérezredessel, Bruckmann[7] vezérőrnagy szófiai német katonai és Weiszbäcker[8] alezredes légügyi attaséval.

Végül megemlítem, hogy Stojanoff [Sztojanov][9] vezérkari százados, aki a bolgár vezérkar 2. osztályában volt beosztva, a magyar hírszerzés szolgálatában működött. Összeköttetést tartott Hatz Ottó vezérkari alezredes és Szőke Endre[10] vezérkari őrnagy szófiai magyar katonai attasékkal.

Velük a bolgár hadsereg szervezetéről, hadirendjéről, elhelyezéséről, fegyverzetéről, felszereléséről és kiképzéséről sűrűn közölt – ajándék ellenében – adatokat.

Szófiában még a magyar hírszerzés szolgálatában állott Bendekovits Margit bártáncosnő is, aki Semsey Andor követségi titkárnak volt a barátnője.

Hadzsipetkov hadosztálytábornok, 1940-ben a bolgár vezérkar főnöke, nekem Szovjet-Oroszországról igen kedvezően nyilatkozott és kizártnak tartotta, hogy hazája az Uniónak valaha is hadat üzenjen.

1948. szeptember hó 8-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Helyesen *TERZIEV,* Sztefan Tacsev (Plovidiv, 1989. 01. 08. – ?), bolgár vezérkari tiszt, ezredes (1942. 10. 03.). 1932-ben elvégezte a Katonai Akadémiát, 1935-től a vezérkarban szolgált. 1936 és 1940 között katonai attasé Budapesten. 1941 és 1943 között a 4. gyalogezred, 1944-ben a bolgár 2. hadsereg törzskari főnöke, 1945-ben: a 2. gyalog-hadosztály parancsnoka. 1947-ben nyugállományba vonult.

2 Helyesen *BRATANOV,* Dimitar (Jablanica [Tetéven járás], 1899. 08. 04. – ?), bolgár vezérkari alezredes. 1932-től a 10. gyalogos ezredben szolgált, 1934-ben elvégezte a Katonai Akadémiát, 1936-tól vezérkari szolgálatban, alezredes (1940. 05. 06.), 1939-től a *Voenni izdanija* (Katonai kiadványok) főszerkesztője, 1940 őszétől budapesti katonai attasé. 1943-tól a Katonai Akadémia tanára, 1945-ben a bolgár 1. hadsereg vezérkarában szolgált, majd a bolgár 2. hadsereg vezérkarának főnöke lett, utóbb a 2. gyalogos hadosztály parancsnoka. 1947-ben a Katonai Akadémia tanszékvezetője.

3 Helyesen *MARKOV,* Ivan Hrisztov (Szevlievo, 1889. 11. 07. ? – ?), bolgár altábornagy (1940. 05. 06.). 1931-ben katonai attasé Belgrádban ezredesi rangban, 1934 és 1936 között katonai attasé Prágában. 1937. 05. 06-tól vezérőrnagy, 1941-től a bolgár 2. hadsereg parancsnoka. 1943-ban nyugállományba vonult.

4 Helyesen *KOSZTOV,* Alekszander Csukov (Veliko Tarnovo, 1892. 10. 03. – ?), bolgár vezérkari ezredes (1934. 07. 18). 1935-től a vezérkar műszaki osztályának szekcióvezetője, 1936-tól a vegyi hivatal főnöke. 1938-tól a fegyverzet felügyeletének irányítója. 1940-től a bolgár vezérkar 2. osztályának vezetője.

5 Ujszászy – ha állítása megfelel a valóságnak – 1944. októberi pere során, illetve az 1944. 10. 16-át követő bujkálása idején találkozhatott a honvédelmi miniszter szárnysegédjével, Hatz Ottóval, aki a nyilas hatalomátvétel idején épp szabadságon volt. Hatzot 1944. 11. 02-án kinevezték a VII. hadtest vezérkari főnökévé, majd 09-én átrepült a szovjet csapatokhoz, tehát Ujszászy csak október 11. és november 9. között találkozhatott vele.

6 POPOV (?–?), bolgár vezérkari ezredes – nincs adat.

7 BRUCKMANN, Hans (Ulm, 1881. 09. 07. – Baden-Baden, 1962. 11. 08.), német katonatiszt,

vezérőrnagy (1944. 04. 01.), szófiai katonai attasé-helyettes (1937. 09. 01. – 1937. 11. 01.), majd attasé (1937. 01. 01. – 1942. 12. 19.) (Szakály Sándor).

8 WEISZBÄCKER (?–?), német alezredes, szófiai légügyi attasé – nincs adat.

9 Helyesen *SZTOJANOV,* Ivan Jordanov (Pleven, 1906. 10. 01. – ?) bolgár katonatiszt, vezérkari őrnagy (1943. 09. 14.). Katonai térképészetet végzett, 1936-tól szolgált a vezérkarban. 1938/39-ben a francia Katonai Akadémián volt továbbképzésen. 1943-ban szekciófőnök a hadsereg törzskarában, a rohamtűzérségi osztály parancsnoka. 1944-ben nyugállományba vonult.

10 SZŐKE Endre (Besztercebánya, 1905. 08. 05. – Budapest, 1983. 11. 14.), hivatásos katonatiszt, vezérkari alezredes. 1940. 03. 01. és 1942. 10. 10. között a tüzérgyakorló és kiképző táborban teljesített szolgálatot. 1942. 10. 15-ével átvette a keleti fronton harcoló 6. könnyűhadosztály vezérkari főnöki beosztását. Visszatérése után, 1943. 06. 20-ával a Hadiakadémiára osztották be. 1943. 09. 01. – 1944. 02. 01. között a 2. vkf. (hírszerző és kémelhárító) osztály beosztott tisztje. Innen nevezték ki Szófiába katonai attasénak. 1944. 09. 24-én szovjet hadifogságba került. 1951. 10. 27-én a szovjet hatóságok 10 évi kényszermunkára ítélték. 1955. 11. 21-én térhetett haza. Ítéletét a Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága bűncselekmény hiányában 1969. 04. 16-án hatályon kívül helyezte.

37. AZ 1938 ŐSZI ÉS 1939 TAVASZI ESEMÉNYEK

[1(8). füzet, oldalszámozás nélkül]

1938 augusztusában Horthy, Hitler meghívására az egész Imrédy-kormánnyal[1] Németországban járt. Német részről cél volt Magyarország szoros járszalagra fűzése a Birodalomhoz. Állítólag, mint engemet 1943-ban egy budapesti látogatásánál Sztójay (Sztójákovics [sic!]) Döme berlini követünk tájékoztatott, ez alkalomból felmerült [egy] magyar-német politikai és katonai szerződés megkötésének gondolata. Magyar részről ennek főélharcosai Imrédy Béla miniszterelnök, nagylaki Rátz Jenő vezérezredes [gyalogsági tábornok], honvédelmi miniszter és Jány Gusztáv altábornagy, Horthy katonai irodájának akkori főnöke voltak.

Ellene foglaltak állást – részben a nagytőke befolyása alatt – gróf Bethlen István, Kánya Kálmán külügyminiszter és a Keresztes-Fischerek, Lajos, aki akkor a vezérkar főnökének tisztét töltötte be és Ferenc.

Kánya maga Berlinbe ez alkalomból Bledből[2] jött, ahol a magyar-jugoszláv közeledés létrehozásán fáradozott. „Már ez a körülmény is elidegenítőleg hatott a németekre" – közölte velem Sztójay.

Horthyt és kíséretét nagy ünnepségekkel fogadták, ekkor játszódott le Helgolandban a „Prinz Eugen" páncélos cirkáló[3] megkeresztelése is.

Katonapolitikai szerződés, Sztójay szerint nem jött létre, ellenben megegyezés történt aziránt, hogy a magyar külpolitika [a] III. Birodalméhoz idomul, elsősorban a közeljövőben „megoldásra" kerülő csehszlovák kérdésben.

1938 őszén következett be Csehszlovákia krízise a Szudéta-föld elcsatolása ügyében. Nyugat[i] szövetségesei cserbenhagyták, és közvetlen megegyezésre utasították rabló[4] szomszédjával, a III. Birodalommal. Majd létrejött a müncheni négyhatalmi találkozó,[5] amely [a] Szudéta-földet Németországnak engedte át.

Magyarország az időpontot alkalmasnak látta, hogy a Felvidék problémáját megoldja. Igényeinket Berlinben, Rómában bejelentettük, a csehszlovák határon katonai intézkedéseket tettünk. Mozgósítottuk és felvonultattuk az I. (Budapest), II. (Székesfehérvár), VII. (Miskolc) hadtesteket, a III. (Szombathely) hadtest részeit és a „Rongyos Gárdát". Utóbbi Kassa dél, Miskolc észak területén nyert alkalmazást. Berlin, mivel Szlovákiával külön tervei voltak elutasította az egész Tótföldre irányuló követeléseinket. Csupán határrendezést engedélyezett. Mussolininál igényeinkkel szemben [sic!] Szabó László vezérkari ezredes, római katonai attasé aktivitása folytán több megértést találtunk. A „tengely-hatalmak" a Szlovákiával való közvetlen megegyezést ajánlották. Tárgyalások indultak meg 1938 októberben Komáromban[6] a „Zsófia"-hajón, Magyarországot Kánya Kálmán külügyminiszter, Wettstein János prágai követünk, dr. Andorka Rudolf vezérkari ezredes és Szentpétery György vezérkari százados képviselték. Részt vett a tárgyalások során Kolozsváry-Borcsa Mihály[7] miniszterelnökségi sajtóosztály vezető is, aki igen csúfosan szerepelt, mert ritkán látták józan állapotban.

Ez időben játszódik le a magyar vezérkari főnöki válság is. Keresztes-Fischer Lajos altábornagy úgy látta, hogy nem tud együtt dolgozni a német beállítottságú Imrédy Bélával, nagylaki Rátz Jenő vezérezredes, honvédelmi miniszterrel, ezért félre állott, és visszatért a kormányzói katonai iroda vezetőjének „semleges" helyére.

Utóda Werth Henrik altábornagy lett. Werth és a vezérkar a felvidéki kérdés fegyveres megoldása mellett volt. Ezért az [1.] vkf. (hadműveleti) osztály részéről bizalmas utasítások mentek ki a csapatokhoz, a (Rongyosok-hoz) a határincidensek kiprovokálására. Következmény volt a Meskó,[8] Görgey Vince főhadnagyok által Balassagyarmat, Ipolyság, a „Rongyosoktól" Kassa dél, Miskolc észak vidékén csehszlovák területre való betörések.

Mivel a közvetlen tárgyalások döcögtek, és kevés sikerrel kecsegtettek, Werth komolyan kezdett a fegyveres konfliktus gondolatával foglalkozni. Ehhez szövetségeseket keresett és talált Olaszországban és a lengyel vezérkarban. Mussolini, Szabó László vezérkari ezredes, római katonai attasé közbenjárására kétszáz vadászgéppel való támogatást helyezett kilátásba, melyeket az észak-olasz repülőtereken helyeztek készenlétbe. Lengyel Béla vezérkari alezredes, varsói katonai attasénk azt jelentette, hogy a lengyel vezérkar a tescheni kérdés[9] megoldása céljából kész magyar-csehszlovák háború esetén a Vág-völgybe 2-4 hadtesttel előretörni.

E megoldás azonban nem állott a III. Birodalom érdekében, mely, mint már említettem Szlovákiával önös célokat követett.

Ezért parancsszóval rendezte a magyar-[cseh]szlovák határkérdést, 1938. november 2-án az úgynevezett „első bécsi döntésben".[10]

Erre következett Horthy büszke „fehérlovas" bevonulása november 6-án Komáromba, november 11-én Kassára.

Utóbbi egyéb epizódjaként megemlítem, hogy a kassai bevonulás előtt való estén Orendy Norbert csendőr őrnagy [százados] „rongyosokkal" mulatott a miskolci Korona szállóban, és vígan húzatta a cigánnyal az „egy cili, két cili" szövegű elmés dalt. Mivel Orendy akkor [a] 2. vkf. osztályban teljesített szolgálatot, Werth vezérkari főnök[nél] nyugdíjazásra hoztam javaslatba [sic!], ami Keresztes-Fischer Lajos támogatásával sikerrel is járt.[11]

Az események lefolyásával egyet nem értő „nyilas" vezérkar támadta a kormányt, sőt Werth személyét is. Kritizáló hangú röpcédulák jelentek meg, melyeket Németh Ferenc vezérkari százados szerkesztésében maga az 1. vkf. osztály (vezető László Dezső vezérkari ezredes) adott ki. E körülményt [a] 2. vkf. kémelhárító alosztályban beosztott Szentpétery György[12] vezérkari százados derítette fel, aki ezen szereplésétől kezdve a fiatal vezérkarnál „zsidó-bérencnek" számított. Werth és László a röpcédulák ügyét elkenték.

A határ menti helyzet Csehszlovákiával és Kárpátaljával továbbra is feszült maradt. Számtalan összetűzés fordult elő. Így 1939. január 6-án Ungváron, majd Munkács közelében.[13] Magyar részről a tettesek mindig „rongyosok" voltak, akiket kormányunk a kivizsgálásoknál határszéli, eltévedt „térképezőknek" jelölt meg.

Az önálló Kárpátaljára magyarok, szlovákok, lengyelek, románok és németek aspiráltak. Belső területein tervszerű bomlasztás folyt, melyben a németek – Hoffmann[14] ungvári konzuluk révén a „SZICS" ukrán gárda[15] szervezésével végeztek. Nem maradtak azonban el mögöttük a beszivárgott rongyosok sem. Németország már akkor gondolt Kárpát-Ukrajna [sic!] megszerzésével a későbbi lengyel- és Szovjetunió-ellenes hadjáratra.

Végül is Kárpátalján kaotikus viszonyok fejlődtek ki, melyeken az ottani Volosin-kormány[16] úrrá lenni nem tudott.

1939 március közepén, amint lehallgattuk, Ribbentrop személyesen közölte távbeszélőn Erdmannsdorf[17] budapesti német követtel: „Menjen el azonnal a magyar miniszterelnökhöz, szólítsa fel, hogy a honvédség 24 órán belöl kezdje meg bevonulását rendfenntartás céljából Kárpátaljára, egyébként a németekkel megerősített szlovák csapatok szállják azt meg."

Kárpát-Ukrajna határán akkor magyar részről 1-1 gyalog-lovas hadosztály [helyesen dandár] és a „Rongyos gárda" állott rendelkezésre. Utóbbi egy ezredben volt összefoglalva, melynek parancsnoksága Feketeardón székelt. Az ezredet Homlok Sándor vezérkari ezredes, az 5. vkf. osztály vezetője parancsnokolta.

A kárpát-ukrán kormány ezzel szemben a Prchala Leó [sic!][18] hadseregtábornok vezetése alatt álló 12. és 24. hadosztályokkal rendelkezett. Így Ungvár, Perecsény, Szolyva környékén súlyos harcok fejlődtek ki. A Béldy Alajos vezérőrnagy [ekkor ezredes] parancsnoksága alatt működő magyar lovas erők [az 1. lovasdandárról van szó] megkerülő mozdulattal elérték a Vereckei-hágót. Ott a lengyelekkel nagy „testvéri" ünnepségeket rendeztek. A kárpát-ukrán csapatokat az Eperjesről felszállt szlovák repülő erők is támogatták, sőt szlovák alakulatok nyomultak kelet felé, melyek beavatkozását a németek azonban parancsszóval letiltatták.

A lengyelek kétszínűen viselkedtek, míg Vereckén örültek „Béldy huszárjainak" addig szívesen juttatták volna Kárpátalja déli részét román szövetségeseiknek. A varsói magyar katonai attasé, Lengyel Béla vezérkari alezredes jelentése szerint tervbe vették egy Worochtán állomásozó lengyel zászlóalj bevetését Kőrösmező, Huszt irányában. E területet Románia kapta volna meg, hogy lengyel szövetségesével az összefüggő határvidéket kiszélesítse.[19]

Ezt megelőzendő az esztergomi 3. kerékpáros zászlóalj kapott utasítást, hogy Körösmezőre gyorsan nyomuljon előre. A zászlóalj Ungár Károly ezredes [ekkor alezredes] vezetése alatt 24 órában, részben harcolva, 142 kilométert tett meg és birtokba vette Kőrösmezőt.

E ténnyel Kárpátalja magyar megszállása lényegében befejezést nyert. A magyar csapatok, „rongyosok", csendőrök részéről számtalan visszaélés, gyilkosság, rablás fordult elő. Ungvár, Perecsény, Szolyva környékén a „SZICS" gárdistákra vadászó „Béldy huszárok" ugyanott és Munkácson Héjjas, Kovács vezetése alatt a „SZICS" gárdisták üldözésének ürügyével kegyetlenkedtek a ruszinokkal, ukránokkal, zsidókkal.

Amint velem 1942-ben Kudar Lajos csendőr alezredes közölte, Beregrákos környékén Zöldi Márton csendőr százados tartott embervadászatot. A közelben fekvő kolostort kirabolta, több papot, ukránt, ruszint és zsidót saját kezűleg ütött agyon. A megkínzottakkal megásatta saját sírjukat.[20]

Ezt követte a nemzetiségek teljes elnyomása. Azok vezetői legnagyobb részt – Fenczik, Bródy[21] – a magyar kormány szolgálatába szegődtek. Pataky Tibor miniszterelnökségi kisebbségi államtitkár pénzelte őket.

A magyar kormány népnyúzó politikát folytatott Kárpátalján. Támogatta a nagybirtokot (például gróf Schönbornt),[22] kizsákmányolta a zsellért. Államtisztviselők, vasutasok, postások, bányamunkások, fakitermelők, erdészek terén lényeges betelepítéseket eszközölt.[23]

Az önálló nemzeti kárpát-ukrajnai gondolat fenntartói voltak: a Prága egyik kolostorába menekült Volosin Ágoston, aki rendszeres összeköttetést tartott Stojka

...emi Kö...

Sándor[24] ungvári püspökkel; dr. Brascsajkó Gyula huszti ügyvéd, minisztertársával, Marina kanonokkal és egy Volsin nevű plébánossal.

Prágában a németek hallgatólagos hozzájárulásával, ukrán politikai röpiratok készültek, melyeket főleg vasutasok csempésztek be és görögkeleti papok terjesztettek.

A német „Abwehr" támogatásával hasonló értelemben működtek a huszti Klempus testvérek,[25] akik Kievben is összeköttetéssel bírtak és Szovjetunió ellenes kémkedést végeztek.

Szervezkedéseket fanatikusan üldözték Meskó Arisztid rendőrfőtanácsos, az ungvári határrendőrség kapitányságának elöljárója és Osváth István ezredes, az ungvári hírszerző-, kémelhárító osztály vezetője.

1942 nyarán több mint száz szervezkedés miatt őrizetbe vett ukrán állott Munkácson a vezérkar főnökének bírósága előtt. Súlyos börtönbüntetések hangzottak el, melyeket azonban Szombathelyi vezérezredes, a vezérkar főnöke német közbelépésre ugyanazon év december 6-án, Miklós napján[26] legnagyobbrészt amnesztiaszerűen feloldott.

Ugyancsak 1942 nyarán hozott a vezérkar főnökének különbírósága súlyos ítéleteket Ungváron [a] kémkedéssel vádolt ruszinok ügyében. A nyomozást nagy erőszakossággal és fanatizmussal, saját kezdeményezésére Osváth István ezredes, az ungvári hírszerző és kémelhárító osztály vezetője hajtotta végre. Az őrizetbe vettek állítólag a határerődítések építése alatt az abban munkálkodó szovjet tiszteket rejtegették, műtárgyak robbantására tettek előkészületeket, és kiképzés céljából többször mentek át a Szovjetunió területére. Vezetőjük – emlékezetem szerint – egy Bandustyák Demeter nevű egyén volt.

1948. szeptember hó 8-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Imrédy Béla vezetésével 1938. 05. 14. – 1939. 02. 15. között hivatalban lévő kormány. Az Imrédy-kormány összetételéhez lásd **Bölöny József – Hubai László:** *Magyarország kormányai 1848–2004,* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004). Az *egész* kormány Ujszászy állításával ellentétben – természetesen – nem járt 1938 augusztusában Németországban.

2 Kánya Kálmán külügyminiszter 1938. 08. 20-29. között Bledben (ma Szlovénia) részt vett a kisantant és Magyarország közötti tanácskozásokon. A konferencia végén Magyarország, Jugoszlávia, Csehszlovákia és Románia képviselői aláírták az úgynevezett bledi egyezményt, amely kimondta Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát, illetve a kisantant államok kötelezettséget vállaltak a területükön élő magyar kisebbségek helyzetének javítására. Magyarország egyébként Ausztria példájára (az osztrákok 1936. 04. 03-án felmondták a Saint Germain-i békeszerződést) már az 1938. 03. 05-én bejelentett győri programmal egyoldalúan felmondta a trianoni béke egyes katonai korlátozásait. Lásd ehhez bővebben: **Pritz Pál:** *Magyar diplomácia a két világháború között,* (Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1995).

3 Helyesen *„Hipper"* osztályú nehézcirkáló. A hajót a washingtoni flottaegyezmény előírásai szerint, hivatalosan 10000 tonnás cirkálónak kezdték építeni, de vízkiszorítása, méretei jócskán meghaladták a megengedett értékeket. Az úgynevezett német „zsebcirkálók" utolsó generációjába tartozott. Gerincét 1936. 04. 23-án fektették le, majd 1938. 08. 22-én vízre bocsátották. Magyar vonatkozása, hogy a hajó névadója Horthy Miklós felesége, Purgly Magdolna volt. A Prinz Eugen 1940. 08. 01-jére készült el. Ezután kisebb partközeli akciókban vett részt az Északi-tengeren, amelynek során egy ízben aknára futott. A javításokat követően, 1941. 05. 18-án a *Bismarck* csatahajóval kifutott, hogy brit konvojokra vadásszon az atlanti térségben. Május 24-én Izland partjaitól északra összecsaptak a *Hood* és *Prince of Wales* csatahajók alkotta brit flottakötelékkel, melynek során a *Hood*ot elsüllyesztették. (A végzetes találatot a *Prinz Eugen* korát meg-

haladó, FuMo23 *„Seetakt"* típusú tűzvezető rendszere segítségével a *Bismarck* lövegeivel adták le.) Ezután a *Prinz Eugen* levált a sérült *Bismarck*ról és visszatért támaszpontjára. A *Bismarck*ot május 27-én elsüllyesztették. A *Prinz Eugen* – mint ahogyan a német *Kriegsmarine* felszíni flottája általában – ezt követően nem jutott jelentősebb szerephez. Túlélte a háborút, s zsákmányként a szövetséges hatalmak kezébe került. Később atombomba tesztelésához használták fel.

4 Ez a jelző egyike azoknak, amely valószínűleg nem Ujszászytól származik.

5 1938. 09. 29-30-án München adott helyet annak a nemzetközi konferenciának, amelyen Nagy-Britannia és Franciaország, illetve Német- és Olaszország a csehszlovák kérdésről értekeztek. Az 1938. 03. 13-i Anschluß után Hitler következő külpolitikai problémája a szudétanémetek kérdése volt, akik Konrad Heinlein (Maffersdorf bei Reichenberg/Csehország, 1898. 05. 06. – Plzen, 1945. 05. 10.) vezetésével autonómiát és saját kormányt követeltek. Május 30-án Hitler jóváhagyta a Csehszlovákia megszállására vonatkozó „Zöld Tervet" *(Fall Grün)*. A nyugati hatalmak, Nagy-Britannia és Franciaország, ugyanakkor – a megbéléltetési politika jegyében – meg akarták akadályozni egy újabb háború kitörését, de emellett garantálták Csehszlovákia területi épségét is. Arthur Neville Chamberlain (Birmingham, 1869. 03. 18. – Highfield Park/Heckfield [Anglia], 1940. 11. 09.) brit miniszterelnök közvetítőként kívánt fellépni a németek és a csehszlovákok között. Szeptember 15-én Berchtesgadenben, majd 22-23-án Bad Godesbergben találkozott Hitlerrel, ahol világossá vált, hogy az egyetlen, békés megoldást a német államfő számára a Szudétavidék Németországhoz való csatolása jelentené. Chamberlain ezért egy nemzetközi konferencia összehívását javasolta. Közben a csehszlovákok mozgósítottak. Magyarországot a németek nem tudták bevonni a konfliktusba, Imrédy miniszterelnök elutasította az ez irányú kéréseket, de már szeptember 16-án elrendelte a honvédség részleges mozgósítását. Szeptember 30-án Neville Chamberlain brit, Eduard Daladier (Carpentras, 1884. 06. 18. – Párizs, 1970. 10. 10.) francia, Benito Mussolini olasz miniszterelnök és Adolf Hitler német államfő aláírta a müncheni egyezményt, amely szerint a német hadsereg október 20-ig bevonulhatott a Csehszlovákia területének 1/5-ét, lakosságának 1/10-ét kitevő, immár Németországhoz tartozó Szudéta területekre. Ezt követően Lengyelország október 2-án katonai erővel, Magyarország november 2-án (első bécsi döntés) tárgyalásos úton érvényesítette Csehszlovákiával szemben támasztott területi követeléseit. Eduard Beneš október 5-én lemondott, s Angliába emigrált. Az új cseh kormányfő Emil Hácha (Trhové Sviny, 1872. 07. 12. – Prága, 1945. 06. 27.) lett.

6 A müncheni szerződést követően 1938. 10. 9-13-án közvetlen tárgyalásra került sor a magyar és a csehszlovák fél között. Mivel a tárgyalások Ipolyság és Sátoraljaújhely szlovákiai felének október 11-i Magyarország javára történő átengedése ellenére is eredménytelenek maradtak, Magyarország október 20-án felkérte a müncheni szerződés aláíróit nemzetközi döntőbíráskodásra, amihez október 26-án Csehszlovákia is hozzájárult.

7 Helyesen *KOLOSVÁRY*-BORCSA Mihály (Kolozsvár, 1896. 06. 27. – Budapest, 1946. 12. 06.) vitéz, dr., újságíró, szerkesztő, tartalékos tüzér főhadnagy. A háború után a román megszállás elől szülővárosából Budapestre menekült. 1921 júliusaig a Nemzeti Hadsereg sajtóreferense. 1935-ben Gömbös a miniszterelnökség sajtóosztályának osztálytanácsosává nevezte ki. 1937 májusától 1938 szeptemberéig, majd 1939 februárjától 1944-ig a kormány félhivatalos lapjának, a *Függetlenség*nek főszerkesztője. 1938. 09. 12-én az Imrédy-kormány alatt miniszteri tanácsossá, s a miniszterelnökségi sajtóosztály vezetőjévé nevezték ki. Egyik kezdeményezője a Magyar Élet Mozgalomnak, 1939 januárjában – időközi választásokon – a MÉP programjával parlamenti képviselővé választották. 1939 júniusától az általa is szervezett Országos Magyar Sajtókamara első elnöke. 1943-ban jelent meg hírhedt műve, *A zsidókérdés magyarországi irodalma. A zsidóság szerepe a magyar szellemi életben. A zsidó származású írók névsorával* című könyve. A Sztójay-kormány alatt a sajtó, a rádió, a könyvkiadás és a külföldi hírszolgálat kormánybiztosa, hivatalban maradt a Szálasi-puccs után is. Ő kezdeményezte és irányította – goebbelsi mintára – a „nemkívánatos" könyvek forgalomból kivonását és megsemmisítését. 1945-ben Németországba szökött. Az amerikaiak kiadták Magyarországnak. A Népbíróság 1946 márciusában háborús bűnösként először életfogytig tartó kényszermunkára, majd halálra ítélte, kivégezték.

8 Valószínűleg MESKÓ Zoltán (Puj, 1900. 12. 30. – ?), hivatásos katonatiszt, őrnagy. 1918. 02. 06-tól szolgált a közös hadseregben, 08. 01-jétől hivatásos viszonyban. Az első világháború után, 1918. 11. 11. – 1919. 08. 09. között hivatásos (tényleges) szolgálatát megszakította. 1928. 09. 01-jével nevezik ki tisztté, egyúttal a legénységi állományból elbocsátják és az 5. gyalogezredtől áthelyezik a vámőrség állományába. 1929. 06. 15-től – különböző beosztásokban – az 1. kerékpáros zászlóaljnál teljesített szolgálatot. 1938. 08. 01-jével a 2. vkf. osztályra, majd 1942. 07. 15-től a HM 8/e osztályára osztották be.

9 A katowicei vajdasághoz tartozó várost és környékét – mintegy 23 000 lakossal – az első világháborút lezáró békeszerződés megosztotta Lengyelország és Csehszlovákia között, mintegy kétharmad-egyharmad arányban, és ez az 1920/30-as években állandóan visszatérő problémát jelentett a két ország kapcsolatában. A Csehszlovák Köztársasággal szemben Németországon és Magyarországon kívül így Lengyelország is területi igényekkel lépett fel. Az 1938. 09. 30-án aláírt müncheni egyezmény úgy rendelkezett, hogy a német hadsereg október 20-ig bevonulhat a Németországhoz csatolandó Szudéta-vidékre, míg az egyezmény függeléke szerint a magyar és lengyel területi igényeket kétoldalú tárgyalások útján kell rendezni, de ha három hónapon belül nem sikerül megegyezésre jutni, a területi kérdések újra a konferencia négy résztvevője elé kerülnek. Ez a határozat az érdekelt felek között bizonyos érdekazonosságot teremtett. Lengyelország azonban tárgyalás helyett október 2-án erővel birtokba vette Tesín (Cieszyn, Teschen) vidékét, október 8-án pedig további területeket: az Olsa vidékét Bohumin városával, Skalite térségét a Jablonkai-hágóban, valamint két kisebb részt Árvában és a Szepességben; összesen 800 km²-t 171 600 lakossal, akik közül 70 000 lengyel, 10 000 pedig német volt.

10 A Felvidék déli sávját Magyarországhoz csatoló nemzetközi döntőbírósági határozat. Mivel a Felvidék kérdésében a (müncheni egyezmény függeléke által előírt) magyar-csehszlovák tárgyalások (Komárom) nem vezettek eredményre, ezért Magyarország 1938. 10. 20-án nemzetközi döntőbíráskodást kért. Ehhez 20-án a csehszlovák kormány is hozzájárult, de 27-én Nagy-Britannia és Franciaország lemondott részvételi jogosultságáról. Így a müncheni négyek közül csak Németország és Olaszország képviseltette magát az október 29-én, a bécsi Belvedere palotában kezdődő tárgyalásokon. A döntést 1938. 11. 02-án hirdették ki, amelynek értelmében Magyarországhoz csatolták a Felvidék 11 927 km²-es déli sávját, mintegy 1 058 000 főnyi, túlnyomórészt (86,5%-ban) magyar lakosságával. A pótlólagos határkiigazításokkal és az 1939. 03. 31-i szlovák-magyar egyezménnyel az átadott terület 12 012 négyzetkilométeresre nőtt. Az első bécsi döntés néven ismertté vált nemzetközi egyezményt a magyar országgyűlés az 1938. évi XXXIV. tc.-kel cikkelyezte be.

11 Ujszászy téved. Orendy Norbert századost nem helyezték nyugállományba, még ha azt 2. vkf. osztályvezető-helyettesként kezdeményezte is. A 2. vkf. osztályon szolgáló Orendyt 1938. 11. 15-én visszarendelték Budapestre, ahol 25 napi szobafogsággal büntették meg, amiért a bevonulás során, ittas állapotban az épp fegyházbüntetését töltő Szálasi Ferenc nézeteit hirdette. Ezzel egyidejűleg visszahelyezték a csendőrséghez, ahol jelentéktelen beosztásokat kapott a közlekedési szárnynál, majd 1939 novemberében az ungvári szárnyhoz osztották be. Politikai elvhűségét a nyilasok 1944. 10. 16. után azzal honorálták, hogy (1944. 11. 01-jétől ezredesi rendfokozatban) kinevezték az újonnan létesített állambiztonsági szerv, a Nemzeti Számonkérés Szervezet parancsnokává.

12 SZENTPÉTERY György (? 1901. 12. 31. – Budapest, 1978. ?), hivatásos katonatiszt, nyugállományú vezérkari százados, 1945 után ezredes. 1924. 08. 20-tól szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél. 1927–1928-ban az 1. gyalogezred tisztje. Később a HM VI-2. osztályra került, ahol 1939–1940-ben jelentős szerepe volt az úgynevezett üzemi titkári (kihelyezett tiszti) hálózat létrehozásában. 1939. 11. 01. – 1940. 11. 01. között a 2. vkf. osztály kémelhárító alosztályának (DEF) vezetője volt. 1941. 11. 01-jével (Ujszászy szerint zsidó származású felesége miatt) saját kérelmére, századosi rendfokozattal nyugállományba helyezték. A szolnoki, majd az újverbászi cukorgyár igazgatójaként dolgozott. A háború után az új honvédség tisztje lett (KatPol) – az alezredesi rendfokozatot átugorva – 1945. 12. 01-jével nyugállományú ezredessé nevezték ki. 1948. 01. 07-étől – szolgálaton kívüli viszonyban – a HM miniszteri osztályfőnöke volt. 1950. 05. 02. – 1953 szeptember között internálták. A forradalom alatt Nyugatra távozott.

13 1939. 01. 06-án Munkács térségében két századra tehető csehszlovák katona, csendőrökkel és pénzügyőrökkel megerősítve, páncélgépkocsik támogatása mellett magyar területre hatolt be és birtokba vette Oroszvéget. A munkácsi helyőrség a környéken elszállásolt „rongyosokkal" karöltve még a délelőtt folyamán visszaverte a támadást, de a csatározások nagyságához mérten magas volt a magyar veszteség, amelyet magyar katonai körök szóvá tettek Homlok Sándornak és Stefán Valérnak. Az akcióval a csehszlovákok valószínűleg a magyar szabadcsapatok műveletei miatt kívántak revánsot venni, de a szándékos támadás vádját visszautasították. A helyszíni szemle során mégis hajlandóak voltak bocsánatot kérni és kártalanítást fizetni.

14 HOFFMANN, X. (?–?), ungvári német konzul, talán azonos HOFFMANN, Güntherrel, aki 1944-ben a budapesti német követség tanácsosa, a követség összekötője volt a magyar Miniszterelnökséggel és a Belügyminisztériummal.

15 Ukrán nacionalista, irreguláris katonai szervezet. Eredetileg az Ukrán Nemzeti Egységpárt fél-

katonai jellegű, német mintára (SA, SS) és német segítséggel felállított mintegy 2000 fős párthadseregе volt, amelyet Avgustin Volosin kárpátaljai kormányfő (1939. 10. 26. – 1939. 03. 20.) 1939 januárjában állított fel. 1939 első negyedévében a gárda fekete ruhásai számtalan rajtaütéssel, kíméletlen erőszakkal terrorizálták a kárpátaljai magyarokat és cseheket, valamint az ott élő zsidóságot. 1939 márciusában a gárda képtelen volt számottevő ellenállást kifejteni a Kárpátalját megszálló honvédséggel szemben. Csapatait szétszórták, s a hegyekbe húzódtak vissza, ahonnét még hónapokig folytatták a honvédség és a nem ukrán lakosság elleni gerillaháborút. A párthadseregből így partizánhadsereg lett. Tagjait mind a magyar, mind a német, mind pedig a szovjet hatóságok üldözték.

16 A Kárpátalját 1939. január-március között kormányzó ukrán nemzeti kabinet. A müncheni egyezmény (1938. 09. 30.) után Csehszlovákia kárpátaljai területei Csehszlovák-Ruténföld néven autonómiához jutottak. Ennek értelmében Andrij Bródy (Bródy András) szövetségi miniszterelnök vezetésével, 1938. 10. 11-én autonóm kormány alakult. Bródy 10. 25-én bejelentette, hogy népszavazást kezdeményez Csehszlovák-Ruténföld (Kárpátalja) hovatartozásáról. Másnap Prága leváltotta Bródyt, s magyarbarát politikája miatt a prágai kormány letartóztatta. Helyébe az ukrán származású Avgustin Volosint, a Bródy-kormány népjóléti államtitkárát nevezték ki kárpátaljai kormányfőnek. Volosin a németek támogatását élvezte, s nyíltan szembehelyezkedett a magyar visszacsatolási igényekkel. Megalapította az Ukrán Nemzeti Egységpártot, majd azon belül létrehozta a Szics Gárdát. 1939. 01. 21-én Volosin minden más politikai szervezet működését betiltotta, majd 1939. 03. 14-én Huszton kikiáltotta a Kárpát-Ukrajnai Köztársaságot, és sietve német segítségért folyamodott. A németek nem reagáltak, és a honvédség csapatai szinte zavartalanul szállták meg Kárpátalját. Volosint, aki a Szics Gárda maradékával Romániába, később Jugoszláviába menekült, a háború után a szovjet hatóságok bebörtönözték.

17 Helyesen *ERDMANNSDORFF,* Otto von (Drezda, 1888. 10. 22. – Starnberg, 1978. 12. 30.), német diplomata. 1934-től a német Külügyminisztérium politikai osztályán az Európán kívüli országok csoportjának tisztviselője, majd 1936-tól ezen osztály vezetője. 1937. 05. 10. – 1941. 07. 23. között Németország budapesti követe. Visszahívása után a német Külügyminisztérium politikai osztályának helyettes vezetője.

18 PRCHALA, Lev (Slezká Ostrava, 1892. 03. 23. – Feldbach/Ausztria, 1963. 06. 11.), csehszlovák hadseregtábornok, miniszter. Bécsben jogot tanult, majd tanulmányait félbehagyva önkéntesként belépett az osztrák-magyar hadseregbe. 1913-ban altiszti iskolát végzett, 1916-ban orosz fogságba esett. Az Oroszországban szerveződött Cseh Légió 3. lövész hadosztályának parancsnokaként (ezredesi rangban) 1920-ban Vlagyivosztokon keresztül repatriált. Franciaországi katonai főiskolai tanulmányok után különböző posztokat töltött be, 1933-tól a kassai régió (Kelet-Szlovákia és Kárpátalja) katonai parancsnoka. A müncheni egyezmény után a kárpátaljai autonóm kormány bel- és pénzügyminisztere. Mint a kapituláció ellenzője, 1939 márciusában emigrált. Lengyelországban, majd a háború kitörésétől Franciaországban illetve Angliában élt, a cseh ellenállás szervezője. Beneš politikai irányvonalának ellenzőjeként Prchala, akinek felesége Kerenszkij lánya volt, a háború után nem tért vissza Csehszlovákiába. 1950-ben kezdeményezője volt szudétanémet-cseh federatív bizottság létesítésének.

19 Érdekes módon egyidejűleg II. Károly román király naplójában [**Carol II-lea:** *Intre datorie şi pasiune. Inseminări zilnice,* Vol. I. (1904–1939), {Bucureşti: Editura Curtea veche, 2003}, 303 és skk.] a lengyelek román szemmel csalárd viselkedését panaszolja. Románia – az eredetileg lengyel részről indult biztatásra – a Huszt-Berezna-Bisztra, azaz a Nagyág folyótól keletre eső területet igényelte, arra való hivatkozással, hogy ott románlakta falvak vannak, valamint a Lengyelország és Románia közötti jobb összeköttetés érdekében a kőrösmezei vasútvonalat.

20 Kudar (Ujszászy) állítása más forrásból nem igazolható. Zöldi 1942. 04. 01-jéig főhadnagyi rangban szolgált.

21 BRÓDY András (Andrij) (Kövesd, 1895. ? – Ungvár, 1946. 11. ?) dr., ügyvéd, lapszerkesztő, ruszin politikus. A kárpátaljai ruszin Autonóm Földműves Szövetség egyik alapítója, 1924-től politikai főtitkára, 1933-tól elnöke és képviselője a prágai parlamentben. Pártja a magyar kormánytól rendszeres anyagi támogatást kapott Kárpátalja autonómiájáért folytatott tevékenységéhez. München után a megalakuló kárpát-ukrán autonóm kormány miniszterelnöke (1938. 10. 11. – 10. 26.). Népszavazási kísérlete és magyarbarát politikája miatt a prágai kormány letartóztatta és 1939. 02. 15-ig a pakráci börtönbe záratta. A ruszin–magyar együttműködés híve, 1939. 06. 28-tól a magyar parlament „behívott" tagja. 1939 augusztusában megalapította a Ruszin Nemzeti Szövetséget, melynek célja a ruszin népnek „egy egészséges népi egységbe" való tömörítése, majd 1944. 06. 13-án ugyanezen célból a Kárpátaljai Ruszinok Autonóm Népi Egység Pártját. 1946. 05. 26-án a Kárpátontúli Területi Népbíróság „Horthy-fasiszta bérenc, vatikáni ügynök, amerikai kém"-ként halálra ítélte, 1946 novemberében kivégezték.

22 SCHÖNBORN-BUOCHHEIM György, Ervin Károly (Bagliaco am Gardasee, 1906. 03. 05. – Schönbrunn, 1989. 01. 27)] gróf, kárpátaljai nagybirtokos, az 1930-as évektől a munkácsi sörgyár tulajdonosa, a bécsi Rax-Bahn A. G. alelnöke, a nagymihályi Kelet-Szlovákiai Sör- és Élesztőgyár elnöke.

23 Nehezen hihető, hogy ez a megfogalmazás Ujszászytól származik.

24 Helyesen *SZTOJKA* (Alexander) Sándor (Karácsfalva, 1890. ? – Ungvár, 1943. ?) munkácsi görög katolikus megyéspüspök. Ungváron és Budapesten tanult teológiát, a munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye levéltárosa, majd 1918-tól Papp Antal püspök titkára. 1932-től az egyházmegye titkára. 1939-től a magyar parlament felsőházának tagja. Küzdött a ruszin autonómiáért. Széles körű karitatív tevékenységet folytatott, a kárpátaljai festők mecénása.

25 KLEMPUS testvérek, huszti malomtulajdonosok.

26 A kormányzó névnapja ismételten amnesztiával volt egybekötve.

38. A KEOK SZERVEZETE ÉS MŰKÖDÉSE

[1(8). füzet, oldalszámozás nélkül]

A „KEOK"[1] a belügyminisztérium VII. Res. (közbiztonsági) osztály vezető[je] útján volt a belügyminiszternek alárendelve, feladatát képezte a Magyarországba [beutazó] vagy onnan kiutazó idegenek nyilvántartása és a hazánkban lakó idegen állampolgárok ellenőrzése.

A „KEOK"-ot 1939/1941-ben dr. Pásztóy (Pontor) Ámon, 1943/1944-ben dr. Siménfalvy Sándor[2] minisztériumi osztálytanácsosok vezették. [A] 2. vkf. osztály a KEOK-hoz kémelhárító idegenellenőrzés céljából Korompay (Koprha) László[3] alezredest és Erőssy Károly[4] tartalékos főhadnagyot vezényelte.

A „KEOK" szorosan együttműködött az államrendőrség útlevél-, a külügyminisztérium konzuli (beutazások, vízumok) a vezérkar 2., a Pénzügyminisztérium XIX. (határszéli ellenőrzés) osztályaival. Utóbbit Benda Antal[5] vezérkarhoz beosztott ezredes vezette.[6]

Az Államrendőrség útlevél osztálya, minden passzus kiállítása előtt leprioráltatta a kérelmezőt a rendőrség bűnügyi, [a] 2. vkf. osztály kémelhárító alosztályánál, a „KEOK"-nál. Ezért küldötte meg [a] 2. vkf. „DEF" alosztálya a „KEOK"-nak a kémek és kémgyanúsak névjegyzékét és a hozzá kiadott pótlásokat.

Egyes államokból a Magyarországba beutazni akarók neveit külképviseleteinek közölték a „KEOK"-kal, és csak annak előzetes engedélyével adhattak az illetőknek vízumot.

A „KEOK" érintkezésben állott még az államrendőrség bejelentő hivatalával, ahol is az országban lakó vagy hazánkba érkező idegen állampolgárokat ellenőrizte.

Magyarországban tartózkodó minden idegen állampolgár köteles volt időnként Budapesten a „KEOK"-nál, vidéken az I. fokú rendőrhatóságoknál jelentkezni.

A „KEOK" gyanús idegen kilétének, céljának megállapítására felderítést vezetett be. Ezen feladatra néhány nyomozóval rendelkezett, illetve szükség esetén az államrendőrségtől, vagy a 2. vkf. osztálytól igényelt.

[A] „KEOK" hosszabbította meg, vagy vonta el időnként, illetve esetenként [az] idegen állampolgárok magyarországi tartózkodásának engedélyeit.

A „KEOK" kémgyanú esetén azonnal értesítette a 2. vkf. „DEF" alosztályát.

[A] „KEOK" a Magyarországon tartózkodó idegenekről állandó és folytatólagos nyilvántartást vezetett.

Külföldi államokkal való személyforgalom kérdéseiben [a] külügyminisztérium mindig kikérte a „KEOK" véleményét. Ugyancsak bevonta a „KEOK" képviselőit a kapcsolatos nemzetközi tárgyalásokba is.

1948. szeptember hó 9-én.

Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Helyesen KEOKH (Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság). Az intézmény a külföldiek Magyarországon tartózkodása – lakhatása és kiutasítása – ügyében a belügyminiszter jogkörét gyakorolta. Az 1903. évi V. tc. rendelkezett a külföldiek Magyarországon való tartózkodásának feltételeiről. Az e törvény módosításáról szóló 200.000/1925. évi BM rendelet értelmében 1925. 06. 01-jével felállították a Külföldieket Ellenőrző Hivatalt (KEH). A KEH nem volt országos hatáskörű intézmény, s felügyeleti jogkörét a budapesti rendőrfőkapitány gyakorolta. Az 1930. évi XXVIII. tc. rendelte el egy országos, központi szervezet felállítását Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság (KEOKH) néven, amely lényegében a KEH jogutódja volt, de immár országos hatáskörrel ruházták fel, s a hatóság felügyeletét közvetlenül a belügyminiszter látta el. A KEOKH 1931. 02. 01-jével kezdte meg működését. Később számos vidéki hivatalt hoztak létre, ezek 1941-ben a következők voltak: esztergomi, kassai, máramarosszigeti, kolozsvári, csíkszeredai, újvidéki és nagyváradi kirendeltség. 1944 októberében a KEOKH-t megszüntették, addig a Belügyminisztérium VII. (közbiztonsági [és igazgatásrendészeti]) osztályának d.) alosztályaként működött. Siménfalvy után utolsó parancsnoka dr. Sándor Jenő minisztériumi osztálytanácsos volt.

2 SIMÉNFALVY Sándor (Nagyatarna, 1891. 11. 23. – ?) dr., miniszteri tanácsos. 1939 márciusától 1941 júliusától a KEOKH helyettes vezetője, júliustól vezetője. 1946 októberében a Népbíróság hathavi, 1947-ben a Népbíróságok Országos Tanácsa (NOT) 5 év börtönbüntetésre ítélte.

3 KOROMPAY (1925-ig Korpha, 1926-ig Koporna) László (Ocskó, 1888. 06. 14. – ?) vitéz, hivatásos katonatiszt, alezredes. 1909. 08. 18-tól szolgált a közös hadseregben. Az első világháború után a HM VI-2. osztályra került, ahol a Központi Offenzív Alosztályon (KOFFA) szolgált csehszlovák, majd szovjet vonalon hírszerzőtisztként. 1939-ben (?) a 2. vkf. osztály KEOKH-nál létesített kirendeltségére vezényelték.

4 ERŐSSY Károly (?–?), tartalékos főhadnagy – nincs adat.

5 BENDA Antal (Arad, 1894. 03. 26. – ?), hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1937. 10. 01-jével a 3. határvadász zászlóalj, majd 1939. 01. 23-ával a 12. kerékpáros zászlóalj parancsnoka, majd 1940. 12. 01. – 1941. 10. 01. között a 2. gépkocsizó dandár parancsnokhelyettese. E dandár részeiből összeállított csoport parancsnokaként 1941. 07. 27. – 1941. 10. 01. között harcolt a keleti fronton. 1941. 12. 01. – 1943. 08. 10. között a HM 19. osztály vezetője. Ezt követően kinevezték a 25. gyaloghadosztály parancsnokává, majd 1944. 08. 15. – 10. 01. között az 5. honvéd kerület beosztott tábornoka volt. 1945. 02. 01-jével nyugállományba vonult. A háború után amerikai fogságba került, kiadatását követően rendfokozatától megfosztották.

6 Valójában a Honvédelmi Minisztérium 19. osztályáról van szó, amelyet korábban, a „rejtés" időszakában a Pénzügyminisztérium (Püm) alárendeltségében, annak XIX. osztályaként működtettek. Benda szolgálati idejében (1941. 12. 01. – 1943. 08. 10.) már a HM 19. osztályának volt a parancsnoka.

39. IDEGEN ÁLLAMOKKAL VALÓ HÍRSZERZŐ ÉS KÉMELHÁRÍTÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS

[1(8). füzet, oldalszámozás nélkül]

[A] 2. vkf. osztály [a] következő államokkal tartott fenn hírszerző és kémelhárító együttműködést:

Németország, Olaszország, Bulgária, Svéd- Finn- és Észtország, Ausztria, Japán.

A Németországgal való kollaboráció az 1920-as évek elejéről ered. Az első kapcsolatokat Sztójay (Sztójákovics [sic!]) Döme vezérkari ezredes [a] 2. vkf. osztály akkori vezetője létesítette. Különösen kiépültek azok Hennyey (Erb) Gusztáv vezérkari ezredes (1933–1937) alatt.

[A] 2. vkf. osztály 1939–1942-ben alábbi német szervekkel működött együtt.

Véderő főparancsnokság, „Amt Abwehr Ausland".

Hadsereg [pontosabban a német szárazföldi haderő (Heer)] főparancsnokság „Idegen véderők osztálya".

Légügyi minisztérium „Idegen légierők osztálya".

Légügyi minisztérium „Rádiólehallgató- és bemérő osztálya".

Véderő főparancsnokság „Sajtó- és propaganda osztálya".

A Véderő főparancsnokság „Amt Abwehr Ausland" hivatala hírszerzéssel, kémelhárítással, szabotázs, terror-előkészítéssel és -végrehajtással, idegen rejtjelmegfejtéssel és katonapolitikai helyzetnyilvántartással foglalkozott. Vezetője volt 1936 óta Wilhelm Canaris tengernagy. Magas intelligenciájú, szűkszavú, igen ravasz szakember.

Az „Amt" a feladatoknak megfelelő osztályokra tagozódott.

1./ Hírszerző osztály. Vezető Pickenbrack[1] vezérkari ezredes. Beosztottak közül ismert Busch,[2] Edgar Scholtz[3] ezredesek. Az offenzív hírszerzést irányította.

2./ Kémelhárító osztály. Vezető 1938/1939[-ben] Bammler,[4] majd Bentivegni[5] vezérkari ezredesek. A kémelhárítást elvben irányította, azt azonban a rendőrség hajtotta végre.

3./ Szabotázs-, terror előkészítő és végrehajtó osztály. Vezető: Erich [sic!] Lahousen, 1943-tól Freytag Loringhoven[6] vezérkari ezredesek. A beosztottak közül ismert: Schultz[7] őrnagy.

Az osztálynak 1941-től alá volt rendelve az úgynevezett „Brandenburg"-ezred,[8] mely Spandauban székelt. Szabotőrök, terroristák nevelésével, kiképzésével foglalkozott.

4./ Idegen rejtmegfejtő osztály. Vezető: Kempff[9] vezérkari ezredes. A beosztottak közül ismert Feiner állami tanácsnok.

5./ Katonapolitikai helyzetnyilvántartó osztály. Vezető: Bürchner[10] tengernagy, egyben Canaris helyettese. Beosztottjai közül ismertek Brinckmann[11] vezérkari ezredes, Anton Longin[12] vezérkari alezredes, Rudolf[13] vezérkari őrnagy.

Az „Amt Abwehr Ausland"-dal az összműködés következőképpen játszódott le. A vezetők időnként, általában évente kétszer találkoztak és átbeszélték kölcsönösen az általános katonapolitikai helyzetet. Érdekességként megemlítem, hogy Canarisszal való első találkozásom a lengyel háború kitörése után, 1939. szeptember 6-án, Drezdában játszódott le.[14] Este az elsötétített városban Canarisszal kart-karba öltve sétáltunk. Canaris megjegyezte: „Ezt a háborút szintén el fogjuk veszíteni. Ha minden jól megy, Amerika avatkozik be ellenünk, ha visszacsapásaink, balsikereink lesznek, a Szovjetunió támad hátba. A harcot pedig az angol-amerikai tengeri és légiflottával felvenni nem tudjuk."[15] Hazatértem után Canaris közlését jelentettem Werth vezérezredesnek [gyalogsági tábornoknak], aki kezével legyintve így válaszolt: „Canaris pesszimista. Az öreg tengerész fél az angol flottától. Csodálatos, hogy ez a félelem minden tengerészben, így Horthyban is megvan. Helyénvaló, ha egy hírszerző főnök inkább borúlátó, mint optimista."

Canaris átutazásai repülőgépen hazánkon a Balkánra 1942 tavaszától sűrűsödtek. Szovjet-Oroszországban dolgozó hírszerzőket igazított el Bulgáriában és a török határon. Ott Cranborn Wilhelm álnév alatt szerepelt. Sohasem tudta magát a nemzetiszocialista párttal azonosítani. Gyűlölte Himmlert, akire mindig apró, gunyoros megjegyzéseket tett. Előre látta a „tengelyhatalmak" összeomlását, melyre előttem négyszemközt többször célzott. Ellene volt a szovjet háborúnak, amennyiben Oroszország erejét helyesen becsülte fel. Látván, hogy a III. Birodalom vesztébe rohan, 1941 végétől inni kezdett, idegesen utazgatott ide-oda.

1943 őszén Lisszabonban, Sztambulban a nyugati hatalmak képviselőivel lépett érintkezésbe. Ezt az 1944. július 20-i Hitler ellen intézett merénylet előkészítésében [sic!] tette. Röviddel sztambuli látogatása után [az] ottani „Abwehrstelle"-je átmenekült az angolokhoz. Canarist Himmler 1944 elején vette őrizetbe. Berlinben a „Prinz Albrechtstrassei" Gestapo börtönben tartotta, majd márciusban Dachauban kivégeztette.[16]

A szakelőadók több ízben utaztak személyesen eszmecserére Berlinbe, Bécsbe, illetve Budapestre. Egy ilyen alkalomból kötelezték el magukat Gestapo szolgálatokra, mint az 1944 nyarán kitűnt, Merkly Antal ezredes, Bartalis Kálmán vezérkari őrnagy és Andreánszky Jenő őrnagy.

Az „Amt Abwehr Ausland" sokszor rendezett hadszíntér helyszíni bemutatásokat és néhány „Abwehrstelle" megtekintését. Így 1941 tavaszán nyugaton, melyen Fogarassy Béla vezérkari alezredes és a szovjet határon fekvő „Abwehrstelle"-knél, melyen Nieridsányi Ödön,[17] Szilvásy László[18] őrnagyok, a 2. vkf. hírszerző alosztályban beosztott előadók vettek részt.

1940-től kezdve kölcsönösen vezényelt, állandó összekötő tisztek működtek. És pedig a 2. vkf. osztálynál Pfannenstiel [Pfannenstickl] Hubert alezredes 1943-ig, 1944 tavaszáig Scholtz Edgar ezredes, 1944 tavaszától Mannteuffel[19] alezredes. Az „Amt Abwehr Ausland"-nál Berlinben Sziklay Ödön ezredes.

[A] 2. vkf. osztály és az „Amt Abwehr Ausland" között állandó rádió és Siemens távíró összeköttetés működött.

Nyers és feldolgozott katonapolitikai és katonai híranyagcsere állott fenn szovjet, román, csehszlovák, jugoszláv, angol, amerikai, francia és lengyel viszonylatokban. A „nyers" híranyagot naponta 2-3 ízben a rádió, vagy a Siemens távíró továbbította. A híranyagcsere azonban egyik részről sem volt teljesen őszinte. Az „Amt Abwehr Ausland" igyekezett bennünket, különösen a Szovjetunót illetőleg, újságcikkek és kivonatok közlésével kielégíteni. Visszatartás volt lengyel-román viszonylatokban is.

Mi pedig például a Romániából hozzánk befutó híreket tendenciózusan tálaltuk a „német szövetségesnek". A feldolgozott katonapolitikai és katonai híranyagot esetenként, vagy időnként (2-3 hónap) küldtük meg az összekötő tiszt útján Canarisnak.

Rendszeres csere folyt le a lehallgatott diplomáciai és katonai rejtjeltáviratokat illetőleg. Olykor kaptunk a németektől 1-1 idegen rejtjelkulcsot is, mely már nem volt forgalomban, [vagy] abból rövidesen kivonódott. A németek tudniillik inkább ügynökök által, vásárlás útján jutottak idegen rejtjelrendszerekhez, illetve kulcsokhoz, míg mi rengeteg fáradtsággal a táviratokból állítottuk azt össze.

Vegyszer és rádiókészülékek terén a németek fölényben voltak. Néhány mintát, nyersanyagot kaptunk tőlük, melyek alapján a sajátokat gyártottuk. Összekötő közegként szerepelt e téren Gelényi József[20] őrnagy.

[A] 2. vkf. „KOFFA" hírszerző ügynököket toborzott és adott át az „Amt Abwehr Ausland"-nak különösen szovjet-orosz viszonylatban. Kölcsönösen támogattuk egymást hírszerző ügynökök behelyezését illetően valamelyik felderítendő országba. Például a németek a repülőgépről való betelepítésekben támogattak. [A] „KOFFA" a „Turán" szövetség útján a Kaukázuson át a Szovjetunióba való bejuttatásról gondoskodott.

Kémek kölcsönös kiadása nem volt szokásos. A magyar külügyminisztérium a kiadatásokat diplomáciai eljáráshoz kötötte. Ellenben megadatott a lehetőség arra, hogy az érdekelt kémeket kölcsönösen Budapesten és Bécsben, német illetve magyar közegek kihallgathassák a saját előadók jelenlétében.

Az érdekelt kémkörözvények kölcsönösen kicserélésre kerültek. Az arcvonalon a katonaszökevények kétoldali cseréje szokásos volt.

Hírszerző és kémelhárító közegeknek [a] III. Birodalomban, illetve Magyarországon való mozgását megkönnyítendő, számukra bizonyos időtartamra határátlépő igazolványok nyertek kiadást.

Az „Amt Abwehr Ausland"-nak bel- és külföldi „Abwehrstellék" (Ast) voltak alárendelve. Belföldön minden védkörzet (Wehrbezirk) parancsnokságánál egy „Ast" működött. Ez látta el körzetenként a hírszerző és kémelhárító szolgálatot. Együttműködésre a belföldiek közül tekintetbe jött Bécs, melynek vezetője gróf Marogna-Redwitz vezérkari ezredes volt. 1941. január 1-től ennek rendelték alá az összes délkelet-európai „Ast"-okat, ennek a kezében összpontosult a területből a Szovjetunió ellen irányuló katonapolitikai és katonai felderítés irányítása.

[A] 2. vkf. hírszerző alosztály a bécsi „Ast" számára toborozott ügynököket. Így például 1941 nyarán oda adta át az Újvidékről jelentkező volt orosz cári hadosztálytábornok, Apuchtin Konstantin együttműködésre vonatkozó ajánlatát is.

A bécsi „Ast" többször rendezett [a] 2. vkf. oszt. közegei számára bemutatásokat. Például a postacenzúra ellátása, az ipari kémelhárító szolgálat, új rádió adó-vevő készülékek terén, melyeken Bartalis Kálmán vezérkari őrnagy, Szentpétery György vezérkari százados, Sillay ezredes, Merkly Antal, dr. Garzuly József alezredesek vettek részt.

A bécsi „Ast"-tal időszakos híranyagcsere állott fenn szovjet, csehszlovák, jugoszláv, román viszonylatokban.

A bécsi „Ast" vezényelte a német véderő számára dolgozó magyar hadiipari üzemekbe a kémelhárító közegeket.

A külföldi német „Ast"-ok közül ismertek: Stockholm, mely együtt dolgozott az ottani magyar konzulátuson Anglia ellen működő Vághy[21] századossal.

Brüsszel vezetője gróf Dumoulin Eckart[22] őrnagy, Lille vezetője 1943-tól Pfannenstickl Hubert alezredes. Párizs – francia, angol, amerikai vonatkozású hírszerzést végeztek.

A Szovjetunió ellen működtek: Sztambul (angol, amerikai viszonylatban is dolgozott), Szófia (Delius ezredes ?), Bukarest (beosztva Rychter százados), Ploieşti (helyi kémelhárítás Monfort százados), Belgrád (Friderici őrnagy), Zágráb, Pozsony, Krakkó (Schultze őrnagy), Varsó (Schmalschlägel százados), Riga, Tallin és Prága (Ratke vezérkari százados).

Összeköttetésben állottak Sztambul, Szófia, Zágráb, Pozsony az ottani magyar katonai attasékkal, azaz: Bartalis Kálmán vezérkari őrnaggyal, Hatz Ottó vezérkari alezredessel, Keresztes-Karleusa[23] és Kollényi György vezérkari őrnagyokkal, Kéri Kálmán vezérkari ezredes[sel], illetve Lipcsey-Magyar Sándor vezérkari őrnaggyal.

Belgrád együttműködött az ottani magyar főkonzullal, Bollával,[24] a beosztott összekötőtiszttel, Krasznay[25] [Béla] alezredessel, a konzulátuson hírszerző szolgálatot végző Liszay Aurél alezredessel és végül az újvidéki hírszerző és kémelhárító kirendeltség vezetőjével, Kun Bertalan őrnaggyal.

A zágrábi „Ast" vezető érintkezésben volt Marty János, [a] gyékényesi határrendőrséget parancsnokló rendőrkapitánnyal, a krakkói Osváth István ezredes[sel az] ungvári VIII/B. [helyesen VIII.] hadtest 2. osztály főnökével.

Az összműködés közös ügynök alkalmazásában, híranyagcserében merült ki.

Az „Amt Abwehr Ausland" központi irodái Berlin W. Tripitzufer 78-80 [alatt] voltak elhelyezve.

A hadsereg főparancsnokság, „Idegen véderők osztálya" a főhadiszálláson működött. Vele az intim kollaborációt szintén Hennyey (Erb) Gusztáv vezérkari ezredes építette ki. Idegen országok és hadseregek katonapolitikai, katonai nyilvántartásával foglalkozott. Élén álltak 1937–1941 Tippelskirch, majd 1942–1944 Matzky vezérőrnagyok. Két részre – nyugati és keleti államok – oszlott. A nyugati csoportot Lis,[26] a keletit Eberhardt Kinzel vezérkari ezredesek vezették. Utóbbiban többek között beosztva volt Hanssen[27] vezérkari őrnagy.

Az összeműködés a vezetők évenként egyszeri – Budapesten, vagy Berlinben való – találkozására, a feldolgozott csehszlovák, román, jugoszláv, lengyel, angol, amerikai, szovjet viszonylatú híranyag kölcsönös esetenkénti cseréjére szorítkozott. A csereanyag átadása nem volt fenntartás nélküli és a katonai attasék útján történt.

Bizonyos összműködés állott fenn a hadsereg főparancsnokság „Idegen véderők osztályának" alárendelt katonai attasékkal érintkező csoport és a 2. vkf. katonai attaséi alosztálya között. Német részről e csoportot Mellenthin[28] vezérkari alezredes vezette, beosztottai közül ismertek Rehner[29] és gróf Spee Xaver Ferenc[30] vezérkari századosok. A kollaboráció egyes katonai attasék személyére vonatkozó információ adásában, reprezentatív eljárások kölcsönös cseréjében nyilvánult meg. Magyar részről azt Szenpály-Juhász Egon és Kalmár Aurél alezredesek az attasé alosztály vezetői irányították.

A légügyi minisztérium „Idegen légierők osztálya" külállamok légi haderőinek felderítésével és nyilvántartásával foglalkozott. Vezetője volt Schmidt[31] vezérkari ezredes, beosztottjai közül ismert Richthoffen[32] vezérkari őrnagy. Az összműködés angol, amerikai, francia, szovjet viszonylatú híranyagcseréből állott. Magyar részről ezt András Sándor[33] vezérkari őrnagy és Siegber [helyesen Siegler] Endre vezérkari százados látták el.

A légügyi minisztérium „rádiólehallgató és bemérő osztálya" Werth vezérezredes vezérkari főnök döntése alapján 1938 ősze óta Magyarországon lehallgató és bemérő állomásokkal rendelkezett a Budapest-, mátyásföldi, a debreceni, a szegedi, a kecskeméti, a győri (egy ideig) repülőtereken. Ezek – mint azt már az előző füzetekben kifejtettem – Csehszlovákia, majdan a Szovjetunió ellen működtek. Az ott dolgozó

rádióadókat mérték be, illetve hallgatták le. Az osztály vezetője volt Martiny[34] vezérőrnagy, aki 1940-ben egy ízben Budapesten is járt. A lehallgató állomásokat Magyarországon Imich őrnagy, Rustow és Eyck századosok parancsnokolták. A budapesti német légügyi attasénak, illetve segédjének, Fütterer altábornagynak, Arimond alezredesnek voltak alárendelve.

Lehallgatott, nyers rádiótávirat anyagcsere állott fenn csehszlovák, román, jugoszláv, szovjet viszonylatban 2. vkf. „X", megfejtett szövegcsere 2. vkf. „NYIL" alosztályokkal. A német állomások az általuk bemért idegen rádióadók vázlatát is megküldötték [a] 2. vkf. „X" és „NYIL" alosztályoknak. Kölcsönös segédkezés állott fenn a rejtjelezett táviratok megfejtésében is.

A véderő-főparancsnokság „sajtó- és propagandaosztálya" a katonai sajtó és propaganda szolgálatot irányította a hadseregben és azon kívül.

Vezetője volt gróf Wedell[35] vezérkari ezredes, a beosztottak közül ismertek: Blau alezredes és Wedell repülő százados.

Ennek a szervnek volt alárendelve a haditudósító tanosztály Potsdamban, melyet Schwarz[36] ezredes parancsnokolt.

A véderő-főparancsnokság „sajtó és propaganda" osztálya helyezte el a német lapokban a magyar honvédségről írt közvéleményeket, fényképeket. Ő látta el a 2. vkf. osztályát „német sajtó propaganda anyaggal". Állandóan szállította a „Signal", „Die Wehrmacht", „Militärwochenblatt", „Die deutsche Luftwaffe" című újságokat, a honvédség könyvtárai számára a „Nagy Frigyes", „Tirpitz" stb. propaganda munkákat.

Ezen osztály útján szerezte be a honvédség mozgó rádió-hangosan beszélő propaganda gépkocsijait, a haditudósító századok viaszelemes, fényképező, film, propaganda anyagterjesztő (aknavető-léggömb stb.) felszerelését.

Egyes reakciós magyar írók külön díjazás ellenében ezen osztálynak bocsátották termékeiket kiadás végett rendelkezésre. Így Wedell támogatásával adta ki Marjay Frigyes[37] „Keresztes hadjárat 1941" című förmedvényét is.

Wedell 1941-től általába[n] évenként egyszer ellátogatott Budapestre, ahol Tóth András MÉP országgyűlési képviselő vette kezelésbe, és mindig leitatta.

A német sajtó és propaganda szolgálatot képviselte a budapesti követségen Steinsdorff tartalékos hadnagy, aki a katonai attasé segédjeként működött.

Olaszországban a vezérkar hírszerző és kémelhárító osztályával állott fenn együttműködés 1933 óta.

Az osztályt 1938/1939-ben Trippiccioni[38] vezérkari ezredes 1940-ben Carboni hadosztálytábornok, 1941–1943[-ban] Cesare Amé[39] vezérkari ezredes, 1943-ban ismét Carboni hadosztálytábornok vezette. Szervezetére vonatkozólag a következők ismertek:

1./ Hírszerző alosztály. Vezetője Duca[40] vezérkari ezredes. A felderítő szolgálatot végezte.

2./ Kémelhárító alosztály. Vezetője Pasquale[41] vezérkari alezredes, helyettese Emanuelle carabinieri százados. A kémelhárítást irányította, a végrehajtás a carabinieri testületre hárult.

3./ Nyilvántartó alosztály. Vezető De Renzi[42] vezérkari alezredes, a beosztottak közül ismert gróf Becchi vezérkari százados. Utóbbi 1938/1939-ben az angol adlershoti páncélos kiképző táborba volt vezényelve és londoni katonai attasénk munkáját is támogatta. De Rienzi egyben osztályvezető-helyettes gyanánt ügyködött.

A nyilvántartó alosztály az idegen államokról befutó katonapolitikai, katonai híranyagot gyűjtötte és dolgozta fel.

4./ Idegen rejtjelmegfejtő alosztály. Vezetője Gamba[43] tábornok. A lehallgató és megfejtő állomások központja a Vatikán mellett fekvő régi erődökben volt elhelyezve. Idegen rejtjeltáviratok lehallgatásával és megfejtésével foglalkozott.

[A] 2. vkf. osztállyal az együttműködés alábbiakból állott:

Az osztályvezetők évente egyszer – felváltva Budapesten és Rómában – találkoztak és a katonapolitikai helyzetet személyesen átbeszélték.

Kölcsönösen szakelőadókat hívtak meg. Ezt főleg a nyilvántartó és rejtjelmegfejtő szakokra vonatkozott.

Egymás hírszerző ügynökeit, elsősorban Jugoszláviában, támogatták.

Az 1934. évi Marseilles-i királygyilkosság után a horvát usztasákat – Percsevics,[44] Artuković – a magyar hírszerzéstől az olasz vette át.

1940-től kölcsönösen összekötő tisztek működtek. Budapesten Dell Era[45] vezérkari alezredes, Rómában Puy Jenő[46] százados, Miskey Zoltán őrnagy, majd Oltványi-Pantle Arnold[47] (Vörös János vezérezredes sógora) alezredes.

A két osztály között nyers és feldolgozott híranyagcsere állott fenn angol, amerikai, szovjet, jugoszláv, török viszonylatban. A nyersanyag főleg a lehallgatott rejtjeltáviratokra vonatkozott.

Az olasz nyilvántartás általában naiv és felületes volt. Anyagát nagy bőbeszédűséggel adta elő, sokszor ismétlésekbe bocsátkozott. A két vezérkar között állandó rádióösszeköttetés állott fenn.

Rejtjelrendszereket, kulcsokat inkább vásároltak, mint önmaguk fejtettek meg. „X" alosztályunk legtöbbször az olaszoktól kapta a román rejtjelkulcsokat. Ezeket Della Porta[48] vezérkari ezredes bukaresti olasz katonai attasé, majd kereskedelmi megbízott szerezte be, egy Grozavescu[49] nevű román külügyminisztériumi tisztviselő által.

Vegyszerekben, ügynök rádiókészülékekben az olaszok mögöttünk maradtak.

Az olasz vezérkar hírszerző és kémelhárító osztályának minden hadtest székhelyén és a határokon voltak kirendeltségei. Ezek közül a trieszti a legismertebb, mely szorosan együttműködött az ottani magyar konzulátuson beosztott, Jugoszlávia ellen dolgozó Liszay Aurél alezredessel.

Megemlítem az általam ismert olasz hírszerző és kémelhárító osztályvezetők sorsát. Trippicione vezérkari ezredes. 1939-ben a nápolyi 3. hadsereg vezérkari főnöke lett. Ezen minőségben működött a később Görögországot megszálló olasz erőknél. Parancsnoka, Visconti Pratti[50] hadseregtábornok Athénben kicsapongó életet folytatott. Trippicione vele tartott. Görög táncosnőkkel ismerkedtek meg, akik angol szolgálatban állottak. Ezek egy dőzsölés alkalmából a hadseregparancsnok lakásáról fontos, bizalmas okmányokat loptak el és átjátszották angoloknak. A meginduló vizsgálat folyamán Trippicione öngyilkosságot követett el.

Carboni hadosztálytábornok, mint vezérkari hírszerző és kémelhárító osztályvezető a görög háború áldozata lett. Katonapolitikailag túl derűsen ítélte meg a görög helyzetet, miért is őt Pariani hadtesttábornok,[51] hadügyi államtitkárral együtt az olasz balsikerek után félretették. Egyes hírek szerint részt vett Cianóval a görög politikusok előzetes megvesztegetésében, ahol kezén nagy összegek úsztak el, s amely végeredményben nem sikerült.

Carboni amerikai rokonsággal rendelkezett. Egyike volt azoknak, akik a nyugati hatalmakkal Lisszabonban folytatott tárgyalások útján Olaszország kiugrását készítették elő.

Egyik előző füzetben már beszámoltam Carboni közvetítő szerepéről, melyet 1943 augusztusában a magyar különbéke ügyében játszott. A tárgyalásokat Róma 1943. IX. 8-i német megszállása hiúsította meg.

A bolgár vezérkar hírszerző és kémelhárító osztályával 1938 óta (dr. Andorka Rezső vezérkari ezredes osztályvezető) állott fenn szorosabb együttműködés. Azt az osztályvezetők időnkénti helyzetmegbeszélései, Budapesten és Szófiában, a katonai attasék útján történő román, jugoszláv viszonylatú, feldolgozott katonapolitikai és katonai híranyagcsere, 1942 tavasza óta közös hírszerzés Tito tábornagy partizánjai ellen, rádión átadott kapcsolatos hírcsere képezték.

Az érintkezés fenntartásában közreműködtek bolgár részről: az osztályvezetők 1938–1941 [között] Georgiev Vicso vezérkari ezredes, 1941–1944 [között] Kosztov vezérkari alezredes, majd az osztályban beosztott Sztojanov vezérkari százados és a katonai attasék: Terziev, Bratanov vezérkari ezredesek. Magyar részről az osztályvezetők: 1939–1942[-ben] Újszászy István, 1942–1943[-ban] Vasváry (Eisensehr) József, 1943–1944[-ben] Kádár Gyula vezérkari ezredesek és a katonai attasék: 1938–1941[-ben] Bakay Szilárd vezérkari ezredes, 1941–1942[-ben] Hatz Ottó vezérkari alezredes, 1943–1944[-ben] Szőke Endre[52] vezérkari őrnagy.

A svéd vezérkar hírszerző és kémelhárító osztályával az összműködés 1933 óta állott fenn. 1933 nyarán látogatta meg ezen osztály főnöke, Jung[53] vezérkari ezredes Budapesten Hennyey Gusztáv ezredest, a 2. vkf. osztály vezetőjét. Megállapodtak abban, hogy szovjet-orosz viszonylatban katonapolitikai és katonai híranyagcserére lépnek. Ugyanezen év nyarán Jung Budapestről Varsóba repült és hasonló megállapodást kötött a lengyel vezérkar 2. osztályának akkori vezetőjével, Fungalski Tivadar[54] vezérkari ezredessel.

Jung látogatását Stockholmban Hennyey, majd Hiday ezredesek viszonozták. Ezen időponttól kezdve rendszeres, 2-3 havonként egyszer szovjet ellenes híranyag-csere állott be. Folytatódott ez Jung utóda, Adlerkrentz[55] vezérkari ezredes alatt is. A cserét a katonai attasék, Homlok Sándor Berlinben, Western Harry[56] vezérkari alezredes Budapesten eszközölték.

1941/1942 tele után az összeköttetést a stockholmi magyar követségen konzulátusi tisztviselőként beosztott Vági Zoltán százados biztosította. Vághy angolellenes felderítő munkája felett a svéd vezérkar szemet hunyt.

A finn vezérkarral 1924 óta állott fenn hírszerző és kémelhárító összeköttetés. Azt a Tallinban (Reval) magyar konzulként működő Taróczy (Szmazsenka) Ferdinánd[57] vezérkari ezredes létesítette. A kollaboráció szovjetellenes katonapolitikai, katonai és lehallgatott rádiórejtjel-távirat híranyaga rendszeres cserére terjedt ki.

Az osztályvezetők Budapesten több ízben összejöttek és a helyzetet személyesen átbeszélték. A finn vezérkar hírszerző és kémelhárító osztálynak vezetői voltak: Svensson[58] (1938), Melander[59] (1939), Paasonen Aladár[60] (1940–1944) vezérkari ezredesek. Különösen utóbbi járt több ízben Budapesten, miután felesége magyar (nagykőrösi) származású volt.

Paasonen 1939/1940 telén toborzó úton járt Magyarországon. A finn hadsereg számára önkénteseket gyűjtött, hadianyagot kért. Következményként Werth vezérezredes rendeletére a vkf. 5. osztály (Homlok Sándor vezérkari ezredes) Kémeri Nagy Imre[61] vezetése alatt mintegy 100 főnyi csapatot,[62] elsősorban főiskolásokat toborzott és küldött ki a finnek támogatásában [sic!]. A toborzásban Andreánszky Jenő akkori százados tűnt ki.

Ugyancsak Bartha Károly honvédelmi miniszter hadianyaggal – légvédelmi gépágyúk, gyalogsági és légvédelmi lőszer – segített a finneken. A szállítás előkészítését Hellenbronth (Krantz) Vilmos vezérkari ezredes végezte.

A finn vezérkar hírszerző és kémelhárító osztályán belül a nyilvántartást Åke Slöör[63] vezérkari alezredes vezette, a rejtjelmegfejtésnél volt beosztva Halama[64] őrnagy, aki Budapestre is ellátogatott. Ezt viszonozta 1940-ben Petrikovics István ezredes, a 2. vkf. „X" alosztály vezetője, aki a finn rejtfilm- [helyesen rejtjel-]megfejtő szolgálat tökéletességéről számolt be. Jelentette, hogy a finnek Helsinki közelében e célra külön, emeletes és speciálisan berendezett épületet emeltek, ahol 200 megfejtő nyer alkalmazást. Az 1939/1940-es szovjet-finn háborúban a megfejtést oly tökélyre vitték, hogy sokszor a szovjet hadosztályok elől vitték el az utóbbiak számára légi úton ledobott, rádiótáviratban jelzett felszerelést, élelmet.

A finn vezérkar a szovjetellenes hírszerzésben ügynökökkel, anyaggal támogatta a magyar katonai attasénkat: így Deseő László vezérkari századost, Rakolczai László,[65] Kóbor Frigyes[66] vezérkari őrnagyokat.

A finn vezérkar segédkezett a „Revíziós Liga" helsinki kiküldöttjének, Mészárosnak a szovjetellenes katonapolitikai híranyag megszerzésében.

A magyar és finn vezérkarok 2. osztályai között folytatólagos rádió összeköttetés állott fenn.

Az észt vezérkarral való hírszerző és kémelhárító együttműködést 1924-ben a Tallinban magyar konzulként akkreditált Taróczy (Szmazsenka) Nándor vezérkari ezredes létesítette. A kollaboráció a Szovjetunió ellenes katonapolitikai, katonai híranyagcserére, a Tallinban lévő magyar közegek hírszerző-tevékenységének támogatására terjedt ki.

Észt részről végrehajtók voltak: Jacobsen,[67] Raud János[68] vezérkari ezredesek, a vezérkar 2. osztályának vezetői: Reek[69] vezérőrnagy a vezérkar főnöke, Laidoner[70] nyugállományú vezérőrnagy, Freyberg[71] vezérkari ezredes, a vezérkar hadműveleti osztályvezetője, Raudvere[72] ezredes, Tallin városparancsnoka.

Magyar oldalról közreműködtek: Taróczy (Szmazsenka) Nándor vezérkari ezredes (1924–1930) [helyesen 1923–1928], Lány Géza[73] vezérkari alezredes (1931–1934) [helyesen 1928–1932] mint katonai attasé, Faragho Gábor vezérkari ezredes (1939), mint orosz nyitó tanulmányra vezényelt.

Ausztria 2. vkf. osztály hírszerzés és kémelhárítás terén 1921 óta állott az osztrák vezérkarral összeköttetésben.

Az csehszlovák, jugoszláv, szovjet viszonylatú katonapolitikai és katonai híranyagcserére terjedt ki. Az osztrák vezérkar megtűrte, sőt támogatta a bécsi magyar hírszerző és kémelhárító kirendeltség kisantant ellenes tevékenységét. Annak olykor ügynököket is juttatott.

Az együttműködést osztrák részről Ronge[74] (1920-as évek), Böhme[75] (1936/38) vezérőrnagy vezérkari osztályvezetők, Peyerl Károly,[76] Longin Antal [Anton], Regele,[77] Lahousen Erich [sic!] vezérkari alezredesek irányították.

A japán vezérkarral 1938 óta állott fenn hírszerző és kémelhárító összműködés. Azt dr. Andorka Rudolf vezérkari ezredes létesítette. 1941-től Werth vezérezredes, vezérkari főnök hozzájárulásával a budapesti japán katonai attasé Tokióval rádió-összeköttetésben állott.

Az összműködés szovjetellenes szóbeli katonapolitikai és katonai hír-, továbbá rejtjelezett táviratanyag-cserére terjedt ki. Utóbbiak megfejtésében a 2. vkf. „X" alosztálya a budapesti japán katonai attaséval kollaborációban állott.

Japán részről az összeköttetést a katonai attasék és segédeik: Wakamatsu,[78] Joshi-

naka[79] vezérkari ezredesek, Hisasi Visi[80] vezérkari őrnagy tartották fenn. Egy ideig szerepet vitt az összműködésben a japán katonai attasé bécsi származású, „Elly" keresztnevű titkárnője is. Mindaddig amíg távbeszélő és mikrofon lehallgatás útján rá nem jöttünk, hogy szerelmi viszonyt folytat Davidesco[81] vezérkari alezredes, román katonai attaséval. Ezután kikapcsoltuk.

Magyar részről az együttműködést Hiday Kornél ezredes és Lajtos Elemér[82] szolgálaton kívüli őrnagy („X" alosztály) hajtották végre.

Megjegyzem, hogy 1940 nyarán Werth vezérezredes Josinaka vezérkari ezredes útján az erdélyi kérdés rendezésénél Oshima[83] berlini követ „közbenjárását" Hitlernél érdekünkben szintén igénybe vette.

1948. szeptember 11-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Helyesen *PICKENBROCK*, Hans (? – ?), német vezérkari ezredes, 1937 és 1943 között az *Abwehr* I. (titkos felderítő szolgálat) ügyosztályának vezetője.

2 BUSCH, X. (?–?), német ezredes – nincs adat.

3 SCHOLTZ, Edgar (?–?), német ezredes – nincs adat.

4 Helyesen *BAMLER*, Rudolf (Ostenburg [Ausztria], 1896. 05. 06. – Gross-Glienicke, 1972. 03. 13.), német katonatiszt, altábornagy (1943. 04. 01.) 1938. 05. 24.–1939. 03. 01. a német szárazföldi haderő főparancsnokság (OKH) III. (kémelhárító) osztályát vezette. A háború után Nürnbergben tanúskodott.

5 BENTIVEGNI, Franz-Eccard Egbert von (Potsdam, 1896. 07. 18. – Wiesbaden, 1958. 04. 04.), német katonatiszt, altábornagy (1945. 01. 30.). 1939. 03. 01-jétől 1943. 09. 15-ig a német szárazföldi haderő főparancsnokság (OKH) III. (kémelhárító) osztályának vezetője.

6 Helyesen *FREYTAG-LORINGHOVEN*, Wessel von báró (? – ?), német vezérkari ezredes, 1943-1944-ben az Abwehr II. (szabotázsközpont) osztályának vezetője.

7 SCHULTZ, X. (?–?), német őrnagy – nincs adat.

8 Az *Abwehr* közvetlen irányításába utalt, különleges feladatok végrehajtására felállított katonai alakulat. 1939. 10. 01-jén állították fel a 800. tan-építőszázad (Bau-Lehr-Kompanie 800) fedőnéven, majd 1940 januárjában a csapatot névleg különleges műszaki tanzászlóaljjá szervezték át (Bau-Lehr-Bataillon zbV 800), parancsnoka 1943-ig Haehling von Lanzenhauer ezredes volt. Felállítását az indokolta, hogy a német katonai hírszerzés *(Abwehr)* a nyugati hadjárat előkészítése- és támogatásaképpen műszaki létesítmények (elsősorban hidak, támpontok, közúti csomópontok) és logisztikai konvojok elleni diverziós műveletek végrehajtását szorgalmazta. A hadműveletek megindulása előtt (békeidőben) az alakulatot közvetlenül az *Abwehr* irányította, majd azt követően a vezénylést az adott (hadtest vagy hadsereg) parancsnokság hírszerző osztálya vette át. A mélységi szabotázs-, romboló és felderítő feladatokat a „brandenburgiak" az ellenség egyenruhájában hajtották végre, amelyhez jól kellett ismerniük az adott ország nyelvét és szokásait. Kisebb egységekbe (kommandókba) szervezve a háború majd minden frontján harcoltak. 1940-ben tanezredként, 1942. 11. 01-jétől a „Brandenburg" hadosztályként működött. Csapatai eddigre többek között egy a haditengerészet tagjaiból verbuvált parti csapásmérő különítménnyel és egy átállt szovjet katonákból szervezett zászlóaljjal bővültek. Részei később részt vettek Budapest 1944. 03. 19-i megszállásában is. Miután a „Brandenburg" az *Abwehr*en keresztül kompromittálódott az 1944. 07. 20-i Hitler elleni merényletben, a hadosztályt átmenetileg SS-parancsnokság alá helyezték, majd úgy döntöttek, hogy páncélgránátos-hadosztállyá szervezik át és az orosz fronton vetik be. A hadosztály ki-, illetve átképzése 1944 októberében, Hermann Schulte Hethaus vezérőrnagy parancsnoksága alatt vette kezdetét. Elit státusát immár szinte csak az jelezte, hogy hadrendi szám nélkül megőrizhette eredeti nevét, illetve szervezési előírásai rendhagyóak maradtak. A „Brandenburg" páncélgránátos-hadosztály 1944 decemberében érte el a hadrafoghatóságot, s a háború végéig csehszlovák területeken harcolt, főleg a német Dél Hadseregcsoport *(Heeresgruppe Süd)* 8. hadseregének alárendeltségében.

9 Helyesen *KEMPF*, Siegfried (Potsdam, 1896. 03. 15. – Heidelberg, 1964. 09. 23.), német katonatiszt, vezérőrnagy (1944. 10. 01.). 1939. 08. 01. – 1943. 11. 01. között a német Véderő Főparancsnokságon, osztályvezetőként szolgált. 1943. 11. 01-jétől a 16. hadsereg, majd 1945. 01. 10-től a „C" hadseregcsoport híradófőnöke volt.

10 Helyesen *BÜRKNER*, Leopold (Zerbst, 1894. 01. 29. – Frankfurt am Main, 1975. 07. 15.), német katonatiszt, altengernagy (1943. 10. 01.). 1938. 06. 15. – 1944. 06. 30. között a német Véderő Főparancsnokság (OKW) vezetési törzse *(Führungstab)* alárendeltségében működő Külföldi Hírszerző Hivatal *(Amt Ausland Abwehr)* különleges (külföldi hírszerző) osztályát vezette. 1944. 07. 01-jétől 1945. 05. 03-ig az OKW vezetési törzse Külföldi Hivatalainak *(Amtes Ausland)* vezetője volt (Szakály Sándor).

11 BRINCKMANN, X. (?–?), német vezérkari ezredes – nincs adat.

12 LONGIN, Anton Carl (Bécs, 1896. 04. 05. – Bécs, 1967. 01. 27.), osztrák vezérkari ezredes (1936. 06. 25.), majd német vezérőrnagy (1943. 08. 01.) 1935. 08. 01. – 1938. 04. 10. között katonai és légügyi attasé Prágában és Varsóban. 1938. 04. 11-től 1938. 11. 09-ig az OKW-nál az osztrák haderő Wehrmachthoz történő „átvezetésének" összekötőtisztje, majd 1938. 11. 10. és 1939. 03. 31. között „Leiter der Gruppe I und Vertreter des Abteilungschefs im OKW/Ausland-Abwehr" (Szakály Sándor).

13 RUDOLF, X. (?–?), német vezérkari őrnagy – nincs adat.

14 Ujszászy valószínűleg az első németországi találkozásra, illetőleg négyszemközti megbeszélésre gondolhatott, hiszen Canaris ezt megelőzően többször járt Magyarországon. A bevezető történeti-életrajzi tanulmány is utal rá, hogy amikor Ujszászy Andorka Rezső osztályvezető helyetteseként teljesített szolgálatot (1938. február–1939. május között) egyik legfontosabb feladata az volt, hogy a németekkel tartsa a hivatalos kapcsolatot, tekintettel arra, hogy Andorka németellenes nézetei miatt erre nem volt hajlandó. Több olyan – Canaris és a magyar vezérkar között lezajlott – megbeszélésről is tudomásunk van, amelyen minden bizonnyal Ujszászy is jelen volt (szerk.).

15 Canaris megnyilatkozását Ujszászy minden bizonnyal pontatlanul idézte, tekintettel arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok a párbeszéd idején (1941. 12. 07-ig) még nem volt hadviselő fél, noha (a németek előtt is ismert módon) támogatta – hadianyaggal és a brit fegyveres erőknél szolgáló amerikai önkéntesek révén – Nagy-Britannia háborús erőfeszítéseit. Canaris megállapítása a Királyi Haditengerészetre (Royal Navy) vonatkozhatott, hiszen a Királyi Légierő (Royal Air Force) 1939 decemberében számszerűleg elmaradt a német Luftwaffétől (szerk.).

16 Wilhelm Canaris tengernagyot 1944 decemberében tartóztatták le Himmler emberei, majd 1945. 04. 09-én hosszas kínzások után végezték ki.

17 Helyesen valószínűleg *NYERIDSÁNYI* Ödön (?–?), hivatásos katonatiszt, őrnagy. (A lehetséges névalakok nem szerepelnek a sematizmusokban.) Ujszászy Muridsányiként is említi, aki 1943-ban a marosvásárhelyi hírszerző kirendeltség parancsnoka volt.

18 Helyesen *SZILVÁSY Lajos* (1895. 08. 04. – ?.), hivatásos katonatiszt, alezredes. 1915. 05. 15-től szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél. A HM VI-2. osztályon a hírszerző alosztály (KOFFA) csehszlovák, majd szlovák referense volt. 1939-ben a miskolci VII. hadtest hírszerző és kémelhárító osztályát vezette.

19 Helyesen *MANTEUFFEL*, X. (?–?), német alezredes – nincs adat.

20 GELÉNYI (1932-ig Grabner) József (Sopron, 1902. 08. 07. – ?), dr., hivatásos katonatiszt, alezredes. 1925. 08. 20-án vonult be az 5. gyalogezred I. zászlóaljához. 1926. 11. 01. – 1927. 08. 31. között a csendőr híradó tanfolyamon volt oktatótiszt, távbeszélő és távíró ismereteket tanított. 1927. 08. 01-jével kinevezték a 3. híradó osztály századparancsnokává, majd 1928. 06. 01-jétől az 5. híradó osztály beosztott tisztje lett. 1932. 10. 01-jétől 1943. 07. 30-ig a központi híradó iskola (később 101. híradó ezred) iránymérő, majd ezred segédtisztje lett. Közben a 2. vkf. osztály beosztott tisztje, egyben a 101. híradó ezred rövidhullámú iránymérő századának parancsnoka lett. 1943. 07. 31. – 1945. 03. 25. között a budapesti Honvéd Műszaki Akadémián tanított elektrotechnikát és fizikát. (A hadi helyzet változása folytán az Akadémiát 1944 végén Jánosházára telepítették ki.) 1945. 03. 25. és 28. között hadibeosztásba helyezték, s a szombathelyi 3. honvéd kerület parancsnokságára került mint híradó előadótiszt. 1945. 05. 11-én amerikai hadifogságba esett. 1946. 04. 12-én tért haza, majd 10. 24-ével személyi tartalékba helyezték. 1948. 10. 01. – 11. 01. között az 1. honvéd kerület „B" csoportjába osztották be, majd nyugállományba vonult.

21 Helyesen *VÁGI* Zoltán (Banjaluka, 1898. 06. 18. – ?), vitéz, hivatásos katonatiszt, őrnagy. 1916. 08. 16-tól szolgált a közös hadseregben. Az első világháború után, 1920. 12. 01. – 1930. 08. 31. között nem szolgált. Reaktiválták, majd a HM VI-2. osztályra osztották be. 1939–1942-ben a szege-

di V. hadtest hírszerző és kémelhárító osztályának előadótisztje, jugoszláv viszonylatban. 1941–1943-ban a stockholmi magyar követségen szolgált, ahol angolszász területen működött. 1943-ban nyugállományba vonult.

22 Helyesen *DU MOULIN- ECKART,* Karl (?–?) gróf, német tartalékos őrnagy – nincs adat.

23 KERESZTES-KARLEUSA (1932-ig Karleusa) Lajos (Kézdivásárhely, 1901. 10. 28. – Budapest, 1966. ?), hivatásos katonatiszt, vezérkari alezredes. 1928–1929-ben a rendőrújonc (rejtett páncélostisztképző) iskolánál szolgált. 1932. 10. 01-jétől a 2. vegyesdandár parancsnokságán vezérkari tisztként teljesített szolgálatot. 1935. 05. 01-jével a HM 3/b osztályhoz osztották be előbb előadóként, később osztályvezető-helyetteseként. 1940. 05. 01. – 1941. 02 01. között a 3. gyalogezred csapattisztje volt. 1941. 02. 01-jével az Újszászy vezette 2. vkf. osztályhoz vezényelték, majd innen folytatódott hírszerző pályája: 1941. 05. 15. – 1943. 03. 15. között zágrábi katonai attasé volt. Visszarendelését követően ismét csapatszolgálatra helyezték. 1943. 05. 15-től a 22. gyalogezred III. zászlóaljának, majd a háború végén az 52. gyalogezred parancsnoka volt.

24 BOLLA Lajos Gyula (?–?) dr., diplomata. 1919-től a belgrádi képviselet, majd a követség tisztviselője. 1935-től I. osztályú belgrádi konzul, követségi tanácsos (1937–1941), majd 1941 és 1944 között belgrádi magyar főkonzul.

25 KRASZNAY Béla (Baranyaszentlőrinc, 1894. 02. 02. – Érd, 1956. 03. 31.) vitéz, nemes krasznai, hivatásos katonatiszt, ezredes. 1912. 08. 18-tól szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél. 1927–1928-ban a székesfehérvári 2. híradó század parancsnoka volt. 1938-ig a híradó csapatoknál szolgált, ezután a HM VI-2. (hírszerző és kémelhárító) osztályhoz osztották be, ahol a jugoszláv vonal referenseként teljesített szolgálatot. 1941–1943 között a belgrádi főkonzulátuson teljesített szolgálatot mint az 1. vkf. osztály összekötőtisztje az ottani német parancsnoksághoz. Később közreműködött a Mihajlović-tyal való kapcsolattartásban.

26 Helyesen *LIß,* Ulrich (Lübz, 1897. 08. 13. – Bad Kissingen, 1968. 06. 11.), német katonatiszt, vezérőrnagy (1944. 12. 10.). 1937. 10. 01-jétől a szárazföldi haderő törzsének Idegen Hadseregek – Nyugat osztályán teljesített szolgálatot. 1938. 11. 15-ével a IV. Főszállásmester vezetése alatt álló 3. Idegen Hadseregek – Nyugat osztály vezetője volt 1943. 15. 01-jéig.

27 HANSSEN, X. (?–?), német vezérkari őrnagy – lásd 21. fejezet, 11-es jegyzet.

28 MELLENTHIN, X. (?–?), német vezérkari alezredes – nincs adat.

29 REHNER, X. (?–?), német vezérkari százados – nincs adat.

30 SPEE, Xaver Franz (?–?) gróf, német vezérkari százados – nincs adat.

31 SCHMIDT, X. (?–?), német vezérkari ezredes – nincs adat.

32 Helyesen *RICHTHOFEN,* X. (?–?), német vezérkari őrnagy – nincs adat.

33 ANDRÁS Sándor (Lugos, 1899. 07. 01. – Kismarton, 1985. 11. 27.), hivatásos katonatiszt, legmagasabb rendfokozata vezérőrnagy. 1932. 05. 01. – 1938. 05. 01. között a Légügyi Hivatal I. osztályánál teljesített szolgálatot, majd Spanyolországba vezényelték, hogy ott tanulmányozza az ottani német légierő (Condor Légió) harcászati alkalmazását. Visszatérése után, 1939. 05. 12-től az 1. repülődandár vezérkari főnöke lett. 1940. 12. 01-jétől a légierők parancsnokságának 2. (hírszerző és kémelhárító) osztályának vezetőhelyettese lett, majd pár hónapig a HM légügyi főcsoportfőnökségén teljesített szolgálatot. 1941. 08. 15. – 1942. 12. 02. között a HM 37. osztályát irányította. Mindeközben 1942. 06. 20. – 10. 15. között a frontra küldött 2. hadsereg repülőcsoportjának parancsnokságát is ellátta. 1942. 11. 02. – 1944. 01. 01. között a Magyar Királyi Honvéd Légierő vezérkari főnöke. E minőségében – Kállay miniszterelnök közvetlen utasítására – elhárította a németek azon igényét, hogy a franciaországi kiképzésen levő magyar repülőtisztek az angolszász repülők elleni bevetésekben vegyenek részt, illetve elodázta a németek magyar repülőterek használatára vonatkozó követeléseit. Emiatt a német légügyi attasé közbenjárására felmentették, majd megtették a Hadiakadémia parancsnokhelyettesének. A megszálló németek tartóztatták le, s csak Csatay Lajos honvédelmi miniszter közbenjárására engedték szabadon. A nyilasok hatalomra kerülése után, 1944. 10. 29-én kinevezték a 10. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnokává, majd 12. 28-án parancsnokává. 1945. 01. 15-én szovjet fogságba került. Rövid hadifogság után, Kéri Kálmán utódjaként a Debrecenben működő HM katonai csoportfőnöke lett (1945. 03. 01-jétől). 1945. 08. 01-jével nyugdíjazták, közben a HM állandó igazoló bizottsága „igazolt"-tá nyilvánította. 1947. 02. 27-én perbe fogták, s összeesküvés vádjával a Donáth György és társai per negyedrendű vádlottjaként halálra ítélték, lefokozták. Később a Népbíróságok Országos Tanácsa az ítéletet 10 évi kényszermunkára változtatta. 1956. 10. 26-án, a forradalom közepette szabadult a váci börtönből. A szovjet intervenció után Nyugatra távozott.

34 Helyesen valószínűleg *MARTINI,* Wolfgang (Lissa bei Posen, 1891. 09. 20. – Ebenhausen/Isar, 1963. 01. 06.), német tábornok, dr. Ing. e. h. Martini a légierőnél hírszerző ügyekben volt illetékes. 1938. 04. 20-tól (04. 01-jei ranggal) vezérőrnagy, 1940. 04. 01-jétől altábornagy, 1941. 09. 20-tól „General der Luftnachrichtentruppe" (a légi jelentőcsapatok tábornoka) (Szakály Sándor).

35 WEDELL, X. (?–?) gróf, német vezérkari ezredes – nincs adat.

36 SCHWARZ, X. (?–?), német ezredes – nincs adat.

37 MARJAY Frigyes 1942-ben megjelent könyvét a Gede Testvérek Kiadó 2000-ben reprint kiadásban újra megjelentette.

38 Helyesen *TRIPPICIONE,* Donato (?–?), olasz vezérkari ezredes

39 AMÉ, Cesare (? 1892. 11. 18. –?), olasz katonatiszt, *vezérőrnagy.* 1940–1943 között az olasz Katonai Haderő Titkosszolgálat (Servizio Infrmazioni Militare, SIM) parancsnoka.

40 DUCA, X. (?–?), olasz vezérkari ezredes – nincs adat.

41 PASQUALE, X. (?–?), olasz vezérkari alezredes – nincs adat.

42 Helyesen *DE RIENZI,* Alfredo (1889. – ?), olasz katonatiszt, vezérőrnagy. 1939-ig az olasz Katonai Információs Szolgálatnál (Servizio Informazioni Militare, SIM) beosztott vezérkari tiszt. Ezután csapatszolgálatra vezényelték. Átvette az 1. gránátos-ezred, majd 1943-ban a 21. gránátos-hadosztály parancsnokságát.

43 GAMBA, Vittorio (1880. 07. 29. – ?), olasz vezérőrnagy.

44 Helyesen *PERČEVIĆ,* Ivo/Ivan (Bécs, 1881. 05. 21. – ? 1945 [1946?] ?), eredetileg monarchiai katonatiszt, szolgálaton kívüli ezredes, a harmincas években az ausztriai usztasa központ vezetője. Az önálló usztasa Horvátország idején tábornok. A második világháború után háborús bűnösként Jugoszláviában kivégezték.

45 DELL ERA, X. (?–?), olasz vezérkari alezredes – nincs adat.

46 PUY Jenő (Puj, 1892. 11. 12. – ?), vitéz nemes puji, hivatásos katonatiszt, ezredes. 1914. 08. 01-jétől szolgált a közös hadseregben. 1927-ben a 2. gyalogezred beosztott tisztje volt. 1938–1943 között a római követségen szolgált beosztott hírszerző/összekötő tisztként.

47 OLTVÁNYI-PANTLE Arnold (Beszterce, 1899. 07. 27. – ?), hivatásos katonatiszt, alezredes. 1917. 08. 17-től a közös hadsereg tisztje. 1941–1943-ban a római követségen szolgált hírszerző/összekötő tisztként.

48 DELLA PORTA, X. (?–?), olasz vezérkari ezredes, bukaresti katonai attasé – nincs adat.

49 Helyesen *GROZĂVESCU,* X. (?–?), román külügyminisztériumi tisztviselő – nincs adat.

50 Helyesen *VISCONTI-PRASCA,* Sebastiano (Róma, 1883. 02. 27. – ?, 1963. ?), olasz katonatiszt, hadseregtábornok. 1924–1930 között belgrádi, 1938-ban párizsi, majd berlini katonai attasé. 1940-től Albániában szolgált.

51 PARIANI, Alberto (Milano, 1876. 12. 27. – ? 1955. ?), olasz tábornok. 1920–1926 között az olasz vezérkarnál szolgált, többek között a hadműveleti osztályt vezette. 1927–1933 között Tiranában katonai attasé, egyben az albániai Olasz Katonai Misszió vezetője. 1934-ben az olasz vezérkar főnökének helyettese, 1936-tól az vezérkar főnöke, egyben a Hadügyminisztérium államtitkára. 1939-ben nyugállományba helyezték. Az olasz kiugrás előtt reaktiválták, átvette az albániai csapatok parancsnokságát. 1943-ban berlini követté nevezték ki, de az olasz fegyverszünet után a németek bebörtönözték. Hazatérve mint fasisztát ugyancsak letartóztatták, 1947-ben engedték szabadon.

52 A Szófiában működő katonai attasék: 1934. 01. 01. – 1939. 05. 01. Bakay Szilárd; 1939. 05. 01. – 1941. 02. 15.: Aday János; 1941. 02. 15. – 1944. 02. 01. Hatz Ottó; 1944. 02. 01. – 1944. 09. Szőke Endre.

53 JUNG, X. (?–?), svéd vezérkari ezredes (Ujszaszy később dandártábornokként említi)– nincs adat.

54 Helyesen *FURGALSKI, Teodor* Wiktor (Brzostek, 1893. 09. 11. – Tworki pod Warszawa, 1939. 11. 25.), lengyel vezérkari ezredes. Fiatalkorától a lengyel függetlenségi küzdelmek résztvevője. A második világháború elején sebesülten német fogságba esett, háborús sérüléseibe belehalt.

55 ADLERKRENTZ, X. (?–?), svéd vezérkari ezredes – nincs adat.

56 Helyesen WESTER, Harry (?–?), svéd vezérkari alezredes, katonai attasé Budapesten – nincs adat.

57 Helyesen TARÓCZY (1924-ig Szmazsenka) *Nándor* (Debrecen, 1874. 12. 20. – Budapest, 1973. 04. 07.), hivatásos katonatiszt, nyugállományú altábornagy. 1923. 03. 12. – 1928. között tallinni (revali) és rigai katonai szakelőadó (attasé). 1929. 05. 01-jével nyugállományba vonult. 1945. 04. 09-én belépett a Magyar Kommunista Pártba (MKP). 1946 augusztusától az MKP, majd a magyar dolgozók Pártja Hűvösvölgy-Zugligeti körzetének elnöke.

58 SVENSSON, Johannes Antero (Raisio, 1892. 11. 30. – Helsinki, 1946, 06. 26.), finn vezérőrnagy – nincs adat.

59 MELANDER, Lars Rafael (Sipoo, 1896. 03. 07. – Helsinki, 1962. 01. 22.), finn vezérőrnagy, a finn vezérkar hírszerző- és kémelhárító osztálynak vezetője (1939–1940, 1941–1942). 1945 után szolgálaton kívül.

60 Helyesen PAASONEN, *Aladar* Antero Zoltan Bela Gyula Arpad (Budapest, 1898. 12. 11. – Flourtown/USA, 1974. 07. 06.), finn vezérkari ezredes. Melandert követően 1942. 04. 28-tól 1944 októberéig a finn vezérkar hírszerző- és kémelhárító osztálynak vezetője, 1945-től szolgálaton kívül. Elhagyta Finnországot, 1945–1947 között a francia hírszerzés szolgálatában, 1948-tól Svájcban segédkezett Mannerheim emlékiratainak megírásában, 1952-től az USA szolgálatában.

61 KÉMERI NAGY Imre (Bürgezd, 1903. 03. 27. – Varsó, 1942. 04. 13.), újságíró, diákvezető. Fiatalon beállt a Székely hadosztályba, 1922-ben Erdélyből Magyarországra szökött, katona (1925, 1928/29), 1926-tól Budapesten jog-, majd bölcsészhallgató, az egyetemi szervezkedések egyik vezetője, összekötő a Magyar Országos Véderő Egyesület (MOVE) és a Turul Szövetség között. 1932-ben középiskolai tanári oklevelet szerzett, alkalmi munkákból élt. 1937 nyarán belépett a Balogh-féle Magyar Nemzetiszocialista Pártba, melynek ifjúsági vezetője lett. A szélsőjobboldali lapokba írt cikkei miatt többször ítélték fogházbüntetésre. Egyik osztagparancsnoka volt a Kárpátalján működött Rongyos Gárdának (1938/1939), vezetője a finnországi magyar légiónak (1941. február–március), ahol Carl Mannerheim (Louhisaari udvarház/Askainen [Finnország], 1867. 06. 04 – Lausanne/Svájc, 1951. 01. 28.) tábornagy soron kívül századossá léptette elő. Hazatérve részt vett az észak-erdélyi bevonulásban. A szovjet fronton a partizánokkal vívott harcban megsebesült (1942. március); a varsói katonai kórházban halt meg.

62 Valójában több mint 4000 főt.

63 Helyesen *SLÖÖR*, Åke Karl (Helsinki, 1898. 01. 16. – Helsinki, 1974. 02. 13.), finn vezérkari ezredes 1933 és 1937 katonai attasé Varsóban, Prágában és Bukarestben. 1944-től szolgálaton kívül.

64 Helyesen HALLAMAA (korábban Hummelin), Reino Henrik (Kokemäki, 1899. 03. 12. – Churriana [Spanyolország], 1979. 08. 11.), finn ezredes. 1935 és 1937 között a Katonai Akadémia hírszerzési tanára, 1941-től a finn főhadiszállás rádiós zászlóaljának parancsnoka és hírszerzési hivatalának főnöke. 1945–1947 között Paasonen-nel 2 évig francia szolgálatban, 1947-től Spanyolországban élt.

65 RAKOLCZAI (1937-ig Fucsek) László (Jászalsószentgyörgy, 1901. 12. 21. – Buenos Aires, 1960. 04. 18.) hivatásos katonatiszt, dr., vezérkari ezredes. 1940. 03. 01. – 12. 01. között a Honvéd Vezérkar főnökének szárnysegéde, majd az 1. vkf. osztály alosztályvezetője. 1941. 11. 15-től helsinki és stockholmi, 1942. 05. 01-jétől római, majd 1943. 12. 01-jétől berni katonai és légügyi attasé. A nyilasok 1945. 01. 18-án „hűtlenség" miatt lefokozták. Beosztását 1946-ig ellátta. 1946. 08. 01-jével szolgálaton kívüli viszonyba helyezték. 1947-ben Argentínába emigrált.

66 KÓBOR (1931-ig Kóber) Frigyes (Győr, 1907. 01. 16. – Villa Gesell, 1988. 05. 02.), hivatásos katonatiszt, vezérkari alezredes, katonai attasé. Katonai pályáját a VII. kerékpáros zászlóaljnál kezdte. 1936. 12. 01-jétől a 7/ö vkf. osztályon teljesített szolgálatot fogalmazótisztként. 1941. 10. 26-tól 1942. áprilisáig a Keleti Megszálló Csoport anyagi, később 1. a. (hadműveleti) vezérkari tisztje volt. 1942. 05. 01. – 1944. 10. 16. között helsinki (egyben stockholmi) katonai attasé. A kiugrásban való részvétele miatt a nyilas vezetés lefokozta. A háború után nem tért haza. 1947-ig Svédországban, azt követően Argentínában élt.

67 JACOBSEN, Erich (?–?), észt vezérkari ezredes, volt észt 2. vkf. osztályvezető – nincs adat.

68 RAUD János (helyesen *Jaan*) (?–?), észt vezérkari ezredes – nincs adat.

69 REEK, Nikolai (?, 1890. 02. 01. – Szolikamszk, 1942. 05. 08.), észt vezérőrnagy. 1919-ben, 1925/26-ban, valamint 1934 és 1939 között vezérkari főnök. Észt honvédelmi miniszter: 1927. 03. 04 – 1928. 11. 13 és 1939. 10. 12 – 1940. 06. 21. A megszálló szovjet hatóságok elhurcolták, bebörtönözték (1941. 03. 12-től), kivégezték.

70 LAIDONER, Johann (Viiratsi, 1884. 02. 12. – Vlagyimir, 1953. 03. 13.), észt tábornok (három csillagos). 1918-tól 1920-ig, 1924-től 1925-ig és 1934–1940-ig az észt haderő főparancsnoka. A szovjet megszállás után elhurcolták, börtönben halt meg.

71 FREYBERG, X. (?–?), észt vezérkari ezredes – nincs adat.

72 RAUDVERE, X. (?–?), észt ezredes, tallinni városparancsnok.

73 Helyesen *LÁNYI* Géza (Ószandapuszta, 1892. 11. 15. – ?), nemes, hivatásos katonatiszt, nyugállományú ezredes. Az első világháború elején orosz fogságba esett, 1921-ben tért haza. 1928. 12. 21. – 1932. 11. 30. helsinki, rigai, kaunasi és tallinni katonai attasé. 1939. 12. 01-jével nyugállományba vonult. 1951. 03. 07-én a szovjet katonai bíróság elítélte. 1956 elején Magyarországra szállították, 1956. 06. 06-án szabadult a jászberényi járási börtönből (Szakály Sándor).

74 RONGE, Maximilian (Bécs, 1874. 11. 09. – Bécs, 1953. 09. 10.), osztrák hivatásos katonatiszt. 1907-től a Császári és Királyi Vezérkar Nyilvántartó Irodájának, 1917-től a Császári és Királyi Hadsereg-Főparancsnokság hírszerző irodájának vezetője, 1920-ban nyugdíjazták, de ezt követően egészen 1938-ig az osztrák hírszerzésnek tevékenykedett, 1934-től címzetes vezérőrnagyként.

75 BÖHME, Franz (Zeltweg, 1885. 04. 15. – Nürnberg, 1947. 05. 29.), osztrák hivatásos katonatiszt. Az első világháborúban vezérkari tiszt és százados. 1935-től vezérőrnagyként az osztrák Honvédelmi Minisztérium hírszerző osztályának főnöke. 1939-től a német Wehrmacht tábornokaként végigharcolta a háborút, utoljára gyalogsági tábornokként a norvégiai német erők parancsnoka. 1947-ben, nürnbergi fogságában öngyilkos lett.

76 Helyesen PEYERL, *Karl* (Weisswasser/Felső-Ausztria, 1893. 04. 25. – Bécs, 1961. 02. 16.), osztrák vezérkari alezredes. 1932-ben az osztrák honvédelmi miniszter szárnysegédje. 1933-tól osztrák katonai attasé Csehszlovákiában és Lengyelországban, 1935-től Jugoszláviában. 1938-ban nyugdíjazták, a második világháborúban a hátországban szolgált, 1945 után az osztrák Vörös Keresztnél, majd az osztrák Belügy-, 1955-től a Honvédelmi Minisztériumban tényked ett.

77 REGELE, Ferdinand (?–?), osztrák vezérkari alezredes – nincs adat.

78 Helyesen *VAKAMATSU*, Tadaichi (1893–1959), japán katonatiszt, legmagasabb rangja altábornagy. 1936-tól 1937-ig a japán Hadügyminisztériumban szolgált, 1937-ben a vezérkarhoz beosztva. 1937 és 1939 között katonai attasé Budapesten. 1939-től csapatszolgálaton, majd 1940-től újból a japán vezérkarnál, egymást követően a 2. (1940/41), a 3. (1942/43), illetve a 4. osztály vezetője (1943). 1944/45-ben a Déli Hadsereg helyettes vezérkari főnöke, majd helyettes hadügyminiszter. 1945-től nyugállományban.

79 Helyesen *JOSINAKA*, X. (?–?), japán vezérkari ezredes – nincs adat.

80 HISASI, Visi (?–?), japán vezérkari őrnagy – nincs adat.

81 Helyesen *DAVIDESCU*, Radu (?–?), román vezérkari alezredes, budapesti katonai attasé – nincs adat.

82 LAJTOS Elemér (Székesfehérvár, 1891. ? – Budapest, 1947. 09. 18.) nemes szárazajtai, szolgálatonkívüli őrnagy, posztumusz alezredes. A Ludovika Akadémia elvégzése után hivatásos katonatiszt. 1920-ban századosként nyugállományba vonult. Az 1920-as évek elején Pokornyval együtt dolgozott a rejtjel (X)-alosztályon, orosz területen. Banktisztviselő, illetve az Uránia mozgó titkára, majd 1925-től igazgatója. Később a Scala filmszínház igazgatója lett. Jó kapcsolatai voltak a budapesti japán követség tisztviselőivel, amely területen a 2. vkf. osztály kapcsolata volt. 1945. 06. 25-től haláláig a HM fordító alosztályának szolgálatában állt.

83 Helyesen *OSIMA*, Hirosi (1886–1975) japán altábornagy, 1934 és 1938 között berlini katonai attasé, 1940-től 1945-ig a Japán Császárság nagykövete Németországban. A japán háborús bűnösök elleni tokiói perben életfogytiglani börtönre ítélték, 1955-ben szabadult.

40. NÉMETBARÁT ÉS NEMZETISZOCIALISTA ÉRZELMŰ TISZTEK A HONVÉDSÉGBEN[1]

(kiegészítés)

[1 (8). füzet, oldalszámozás nélkül]

A honvédségben szolgáló németbarát és nemzetiszocialista érzelmű tiszteknek az előző füzetekben jelentett névjegyzékét az alábbiakkal egészítem ki.

Ternegg Kálmán[2] vezérezredes, Szálasi alatt az úgynevezett „honi" hadseregparancsnoka.

Kunczfalussy (Kunz) Jenő[3] tüzérségi felügyelő, Cziegler Gusztáv[4] [a] haditechnikai intézet parancsnoka, Juszty Emil[5] honvédelmi minisztériumi csoportfőnök, Szurmay Lajos[6] Budapest légvédelmi parancsnoka, Nemerey Márton a csendőrség volt felügyelője, Kassay- Farkas[7] volt székesfehérvári hadtest műszaki parancsnok, Fekete-halmy-Czeydner Gusztáv [sic!] nyugállományú altábornagyok.

Vasváry (Eisensehr) Frigyes,[8] Tilger Ferenc[9] hadosztályparancsnokok, Jelics Gyula[10] a törzstiszti tanfolyam parancsnoka. Karátsony László honvédelmi minisztériumi csoportfőnök, Bokross László[11] tüzér lőiskola parancsnok. Czlenner Imre[12] Szálasi közlekedésügyi államtitkára, Lemberkovics[13] [Alajos], Kabina Vilmos, Prónay Pál,[14] Komposcht Nándor,[15] Legeza János,[16] Barlay János,[17] Naményi-Koncz Viktor[18] (Rátz Jenő sógora), Németh (Neujahr) Lajos,[19] dálnoki Kováts Gyula volt közlekedésügyi államtitkár (Rátz Jenő belső barátai), vitéz Pongrácz-Bartha[20] esztergomi vitézi székkapitány, Ternegg János[21] nyugállományú vezérőrnagyok.

Szigetter Viktor[22] ezredes, 2. vkf. osztályvezető titkára, Henkey Albert[23] ezredes, szegedi V. hadtest 2. osztályvezető, Hiday Kornél, Hétváry Henrik, Sziklai Ödön, Pogány Nándor [helyesen Sándor], Polányi[24] Lajos, Gedőváry Henrik ezredesek, Büky (Beckt) Sándor, Vaska István, Szilvássy Lajos, Kisdéry Antal, Pőny (Prochászka) Imre, Korompay Lajos alezredesek, Király Andor [Kornél?] szolgálaton kívüli, Molnár Sándor vezérkari őrnagyok, valamennyien előadók [a] 2. vkf. osztályban.

Wennesz István, Gaál Iván, Tiszay Béla, Paleta Géza tüzér ezredesek.

Tanos Béla, Pajtás Gyula vezérkari, vitéz Gyiresi [helyesen Gyiresy (Weiterschütz) Sándor] repülő ezredesek.

Bezerédy Tibor, Lieszkovszky Pál huszár alezredesek, mindkettő [az] ÁVK-nál többször kommunista és szociáldemokrata ellenes bejelentéseket tett.

Kapitánffy Albin [vezérkari őrnagy] Vörös vezérezredes mint vezérkari főnök szárnysegéde, Dánffy (Danszky) Mihály,[25] Kollényi György, Lipcsey Magyar Sándor, mindkettő katonai attasé, vezérkari alezredesek.

Szilvássy Nándor, Rumy Lajos századosok hadtest 2. osztály vezetők.

Kunder Antal szolgálaton kívüli őrnagy nyugállományú miniszter, Petneházy Antal szolgálaton kívüli nyugállományú államtitkár, Szakváry Emil szolgálaton kívüli alezredes minisztertanácsos az iparügyi minisztériumban.

Németh János repülő-, Hadváry Pál[26] vezérkari őrnagyok.

Schmoll Endre altábornagy, Kovarcz Emil volt helyettese, Tolotti alezredes a 7/a [helyesen 7/ö] vkf. osztály előadója.

Gróf Festetich Domokos[27] szolgálaton kívüli repülő őrnagy, gróf Festetich [helyesen Festetics Benno (Bp.1912. 12. 22. – Puerto Esperanza/Argentína, 1986. 10. 20.] testőr százados, Pálffy[28] testőr főhadnagy.

Satzger János tartalékos repülő főhadnagy.

1948. szeptember hó 11-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Ez a rész a 12. számú, *Németbarát és fasiszta érzelmű magyar tisztek névjegyzéke* című feljegyzés folytatása. A lehetséges torzításokra már ott felhívtuk a figyelmet. Lásd 12-es fejezet, 1-es jegyzet (szerk.).

2 TERNEGG Kálmán (Tát, 1887. 09. 14. – Budapest, 1956. 06. 05.), hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1925–1930 között a Ludovika Akadémia tanára. 1935. 05. 01-jével kinevezték az 1. lovas tüzérosztály, majd – 1938. 05. 01-jével – a 2. lovasdandár tüzérparancsnokává. 1939. 01. 15-ével áthelyezték az újonnan felállított VIII. hadtestparancsnoksághoz, ahol hadtest tüzérségi parancsnoki beosztást kapott. 1940. 03. 01-jén kinevezték a tábori tüzér lőiskola, majd 1941. 08. 01-jén a tüzér gyakorló- és kiképzőtábor parancsnokává. E minőségében megbízták a 101. tüzérosztály vezetésével is. 1942. 10. 01-jétől a tábori tüzérség felügyelője. 1944. 10. 01-jével felmentették és nyugállományba akarták helyezni. A nyilas hatalomátvétel azonban ezt megakadályozta, s a nyilasok 1944. 10. 16-án kinevezték a Honi Hadsereg-parancsnokság, 1945. 01. 01-jével pedig a Honvéd Légierő parancsnokává. 1945. 06. 19-én lefokozták és eltávolították a honvédségből. November 28-án letartóztatták. 1946. 03. 09-én a budapesti Népbíróság főbüntetésképpen 15 évi fegyházra ítélte, amelyet a NOT május 15-én életfogytiglanra súlyosbított. A Mosonyi úti rabkórházban hunyt el.

3 KUNCZFALUSY (1934-ig Kuncz) Jenő (Győr, 1893. 08. 14. – Győr, 1975. 03. 03.) vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1925. 06. 01-jétől a 2. vegyesdandár vezérkari tisztje, 1928. 01. 15-én visszakerült a minisztériumba, ahol rejtett vezérkari szolgálatot látott el (a VI-3., illetve a VI-6. osztályokon). Átmeneti csapatszolgálatot követően, 1933. 10. 19-én kinevezték a HM 3/c, ill. 1/c osztály alosztályvezetőjének. 1938. május – november között a 2. gépkocsizó dandár tüzérosztályának parancsnoka. 1939. január – október között a 101., 1939. október – 1941 októbere között a 103. (hadtestközvetlen) tüzérosztályt irányította. (Alakulatát 1940. 12. 01-jével gépvontatású nehéztüzérosztállyá fejlesztették.) 1941. 10. 01-jén átvette a 150. gépvontatású nehéztüzérosztály irányítását, majd 1942. 10. 01-jével visszahelyezték a 101. tüzérosztály parancsnoki beosztásába. 1944. 04. 01. – 09. 30. között az 1. hadsereg tüzérségi parancsnoka, majd 1944. 10. 01-jével kinevezték a tábori tüzérség felügyelőjének. Amerikai fogságba került. Kiadását követően a Népbíróság 1946. 03. 27-én 1 év börtönre ítélte.

4 CZIEGLER Gusztáv (Budapest, 1885. 12. 26. – Solothurn, 1966. 06. 6.), hivatásos katonatiszt, altábornagy. Az első világháborúban a tüzérségnél szolgált, majd 1922-ig a Ludovika Akadémia tanára. 1931. 03. 15-én a Haditechnikai Intézethez került, amelynek 1935. 05. 01-jén lett a parancsnoka. 1943. 02. 01-jén nyugállományba helyezték. 1944. 02. 24. – 1946. 12. 31. között a Hadiműszaki Tanács tagja. 1946-ban Svájcba emigrált, egy ideig a Dominikai Köztársaságban is élt.

5 Helyesen *JUSTY* Emil (Drenkova, 1890. 03. 14. – Ludwigshafen, 1959. 12. 31.), vitéz, nemes, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1940. 03. 01-jétől a HM légvédelmi csoportfőnöke, majd 1941. 01. 01-jétől a légierő parancsnokának 1. helyettese, később a légierő parancsnokságán beosztott tábornok. 1941. 06. 01. – 1942. 10. 01. között az I. légvédelmi hadtest parancsnoka, majd a nyilas hatalomátvételig a légvédelmi erők és a légvédelmi tüzérség felügyelője. 1944. 10. 16-án kinevezték a légierő parancsnokának és a HM légügyi csoportfőnökének. 1945. 01. 01-jétől a HM törzskülönítményébe (beosztásban nem lévő tábornokok) sorolták be. A háború után lefokozták és kicsapták a honvédség állományából.

6 SZURMAY Lajos (Bécs, 1888. 08. 21. – Komárom, 1959. 11. 21.) vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1925. 05. 01. – 1929- 05. 01. között a HM VI-2. osztályon szolgált. Ezután a HM VI–1. osztályon (1929–1932), majd a Honvédség Főparancsnokának szárnysegédi irodájában (1932–1935) szolgált beosztott tisztként. 1942. 08. 01-jéig különböző csapatok parancsnokságán szolgált, ekkor kinevezték a HM VI. csoport főnökévé és Országos Légvédelmi Parancsnokká.

1944. 06. 01-jétől egyben kiürítési kormánybiztos is. 1944. 10. 23-tól az elhelyezési kormánybiztos helyettese. 1945. 02. 01-jétől különböző járásokban ellenőrző tábornok. Az amerikai fogságból 1946-ban hazatért, majd 1947-ben letartóztatták, a budapesti Népbíróság 8 év fegyházra ítélte. 1954. 07. 30-án szabadult. 1994. 11. 21-én a Legfelsőbb Bíróság bűncselekmény hiányában felmentette.

7 KASSAY-FARKAS László (Szombathely, 1889. 11. 22. – Budapest, 1950. 08. 20.), vitéz székelyudvarhelyi, hivatásos katonatiszt, címzetes altábornagy. 1942. 10. 01. – 1943. 02. 01. között a honvédség műszaki felügyelője. 1943. 05. 01-jével nyugállományba került. A háború végén amerikai fogságba esett. 1947. 08. 01-jén nyugdíját megvonták, majd 1948. 01. 19-re visszamenőleg visszaadták. 1949. 04. 22-től a Nyugdíjas Katonatisztek Országos Szövetsége (NYUKOSZ) elnökségének választmányi tagja.

8 VASVÁRY (1924-ig Eisensehr) Frigyes (Eszék, 1895. 12. 13. – Monor, 1979. 12. 29.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. Vasváry József altábornagy öccse. 1944 novemberétől 1945 májusáig a IX. hadtest parancsnoka. 1945. 05. 19. – 1955. 11. 19. között szovjet hadifogságban (25 évre ítélve). Miután visszahozták Magyarországra, további tíz hónapig (1955. 11. 22. – 1956. 09. 25.) a budapesti országos börtönben raboskodott.

9 TILGER Ferenc (?, 1890. 05. 02. – Cruzeiro do Oeste/Parana állam [Brazília], 1966. 06. ?), hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1939. 01. 23-tól a 23. gyalogezred, 1941. 08. 01-jétől a 21. gyalogdandár parancsnoka. 1942. 02. 01-jével az V. hadtesthez osztották be tábornokként. 1943. 02. 01-jével nyugállományba vonult. 1944 őszén a nyilasok reaktiválták és kinevezték a Legfelső Honvéd Törvényszék alelnökévé. 1945 márciusától a 20. gyaloghadosztály parancsnoka volt. Az amerikai hadifogságból nem tért haza.

10 Későbbi nevén *VARGYASSY* (1937-ig Jelić, 1944-ig Vargyassi) Gyula (Temesvár, 1891. 12. 21. – Brisbane, 1958. 10. 26.), vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy. Az 1944. 10. 15–16-i nyilas hatalomátvétel idején a harcfegyelem biztosító szervezet felügyelője. 1944. 12. 14-től beosztása: „a harcos szellemet és harci fegyelmet biztosító törzsek és tábori rendészeti csapatok honvédségi felügyelője". 1945. 01. 06-án országos hadtápparancsnokká nevezték ki. 1945. 05. 01 – 1946. 05. 20. amerikai hadifogságban. 1945. 07. 04. lefokozva és a honvédségből kicsapva.

11 BOKROSS László (Nyitra, 1893. 01. 03. – ?), vitéz nemes névedi, katonatiszt, vezérőrnagy. 1944. 07. 01-jétől gépesített tüzérségi parancsnok. A nyilas hatalomátvétel után, 1945. 02. 10-ével a 3. hadsereg közigazgatási parancsnokává nevezték ki. 1945. 05. 05. és 1945. 11. 13. között amerikai hadifogságban, majd 1945. 12. 10-től Magyarországon vizsgálati fogságban volt. 1947. 10. 07-én lefokozták.

12 CZLENNER Imre (Kajd, 1898. 03. 21. – Piliscsaba, 1955. 11. 17.), hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1932. 05. 01-jéig az 1. vegyesdandár parancsnokságán, 1933. 07. 15-ig a rejtett vezérkar HM VI–1. (hadműveleti) osztályán beosztott vezérkari tiszt. 1939. 09. 01-jéig a 7/k (közlekedési) vkf. osztályon szolgált, ahol osztályvezető-helyettes lett. 1941-ig a Hadiakadémián tanított, majd 1944. 08. 15-éig a 7/k vkf. osztályt vezette. 1944. 09. 01. – 10. 16. között a Hadiakadémia parancsnoka volt. A nyilas hatalomátvétel után ismét a 7/k vkf. osztály vezetője, egyúttal csoportfőnöki jogkörrel a hadiforgalmi szervezés főnöke is lett. 1944. 10. 15-én közlekedési kormánybiztossá nevezték ki. 1944. 12. 27. – 1948. 07. között szovjet hadifogságban volt. Hazatérése után bebörtönözték, 1950-ben szabadult. Piliscsabán díjbeszedőként helyezkedett el.

13 LEMBERKOVICS (Lemberkovits) Alajos (Négyes, 1888. 06. 14. – ?, 1950 után), hivatásos katonatiszt, nyugállományú vezérőrnagy. Az első világháború után kerékpáros, majd gyalogos alakulatoknál szolgált csapattisztként. 1942. 04. 01. – 08. 01. között a 18. könnyűhadosztály parancsnoka volt. 1942. 11. 01-jével nyugállományba vonult. 1944. 09. 07-től Bihar, majd 1944 novemberétől Pest vármegye katonai parancsnoka volt. 1945 januárjában szovjet hadifogságba került. 1951. 05. 04-én a budapesti katonai törvényszék mint háborús bűnöst 6 évi börtönre, 10 évig a közügyektől való eltiltásra, lefokozásra, teljes vagyonelkobzásra ítélte.

14 PRÓNAY Pál (Romhány, 1874. 11. 02. – Szovjetunió, 1946 vagy később), báró, tótprónai és blatniczai, alezredes. Az első világháború végén századosként szerelt le. Rövid tanácsköztársasági szolgálat után 1919 májusában Ausztriába menekül, csatlakozik az Antibolsevista Comitéhez (ABC), majd 1919 júniusában Szegeden a Fővezérség Offenzív és Defenzív Osztálya alárendeltségében leszerelt tisztekből és altisztekből megszervezi az első ellenforradalmi tiszti különítményt. A tanácshatalom bukását követő hónapokban különítménye vidéken és Budapesten tömegesen kínozta meg és végezte ki a kommunista vezetőket, parasztokat és zsidókat. 1921-ben a további elcsatolások megakadályozása érdekében fegyvert fogott nyugat-magyarországi felkelők egyik vezére, az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) és az Etelközi Szövetség vezetőségi tagja. 1921 nyarán fegyelmi ügyek miatt kilépett a hadseregből. 1921. 11. 04-én a – minden közjogi alap nélkül – összehívott nemzetgyűlésen kikiáltotta a független Lajta-bánságot, amelynek teljhatalmú kormányzójává (lajtai bánná) nyilvánította magát. A felkelés inspirálta az antant hatalmakat a soproni népszavazás (1921. 12. 14.) kiírására. A második királypuccs idején megtagadta a legitimista egységek megtámadását, ezért Bethlen és Gömbös félreállította és kizáratta az Etelközi Szövetségből. 1921 végén nyugdíjazták. Ettől kezdve a szélsőjobbról bírálta a kormányzatot, és részt vett a jobboldali megmozdulásokban (1932-es Vannay László-féle puccskísérlet). A nyilas érában Budapest ostroma alatt feltámasztotta különítményét, és részt vett a város védelmében. Sokáig úgy tartották, hogy elesett a budai Várból való februári kitörés során, de újabb adatok alapján kiderült, hogy a szovjet csapatok 1945. 03. 20-án elfogták és elhurcolták. A Szovjetunió Állambiztonsági Szerveinek Különleges Tanácsa 1946. 06. 10-én „kémkedés és szabotázs" vádjával 20 év kényszermunkára ítélte. Az Orosz Föderáció 1991. 10. 18-i „A politikai üldözések áldozatainak rehabilitálásáról" szóló törvényének 3. § b. pontja értelmében 2001. 06. 27-én rehabilitálták. 1942/44-ben írt, Csehszlovákiában megtalált naplója feljegyzéseinek 1919–1921-re vonatkozó részeit részlegesen publikálták: *A határban a Halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál naplójából,* szerkesztette **Szabó Ágnes, Pamlényi Ervin,** (Budapest: Kossuth, 1963).

15 KOMPOSCHT Nándor (Zágráb, 1889. 07. 10. – Budapest, 1972. 03. 06.), nemes kishindi, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1934-ig Budapest légvédelmi parancsnokhelyettese, majd 1936-ig parancsnoka volt. Ekkor átvette a légvédelmi tüzér lőiskola parancsnokságát. 1938–1940 között az I., majd a II. hadtest légvédelmi tüzér parancsnokaként teljesített szolgálatot. 1940. 12. 24-től a HM légvédelmi csoportfőnöke, 1941. 03. 01-jétől a HM VI. csoport főnöke, egyúttal Országos Légvédelmi Parancsnok volt. 1942. 08. 01-jével kinevezték a Központi Átvételi Bizottság elnökének. 1943. 05. 01-jével nyugállományba vonult. 1945. februárjában a szovjetek hadifogságba ejtették, 1948-ban térhetett haza.

16 LEGEZA János (Santa Madalena, 1889. 10. 14. – Budapest, 1953. 05. 17.), hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1936. 11. 11-ével az 5. határőrkerület parancsnokhelyettese, 1938. 02. 01-jével parancsnoka, addig különböző csapatoknál, s rövid ideig a HM VI-2. (hírszerző, elhárító) osztályon teljesített szolgálatot. 1940. 03. 01-jével a magyar királyi gyalogsági gyakorló és kiképző tábor parancsnoka lett. 1941. 11. 01. – 1942. 08. 01. között az 1. gyalogdandár (közben könnyűhadosztállyá szervezik át) parancsnoka, majd a magyar 2. hadsereghez osztották be. 1943 februárjában tért haza, négy hónapig vezette a Törzstiszti Tanfolyamok Parancsnokságát, október 1-jével nyugállományba helyezték. 1943. 12. 01-jével átmeneti jelleggel ténylegesítették, s beosztották a Központi Átvételi Bizottsághoz. 1946-ban 1 év 6 hónap börtönbüntetésre ítélték, 1950-ben a katonai törvénykezési hatóságok ezt 10 évre súlyosbították. 1990-ben rehabilitálták.

17 BARLAY (1922-ig Pump) János (Bácsszentiván, 1882. 11. 03. – Siklós, 1963. 12. 12.), vitéz, hivatásos katonatiszt, nyugállományú címzetes vezérőrnagy. Bácsbodrog vármegye, valamint Zombor, Újvidék, Baja városok Vitézi Széke Székkapitánya (Szakály Sándor).

18 NAMÉNYI-KONCZ (1930 után Naményi-Koncz-Erba-Odeschalchi) Viktor (Ungszenna, 1872. 08. 30. – Budapest, 1956. 10. 27.), hivatásos katonatiszt, nyugállományú tábornok. 1919. 10. 18-tól a kaposvári katonai körletparancsnokságon szolgált. 1920/21-ben a dunántúli páncélvonatok felügyelője volt. 1921 áprilisától október 31-ig a debreceni katonai körlet parancsnokság tüzérségi előadója és antant összekötőtisztje, majd a bécsi (1921. november – 1922. szeptember), később a budapesti (1922. szeptember – 1924. március) felszámoló hivatal állományába osztották be. 1924 márciusától 11. 07-ig az 5. vegyesdandár beosztott tisztje volt. 1925. 12. 01-jével nyugállományba helyezték (Szakály Sándor).

19 NÉMETH (1923-ig Neujahr) Lajos (Titel, 1881. ? – Budapest, 1949. 04. 22.), vitéz, hivatásos katonatiszt, nyugállományú tábornok. 1927. 02. 01-jétől a HM 3/c osztály vezetője. Ezután ismeretlen beosztásban szolgált, 1930. 05. 01-jéig a kaposvári vámőrkerület parancsnoka volt. 1930. 08. 01-jével nyugállományba helyezték (Szakály Sándor).

20 PONGRÁCZ-BARTHA (1922-ig Kleinhempel) Ede (Torda, 1879. 03. 02. – Kőszeg, 1945. 02. 07.), vitéz, hivatásos katonatiszt, címzetes tábornok. 1924–1939 között Komárom-Esztergom vármegye Vitézi Széke székkapitánya. 1933. 05. 01-jével nyugállományban (Szakály Sándor).

21 TERNEGG János (Tát, 1884. 12. 28. – Ecsed, 1952. 07. 07.), katonatiszt, posztumusz altábornagy. Az első világháború alatt és után különböző tüzér csapatoknál járta be a ranglétrát. 1942. 05. 01-jével nyugállományba helyezték, ezt megelőzően az 1. vegyesdandár, majd I. hadtest tüzérségi

parancsnoka volt. A háború után, 1945. 10. 19-én rendfokozatától megfosztották, noha – ellentétben öccsével (Ternegg Kálmán) – a nyilas időkben nem szolgált. 1951. 03. 11-én kitelepítették Ecsedre. 1993. 08. 20-án vezérőrnagyi rendfokozatát helyreállították és posztumusz altábornaggyá nevezték ki.

22 Helyesen *SIGETTER* Viktor (1939-től Győző) (Beszterce, 1893. 03. 25. – ?) hivatásos katonatiszt, ezredes. 1912. 08. 18-tól szolgált a közös hadseregben. Az első világháború után, 1921 májusában a HM VI-2. osztályra került, ahol 1935-ig a közigazgatási alcsoport pénzkezelőjeként teljesített szolgálatot. 1935–1945-ig – Kádár Gyula vk. ezredes kivételével – a HM VI-2., majd 2. vkf. osztály mindenkori vezetőjének segédtisztjeként teljesített szolgálatot. Kádár alatt (1943. 08. 01. – 1944. 04. 15.) a DEF alosztály „b" (Románia) alcsoportját vezette. A háború után községi írnokként helyezkedett el, mígnem 1950-ben a Kuthy László elleni vizsgálatok részeként fel nem figyelt személyére az Államvédelmi Hatóság. 1950. 03. 10-én őrizetbe vették. Heteken keresztül fogságban tartották, mialatt több, Ujszászyéhoz hasonló feljegyzést írattak vele a 2. vkf. osztályról, kiemelten azon vezetők személyéről, akiknek korábban segédtisztje volt. Miután beszámolóit megírta, „múltbéli magatartása miatt" 1953. 05. 09-én internálták. 1953. 10. 24-én szabadult.

23 Helyesen HENKEY (Häring) *János* (Palánka, 1899. 08. 19. – Lakitelek, 1974. 04. 08.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. Az első világháború után, mind az őszirózsás forradalom, mind pedig a proletárdiktatúra alatt a 6. gyalogezred szakaszparancsnoka volt. 1919. 08. 01-jén a 2. gyalogezredhez vezényelték, ahol 1927-ig szolgált. A vezérkari tanfolyam elvégzése után ugyanennél a csapatnál századparancsnoki beosztást kapott. 1931–1939 között – változatlan beosztással – az 5. gyalogezrednél teljesített szolgálatot. 1939. 08. 01-jéig az I. hadtest, majd a IV. hadtest vezérkari tisztje. 1941. 08. 16. – 12. 10. között a gyorshadtest anyagi vezérkari tisztje volt, majd 1942. 03. 30-ig a magyar királyi vonatparancsnokságon szolgált. Ezután 1944. 10. 30-ig a 3. vkf. osztály vezetője volt. 1944. 11. 01-jétől logisztikai parancsnokká lépett elő. Az amerikai hadifogságból 1945 októberében tért haza. Egy év múlva elbocsátották a honvédségből, 1958-ban pedig lefokozták. Ujszászy itt valószínűbben *Renkey* Albert ezredesre gondolt.

24 Helyesen *POLONYI* Lajos (Eger, 1894. 01. 25 – Eger, 1967. 04. 01.), hivatásos katonatiszt, ezredes – nincs adat.

25 Helyesen *DÁNFY* (Danszky) Mihály (Kiskunfélegyháza, 1895. 06. 02. – Budapest, 1965. 03. 14.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1941. 08. 01. és 1942. 02. 01. között a HM Elnökségen szolgált. 1942. 03-tól 1945. 04. 23-ig a Gamma Finommechanikai és Optikai Művek Rt. igazgatója. A HM igazoló bizottsága. 1945. 12. 07-én 1671/ig.biz.–1945. szám alatt „igazolt"-nak nyilvánította. A budapesti Népbíróság, illetve a NOT elítélte 1946-ban, illetve 1947-ben (Nb. XVII. 3383/1946/15, NOT II./1881/1947), úgy tűnik 1919/1920-ban „csinált valamit" (Szakály Sándor).

26 HADVÁRY Pál (Budapest, 1908. 07. 03. – Budapest, 1948., 09. 18.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérkari őrnagy. Az orosz fronton harcolt, fogságba esett, a szovjetek 1945-ben szabadlábra helyezték (állítólag egy szovjet tiszt, akinek megmentette az életét, felismerte). A háború után a Kossuth Akadémia helyettes parancsnoka. 1947-ben kapcsolatba került a nyugati katonai emigrációval, és számukra hírszerző feladatokat végzett. Letartóztatták, kötél általi halálra ítélték, kivégezték.

27 Helyesen *FESTETICS Domonkos* Sámuel Imre (Bakófa, 1901. 02. 16. – ?) gróf, tolnai, országgyűlési képviselő, a felsőház örökös tagja.

28 Helyesen *PÁLFI* Sándor (Szeged, 1912. 03. 01. – Los Angeles, 1979., ?), hivatásos katonatiszt, testőr százados. 1934. 08. 20-tól szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél. A határvédelmi csapatoktól 1938. 12. 01-jével a 2. gyalogezredhez vezényelték. 1942. 10. 23-tól a doni fronton szolgált, ahol a 31/II. zászlóalj parancsnoka volt. 1943. 01. 17-én megsebesült. Felépülése után, 1943. 12. 01-jével alantas tisztként a testőr lövészszázadhoz (majd zászlóalj) osztották be. 1944. 10. 15-én a Vár védelmére kiadott parancsot megszegve szolgálati helyét éjjel elhagyta, és csatlakozott a nyilasokhoz átállt 9/II. zászlóaljhoz. 1945. 02. 10-ével a 201. önálló zászlóalj parancsnokává nevezték ki. A háború után lefokozták és kicsapták a honvédségből.

41. KÉMELHÁRÍTÓ SZAKSZEMÉLYZET KIEGÉSZÍTÉSE

[1 (8). füzet, oldalszámozás nélkül]

Kérem a kémelhárító szakhálózatnak az előző füzetekben felsorolt tagjait az alábbiakkal kiegészíteni:

Kressák Lajos üzemtitkár az ajka-csingervölgyi bányában.

Majtán András, Tamás László kémelhárító ügynökök.

Utóbbi Borsos Lászlo [a] „Fehér Kereszt" kórház sebészfőorvosának sógora, [a] 2. vkf. osztályon belül Sombor-Schweinitzer József rendőrfőkapitány-helyettes bizalmi egyéne volt. Mint ilyen egyik rendőrségi összekötő szerepét játszotta, főleg baloldali vonatkozásokban volt jól tájékozott.

1948. szeptember hó 11-én. Fekete Iván

42. KORMÁNYZÓHELYETTES-VÁLASZTÁS 1941/1942 TELÉN

[1 (8). füzet, oldalszámozás nélkül]

A kormányzóhelyettes-választás Magyarországon 1941/1942 telén játszódott le.

Horthyné azon elgondolkodásából fakadt, hogy István fia megválasztásával a család dinasztiáját megalapítsa. Rábeszélte ezért férjét fia jelölésére azzal az indokkal, hogy Horthy már idős, beteg lehet: ezen esetben kieshet a kormányzói méltóság a család kezéből.

István jelölésének külpolitikai háttere is volt. Az ifjú Horthy teljesen angolszász beállítottsággal bírt. Angliában még a háború előtti időkből, amikor huzamosabban ott tartózkodott – Petrovich Iván [helyesen Viktor] révén – számtalan baráttal rendelkezett.

Horthyék a tervhez megnyerték Bethlen István grófot, Lukács Béla révén a „MÉP", P. Varga Béla útján a „Független Kisgazdapárt", Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter támogatását.

Nehezen bár, de mégis hozzájárult Bárdossy László miniszterelnök, aki önjelölt volt e tisztségre, de Berlinből is más instrukciókat kapott.

Az ügy szószólói voltak: Lukács Béla, Magasházy László, Somogyi-Böllér Béla, Törs Tibor, Héjjas Iván és Edelsheim-Gyulai Lipótné.

Berlin a magyar „Gau"[1] leendő vezetőjének Albrecht „főherceget" jelölte, önjelöltek is akadtak Bárdossy László miniszterelnök és Werth Henrik nyugállományú vezérezredes, volt vezérkari főnök személyében.

Albrecht vadászzsákmányainak nagy része a német pártfogók megnyerésére Berlinbe vándorolt. Onnan Bárdossy és az összes jobboldali szervezetek Albrecht támogatására kaptak utasítást.

Az ifjú Horthy ellenes propagandában az élen a nyilasok jártak. Kovarcz Emil, Süttő által készített röplapokkal árasztották el az országot. Ezekhez csatlakoztak a honvédség köreiben az 1. vkf. osztály által kiadott röpcédulák is.

Ezek egyikében például a következő eset volt leírva: „Ifjú Horthy István egy este ittas állapotban társaságával betért az egyik bárhelyiségbe, és ott a zenével az angol himnuszt játszatja. Feláll a szomszéd asztalnál ülő Pajtás Gyula vezérkari ezredes és ez ellen ifj. Horthynál kikel, aki őt energikusan leinti, mire Pajtás távozik. Rövidesen rá Pajtás, aki a komáromi 6. hadosztályt [helyesen gyalogdandárt] parancsnokolta, hirtelen halállal elpusztult. Bizonyára ifjú Horthy tétette el láb alól." A röpcédula teljesen valótlan dolgokat állított.

Ifjú Horthy bármennyire makacs, önfejű is volt, vigyázott arra, hogy nyilvánosan angol viszonylatban ne exponálja magát. Pajtás fél vesével bíró, szívbajos ember volt, szívszélhűdésben hunyt el.

A törvényjavaslatot a parlamentben Törs Tibor elnöklete alatt a „MÉP", a felsőházban Bethlen István és Somogyi-Böllér Béla fogadtatták el.

Bárdossy felváltásának egyik oka ifjú [sic] Horthy István kormányzóhelyettesi jelölésének lanyha – tessék-lássék – támogatása volt.

1948. szeptember 11-én. Fekete Iván

JEGYZET

1 A Harmadik Birodalom közigazgatásának legfelső szintű egysége. A *Gau*k szervezése révén megszüntették a tartományi rendszert és a tartományi kormányok képviselte szuverenitásukat. Élén a *Gauleiter* állt.

43. AZ ÁLLAMVÉDELMI KÖZPONT KÜLFÖLDI KAPCSOLATAI

[2 (9). füzet, 1-14. oldal]

1942/1943 telén Sztójay berlini magyar követ[en] és a külügyminisztériumon keresztül meghívás érkezett Frick[1] német belügyminiszter és Kaltenbrunner SS-főcsoportvezető, rendőr altábornagy nevében Budapestre a belügyminiszter, és az Államvédelmi Központ vezető számára. Dr. Keresztes-Fischer Ferenc a maga részéről a meghívást lemondta, úgy döntött, hogy én egyedül utazzam ki Berlinbe.

1943. február végén érkeztem a német fővárosba. A vasútnál Zindel rendőr őrnagy – aki a bűnügyi rendőrségnél teljesített szolgálatot – Kaltenbrunner nevében üdvözölt és közölte, hogy gazdája a hónap legvégéig Münchenben tartózkodik; velem a helyettese fog tárgyalni.

Elhelyezésem a Wannseestraßén egyik, a rendőrség által lefoglalt villában, Heinz Rühman[2] filmszínésző mellett volt. Ott Zindel játszotta a házigazda szerepét. Tájékoztatott a német rendőrség szervezetéről.

Eszerint megkülönböztették: az állami titkos (Geheime Staatspolizei) és a rendészeti rendőrséget (Ordnungspolizei). Az összrendőrség élén akkor még Himmler állott. Az állami titkos rendőrséget Kaltenbrunner SS-főcsoportvezető és rendőr altábornagy parancsnokolta. Az két részből állott: a politikai (Politische-) és a bűnügyi rendőrségből (Kriminalpolizei). Előbbit Müller,[3] utóbbit Nebe[4] SS-csoportvezetők, rendőr altábornagyok irányították. A Geheime Staatspolizei vezetősége Berlin W Prinz Albrecht Straße székelt.

A rendészeti rendőrséget Dalnege[5] SS-főcsoportvezető, rendőr vezérezredes vezette. Az két részre – rendfenntartó és légvédelmi (Luftschutzpolizei) – oszlott. Vezetőségének székhelye a Belügyminisztériumban (Unter den Linden) volt.

Frick belügyminiszter már akkor szabadságon tartózkodott, helyettese egy idősebb adminisztratív államtitkár fogadott. Látogatásra vittek még Daluege-hez, akitől Berlin rendőrségi-légvédelmi berendezéseinek megtekintését kértem, Müllerhez, Nebe-hez és Helldorff grófhoz, Berlin rendőrfőnökéhez. Közülök Nebe tette rám a legjobb benyomást, agilis, egyenes embernek láttam, míg Daluegében egy felfuvalkodott, üres fejű, Müllerben egy sötét jellemű egyént sejtettem.

Ebéd után Müller megbeszélésre invitált. Előadta, hogy Kaltenbrunnert helyettesíti, akinek halaszthatatlan ügyben Münchenbe kellett utaznia. Következő kérdéseket vetette fel:

1) Magyar és német rendőrattasék létesítése Berlinben, illetve Budapesten. E közeg az államrendészeti szervek összeköttetését és szorosabb együttműködését szolgálná. Kifejtette, hogy az összes szövetséges államokban – Róma, Bukarest, Madrid, Szófia, Pozsony, Zágráb – működnek már német rendőrattasék, csak Budapesten még nem.
2) Politikai menekültek kiszolgáltatása Magyarország részéről a III. Birodalomnak. Célzott a hazánkban szabadon járó-kelő lengyelekre, a határokon hozzánk Németországból átszökő angol és francia hadifoglyokra.

3) A németek időnkénti tájékoztatása a magyarországi partizán-, baloldali és nemzetiségi mozgalmakról. Előadta, hogy hazánkon át húzódnak a Balkánon és – részben – keleten harcoló német hadseregek utánszállító vonalai. Nem közömbös tehát részükre, hogy ezen utak és vasutak milyen mértékben vannak fenyegetve az ipari termeléssel egyetemben.
4) Magyarországi jobboldali pártok és szervezetek üldözésének csökkentése a belügyminisztérium részéről. Kovarcz, Sütő visszatérésének lehetősége. E kérést a közös háborús célokkal indokolta meg.

Kívánságait receptíve meghallgattam, közöltem vele, hogy azokat a magyar kormány tudomására hozom, a választ Kaltenbrunnernek megírom.

Előadás után bemutatta a „Gestapo" szabotázs múzeumát, ahol tengeri aknáktól kezdve termést felgyújtó taplókig minden, a szövetségesek által alkalmazott eszköz fel volt halmozva.

Következő napon Sztójay berlini magyar követ és Náray Antal szolgálaton kívüli [helyesen nyugállományú] vezérőrnagy kíséretében a berlini rádió berendezéseit – súllyal a képtáviratok távolba vetítő kísérleteit – tekintettem meg.

Majd meglátogattam egy rendőrkörzet-parancsnokság légvédelmi központját. Ott a következőket figyeltem meg: normális vasbetonóvóhely több kijárattal, élelmiszer-vízkészletekkel, gázvédelmi eszközökkel. A falon légvédelmi körzettérkép berajzolt berendezésekkel, kimutatás a légvédelmi rendészeti szolgálat ellátásáról. Mint híradó berendezés telefon, rádió, futár és jelentőkutya [?]. Légvédelmi körzettérképek szögbeosztással, a figyelő helyeken rögzített cérnaszálak, melyek metszése adja bejelentett adatok alapján a ledobott bombák találati helyeit. Világításra villany, aggregát motor, petróleumlámpások, foszforeszkáló anyaggal bekent berendezési tárgyak. Segélyhely és gázbeteg kezelő eszközök.

A harmadik napon a bűnügyi rendőrségen Nebe látott vendégül. Kifejtette, hogy „sajnálatos" módon a magyar rendőrséggel a bűnügyi összműködés ellanyhult.

Előadta a kis, közép, és nagy nyomozó riadóterveket. A kicsiben a bűnügyi, a középben az összes közbiztonsági, a nagyban ezeken kívül még a segédszervek is teljes számban vesznek részt. Bemutatta néhány város nyomozó riadóterveinek térképét.

Ismertette a körözvények idejét és a körözöttek nyilvántartási módját. Előbbit naponként adták ki lapokon és rádión. Utóbbi név- és az elkövetett tett helyszíne után történt. A nyilvántartó indexekhez havonta adtak ki füzetpótlásokat, az indexeket magukat – átlagban – évenként egyszer dolgozták át.

Majd előadást tartott az öröklődő bűnözés kutató munkálatairól. Megemlítette, hogy visszaeső bűnöző fiatalkorúak családfáját kutatva, sűrűn előfordul az öröklés. Ilyeneket javító táborokban nevelnek fel.

Közölte, hogy a cigányok végleges letelepítésével kapcsolatban Berlinben – Németország szövetségeseinek és a „Quisling"[6] államok részvételével – európai értekezletet készít elő, melyre hazánkat is meghívja.[7]

Bemutatta még a „pornográfiai" múzeumot, szemléltető példákon a nyomozó módszereket, a bűnügyi rendőrség lőfegyver-, lőszernyilvántartását, a színképelemzőt és két készüléket, melyek önműködően megállapították a beléjök tett gépírásos papírokról, hogy minő írógépen készültek. Előadást tartott a kéziratgyűjteményről és a módszerekről, melyekkel kézzel készült írások szerzőit fel lehetett fedezni. Elvezetett a bűnügyi ujjlenyomat nyilvántartáshoz is.

Berlini tartózkodásom utolsó napján Sztójay magyar követhez voltam villásreg-

gelire hivatalos. Ott találkoztam a közben Münchenből visszatért Kaltenbrunnerrel, aki megismételte a Müller által előadott kívánságokat. Kilátásba helyezte, hogy rövidesen Budapestre jön, ahol rokonai vannak. Hívott, hogy többször látogassak el Berlinbe, mint azt Faragho Gábor altábornagy a magyar csendőrség felügyelője teszi. Mint mondotta, Faragho javaslata alapján kölcsönös csendőrtisztcsere jött létre.

Az ebéden szintén részt vevő Dalueget megkértem, hogy a németországi légvédelmi berendezések részletes tanulmányozására két magyar rendőrtiszt legyen vezényelhető.

A német kívánságokat Budapestre való megérkezésem után jelentettem Kállay miniszterelnöknek és Keresztes-Fischer belügyminiszternek. Döntésök az egyes kérdésekben a következő volt.

ad 1) Rendőrattasék kölcsönös létesítéséhez nem járulnak hozzá. „Még az kell" mondotta Keresztes-Fischer, „hogy egy újabb diplomáciai előjogokkal rendelkező Gestapo kémet engedjünk be az országba".

ad 2) Politikai menekültek kiadása – mint eddig minden egyes esetben – különkülön diplomáciai kikérés útján történik. Magyarország nem mondhat le a politikai menedéknyújtás jogáról.

ad 3) A németek időnkénti tájékoztatása a magyarországi partizánmozgalmakról ÁvK útján csak oly mértékben történik, amint ezek a birodalmi csapatok utánszállító vonalait veszélyeztethetik.

ad 4) Magyarország belügyminisztere belpolitikailag önálló, az egyes pártokhoz való magatartását a kormány instrukciói szabják meg. Fel kell kérni a németeket, hogy a jobboldali pártokat kívülről ne támogassák, és a magyar hatóságok által körözött Kovarcz Emilt és Süttő Gyulát[8] szolgáltassák ki.

A döntést Sztójay útján küldött udvarias hangú levélben közöltem Kaltenbrunnerrel, akitől semminemű választ nem kaptam. Ugyancsak teljesen elmaradt nékem Berlinben jelzett magyarországi látogatása is.

1944 januárjában hozta Sombor-Schweinitzer rendőr főkapitány-helyettes a tudomásomra, hogy Kaltenbrunner a Balkánról jövet inkognitóban átutazott fővárosunkon, ahol megbeszéléseket folytatott Ruszkay (Ranzenberger) Jenővel, Aday (Adelmann) Jánossal, dr. Basch-sal és Baky Lászlóval. Kudar Lajos csendőrezredes [helyesen alezredes] nekem tett jelentése szerint Kaltenbrunner még 1944 március végén – a németek bevonulása után – töltött még néhány napot Budapesten, amikor ismét csak fentnevezettekkel érintkezett.

1943 nyarán a német bűnügyi rendőrség három tagja tartózkodott fővárosunkban, akik Bozóky Gyula rendőrfőtanácsos és kísérőjének a „nemzetközi bűnügyi rendőrkongresszuson" 1942-ben Berlinben tett látogatását viszonozták.

Magyar részről a berlini és hamburgi légvédelmi berendezések tanulmányozására 1943 nyarán Sédey Gyula[9] rendőr főtanácsos és Toronykőy[10] (Tschürz) Gyula főfelügyelő nyertek kiküldetést.

Az ÁvK részéről 2-3 ízben adtam át a belügyminiszter utasítására a partizánhelyzetről elkészített összefoglalót Scholtz Edgar ezredesnek, a véderő-parancsnokság „Amt Abwehr Ausland" 2. vkf. osztálynál működő összekötőtisztjének. Az összefoglalók a bácskai partizán eseményekkel foglalkoztak.

Megemlítem, hogy Sombor-Schweinitzer rendőr főkapitány-helyettes és Bécs rendőrségének vezetője (egy vezérőrnagy, nevére már nem emlékszem) között kommunistaellenes nyomozásokban összműködés állott fenn. A belügyminiszter hozzájárulásával Sombor-Schweinitzer többször közölte fent említett vezérőrnaggyal a magyar részről körözött kommunistákat.

Közös nyomozásukra egy esetben emlékszem. Ezt Sombor-Schweinitzer 1943 nyarán a brünni német és pozsonyi szlovák rendőrség 1-1 közegének bevonásával eszközölte. A nyomozás Tonhauser Pál kassai elfogatásához vezetett. A nyomravezető adatokat a pozsonyi szlovák rendőrség szolgáltatta.

Kitérek még a Németországból, Szlovákiából,[11] a Lengyel Főkormányzóságból[12] hazánkba szökő menekültek határszéli kezelésére. Az 1939–1942-ben nem volt egyöntetű. Akadtak oly jobboldali felfogású határközegek, akik a menekülteket visszadobták, vagy a német hatóságoknak adták át. Voltak akik – elsősorban megvesztegetve, vagy jó szívből – átengedték és gyűjtőhelyekre kísérték a menekülteket. Amíg 2. vkf. osztály vezető voltam, 1940/1942-ben többször segédkeztem De Mierry vezérkari alezredes francia katonai attasénak, németországi hadifoglyok hazánkba való átcsempészésében, valamint abban, hogy azok hamis útlevéllel ismét elhagyhassák országunkat. Erre még Teleki miniszterelnök és Csáky külügyminiszter adtak nékem utasításokat. Kállay 1943 nyarán elrendelte, hogy az összes hozzánk szökő angol hadifoglyokat a siklósi internálótáborba kell szállítani, ahonnan gróf Andrássy Mihály szigetvári lakos veszi ki őket munkára. Tőle azután könnyű szerrel tovább szökhetnek át a Dráván, Tito partizánjaihoz.

1942/1943 őszén Benda Antal vezérkarbeli [helyesen vezérkarhoz beosztott, vkb.] ezredes a Pénzügyminisztérium XIX [helyesen Honvédelmi Minisztérium 19.] – határszéli forgalomvezetője, a többi érdekelt szervek megkérdezése nélkül úgy intézkedett, hogy a jogtalan határátlépőket azon országba kell visszadobni, ahonnan jöttek. A belügyminiszter közbelépésére Benda e rendelkezést visszavonta. Egy tárcaközi értekezlet határozata alapján Keresztes-Fischer olyan intézkedést adott ki, mely szerint minden külföldről menekültet az illetékes I. fokú rendőrhatóságnak kell előállítani. Ez gondoskodik azután gyűjtőhelyre, illetve internálótáborba való továbbításukról. Ezen rendelet dacára számtalan határközeg – egyéni érzelmei folytán – különösen a Szlovákiából és a Lengyel Főkormányzóságból hozzánk menekült zsidókat továbbra is visszadobta oda, ahonnan jöttek.

1943 nyarán Kádár Gyula vezérkari ezredes, a 2. vkf. osztály vezetője, Szombathelyi vezérezredes utasítására oly megegyezést kötött Fütterer altábornagy, német légügyi attaséval, melyben kötelezettséget vállalt, hogy [az] utóbbinak:

1) minden Magyarországon leszállott idegen ejtőernyőst bejelent,
2) az ejtőernyősöket a németeknek kihallgatás céljából rendelkezésre bocsátja,
3) az ejtőernyősök felszerelését és minden egyéb Magyarországon ledobott idegen szabotázs anyagot tanulmányozásra a németeknek átadja.

1942 őszén megjelent hivatalomban Pieche olasz carabinieri tábornok. Elmondotta, hogy ő bel- és külügyminisztériumának megbízásából Abbáziából végez felderítő munkát Tito partizánjai ellen. Híranyagcserében megnyilvánuló összműködést ajánlott fel. Piechet bemutattam a belügyminiszternek, aki a kollaborációhoz hozzájárult. A Tito partizánok és Mihajlović csetnikek helyzetére vonatkozó híranyagcsere a katonai attasék – Voli tábornok Budapesten, Rakolczai László vezérkari ezredes Rómában – útján történt.

Pieche látogatását 1943 márciusában viszonoztam Rómában, ahol ez alkalomból a Balkán-helyzetet közösen átbeszéltük.

1943 nyarán Keresztes-Fischer meghívta Budapestre a horvát belügyminisztérium közbiztonsági osztályának vezetőjét. Nála a horvátországi magyarság biztonsá-

gának ügyében interveniált. Ugyancsak megegyezés jött létre a Tito ellenes felderítés eredményének híranyagcseréjében is. Erre azonban a gyakorlatban nem került sor.

A horvát vendéget Budapestre dr. Marty János rendőrkapitány a gyékényesi határszéli rendőrkirendeltség vezetője kísérte.

Látogatását Zágrábban 1943 őszén Merkly Antal ezredes viszonozta.

1948. szeptember hó 12-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 FRICK, Wilhelm (Alsenz, 1877. 03. 12. – Nürnberg, 1946. 10. 16.), német jogász, rendőrtiszt, politikus. Hitler egyik legkorábbi bizalmasa. 1930 januárjában Frick az első nemzetiszocialista miniszterként a thüringiai tartományi kormányban oktatási- és belügyi tárcát kapott. 1933 januárjától 1943 augusztusáig birodalmi belügyminiszter, a „faji törvények" megfogalmazója. 1943. 08. 24-től az összeomlásig a Cseh-Morva Protektorátus birodalmi főbiztosa. Nürnbergben halálra ítélték és kivégezték.

2 RÜHMAN, Heinz [Heinrich Wilhelm Hermann] (Essen, 1902. 034. 07. – Berg am Starnberger See, 1994. 10. 03), színművész, rendező, az 1930-as és 1940-es évek legnépszerűbb, Magyarországon is közkedvelt, több tucat filmben játszó német filmszínésze.

3 MÜLLER, Heinrich (München, 1901. 04. 28. – ?), a GESTAPO vezetője, *SS-Gruppenführer* (1941). Az első világháború után a müncheni rendőrség kötelékében szolgált, szakterülete a kommunista funkcionáriusok megfigyelése. Heydrich és Himmler protezsáltja, 1935-től a GESTAPO tényleges, 1935-től 1945-ig kinevezett vezetője. A fanatikus, minden parancsot végrehajtó rendőrbürokrata mintapéldánya. Eichmann közvetlen főnöke, számos deportálási parancs aláírója. A háború végén eltűnt, hivatalosan 1945. 05. 17-én temették el, de a holttestet nem lehetett egyértelműen azonosítani.

4 NEBE, Arthur (Berlin, 1894. 11. 13. – 1945. 03. 04.), német rendőrtiszt. 1920-tól a berlini rendőrségen teljesített szolgálatot, 1931-ben belépett az NSDAP-ba. 1934. 04. 01-jétől a német bűnügyi rendőrségnél (*Kriminalpolizei,* KRIPO) szolgált, amelynek 1936 és 1945 között vezetője volt. 1937. 07. 01-jével birodalmi bűnügyi igazgatóvá *(Reichskriminaldirektor)* nevezték ki, majd 1938-tól 1944. 07. 20-ig a Birodalmi Biztonsági Főhivatal V. hivatalának parancsnoka lett. A keleti hadjárat elején a hírhedt *Einsatzgruppe „B"*-t irányította, amely 45 467 zsidót gyilkolt meg. 1944. 07. 20-án belekeveredetett a Hitler elleni merényletbe, ami miatt 1945. 01. 16-án letartóztatták, majd 03. 02-án halálra ítélték.

5 Helyesen *DALUEGE,* Kurt Max Franz (Krenzburg/Felső-Szilézia, 1897. 09. 15. – Prága, 1946. 10. 23.), német rendőrtiszt. 1922-től az NSDAP, 1928-tól az SS tagja. Részt vett az SA vezetőinek likvidálásában. 1936. 06. 26.–1945. 06. 08. között a német közbiztonsági rendőrség, az *Ordnungspolizei* (ORPO) parancsnoka. 1944. 04. 20-tól *SS-Obergruppenführer* (az ezredesnek megfelelő rendfokozat) és a rendőrség vezérezredese. Az SS-en belül feladata a belső rend fenntartása, a náci vezetők életének védelme. Heydrich halála után (1942 június) a Cseh-Morva Protektorátus helyettes vezetője. Felelős a lidicei tömegmészárlásért. A háború után Csehszlovákiában halálra ítélték, kivégezték.

6 Az elnevezés azon államokra utal, amelyek kormányzata úgy jött létre, hogy tagjai a német támadások idején saját hazájukat elárulva együttműködtek (kollaboráltak) a támadókkal, majd a fegyvernyugvás után a megszállt ország bábkormányai lettek. A fogalom névadója Vidkun (Abraham Lauritz Jonssøn) Quisling (Fyresdal, 1887. 07. 18. – Akershus erőd/Oslo, 1945. 10. 24.) volt, aki norvég fasisztoid párt vezéreként az északi hadjárat idején a németek ötödik hadoszlopaként működött, és 1942. 02. 01-jétől – német kegyből – Norvégia miniszterelnöke lett. Nevét, amely az árulás szinonimája lett, először 1940 tavaszán, a brit sajtó használta a németekkel kollaboráló politikusok megbélyegzésére.

7 Nem valószínű, hogy Ujszászy ezt a bekezdést magától is így fogalmazta volna.

8 Helyesen *SÜTŐ* Gyula (?– 1980. ?), nyilas aktivista. Korábban baloldali szociáldemokrata. Az 1939-es választásokon a Budapest III. (déli választókerület) pótképviselőjévé választották. 1942 áprilisában lemondott a mandátumáról és kilépett a Nyilaskeresztes Pártból.

9 SÉDEY (Schréder) Gyula (Kohárytháza/Gömör megye, 1895. ?–?, 1950 után) dr., rendőrfőtanácsos, rendőr vezérőrnagy. Vívóként a magyar válogatott tagja. Az 1940-es évek elején a Budapesti Rendőr-főkapitányság Légoltalmi Osztálya gazdasági hivatalának vezetője, 1944 őszén Budapest rendőri erőinek parancsnokaként igyekezett segíteni a gettóba zártakon. A szovjet levéltári forrásokban utolsó tisztségeként Budapest megbízott rendőrfőnökeként van feltüntetve. A budai Vár ostroma alatt a budapesti rendőr rohamzászlóaljat vezette, amely 1945. 02. 11-én este, a második lépcsőben tört ki a Várból. Az Ördög-árok kijáratánál, 1945 02. 12-én esett szovjet fogságba, 1950 decemberében tért vissza Magyarországra.

10 Helyesen *TORONYKŐI* Gyula (?–?), rendőr főfelügyelő, légvédelmi szakértő.

11 Szlovákia – a csehszlovák állam szétesése során, a Felvidék első bécsi döntés által nem érintett részein létrejött német vazallusállam. (Ujszászy terminológiájában úgynevezett Quisling-állam.) A müncheni egyezményt követően, 1938. 10. 06-án a szlovák politikai pártok képviselői Zsolnán kikiáltották az autonóm Szlovákiát, amelyet 11. 22-én iktattak törvénybe. Josef Tiso Hitlerrel való megbeszélését követően, 1939. 03. 14-én a pozsonyi parlament kikiáltotta az önálló Szlovák Köztársaságot, melyet 26 állam (köztük Németország, Magyarország, Lengyelország) ismert el. Területe 38 116 négyzetkilométer volt, melyből március 31-ével 1600-at újfent Magyarországhoz csatoltak, lakossága (1940. 01. 01-jén) 2,69 millió fő volt. 1939. 03. 23-án megkötötték a német-szlovák védelmi szerződést, mellyel megvalósult Szlovákia teljes külpolitikai és katonai függése. Ez tovább nőtt, amikor 1940. 11. 24-én Szlovákia csatlakozott a Japán, Németország és Olaszország által 1940. 09. 27-én Berlinben megkötött Háromhatalmi Egyezményhez, 25-én pedig az Antikomintern Paktumhoz. A „független" szlovák állam részt vett Lengyelország és a Szovjetunió megtámadásában. Amikor 1944 nyarán a szovjetek megközelítették az országot, Tiso köztársasági elnök behívta a német csapatokat, amelynek hatására kitört az úgynevezett szlovák nemzeti felkelés. 1945 áprilisára az ország egész területét a szovjet csapatok ellenőrizték. Az első Szlovák Köztársaság ezzel megszűnt.

12 *Generalgouvernement Polen.* A lengyelországi hadjárat után az elfoglalt ország középső és nyugati területeiből szervezett tartomány, amelyet 1939. 10. 25-én Lengyel Főkormányzóság néven a német birodalomhoz csatoltak. Területe 96 069 négyzetkilométer, lakossága 12,24 millió fő volt. Tartományi kormányzóvá a később Nürnbergben kivégzett Hans Frank (Karlsruhe, 1900. 05. 23. – Nürnberg, 1946. 10. 16.) jogászt, volt bajor (1933) majd birodalmi igazságügyi minisztert nevezték ki (1939. 10. 12.), közigazgatási központja Krakkó lett. A galíciai részeket csak a Szovjetunió megtámadása után, Galíciai Körzet *(Distrikt Galizien)* néven, 1941. 08. 30-án csatolták a Lengyel Főkormányzósághoz, amelynek területe ezáltal 146 300 négyzetkilométerre, lakossága 17,45 millió főre gyarapodott. A német háborús bűnök zömét a Lengyel Főkormányzóságban követték el, ez a terület szedte a holokauszt legtöbb áldozatát, itt szervezték meg az első gettókat, itt hozták létre az első megsemmisítő táborokat.

44. BARANKOVICS ISTVÁNNAL KAPCSOLATBAN JELENT

[2 (9). füzet, 15–16. oldal]

Úgy emlékszem, hogy Barankovics István[1] a gróf Dessewfy Gyula tulajdonában volt „Kis Újság" napilap politikai rovatát vezette.

1941/1942 telén megjelent nálam, mint 2. vkf. osztály vezetőnél Barankovics István és a következőket adta elő:

Sztambulból az ott emigrációban élő Pálóczy-Horváth György[2] újságírótól levelet kapott, melyben az különböző információk közlését kérte. Szerinte ez a tény kimeríti a kémkedés fogalmát, miért is sietett a levelet Sombor-Schweinitzer József akkori rendőrfőtanácsosnak átadni. Egyben jelentést tett mindazokról, akik Pálóczy-Horváthtól hasonló tartalmú levelet kaptak. Így megemlítette ifj. gróf Bethlent, aki azonban a levelet nem fogadta el, Békeffy Lászlót és a Cserépfalvy[3] könyvkiadót. Barankovics egyben felajánlotta szolgálatait „agent provocateur"-ként, amennyiben [a] 2. vkf. osztály súlyt helyezne Pálóczy-Horváth esetleges beugratására.

Barankovics ezután még több ízben járt [a] 2. vkf. „DEF" alosztályában, ahol baloldali szervezkedésekre szolgáltatott adatokat.

Részletekre már nem emlékszem, talán Kuthy László altábornagy akkori „DEF" vezető tudna ezzel kapcsolatban közelebbi felvilágosítást adni.

1948. szeptember hó 13-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 BARANKOVICS István (Polgár, 1906. 12. 13. – New York, 1974. 03. 13.), újságíró, politikus. 1928-ban az Országos Magyar Katolikus Főiskolai Diákszövetség főtitkára, 1929-ben a Wesselényi Reformklub vezetőségi tagja lett. Közben félbehagyta jogi tanulmányait és újságírással kezdett foglalkozni. 1937–1943 között társszerkesztője *Az Ország Útja* c. folyóiratnak, ugyanakkor politikai rovatvezető a *Kis Újság*nál is. 1941–1943 között az *Esti Kis Újság* szerkesztője. 1943. 05. 20-án a *Magyar Nemzet* felelős szerkesztője lett, s a német megszállásig a lap élén állott. 1944 nyarán befejezte tanulmányait és államtudományi doktori diplomát szerzett. A nyilas hatalomátvételtől Budapest szovjetek általi elfoglalásáig bujkált. 1945 májusától a kereszténydemokrata eszmeiségű Demokrata Néppárt (DNP) főtitkára volt, amely párt végül is nem indulhatott a novemberi választásokon. Barankovics csak 1947 augusztusában lett képviselő. A párt vezetésével egyidőben szerkesztette annak *Hazánk* című hetilapját is. Közben állandó küzdelmet folytatott az MDP, majd MKP-MDP politikája ellen. Nem volt hajlandó elítélni Mindszenty bíboros magatartását (és a Vatikán egyházpolitikáját), amely ürügyet adott a párt erőszakos feloszlatására. Rákosi fenyegetésére Barankovics 1949. 02. 02-án jelentette be a DNP megszűnését, majd Salzburgba távozott, ahol csatlakozott a Magyar Nemzeti Bizottmányhoz. 1951-ben kivándorolt az Egyesült Államokba. 1954-ben újjászervezte a DNP-t, s amikor az 56-os forradalom nyomán további emigráns politikusok érkezésével megalakult az egységes magyar képviselet, az úgynevezett Magyar Bizottság, abban a DNP delegáltja lett. 1960-tól nem folytatott politikai tevékenységet.

2 PÁLÓCZY-HORVÁTH György (Budapest, 1908. 03. 20. – London, 1973. 01. 04.), publicista, író. 1929 és 1939 között a *Pesti Napló* munkatársa és külpolitikai rovatvezetője, majd Bajcsy-Zsilinszky Endre *Független Magyarország*ának külpolitikai rovatvezetője. Utóbb Teleki Pál felkérésére a *Magyarország* című kormánylapnál vezette a külpolitikai rovatot. Teleki öngyilkossága után külföldre távozott, Kairóban a brit *Special Operations Executive* (SOE) szolgálatába állt, 1943 tavaszán Isztambulban részt vett a Kállay-féle kiugrási kísérlettel kapcsolatos tárgyalásokon. 1945-től a *BBC* magyar adásának munkatársa. 1947-ben hazatért, belépett a kommunista pártba, újságíróként dolgozott a *Tovább* című hetilapnál. 1949-ben letartóztatták, koncepciós perben elítélték, 1954-ben rehabilitálták. A forradalom után ismét Londonban telepedett le, az emigráns *Irodalmi Újság* főmunkatársa volt.

3 Helyesen *CSERÉPFALVI* (Deutsch) Imre (Cserépfalu, 1900. 07. 28. – Budapest, 1991. 07. 22.), könyvkiadó. Budapesten orvosnak készült, de abbahagyta az egyetemet, és 1921-ben Párizsba ment, ahol kereskedelmi diplomát szerzett. Ezután egy ottani kiadóvállalatnál, a Hachette-nél helyezkedett el, s csak 1928-ban tért haza. A Hachette vállalat magyarországi képviselője lett, majd 1934-ben saját cégként megalapította a neves Cserépfalvi Könyvkereskedést és Kiadót. A második világháborúban a németellenes mozgalom aktív tagja volt, s üzlete az ellenállás találkozóhelye lett. Belépett a Magyar Történelmi Emlékbizottságba, s mint a szervezet tagját, 1942. 04. 02-án Ujszászy közreműködésével letartóztatták. Angolszász kapcsolatai miatt, hűtlenség vádjával fél évig a Margit körúti honvéd fogházban raboskodott. A német megszállást követően bujkálni kényszerült, de közben támogatta a rendszer üldözötteit is. 1945-ben a Szikra Kiadó vezérigazgatója lett. 1949-ben a céget államosították. 1956-ig méhészként dolgozott, majd 1963-ig a Corvina Kiadó igazgatója volt. 1963–1968 között a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesületének elnöke volt. Visszaemlékezése: *Egy könyvkiadó feljegyzései*, (Budapest: Gondolat Kiadó, 1982).

45. KISEGÍTŐ KARHATALMAK FELÁLLÍTÁSA 1943-BAN[1]

[2 (9). füzet, 17-22. oldal]

1943 tavaszán Kállay miniszterelnök utasítására Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter kisegítő karhatalmak felállítását határozta el.

A kormány belátta, hogy a háborút elvesztettük, a következményeként kitörő népharagot a felelős vezetők ellen karhatalmakkal gondolta elnyomni.

A „segédrendőrség" és a „segédcsendőrség" megszervezésére Budapesten Éliássy Sándor[2] rendőrfőkapitány, vidéken a főispánokkal karöltve a rendőrkerületi szemlélők, illetve Faragho Gábor, a csendőrség felügyelője kapott megbízást.

A segédrendőrség létszáma 5000, a segédcsendőrségé 15 000 főben volt maximálisan előirányozva. A tagok kiválasztására a következő szempontok voltak mérvadók:

1) „nemzethűség" terén megbízhatóság,
2) szélső politikai pártokhoz nem tartozók,
3) lehetőleg katonaviselt egyének, akiknek a honvédséghez nem kellett bevonulniuk,
4) a segédrendőrségnél főleg azok, akik saját vadászfegyverrel rendelkeztek.

Felhasználásuk úgy volt elgondolva, hogy a közbiztonsági szervek könnyebb őrszolgálatát veszik át, hogy utóbbiak együttes karhatalomként minél nagyobb számban állhassanak rendelkezésre.

A segédrendőrség zöme – mintegy 3000 fő – budapesti alkalmazásra, a fennmaradt rész a vidéki városokban való felhasználásra volt tervezve.

A segédcsendőrség az egyes őrsökön, illetve a csendőrkerületi parancsnokságok székhelyein létesített karhatalmi alakulatoknál nyert volna beosztást.

A segédrendőrség felszerelése főleg saját vadászpuskákkal, pisztolyokkal, polgári ruhában karszalaggal, kiképzése hetenként kétszer az illetékes kerületi kapitányságokon.

A segédcsendőrség ruházatot, felszerelést, fegyverzetet az államkincstártól kap. Számára ezen anyagokat az alkalmazás helyén tárolják. Kiképzésük 4-4 hetes turnusokban való behívás keretében az orgoványi csendőrtáborban történik.

Míg a segédrendőrség céljaira tényleg – többnyire – politikamentes egyének gyűltek egybe, addig a segédcsendőrséghez zömben „nyilasok" és egyéb jobboldali elemek furakodtak be. A felelősség ezen a téren Faragho Gábor altábornagyot terheli, aki maga is jobboldali velleitásokkal bírván, szívesen látta a segédcsendőrségen belül [az] ily beállítású emberek gyülekezését. A segédcsendőrség tagjai főleg a volt „Rongyosok", „Nemzetvédelmi Keresztesek", „vitézek" soraiból kerültek ki.

A kisegítő karhatalmak felállítása után a belügyminiszter minden más ilyen jellegű szervezet feloszlatását tervezte. Értekezletre hívta Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnököt, aki Kádár Gyula vezérkari ezredes kíséretében jelent meg. Szombathelyi előadta, hogy neki még mintegy 5000 főnyi „felelősség nélküli" elemekből álló karhatalomra volna szüksége. Ezeket alkalmazni tervezi:

1) kiképzőnek a szovjetellenes partizánharcokra,
2) partizánokként egy esetleg Románia, Jugoszlávia ellen viselendő háborúban,
3) belső nemzetiségi megmozdulásokkal szemben.

A belügyminiszter Szombathelyi előterjesztését elfogadta. A vezérkar főnökétől a karhatalom megszervezésére Kádár Gyula vezérkari ezredes kapott megbízást. Kádár szaktanácsadói a szervezésben Héjjas Iván és Somogyi-Böller Béla voltak. A karhatalom tagjai főleg a volt „Rongyosok" és a „Tűzharcosok" soraiból kerültek ki. Parancsnokságukat – Horthy döntése alapján – Héjjas Iván vette át. Horthy e szervezetben mintegy az 1919-es terrorkülönítmények folytatását látta, megbízta fiát, Miklóst, hogy Kádárral, Héjjassal, Somogyi-Böllérrel szoros érintkezést tartson és a szervezet kifejlődését támogassa.

Az új Héjjas különítmények kiképzése az orgoványi csendőrtáborban történt. Számukra fegyverzetként a géppisztoly volt rendszeresítve. A fegyverzetet és felszerelést Budafok-Lanária telepen, Orgoványban és a Bakonyban (Nagyállás) tárolták. Belőlük fejlődtek ki a nyilasok alatt a „Kopjások".

A belügyminiszter megbízásából felkerestem 1943 nyarán csíkbánfalvi Keresztes Arthur nyugállományú vezérőrnagyot Ugocsa utcai lakásán, hogy a vezetése alatt álló, főleg volt tisztekből összetevődő „legitimista" karhatalmi osztagot határidőn belül oszlassa fel. Keresztes erre ígéretet is tett. Megjegyezte azonban „a kommunisták ellen mi is résen állunk". Az osztag parancsnoka – ha jól emlékszem – egy Lobmayer Ottó nevű szolgálaton kívüli őrnagy volt. Mintegy 500 főből állott, soraikba tartozott Lorenz József szolgálaton kívüli százados is.

Ugyanezen az időben szervezett a Honvédelmi Minisztérium 1/a és a vezérkar főnökének 1. osztálya súllyal Újvidék környékén „önkéntes határőrséget". Ez egy zászlóaljból és egy lovas századból tevődött össze. Tagjait a Dél-Bácskába betelepített „megbízható" magyarok és „csángók" alkották. Fegyverzetet, felszerelést az államkincstár adott, a lovak saját tulajdont képeztek. Kiképzésük az újvidéki katonai alakulatoknál 6 hét alatt volt tervezve. Felszerelésük, fegyverzetük a területileg illetékes csendőrőrsön tárolódott. Az alakulatok feladatát képezte a határőr-megfigyelő és védelmi szolgálatban való részvétel.

1943 folyamán a Bácskában állomásozó rendőralakulatokat – Újvidéken és Zomborban – géppuskákkal szerelte fel a belügyminiszter.

Újvidék ezeken kívül páncélgépkocsikat is kapott. A rendőralakulatok géppuskás és páncélos kiképzését az illetékes katonai állomásparancsnokságok eszközölték.

Az újvidéki rendőrséget ezen idő tájt Zombory Gyula rendőrfőtanácsos vezette, a beosztottak közül Rátz Kálmán rendőrtanácsost ismerem.

A rendőrség részvételére vonatkozólag az 1944-es partizánellenes harcokban nincsenek adataim. 1942/1943-ban géppuskás, vagy páncélos küzdelemre nem nyertek bevetést.

1948. szeptember hó 13-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Ujszászy a segédcsendőrség és a segédrendőrség mint karhatalmi erő megszervezését nevezi kisegítő karhatalomnak. Ez nem azonos a későbbi, közismert KISKA (Kisegítő Karhatalom) alakulatokkal, amely testületet a Nemzetőrségből 1944. 12. 03-i hatállyal a hátország közrendjének védelmére és a csendőrség, valamint a rendőrség támogatására hoztak létre. Szervezésére kizá-

rólag Budapesten került sor, ahol kerületenként, annak számozásával egy zászlóaljat állítottak fel. Emellett előfordult, hogy intézmények is alakítottak KISKA-csoportokat. Tagjai zömmel egykori nemzetőrök, leventék és önkéntesek voltak, fegyverzetük, felszerelésük silány volt. A KISKA a Honvédség része volt, s mint ilyen tagjait katonai eskü kötelezte, katonai bíráskodás alá tartoztak. Számos KISKA-alakulat az ellenállás részévé vált, s a főváros ostroma idején tényleges harcot hirdetett a nyilas hatalom ellen, helyenként megnyitotta az arcvonalat a szovjet csapatok előtt. Ezért Vajna Ernő, a nyilas kormányzat Budapest védelmére kirendelt pártmegbízottja 1945. 01. 06-án feloszlatta a KISKA szervezetet. Maradékait beolvasztották a Hungarista Légióba, illetve a Fegyveres Nemzetszolgálatba.

2 ÉLIÁSSY Sándor (Eger, 1881. 07. 13. – ?, 1955., ?) dr., kapronczai. Besztercebánya majd Komárom város rendőrkapitánya (1915–1919), rendőrfőtanácsos (1921), Pest vidéki rendőrfőkapitány (1927), 1937 és 1944 között a Magyar Királyi Államrendőrség budapesti főkapitánya, a székesfőváros Törvényhatósági Bizottságának tagja.

46. A NEMZETI PARASZTSZÖVETSÉG

[2 (9). füzet, 23-25. oldal]

A Nemzeti Parasztszövetséget[1] dr. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter kezdeményezésére Nagy Ferenc, a kisgazdapárt tagja alapította.

A szervezésben több független kisgazdapárti és MÉP balszárny-képviselő vett részt. Így emlékezetem szerint közreműködtek: P. Varga Béla, Sulyok Dezső, Drózdy Győző, Hegymegi-Kiss Pál, Magasházy László.

A megalapítás körül tárgyalások folytak Bajcsy-Zsilinszky Endrével, Erdei Ferenccel[2] és Kovács Imrével is.

A Nemzeti Parasztszövetség célja volt a magyar parasztságnak egy politikai tömbben való összefogása és biztosítása a Horthy-kormányzat számára.

A megalkotásnál mintául szolgált a Maček vezetése alatt álló horvát parasztszövetség.

1943 ősz elején kifejtette előttem Keresztes-Fischer, hogy a Nemzeti Parasztszövetséggel a Kállay kormány három lehetőséget követ:

1) Ellentömb képzése a mindinkább erősödő szélsőbaloldali mozgalmakkal szemben.
2) A parasztszövetségben a kisgazdákat a nemzeti parasztokkal és a MÉP baloldalával felhígítani, hogy belőlük egy egységes kormánypárt-többség legyen alakítható.
3) Szovjet fenyegető közeledés és közeli győzelmi kilátások esetén Bajcsy-Zsilinszky Endre elgondolását lehet alapul venni: azaz a parasztszövetséget a munkássággal egyesíteni, a kormányzatot a MÉP baloldalával megerősített független kisgazda és szociáldemokrata pártra alapozni.

A békekötést illetőleg Keresztes-Fischer – Kállayhoz hasonlóan – elsősorban az angolszászokkal akart megegyezni, míg a közvetlen szovjet veszélyeztetés súlya alatt úgy változtatta tervét, hogy a Kárpátokon felvonuló honvédségre apellálva kell Oroszországgal tárgyalásokat kezdeni.

Ezen elgondolás alapján kelt azután Keresztes-Fischer a parlamentben Bajcsy-Zsilinszky Endre védelmére az 1943 szeptemberében Miskolcon elmondott beszéde miatt.

Egyik folyománya volt a 3) pont alatt felvett Keresztes-Fischer féle tervnek Peyer Károly szociáldemokrata képviselő 1943 őszi kormányzói kihallgatása is. A kifelé elhangzott nyilatkozatok szerint Peyer a munkásság érdekeiben szólalt fel: általában az alacsony munkabérek rendezését kérte.

Valóságban azonban Peyer hozzájárult ahhoz, hogy részt vesz egy a szociáldemokrata párt bevonásával alakítandó kormányban és azon belül tárcát vállal. E kormány lett volna hivatva 1944 tavaszán – Bethlen, Rassay vagy Kállay tervezett vezetése alatt – a szövetségesekkel lefolytatandó különbéke tárgyalások felvételére.

A Nagy Ferenc vezetése alatt álló Nemzeti Parasztszövetség Keresztes-Fischer támogatásával csakhamar külföldi kapcsolatokra is szert tett.

Összeköttetésbe lépett Mačekkel, aki viszont érintkezésben állott egyes gazdaságpolitikai és pénzügyi amerikai körökkel. Továbbá kapcsolatot teremtett – részben Szidor[3] vatikáni szlovák követ útján – a szlovák parasztsággal is.

1948. szeptember hó 14-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Helyesen Magyar Parasztszövetség. A parasztság politikai célja érvényesítésére létrejött társadalmi szervezet. A Kállay-kormány támogatásával, a Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt kezdeményezésére alakult meg 1941. 12. 28-án. Elnöke Nagy Ferenc, főtitkára Kovács Béla volt. A német megszállás után, 1944. 03. 28-án működését betiltották. 1945-ben újjáalakult.

2 ERDEI Ferenc (Makó, 1910. 12. 24. – Budapest, 1971. 05. 11.), agrárközgazdász, szociográfus, parasztpárti politikus. 1934-ben a szegedi Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen szerzett jog- és államtudományi diplomát. 1930-tól a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumán keresztül kapcsolódott be a falukutatásba. 1931-ben jelent meg első szociográfiai írása, majd 1937-ben követte a *Futóhomok* című könyve. Közben folyamatosan publikált a *Válasz* című hetilapban is. 1938-tól évenként jelentek meg a korabeli magyar társadalom problémáit tárgyaló könyvei *(Parasztok, Magyar város, Magyar falu, Magyar tanyák, Magyar paraszttársadalom)*. Eközben aktív politizálásba kezdett, s 1937-ben bekapcsolódott a Márciusi Front tevékenységébe, majd 1939-ben alapító tagja volt a Nemzeti Parasztpártnak. A kormányzói proklamációt követően a Magyar Front megbízásából átment az arcvonalon és a szovjet megszállás alatt álló Szegeden bekapcsolódott a politikába. Hozzáfogott a Parasztpárt újjászervezéséhez. Mindvégig a kommunistákkal való megegyezés híve volt. 1944 decemberében titkos kommunistaként tagja lett az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek, majd 1944. 12. 22. – 1945. 11. 15. között az Ideiglenes Nemzeti Kormány belügyminisztere volt. 1948. 09. 09. – 1956. 10. 31. között folyamatosan államminiszter. Az 156-os forradalom napjaiban, a szabad pártalakítás meghirdetése után újból propagálta a Parasztpárt megszervezését, de az annak útódaként megalakuló Petőfi-párt nem tartott igényt a közreműködésére. November 3-án tagja volt a szovjet intervenciós csapatokkal tárgyaló magyar küldöttségnek. Másnap letartóztatták, s rövid ideig fogva tartották. 1957–1964 között a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) főtitkára, illetve a Mezőgazdasági Kutatóintézet igazgatója volt. 1964–1970 között az MTA alelnöke, emellett 1964-ben elvállalta a Hazafias Népfront főtitkári tisztét és az Elnöki Tanács tagságát.

3 Helyesen *SIDOR*, Karol (Rózsahegy, 1901. 07. 16. – Montreal, 1953. 10. 20.), szlovák néppárti politikus, Hlinka páter követője. 1920-tól a *Slovák* szerkesztőségében dolgozott, 1930-tól a lap főszerkesztője. Az autonomista irányzat híve, a külpolitikában a lengyel orientáció vezetője. 1935-től csehszlovák nemzetgyűlési képviselő, 1938-tól a szlovák parlament képviselője. 1938. 12. 01-jétől miniszterelnök-helyettes a prágai kormányban. A „független" szlovák állam kikiáltása előtt 3 napig az autonóm Szlovákia miniszterelnöke (1939. 03. 11. – 14.), 1939 júniusától vatikáni követ, ahol a háború után menedéket is talált. 1946-tól az úgynevezett „Külföldi Szlovák Nemzeti Tanács" vezetője, a kommunista rendszer ellenzője.

47. HORTHY KÖRNYEZETÉBEN FELTÉTELEZETT MAGASABB RANGÚ TISZTEK JELLEMZÉSE

[2 (9). füzet, 26-73. oldal]

dálnokfalvi Bartha Károly vezérezredes

Volt osztrák-magyar műszaki törzskari tiszt. A honvédségben 1919 óta szolgált. Fontosabb beosztásai voltak: hadi iskolai tanár, utász, ezred parancsnok, hadtest műszaki parancsnok, a műszaki csapatok szemlélője – 1940/1942[-es] években honvédelmi miniszter.

Eszes, intelligens, ravasz, számító, anyagias gondolkodású ember. Németbarát, nemzetiszocialista beállítottságú. Igen erélyes, Horthyra nagy befolyással bír. Külföldi összeköttetései: német fasiszta és egyes svájci (Jaeger[1] budapesti követ vadásztársa) körök. Németül tökéletesen, franciául törve beszél.

Hennyey (Erb) Gusztáv vezérezredes

Volt osztrák-magyar vezérkari tiszt. Eredetileg a szolnoki [helyesen a kecskeméti 38.] császári és királyi gyalogezredben szolgált.

1921 óta 2. vkf. román alosztályvezető, 1926/1927 osztályvezető-helyettes, 1928-ban Franciaországban nyelvtanulmányi kiküldetésen vett részt. 1928–1932. katonai attasé Belgrádban. 1933–1937. 2. vkf. osztályvezető. 1938–1941. Győr-Komáromban hadosztály gyalogsági [helyesen gyalogdandár] parancsnok. 1942/1943. II. hadtest parancsnok Székesfehérvár. 1943. honvéd munkás alakulatok szemlélője. 1944. augusztus – október 15. külügyminiszter. Felesége nem tiszta árja származású, ő maga gyomorbajos (fekély).

Eszes, igen óvatos, intelligens, nagyon szorgalmas. Sima külsejű és modorú diplomata. Elhatározásaiban ingadozó, befolyásolható. Napi politikával nem foglalkozott, angolbarát. Kiváló angol-amerikai összeköttetésekkel rendelkezik. Ezek angol katonai vonalon: Gort, Ironside,[2] Daly,[3] Arnold, MacFarlan[e] angol tábornokok, Barclay, Stone, Kendrick, John Kewin-Martin angol ezredesek, MacArthur[4] tábornok, Gilmor, Cheedle ezredesek, Partridge vezérkari százados,[5] Montgomery volt budapesti követ, Schott külügyi hivatali osztályfőnök, Atkinson I. osztályú követségi titkár amerikai részről, a volt Népszövetség leszerelési bizottságában volt angolszász katonák, az 1928–1932-ben Belgrádban és Athénben, 1933–1937-ben Budapesten működött angol-amerikai diplomaták. Beszél: németül, franciául, angolul tökéletesen, románul törve. Horthyval igen jó viszonyt tartott, rá azonban mérsékelt befolyással bírt.

Major (Mayer) Jenő vezérezredes

Sváb származású, Ludovikát végzett volt honvédtiszt. 1934–1938. 2. vkf. „DEF" alosztályvezető, 1939/1940. gépkocsizó zászlóaljparancsnok Várpalotán, 1940/1941. Honvédelmi Minisztérium II. (személyügyi) csoportfőnöke, 1942. páncélos kiképző tábor parancsnoka Esztergom-tábor, 1943. 2. páncélos hadosztály, 1944. páncélos hadtest, 1944 őszén hadseregparancsnok.

Mélységes német és nemzetiszocialista érzelmű. Régi Szálasi párttag. Intelligens, ravasz, megnyerő modorú, alattomos. Önző céljainak elérésében kíméletlen. Horthyval 1943/1944-ben nyilas magatartása miatt „színlegesen" rossz viszonyban volt. Számtalan német fasiszta összeköttetéssel rendelkezik. Németül tökéletesen beszél.

Nagyőszy (Wolff) Miklós altábornagy

Volt császári és királyi gyalogos tiszt. A Honvédségben 1919 óta szolgált. 1926/1928-ban [a] 4. vkf. osztályban (vezérkari továbbképzés) teljesített szolgálatot, ahol osztályvezetőjének – Beregffy (Berger) Károly, akkori vezérkari alezredesnek[6] – bizalmasa volt. Vele szerkesztette a „Vezetés kézikönyve" című vezérkari segédletet. 1939/1941-ben, a honvédelmi minisztérium szervezési osztályában [sic!] volt beosztva, 1942-ben Marosvásárhelyen hadosztályparancsnok volt. 1943. Honvédelmi minisztériumban katonai főcsoportfőnök, 1944 őszén hadtestparancsnok.

Közepes tehetségű, ravasz, alattomos, kíméletlen ember. Németországtól, nemzetiszocialista érzelmektől túlfűtött. Ezen a téren a kegyetlenségig elmegy.

Régi Szálasi párttag. Dagadó önérzetű, mérhetetlen becsvágyú. Makacs, elhatározásaihoz ragaszkodik. Horthyval jó viszonyt tart. Német fasiszta körökhöz összeköttetésekkel rendelkezik, németül tökéletesen beszél.

Náday István vezérezredes[7]

A császári és királyi hadsereg egy vadász zászlóaljában szolgált. Később vezérkari tiszt lett. Honvédségben 1919 óta van. 1928-ban [a] 4. vkf. osztály vezetője, majd nyelvtanulmányon Párizsban. Az 1930-as években hadi iskolai tanár, 1938/1939-ben a Honvédelmi Minisztérium II. (személyügyi), 1940/1941-ben a vezérkar hadműveleti csoportjának főnöke. 1942/1943 hadseregparancsnok. 1944-ben a németek bevonulása után nyugdíjazását kérte, mert nem akarta a Szovjetunió ellen küzdő honvéd hadsereg-parancsnokságát átvenni. 1944. szeptember közepén – állítólag – az amerikaiakkal Horthy megbízásából Dél-Olaszországban magyar különbéke ügyében tárgyalt. Náday nem tiszta árja származású, mely tényen azonban Werth vele szemben táplált jóakarata átsegítette.

Igen eszes, kiválóan intelligens, olvasott, erélyes ember. Napi politikával nem foglalkozott, kimondottan angol-amerikai barát. Szerény modorú. Horthyval jó viszonyt tart, rá való befolyással bír. Németül, franciául, angolul tökéletesen beszél. Amerikai összeköttetései vannak. Budapesti címe volt: II. Apáca [?] utca 4.

Lázár Károly testőr altábornagy

Volt császári és királyi huszártiszt. Honvédségben 1919, a testőrségben 1923 óta szolgált. 1942–1944 Horthy testőrségének parancsnoka volt.

Egyszerű, korlátolt gondolkozású, dölyfös, erélyes huszártiszt, kinek katonai képességei nem haladják meg az egy huszárszázad lovasrohamának vezetéséhez feltétlenül szükséges tudást.

Politikával nem foglalkozott, inkább német és nemzetiszocialista ellenes. 1944 nyarán és őszén Horthy politikai és katonai tanácsadója volt. Neki tudhatók be a Lakatos-kormány létrejötte és Horthy 1944. október 15-én elhangzott deklarációja, mely minden előkészítést nélkülözött. Velem szemben azonban Lázár okt. 14-én oda nyilatkozott, hogy minden a kormányzóság által kiadott németellenes katonai intézkedésért Vörös János vezérezredes, vezérkari főnök visszakoztat. Lázár főbűne, hogy a munkások felfegyverzése 1944 őszén elmaradt.

Lázár igen ambiciózus ember, Horthyra nagy befolyással bír, annak egyik főbizalmasa. Németül beszél.

Vattay (Vetter) Antal altábornagy

Volt császári és királyi huszártiszt. A honvédségben 1919 óta szolgált. 1928 [-ban a] kormányzó katonai irodájában beosztott százados. A vezérkari törzstiszti vizsgát eredményesen leteszi, minek következtében a vezérkari tisztek állományába kerül. 1930–1934 [a] 2. vkf. hírszerző alosztály vezetője. 1934–1938. Horthy katonai irodájának helyettes vezetője, mint vezérkari ezredes. 1939/1940. huszárezred parancsnok Nyíregyházán. 1940/1941. [az] 1. lovas hadosztály parancsnoka. 1944. Horthy főhadsegéde.

Közepes tehetségű, nagy szorgalmú ember. Szerény, jó modorú. Politikával nem foglalkozott, német-, nemzetiszocialista barátságra hajlamos. Horthy bizalmasa rá azonban kevés befolyással bír. Németül tökéletesen beszél.

Lakatos Géza vezérezredes

Volt császári és királyi vezérkari tiszt. Honvédségben 1919 óta. 1924–1927. [az] 1. vkf. osztályban csehszlovák előadó. 1928-ban Párizsban nyelvtanulmányon. 1929–1934. katonai attasé Prágában. 1936–1938. VII. hadtest [helyesen 7. vegyesdandár] vezérkari főnöke Miskolcon. 1939. hadosztály gyalogsági parancsnok Budapesten. 1940–1941. hadsereg vezérkari főnök, 1942/1943. VIII. hadtest parancsnok Kassán, 1944 a szovjet arcvonalon küzdő magyar hadseregparancsnoka, 1944. augusztus-október 15. miniszterelnök.

Közepes tehetségű, intelligens, meglehetősen lusta, kényelmet szerető ember. Hipochonder. Politikával nem foglalkozott. Felfogásában inkább németellenes. Lázár testőraltábornagy barátja, miniszterelnöki székét 1944-ben neki köszönheti. Horthyra közepes befolyással bír. Beszél németül, franciául tökéletesen, angolul keveset. Külföldi összeköttetéseit a Prágában 1929–1934-ben működött angol-amerikai francia diplomaták képezik. Különösen jó viszonyt tartott Lakatos Raffaele Cadorna[8] gróf vezérkari ezredes, katonai attaséval, aki – amint értesültem – még 1946-ban az olasz vezérkar főnöke volt.

Littay (Lickneckert) András vezérezredes

Volt császári és királyi vezérkari tiszt. Honvédségben 1919 óta. A 20-as években hadiiskolai tanár, majd hadtest [helyesen vegyesdandár] vezérkari főnök, gyalogsági parancsnok. 1938/1939. a miskolci VII. hadtest parancsnoka, 1940/1941. a vezérkar főnökének, 1941/1943. a honvédelmi miniszter helyettese. 1943 óta nyugállományban.

Intelligens, olvasott, katonailag igen képzett ember. Ideges, elhatározásaiban ingatag, befolyásolható. Az 1. világháborúban fejlövése volt. Teljesen a felesége vezetése alatt áll. Horthyval jó viszonyt tartott, anélkül azonban, rá bárminő befolyással bírna. Németbarát, nemzeti szocializmussal rokonszenvez. 1942-ben ő kötötte meg a német légügyi minisztériummal a szerződést, mely a magyar repülőipart a III. Birodalom háborús céljaira rendelkezésre bocsátotta. Német fasiszta körökben összeköttetésekkel bír, németül tökéletesen beszél.

Farkas (kisbarnaki) Ferenc vezérezredes

Volt régi honvéd gyalogos tiszt. 1920/1921-ben a szombathelyi vármegyei katonai parancsnokságnál – Jármy Andor ezredes – teljesített szolgálatot. 1921/1923-ban

a magyar hadi iskolát végezte. A Honvédelmi Minisztérium szervezési (I. a.) [1. a.] majd országmozgósítási (I. b.) [1. b.] osztályában (1936–1938) volt beosztva. Ott segédletet is adott ki „Országmozgósítás" címen. 1939/1942. a cserkészet katonai vezetője, a Legfelső honvédelmi Tanács vezértitkára. 1943/1944. a debreceni VI. hadtest parancsnoka. 1944 tavaszán a német megszállás után, Imrédyék közoktatásügyi miniszter jelöltje. 1944 őszén Szálasiék „kiürítési kormánybiztosa".

Közepes tehetségű, vasszorgalmú, rendkívüli becsvágyó, hiú ember, aki önös céljai érdekében mindenen keresztül megy. Egyébként sima modorú. Feltétlen németbarát és nemzetiszocialista érzelmű. Ilyen vonatkozásban erélyre, kegyetlenségre hajló. Horthyval jó viszonyban van, rá azonban befolyást nem gyakorol. Német fasiszta összeköttetésekkel bír, a német nyelvet tökéletesen beszéli.

Ternegg Kálmán vezérezredes

Volt császári és királyi lovas tüzértiszt. Honvédségben 1919 óta. A budapesti lovas tüzérosztály, a hajmáskéri tüzér lőiskola parancsnoka, majd 1942/1944[-ben] a tüzérség szemlélője volt. Szálasiék alatt, 1944-ben a nem létező „honi hadsereget" parancsnokolta és Balatonföldváron székelt.

Gyenge tehetségű, beképzelt, dölyfös, hiú ember, benne kérlelhetetlen ambíció él. Németbarát és nemzetiszocialista érzelmű. Gyenge, elgondolásai végrehajtásában erélyes, bosszúálló. Horthyval semleges viszonyban, rá befolyása nincs. Német fasiszta körökkel összeköttetései vannak, németül tökéletesen beszél.

Homlok (Holmok) Sándor altábornagy[9]

Volt osztrák-magyar gyalogos tiszt. [Az] 1. világháborúban gyomorlövést kapott. Nem tiszta árja származású, mely körülményen Werth vele szemben táplált jóindulata átsegítette. A honvédségben 1919 óta szolgált. Szoros kapcsolatok fűzték báró Láng Boldizsárhoz,[10] aki mint Horthy katonai irodájának főnöke, 1924–1927 között Homlokot is ott osztatta be. 1928–1934. Párizsban katonai attasé. 1934–1938. a miskolci VII. hadtest [helyesen vegyesdandár] vezérkari főnöke, 1938–1940. az 5. (sajtó, propaganda, szabotázs) vkf. osztály vezetője, 1941–1944. Berlinben igen tárgyilagos megfigyelésű katonai attasé. Amidőn Szálasiék 1944 őszén visszahívták, beteget jelentett és – valószínűleg – Svájcba utazott.

Igen eszes, komoly, nyugodt, intelligens, zseniális gondolkodású ember. Olykor a lustaságra, kényelmeskedésre hajlamos. Kiváló üzleti szellemmel rendelkezik. Rendkívül ambiciózus. Elhatározásaiban következetes, erélyes, jó emberismerő. Berlinben Bolváry Géza „UFA" filmrendezővel tartott közös lakást. Politikával nem foglalkozott, liberális felfogású, angol-amerikai barátságra hajlamos.

Horthyval igen bizalmas, jó viszonyt tartott. Neki mindig megmondotta a véleményét, például egy ízben, amikor Horthy előtte dicsérte a németeket, így nyilatkozott: „Igen önző emberek, akik mindig szolgálatban vannak." (Célzás azon osztrák-magyar katonaviccre, amikor az új ezredparancsnok a tisztikar előtt így mutatkozott be: „Meine Herren, ich bin ein guter Mentsch, nur im Dienste bin ich ein Schwein. Aber merken sie sich, meine Herren, ich bin immer im Dienste" [„Uraim! Én alapvetően egy rendes ember vagyok, csak szolgálatban viselkedem disznóként. De jegyezzék meg tisztelt Uraim, én mindig szolgálatban vagyok."]. Horthy nagyon sokra becsüli, nézetét, javaslatát mindig magáévá teszi. Francia, angol, amerikai összeköttetésekkel rendelkezik. Németül, franciául tökéletesen beszél. Budapesten Óbudán a Lajos utcában és Keszthelyen házingatlannal bírt.

Lengyel (ebesfalvi) Béla altábornagy[11]

Volt császári és királyi gyalogos tiszt. Honvédségben 1919 óta. [A] magyar hadiiskolát 1923–1925-ben végezte. A vkf. 7/k (közlekedésügyi) osztályában, Horthy katonai irodájában, 2. vkf. „NYIL" alosztályban teljesített szolgálatot, 1934–1939. katonai attasé Varsóban, 1940. hadtest vezérkari főnök, 1941. honvédelmi minisztérium elnöki osztály vezetője. 1942/1943. a szolnoki hadosztály parancsnoka. 1944 őszén hadtestparancsnok.

Közepes tehetségű, vasszorgalmú, hiú, ideges ember. Inkább németbarát és nemzetiszocialista érzelmű. 1942-től feleségétől elválva együtt élt egy „Hilde" nevű, gyanús lengyel származású nővel, akinek Budapesten az Istenhegyi úton tartott lakást. Féltékenységében önmagát teljesen elhanyagolta, ivott. Mérhetetlen becsvágyát azonban továbbra is megtartotta. Horthy jól ismeri, de Lengyelt fecsegőnek tartja, így befolyása rá vajmi kevés. Varsóból diplomáciai összeköttetésekkel rendelkezik, németül, franciául beszél.

Kunczfalussy (Kuncz) Jenő altábornagy

Volt császári és királyi vártüzértiszt. Honvédségben 1919 óta. [A] magyar hadiiskolát 1922–1924 végezte. Később a győri hadosztály [helyesen gyalogdandár] gyalogsági parancsnoka mellett vezérkari tiszt. 1928 csapatszolgálaton a győrszabadhegyi 3. tüzérosztálynál, majd a hajmáskéri nehéz tüzérosztály parancsnoka, 1944[-ben] tüzérségi szemlélő.

Egyszerű, mélázó és ábrándozó természetű ember. Közepes tehetséggel, nagy szorgalommal. Németbarát, nemzetiszocialista érzelmű. Horthyt alig ismeri. Németül tökéletesen beszél.

Kudriczy István vezérőrnagy

Volt császári és királyi gyalogos tiszt. Bánáti sváb származású. Honvédségben 1919 óta. 1936–1938. 2 vkf. osztály nyilvántartó vezető, honvédelmi minisztériumban szervezési osztályvezető, 1942–1944. a Levente főparancsnokságnál Béldy Alajos vezérezredes helyettese. A leventék Németországba való kiszállítása – részben – az ő bűne.

Közepes tehetségű, kevésbé intelligens, ravasz, számító ember. Ambícióval telt, melynek érdekében mindenre képes. Erélyes, erőszakos. Meggyőződéses németbarát, nemzetiszocialista. Horthyt kevésbé ismeri. Német fasiszta körökkel összeköttetésekkel rendelkezik, németül tökéletesen beszél. Régi Szálasi párttag.

Baitz (beodrai) Oszkár vezérőrnagy[12]

Volt császári és királyi huszártiszt. Régi osztrák-magyar katonacsaládból származik. A honvédségben 1919 óta szolgált. 1936–1940. katonai attasé Bukarestben, ott Károly román királyhoz való hasonlatosságával és Della Porta olasz vezérkari ezredes, katonai attaséhoz fűződő jó barátságával tűnt ki. Utóbbitól kiváló híranyagokat kapott. 1943 óta nyugállományban.

Tehetséges, intelligens, gunyoros, dölyfös, lustaságra hajló ember. Komoly, nyugodt, megfontolt, ambiciózus. Német és nemzetiszocialista barát. Horthyhoz összeköttetés nem fűzi. Bukarestből származóan több diplomata ismeretséggel rendelkezik. Németül, franciául beszél.

Tanító Béla vezérőrnagy

Császári és királyi gyalogos tiszt volt. A honvédségben 1919 óta szolgált. A magyar hadiiskolát 1922–1924-ben végezte. Az 1920-as évek végén az 1. vkf. osztályban volt beosztva. 1942–1944. a tábori munkaszolgálatos alakulatok szemlélője.

Gyenge tehetségű, egyszerű, kevésbé intelligens ember. Ravasz, számító, alattomos. Németbarát, nemzetiszocialista. A zsidókat gyűlölte. Hivatalos minőségében a következő esetem volt vele. Írtam neki Nagy Sándor zsidó munkaszolgálatos, Károly körúti bútorkereskedő érdekében, aki már 1 1/2 éve volt arcvonalszolgálatban, kértem, hogy küldje haza. Több levelemet válasz nélkül hagyott, míg végül segédtisztjével íratott egyet. Így hangzott: „A tábornok úr (már minthogy Tanító) zsidószabadítással nem foglalkozik, azt ajánlja a tábornok úrnak is, hogy hozzá hasonlóan cselekedjék". Nagy Sándort azután sikerült az egyik ismerős hadosztályparancsnok – báró Ungár Károly vezérőrnagy – révén a tiszti étkezdében elhelyeztetni, ahol burgonyatisztítással, faaprítással foglalkozott, és ahonnan rövidesen haza is került.

Tanító Horthyt alig ismeri, vele összeköttetésben nem állott. Német fasiszta ismerősei vannak, németül beszél.

Solymossy (Stanoilovics) Ulászló vezérőrnagy

Volt császári és királyi bosnyák gyalogezredbeli tiszt. A honvédségben 1919 óta szolgált. A magyar hadiiskolát 1923–1925-ben végezte, ahol szoros, el nem váló barátság fűzte évfolyamtársához, Szálasi Ferenchez.

1935–1936. [a] 2 vkf. „NYIL" alosztály előadója, majd vezetője, 1938. 2. vkf. osztályvezető helyettes, 1938–1941. katonai attasé Prága-Pozsonyban. 1941/1942. Béldy Alajos vezérezredes helyettese a leventék vezetésében. 1942/1943. hadosztályparancsnok a Keleti arcvonalon, a doni vereség után – mert elhagyta csapatait – vizsgálat indult ellene, mely nyugdíjaztatásához vezetett. 1944 nyarán újból visszahelyezték a tényleges állományba. 1944 őszén Szálasi bizalmasa lett.

Közepes tehetségű, vasszorgalmú, törtető ember, aki a magyar nyelvet idegenesen beszéli. Saját céljai elérésében erőszakos és erélyes. Nagy német és nemzetiszocialista barát. Régi (1936 óta) Szálasi párttag. Horthyval közelebbi érintkezésben nem állott. Diplomáciai ismeretségei Prágából erednek. Németül, franciául beszél.

Andorka Rudolf vezérkari ezredes, 2. vkf. osztályvezető Szálasi párttagsága miatt már 1938-ban eljárást indított ellene, amely alól azonban ügyesen kibújt.

Vasváry (Eisensehr) József vezérőrnagy

Volt császári és királyi gyalogos tiszt. Egyszerű családból származott – apja vasúti bakterként [valójában főfoglárként] működött – amit mindig igyekezett letagadni. A honvédségben 1919 óta szolgált. A magyar hadiiskolát 1925–1927-ben végezte. 1934 óta [a] 2. vkf. „NYIL" alosztályban jugoszláv előadóként dolgozott. 1936–1941 katonai attasé Belgrádban. 1941/1942. a budapesti I. hadtest vezérkari főnöke, 1942/1943. [a] 2. vkf. osztály vezetője, 1943/1944. a 23. (?) arcvonalhadosztály parancsnoka, ahol a hátrafelé való futásban tűnt ki. 1944 őszén Szálasi bizalmasa.

Közepes tehetségű, ravasz, számító, alattomos ember. A volt királyi jugoszláv hadsereg gyengeségét azonban felismerte, rövid összeomlását megjósolta. Erélytelen, intrikus, akinek a kezéből a 2. vkf. osztály vezetése az előadók önállóvá válása útján többé-kevésbé kicsúszott. Feltétlen német és nemzetiszocialista érzelmű. Ezt tanúsítják alábbi tettei:

Régi (1936) Szálasi párttag. A László–Berdóczy [helyesen Bardóczy] – Vörös János – Szávay németbarát, jobboldali koalícióban aktív[an] közreműködött. Amint [a] 2. vkf. osztály vezetését átvette, beszüntette a III. Birodalom és Szlovákia katonapolitikai felderítésére irányuló offenzív hírszerzést. A vezérkar főnökének csak a németekre kedvező befutott híranyagot mutatta be. Kémelhárítás terén együttműködött a nyilasokkal, Vajna Gáborral, báró Kemény Gáborral,[13] Szöllössy (Naszluhácz) Jenővel. Engem, mint „liberális" ÁvK vezetőt megfigyeltetett, távbeszélőmet lehallgattatta, ellenem a vezérkar főnökénél számtalan feljelentést tett.

Horthyval kimondott nyilassága miatt 1942 óta nem állott közelebbi érintkezésben. Diplomáciai ismeretségei Belgrádból, Athénből erednek. Németül, franciául, szerbül beszél.

Bokross László vezérőrnagy

Volt régi honvéd tüzértiszt. A 20-as években a győrszabadhegyi 3. tüzérosztálynál szolgált. A 30-as években a tüzértiszti tanfolyamon volt „tüzértan" tanár. 1942/1943. hadtest tüzérparancsnok a keleti arcvonalon. 1944 őszén hadosztályparancsnok.

Közepes tehetségű, igen szorgalmas, törekvő ember. Céljai elérésében kíméletlen és erélyes. Ügyes intrikus, aki valódi érzelmeit sikeresen leplezi. Németbarát és nemzetiszocialista érzelmű. Horthyval közelebbi kapcsolatban nem állott.

Kádár Gyula vezérkari ezredes

A Ludovica [Ludovika] Akadémiából 1918-ban került ki, mint hadnagy a szegedi honvéd gyalogezredhez. Ott együtt szolgált Beregffy (Berger) Károllyal, aki akkor, mint százados a császári és királyi 46. gyalogezred segédtisztje volt. Kádár a 30-as években a Ludovika Akadémia I-en (Üllői u.)[14] Szombathelyi vezérőrnagy [helyesen tábornok], iskolaparancsnok segédtisztje, majd harcászat tanár volt. Mint csapattiszt sikerrel tette le a vezérkari törzstiszti vizsgát. Mint vezérkari tiszt Pécsett a IV. hadtestparancsnokság törzsében nyert beosztást. Az 1941 áprilisi bácskai bevonulásnál részt vett a zombori pánikban és az azt követő „csetnik" vérfürdőben. 1942 tavaszán a 2. vkf. osztályba vezényelték. 1942. július hó 1-jén átvette a 2. vkf.-ből kiváló újonnan felállított 6. vkf. (sajtó, propaganda, szabotázs) osztályt. Ezen beosztásban összeismerkedett ifj. Horthy Miklóssal, akit különböző alkalmakkor a nyilvános ünnepeltetésekbe bevont és előtérbe tolt. Innen ered Horthyékkal való barátsága. Kádár Szombathelyi bizalmasa volt, úgy Kállay mint Keresztes-Fischer többször tartottak attól, hogy a vezérkar főnöke Kádár bevonásával katonai diktatúrára törekszik.

1943. augusztus 1-jén Vasváry felváltásával Szombathelyi Kádárt választotta [a] 2. vkf. osztály új vezetőjéül, dacára annak, hogy nevezett sem szakember nem volt, sem nyelveket nem beszélt. Kádár vasfegyelemmel rendet teremtett a Vasváry alatt széjjelment 2. vkf. osztályban. 1943 őszén Kádár részt vett:

Kéri Kálmán vezérkari ezredes esetében, akit a pozsonyi „GESTAPO" Magyarország német megszállásának egyik katonai előkészítőjeként szemelt ki.

Pappenheim német vezérkari ezredes, budapesti katonai attasé leleplezésében, aki az arcvonalra oly rejtjeltáviratot küldött, mely szerint a „magyar csapatok megbízhatatlanok".

Hatz Ottó vezérkari alezredes, sztambuli magyar katonai attasé ügyében, aki az amerikai titkos hírszerző szolgálattal létesített összeköttetést.

A Héjjas – Somogyi-Böllér Béla-féle partizán különítmények felállításában és megszervezésében.

Ellátogatott Pozsonyba, hogy a szlovák hírszerzés vezetőjével a partizánok ellen végrehajtott felderítésben összműködést teremtsen.

Megkötötte Fütterer altábornagy, budapesti német légügyi attaséval, a Magyarországon leszállt idegen ejtőernyősök németeknek való bejelentésére vonatkozó egyezményt.

1943/1944 telén megtárgyalta Budapesten az ukrán nemzeti partizánok vezetőivel a Szovjetunió ellenes hírszerzés, s kémelhárításban való összműködést, valamint közös harcukat a honvédség alakulataival. Megígérte fegyverrel való támogatásukat. Közöttük volt egy Popov Mihály [Mihail] nevű partizán vezető. A tárgyalásokról Padányi Jenő vezérkari alezredes, Király Jenő [helyesen Kornél] szolgálaton kívüli őrnagy voltak tájékozva.

Újból bevezette a III. Birodalom és Szlovákia ellen irányuló hírszerző tevékenységet.

Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnök kíséretében 1943/1944 telén a főhadiszállásra utazott, ahol a Kárpátok veszélyeztetését hangsúlyoztuk és 10 új magyar hadosztály vezénylését a Balkánra elutasítottuk.

1944 március elején Kádár élénk felderítő tevékenységet fejtett ki a német megszállás katonai előkészítését illetőleg. Amint az alsó-ausztriai csapatösszevonásokról megbízható híreket kapott, javasolta a II., III. hadtestek mozgósítását. Horthy, Kállay, Szombathelyi ez ellen foglaltak állást. Szombathelyi magához hívatta Fütterert, hogy a főhadiszállástól magyarázatot kérjen. Annak beérkeztéig, mely március 16-ig váratott magára, magyar részről nem történt semmi. Dacára a Sopronból, Szlovákiából, Varasdról, Újvidékről beérkező aggasztó híreknek. Kádár hiába festette alá sötét színekkel a jövőt. A német válasz így hangzott: „A német vezérkar csodálkozik a magyar bizalmatlanságon szövetségesével szemben. A bécsi medencében folyó csapatösszevonások csupán egy központilag fekvő tartalék képzését célozzák, mely szükség esetén úgy kelet, dél-kelet, mint dél (Olaszország) felé eltolható."

1944. március első napjaiban – betegségem miatt – Ghyczy külügyminiszter Kádárt hívta magához, hogy állapítsa meg egy Csáktornya mellett fekvő pont földrajzi koordinátáit Ferrótól számítva. (Ez volt tudniillik az a hely, ahol a velünk tárgyaló amerikai ejtőernyős bizottságnak le kellett szállnia.[15] Erről azonban Kádárt Ghyczy nem tájékoztatta.) Kádár a feladat végrehajtásával a térképészeti intézetnél Kvassay-Sajó László [helyesen valószínűleg Zoltán] vezérkari századost bízta meg.

Március 16-án jelentette a csáktornyai katonai állomásparancsnokság, hogy ott három amerikai ejtőernyős ugrott le. A jelentést Kádár – a Fütterrerrel kötött megállapodás értelmében – közölte a német légügyi attaséval. Aznap délután érkezett be – megkésve – Bakach-Bessenyey berni követünk rejtjeltávirata a külügyminisztériumhoz, melyben az amerikai ejtőernyősök beérkezését jelezte. Ghyczy külügyminiszter – mivel betegségem még tartott – Kádár ezredest bízta meg, hogy:

1) az ejtőernyősöket egy angolul beszélő tiszttel kísértesse fel Budapestre,

2) számukra a Hadik laktanyában megfelelő szállást készíttessen elő.

Kádár, Király Andor [Kornél?] [a] 2. vkf. „DEF" alosztálynál szolgálatot teljesítő, Amerikában – mint farmer [valójában mezőgazdasági pilóta] – több évet töltött, szolgálaton kívüli őrnagyot küldötte le Csáktornyára. Lovag Kern Károly vezérkari őrnagy „DEF" alosztályvezetőt pedig megbízta a „szállás" előkészítésével.

Amint Király az amerikai bizottsággal találkozott, annak vezetője, Florimond Duke vezérkari ezredes azt kívánta, hogy vezesse őket Újszászy [sic!] István vezérőrnagyhoz. Tudniillik tárgyaló partnerként Bakach-Bessenyey Újszászy nevét közölte – a külügyminiszter utasítására – az amerikaiakkal.

Kádár – megbízásom alapján – 1944. március 18-án oly távbeszélő értesítést adott le Fütterernek – az előzetes bejelentés kiegészítéseként –, hogy az amerikai ejtőernyősök Titóhoz igyekeztek és tévedésből szállottak le magyar területen.

Kádárt a „Gestapo" április 17-én velem együtt letartóztatta és a Fő utcai Pestvidéki Törvényszék börtönében zárta el. Június közepén a honvéd hadbíróságnak átadva, a Róbert Károly utcai közrendészeti kórház rabosztályára került, majd júliusban a Nándor laktanyában helyezték őrizetbe. Ott többször meglátogatta Kádárt ifj. Horthy Miklós, Zilahy Lajos,[16] Marjay Frigyes és Somogyi-Böllér Béla. Kádár akkor élénken kifogásolta a „Magyar Fronttal" – Kovács Imre, Acsay László – felvett szoros összeköttetésemet.

Kádárt velem együtt 1944. október 2-án helyezte a hadbíróság szabadlábra. Az 1944. október 11–12-én megtartott hadbírói tárgyalás a „hazaárulás és hűtlenség" vádja alól – Horthy utasítására – felmentette. Ez ellen Winckelmann tiltakozott.[17]

1944. október 15-én a kora délutáni órákban, már menekülésre készen, ellátogattam Kádár XII. Márvány utca 31. sz. (?) [helyesen 33.] lakására. Csak feleségét találtam otthon, aki Kádárt rejtekhelyén telefonhoz hívta. Burkoltan megkérdezte tőlem, hogy nem a portugál követségre menekülök-e. Nemmel válaszoltam. Úgy tudom, hogy Kádárt a nyilasok elfogták, és Sopronkőhidán tartották őrizetben. Utólag azt hallottam, hogy Kádárt 1946 tavaszán Budapesten látták.

Kádár jó tehetségű, intelligens, erélyes, határozott ember. Szorgalmas, jó munkás. Nagy nyelvkészsége van, szofizmáktól sem riad vissza. Bajban hamar csügged, peszszimista.

Horthynak hűséges híve, fiának – Miklósnak – bensőséges barátja. Habár Horthyt nagy kor- és álláskülönbség választotta el tőle, tanácsaira – általában – hallgatott. Kádár minden vágya volt, ifj. Horthy Miklós közelében, akit feltétlenül vezetni tudott, dolgozni. Inkább amerikai barát beállítottságú. Nyelveket nem beszél.

Rakolczai (Fucsek) László vezérkari ezredes

Volt császári és királyi gyalogos tiszt. Ruszin származású. Honvédségben 1919 óta. A magyar hadiiskolát 1928–1930 végezte. A 30-as években [az] 1. vkf. osztály szervezésügyi előadója. 1940[-ben] a magyar-román Észak-Erdély ügyében tárgyalásokat folytató bizottság tagja.

1941. helsinki, 1942/1943. római, 1944. berni katonai attasé. Mint Vörös János vezérezredes velem 1944. október 13-án közölte, Rakolczai Bernben az angol-amerikaiakkal összeköttetést tartott.

Eszes, intelligens, vasszorgalmú, ravasz, alattomos ember. Roppant törekvő, egyéni céljai elérésében nem ismer akadályt. Politikával nem foglalkozott. [Az] 1. vkf. osztályban a németeket éppen olyan hűségesen kiszolgálta, mint ahogy 1944-ben az angol-amerikaiakkal érintkezésben állott. Horthyhoz nem volt közel, de célszerű tanácsaival hathatósan támogathatja. Németül, franciául tökéletesen beszél. Kiadott egy francia-magyar katonai szakkifejezés-szótárt is. Diplomáciai ismeretségei Helsinki-, Róma-, Bernből erednek.

Szántay Jenő vezérkari ezredes[18]

Volt császári és királyi gyalogos tiszt. Honvédségben 1919 óta. Magyar hadiiskolát 1928–1930 végezte. A 30-as években a 7. ő. vkf. osztályban (híradás) teljesített szolgálatot. 1941/1942. bukaresti, 1943/1944. Madrid-lisszabonni katonai attasé. Felesége erdélyi származású, bukaresti katonai attaséi beosztása alatt [a] románok neje

családját molesztálták, miért is áthelyezését kérte. 1943/1944-ben nagy eréllyel vizsgálta ki a „Revíziós Liga" lisszaboni levelezőjének, az ottani követség sajtóattaséjának ügyét, aki az amerikaiakkal – Francis Deac nagykövetségi titkár – tartott érintkezést. 1944-ben a német megszállás után, amikor követe, Gombó István félrevonult, örömmel vállalta átmenetileg madridi külképviseletünk vezetését.

Közepes tehetségű, „lassú víz partot mos" természetű, sima modorú, ravasz ember. Németbarát és nemzetiszocialista. Roppant szorgalmas. Horthyval különösebb kapcsolatban nem állott. Elhatározásaiban ingadozó, puhány. Németül, franciául, románul beszél.

Diplomáciai összeköttetései Bukarest-, Madridból erednek.

Kóbor Frigyes vezérkari alezredes

Császári és királyi gyalogos tiszt volt. Honvédségben 1919 óta. [A] magyar hadiiskolát 1930–1932-ben végezte. A 30-as években 7. ö. vkf. (híradó) osztályban teljesített szolgálatot, ahol osztályvezetőjének, Vörös János vezérkari ezredesnek a kedvence lett. 1942/1944. Vörös közbelépése alapján katonai attasé Helsinkiben. 1943-tól Stockholmban is. 1944 tavaszán, a német bevonulás után, amint követe, Kuhl Lajos[19] félrevonult, átvette átmenetileg a helsinki magyar külképviselet vezetését.

Egyszerű gondolkodású, lusta, kényelmességre hajló. Németbarát, nemzetiszocialista. Horthyval nem állott kapcsolatban. Németül beszél. Diplomáciai összeköttetései Helsinki-, Stockholmból adódnak.

Deák Ferenc vezérkari ezredes

Ténylegesített tartalékos honvédtiszt. [A] magyar hadiiskolát 1930–1932-ben végezte. 1936/1937 a 7. ö. vkf. osztályban, 1938. Horthy katonai irodájában volt beosztva. Főnöke, Keresztes-Fischer Lajos altábornagy felfedezte „nyilas" voltát, büntetésből a csapathoz helyeztette át. 1939-ben Werth visszavette a vezérkarba, ahol 1942/1944 a 7. ö. vkf. osztály vezetője lett.

Eszes, olvasott, vezérkari mivoltára, tudományára beképzelt tiszt. Sötét jellemű, alattomos ember. Testestől, lelkestől németbarát, nemzetiszocialista. Régi (1936) Szálasi párttag. Részt vett a Szálasi javaslatára rendezett vezérkari pénzgyűjtésekben. Tagja a Bardóczy, Vasváry, László, Sáska-féle nemzetiszocialista katonai kamarillának. Horthy nem kedvelte. Fasiszta német összeköttetésekkel rendelkezik, németül ki tudja magát fejezni.

Makray Sándor vezérkari ezredes

Ludovika Akadémiát végzett honvédtiszt. A magyar hadiiskolát 1930–1932-ben végezte. 1936/1938 a 2. vkf. „X" és „NYIL" alosztályokban teljesített szolgálatot. Nyilas érzelmei miatt többször ellentétbe jutott osztályvezetőjével, dr. Andorka Rudolf vezérkari ezredessel. 1938-ban ugyanezen okból a csapathoz helyezték át. Werth 1939-ben visszavette a vezérkarba. 1942/1943. hadsereg (Náday hadseregparancsnok) vezérkari főnök. 1944. a Sztójay kormány alatt berlini katonai attaséjelölt.

Eszes, intelligens, lusta, kényelemszerető. Hízelgő, alattomos, nem őszinte, ravasz ember. Meggyőződéses németbarát, nemzetiszocialista. Régi (1936) Szálasi párttag. Benne volt a Bardóczy-féle nemzetiszocialista klikkben, Szálasi számára a vezérkaron belöl pénzsegélyeket gyűjtött.

Horthy nem szerette. Németül jól, franciául törve beszél.

Kozár Elemér vezérkari ezredes

Ludovika Akadémiát végzett volt honvéd tüzértiszt. 1925/1928 a győrszabadhegyi 3. tüzérosztálynál szolgált. A magyar hadiiskolát 1928–1930-ban végezte. A 30-as években 1. vkf. osztályban szervezésügyi előadó. 1942/1943. [az] 5. vkf. osztály (kiképzés) vezetője. 1943/1944. hadsereg vezérkari főnök Kolozsváron (hadseregparancsnok Veress Lajos vezérezredes).

Igen eszes, intelligens, lustaságra hajlamos vezérkari tiszt. Iszákos, kártyás, nőbarát, akinek mindig adósságai voltak. Meggyőződéses németbarát, nemzetiszocialista. Horthyval összeköttetésben nem állott. Németül ki tudja magát fejezni. Fasiszta német összeköttetésekkel rendelkezik. Igen merész elhatározású.

Pogány Imre vezérkari ezredes

Ludovika Akadémiát végzett honvéd gyalogos tiszt. A magyar hadiiskolában 1928–1930-ban fejezte be vezérkari tanulmányait. A 30-as években a 7. ö. vkf. (híradó) osztályvezető helyettese volt. 1943/1944. Horthy katonai irodájában beosztott.

Közepes tehetségű, igen törekvő, szorgalmas, sima modorú, olvasott, intelligens vezérkari tiszt. Németbarát, nemzetiszocialista. Horthy szerénysége miatt kedvelte. Németül jól beszélt.

Mészöly Elemér vezérkari ezredes

Volt honvéd tüzértiszt. A 20-as években a budapesti 1. honvéd tüzérosztálynál szolgált. A magyar hadiiskolát 1927–1929-ben végezte. A 30-as években az 1. vkf. osztályban szervezésügyi előadó volt, 1940/1942. Horthy katonai irodájában beosztott. 1942/1943. [az] 1. vkf. osztály vezetője. 1944 Legfelső Honvédelmi Tanács vezértitkára.

Tehetséges, intelligens, sima modorú ember. Németbarát, nemzetiszocialista. László Dezső bizalmasa. Szálasiékkal már régen kacérkodott, azonban nem mert mellettük a hatalomra jutásig nyíltan színt vallani. 1944 szeptemberében Kádárt többször meglátogatta a Nándor laktanyában, velem – miután a „Magyar Fronttal" való összeköttetéseimről értesült, nem érintkezett. Horthyra csekély befolyással bír, tanácsait azonban meghallgatja. Német, fasiszta összeköttetésekkel bír. Németül jól beszél.

Kollényi György vezérkari alezredes[20]

Ludovika Akadémiát végzett honvéd gyalogos tiszt. A magyar hadiiskolát 1931–1933-ban végezte. Mint vezérkari százados a szegedi V. hadtestparancsnokságnál, mint kiképzési előadó és a 2. osztály vezetője (1937–1940) teljesített szolgálatot. 1940–1942. [a] 2. vkf. sajtó-, propaganda-, szabotázs-alosztályát vezette. Ő támogatta Mar[j]jay Frigyest, a „Keresztes-hadjárat 1942" című fércmunka kiadásában.

1943/1944. magyar katonai attasé Zágrábban.

Okos, intelligens, komoly, szerény modorú, képzett vezérkari tiszt. Hallgatag, törekvő, jó természetes ésszel rendelkezik. Működésében azonban irányításra szorult. Német, nemzetiszocialista barátságra hajlamos. Horthyval nem állott összeköttetésben. Diplomáciai összeköttetései Zágrábból származnak. Németül jól, franciául keveset beszél.

Lipcsey-Magyar Sándor vezérkari alezredes[21]

Ludovika Akadémiát végzett honvéd gyalogos tiszt. A magyar hadiiskolát 1933–1935-ben végezte.

1940-ben [a] 2. vkf. „NYIL" alosztályban előadóként beosztva, 1941–1942-ben „NYIL" alosztályvezető. Ekkor írta „Dai Nippon" című könyvét. 1943/1944. katonai attasé Pozsonyban.

Mérsékelten tehetséges, nagy szorgalmú, szerény modorú ember. Igyekvő, vezetésre szorul. Elhatározásait sokszor elhamarkodja. Japán imádatban szenved. Hajlamos a németbarátságra, a nemzeti szocializmusra. Horthyval összeköttetésben nem állott. Németül, franciául beszél. Diplomáciai összeköttetései Pozsonyból erednek.

Bartalis (lengyelfalvi) Kálmán vezérkari alezredes

Önkéntesből ténylegesített honvéd huszártiszt. A 20-as években a tolnai huszárosztálynál (parancsnoka Farkas százados) teljesített szolgálatot. 1926. a kaposvári hadosztály gyalogsági parancsnok parancsőrtisztje. Keresztes-Fischer Lajos altábornagy kedvence, aki 1938-ban, mint a vezérkar főnökének parancsőrtisztjét [szárnysegédjét] alkalmazza. 1939-ben Bartalis sikerrel leteszi a vezérkar törzstiszti vizsgát.

1940. [a] 2. vkf. „DEF" alosztály előadója, 1941. a „DEF" alosztály vezetője. Ezen beosztásaiban szorosan összebarátkozik a németekkel, sőt a „Gestapo" külszolgálatába lép. 1941/1943. katonai attasé Sztambulban. Mint ilyen részt vesz a győri szabotázs – a Békefi [helyesen Békeffy László], a báró Miskéné – féle kémkedési ügyekben. Ezeket túlzottan felfújja.

1944. áprilistól a honvédség összekötő tisztje a Magyarországot megszálló német erők főparancsnokságánál. 1944. májustól ismét magyar katonai attasé Sztambulban, ahol a németekkel – Rhade altábornagy, Abwehrstelle – szorosan együttműködik.

Közepes tehetségű, igen törekvő, szorgalmas, sima modorú ember. 1940-től kezdve német és nemzetiszocialista barát. Elhatározásaiban ingatag, vezetésre szorul. Horthyval jó viszonyt tartott. Németül, franciául beszél. Sztambulból származó diplomáciai kapcsolatokkal bír.

Nádas Lajos vezérkari ezredes[22]

Volt honvéd tüzértiszt. A 20-as években a győrszabadhegyi 3. tüzérosztálynál szolgált. A magyar hadiiskolát 1930–1932-ben végezte. A 30-as években az 1. vkf. osztályban volt hadműveleti előadó. 1943/1944-ben az 1. vkf. osztály vezetője. Mint ilyen 1944 nyarán érintkezésbe lépett Mihajlović királyi jugoszláv tábornok, hadügyminiszterrel. Őt Vörös János vezérezredes döntése alapján hadianyaggal támogatta. Az ő terve volt szükség esetén Mihajlović segítségével a magyar hadsereg maradványaival a Balkánon át a Görögországban lévő angolokhoz áttörni. 1944. június elején Vörös vezérezredest Hitlerhez kísérte és annak intim tárgyalásain a német főhadiszálláson részt vett.

Igen eszes, tehetséges, intelligens, komoly, nyugodt, jó modorú vezérkari tiszt. Elhatározásaiban szilárd. Hajlamos a német- és nemzetiszocialista barátságra. Horthyt sokszor tájékoztatta, nyugalmával, szolid elhatározásaival rá befolyással bír. Németül jól beszél, német fasiszta összeköttetésekkel rendelkezik.

Dr. Andorka (Fleischhacker) Rudolf szolgálaton kívüli vezérőrnagy

Volt császári és királyi gyalogos – vezérkarbeli – tiszt. Honvédségben 1919 óta. 1924–1926. Prágában magyar követségi titkár, burkolt katonai attasé. A cseh kémelhárítás azonban „agent provokaturával" kiemeli. 1928–1931. katonai attasé Varsóban. 1931–1934 a vezérkar főnökének – Röder Vilmos – szárnysegéde. 1929-ben Verebélyi [helyesen Verebély] Tibor orvostanár leányát, Juditot veszi nőül. Andorka egyébként Röder egyik kedvence. 1935. [a] 2. vkf. osztály vezetőjének – Hennyey Gusztáv vezérkari ezredesnek helyettese. 1936/1937. a Honvédelmi Minisztérium elnöki B./osztályának – idegen katonai attasékkal való érintkezés – vezetője.

1937–1939. [a] 2. vkf. oszt. vezetője. Mint ilyen részt vesz 1938. őszén a szlovákokkal Komáromban folyó felvidéki határkiigazító tárgyalásokon. Közben Kánya külügyminiszter kedvence és bizalmasa lesz. 1939/1941. mint szolgálaton kívüli vezérőrnagy magyar követ Madridban. Ott mély barátságot köt Pétain[23] tábornagy, francia nagykövettel. 1941 tavaszán Teleki fontolóra veszi, hogy Andorkát Eckhardttal együtt majdan magyar légiók alakítása céljából, az Egyesült Államokba küldje ki. A tervtől a német visszahatásra való tekintettel eláll.

1941/1944. Andorka Bethlennel dolgozik együtt, közép-balpolitikussá válik. Mint ilyen szoros kapcsolatot tart a kisgazda-, a szociáldemokrata pártokkal, ifj. Horthy Miklóssal. Mint Andorka nekem mondotta, 1944 elején Bethlen felajánlja neki a „Magyar Nemzet" főszerkesztőségét. Az 1944 tavaszára tervezett „békekötő" új kormányban Andorkát, mint külügyminisztert emlegetik. 1944 március végén a német megszállás után a „Gestapo" őt is elragadja. Egy ideig Bécsben tartják fogva, majd internálótáborba (Mauthausen ?) szállítják. Sorsáról többet nem tudok.

Igen eszes, zseniális, intelligens, olvasott, kissé a kényelmességre hajló ember. Helyzetmegítélései precízek, elhatározásai helyesek és megmásíthatatlanok. Komoly zárkózottságra hajló. Finom sima, diplomatikus modorral. Érzékenységben és hiúságban primadonnaszerű. Hűséges, jó barát. A németeket, nemzeti szocialistákat gyűlölte. Angol-amerikai barát, legitimista (Habsburg-párti) irányzattal. Horthyval igen jó viszonyt tartott, előbbinek tanácsadója volt.

Németül, franciául, angolul tökéletesen beszél. Diplomáciai összeköttetései a volt „Népszövetség" leszerelési értekezleteiről, Prága-, Varsó-, Budapest-, Madridból erednek.

Hardy Kálmán altábornagy[24]

Volt császári és királyi tengerésztiszt. Honvédségben 1919 óta szolgált. Felesége Purgly leány, miért is Horthynénak rokona. A 20-as években a folyamőrségnél és Horthy katonai irodájában beosztott. 1934-ben sikeresen leteszi a vezérkari törzstiszti vizsgát. 1938–1940. katonai attasé Berlinben. 1940/1941. a vezérkar főnökének szárnysegéde. 1941/1942. hadosztály [helyesen gyalogdandár] gyalogsági parancsnok Désen. 1943/1944. a folyamőrség főparancsnoka. 1944 őszén részt vesz a Lázár testőraltábornagy által irányított németellenes mozgalmakban. 1944. október 15-én hivatalából – a volt „Fiume" szállóból – levélben összeköttetést keres németellenes összeesküvő társaival. A levelet továbbításra Remetey József ezredesnek, a folyamőrség kémelhárító osztályvezetőjének adja át. Remetey árulást követ el parancsnokával szemben, amennyiben a küldeményt nem irányítja rendeltetési helyére, hanem a folyamőrség „nyilas" vezérkari főnökéhez, egy vezérkari százados hoz [Jászay Ferenc] juttatja el. Utóbbi telefonon értesíti a „GESTAPO"-t, mely a helyszínre kiszáll és Hardyt őrizetbe veszi. Úgy tudom, hogy később Sopronkőhidára szállították.

Eszes, de rendkívül beképzelt, dölyfös ember. Lustaságra hajlamos. A Horthy dinasztiához tartozónak érezte magát. Tajtékzó németgyűlöletű, nemzetiszocialista ellenes. Horthyval jó viszonyt tartott és rá befolyással bírt. Németül, angolul beszél. Diplomáciai ismeretségei Berlinből és Budapestről, Horthy környezetéből származnak.

Hollóssy-Kuthy László[25] altábornagy

Mödlingi császári és királyi műszaki akadémiát végzett utász tiszt. Honvédségben 1919 óta szolgált. Fivére volt Hollóssy-Kuthy Lajos rendőrfőkapitány-helyettes, Kolozsvár rendőrkerületi kapitánya. A magyar hadiiskolát 1923–1925 években végezte. Később a székesfehérvári II. hadtestparancsnokság vezérkari a 7/m. vkf. (műszaki) osztályában, a budapesti 1. utász ezredben, az erődítési parancsnokságon teljesített szolgálatot. 1942. hadosztályparancsnok, 1943/1944. műszaki szemlélő.

Élénk szellemű, mozgékony, intelligens, mindig vitatkozásra kész ember. Németbarát, nemzetiszocialista érzelmű. Horthyt kevésbé ismeri. Fasiszta összeköttetései vannak. Németül beszél.

Bór (halmaji) Jenő vezérőrnagy

Traiskircheni császári és királyi tüzér hadapródiskolát végzett. A honvédségben 1919 óta szolgált. A magyar hadiiskolát 1922–1924-ben végezte. Később a miskolci VII. hadtestparancsnokság vezérkari osztályában, a 30-as évek végén a Honvédelmi Minisztérium anyagi főcsoportfőnökségén dolgozott. 1941–1943. a Honvédelmi Minisztérium hadiipari csoportjának főnöke volt. Neki voltak alárendelve az üzemi katonai parancsnokok. Ő tárgyalta le a német hatóságokkal a magyar ipar beállítását háborús célokra és a magyar munkaerők vezénylését a III. Birodalomba. 1943/1944. hadosztályparancsnok.

Egyszerű felfogású, nagy szorgalmú, kissé beképzelt, felfuvalkodott, dölyfös ember. Zárkózott, gunyoros természetű. A németeket teljes mértékben – örömmel – kiszolgálta, az üzemi katonai parancsnoknak kiadott utasításai telítve vannak németbarát és fasiszta eszmékkel. Erőszakos, erélyes. Ipari szakügyekben nézeteit Horthyra tudta erőszakolni. Beteges, hipochonder. Németül beszél.

Henkey János vezérkari ezredes

Volt császári és királyi gyalogos tiszt. Honvédségben 1919 óta. Magyar hadiiskolát 1930–1932-ben végezte. 1942/1944. [a] 3. vkf. (hadtáp) osztály vezetője. Mint ilyen megszervezi Olchváry-Milviusz Attila csendőr ezredes vezetése alatt a „tábori nyomozó csendőrosztályt", mely neki van alárendelve. Bánáti sváb származású ember.

Egyszerű gondolkodású, igen szorgalmas, alattomos ravasz. Elhatározásaiban ingadozó. Feltétlen németbarát és fasiszta érzelmű. Horthyval összeköttetésben nem állott. Fasiszta kapcsolatokkal rendelkezik, németül beszél.

Padányi Jenő vezérkari alezredes

Ludovika Akadémiát végzett honvédtiszt. A magyar hadiiskolában tanulmányait 1933–1935 fejezte be. Később a debreceni VI. hadtestparancsnokság vezérkari osztályában volt beosztva. 1938-ban a VI. hadtest 2. osztályát vezette. 1939–1940. [a] 2. vkf. „NYIL" alosztályban előadó, 1941/1943. 2. vkf. hírszerző alosztályvezető. 1943/1944 a keleti arcvonalon küzdő hadseregnél beosztott, 1944. kolozsvári hadseregparancsnokságnál 1/a vezérkari tiszt.

Eszes, olvasott, intelligens. Alattomos, bosszúálló, törekvő, szorgalmas. Beteges, hipochonder. Németbarát, fasiszta érzelmű. Ilyen vonatkozásban tárgyilagosan gondolkodó, elöljáróival szemben cselszövő. Horthyval összeköttetésben nem állott. Németül beszél.

Siegler (eberswaldi) Endre vezérkari alezredes

Ludovika Akadémiát végzett honvédtiszt. Régi osztrák-magyar katonatiszti családból származik. Bátyja debreceni VI. hadtestparancsnok volt. Sógora Kozma (altorjai) [helyesen felsőtorjai] István[26] altábornagynak. A magyar hadiiskolát 1932–1934-ben végezte, 1939–1941. [a] 2. vkf. „NYIL" alosztályban előadó, majd vezető volt. 1942. miskolci VII. hadtestparancsnokságnál, 1943. a keleti arcvonalon küzdő hadsereg-parancsnokságnál, 1944. [a] 2. vkf. osztálynál beosztott.

Igen értelmes, öntevékeny, intelligens, olvasott, roppant szerény modorú, törekvő, egyenes jellemű vezérkari tiszt. Igen jó munkás. Elhatározásaiban határozott, erélyes. Helyzetmegítélései kiválóak. Németbarát, fasiszta érzelmű. Horthyval összeköttetésben nem állott. Németül beszél.

Szabó László szolgálaton kívüli altábornagy

Ludovika Akadémiát végzett régi honvéd tüzértiszt. A honvédségben 1919 óta szolgált. A magyar hadiiskolán tanulmányait 1922–1924-ben eszközölte. Később a Honvédelmi Minisztérium szervezési (1/a) osztályában nyer beosztást. 1927-ben Gömbös honvédelmi államtitkár vezérkari tisztje és bizalmasa lett. Ezen időben Bethlen Margit[27] grófné tüntette ki kegyeivel.

1930-ban Gömbös fejére nőtt, dolgairól igen sokat tudott, miért is Párizsba és Rómába küldötte nyelvtanulmányra. 1932–1942. katonai attasé Rómában. Mussolini belső barátja és bizalmasa. E beosztásaiban teljes mértékben a fasizmust szolgálja: „rómaibb a rómainál". Megnősül, elvesz egy olasz származású argentínai özvegy birtokosnőt. 1937-ben Budapesten a katonai attasék évi értekezletén izzó előadást tart egy, a Szovjetunió ellen indítandó preventív háborúról. 1938 őszén kieszközli Mussolininál, hogy egy magyar-csehszlovák összecsapás esetén olasz részről vadász- és bombázó-repülőgépekben támogatást kapjunk. 1940 nyarán megnyeri Mussolini támogatását, erdélyi igényeinkhez azon indoklással, hogy a „Kárpátok egységes védelme szükséges a Szovjetunió ellen". Közben a honvédség számára szállított olasz hadi – főleg repülőgép – anyagokban közvetítő szerepet játszik. Hogy ezt teljesen önzetlenül tette-e, nem tudom.

1942 tavaszán a kormányzóhelyettes, ifj. [sic!] Horthy István mellett nyer katonai tanácsadóként beosztást. Követi a keleti arcvonalra, ahol is a kritikus augusztusi napokban becsvágyától hajtva egyedül hagyja, és a komáromi 6. [könnyű] hadosztály parancsnokságát veszi át. Távollétében történik Horthy István repülőbalesete. Horthynál kegyvesztett lesz, utolsó tőle kapott megbízatása, hogy fia katonai gyászkíséretét parancsnokolja. Szabót a harctérre küldik, ahol a 7. hadosztály parancsnokságát viseli. Az 1943. januári doni összeomlást e beosztásban éli meg.

Hazatér, Sopronban lesz hadosztályparancsnok. Horthy kitüntetési és előléptetési beadványait elutasítja. 1944 tavaszán [helyesen júniusban] a Sztójay kormány – Imrédy, Rátz Jenő befolyására – szolgálaton kívüli altábornaggyá lépteti elő, és Mussolini mellé követté nevezteti ki. További sorsáról nem tudok.

Nagyon értelmes, gyors felfogású, intelligens, olvasott, öntevékeny, mozgékony ember. Roppant érzékeny, hiú. Szorgalmas, kiváló munkás. A fasizmusnak meggyőződéses, mindenre elszánt híve. Olaszország német megszállásáig németbarát volt. Horthyra régebben befolyással bírt. Németül, franciául, olaszul beszél. Diplomáciai összeköttetései Rómából erednek. Különösen olasz katonai körökben (Pariani, Roatta[28], Graziani,[29] Cavallero, Antonelli,[30] Cadorna, Roda, Della Porta stb.) vannak barátai.

Somogyvári Gyula szolgálaton kívüli őrnagy

Volt osztrák-magyar gyalogos tiszt. A honvédségben 1919-től kezdve csak rövid

ideig szolgált. Részt vett az 1921-es soproni népszavazást megelőzően a nyugat-magyarországi „felkelő" banda harcokban. Ott belépett a „Rongyos gárda" sorába. Írói tevékenységet fejtett ki, majd Kozma Miklós szolgálaton kívüli őrnagy, a „Rádió és MTI R. T." vezérigazgatója maga mellé vette. Gömbös miniszterelnök hűséges embere lett. Belépett a MÉP-be, országgyűlési képviselőnek választották meg. A házban többnyire a honvédelmi költségvetés tárgyalásánál, mely albizottság tagja volt, szólalt fel. 1936 óta mint szolgálaton kívüli százados, majd őrnagy az 5. vkf. – 2. vkf. osztályok sajtó- és propagandaosztályaiban teljesített szolgálatot. 1940-ben ő szervezte és látta el anyaggal a „Bujdosó Székely" gépkocsin mozgó, „fekete" rádió adóállomást. Része volt Eckhardt Tibor 1941-es amerikai kiküldetésében is. A „Magyar Közösség" tagjaként szerepelt. Ullein-Reviczky Antal követségi tanácsos, külügyi sajtó osztályfőnök bizalmasává vált.

Ezen minőségében vette őrizetbe a „GESTAPO" 1944 tavaszán és szállította el egy német internáló táborba. További sorsa ismeretlen.

Igen értelmes, intelligens, komoly, nyugodt, ravasz ember. Erélyes, zárkózott, boszszúálló természetű. Horthyval jó viszonyt tartott. Szavára hallgatott is. Németül jól, franciául törve beszél.

Suhay (nemes) Imre altábornagy

A császári és királyi 16. huszárezredben szolgált. Volt osztrák-magyar vezérkari tiszt. A honvédségben 1919 óta a 3. vkf. (hadtáp), a Honvédelmi Minisztérium 1./b. (országmozgósítás), anyagi osztályaiban, majd mint anyagi főcsoportfőnök és III. [3.] (Szombathely) hadtest parancsnok teljesített szolgálatot. 1940-ben [helyesen 1937-ben] nyugállományba helyeztetve, különböző iparvállalatoknál – Wolffner bőr-, újpesti „Angol-Magyar" Cérnagyár – vállalt igazgatótagsági megbízást.

Mint katonai író a „Pesti Hírlap"-ban működött. Ezen minőségében 1939 őszén a francia hadvezetőség meghívására részt vett a „Maginot"-vonal megtekintésében. Ott több francia és angol tiszti összeköttetésre tett szert, akikkel az érintkezést hazatérése után svájci ismeretségei révén is fenntartotta. Így: Gamelin,[31] Prioux,[32] Haussmann,[33] Catroux[34] francia, Gort angol tábornokok, Arnold, Daly, Stone angol ezredesek.

Értelmes, intelligens, szorgalmas, ravasz ember. Rendkívül sima modorú. Megfontolt, komoly gondolkodású. Igen anyagias. Németellenes, angol-amerikai barát, legitimista. Horthy többször fogadta, tanácsait meghallgatta.

Marjay Frigyes tartalékos százados

Honvéd huszár tartalékos tiszt. Régi „Rongyos gárdista". 1936-tól kezdve az 5., majd [a] 2. vkf. osztályok sajtó-propaganda alosztályaiban teljesített szolgálatot. 1940-ben – aktuális lévén – a külügyminisztérium támogatásával kihozta „Nagyrománia", majd 1942-ben Szombathelyi vezérezredes és a németek segítségével kiadta „Keresztes hadjárat 1941" című fércmunkáit. Szombathelyi kedvence és sajtóügyekben szaktanácsadója volt. Nálunk a német hatóságok kéme gyanánt működött. Amikor látta, hogy a III. Birodalom a háborút elvesztette, kieszközölte Hennyey külügyminiszternél a lisszaboni követségnél sajtóattaséként való beosztását. 1944. augusztus végén meglátogatott „Nándor laktanyai" börtönömben és Mr. Francis Deac lisszaboni amerikai nagykövetségi első titkár – akinek a nevét azelőtt sohasem hallottam – üdvözleteit és ajándékait hozta. Utóbbiak amerikai cigarettákból, csokoládéból, kávéból állottak. Átadta a „New York Herald Tribune" című amerikai újság

egyik júniusi példányát, mely a „Gestapo" által történt agyonlövetésemről számolt be.[35]

Francis Deac azt üzente: hivatalosan hallott Florimond Duke amerikai ezredessel folytatott tárgyalásaimról, német üldöztetésemről. Alábbi kérdésekre kért választ Marjay útján, aki néhány napon belül Lisszabonba visszarepült:

1) Mennyiben lehetséges németellenes partizáncsoportok képzése Magyarországon?
2) A magyar honvédség mily mértékben megbízható és alkalmas egy németellenes harcra?
3) Hány ejtőernyős angol-amerikai hadosztályra volna szükség a Dunántúl megszállásához egy balkáni angolszász partraszálló hadművelet esetén?

Végül közölte Marjay, hogy az amerikaiak engem gondolnak a honvédség egyik vezető hatósága élére, továbbá ha megszabadulok, meneküljek a budapesti portugál követségre. Ez a portugál külügyi államtitkártól megfelelő utasításokat kap.

Az 1) kérdés megválaszolását a Kádár vezérkari ezredest éppen meglátogató ifj. Horthy Miklós vette át.

A 2) és 3) kérdésekre választ adtam. Marjay sorsáról többet nem tudok.

Marjay értelmes, tehetséges, ravasz kalandor. Roppant anyagias természetű. Konjunkturális felfogású és munkásságú. Sötét, alattomos, minden eszközzel dolgozó ember. Erélyesen, erőszakosan tör céljai megvalósítására. Sima modorral bír. A németek szolgálatában állott, fasiszta érzelmű volt. Horthyval érintkezést tartott, aki azonban óvatosan – szőrmentében – kezelte. Fasiszta és lisszaboni diplomáciai kapcsolatokkal rendelkezik. Németül jól, angolul törve beszél.

1948. szeptember hó 17-én. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 JAEGER, Maximilien H. J. (?, 1884. ?–?) dr., 1925. 05. 12-től és 1944-ig budapesti svájci követ.

2 IRONSIDE, Sir Edmund William (Ironside, 1880. 05. 06. – London, 1959. 09. 22.), báró, brit katonatiszt, tábornagy. Az első világháború végén gyalogdandár-parancsnokként teljesített szolgálatot. 1920-ban a Magyarországra küldött brit katonai misszió vezetője. Ezt követően a második világháború kitöréség a gyarmatokon szolgált. 1938–1939-ben Gibraltár katonai kormányzója és az ott állomásozó brit csapatok parancsnoka. 1940-ben a tengerentúli csapatok szemlélője, az angol királyi vezérkar főnöke, illetve a honi hadseregparancsnoka volt. A második világháború után nyugállományba vonult.

3 DALY, Thomas Denis (?, 1890. ? – ?, 1956. ?), brit katonatiszt, dandártábornok. 1932–1936 között prágai állomáshellyel Nagy-Britannia jugoszláviai, csehszlovákiai és romániai katonai attaséja. 1938-ig Portugáliában szolgált, majd 1939-ben berlini katonai attasénak akkreditálták. A második világháború elején gyalogdandár-, később hadosztályparancsnokként teljesített szolgálatot. 1942-ben a Nyugat-Indiákra, később Jamaicára, majd az észak-karibi térségbe küldték. 1944 augusztusától – 1946-os nyugállományba vonulásáig – Nagy-Britannia párizsi katonai attaséja volt.

4 Ujszászy valószínűleg MACARTHUR, Douglas (Little Rock, 1883. 01. 26. – Washington, 1959. 10. 16.), amerikai hadseregtábornokra (1944. 12. 18.) gondolt. Az első világháborúban vezérkari főnökként és csapatparancsnokként szolgált. A második világháborúban 1942. 03. 17-től a délnyugat-csendes-óceáni amerikai csapatok főparancsnoka. Szigetről szigetre szorította vissza a japán csapatokat, amellyel hírnevet szerzett. 1945. 09. 02-án a Missouri csatahajó fedélzetén ő fogadta a Japán Császárság kapitulációját. A koreai háború alatt az ENSZ csapatok főparancsnoka. Truman elnök leváltotta, 1951-ben nyugállományba vonult.

5 Ujszászy valószínűleg Richard C. PARTRIDGE amerikai őrnagyra, 1941/41-ben az USA budapesti katonai attaséjára gondolt.

6 Beregfy Károly nem volt HM VI-4. osztály vezetője, ott ebben az időben Nagyőszyhez hasonlóan beosztott tisztként szolgált.

7 NÁDAY István (Nagymihály, 1888. 06. 20. – Balassagyarmat, 1954. 01. 30.), vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérezredes. 1922-ig a HM VI-2., 1923-ig a HM VI-4., 1929-ig a HM VI-5. osztály beosztott tisztje. 1929–1931 között a Hadiakadémián tanított, majd 1936. 05. 01-jéig a HM VI-4. osztály vezetője volt. Ezt követően 1. gyalogsági parancsnokként teljesített szolgálatot az 1. illetve 5. vegyesdandároknál. 1938. 02. 01-jén visszakerült a minisztériumba, ahol az egyesített személyügyi osztály vezetője lett. Emellett 1938. 03. 15-ével átvette a HM II. csoportfőnökségének vezetését is. 1939. 01. 15-től a Honvéd Vezérkar Főnökének 1. helyettese, 1940. 03. 01-jétől a Honvéd Vezérkar Főnökének hadműveleti csoportfőnöke, 1941. 03. 01-jétől a HM I. csoportfőnökségének vezetője. 1942. 08. 01. – 1944. 04. 01. között az 1. hadsereg parancsnoka. 1944. 06. 19-ével nyugállományba vonult. 1944. 09. 22-én a kormányzó megbízásából fegyverszüneti tárgyalások folytatására Olaszországba repült. A nyilas hatalom ezért 1945. 09. 18-án rendfokozatától megfosztotta. A háború után hazatért, 1946-ban „igazolt"-tá nyilvánították.

8 CADORNA, Raffaelle (Pallanza/Olaszország, 1889. 09. 12. – Róma, 1973. ?) gróf, olasz katonatiszt, tábornok, az 1930-as években Prágában olasz katonai attasé.

9 HOMLOK (a harmincas évekig Holmok) Sándor (Késmárk, 1892. 05. 03. – New York, 1963. 04. 05.), vitéz, hivatásos katonatiszt, altábornagy. Az első világháború után belépett a Nemzeti Hadseregbe. 1921-ig a Kormányzó Katonai Irodájának beosztottja, majd 1927. 12. 05. – 1934. 04. 16. között párizsi katonai attasé. 1935. 05. 01-jétől a Honvédelmi Minisztérium VI-5., később 5. vkf. (elvi-katonapolitikai) osztály vezetője. E beosztásában – Stefán Valér mellett – fő szervezője és irányítója volt a magyar szabadcsapatok, illetve a Rongyos Gárda műveleteinek. 1940. március–május között rövid ideig Ujszászyhoz osztották be a 2. vkf. osztálynál. 1940. 05. 01.–1944. 12. 01. között berlini katonai attasé, közben időszakosan stockholmi, berni és helsinki katonai attasénak is delegálták. 1944 végén a németek internálták. Szabadulása után nem tért haza, emigrált.

10 LÁNG Boldizsár (Budapest, 1877. 03. 11. – Budapest, 1943. 04. 27.) báró, dr., hivatásos katonatiszt, nyugalmazott altábornagy. 1897-ben lépett be a császári és királyi hadseregbe. 1909–1914 között I. Ferenc József Katonai Irodájában szolgált, majd az első világháborúban lovascsapat-szolgálatot látott el. A háború végén a Hadügyminisztériumba helyezték, ahol az 1/a osztály vezetője lett. A Tanácsköztársaság idején letartóztatták, a Gyűjtőfogházban túszként tartották fogva. Szabadulása után a párizsi magyar békeküldöttség katonai szakértője lett. 1920 – 1922. 04. 15. között a Kormányzó Katonai Irodájának főnöke. Ezt követően I. osztályú követségi tanácsosi rangban a párizsi magyar követségen katonai szakelőadónak osztották be. 1928. 01. 01-jével nyugállományba helyezték. 1929-től országgyűlési képviselő, majd a képviselőház külügyi bizottságának elnöke. Az 1930-as évek elején az Interparlamentáris Unió magyar tagozatának, egyben több vezető részvénytársaság elnöke, illetve igazgatótanácsának tagja volt. A *La Nouvelle Revue de Hongrie* szerkesztőbizottságának elnöke, 1937-től magyar királyi titkos tanácsos.

11 LENGYEL Béla (Szarvas, 1897. 04. 19. – Graz, 1988. 12. 20.), vitéz nemes ebesfalvi, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1934. 05. 01-jétől – Ujszászy István utódjaként – öt éven át varsói katonai attasé volt, eközben akkreditálták Finnországba, Észtországba, Litvániába és Lettországba is. Hazatérve, 1939. 07 01-jétől a IV. hadtest, majd 1940. 03. 01-jétől a gyorshadtest vezérkari főnöke lett. 1940 decemberétől újra minisztériumi szolgálattételre rendelték, ahol előbb a HM elnöki, utóbb a HM 10. osztályának vezetője. 1942. 08. 01. – 1944. 08. 01. között a 16. könnyűhadosztály parancsnoka volt. (Alakulatát 1943 augusztusában gyaloghadosztállyá nevezték/szervezték át.) 1944. 08. 01-jétől 09. 22-ig a II. tartalék hadtest, majd 12. 01-jéig a VIII. hadtest parancsnoka. Ezt követően tartalékba helyezték és 1945. 03. 18-án nyugdíjazták. 1946 februárjában letartóztatták. Vizsgálati fogságából 1948-ban szabadult, majd Ausztriába emigrált.

12 BAITZ Oszkár (Budapest, 1893. 10. 22. – Budapest, 1958. 12. 20.), vitéz nemes beodrai, hivatásos katonatiszt, vezérőrnagy. 1933. 08. 01-jétől a Kormányzó Katonai Irodájának, 1935-ben pedig rövid ideig a HM VI-2. (később 2. vkf.) osztály beosztott tisztje. 1935. 07. 01-jével kinevezték bukaresti katonai attasénak. 1937. 05. 01. – 1939. 05. 01. között egyben (bukaresti székhellyel) Ankarában is katonai attasé. 1941. 01. 01-jén attaséi beosztásából felmentették és az 1. huszárezredhez vezényelték. A jugoszláviai hadjárat alatt a német Kleist páncéloscsoportnál, a Szovjetunió megtámadásakor a német 11. hadseregnél működött összekötő tisztként. 1941 októberében átvette a 2. huszárezred parancsnokságát. Alakulata az 1942. 10. 01-jén felállított 1. lovashadosztály része lett, amelynek 1943 májusáig a parancsnoka volt. 1943. 10. 01-jén nyugállományba vonult. A háború után a HM állandó igazoló bizottsága „igazolt"-tá nyilvánította. 1951–1953 között kényszerlakhelyet jelöltek ki számára.

13 KEMÉNY Gábor (Budapest, 1910. 12. 14. – Budapest, 1946. 03. 19.) báró, dr., magyargyerőmonostori, jogász, politikus. Kemény Zsigmond dédunokája. 1933-tól Mór községben közigazgatási gyakornok, majd szolgabíró. 1939-ben lemondott állásáról és belépett a Nyilaskeresztes Pártba. Az 1939-es választások után a párt képviselői csoportjának titkára lett. 1939. 08. 27-én 8 havi fegyházra ítélték szélsőséges politikai tüntetés szervezése miatt. 1940 őszétől Hubay Kálmán helyettese, 1942 júliusától pedig a párt külügyi szolgálatának vezetője. 1943/44-ben a keleti fronton szolgált. Magyarország német megszállása után a német hatóságokkal, elsősorban Veesenmayerrel való kapcsolattartás volt a fő feladata. Az októberi nyilaspuccsot követően Szálasi kormányában külügyminiszter. Az utolsók között, december 22-én hagyta el a fővárost. 1945. 05. 10-én került amerikai fogságba. 1945 októberében kiadták a magyar hatóságoknak. A Szálasi-per negyedrendű vádlottjaként a Népbíróság Jankó tanácsa 1946. 03. 01-jén háborús bűnösként jogerősen kötél általi halálra ítélte. Kegyelmi kérvényének elutasítása után kivégezték.

14 Ludovika Akadémia I. főcsoport – a gyalogsági tisztképzést folytató pécsi Zrínyi Miklós Közrendészeti Akadémiát az antant ellenőrző bizottsága előtti lelepleződése miatt 1931-ben be kellett olvasztani a Ludovika Akadémiába. Ez viszont úgy megterhelte az Akadémiát, hogy azon belül két, más-más helyen működő főcsoportot kellett felállítani. Az I. főcsoporton (az Orczy-kertben) zajlott a gyalogos-, lovas- és tüzértisztek képzése, míg a II. főcsoporton (Hidegkúti út) képezték a műszaki, híradó, páncélos, vonatcsapatbeli, folyamőr és repülő akadémistákat. 1939. 10. 01-jével a két főcsoport ténylegesen is különvált. Az I. továbbra is a Ludovika Akadémia nevet viselte, míg a II. felvette a Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia nevet, míg a repülőtisztek képzését önálló iskolában, a kassai Horthy Miklós (1943-tól Horthy István) Repülő Akadémián folytatták.

15 Az úgynevezett Veréb Misszióhoz *(Mission Sparrow)* részletesebben lásd a bevezető történeti-életrajzi tanulmányt (szerk.).

16 ZILAHY Lajos (Nagyszalonta, 1891. 03. 27. – Újvidék, 1974. 12. 01.) dr., literati, író, szerkesztő, az MTA igazgató tagja. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett jogi doktorátust, de sosem praktizált. Az első világháborúban frontszolgálatot látott el. 1916-ban megjelent első, kisebb verseskötete. Leszerelése után különböző újságoknak kezdett dolgozni. 1922-ben jelent meg első regénye, a *Halálos tavasz*, amelyet később filmre is vittek. Ettől kezdve folyamatosan jelentek meg országos hírnevét megalapozó művei: 1924-ben a *Süt a nap*, 1926-ban a *Két fogoly*, 1928-ban a *Valamit visz a víz*, 1932-ben *A lélek kialszik*, valamint 1943-ban a *Fatornyok*. Mindeközben újságíróként 1927-től a *Budapesti Hírlap*, majd az *Est*-lapok munkatársa lett. 1934–1936-ban a *Magyarország* c. kormánypárti, majd 1940–1944-ben a *Híd* című irodalmi hetilapot szerkesztette. 1935-ben bekapcsolódott a politikába, 1937. 03. 15-én egyik kezdeményezője volt a Márciusi Front létrehozásának. Egyike volt a debreceni kormány ellenőrzése alatt álló területeken, 1945 januárjától megjelenő *Szabadság* c. napilap szerkesztőinek. 1945. 04. 09-én a Magyar Írók Szövetsége alakuló ülésén az elnöki tanács tagjává választották. 1945. 06. 09-én a Magyar-Szovjet Művelődési Társaság elnöke, majd az *Irodalom és Tudomány* c. lap szerkesztője lett. 1948-ban kivándorolt az Egyesült Államokba. Életének utolsó szakaszában gyakran látogatott el Jugoszláviába, a vajdasági magyarokhoz.

17 A tárgyalási jegyzőkönyv fennmaradt részleteit közzétette: **Szakály Sándor:** *Honvédség és tisztikar* 1919–1947, (Budapest: Ister, 2002), 256-297. A vádindítványt közzétette: **Zinner Tibor – Róna Péter:** *Szálasiék bilincsben* II, (Budapest: Lapkiadó Vállalat, 1986), 22-24, valamint (részleteiben) **Kádár Gyula:** *A Ludovikától Sopronkőhidáig* II, (Budapest: Magvető Könyvkiadó, 1974), 732. Kádár a tárgyalás időpontját tévesen, október 13-14-ében adja meg.

18 SZÁNTAY (1940-ig Koc[z]ovszky) Jenő (Kőrösbánya, 1900. 07. 13. – Madrid, 1956. 04. 15.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1931–1937 között a Honvédelmi Minisztérium VI-7/ö (később 7. VKF) osztályon teljesített szolgálatot. Ezután különböző műszaki alakulatoknál szolgált, majd 1939. 09. 01-jétől a magyar királyi Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémián tanított. 1940. 11. 01-jétől bukaresti, 1942. 04. 15-től madridi és lisszaboni katonai attasé volt. A háború után Spanyolországban maradt.

19 KUHL Lajos (Pozsony, 1891. 08. 29. – ?, 1974. 01. 21.), dr., nemes borsosháti, diplomata. 1921 óta külügyi szolgálatban. 1935–1937 között az ankarai követségen dolgozott. 1938–1939-ben a Külügyminisztérium politikai osztályát vezette. 1939. 04. 17. és 1940. 09. 21 között a berlini magyar követségen beosztott, 1940–1941-ben a finnországi és baltikumi magyar képviselet vezetője. 1941. 03. 25-től a világháború végéig pozsonyi magyar követ. 1943. 12. 31-től rendkívüli követ

és meghatalmazott miniszter. Finnországi utóda *Szenstmiklósi Szabó György* volt, 1941–1944 között, akit a német megszállás után *Marosy Ferenc* követett.

20 KOLLÉNYI (1934-ig Kolling) György (Perjános, 1905. 09. 13. – Bad Reichenhall, 1992. 10. 24.), hivatásos katonatiszt, vezérkari alezredes. Katonai pályája a 9. „Hunyadi János" gyalogezrednél kezdődött. 1931–1934 között elvégezte a Hadiakadémiát, majd 1934. 05. 01-jétől az 5. vegyesdandár parancsnokságán teljesített szolgálatot. 1939. 01. 15-étől 10. 10-ig a 8. határvadász dandár vezérkari tisztje volt. Ezt követően Budapestre került, ahol a HM kiképzési osztályára osztották be. 1940. 03. 01-jétől szolgált a 2. vkf. osztályon, majd 1943. 03. 15-én zágrábi katonai attasénak nevezték ki. A háború után a nyugatnémet hírszerzés foglalkoztatta. 1955-től a *Bundesnachrichtendienst* magyar osztályán működött.

21 LIPCSEY-MAGYAR (1934-ig Magyar) Sándor (Budapest, 1908. 04. 18. – Budapest, 1975. 08. 25.), hivatásos katonatiszt, vezérkari *őrnagy*. 1942. 10. 01-jétől a háború befejezéséig pozsonyi katonai attasé volt. 1945. 05. 29-én amerikai hadifogságba került. 1946 tavaszán kiadták a magyar hatóságoknak, majd november 01-jével felmentették a szolgálattétel alól. 1948-ban „igazolttá" nyilvánították. 1947-ben a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett diplomát, s később mint fordító és nyelvtanár dolgozott.

22 NÁDAS Lajos (Pécs, 1902. 03. 04. – Cleveland/USA, 1968. 12. 05.), hivatásos katonatiszt, vezérkari ezredes. 1921-ben a 4. tüzérosztályhoz vonult be, ahol ütegparancsnoki beosztást kapott. 1928–1931 között elvégezte a Hadiakadémiát, majd 1931. 04. 01-jétől beosztott vezérkari tisztként az 5. vegyesdandár parancsnokságán teljesített szolgálatot. 1934. 08. 01. – 1940. 03. 01. között a Honvédelmi Minisztérium 3/a osztályára osztották be, közben 1937. 11. 01. – 1938. 09. 07. között csapatszolgálatot látott el az 1. gépkocsizó dandár légvédelmi gépágyús ütegénél. 1940–1941-ben a Hadiakadémián tanított tüzérismeretet. 1941. 11. 15. – 1942. 11. 01. között az 1. vkf. osztályon teljesített szolgálatot alosztályvezetői beosztásban. Ekkor kivezényelték a doni frontra, ahol 1942. 12. 06-tól a 2. hadseregnek alárendelt IV. hadtest vezérkari főnöke lett. Hazatérése után, 1943 májusa és 1945. 03. 01. között az 1. vkf. (hadműveleti) osztály vezetője volt. E beosztásában jelentős szerepet játszott a nyilasok hatalomra jutásában. 1945. 02. 10-től a Fegyveres Nemzeti Iroda, 1945. 03. 05-tel a Nemzetvédelmi Iroda és a Katonai Hivatásrend vezetője lett. A nyilas hatalom alatt vállalt tevékenységéért 1945. 06. 19-én lefokozták és kicsapták a honvédség kötelékéből. 1952-ig a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének Központi Munkatörzsében tevékenykedett.

23 PÉTAIN, Henry Philippe (Cauchy-à-lá-Tour, 1856. 04. 24. – Île d'Yeu, 1951. 07. 23.), francia marsall, politikus. Az első világháború sikeres hadvezére, „Verdun hőse". 1921 és 1931 között a francia hadsereg főfelügyelője, a Maginot-vonal kiépítésének legfőbb szószólója, 1934-ben rövid ideig hadügyminiszter. 1939 márciusától Franciaország madridi nagykövete. 1940. 06. 18. és 1942. 04. 17. között miniszterelnök, a meg nem szállt francia területek (Vichy-Franciaország) államfője. Miután a szövetségesek észak-afrikai partraszállását követően 1942 novemberében Németország Franciaország egész területét megszállta, Pétain szinte minden politikai befolyását elvesztette. A szövetségesek normandiai inváziója után a németek őrizetbe vették és a Birodalomba szállították. Hazatérése után, 1945. 08. 15-én a francia hatóságok kollaborációért és hazaárulásért halálra ítélték. De Gaulle tábornok államfőként az ítéletet életfogytiglani börtönbüntetésre enyhítette.

24 HARDY Kálmán (Pécs, 1892. 05. 05. – Columbia/USA, 1980. 06. 21.) dr., nemes, vezérfőkapitány. Az első világháborúban a császári és királyi haditengerészetnél szolgált. 1919-ben belépett a Nemzeti Hadseregbe, ahol a Fővezérség Hadműveleti Osztályának tengerészeti előadója lett. 1920 márciusától 1928 októberéig Horthy kormányzó szárnysegédje volt; feleségül vette a kormányzó feleségének egyik unokahúgát. 1928-ban a római katonai attasé mellé osztották be. 1932. 10. 01-jétől a genfi leszerelési konferencia magyar delegáltja. 1933. 12. 01-jével vezérkari próbaszolgálatra vezényelték, majd egy évig a HM VI-2. (rejtett 2. vkf.) osztály beosztottja volt. 1936. 05. 01. – 1940. 05. 01. között katonai attasé volt a Sztójay vezette berlini magyar követségen. (1939-től egyben légügyi attasé, illetőleg hágai és stockholmi katonai attasé is.) Rövid csapatszolgálatok után 1940. 11. 01-jével kinevezték a Honvéd Vezérkar Főnökének (ekkor Werth Henrik gyalogsági tábornok) szárnysegédévé. 1941. 09. 01. – 1942. 04. 15. között a 26. gyalogdandár (később könnyűhadosztály) parancsnokaként szolgált, majd a Folyami Erők parancsnoka lett. Horthy bizalmasaként részt vett a kiugrási kísérlet előkészítésében. A kudarc után a nyilasok letartóztatták. 1945 januárjában lefokozták és kicsapták a honvédségből, február 15-én Sopronkőhidán halálra ítélték. Májusi szabadulását követően kivándorolt az Egyesült Államokba, ahol egyetemi oktató lett.

25 HOLLÓSY-KUTHY (1918-ig Kuthy) László (Búziásfürdő, 1896. 08. 23. – Székesfehérvár, 1979. 06. 25.), vitéz nemes gertenyesi, hivatásos katonatiszt, altábornagy. Az első világháborúban műszaki tisztként szolgált. Az olasz hadifogságból csak a proletárdiktatúra után tért haza. Különböző műszaki csapatoknál teljesített szolgálat után 1930-ban fogalmazótisztként átkerült a Honvédelmi Minisztérium szabályzatszerkesztő osztályára. 1936. 06. 01-jétől a HM VI-7/m osztályának vezetőhelyettese volt. 1939. 01. 15. – 1940. 02. 10. között az V. hadtest vezérkari főnöke, majd átvette a 7/m vkf. osztályának vezetését. 1942. 08. 01-jétől a 22., majd 11. 15-től a 13. könnyűhadosztály parancsnoka lett. 1943. február – 1944 augusztusa között a honvédség műszaki felügyelője volt, ezután átvette a 25. gyaloghadosztály parancsnokságát. 1944. 10. 10-31. között a III. hadtest parancsnoka volt, ezután átmenetileg beosztás nélkül maradt. 1945-ben a nyilasok kinevezik a munkáshadsereg-parancsnokának, felettese Kovarcz Emil volt. Amerikai hadifogságba került. 1951–1953. között kitelepítve, Csanádapácán élt.

26 KOZMA István (Csíkszereda, 1896. 09. 09. – Budapest, 1951. 10. 02.), vitéz felsőtorjai, hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1932. 09. 01. – 1937. 09. 01. között a HM VI-4. (rejtett 4. vkf.) osztályvezetőhelyettese. Eközben 1936-ban ő volt az első magyarországi gránátos-tanfolyam parancsnoka is. 1940. 02. 01-jéig a Hadiakadémia tanára, majd fél évig a honvédelmi miniszter (Bartha Károly) szárnysegéde volt. 1940. 06. 15. – 1942. 03. 01. között a VII. hadtest vezérkari főnöke. Ezután rövid ideig a IX. hadtest székelyföldi kirendeltségét irányította, majd átvette a 27. könnyűhadosztály, később – 1943. 02. 01-jével – a székely határvédelmi erők, 1944. 07. 01-jével pedig a 25. könnyűhadosztály parancsnokságát. 1944. 07. 29-én megsebesült. A nyilas hatalomátvétel után a Nemzetőrség parancsnokává és az Ifjúság Honvédelmi Nevelésének vezetőjévé szemelték ki, de beosztását nem foglalta el. 1945. 01. 01-jén felmentették a szolgálattétel alól, majd nyugdíjazták. 1945. 05. 01-jén amerikai hadifogságba került, ahonnét 12. 20-án térhetett haza. Közben az új hatalom „igazolt"-tá nyilvánította. Átmeneti állástalanságát követően az új honvédség reaktiválta. (Távollétében a kolozsvári néptörvényszék 1946. 05. 21-én 20 évi szabadságvesztésre ítélte.) 1947. 10. 17. – 1948. 10. 30. között a 2. honvéd kerület parancsnoka, 1949. 06. 01-jéig a HM Elnökség parancsnoksági osztályának vezetője volt, majd kinevezték a Hadiakadémia parancsnokává. 1951. 02. 18-án letartóztatták. Koholt vádak alapján a Budapesti Katonai Törvényszék 1951. 05. 02-án, a Katonai Főtörvényszék 1951. 08. 31-én kötél általi halálra ítélte. Kivégezték. A Legfelsőbb Bíróság 1990. 04. 03-án hatályon kívül helyezte az ítéletet és felmentette a vádak alól.

27 BETHLEN Margit (Budapest, 1882. 08. 06. – Budapest, 1970. 06. 07.), gróf*nő* bethleni, író, újságíró. Bethlen András (Kolozsvár, 1847. 07. 26. – Bethlen, 1898. 08. 25.) gróf, bethleni, politikus, földművelésügyi miniszter lánya, gróf Bethlen István miniszterelnök felesége, karitatív és jótékonysági egyesületek vezetője. 1916-ban adta ki első elbeszéléskötetét, amelyet a húszas és harmincas években újabb regények és elbeszélések követtek. Regényeinek, elbeszéléseinek, színműveinek szereplői általában szomorú sorsú nők, akiket megdöbbent a társadalom alsóbb szférájának számukra ismeretlen világa. 1935–1944 között az *Ünnep* című kéthetenként megjelenő képes irodalmi magazin főszerkesztője volt. 1951-ben kitelepítették, 1953 után visszatérhetett a fővárosba.

28 ROATTA, Mario (Modena, 1887. 01. 02. – Róma, 1968. 01. 06.), olasz altábornagy. 1939-ben berlini katonai attasé, 1941/42-ben az olasz vezérkar főnöke, majd hadsereg-főparancsnok. 1943-ban ismét a vezérkar főnöke.

29 GRAZIANI, Rodolfo (Filettino, 1882. 08. 11. – Róma, 1955. 01. 11), őrgróf, olasz marsall, Mussolini egyik legközelebbi munkatársa. A salòi köztársaság hadügyminisztere. A háború után elítélték.

30 ANTONELLI, Francesco (?–?), olasz katonatiszt, vezérőrnagy. 1941-ben Észak-Afrikában az 1. „Március 23." ún. fekete inges hadosztály parancsnoka, hadifogságba esett.

31 GAMELIN, Maurice-Gustave (Párizs, 1872. 09. 20. – Párizs, 1958. 04. 18.), francia tábornok, vezérkari főnök (1931–1935), 1938 és 1940 között a francia hadsereg főparancsnoka. Mivel nem tudta megállítani a német támadást, 1940. 05. 19-én leváltották, utódjának, Maxime Weygandnak (Brüsszel, 1867. 01. 21. – Párizs, 1965. 01. 28.) a kinevezése azonban már nem volt képes megakadályozni a francia összeomlást.

32 PRIOUX, René-Jacques-Adolphe (Bordeaux, 1879. 04. 11. – Algir, 1953. 06. 16), francia katonatiszt, hadseregtábornok. A lovasságnál szolgált a Franciaország elleni 1940-es német támadás idején, a lovas hadtest, majd az 1. hadsereg parancsnoka volt. Hadifogságba esett.

33 HAUSSMANN, X. (?–?), francia tábornok – nincs adat.

34 CATROUX, Georges-Albert-Julien (Limoges, 1877. 01. 29. – Paris, 1969. 12. 21.), francia katona-

tiszt, tábornok. 1923–1925 között ankarai katonai attasé, 1927-től 1939-es nyugállományba helyezéséig különböző parancsnoki beosztásokat lát el az észak-afrikai gyarmatokon. 1939 szeptemberében, a hadüzenetet követően reaktiválták. 1939–1940-ben francia Indokína katonai kormányzója, 1941-től a közel-keleti szabad francia csapatok parancsnoka volt. Később 1943–1945 között Algéria katonai kormányzója, a háború után moszkvai követ (1945–1948).

35 Valószínűleg ez vagy egy hasonló az újsághír volt az alapja ellenlábasa, Moravec csehszlovák „titkosszolgálati főnök" Ujszászy 1944-es erőszakos haláláról szóló – a történeti-életrajzi bevezetésben már említett – tudósításának (szerk.).

48. AZ 1944. [ÉVI] TAVASZI NÉMET MEGSZÁLLÁS ELŐKÉSZÍTŐI

[2 (9). füzet, 74-78. oldal]

Magyarország 1944 tavaszi német megszállását egyes jobboldali politikai pártok, katonai személyek és a német „Gestapo" szolgálatában álló – részben betelepített – egyedek készítették elő.

Az élen állott Albrecht „főherceg", aki szívesen vállalta volna egy magyar „Gau" vezetését.

A jobboldali politikai pártok közül kiváltak Imrédyék, Bakyék, Szálasiék. Éspedig személyenként: Imrédy Béla, Jaross Andor, nagylaki Rátz Jenő, Milotay István, Oláh György, Görgey Vince, bágyoni Varó Andor, Dövényi-Nagy Lajos,[1] K. Halász Gyula, Rajniss Ferenc hírlapírók.

Baky László, Endre László,

Kovarcz Emil, Sütő Gyula, Sréter Farkas, Vajna Gábor, Szöllőssi (Naszluházc) Jenő.

A „MÉP" politikusok részéről főleg Reményi-Schneller Lajos pénzügy-, Szász Lajos közellátásügyi, Antal István nemzetvédelmi és propaganda-miniszterek.

Itt említem meg, hogy Reményi-Schneller és Antal voltak azok, akik a minisztertanácsok jegyzőkönyveit már évek óta siettek másolatban a német követségre juttatni. Amikor e tényről Kállay miniszterelnöknek jelentést tettem, csak vállvonogatással válaszolt.

Egyébként Antal volt az, aki az 1944. március 19-i lemondó minisztertanács után krokodilkönnyeket sírva átölelte Keresztes-Fischer belügyminisztert, és azt mondotta neki: „Szegény Feri bácsi, mi lesz most veled?" Jellemző Antalra, még a következő eset is, amit Kádár Gyula vezérkari ezredes mondott el nekem: Egy ízben Antal hivatalos utat tett Zomborba Kádár kíséretében, [az] utóbbi szolgálati gépkocsiján. Megbeszélték, hogy a tiszteletükre rendezett ebéd után együtt indulnak vissza Budapestre. Akkor azonban Antal magához intette Kádárt, [és] közölte vele, hogy menjen csak az autóval egyedül, ő az 5 órás gyorssal utazik. Hiába szabadkozott Kádár, Antal rábeszélésének végül is engedett. Budapesten lakása előtt a sofőrt is elbocsátotta azzal, hogy a gépkocsit állítsa be a garázsba, menjen haza, holnap – vasárnap lévén – nincs rá szüksége. A sofőr azt válaszolta, hogy neki még Antal államtitkár úr lakására kell menni. Miért? – kérdezte Kádár. Le kell adni az autó kofferjében szállított 100 kiló lisztet és egy fél disznót – válaszolta a gépkocsivezető.

Kádárnak szöget ütött a fejében az a gondolat, hogy esetleges vámellenőrzésnél Antal őt akarta egyedül kellemetlenségnek kitenni.

A katonai személyek közül említésre méltók Vörös János akkori altábornagy, a II. (Székesfehérvár) hadtest parancsnoka, László Dezső altábornagy, a VIII. (Kassa) hadtest parancsnoka, Vörös Géza vezérőrnagy a „Legfelső Honvédelmi Tanács" vezértitkára, korompai Brunswick György altábornagy „Horthy úti marsallja", Beregfy (Berger) Károly vezérezredes, hadseregparancsnok, Bardóczy (Bader) Ferenc vezérőrnagy a honvédelmi minisztérium II. (személyügyi), Nagyőszy (Wolff) Miklós vezérőrnagy, a honvédelmi minisztérium katonai főcsoportfőnöke, Szávay (Slawik) Sándor

vezérkari ezredes, hadtest vezérkari főnök, Keksz Edgár repülő-, Merkly Antal huszár ezredesek, Ferenczy László csendőr alezredes, Hain Péter rendőr detektívfelügyelő.

A magyar ipar vezetői közül a németek bevonulásának előkészítésében közreműködtek: Temessy (Sekulich) [sic!] Milán,[2] a „Standard" rádió – Juhász István és Zoltán a „Gamma" finommechanikai – Becsey Vilmos és Dammang András fegyvergyári igazgatók.

A német „Gestapo" szolgálatában álló egyének közül ismertek: Ruszkay (Ranzenberger) Jenő volt altábornagy, Zách Emil, Barabás Emil nyugállományú altábornagyok, a „Beiersdorff" vegyészeti gyár (Nivea krém), a „Mercedes-Benz" képviselet Csata utcai üzemének igazgatója, a „Minerva" bank, a „Schenker" szállító cég vezető tisztviselői, dr. Basch a „Volksbund" elöljárója, Braun Ottó,[3] a „magyar-német export-import" vállalat igazgatója, az utóbbinál beosztott Szentpály-Juhász Egon nyugállományú alezredes, Aday (Adelmann) János nyugállományú vezérkari alezredes, Manteuffel német vezérkari alezredes és végül Szentirmay Félix a „Pontiac" gépkocsik behozatali vállalatának igazgatója.

Ezek már 1944. március 18-áról 19-ére virradó éjjel akcióba léptek és pribékjeikkel több baloldali politikust és német szempontból „megbízhatatlan" embert őrizetbe vettek.

Így telefonált – többek között – hozzám III. 9-én [helyesen 19-én] éjjel 2 óra körül Voli tábornok, olasz katonai attasé, aki a lakását megtámadó német kémek ellen kért támogatást.

1948. szeptember hó 18-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 Helyesen *DÖVÉNYI NAGY* Lajos (Szilhalom, 1906. 12. 12. – Budapest, 1964. 12. ?), szélsőjobboldali író, újságíró, rádióbemondó. 1929-ben az egri érsekség napilapjánál vállalt állást, majd 1930/1931-ben a *Magyarság* című jobboldali napilap vidéki tudósítója lett. 1932-ben az egri törvényszék sajtóvétségért elítélte. 1939-től az *Új Magyarság* című jobboldali napilap belső munkatársaként „Bolyongás Kazár Földön" címmel antiszemita cikksorozatot publikált. 1939 és 1943 között az *Esti Újság* című napilap segédszerkesztője. Rendszeresen publikált az uszító hangvételű *Egyedül vagyunk*ban és a Rajniss Ferenc *Magyar Futár*jában (1941–1943). E lapban jelent meg folytatásokban az antiszemita *Tarnopolból indult el* című regénye. Mint az *Ország* című fajvédő hetilap szerkesztője (1943–1944) 1943 decemberétől ugyancsak folytatásokban jelentette meg *Kaganovicsok* című regényét. 1944 áprilisától decemberig rádiókommentátorként is folytatta háborús és antiszemita propagandáját. A háború végén Magyarországon maradt. A budapesti Népbíróság 1945. 10. 13-án halálra ítélte. A Népbíróságok Országos Tanácsa (NOT) 1945. 11. 28-án helyben hagyta az ítéletet, amelyet a Nemzeti Főtanács államfői testület 1946. 01. 07-én életfogytig tartó kényszermunkára változtatott. Az 1956-os forradalom idején átmenetileg kiszabadult, de újból bebörtönözték. 1960. 04. 01-jén szabadult, az ítélet további végrehajtása alól mentesítették.

2 TEMESSY (1931-ig *Sekulits*) Milán (Temesvár, 1885. 05. 23. – Balatonfüred, 1944. 11. 25.), vitéz, hivatásos katonatiszt, nyugalmazott altábornagy. Az első világháborúban a császári és királyi tüzérségnél szolgált. A háború után csatlakozott a Nemzeti Hadsereghez, majd 1921–1923 között az 1. tüzérosztálynál teljesített szolgálatot. Ezután 1927-ig a Hadiakadémián tanított. 1928–1931 között a 4. vegyesdandár vezérkari főnöke volt, majd átvette a HM 3/a osztályát irányítását. 1934. 05. 01-jétől a 3. vegyesdandár tüzérségi parancsnoka, később a honvéd tábori tüzér-lőiskola, illetve – 1937. 08. 01. – 1939. 01. 10. között – a 2. vegyesdandár parancsnoka volt. 1939. 01. 10-ével kinevezték a Legfelső Honvéd Törvényszék elnökévé. Tisztségét 1939. 08. 01-jéig töltötte be, 11. 01-jével nyugállományba vonult. Ezt követően haláláig a Standard rádió igazgatója volt.

3 BRAUN, Ottó (?–?), az NSDAP „régi" harcosa, Hitler magyarországi informátora. A Transdanubia Külkereskedelmi Vállalat igazgatójaként német ügynökhálózatot működtetett Magyarországon.

49. BARTHA KÁROLY VOLT HONVÉDELMI MINISZTERRŐL JELENTÉS

[2 (9). füzet, 79-90. oldal]

Amidőn a Szovjetunióban megkérdezték tőlem, hogy kiket tartok magyar katonai részről főbb háborús bűnösöknek, következőképpen válaszoltam: nagylaki Rátz Jenő, Beregffy Károly, Werth Henrik, Bartha Károly és László (Laucsek) Dezső vezérezredeseket. Alábbiakban vázolom Bartha Károly honvédelmi miniszteri tevékenységét.

Dálnokfalvi Bartha Károly vezérezredes 1939-ben [helyesen 1938-ban] Rátz Jenő után került a honvédelmi miniszteri bársonyszékbe. Mint volt osztrák-magyar műszaki törzskari tiszt, ízig-vérig németbarátnak és erősen jobboldali érzelműnek mutatkozott. Magyarul már idegenes – németes – kiejtéssel beszélt.

Bartha alatt zajlott le Kárpátalja magyar megszállása. Ott a „Rongyos Gárda" bevetése mellett foglalt állást, Homlok Sándor vezérkari ezredesnek személyesen adott utasítást a lakossággal szemben való „kíméletlen" fellépésre. Az elkövetett visszaélések megtorlását elmulasztotta.

A honvédség felszerelését már 1939-ben – elsősorban a németekhez – tüzérségi, páncél-, repülőanyag – részben pedig az olaszokhoz – vadász- és bombázógépek – kötötte.

1939 őszén Werthtel egyetemben Horthynál támogatta a németek Kárpátalján való lengyelellenes felvonulásra vonatkozó óhaját. Hogy ez nem valósult meg, csupán Teleki miniszterelnök és Csáky külügyminiszter ellenállásán múlott. Bartha a Magyarországra menekült lengyelek befogadása ellen és a III. Birodalomnak leendő kiadatásuk mellett foglalt állást.

1939/1940 telén Bartha fogadta a Budapesten segélyt kérő Paasonen Aladár finn vezérkari ezredest, és kívánságait teljesítette. Werthtel egyetemben elrendelte az 5. vkf. osztálynak a Finnország részére történő „önkéntes" toborzást, mely Kémeri Nagy Imre tartalékos főhadnagy vezetése alatt mintegy 100 főnyi osztagot – főleg „Turulistákat", főiskolásokat – eredményezett.[1] A toborzásokban – elsősorban – Andreánszky Jenő akkori százados és Zsabka Kálmán[2] „turulista rongyos" tüntették ki magukat.

A honvédelmi szállítások rovására – Hellenbronth (Krantz) Vilmos és halmaji Bór Jenő vezérkari ezredesek javaslatára elrendelte Bartha, hogy a magyar megrendelések terhére Finnországnak légvédelmi lövegeket, légvédelmi-, gyalogsági-, és tüzérségi lőszert szállítsunk.

1940 nyarán Bartha az ellen foglalt állást, hogy Észak-Erdélyre vonatkozó igényeinket a Szovjetunióval való összműködésben valósítsuk meg.

Bartha főbűnét képezik az 1940–1942-ben a zsidósággal kapcsolatban kiadott honvédelmi vonatkozású törvények:

1) Bartha megszervezte a honvédség vezetése alatt álló zsidó internáló [helyesen munkaszolgálatos gyűjtő] táborokat, többek között Nagykátán is. Ezek zsidók elhurcolására, a velük való embertelen bánásmódra, a tehetősek megzsarolására adtak alkalmat. Jól ismert a Mezei alezredes ellen lefolytatott hadbírói eljárás. Mint ÁvK vezető nyomozást rendeltem el Bus László tartalékos főhad-

nagy I. hadtest nemzetvédelmi tiszt ügyében, aki Rácz Vilmos felhajtása mellett zsaroltatta meg Nagykátára való bevonultatás fenyegetésével a kiszemelt gazdag zsidókat. A nyomozást a honvédség nemzetvédelmi szervei kivették az ÁvK kezéből. Az akció keretében elcipelték Nagykátára – többek között – Grünwald Andor építési vállalkozót is, aki az ÁvK-val bizalmi viszonyban állott. Nehezen sikerült őt az internáló táborból kihoznom, még ellenem is hadbírói nyomozás folyt, „zsidópártolás" címen, melynek 1943. augusztus elején, a Margit körúton volt a tárgyalása (védőügyvéd: dr. Kóla György).

2) Bartha rendelte el a zsidó munkaszolgálatos belföldi-, majd tábori alakulatok felállítását. Már a behívásoknál rengeteg visszaélés történt. Az alakulatok maguk a Barthától jóváhagyott honvédelmi minisztériumi rendelet szerint „mozgó vesztőhely" jelleggel bírtak. Az embertelen kínzásokkal kapcsolatban az ÁvK-hoz – főleg Fábián képviselőtől számtalan feljelentés futott be, melyeket kivizsgálásra előbb a honvédelmi minisztérium 1 b/ országmozgósítási osztálynak, majd a – javaslatomra – 1942-ben létesített, szemlélőnek adtam át. E szemlélő belföldön Röder Jenő, a harctéren Tanító Béla vezérőrnagy volt. Amíg Röder a panaszokkal szemben megértést mutatott, Tanító mindent elkent és a kegyetlen bánásmóddal egyetértett. Mint már fentebb jelentettem, Tanító több zsidó munkaszolgálatos érdekében – így például Tauszig szabó (IV. Kossuth Lajos u. 4.) Endre nevű fia és Nagy Sándor bútorkereskedő (IV. Károly Király út), írt magánleveleimet válasz nélkül hagyta, végül „zsidótámogatás" végett a honvédelmi miniszternek jelentett fel. Nagy Vilmos az ügydarabot nekem egy referálás alkalmából mosolyogva nyújtotta át azzal, hogy „máskor legyek óvatosabb, válogassam meg, kikhez fordulok".

A zsidó munkásszázadoknál előfordult embertelenségek közismertek. Itt egy esetre kívánok kitérni. 1942 tavaszán gróf Bethlen István jelentést tett Horthynak, hogy egy Somogy megyei zsidó ismerőse kereste fel, és mondotta el neki a következőket: „Egy tábori munkás századnál volt bevonulva, ahol egy Keszeg Vince nevű szakaszvezető kegyetlenül bánt a zsidókkal. Egyik estén munkából való bevonulás közben másodmagával az út mentén fekvő kis erdőbe hívta, ahol mindkettőjüket összeverte, majd közvetlen közelből pisztolyával lövéseket adott le rájuk. Társa meghalt, ő elvánszorgott egy közelben lévő német alakulathoz, közben levetette munkaszolgálatos ruháját, elmondotta, hogy magyar katona, partizánok támadták meg. Német tábori kórházban felépült, ahonnan haza szökött, most bujkál." Szombathelyi vezérezredes Horthy parancsára a szakaszvezetőt hazarendeltette, a vezérkar főnökének bírósága elé állította, mely több évre szóló ítéletet hozott. A német megszállás után azonban kiszabadult és talán valahol ma is büntetlenül él.

Egy másik eset. A debreceni pályaudvar közelében a vasút mentén szénakazlakat tároltak. Ezek kigyulladtak, leégtek. A VI. hadtestparancsnokság nemzetvédelmi osztálya sürgősen megállapította, hogy a kazlakat a közelben dolgozó két zsidó munkásszázad tagjai gyújtották fel. Farkas (kisbarnaki) Ferenc altábornagy, hadtestparancsnok javaslatára a munkásalakulatokat büntetésből az arcvonalra helyezték át. A bevezetett rendőri nyomozás eredménye az volt, hogy a kazlak mozdonyszikráktól kaptak lángra. E tény azonban már a zsidók sorsán nem segített.

3) Bartha fosztotta meg a zsidó tartalékos tiszteket rendfokozatuktól és kitüntetéseiktől.

Alkalmam volt röviddel e rendeletek megjelenése után Barthával a tárgyról eszmecserét folytatni. Azon aggályomnak adtam kifejezést, hogy az intézkedések visz-

szaélésekhez, kegyetlenkedésekhez vezetnek. Felvetettem azt a gondolatot, ha már a zsidót „megbízhatatlansága" miatt nem hívjuk be teljes értékű katonának, fizettessünk vele a szolgálattól mentesítő „hadiadót". Bartha szó szerint így válaszolt: „A zsidók a magyar élet rákfenéi, ki kell őket irtani".

1941 januárjában Bartha Hitlerhez utazott, vele Magyarország elvi részvételére a Jugoszlávia és a Szovjetunió ellenes háborúban – általában – megállapodott. Ugyanakkor Berlinben részletesen átbeszélte a honvédségnek e célra német fegyverzettel való felszerelését.

1941. április elején – Werthtel együtt – rábírta Horthyt arra, hogy a III. Birodalom oldalán Jugoszlávia ellen belépjünk a háborúba. Amikor Teleki tiltakozott, Bartha és Werth közösen felajánlották Horthynak lemondásukat. Az I., IV., V. hadtestek mozgósítását Jugoszlávia ellen Bartha jelentette Hitlernek. Ezen célból Horthy levelével személyesen repült Berlinbe.

A szovjet háborúban való részvételünket Werth és László mellett Bartha forszírozta leginkább. A német légierők által tervezett kassai provokatív támadásról – László útján – Bartha előzetes tudomással bírt. A sorsdöntő június 26-i minisztertanácson Bartha beszédében határozottan a hadüzenet mellett foglalt állást.[3]

Bartha egyik elvi előkészítője volt 1941 júliusában annak, hogy Kárpátaljáról a „tisztázatlan" állampolgárságú zsidókat kiutasították, illetve kiszolgáltatták a német hatóságoknak. A részleteket Kárpátalja kormányzójával, Kozma Miklóssal ő és Werth beszélték meg.

Bartha 1941 nyarán gépkocsin kirándult László vezérőrnagy kíséretében a magyar gyorshadtest harctéri megtekintésére. Kamenyec-Podolszkig jutott. Ott megállapodott a németekkel abban, hogy a magyar csapatok ejtette szovjet hadifoglyokat nekik adjuk át, és az általunk elfoglalt területet minden téren a III. Birodalom használja ki.

Még 1940/1941 telén nagy harca volt Barthának Teleki miniszterelnökkel a német csapatok Magyarországon való átvonulása ügyében. Amíg Teleki kifogásokkal élt, feltételeket állított – Budapest elkerülése, menetelések éjjel, önellátás, magyar vasúti ügyekbe való beavatkozás elkerülése – addig Bartha a németek teljes kiszolgálása mellett foglalt állást.

1941/1942 telén Bartha fogadta a Thomas altábornagy, „Heereswaffenamt" főnök vezetése alatt Budapesten tárgyaló német bizottságot. Szombathelyi vezérezredessel együtt megállapodtak a németekkel abban, hogy Magyarország 1942-ben 8 (maximum 10) könnyű-, 1 lovas-, 1 gépesített, valamint 6 megszálló hadosztállyal vesz részt a keleti arcvonal hadműveleteiben. Bartha letárgyalta a bizottsággal e honvéd hadsereg német részről való anyagi felszerelését. 1942 januárjában fogadta Bartha Keitel tábornagy látogatását, akivel véglegesen leszögezte a magyar részről 1942-ben a III. Birodalomnak nyújtandó katonai és hadiipari támogatást. Bartha hozzájárult ahhoz, hogy 1942-től magyar hadiipartelepek dolgozzanak a német hadsereg részére, szentesítette a Littay András vezérezredes által megkötött, a magyar repülőgyárak német kihasználására vonatkozó szerződést, valamint magyar munkaerők vezénylését a III. Birodalomba.

Ugyancsak Bartha támogatta a Jurcsek-terv végrehajtását, Clodius tárgyalásait Magyarország gazdasági kihasználását és a lispei olajforrások német kiaknázását illetően.

1942 januárjában Bartha is részt vett Keresztes-Fischer belügyminiszter és Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnök azon megbeszélésén, mely Feketehalmy-

Czeydner altábornagyot a szegedi V. hadtest parancsnokát, a Bácskában a partizánmozgalom elfojtására teljhatalommal bízta meg. Bartha ez alkalomból lelkére kötötte Czeydnernek, hogy „erélyesen" járjon el. Amikor a honvédelmi miniszter Deák ezredes beszámolóját olvasta a Tisza nádasainak átfésülésénél adódó áldozatok számáról, megjegyezte „nem is olyan sok". Később Bartha az újvidéki események eltussolása mellett, [Feketehalmy]-Czeydner oldalán foglalt állást.

1942 kora tavaszán Bartha eszközölte ki a miniszterelnök és az igazságügy-miniszter hozzájárulását a vezérkar főnöke külön bíróságának létesítéséhez.

1941/1942-ben rendelte el Bartha a nemzetiségi – bunyevác, szerb, román, szlovák, ruszin – honvédelmi munkásszázadok megszervezését. Habár ott a helyzet lényegesen jobb volt, mint a zsidó munkásalakulatoknál, mégis számtalan visszaélés, embertelenség fordult bennök elő.

1942-ben Bartha javaslatára járult hozzá a minisztertanács ahhoz, hogy az ország területén a svábok és önként jelentkező magyarok között a fegyveres „SS" számára toborzás[4] indulhasson meg. A Bartha által kiadott honvédelmi miniszteri rendelet megengedte, hogy a toborzás a honvédségen belöl már szolgálatot teljesítő svábokra is kiterjedjen. A részleteket Bartha dr. Basch Ferenc „Volksbund" vezetővel személyesen beszélte meg.

Ugyancsak Bartha alkotta Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnökkel egyetemben 1942-ben a honvédségi fegyelmező és büntető alakulatokat is.

Amidőn a németek támogatása terén 1942-ben Kállay részleges vonakodása miatt nehézségei támadtak, Bartha nyugdíjazását kérte.

Nyugállományba helyezése után kieszközölt [sic!] magának a földművelésügyi miniszter révén egy nagyobb Balaton melléki szőlőbirtokot, melyek igen jutányos vételárát több évi részletben kellett megfizetnie.

Bartha sportolt, halászott és vadászott. Utóbbi szenvedélye hozta össze Jaeger budapesti svájci követtel, akivel szoros barátságot kötött.

Bartha 1944-ben eltűnt a politikai látóhatárról. Valószínűnek tartom, hogy vadásztársa segítette ki 1944 őszén Svájcba. További sorsáról nem tudok.

1948. szeptember hó 18-án. Fekete Iván

JEGYZETEK

1 1939 decemberében, az antibolsevista szolidaritás jegyében mintegy 300 magyar önkéntes jelentkezett a szovjet-finn háborúba. A magyar önkéntesek – mivel Olaszország az átutazásukat elutasította – Nagy-Britannián keresztül utaztak Finnországba.

2 ZSABKA Kálmán (Znióváralja, 1897. 10. 19. – Budapest, 1971. 08. 29.) színész, filmproducer. A közös, majd a Vörös Hadseregben szolgált. A Turul Szövetségnek kezdettől fogva tagja, nacionalista, fajvédő nézeteket képviselt. 1938–1939-ben részt vett a magyar szabadcsapatok kárpátaljai műveleteiben. A második világháború kitörésekor Lengyelországban tartózkodott. A lengyelek oldalán egy szabadcsapatot szervezett, ám a harcokban már nem jutott jelentős szerep a számára. 1941-ben kilépett a Turul Szövetségtől, s egyre inkább németellenes nézeteket kezdett vallani. 1944 szeptemberében a Nemzetvédelmi Szövetség keretében hozzáfogott a Nemzetőrség megszervezéséhez. A Kisegítő Karhatalom (KISKA) megszervezésekor, 1944 novemberében a XIV/2. század felállítását vette kézbe. Csapatához számos ellenálló csatlakozott, kapcsolatot tartott a Felszabadító Bizottsággal és a Vörös Brigáddal. 1945 januárjában a német SD és a Nemzeti Számonkérő szervezet nyomozói letartóztatták. Súlyosan bántalmazták, épphogy elkerülte a kitörés előtti kivégzéseket. 1950-től haláláig nemzeti gondozott volt.

3 Ujszászy Kassa bombázására és Magyarország szovjet háborúba való bekapcsolódására vonatkozó megállapításai (Bartha Károly és László Dezső szerepét is beleértve) – mint arra a bevezető életrajzi-történelmi tanulmány részletesen kitér – e formában nem felelnek meg a valóságnak (szerk.).

4 A *Waffen-SS* magyarországi toborzóakcióinak két szakasza – illegális és legális – volt. Az utóbbin belül a német-magyar államközi egyezmények szerint a toborzások három legális hullámát lehet elkülöníteni. Az első toborzóakció jól behatárolható: az 1942. 02. 19-i német-magyar államközi egyezménnyel vette kezdetét és 03. 19-ig tartott. Ennek során a Bárdossy-kormány 20 000 főben maximálta a besorozható, 18-30 év közötti népi német önkéntesek számát. Végül 19 321 fő jelentkezett, akik közül 16 527 főt soroztak be. A Kállay-kormány csak hosszas viták után kötötte meg a második egyezményt, amely 1943. 06. 01-jén lépett hatályba. A németek immár 30 000 fő besorozását kívánták, s elérték, hogy a honvédségben szolgálatot teljesítő népi-németek is jelentkezhessenek. A toborzások folyamatossá váltak, s 1944 elejéig eltartottak. A második toborzóakcióról csak részleges adatokkal rendelkezünk, amely alapján újabb 18 000 önkéntes valószínűsíthető. A harmadik hullámot a Csatay honvédelmi miniszter és Veesenmayer birodalmi megbízott által, 1944. 04. 14-én megkötött írásbeli megállapodás indította el, ezt követően ennek alapján folytak a toborzások, amelyek gyakorlatilag a háború végéig eltartottak. A megszállt országban a németek már csak formálisan tartották meg az önkéntesség elvét, miközben a valóságban a német származásúaknak vélt (17. életévüket betöltött) személyeket behívóval kötelezték a szolgálatra. Ráadásul a „népi németség" ismérveit igen tágan értelmezték, azt a *Volksbund* magyarországi szervezete állapította meg az általa vélt jegyek alapján (életvitel, külsődleges ismérvek, német rokonság stb.). A kényszersorozottak között rengeteg olyan akadt, aki nem is tudott németül. A harmadik akció során kb. 80-100 000 főt soroztak be. Számos olyan jelentkező volt, akik különböző okokból az egyezmények feltételei szerint, vagy – 1942 februárja előtt azok nemlétezése miatt – legálisan nem lehetett a *Waffen-SS* tagja. Sokan közülük illegálisan csatlakoztak, pontos számuk azonban nem ismert. A csendőrség jelentése szerint 1944. 01. 01. előtt 1241 fő állt be illegálisan a *Waffen-SS*-be, ám számuk ennél valószínűleg jóval magasabb volt. A *Waffen-SS* magyarországi tevékenységéhez, a toborzásokhoz és a csapatok harcaihoz lásd **Kovács Zoltán András – Számvéber Norbert:** *A Waffen-SS Magyarországon*, (Budapest: Paktum, 2001).

50. HORTHYVAL ÉRINTKEZÉST TARTÓ VOLT POLITIKUSAINK JELLEMZÉSE

[2 (9). füzet, 91-109. oldal, befejezetlen]

Alábbiakban szükségesnek tartom azon általam ismert volt külpolitikusainkat jellemezni, akik vele valószínűleg ma is érintkezést tartanak.

Ifj. Horthy Miklós

A Horthy gyermekek közül az anyja kedvence. Gyermekkorában a dajkája már a fejére ejtette. Később több sportbalesete volt – motorkerékpár, lovaspóló – ahol mindenkor a fején sérült meg. Rajta amúgy is bizonyos szellemi degeneráltság volt észlelhető, ami nehéz felfogásban, dadogásban nyilvánult. Ezen adottságot fejsérülései még jobban fokozták. Feleségétől, Károlyi Consuela[1] grófnőtől már régebben elvált. Két leányát, Paulette-t és Violette-t sógora, gróf Károlyi Viktor Imrédy-párti képviselő (Budapest, Tündérlaki mélyút 4. sz.) nevelte. Női viszonyai közül ismertebbek: Sorg Jenőné (Bárczy leánya), Andrássy Ilona grófnő, Goldberger leánya.

A 2. világháború előtt Angliában huzamosabb időt töltött. Ott teljesen anglofil érzelművé vált. 1939-ben az apja brazíliai magyar követté neveztette ki. Feladata volt az ottani magyar körök révén egész Dél-Amerika közvéleményét megnyerni a Horthy rendszer számára. Ifj. Horthy üzleti érzékére jellemző, hogy amikor tervezett brazíliai megbízatásának kérdését először felvetették előtte, megkérdezte: „És mit keresek én ezen?"

A brazíliai magyarságot Velky Jenő és Horváth Géza nevű egyének segítségével megszervezte. Utóbbiról kiderült, hogy a német Abwehr szolgálatában álló nyilas, aki a magyar követséget az „Amt Abwehr Ausland"-dal való rádióösszeköttetésre akarta kihasználni.

Ifj. Horthy Miklós követsége alatt 1941-ben magyar-brazil kereskedelmi egyezmény jött létre, melyet kölcsönös rendjelcsere követett.

1942-ben a diplomáciai szakítás után – [a] Magyarországba visszatérő ifj. Horthy Miklós egy ideig „pihent", majd a miniszterelnökségen számára létesített „külföldi magyar kisebbségek" osztályának főnöke lett. Beosztottjaként működött 1943 ősze után Szent-Iványi Domokos, a külügyminisztérium okmányfeldolgozó csoportjától vezényelt miniszteri tanácsos, aki több amerikai kapcsolattal rendelkezett. Vele együtt dolgoztak Kádár Gyula vezérkari ezredes, a 2. vkf. oszt. vezetője és Kvassay-Sajó Zoltán vezérkari százados „mint katonai helyzettájékoztató szakelőadó".

Ezen beosztásában mondotta el ifj. Horthy 1943 májusában a brazíliai magyarokhoz intézett rádióbeszédét, melyben azt fejtegette, hogy „a kis népek sorsa nem függ saját maguktól". Mentegetni igyekezett a Hitler oldalán harcoló Horthy rendszert. A németek felhördültek, a beszéd miatt diplomáciai úton tiltakoztak, mire Ghyczy külügyminiszter azt válaszolta, „hogy ifj. Horthy magánszemély beszédét a kormány tudta nélkül mondotta el, miért is megrovásban részesült".

Mint a miniszterelnökség külföldi magyar kisebbségi osztályának vezetője érintkezést tartott – külön rádióadó útján – a Dél-Amerikában, elsősorban Brazíliában –

élő honfitársainkkal. Az összeköttetések részleteit nem ismerem. Tudom, hogy 1943 ősze óta a brazil kormány közvetítésével a nyugati hatalmakkal különbéke elérésére törekedett. A rádióállomást a németek bevonulása után megsemmisítették. Ifj. Horthyval érintkezésben állott Somogyvári Gyula MÉP országgyűlési képviselő is.

1943/1944 telén ifj. Horthy Miklós nagy politikai aktivitást fejtett ki egy úgynevezett „közép" kormány létrehozása érdekében, mely hivatva volt a nyugati hatalmakkal 1944 tavaszán békét kötni. Tárgyalásokat folytatott gróf Bethlen Istvánnal, a kisgazdapárt vezetőivel, Peyer Károllyal, Szeder Ferenccel, Rassay Károllyal, dr. Andorka (Fleischhacker) Rudolffal. Tanácsadói voltak: Baranyay Lipót, Laky Dezső, Kornfeld Móric,[2] Hagenmacher Harry – gróf Pongácz Jenő, Desseffy Gyula. Tárgyalásainak célja volt a Horthy uralom biztosítása a közép- és baloldali pártoknál. Ez a kisgazda és szociáldemokrata pártnál sikerrel is járt. Elő volt készítve, amennyiben a nyugati hatalmak kívánnák, id. Horthy lemondása békekötés esetén a fia javára.

Mint ifj. Horthy Miklós mesélte nekem 1944. szeptember közepén, Pejachevich budapesti horvát követségi tanácsos révén összeköttetésbe lépett Titóval is. Vele németellenes szövetséget kívánt kötni, a továbbiakban pedig békés együttműködést. Hajlandó volt Titónak a Bácskának a csatornától délre eső részét még a békeszerződés előtt átengedni. Magyar részről a tárgyalásokba Scholtz Andor MFTR igazgató és Bornemissza Félix a „Szabad Duna kikötő" vezetője voltak beavatva.

Az állítólagos közvetítő azonban „GESTAPO" kém volt. Így az Apponyi tér egyik lakásában 1944. okt. 15-én a reggeli órákban a megbeszélt találkán a „GESTAPO" fegyveres különítménye is megjelent Klages „SS Sturmbahnführer" rendőr alezredes vezetésével.

Ifj. Horthy már március 19. óta német letartóztatási szándékot gyanítva mindig testőrkísérettel járt. Ez alkalomból is fegyveres testőröket vitt magával. Tűzharc fejlődött [ki], melynek során ifj. Horthy megsebesült, Klages és még egy német rendőrtiszt meghalt. Szálasiék mindkettőt a Farkasréti temetőben, a főváros adta díszsírhelyen földelték el. Megérdemelnék, ha kiszórnánk [sic!] őket sírjaikból!

Ezen összecsapásnak volt a következménye id. Horthy október 15-i elhamarkodott deklarációja.

Ifj. Horthy Miklósnak sikerült akkor a németek elől elmenekülnie. Jelenleg – állítólag – Brazíliában tartózkodik.[3]

Kállay Miklós

Kállay Miklóst, mint a Gömbös kormány földmívelésügyi miniszterét 1933 nyarán Varsóban ismertem meg. Ő vezette azon magyar bizottságot, mely Piłsudskinak átadta Hosszú Márton, Londonban élő magyar művész Báthory Istvánról[4] készült festményét. Akkortájt Varsóban voltam katonai attasé.

Kállayval, mint az „Öntözésügyi Hivatal" vezetőjével később, 1939/1940-ben többször találkoztam Dampierre gróf francia követnél és De Mierry vezérkari ezredes, francia katonai attasénál.

1942 nyarán Kállay választott ki az ÁvK. vezetésére. Kállayval való együttműködésemet és viszonyomat az előző füzetek egyikében már részletesen leírtam.

Itt csak azt kívánom megemlíteni, hogy a Szovjetunióban – a 27/2 táborában [vélhetően 27/1., Karsznogorszk] – e nyár (1948) folyamán találkoztam Kállay ott hadifogságban lévő Miklós[5] nevű középső fiával, aki mint híradó hadnagy szolgált. Ifj. Kállay elmondotta nekem, hogy apja jelenleg Capri szigetén penziótulajdonos. Vele van legidősebb fia, Kristóf[6] is, aki itthon titkáraként szerepelt, valamint annak fele-

sége, Vásárhelyi Vera. Kállayné[7] az ostrom alatt a török követségen halálosan megsebesült.

Valószínűsítem, hogy Kállay érintkezést tart Horthyval.

Ghyczy Jenő

Komárom megyei földbirtokos családból származik. Elemér nevű testvérével Nagyigmánd körül volt középbirtoka. A bécsi volt császári és királyi konzuli akadémián és a budapesti tudományegyetem jogi fakultásán végezte tanulmányait. Az osztrák-magyar monarchia külügyminisztériumában attasé volt.

1932–1934. a prágai, 1934–1936. a belgrádi, 1936–1939. a berlini magyar követségek tanácsosa, 1939/1940. a külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, 1941/1942. a külügyminiszter állandó helyettese, 1942/1944. magyar külügyminiszter.

Eszes, intelligens, olvasott ember. Komoly, szűkszavú, sima modorú. Jó „hivatalnok" típus, vezetésre kevésbé alkalmas. Feltétlen angolbarát, legitimista. A háború alatt összeköttetésben állott az amerikai (Schott külügyi osztályfőnök) és a londoni emigráns lengyel kormányokkal. Beteges, Basedow kórral, alacsony vérnyomással küzd. Ezért az év jórészét Tátraszéplakon (Guhr szanatórium) töltötte. Horthyval való jó viszonyt tartott, rá befolyással bírt. Németül, franciául, angolul tökéletesen beszél. Számtalan angol, francia, amerikai diplomáciai összeköttetéssel bír. Ezek közül kiemelem Laroche, Dampière, Monico, De la Croix francia, Sir Samuel Hoare angol, Montgomery, Coudahay amerikai követeket.

Dr. Szentmiklóssy Andor

A bécsi volt császári és királyi konzuli akadémián és a budapesti tudományegyetem jogi fakultásán végezte tanulmányait. 1939–1941. a berlini magyar követség tanácsosa, 1941/1942. a külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, 1943/1944. a külügyminiszter állandó helyettese. 1944 márciusában a „GESTAPO" őrizetbe vette és a Fő utcai börtön [Pestvidéki Törvényszék fegyháza] – velem szomszédos – 323. számú cellájában zárta be. Legutoljára 1944. október 12-én láttam a Margit körúton [Margit körúti Honvéd Fogház], amikor saját hazaárulási ügyemben tartott honvédtörvényszéki főtárgyalásra tanúként vezették elő a „GESTAPO" közegek. További sorsáról nem tudok.[8]

Igen eszes, gyors felfogású, rendkívül olvasott, nagy intelligenciájú ember. Tartózkodó szűkszavú. Inkább szobatudós, mint diplomata benyomást tesz. Határozott, szilárd jellem. Amennyiben a „GESTAPO"-nak nem volt hajlandó egyáltalán vallomást tenni. Ezért bántalmazásokban, karcerbüntetésben volt része. Kimondottan angolszász barát. Beteges. Horthy egyik bizalmasa, rá Szentmiklóssy nagy befolyással bír. Németül, franciául, angolul tökéletesen beszél. Számtalan nyugati diplomáciai összeköttetésekkel rendelkezik.

Wettstein (westersheimbi) János

1919-ben lépett magyar külügyi szolgálatba. 1928–1930. ügyvivő Hollandiában, 1930–1932. a berlini követség tanácsosa, 1933–1938. prágai, 1939–1941. berni magyar követ. Prágában különösen jó viszonyt tartott Hodža Milán csehszlovák miniszterelnökkel, Podhajsky,[9] Rychtermoc[10] tábornokokkal, Szüllő Géza, Esterházy János gróf magyar kisebbségi vezetőkkel, Eisenlohr német követtel, báró Biebra követségi tanácsossal, Vonnenbruck belgyógyász professzorral és Ringhoffer autógyárossal („Tatra" művek). 1938 őszén részt vett a szlovákokkal Komáromban, a felvidéki határrendezés kérdésében folytatott tárgyalásokon. 1940/1941-ben a magyar kormány tudtával a Svájcban tartózkodó Hodža Milánnal folytatott megbeszéléseket.

1941-ben nyugalomba vonult. Mivel anyagilag független volt, nőül vette Thyssen német nagyiparos elvált feleségét – Bornemissza Margit bárónőt. Luganóban telepedett meg, ahol egy nagyobb villát vásárolt. Onnan azután is fenntartotta összeköttetéseit a magyar kormánnyal, a legitimistákkal és anyósa révén – aki amerikai származású volt – az Egyesült Államokban tartózkodó barátaival.

Igen értelmes, nagy olvasottságú, intelligens ember. Szellemes, jó tollal rendelkezik. Roppant érzékeny és hiú. Prágában kacérkodott a nemzeti szocializmussal, végeredményben teljesen angolszász beállítottságú. Legitimista. Fivére[11] Budapesten a „Standard Oil" egyik igazgatója volt. Magyarországon Mácsa körül rendelkezett egy birtokkal. Horthyval jó viszonyt tartott, rá befolyással bírt. Wettstein roppant büszke volt arra, hogy Horthy őt és Bárczy István államtitkárt tartalékos huszárőrnaggyá léptette elő. Németül, franciául, angolul tökéletesen beszél. Számtalan diplomáciai összeköttetéssel rendelkezik.

Báró Bakach-Bessenyey György

A bécsi volt császári és királyi konzuli akadémiát végezte. 1936–1938-ban a külügyminisztérium politikai osztályában teljesített szolgálatot. 1939–1941. belgrádi, 1941/1944-ben berni magyar követ. 1943-ban ezen beosztásban vette fel a berni angol-amerikai követségekkel egy magyar különbéke megkötését célzó érintkezést. Az ő tárgyalásai nyomán jött 1944. március közepén a szövetséges erők dél-olaszországi főparancsnokságától egy amerikai katonai bizottság ejtőernyővel Magyarországra. 1944 márciusában – a német megszállás után – lemondott hivataláról. További sorsát nem ismertem.

1941. március végén személyesen utazott fel Belgrádból Budapestre, hogy az új jugoszláv kormány Magyarországgal békés viszonyt hirdető üzenetét meghozza.

Igen értelmes, okos, intelligens, komoly, nyugodt, zárkózott természetű, finom, sima modorú, szűkszavú ember. Beteges. Kimondottan angolszász barát, legitimista beállítottságú. Horthyval jó viszonyban volt, rá különösebb befolyást nem gyakorolt. Németül, franciául, angolul perfekt beszél. Számtalan diplomáciai ismeretséggel bír.

Dr. Ullein-Reviczky Antal

Magyar külügyi szolgálatban 1919 óta. A külügyminisztérium politikai-, sajtó-, konzuli osztályaiban teljesített szolgálatot. 1936–1938. zágrábi magyar konzul, ahol hírszerzésünket eredményesen támogatja. Mačekkel jó viszonyra tesz szert. Megnősül, elveszi egy levantei származású sztambuli angol konzul leányát. 1939–1943. a külügyminisztérium sajtó osztályának vezetője. Mint ilyen, nagy közéleti szerepet játszik, a minisztertanácsokon részt vesz. Belép a „Magyar Közösségbe", a „Frontharcos Szövetség" egyik vezetője. Kállay miniszterelnök bizalmasa: minden nyugat felé szövődő összeköttetésbe, tárgyalásba beavatott. Jó maga is hasonló politikát csinál. Részt vesz Balogh László[12] útján a „Nouvelle Revue de Hongrie" című havi folyóirat szerkesztésében, tagja a „Magyar-Francia" a „Magyar-Török" társaságoknak. 1939/1940-ben a 2. vkf. „DEF" alosztálynál hathatósan támogatja Káldor Györgyöt[13] az „Associated Press" budapesti tudósítóját, az őrizetbe vett Békeffy Lászlót és báró Miske Jenőnét. Werthnél kieszközli, hogy Káldor elhagyhassa az országot. Összeköttetésben áll Barankovits Istvánnal, gróf Dessewffy Gyulával és Dampière gróf

francia követtel. Bizalmasa és munkatársa Somogyvári Gyula szolgálaton kívüli őrnagy, országgyűlési képviselőnek, például a „Bujdosó Székely" rádió-adóállomás ügyében. 1942 őszén és 1943-ban Sztambulban magyar különbéke-közvetítés ügyében tárgyal. Támogatja dr. Szent-Györgyi Albert[14] sztambuli, svájci utazásait. Előkészíti Kóródy Tibor országgyűlési képviselő tervezett ankarai tárgyalásait.

1943/1944. stockholmi magyar követ, ahol mint a külügyminisztériumnak küldött jelentéseiből kitűnik, bekapcsolódik Böhm Vilmos[15] ottani emigránsnak egy angol „Labour" párttal való összeköttetésbe. Ha híreinek hinni lehet, egy ízben tárgyalást folytat Kollontai[16] asszony stockholmi szovjet nagykövettel, akitől megtudja és jelenti a magyar békefeltételeket. ([Az] 1938[-as] első bécsi döntés előtti határok, a többi terület azonnali kiürítése. Hadüzenet Németországnak. Hazánk területének átengedése a szövetségesek katonai céljaira. Belpolitikai átalakulás.)

Ullein-Reviczky, mint külügyi sajtófőnök és követ együttműködött Vajta Ferenc és Gellért Andor hírlapírókkal, egyben a „Revíziós Ligá"-val is. Az ő közbelépésére váltja le Szombathelyi vezérezredes, vezérkari főnök, Bartalis Kálmán németbarát sztambuli katonai attasét az angolszász vonatkozásban rugalmasabb Hatz Ottó vezérkari alezredessel.

A magyar kormány Tido Gašpar szlovák propaganda-, és Mach Šaňo belügyminiszterrel Ullein-Reviczky útján tartott érintkezést.

A külügyi sajtófőnök ugyancsak összeköttetésben állott Gafencu, Svájcban élő volt román külügyminiszterrel is.

Ullein-Reviczky kétségen kívül igen eszes, intelligens ember volt. Ravasz, kétszínű kalandor, aki rendkívüli nagy önhittséggel, becs- és szereplésvággyal rendelkezett. A külpolitikában mindig angolbarátságot mutatott. Hallottam azonban olyan verziót is, hogy Ullein-Reviczky a németek szolgálatában állott. E tényt – ha való – itthon minden esetre ügyesen tudta leplezni. Való az, hogy 1944 márciusában – a németek bevonulása után – követi helyéről leköszönt és bizonyos hivatalos pénzekkel Londonba utazott. Horthyval jó viszonyt tartott. Előbbi őt azonban nagyhangú, svihákszerű akarnoknak ítélte meg. Így véleményére nem sokat adott.

Franciául, angolul, németül tökéletesen beszél. Sokfelé ágazó diplomáciai összeköttetésekkel rendelkezik.

Dr. Bartheldy Tibor

Osztrák-magyar katonatiszti családból származik, apja altábornagy volt. A császári és királyi konzuli akadémiát Bécsben, a tudományegyetem jogi fakultását Budapesten végezte.

A külügyminisztérium politikai-, elnöki-, konzuli osztályaiban teljesített szolgálatot. 1941/1944-ben a külügyminisztérium elnöki osztályát vezette. 1944 őszén diplomata útlevéllel Svájcba szökött.

Igen értelmes, intelligens, olvasott, sima modorú diplomata. Kényelmességre hajlik, elhatározásaiban ingadozó. Nemzetiszocialista ellenes, angolbarát. Horthyval jó viszonyban volt, az tanácsaira hajlik.

Dr. Vörnle János

Apja soproni ügyvéd volt. Jogtudományokat végzett. 1918-ban Gratz Gusztáv[17] mellett titkároskodott. Ő segítette be a külügyi szolgálatba. 1921–1924-ben a bécsi követségen, mint titkár működött. Később a külügyminisztérium politikai, elnöki, jogi osztályain teljesített szolgálatot. 1932–1934. a belgrádi, 1935–1938. a prágai követség tanácsosa. 1939/1941. a külügyminiszter állandó helyettese, 1942/1944. ankarai magyar követ.

Utóbbi beosztásban szorosan együttműködött Papen német nagykövettel, annak árnyékává vált. Ankarai diplomata körökben „Papen-Schatten"-nek hívták. Igaz, hogy erre Bárdossy miniszterelnök és külügyminisztertől 1941/1942 telén határozott utasítást kapott.

Vörnle értelmes, okos, intelligens ember. Komoly, nyugodt, vasszorgalmú. Elhatározásaiban erélyes, következetes. Mintaképe az engedelmes hivatalnoknak, akinek saját meggyőződése nincs. Már sváb (soproni „Ponzichter") származásánál fogva is német és fasiszta beállítottságú.

Horthyval jó viszonyt tartott. Horthy 1943/1944-ben sokat bosszankodott Vörnle kevésbé rugalmas, tisztán német irányzatú ankarai magatartása miatt. Úgy tudom, hogy Vörnle a Sztójay kormányt tovább kiszolgálta.

Németül, franciául, angolul beszél. Diplomáciai összeköttetései vannak. Itthon jó viszonyban volt Hain Péterrel, aki külügyi szolgálati vonatkozásban számára több nyomozást végzett.

Dr. Bobrik Arno

Magyar külügyi szolgálatban 1919 óta. 1928–1930. a varsói követség titkára. Később a külügyminisztérium elnöki- és gazdasági osztályaiban beosztva. 1939–1941. Argentínában magyar ügyvivő. A dél-amerikai magyarság horthysta értelemben vett megszervezése terén együttműködött ifj. Horthy Miklós brazíliai követtel. [A] 2. vkf. osztályt hírszerző munkájában támogatta, vele rádió-adóállomással volt összekötve. Utóda, gróf Semsey Andor, már Canarisszal tartott közvetlen rádióérintkezést.

1942/1944. magyar követ Vichyben. Különleges feladata volt Leahy[18] amerikai tengernagy, Roosewelt külön kiküldöttjével, Horthy megbízásából összeköttetést tartani. 1944 márciusában a németek bevonulása után, úgy tudom, lemondott.

Igen értelmes intelligens, kissé lusta ember. Magyarul idegenes kiejtéssel beszélt. Jó, megbízható hivatalnok. Inkább angolszász barát, Horthyval érintkezésben állott. Franciául, németül, angolul, olaszul beszél. Számos diplomáciai összeköttetéssel rendelkezik.

Dr. Apor Gábor (báró)

A volt bécsi császári és királyi konzuli akadémián, [s] a budapesti tudományegyetem jogi fakultásán végezte tanulmányait. Magyar külügyi szolgálatban 1919 óta. A külügyminisztérium elnöki, politikai, konzuli, gazdasági osztályain működött. 1936/1938. bécsi magyar követ. 1938/1939. a külügyminiszter állandó helyettese. 1940/1944. vatikáni magyar követ. E beosztásban feladata volt a Szentszék békeközvetítő készségét megnyerni és fenntartani, továbbá a nyugati hatalmak, Lengyelország, Szlovákia vatikáni képviselőivel érintkezésben maradni. E téren beosztottjai – dr. Luttor Ferenc kánonjogi tanácsos, Parcher Félix követségi titkár – támogatták. Utóbbi felesége a pozsonyi Palugyay bornagykereskedő leánya volt, aki kiváló angol-amerikai összeköttetésekkel rendelkezett. Apor lengyel vonatkozásban Hlond varsói bíbornok-prímással, szlovák vonalon Sidor követtel tartott érintkezést.

1943 tavaszán jelentette Apor, hogy a Vatikánban békeközvetítő és monarchista ügyekben Spellmann New York-i, Innitzer bécsi, Faulhaber müncheni bíbornokok részvételével tárgyalások folytak. Ugyanezen év augusztusában a Szentszék azon

kérdését tolmácsolta a magyar kormányhoz, hogy a háború utáni Európában hazánk melyik szovjetellenes egyesüléshez kíván tartozni:

egy Balkán-szövetséghez, vagy egy közép-kelet-európai államtömbhöz-e?

A magyar kormány az utóbbi mellett döntött és azt közölte Aporral.

Jelentett Apor még a Vatikán békeközvetítő kísérleteiről a „keresztény" államok között, hogy azok közös „keresztes háborúban" forduljanak a Szovjetunió ellen, valamint arról, hogy XII. Pius (Pacelli) pápa egy Duna-monarchia létrejöttét a Habsburgok vezetése alatt örömmel üdvözölné.

1944 őszén Apor támogatta Barcza Károly [sic!] Horthy kiküldött utazását a Szentszéken, Lisszabonon keresztül Londonba.

Apor okos, ravasz, intelligens, hirtelen haragú, erélyes, gunyoros hajlamú, kissé lus

[A szöveg itt félbeszakad. Dátum, aláírás hiányzik, mintegy 1 1/4 oldal a füzetben üresen maradt.]

JEGYZETEK

1 Helyesen KÁROLYI Mária *Consuelo* (Cannes, 1905. 04. 10. – Genf, 1976. 04. 21.) grófnő, nagykárolyi. 1927. 08. 04.-én kötött házasságot Budapesten ifj. Horthy Miklóssal.

2 KORNFELD Móric (Budapest, 1882. 12. 30. – Washington, 1967. 11. 05.) dr., sbáró, nagyiparos, mecénás. Pályáját 1905-ben a Ganz-Danubius Gyárban kezdte, hamarosan a gyár igazgatója, majd vezérigazgatója lett. 1918-ban megvált tisztségétől, de továbbra is tagja maradt a gyár igazgatóságának és több vállalat vezetőségének. A csepeli Weiss Manfréd Művek egyik igazgatója volt. A genfi világgazdasági konferencián ő képviselte Magyarországot (1927), felsőházi tag (1927–1844). Fő szerepet játszott az ipari érdekképviseletek munkájában. Bethlen Istvánnal együtt megalapította a Magyar Szemle Társaságot (1927). Tagja volt a társaság választmányának, a Magyar Nemzeti Bank Főtanácsának, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatótanácsának, az Országos Ipartanácsnak. Közgazdasági, nemzetpolitikai tanulmányai jelentek meg a *Magyar Szemlé*ben. A Gestapo elfogta és Németországba szállíttatta (1944. 03. 21.). Néhány hét múlva a Weiss Manfréd családdal kötött megegyezéssel az SS 25 évre bérbe vette a Weiss Manfréd-érdekeltségeket, ellenszolgáltatásul a Weiss, Chorin, Kornfeld és a Mauthner család tagjait, összesen 40 személyt, a semleges Portugáliába és Svájcba szállították. Vö. **Kornfeld Móric:** *Trianontól Trianonig*, szerkesztette Széchenyi Ágnes, (Budapest, Corvina, 2006).

3 Ujszászy téved, ami érthetetlen, hiszen korábban már említette, hogy Horthy kormányzó ifjabbik fiát a németek elrabolták. 1944. 10. 15-én délelőtt a „Micky Maus" fedőnevű akció keretében ifj. Horthyt a német SD tőrbe csalta, majd az Otto Skorzeny SS-Sturmbannführer (az őrnagynak megfelelő rendfokozat) vezette SS-különítmény elrabolta. A németek ezzel tartották sakkban a kormányzót, akit – egyetlen életben maradt gyermeke elrablásával és fogva tartásával – másnap, 16-án végül rávettek a hatalom átadására. A németek a kormányzónak tett ígéret ellenére sem engedték el az ifjabb Horthyt, aki a háború végéig a mauthauseni, majd a dachaui koncentrációs táborban raboskodott. 1948/49-ben – ahogy Ujszászy is állítja – valóban Brazíliában élt. De vajon ezt honnan tudhatta? (szerk.)

4 Helyesen *BÁTHORI* István (Somlyó, 1533. 09. 27. – Grodnó, 1586. 12. 22.), somlyói, Erdély fejedelme (1571–1586), Lengyelország királya (1576–1586).

5 KÁLLAY Miklós (Nyíregyháza, 1918. 12. 10. – Budapest, 1986. 07. 06.), dr., nagykállói, jogász. Az MFTR-től vonult be tartalékos hadnagyként. Kilenc és fél évet (1945–1954) töltött szovjet fogságban. Visszatérése után segédmunkás, matróz, gépész, 1963-tól agrárkutatási tudományos főmunkatárs.

6 KÁLLAY Kristóf (Nyíregyháza 1916. 12. 07. – Budapest, 2006. 04. 26.), nagykállói, diplomata, 1941 és 1944 között külügyi tisztviselő. 1946-ban családostul Olaszországba költözött. 1957-től a Szuverén Máltai Lovagrend szolgálatában állt, 1978 óta a Rend szentszéki követe volt. 1989 után visszaköltözött Magyarországra.

7 KÁLLAY Miklósné, született Kállay Helén (Nagykálló, 1894. 05. 01. – Budapest, 1945. 02. 07.), nagykállói. Házasságkötésük időpontja: 1914. 08. 01. (Nyíregyháza).

8 1944. október 15. után Dachauba hurcolták, ahol kiütéses tífuszban elhunyt.

9 PODHAJSKY, X (?–?), csehszlovák tábornok – nincs adat.

10 Helyesen *RYCHTRMOC*, Robert (?, 1875. – Prága, 1946.), csehszlovák katonatiszt, vezérőrnagy. Hadosztályparancsnokként szolgált. Mint kollaboránst háborús bűnösként kivégezték.

11 Báró westerheimbi Wettstein János egyik testvére, Wettstein András a Hangya szövetkező ügyvezető igazgatója, a másik, Wettstein Miklós (Budapest, 1892. 04. 02. – ?) a Fanto Egyesült Magyar Ásványolajgyárak R. T. vezérigazgatója, a Kőolajfinomítógyár R. T. elnöke volt.

12 Helyesen BALOGH *József* (Gödöllő, 1893. 06. 12. – Budapest, 1944. 04. 02.), irodalomtörténész, publicista, klasszika-filológus. 1927 és 1935 között a Magyar Szemle Társaság főtitkára. A *The Hungarian Quarterly* és a *La Nouvelle Revue de Hongrie* szerkesztője. A német megszállás első napjait követően a GESTAPO emberei gyilkolták meg.

13 KÁLDOR György (Budapest, 1900. 03. 10. – Budapest, 1958. 01. 16.), újságíró. Kommunista tevékenység miatt 1919 és 1926 között emigrációban élt, Heidelbergben fejezte be egyetemi tanulmányait. Visszatérése után a *Pester Lloyd* munkatársa lett. 1942-ben büntetőszázaddal a frontra került, ahol rövidesen orosz fogságba esett. 1945 után a Rádió külügyi osztályvezetője, majd az MTI szerkesztője. 1950-ben koholt vádak alapján letartóztatták és elítélték. 1955-ben szabadult és mint az egyik könyvkiadó lektora dolgozott.

14 SZENT-GYÖRGYI Albert (Budapest, 1893. 09. 16. – Woods Hole, 1986. 10. 22.), dr., nagyrápolti, egyetemi tanár, Nobel-díjas biokémikus. 1931–1945 között a szegedi egyetem orvosi kémia tanszékének professzora. 1939-től felsőházi tag. Elsőként izolált paprikából C-vitamint, fő kutatási témái a sejtlélegzés, a biogenetika és a rák gyógyítása. 1937-ben kutatásaiért Nobel-díjat kapott. 1942-től a függetlenségi mozgalom résztvevője volt. 1943 februárjában a magyarországi demokratikus ellenzék kezdeményezésére, az úgynevezett béketapogatózások szolgálatában, Isztambulban eredménytelen tárgyalásokat folytatott az angolszászokkal az átállás és fegyverszünet lehetőségeiről. A német megszállás után egyik vezetője lett az angolbarát polgári politikusok és közéleti személyiségek titkos szervezkedésének. A nevét viselő Szent-Györgyi Szervezet az úgynevezett angolszász ellenállás meghatározó testülete lett, amelyhez hamarosan csatlakozott Várnai Zseni (Nagyvázsony, 1890. 05. 25. – Budapest, 1981. 10. 16.) írónő csoportja is. Együtt adták ki a *Márciusi Magyarország* című illegális lapot, és kisebb fegyveres akciókat szerveztek a megszálló német csapatok ellen. A háború után 1945–1947 között a Magyar Tudományos Akadémia elnöke. 1947-től az Egyesült Államokban élt.

15 BÖHM Vilmos (Budapest, 1880. 01. 06 – Stockholm, 1949. 10. 28.), szociáldemokrata politikus, műszerész. 1919. 01. 19. – 03. 21. között a Berinkey-kormány hadügyminisztere. A Tanácsköztársaság kiemelkedő alakja, 1919. 03. 21-től szocializálási, majd április 3-tól hadügyi népbiztos, emellett április 21-től a Vörös Hadsereg tiszántúli csapatainak parancsnoka. A népbiztosságról június 21-én lemondott, majd július 10-én hadseregparancsnoki beosztásától is megvált. Ezt követően július 17. – augusztus 5. között a tanácshatalom bécsi követségét vezette. A kommün bukása után Bécsben maradt, egy áruház osztályvezetőjeként dolgozott. 1934-ben Csehszlovákiába, majd 1938-ban Svédországba költözött. Mivel jó kapcsolatai voltak a nyugati szociáldemokrata pártokkal, a Kállay-kormány ezen a vonalon is kereste a különbéke lehetőségeit. A háború után visszatért Magyarországra, 1946. 05. 17-én stockholmi követté nevezték ki. Tisztségéről a kommunista-szociáldemokrata egyesülés elleni tiltakozásul 1948. 06. 28-án lemondott.

16 Helyesen *KOLLONTAJ* (született Domontovics), Alexandra Mihajlovna (Szentpétervár, 1872. 03. 31. – Moszkva, 1952. 03. 09.), orosz forradalmár, feminista, diplomata. 1914-ig mensevik, majd bolsevik. 1917-től az állami szociális ellátás népbiztosa. A legjelentősebb női alak a szovjet adminisztrációban, a Zsenotgyel (női részleg) alapítója (1919), annak megszüntetéséig vezetője (1930). 1921–1922-ben a Kommunista Internacionálé nemzetközi Nőtitkárságának vezetője. A baloldali munkásellenzék tagjaként kiszorult a pártvezetésből, Lenin (Szimbirszk, 1870. 04. 22. – Gorki/Moszkva mellett, 1924. 01. 24.), majd Sztálin (Gori/Grúzia, 1879. 12. 21. – Moszkva, 1953. 03. 05.) a diplomáciába száműzte. E minőségében egyike a bolsevik párt régi gárdájából azon keveseknek, akik túlélték a 30-as évek nagy tisztogatásait. 1923-tól a Szovjetunió norvégiai, mexikói, majd 1930-tól 1945-ig svédországi képviselője, a világ első női (nagy)követe. 1945-től a szovjet külügyminisztérium tanácsadója Moszkvában.

17 GRATZ Gusztáv (Gölnicbánya, 1875. 03. 30. – Budapest, 1946. 11. 21.) dr., történész, legitimista politikus (közgazdasági) író, az MTA levelező tagja. 1910-től parlamenti képviselő, 1913–1917 között a Gyáriparosok Országos Szövetségének ügyvezető igazgatója volt. Ezután a közös Külügyminisztérium osztályvezetője lett, s e minőségében vett részt a breszt-litovszki, illetve a bukaresti béketárgyalások gazdasági egyeztető értekezletein. 1917. 06. 15. – 09. 16. között az Esterházy-kormány pénzügyminisztere volt, majd visszahelyezték eredeti, osztályvezetői beosztásába, amelyet 1918. 11. 15-ig látott el. Az összeomlás után a bécsi Antibolsevista Comité meghatározó alakja lett (1918–1919). A kommün bukása után Bécsben maradt, s 1919. 11. 21. – 1921. 01. 17. között következett működött. Ezt követően IV. Károly első puccskísérletéig (1921. 01. 17. – 04. 12.) az első Teleki-kormány külügyi tárcáját vezette. Meggyőződéses királypártiként támogatta IV. Károly második visszatérési kísérletét (is), s ezt honorálandó az ex-uralkodó 1921. 10. 21-én árnyékkormánya pénzügyminiszterének nevezte ki. 1924-ben alapító tagja volt a Magyarországi Német Népművelődési Egyletnek (MNNE), majd 1938 decemberéig elnöke, s szerkesztette a társaság *Ungarisches Wirtschaftsarchiv* című gazdasági évkönyvét. A nemzetiszocializmus megjelenése után szembekerült a német politikai iránnyal, s az MNNE révén a magyarországi *Volksbund*dal. 1939-ben parlamenti képviselő lett. A német megszállást követően letartóztatták, s Mauthausenbe hurcolták. 1945-ben szabadult, nyáron még részt vett a Külügyminisztérium békeelőkészítő bizottságának munkájában, és részben megírta memoárjait is (másolata a Magyar Országos Levéltárban).

18 LEAHY, Wiliam D. (Hampton, 1875. 05. 06. – ?, 1959. 07. 20.), amerikai flottatengernagy, diplomata. 1940–41-ben nagykövet Vichyben, majd 1949-ig a vezérkari főnökök egyesített bizottságának elnöke, összekötő az Amerikai Egyesült Államok elnöke és a haderőnemek parancsnokságai között.

Tisztavatás a mödlingi császári és királyi Műszaki Katonai Akadémián 1900 és 1914 között

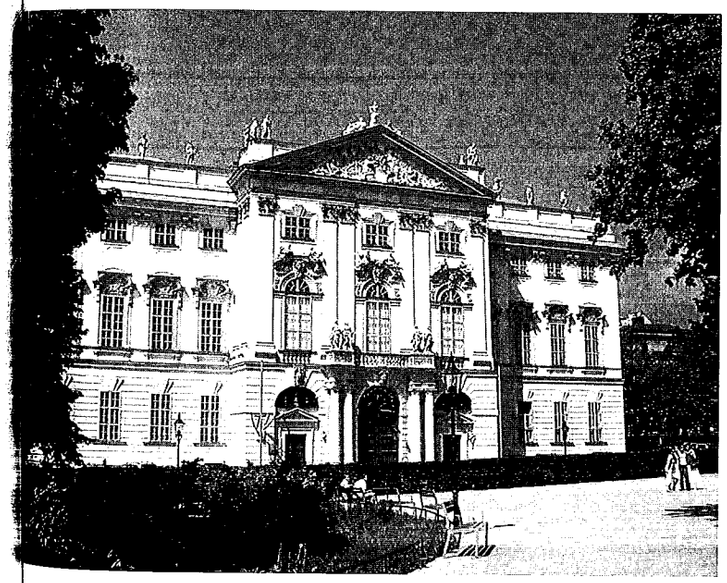

A Palais Trautson (volt Ungarisches Gardepalais)

Ujszászy István
íróasztalánál,
1920-as évek
második fele

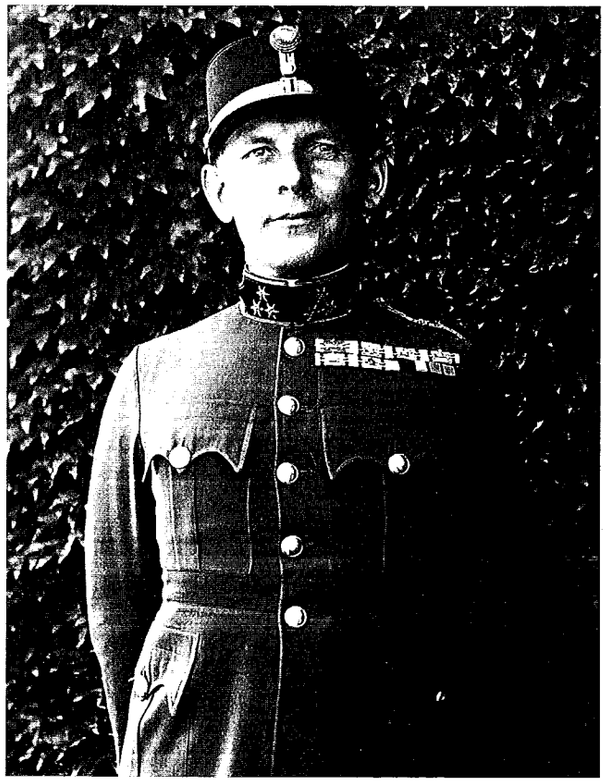

Ujszászy István
vezérkari szolgálatot
teljesítő
százados,
1920-as évek
második fele

Ujszászy Katalin, 1920-as évek vége

Ujszászy István vezérkari szolgálatot teljesítő százados 1929–1931 körül

Ujszászy István vezérkari szolgálatot teljesítő őrnagy, varsói magyar katonai attasé őszi hadgyakorlaton Lengyelországban

Ujszászy István vezérkari szolgálatot teljesítő őrnagy 1932–1935 között

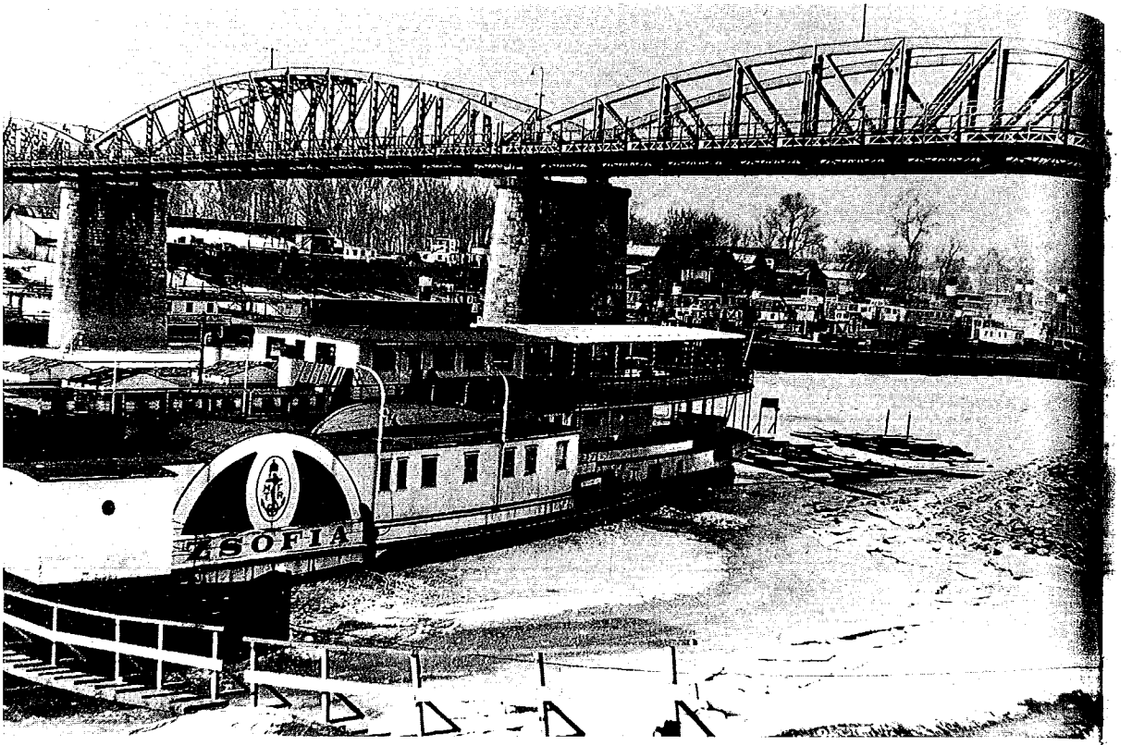

A Zsófia nevű hajó
az újpesti téli kikötőben,
1937 január

Ujszászy Katalin,
ifj. Wiszkidenszky György
és id. Wiszkidenszky György
főhadnagy
1936–1937 körül

Ujszászy István
vezérkari ezredes,
a 2. vkf. osztály vezetője
1940-ben

Ismeretlen,
id. Wiszkidenszky György
főhadnagy, ifj. Wiszkidenszky
György és ifj. Ujszászy Imre
1939–1940 körül

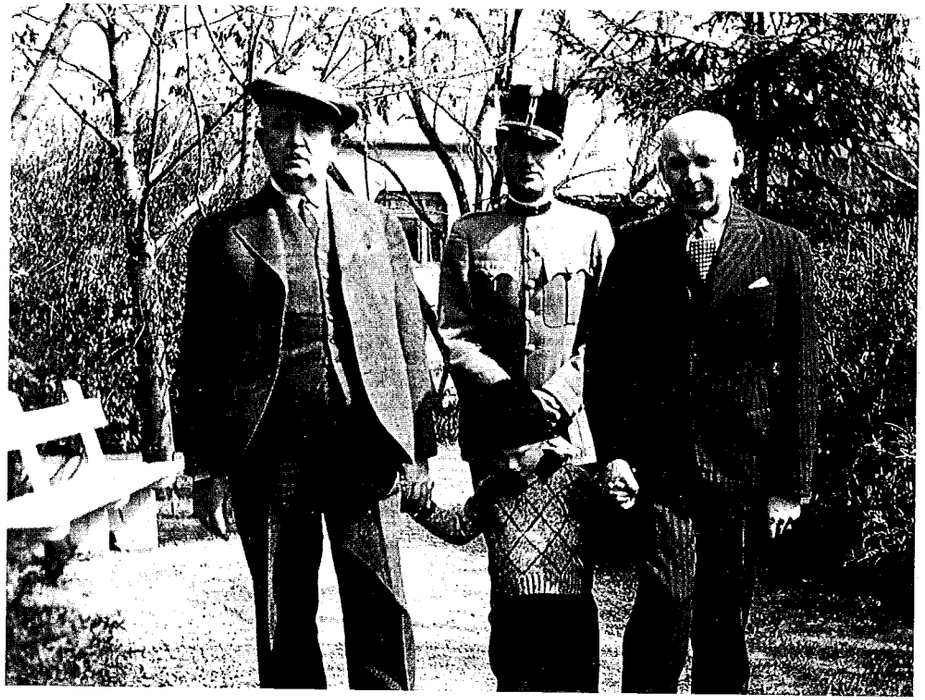

Szombathelyi Ferenc, a Honvéd Vezérkar főnöke olaszországi hivatalos látogatása: koszorúzás a „Haza oltára" emlékműnél, 1942. április eleje

Mussolini fogadja a hivatalos látogatáson Olaszországban tartózkodó Szombathelyi Ferencet, a Honvéd Vezérkar főnökét és kíséretét a Palazzo Veneziában, 1942. április eleje

Szemben: Wilhelm Canaris tengernagy, az Abwehr főnöke Bábolnán

Szombathelyi Ferenc,
a Honvéd Vezérkar főnöke
olaszországi hivatalos
látogatásán
egy hadgyakorlaton,
1942. április eleje

Ujszászy György
repülő főhadnagy
és sógora, Wiszkidenszky György
gyalogos százados

Szombathelyi Ferenc,
a Honvéd Vezérkar főnöke
a harctérre induló
haditudósító csapatokat
búcsúztatja a Vérmezőn,
1942. május közepe

Ujszászy és Canaris

Ujszászy György repülő százados a fronton

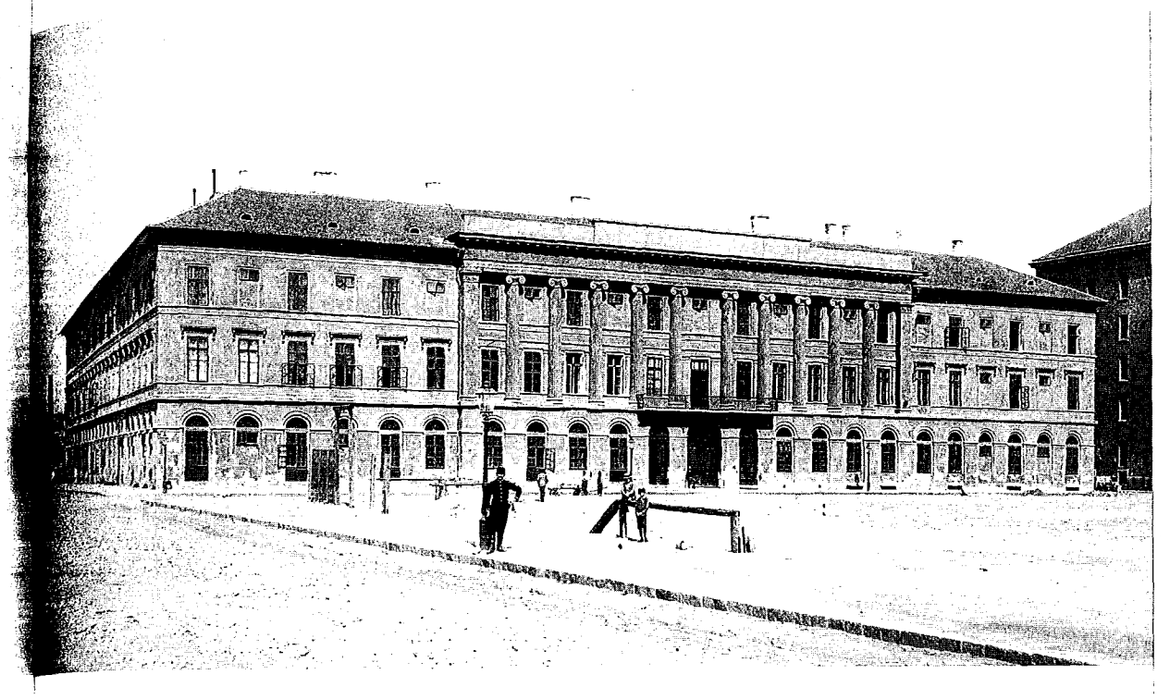

A Károly főherceg laktanya 1895 körül

Karády Katalin otthonában

A Károly főherceg laktanya egykori épülete, 1945-ig a 2. vkf. KOFFA és NYIL alosztályok egyes részlegeinek székhelye

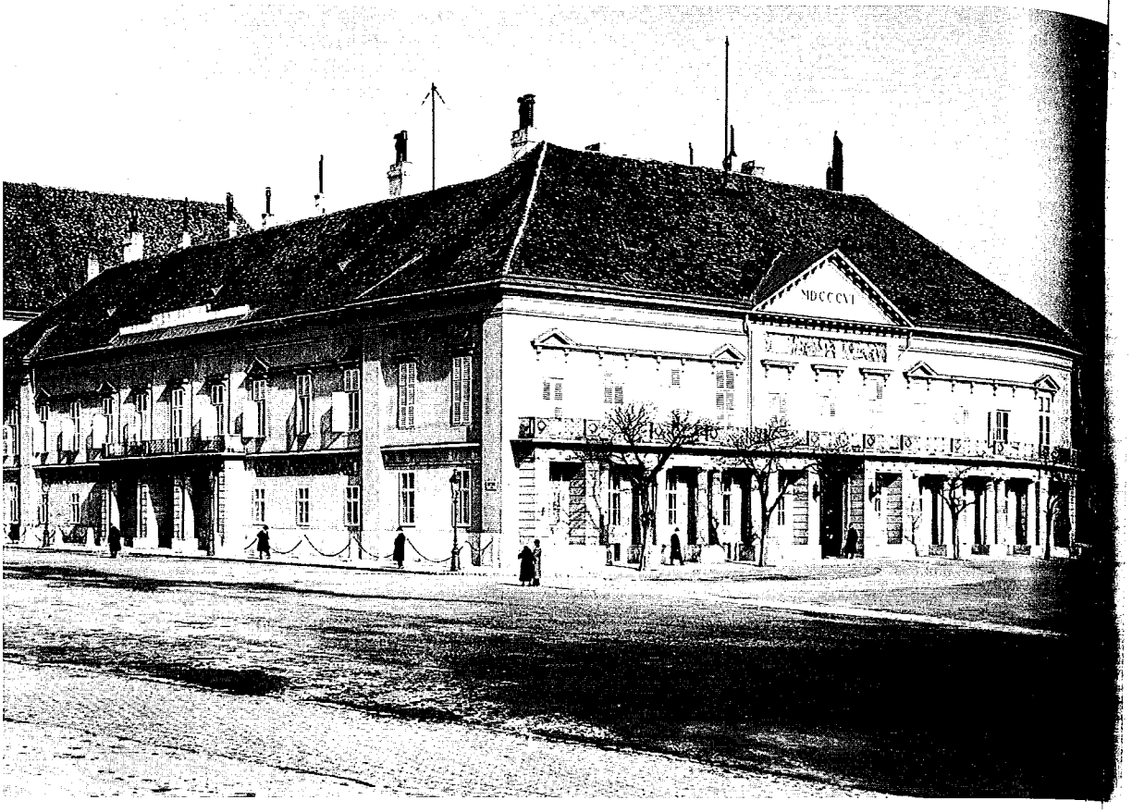

A Miniszterelnökségi (Sándor)-palota épülete a budavári Szent György téren 1940 körül

A Külügyminisztérium épülete a budavári Dísz téren, 1941. október 15.

A Belügyminisztérium régi épülete a budai Várban

A volt svéd királyi követség épülete 2007-ben

A Hadik laktanya
1910 körül

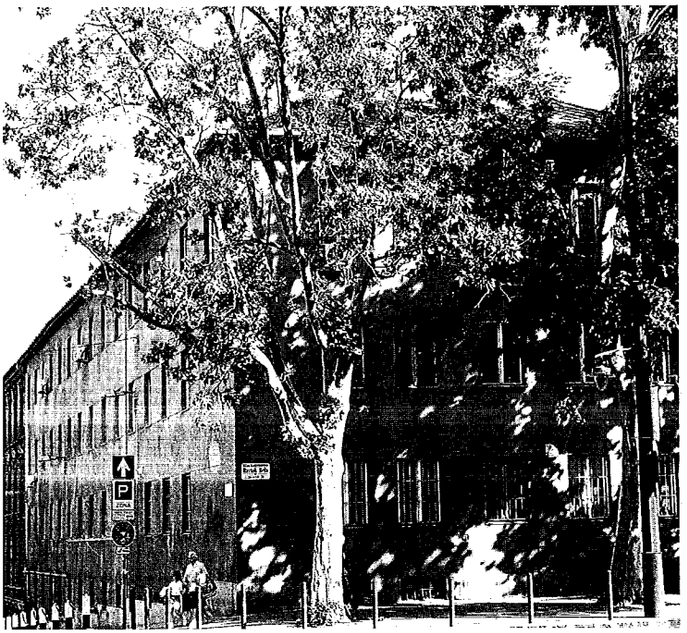

A volt Hadik laktanya,
1945-ig a 2. vkf. DEFF
alosztály egyes részlegeinek
székhelye 2007-ben

A Német Birodalom
magyarországi követsége
(ma a Németországi Szövetségi
Köztársaság magyarországi
nagykövetsége) épülete

Karády és Ujszászy
menedéke:
a Felső Zöldmáli u. 29/a sz.
alatti épület 2007-ben

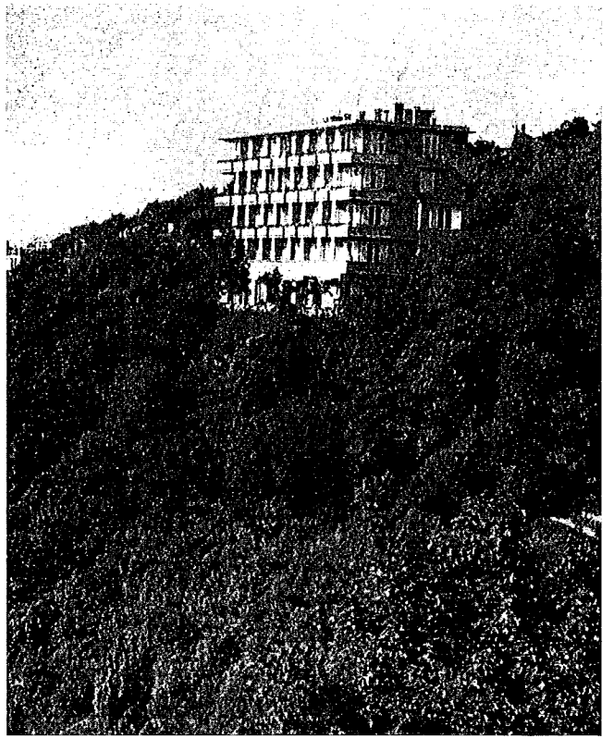

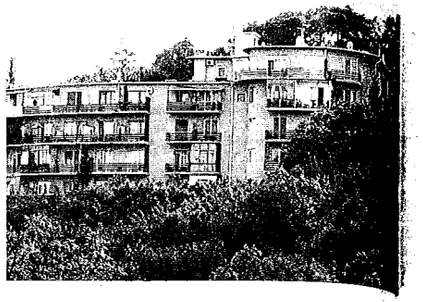

A volt Új Majestic (Széplak, Bijou) hotel madártávlatból 2007-ben

A Melinda hotel (társasüdülő) 1942-ben

Az Ilka u. 17. sz. alatti hajdani épület alaprajza

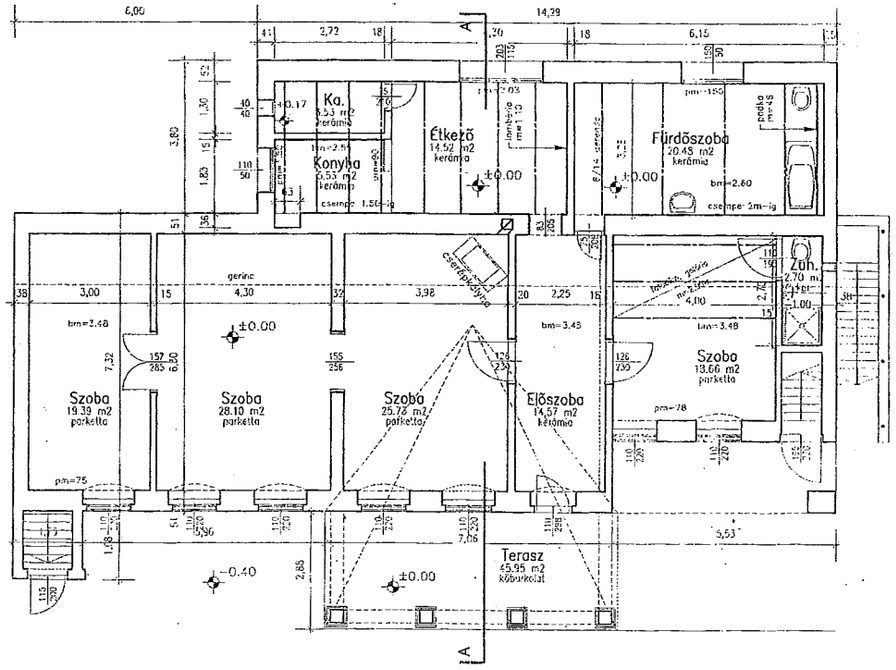

A Nándor laktanya épülete a Nándor (ma Kapisztrán) téren 1880 körül

A HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum épülete a Kapisztrán tér felől 2007-ben

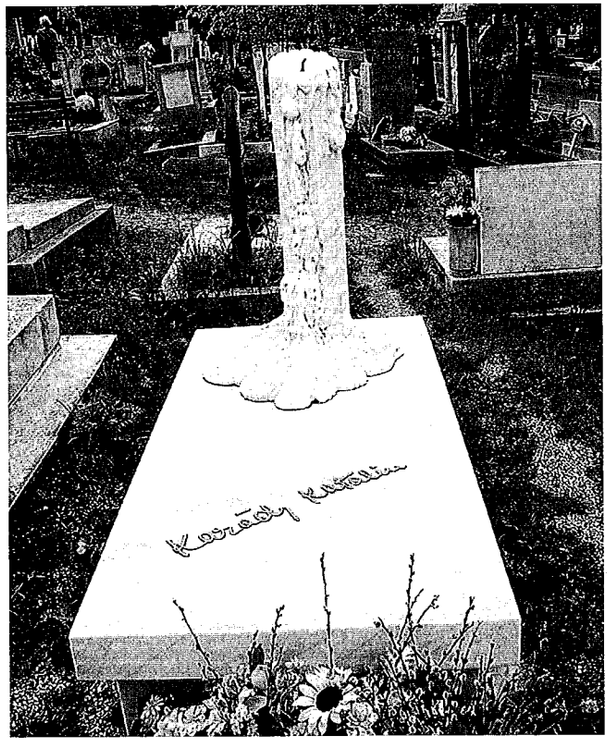

Karády Katalin sírja a Farkasréti temetőben

A Pestvidéki Törvényszék (1944-ben Deutsches Polizeigefängnis, „Gyorskocsi utcai GESTAPO-börtön") fogházának épülete 2007–ben

1-ES FÜGGELÉK

Az Ujszászynak tulajdonított, vagy (állítólagos) írásbeli vallomásai felhasználásával készített egyéb beszámolók[1]

1/1. [{A} 2. vkf. osztály szervezete és személyzete]

[PIL 274. f. 11. cs. 16. öe., 1-69. lap]

A 2. vkf. osztályt mint vezérkari ezredes és vezérőrnagy 1939. május 1-től 1942. július 1-ig vezettem.

1942-ben az osztály feladatát képezték: az idegen államok katonapolitikai és katonai helyzetének felderítése, nyilvántartása, az idegen hírszerzés működésének megakadályozása országunk területén, a honvédség politikamentes voltának ellenőrzése, a katonai sajtó- s propagandaszolgálat irányítása, szabotázs- és terrorcselekmények előkészítése idegen államok ellen és végül a vegyi (bacillus – sic!) háborúval szemben való védekezés.

E feladatoknak megfelelően [a] 2. vkf. osztály az alábbiak szerint tagozódott:
vezető,
törzs,
hírszerző/központi offenzív alosztályok – („KOFFA"),
kémelhárító („DEF"),
sajtó-, propaganda-, nemzetvédelmi, szabotázs-, vegyi háborús,
saját rejtjel megfejtő („X"),
laboratóriumi („F"),
személyzet-, pénz-, anyagkezelési („K"),
idegen katonai attachékkal [sic!] összekötő,
segédhivatali („P"),
mozgósítási („H")
alosztályok.

A vezető (osztályvezető) irányította az osztály működését, összhangba hozta az egyes alosztályok munkáját, tájékoztatta a kormányzót, a miniszterelnököt, az egyes idegen államok katonapolitikai, katonai és harctéri helyzetéről, a belügyminisztert a kémelhárítás eseményeiről. A hadi (vezérkari) akadémián a hírszerzés, kémelhárítás és nemzetközi jog rendes tanára volt. Vezette a hadtest 2. osztályok vezetőinek havi, a saját katonai attasék évi értekezletét, a hírszerző kiképzést célzó a szakszemélyzet számára évenként egyszer megtartott alkalmazó megbeszéléseket. A diplomáciai testülettel, katonai attasékkal való személyes tájékoztató érintkezést magának tartotta fenn, Ugyancsak néhány fontosabb, súlyosabb katonapolitikai, katonai informátort személyéhez kötött.

Szükség esetén katonapolitikai kérdésekben a kormány tagjaival a vezető tárgyalt.

Személyesen irányította a barátságos államok hírszerzéseivel fennálló összeköttetést és híranyagcserét.

[A] 2. vkf. osztály vezetői voltak:
1919 – 1925. Sztojakovics (Sztójay) Demeter
1925 – 1927. Böckl József
1928 – 1933. Ranzenberger (Ruszkay) [helyesen Ruszkay (Ranzenberger)] Jenő

1933 – 1937. Hennyey (Herb) [helyesen Erb] Gusztáv
1937 – 1939. dr. Andorka (Fleischhacker) Rezső
1939 – 1942. Ujszászy István
1942 – 1943. Vasváry (Eisensehr) József
1943 – 1944. Kádár Gyula
1944 Kuthy László vezérkari ezredesek.

A törzs magában foglalta az osztályvezető helyettest, a segédtisztet, néhány altiszt küldöncöt, az ov. és ovh. gépkocsivezetőjét, személygépkocsikat.

Az osztályvezető helyettes (ovh.) az osztály teljes működéséről tájékozva volt. Bármely pillanatban át kellett, hogy vehesse az osztály vezetését. Egyébként főleg az adminisztrációs ügyek irányítása hárult rá. Jogosítva volt 500 pengő összegig pénzkiutalásokra. Az osztályvezetővel felváltva ellenőrizte havonta egyszer a „K" alosztály pénztári naplóját és a pénzkészleteket.

Az alosztályvezetők elsősorban hozzá voltak referálásra utalva. Az osztályvezető elé kerülő ügydarabokat ő jelölte meg.

Kisebb fontosságú tárgyalásoknál ő helyettesítette az osztályvezetőt

Az osztály belső szolgálatát és ügyrendjét ő szabályozta.

1939. V. 1. – 1942. VII. 1. között osztályvezető helyettesek voltak:

1939. V. 1. – 1939. XI. 1. Ibrányi (vajai) Mihály
1939. XI. 1. – 1940. XI. 1. Hernády (Hahne) Rezső
1940. XI. 1. – 1942. VII. 1. Kuthy László vezérkari alezredesek.

A segédtiszt szabályozta [az] alosztály ovh-nál a referádákat, előkészítette, rendezte a látogatásokat, [az] alosztály és [az] osztályvezető-helyettes szolgálati levelezéseit bonyolította le, vezényelte a törzs belső szolgálatára szükséges altiszteket, gépkocsivezetőket.

[Az] osztályvezetőt szolgálati utazásainál többnyire elkísérte.

1939–1942. között segédtisztként működtek:

Szigetter [helyesen Sigetter] Viktor alezredes és
Keresztessy Elemér őrnagy.

A gépkocsivezetők közül Tölgyes Lászlóra és Gruber Józsefre emlékszem.

A hírszerző alosztály („KOFFA") idegen államok katonapolitikai és katonai helyzetét derítette fel. E célból Csehszlovákiában, Romániában, Jugoszláviában és a Szovjetunióban hírszerző hálózatokat szervezett, a többi államokban alkalmi ügynökökkel dolgozott.

A hírszerző alosztály a vezetőségre, csehszlovák, román, jugoszláv, szovjet szekciókra [arcvonalakra] és a rádióközpontra tagozódott. Az egyes szekciókon belül offenzív tisztek és altisztek teljesítettek szolgálatot. Feladatuk volt a működésre kijelölt országokban ügynököket beszervezni, azok működését irányítani, az általuk szolgáltatott híranyagot a nyilvántartó alosztállyal egyetemben elbírálni, az ügynököket díjazni és nyilvántartani. Különös súly feküdt a „támadó elhárításon", melynek feladata volt idegen hírszerzéseknél ügynökök behelyezése által a saját viszonyokról „félrevezető híranyag"-ot terjeszteni, Utóbbit az 1. vkf, osztály (hadműveletek, szervezés) készítette el.

Az offenzív tisztek (altisztek) végezték személyesen és egyénenként az ügynökök hírszerző kiképzését is.

A rádióközpont tartotta fenn a saját hírszerző kémelhárító szervekkel, a barátságos, vagy szövetséges államok hírszerző központjaival, az egyes ügynökökkel fennálló rádió összeköttetést. Ő végezte a hírszerző közegek és ügynökök rádiókiképzését. Ügynökök számára rádiókészülékeket, rejtjelrendszereket kísérletezett ki és állított elő

A hírszerző alosztály állította össze a szövetséges hírszerzések számára szóló „nyers" cserehíranyagot.

A hírszerző alosztály Budapest V., Honvéd utca „Károly" főherceg laktanyában [jelenleg a Honvédelmi Minisztérium, a Nemzetbiztonsági Hivatal és a Köztársasági Őrezred épületei] működött.

A hírszerző alosztály vezetői voltak:

1939 – 1940 Bartha Endre
1940 – 1942 Padányi Jenő
1942 – 1944 Barlay János vezérkari őrnagyok

A beosztottak közül az alábbiakra emlékszem:

Pőry (Prohászka) Imre őrnagy csehszlovák, Kisdéry Antal, Lithvay József, Egger Rudolf alezredesek, Jelics Péter, Tamás László, Majtán András altisztek jugoszláv, Andreánszky Jenő, Szilvássy László [helyesen Szilvásy Lajos], Pólya László, Muridsányi Ödön alezredesek szovjet, Nagy Andor, Neviczky Tibor alezredesek román viszonylatban.

A rádióközpontot 1940-ig Hollós Lajos alezredes, 1942-ben Gellényi Rezső [helyesen Gelényi József] őrnagy vezették. A beosztottak közül ismert Komporday Aurél tartalékos főhadnagy, a csepeli repülőgépgyár rádiómérnöke.

A nyilvántartó alosztály az idegen államokról beérkező katonapolitikai, katonai híranyagot gyűjtötte, rendezte, feldolgozta és megőrizte. Forrásai voltak a hírszerző alosztály ügynökei, a saját külképviseletek, katonai attasék, határszéli közegek jelentései, a barátságos hírszerzésektől kapott híranyag, egyes külföldet járt tisztek úti jelentései, a napi és a szaksajtó.

A nyilvántartó alosztály egyes események lejátszódása után vagy időnként – háromhavonta és évente egyszer – az egyes államokról összefoglaló képeket, a harctéri helyzetről naponta (esetleg többször!) helyzetjelentéseket adott ki, Ezeket az érdekelt honvédelmi és kormányszerveknek küldötte meg.

Az összefoglaló jelentéseket a NYIL következőképpen csoportosította – belpolitika: kormány, politikai pártok, kisebbségek, gazdaságpolitika, költségvetés; külpolitika: viszony az egyes államokhoz, politikai és kereskedelmi szerződések, katonai rész: haderő békében: szervezés, elhelyezés, részlettagozódás, fegyverzet, felszerelés, képzés, fegyelem, vezetés, erődítések, hadügyi költségvetés; haderő háborúban: mozgósítás, végrehajtása, mozgósított erők hadrendje, felszerelése és fegyverzete, vezetés, fegyelem, utánpótlás, hadiipar, a mozgósított erők csoportosítása, felvonulása, hadműveleti tervek.

A barátságos, szövetséges hírszerzések számára szolgáló csere-híranyagot szintén a NYIL készítette elő.

Ugyancsak a NYIL dolgozta ki a hadtest 2. osztályvezetők havi, a saját katonai attasék évi értekezletének tájékoztató katonapolitikai és katonai híranyagát.

Idegen hadseregekről a NYIL csapatsegédleteket állított össze, melyekhez egy rövid katonai szótárt csatolt.

[A] 2. vkf. osztály szakhírlap- és irodalomszükségletét a NYIL szerezte be és kezelte.

A hírszerző szervek a NYIL-tól kaptak feladatokat a beszerzendő híranyag mibenlétére vonatkozólag.

Az ügynököktől beérkezett híranyagot a hírszerző alosztállyal együtt a NYIL vizsgálta és értékelte ki.

A NYIL készítette elő a hírszerző szervek évente egyszer központiasan megtartott hadijátékának (alkalmazó megbeszélések) az anyagát.

A NYIL a beérkezett híranyagot államonként és tárgykörönként csoportosította. A tárgykörök általában azonosak voltak, az összefoglaló jelentések előbb említett fejezeteivel.

1943 őszétől a NYIL az összes a 2. vkf. osztályhoz befutó híranyagról „naplót" adott ki, melyben a forrás, az ügydarabszám és rövid tartalom voltak feltüntetve. Amelyik szervre az illető híranyag érdekkel bírt, az az ügydarabot betekintésre kérte ki.

1927-ig nem volt külön központi hírszerző alosztály. A szükséges híranyagot ügynökök útján a nyilántartó szekció szerezték be. A módszernek előnye volt, hogy a NYIL saját ügynökökkel dolgozott és azt a híranyagot vásárolta meg, ami neki hiányzott. Viszont nem volt meg a hírszerző ügynök súlypontképzés lehetősége.

1927-ig [a] 2. vkf. NYIL aloszt. négy szekcióra – a, b, c, d – oszlott.

„A" vezető volt Domaniczky Ödön vezérkari százados. Hatásköre kiterjedt: Csehszlovákia, Ausztria, Németország, Svájc, Hollandia, Belgium, Dánia, Franciaország, Portugália, Spanyolország, Anglia, Amerika.

„B" vezető volt Hennyey (Erb) Gusztáv vezérkari százados. Működési területét képezték: Románia, Bulgária, Törökország, Közel- és Közép-Kelet.

[A] „C" szekciót Szabadhegyi (Swoboda) Lajos alezredes, majd Faragho Gábor vezérkarhoz beosztott százados vezették. Hozzá tartoztak: Jugoszlávia, Albánia, Görögország, Észak-Afrika, Olaszország, végül

„D" vezető volt Rákosi György, majd Náday István vezérkari őrnagy, beosztott Hajda Kornél százados. Működése kiterjedt: Lengyelország, Szovjetunió, balti államok, Skandinávia, Finnország, Ázsia fennmaradt államok, Távol-Kelet.

1939 – 1942 között a NYIL személyzete következőképpen alakult:

Vezetők: 1939 – Hernády (Hahne) Rezső vezérkari alezredes,
1940 – Siegler (eberswaldi) Endre vezérkari [al]ezredes,
1940 – 1941 Fogarassy (fogarasi) Béla vezérkari alezredes,
1941 – 1942 Lipcsey-Magyar Sándor vezérkari százados.

Előadók: Csehszlovákia: Materna Győző ezredes, Martsa Sándor őrnagy,
Jugoszlávia: Vélics Imre ezredes, Magda Jenő őrnagy, Szűcs József alezredes,
Románia: Hétváry Henrik, Polónyi [helyesen Polonyi] Lajos alezredesek,
Bulgária: Bossák Lajos nyugállományú alezredes,
Török-, Görögország, Közel- és Közép-Kelet: Hétváry Henrik alezrdes, Bossák Lajos nyugállományú alezredes,
Szovjetunió, Finnország, Balti és skandináv államok: Hiday (Hajda) Kornél ezredes, Vemes József alezredes, Scholtz János tartalékos főhadnagy,
Németország, Lengyel Főkormányzóság, Belgium, Hollandia, Dánia: Sziklay Ödön alezredes,
Franciaország, Svájc, Portugália, Spanyolország: Kató Béla ezredes, Sipos Béla őrnagy,
Olaszország, Észak-Afrika: Miskey Tibor [helyesen Zoltán] őrnagy,
Anglia, Amerika, Távol-Kelet: Bessenszky [helyesen Besenszky] Gábor alezredes.
Segédtiszt, újságbeszerző és könyvtáros: Balogh Károly százados.

A kémelhárító alosztály igyekezett megakadályozni, hogy idegen hírszerzések a saját katonapolitikai, katonai viszonyokba betekintést nyerhessenek. Irányította a bel- és külföldi kémelhárító hálózatok megszervezését. Vezette a lakosság általános és a kémelhárító szakszemélyzet kiképzését. Nyilvántartotta a kémelhárító ügynököket. Megfigyeléseket, házkutatásokat, őrizetbe vételeket, kihallgatásokat eszközölt; akik ellen konkrét adatok merültek fel hűtlenségi, vagy kémkedési ügyekben, az illetékes bíróságnak adta át. Nyilvántartotta a kémgyanúsokat, az elítélt kémeket. A megfigyeltek telefon- és egyéb beszélgetéseinek lehallgatására, levelezésének ellenőrzésére rendezkedett be. Megszervezte a titkos rádió-adó állomások felderítését. Irányította a csapat- és ipari kémelhárítást. Ezen feladatoknak megfelelően következőképpen tagozódott:

Vezetőség,
elvi,
kémnyilvántartó,
végrehajtó kémelhárító,
„KEOKH" – kirendeltségi,
ügyészi,
különleges műszaki,
ipari kémelhárító – szekció.

(A „KEOKH" kirendeltség feladata volt az idegen ellenőrzésben való részvétel. Befolyással bírt idegen állampolgároknak a külképviseletek által adott át-, beutazó vízumaira, a Magyarországban való tartózkodás meghosszabbítására. Részt vett az idegen állampolgárok időnkénti jelentkezéseinek ellenőrzésén. Figyelemmel kísérte a kivándorló, és utazási irodák, az „Ibusz" működését.)

A kirendeltség Korompay (Korpma) [helyesen Koprna] László alezredesből és Erőssy Károly tartalékos főhadnagyból állott.

A vezetőnek egy segédtiszt állott rendelkezésére.

Az elvi szekció a kémelhárítás szervezési és kiképzési kérdéseivel foglalkozott. Kémelhárítószervek létesítésére, megszüntetésére tett javaslatot. Megszervezte és irányította a lakosság és a szakszemélyzet kémelhárító kiképzését. Ismeretterjesztő sajtóról, előadásokról, filmekről gondoskodott.

A kémnyilvántartó a kémgyanús és elítélt, vagy megfigyelés tárgyát képező (például diplomaták) személyeket vezette nyilvántartásában. A nyilvántartás alfabetikus sorrendben, hely és az elkövetett cselekmény szerint történt. Kidolgozta a kémkörözvényeket, a névmutató összefoglalókat, utóbbiakhoz pótlásokat, helyesbítéseket adott ki. Közhatóságok megkeresésére priuszokkal szolgált.

A végrehajtó kémelhárító szekciónál kémelhárító tisztek és altisztek teljesítettek szolgálatot. A szekció csehszlovák, román, jugoszláv, szovjet és egyéb államok részlegre tagozódott. A beosztottak megszervezték a bel- és külföldi kémelhárító hálózatot, annak ügynök tagjait kiképezték, díjazták és nyilvántartották. Titkos és nyílt nyomozásokat eszközöltek, melyek során a csendőrséggel és rendőrséggel szorosan együttműködtek. A nyomozások alatt a kémgyanús egyéneket megfigyelték, konkrétumok alapján őrizetbe vették, kihallgatták és az illetékes bíróságoknak adták át.

Külföldi diplomaták – elsősorban katonai attasék megfigyelése is hatáskörükbe tartozott. Azt az „attasé alosztállyal" egyetértőleg hajtották végre.

Az ügyészi szekció 1-2 katonai ügyészből állott, akik a végrehajtó kémelhárító szekciónak őrizetbe vételekre, házkutatásokra adtak utasításokat, őket jogi tanácsokkal látták el és az egyes bűnösöknél a bíróság illetékességét állapítottak meg.

A különleges műszaki szekció magában foglalta a kémelhárító laboratóriumot, a telefonlehallgató, a membrán [itt és a továbbiakban mikrofon] lehallgató, a postaellenőrző és „fekete" rádióadó bemérő részleget.

A laboratórium fényképeket, fénymásolatokat, hamis okmányokat, bélyegzőket, ujjlenyomat-, hangrögzítő viaszlemezeket, álkulcsokat, betörő anyagot, vegyszereket, postacenzúra végrehajtásához szükséges eszközöket készített, illetve ilyen irányú kísérleteket végzett. Leányvállalata volt a 2. vkf. osztály központi laboratóriumának.

A telefonlehallgatást különleges készülékekkel végezték. Ezek Miskolczi István postafőmérnök találmányai voltak, akivel [a] 2. vkf. osztály 1938 óta szerződéses viszonyban állott. Miskolczi 1943-ban létrehozott egy készüléket, mely önműködőleg kapcsolta a megfigyelt állomások telefonbeszélgetéseit. A készüléken egyidőben 36 beszélgetést lehetett elméletileg lehallgatni. A készülék lehetővé tette a felek beszélgetésének megszakítását, illetve annak viaszlemezen történő rögzítését. Egy készülék 8000 pengőbe került.

A membrán lehallgatást a megfigyeltek lakásán, vagy hivatalos helyiségeiben eszközöltük. A membránokat falban, távbeszélő készülékben helyeztük el. Többnyire a világító áramberendezéshez kapcsoltuk, a szomszédságban a beszélgetéseket lehallgattuk, vagy rögzítettük. Prágai attasé koromban (1934–1938) megállapítottam, hogy a csehek egy olyan a távbeszélő készülékben elhelyezett berendezést alkalmaztak, amely az illető helyiségben elhangzó összes beszélgetéseket felfogta és elvezette. Pihe István műszerészünk a prágai magyar követségen több ilyen készüléket emelt ki. Szakember volt ezen a téren még dr. Förster Károly a postavezérigazgatóságnál (Krisztina központ) beosztott miniszteri tanácsos. Membránjaink házilag készültek.

A postaellenőrzés a kémgyanús, vagy megfigyelt egyének postaküldeményeinek cenzúráját végezte. A végrehajtás a 72. sz. postahivatalban történt. A postaszervek az ellenőrzés alá eső küldeményeket ott gyűjtötték. Ellenőrzésre 50 fő állott rendelkezésre, mely naponta két, egyenként 8 órás turnusban dolgozott. Cenzúrára került átlag naponta 6000 küldemény. Egynek az ellenőrzésére így 4 perc esett, mely nem bizonyult elegendőnek. Általában az „elfektetéshez" kellett nyúlni.

A „fekete" rádióadók bemérésére az osztály 3 darab „Atcock" rendszerű műszerrel rendelkezett. A kémelhárító rádiófigyelés központja a Jánoshegyi kilátóban volt felállítva. A rádiókémelhárítás össz[e]működött a „Magyar Távirati Iroda lehallgató szolgálatával", az „X" alosztállyal és a „Rádióamatőrök egyesületével".

Az ipari kémelhárító szekció megszervezte és irányította az ipari kémelhárító hálózatot. Ennek magvait az úgynevezett „üzemi titkárok" képezték, akiket az egyes gyárak díjaztak. Az „üzemi titkári" intézményt a „GYOSZ" elnökével, Haggenmacher Harryval, Szentpétery György vezérkari százados (jelenleg a „Jóvátételi hivatal" alelnöke) építette ki 1939–1940-ben.

A kémelhárító alosztály a „Hadik" laktanya utcai részében működött. Tőlem távol esett, kevés alkalmam volt a beosztott személyzettel érintkezni, így belőle csak egyesekre emlékszem.

Vezetők: 1939. V. 1 – 1939. XI. 1. Ibrányi (vajai) Mihály vezérkari alezredes,
1939. XI. 1. – 1940. XI. 1. Szentpétery György vezérkari százados,
1940. XI. 1. – 1941. IV. 1. Merkly Antal alezredes,
1941. IV. 1. – 1941. IX. l. Bartalis (lengyeltóti) [lengyelfalvi] Kálmán vezérkari őrnagy,
1941. IX. 1. – 1942. VII. 1. Kuthy László vezérkari alezredes (egyben ovh. is.)

Előadók: Gáspáry Rezső, Tóth Gyula alezredesek, titkárok, Ferenczi (Ferencsik) Rezső alezredes, elvi eladó, Rzicska Béla alezredes, kémnyilvántartó, Murányi Béla, Kemény Pál (román), Nagy Dániel (román), Merkly Antal (angolszász), Sillay Jenő (csehszlovák), dr. Garzuly József (jugoszláv), Hajnácskőy László (csendőr – szovjet), Fóthy László [helyesen talán Fóty Ferenc] (csendőr – szovjet), alezredesek, dr. Németh Károly (csendőr – szovjet) százados végrehajtó kémelhárító eladók, dr. Pominich [helyesen Dominich] Vilmos [1904–1989, 1944-ben a Vezérkar Főnöke bíróságának vezetője], dr. Poór Pál hadbíró századosok ügyészek, Tavasy [helyesen Tavaszy] Endre őrnagy, a különleges műszaki szekció vezetője, Faczinek Sándor [helyesen Ferenc] alezredes, Korbuly Jakab őrnagy, Szentpétery Kálmán tartalékos főhadnagy ipari kémelhárító előadók.

Az altisztek közül visszaemlékszem Fodor Béla, Hollósy Ernő, Bágyoni János, Becsey Vilmos, Gasch Oszkár kémelhárító ügynökökre.

A vezetőség még megfigyelésekre, követségekre [helyesen követésekre] szánt gépjárművekkel is rendelkezett, melyekhez többször változtatható forgalmi rendszámok voltak kiadva.

A sajtó-, propaganda-, nemzetvédelmi, szabotázs, vegyi háborús alosztályt a belső átszervezés folytán feloszló 5. vkf. [helyesen 6. vkf., amely 1941. 08. 11-évvel szűnt meg, majd 1942. 05. 01-jével ismét felállították] osztályból csatolták 1941. I. l-vel a 2. vkf. osztályhoz.

Az alábbiak szerint tagozódott:
vezetőség,
sajtó- és propaganda-,
nemzetvédelmi,
szabotázs-, terror-,
vegyi háborús – szekció.

A sajtó és propaganda szekció irányította a polgári sajtótermékek katonai vonatkozású közleményeit, a honvédség számára sajtótermékeket adott ki, a „Tóth András" (MÉP-országyűlési képviselő) féle szervezet útján a hadvezetés érdekeinek megfelelő suttogó propagandát terjesztett. Megszervezte a honvédséget érintő rádióelőadásokat. Vezette a filmpropagandát, irányította az arcvonalon készült heti híradók felvételét. Neki voltak alárendelve a „Lanária telepen" (Budafok mellett) elhelyezett haditudósító pótosztály és a harctéren működő haditudósító századok. Előbbi irányította utóbbiak szaktevékenységét. Rádió, hangosan beszélő propaganda kifejtése az ellenséggel szemben, frontszínházak előadásainak megrendezése, tábori újságok kiadása, arcvonal könyvtárak beszerzése, a tábori alakulatok hazai lapokkal való ellátása, sajtótudósítók, rajzolók kiküldése, cikkeik, képeik közlése.

A szekció hatáskörébe tartozott a belső közhangulat megfigyelése, harc a rémhírterjesztőkkel szemben, mindez a „Tóth András" féle szervezet útján, végül a kívánsághangversenyek megszervezése.

A nemzetvédelmi szekció felderítette és leküzdötte a honvédségen belül mutatkozó politikai befolyásokat és áramlásokat. Együttműködött a leventékkel, a „Tóth András" szervezettel.

A szabotázs-terror szekció az ellenséges államokban műtárgy, ipari üzem, laktanya, erődítések, távíróvezetékek stb. felrobbantását készítette elő, vezető személyek ellen merényletterveket dolgozott ki. Irányította a partizán „Rongyos gárda" alakulatok szervezkedését, kiképzését és felszerelését.

1940 őszén Dél-Erdélyben román közbiztonsági szervek felderítették a kapcsolatos magyar előkészületeket, miért is külügyi nyomásra Werth vezérezredes, a vezérkar főnöke, ezen munkálatokat beszüntette és elrendelte a „Rongyos gárda" feloszlatását. A „rongyosok" likvidálása 1941/42-ben a 2. vkf. osztályon belül meg is történt.

A szervezet[et] csupán 1943 nyarán Kádár Gyula vezérkari ezredes mint az újonnan felállított 6. vkf. osztály vezetője hívta [újból] életre.

A vegyi háborús szekció az ellenséges szabotázs eszközöket, a bacilus harcot elhárító módszereket tanulmányozta. Kapcsolatos laboratóriumi kísérleteket végzett. A védekezésre közhasznú sajtótermékeket dolgozott ki.

A sajtó-propaganda stb. alosztály Budapest I., Fortuna u. 21. szám alatt volt elhelyezve.

A beosztott személyzet közül ismert:

Vezetők: 1941. I. 1. – V. 1. Kuthy László vezérkari alezredes (egyben ovh. is.)
1941. V. 1. – 1942. VII. 1. Kollényi György vezérkari százados

Segédtiszt: Bernolák József [helyesen László, vitéz, nemes] százados.

Sajtó-, propaganda-szekció: Somogyvári Gyula szolgálaton kívüli őrnagy, Marjay Frigyes tartalékos százados, Bánás József százados filmelőadó, K. Halász Gyula hírlapíró, Legenye József rádió-előadók, Rodriguez [Endre], Bolgár Géza, Podmaniczky Félix [Budapest, 1914. 01. 14. – ?] filmrendezők, Tóth András, Martsekényi Imre „országgyűlési képviselő"-k szervezet – vezetők, Eischler Domonkos [helyesen Aykler Domokos (Deés, 1887. 09. 01. – ?)] őrnagy haditudósító pótosztály parancsnok.

Nemzetvédelmi szekció: Medridradszky Győző [helyesen Medzihradszky Ernő], Hartay Nándor [helyesen Sándor], Hermády József alezredesek előadók.

Szabotázs-terror szekció: Csics György, Schweitzer Péter alezredesek, Hamussich [helyesen Mamussich] Loránd, Tolotti [Károly] őrnagyok, Kovács Károly tartalékos főhadnagy előadók.

Vegyi háborús szekció: Bartos százados orvos és 2 állatorvos előadók.

A saját rejtjelező alosztály: kidolgozta hírszerző szerveink számára a rejtjelrendszereket és számjelkódexet. Azokat nyilvántartotta, időnként felcserélte. A saját számjeltáviratokat rejtjelezte, illetve megfejtette.

Előadók voltak: Lángafalvy (Locher) Gusztáv alezredes és Csegery Rezső őrnagy. Utóbbi csapatrejtjelező segédletekben, rejtjelező gépekben volt specialista.

Az idegen rejtjelmegfejtő alosztály lehallgatta és megfejtette külállamok diplomáciai, gazdasági és katonai számjeltáviratait.

Három részre oszlott. Ezek voltak a lehallgató rádióőrsök, a honvédség 101. rádiófelderítő zászlóalja és a központi megfejtő részleg.

A lehallgató rádióőrsök szám szerint három (1-3) lehallgatták külállamok diplomáciai és gazdasági rejtjelzett rádióhírváltását.

Az 1. a „Vakok Intézetében", a 2. a régi Belügyminisztérium épületében ([Budapest] I., Országház utca), a 3. Budán (pontos helyét nem tudom, a „Bellevue" szállóban volt tervezve) helyeződött el.

Lehallgatásukra különböző hullámsávok voltak kiutalva. A lehallgató készülékek mellett állandó szolgálat volt. A személyzet volt honvéd rádiótávírászokból, de főleg önként jelentkező vakokból került ki, Rájöttünk arra, hogy a vakok fokozott halló érzékenységük folytán e szolgálatra különösen alkalmasak. Elfoglaltságuknak is örültek, munkakedvüket jutalmakkal emeltük.

A 101. rádió-felderítő zászlóalj a parancsnokságra és 3 rádióbemérő századra oszlott. A századokon belül hosszú-, közép-, rövidhullámú lehallgató és rádióbemérő szakaszok foglaltak helyet. A zászlóalj idegen államok katonai rádióhírváltásának lehallgatására és az adók leadóhelyeinek megállapítására szolgált. Egy század működéséhez legalább 3 széles alapon konkáv formában beállított állomásra volt szükség, hogy a bemérésnél éles metszéseket kapjunk.

1938/39-ben a zászlóalj a csehszlovák, 1939 őszén a szovjet, 1940-ben a román országhatáron, majd a keleti arcvonalon volt bevetve.

A központi megfejtő részleg „Budapest I., Dísz tér 10. szám" alatt működött. Oda futottak be a postán küldött, a rádióőrsöktől, illetve a 101. felderítő zászlóaljtól lehallgatott idegen számjeltáviratok.

A megfejtő részleg azokat államok szerint csoportosította, igyekezett a tartalmukat megoldani. A megfejtő személyzet a szakmában éveken át dolgozott, gyakorlattal bírt. Megállapította a táviratban használt rendszert és kulcsot. Azok segélyével idő multán minden táviratot megfejtett. A kulcsokat – szókincseket – vásároltuk, barátságos államok hírszerzésével cseréltük, vagy magunk állítottuk össze. Utóbbihoz rengeteg táviratra volt szükség, miért is ilyeneket a barátságos hírszerzésekkel szintén kicseréltük. A megfejtés elkésett azon rádiógrammoknál, ahol naponta, vagy táviratonként változtatták a rejtjelezés rendszerét.

[A] 2. vkf. „X" alosztály a megfejtett táviratokat államonként változó színű papíron naponta (esetleg többször) „Klartextbe" foglalva a kormányzó katonai irodájának, a miniszterelnöknek, a külügyminiszternek, a vezérkar főnökének, 2, vkf. ao-nak [alosztálynak], 2 vkf. NYIL-nak betekintésre megküldötte. Az úgynevezett „színesek" azután visszakerültek [a] 2. vkf. „X" alosztályhoz, mely az irattári példányokon kívül megsemmisítésükről gondoskodott.

[A] 2. vkf. „X" általában alábbi államok diplomáciai és gazdasági rejtjelezett hírváltását olvasta (zárójelben a megfejtett táviratok rögzítésére szolgáló papír színe):

török (sötétzöld)
bolgár (barna)
görög (sárga)
jugoszláv (szürke)
román (rózsaszín)
olasz (kék)
Vatikán (narancs)
francia (világossárga)
belga (sötétpiros)
angol (kis konzuli kulcs – sötétbarna).

A szovjet katonai táviratok közül sokszor olvastuk a légi és páncélos erőkéit. Ezek állomány, harc, anyagi adatokat tartalmaztak; olykor sikerült idejében ellenintézkedéseket tenni.

[A] 2. vkf. „X" munkáját nagyban elősegítették a Werth vezérezredes engedélyével 1938 őszén Magyarországon telepített német rádiólehallgató és bemérő állomások. Ezek Budapest – Mátyásföld repülőtéren (központ), Győrben (1938), Debrecenben, Kecskeméten és Szegeden nyertek felállítást. 1938/39 évben Csehszlovákia, 1940/44-ben a Szovjetunió ellen működtek. Bekapcsolódtak a keleti arcvonal mögött létesített hálózatba. Déli szomszédjuk Galatz [Galaţi], az északi Eperjes volt. Hosszú, közép- és rövidhullámú lehallgató, továbbá rádiómérő készülékekkel rendelkeztek.

Legfelső fokon a német légügyi minisztérium híradó osztályának (Martiny [helyesen Martini] vezérőrnagy), majd a budapesti légügyi attasénak, Fütterer Heribert altábornagynak (helyettese Arimond alezredes) voltak alárendelve.

Közvetlen vezetőikként működtek:

1938/39 Imich őrnagy,
1940/41 Rustow,
1941/42 Eyck századosok.

Központjuk megfejtő részleggel is rendelkezett. Lehallgatott anyagukat – nagyrészt – [a] 2. vkf. „X" alosztály rendelkezésére bocsátották.

[A] 2. vkf. „X" alosztályt a 20-as évek elején Pokorny Hermann akkori vezérkari alezredes építette ki. Pokorny régi rejtjelmegfejtő szakember. Már az első világháborúban a császári és királyi AOK (Armeeoberkommando) „Evidenzbureau"-jában mint vezérkari százados is azzal foglalkozott. Nyugállományú altábornagy korában is megmaradt az „X" alosztály szaktanácsadója. A rejtjelmegfejtés, kulcsösszeállítás módszereiről könyvet írt, melyet kiadás előtt 10.000 márkáért Canaris tengernagynak (OKW – Oberkommando der Wehrmacht Amt Abwehr-Ausland főnöke) 1941-ben rendelkezésére bocsátott.

Pokorny a „Patria" hanglemezgyárban volt Kelen Péter Pál cégtulajdonos csendes társa. Címét 1944 elején Budapest V., Andrássy út 19. I. emelet alatt tudtam.

Utóda a vezetésben Kabina Vilmos ezredes lett, 1942-ben 2. vkf. „X" alosztály általam emlékezetben tartott tagjai voltak:

Vezető: Petrikovits István vezérőrnagy.

Lehallgató rádióőrsök: Melczer (wellemesi) Dezső ezredes, Pencsy Jenő őrnagy.

101. rádió-felderítő zászlóalj parancsnok: Csukás Kálmán [helyesen Endre] őrnagy.

Beosztottak: Ruttkay [Béla?] János szds., Rátz [helyesen Rácz] Zénó, Radnótfáy László, Haám Sándor főhadnagyok.

Központi megfejtő részleg: Hárony Ferenc ezredes (angol), Andreánszky István százados (angol, német), Brcic Mihály őrnagy (jugoszláv), Pogány Sándor ezredes (horvát), Petrikovics István vezérőrnagy (szlovák, bolgár) Horváthy [helyesen Horváth] Ferenc őrnagy (török), Erdős János őrnagy (olasz), Erdős [helyesen Erdeős] László őrnagy (olasz), Szalay Károly őrnagy (francia), Szabó Marianne (francia), Vessel nyugállományú őrnagy (román), Bántay (Brandmayer) Alfréd nyugállományú vezérőrnagy (német), Makray Sándor vezérkari alezredes (német, francia), Lajtos (szárazajtai) [helyesen szentmáriai] Elemér szolgálaton kívüli őrnagy (orosz) – Lajtos ezen foglalkozása mellett még a Scala" filmszínházat, 1941-ig az „Átriumot" is igazgatta. (Azonnyelvű táviratok, melyek megfejtésével az előadó foglalkozott.)

A laboratórium fényképező, fénymásoló szolgálatot végzett; hamis okmányokat (például útleveleket), pecsét (vízum), lenyomatokat, ujjlenyomat, hangrögzítő viaszlemezeket készített; a hírszerzés s kémelhárításban szükséges vegyszerekkel kísérletezett, vegytintákat, előhívókat, mérgeket, altatókat állított elő. Az alárendelt hírszerző szervek számára fényképező gépeket, fénymásoló szereket szerzett be. Kísérleteket folytatott oly irányban, hogy a vegyszereket az ügynökök szükségleti tárgyaikban rejthessék el. Betörő szerszámokat, lenyomatok után ajtózár kulcsokat készített. Kényes postaküldemények felbontásában és újra lezárásában a cenzúrának segédkezett.

Vezetői voltak: 1939. XI. 1. Szentirmay (Menich) [helyesen Mennich] Zoltán,
1939. XI. 1-től Ruttnay (Rzicska) Béla alezredesek.

Beosztott: Kiss János altiszt.

Személyzet-, pénz-, anyagkezelő alosztály.

A hírszerző szakszemélyzet személyes ügyeit intézte. Gondoskodott az utánpótlásról, a kiképzésről. A szakszemélyzetet nyilvántartó arcképes személyi lapokon vezette. Intézte a kirendeltségeket, vezényléseket, áthelyezéseket, felváltásokat, elrendelte a szolgálati utakat, szabályozta a szabadságokat. Kirótta a büntetéseket, vezette a minősítéseket, kitüntetésekre, dicséretekre tett javaslatot. Kifizette az illetményeket.

A pénzkezelés igényelte és kezelte az úgynevezett „hírszerző általány"-t. Itt jegyzem meg, hogy annak magassága évente kereken 1 millió pengő volt. A „C" alosztály a pénzt az egyes hírszerző szerveknek havonta előre utalta ki. Az elszámolás pénztári naplók segélyével történt, melyekbe minden kiadást, bevételt fel kellett venni. Minden tételhez nyugta (ellennyugta) tartozott.

[A] „K" alosztály hívta össze és rendezte a hadtest 2. osztály vezetők havi értekezleteit.

Az évi átalányt az osztály általában két részlegben kapta. A ki nem adott összegek a postatakarékpénztárban kamatoztak. Megemlítem, hogy némely (például az angol) hírszerzés a megfejtett gazdasági, politikai számjeltáviratokat a börzén használja ki. Ezt [a] 2. vkf. osztály nem tette.

[A] „K" alosztály szerezte be a Nemzeti Bank útján az összes hírszerző szervek valuta- és devizaszükségletét.

[A] „K" alosztály összesített pénztári naplóját és készpénztárát az osztályvezető vagy osztályvezető-helyettes havonta egyszer rovancsolta.

Anyagkezelés. A „K" alosztály ezen része szerezte be, kezelte és tartotta nyilván az összes hírszerző szervek berendezési és egyéb felszerelési tárgyait. Különösen vonatkozott ez a gépjárműanyagra. Tervbe volt véve egy saját gépkocsi-karbantartó és javító műhely felállítása.

A „K" alosztály szerezte be a közlekedési-, különböző nyilvános helyekre szóló belépőjegyeket is.

Vezető volt: Várady István ezredes.

Beosztottak: Kalászy Lajos [helyesen Kalászy Béla] alezredes személyügyi-,
Büky (Becht) Sándor őrnagy pénzügyi-,
Ferenczy László [helyesen Endre] őrnagy anyagkezelő előadó.

Idegen katonai attasékkal összekötő alosztály.

Biztosította a honvédség egyes szervei és a Budapesten működő idegen katonai attasék, bizottságok, küldöttségek között való érintkezést. Gondoskodott ezek katonai ünnepélyekre, gyakorlatokra, megtekintésekre leendő meghívásáról. Magas idegen katonai személyek látogatásárnál programokat dolgozott ki.

Saját katonai küldöttségek külföldi utjait előkészítette. Intézte a külföldre szóló vezénylések szolgálati utazások ügyeit. Hatáskörébe tartoztak idegen államokkal való kitüntetéscserék, rendjel-adományozások, belföldiek számára is.

A Budapesten működő idegen diplomaták, katonai attasék megfigyelésében együtt dolgozott a kémelhárító alosztállyal.

Vezetői voltak: 1941. I. 1-ig Szentpály-Juhász Egon,
1941 I. 1-től Kalmár Aurél alezredesek.

Beosztottak (kísérő tisztek)-ként működtek: Sibrik (óvári) György és Literáty Ervin alezredesek

Titkárnő volt: Sibelka Győzőné.

Az attasé alosztály Budapest I. Színház u. 9. I. emelet volt elhelyezve.

Segédhivatal: ütemezte, iktatta, feldolgozás végett az egyes ügyosztályokra kiadta a beérkező ügydarabokat, másoló, sokszorosító munkálatokat végzett. Postázott, kézbesített, irattározott, kiselejtített. Szabályozta a saját futárszolgálatot, bekapcsolódott a külügyminisztérium diplomáciai futármeneteibe. Minden reggel bemutatta az osztályvezetőnek az utolsó 24 órában beérkezett ügydarabok iktatmány kivonatait. Beszerezte és kezelte az irodaszereket, az osztály számára szükséges térké-

peket és fűtőanyagot. Szabályozta az osztály belső ügyeletes szolgálatát. Berendezte és karbantartotta a kiutalt légoltalmi körzeteket.

Az alosztályt Keresztessy [helyesen Keresztesy] Elemér őrnagy vezette; beosztottjai voltak Meskó Zoltán főhadnagy és Serfőző János irattáros tisztviselő.

[A] mozgósítási alosztály végezte [a] 2. vkf. osztály mozgósítására vonatkozó előkészületeket. Kezelte a mozgósítási segédleteket, nyilvántartotta a bevonulni tartozó személyzetet, gépjárműveket. Előkészítette a hadra kelt sereg hírszerző szerveinek személyi és anyagi mozgósítását. Gondoskodott a tartalékos hírszerző személyzet időnként átképzésre való behívásáról. Bevonuló jegyeket készített elő. Berendezte és nyilvántartotta [a] 2 vkf. osztálynak mozgósítás esetére kiutalt elhelyezés körletét.

Az alosztályt Koncz Nándor alezredes vezette, beosztottjaként Mártony [helyesen Mártonyi] Lajos százados működött.

A hírszerző alosztálynál teljesített még szolgálatot Korompay Lajos őrnagy mint szovjet előadó.

A kémelhárító alosztály különleges műszaki szekciója naponta (esetleg többször) összefoglaló jelentéseket adott ki, a lehallgatott távbeszélgetésekről. Ezek fedőneve „vékony papír" volt.

Megkapták – motorkerékpáron, vagy gépkocsin kézbesítve az érdekelt szervek, a végrehajtó kémelhárítás, 2. vkf. ao., miniszterelnökség, külügyminisztérium, közbiztonsági szervek, belügyminisztérium.

A belügyminisztérium közbiztonsági osztály[a] által lehallgatott távbeszélgetések fedőneve „cukros" volt. Ezt [a] 2. vkf. osztály csak részben kapta meg.

Ellenben a külügyminisztérium az osztálynak rendszeresen megküldötte az úgynevezett követi „cserejelentéseket".

[A] 2. vkf. osztály belföldi kémelhárító hálózata

1942-ben a 2. vkf. osztály háromféle belföldi kémelhárító hálózattal rendelkezett. Ezek voltak: az „általános", a „különleges" és a „szak"-hálózat.

Az „általános" kémelhárító hálózathoz tartoztak azon személyek, akik önként kémelhárító vonatkozású bejelentést tettek, vagy ilyenre kötelezték magukat. [A] 2. vkf. osztály terve volt; e hálózatot általános oktatással minél szélesebb körökre kiterjeszteni. Tulajdonképpen feladata abból állott, hogy idegeneket, vagy egyes kijelölt személyeket futólag megfigyeljen és a gyanús jelenségeket a kémelhárító szervek tudomására hozza.

Az általános kémelhárító hálózat tagjai csak futólagos rövid kioktatásban, „általános" jellegű kémelhárító nevelésben részesültek. A végrehajtó kémelhárító szekció egyes tagjaihoz voltak utalva. Működésükért semminemű jutalmazásban nem részesültek.

Az „általános" kémelhárító hálózat tagjai közül alábbiakra emlékszem:
Sárkány Ferenc budapesti ügyvéd,
Barkóczy Beata,
Tolnay Klári,
Turay Ida,
Goll Bea,
Muráti Lilly [Lili],
Lorenz Márta,
„La belle Marthe" az „Arizona" mulatóból,
Kelly Anny,
Simor Erzsi,

Szilágyi Szabó Eszter,
Szeleczky Zita,
Palásthy Irén színművésznők.
Reizmann Zoltán,
dr. Mikecz Ödön [Budapest, 1894. 05. 27. – Budapest, 1965. 01. 21.] voltigazságügyminiszter, budapesti ügyvédek,
Nagy Lászlóné,
Jankovich Mária szenttamási magánzók,
Popovics Milán [helyesen Milan Popović] újvidéki ügyvéd, országgyűlési MÉP képviselő,
Ćirić Irinej újvidéki görögkeleti püspök,
Grünwald Andor budapesti építészeti vállalkozó,
dr. Gulden Gyula tiszteletbeli portugál és brazil főkonzul,
Pongrácz (gróf) Ferenc Gulden titkára.
Dessewffy (gróf) Gyula a „Kis Újság" tulajdonosa,
Andrássy (gróf) Mihály szigetvári,
Eszterházy [sic!] (gróf) János,
Csáky (gróf) Mihály felvidéki,
Károlyi ([nagykárolyi] gróf) Ferenc,
Károlyi ([nagykárolyi] gróf) Viktor országgyűlési képviselő,
Tisza (gróf) Kálmán pesthidegkúti,
Károlyi ([nagykárolyi] gróf) György,
Füzessény István tököli,
Wenckheim (gróf) Lajos dobozi,
Cziráky (gróf) László mérgespusztai, birtokosok.
Rosskoványi Éva (1947 óta Nyárády Miklósné) gépírónő a miniszterelnökségen.
Gorondi Novák [helyesen Gorondy-Novák] Elemér nyugállományú vezérezredes,
Megay Ernő,
Suhay Imre,
Barabás Emil,
Hegyessy (igmándi) Géza nyugállományú altábornagyok.
Szépy [talán vitéz nemes Szécsy (Sztrilich) Imre] Ernő,
Fömötör József,
Bárday [helyesen Bántay] (Brandmayer) Alfréd,
Naményi-Koncz Viktor nyugállományú vezérőrnagyok,
Lányi (Jacobi) Géza,
Ghiczey [helyesen Ghyczy] (giczei) György nyugállományú ezredesek,
Bendekovics Ilona,
Szabó Böske találkahely tulajdonosok,
Páger Antal,
Kőműves Gyula színművészek,
Csukás Ferenc szabadkai,
Barankovics István budapesti hírlapírók,
Budánovics (a szabadkai görög katholikus püspök öccse) kispesti gyógyszerész,
Legenye József,
Becsey István (Ania [Anita?] Suli férje) magánzók,
dr. Lázár Andor [Pápa, 1882. 03, 08. – Leányfalu, 1971. 06. 12.] volt igazságügyminiszter [1932–1938], a csepeli W. M. művek igazgatósági tajga [sic!],

Katona Ivonne magánzó,
Márai Sándor [Kassa, 1900. 04. 11. – San Diego/USA, 1989. 02.. 21.],
Zilahy Lajos,
Marjay Frigyes írók.
Edelsheim-Gyulai Ella (grófné) írónő,
Rátz [helyesen Rácz] Vilmos a „Színházi Magazin" főszerkesztője,
Rátz Kálmán országgyűlési képviselő,
Odescalchi Miklós (herceg) földbirtokos,
Oláh István a honvédelmi miniszter polgári személyi titkára,
Daróczy József filmvállalkozó („Hajdú" film).

A különleges hálózathoz tartoztak mindazok, akik valamely hivatalhoz, vállalathoz, közülethez tartoztak és hivatva voltak azokon belül a kémelhárítás kiépítésére és irányítására. Ezek részletesebb kiképzésben részesültek, működésükről a végrehajtó kémelhárító közegeknek számoltak be. Hivatalukon stb. belül nyomozást kezdeményezhettek, melynek eredményéről az illetékes végrehajtó kémelhárító tisztet tájékoztatni voltak kötelesek.

Üzemeiken stb. belül megszervezték az általános kémelhárító kiképzést. Kémgyanú esetén a végrehajtó kémelhárító szervek nyomozó munkáját támogatták. Működésükért külön díjazásban nem részesültek.

A „különleges" kémelhárító hálózat ismert tagjait az alábbiakban sorolom fel:

Kormányzóság:
Lázár (csiktaplóczai) Károly testőraltábornagy,
Dabolczy András százados, iroda-tisztviselő.

Miniszterelnökség:
Incze Péter miniszteri tanácsos miniszteri titkár,
Szent-Iványi Domokos miniszteri tanácsos, beosztva a külföldi magyarokkal összeköttetést tartó osztályhoz,
Dulin Elek miniszteri tanácsos a sajtóosztályban,
Szép László miniszteri osztályfőnök,
Pataky Tibor államtitkár,
Balla Pál miniszteri tanácsos,
dr. Baur György [vitéz. nemes (Temesvár, 1904. 04. 11. – ?)] miniszteri titkár, a kisebbségi osztályban.

Külügyminisztérium:
dr. Vörnle János,
dr. Szentmiklóssy Andor követek, a külügyminiszter állandó helyettesei,
Barheldy [helyesen Bartheldy] Tibor követ az elnöki osztály vezetője,
Ullein-Reviczky Antal követségi tanácsos,
Zilahi Sebess Jenő,
Gagyi Dénes,
Illés-Ilyasevics Miklós miniszteri titkárok a sajtó osztályban,
Szegedy-Maszák Aladár,
Bede István,
dr. Csopey Dénes miniszteri titkárok a politikai osztályban,
Drasskovich (gróf) Miklós,
Thiemy [helyesen Thierry] (báró) Heribert [dr., Trieszt, 1901. 02. 10. – Budapest, 1984. 01. 01.] miniszteri titkárok a miniszter kabinetjében,
Moór Oszkár miniszteri tanácsos,

Vladár Ervin, miniszteri titkár a külügyminisztérium különleges osztályában,
Vickl [helyesen Nickl] Alfréd követ,
dr. Rosthy-Forgách [gróf] Ferenc miniszteri tanácsos,
dr. Pósfay László miniszteri titkár a gazdasági osztályban,
dr. Wettstein János berni,
Apor Gábor vatikáni,
Máriassy Zoltán quirináli,
Bakach-Bessenyey György berni,
Semsey (gróf) Andor argentínai,
Marosy (Mengele) Ferenc kairói követek,
Spányi Mario prágai,
dr. Újváry Dezső sztambuli,
Sztanhóczy Zoltán genfi főkonzulok,
Márffy (Mantuano) [helyesen Márffy-Manutano] Tamás [(1907 – ?), dr. nemes] ankarai követségi titkár,
dr. Papp (óvári) Gábor római követségi tanácsos.

Belügyminisztérium:
dr. Vásárhelyi János a miniszter titkára,
Tomcsányi Kálmán, [helyesen János],
Kádár Levente,
Horváth Béla,
Bonczos Miklós államtitkárok,
Antall József miniszteri tanácsos a menekültügyi osztály vezetője,
Balogh László miniszteri tanácsos, a filmosztály vezetője,
Horváth miniszteri tanácsos, a rendőrségi főosztály vezetője.

Kereskedelemügyi minisztérium:
Zsindely Ferenc [(Kisvárda, 1891. 12. 25. – Budapest, 1963. 04. 26.) dr. borosjenői, kereskedelem és közlekedésügyi] miniszter,
Buday Kálmán [(1908 – ?, kereskedelmi minisztériumi)] miniszteri tanácsos,
Csécsy Nagy József miniszteri tanácsos,
Hindy Kálmán miniszteri titkár,
Kukin Vojin műszaki főtanácsos az útügyi osztályból,
Voiret miniszteri tanácsos a közlekedésügyi osztályból.

Iparügyi minisztérium:
Bornemissza Gábor [helyesen Géza (Munkács, 1895. 12. 20. – Budapest, 1983. 06. 04.] miniszter,
Petneházy Antal,
Kunder Antal nyugállományú államtitkárok,
Szakváry (Löffler) Emil miniszteri tanácsos.

Közellátási minisztérium:
Laky Dezső,
Lossonczy István,
Szász Lajos miniszterek,
Szalay Károly miniszteri tanácsos,
Kabay István szabadkai közellátásügyi főfelügyelő.

Pénzügyminisztérium:
Reményi-Schneller Lajos miniszter,
dr. Dorner Aurél államtitkár,

Halmi Lajos miniszteri tanácsos kecskeméti pénzügyigazgató.
Kultuszminisztérium:
Hóman Bálint miniszter,
Palkovich Pál miniszteri titkár,
dr. Divéky Adorján,
Mészáros [Gyula] egyetemi tanárok.
Földművelésügyi minisztérium:
Perneczky Béla miniszteri tanácsos,
Vass Elek miniszteri tanácsos.
Igazságügy-minisztérium:
Vladár Gábor [Bécs, 1881. 10. 14. – Budapest, 1972. 07. 19.] államtitkár,
Szallag József főügyész.
Kárpátalja Kormányzósága [helyesen Kárpátalja Kormányzói Biztossága]:
Kozma (leveldi) Miklós,
Perényi [Zsigmond (Pest, 1870. 11. 25. –Budapest, 1946). 03. 18.] (báró),
Tomcsányi Vilmos Pál kormányzók [kormányzói biztosok],
Halász Gyula miniszteri tanácsos,
Kricsfalussy-Hrabár beosztott csendőr alezredes,
Marina Vilmos [helyesen Gyula (Julij] görögkeleti kanonok,
Nagy Kálmán főszolgabíró.
Nemzeti Bank:
Baranyai Lipót elnök,
Papp (óvári) Zoltán cégvezető.
Budapest Székesfőváros:
Homonnay Tivadar főpolgármester,
Perczel (bonyhádi) [Miklós],
Hűvös (botfai) [Iván] „Beszkárt" igazgatók,
Pálffy – Horon [László],
Némethy Károly fővárosi tanácsnok[ok].
[Az] „M. T. I." és „Rádió" igazgatósága:
Náray Antal szolgálaton kívüli vezérőrnagy, igazgató,
K. Halász Gyula,
Laczkovich Endre,
Frigyesy József előadók.
Továbbá:
Bingerth János a „Hunnia" filmgyár igazgatója,
Hausz Mária filmvállalkozó,
Bolgár Géza,
Rodriger Otto [helyesen Rodriguez Endre (Budapest, 1899. 04. 28. – München, 1975. 08. 05.)],
Podmaniczky (báró) Félix [aszódi] filmrendezők,
Antal István nemzetvédelmi és propaganda-miniszter,
Tasnády-Nagy András az országgyűlés elnöke,
Somogyi-Böllér Béla felsőházi tag,
Lukács Béla tárca nélküli [hadigondozási] miniszter a „MÉP" elnöke,
Papp Sándor a „MÉP" főtitkára,
Tóth András,
Martsekényi Imre,

Lukács Endre [helyesen Béla],
Megay [Meixner] Károly,
Magasházy László „MÉP",
P. Vargha [helyesen Varga] Béla,
Sulyok Dezső,
Jékey Ferenc,
Hegymegi Kiss Pál,
Kóródy Tibor kisgazdapárti országgyűlési képviselő,
Kibédy Vargha Béla [Kibédy-Varga Sándor ?] egyetemi tanár,
Kuhár Flóris,
Haynal Gyula ferences szerzetes,
Hohenlohe (herceg) Ferenc,
Héjjas Iván,
Apáthy István,
Grosschmidt István „HALERT" [helyesen MALERT] igazgatók,
Rád Árpád „MALERT" tisztviselő,
Molnár László [helyesen Sándor],
Újváry László „MALERT" pilóták,
Szilágyi (fiskárkosi) Lajos,
Kiss Lajos tűzoltó főparancsnok,
Teasdele Ottó tűzoltófőtiszt,
Béldy (Bruckner) Alajos levente főparancsnok,
Solymossy Ulászló,
Kudriczy István vezérőrnagyok,
Lieszkovszky Pál alezredes, a levente főparancsnokságnál beosztott előadók,
Kakas Eszter női levente parancsnok,
Bárdos [né] Féltaronyi Magda a „MANSZ" [Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége] elnöke,
Hindy Zoltán [kishindi, dr., (Budapest, 1880. 05. 17. 0)] a Katholikus Szövetség elnöke,
Diettrich Alfonz [helyesen Alfréd] nyugállományú ellentengernagy, [vezérfőkapitány], a nemzetközi Duna-bizottság elnöke,
Scholtz Andor „MFTR" igazgató,
Bornemisza Félix csepeli szabad kikötő vezető,
Szelke József Duna tengerjáró hajóparancsnok,
Kövess Lothár az MFTR sztambuli exponense,
Bálványi József [helyesen András] nyugállományú vezérkari ezredes, volt DGT [helyesen DDSG – Donau Dampfschiffahrtsgesellschaft] igazgató,
Kamilli Károly nyugállományú őrnagy DDSG alkalmazott /Mohács-Pécsi vasút/,
Seun Ottó,
Imrédy Kálmán [(Budapest, 1883. 02. 17. – ?)] dr., ómoraviczai] „MÁV" vezérigazgatók,
Kaliwoda Nándor „MÁV" főfelügyelő,
Szalay (báró) Gábor,
dr. Kuzmich [helyesen Kuzsnich] Gábor postavezérigazgatók,
dr. Förster Károly a posta-vezérigazgatóságnál beosztott miniszteri tanácsos,
Kiss Ferenc,
Orosz Béla,
Fényes Szabolcs,

Németh Antal [(Budapest, 1903. 05. 19. – Budapest, 1968. 10. 28.)] színigazgatók,
Fernbach (apatini) Péter újvidéki,
dr. Deák Leó zombori,
dr. Reök Andor szabadkai,
Tukács Lajos szegedi,
Urbán (báró) Gáspár szolnoki,
Beliczay [Imre] gyulai,
Borbély Maczky Emil miskolci,
Siménfalvy Elemér [helyesen Árpád] ungvári,
Shell [Schell] (báró) Péter kassai,
Rajnay Károly nagyváradi,
dr. Hlatky Endre bihari,
Inczédy Joksmann kolozsvári,
Szűcs István szombathelyi,
Gönczy Pál soproni,
Frey Viktor [helyesen Vilmos, dr.] esztergomi főispánok,
Vojnich (báró) Miklós zombori,
Alexander Imre szolnoki,
Alapi Gáspár komáromi alispánok,
Nagy Miklós újvidéki,
Tölgyi János szabadkai,
dr. Soós István nagyváradi,
Reviczky Gyula esztergomi polgármesterek,
Marenesics [helyesen Marencich] Ottó Ritz-Hungária,
Gundel Károly, Gellért,
Glück Frigyes, [(Pest, 1858. 01. 11. – Budapest, 1931. 05. 15.), inkább Glück János] Pannónia,
Pellmann, Pannónia,
Rohonczy Imre, Golf szálló, étterem tulajdonosok, illetve bérlők,
Boros József orvostanár,
Binder Ottó,
Kanócz Márton tanársegédek, a belgyógyászati,
Neuber [Ede] orvostanár a bőrgyógyászati klinikán,
Szőllőssy [Szöllősy] Lajos orvostanár a „Rókus" sebésze,
Borsos László orvostanár a „Fehér Kereszt" sebésze,
Szenthe Lajos [(Budapest, 1899. 04. 07. – ?) nemes,] orvostanár a „Poliklinika" sebésze,
Darányi Gyula,
Orsós [valószínűleg Orsós (Spindl) Ferenc (Temesvár, 1879. 08. 22. – Minz/NSZK, 1962. 07. 25.)] orvostanárok a pécsi egyetemen.
Zsindely Sándor a „Bethesda" kórház igazgató főorvosa,
Rassay Károly [helyesen Rudolf],
Encsy Pál,
Frank Viktor [helyesen valószínűleg Frank Richárd címzetes orvos altábornagy],
Lippay Arthur,
Kulin Győző ezds. orvosok, honvéd, közrendészeti kórházak vezetői,
dr. Lill Győző,

Csajkovizky Viktor [helyesen Czaykovszki J. Zoltán] alez. orvosok a budapesti honvéd kórházakban,
dr. Wünscher Frigyes a „HANGYA" vezérigazgatója,
Zerner Ferenc központi „HANGYA" tisztviselő,
Bíró (Buchberger) József, a „MATEOSZ" vezérigazgatója,
Haggenmacher Harry a „GYOSZ" elnöke,
Becsey Vilmos,
Dammang András fegyvergyári,
Wölffner András bőrgyári
Dreher Ottó sörgyári,
Aschner Lipót „Egyesült Izzó",
Goldberger (budai) Leó textilgyári,
Chorin Ferenc [ifj. dr., (Budapest, 1879. 03. 03. – New York, 1964. 11. 05.)],
Vida Jenő [Pest, 1872. 08. 30. – Auschwitz, 1945. március],
dr. Fábry Dániel szolgálaton kívüli altábornagy „MÁK" [Magyar Általános Kőszénbányák],
Weisz (csepeli báró) Alfonz fegyvergyári,
Makay József péti vegyi művek,
Sorg Jenő építészeti és bánya,
Bohn József békéscsabai téglagyári,
Krasznay Miklós szegedi kender és lenfonó üzemi,
Szentpétery György újverbőczi cukorgyári vezérigazgatók, illetve igazgatók.
Haltenberger Gyula a „Szürke Taxi" vállalat igazgatója,
Ruttkay a „Magyar Divatcsarnok" tulajdonosa,
Tsuk Róbert csepeli szőrmeárugyár vezetője,
Závody Albin Esztergom vármegye főjegyzője,
Decleva Zoltán nyugállományú vezérezredes több iparvállalat („Danubia") igazgatósági tagja,
Illy Gusztáv „Sühmer" [Stühmer] gyári cégvezető,
Sziráky Miklós a csepeli repülőgépgyár főmérnöke,
Bálint Imre gyulai,
Csépay Dénes szolnoki államépítészeti hivatalvezetők, műszaki főtanácsosok.
Cziegler Gusztáv,
Harmos Zoltán altábornagyok, a „TEKI"[2] [ekkor már elnevezése Haditechnikai Intézet, HTI volt] parancsnokai,
Bibó Dénes a „TEKI"-ben beosztott mérnök.

A szakhálózat a kémelhárítást végrehajtotta. Két részre tagozódott. A kémelhárító ügynök hálózatra és a kémelhárítással hivatásszerűen foglalkozó személyzetre.

A kémelhárító ügynökhálózat e célra megnyert, beszervezett és kiképzett egyénekből állott. Jórészük támadó elhárítólag nyert alkalmazást. Ezek az ellenséges hírszerzés bizalmát megnyerve, színleg annak szolgálatába állottak. Vagy kémgyanús egyénekkel szemben „beugrató ügynökökként" (agent provokator) lettek felhasználva. A kémelhárító ügynökök a teljesített munkához képest jutalomban részesültek.

A kémelhárító ügynökhálózatból az alábbiakra emlékszem:
Miklós László ügyvéd, svájci és angol kapcsolatokkal rendelkezett,
Egyed Zoltán publicista,
Szilassy [helyesen Szilasy Szabó (Nyírcsászár, 1811. 02. 13 – ?)] László színész,

ifj. Wilheim Károly magánzó, aranyifjú,
Elefantovics a „Moulin Rouge" főpincére,
Kuhár József mezővári lakos,
Bornemisza Gábor [Munkács, 1891. 08. 14. – ?] lapkiadó,
Alberti Denno [helyesen Mária] Erzsébet [(Bécs, 1922. 01. 22. –), ennoi] (grófnő) újságíró,
Fodor Pál a „Kis Újság" és a „Hétfő Reggel" munkatársa,
Löhryné Heyck Andrea,
Lort Vidorné [helyesen Lorx Tiborné?] magánzók,
Újváry Károly kassai nyomdász,
belföldi megfigyelő kémelhárító munkát végeztek.
Támadó elhárításra voltak alkalmazva:
Dolecskó Béla zeneszerző csehszlovák,
Mezey a svéd katonai attasé titkára svéd,
Lajtos (szentmáriai) Elemér szolgálaton kívüli őrnagy japán,
Kovács József a török katonai attasé alkalmazottja török,
Zamecsnik Gyuláné magánzó,
Bari Zoltán volt „CFR" [román vasút] alkalmazott,
Kovács Károlyné román,
Starosolsky Aranka [újságírónő], a báró Miske Jenőné féle per koronatanúja,
Bosnjaković Ćedomir volt jugoszláv százados,
Trumbić volt jugoszláv ezredes,
Ilić Pero volt jugoszláv vezérkari százados jugoszláv vonatkozásokban.

Különösen sikeresen működtünk támadó elhárítás terén román viszonylatban, ahol Bica alezredes aradi hírszerző vezetőt teljes mértékben sikerült megtéveszteni.

A kémelhárítással hivatásszerűen foglalkozó személyzet megfigyeléseket, nyomozásokat, őrizetbe vételeket, kihallgatásokat eszközölt, a konkrét bűnösöket az illetékes bíróságoknak adta át.

Kémelhárító katonai személyzetre, üzemi titkárokra, csendőrnyomozókra, rendőrközegekre tagozódott. Közülük alábbiakra emlékszem:

Kémelhárító katonai személyzet:
Ibranyi (vajai) Mihály,
Major Jenő,
Zachár Sándor,
Kuthy László,
Bartha Endre vezérkari alezredesek,
Bartalis (lengyeltóti) [helyesen lengyelfalvi] Kálmán vezérkari őrnagy,
Szentpétery György,
Padányi Jenő (Debrecen),
Markovich [helyesen Markovits] József (gróf, spizzai) (Miskolc),
Kollényi György (Szeged) vezérkari századosok,
Merkly Antal,
Sillay Jenő,
Osváth István (Ungvár),
Szita László (Debrecen),
Maróly József (Miskolc),
Tatay József (Budapest I. hadtest),
Fejér Aurél (Kolozsvár),

Balogh András (Ungvár),
Papp Dezső (Szeged),
Marossy [helyesen Marosy] Dezső (Szeged),
Renkey Albert (Szeged),
Szemes Vazul (Máramarossziget),
Kelety Lipót,
Kun Bertalan (Újvidék),
Mészáros István (Szeged),
Vaska István (Debrecen),
Korompay (Koprna) László,
Hegedűs Sándor (Budapest 1. hadtest),
Csia Sándor (Budapest I. hadtest),
Vecsey József (Szombathely),
Vuss Ernő (Pécs),
Gáspáry Rezső [(Brassó, 1892. 07. 24. –) vitéz],
Tóth Gyula,
Ferenczi (Ferencsik) Rezső,
Murányi Béla,
Kemény Pál,
Rajnay Károly,
Csipkés Ernő [Budapest, 1889. 03. 01. – Budapest, 1965. 10. 05. címzetes vezérőrnagy],
Nagy Dániel,
dr. Garzuly József,
Korbuly Jakab,
Medzihradszky Ernő,
Hartay Sándor,
Hernády József alezredesek,
Kerekes József (Ungvár) őrnagy,
Erőssy Károly,
Bús [helyesen Bus] László,
Ortutay (Ungvár) tartalékos főhadnagyok,
Fodor Béla,
Hollóssy Ernő,
Bágyony János,
Gasch Oszkár,
Tamás László hivatásos kémelhárító ügynökök.

Üzemi titkárok:
Görgényi Dániel ezredes [százados],
Faczinek Ferenc alezredes Csepel,
Pásch [helyesen Posch] alezredes, [ezredes],
Szombathelyi Béla tartalékos főhadnagy, „HANGYA",
Áronffy [Sándor (?, 1890. 08. 07. – ?)] nyugállományú ezredes Újpest,
Nemesszeghy László nyugállományú csendőr ezredes, „Izsák" festéküzem,
Herold Ádám nyugállományú csendőr ezredes, „BESZKÁRT",
Csörgey Károly nyugállományú csendőr alezredes, „Gázművek",
Kressák Lajos tartalékos főhadnagy Ajka, Csingervölgy,
Horváth Béla tartalékos százados, újverbászi cukorgyár,
Hoór Tempis Károly [nyugállományú ezredes],

Sárközy Ferenc – beosztásaikra már nem emlékszem,
Fonyó (Formann) [helyesen Fozmán (Pozsony, 1886. 05, 11, –)]) László nyugállományú csendőr, „Magyar kézműiparosok",
Bíró nyugállományú alezredes, „Angol-magyar Cérnagyár",
Szentpétery Károly tartalékos főhadnagy, Goldberger gyár,
Laucsek tartalékos főhadnagy, „Egyesült Izzó".
Csendőrnyomozók:
Selley [helyesen Sellyey Vilmos],
Ridegh Rajmond,
Milviusz (olchváry) [helyesen Olchváry-Milviusz] Attila csendőr ezredesek,
Kudar Lajos,
Czigány [József],
Árbócz [János],
Horkay [József],
Gaál Lajos,
Barcsay [Árpád],
Környey Ferenc,
Ferenczy László,
Ferenczy Endre,
Hajnácskőy László,
Fóthy László [helyesen Fóty Ferenc] csendőr alezredesek,
dr. Németh Károly,
Orendy Norbert,
Borgói Gyula [helyesen Borgóy János] csendőr őrnagyok,
Korondy [helyesen Korondi Béla],
Nyerges Pál,
Csergő Endre,
Rahovszky [helyesen Rakovszky] Tibor csendőr századosok.
Rendőrközegek:
dr. Pásztóy (Polster) Ámon Belügyminisztérium (Büm.) VII. Res. osztály főnöke,
Boór Aladár ugyanaz 1941-ig,
Benczur-Ürmössy Gábor Büm. osztály tanácsos, Büm. VII. Res. osztályvezető-helyettes,
Siménfalvy Sándor miniszteri tanácsos a „KEOKH" vezetője,
Éliássy Sándor budapesti,
Jeszenszky Endre [Andor?],
Oroszlány Endre vidéki rendőr főkapitányok,
Kemény István (Büm. VII. Res.),
Sombor-Schweinitzer József (politikai rendőr vezető),
Nagy Valér (budapesti főkapitányság) rendőr főkapitány helyettesek,
Borbáth Samu (politikai rendőr vezető helyettes),
Pethő Sándor (vidéki főkapitány) [helyesen vidéki rendőr főkapitányságnál beosztott rendőr főtanácsos],
Meskó Arisztid (ungvári határrendőrség vezető),
Bozóky Gyula (bűnügyi rendőr vezető),
Horváth Győző (kassai kerületi szemlelő),
Zombory Gyula (újvidéki vezető),
Sédey Gyula (budapesti főkapitányság),

Kovács Nagy Pál (nagyváradi kerületi szemlélő),
Hollóssy Kuthy [helyesen Hollósy-Kuthy] Lajos (kolozsvári kerületi szemlélő),
Szimon István (szabadkai kerületi szemlélő) rendőr főtanácsosok,
Szentirmay (Mennich) Zoltán nyugállományú alezredes, a „Nemzeti Bank" detektívcsoport vezetője,
Hain Péter detektív főfelügyelő,
Toronyhőn [helyesen Toronykői] (Tschürz) Gyula,
Kárpáthy Gyula rendőr főfelügyelők,
Turai Osváth [helyesen Türei-Osváth] István rendőr főtanácsos (ÁvK),
Takács Pál rendőrkapitány (ÁvK),
Haraszty Vince rendőrkapitány (politikai rendőrség),
Marty János rendőrkapitány (gyékényesi határrendőrség kirendeltség),
Rácz [helyesen Rátz] Kálmán rendőr kapitány (Újvidék),
Forgách József rendőrkapitány (Zombor).

[A] 2. vkf. osztály külföldi hírszerző hálózata

[A] 2. vkf. osztály offenzív hírszerző tevékenységének a súlya a „Kis-entente" [sic!] államokon – Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia – és a Szovjetunión nyugodott. Az ügynökök között általában megkülönböztettük a felkutatókat, a beszervezőket, a forrásokat és a futárokat. A forrás lehetett katonai, politikai, gazdasági és ipari. Elsősorban „hatósági" személyek, politikus, katona, közbiztonsági szerveknél szolgálatot teljesítők, vasutasok, postások, ipari alkalmazottak beszervezésére törekedtünk.

Alábbiakban az egyes államokban fennállott hírszerző hálózatokat ismertetem, amennyiben azok emlékezetemben maradtak. Az idegen hírszerzésekkel szemben előszeretettel alkalmaztuk a támadó elhárítást.

Csehszlovákia:

Csehszlovákiában hírszerzésünk kihasználta az ottani magyarságot, a nemzetiségi ellentéteket, a legitimista arisztokráciát, a volt – mellőzött – osztrák-magyar tiszteket és a két ország között fennálló gazdasági, ipari kapcsolatokat. Később szlovák viszonylatban kiaknáztuk a magyarságot és a tótságnak a rezsimmel ellentétben álló elemeit.

Csehszlovákiában felkutató, beszervező és részben hírforrás szolgálatokat teljesítettek:

Esterházy (gróf) János,
Jaross Andor,
Szentiványi [helyesen Szent-Iványi] József országgyűlési képviselők,
Szüllő Géza,
Vozáry Gábor [helyesen R. Vozáry Aladár] felsőházi (szenátus) tagok,
Fentiek voltak a felvidéki magyarság vezetői.

[A] 2. vkf, osztályt az ügynökök felkutatásában támogatták, katonapolitikai hírekkel látták el:

Wettstein (westersheimbi) János követ,
Rosthy-Forgách Ferenc,
Pósfay László követségi titkárok,
Schleicher Emil konzul,
Bagoly Sándor irodaigazgató,

Borbély László konzulátusi alkalmazott,
Motkó Géza sajtóelőadó,
Vladár János altiszt,
Kubata Ludmilla gépírónő,
Bartók László pozsonyi konzul,
dr. Csopey Dénes konzuli titkár,
Fodor Béla, majd
Hollóssy Ernő kémelhárító ügynökök.
Hasonló szolgálatokat tettek a szlovák határ menti birtokosok, mint
Forgách (gróf) Balázs [Géza Jenő (Felsőbü, 1890. 04. 09. – Budapest, 1953. 08. 03.)] (Gács),
Tisza (gróf) Kálmán [Lajos (Budapest, 1914. 09. 07. – Washington, 1974. 08. 23.)] (Losonc),
Edelsheim-Gyulai Lipót (Horny Elefantovce [helyesen Horné Lefantovce: Felsőelefánt)].
A Csehszlovákiában rokonsággal bírók közül beszervezőként kitűnt:
Látka J. Pál Budapest, Rákóczi úti fűszerkereskedő, aki a Trencsénben gyalogos altisztként szolgáló saját öccsét,
Kunos Jenő tüzér őrnagy, aki Nyitrán Czizek Béla főhadnagyot nyerte meg.
Mint katonapolitikai, megfizetett hírforrások működtek:
dr. Vemrawa [helyesen Nemrava] Pál követségi alkalmazott, aki már az 1930-as években [sic!] lefolyt Tuka perben is érdekelve volt;
dr. Nagy Sándor prágai ügyvéd,
dr. Hecsels Árpád prágai orvos,
Kalenda főtörzsőrmester orvos, aki egyik prágai katonai kórházban dolgozott,
Hanika János volt osztrák-magyar tüzértörzskari alezredes, aki a csehszlovákhaditechnikai intézetben volt alkalmazva és a pilseni Škoda művekről, löveg konstrukciókról és a hadiiparról szolgáltatott adatokat,
dr. Gindel prágai, majd českalipai gyakorló orvos (Vonnenbruch klinika),
Sindelár vezérkari százados (álneve Treff-5" a vezérkar 3. osztályában) szervezési, elhelyezési, felszerelési, kiképzési adatokat szállított,
Moravec őrnagy a hadügyminisztérium felszerelési osztályában,
Traxler Herbert a prágai „Horak" gázálarcgyár alkalmazottja, harcgázokról, gázálarcokról adott híranyagot,
Hajek a prágai Kolben-Dauek gépgyárban fényszórókról, légvédelmi vontatókról és fülelőkészülékekről jelentett,
Schalk kassai szállodatulajdonos,
Ehn trencsénteplici étteremtulajdonos katonapolitikai tájékoztatásokat nyújtottak,
Látka József (?) trencséni gyalog ezredbeli altiszt,
Pinkovics Irén Prága, „Sect" pavillonbeli táncosnő,
Csizek Béla nyitrai főhadnagy
szervezési, felszerelési hírekkel szolgáltak,
Dolecskó Béla zeneszerző elhelyezési, szervezési, híreket nyújtott.
Támadó elhárításban nyertek alkalmazást:
dr. Nemrava Pál,
Traxler Herbert és
Dolecskó Béla.

A katonai attasé informátoraiként szerepeltek katonai vonalon:
Podhajsky hadsereg,
Rychtrmoc hadtest,
Chmelář Vencel [Václáv] hadosztály (lovassági)
Vseticka Rudolf [helyesen Všetička, Bohuslav (1893–1942) vezérőrnagy] hadosztály (tüzérségi) tábornokok,
Kumpost,
Hermann,
Máca,
Spancel Oldrich vezérkari alezredesek,
Korda József,
Beneš,
Moravec,
Klein József vezérkari őrnagyok.
Polgári vonalon:
Ringkoffer Károly [helyesen Karel Ringhoffer] („Tatra" művek),
Kubinzky [helyesen Kubinsky] (báró) Jenő (textil),
Vodvanka-Kubinsky Vilmos (textil),
Gecmen [helyesen Gečmen] Julian (edényáruk),
Gecmen-Waldegg (edényáruk),
Kučera (báró) Ferdinand (tégla) nagyiparosok,
Petschek,
Lőhry,
Ulricht (Böhm. Union Bank),
Somoskeőy (Böhm. Union Bank) bankárok.
Társadalmi vonalon:
Dörr bárónő,
Atanaskovics [helyesen Atanaskovič] Helén,
Koppe [Kappe?] Erzsébet festőművésznő,
Kubelik János [Jan Kubelik] hegedűművész.
A legitimista arisztokrácia vonalán:
Lobkowitz hercegnő,
Harrach,
Hardegg,
Kinsky,
Orssich,
Schallenberg-Krassl Herbert grófok,
Rohan hercegnő (Serényi grófnő).
<u>Románia:</u>

Romániában hírszerzésünk a magyarságot, a kisebbségeket, a volt osztrák-magyar tiszteket, a kereskedelmi és ipari kapcsolatokat, nem utolsósorban a korrupciót használta ki.

A hírszerzés utóbbi ok miatt Romániában dolgozott a legkönnyebben. A hírszerző hálózatunkban 60 rádiós ügynökkel rendelkeztünk.

Alábbiakra emlékszem:
Felkutató, beszervező, részben hírforrás gyanánt működtek a magyarság vezetői:
Márton erdélyi püspök,
Gyárfás László bukaresti,

Kövér Gusztáv aradi publicisták,
Aczél [helyesen Atzél] (báró) Ede,
Atzél (bárónő) Lívia,
Folba János budapesti honvéd tábori főesperes (román kapcsolatokkal bírt),
Gagyi Dénes külügyminiszteri titkár,
Bibó Dénes „TEKI" mérnök,
Szentkereszt[h]y (báró) György [zágoni] sepsiszentgyörgyi birtokos.
Továbbá:
Engel Franciska bécsi (Theater an der Wien) művésznő.
Fizetett hírforrásként dolgoztak:
Bari Zoltán kolozsvári CFR tisztviselő,
Muraro János bukaresti gépkocsijavító üzemtulajdonos,
Freyssberger szegedi kereskedő,
Znamecsnik Gyuláné,
Kovács Károlyné magánzók,
Gerstenfeld Miklós Bécs-bukaresti kereskedő,
Florescu a hadügyminisztériumban beosztott vezérkari őrnagy,
Gurănescu külügyi tisztviselő, akivel Pella Portai [helyesen Della Porta] vezérkari ezredes olasz katonai attasé tartott összeköttetést (rejtjelkulcsot szállította),
Hertzig Rudolf czernowitzi lov. őrgy.,
Záhó [helyesen Zákó] András,
Liszay Aurél főhadnagyok (később mindkettő átlépett a magyar hadseregbe),
Eftimiu lovassági ezredes,
Klimhe [helyesen Klimke] (elmenitzi) Gyula nyugállományú tüzérségi dandár tábornok,
Stephes Rudolf,
Schlagetter Antal,
Witting Erich szász származású tüzérségi őrnagyok,
Wild József szenátor,
Mikes (grófnő) Hanna, aki útján a koronatanácsok jegyzőkönyveihez jutott hozzá a katonai attasé,
Vesco temesvári tüzér laktanya kantinosa,
Vasta légvédelmi tüzér alezrdes (Brassó),
Ransberger,
Freco Endre,
Krayer Rudolf temesvári lakosok.
Ezek katonapolitikai, részletes katonai, szervezés, elhelyezés, felszerelés, kiképzés, hadiipar, anyagot szolgáltattak.
Támadó elhárításra voltak beállítva:
Znamecsnik Gyuláné,
Kovács Károlyné az aradi hírszerző szervvel (Bica alezredes) szemben,
Rosescu [helyesen Rozescu] Bisson [?],
Bari Zoltán,
Ransberger.
Szlovákia:
Szlovákiában a felvidéki magyarságot, a „zipser"-eket, a magyarbarát tótokat aknáztuk ki.

Felkutató, beszervező, részben hírforrás gyanánt voltak alkalmazva a magyarság vezetői:
Esterházy (gróf) János,
Csáky (gróf) Mihály,
Szent-Iványi József.
Hírforrásként szolgáltak:
Tido Gáspár [helyesen Tido J. Gašpar] propagandaügyi miniszter, akivel Ullein-Reviczky Antal követségi tanácsos tartott érintkezést,
Bazowszky Lajos nagyszombati lelkész, a „Revíziós Liga" levelezője,
Krpan Vladimír vezérkari őrnagy, pozsonyi horvát katonai attasé (önként ajánlkozott nálam szolgálatra szabadkai menyasszonya ösztönzésére),
Snatzki [helyesen Spatzky] szlovák vezérkari alezredes, római katonai attasé, aki később Budapestre menekült,
Tóth Gábor Forgách Balázs (gróf) gácsi erdésze és annak neje.
Támadó elhárításra:
Spatzky alezredes volt felhasználva.
Jugoszlávia:
Jugoszláviában a magyarságot, a nemzetiségi, a vallási ellentéteket, a horvát usztasa mozgalmat, a volt osztrák-magyar tiszteket és a gazdasági kapcsolatokat aknáztuk ki.
A hírszerző munka Jugoszláviában volt a legnehezebb. A nép gyanakvó az idegent feljelenti, a tisztek nő útján nem voltak megfoghatók.
Felkutató, beszervező, politikai hírforrásként alkalmaztuk a magyarság vezetőit:
Fernbach (apatini) Péter újvidéki,
dr. Deák Leó,
Vojnich (báró) Miklós zombori,
Reök Andor horgosi,
Völgyi János szabadkai,
Dungyerszky szenttamási,
dr. Nagy László ügyvéd újvidéki,
Jankovich-Bésán zágrábi lakosokat.
Hírforrásokként szerepeltek:
Artukrovics [helyesen Artuković, Andrija],
Percsevics [helyesen Perčević, Ivo],
Petricsevics [helyesen Petričević],
Kossák [helyesen Kossak],
a későbbi „Poglavnik" usztasa vezérek,
Stepaics [helyesen Stepaić tüzérségi alezredes] (Kalinowike lőtér),
Laxa Vladimir zágrábi,
Wanner Rudolf,
Dastovics Ferenc eszéki lakosok, nyugállományú tisztek,
Jendrassich [helyesen Jendračić] vezérkari őrnagy Zágráb (felesége fiumei magyar nő),
Bozsánovic[s] [helyesen Božanović] Jozso vezérkari alezredes Belgrád (felesége bácskai származású),
Pejacsevics [helyesen Pejačević] (gróf),
Ruhawina [talán Rukavina] zágrábi lakosok,
Petrovics [helyesen Petrović] Dragoljub [a] kragujeváci hadianyaggyár tisztviselője,
Lazarevics [helyesen Lazarević] belgrádi publicista,

Krizanics Péter,
Majtán András,
Jelics Péter betelepített ügynökök,
Jankovich Marica szenttamási lakos.
A Bácska magyar megszállása után „Tito" partizánjai ellen hírforrásként működtek:
dr. Popović Milan újvidéki ügyvéd, országgyűlési képviselő,
Ćirić Irinej szabadkai görögkeleti püspök,
Starosolsky Aranka,
Trumbić nyugállományú jugoszláv ezredes,
Bosnjaković Čedomir nyugállományú jugoszláv százados,
Ilić Pero nyugállományú jugoszláv vezérkari százados.
Támadó elhárításra előnnyel alkalmazták:
Majtán Andrást,
Starosolsky Arankát,
Trumbić-ot,
Bosnjaković-ot és
Ilić-et.
Szovjetunió:
A Szovjetunióval szemben az 1939-ben visszacsatolt lengyeleket, a „Bandura" [sic!] független ukrán mozgalom híveit, a cári emigránsokat, a déli mohamedán népeket, az északi államokkal fennállott kereskedelmi kapcsolatokat, a Duna–Fekete-tengeri hajózás összeköttetéseit és a cári emigránsokat használtuk fel.
Munkánkat igen megnehezítették a mintegy 3 km. mélységben kiürített határterület, a szigorú idegenellenőrző rendszabályok és a nép veleszületett bizalmatlansága.
Az ügynökök betelepítése repülőgépen, vagy a Törökországban működő „Turáni Szövetség" útján a Kaukázus népein keresztül becsempészve történt.
Felkutató beszervező, politikai hírforrások gyanánt szolgáltak:
Krzeczunowicz Kornél Pári[z]sba emigrált bolszoweci (Halics mellett) lengyel földbirtokos,
Tupaj Sándor [Béldy Alajos sógora] lengyel vezérkari alezredes Baranowice környékén visszamaradt családja,
Rudnianski Budapestre menekült lengyel vezérkari alezredesnek kelet-lengyelországi összeköttetései,
Schwartz az ungvári Korona szálló portása,
Ortutay szolyvai,
Kricsfalussy-Hrabár [?] majdánkai görögkeleti lelkészek,
Brascsajkó Gyula volt ruszinszkói miniszter, huszti ügyvéd,
Schönborn (gróf) beregrákosi földbirtokos,
Orssich (gróf) Sándor [helyesen Nándor] munkácsi borkereskedő,
Tóth János,
Szabó Béla,
Nagy Imre csepeli W. M. munkások,
ifj. Wilhelm Károly, budapesti lakos,
Elefantovics, a „Moulin Rouge" fizetőpincére,
Scholtz Andor „MFTR" igazgató,
Diettrich (benedekfalvi) Alfréd nyugállományú ellentengernagy, a „Nemzetközi Dunabizottság" elnöke,
Bornemisza Félix a csepeli szabad kikötő vezetője,

Kövess Lothár a[z] „MFTR" sztambuli exponense,
Újváry Rezső [helyesen Dezső] sztambuli főkonzul,
Szelke József Duna tengerjáró hajóskapitány,
Mészáros [Gyula] egyetemi tanár, az ankarai követség kultúrelőadója,
Csiky Gergely az ankarai követség gazdasági referense,
Sillay Jenő alezredes a berni követség konzuli osztályán beosztva,
Binder-Kotrba Károly párizsi konzul,
Kolár Ferenc a moszkvai követség egyik iroda-tisztviselője,
Apuchtin Konstantin volt cári altábornagy,
Gorkin Alexej – Apuchtin titkára, újvidéki lakosok,
Marina [Gyula, Julij] az ungvári kormányzóságon beosztott görögkeleti kanonok,
Nagy Kálmán nagybereznai főszolgabíró,
Meskó Arisztid az ungvári határrendőrség vezetője (rendőr főtanácsos),
Ágh Endre [helyesen vélhetően Ághy Zoltán] csendőr őrnagy, az ungvári csendőr nyomozó
alosztály parancsnoka.
Hírforrásokként működtek:
Faragho Gábor vezérőrnagy moszkvai katonai attasé sofőrje,
Auspitz vagy (Spitzer),
Mészáros – Moszkva környékén élő magyarok,
Ratko Ratkovics [Ratkovič] lengyel főhadnagy Lwáw[3] és Stanislawáw[4] környékén,
Zakrejtowa Olga Lwówban élő lengyel nő,
Wroblewski,
Kozminski nevű lengyelek Bolszowecen és Halicson,
Czerwiński volt lengyel főhadnagy Kolomeában,
Kanustyák Mihály kőrösmezői csempész,
Végh István,
Ortutay – az ungvári kho-nál [kémelhárító osztálynál] beosztott tartalékos főhadnagyok,
Szilágyi tartalékos zászlós, az ungvári kho-n [kémelhárító osztályon],
Popov Mihail ukrán partizánvezér, aki 1943 őszén Budapesten Padányi Jenő vezérkari alezredes és Király Andor [helyesen valószínűleg Kornél] szolgálaton kívüli őrnagy kíséretében hírszerzésről,
felfegyverzésről, Kádár Gyula vezérkari ezredessel tárgyalt,
Malikowné prágai lakos, emigráns, akinek Odess[zá]ban voltak kapcsolatai,
Mészáros István a „Revíziós Lyga" [sic!] helsinki kiküldöttje,
Kémeri Nagy Imre tartalékos főhadnagy, a szovjet-finn 1939/1940-es háborúba kiküldött magyar segédcsapat parancsnoka,
Schuller „Danzig–Langfuhr"-i kereskedő,
Märt Raud tallinni mérnök, az állami tőzegkitermelés vezetője,
Rolf Krause rigai nagykereskedő,
mindhárom export-import összeköttetésben a Szovjetunióval.
Rolf Krause leánya 1942-ben Váday István vezérezredes családjánál Bpest, II. [?], Apáca [?] utca 4. sz. alatt élt.
Tabakow [helyesen Tabakov] bolgár nagykereskedő, aki a Krím félszigeten bírt kapcsolatokkal,
Tscheglowitow [helyesen Cseglovitov] volt cári miniszter fia, aki Baden bei Wienben lakott,

Fedetnik volt Petljára [helyesen Petljura {Szemjon} párti] ukrán százados bécsi (IV., Prinz Eugen Strasse) lakos,
Galiczyn [helyesen Golicin] herceg párizsi lakos (Binder-Kotrba párizsi konzul),
Bardejow [Bardejov] Genfben élő cári emigráns (Quai des Bergues-Sillay),
Zsukowszky [helyesen Zsukovszkij] Jugoszláviában élt emigráns Charkow [Harkov] környékén nyert bevetést (Apuchtin),
Cjolumbinskij [talán Golumbinszkij] jugoszláviai cári emigráns (Kieroben [Kijev?]) alkalmazva (Apuchtin),
Klempuš testvérek huszti malomtulajdonosok Kiew [sic!] környékén alkalmazva (Canaristól kapott ügynökök)

Szovjet-Oroszországgal szemben támadó elhárítást nem alkalmaztunk. 1939/1940-ben Szilágyi tartalékos zászlós és Ratko Ratkovič próbálkoztak vele, mindkettő rajtavesztett, a szovjet elhárító szervek elfogták őket.

Törökország:

Felkutatási területet képezett a Szovjetunió felé. A „Turáni Szövetség" (Mészáros egyetemi tanár) közvetítette az ügynök becsempészést a Kaukázuson át Baku, Armawir [Armavir] környékére (németek – Delius Szófia, Marogna-Redwitz Bécs szintén érdekeltek voltak).

Összeköttetés létesítése a sztambuli angolszász elhárító szervekkel (White).

A törökök közül a katonai attasék (Bartalis) együtt működtek Vagi, Ferizbey-jel, Sükrü [Saracoğlu külügyminiszter] pasával.

Az angolszász hírszerzéssel Hatz Ottó vezérkari alezredes sztambuli katonai attasé lépett 1943 őszén érintkezésbe.

Görögország:

Görögországból figyelte hírszerzésünk a Balkán partizánmozgalmakat és azok összeköttetéseit a szövetséges hatalmakkal. Egyben felderítő alapul szolgált Anglia ellen. Hírszerzésünk céljaira néhány monarchofasisztát sikerült megnyerni,

Az athéni követség révén alábbi hírforrásokra tettünk szert:

Caldaris [Konsztantinosz Czaldarisz (Alexandria/Egyiptom, 1884 – Athén, 1970)] egyik vezető monarchofasiszta, aki a partizánmozgalmakról, a Közép tengeri [= Földközi-tenger] angol erőkről és tervekről hű képet nyújtott. (Valószínűleg azonos Caldaris jelenlegi külügyminiszterrel [miniszterelnök: 1946 április – 1947 január, 1947 augusztus-szeptember, miniszterelnök-helyettes: 1947–1950, Görögország ENSZ-képviselője: 1947–1949].)

Argyropoulus és

Panajott – volt görög monarchista tengerésztisztek.

Lengyelország:

Lengyelországban hírszerzésünk kiaknázta a tradicionális magyar-lengyel történelmi kapcsolatokat, a volt magyar származású légiós és a császári [é]s királyi hadseregből származó tiszteket, a lengyelek „sznob"-ságát, a magyar-lengyel egyesületet és a kereskedelmi, továbbá a sport (vívó) kapcsolatokat.

Felkutató, beszervező, politikai hírforrás gyanánt működtek:
dr. Divéky Adorján egyetemi tanár, a varsói követség kultúrreferense,
Kara László követségi irodaigazgató,
Kicińska Ferdinándné követségi gépírónő,
Miklóssy [helyesen Miklóssi] Ferdinánd Leó [1889–1968] a volt magyar származású légiósok szövetségének [Lengyel Légionisták Egyesülete] vezetője (budapesti szénkereskedő) [banktisztviselő],

Széchenyi (gróf) Károly a „Lengyel-Magyar Társaság" elnöke,
Görgey István [(Kohány, 1886. ? – ?) dr.)] „MÉP" országgyűlési képviselő, borkereskedő,
Magasházy László nyugállományú vezérőrnagy, országgyűlési képviselő („MÉP") „Bem tüzér" kapcsolatok,
P. Varga Béla kisgazdapárti képviselő (összeköttetések Mikołajczykkal, a lengyel parasztpárt vezérével).

Hírforrásokként dolgoztak:
Szombathelyi Béla tartalékos főhadnagy, a lengyel véderő magyar vívó oktatója,
Uniechowski István [Stefan] varsói hírlapíró,
Korompay Emmanuel nyugállományú lengyel százados, volt magyar „légionista" [Katyńban lőtték agyon!],
Weiss Henryk nyugállományú lengyel ezredes, az állami fegyver export-import vállalat (Sepewe) egyik alkalmazottja (felesége Miskolc-Hejőcsaba-i származású Komáromi leány),
Sokołowski Tadeusz varsói fogorvos,
Komáromi Mária,
Bem de Cosban [Włodzimierz, nyugállományú őrnagy] (gróf),
Esterházy János (gróf) utóbbi három a német megszállás után.

A katonai attasék informátorai voltak:

Katonai vonalon:
Jarnuszkiewicz [helyesen Jarnuszkievszki, Czesław (1881–1988), dandártábornok] hadtest tábornok a varsói I. hadtest parancsnoka,
Zamorski Kordian [helyesen Zamorski-Kordian, Józef (1890–1983) vezérőrnagy] dandár tábornok, a vkf. helyettese,
Zagórski dandár tábornok, a bielitzi hegyi dandár parancsnoka,
Frankowski Stefan,
Unrug [József (Brandenburg a. d. H, 1884. 10. 07. – Orleans, 1973. 02. 28.)] tengernagyok,
Wieniawa-Długoszewski Boteslow [helyesen Długoszowski-Wieniawa, Bolosław Ignacy (1881–1942) dandártábornok] hadosztály (lovassági) tábornok, lovassági hadosztály parancsnok,
Trzaska [helyesen Trzsaska] Derski Antonin varsói,
Stabłewski Stefan poznáni hadtest vezérkari főnökök, vezérkari ezredesek,
Trzsaska Durski Stefan [helyesen Karol] sorhajókapitány,
Karcz vezérkari ezredes varsói l. k. [könnyű] lovassági ezred parancsnok,
Danin Wołski,
Brzeszczyński Stefan,
Gerwiriski Stefan vezérkari ezredesek, a „Bem József" [sic!] l. lovassági tüzér osztály parancsnokai,

Przyjałkowski Zdisław	1.-
Furgatoki [Furgalski] Teodor	2.-
dr. Bardel Euzebiusz	3.-
Ludwig	4.- (híradó) vezérkari osztályvezetők, vezérkari ezredesek.

Wiewengtowski,
Atentowicz vezérkari alezredesek, a 2. vezérkari osztályban,
Wróbłewski Jan vk. őrnagy a hadsereg főfelügyelőségén,

Tupaj Sándor [Aleksander] vezérkari alezredes a rembertowi hadi kísérleti lőtéren
Sokołowski Stefan vezérkari ezredes Piłsudski szárnysegéde,
Rayski Ludomil vezérkari ezredes a légi erők parancsnoka,
Skarżyński Stefan repülő százados ismert óceánrepülő pilóta (R. W. D. 5. kis. repülőgépen),
Batabon Stefan csendőr ezredes, a csendőrség főfelügyelője,
Wsegda csendőr százados,
Lipcsey Steiner Mihály a 89. stonimi gyalog ezred őrnagya,
Gzadek [Grządek ?] Zdisław ezredes, a varsói 36. gyalogezred parancsnoka,
Suski Marjan híradó százados,
Androchowicz Jan varsói rendőr ezredes,
Polgári vonalon:
Łubieński (gróf) János [Jan] a külügyminisztérium politikai osztályának vezetője,
Narzymski Tadeusz a külügyminisztérium konzuli osztályának titkára,
Oxa-Orzechowski belügyminisztériumi miniszteri tanácsos.
Lengyelországgal szemben nem alkalmaztunk a támadó elhárítást célzó ügynököket.
Finnország:
Hírszerzésünk számára bázisul szolgált a Szovjetunió ellenes felderítésre. Ebben finn részről támogatótag résztvettek:
Paasikivi,
Paasonen Aladár (anyja és felesége magyar, utóbbi nagykőrösi származású),
Melander,
Svendsson [helyesen Svensson] Johannes Antero vezérkari ezredesek,
Slöör Ake vk. őrnagy,
Malaama [helyesen Hallamaa] őrnagy,
valamennyi a vezérkar 2. osztályból.
Esztország [sic!]:
Szintén alapot nyújtott a Szovjetunió katonapolitikai felderítésére. Közegeinket munkájukban:
Laidoner nyugállományú,
Reek hadosztály tábornok, a vezérkar főnöke,
Raud János [Jaan] vezérkari ezredes, [a] 2. vezérkari osztály vezetője,
Freyberg vezérkari ezredes, 1. vezérkari osztály vezetője,
Raudvere. ezredes, tallinni városparancsnok támogatták.
Svédország:
Stockholmi követségünkön 1941. ősze óta a svéd vezérkar hallgatólagos beleegyezésével angol-szovjet viszonylatban Vághy Zoltán százados vezetésével egy magyar hírszerző különítmény működött.
Svéd részről vele együtt dolgoztak:
Jung dandár tábornok,
Adlerkreutz [helyesen Adlerkrentz] vezérkari ezredes, 2. vezérkari osztály vezetője,
Millquist (Söfde),
Torren vezérkari őrnagyok,
De Laval Erik követségi tanácsos (legutóbb Washingtonban).
A különítményt támogatta:
dr. Ullein-Reviczky Antal követ,
Gellért Andor a „Revíziós Liga" levelezője,
Grundböck Antal mérnök, stockholmi lakos,
Western [Wester] Harry vezérkari alezredes budapest[i]-római katonai attasé,

A különítménynek sikerült Bőhm Vilmos magyar emigráns útján az angol Labour-párttal (Zilliacus [, Konni {?, 1894. 09. 13. – London, 1967. 07. 06.}]) összeköttetésbe lépni.
A különítmény angol vonatkozású ügynökei közül Przyjałkowska Helén [Helena] Stockholmban élő lengyel emigránsnő ismert.
III. Birodalom:
Németországban hírszerzésünk súlya Berlinen, Ausztrián és a Cseh-Morva protektorátuson nyugodott.
Kihasználtuk a rezsimmel elégedetlen elemeket, az idegen munkásokat, a hazánkon átszökő hadifoglyokat, a cseh passzív ellenállás híveit és az osztrák legitimistákat.
Felkutatók és beszervezők voltak:
Homlok Sándor altábornagy, berlini katonai attasé,
Lort [helyesen Lorx Tibor] berlini követségi titkár,
Fajta Ferenc,
Veller Mátyás,
Szvatkó Pál [(Zsolnatarnó, 1901. 09. 09. – München, 1959. 11. 17.) dr.] újságírók,
Spányi Mario prágai,
Van der Venne bécsi főkonzulok.
Az ügy kényességére való tekintettel a hírszerzést [a] 2. vkf, osztály vezetője (Ujszászy vezérkari ezredes) tartotta kézben.
Hírforrásai voltak:
Jacobsen vezérkari ezredes berlini észt katonai attasé,
Raudvere Erna a berlini Siemens műveknél dolgozó észt menekült nő,
Dávid István az „IG Farben" egyik magyar származású mérnöke,
dr. Nemrava Pál,
Melczer Vilmos,
Gečmen Juliánné,
Koppe Erzsébet prágai lakosok,
Klein József volt csehszlovák vezérkari őrnagy brienni lakos,
Regele Rudolf [Ferdinánd],
Peyerl Károly [Karl],
Longin Antal [Anton] volt osztrák vezérkari alezredesek,
Winter Antal [Anton] bécsi (IX., Boltzmanngasse-i lakos),
Schallenberg-Krassl (grófnő) Herbertné Schönbrunn,
Hertzig Heléna (Bécs, VIII., Florianigasse 60.),
Majnoni Domonkos [Dominik] (Linz),
Schönborn gróf, bécsi lakos, legitimisták,
Löhryné Heyek Andrea,
Lorx Vidorné [helyesen Tiborné].
Svájc:
Svájc általános felkutató alapot képezett, biztosította az angolszász hírszerző szervek megközelítését, lehetővé tette a velük való – nem hivatalos – tárgyalásokat.
Svájcban katonai attaséink:
1939 Karácsony [helyesen Karátsony] (hódosi) László vezérkari ezredes,
1940 Sárkány (ilenczfalvi) Jenő vezérkari alezredes,
1942/43 Homlok Sándor vezérőrnagy,
1944 dr. Rakolczai (Fucsek) László vezérkari alezredes, majd 1941-ben a berni konzulátuson beosztott Sillay Jenő ezredes teljesítettek szolgálatot.

Ezeket
Weltstein [helyesen Wettstein] (westersheimbi) János,
Bakach-Bessenyey (báró) György (1941/44) követek,
Sztankóczy genfi főkonzul támogatták.
Svájci hírforrásként rendelkezésre állottak:
Fischer a zürichi „Schweitzer Bankverein" egyik igazgatója,
Miklós László budapesti ügyvéd,
Suhay Imre nyugállományú altábornagy,
Haggenmacher Harry „GYOSZ" elnök,
Gulden Gyula tiszteletbeli portugál és brazil főkonzul összeköttetései.
Felkutató, beszervezőként működtek:
Fabinyi Tihamér [(Hisnyóvíz/Gömör megye, 1890. 08. 07. – Boston, 1953. 06. 11.) dr.] volt pénzügyminiszter,
Laky Dezső,
Szinnyei Merse Jenő miniszterek Svájcban tanuló fiai.
Angolszász hírszerző szervekkel 1940-ben:
Kövér Gusztáv
1943-ban
Bede István a külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője,
Haggenmacher Harry a „GYOSZ" elnöke,
Baranyai Lipót a „Nemzeti Bank" volt elnöke (Smith, [Royall-] Tyler),
Laky Dezső nyugállományú közellátásügyi miniszter folytattak közeledő megbeszéléseket (Allan Dulles).
Haggenmacher többek között a Svájcban élő Gafencu volt román külügyminiszterrel is tárgyalt.
Franciaország:
Franciaországban hírszerzésünk a Párizsban élő magyarokra, az idegen légióban szolgáló honfitársainkra, megfizetett, vagy országunkkal rokonszenvező franciákra, nyelvtanulmány céljából kiküldött tisztekre és lengyel menekültekre volt alapozva.
Hírforrásként működtek a nyelvtanulmányra kiküldött magyar tisztek: (többek között):
Domaneczky [helyesen Domaniczky] Ödön (1927) százados,
Hennyey (Erb) Gusztáv (1927) százados,
Náday István (1927) őrnagy,
Lakatos (csikszentsimoni) Géza (1927) őrnagy,
dr. Fábry Dániel (1927) őrnagy,
Székely János (1927) őrnagy,
Hohenburger (léhai) [helyesen Hochenburger (lékai)] Antal (1927) őrnagy,
Veress (dálnoki) Lajos (1927) őrnagy,
Németh Imre (1928) őrnagy,
Szabó László (1930) százados,
Ujszászi [sic!] István (1930/31) százados,
Álgya-Papp Zoltán (1931) százados,
Nagy Géza (1931) százados,
Stomm (gróf) Marcell [helyesen Marcel] (1931) őrnagy,
Bakay Szilárd (1931) őrnagy,
Lengyel (ebesfalvi) Béla (1933) százados,
Gyimesy (Gross, [Gimesy]) Frigyes (1929) százados,

Baitz (beodrai) Oszkár (1927) őrnagy,
Szántay Jenő (1940) őrnagy,
Bartha Endre (1940) százados,
Aday (Adelmann) János (1940) százados,
Hatz Ottó (1940) őrnagy,
Karácsony [helyesen Karátsony] László (1938) százados,
Faragho Gábor (1940) alezredes,
Kóbor Frigyes (1941) százados,
Bartalis Kálmán (1941) őrnagy,
Rakolczai László (1940) őrnagy,
Kéri Kálmán (1940) őrnagy,
Sipos Béla százados (1941),
Keresztes-Karleusa Lajos (1940) százados,
Vasváry (Eisensehr) József (1936) százados,
Sárkány Jenő (1938) százados.
Továbbá:
Schwartz testvérek a párizsi „Colisé" kávéházban fellépő zongoraművészek,
Zilahy Irén, [(Kaposvár, 1908. 08. 10. – Budapest, 1944. 04. 03)],
Perczel Zita, akik Párizsban filmeztek,
Bodnár Erna Párizsban élő félvilági nő,
Tedesco bankár,
Holitseher Géza nagyiparos,
Grimberg (Boulevard de St. Germain) banktisztviselő,
Hevesi Pál a „Revíziós Liga" levelezője,
Villainné egy festőművész felesége (Rue de l'Enfer),
Dupont tanár,
Ferenczi könyvkiadó felesége született Cavailles kisasszony,
Mme Lazar valamennyi Boulevard de Raspail [alatti lakos],
Kovács főhadnagy, az idegenlégió tisztje (Meknes oázis),
Székely András tartalékos zászlós,
Nagyiványi Fekete Zoltán író, az Idegenlégió volt tagjai,
Frankowski [Frankowska], Stefa,
Eymocka Stefa,
Emisarskiné,
Krzeczunowicz Kornél, mind a négy francia [lengyel!] menekült.
A katonai attasé informátorai voltak katonai vonalon:
Denain [helyesen Demain, Louis-Pierre-Henri (1874–1957) vezérőrnagy],
Prioux hadosztály tábornok[ok],
Ponnat,
De Mierry [Joseph],
Hallier [André-Adolphe Joseph]
Flipo,
Henry de Redon,
Du Perrier de Larsan vezérkari ezredesek,
Klobukowski lovassági százados,
Poupard repülő százados,
Papillon sorhajóhadnagy.
Franciaországgal szemben támadó elhárítást nem alkalmaztunk.

Nagy-Britannia:

Az Anglia ellen vezetett hírszerzés kihasználta az ott élő magyarokat, az Adlers [helyesen Anders] hadtestbe vezényelt magyar, német, olasz tiszteket, megfizetett angolokat, brit tisztektől kapott információkat.

Hírforrásokként szolgáltak:
Póka-Pivny Béla a „Revíziós Liga" levelezője,
Lónyay (gróf) Károly szolgálaton kívüli vezérkarhoz beosztott őrnagy, aki a háború alatt a „Daily Mirror" és [a] „Daily Express" című napilapokban színleg Horthy ellenes cikkeket irt,
Bárdos Artúr (London, Old Bond Street) magyar mérnök,
Korda Sándor[5] magyar származású filmrendező,
Hosszú Márton festőművész,
Csáky-Pallavicini Margit grófné (Beaumont repülő tábornok sógornője; Berlin-Dahlem Hütttenweg 10.),
Apponyi (grófnő) Geraldine Zogu albán király felesége (London, Park Lane),
Lady Listowell [helyesen Listowel] született Márffy-Mantuano Judit,
Petrovich Iván [helyesen Viktor],
Miklós László budapesti ügyvéd és
Suhay Imre nyugállományú altábornagy (Budapest, V. Múzeum körút 31. V. emelet) forrásai,
Antonelli Londonban élt olasz grófnő,
Becchi gróf Adlershotba vezényelt olasz vezérkari százados,
Lis Londonba vezényelt német vezérkari őrnagy,
Milton a „De Haviland" repülőgépgyár egyik munkavezetője,
Derry a Londonban elhelyezett partvédő milícia tagja.

A katonai attasé informátorai voltak katonai vonalon:
John Kewin-Martin,
Daly Denis,
Mac Farlan [helyesen MacFarlane, Frank Noel Mason],
Stone,
Barclay,
Beaumont Frank vezérkari ezredesek,
Black-Tyler vezérkari őrnagy.

Polgári vonalon:
Rothermere lord,
Harmsworth lord,
Sir Samuel Hoare (Tempis [helyesen Templewood]),
Hill volt követ,
László [Laub]Fülöp [Sir Philip Alexius Laszlo de Lombos (Budapest, 1869. 06. 01. – London, 1937. 11. 22.)] festőművész.

Anglia ellen támadó elhárításra Lónyay (gróf) Károly volt be állítva.

Egyesült Államok:

Az USA-ban hírszerzésünk a magyarságra, néhány amerikai politikus és katona információra, továbbá a legitimisták Habsburg összeköttetéseire volt alapozva.

Hírforrásaink voltak:
Bazowszky József a „Revíziós Liga" washingtoni levelezője,
Balázs [helyesen Balásy] Antal visszamaradt követségi tanácsos,

Eckhardt Tibor,
Tóth Lőrinc Illinois-i lelkész,
Schwartz művezető a Detroit-i „Packard" gépkocsi üzemben,
Gábor Magda [(Szombathely, 1915 ? – ?)] filmművésznő,
Káldor György építész vállalkozó New York.

A katonai attasé informátorai voltak katonai vonalon:
Jaeger,
Gilmor,
Cheedle vezérkari ezredesek,
Partridge vezérkari százados.

Polgári vonalon:
Willys gépkocsi gyáros,
Cudahay [helyesen Coudahay],
Montgomery volt követek,
Schott külügyi hivatali osztályfőnök,
Atkinson I. osztályú követségi titkár.

Az USA ellen nem alkalmaztunk támadó elhárítást.

Brazília:

Alapot képezett az USA ellen irányuló felderítésre, a magyarság megszervezésére a Horthy uralom háború utáni támogatására.

E munkálatokat
ifj. Horthy Miklós követ (1939–1942),
Velky Jenő és
Horváth János brazíliai magyarok végezték.

Az ibériai félsziget:

A háború alatt lehetőséget nyújtott az angolszász hatalmakkal való összeköttetés keresésére.

Spanyolországban 1939–1941 dr. Andorka (Fleischhacker) Rezső szolgálaton kívüli vezérőrnagy. követ, működött, aki jó viszonyt épített ki Pétain tábornagy francia és Samuel Hoare angol nagykövetekkel.

Spanyol katonai vonalon informátora Barray Camer vezérkari ezredes volt.

Portugáliában a Horthy rokon Wodianer Béla [helyesen Andor] (báró) volt követként akkreditálva. Az angol és amerikai követekkel jó viszonyt tartott.

Az amerikai hírszerzés és lisszaboni exponensével, Francis Deac I. osztályú nagykövetségi titkárral, 1944 nyarán az újonnan kinevezett Marjay Frigyes sajtóelőadó vett fel érintkezést.

Argentína:

Argentínában hasonló feladattal, mint ifj. Horthy Brazíliában,
Bobrik Arno (1940/41) és
Semsey Andor (gróf) 1941/44, mint követek működtek.

Mindhárom [a] 2. vkf. osztállyal rádióérintkezést tartott.

Egyptom [sic!]:

Egyiptom az Anglia ellenes hírszerzésre nyújtott lehetőséget. Ezt [a] 2. vkf. osztály kihasználta és
dr. Förster Pál [helyesen Förstner Pál (?, 1900. – ?)] (1940), majd
Marosy (Mengele) Ferenc ügyvivők mellett szakközeget, rádióadó-állomást létesített.

Marosy (Mengele) ügyesen dolgozott, megállapította az Észak-Afrikában küzdő angol erőket, az angolszász légi támaszpontokat és az egyiptomi angol légi célokat.

Marosyt támogatták:

Vahas pasa volt egyiptomi vkf., akinek 1941/42 telén menekülni kellett és

Almássy László tartalékos repülő főhadnagy, egyiptomi sportrepülő kiképző a háború alatt Rommel sivatagi szakértője.

Amint a diplomáciai kapcsolat Egyiptommal 1942-ben megszűnt, a hazatérő Marosy a rádió-felszerelést a kairói japán követnek adta át.

Szabotázs- /robbantó/, terrorszolgálat

Idegen államok területén tervezett szabotázs /romboló/ és terrorcselekmények előkészítésével a honvédségben az 1920-ban megalakult „Siménfalvy" csoport foglalkozott. Vezetője 1926-ban változott;

Papp Dezső ezredes lett.

A csoport Budapest I., Dísz tér 1. szám alatt volt elhelyezve.

Az immáron „Papp csoport" szabotázscselekményeket előkészítő tevékenysége a „kisantant" államok – Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia – területére terjedt ki.

A csoport szabotázs terveket dolgozott ki az említett államok területén fekvő vasúti csomópontok, szorosok, utak, műtárgyak, ipar-, bányatelepek, rádióadó-állomások szétrombolására, távbeszélő vezetékek megrongálására, merényletterveket vezető politikai és katonai személyek meggyilkolására.

A végrehajtást többnyire a helyszínen megszervezett magyarság, vagy ejtőernyővel adott esetben betelepített „rongyos gárdisták" útján akarták foganatosítani,

A robbantó, megrongáló kellékeket a beszervezettek az idegen államba szerezték be, vagy Magyarországból lettek a helyszín közelébe kiszállítva és ott tárolva.

1936. XI. 1-jén megalakult a „Papp csoport"-ból a vezérkar 5. osztálya. Hivatalos megnevezése „Sajtó- és propaganda" osztály volt. Ezen belül foglaltak helyet a „szabotázs" és a „vegyi háborús" szekciók. Az osztályt

Homlok (Holmok) Sándor vezérkari alezredes vezette.

A „szabotázs" szekció folytatta a romboló és merénylettervek előkészítését Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia ellen, újra szervezte a „Rongyos Gárda" végrehajtó alakulatait. Benne az alább felsorolt tisztek működtek:

Kuthy László,
dr. Utassy Lóránd vezérkari őrnagyok,
Csics György,
Schweier Péter alezredesek,
Hammusich [helyesen Mamusich] Lóránd,
Paletta Géza [helyesen Paleta, nemes moldovai],
Tolotti őrnagyok,
Andreánszky Jenő,
Bernolák László századosok.

A „Rongyosok" szervezésénél közreműködtek:

Somogyváry [helyesen Somogyvári] Gyula szolgálaton kívüli százados,
Tóth András,

Martsekényi Imre országgyűlési „MÉP" képviselők,
Héjjas Iván „miniszteri tanácsos",
Somogyi-Böllér Béla felsőházi tag,
Kovács Károly tartalékos főhadnagy,
Zsabka Kálmán filmrendező,
Kémeri Nagy Imre tartalékos főhadnagy,
Meskó Zoltán.

A kisantant államokban élő magyarság beszervezésében az 5. vkf. osztályt a miniszterelnökség kisebbségi osztálya

Pataky Tibor államtitkár,
dr. Balla Pál miniszteri tanácsos,
dr. Baur György miniszteri titkár,
továbbá, a „Revíziós Liga" (központi vezetősége: Budapest IV., Zrínyi utca 2-4. szám):
Lukács (báró) György,
dr. Fall Endre ügyvezető igazgatók,
Holly Jenő nyugállományú ezredes támogatták.

A szervezésben segédkeztek még:

Szép László miniszterelnökségi osztályfőnök,
dr. Ullein-Reviczky Antal követségi tanácsos, a külügyminisztérium különleges osztályában beosztott,
Mohr [helyesen Moór] Oszkár miniszteri tanácsos és
dr. Vladár Ervin miniszteri titkár.

A külföldi beszervezők a magyar kisebbség vezetői voltak. Így Csehszlovákiában:

Esterházy (gróf) János,
dr. Jaross Andor,
Szent-Iványi József,
később Szlovákiában:
Esterházy (gróf) János,
Csáky (gróf) Mihály és
Szent-Iványi József,

<u>Romániában:</u>

Márton erdélyi püspök,
Gyárfás László bukaresti,
Kövér Gusztáv aradi hírlapírók,
Atzél (báró) Ede és
Szentkereszt[h]y (báró) György földbirtokosok.

<u>Jugoszláviában:</u>

Fernbach (apatini) Péter zsablyai,
dr. Reök Andor horgosi birtokosok,
dr. Deák Leó zombori,
dr. Nagy László újvidéki ügyvédek,
Horváth István szabadkai állatorvos.

Fentieken kívül Jugoszláviában a szabotázs- és terrorszolgálat a horvát usztasákra volt alapozva éspedig:

Artuković későbbi belügy-,
Kossák későbbi pénzügyminiszterekre,
Ante Pavelić a későbbi „Poglavnik"-ra,

Perčević[re]
Petričevićre.

Amint később – 1941. I. 1. után – a tervekbe betekintést nyertem, azok – emlékezetem szerint – a következőkre terjedtek ki:

Csehszlovákia:

A Morvaországot Szlovákiával, a Szlovákiát Kárpátaljával összekötő nyugat-keleti irányú vasútvonalak felrobbantása a szorosokban, illetve gócpontokban.

A Kárpátokon át vezető, továbbá a kárpátaljai fontosabb műtárgyak (például Jablunka, Klobouky, Csaptól északra fekvő Tisza-híd) elrombolása.

A Losonc-Ipolyság között, valamint Kassa dél területén épült kiserődök berobbantása.

Robbantások a pilseni „Škoda", a prágai „Kolben Pauek", a brünni „Zbrojovka" műveknél, a Vágbeszterce-i fegyvergyárban.

Repülőgépek felgyújtása a trencsénpüspöki, a pozsonyszőllősi, a Szliács mellett fekvő „Tri duby" és a kassai repülőtereken.

A pozsonyi, nyitrai, besztercebányai, kassai laktanyák lángba borítása.

Gyilkos merényletek Beneš Eduard köztársasági elnök és Syrovy [helyesen Syrový, Jan (Třebíč, 1888. 01. 24. – Prága, 1970. 10. 17.)] hadtest tábornok, hadseregfelügyelő [miniszterelnök (1938. október-december), köztársasági elnök (1938. 10. 05. – 11. 30) és külügyminiszter (1938 december – 1939 március)] ellen.

A végrehajtásra a felvidéki magyarság köréből, illetve az ejtőernyővel betelepítendő rongyosok közül alkalmas személyek voltak kijelölve.

Robbantószerek részben diplomáciai futárral kerültek ki, másrészt ejtőernyős ledobásukra helyeket állapítottak meg.

1938 őszén a magyar-csehszlovák feszültség idején csupán néhány Losonc, Ipolyság területén fekvő kiserőd került lerobbantásra.

Ez alkalomból a „rongyosokat" mozgósították, de azok Miskolcnál (Korona szálló) tovább nem jutottak.

A „Rongyos Gárda" a felvidéki határigazgatás után is mozgósítva maradt. Tagjait egy ezredben foglalták össze, melynek parancsnoka

Homlok (Holmok) Sándor vezérkari ezredes lett.

Az ezred parancsnokság Fekete Ardón (Bereg megye) székelt.

1938/39 telén az önálló Kárpátaljával határincidenseket provokáltak ki. 1939 tavaszán beszivárogtak Kárpát-Ukrajnába, ahol néhány műtárgy robbantást hajtottak végre.

A szabotázs tervek a független Szlovákiával szemben a múltéival azonosak maradtak,

1939 őszén új szomszédot kaptunk a Szovjetunióban. A határterületek ellen [az] 5. vkf. osztály új szabotázsterveket dolgozott ki. A tervek kiterjedtek:

az uzsoki, lawocznei és kőrösmezői vasútvonalak műtárgyainak felrobbantására,

a Tatarównál, a Toronyai hágóval szemben, valamint a Polina környékén épült szovjet tábori erődítések elrombolására,

a stanisławówi vashidak,

a lwóvi vasútállomás felrobbantására,

a kolomeai repülőtéren állomásozó repülőgépek felgyújtására.

A terv végrehajtása részben a lengyel, ukrán lakosságra, részben magyar ejtőernyős szabotőrökre volt alapozva. Robbantó anyagok számára ledobóhelyeket jelöltek ki.

A merényletek megszervezését
Csics György ezds (5. vkf. osztály),
Osváth István ezredes (ungvári kho. [kémelhárító osztály]),
Ratko Ratkovič lengyel főhadnagy (ungvári [kémelhárító osztály]),
Meskó Arisztid rendőr tanácsos (ungvári határrendőrség) vezettek.
A végrehajtásra ki voltak szemelve:
Zakrejtowa Olga (Lwów),
Wróbłewski,
Kozmiński bolszowcei (Halics mellett) földművesek,
Gerwinski Stefan volt lengyel főhadnagy (Kolomea),
Kanustyák Demeter kőrösmezői csempész,
Klempus testvérek malomtulajdonosok (Huszt).

Románia:

A szabotázstervek magukban foglalták:
a Kárpátaljáról [vezető] út-, vasútvonalaknak (Vöröstorony, Ojtoz, Borgó, Zsilvölgy),
Székelykocsárd, Bonchida vasútállomások[nak],
a székely vasútvonal beágazásának,
a zsilvölgyi, petrozsényi szénbányáknak, a Ploieşti-i olajforrásoknak,
az aradi „Astra" repülőgyárnak,
a Nagyvárad előtt és a Maros-völgy nyugati bejáratánál épült erődítéseknek szétrombolását,
az Alduna elaknásítását,
az aradi, brassói, kolozsvári repülőterek hasznavehetetlenné tételét.
Merényleteket Bratianu Visztile [helyesen Vintilă], Maniu Gyula [sic!], Pop Valér román politikusokkal szemben.
A műtárgyak és erődítések pontos helyeinek megállapítása német repülőgépek segítségével a „magas fényképezés" útján történt.

A tervek – a második bécsi döntés (1940. augusztus 30.) alapján – nem kerültek végrehajtásra.

Utána – mivel a magyar vezérkar Romániával egy háború kitörését előbb-utóbb elkerülhetetlennek tartotta – [az] 5. vkf. osztály fokozottan hozzálátott a dél-erdélyi szabotázs hálózat kiépítéséhez. Ez főleg a római katolikus papságra volt alapozva. 1940 őszén a hiányosan biztosított szervező munkát a román Siguranca felderítette és mintegy 60 személyt őrizetbe vett. A román kormány Budapesten diplomáciai úton tiltakozott, mire Werth Henrik vezérezredes, a vezérkar akkori főnöke, a további szervezést betiltotta, csupán „papír előkészítő munkálatok"-at engedélyezett.

A vezérkar belső átszervezése folytán [az] 5. vkf. [helyesen: 6.] osztály 1941. I. 1-jével [valójában: 08. 11-ével] feloszlott.

A szabotázs, vegyi háborús ügyköröket a. 2. vkf. osztály vette át. Az ügykör műszaki része – szabotázsanyagok, romboló kellékek, szabotőrök szakkiképzése – a 7/m. vkf. osztály hatáskörébe került.

[A] 2. vkf, osztály a „papírterveket" a Szovjetunió, Szlovákia, Románia és Jugoszlávia ellen nyilvántartotta, azokat időnként felülvizsgálta és kiegészítette. A kérdéssel [a] 2. vkf. osztályon belül a sajtó és propaganda alosztály foglalkozott. Ennek vezetői:

1941. I. 1-től V. 1. Kuthy László vezérkari alezredes,
1941. V. 1-től VII. 1. Kollényi György vezérkari százados voltak.

A beosztott személyzet a 2. 3. lapoldalokon [= gépelt szöveg 9. 10. lap!] felsoroltakkal azonos maradt, kivéve

dr. Utassy Lóránd vezérkari őrnagyot, aki Londonba került katonai attasénak,
Paleta Géza,
Tolotti őrnagyokat, akik a 7/m osztály állományába mentek át és
Andreánszky Jenő századost, aki a hírszerző alosztályhoz („KOFFA") nyert áthelyezést.

[A] 2. vkf, osztály rendelet szerint 1941/42 folyamán végrehajtotta a „Rongyos gárda" tagjainak leszerelését és elbocsátását. E munkát

Csics György ezredes és
Kovács Kálmán tartalékos főhadnagy végezték.

Jugoszlávia:

A Jugoszlávia ellen kidolgozott szabotázsterv előírta:
a zimonyi, a bosna-brodi Száva,
az újvidéki Duna,
az eszéki Dráva – vasúti és közúti hidak,
a Duna-Tisza közén Szabadkától északra épült kiserődök, csatornahidak,
a kragujeváci arzenál felrobbantását,
a szabadkai, zimonyi repülőterek felgyújtását és merényletet Sándor jugoszláv király ellen.

A kragujeváci arzenál felrobbantását Petrovich [helyesen Petrović] Dragoljub ottani alkalmazott, ügynökünk; a kiserődök, csatornahidak szétrombolását a bácskai magyar kisebbségi vezetők; a többi szabotázs-cselekmények végrehajtását a horvát usztasák vállalták.

Utóbbiak és a beszervezett szabotőrök jó része Inota [helyesen Janka] pusztán nyert szakkiképzést.

A jugoszláv háború kitörése előtt 1940/41 telén megjelent Budapesten Lahousen Erich [helyesen Erwin] német vezérkari ezds, az OKW (Oberkommando der Wehrmacht, Amt Abwehr Ausland) szabotázs (terror) osztályának vezetője. Bejelentette, hogy [a] jugoszláv Bánátban és a Bácskában az ott élő svábság segélyével szabotázs cselekményeket készít elő és ehhez a robbantó készülékek továbbítása terén [a] 2. vkf. osztály támogatását kérte. Becsempészésük Jugoszláviába az V. (szegedi) hadtestparancsnokság 2. osztálya útján történt.

Az akcióban közreműködött

Szentirmay Félix, a magyarországi Braun Ottó német export-import vállalat egyik tagja is.

A Jugoszlávia ellen tervezett magyar szabotázs (terror) akciókból az usztasák által végrehajtásra kerültek:

1934 szeptemberében a Sándor jugoszláv király ellenes merénylet Marseille-ben, melynek nyomán a magyar-usztasa kapcsolatok – külföldi nyomás alatt – meglazultak. Az usztasák egyre jobban Olaszország felé orientálódtak, ahol 1939/40-ben Roatta hadosztály tábornok, a vezérkar főnökének helyettese, Pieche karabinieri tábornok és Trippicioni vezérkari ezredes 2. vezérkari osztály vezető, hathatós támogatásában részesültek. Külföldi központjukat 1934- után Magyarországból Wienbe [sic!] helyezték át.

Továbbá:

az 1930-as évek végén Lika-Krbava vármegyében Gospic környékén és a Zágráb-fiumei vasút ellen intézett romboló cselekményeket.

Az usztasákkal röviddel a jugoszláv háború kitörése előtt magyar részről dr. Bartók László zágrábi konzul lépett érintkezésbe. Ez azon okból történt, hogy siettesse Horvátország függetlenségének és elszakadásának kikiáltását. A magyar kormány Teleki Pál miniszterelnök halála után – Horthy kívánságára – álszent módon e tényhez kötötte a honvédség bevonulását „kisebbségeink védelme céljából" a délszláv területekre. E tettét azzal indokolta, hogy Jugoszlávia, mellyel „örök barátsági szerződést" kötött, Horvátország kiesésével immár megszűnt létezni.

Az 1941-es jugoszláv hadjáratban a Szabadkától északra fekvő kiserődök előzetes lerobbantása magyar szabotőrök által nem működött.

További rombolások magyar részről a Bácskában nem voltak kívánatosak, hiszen megszálló előnyomulásra törekedvén, a közlekedő vonalakra és műtárgyakra a honvédségnek lett volna szüksége.

A robbantásokat helyettünk a visszavonuló jugoszláv hadsereg nyomában működő csetnik alakulatok igen alaposan végezték el.

A csatorna hídjainak szétrombolását megakadályozandó, Bertalan őrnagy vezetésével a pápai ejtőernyős zászlóalj nyert bevetést. Ezek azonban hamis tájékozódás és helytelen beugrás folytán már későn érkeztek.

A Szovjetunió ellenes háború kitörésének elején Tatarównál, a Toronyai hágótól keletre és a Dolinánál lévő erődítések szétrombolása nem sikerült. Pedig e feladatra felhasználtuk Svoboda František Kőrösmezőnél 1941 június végén hozzánk átszökő csehszlovák légionistát is.

Lwówba német csapatok vonultak be, az ott beszervezett Olga Zakrejtowát Osváthék (ungvári kho. [kémelhárító osztály]) még a háború előtt a krakkói „Ast"-nak („Abwerstelle") adta át.

Ellenben sikerrel járt Kolomeában Czerwiński főhadnagy lengyel szervezete által még június 22-én néhány repülőgép felgyújtása.

A Kárpátalja keleti előterében fekvő vasútvonalak, műtárgyak szétrombolását a Vörös Hadsereg visszamenő csapatai kellő alapossággal önmaguk eszközölték.

Amint már említettem, a robbanó kellékekkel folyó kísérletezést és azok előállítását, továbbá a szabotőrök kiképzését 1941. január hó 1-jével [a] 7./m. vkf. osztály vette át. Ott az ügykörrel:

Schmoll Endre,
„Hollóssy" Kuthy [helyesen Hollósy-Kuthy] László vezérkari ezredesek,
Paleta Géza tüzér törzskari
és Tolotti alezredesek foglalkoztak.

Kísérletek folytak pikrinsavas, toluolos, ekrazitos készítményekkel robbantások, thermit preparátumos gyújtóanyagokkal. Cél volt minél nagyobb romboló erőnek minél kisebb térfogatban való tömörítése. 7./m. vkf. osztály kazánrobbantásokra széndarabokra beforrasztott romboló szereket is készített, melyeket a szovjet vasúti gördülő anyag megrongálása céljából a keleti arcvonalon működő hadsereg-parancsnokságának adtak ki.

1941. január hó 1-je után a szabotőrök kiképzése Piliscsabán és a spandaui német „Brandenburg" ezrednél történt.

Utóbbinál képezték ki például a huszti. malomtulajdonos Klempuš testvéreket is.

Amint már említettem, a „Rongyos Gárda" felszámolása 1941–42-ben megtörtént.

A volt tagok a „Nemzetvédelmi Keresztesek" és a frontharcosok soraiban helyezkedtek el. Bennük vezető szerephez jutottak:

dr. Ullein-Reviczky Antal követségi tanácsos,

Atzél (báró) Ede,
Zsabka Kálmán filmrendező,
Héjjas Iván miniszteri tanácsos,
Somogyi-Böllér Béla felsőházi tag,
Kovács Kálmán tartalékos főhadnagy.

1942. július [helyesen május] 1-jén megalakult a vezérkar 6. osztálya. Nyíltan a honvédségi sajtó és propaganda szolgálattal, a hadsereg-alakulatok nemzetvédelmével foglalkozott.

Hatáskörébe utalták a szabotázs, terrorcselekmények előkészítését, végrehajtását, valamint a vegyi háborús védekezést is.

Vezetői voltak:

[Kimaradt: Máthé Kálmán, 1938. 11. 01. – 1940. 05. 01.
Kimaradt: Kudriczy István, 1940. 05. 01. – 1941. 08. 11.
1941. 08. 11-én az osztály megszűnt, majd ismét felállították.]
1941. VI I . 1 – 1942 . IX . 1. [helyesen 1942. 05. 01. – 1943. 08. 01.] Kádár Gyula,
1942. IX. 1. – [helyesen 1943. 08. 01. – 1944. 04.] Nagylucskay (Volosin) Sándor vezérkari ezredesek.

Szabotázs szolgálattal a már fent említetteken kívül foglalkoztak:
Szent-Miklóssy István vezérkari alezredes, osztályvezető helyettes.
Huszár Hugó ezredes,
Hartay Nándor [helyesen Sándor] és
Kocsis János alezredesek.

Az új 6. vkf. osztály Bpest, I. Fortuna utca 21. szám alatt volt elhelyezve.

Az új osztályra szállott át [a] 7./m. vkf. osztályról a szabotázs (terror) műszaki és kiképző ügykör is.

1943 nyarán a belügyminisztériumban értekezlet zajlott le, melyen többek között [az] alábbi személyek vettek részt:

Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter,
Szombathelyi (Knausz) Ferenc vezérezredes, a vezérkar főnöke,
dr. Pásztóy (Polster) Ámon miniszteri tanácsos, a Büm. VII. Res. osztály vezetője,
Ujszászy István vezérőrnagy, ÁvK vezető,
Kádár Gyula vezérkari ezredes, [a] 6. vkf. osztály vezetője.

Értekezlet tárgyát a fennálló fegyveres szolgálatra alkalmas polgári egyesületek képezték (frontharcosok, tűzharcosok stb.)

A belügyminiszter valamennyi egyesület feloszlatása mellett foglalt állást.

Szombathelyi vezds. azonban kifejtette, hogy neki egy „illegális" fegyveres erőre van szüksége, melyet „felelőtlen" akciókra a nemzetiségek ellen, belföldi segédcsendőri szolgálatra, a Szovjetunióval, Romániával, Jugoszláviával szemben felhasználhat. Keresztes-Fischer a gondolattal egyetértett és beleegyezett, hogy a vezérkar főnöke ezen „partizán" hadsereget – kereken 5000 fő létszámmal – megszervezze.

Szombathelyi a szervezéssel Kádár vezérkari ezredest bízta meg. Utóbbi a maga részéről a szervezésben felhasználta

Faragho Gábor altábornagy, csendőr felügyelőt,
Héjjas Iván miniszteri tanácsost,
Somogyi-Böllér Béla felsőházi tagot,
Tóth András,
Martsekényi Imre országgyűlési képviselőket,
Zsabka Kálmán filmrendezőt.

A szervezet parancsnokságát Héjjas Iván miniszteri tanácsos vette át. A szervezet hozzátartozói főleg a volt „rongyos gárdisták"-ból és a segédcsendőrség tagjaiból kerültek ki. Nagyobbrészt fasiszta érzelmű, németbarát elemek voltak.

Kiképzésük az orgoványi csendőrtáborban történt. Számukra fegyverzetet és felszerelést Orgoványban, a Budafok melletti Lanária telepen és a Bakony északi lejtőin fekvő Nagyállás pusztán, végül egyes csendőrőrsökön tároltak. Feladatuk volt többek között a szabotázs (terror) cselekmények előkészítése és végrehajtása is.

A szervezet az arcvonalon működő hadsereg számára „partizán"-csoport vezetőket adott le. Ezek kiképzése – mintegy 25 fő – a spandaui német „Brandenburg" szabotázsezredben történt.

1943 őszén Padányi Jenő vezérkari alezredes kíséretében Budapestre érkezett néhány „Bandera" ukrán partizánvezér, köztük

Mihail Popov,

velük Kádár Gyula vezérkari ezredes egy budai villában tárgyalt. A megbeszélés témáját képezték:

a honvédség utóvédharcainak támogatása,
szabotázs (terror) merényletek a vörös hadsereg hátában,
számokra fegyverzet, felszerelés,
szabotázs romboló anyagok biztosítása.

Az ukrán vendégeket Budapesten

Király Andor [Kornél?] [a] 2. vkf. kémelhárító alosztályban beosztott szolgálaton kívüli őrnagy kalauzolta.

A vegyi háborús elhárító szekció ([az] 5., 2., majd 6. vkf. osztályokban) egy kísérleti telepből állott, melyet

dr. Bartos [Dezső (? 1901. 01. 23. – ?]) ezredorvos vezetett.

Mellette még 1 orvos és 2 állatorvos teljesítettek szolgálatot. A laboratórium a Budafok melletti Lanária telepen volt elhelyezve. Ott harcgáz, bacilus és szabotázs cselekményeket elhárító kísérletek folytak.

A szekció a külföldi szakirodalmat is tanulmányozta.

A tanulmányok és kísérletek alapján általános jellegű védekező utasításokat adtak ki a polgári lakosság és a honvédség alakulatai számára. Bennük irányelveket adtak a repülőgépekről elkövetett gyújtó, fertőző eljárások (például gabona, állatállomány ellen) a vegyi és bacilusháború ellen.

Ugyanilyen vonatkozásokban ismeretterjesztő rádió és egyéb előadásokat tartottak, oktató filmeket készítettek.

Pótlások az előző tárgykörökhöz
[A] 2. vkf. osztály szervezetéhez

A folyam és légierők számára az offenzív hírszerzést és kémelhárítást [a] 2. vkf. osztály végezte, míg a nyilvántartást ezek maguk látták el.

A 2. vkf. „DEF" alosztálya így két szekcióval bővült:
a folyamőrség részére kémelhárító előadó
Remetey József folyamőr ezredes.
A légierők számára
Czigler Béla repülő ezredes volt.

A légierők főparancsnokságánál az idegen államok repülő alakulatainak nyilvántartását András Sándor vezérkari őrnagy végezte.

[A] 2. vkf. „DEF" alosztály végrehajtó kémelhárító szekciójában még:
Király Andor [Kornél?] szolgálaton kívüli őrnagy (huszár) is be volt osztva.

[A] 2. vkf. osztály belföldi kémelhárító hálózatához

Általános hálózat:
Keresztes (csikbánkfalvi) Arthur nyugállományú vezérőrnagy,
Lorenz József nyugállományú őrnagy,
Walla Ferenc szolgálaton kívüli vezérkari alezredes.
Különleges hálózat:
Lukács (báró) György,
dr. Fall Endre a „Revíziós Liga" ügyvezető igazgatója,
Holly Jenő nyugállományú ezredes a „Revíziós Liga" előadója,
Bláthy Ottó Titusz a „KMAC" [Királyi Magyar Auto Club] elnöke,
Szelnár Aladár a „KMAC" titkára,
Berky Miklós veszprémi alispán,
Imecs György nyugállományú főispán,
Karkiss Kornél nyugállományú hb. [hadbíró] vezérőrnagy, a cenzúrabizottság elnökei,
dr. Fanay Tibor miniszterelnökségi miniszteri titkár.

[A] 2. vkf. osztály külföldi hírszerző hálózatához

Németországban működő hírforrások:
Bolváry Géza filmrendező,
Nagy Kató filmszínésznő,
USA-ban működő hírforrások:
Noszlopy Gáspár,
Zsámboly [helyesen Zsámboky] Pál római katholikus lelkész,
Boroviczényi Tibor New York-i lakosok.
A Szovjetunió ellen működő hírforrások:
Fencsik és
Bródy kárpátaljai országgyűlési képviselők.
A 40-es évek elején a „Pesti Hírlap"-nak tárcákat szállító 2 emigráns orosz újságíró.

[A] 2 vkf. osztály bel- és külföldi hírszerző /kémelhárító/ szervei

[A] 2. vkf. osztálynak bel- s külföldi hírszerző kémelhárító szervek volta: alárendelve.

A belföldi hírszerző, kémelhárító szervekhez tartoztak a hadtestparancsnokságok 2. osztályai, a határ menti hírszerző s kémelhárító, a belterületi kémelhárító kirendeltségek, a határszéli menekült gyűjtőhelyek, a hadifogoly és internváló táborokba kirendelt kémelhárító közegek.

A hadtestparancsnokságok 2. osztályai hírszerzéssel, kémelhárítással, nyilvántartással, nemzetvédelmi szolgálattal és sajtóellenőrzéssel foglalkoztak.

Hírszerző tevékenységet a hadtest területével határos állam(ok) ellen fejtettek ki.

Működésük kiterjedt a központ (KOFFA) által kiutalt idegen területekre. Ezek mélysége mintegy 100 km. volt, és az egyes hadtest sávok egymásba nyúltak. A kiutalt területen a hadtest 2. osztályok saját hírszerzésük céljaira offenzív ügynökhálózatot létesítettek, a központ számára pedig megfelelő nagystílű ügynököket kutattak fel. Sokszor a teljesítőképesebb hírszerzőiket, melyek a központ számára jobban kihasználhatók voltak, a 2. vkf. hírszerző alosztályának kényszerültek átadni.

A hadtest 2. osztályok elsősorban kettős birtokosokkal, határszéli úti igazolványokkal rendelkező egyénekkel, saját, vagy idegen területre átjáró vasutasokkal, csempészekkel, határellenőrző közegekkel, katonaszökevényekkel dolgoztak. A központtal, a többi hadtest 2. osztállyal, az alárendelt hírszerző s kémelhárító szervek nagy részével, továbbá a saját ügynökhálózat egyes tagjaival rádió összeköttetésben állottak.

Érintkezést tartottak a szomszédos barátságos idegen államok hasonló hírszerző s kémelhárító szerveivel.

A hadtest 2. osztályok végrehajtották a kémelhárítást az illetékes hadtest egész területén. Irányították a csapat s ipari kémelhárítást.

Utóbbi téren szorosan együttműködtek a hadtest iparügyi előadókkal.

Gondoskodtak a csapat-kémelhárító közegek utánpótlásáról és kiképzéséről. Csapat-kémelhárító közegek végrehajtották az illető katonai alakulat kémelhárítását, közreműködtek külföldi hírszerzők felkutatásában, beszervezésében és a belföldi kémelhárító hálózatok megszervezésében.

Csapat-kémelhárító közegek voltak: az ezred 2., a zászlóalj segédtisztek, az alosztály parancsnokok. Magasabb parancsnokságoknál, miniszteriális és vezérkari osztályokon, katonai intézeteknél a kémelhárítást 1-1 ezen szolgálattal megbízott tiszt eszközölte. A kémelhárító tisztek alakulataikon belül egy kémelhárító hálózatot építettek ki.

A kémelhárító tiszteket a hadtest 2. osztályok évente egyszer-kétszer egy kéthetes kiképzésben és állandóan nevelő előadásokban részesítették.

A hadtest iparügyi előadó a hadtest területen fekvő hadiüzemek termelését és kémelhárítását ellenőrizték. Utóbbit az úgynevezett „üzemi titkárok" hajtották végre.

A hadtest 2. osztályok végezték a hadtest területén élő kémgyanús és egyéb katonapolitikai szempontból megfigyelés alatt álló egyének nyilvántartását. Ezek postaküldeményeit a posta közegek bevonásával ellenőrizték.

Távbeszélő lehallgatás az országban csupán Budapesten, Kolozsváron, Ungváron és Újvidéken folyt. Be voltak kapcsolva a kémgyanús elemek és a nemzetiségi kisebbségi politikusok.

A hadtest 2. osztályok területükön önálló nyomozásokat végeztek, megfigyelték, őrizetbe vették, kihallgatták a kémgyanúsokat, akiket konkrétumok esetén az illetékes igazságügyi hatóságoknak adtak át.

A hírszerzés és kémelhárítás céljaira vegyi kísérleteket végeztek, vegyszereket állítottak elő, fényképeztek, fénymásoltak, míg a hamis okmányok előállítása központiasan a 2. vkf. osztály laboratóriumában történt.

Kémelhárítás terén szorosan együttműködtek a hírszerzés úgynevezett „segédszerveivel". Ezek voltak
a csendőrség,
a rendőrség,
a közigazgatási hatóságok,
a tűzoltóság és
a leventeintézmények.

A hadtest 2. osztályok saját hírszerző és kémelhárító ügynökeit nyilvántartották. Az álnéven és egy ötjegyű számcsoport által történt. A számcsoportokat időnként változtatva [a] 2. vkf. oszt. utalta ki. Egy hadtest 2. osztály többnyire 5000 számot kapott (például 15 000-től 20 000). Így ha felmerült valahol egy hírszerző szám szerint való megjelölése, abból 2. vkf. osztály beavatott közegei azonnal meg tudták mondani, hogy az ügynök melyik szervhez tartozik.

A hadtest 2. osztályoknál játszódott le az idegen katonaszökevények, menekültek kihallgatása is. Ezeket – alkalmasság szerint – igyekeztünk az idegen államban való hírszerzés végrehajtására megnyerni.

Egyébként a katonaszökevények és menekültek – átlagban – egy évig nem hagyhatták el az illetékes határ hadtest területét. Számukra kényszertartózkodó helyeket utaltunk ki.

A hadtest 2. osztályok a szomszédos idegen állam(ok) katonapolitikai helyzetét általában, hírszerzésre kiutalt területükön a katonai viszonyokat részletesen tartották nyilván. A katonapolitikai helyzetre vonatkozólag adatokat 2. vkf. osztálytól kaptak. Havonta egyszer összehasonlították részletes katonai nyilvántartásukat a központéval.

A nemzetvédelmi szolgálatot a hadtest területén a hadtest nemzetvédelmi előadó irányította. Együttműködött a hadtest 2. osztállyal. Alá voltak rendelve a csapatok és katonai alakulatok nemzetvédelmi tisztjei. Ezek a kémelhárító csapat közegekkel azonosak voltak.

A hadtest 2. osztályok belekapcsolódtak a hadtest területén megjelenő sajtótermékek ellenőrzésébe. Ezen a téren együtt dolgoztak az illetékes cenzúrabizottságokkal.

A hadtest 2. osztályok természetszerűen részt vettek a közbiztonsági szervek idegenellenőrzésében is.

A hadtest 2. osztályok előkészítették a hadtest által mozgósítandó hadműveleti egységek hírszerző és kémelhárító személyzetét, azt állandóan nyilvántartották. Kiképzéséről időszakos behívásokkal gondoskodtak. Kezelték, kiegészítették és helyesbítették a mozgósítandó hírszerző szervek előírásait, segédleteit.

Végül kiegészítették, helyesbítették a 2. vkf. osztály által kiadott kémelhárító körözvényeket és névmutató indexeket.

A hadtest 2. osztályok havi hírszerző általányukat, mely 500-5000 pengő között – a pillanatnyi szükségletnek megfelelően – ingadozott, minden hó első napjaiban vezetőik budapesti értekezletén [a] 2. vkf. „K" alosztálytól vették fel. A bevételekről és kiadásokról nyugták csatolásával „pénztári naplót" vezettek, melyek másolatát minden hónap végén [a] 2. vkf. „K" alosztálynak terjesztették fel. Ugyanez történt az „anyagnapló" másolattal is.

A hadtest 2. osztályok élén egy „szakszolgálatos" törzstiszt állott. 1936–1938-ban a hadtest 2. osztályok vezetői fiatal vezérkari századosok voltak.

Többnyire a vezető foglalkozott az offenzív hírszerzéssel és a nyilvántartással. Amennyiben a hadtest hírszerzése több szomszédos állam ellen irányult, még 1-2 offenzív előadó nyert mellé beosztást. A hadtest 2. osztályokban működtek még a kémelhárító, az iparügyi és nemzetvédelmi előadók, több „kémelhárító ügynök" (altisztek), rádiótávírászok, gépjárművezetők, küldöncök, gépírók. Minden hadtest 2. osztály egy, vagy több személygépkocsival, motorkerékpárokkal rendelkezett.

1939–1942-ben alábbi hadtest osztályok ügyködtek:

I. hdt. 2. osztály Budapest, IV., Veres Pálné utca. Offenzív vonatkozásban Szlovákia ellen dolgozott. Vezetői voltak:

1939–1940 Gaudernák [helyesen Gaudernik, nemes kisdemeteri] Frigyes (báró) alez.,
1940–1944 Tattay [helyesen Tatay] József ezredes.

A beosztottak közül ismert:
Hegedűs Sándor őrnagy,
Csia Sándor alezredes,
Hernády József alezredes,
Bus László tartalékos főhadnagy. Utóbbi kettő nemzetvédelmi előadó.

II. hadtest 2. osztály Csehszlovákia (Szlovákia) ellen dolgozott. Az offenzív hírszerző rész Komáromban, a többi Székesfehérváron dolgozott. Az offenzív rész komáromi kikülönítését a Csehszlovákia felé irányuló összeköttetések előnyösebb volta indokolta.

Vezetői voltak:
Pomaniczky Béla alezredes.
Osváth István alezredes (1939),
Pőry (Prohászka) Imre őrnagy (1940),
Mészáros Kálmán őrnagy.

III. hadtest 2. osztály Szombathely. Németország és Jugoszlávia ellen működött.
Vezetője volt:
1939–1942 Vecsey József alezredes.

IV. hadtest 2. osztály Pécs. Működése Jugoszlávia ellen irányult.
Vezetői voltak:
Seregdy Sándor vezérkari ezredes,
Kiss Ernő ezredes (1939–1941),
Kocsis János alezredes (1942).

V. hadtest 2. osztály Szeged. Jugoszlávia és Románia ellen ügyködött.
Vezetői voltak:
Papp Dezső ezredes,
Kollényi György vezérkari százados (1938),
Marossy Dezső ezredes (1939–1941),
Renkey Albert (1942/43),
Mészáros István (1943/44) alezredesek.

VI. hdtest 2. osztály Debrecen, kizárólag Románia ellen dolgozott.
Vezetői voltak:
Várady István alezredes,
Padányi Jenő vezérkari százados (1938),
Szita László ezredes (1939/1944).
Beosztottak közül emlékezetemben:
Vaska István őrnagy „DEF" előadó.

VII. hadtest 2. osztály Miskolc. Szlovákia ellen volt beállítva.
Vezetői voltak:
Rumy Lajos alezredes,
Markovits (gróf) spizzai József vezérkari százados (1938),
Szilvásy Nándor alezredes (1939),
Mazoly József [Mazóly Géza?] alezredes (1940/1942).

A VIII. hadtestnél két 2. osztály („A" és „B") volt rendszeresítve. Az „A" Kassa

székhellyel Szlovákia, a „B" Ungvárról a Szovjetunió ellen működött. [A] „B" 1939. okt. hó 1-jével nyert felállítást.

„A" vezető volt:
Szilvásy Nándor alezredes (1940/41).
A „B" vezetőjeként
Osváth István alezredes (1939/44) dolgozott.
Utóbbi beosztottjai közül alábbiakra emlékszem:
Kerekes József százados „DEF",
Balogh András őrnagy,
Szalontay József [Szalontai Jenő?]százados,
Ortutay,
Végh István tartalékos főhadnagyok, offenzív hírszerző előadók,
Gasch Oszkár k-ügynök.

A IX. hadtest 2. osztály 1940 őszén Kolozsváron létesült. Feladata volt a Románia és a Szovjetunió ellen irányuló offenzív hírszerzés-, kémelhárítás. 1943-ban két részre szakadt, az „A" maradt Kolozsváron, a „B" került Marosvásárhelyre. Marosvásárhely csupán Románia ellen dolgozott.

„A" vezető volt:
Fejér Aurél alezredes.
A „B"-t
Muridsányi Ödön őrnagy irányította.
A beosztottak közül emlékezetemben:
Neviczky Tibor őrnagy,
Pogány Sándor [? 1892. 03. 01. – ?] ezredes hadtest nemzetvédelmi előadó.

[A] Határ menti hírszerző és kémelhárító kirendeltségek offenzív hírszerzéssel, kémelhárítással és nyilvántartással foglalkoztak. Az országhatár közlekedési csomópontjaiban voltak elhelyezve.

Offenzív hírszerző tevékenységük a szomszédos idegen állam(ok) azon területére terjedtek [sic!] ki, melyeket számukra egymásba nyúlóan a hadtest 2, osztályok utaltak ki. Mélységük – átlagban – egy napi menettávolságra terjedt; sokszor elérte a 40-50 km-t is. A hírszerző és kémelhárító kirendeltség a területen ügynökökkel offenzív felderítést végeztek, saját hadtest 2. osztályok számára hírszerzőket kutattak fel és szerveztek be.

Szorosan együttműködtek a határellenőrző katonai (határvadász zászlóaljak) közbiztonsági (csendőr, rendőr) és vámszaki szervekkel. Céljaik számára többnyire kettősbirtokosokat, csempészeket, határigazolvánnyal bíró egyéneket használtak fel. A menekültek, katonaszökevények első kihallgatását ők végezték. Sokat közülük támadó elhárításra használtak fel. Ügynökeikkel főleg személyesen, futárral, vagy csempészek útján érintkeztek.

Rádióösszeköttetésben állottak az elöljáró hadtest 2. osztályokkal és a szomszédos határ menti hírszerző és kémelhárító kirendeltségekkel.

Kémelhárítást az elöljáró hadtest 2. osztálytól kiutalt határ menti területen végeztek. Annak súlya az utasforgalom, az idegen ellenőrzésen nyugodott. Nyilvántartották a kémgyanúsokat és főleg a kisebbségi politikában exponált vezetőket. Kémkörözvényeket, névmutató indexeket és azok helyettesítéseit megkapták.

Megfigyeléseket, nyomozásokat, házkutatásokat végeztek, őrizetbe vételeket, kihallgatásokat eszközöltek. Az őrizetbe vett egyéneket az illetékes hadtest 2. osztálynak adták át.

Összműködtek hírszerzés és kémelhárítás terén a szomszédos baráti államok illetékes határ menti szerveivel.

Nyilvántartásuk az idegen országok általános katonapolitikai helyzetére és a hírszerzésre kiutalt terület részletes katonai viszonyira terjedt ki. Az általános katonapolitikai helyzetre az elöljáró hadtest 2. osztálytól kapott adatokat.

A határ menti hírszerző és kémelhárító kirendeltségeken 1-2 tiszt, néhány k-ügynök, rádiótávírász és gépjárművezető szolgáltak. Mindegyik kirendeltség 1-2 motorkerékpárral rendelkezett.

A határ menti hírszerző kirendeltségek közül alábbiakra emlékszem:
I. hadtest Balassagyarmat, Ipolyság, Esztergom.
Balassagyarmatot 1940–42-ben
Balogh András alezredes vezette.
II. hadtest Érsekújvár, Szenc, Magyaróvár (Hegyeshalom).
Magyaróváron vezető
Martsa Dániel alezredes volt.

A II. hadtestet munkájában eredményesen támogatta a hegyeshalmi határszéli rendőrkirendeltség, melyet
Nagy Geyza rendőrkapitány vezette.
III. hadtest Sopron, Kőszeg, Muraszombat, Nagykanizsa, Csáktornya.
IV. hadtest Gyékényes, Barcs, Drávahídvég (Eszék É[szak]), Mohács.
A hírszerzés- és kémelhárításban sikeresen közreműködött:
dr. Marty János rendőrkapitány, a gyékényesi határrendőr-kirendeltség vezetője.
V. hadtest Zombor (Mészáros István őrnagy), Újvidék (Kun Bertalan alezredes) Zenta.
VI. hadtest Békéscsaba, Biharkeresztes (Miklós őrnagy), Nagyvárad (Gubicz őrnagy), Záhony, Szatmárnémeti.
Közreműködött a biharkeresztesi határrendőr kirendeltség, melyet
Nagy Kálmán rendőrkapitány vezetett.
VII. hadtest Rozsnyó, Borsodnádaska.
VIII. hadtest „B" (ungvári) osztály: Munkács (Miklós őrnagy), Aknaszlatina (Szemes Vazul százados), Rahó, Ökörmező, Verecke.
A hírszerzést és kémelhárítást támogatta a határrendőrség ungvári kapitánysága,
Meskó Arisztid rendőr főtanácsos vezetése alatt.
Ennek alábbi határszéli kirendeltségei voltak:
Kőrösmező, Volóc, Fenyvesvölgy Verecke mellett.
IX. hadtest Marosvásárhely (Muridsányi Ödön alezredes), Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Csíkszereda, Beszterce, Borgó.

A belterületi kémelhárító kirendeltségek az illetékes hadtest 2. osztálynak voltak alárendelve, és a nekik kiutalt vidéken látták el a kémelhárítást. Többnyire valamely kémelhárító szempontból védendő tárgy közelében nyertek felállítást. Ott kémelhárító hálózatot szerveztek, nyomozásokat, megfigyeléseket végeztek, őrizetbe vételeket, kihallgatásokat eszközöltek. Az őrizetbevetteket az elöljáró hdt. 2. osztálynak adták át. A kémgyanúsokat, politikailag exponált kisebbségi személyeket nyilvántartották. Kémkörözvényekkel, névmutatóindexekkel, ehhez kiegészítésekkel el voltak látva.

A hadtest 2. osztállyal szomszédos hírszerző és kémelhárító kirendeltségekkel rádióösszeköttetésben állottak.

Személyzetük 1-2 kémelhárító tiszt, vagy altiszt, rádiótávírász, motorkerékpár vezető volt. 1-1 motorkerékpárral rendelkeztek.

Emlékezetem szerint ilyen kémelhárító kirendeltségek működtek:

II. hadtest Hajmáskéren /Hajmáskér tüzér – Inota gyalogos kiképző tábor, Jutas altiszti képző iskola/,

II. hadtest Szolnok – a Tiszán átmenő forgalomban kémelhárító ellenőrző szűrő szerepet játszott,

III. hadtest Lispe – olajforrások,

IX. hadtest Bánffyhunyad, Zilah román nemzetiségi területek.

A határszéli menekült gyűjtőhelyek az idegen államokból hazánkba jogtalan határátlépőket fogták fel. Az illetékes határ mentén alkalmilag közlekedési csomópontokon nyertek felállítást. Megszervezésüket [a] 2. vkf. kémelhárító alosztály elvi előadója (Ferenczi-Ferencsik [Rezső, Ujszászy más alkalommal Nándor keresztnévvel említi] alezredes), a belügyminisztérium 9. [IX] (menekültügyi) osztályával (dr. Antall József miniszteri tanácsos) karöltve intézte. Bennük 1-2 kémelhárító tiszt, kügynökök végezték a menekültek ellenőrzését és kihallgatását.

Ilyen gyűjtőhelyek létesültek 1939 szeptemberében Csapon a lengyelek, 1940/43-ban a román határ mentén Békéscsaba Dél (Kürtös), Nagyszalonta, 1943 nyarán Gyékényes környékén a Horvátországból tömegesen átszivárgó magyarok felfogására. Ezek internálótáborokba kerültek, vagy a vizsgálat eredményéhez képest – szabadon letelepedhettek.

Hadifogoly- és internálótáborokba [a] 2. vkf. osztály kémelhárító közegeket vezényelt az ott gyűjtött személyek kihallgatására, megfigyelésére és ellenőrzésére. Az alkalmas egyéneket támadó elhárításra használtuk fel.

Ilyen táborok voltak hadifoglyok számára Komáromban, Sárváron, Siklóson /büntető/, Balatonbogláron (Németországból átszökő franciák).

Internálótáborokban volt a lengyelek egy része elhelyezve. Polgári internálótáborok működtek Sárváron és Nagykanizsán.

A Teleki Pál, Kállay Miklós vezette kormányoknak az angol, francia, lengyel hadifoglyokkal, illetve internáltakkal terveik voltak. Az angolszászok és franciák rokonszenvét megnyerendő, a Németországból hozzánk átmenekült hadifoglyoknak lehetőséget adtak a Jugoszláviába való továbbutazásra. Az angolszászokat – Kállay utasítására – Siklóson kellett gyűjtenem és Szigetvárra Andrássy Mihály grófnak munkára kiadnom. Onnan a Tito partizánokhoz való átszivárgás lehetősége adva volt.

A franciáknak – Teleki Pál rendelkezésére – segédkeznem kellett a déli országhatár átlépésében. A menekülteket a francia követség látta el útlevéllel. Ezen a téren együttműködtem:

Donnat vezérkari ezredes,

De Mierry [Joseph] vezérkari alezredes,

Hallier [André-Adolphe Joseph] vezérkari ezredes francia katonai attasékkal.

Végül Kállay még azon lehetőséggel is számolt, hogy a háború befejezése után Magyarországot az itt tartózkodott, általunk fegyverrel felszerelt lengyelek és franciák szállhatják majd meg.

A 2. vkf. osztály külföldi hírszerző s kémelhárító szerveihez tartoztak

egyes külképviseletek e célra megnyert vezetői,

a katonai attasék,

külképviseletekhez behelyezett hírszerző szakszemélyzet,

külföldi hírszerző s kémelhárító kirendeltségek.

Azon külképviseleteink vezetői közül, ahol katonai attasék, vagy szakközegek nem működtek, sikerült egyeseket megnyerni, hogy informátoraik útján katonapolitikai

és katonai felderítést végezzenek. Ezek e feladatoknak – részben külön hírszerző átalány kiutalása nélkül – 2. vkf. osztályvezetőkhöz fűződő személyes kapcsolat folytán tettek eleget. Az osztályvezetőt diplomáciai futárokkal továbbított levelekben informálták a nekik kiadott katonapolitikai és katonai kérdésekről.

Ilyen külképviseleti vezetők voltak:

dr. Andorka (Fleischhacker) Rezső madridi,

Wettstein (westersheimbi) János berni,

Bakach-Bessenyey (báró) György genfi,

dr. Velics Imre [helyesen László] athéni,

Kristóffy József moszkvai, majd koppenhágai,

Máriássy Zoltán ankarai,

dr. Apor (báró) Gábor vatikáni követek,

Binder-Kotrba Károly párizsi,

Sztankóczy genfi,

Spányi Mario (külön átalány ellenében) prágai,

Van der Venne bécsi,

dr. Ullein-Reviczky Antal zágrábi,

dr. Bartók Béla [helyesen László] pozsonyi, majd zágrábi,

Bolla [Lajos] belgrádi,

dr. Újváry Dezső sztambuli főkonzulok,

dr. Bobrik Arno,

Semsey (gróf) Andor argentínai,

dr. Förstner Pál,

Marosy (Mengele) Ferenc (külön átalány ellenében) egyiptomi ügyvivők.

[A] 2. vkf. osztályt támogatták:

Bogdán [Iván] athéni [1934–1943],

[ifj.] dr. Papp Gábor (óvári) római követségi [1941–1944] tanácsosok,

Márffy-Mantuano Tamás varsói, majd ankarai,

Lorx Vidor [helyesen Tibor, vitéz, ruszkini] volt aradi konzul, majd berlini követségi titkárok.

A katonai attasék feladata volt működésének államá(államai)-ban saját megfigyelése, informátorai révén katonapolitikai és katonai felderítő munkát végezni.

A katonai attaséknak elvben tiltva volt ügynököket tartani, vagy olyanokul ajánlkozó egyénekkel tárgyalni. Erre okul Bajnóczy József vezérkari alezredes 1923. évi, Fleischhacker Rezső vezérkari százados 1926-i prágai, Bakay Szilárd vezérkari őrnagy 1933-i belgrádi „agent-provokatőrökkel" történt kiugrasztása szolgált. Ugyancsak nem volt megengedhető, hogy a központi („KOFFA") ügynökei támogatásért a katonai attasékhoz forduljanak.

A katonai attasék ellenben foglalkoztak a „KOFFA" számára ügynökök felkutatásával. A kisantant államokban és a Szovjetunióban a katonai attasék mellé kémelhárító ügynökök nyertek beosztást, akik közreműködtek „agent-provokatőrök" elhárításában és 2. vkf. hírszerző alosztály számára felderítésre alkalmas egyének felkutatásában.

A katonai attasékat a „KOFFA" arra használta fel, hogy általuk a külföldön működő ügynökeinek postaküldeményeket adatott fel. Sokszor előfordult, hogy a külföldön dolgozó ügynökök számára rádiókat, robbantó [anyagokat], vegyszereket, rejtjelkulcsokat, egyéb felszerelést a katonai attasék továbbítottak. Ezeket a katonai attasé egy megbízottja útján deponáltatta valamelyik vasúti állomás ruhatárában, a betétet

igazoló szelvényt pedig postán küldötte el az ügynök által megadott címre. A posta és egyéb küldemények a katonai attasékhoz diplomáciai futárokkal érkeztek meg.

A katonai attasé működése területén reprezentatív kötelezettségeket is ellátott.

A katonai attasék [a] 2. vkf. osztállyal diplomáciai futár és rádióösszeköttetésben állottak. A rádiót maga az attasé, vagy beosztott kémelhárító ügynöke kezelte. Távirati érintkezésben a[z] „st" katonai rejtjelkulcsot és számjeles füzeteket használtak.

A katonai attasék minden évben egyszer (többnyire januárban) [a]. vkf. osztálynál értekezletre gyűltek össze, ahol szóban beszámoltak államuk (államaik) katonapolitikai és katonai helyzetéről. Meghallgatták a központ helyzetmegítélését és átvették a következő évre szóló általános feladatokat.

A katonai attasé havonta előlegezett „hírszerző átalányban" részesült, melyről pénztári naplómásolattal számolt el.

A katonai attasé évente egyszer működési területén hivatalos tanulmányutat hajtott végre.

Megkapta a kémgyanús egyénekről összeállított névmutató indexeket a kiegészítésekkel és helyesbítésekkel együtt.

Az idegen állam(ok)-ban való kezelését jelentette 2. osztálynak, mely a Budapesten működő kollegájával szemben reciprocitási alapul szolgált.

Alábbi katonai attaséi helyekre és beosztott személyzetre emlékszem:

Prága. A katonai attasé csupán Csehszlovákiában működött. A szolgálatot ellátták:
Bajnóczy (dési) József vezérkari alezredes (1923), [helyesen 1920. 05. 27. – 1923. 02.]
Fleischhacker Rezső vezérkari százados (1926) mint követségi titkárok, [helyesen 1923. 04. – 1926. 07.]
Lakatos Géza (csikszentsimoni) 1928–1943, [helyesen 1928. 05. 07. – 1934. 04. 16.]
Ujszászy István 1938–1943, [helyesen 1934. 04. 16. – 1938. 02. 01.]
Solymossy (Stanojlovics) Ulászló 1928–1929 vezérkari alezredesek [helyesen 1938. 02. 01. – 1939. 08. 21.].
Mellettük be voltak osztva:
Fodor Béla 1930–1935,
Hollóssy Ernő 1935–1939 k-ügynökök.
Amint 1939-ben kiderült, Fodor Béla a csehszlovák vezérkar szolgálatában állott.

Pozsony. A katonai attasé csak Szlovákiában ügyködött. Ezek voltak:
Solymossy (Stanojlovics) Ulászló 1939–1940,
Kéri Kálmán 1940–1942 vezérkari alezredesek,
Lipcsey-Magyar Sándor vezérkari őrnagy 1942–44.

Bukarest. A katonai attasé csak Romániában dolgozott. A szolgálatot ellátták:
Takách-Tolvay (gróf) József [(Celldömölk, 1876. 10. 21. – Budapest, 1945. 01. 02.) vitéz, kisjókai, nagykürthi és köpösdi, altábornagy] 1926,
Ruszkay (Ranzenberger) Jenő 1928, vezérkari alezredesek, mint követségi tanácsosok,
Pomaniczky [helyesen Domaniczky] Ödön 1928–1932,
[pontos szolgálati idejük: Takách-Tolvay József 1921. 01. – 1925. 08., Ranzenberger Jenő (csak később lett Ruszkay) 1925. 08. – 1928. 06. 04. (másutt 05. 04.), Domaniczky Ödön 1928. 05. 04. (06. 04. ?) – 1932. 11. 20.]
Nagy Géza 1932–1936,
Baitz (beodrai) Oszkár 1936–1940,
Szántay Jenő 1940–1942,
Bartha Endre 1942–1944 vezérkari alezredesek.

K-ügynökként működött:
Bágyoni János.

Belgrád. A katonai attasé Jugoszláviában és Görögországban volt akkreditálva.
Marsik Jenő vezérkari alezredes 1925, mint követségi tanácsos,
Hennyey (Erb) Gusztáv, 1928–1933,
Bakay Szilárd 1933,
Vasváry (Eisensehr) József 1937 [helyesen: 1935] –1941 vezérkari alezredesek.

Zágráb. A katonai attasé csak Horvátországban dolgozott.
Hatz Ottó 1941 [Hatz nem volt zágrábi katonai attasé],
Keresztes-Karleusa Lajos, 1941–1942,
Kollényi György, 1942–1944 vezérkari őrnagyok.

Moszkva. A katonai attasé kizárólag csak a Szovjetunióban működött.
dr. Deseő László vezérkarhoz beosztott ezredes, 1937–1939, 1940,
Faragho Gábor vezérőrnagy, 1940/41.

Berlin. A katonai attasé még Hollandiában, egy ideig Svájcban is akkreditálva volt.
Sztójay (Sztojákovics) [helyesen Stojakovics] Demeter vőrgy. 1926–32,
Miklós Béla (dálnoki), 1932–1937,
Hardy Kálmán, 1937–1940,
Homlok Sándor, 1940–1944 vezérkari ezredesek.
[kimaradt Makray Sándor vezérkari ezredes, majd vezérőrnagy, 1944–1945.]
A katonai attasék mellé be voltak osztva:
Kalmár Aurél alezredes, 1928–1937,
Almássy [Almásy] Pál tüzér törzskari őrnagy, 1938–1939,
Nagy Mihály (kislégi) vezérkari százados, [továbbá] mint légügyi attasé [Kálmán László], 1940–44.
Sziklay Ödön ezredes, 1942–1944.

Róma. A katonai attasé még Albániában is ügyködött.
[kimaradt Ghyczy Miklós, 1920–1926]
Schindler Szilárd vezérkari ezredes, 1924 [helyesen 1926] –1932, mint követségi tanácsos,
Szabó László Gusztáv vezérkari ezredes, 1932–1942,
dr. Rakolczai (Fucsek) László vezérkari alezredes, 1942–1944 [helyesen 1943].
Beosztottjaik:
Tóth Elemér repülő őrnagy, légügyi attasé 1940/43,
Oltoványi-Pantle Adolf alezredes, 1941–1943,
Miskey Jenő őrnagy 1941,
Sipos Béla százados 1940,
Puy Jenő őrnagy, 1938–1943.

Párizs. A katonai attasé még Svájcban is működött.
Láng (báró) Boldizsár altábornagy, 1924–1928 mint követségi tanácsos,
Homlok (Holmok) Sándor vezérkari százados, 1928–1935,
Rakovszky (nagyrákói) György vezérkari ezredes, 1935–1938.
Karátsony (hódosi) László vezérkari alezredes, 1938–1942,
Sípos Béla vezérkari százados, 1942–1944.

Madrid. A katonai attasé még Portugáliában is akkreditálva volt.
Szántay Jenő vezérkari alezredes, 1942–1944.

London. A katonai attasé még az Egyesült Államokban is dolgozott.
Béldy Alajos vezérkari alezredes, 1928–1931,

Stomm (gróf) Marcel vezérkari őrnagy, 1931–1932,
Álgya-Papp Zoltán vezérkari őrnagy, 1933–1937,
dr. Utassy Lóránd vezérkari őrnagy, 1938–1942 [helyesen – 1941].
Bern. A katonai attasé részben Francia-, részben Németországban is ügyködött.
Rakovszky György vezérkari ezredes, 1935–1938,
Karátsony (hódosi) László vezérkari őrnagy, 1938–1939,
Sárkány (ilenczfalvi) Jenő vezérkari őrnagy, 1939–1940,
Homlok Sándor vezérkari ezredes, 1941–1943,
dr. Rakolczai (Fucsek) László vezérkari alezredes 1944.
Helsinki. A katonai attasé még a balti államokban és Svédországban is működött.
Taróczy (Szmazsenka) Nándor altábornagy, 1924–1930,
Lányi Géza vezérkari alezredes, 1930–1933,
Lengyel (ebesfalvi) Béla vezérkari alezredes, 1934–39, [állomáshelye Varsó]
dr. Deseő László vezérkarhoz beosztott ezredes, 1939–1940, [helyesen 1939. április – december]
[kimaradt Homlok Sándor, 1939–1941, állomáshelye Berlin]
dr. Rakolczai (Fucsek) László vezérkari őrnagy, 1941–1942,
Kóbor Frigyes vezérkari őrnagy, 1942–1944.
Riga. A katonai attasé még a többi balti államban és Finnországban is ak[k]reditálva volt.
Tarnóczy [helyesen Taróczy] (Szmazsenka) Nándor altábornagy, 1924–1930,
Lányi (Jacobi) Géza vezérkari őrnagy, 1930–1933.
Ugyanott orosz nyelvtanulmányon 1938–1939
Faragho Gábor vezérkarhoz beosztott ezredes.
Varsó. A katonai attasé részben a balti államokban is működött.
Béldy (Bruckner) Alajos vezérkari őrnagy mint követségi titkár, 1924–1928,
dr. Andorka (Fleischhacker) Rezső vezérkari őrnagy, 1928–1931,
Ujszászy István vezérkari százados, 1931–1934,
Lengyel (ebesfalvi) Béla vezérkari őrnagy, 1934–1939,
Sárkány (ilenczfalvi) Jenő vezérkari őrnagy 1939.
Szófia. A katonai attasé csupán Bulgáriában ügyködött.
Bajnóczy (dési) József vezérkari alezredes, 1924–1925,
Ruszkay (Ranzenberger) Jenő vezérkari alezredes 1926,
Kölley (Köhler) Ernő vezérkarhoz beosztott őrnagy, 1927–1931,
Álgya-Papp Zoltán vezérkari őrnagy, 1931–1933,
Bakay Szilárd vezérkari ezredes, 1933–1939,
Aday (Adelmann) János vezérkari őrnagy, 1939–1941,
Hatz Ottó vezérkari őrnagy, 1941–1943,
Szőke Endre vezérkari őrnagy, 1943–1944.
Sztambul. [helyesen Ankara] A katonai attasé csupán Törökországban dolgozott.
Németh Imre [vitéz,] vezérkari ezredes, 1933–1936,
Bartalis (lengyeltóti) [helyesen lengyelfalvi] Kálmán vezérkari őrnagy, 1941–43–44,
Hatz Ottó vezérkari alezredes, 1943–1944.

A katonai attasék azért voltak még – előreláthatólag még semleges államokban – is akkreditálva, hogy háború esetén onnan folytassák az ellenséggé vált országuk ellen hírszerző tevékenységüket.

Bécs. Csak Ausztriában ügyködött.
[Kimaradt Takách-Tolnay József, 1919–1920.]

Lehoczky József [helyesen Béla] vezérkari ezredes mint követségi tanácsos, 1921–1926, [helyesen 1920–1925.]
[Kimaradt Janky Béla, 1925–1928.]
Székely János vezérkari százados mint követségi titkár, 1928,
Hochenburger (lékai) Antal vezérkari alezredes, 1929–1932, [helyesen 1930–1935.]
dr. Fábry Dániel vezérkari ezredes, 1932–1935, [helyesen 1928–1930.]
Veress (dálnoki) Lajos vezérkari ezredes, 1935–1938.

Hírszerző szakszemélyzetet oly külképviseletünknél osztottunk be, ahonnan valamely valószínű ellenséges állammal szemben a felderítés végrehajtására kedvező lehetőség adódott. A beosztottak a hírszerző szolgálatban érdemeket szerzett ügyes tisztek voltak. Többnyire egyedül, kivételesen 1-2 k.-ügynökkel, rádiótávírásszal együtt kerültek ki a külképviselethez. Ott a konzuli osztályban, mint színleg átminősített tisztviselők teljesítettek szolgálatot.

Főleg ügynökökkel dolgoztak; a központ néhány „rezidense" is hozzájuk volt kapcsolva. A központi hírszerző szervek postaküldeményeinek, rádiós és egyéb csomagjainak továbbítására éppen úgy fel lettek használva, mint a katonai attasék.

Figyelemmel kisérték a külképviselet konzuli osztályának tevékenységét, ami a be- és átutazó vízumadást illeti. Ügynökeiket sokszor a konzuli osztályon megforduló ügyfelek közül választották ki. A hírszerző szakszemélyzet, amennyiben azon országban katonai attasé is volt, attól teljesen függetlenül működött és közvetlenül központi alárendeltséggel bírt.

A kémgyanúsak körözvényét, névmutató indexét kiegészítésekkel együtt a szakközegek megkapták.

Előfordult, hogy egyes szakközeget konzulátusok vezetésével bíztak meg.

Emlékezetem szerint külképviseleteinken alább felsorolt hírszerző szakközegek működtek:

A müncheni főkonzulátust 1921–1928-ban [helyesen 1921–1925-ben]
Janky (bulcsi) Béla altábornagy vezette.
A főkonzulátus Csehszlovákia ellen dolgozott.
A kolozsvári főkonzulátuson
1924–1928 Röder Jenő vezérkari alezredes,
1928–1939 Beck Albert őrnagy (álneve „Botond"),
1938–1940 Rosta Géza (Reichbauer Gottfried) ezredes ügyködtek.
A brassói főkonzulátuson
1940–1944 Rosta Géza (Reichbauer Gottfried) ezredes volt beosztva.
A belgrádi főkonzulátuson
1941–1943 Liszay Aurél őrnagy,
Krasznay Béla alezredes működtek.

Utóbbi az 1. vkf. osztály összekötő közege volt a Belgrádban székelő jugoszláviai német főparancsnoksághoz.

A szaloniki főkonzulátust
1928–1932 Szabadhegyi (Swoboda) Lajos ezredes vezette. Tevékenysége Jugoszláviára és a Szovjetunióra (Aegei-tengeri hajózás) terjedt ki.
Az athéni főkonzulátuson
1941–1943 Mocsáry Károly alezredes teljesített szolgálatot. Felderítette a Balkán partizánmozgalmait.
A trieszti főkonzulátuson
1939–1941 Jugoszlávia ellen Liszay Aurél őrnagy dolgozott.

A berni főkonzulátuson
1941-ben Sillay Jenő ezredes nyert beosztást.

Hatáskörébe tartoztak a Svájcban lefolyt érintkezésvételek a hadviselő felek között, az angol hírszerző szolgálat felderítése, általános felkutatás és a svájci katonapolitikai helyzet szemmel kisérése.

A párizsi főkonzulátuson
1941–1943 Bari Zoltán működött.

Bari Zoltán mint kolozsvári CFR alkalmazott, eredetileg Románia ellen dolgozott, majd 1940-ben a „MÁV" szolgálatába lépett át. 1941-ben a De Gaulle mozgalmak megállapítására a párizsi főkonzulátushoz neveztettük ki tisztviselőnek 1943-ban ismét a MÁV kolozsvári üzletvezetőségéhez került, ahol román kisebbségi vezetők megfigyelését végezte.

A prágai főkonzulátust
1941–1944 Spányi Mario nyugállományú százados vezette.

A kairói ügyvivő mellett 1 tartalékos hírszerző főhadnagy és rádiókezelő teljesítettek szolgálatot.

A stockholmi főkonzulátuson
1941–1943 Vági Zoltán százados ügyködött.

Hatásköre az Anglia- és a Szovjetunió-ellenes felderítésre terjedt ki.

Külföldi hírszerző s kémelhárító kirendeltségeink az „Anschluß"-ig Ausztriában dolgoztak. Az egyik Bécsben („WEX" – wieni Expozitúra), a másik Grazban („GEX"). Mindkettő 1920-ban nyert felállítást. A „WEX" a bécsi magyar követség felszámoló hivatalán belül a „GEX" a grazi hadifogoly-fogadó bizottságból fejlődött. [A] „WEX" mint a bécsi magyar követség „Sajtó" („S") csoportja mindhárom kisantant állam, a „GEX" csupán Jugoszlávia ellen dolgozott.

Mindkettő együttműködött az osztrák hírszerző és közbiztonsági szervekkel. Főleg hírszerző ügynököket alkalmazott, tanulmányozta és beszerezte [a]. vkf. osztály számára a kisantant fontosabb sajtótermékeit. Előszeretettel használta a támadó elhárítás eszközeit.

[A] „WEX"-nél teljesítettek szolgálatot:
1920 Grivicsics Gyula,
1921–28 Tscheppen [helyesen Tchepen] (Tarkőy) Ferenc vezérkari alezredesek,
1928–38 Lóskay Ferenc alezredes mint vezetők,
1920–21 Vajna Gábor vezérkarhoz beosztott százados,
1921–23 Vannay János [helyesen valószínűleg Kornél] főhadnagy,
1928–38 Lispay [helyesen Liszay] Aurél százados mint román,
1921–26 Bisza Ferenc vezérkari százados,
1926–32 Rumy Lajos őrnagy,
1932–38 Reichbauer Gottfried [Rosta Géza] alezredes,
1936–38 Sillay Jenő alezredes mint csehszlovák, illetve utóbbi mint „DEF"
1920 Foremitti Alajos alezredes,
1921–28 Hindy Iván őrnagy,
1928–38 Lóskay Ferenc alezredes mint jugoszláv előadók,
1920–24 Petrović Dragoljub [Gyula] őrnagy mint irodavezető.
[A] „WEX" ügynökei közül ismertek:
Hanika János tüzér törzskari alezredes,
Sindelár vezérkari ezredes („Treff-5"),
Traxler Herbert csehszlovák,

Engel Franciska bécsi színésznő,
F1orescu román vezérkari őrnagy,
Gerstenheim [helyesen Gerstenfeld] Miklós bécsi nagykereskedő,
Rozescu Bisson [?] román baloldali emigráns,
Hertzig Rudolf román lovassági százados, román vonatkozásokban.
[A] „GEX"-nél voltak beosztva:
Fleischhacker Rezső [Andorka Rudolf] vezérkarhoz beosztott százados (1921),
Spányi Mario százados, később magyar főkonzul Prágában.

A hadrakelt sereg hírszerző (kémelhárító) szervei.

A hadrakelt sereg minden magasabb parancsnokságánál – önálló dandár, hadosztály, hadtest, hadsereg – egy hírszerző szerv működött. Ez az I/b. vezérkari tisztből, helyzetnyilvántartókból, kémelhárító ügynökökből, tolmácsokból és tábori csendőrökből volt összeállítva. Minden hadsereg – s önálló hadtestparancsnokság I/b. vezérkari tisztje mellé egy hírszerző, kémelhárító szakközeg volt beosztva. Utóbbit [a] 2. vkf. osztály vezényelte.

Az I/b. vezérkari tisztek irányították a hadászati (harcászati) felderítést, a hírszerzést és a kémelhárítást az illető magasabb parancsnokságnak kiutalt, működési területen. Fenti célokra rendelkezésére állottak az alárendelt felderítő alakulatok, a törzs osztagok (századok) és a tábori csendőrség.

Az I/b. vezérkari tisztek hírszerző ügynököket vetettek be, végezték a fogoly kihallgatásokat és kiértékelték a zsákmányolt iratokat.

Működésük területén a központ (2. vkf. osztály) ott tartózkodó hírszerzőit további irányításra átvették. Az átadást szolgálták a hadsereg (ö[nálló] hadtest) p[arancsnok]ság-nál beosztott hírszerző szakszolgálatos tisztek. Utóbbiak a központ számára belső területi működésre ügynököket toboroztak.

Az I/b. vezérkari tisztek sűrűn alkalmazták a támadó elhárítást. Fontosabb ügynökeiket repülőgépen telepítették és rádióadó állomásokkal is ellátták.

A helyzetnyilvántartók minden beérkezett adatot térképen rögzítettek; elöljáróikat, alárendeltjeiket, szomszédaikat helyzetjelentésekkel tájékoztatták.

Az I/b. vezérkari tisztek szervezték meg működési területük kémelhárító hálózatát is. Ez saját kémelhárító szakszemélyzettel, betelepített, vagy őslakos ügynökökkel történt. Súlyt helyeztek a saját katonaszökevények, ellenséges partizánmozgalmak felderítésére.

Idegen katonaszökevények, hadifoglyok számára a hadtápterületen gyűjtőhelyeket, átmeneti táborokat rendeztek be, ahova – lehetőleg lehallgató készülékekkel felszerelt – kémelhárító közegeket vezényeltek.

[Az] I/b. vezérkari tisztek kizárólag az elöljáró magasabb parancsnokságnak voltak alrendelve. [A] 2. vkf. osztály csupán segédletekkel, általános tájékoztatásokkal látta el őket. Ők helyzetjelentéseiket, esetenként készült összefoglaló képeiket elöljáró magasabb parancsnokságuk és az 1. vkf. osztály útján küldötték meg [a] 2. vkf. osztálynak.

A csapat felderítést, hírszerzést és kémelhárítást az ezred 2. a zászlóalj segédtisztek és az alosztályparancsnokok irányították. Eszközeik voltak a felderítő alakulatok és megszervezett kémelhárító hálózatuk. Hírszerző ügynökökkel a csapatok – rendszerint – nem dolgoztak.

A hadrakelt sereg hírszerző személyzetéből ismertek:

1941 májusában alakult meg Csap székhellyel a Szovjetunió ellen mozgósított „Kárpát csoport", melynek egységei az 1. határvadász dandár, az ungvári 12. hadosztály és az 1., 2. gépkocsizó dandárokból, az 1. lovas hadosztályból álló „gyors" hadtest volt[ak]. Utóbbi a Felső-Tiszavölgyben nyert elhelyezést.

A „Kárpát csoport" Szombathelyi (Knausz) Ferenc altbgy., kassai VIII. hadtest parancsnok vezetése alatt állt. Vezérkari főnökeként működött:

Álgya-Papp Zoltán vezérkari ezredes I/b. vezérkari tiszt. [Elírás. Álgya-Papp a Kárpát csoport vezérkari főnöke volt, alárendeltségében teljesített szolgálatot Pálosy János vezérkari őrnagy, mint I/ b. (hírszerző) vezérkari tiszt.]

Pálosy János vezérkari őrnagy,

ennek hírszerző szakközege Osváth István ezredes volt.

A „gyors hadtest", amelyre a Kárpátok átlépése után a hadműveletek végrehajtása hárult, Miklós (dálnoki) Béla altábornagy [helyesen tábornok] vezetése alatt állott.

Vezérkari főnöke és egyben I/b. vezérkari tisztje [Elírás. Koszorús Ferenc a gyorshadtest vezérkari főnöke volt, alá tartozott Pőry Imre, mint a hadtest I. b. (hírszerző) vezérkari tisztje.]

Koszorús Ferenc vezérkari alezredes volt.

Mellette mint hírszerző szakközeg működött

Pőry (Prohászka) Imre őrnagy.

A gyors hadtest hírszerzői között ismert egy

Huelmuta nevű sargorodi,

Bogomoljow [helyesen Bogomoljov] berdicsevi lakos.

Amidőn a Budapesten akkreditált idegen katonai attasék kíséretében 1941. augusztus 4–13 között a gyors hadtestparancsnokságát Perwomajshban [helyesen Pervomajszk] meglátogattam, Pőry (Prohászka) őrnagy jelentette nekem, hogy egy a Budiennij [helyesen Bugyonnij] seregcsoport parancsnokságnál Poltaván beosztott orosz vezérkari őrnagy a német „Abwehr" szolgálatában áll és oda híreit rádión továbbítja.

A Kárpát csoport hírszerző szolgálatában működött egy Svoboda František nevű hozzánk Tatarównál átszökött cseh légionista.

1941 őszén [helyesen 1940. március 1-jével] megalakult a 2. honvéd hadsereg-parancsnokság, melynek élén

Jány Gusztáv vezérezredes [helyesen altábornagy majd gyalogsági tábornok] állott.

Vezérkari főnöke volt:

Rakovszky (nagyrákói) György vezérőrnagy,

I. a. vezérkari tisztként

Kovács Gyula vezérkari ezredes,

I. b. vezérkari tisztként

Újvárossy [helyesen Ujvárossy] Dezső vezérkari őrnagy működött.

Utóbbi mellett hírszerző szakközegek voltak:

1941 Osváth István ezredes,

1942 Vecsey József alezredes.

Kémelhárító közegekként beosztva:

Károlyi (gróf) Viktor tartalékos százados,

Károlyi (gróf) Ferenc tartalékos zászlós.

A hadsereg hírszerzői közül emlékszem:

a huszti Klempuš testvérekre,

Popov Mihail (1943) ukrán partizánvezérre.

Az I/b. vezérkari tisztek közül emlékezetemben van:

Szombathelyi Béla tartalékos főhadnagy. (102. hadosztály, parancsnok Ungár (báró) Károly vezérőrnagy).

A hadrakelt sereg kémelhárító szolgálatát támogatta a tábori csendőrség nyomozó osztálya [Vö. **Szakály Sándor:** *A magyar tábori csendőrség története 1938–1945*, (Budapest: Ister Kiadó, 2000]. Ez 1942/43 telén nyert a 3. vkf. osztály (hadtáp-ügyek) keretében felállítást. A létesítés indokai volt:

a katonaszökevények számának növekedése,

az ukrán partizánmozgalmak fejlődése és

nem utolsó sorban a kifosztott szovjet területekről rablott tárgyak szemérmetlen hazaszállítása.

Utóbbiak miatt még Szombathelyi (Knausz) Ferenc vezérezredes is kénytelen volt Cseh (szentkatolnai) Kálmán tüzér őrnagyot, Jány vezérezredes parancsőrtisztjét 1942 őszén fegyelmileg felelősségre vonni.

A tábori csendőr nyomozó osztály hatásköre a hadsereg hadtápterületére, az ország belsejében katonaszökevények, a hadszíntéren rablott tárgyak után vonatellenőrzésekre terjedt ki.

Feladatai a fent vázoltak voltak.

A tábori csendőrnyomozó osztály a 3. vkf. osztály vezetőjének

Henkey János vezérkari ezredesnek volt alárendelve.

Élén állott:

Olchváry-Milviusz Attila nyugállományú csendőr alezredes.

1943 őszétől kezdve a német bevonulásig ott nyert beosztást:

Ferenczy László csendőr alezredes is.

A tábori csendőr nyomozó osztály felállításával a katonaszökevények száma nem csökkent, a rablott préda hazaszállítása nem szűnt meg. Sőt, utóbbiakban sápok ellenében a tábori csendőrnyomozó osztály tagjai is közreműködtek.

[A] 2. vkf. osztály együttműködése idegen államok hírszerző szolgálataival
[PIL 274. f. 11. cs. 16. öe., 120-122. lap (= másodszor újraindított korabeli számozás: 22-24. lap)]

[A] 2. vkf. osztály a háború előtt és alatt a német, olasz, bolgár, svéd, finn, észt, lengyel, török, japán, osztrák, angol és amerikai hírszerző szolgálatokkal működött együtt.

A németeknél összműködés volt az „OKW" (Oberkommando der Wehrmacht) Amt-Abwehr Ausland-dal, az „OKH" (Oberkommando des Heeres) Abteilung für fremde Heeere-vel Reichsluftministerium Abteilung für fremde Luftstreitkräfte, Reichsluftministerium Verbindungsabteilung-al, majd „OKW Presse – und Propagandaabteilung"-gal.

Az OKW Amt Abwehr Ausland hírszerzéssel, a kémelhárítás irányításával, szabotázs (terror) cselekmények előkészítésével, katonapolitikai nyilvántartással és idegen rejtjeltáviratok megfejtésével foglalkozott. Élén 1935–1944 elejéig Canaris Vilmos [sic!] tengernagy állott.

Az Amt-Abwehr-Ausland következőképp tagozódott:

Hírszerző osztály. Az idegen államok katonapolitikai és katonai helyzetének offenzív felderítését irányította

Pickenbrock vezérkari ezredes vezető,

Scholtz Edgar ezredes,

Busch ezredes,
Kulman Frigyes [sic!] százados beosztottak.
Kémelhárító osztály. [A] III. Birodalom katonai kémelhárítását irányította, a végrehajtást azonban a „Gestapo" eszközölte.
Bammler Erich [helyesen Rudolf Bamler] (1939)
Bentivegni (1940/43) vezérkari ezredesek vezetők
Szabotázs (terror) osztály. Idegen államok területein szabotázs (terror) cselekmények végrehajtását készítette elő.
Lahousen Erwin (1939–1943) vezérkari ezredes,
Freytag-Loringhoven (1943/44) vezérkari alezredes vezetők,
Stolze őrnagy beosztott.
Az osztálynak Spandauban székelő szabotőrkiképző úgynevezett. „Brandenburg ezred" volt alárendelve.
Katonapolitikai nyilvántartó osztály. A befutott katonapolitikai anyag nyilvántartását végezte, összeköttetést tartott a külügyi hivatallal, idegen katonai bizottságok fogadását készítette elő.
tengernagy, mint vezető
egyben Canaris helyettese:
Brinkmann [Helmuth (Lübeck, 1895. 03. 12. – Piessen, 1983. 09. 26.)].
Longin Antal, Károly [valószínűleg Karl Peyerl] vezérkari ezredesek,
Rudolf vezérkari alezredes mint helyettesek.
Idegen rejtjeltáviratokat megfejtő osztály. Idegen államok számjeltáviratainál [sic!] lehallgatásával és megfejtésével foglalkozott.
Kaempff [Siegfried Kempf?] vezérkari ezredes vezető,
dr. Petter kormánytanácsos, mint beosztott.
Az Amt Abwehr Ausland Berlin W. Tirpitz Ufer 70-80 sz. alatt nyert elhelyezést.
Az Amt Abwehr Ausland-nak bel- és külföldi hírszerző kirendeltségek (Abwehrstellék – „Ast") voltak alárendelve.
Belföldön minden Wehrkreiskommando [hadkerület-parancsnokság] székhelyén egy-egy „Ast" működött. Ezek a szomszédos országok ellen hírszerzéssel és a kémelhárítás irányításával foglalkoztak.
A külföldi hírszerző kirendeltségek közül ismertek:
Stockholm – vezető Reichmann ezredes,
Brüsszel – vezető Du Moulin-Eckart (gróf) Károly [Karl] tartalékos őrnagy,
Lille – vezető Pfannenstiel [Pfannenstickl] Hubert tartalékos őrnagy [alezredes],
Párizs, Madrid, Lisszabon, Genf – valamennyi Anglia és Amerika ellen dolgozott,
Bécs – vezető Marogna-Redwitz (gróf) vezérkari ezredes, beosztottak:
Manteuffel vezérkari alezredes, Scholtz őrnagy,
Prága – vezető Rathe vezérkari százados,
Varsó – vezető Schmalschlägel tartalékos százados,
Krakkó – vezető Scholtze őrnagy,
Pozsony,
Bukarest – Auerhammer volt osztrák-magyar vezérkari alezredes, beosztva
Montfort Ferenc [sic!] tartalékos százados (Ploieşti-i olajforrások kémelhárítása),
Szófia – dr. Delius vezérkari ezredes (?),
Belgrád – Frederici repülő őrnagy,
Sztambul – Manteuffel, majd Ketter vezérkari alezredes,
Zágráb – Braun alezredes.

Mindannyian Krakkó, Pozsony, Zágráb, Bukarest, Belgrád „Bécs" központi vezetése alatt – a Szovjetunió ellen működtek.
Az OKW Amt Abwehr Ausland-dal [a] 2. vkf. osztály 1933 (Hennyey vezérkari ezredes) óta következőképp működött együtt:
A vezetők évente egyszer-kétszer Budapesten, Berlinben vagy útközben Drezdában, Münchenben találkoztak. Személyesen átbeszélték a közös érdekekkel bíró országok katonapolitikai és katonai helyzetét. Megállapították az egymásra háruló feladatokat.
1941-től egymáshoz kölcsönösen összekötőtiszteket vezényeltek. Ezek voltak német részről.
1941/42 Pfannnenstickl Hubert tartalékos őrnagy,
1942/44 Scholtz Edgar ezredes,
1944 Manteuffel vezérkari alezredes.
Magyar részről:
Sziklay Ödön ezredes.

JEGYZETEK

1 Mint a közreadói-szerkesztői bevezetésben már említésre került, az alább következő anyagok közül az 1-4. sorszám alatti, a Politikatörténeti Intézetben őrzött dokumentumok korábban ismeretlenek voltak a kutatók előtt. A kötet anyaga gyakorlatilag már lezárásra került, amikor 2005. karácsonyakor egy szerencsés véletlen jóvoltából lehetőség nyílt az anyagok közlésére. Jóllehet az ezekben a dokumentumokban szereplő személyek és események javarésze már a törzsanyagban is megtalálható, a joggal feltételezhetően Péter Gábor személyes instrukciói és felügyelete alatt összeállított anyag számos olyan információt, kiegészítést tartalmaz, amely – az ismétlések ellenére is – a törzsanyag jobb megértése és értelmezése érdekében indokolja ezen dokumentumok közzétételét. Az anyag jegyzetelésétől – pár kivételtől eltekintve – részben terjedelmi okokból, részben a nagyszámú szereplő felsorolása, illetve az átfedések elkerülése érdekében eltekintettünk. Jegyzetek helyett az általunk vélt legszükségesebb korrekciókat, kiegészítéseket a főszöveg javításaihoz hasonlóan az adott helyen [] zárójelben adtuk meg. A hibás névalakokat az első előfordulás után automatikusan javítottuk (szerk.).
2 TEKI = Technikai Kísérleti Intézet. A Haditechnikai Intézet „elődje". A rejtés (trianoni korlátozások!) miatt hívták így, és részben a Műegyetemhez tartozónak tüntették fel.
3 Helyesen Lwów (lengyel, ejtsd Lvúv). Más elnevezései: Leopolis (latin), Léopol (francia), Lolleo (olasz), Ilyvó (magyar), Lemberg (német), Lvov (orosz), L'viv (ukrán).
4 Helyesen Stanisławów (lengyel). A város neve németül és jiddisül Stanislau, ukránul Sztaniszlaviv, oroszul Sztanyiszlavov. 1962-től új neve Ivano-Frankovszk (ukrán, orosz).
5 KORDA Sándor [Sir Alexander Korda, 1917-ig Kellner László] (Pusztatúrpásztó, [ma Túrkeve része], 1893. 09. 16. – London, 1956. 01. 22.), filmrendező, filmvállalkozó. Középiskolai tanulmányai után újságíróként tevékenykedett. 1915-ben rendezte első filmjét, majd két évvel később megalapította Budapesten a Corvin filmgyárat, amelynek igazgatója és rendezője lett. 1919-ben direktóriumi tagként részt vett a Tanácsköztársaság filmátszervező munkájában. A kommün bukása után Bécsbe emigrált, majd Berlinben, Párizsban és Hollywoodban dolgozott. 1932-ben Londonban telepedett le, ahol megalapította a London Filmet, amely hamarosan az európai filmgyártás vezető stúdiója lett. Ettől az időtől datálódik együttműködése a brit hírszerzéssel, amellyel barátján, Dansey (DANSEY, Sir Claude Edward Majoribanks [? 1876. ? – London, 1947. június 11.]) ezredesen keresztül még az Egyesült Államokban került kapcsolatba. (Claude Dansey az első világháború alatt Svájcban, az Egyesült Államokban és a Balkánon szolgált hírszerzőként, majd az Egyesült Államokban üzletemberként tevékenykedett. A gazdasági világválság kirobbanása után visszatért a hírszerzéshez és a római SIS állomás vezetője lett. Létrehozója és irányítója volt annak az üzletemberekből álló, úgynevezett Z-hálózatnak, amely 1936 és 1939 között a SIS hagyományos – a brit követségek és konzulátusok útlevél-ellenőrző hivatalainak fedésében működő – állomásaitól függetlenül végzett hírszerző tevékenységet Németor-

ság és Olaszország ellen. 1940 szeptemberétől 1945-ös nyugdíjba vonulásáig a brit hírszerzés helyettes vezetőjeként szolgált.) Dansey tevékeny szerepet játszott a London Film pénzügyi hátterének megteremtésében, amiért cserébe a filmstudió a brit hírszerzés egyik fedőszerve lett. Arra vonatkozólag, hogy Korda valóban kapcsolatban állt-e a 2. vkf.-fel és ha igen, milyen formában és célból, nincs tudomásunk. Korda és a brit hírszerzés kapcsolatáról lásd **Nigel West:** *MI6. British Secret Intelligence Service Operations, 1909–45,* (New York: Random House, 1983), 68-69. és **Christopher Andrew:** *Her Majesty's Secret Service. The Making of the British Intelligence Community,* (New York: Elisabeth Sifton Books-Viking, 1986), 358-359 (Ritter László).

1/2. [{A} 2. vkf. osztály által alkalmazott támadó elhárítás]

[PIL 274. f. 11. cs. 16. öe., 70-98. lap
(= újraindított korabeli számozás: 1-29. lap)]

[A] 2., vkf, osztály a támadó elhárítást a 20-as évek közepe óta alkalmazta. Benne közreműködtek:

2. vkf. hírszerző,
2. vkf. kémelhárító,
2. vkf. sajtó-, propaganda- szabotázs alosztályok,
a budapesti I.,
a komáromi II.,
a pécsi IV.,
a szegedi V.,
a debreceni VI.,
az ungvári VIII/b.
a kolozsvári IX. hdt. hírszerző és kémelhárító osztályok,
a bécsi hírszerző kirendeltség („WEX").

A támadó elhárítás hármas célt szolgált:
idegen államok hírszerző szolgálatának félrevezetését a saját katonapolitikai és katonai viszonyokról,
az idegen államok által alkalmazott hírszerző ügynökök felderítését,
idegen szolgálatban álló kémgyanús egyének beugrasztását.

A támadó elhárítást ügynökök végezték.

A harmadik feladatot végrehajtó ügynököket „agent provokatőrök"-nek – „beugratóknak"- neveztük.

Hírszerzésünk e feladatokra előszeretettel használt fel idegen országokból menekülőket és katonaszökevényeket.

A támadó elhárítást – főleg – Romániával, Csehszlovákiával, Jugoszláviával, de ezek mellett még a Szovjetunióval, Svédországgal, Angliával, Törökországgal, Japánnal, [a] III. Birodalommal és Olaszországgal szemben is alkalmaztuk.

A támadó elhárításnak különleges faja volt a Magyarországon működő hivatalos külképviseletek felderítésének „blokkirozása".

A támadó elhárítás elsősorban azt célozta, hogy egyes idegen hírszerző szervek működését saját tájékoztatásunk alapján vezessük és irányítsuk. Ez – többek között – román viszonylatban sikerrel járt. Az aradi román hírszerző szerv vezetőjét, Byca helyesen Bica] alezredest éveken át hamis magyar katonapolitikai és katonai híranyaggal tervszerűen félrevezettük. Ez a munka 1928-ban kezdődött, amikor egyik ügynökünk, Znamecsnik Gyuláné, elhelyezett nála egy a magyar honvédség mozgósítását és felvonulását tartalmazó tervet.

Az „üzlet" annyira jövedelmező volt, hogy belőle szolgálatunk tényleges pénznyereségre tett szert az ügynök igényeinek kielégítése után.

Beugrató ügynökeink végezték „kellemetlen" idegen diplomaták – elsősorban katonai attasék – eltávolítását is.

szolgálatukba álltak; amint bizalmukat megnyerték, nyilvános helyen kértek találkát, ahol kompromittáló híranyagot adtak át. A lesben álló kémelhárító közegek ezután rövidesen igazolásra szólították fel őket.

Egyik eljárásunkat képezte, hogy a tárgyaló helyiség szomszédságában viaszlemez felvevőt helyeztünk el, amelyen a lefolyt beszélgetést rögzítettük. Olykor gondoskodtunk arról, hogy az idegen külképviseleti tagot az ügynökkel együtt bizalmas tárgyalásban fényképeztük le. A felvételt kívánság szerint retusálhattuk. Előfordult papírdarabon, pénzen az idegen külképviseleti tag ujjlenyomatának rögzítése is.

E beugrató módszereket szomszédaink közöl elsősorban a csehszlovák és a jugoszláv hírszerző szolgálatok alkalmazták. Így sikerült a csehszlovákoknak

1923-ban Bajnóczy (dési) József vezérkari alezredes,

1926-ban Fleischhacker Rezső [Andorka Rudolf] vezérkari százados

prágai követségi titkárok kiutasíttatása is.

A jugoszláv vezérkar egyik ügynöke 1933-ban beférkőzött Bakay Szilárd vezérkari alezredes belgrádi katonai attasénk bizalmába. Tőle egy kávéházban kért találkát. Ott az attasénak híranyagot adott át, amire két igazoltató csendőr jelent meg. Bakay felváltását követelték, a katonai attasé helye négy éven keresztül – 1937-ig – betöltetlen maradt. [Ujszászy téved; 1935. 09. 15. – 1941. 05. 01. között Vasváry József működött belgrádi katonai attaséként.]

1938-ban Tömöry (Mersich) Jenő vezérkari őrnagy kapott a jugoszláv kormánytól Bled fürdőhely környékén a szerb nyelv elsajátítása céljából tartózkodási engedélyt. Tömöry a vidéken utazgatott, ami a jugoszláv vezérkarnak szemet hunyt [helyesen szúrt]. Elhatározták, hogy kiugratják. Egyik ilyen utazása alkalmából, míg az étkezőkocsiban tartózkodott, a vasúti fülkében visszahagyott bőröndjébe kompromittáló híranyagot csempésztek be. A rövidesen megjelent vonatellenőrző csendőrök Tömöryt letartóztatták. Csak nehezen, diplomácia[i] közbelépésre engedték szabadon.

1934 júniusában vonultam be Varsóból áthelyezve Prágába, mint katonai attasé. Működésem első hónapjaiban valósággal megrohantak a beugrató ügynökök. Egy ízben a villamoson akart egy férfi iratcsomagot a kabátomba rejteni, máskor a felöltőmben a kávéházi ruhatárból való kivitel után találtam iratokat. Mindkét esetben azonnal lármát csaptam, a rendőrséget hivattam.

Egy szombaton este vacsorára voltam hivatalos, lakásomon éppen átöltözködtem, amikor egy szép fiatal szőke hölgy állított be hozzám. Előadta, hogy a brünni 7. hadosztály parancsnokság egyik vezérkari századosának menyasszonya. Vőlegényével sikerült a hadosztály mozgósítási terveit vasárnap délig megszerezni, azok nála vannak és 100 000 cseh koronáért lakásomon lefényképezhetők. A nőt leültettem, a szomszéd szobából a rendőrségre telefonáltam.

Gyanús volt egyszer nekem még megérkezésem első heteiben a csehszlovák vezérkar 2. osztálya egyik tisztjének elejtett megjegyzése, mely Wettstein (westersheimbi) János családi életére vonatkozott. Feltettem, hogy a csehek a követségen és a vezető tisztviselők lakásán lehallgatást eszközölnek. [A] 2. vkf. osztályból Pihe István műszerész személyében szakértőt hozattam, akivel a követség irodahelyiségeit és a tekintetbe jövő lakásokat átvizsgáltuk. Megállapítottuk, hogy a csehek minden telefonkészülékbe olyan lehallgató membránt [mikrofont] rejtettek, mely az illető helyiségben lefolyt beszélgetéseket felvette és egy külön huzallal – valószínűleg valamelyik szomszédos házba – elvezettek. Ilyen készülék volt a követ és katonai attasé hálószobájában elhelyezett telefonban is.

A fogadó helyiségek falaiban fentieken kívül nagy lehallgató membránokat is találtunk. Ezek a villamos világítás hálózatába voltak bekapcsolva. A készülékeket eltávolítottuk; a jövőben a lehallgatás ellen úgy védekeztünk, hogy bizalmas beszélgetéseknél egy a villamos áram által hajtott kopogó műszert kapcsoltunk be, a telefonokat pedig valami ruhaneművel burkoltuk körül. Úgyszintén a követségen egy elébb tüzetesen átvizsgált szobát rendeztünk be tanácskozásokra, ahol sem telefon, sem villanyáram nem volt.

Prágába érkeztemkor feltűnt nekem Fodor Béla, a katonai attasé mellett beosztott kémelhárító ügynök túlzott szolgálatkészsége és bensőséges bizalmi viszonya előddömmel, Lakatos (csikszentsimoni) Géza vezérkari alezredessel, továbbá annak családjával. Az ember nekem nem tetszett, nem tudott szembenézni. Csakhamar megállapítottam, hogy páncélszekrényembe valaki bejáratos. Fodort azonban elkapni nem tudtam. A páncélszekrény zárát Budapestről hívott szakemberek megváltoztatták. Fodort [a] 2. vkf. osztályhoz visszahelyeztettem. Onnan a szegedi V. hdt. 2. oszt-hoz helyezték. Beosztásából okmányokkal Jugoszláviába szökött.

1939 márciusában amint a németek bevonultak Prágába, Canaris tengernagy közölte velem, hogy a cseh vezérkar 2. osztálya irattárának átkutatásakor olyan bizonyítékokat talált, melyek szerint Fodor Béla éveken át annak szolgálatában állott. Pedig Lakatos annyira megbízott benne, hogy összes jelentéseit vele gépeltette.

1931-ben a lengyel vezérkar 2. osztály[á]nak terhes volt Bogondow [Bogondov] szovjet katonai attasé felderítő működése. Egy alkalomból, amikor Bogondov a 2. osztály vezetőjénél járt, az előszobában a segédtiszt kompromittáló iratokat helyezett a felöltőjébe. Az épület elhagyása után megállították, átkutatták, diplomáciai úton eltávolítását kérték.

1937 nyarán Prágában Chnittmann dandárparancsnok, szovjet katonai attaséhoz voltam intim vacsorára hivatalos. Chnittmannal barátságos jó viszonyt tartottam. A vacsorán rajtam kívül a szovjet követség néhány tisztviselője és egy ragyogó szépségű fiatal hölgy a „Tass" [Helyesen TASSZ – *Tyelegrafnoe Agenszvo Szovjetszkovo Szojuza,* Szovjet Távirati Ügynökség] egyik prágai ügynöknője vett részt. Hajnalban 2 óra körül a hölgyet gépkocsimon sofőr nélkül hazakísértem. Közeledésemre reagált. A következő napokban Prága környékére kirándulásokat tettünk. Ez alkalomból a nő a szovjet viszonyokra diffamáló megjegyzéseket tett. Barátságunk oda fejlődött, hogy lakásomon kettesben vacsorázgattunk. Egy ízben a telefonhoz hívtak, mely a szomszéd szobában volt. Beszélgetés közben láttam a szemben lévő tükörből, hogy a hölgy valami port szór a poharamba.

Az ebédlőbe visszatérve, rögtön felelősségre vontam, tagadott. Azonnal lakására kísértem, vele minden további érintkezést megszakítottam. A pohárban álompor volt.

1934 nyarán Dollfuss osztrák kancellár meggyilkolása után ránk nézve érdekkel bírt, hogy Csehszlovákia a határ mentén eszközöl-e katonai intézkedéseket. Fontossággal bírt ez a kérdés az olaszokra is. Prágában az olasz katonai attasét helyettesítő Brenta ezds. légügyi megbízottal szóban megállapodtunk, hogy gépkocsimon a következő nap reggelén lerándulunk az osztrák határra. A megállapodás délelőtt történt. 16 h körül Brenta elővigyázatlanul távbeszélőn hívott fel valami utunkra vonatkozó kiegészítés miatt. 18 h-ra rendeltem bejáró cseh származású gépkocsivezetőmet, Pospišilt, akinek utasítást adtam, hogy az autót egy hosszabb útra készítse elő. Másnap sofőr nélkül Brentával megindultunk. Vemecki [Nemecki?] Brod környékén (Zmojmo irányában) felforrt a hűtővíz. Rájöttem, hogy hathengeres Fiat 521. C. gépkocsim hűtőberendezésének összes tömítő csavarjai meg voltak lazítva, a víz el-

folyt. Utazásunk mintegy 24 órás késést szenvedett. A sofőr többé nálam nem mutatkozott.

Vasváry (Eisensehr) József vezérkari alezredes belgrádi katonai attasé 2. vkf. osztálynak bejelentette, hogy utazásunknál a szerbek sót szórnak gépkocsijának carterébe, cukrot benzintartályába.

Ugyanezt a módszert alkalmaztuk Ljahterow [Ljahterov] vezérkari ezredes, szovjet katonai attasé gépkocsija ellen, amidőn 1941 tavaszán Kárpátalján letért az előre bejelentett útvonaláról.

A budapesti szovjet követ és katonai attasé hivatalos hely[i]ségében lehallgató fali membránokat szereltünk be. Egy 1941 tavaszán Ljahterov és beosztottja között lefolytatott beszélgetés foszlányokból jöttünk rá Bandustyák Demeter kárpátaljai szervezetének működésére.

E szervezet felderítésénél megállapítottuk, hogy a kárpát-ukrajnai magyar erődítések felépítésében ruszin parasztoknak álcázott orosz tisztek is részt vettek.

1941-ben játszódott le Miske-Gerstenberger Jenőné (bárónő) [helyesen báróné] sztambuli főkonzulunk feleségének, az angolok javára végrehajtott kémkedési ügye. Miskénét Sztambulban Bartalis Kálmán vezérkari őrnagy, katonai attasé ügynökei figyelték.

Megállapították, hogy az angol származású nő összeköttetésben áll a brit titkosszolgálattal. Amidőn Magyarországra utazott, Starosolsky Aranka beugrató ügynöknőnk akaszkodott rá. Miskéné bizalmába férkőzött, ellene koronatanúként szerepelt.

1930-ban Osváth István nyomozást vezető alezredes egy Friedmann Vali (?) nevű beugrató ügynöknőnk segélyével leplezte le a Románia számára kémkedő Horváth (csepregi) Antal[t], a 7/k. (közlekedés) vkf. osztályban szolgálatot teljesítő vezérkari századost.

Az egyes államokkal szemben [a] 2. vkf. osztály támadó elhárítása következőképpen játszódott le:

Csehszlovákia.

Támadó elhárításra – többek között – alábbi ügynököket alkalmaztuk:

Pinkovics Irén prágai „Sect"-pavilonban fellépő magyar táncosnőt (lakás[a] 1937/38 [ban] Sroubek szálló). Pinkovicsnak egy csehszlovák vezérkari tiszt volt a barátja – akinek számtalan magyar vonatkozású katonapolitikai híranyagot adott el. Pinkovicscsal a központból Pőry (Prohászka) Imre tartott összeköttetést.

Hanika János volt osztrák-magyar tüzértörzskari alezredest, aki a prágai haditechnikai intézetben működött. A cseh vezérkarral és „WEX"-el állott érintkezésben. Általa a magyar légvédelmi tüzérségre és mérő műszereire vonatkozólag helyeztünk el félrevezető híranyagot.

Traxler Herbert a prágai „Horak" gázálarcgyárban dolgozó művezető egy ideig a katonai attasé, majd [a] „WEX" szolgálatában állott. Félrevezető híranyagot kapott magyar harcgázokat illetően.

Dolecskó Béla zeneszerző színleg a cseh vezérkar szolgálatába lépett. Ezért ellene [a] 2. vkf. osztály 1936/37-ben látszólag eljárást indított. Egy ideig le is volt tartóztatva. Amint kiszabadult, a cseheknek rendszeresen tőlünk kapott magyar katonapolitikai és katonai híranyagot szállított.

Dr. Nemrava Pál szlovák származású ügyvéd az 1930-as [sic!] években részt vett a Magyarország javára rendezett Tuka- (későbbi szlovák miniszterelnök) féle összeesküvésben. A csehek letartóztatták, majd szabadlábra helyezték. Megbízták azzal, hogy igyekezzék a prágai magyar követség szolgálatába lépni és onnan híranyagot

szerezni. Nemrava ezt a prágai követségen bevallotta és utasításokat kért. Alkalmaztuk és így a csehek hamis híranyagszállítójává vált. Másrészt a csehek bizalmát bírta; egyik értékes hírforrásunk volt.

dr. Nagy Sándor prágai (Václavské náměstí 7. szám) ügyvéd,

dr. Meisels Árpád prágai gyakorló orvos,

Kappe Erzsébet festőművésznő (Prága, Dèlostřelecká ul.),

Vodrarzka Kubinzkij Vilmos [helyesen Vodvanka-Kubinsky, Vilem] textil-nagykereskedő,

Gečmen Julian porcelánedény-nagyiparos,

dr. Somoskeőy István a „Böhmische Union-Bank" egyik tisztviselője számtalanszor helyeztek el tőlünk kapott katonapolitikai híranyagot a cseheknél és több Magyarországon dolgozó ügynöküket leplezték le.

1939/40-ben a Vatikánban működött szlovák követ

dr. Sidor

összeköttetésben állott dr. Barcza Károly [helyesen György] szentszéki megbízottunkkal. Kormányának tudatosan szállított magyar vonatkozású hamis híreket.

Ugyancsak szolgálatunkban állott a római szlovák katonai attasé

Spatzky [Snatzky, Snatzki, Snacki?] vezérkari alez. is.

Spatzky Tuka miniszterelnöknek volt a bizalmasa. 2. vkf. osztállyal László Gusztáv quirináli katonai attasénk, vezérkari ezredes útján volt érintkezésben.

Spatzky nekünk értékes szlovák híranyaggal szolgált, kiszolgáltatta a nálunk dolgozó tót ügynököket, viszont vezérkarát tőlünk kapott hamis adatokkal látta el.

1941-ben a szlovákok tevékenységét felfedezték. Magyarországba menekült és fenti szolgálatot közvetítők segélyével onnan folytatta.

Románia.

Hírszerzésünk a támadó elhárítást súllyal Románia ellen alkalmazta. Ilyen vonatkozásban használtuk fel a hozzánk tömegesen átjött menekültek és katonaszökevények egy részét is.

A támadó elhárításra felhasznált ügynökök közül alábbiakra emlékszem:

Liszay Aurél,

Zákó András volt román (20-as évek közepe), majd magyar tisztek.

Wild József szenátor,

Gerstenfeld Miklós bécsi nagykereskedő,

Rozescu Bisson [?] Wienben [sic!] élő baloldali emigráns,

akik az ottani román konzult hamis magyar anyaggal látták el, terveiről és embereiről szolgálatunkat tájékoztatta[ák].

Znamecsnik Gyuláné,

Kovács Károlyné,

Ransberger András,

Freco Endre temesvári,

Freyssberger szegedi lakosok

a 20-as évek vége óta állandó összeköttetést tartottak a 2. vkf. „KOFFA" alosztállyal, illetve a szegedi V. hadtest kho-val és Bica alezredessel, az aradi román hírszerző vezetővel. Utóbbitól megbízásokat nyertek, melyeket hűségesen eljuttattak hozzánk. A kapott félrevezető – válaszokat pedig Bicánál adták le.

Lelovics József nagyváradi szállodatulajdonos,

Bari Zoltán kolozsvári „CFR" tisztviselő útján pedig a kolozsvári román hírszerző szervet láttuk el magyar katonapolitikai vasút- és útügyi adatokkal.

Atzél (bárónő) Lívia, [helyesen Lydia Mária Alexandra (Budapest, 1901. 05. 08. – Bécs, 1972. 02. 27.), borosjenői],
Mikes (grófnő) Hanna zabolai lakos
1939/40-ben Morosow [helyesen Moruzov, Mihail], 1941-től Christeseu [helyesen Cristescu, Gheorge] vezérkari ezredes román hírszerző főnököket igyekeztek magyar viszonylatban megtéveszteni.
Hírszerzésünk viszont rájött arra, hogy a románok egyik félrevezető ügynöke
dr. Hasas Emil nagyváradi ügyvéd 1940-ben bizalmunkba férkőzött és bennünket kijátszott. A megtorlás elől 1943-ban Romániába menekült.
A budapesti román katonai attasét, Davidesco [helyesen Davidescu] vezérkari alezredest 1940/42-ben hamis hírekkel blokkoltuk, szándékait megtudtuk Schuller (?) Elly bécsi származású csinos hölgy által, aki a japán katonai attasé titkárnője volt. „Elly" Davidescuval szenvedélyes szerelmi viszonyban állott. A hölgyet lakásán elhelyezett lehallgató membránokkal ellenőriztük. Davidescu nős ember lévén, találkáik utóbbi helyen játszódtak le.
Jugoszlávia.
Támadó elhárításunk végrehajtása Jugoszláviában volt a legnehezebb. A primitívebb ember hatalmas fegyvere a bizalmatlanság minden idegennel és önként felkínálkozóval szemben.
Jugoszláviában támadó elhárításra alkalmazott ügynökeink:
dr. Nagy László újvidéki,
dr. Deák Leó zombori ügyvédeknek
sikerült részben a jugoszláv hatóságok bizalmát megnyerni és náluk magyar vonatkozású híranyagot elhelyezni.
Jankovich Marica szenttamási lakos
többször utazott Berlinbe és Budapestre. Parfümcsempészéssel is foglalkozott. A jugoszláv hírszerzés ügynöke volt, aki ilyen alkalmakra mindig feladatokat is kapott. Sokszor vállalt továbbítandó félrevezető adatokat.
Majtán András az eszéki,
Krizanics Péter a szabadkai jugoszláv hírszerző szerv szolgálatában állott. Félrevezető híranyagot a pécsi IV. hadtest kho-tól, illetve [a] 2. vkf. „KOFFA"-tól kaptak. Sikerült nekik több jugoszláv hírszerző ügynökét felderíteni és ártalmatlanná tenni.
Starosolsky Aranka,
Lazarevics [Lazarević] belgrádi újságíró
szintén sokszor helyezett el hamis magyar katonapolitikai híreket a jugoszláv vezérkar 2. osztályánál.
1942/44-ben alábbi Mihajlović párti volt jugoszláv tisztek léptek „Tító" [sic!] partizánvezérekkel összeköttetésbe, hogy magyar támadó elhárítást kíséreljenek meg:
Trumbić ezredes,
Bosnyákovics, Csedomir [Čedomir Bosnjaković] repülő százados, Ilics [Ilić] Pero vezérkari százados.
Vállalkozásuk olykor sikeres volt.
A Szovjetunió.
A Szovjetunió ellen 2. vkf. osztály támadó elhárítást nem alkalmazott. Ezzel csupán moszkvai katonai attasénk (dr. Deseő vezérkarhoz beosztott ezredes) és az ungvári VIII/b. hadtest kho. [kémelhárító osztály] foglalkoztak.
dr. Deseő László vezérkarhoz beosztott ezredes,
Ausspitz (Spitzer) és

Mészáros moszkvai magyar emigránsok
útján többször helyezett el propagandisztikus és elhárító katonapolitikai híreket a szovjet hatóságoknál.
Az ungvári VIII/b. hadtest kho. [kémelhárító osztály] részéről
Szilágyi tartalékos zászlós 1939 őszén,
Ratko Ratkovič lengyel főhadnagy [19]40-ben
próbálkoztak szovjet hírszerző hatóságok bizalmába férkőzni és tőlük magyarországi megbízásokat kapni. A vállalkozáson mindkettő rajtavesztett; a Szovjetunióból egyikük sem tért vissza.
1941. július elején Tataróvnál hozzánk átszökött
Svoboda František cseh légionista.
Osváthnak sikerült őt hírszerzésünk számára megnyerni és hamis anyaggal ellátva, visszaküldeni. Horodenkáról (1941. július vége) jelentett utoljára.
III. Birodalom.
Németország nálunk működő hírszerzőiről több adattal szolgáltak és [a] velünk szemben fennálló német terveket felderítették alább felsorolt egyének, akik egyben valaminő német megbízásban is dolgoztak:
Jacobson észt vezérkari ezredes, berlini katonai attasé,
Raudvere Erna a berlini Siemens-Halske gyárban alkalmazott tallinni
menekült,
Dávid [István] az „I. G. Farben Industrie" mérnöke,
dr. Nemrava Pál,
dr. Motkó Géza prágai magyar főkonzulátusi tisztviselők,
Melczer Vilmos prágai textil nagykereskedő,
Löhryné – Heyek Andrea,
Lort Vidorné („Fee") [helyesen Lorx Tiborné], akik Bécsben bírtak összeköttetésekkel.
Olaszország.
Olasz vonatkozásban hamis híranyagterjesztéssel
Antonio Widmar követségi sajtóattasé,
Sibrik (szarvaskendi) György ezredes és
Riedl Lajosné útján
dolgoztunk. Utóbbi kettő a budapesti olasz katonai attaséval tartott bizalmas összeköttetést.
A budapesti olasz követet többször tájékoztatta megbízásunk szerint
Prónay (báróné) Pálné és
Wenckheim (grófnő) Hetta.
A budapesti török katonai attaséhoz beszerkesztettük
Kovács János nevű ügynökünket,
aki 1943-ban betörés útján a diplomáciai rejtjelkulcsot is megszerezte.
A budapesti japán katonai attasét
Lajtos (szárazajtai) Elemér szolgálaton kívüli őrnagy látta el tendenciózus hírekkel.
Ugyanezen feladatot végezte a budapest[i]-római svéd katonai attasénál (Wester Harry vezérkari alezredesnél)/
Mezey titkár is.
Anglia.
Nagy-Britanniában a támadó elhárítást alábbi bizalmi egyének végezték:
Póka-Pivny Béla dr., a „Revíziós Liga" levelezője, aki az angol hírszerző szolgálattal is kapcsolatban állott. Ezért a diplomáciai szakítás után sem tért vissza Magyaror-

ságba. Londonban katonai attasénk tartott vele érintkezést és adott az angolok számára információs híranyagot.

Lónyay (gróf) Károly szolgálaton kívüli őrnagy 1940-ben önként ajánlotta fel a szolgálatait. Londonba utazott, ahol összeköttetései voltak. Színleg Horthyt gyalázó cikkeket irt a „Daily Mirror"-ban és a „Daily Express"-ben.

Csáky-Pallavicini (grófné) Margit, aki Beaumont angol repülő ezredesnek volt a sógornője. Az angol titkosszolgálatnak dolgozott Németország ellen: Berlin-Dahlem Hüttenweg 12. sz. alatt lakott, majd a háború kitörése után visszatért Angliába. A brit hírszerzésnél magyar vonatkozású információs anyagokat helyezett el.

A támadó elhárítás másik faját a „beugratóügynököket" hírszerzésünk már a húszas évek eleje [óta] alkalmazta. Ezeket kémgyanús egyénekkel szemben használták fel, sokszor egy zárkába rakták őket a gyanúsítottal. Utóbbi a jóindulatot mutató „barátnak" kiöntötte a szívét.

Alábbi beugratóügynökökre emlékszem:
Starosolsky Aranka,
Szilasy Szabó László,
Legenye József színművészek,
Bolgár Géza filmrendező,
K. Halász Gyula újságíró,
Znamecsnik Gyuláné,
Atzél (bárónő) Lydia,
Atzél (báró) Ede,
Kovács Károlyné,
Bari Zoltán román CFR tisztviselő,
Wilheim Károly ifj. budapesti aranyifjú, akivel Merkly Antal ezredes „foglalkozott",
Elefantovics, a „Moulin Rouge" mulató főpincére,
Zsabka Kálmán filmrendező.

Fenti beugratóügynökök nagy részét az úgynevezett „rémhírterjesztőkkel" szemben vették igénybe.

Az előző tárgykörök kiegészítése
[a] 2. vkf. osztály szervezetéhez:

[A] 2. vkf. kémelhárító alosztálynál teljesítettek még szolgálatot:
Radócza Kálmán tartalékos főhadnagy „Gerbeaud" igazgató,
Demény László,
Csery Antal gépkocsivezetők.
A belföldi kémelhárító hálózatokhoz:
Általános hálózat:
Kolossy Erika színinövendék, Törs Tibor házalelnök barátnője,
Hidvéghy Valéria színművésznő,
Pataky Kálmán operaénekes,
Szemere (de genere Huba) István földbirtokos,
Kozma Gyula járásbírósági tisztviselő és ennek barátja
Paizs Jenő ismert homos[z]exuális,
Irányi Sylvia „Körúti híradó filmszínház" üzemvezetőnője.
Külföldi hírszerző hálózathoz:
Bulgáriában mint hírforrások működtek:

Komor Zoltán 1943-ig Szófiában élő magyar mérnök,
Formanek Vencel a „Pila dagh" vízvezetéket építő cseh származású mérnök.
Az angolszász hírszerző hálózatok Magyarországon.

Az angol titkosszolgálatnak (I. S. [Intelligence Service]) a háború előtt Európában a nyugati, az északi – skandináv – államokban, Görögországban és Sztambulban voltak expozitúrái.

Vezetői közül csupán Kendrick kapitányt ismerem, aki Bécs székhellyel (I., Dorotheagasse) Ausztriában, hazánkban és Jugoszláviában működött. Feladata volt fentieken kívül még a Szovjetunió ellenes katonapolitikai felderítés is. Vele a magyar vezérkar 2. osztálya ezen a téren 1930–1934 között együtt is működött. Hozzá a kapcsolatot
Hennyey (Erb) Gusztáv,
Silley (Siller) Antal vezérkari alezredesek és
Ujszászy István vezérkari százados tartott.
Az I. S. felderítését az egyes államokban működő angol katonai attasék támogatták.
Közülük ismerem:
John Kewin-Martin,
Ridgeway vezérkari alezredesek varsói (1930–1934),
Denis Daly vezérkari ezredes,
Stone vezérkari őrnagy, prágai-belgrádi katonai,
Beaumont Frank repülő alezredes prágai légügyi (1934–1938),
Mac Farban [helyesen MacFarlane, Frank Noel Mason (Angus, 1889. 10. 23. – Twyford, 1953. 08. 12.), Sir] vezérkari alezredes,
Denis Daly vezérkari ezredes berlini (937/39) katonai attasékat.

Közülük társadalmilag és ügynökhálózattal rendkívül[i] ügyességgel és agilitással dolgoztak:
MacFarlane, Denis Daly vezérkari ezredesek és Frank Beaumont repülő alezredes.

Munkájukat kifelé bizonyos nemtörődömséggel, a szórakozások hajszolásával, naivitással leplezték.

Magyarországon az angol katonapolitikai felderítést a 20-as években
Gundry White vezérkari százados az ellenőrző „Entente Bizottság" tagja végezte. Vele magyar részről
Szentkeresztesy (Reisner) Henrik vezérkari százados tartott összeköttetést.

A szolgálat rányitása a[z 19]30-as évek elejétől a katonai attasékra háramlott. Ezek voltak:
MacFarlane vezérkari alezredes (1934–1937), [helyesen 1932–1936; 1936/37-ben K. V. B. Benfield volt a brit katonai attasé Budapesten],
Barclay vezérkari ezredes (1938–1940),
Black Tyler vezérkari őrnagy (1940–41).
Utóbbi az USA egyik volt elnökének a fia, Churchill belső bizalmasa.

A brit hírszerzés Magyarországon főleg társadalmi, politikai, kereskedelmi, úton dolgozott, de voltak rendszeresen díjazott ügynökei is. Társadalmi úton érintkezést keresett az arisztokráciával, anglofil elemekkel, a sznobságukról ismert zsidó nagyiparosokkal, bankárokkal. Összeköttetést tartott a közép- és mérsékelt baloldali politikusokkal, továbbá az Angliával üzleti viszonyban álló kereskedőkkel, sportemberekkel. Mindezektől kiváló katonapolitikai tájékozottságot nyert.

Támogatták a hírszerzést a Magyarországon tartózkodó angol turisták, azok társadalmi kapcsolatai.

Sokszor jelentek meg nálunk vadászatokon például a Hortobágyon egyes magános angol tisztek. Ugyanezek évente részt vettek a Horthy István lovassági tábornok által vezetett távlovaglásokon is.

Megemlítem egy ilyen magánosan vadászó – Henderson nevű angol ezredes magyarországi szereplését 1938-ban. Az ezredest Sibrik György alezredes kalauzolta. Henderson meghivatta magát az eszterházai (Sopron megye) légvédelmi tüzérségi lőtéren megtartott bizalmas jellegű gyakorlatra, ahol a gépágyúra szerkesztett „Gamma – Juhász" központi irányzókészülék nyert bemutatást. A gyakorlaton látszólagos érdektelenséggel sétálgatott és nagyokat ásított. Az egyik k. ügynök azonban észrevette, hogy óvatlan pillanatokban mellényzsebéből kifüggő miniatűr fényképezőgéppel felvételeket készített.

A bemutatót a soproni „Lövér" szállóban nagy vacsora követte. A vendégek a szállodában voltak elhelyezve. Estebéd alatt sikerült a k. ügynöknek az angol szobájában a kisfilmet egy másikkal kicserélni. Nagy lehetett Henderson meglepetése, amikor [a] légvédelmi irányzék helyett az előhívásnál pikáns képek jelentek meg (1938 augusztus).

Közvetlenül a háború előtt az angol vezérkar hírszerző irodájának délkelet-európai államokkal foglalkozó osztályát
G. W. Arnold, [helyesen Arnold Allan C.],
a Szovjetunió ellenes nyilvántartó csoportot pedig
MacFarlane vezérkari ezredesek vezették.
1939 őszén megjelent hivatalomban (I., Színház u. 7. II. 161.)
Barclay vezérkari ezredes, katonai attasé.

MacFarlane üdvözleteit tolmácsolta, felkért nevében arra, hogy Budapesten egy a Szovjetunió ellen működő hírszerző kirendeltséget létesíthessen, valamint hogy [a] 2. vkf. osztállyal orosz katonapolitikai és katonai híranyagcsere viszonyba lépjen. Első angol küldeményként átadta ellenőrzés végett 1-1 vörös gyalog-, lovas hadosztály és páncélos dandár hadrendjét.

A kérést Werth vezérezredes, a vezérkar főnöke Teleki Pál miniszterelnök nyomására teljesítette, csupán azt kötötte ki, hogy a felderítő tevékenység semmiképpen sem irányuljon a III. Birodalom ellen.

A hírszerző különítmény vezetője lett a rövidesen Budapestre bevonuló
Black-Tyler vezérkari őrnagy,
aki mellett szervező feladattal az addig a lengyel hadsereghez vezényelt
Ramsay százados működött.

A hírszerző különítmény Lengyelországnak a Szovjetunió által megszállott részein felderítő ügynök hálózatot létesített. A felkutatásban és beszervezésben főleg hazánkba menekült lengyelek vettek részt. Közülük alábbiakra emlékszem:
Ortowski [helyesen Orłowski, Leon] budapesti lengyel követ,
Emisarski [Jan] vezérkari alezredes budapesti lengyel katonai attasé,
Tarnowski (gróf) Zdisław [helyesen Zdostaw],
Krzeczunowicz Kornél [Korneli] bolszowcei nagybirtokos,
Sławik a lengyel-magyar szövetség elnöke,
Rzewuska grófnő,
Pater Wilk [Wilk-Witosławski, Piotr] katonai lelkész,
Zeuska [helyesen Żeńska {Zielinska, Michalina?}] grófnő.

A híranyagcsere [a] 2. vkf. osztály és az angolok között az 1941. év tavaszán bekövetkezett diplomáciai szakításig tovább folyt. Azt a katonai attasék – Budapesten

Barclay, Black-Tyler, Londonban dr. [?] Utassy Lóránd vezérkari alezredes – bonyolították le. Az anyag szervezési, elhelyezési, kiképzési, fegyverzeti, felszerelési és hadiipari részleteket tartalmazott. Az angolok a Vörös Hadsereg európai berendezkedéseiről – aránylag – jól voltak tájékozva.

A háború alatt az I. S. kirendeltségei súllyal Lisszabonban, Genfben, Athénban, Sztambulban, Bukarestben, Stockholmban, Helsinkiben, egy ideig még Párizsban is rendezkedtek be.

Vezetőik közül Genfben
Stone-re,
Sztambulban
White-re (fedőnév),
Stockholmban
Denis Daly-re emlékszem.
A lisszaboni a madridi angol nagykövet
Sir Samuel Hoare (lord Tempis [helyesen Templewood])
politikai irányítása alatt állott.

Az angol katonapolitikai felderítés hazánkban is megélénkült. Annak diplomáciai oszlopai:
Hill (?) követ és
Redward követségi titkár voltak.
Utóbbiakkal magyar részről informátori minőségben – többek között – összeköttetésben állottak:
Ullmann (báró) György [(Budapest, 1891. 08. 06. – Köln, 1961. 03. 01.)] bankár,
Rosthy-Forgách Ferenc követségi tanácsos, a külügyminisztérium gazdasági osztályában,
Pósfay László követségi titkár a külügyminisztérium jogi osztályában,
Fodor Pál a „Kis Újság" és a „Hétfő Reggel" munkatársa,
Fábián Béla országgyűlési képviselő,
Tisza (gróf) Kálmán földbirtokos,
Esterházy (herceg) Pál földbirtokos,
Festetich [helyesen Festetics] (herceg) Tasziló [(Bécs, 1850. 05. 05. – Keszthely, 1933. 05. 04.) tolnai] [Ujszászy valószínűleg fiára, herceg Festetics György *Tasziló* Józsefre (Baden Baden, 1882. 09. 04. – Keszthely, 1941. 08. 04.) gondol] földbirtokos,
Kendeffy György földbirtokos,
Biedermann György almamelléki földbirtokos,
Pongrácz (gróf) Ferenc, akinek a felesége angol grófnő,
Pongrácz (gróf) Jenő Úri utcai lakos,
Edelsheim-Gyulai (gróf) Lipót, Dísz téri lakos,
Reeves angol származású alagi tréner,
Zsedényi Béla [(Aknasuhatag, 1894. 04. 05. – Budapest, 1955. 02. 08.) jogakadémiai] egyetemi tanár,
Krasznay Jenő nyugállományú alezredes,
Náday nyugállományú alezredes,
dr. Szöllősy Lajos a „Rókus kórház" főorvosa, aki angol rokonsággal rendelkezett,
Yolland Arthur angol származású egyetemi tanár,
Apponyi Geraldine (grófnő),
Donáth György

A genfi angol hírszerző kirendeltséggel (I. S.) – vezető Stone – tartottak érintkezést:
Jaeger budapesti svájci követ,
Müller a budapesti svájci követség konzuli osztályának vezetője,
Hagenmacher Harry, a „GYOSZ" elnöke,
Dreher Ottó kőbányai nagyiparos,
Kövér Gusztáv aradi publicista, aki az 1930-as években a genfi „Népszövetség" kisebbségi osztályában működött és számtalan angol ismeretségre tett szert (ő vezette 1940/41-ben a német külügyi hivatal megbízásából az angolokkal Genfben lefolytatott béketárgyalásokat),
Gafencu volt román külügyminiszter, akivel Haggenmacher – Stone közvetítésével – 1943-ban Erdélyre vonatkozó Romániához közeledő tárgyalásokat folytatott,
Fischer, a „Schweitzer Bankverein" zürichi központjának egyik igazgatója, [Ujszászy svájci bankkapcsolata ?]
dr. Miklós László budapesti ügyvéd ([a] 2. vkf. osztály megbízottja),
Bede István követségi tanácsos, a külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője (1943 őszi svájci látogatása),
Rassay Károly közép-politikus,
Dessewffy (grófné) Gyuláné, született Bársony Nóra,
dr. Maniu Gyula [sic!] ügyvéd, erdélyi ellenzéki román politikus,
P. Varga Béla,
Sulyok Dezső,
Gordon Ferenc [Budapest, 1893. 02. 12. – Buenos Aires, 1971. 08. 18.],
Jékely Ferenc,
Hegymegi Kiss Pál kisgazdapárti politikusok,
Suhay (nemes) Imre nyugállományú altábornagy, aki 1939 őszén mint a „Pesti Hírlap" munkatársa a francia kormány meghívására több magyar újságíróval együtt, megtekintette a „Maginot"-vonalat és érintkezésbe lépett az angol csapatok főparancsnokságával (Gort tábornok). Ez alkalommal megismerte az éppen az angol főhadiszálláson tartózkodott Allan C. Arnold vezérkari ezredest.
Kornfeld (báró) Móric,
Vida Jenő,
Weiss (csepeli báró) Alfonz,
Chorin Ferenc volt „GYOSZ" elnök nagyiparosok,
Frigyessy [talán Frigyesi József (Kisvárda, 1875. 06. 14. – ?) dr., az I. számú női klinika igazgatója] egyetemi tanár,
Kienast Ferenc tiszteletbeli budapesti svájci főkonzul és ennek sógora
Miklós Béla „Nemzeti Bank" tisztviselő.
A sztambuli angol hírszerző kirendeltséggel (I. S.) – vezető álneve „White" – kerültek érintkezésbe:
Frey András [1904–1983] és neje, újságírók,
Hegedűs Gyula a „Magyar Nemzet" főszerkesztőjének sztambuli levelezői,
Miske Gerstenberger (báróné) Jenőné, a sztambuli magyar főkonzulátus vezetőjének angol származású felesége (Mary),
Kovács Imre parasztíró, a „Nemzeti parasztság" [helyesen Nemzeti Parasztszövetség, hivatalos nevén helyesen Magyar Parasztszövetség] tagja,
Acsay László egy építészmérnöki iroda vezetője (Mária Valéria utca),
dr. Újváry Dezső sztambuli magyar főkonzul,

Pálóczy-Horváth György emigráns újságíró,
Cseréfalvy [helyesen Cserépfalvi Imre] könyvkiadó,
ifj. Bethlen (gróf) István [bethleni,] követségi titkár,
Barankovics István a „Kis Újság" egyik szerkesztője,
ifj. Wilhelm Károly,
dr. Szent Györgyi Albert szegedi egyetemi tanár,
Kóródy Tibor országgyűlési képviselő,
Andrássy (gróf) Mihály szigetvári földbirtokos,
Hartmann József szabadkai nagyiparos,
Békeffy László színművész.
Ez volt az az angol hírszerző szerv, amelyhez a sztambuli német „Abwehrstelle" (Ast) 1943 őszén szőröstül-bőröstül átmenekült, amely tény elindította Canaris tengernagy végzetét.
Lisszaboni, sztambuli tárgyalásai miatt az angolszászokkal 1944 elején Himmler őrizetbe vétette és április 6-án többszöri megfojtással kivégeztette.
A stockholmi angol hírszerző kirendeltséggel (I. S. vezető Denis Daly) állottak összeköttetésben:
Jung svéd vezérőrnagy,
Adlerkrentz svéd vezérkari ezredes, a 2. osztály vezetője,
De Laval Erik svéd követségi tanácsos (1943-ban Washingtonban),
Wallenberg [Raoul] [(Stockholm, 1912. 08. 04. – Moszkva {?}, 1947. 07. 16 {?})] budapesti svéd követségi titkár,
Langlet Waldemar [(Lerbo/Svédország, 1872. 12. 17. – ?, 1960. 10. 16.)] a budapesti svéd „Vöröskereszt" vezetője,
Wester Harry svéd vezérkari alezredes budapesti római katonai attasé,
Földi Mihály,
Máray [helyesen Márai] Sándor írók,
dr. Ullein-Reviczky Antal stockholmi magyar követ,
dr. Nemeshegyi Tibor stockholmi magyar főkonzul,
Gellért Andor újságíró,
Vági Zoltán százados, a stockholmi magyar főkonzulátuson beosztott hírszerző szakközeg,
Böhm Vilmos stockholmi magyar emigráns (jelenleg követ), [Ujszászy Magyarországra való visszaszállításakor már nem volt az!] Böhm Vilmosnak a stockholmi hírszerző kirendeltségen át az angol munkáspárthoz (Zilliacus) voltak kapcsolatai.
Fentieken kívül Magyarországról még angol összeköttetésekkel bírtak:
dr. Ullein-Reviczky Antal követségi tanácsos, a külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője (1942) apósa, aki levantei származással bírt, Sztambulban tiszteletbeli angol főkonzul volt.
Somogyvári Gyula szolgálaton kívüli őrnagy, országgyűlési képviselő, szintén Ullein-Reviczky apósával tartott érintkezést.
A londoni lengyel emigráns kormánnyal, amely az angol hírszerzéssel együtt működött, tartottak kapcsolatokat
Rudniałski Magyarországon tartózkodó lengyel vezérkari alezredes bevonásával
dr. Szentmiklóssy Andor követ, a külügyminiszter állandó helyettese és
Szegedy-Maszák Aladár követségi tanácsos, a külügyminisztérium politikai osztályának vezetője.

Dr. Kállay Miklós Saracoğlu török miniszterelnök útján 1943 őszén Churchill-lel, Eden külügyminiszterrel vett fel érintkezést.

Az angol hírszerző szolgálat zsoldjában álló londoni jugoszláv emigráns kormánnyal léptek 1943-ban összeköttetésbe a sztambuli jugoszláv királyi főkonzul,

Perics [Perić] vezérkari alezredes útján:

dr. Újváry Dezső sztambuli magyar főkonzul,

Ćirić Irinej újvidéki görögkeleti püspök,

Popovics Milán [Milan Popović] újvidéki ügyvéd, országgyűlési képviselő,

Trumbić volt jugoszláv ezredes,

Bosnjaković Čedomir volt jugoszláv repülő százados,

Ilić Pero volt jugoszláv vezérkari százados.

Mikołajczykkal a lengyel parasztpárt volt vezérével állottak érintkezésben:

P. Varga Béla kisgazdapárti,

Magasházy László „MÉP" országgyűlési képviselők.

Ezek Mikołajczyk és a londoni emigráns kormány útján azt akarták kieszközölni, hogy Magyarországot a háború után a Balkánon át lenyomuló „Anders"-féle lengyel hadsereg alakulatai szállják meg.

Peyer Károly szociáldemokrata képviselő svájci körök útján tartott az angol munkáspárttal összeköttetést. Kapcsolatos tevékenységéről, híreiről minden héten beszámolt dr. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszternek.

Márffy-Mantuano Tamás varsói, majd ankarai követségi titkár Londonban élő Judit nevű nővérével – Lady Listowell – volt érintkezésben.

A „Revíziós Liga" ügyvezető igazgatósága (IV., Zrínyi utca 2-4/)

Lukács (báró) György,

dr. Fall Endre,

Holly Jenő nyugállományú alezredes londoni levelezőjük

Póka-Pivny Béla útján állott az angol hírszerzéssel kapcsolatban.

Rákosi Jenő író és [a]

Légrády testvérek lapkiadók

Rothermere lorddal és

Sir Hormsworth-tal voltak összeköttetésben.

Dr. Boros József egyetemi tanár, a belgyógyászati klinika vezetője a londoni „Victoria hospital"-lal és a „Royal Medical College"-gel folytatott levelezést.

Szekfű Gyula [Székesfehérvár, 1883. 05. 23. – Budapest, 1955. 06. 29.],

dr. Horváth Jenő [Gyula, 1881. 11. 16.] egyetemi tanárok a londoni „Történelemtudományi Társulat"-tal,

Teleki (gróf) Pál volt miniszterelnök a „Royal Geographical Institut[e]"-tal tartottak érintkezést.

Az angol hírszerző szolgálat európai ügynökei közül alábbiak ismertek:

Kubinsky [Kubinski ?] (báró) Alfred prágai textil nagyiparos és apja,

Kubinsky (báró) Jenő [Eugen] textil nagyiparos,

Madame Carsten egy holland diplomata svéd származású felesége (Varsó, Prága),

Madame Leth egy dán diplomata görög származású felesége (Prága),

Skarżyński István [Stefan] lengyel repülő százados pilóta,

Kwieczyński Bogdan lengyel repülő alezredes,

Csáky-Pallavicini Margit (született Fanek) grófné (Berlin-Dahlem, Hüttenweg 12.),

Lónyay (gróf) Károly a „Daily Mirror" és [a] „Daily Express" munkatársa,

Carboni [Giacomo] olasz királyi altábornagy, aki Olaszország kiugrását a „tengely" oldaláról 1943 nyarán Lisszabonban az angol hírszerzéssel letárgyalta.

Carboni lett 1943 augusztusában az olasz vezérkar hírszerző osztályának vezetője. Mivel 1941-ben már hasonló szolgálatban állott, velem baráti viszonyt tartott. 1943 augusztusában Voli [Emilio] gróf tábornok, budapesti olasz katonai attasé révén hozzám újból kapcsolatot keresett. Közölte, hogy hajlandó a magyar különbéke tárgyalásokat az angolszászokkal levezetni. Választ kért arra, hogy Magyarország a háború után melyik szovjetellenes államtömbhöz kíván tartozni:

a közép-kelet-európai országokéhoz vagy

a „Balkán-szövetség"-hez.

Egyben egy magyar tárgyaló partner kijelölését kérte.

Kállay miniszterelnök Voli útján közölte, hogy hazánk a „Közép-kelet-európai államok" tömbjéhez kíván csatlakozni, a tárgyalások vezetésére pedig engem jelölt ki.

Carboni az angolszász tisztekkel – közöttük

Huxley brit vezérkari ezredessel – 1943. szeptember 9-re Róma környékére beszélt meg találkát, melyre Voli kíséretében Budapestről repülőgéppel kellett volna leutaznom.

Rómát azonban a németek IX. 8-án megszállották, így az összeköttetés Carbonival megszakadt.

Az angol kormánnyal

Sir Samuel Hoare madridi nagykövet útján tartottak összeköttetést:

Wodianer (báró) Andor lisszaboni,

dr. Andorka (Fleischhacker) Rezső,

Gombó István madridi,

Barcza György volt vatikáni és londoni magyar követek.

Az angol hírszerzés 1939/41-ben sűrűn használta a balkáni futárszolgálatra

Myrdác Sándort, Zogu volt albán király főudvarmesterét.

Horthy Miklós angol érzelmeire jellemző, hogy – Dabolczy András kormányzósági [a kormányzó kabinetirodájában szolgáló] tisztviselő szerint – a budapesti brit követet a diplomáciai szakítás előtt több napon át látta Gödöllőn vadászaton vendégül és biztosította, hogy Magyarország Anglia ellen „sohasem fog effektív hadat viselni".

Ugyancsak Horthy személyesen adott nekem utasítást arra, hogy a véglegesen távozó angol katonai attasét búcsú ünnepségekben részesítsem.

Az amerikai hírszerzés európai kirendeltségei közül a háború előtt csupán a hágainak a vezetőjét ismertem. Ez egy

Müller Vilmos [William] nevű aránylag fiatal ember volt, aki Romániában és nálam is dolgozott. Összeköttetésben állott

Madanovici román ezredes feleségével (Pancota, Jud. Arad, [Pankota, Arad megye] született Gagern Annemarie bárónő) és utóbbi Magyarországon lakó bátyjával, Gagern (báró) Rudolffal.

A világháború előtt az amerikai katonapolitikai és katonai hírszerzést az egyes európai országokban a katonai attasék vezették. Közülük ismertek:

Jaeger Emmer vezérkari (tüzér) őrnagy, 1933,

Gilmor vezérkari ezredes, 1943 Varsóban,

Smith-Butler vezérkari alezredes, 1936 Prágában,

Cheedle vezérkari alezredes, 1940,

Partridge vezérkari százados, 1941 Budapesten.

Működésüket – Partridge-t kivéve – a nemtörődömség, a nagyvonalúság és nagyfokú naivitás jellemezte.

Partridge agilisabb volt, ügynökökkel is dolgozott. Azelőtt Németországba volt

vezényelve, ahol azonban kompromittálta magát, mire a Birodalomból kiutasították. Nálunk ő maga is aktív felderítő munkát végzett. Például az 1940/41 telén a hazánkon Romániába átmenő német katonai szállítmányok megfigyelésére vadász széken újsággal kezében távcsővel felszerelve kiült a szolnoki vasútállomás mellett elvezető műúti felüljáróra. Órákon át jegyezte a szerelvényeket, míg egy rendőr igazolásra nem szólította.

Egyébként úgy látszik, hogy a személyes felderítés ezen naiv módja angolszász tulajdonság. Tudniillik. [19]40-ben Barclay vezérkari ezredes angol katonai attasé felesége panaszkodott Sibrik alezredesnek, hogy – sajnos – a szigeti Palatinus szállóból be kellett a Ritzbe költözni, hogy onnan a Duna-forgalmat megfigyelhessék.

Partridge – többek között – szolgálatába állította a török katonai attasét is, aki már hírszerzőkkel ügyesebben dolgozott.

Az amerikai hírszerzés kihasználta a „nemzetközi jellegű" magyar arisztokráciát, a papságot, a Habsburg-ház híveit, az ipart vezető gazdag zsidóságot, az USA-hoz rokoni, üzleti kapcsolatokkal bíró egyéneket, a közép- és hivatalnok osztály „sznobjait", akiknek imponált a diplomata meghívás és a balközép irányzatú politikusokat. Fentieken kívül fizetett ügynököket is tartott, akik – sokszor – „naiv" feladatokkal bírtak. Általában a hírszerzést üzleti szempontból fogták meg; céljaikra kíméletlenül rámentek, elképzeléseik végrehajtására makacsul nagy összegeket áldoztak. Működésükben hiányzott a rugalmasság.

A háború kitörése után a budapesti amerikai követség széleskörű katonapolitikai felderítést kezdett. Ennek végrehajtói voltak a katonai attasén kívül:

Montgomery követ,
Schott és
Atkinson I. osztályú követségi titkárok.
Valósággal tobzódtak a társadalmi jelleggel bíró hírszerzésben.
Velük érintkezésben állottak:
Eckhardt Tibor kisgazdapárti képviselő az USA-ba való távozás után,
Eckhardt Tiborné született Podmaniczky bárónő,
Zichy Raffaela,
Erdődy „Baby" grófnők, akik Montgomery társadalmi felkutatói és beszervezői voltak,
Kinsky Katalin,
Edelsheim-Gyulai Ella grófnők,
Kornfeld (báró) Móric,
Vida Jenő,
Chorin Ferenc a „GYOSZ" volt elnöke,
Aschner Lipót,
Goldberger (budai) Leó nagyiparosok,
Lukács (báró) György,
dr. Fall Endre,
Holly Jenő nyugállományú ezredes a „Revíziós Liga" igazgatóságából,
Weiss (csepeli, báró) Alfonz,
Wolffner (báró, csetei) András nagyiparosok,
Lázár Andor volt igazságügy-miniszter,
Szentmiklóssy Andor követ, a külügyminiszter állandó helyettese,
Szegedy-Maszák Aladár követségi tanácsos, a külügyminisztérium politikai osztályának vezetője,

Fogarassy (fogarasi) Béla vezérkari alezredes,
Káldor György újságíró az „Associated Press" budapesti tudósítója,
Sibrik (szarvaskendi) György,
Szentpály-Juhász Egon alezredesek,
Anita Bess,
Anita Suli (1943-ban férje ifj. Becsey István) művésznők,
Szent-Iványi Domokos követségi tanácsos,
Vértesi volt kormányzói kabinetfőnöknek a külügyminisztériumban gépírónőként alkalmazott két lánya,
Nirnsee Ferenc országgyűlési képviselő
a „Tarján bár" (Satzger János) directrice.

Ezek az amerikai követséget rendszeresen katonapolitikai híranyaggal látták el, illetve annak hírszerző ügynökei voltak.

Amint Anglia és Magyarország között 1941-ben a diplomáciai érintkezés megszakadt, a Szovjetunió és a III. Birodalom ellen irányuló brit hírszerzés vezetését az amerikaiak vették át.

Schott I. osztályú követségi titkár (volt tényleges USA tengerésztiszt) és Partridge vezérkari százados megjelentek nálam és felajánlották a Szovjetunió ellenes híranyagcserét. Ez Teleki miniszterelnök [Teleki értelemszerűen csak az angol hírszerzéssel való együttműködést engedélyezhette, 1941. 04. 03-i öngyilkosságát követően 4 nappal később, a Jugoszlávia elleni német támadás megindulása után Nagy-Britannia megszakította a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal] és Werth vezérezredes, a vezérkar főnöke hozzájárulásával meg is indult. Ellentétben az angolokkal, az amerikaiak gyérebb tájékozottsággal bírtak. Inkább mi voltunk az adó, mint a kapó felek. Többnyire elhelyezési, szervezési feladatok kerültek kicserélésre.

Az amerikaiak felderítésre használták a lispei olajforrásoknál és a „Vacum Oil Co"-nál szolgálatot teljesítő kútfúrókat, meg az egyéb USA szakembereket.

A diplomáciai viszony megszűntével [az amerikai-magyar diplomáciai kapcsolatok megszakítására – magyar kezdeményezésre – 1941. 12. 11-én került sor] többször fordult még hozzám

Szegedy-Maszák Aladár követségi tanácsos szovjet vonatkozású katonai híranyagért, amit Kairón keresztül

Schott-nak továbbított.

Schott hazatérése után Washingtonban a külügyi hivatal délkelet-európai államokkal foglalkozó osztályának főnöke lett.

A világháború folyamán Európában az amerikai hírszerző ügynökségek súllyal Lisszabonban, Stockholmban, Genfben és Sztambulban épültek ki. Hazánkkal Genf, Lisszabon és Sztambul foglalkoztak.

Az európai hírszerzést a Svájcban székelő
Allan Dulles vezette.
Alárendeltjei közül ismertek:
Mills Genfben,
Francis Deac I. osztályú követségi tanácsos Lisszabonban,
Mr. Brown (álnév) Stockholmban.
Magyar részről Dullessel állottak érintkezésben:
dr. Gulden Gyula budapesti tiszteletbeli portugál és brazil főkonzul (felesége genfi származású Gerbeaud lány),
Baranyai Lipót a „Nemzeti Bank" volt elnöke, aki 1943-ban Svájcban

Smith és
Taylor [Tyler, Royall] amerikai pénzemberekkel tárgyalt,
Laky Dezső volt közellátásügyi,
Fabinyi Tihamér volt pénzügyminiszter,
Bethlen (gróf) István,
Sombor-Schweinitzer József rendőr főkapitány-helyettes,
Ódry Lehel textil nagykereskedő,
Radócza Kálmán „Gerbeaud" igazgató,
Weiss (csepeli, báró) Alfonz,
Wolffner (csetei, báró) András nagyiparosok,
dr. Andorka (Fleischhacker) Rezső nyugállományú követ,
Szinnyei Merse Jenő [dr. (Budapest, 1888. 12. 07. – Budapest, 1957. 09. 08.) vallás- és] közoktatásügyi miniszter,
Wünscher Frigyes a „HANGYA" elnöke,
Bede István követségi tanácsos, a külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője (1943 őszén Svájcban tett látogatása),
Rakolczai (Fucsek) László vezérkari alezredes berni katonai attasé – ami [sic!] – mint Vörös János vezérezredes velem 1944 őszén közölte 1944 nyarán vele a magyar különbéke ügyében tárgyalt.

Dulles egyik helyettesével, Mills-sel dr. Kállay Miklós miniszterelnök megbízásából 1943. március 15-én a zürichi „Hotel Baur an Lac"-ban találkoztam. Előadtam – utasításaim szerint – a magyar kormány békekészségét és kértem hazánk megkímélését a légi támadásoktól. A találkozót berni követségünk hozta létre.

Mills válaszában kifejtette, hogy az USA Magyarországgal szemben jóindulattal van, a különbéke lehetőségét vizsgálat alá veszik. Addig is biztosít arról, hogy hazánkat angolszász részről légibombázás nem fenyegeti, mert Magyarországra a továbbiakban szükségük van. Kérte, hogy a légterünkben mozgó angolszász gépeket ne próbáljuk, illetve ne vegyük tűz alá.

Utóbbit Budapestre való visszatérésem után Kállay el is rendelte.

1943 nyarán Bakach-Bessenyey (báró) György berni követünk a magyar kormánytól utasítást kapott arra, hogy a svájci angolszász képviseletekkel közölje Magyarország különbéke készségét és katonai tárgyaló megbízottként engem jelentsen be.

Az angolszászok a közlést elfogadták. Eredetileg a megbeszélések lefolytatása svájci területen volt tervezve, majd közölték, hogy egy amerikai katonai bizottság[1] száll le ejtőernyővel Magyarországon. Ledobásra alkalmas helyül Csáktornya vidékét jelöltük ki, melynek Ferrótól[2] számított földrajzi összrendezőit is megadtuk.

A bizottság
Florimond Duke amerikai vezérkari ezredes vezetésében 1 őrnagyból, 1 századosból, 2 rádiókészülékből, rejtjelkulcsból állva [sic!] meg is érkezett.

Csáktornyáról
Király Andor [Kornél?] szolgálaton kívüli 2. vkf. kémelhárító alosztálybeli őrnagy kíséretében Budapestre utazott. Itt jegyzem meg, hogy a „GESTAPO"-nál a kapcsolatos feljelentők között:
Vörös Géza vezérőrnagy,
Merkly Antal százados,
Ferenczy László csendőr alezredes,
Lovas László vezérkari alezredes és

Király Andor [Kornél?] szolgálaton kívüli őrnagy szerepeltek, amint ezt – megbízható módon – megállapítottam.

A bizottság a „Hadik" laktanyában nyert elhelyezést. Vele 1944. március 18-án tárgyaltam. Florimond Duke kifejtette, hogy a bizottság a szövetséges erők dél-olaszországi főhadiszállásáról jött; néhány nappal azelőtt Washingtonban Roosewelt [sic!] elnökkel tárgyalt. Előadta, hogy Magyarországnak a szövetségesek három hét gondolkodási időt adnak a háborúból való kilépésre, azután bombáznak. Küldjön a magyar kormány egy megbízottat repülőgépen Dél-Olaszországba, akit ő fog elkísérni. A fegyverszüneti feltételekre megkérdezve, elmondotta:

1./ Magyarország csapatait az 1938. január 1-jei határra vonja vissza. A végleges határokat a békekonferencia állapítja meg.

2./ Magyarország üzenjen hadat a III. Birodalomnak és csapataival támadja meg a németeket.

3./ Területét és légterét bocsássa a szövetséges hadműveletek rendelkezésére.

4./ Magyarországot szövetséges csapatok szállják meg.

A tárgyalások tovább nem folyatódtak, mert március 18-ról 19-re virradó éjjel Budapestre német alakulatok vonultak be. Az amerikai bizottság német fogságba esett, engemet a „GESTAPO" tartóztatott le.

Francis Deac I. osztályú követségi titkárral Lisszabonban álltak összeköttetésben:
Brantignon budapesti portugál ügyvivő,
Gábor Rákóczi úti,
Fellemann [helyesen Fellmann] Sebestyén Somogyi Béla [!] úti ékszerkereskedők,
Marjay Frigyes újságíró, a lisszaboni magyar követség sajtóelőadója,
Wodianer (báró) lisszaboni magyar követ, a „Revíziós Liga" 1943/44-es lisszaboni levelezője,
Gombó István madridi magyar követ.

1944 augusztus végén a „GESTAPO"-tól a magyar hadbíróságnak átadva a Nándor laktanyában (I., Kapisztrán tér 1.) voltam bezárva.

Ott meglátogatott Francis Deac megbízásából, aki csak hírből ismert, Marjay Frigyes lisszaboni sajtóelőadónk. Következő kérdésekre kért választ.

1./ Hol és hány német hadosztály van Magyarországon?

2./ Hol és hány angolszász ejtőernyős hadműveleti egységre volna szükség egy balkáni partraszállás esetében a Dunántúl megszállására?

3./ Milyen mértékben megbízható a magyar honvédség a németek ellen?

4./ Partizánalakulatok szervezésének lehetősége a németek ellen.

Az első három kérdésre választ adtam. A negyedikre vonatkozólag Marjayt ifj. Horthy Miklóssal hoztam össze.

Marjay közölte még velem, hogy Francis Deac megbízásából
Náday István és
Decleva Zoltán nyugállományú vezérezredest is felkeresi.

A sztambuli amerikai hírszerző kirendeltséggel 1943 folyamán érintkezésbe léptek:
dr. Újváry Dezső sztambuli főkonzul,
Kövess Lothár az „MFTR" sztambuli kirendeltje,
Csiky Gergely az amerikai követség gazdasági előadója és végül
Hatz Ottó vezérkari alezredes, sztambuli magyar katonai attasé.

A német vonatkozásokban teljesen lekötött
Bartalis (lengyelfalvi) Kálmán vezérkari őrnagyot 1943-ban [helyesen: 1944. 02. 01-

jén] Szombathelyi vezérezredes javaslatomra Hatz Ottó vezérkari alezredessel váltotta fel, hogy az angolszász irányban rugalmasabb tevékenységet fejtsen ki.

Hatz még 1943/44 telén összejött az amerikai hírszerző kirendeltség vezetőjével, attól egy rádióadó-készüléket és rejtjelkulcsot kapott, amivel a magyar kormánnyal és vezérkarral való közvetlen összeköttetést kívánták megoldani.

Kállay Miklós azonban a dolgot „politikailag" nem látta eléggé megalapozottnak, miért is Kövess Lothár által Budapestre szállított készüléket nem engedte felhasználni.

Magyar részről a washingtoni külügyi hivatallal alábbi személyek állottak a háború alatt összeköttetésben:

Balásy Antal volt követségi tanácsos,
Pelényi [János (Budapest, 1885. 02. 15. – Hanover/NH. USA, 1974. 04. 19.), washingtoni],
Széchenyi (gróf) Viktor volt követek [Széchenyi Viktor nem volt követ],
Végh Andor [helyesen Miklós] volt főkonzul, tokiói magyar követ [1941–1944],
Eckhardt Tibor volt kisgazdapárti képviselő,
dr. Szegedy-Maszák Aladár követségi tanácsos (rádión),
Puszta Észtország magyarul beszélő, az USA-ba emigrált volt varsói követe.

Nem volna teljes az összeállítás, ha az USA-ban tartózkodó Habsburgokkal fennálló kapcsolatokat fel nem említeném. Ezek:

Sigray (gróf) Antal iványi (Úri utcai) lakos, akinek neje amerikai származású,
Cziráky (gróf) József dénesfai lakos,
Csekonics (gróf) Iván,
Wettstein (westerheimbi) János volt berni követ, akinek az anyósa,
Bornemissza bárónő, amerikai születésű,
Noszlopy (noszlopi) Gáspár nyugállományú huszár őrnagy,
Boroviczényi Tibor nyugállományú követségi titkár,
Zsámboky Pál New York-i római katolikus lelkész,
Keresztes (csíkbánfalvi) Artúr nyugállományú vezérőrnagy (Királyhágó utca),
Lorcuz [helyesen Lorenz] József nyugállományú százados, Lehár Antal ezredes volt segédtisztje,
Pallavicini (őrgróf) György [ifj. (1912–1948)],
Saághy István kámoni lakos,
Vimpffen (báró) Iván nyugállományú huszár alezredes,
Rohonczy (báró) Imre gyöngyöshermányi lakos,
Pethő László [helyesen Pető Ernő] dr. orvostanár, Szombathely (Szegedy Gina bárónő férje),
Baranyay Jusztin [(Várpalota, 1887. 12. 03. – Budapest, 1956. 06. 21.] egyetemi tanár,
Szivér Pál nyugállományú huszár alezredes,
Görgey Róbert nyugállományú huszár alezredes,
Görgey Richárd nyugállományú tüzér százados, szentgotthárdi kaszagyári igazgató,
Satzger László, bálványosi, birtokos,
Erdődy (gróf) Tamás vasvörösvári,
Szeletzky városszalónaki [Stadt Schlaining] lakos,
Mikes (gróf) János volt szombathelyi megyéspüspök,
Shvoy Lajos [Budapest, 1879. 03. 09. – Budapest, 1968. 01. 21.] székesfehérvári püspök.

Spellmann New York-i hercegérsekkel tartottak érintkezést:

Apor (báró) Gábor volt vatikáni követ,

dr. Luttor Ferenc szentszéki kánonjogi tanácsos,
Parcher Félix volt vatikáni követségi titkár,
Homonnay Tivadar Budapest volt főpolgármestere,
Czapik Gyula [dr. (Szeged, 1887. 12. 03. – Budapest, 1956. 04.25.), 1943-tól] egri érsek,
Thierry (báró) Heribert volt vatikáni követségi titkár [és ankarai követségi tanácsos].

Ki kell még térnem azon személyekre, akik a világháborús budapesti francia követséggel állottak összeköttetésben, így közvetlenül vagy közvetve De Gaulle-lal érintkeztek. A francia sztambuli katonai attasén, D'Arbonneau [Charles Henry-Paul (Arras, 1878. 04. 21. – ?, 1974.)] hadosztálytábornokon és segédjén Poupard repülőőrnagyon át futárérintkezést tartottak.

Ezek közül ismertek:

Dampièrre gróf francia követ és felesége,
dr. Auer Pál [1885–1978] budapesti ügyvéd,
Dessewffy (gróf) Gyula budapesti bástyasétányi lakos, a „Kis Újság" tulajdonosa,
ifj. Éliássy Sándor a volt budapesti rendőrkapitány fia, külügyminiszteri titkár,
Donnat vezérkari ezredes,
De Mierry [Joseph] vezérkari ezredes,
Hallier [André-Adolphe Joseph] vezérkari ezredes (Budapest, Lovas út) budapesti francia attasék,
Balogh László [helyesen József] publicista a „[La] Nouvelle Revue de Hongrie" szerkesztője,
Zilahy Lajos író,
Gundel Károly vendéglős középső fia, akinek francia származású feleség[e] volt,
dr. Acsay László építész főmérnök, aki
Charmasse [Christian de, budapesti francia] követségi tanácsossal állott érintkezésben.

A második világháború alatt amerikai körökkel összeköttetést tartó dr. Maček horvát parasztpárti vezérrel voltak kapcsolatban:

Nagy Ferenc kisgazdapárti képviselő,
dr. Bartók László zágrábi főkonzul és
dr. Marty János rendőrkapitány, a gyékényesi határkirendeltség vezetője.

Tájékozva vagyok arról, hogy dr. Ádám Lajos orvostanár a Budapestről 1943-ban távozott belga követtel a továbbiakban is rendszeres érintkezést tartott.

[A] 2. vkf. osztály által alkalmazott rejtjelrenszerek

A 2. vkf. osztály által használt rejtjelrendszereket és számjelkulcsokat a saját rejtjelező alosztály állította össze, illetve dolgozta ki. 1941-ig ő foglalkozott a honvédség magasabb parancsnokságai és csapatai számára az összes rejtjelsegédletek kezelésével is. Ekkor az ügykör

Csegezy alezredes előadóval együtt [a] 7.ö. vkf. alosztály hatáskörébe ment át.

[A] 2. vkf. osztálynál csak a hírszerzés számára szükséges rejtjelrendszerek maradtak meg.

Az alosztály („R") vezetője
Lónyafalvy (Locher) Gusztáv alezredes volt.

A 2. vkf. osztályon belül alábbi rejtjelrendszerek állottak használatban:
rejtjelezett levelezések
a belföldi hírszerező szervekkel és ezek egymásközi összeköttetései,

a külföldi szervekkel és ezek egymásközi összeköttetései és végül az egyes hírszerzőkkel.

Mindhárom esetben különféle számjelkulcsot és rejtjelező rendszert használtuk.

Úgy a belföldi hírszerző szervekkel rövid táviratokban, mint az ügynökökkel való érintkezésben használatos volt az úgynevezett rejtjelző négyzet. Ugyanezt alkalmaztuk nyílt írásbeli jelentésekben szereplő nevek, bizalmas adatok rejtjelzésére is.

Egyébként a belföldi hírszerző szervekkel való levelezésben, valamint ezek egymás közötti érintkezésében az „A" jelzésű katonai rejtjelkulcs állott használatban.

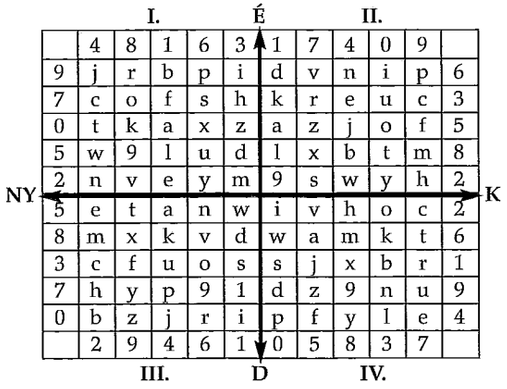

	4	8	1	6	3	1	7	4	0	9	
9	j	r	b	p	i	d	v	n	i	p	6
7	c	o	f	s	h	k	r	e	u	c	3
0	t	k	a	x	z	a	z	j	o	f	5
5	w	9	l	u	d	l	x	b	t	m	8
2	n	v	e	y	m	9	s	w	y	h	2
5	e	t	a	n	w	i	v	h	o	c	2
8	m	x	k	v	d	w	a	m	k	t	6
3	c	f	u	o	s	s	j	x	b	r	1
7	h	y	p	9	1	d	z	9	n	u	9
0	b	z	j	r	i	p	f	y	l	e	4
	2	9	4	6	1	0	5	8	3	7	

A rejtjelző négyzet mintáját a 71. oldal [ilyen csak a *kéziratos* füzetben lehetett! – szerk.] ábrával (illetve fenti) vázlat mutatja.

Mindkét levelező félnek azonos betű- és számelhelyezésű rejtjelző négyzettel kell bírnia. A négyzetek célszerűen celluloidból készíthetők és az ügynökök által könnyen elrejthetők.

A rejtjelezésre négy alnégyzet (I.-IV.) áll rendelkezésre. Mind a négy alnégyzeten belül a következő rejtjelezési irányok lehetségesek:

Ny-É, É-Ny, É-K, K-É.

Ny-D, D-Ny, D-K, K-D

A rejtjelezett szövegben minden betű két számjellel nyer kifejezést. E módon egy és ugyanazon betű rejtjelzése 32-féleképpen lehetséges. Az egyes alnégyzetek számjegyekkel, írásjelekkel is kibővíthetők.

A rejtjeltáviratok öt jegyből álló számcsoportokból állnak. Amennyiben egy szó kifejezéséhez még számjegyek hiányzanak azokat zérusokkal töltjük ki.

Természetesen mindkét levelezőnek kell ismerni a használandó alnégyzetet és a rejtjelzési irányt. Ezt egyébként minden számjeltávirat bekezdésében ismertetni lehet.

A rejtjeltávirat első számcsoportja az ismertető jelet, a második a távirat folyó számát, a harmadik, negyedik és ötödik a használt alnégyzetet és irányt, a többiek a szöveget tartalmazzák.

Nézzük például az „a" betű kifejezhetőségét az I. alnégyzetben:

Ny-É 01

É-Ny 10

É-K 15

K-É 51

Ny-D 04

D-Ny40

D-K 45

K-D 54

Rejtjelezzük az I. tervnégyzetben Ny-É irányban ezt a szót „Katalin":

08010, 40151, 93240.

A II. tervnégyzetben ugyanezen irányban a szó következőképpen alakul:

71015, 00151, 90940.

A külföldi hírszerző szervekkel való rejtjelzett levelezéshez az „St" jelzésű katonai számjelkulcs és rejtjelző (megfejtő) füzetek szolgáltak.

A katonai számjelkulcs minden szót, szakkifejezést, szám- és írásjelet egy öttagú számmal fejezett ki. Felépítése alfabetikus volt.

A rejtjelző (megfejtő) füzetek 50-50 egy-egy háromtagú számjeggyel számozott lappal bírtak. A lapok mindkét oldalán egymást pontosan fedő számokat tartalmazó négyszögek voltak felvéve. Minden négyszög öt fő, 10 alhasábot tartalmazott. A főhasábokon belül megtalálhattuk az összes számjelet 0-tól 9-ig. Tehát a négyszögek a következő képet mutatták. Pl.:

1	6	4	3	2	6	3	9	~~7~~	1
9	3	8	0	~~5~~	1	6	2	4	6
4	0	2	~~7~~	0	7	1	7	3	2
7	5	6	1	9	3	~~8~~	0	9	5
8	~~2~~	9	5	4	8	5	4	0	8

Az alábbin ezt pontosan fedőn volt egy másik négyszög, amely pl. alábbi beosztással szerepelt:

0	~~5~~	5	2	9	1	4	8	3	7
6	1	1	6	2	~~8~~	9	0	5	2
2	7	7	0	7	3	~~1~~	5	1	6
8	3	3	~~8~~	4	6	7	2	9	0
4	9	9	4	0	5	3	6	~~4~~	8

Ha a nyílt táviratot rejtjelezni akartuk, az egyes szavaknak megfelelő számcsoportot az (St" jelzésű katonai számjelkulcsban keressük ki. Legyen például a távirat egyik szava „Károlyváros", amelynek a számjelkulcsban megfelelne 27587.

Vegyük kézhez a rejtjelző füzetet, dugjuk a két lapja közé fordítva – a színezett oldala előre nézzen – egy darab indigó vagy karbonpapírt. Húzzuk át ceruzával a rejtjelző füzet első oldalán a tekintetbe jövő számokat, azaz 27587[et].

A táviratban azonban nem ez, hanem a túloldalon az áthúzással egyidejűleg megjelölt fedő számcsoport kerül leadásra, tehát 58814.

A távirat első számcsoportja a folytatólagos számozást jelentse, hogy ellenőrizhessük miszerint minden telegram megérkezett-e? Ugyanott felvesszük a használandó rejtjelmegfejtő füzet számát.

A második számcsoport ismertető jelet tartalmaz arra nézve, hogy saját levelező társunkról van-e szó? Az ismertető jel lehet eleve megállapítva valamelyik következő számcsoport egyik kettes számjele.

Amikor a rejtjelző füzet egyik lapjáról a másikra áttérünk, a füzet- és következő lapszámot egy újabb ötös számcsoporttal belerejtjelezzük a táviratba.

A füzetek kettős, a lapoldalak hármas számjeggyel vannak ellátva.

Még egy újabb biztonsági tényezőt is bekapcsolhatunk a rejtjelezésnél, ha a lap túloldalán áthúzott számhoz egy előre megállapított számjegyet hozzáadunk, vagy belőle kivonunk. Ez célszerűen a füzet és lapoldal számjegye lehet. Például legyen a füzet száma 24., a lapoldalé 032. Ezen számot kell a túloldalon áthúzotthoz hozzáadni.

58814 +		58814 –
24032	vagy	24032
72846		34882

Ez lesz az a szám, amely a táviratban leadásra kerül. A tízes átviteleket el kell hanyagolni.

A rejtjelzett szöveg megfejtése visszafelé haladva történik.

A számcsoporthoz hozzá lesz adva, vagy le lesz vonva belőle a füzet- és lapszámból képzett ötjegyű szám.

A megfejtő füzet oldalain a négyszögek fordítva vannak felvéve, mint a rejtjelezőben. Ami ott a 2. oldalon volt, az itt az elsőre kerül. A megfejtő füzet 2. oldalán kapjuk meg szintén indigó, vagy karbonpapír áthúzás segélyével az eredeti számot, azaz [a] 27587-et, amit az „St" jelzésű katonai számjelkulcsban kell visszakeresnünk. Ezen számcsoportnak pedig a

„Károlyváros" szó felel meg.

Így számcsoportonként haladva kapjuk meg a távirat nyílt szövegét.

Alapelv volt, hogy a nyílt és rejtjelzett szöveg ugyanazon papírlapon nem szerepelhetett. A számjeltáviratot, valamint a rejtjelző és megfejtő füzet felhasznált lapjait megbízható módon meg kellett semmisíteni.

A megfejtett rejtjeltávirat az irattárba nem az eredeti, hanem lényegtelenül megváltoztatott alakban került. A szöveget az irattározó más szavakkal kibővítve, vagy megrövidítve rögzítette, hogy ha történetesen a rejtjeltávirat másolata és az irattározott szöveg is idegen kezekbe kerülne, akkor se lehessen a rendszerre, szókincsre következtetést levonni.

E módon katonai vonalon elértük azt, hogy minden számjeltáviratunk más rendszerben készült. Aki nem volt a megfejtő füzet birtokában, nem tudott vele boldogulni.

Ezzel szemben külügyminisztériumunk mereven ragaszkodott ahhoz, hogy a rejtjelező (megfejtő) módszert csupán havonta egyszer változtassa. A változás módját hónapokra előre kiadta a külképviseleteknek. Következményeként diplomáciai számjeltáviratainkat a németek, csehek és – valószínűleg – az oroszok is olvasták. Hiába tettem ezzel kapcsolatban a külügyminiszternek többször előterjesztést, az a rendszert nem változtatta meg.

Még inkább kedvezőtlen helyzet alakult a románoknál, akik a diplomáciai táviratok rejtjelező módszerét – átlagban háromhavonta egyszer változtatták.

[A] 2. vkf. „X" alosztály ekként minden román diplomáciai számjeltáviratot megfejtett.

JEGYZET

1 A *Sparrow*-misszióról részletesen lásd **Kovács Zoltán András** történeti-életrajzi tanulmányának megfelelő részeit ebben a kötetben. Bár Ujszászy, Kádár és maga Duke tényleges különbékemisszióról beszél, de fennáll a lehetőség, sőt erősen vélelmezhető, hogy nem csupán a magyarokat, de magukat a küldöttség tagjait is megtévesztették, illetve nem informálták a misszió valós céljáról. Azt ugyanis, hogy a *Sparrow*-missziónak tényleges felhatalmazása lett volna, hogy Magyarország háborúból való kiugrásáról tárgyaljon, az *eddig* napvilágra került brit és amerikai levéltári iratok egyike sem támasztja alá. Rendelkezésre áll például annak a tájékoztatónak a szövege, amelyet a *Sparrow*-misszióról az OSS küldött az SOE-nak, és amelyet 1944. március 27-én az összes magyar kérdésben érintett SOE kirendeltség megkapott (TNA HS 4/132). A jelentés aláhúzza, hogy a missziót nem egy meghatározott ellenállási csoporttal való kapcsolattartás érdekében dobták le Magyarországon („party was not dropped to any specific resistance group") és nem rendelkezik felhatalmazással semmilyen béketapogatózásokkal kapcsolatos tárgyalásokra („party was not authorized to make or accept peace feelers"). Ugyanez derül ki az OSS saját irataiból is [lásd: **Shlomo Aronson:** *Hitler, the Allies, and the Jews,* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 122-123, 212-218, 220-221, 236]. Végül hangsúlyozni kell, hogy *minden* béketapogatózással kapcsolatos szövetséges lépést hosszú konzultáció és szigorú háromhatalmi egyeztetés előzött meg – a *Sparrow*-misszióval kapcsolatban azonban ezek egyikére sem került elő semmiféle adat. A misszió – amellett, hogy hírszerző feladatokat is kapott – nagy valószínűséggel a *Zeppelin* fedőnevet viselő megtévesztő hadművelet része volt, és ürügyet akart szolgáltatni a németeknek Magyarország megszállására. Az 1944 februárja és júniusa között végrehajtott négylépcsős *Zeppelin* – amely maga is csak része volt az egész Európára kiterjedő, összetett politikai és katonai akciók sorozatából álló Bodyguard hadműveletnek – célja az volt, hogy elhitessék, hogy a Balkánon fennáll az szövetséges invázió lehetősége és ezzel megakadályozzák, hogy a németek a térségből csapatokat dobjanak át Franciaországba, a partraszállás tényleges helyszínére. A *Bodyguard* és a *Zeppelin* hadművelettel kapcsolatban lásd **Anthony Cave Brown** *Bodygard of Lies,* (New York: Harper & Row, 1975), Charles **Cruickshank:** *Deception in World War II,* (Oxford: Oxford University Press 1979), 94-157, illetve a legújabb, hatalmas levéltári anyagra és számos oral history interjúra épülő összefoglaló munkát **Thaddeus Holttól:** *The Deceivers. Allied Military Deception in the Second World War,* (New York: A Lisa Drew Book/Scribner, 2004), 477-628. A megtévesztő hadműveletek Magyarország sorsára gyakorolt hatásáról a legjobb elemzést **Borhi László** adja a *Magyarország a hidegháborúban. A Szovjetunió és az Egyesült Államok között, 1945–1956* című munkájában (Budapest: Corvina, 2005), 28-39. (Ritter László)

2 Helyesen Ferro (Kanári szigetek). 1885-ig ez volt a kezdő meridián, ezután az egyes országok fokozatosan átálltak a greenwichi rendszerre, így Magyarország 1890-ben. Az amerikaiaknak valószínűleg csak olyan térképük volt a térségről, amelynek kezdő hosszúságát még Ferro adta.

1/3. [Az Államvédelmi Központ szervezete]

[PIL 274. f. 11. cs. 16. öe., 99-109. lap,
(= másodszor újraindított korabeli számozás: 1-11. lap)]

1941/42 telén olyan események adódtak, ahol a katonai és csendőrnyomozó szervek túllépték hatáskörüket, illetve a honvédség nemzetvédelmi szolgálata csődöt mondott.

1942. január elején játszódott le az újvidéki szerb-zsidó mészárlás, amelyben katonai és csendőr alakulatok főszerepet vittek a polgári közigazgatás teljes kikapcsolásával.

Ugyancsak 1942 január-februárjában folyt le a kormányzó-helyettes választás, ahol a honvédség – különösen a vezérkar – ifj. [sic] Horthy István jelöltsége ellen makacs propaganda-hadjáratot folytatott. Az élen járt az 1. vkf. osztály, mely Vörös János vezérőrnagy, hadműveleti csoportfőnök és Mészöly Elemér vezérkari ezredes vezetése alatt állott. Ez a nyilaskeresztes párttal együttműködve, titkosan nyomott és terjesztett röpcédulákkal tiltakozott a kormányzó idősebb fiának megválasztása ellen. A nemzetvédelmi szervek megindított hivatalos nyomozása eredménytelen maradt.

Fenti két esemény késztette dr. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminisztert arra, hogy Bárdossy László miniszterelnöknek, majd utódjának, dr. Kállay Miklósnak egy államvédelmi szerv felállítására tegyen javaslatot. Ennek feladatát a belügyminiszter úgy gondolta, hogy szabályozza a katonai, csendőr, rendőrnyomozó szervek munkáját, összműködésüket egymás között és a közigazgató hatóságoknál.

1942. május közepén Szombathelyi (Knausz) Ferenc vezds., a vezérkar főnöke egy referádán közölte velem a belügyminiszter elgondolását azzal, hogy az új szerv vezetőjeként én vagyok kiszemelve. Megbízott, hogy az államvédelmi hatóság szervezetére nézve tegyek javaslatot. Személyem jelölése ellen tiltakoztam, miután katonadiplomáciai múltam – 12 év idegenben – következtében inkább katonapolitikai nyilvántartó, mint kémelhárító feladatokra éreztem hivatást. Mint vezérőrnagy (1942. III. 1.) [Ujszászyt 1942. 04. 01-jével, 1942. 03. 30-i ranggal nevezték ki vezérőrnaggyá. Rangszáma 12.] a 2. vkf. osztályt tovább nem vezethettem (vezérkari ezredes helye volt), „A" minősítésű vezérkari tiszti voltomra való tekintettel egy arcvonal hadosztály parancsnokságát kértem. Ehhez Szombathelyi hozzá is járult, előterjesztést tett, hogy a 102. (budapesti) megszálló hadosztály parancsnokává neveztessen ki. Rövidesen ezután magához kéretett dr. Kállay Miklós miniszterelnök és dr. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter. Mindkettő tudomásomra hozta, hogy bizalmukat bírom, az államvédelmi szervet csak vezetésem alatt tudják elképzelni. Ismét nemleges választ adtam. Május végén egy ízben Horthynak referáltam, aki röviden így intézett el: „óhajom, hogy az államvédelmi szerv vezetését te vedd át!" Ez alól kitérni nem tudtam.

Az államvédelmi szerv megalakítására vonatkozóan 1942 június közepén Szombathelyi (Knausz) Ferenc vezérezredes, a vezérkar főnöke, dr. Keresztes-Fischer Ferenc belügy-, Bartha (dálnokfalvi) Károly [szolgálaton kívüli] vezérezredes, honvédelmi miniszterek között jegyzőkönyvi megállapodás jött létre.

A megállapodás lényegesebb pontjai:

1./ 1942. július hó 1-jével a belügyminisztériumon belül „Államvédelmi Központ" (ÁvK) alakul.

2./ Az ÁvK vezetője 1 altábornagy vagy vezérőrnagy. Első vezetője Ujszászy István vezérőrnagy.

3./ Az ÁvK feladatai

a./ a honvédelmi szempontból fontosabb politikai mozgalmak felderítése és nyilvántartása,

b./ a honvédelmi szempontból szerepet játszó nemzetiségi mozgalmak felderítése és nyilvántartása,

c./ „a" és „b" pontok alapján a kormányzat számára helyzetképek összeállítása,

d./ honvédelmi- és egyéb közszállítmányok terén elkövetett visszaélések felderítése.

4./ Az ÁvK ezen feladatait úgy hajtja végre, hogy megkapja a kémelhárító, nemzetvédelmi, a politikai rendőrség, a központi csendőrnyomozó osztály kapcsolatos jelentéseit.

Azok alapján tájékoztatja a belügy-, honvédelmi minisztert és a vezérkar főnökét. Egyidejűleg titkos vagy nyílt nyomozások elrendelésére is javaslatot tesz. A nyomozásokat a belügyminiszter és a vezérkar főnöke az ÁvK útján rendeli el, mely bennük a kémelhárító, nemzetvédelmi és közbiztonsági szervek összeműködését, feladatait szabályozza. Szükség esetén a helyszínre az ÁvK egy rendező közeget vezényel.

5./ A belügyminiszter fent vázolt feladatkörökben a belügyminisztérium VII/Res. (közbiztonsági) osztályát az ÁvK-nak rendeli alá.

6./ a 4. pontnak megfelelő szervek – azaz

[a] 2. vkf. osztály,

[a] 6. vkf. (nemzetvédelmi) osztály,

a politikai csendőrség [helyesen rendőrség],

a csendőrség központi nyomozóosztálya,

az igazságügy-minisztérium –

az ÁvK-hoz összekötő közegeket vezényel.

Az ÁvK további személyzeti szükségletéről – vezénylések útján – a belügyminiszter és a vezérkar főnöke gondoskodnak.

7./ Az ÁvK nem képez külön államtestet. A vezényeltek továbbra is eredeti alakulataiknál maradnak állományviszonyban.

Az ÁvK vezető fegyelmi fenyítő hatáskörrel nem rendelkezik, ezzel kapcsolatban a vezényeltek állománytesteinek tehet javaslatot.

Alárendeltjeit minősíti, szabadságoltatja, de vezénylésük megváltoztatására csak az állományilletékes test vezetőivel összhangban intézkedhet.

8./ Nyomozósúlypontok képzésére az ÁvK vezető a belügyminisztérium rendőrségi, illetve csendőrségi osztályai révén

50 rendőr,

25 csendőrnyomozó kirendeltségére jogosult.

9./ Az ÁvK évi átalányát – lakbért, fűtést, világítást, berendezést, irodaszereket, szolgálati utazásokat stb. – beleértve 36 000 pengőben állapítják meg, amelyet felesben a belügyi és honvédelmi tárca visel.

10./ Az ÁvK vezető havi 200 pengő reprezentatív átalányban részesül.

11./ [Az] ÁvK elhelyezése a Belügyminisztérium épületében történik.

Íme az ÁvK alapító jegyzőkönyve! Alárendelt egységei nincsenek, csupán a kémelhárító, nemzetvédelmi és közbiztonsági szervek „együttműködését" hivatott szabályozni.

A belügyminisztérium VII., Res (közbiztonsági) osztálya:
dr. Boór Aladár,
dr. Pásztóy (Polster) Ámon miniszteri tanácsosok vezetésével,
dr. Benczur-Ürmössy Gábor miniszteri osztálytanácsos vezetőhelyettessel,
dr. Kemény István rendőrfőkapitány-helyettes,
Király László [helyesen Gyula] csendőr alezredes,
Szentirmay Gábor rendőrtanácsos beosztottakkal – az ÁvK-nak való alárendelést negligálta.

Legfeljebb hosszas kérésekre a politikai rendőrség jelentéseinek másolatát küldötte meg betekintésre.

Dr. Sombor-Schweinitzer József rendőrfőkapitány helyettes, a politikai rendőrség vezetője, az ÁvK-ban konkurenciát látott és megtartotta közvetlen referáló kapcsolatait a belügyminiszterhez.

[A] 2. és 6. vkf. osztályok idegenkedtek egyre jobboldalivá váló irányzatukban a „liberális, szociáldemokratákkal paktáló" belügyminiszternek alárendelt ÁvK-tól.

A központi csendőrnyomozó osztály, ahol lehetett, kivonta magát az ÁvK-val való közös munka alól; a Belügyminisztérium csendőrségi osztályához, illetve a csendőrség felügyelőjéhez húzott.

A jegyzőkönyv határozványainak megfelelően az ÁvK a belügyminisztériumban 1942. június 1-jével alakult meg.

Tagozódása és személyzete következőképpen alakult:
vezető: Ujszászy István vezérőrnagy,
törzs: a vezetőhelyettesből és két csendőrsegédtisztből állott.
vezetőhelyettes: Kudar Lajos csendőr ezredes,
1. segédtiszt: Környey Lajos csendőr alezredes,
2. segédtiszt: Korondi Béla csendőr százados.
Összekötőrészleg a központi csendőr nyomozó osztályhoz:
Árbócz János (1943. I. 1-ig) csendőr alezredes,
Horkay József (1943. I. 1-ig) csendőr alezredes,
Ferenczy Endre (1943. I. 1-től) csendőr alezredes, baloldali,
dr. Nyerges Pál (1943. I. 1-től) csendőr százados, kisebbségi, szabotázs.
Összekötőrészleg a politikai rendőrséghez:
dr. Haraszthy Vince (1943. I. 1-ig) rendőrkapitány,
dr. Türei-Osváth István (1943. I. 1-től) rendőr tanácsos, jobboldali,
dr. Takách Pál rendőrkapitány, jobboldali.
Összekötőrészleg a 2. vkf. osztályhoz:
dr. Garzuly József (1943. X. 1-ig) alezredes,
Merkly Antal ezredes (1943. X. 1-től) kémelhárító előadók.
Anyagi és pénzügyi előadóként
Gáspáry Rezső alezredes,
Segédhivatali vezetőként
Tóth Gyula alezredes szerepeltek.
Összekötő részleg [a] 6. vkf. osztályhoz:
Bernolák József százados nemzetvédelmi előadó.
A honvédelmi és közszállításokat ellenőrző kirendeltség vezetője:
dr. Meggyesy Lajos ügyész, beosztottja
Szalay Gábor ügyész volt.
A vkf. ügyészétől időként szakértőnek kirendelték

dr. Poór Pál hadbíró őrnagyot.
Fentieken kívül a segédhivatalban
4 irattáros csendőraltiszt,
2 gépírónő (egyik közöttük Molnár Klára)
2 küldönc altiszt,
3 gépkocsivezető éspedig
Demény László,
Gruber József és
Tóth Péter
teljesítettek szolgálatot.
Az ÁvK összesen 4 személygépkocsi felett rendelkezett.

A személyzetben „nyilas" érzelműeknek mutatkoztak Árbócz, Horkay csendőr-, dr. Garzuly József alezredesek, Merkly Antal százados [helyesen ezredes], Bernolák József százados, dr. Meggyesy Lajos ügyész, Demény László, Gruber József gépkocsivezetők.

Közülük a „GESTAPO"-nál Merkly ezredes és dr. Meggyesy Lajos jelentettek fel.

Merklynek tudomása volt az amerikaiakkal folytatott tárgyalásaimról, azok lényegesebb ismerete nélkül.

Dr. Meggyesy Lajos a honvédelmi és egyéb közszállítási visszaélések felderítéséhez külön csendőrnyomozó osztaggal rendelkezett. Működéséről [az] ÁvK vezetőt csak általában tájékoztatta. Mindig arra hivatkozott, hogy az igazságügy-minisztériumnak van alárendelve.

Amidőn a németek 1944. március 18-áról 19-re virradó éjjel Budapestre bevonultak, helyzetem bizonytalanná vált. Március 19-én menyasszonyommal, Karády Katalin művésznővel Kelen Péter Pál „Patria" hanglemezgyáros és Földi Mihályné, [az] író özvegye, jelenlétében elhatároztuk, hogy kimenekülünk Kismarostól északra a Böszörményi [helyesen Börzsönyi] hegyekre. Oda március 20-án délelőtt, Kelen Péter Pálék villájába, kiszállítottunk néhány csomagot. Kelen Péter Pál vállalkozott arra, hogy tehergépkocsit szerez, én pedig megígértem, hogy az ÁvK-tól egy egyenruhás embert rendelek ki a sofőr mellé. Tudniillik csupán egyenruhás személyek hagyhatták el gépkocsin Budapestet.

Az egyenruhás altiszt vezénylését Korondi századosra bíztam, aki Meggyesy nyomozói közül rendelt ki valakit.

Meggyesy ezt a körülményt később a „GESTAPO"-nál feljelentette, ahol azzal vádoltak, hogy Budapestről zsidóvagyonokat csempésztem ki a „megszállás után".

Az ÁvK szabályozta tehát a 2., 6. vkf osztályok, a politikai rendőrség és a központi csendőrnyomozó osztály együttműködését. Ezek élén az alábbiak állottak:
2. vkf. osztály vezető
Vasváry (Eisensehr) József (1943. VIII. 1-ig),
Kádár Gyula (1943. VIII. 1-től) vezérkari ezredesek.
Vezetőhelyettesek:
Karátsony (hódosi) László (1943. VIII. 1-ig),
Lovas László (1943. VIII. 1-től) vezérkari alezredesek.
2. vkf. kémelhárító alosztályvezetők:
Sillay Jenő (1943. I. 1-ig),
Merkly Antal (1943. III. 1-ig),
Osváth István (1943. VIII. 1-ig) ezredesek,
Kern (lovag) Károly (1943. VIII. 1-től) vezérkari őrnagy.

6. vkf oszt. vezetők:
Kádár Gyula (1943. VIII. 1-ig),
Nagylucskay (Volosin) Sándor (1943. VIII. 1-től) vezérkari ezredesek.
Vezetőhelyettes:
Szent-Miklóssy [Szent-Miklósy] István vezérkari alezredes.
Politikai rendőrség:
dr. Sombor-Schweinitzer József rendőrfőkapitány helyettes, vezető,
Borbáth Sámuel rendőr főtanácsos, vezető helyettes,
dr. Haraszthy Vince rendőrkapitány, beosztott.
Központi csendőr nyomozó osztály:
Ridegh Raymond csendőr ezds. (1943. I. [helyesen: II.] 1-ig),
Czigány [József] csendőr alezredes (1943. I. [helyesen: II.] 1-től) vezetők,
Beöthy,
Árbócz (laboratórium vezető),
Ferenczy László (baloldali előadó) csendőr alezredes.
Az ÁvK. működését támogatták
A belügyminisztérium rendőrségi osztálya
Horváth István miniszteri tanácsos, vezető,
a belügyminisztérium csendőrségi osztálya
Balázs Béla [helyesen Balázs-Piri Gyula] csendőr ezredes.
A rendőr-főkapitányságok:
dr. Éliássy Sándor budapesti rendőr főkapitány,
dr. Nagy Valér budapesti rendőr főkapitány helyettes,
dr. Jeszenszky Andor (1943. III. 20-ig),
dr. Oroszlány Endre (1943. III. 20-tól) vidéki rendőr főkapitányok,
dr. Pethő Sándor vidéki rendőr főkapitányságnál beosztott rendőr főtanácsos.
A bűnügyi rendőrség vezetője:
dr. Bozóky Gyula rendőr főtanácsos.
A rendőr detektív[ek] főnöke:
dr. Szrubián Dezső [(Újpest, 1888. 07. 11. – ?) vitéz] rendőr főtanácsos.
A rendőr karhatalom vezetője:
Nagymarossy László rendőr altábornagy [nem ismeretes; Ujszászy talán vitéz Nagyselmeczy László budapesti rendőrfőparancsnokra (ezredes) gondol]
Továbbá:
Faragho Gábor csendőr altábornagy, a csendőrség felügyelője, aki erős nemzetiszocialista érzelmei és Baky Lászlóval tartott kapcsolatai miatt a jobboldali csendőr tiszteket – például az újvidéki per vádlottait – hathatósan támogatta,
Milviusz (olchváry) [helyesen Olchváry-Milviusz] Attila, a tábori csendőr nyomozó-osztály parancsnoka [helyesen 1943 májusától a Tábori Rendészet főnöke],
Simonfalvy [helyesen Siménfalvy] Sándor miniszteri tanácsos, a „KEOKH" vezetője.
Az ÁvK központtal együttműködő hatósági közegek:
Lukács Béla tárca nélküli [hadigondozási] miniszter, „MÉP" elnök,
Papp Sándor „MÉP" ügyvezető,
Lukács Béla,
Magasházy László,
Tóth András,
Martsekényi Imre „MÉP" képviselők,
Somogyi-Böllér Béla felsőházi tag,

Antal István nemzetvédelmi miniszter,
Bonczos Miklós igazságügyi,
Dorner Aurél pénzügyi,
Horváth Béla,
Kádár Levente,
Tomcsányi János belügyi,
Pataky Tibor miniszterelnökségi államtitkárok,
Homonnay Tivadar Budapest főpolgármestere,
Némethy Károly,
Pálffy-Horon László fővárosi tanácsnokok,
Antall József belügyminisztériumi tanácsos, a menekültügyi (9.) [IX.] osztály vezetője,
Balogh László miniszteri tanácsos, a belügyminisztérium filmügyi előadója,
dr. Cserzy István miniszteri tanácsos a belügyminisztérium vármegyei osztályában beosztva,
Bingerth János a „Hunnia" filmgyár igazgatója,
Fernbach (apatini) Péter újvidéki,
dr. Deák Leó zombori,
dr. Reök Andor szabadkai,
Tukács szegedi,
Urbán (báró) Gáspár szolnoki,
Siménfalvy [Árpád] ungvári,
Schell (báró) Péter kassai,
Borbély Maczky Emil miskolci,
dr. Hlatky Endre nagyváradi,
dr. Jurica Flavius mármarosszigeti,
dr. Inczédy (Joksman) Ödön kolozsvári,
Beliczay Imre gyulai,
Teleki (gróf) László zalaegerszegi,
Szűcs István szombathelyi,
dr. Gönczy Pál soproni főispánok,
Tomcsányi Vilmos Pál „Kárpátalja kormányzója" [helyesen kormányzói biztosa],
dr. Halász Gyula „Kárpátalja kormányzóságánál" beosztott miniszteri tanácsos,
dr. Nagy Kálmán nagybereznai főszolgabíró,
dr. Nagy Miklós újvidéki,
dr. Völgyi János szabadkai,
dr. Tóth Tamás szolnoki polgármesterek,
Vojnich (báró) Miklós zombori,
Alexander Imre szolnoki alispánok,
dr. Vas[s] Elek,
dr. Perneczky Béla a földművelődésügyi minisztériumban beosztott miniszteri tanácsosok,
dr. Boros József egyetemi nyilvános rendes tanár, a „Belgyógyászati klinika" vezetője,
dr. Borsos László a „Fehér kereszt" kórház,
dr. Szenthe Lajos a „Poliklinika" sebész főorvosa,
Németh Antal a „Nemzeti Színház"
Márkuss László az „Operaház"
Fényes Szabolcs,

Orosz Béla a „Fővárosi Operettszínház" igazgatói,
Benda Antal ezredes a Püm XIX. [helyesen Honvédelmi Minisztérium 19.] (határforgalmi),
Baló Zoltán ezredes,
dr. Uttasy Lóránd ezredes a honvédelmi minisztérium 35. (hadifogoly és menekültügyek) osztályának a vezetői,
Az ÁvK csupán néhány fizetett ügynökkel rendelkezett. Ezek voltak:
Fodor Pál újságíró a „Kis Újság", „Hétfő Reggel" munkatársa,
ifj. Wilhelm Károly budapesti aranyifjú,
Horváth Ödön [dr., (Lajosmizse, 1901. 11. 26. – Kecskemét, 1956. 12. 27.)] újságíró a „Nemzeti Újság" munkatársa,
Hacsek Géza publicista,
dr. Kern Aurél nyugállományú miniszteri osztálytanácsos,
Trumbić volt jugoszláv ezredes,
Bosnjaković Čedomir volt jugoszláv repülő százados,
Kiss [helyesen Ilić] Pero volt jugoszláv vezérkari százados.
Egyébként az ÁvK fizetetlen informátoraiként működtek:
dr. Reizmann Zoltán budapesti ügyvéd, a „Magyar Szőlőbirtokosok" egyesületének egyik vezetője,
Grünwald Andor a „Grünwald és Schiffer" építész cég beltagja,
Dessewffy Gyula a „Kis Újság" tulajdonosa,
Pongrácz Jenő (Úri utcai lakos),
Esterházy János (Istenhegyi úti lakos),
Csáky Mihály (utóbbi kettő felvidéki magyar kisebbségi vezető),
Andrássy Mihály szigetvári földbirtokos, grófok
Szép László miniszterelnökségi osztályfőnök,
Balla Pál miniszteri tanácsos,
dr. Baur György miniszteri titkár – mindkettő a miniszterelnökség kisebbségi osztályában,
dr. Dulin Elek miniszteri tanácsos a miniszterelnökség sajtó osztályában,
Haggenmacher Harry a „GYOSZ" elnöke,
Sorg Jenő mérnök építész – vállalkozó,
Edelsheim-Gyulai Ella (Lipótné, grófné) újságírónő,
Popovics [Popović] Milán „MÉP" országgyűlési képviselő, újvidéki ügyvéd,
Ćirić Irinej újvidéki görögkeleti püspök,
Szentpétery György az újvidéki cukorgyár igazgatója,
Fábián Pál (?),
Peyer Károly,
Szeder Ferenc,
Kabók Lajos országgyűlési képviselők,
Kelen Péter Pál „Patria" hanglemezgyáros,
Hegedűs Gyula, a „Magyar Nemzet" főszerkesztője,
dr. Andorka (Fleischhacker) Rezső nyugállományú követ,
Frey András,
Barankovics István („Kis Újság") publicisták,
Balogh László a „Nouvelle Revue de Hongrie" szerkesztője,
Herczeg Ferenc író a „Revíziós Liga" elnöke,
Lukács (György) báró,

dr. Fall Endre,
Holly Jenő nyugállományú ezredes „Revíziós Liga" igazgatók,
dr. Dajkovics István ügyvéd (Gaál Franciska művésznő férje),
Satzger János a „Tarján bár" tulajdonosa, az argentin követ veje Palugyay,
Daróczy (Hajdú film),
Hausz Mária filmvállalkozók,
Csukás Ferenc szabadkai,
Budánovits gyógyszerész kispesti lakosok,
Ujvári Nándor író, [valószínűleg helyesen Újváry Károly kassai nyomdász].
[Az] ÁvK működése következőképp játszódott le:

A beérkezett jelentések, hírek alapján politikai, kisebbségi helyzetképeket készített. Ezt kiegészítették a vezető sűrű utazásai, melyeket az ország minden részében tett, hogy a helyzetről a helyszínen tájékozódjék. Ott politikusokkal, a közigazgatás, a közbiztonság és [a] kémelhárítás vezetőivel tárgyalt.

A helyzet alapján honvédelmi, politikai, kisebbségi, nemzetvédelmi és kémelhárító vonatkozásokban javaslatot tett a belügyminiszternek, a vezérkar főnökének nyílt (titkos) nyomozások elrendelésére. A nyomozásokban a honvédség és [a] közbiztonsági szervek összműködését szabályozta. Szükség esetén [az] ÁvK részéről a helyszínre összekötő közegeket rendelt ki. Ilyenek voltak például a Bácskában 1942/43-ban dr. Garzuly József alezredes, Ferenczy Endre csendőr alezredes, dr. Nyerges Pál csendőr százados, a Muraközben 1943-ban Korondi Béla csendőr százados, Kassán 1943-ban dr. Türei-Osváth István rendőrtanácsos.

A nyomozásokat minden szerv a saját előírásai alapján hajtotta végre. Minden az ÁvK által írásban kiadott nyomozati utasítás felhívja a figyelmet a humánus bánásmódra. Az ellene vétőket – így 1943-ban 2 rendőr nyomozót Újvidéken, 2 csendőrt Balatonbogláron – illetékes szervének (politikai rendőrség, a csendőrség felügyelője) adott át felelősségre vonás végett.

A nyomozó szervek munkájukról elöljáró hatóságaiknak, az ÁvK kirendelt összekötői pedig az ÁvK-nak jelentettek.

A nyomozó szervek azokat, akik ellen bűncselekményi gyanú merült fel, az ÁvK értesítése nélkül közvetlenül az illetékes bíróságoknak adták át.

Az ÁvK működésének fontosabb esetei 1942. július 1-től 1944. március 19-ig (tudniillik az ÁvK-t csak addig vezettem, azután a „GESTAPO" letartóztatott. Utódom az ÁvK vezetésében a Sztójay kormány alatt Kuthy László vezérkari ezredes volt):

1./ 1942 nyarán szovjet-ruszin kémkedés (Bandustyák Demeter ügyében Kárpátalján nyomozás. Irányító: Osváth István ezredes az ungvári hadtest kho. [kémelhárító osztály]vezetője.

2./ 1942 nyarán „Bandera" ukrán szervezkedés (Volosin) felderítése Kárpátalján. Irányító: Osváth István ezredes az ungvári kho. [kémelhárító osztály] vezetője.

3./ 1942 nyarán lisztpanama Munkácson és Sátoraljaújhelyen. Nyomozásvezető: dr. Meggyesy Lajos ügyész.

4./ 1942 nyarán a termésbetakarítás védelme a Bácskában. A csatornától délre eső területen egységes parancsnok: Platthy Pál altábornagy, szegedi V. hadtest parancsnok, akinek az összes kémelhárító, közbiztonsági szervek alá voltak rendelve és vele a közigazgató hatóságok együttműködésre utasítva. Nyomozásvezető: Borgóy [János] csendőr őrnagy, az újvidéki csendőr nyomozó alosztály [helyesen 5. csendőr nyomozó osztály] parancsnoka.

5./ 1942/43 telén nyomozás Alag központtal a „Bibliamagyarázók [= Jehova tanúi]" szekta ügyében. Vezető: Czigány csendőr alezredes. Megjegyzem, hogy a mozgalmat Salt Lake City-ből irányították, európai központja Bernben volt. A szekta kémkedéssel is foglalkozott; elvét képezte a fegyveres szolgálat megtagadása. Vezetésébe az USA titkosszolgálata is befolyt. A szabotázsra felhívó magyar nyelvű sajtótermékek Bernben készültek. A mozgalom különös elterjedtséggel rendelkezett a Nyírégben (Nagykálló), Tiszasüly, Kecskemét, Szombathely DK vidékén és a Bakonyban.

6./ 1942/43 telén Horvátországból átjött partizánok a Muraközben vasútrobbantásokat, merényleteket hajtottak végre. A nyomozást a szombathelyi csendőr nyomozó alosztály hajtotta végre. [Az] ÁvK részéről vezényelt: Korondi Béla csendőr ezredes [helyesen százados].

7./ 1942/43 telén Újpesten „nyilas" fekete rádióállomás működött. Nyomozásvezető: Sombor-Schweinitzer József rendőr főkapitány helyettes.

8./ 1942/43 telén dr. Gönczy Pál soproni főispán bejelentette, hogy német területen a magyar határon Kovarcz Emil és Süttő [helyesen Sütő] Gyula vezetésével Magyarországra kisebb csoportokban betörni akaró fegyveres nyilas szervezkedés folyik. Nyomozásvezető: Korondi Béla csendőr százados.

9./ 1943 tavaszán a partizánmozgalom a Muraközben fejlődik [sic!]. Muraszombattól délre eső terület egységes katonai parancsnokok, Álgya-Papp Zoltán, majd Oszlányi Kornél vezérőrnagy. Vezetése alá kerül, akinek a megerősített kémelhárító csendőrnyomozó szervek nyernek alárendelést, a közigazgató hatóságok pedig szoros együttműködésre kapnak utasítást.

10./ 1943 nyarán „Békepárt" ellen nyomozás Budapesten, Pestszentlőrincen, Kassán, Rozsnyón, Kolozsváron, Székesfehérváron. Nyomozásvezetők: dr. Sombor-Schweinitzer József rendőr főkapitány-helyettes, mellé beosztva Ferenczy László csendőr alezredes Kolozsváron dr. Hollósy-Kuthy [Lajos] rendőr főkapitány-helyettes, Kassán Horváth Sándor rendőr főtanácsos, hozzá ÁvK részéről kirendelve dr. Türei-Osváth rendőr tanácsos.

11./ 1943 nyarán fegyvercsempészet Romániából a hegyekbe menekült katonaszökevények felszerelésére. Nyomozásvezető: Fejér Aurél alezredes, a kolozsvári hadtest kho. [kémelhárító osztály] vezetője.

12./ 1943 nyarán Bácskában partizánmozgalmak, vasutak, kendergyárak, termés, közbiztonsági közegek ellen merényletek. A szenttamási 301 (?) őrzászlóalj mozgósítása, kémelhárító, közbiztonsági nyomozó szervek megerősítése. A csatornától délre eső területen egységes katonai parancsnokság létesítése Platthy Pál altábornagy, szegedi V. hadtest parancsnok vezetése alatt. [Az] ÁvK részéről időként kirendelve: dr. Garzuly József alezredes, Ferenczy Endre csendőr alezredes és dr. Nyerges Pál csendőr százados.

13./ 1943 nyarán a pápai repülőtér építkezéseknél kincstári anyaggal való visszaélések. Nyomozásvezető: dr. Meggyesy Lajos ügyész.

14./ 1943 nyarán a csáktornyai ferencrendi szerzetesek szervezkedése a Muraköz elszakítására. [Az] ÁvK részéről kirendelve: Korondi Béla csendőr százados.

15./ 1943 nyarán nyomozás a nagykátai táborba beosztott Dancs Zoltán tartalékos főhadnagy visszaélései ügyében. Nyomozásvezető: dr. Meggyesy Lajos ügyész, aki azonban a nyomozást az I. hadtest Nemzetvédelmi osztályára (Bus László tartalékos főhadnagy) játszotta át, mely az ügyet ellaposította. A zsidózsarolásra berendezett banda egyik kültagja Rácz Vilmos a „Színházi Magazin" szerkesztője volt.

16./ 1943 nyarán a szegedi nagy gőzmalom felgyújtásának nyomozása. Nyomozásvezető: a szegedi rendőrség parancsnoka.

17./ 1943 nyarán a Bácskában súllyal Zomborban „Mihajlović"-féle csetnik szervezkedés. Nyomozásvezető: dr. Meggyesy Lajos ügyész.

18./ 1943 őszén az erdélyi erődítések építésénél kincstári anyagokkal való visszaélések. Nyomozásvezető: Meggyesy Lajos ügyész.

19./ 1943 őszén nyomozás Szálasi „Hűség" fegyveres testőrségének ügyében. Vezető: dr. Sombor-Schweinitzer rendőr főkapitány-helyettes.

20./ 1943/44 telén a Kárpátalján bujkáló szovjet ejtőernyősök felderítése. 1944. I. 6. tűzharc Huszton. Vezető: az ungvári csendőr nyomozó alosztály parancsnoka.

21./ 1943/44 telén az újvidéki vérengzésekben részt vett vezető tettesek – éspedig Feketehalmy-Czeydner Ferenc altábornagy, Grassy József vezérőrnagy, Deák László ezredes, Zöldi Márton csendőr százados – szökése. Nyomozásvezetők: dr. Sombor-Schweinitzer József rendőr főkapitány-helyettes, dr. Garzuly József alezredes.

22./ 1943/44 telén a Weesenmayer [helyesen *Veesenmayer,* Edmund dr.] délkelet-európai külön pártmegbízott által vezetett szervezkedés Magyarország német megszállásának előkészítésére. Nyomozásvezető: dr. Sombor-Schweinitzer József rendőr főkapitány-helyettes.

1/4. [Az angolszász államok ellen felkutatásra és beszervezésre alkalmasnak vélt egyének]

[PIL 274. f. 11. cs. 16. öe., 109-120. lap,
(= másodszor újraindított korabeli számozás: 11-22. lap)]

Alábbiakban felsorolom azon egyéneket, akik[et] az angolszász államok ellen irányuló hírszerzésben felkutatók és beszervezők gyanánt alkalmasnak vélek.

A személyeket három csoportra osztottam, ezek: [a] 2. vkf. osztályhoz tartozók, arisztokraták és egyebek:

1./ [a] 2. vkf. osztályhoz tartozók:

Besenyszky Gábor alezredes [a] 2 vkf. „NYIL" alosztályában éveken át angolszász referensként beosztva, volt előadó. Londonban tanulmányúton tartózkodott, ott a katonapolitikai helyzetet tanulmányozta. Angolul beszél. Agilis, fiatalos ember, budapesti lakos, belpolitikával nem foglalkozott.

Sziklay Ödön ezredes [a] 2 vkf. „NYIL" alosztályában éveken át német, holland előadó, majd a berlini katonai attasé segédje. Értelmes, jó felderítő, agilis, fiatalos. Angolul törve beszél, budapesti lakos. Nácibarát volt.

Pőry (Prohászka) Imre alezredes „KOFFA"-ban huzamosabb ideig mint csehszlovák, majd szovjet előadó működött. Igen értelmes, kiváló felkutató és beszervező. Nácibarát volt.

Szentpétery György vezérkari őrnagy éveken át dolgozott a „KOFFA"-nak „DEF"-nek. Rendkívül ügyes szervező. 1941-ben zsidó származású felesége miatt nyugállományba ment, a szolnoki, majd az újverbászi cukorgyár igazgatójaként működött. Budapesti lakos, nyelveket nem beszél.

Martsa Sándor alezredes [a] 2 vkf. „NYIL" alosztályban angol ügyekkel is foglalkozott. Ügyes tehetséges ember. Legutóbb a magyaróvári határ menti hírszerző és kémelhárító kirendeltség vezetője volt. Úgy tudom, hogy politikailag nem exponált.

Hiday Kornél ezredes [a] 2 vkf. „NYIL" alosztályban orosz és északi előadó. Igen szorgalmas; többször járt megbízatással Svédországban, Hollandiában és Belgiumban. Nácibarát volt.

Reichbauer Gottfried (Rosta Géza) ezredes éveken át a „Koffa" és a „Wex" (bécsi híraszerző kirendeltség) csehszlovák előadója volt, majd a kolozsvári és brassói főkonzulátusokon vezette a Románia ellenes hírszerzést. Angolul törve beszél. Rutinírozott, kiváló hírszerző. Agilis, politikai exponáltságáról nem tudok.

Lóskay Ferenc ezredes éveken át dolgozott a „Wex"-nél mint jugoszláv offenzív előadó. Ügyes hírszerző; nácibarát.

Tamás László mint segédellenőr huzamosabb ideig teljesített szolgálatot [a] 2. vkf. hírszerző alosztálynál Jugoszlávia ellen irányuló offenzív hírszerző munkát [végzett]. Igen ügyes hírszerző. Politikai beállítottságát nem ismerem, azonban sógora az erősen németbarát dr. Borsos László egyetemi tanár, a „Fehér Kereszt" kórház sebész főorvosának.

Szilvásy Lajos,

Korompay Lajos alezredesek a „KOFFA"-ban mint csehszlovák, szovjet előadók működtek. Felkutatás, beszervezés terén szakemberek.

Pólya László őrnagy a „KOFFA"-ban mint szovjet, román előadó dolgozott. Igen jó hírszerző, náciellenes beállítottságú.

Andreánszky Jenő alezredes (huszár) [az] 5. vkf. osztályban volt szabotázs-, majd [a] 2. vkf. alosztályban szovjet, angol offenzív tiszt. Ügyes, kíméletlen felkutató. Vad nemzetiszocialista és németbarát. Angolul beszél.

Andreánszky István őrnagy. (tüzér) [a] 2. vkf. „K" alosztály egyik angol előadója. Ügyes, simamodorú hírszerző, politikailag mérsékelt beállítottságú.

Bartha Endre vezérkari alezredes 1939/40-ben a „KOFFÁ"-t vezette, majd 1942/44-ben Bukarestben volt katonai attasé. Kiváló hírszerző szakember, angolul beszél. Politikailag mérsékelt.

Padányi Jenő vezérkari alezredes 1941/43-ban a „KOFFA"-t vezette. Elsőrendű hírszerző szakember, kiváló felkutató és beszervező. Angolul beszél, németbarát volt. Felesége egy debreceni származású „bárónő".

Dr. [? – nem volt az] Utassy Lóránd vezérkari alezredes. 1938–1942-ben Angliában, Amerikában működött mint magyar katonai attasé. 1936/38-ban [helyesen 1935. 03. 15. – 1937. 01. 01.] [az] 5. vkf. oszt.-ban volt szabotázs előadó. Kiváló hírszerző, számos angol, amerikai összeköttetéssel. Liberális felfogású ember, náciellenes. Angolul tökéletesen beszél.

Reviczky Tibor alezredes,

Nagy Andor ezredes hosszú ideig voltak a „KOFFA"-ban román vonatkozású hírszerző tisztek. Jó felkutatók és beszervezők, nácibarátok.

Rumy Lajos ezredes éveken át dolgozott a „Wex"-nél, a „KOFFA"-nál mint csehszlovák offenzív tiszt és vezette a miskolci VII. hadtest kho.-t [kémelhárító osztályt]. Értékes szakember, hiú és anyagias. Politikailag nácibarát.

Liszay Aurél alezredes mint főhadnagy Magyarország javára kémkedett, majd átszökött. [és] belépett a honvédségbe. Két évtizeden át volt a „Koffa" „Wex" [sic!] román előadója. 1939/41-ben a trieszti, 1941/43-ban a belgrádi főkonzulátusunkról vezette a Jugoszlávia elleni hírszerzést. Igen agilis, ügyes, szerencsés hírszerző, aki elsőrangú szakember. Úgy tudom, hogy politikailag nem exponált. Budapest I., Lovas u. 4. szám alatt saját házzal rendelkezett.

Sibrik (szarvaskendi) György százados [a] 2. vkf. attasé alosztályban teljesített hosszú ideig szolgálatot. Feladata volt az angol, amerikai követségekkel való érintkezés és társadalmi katonapolitikai felderítés. Ezen a téren igen ügyes. Számtalan angol, amerikai ismeretséggel bír. Angolul tökéletesen beszél; náciellenes.

Vági Zoltán százados 1939/1941[ben] a szegedi V. hadtest kho. [kémelhárító osztály] Jugoszláv viszonylatú előadója. 1941/1943[-ban] a stockholmi követségről vezette az Anglia, Amerika ellenes hírszerzést igen jó eredménnyel. Kiváló szakember, angolul tökéletesen beszél. Angliában számtalan összeköttetéssel rendelkezik. Politikai szereplését nem ismerem.

Szita László ezredes,

Vaska István alezredes a debreceni VI. hadtest kho-nak [kémelhárító osztálynak] volt a vezetője, illetve OFF. (egy ideig DEF) előadója román viszonylatban. Mindkettő igen jó szakember, Vaska nácibarát.

Kiss Ernő alezredes 1939–1942[-ben] a pécsi IV. hadtest kho-nál [kémelhárító osztálynál] volt vezető. Ezen minőségben és azelőtt jugoszláv vonatkozásban végzett offenzív munkát. Kiváló szakember, nácibarát.

Ortutay,

Végh Zoltán tartalékos főhadnagyok,

Gasch Oszkár segédellenőr az ungvári VIII//B. hadtest kho-nál [kémelhárító osztálynál] teljesítettek szovjetellenes offenzív szolgálatot. Jó felkutatók és beszervezők.

Szentirmay (Menich) Zoltán alezredes éveken át [a] 2. vkf. osztály központi laboratóriumát vezette. 1940-ben a „Nemzeti Bank" valutacsempészetet ellenőrző nyomozó kirendeltségének élére került. Ott számtalan angol-amerikai kapcsolatra tett szert. Felkutató, beszervező gyanánt igen alkalmas, angolul beszél. Úgy tudom, politikamentes.

Fejér Aurél alez. a kolozsvári. hadtest kho-t [kémelhárító osztályt] vezette, román,

Muridsányi Ödön alezredes a „KOFFA"-ban és a marosvásárhelyi hírszerző és kémelhárító kirendeltségeknél szovjet, illetve román.

Kisdéry Antal,

Lithvay József alezredesek,

Egger Rezső ezredes. a „KOFFA"-ban éveken át dolgoztak jugoszláv offenzív viszonylatban. Valamennyi kiváló szakember, nácibarát.

Dr. Lévay Ferenc vezérkari százados, később budapesti ügyvéd az 1920-as években román vonatkozásban végzett offenzív felderítő munkát. Angolul beszél, náciellenes.

Lajtos (szárazajtai) Elemér szolgálaton kívüli őrnagy, a „Scala" filmszínház igazgatója [a] 2. vkf. „X" alosztályban volt orosz előadó. Egyben a budapesti japán katonai attasénál mint a „támadó" elhárítás ügynöke szerepelt. Oxfordban volt diák, angolul beszél, és brit összeköttetésekkel rendelkezik.

Szentpály-Juhász Egon alezredes 1939/41-ben [a] 2. vkf. attasé alosztályt vezette. Feladat volt az amerikai követségre és [az ottani] katonai attaséhoz való beépülés. Ezt fényesen megoldotta, számtalan amerikai kapcsolatra tett szert. Angolul tökéletesen beszél. Erősen nácibarát.

Székely András tartalékos zászlós, színész. 1939/41-ben a francia „Idegenlégió"-ban szolgált. A hírszerzéshez kiváló érzékkel bír. Angolul tökéletesen beszél. Apja budapesti építész-vállalkozó.

Király Andor [Kornél] szolgálaton kívüli őrnagy [a] 2. vkf. DEF. alosztályban teljesített szolgálatot. Az 1930-as években mint „farmer" Amerikában tartózkodott, ahonnan értékes katonapolitikai híranyagokat küldött. Kiváló szakember, angolul tökéletesen beszél. Nácibarát volt, engem 1944 márciusában az amerikaiakkal való tárgyalásaim miatt a „GESTAPO"-nál feljelentett.

Dr. Rakolczai (Fucsek) László vezérkari alezredes 1941[-ben] Helsinkiben, 1942/43[-ban] Rómában, 1944-ben Bernben katonai attaséként működött. Utóbbi helyén az angolszász hírszerzéssel is érintkezésbe lépett. Angolul jól beszél, szakember, politikailag érdektelen.

Sipos Béla vezérkari őrnagy 1942/44-ben vichyi katonai attasé. Ügyes hírszerző, jó felkutató és beszervező. Angolul beszél, angol-amerikai kapcsolatai vannak.

Kóbor Frigyes vezérkari alezredes 1942/44[-ben] Helsinkiben és Stockholmban katonai attasé. Jó szakember. Angolul beszél, angol-amerikai ismeretséggel bír. Németbarát, lusta.

Tatay József ezredes a budapesti I. hadtest kho. [kémelhárító osztály] vezetője volt éveken át. Erőszakos felkutató és beszervező, csehszlovák (szlovák) viszonylatban dolgozott. Erősen nácibarát.

Gaudernál [helyesen Gaudernik] (báró) Frigyes alezredes 1939/41-ben a budapesti I. hadtest kho-t vezette. Akkor felesége zsidó származása miatt nyugállományba ment. Kiváló hírszerző szakember, angolul beszél, náciellenes.

Fogarassy (fogarasi) Béla vezérkari alezredes 1940/41-ben [a] 2. vkf. NYIL alosztályt vezette. Angol-amerikai ügyekkel foglalkozott. 1941-ben zsidó származású (Makara Baba) felesége miatt a vezérkarból kihelyezték. Feladata volt társadalmi úton az amerikai követség tagjainál katonapolitikai híranyaghoz jutni. Angolul beszél. Számtalan amerikai kapcsolattal bír. Legutóbb a Krisztina téren (Fernengel és Gikeli fűszerkereskedő boltja felett) lakott.

Homlok (Holmok) Sándor altábornagy 1927–1934[-ben] párizsi, 1941–1944[-ben] berlini katonai attasé. 1936/1940[-ben] az 5. vkf. osztály vezetője. Elsőrendű hírszerző szakember, óriási intelligenciával. Angolul beszél, angol-amerikai ismeretségei vannak. Óbudán a Lajos utcában volt bérháza, 1943-ban Keszthelyen vásárolt villát. Náciellenes.

Hatz Ottó vezérkari alezredes 1941[-ben] zágrábi [Hatz nem volt zágrábi katonai attasé], 1942/43[-ban] szófiai, 1943/44[-ben] sztambuli katonai attasé. Igen értelmes, ügyes szakember. 1943/44 telén érintkezésbe lépett a sztambuli angolszász hírszerző szervekkel. Angolul beszél, angol-amerikai kapcsolatokkal rendelkezik. Politikamentes, habár Szófiában szorosan együtt dolgozott dr. Deliussal a német „Abwehrstelle" vezetőjével és 1944 nyarán – mint a honvédelmi miniszter szárnysegédje – intim barátságot tartott Klages „SS Obersturmbannführer" és „Oberstleutenant in der Polizei-el", aki ismert módon vezetője volt a Melinda út 24-26 alatt elhelyezett „GESTAPO" IV/3 politikai osztálynak.

2./ Arisztokraták:

Odescalchi (herceg) Miklós számos angolszász társadalmi és sportkapcsolattal bír. Londoni tartózkodásaiból mindig értékes katonapolitikai híranyagot hozott. 1944 tavaszán repülőgépen a dél-olaszországi szövetséges csapatokhoz akart repülni. Kényszerleszállása után osztrák területen a „GESTAPO" elfogta és Budapestre szállította. További sorsa ismeretlen.[1] Angolul beszél, náciellenes.

Pallavincini (őrgróf) Alfonz a külügyminiszter kabinetjében beosztott követségi titkár volt. Kiváló angol-amerikai összeköttetésekkel rendelkezik, [a] 2. vkf. osztálynak többször szállított információs katonapolitikai híranyagot. Angolul beszél, nem volt nácibarát.

Pallavincini (őrgróf) György [ifj. (Tiszadob, 1912. 07, 11 – Vontrulag/Szovjetunió, 1948. 05. 27.), országgyűlési képviselő] a legitimista mozgalomban játszott szerepet. Angol iskolai, amerikai Habsburg kapcsolatokkal bír. Angolul beszél.

Zichy (grófnő) Raffaela a budapesti amerikai követséggel tartott érintkezést. Angolul beszél. Budán a Bécsi kapu tértől az angol követség felé vezető utca – nevére nem emlékszem 23. sz. alatt lakott.

Erdődy (grófnő) „Bäby" – Montgomery amerikai követ és Schott követségi titkár belső bizalmasa volt. Anyja amerikai származású. Angolul beszél. Zichy Raffaelával együtt lakott.

Esterházy (gróf) József Zichy [Zirc?] környéki birtokos. Felesége Rudnay [Lajos] volt szófiai követ és Rothkugel (wellershauseni) Ella (később Edelsheim-Gyulai Lipótné) „Szia" [Alice] nevű lánya. Angliában többször járt, katonapolitikai híranyagot hozott. Budapesten az angol és amerikai követségekkel tartott összeköttetést. Nem nácibarát, angolul beszél.

Esterházy (gróf) János a csehszlovákiai, illetve szlovákiai magyarságnak volt [az] egyik vezetője. Budapesten XI., Istenhegyi út 8/a (?) alatt bírt lakással. Anyja Tarnowska (grófnő) lengyel származású. Angol rokonsága is van. Csehszlovákiában kiváló felkutató és beszervező tevékenységet fejtett ki. Angolul beszél.

Drasskovich (gróf) Miklós a külügyminiszter kabinetjében dolgozott mint követségi titkár. Angol-amerikai diplomata ismeretséggel bír. Angolul beszél, nem nácibarát. A Hűvösvölgyi úton [? – az utca neve 1946-ig Hidegkúti út, utána 1991-ig Vöröshadsereg útja volt!] lakott.

Andrássy (gróf) Mihály szigetvári földbirtokos. 1943-tól a „Magyar – Török Társaság" ügyvezető igazgatója volt. A világháborúban Magyarország légterében lelőtt vagy ide átszökött angolszász hadifoglyokat hozzá adták ki munkára, ahonnan azok jugoszláv partizánegységekhez átszökhettek. Tőlük sok értékes katonapolitikai híranyagot tudott meg. Angolul beszél, a „GESTAPO" egy ideig őrizetben tartotta. A szolgálathoz érzéke van.

Csáky (gróf) Mihály a felvidéki magyarság egyik vezetője. Szlovák viszonylatban felkutató, beszervező és katonapolitikai hírforrás gyanánt szerepelt. Igen jól működött. Angol ismeretséggel bír, angolul beszél, nem nácibarát. Budapesten a Márvány (vagy Karátsonyi) utca elején volt lakása.

Festetics (gróf) Sándor [1882–1956] volt testőr (tüzér) százados. Angol-amerikai összeköttetésekkel rendelkezik, Drasskovich sógora. A Hűvösvölgyi úton [?] lakott. Nácibarát.

Thierry (báró) Herribert a vatikáni magyar követségen, majd a külügyminiszter kabinetjében működött mint titkár. Angol-amerikai diplomáciai kapcsolatokkal rendelkezik. Angolul jól beszél, nem nácibarát.

Apponyi (gróf) György [nagyapponyi, Éberhard, 1898. 06. 30. – Saarbrücken, 1970. 08. 07.] a legitimista mozgalom oszlopos tagja volt. Iskolái és családi kapcsolatai révén számtalan angol-amerikai összeköttetéssel bír. Angolul beszél, nem nácibarát.

Wenckheim (gróf) Dénes már 1942-ben egy valutaügyből kifolyólag elítélték. Számtalan angol ismeretséggel rendelkezik. Angolul beszél.

Wenckheim (grófnő) Hetta híres szépség volt. Könnyűvérű nő, aki a Szabó Böske féle találkahely (Mednyánszky út) felszámolásánál szintén szerepelt. Felkutatónak angol vonatkozásban alkalmas, beszervezésre buta. Angolul beszél.

Prónay (báróné) Pálné híres budapesti divathölgy, aki Szabó Böske lajstromán is rajta állott. Ciano-val és az olasz követtel volt viszonya. Ügyes, hírszerzésben verzátus nő, aki külügyminisztériumunkat olasz viszonylatban tájékoztatta. Angolul beszél.

Wenckheim (grófné) született Teleki (grófnő) Marica. Dobozi (Békés megye) lakos volt. Fütterer Heribert altábornagy német légügyi attaséval állott érintkezésben. A tőle hallott híreket nekem elmondta. Hírszerző érzéke van. Angolul beszél.

Alberti Denno [d'Enno] (grófnő) Erzsébet újságírónő, a „Színházi Magazin" munkatársa. Budapesten II. Medve utcában az anyjával lakott, aki a miniszterelnökségen volt tisztviselőnő. Odescalchi Miklóssal állott barátságban, miatta a „GESTAPO" 1944 nyarán őrizetbe is vette. Feltűnő szépség, aki angol-amerikai felkutató, beszervező szolgálatra alkalmas.

Cziráky (gróf) Békés megyei birtokos, felesége Somogyi-Böllér Béla (Budapest, I. Lovas út) felsőházi tag nővére. Kémelhárító vonatkozásban mindketten Szita László ezredes beszervezettei voltak. Értelmes, hírszerző érzékkel bíró emberek, angolul beszélnek.

Harkányi (bárónő) Éva és fivére Pál.

Éva svájci állampolgár felesége volt. 1944 januárjában azzal indult Svájcba útba, hogy férjétől el akar válni. [A] 2. vkf. osztálytól akkor azt a feladatot kapta, hogy lépjen a svájci angolszász hírszerző szervezetekkel érintkezésbe és ajánlja ott fel szolgálatait. Megbízásairól referáljon. 1944 nyarán a „GESTAPO" által történt letartóztatásom miatt további sorsáról nem tudok. Ügyes, nyugodt, hírszerzésre igen alkalmas nő, angolszász ismertségei vannak, angolul beszél.

Pál fivére diplomáciai pályára készült. Igen értelmes, angolszász kapcsolatokkal rendelkezik, angolul beszél.

Mindketten Harkányi (báró) Frigyes gyermekei, akinek Budapest, II. Fillér utcában (45. szám?) volt egy nagy villája. Anyjuk Bajor Gizi barátnője.

Pongrácz (gróf) Jenő Budapest, I. Úri utcai lakos. Érintkezésben állott az angol-amerikai követségekkel, ilyen ismeretségekkel rendelkezik. Hírszerző érzéke van. Angolul beszél. Leányát Kállay András [nagykállói, (Nagykálló, 1919. 12. 24. – Einbeck/NSZK, 1995. 10. 14.)] volt [lovas] testőr százados [főhadnagy], nyírségi gazdálkodó vette nőül. Nem nácibarát.

Pongrácz (gróf) Ferenc a portugál konzulátus (II., Eszter utca 2.) volt titkára. Felesége angol grófnő. Angol összeköttetésekkel bír, angolul beszél. Nem nácibarát.

Miske-Gerstenberger (báró) Jenő volt müncheni és sztambuli főkonzul. Felesége („Mary") angol származású tanítónő. Utóbbi a sztambuli [angol] titkosszolgálat megbízásából 1941-ben Magyarországra jött, ahol felkutató és beszervező munkát végzett. Rajtavesztett; elfogták, elítélték. Cserefogolyként került vissza Angliába.

Tisza (gróf) Kálmán bihari és pesthidegkúti birtokos volt. Egy táncosnővel élt együtt. Értelmes ember, angolszász kapcsolatokkal. [A] 2. vkf. osztállyal csehszlovák felkutató vonatkozásban dolgozott. Angolul beszél.

Orssich (gróf) Nándor, prágai származású, Schönborn (gróf) beregrákosi birtokos sógora, munkácsi borkereskedő. [A] 2. vkf. osztállyal szovjet viszonylatban működött. Angolul beszél, angol és Schönborn révén amerikai összeköttetésekkel bír.

Károlyi (gróf) Ferenc [(Nagymágócs, 1897. 06. 20. – ?)] tartalékos zászlós Károlyi (gróf) Imre [(Aradmácsa,1873. 01. 10. – Nagymágócs, 1943. 07. 24.)] (XIII [II]., Pasaréti út 19.) fia. Első felesége zsidó származású volt. A világháborúban [a] 2. vkf. OFF majd DEF alosztályban szolgált. Mint ilyen, a szovjet arcvonalon működő hadsereg-parancsnokság I. B. vezérkari tisztje mellett dolgozott, angolszász összeköttetésekkel bír, angolul beszél, nácibarát.

Károlyi (gróf) György [(Felsőremele/Ung megye, 1903. 08. 23. – Lindau/NSzK, 1969, 05. 16.)] Károlyi (gróf) Imre legfiatalabb fia. Lakott Budapest, I. Váralja utca 4 szám alatt. Felesége Nádasdy (grófnő) Kata. Igen értelmes, szelíd, nyugodt ember, akinek a hírszerzéshez érzéke van, habár a háborúban egy gépkocsi szeroszlopnál teljesített szolgálatot. Angolszász összeköttetései vannak, nem nácibarát.

Széchenyi (gróf) Károly a szerencsi cukorgyár egyik volt igazgatója. A 30-as években a „Magyar-Lengyel Egyesület"-ben elnökölt. Ilyen vonatkozásban [a] 2. vkf. osztályt katonapolitikai híranyaggal látta el. Felesége Szentgyörgyi (Stovicsek) Elvira színházi írónő húga. Értelmes ember, jó üzleti és hírszerző érzékkel. Angolszász ismeretei vannak. Angolul beszél. Nem nácibarát.

Montenuovo [Nándor (Margarethen am Moos/Ausztria, 1888. 05. 29. – Szob, 1951. 05. 02.)] herceg lánya. Montenouvo Baranyában volt birtokos, leánya ma 22 éves lehet. Angolszász összeköttetésekkel rendelkezik, angolul beszél. Apja 1944 tavaszán a „GESTAPO" őrizetbe vétel elől megszökött.

Dessewffy (gróf) Gyula a „Kis Újság" tulajdonosa. Budapest, I. Bethlen István bástyasétány [ma Tóth árpád sétány] 49 (?) szám alatt lakott. Érintkezésben állott az angol, amerikai, francia követségek tagjaival. Felesége Bársony [János dr. med.] egyetemi ta-

nár Dóra [helyesen *Éva*] leánya, azelőtt férjezett Petrovich Vidorné [helyesen *Viktorné*]. Már első ura révén is számtalan angolszász ismerettel rendelkezik. Angolul beszél.

Ullmann (báró ifj.) György [(Budapest, 1922. 03. 26. – Davos/Svájc, 1972. 04. 01.)] az angol-amerikai követséggel kapcsolatokat tartott. Úgyszintén angolszász összeköttetésekkel rendelkezik. Angolul beszél.

Lónyay (gróf) Károly nyugállományú huszár őrnagy. Szolgálatait [a] 2. vkf. osztálynak 1940-ben ajánlotta fel. Megbízást nyert, hogy Angliában telepedjen le, foglaljon hivatalosan állást a Horthy rezsim ellen és nyerje meg a britek bizalmát. A katonai attasé útján értékes katonapolitikai híranyagokat küldött. Nyíltan a „Daily Express" és a „Daily Mirror" című lapokban Horthyt gyalázó cikkeket írt.

Már az első világháborúban hírszerzéssel foglalkozó vezérkarhoz beosztott tiszt volt. Mint angol felkutató és beszervező, jól bevált. Kiváló brit összeköttetésekkel rendelkezik, angolul tökéletesen beszél.

Biedermann (báró) Imre almamelléki (Mecsek északi szegélyén) lakos, felesége Kendeffy Katinka. Az angol követséggel tartott összeköttetést, brit ismeretséggel rendelkezik, angolul beszél, Iskoláit részben Nagy-Britanniában végezte. Náciellenes beállítottságú.

Batthyány (gróf) Béla festőművész, Budapest, I. Hunyadi János úti lakos. Angol-amerikai körökkel érintkezett, ilyen összeköttetései vannak. Egyébként „homoszexuális" érzelmekkel bír. Angolul beszél, nem nácibarát.

Jeszenszky (báró) Andor volt tolnai földbirtokos, majd a budafoki állami pincészet vezetője. Felesége Vajkó leány. Iskoláit részben Angliában végezte; összeköttetései vannak. Angolul beszél, nácibarát.

Edelsheim-Gyulai (gróf) Lipót Budapest, I., Dísz tér 12. sz. alatti lakos. Az angol-amerikai követségek tagjaival érintkezésben állott. Angolul beszél, nem nácibarát.

Wolffner (csetei, báró) András ifj., újpesti bőrgyáros. Angliában többször járt, ott ismeretségekkel rendelkezik. Onnan [a] 2. vkf. számára értékes katonapolitikai híranyagokkal tért vissza. Angolul beszél, nem nácibarát.

Almássy (gróf) [nem volt az] László tartalékos repülő főhadnagy. Az 1930-as években részt vett a Frobenius német professzor vezette észak-afrikai sivatagokat bejáró tanulmányúton. A világháború előtt Egyiptomban a polgári pilótaképzés vezetője volt. Igen sok angolszász katonai ismerettel rendelkezik. Angolul tökéletesen beszél. 1940/42-ben Rommel sivatagi szakértője és hírszerzője volt. „Homoszexuális", az 1920-as években nagybátyával, Mikes (gróf) János szombathelyi megyéspüspökkel volt „viszonya".

Mikes (grófnő) Hanna zabolai lakos. A 30-as évek közepén Zogu albán király menyasszonya volt. [A] 2. vkf osztály szolgálatába 1939/40-ben Károlyi (gróf) Viktor tartalékos százados szervezte be. A román királyi udvarhoz voltak kapcsolatai. Onnan kiváló katonapolitikai híranyagokat szállított. Igen ügyes hírszerző, akinek angol-amerikai ismeretségei is voltak. Angolul tökéletesen beszél.

Csáky-Pallavincini (született Vanek) Margit (grófné). Beaumont Frank angol repülő ezredes, volt prágai brit légügyi attasé sógornője. A világháború előtt angol megbízásból Németország ellen dolgozott; Berlin Dahlem Hüttenweg 12. sz. alatt bírt lakással. A háború alatt Londonban tartózkodott, [a] 2. vkf. osztállyal állott összeköttetésben és igen jó híranyagokat szállított. Nem nácibarát.

Wenckheim (grófnő) Erna, budapesti lakos. Angol-amerikai követségi köröket ismert, angolul beszél. Nem nácibarát.

[A] 2. vkf. osztályhoz tartozó tisztek sorából kihagytam:

Stomm (gróf) Marcell [helyesen *Marcel*] altábornagyot, aki a 30-as évek elején Londonban volt katonai attasé. Stomm angliai rokonsággal, bő ismeretséggel rendelkezik. Szolgálatát Londonban hanyagul végezte. Angolul tökéletesen beszél, nácibarát.

3./ Egyebek:

Dr. Andorka (Fleischhacker) Rezső szolgálaton kívüli vezérőrnagy, nyugállományú madridi követ, volt középpolitikus, aki a legitimista párthoz húzott. Katonadiplomáciai és diplomáciai pályáról számtalan angolszász és Habsburg összeköttetéssel rendelkezik. 1937/39[-ben a] 2. vkf. osztályt vezette, tehát hírszerző szakember. Angolul tökéletesen beszél. Felesége Verebély Tibor egyetemi tanár lánya, Judit. Budapest, IV. Régiposta utca 19. sz. alatt lakott. 1944 márciusában a „GESTAPO" őrizetbe vette és elhurcolta. További sorsa ismeretlen.

Márffy-Mantuano Tamás volt varsói és ankarai követségi tikár. [A] 2. vkf. osztálynak beosztási helyeiről katonapolitikai híranyagot küldött; Törökországban Szovjetunió-ellenes felkutató és beszervező munkát végzett. Hírszerző rutinnal rendelkezik. Nővére Judit Londonban él. Listowell lord felesége. Márffy-Mantuano angolul tökéletesen beszél, angolszász kapcsolatai vannak, nem nácibarát.

Dr. Miklós László budapesti ügyvéd, Miklós Andor az „Est" lapok volt tulajdonosa fivérének fia. Kiterjedt svájci és angol összeköttetésekkel rendelkezik. 1941-ben [a] 2. vkf. osztály megbízásából Svájcba utazott, azonban feladatát, angolszász források beszervezését, nem végezte kellő eredménnyel. 1948 nyarán még a 27/1. szovjet hadifogolytáborban (Krasznogorszk) tartózkodott. Rám haragszik, mert régi hírszerző tevékenységéről a szovjet hatóságoknak felvilágosítást adtam. Angolul jól beszél; ügyes, agilis.

Vatonek [Esetleg Natonek] László rádiómérnök az „Orion" és [az] „Egyesült Izzó" gyárak volt alkalmazottja. A gyárak megbízásából többször járt Hollandiában, ahol ipari kémkedést végzett. Angolul nem beszél, de felkutató, beszervező gyanánt alkalmas. Szovjet fogságból 1948 nyarán tért vissza.

Suhay (nemes) Imre altábornagy. Budapest, VII., Múzeum körút 21. V. emeleti lakos a „Pesti Hírlap" katonai tudósítója volt. 1939 [sic!] nyarán a francia kormány meghívására megtekintette a „Maginot"-vonalat. Egyben érintkezésbe lépett a franciaországi angol erők főparancsnokságával, Gort tábornokkal, ahol több angol tisztet, köztük Arnold vezérkari ezredest megismerte. Útjáról és összeköttetéseiről beszámolt a 2. vkf. osztálynak. A háború alatt svájci forrásokkal állott érintkezésben, ahonnan nyugati információs anyagot kapott. Budapesten kapcsolatokat tartott a francia, angol, amerikai követség tagjaival. A Wolffner bőrgyárban volt igazgatósági tag. Angolul beszél, náciellenes beállítottságú.

Dr. Dajkovics István budapesti ügyvéd. Gaál Franciska színművésznő férje. Számtalan angol-amerikai kapcsolattal rendelkezett. Úgy tudom jelenleg Amerikában tartózkodik feleségével együtt, de rövidesen hazakészül. [A] 2. vkf. osztályt és [az] ÁvK-t többször információt [sic!] katonapolitikai híranyaggal látta el. Nem nácibarát.

Póka-Pivny Béla publicista, a „Revíziós Liga" londoni levelezője. A 2. vkf. osztálynak a katonai attasé útján dolgozott. Angol ismeretséggel, hírforrásokkal rendelkezett. Katonapolitikai jelentései igen jók voltak. Angolul beszél, náciellenes. Felkutató és beszervező gyanánt kiválóan alkalmas.

Dr. Bíró Dénes budapesti ügyvéd a háború előtt az angol követség jogtanácsosa volt. Számtalan brit összeköttetéssel rendelkezik. Angolul beszél, náciellenes.

Dr. Szöllősy Lajos a „Rókus kórház" vezetője. Horthy főorvosa volt. Forgott az

angol követségen. Nagy-Britanniához családi kapcsolatok – vagy a veje, vagy fiának felesége angol származású – fűzik. Ez utóbbi személyt felkutatásra vagy beszervezésre lehetne használni.

Reeves angol származású, trénerként működött Alagon. Az angol követséggel szoros kapcsolatokat tartott. Brit összeköttetésekkel rendelkezik.

Anita Bess,

Ani[t]a Suli Budapesten élt bárénekesnők, amerikai származásúak. Utóbbi férje 1944-ben ifj. Becsey István vállalkozó volt. Amennyiben Magyarországon tartózkodnak, megközelíthetők volnának.

A Császár fürdői Tarján bár (volt egyik tulajdonos Satzger János) directrice 1943-ban angol eredetű volt. Nevére nem emlékszem. Nálunk is kutató, beszervező munkát kísérelt meg. Kiutasítottuk, de 1944-be átnyúló tartózkodás-meghosszabbítást kapott. További sorsa ismeretlen.

Zsilye testvérek a Vörösmarty téren lévő Buick személygépkocsi képviseletét vezették. Számos amerikai összeköttetéssel rendelkeztek. Angolul beszélnek.

Madancoviciné, volt román ezredes felesége, született Gagern (bárónő) Anna-Mária. Lakóhelye Pancota (Judetul Arad); bátyja Gagern (báró) Rudolf budapesti tartózkodással bírt. A család egyébként vasmegyei. Madancoviciné a 30-as években az USA-ban volt férjnél egy magyar származású farmernél. 1936/38-ban az amerikai titkosszolgálat – Müller hágai vezető – alkalmazásában állott. Hírszerzés terén igen ügyes, Romániában dolgozott. Amerikai összeköttetésekkel bír, angolul beszél.

Grundböck Antal mérnök, stockholmi lakos, a „Svéd-Magyar Acélművek" igazgatója. Számos angol üzleti kapcsolattal rendelkezik (golyóscsapágyak). [A] 2. vkf. osztályt a háború alatt kiváló angol hadiipari adatokkal látta el. Úgy sejtem, hogy német (Canaris tengernagy) szolgálatban is állott. Nácibarát. Angolul beszél.

Jacobsen Erich volt észt vezérkari ezredes, berlini katonai attasé. A háború alatt német vonatkozásban [a] 2. vkf. osztályt látta el információs híranyaggal. Azelőtt az észt vezérkar 2. osztályát vezette. Számos angolszász diplomáciai kapcsolattal és ismeretséggel rendelkezik. Angolul jól beszél.

Raudvere volt észt ezredes felesége, [a] háború alatt a berlini Siemens és Halske cég alkalmazottja. [A] 2. vkf. osztálynak német viszonylatú híranyagot szállított. Fia 1938-ban a londoni észt követségen teljesített szolgálatot. Utóbbi felkutató és beszervező gyanánt felhasználható volna.

Puszta 1934-ben Észtország varsói követe volt, magyarul jól beszélt. 1939-ben New Yorkban telepedett meg. Velem levél útján összeköttetésben állott. Az USA-ról katonapolitikai híranyaggal szolgált. Számos amerikai kapcsolattal rendelkezik.

Spányi Mario nyugállományú százados. A grázi [sic!] majd prágai főkonzulátusok vezetője. [A] 2. vkf. osztálynak Jugoszlávia, majd a Cseh-Morva Protektorátus ellen dolgozott. Kiváló felkutató és beszervező. Angolszász ismeretséggel rendelkezik, angolul beszél. Nem nácibarát.

Dr. Marosy (Mengele) Ferenc a prágai főkonzulátus, majd a kairói, végül /1943/44/ a zágrábi követség vezetője. Úgy a Cseh-Morva Protektorátusban, mind Egyiptomban igen ügyes hírszerzőnek bizonyult. Angolszász összeköttetésekkel rendelkezik, angolul beszél, de nácibarát.

Satzger János tartalékos repülő főhadnagy, a Császár fürdői volt Tarján bár egyik igazgatója. A budapesti argentin követ leányát vette nőül. Számos angolszász kapcsolattal bír. Nácibarát. Jagow volt német követ unokaöccse.

Satzger László (ifj.) bálványosi (Balatonföldvár[tól 12. km. dél[re]) nagybirtokos.

Legitimista volt. Iskoláit részben Angliában végezte. Angolszász összeköttetésekkel rendelkezik. [A] 2. vkf. osztály kémelhárító vonatkozásban használta ki. Igen ügyes, agilis fiatalember, angolul beszél. Náciellenes.

Dr. Ernyey [helyesen Erney] Károly [(Budapest, 1874. 02. 13. – Budapest, 1951. 06. 27.), nagyernyei, felsőházi tag, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár elnök-vezérigazgatója] Budapest, II., Fillér utcai [51. sz.] lakos. Az angolszász követségekkel tartott érintkezést. Ilyen társadalmi kapcsolatokkal bír. [A] 2. vkf. osztálynak angol híranyagot szállított. Angolul beszél, náciellenes.

Náday István nyugállományú vezérezredes, lakott Budapest, II., Apáca [?] utca 4. sz. alatt. Érintkezésben állott a budapesti amerikai követség tagjaival. 1944 augusztusában Francis Deac amerikai I. osztályú követségi titkár összeköttetésbe lépett vele Marjay Frigyes útján, Lisszabonból. Demokratikus gondolkodású, náciellenes. Angolul jól beszél.

Decleva Zoltán nyugállományú vezérezredes, budapesti lakos. Vállalati igazgatósági tag. Francis Deac amerikai I. osztályú követségi titkár 1944 augusztusában érintkezést keresett vele Lisszabonból Marjay Frigyes ottani sajtóattasé útján. Nem nácibarát.

Frey András hírlapíró és felesége. A háború alatt a „Magyar Nemzet" sztambuli tudósítója volt. Ott összeköttetésben állott az angolszász hírszerző szervekkel. Angolul beszél, náciellenes.

Schwartz nevű gépkocsiszerelő. Éveken át Detroitban dolgozott a Packard műveknél. Legutóbb [az] Erdős Testvérek Packard Vach [?] képviseleténél, Budapest, V. Jókai utca 30 [helyesen 34] szám alatt állt alkalmazásban. Amerikai összeköttetésekkel rendelkezik, angolul beszél. Náciellenes.

Pálóczy-Horváth György a háború alatt Sztambulba emigrált baloldali újságíró. Ott összeköttetésben állott az angolszász hírszerző szervekkel. Angolszász kapcsolatokkal bír, angolul beszél, náciellenes.

Káldor György publicista. 1939-[19]41-ben az „Associated Press" magyarországi tudósítója volt, mint ilyen dr. Ullein-Reviczky Antal követségi tanácsossal, a külügyminisztérium sajtóosztályának vezetőjével dolgozott együtt. 1941-ben magyar területről kiutasították, de 1942-ben visszatért. Úgy tudom, 1945-ben Szovjet-Oroszországban tartózkodott. Angolszász kapcsolatai vannak, angolul beszél, náciellenes.

Virsee Ferenc ifj. Dunántúli (Zsófia-major Ajka mellett) birtokos. A család svéd származású, apja országgyűlési képviselő volt. A svéd és angol követségekkel tartott érintkezést. Legutóbb a Nemzeti Bank szolgálatában állott; felesége Satzger Lilla. Angolul beszél, náciellenes.

Fogarassy (fogarasi) Béla vezérkari alezredes feleségének Makara Babának a mostohanővére, bárónő. Nevére nem emlékszem. Lakott Budapest, I., IV. Béla király út 29. szám. (Szent Ilona gyógyszertár felett). 23 körüli csinos hölgy, angolul tökéletesen beszél. Angliában ismeretséggel bír. Nem nácibarát, habár az ostrom alatt (1945. január) egy német tiszt szerelmese volt.

Olgyay Károlyné született Edelsheim-Gyulai grófnő. 30 éves, szép nő. Angolszász ismeretségekkel rendelkezik. Angolul beszél, náciellenes. Wenckheim (grófnő) Ena [Erna? Hetta?] barátnője.

Kövér Gusztáv aradi származású publicista. A[z 19]30-as években az erdélyi magyarság egyik vezetője volt. Később a genfi Népszövetség kisebbségi osztályán, mint romániai magyar előadó dolgozott. Ott számtalan angol ismeretségre tett szert. 1940/41-ben Svájcban a német külügyi hivatal megbízásából az angolokkal (egy miniszter fia révén) külön béketárgyalásokat folytatott. Angolul tökéletesen beszél.

Milcs Béláné született Vangel leány. Férje legutóbb a Nemzeti Bank tisztviselője volt. 35 év körüli feltűnően csinos nő. Angolszász ismeretségekkel rendelkezik, sógornője Kienast Ferenc budapesti volt tiszteletbeli svájci konzulnak. Angolul beszél.

Dr. Pósfay László a külügyminisztérium közgazdasági osztályához beosztott követségi titkár. A budapesti angol-amerikai követségek tagjaival baráti viszonyt tartott. Előző külföldi diplomáciai beosztásaiból sok angolszász összeköttetéssel rendelkezik. Anyja orosz nő volt, angolul tökéletesen beszél. Náciellenes.

Dr. Rosthy-Forgách Ferenc a külügyminisztérium közgazdasági osztályában beosztott követségi tanácsos. A budapesti angolszász követségek tagjaival jó viszonyt tartott. Előző külföldi állomáshelyéről számos angol-amerikai ismerőssel rendelkezik. Felesége Harrach cseh származású (Jammitz) grófnő. Angolul tökéletesen beszél, nem nácibarát.

Hosszú Márton éveken át Londonban élő festőművész, László Fülöp tanítványa. Legutóbb a 30-as évek végén járt itthon, Lengyelországban és Csehországban. Bensőséges jó barátom, aki kiváló angol katonapolitikai híranyagokat szállított. Felkutató, beszervező gyanánt kiválóan alkalmas. Angolul tökéletesen beszél, náciellenes.

Holitscher Géza a háború alatt Párizsban élt volt Veszprém környéki (Holitscher Pál fivére) birtokos. Párizsi konzulunkkal állott összeköttetésben. Világot járt ember, sok angol, amerikai ismerőssel. Angolul beszél, náciellenes.

Binder-Kotrba Károly volt párizsi magyar konzul. Diplomáciai beosztásaiból számos angolszász kapcsolattal bír. Párizsban [a] 2. vkf. osztálynak felkutató, beszervező és hírszerző munkát végzett. Angolul beszél, nem nácibarát.

Végh Andor [helyesen Miklós] volt washingtoni főkonzul, majd tokiói magyar követ (1942). Utóbbi helyén [a] 2. vkf. osztály számára katonapolitikai felderítést végzett. Szolgálati helyeiről számos amerikai összeköttetéssel rendelkezik. Angolul beszél, nem nácibarát.

JEGYZET

1 Odescalchi Miklós (Tuzsér, 1902. 05. 06. – Sopronkőhida, 1945. 01. 20.), herceg, tartalékos repülő hadnagy. A magyar ellenállás tagja. 1944 júniusában – miután tévedésből a szövetségeseké helyett egy olaszországi német repülőtéren szállt le gépével – a GESTAPO árulóként letartóztatta. A nyilas hadbíróság Sopronkőhidán 1945. 01. 20-án kötél általi halálra ítélte. Kivégezték.

1/5. [Kivonat Ujszászy szovjet fogságban tett nyilatkozatából: részletek a nürnbergi törvényszék elé beterjesztett „vallomásá"-ból][1]

[in: *Procès des Grands Criminels de guerre devant le Tribunal Militaire International Nuremberg, 14 novembre 1945 – 1er octobre 1946* (Nürnberg: 1947), 335-341.]

[Nürnberg, 1946. február 12., délután]

/.../

[Zorija tábornok: a Szovjetunió által előterjesztett URSS-294. számú dokumentum 9. oldalának 2. bekezdésében] Ruszkiczay-Rüdiger volt tábornok említ egy beszélgetést, amely 1941. március végén zajlott le a Honvédelmi Minisztériumban, ahol Bartha Károly szolgálaton kívüli vezérezredes, honvédelmi miniszter ismertette a Jugoszlávia elleni háború céljait. Többek között Bartha kiemelte, hogy meg kell hiúsítani, hogy Jugoszlávia esetleges szövetségese legyen a Szovjet-Oroszországnak.

A magyar-német kapcsolatok alaposabb leírását tartalmazza Ujszaszy István magyar tábornok tanúvallomása. Ujszászy 1939. május 1. és 1942. július 1. között a Honvéd Vezérkar 2. (hírszerző és kémelhárító) osztályának vezetője volt. Ezalatt – hivatalos megbízatása folytán – módja volt pontos értesüléseket szerezni a titkos előkészületekről. Tudtunkra hozott bizonyos tényeket abban a dokumentumban, amelyet URSS–155 szám alatt nyújtok be, és kérem a bíróságot, hogy mint bizonyítékot fogadja el. Idézek egy részt ebből a szövegből, amely a jelen kérdésre vonatkozik. Az orosz szöveg 2. oldalától kezdődően (a dokumentumkötet 149. oldalától) találjuk a 2. fejezetet, amelynek címe: „Előkészületek a magyar-német háborúra Szovjet-Oroszország ellen". Ennek első bekezdése a 'Halder-levelek'-kel kapcsolatos, idézem:

„1940 novemberében, a budapesti német katonai attasét, Günther Krappe német vezérkari ezredest kihallgatáson fogadta a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnöke, Werth Henrik gyalogsági tábornok. Krappe átnyújtotta neki a német szárazföldi haderő vezérkari főnökének, Halder tábornoknak a levelét. Ebben a levélben Halder figyelmeztette Werthet, hogy 1941. tavaszán mindenképp – ha kell, akár fegyverrel is – ki kell kényszeríteni, hogy Jugoszlávia egyértelműen foglaljon állást, hogy ki lehessen zárni egy esetleges hátbatámadást az oroszok részéről. Magyarországnak, már csak a saját érdekében is, részt kellene vennie ebben a megelőző jellegű háborúban, talán Jugoszlávia ellen is, de Oroszország ellen mindenképpen.

Werth erre azt válaszolta, hogy elvileg egyetért Halderrel, de felhívja a figyelmét arra, hogy a magyar hadsereg, felszerelés és fegyverzet híján, teljesen alkalmatlan arra, hogy harcba szálljon Szovjet-Oroszországgal. Azt kérte tehát, hogy Németország vállalja Magyarország felfegyverzését.

Werth tábornok maga informált engem Halder leveléről és arra adott válaszáról. Ennek hatására meghívtak egy magyar fegyverkezési bizottságot Berlinbe. A bizottság a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium hadbiztosságának [a HM III. (anyagi) csoportfőnökségéről van szó] szakértőiből állt. 1940 decemberében a bizottság elutazott Berlinbe. A magyar kérések a következők voltak: finanszírozás..."

/.../

„1940 decemberében Keitel tábornagy, az OKW főnöke meghívta Berlinbe Bartha Károly szolgálaton kívüli táborszernagyot, magyar honvédelmi minisztert, hogy

a) személyesen vitassák meg a felfegyverzés kérdéseit;

b) kidolgozzanak egy politikai és katonai együttműködési tervet Magyarország és Németország között 1941-re.

Ez a meghívás a berlini magyar királyi katonai attasé Homlok Sándor vezérkari ezredesen keresztül érkezett. Egyidejűleg hasonló meghívás érkezett részemre Canaris tengernagytól, az OKW 'Abwehr-Ausland' részlegének vezetőjétől."

Zorija tábornok megemlíti, hogy birtokában van egy Ujszászy által összeállított hosszú lista a küldöttséget alkotó személyekről, de eltekint annak ismertetésétől, és rátér a megegyezésre, amelynek leírása a dokumentumkötet 151. oldalán található:

„...a következő megállapodás született: 1941 tavaszára a jugoszláviai helyzet már tisztázva lesz, és nem kell az oroszok részéről hátbatámadástól tartani. A magyar honvédhadsereget addigra felszerelik modern lövegekkel, harckocsikkal, valamint páncélozott harcjárművekkel egy gépesített dandár létrehozása céljából. Az oroszok ellen viselendő háború érdekében Magyarország köteles a németek rendelkezésére bocsátani 15 hadosztályt, amelyből háromnak gépesítettnek kell lennie, egynek lovassággal, további egynek pedig harckocsikkal kell rendelkeznie. Ezenfelül 1941. június elsejére be kell fejezni az oroszokkal határos kárpátaljai térségben erődítmények építését, és segíteni a német egységek mozgását a magyar-jugoszláv, illetve magyar-orosz határ menti térségekben, biztosítani a német csapatok ellátmányainak szállítását Magyarországon keresztül. A műveletek előkészítésének részleteit később dolgozzák ki a német vezérkar képviselőivel, akik később keresik majd fel a magyar felet. A háborúban való részvétele fejében, kompenzáció gyanánt, Magyarország területeket kap majd Oroszország és Jugoszlávia területeiből: a hajdani galíciai hercegséget és az egész területet, amely a Kárpátok lábától egészen a Dnyeszterig terjed."

1941. március havában Eberhard Kinzel német vezérkari ezredes ellátogatott Budapestre. Látogatása célja az volt, hogy rögzítse a végső részleteket a Jugoszlávia elleni támadásra. Erről Ujszászy a következőket mondta (lásd az orosz szöveg 5. oldalának 3. bekezdését, az idézett 152. oldalán):

„Kinzel ezredes 1941 márciusában érkezett Budapestre Halder tábornok Werth tábornokhoz címzett levelével. A levélben Németország nyomatékosan kéri Magyarországtól, hogy vegyen részt a Jugoszlávia ellen tervezett háborúban, az alábbi hadtestek mozgósításával: I. Budapest, II. Székesfehérvár, III. Szombathely, IV. Pécs, V. Szeged. Az orosz háborúra nézve pedig 15 hadosztályt, köztük egy lovashadosztályt, valamint két gépesített és egy hegyivadász dandárt mozgósítson.

A levél jelezte, hogy a közeljövőben egy Paulus tábornok vezette német küldöttség tesz látogatást Budapesten, abból a célból, hogy tárgyalásokat folytasson a közös hadműveletekről és a Jugoszláviába menő német hadtestek magyar területen való áthaladásáról.

Válaszként ezen levélre Werth tábornok hivatalosan meghívta a német küldöttséget, és sejteni engedte, hogy Magyarország részt fog venni a háborúban, három hadtestet mozgósítva e célból: az I., a IV. és az V. hadtestet. A Szovjetunió ellen viselendő háborúra nézve elvben beleegyezését adta, megígérve, hogy legalább a Kárpát-csoport VIII. hadtestét mozgósítani fogja, továbbá a Halder által kért gépesített egységeket."

Ujszászy kijelentette, hogy személyesen Kinzel német vezérkari ezredes tájékoztatta őt erről a levélváltásról.

Elnök: nem tartja szükségesnek, hogy a tervezett és tényleges magyar hadmozdulatok minden részletét ismertessék. (...)

Válaszában Zorija tábornok megjegyzi, hogy az Ujszászy-dokumentum nem csupán ilyen részleteket tartalmaz, hanem olvasható benne például, hogy milyen módszereket alkalmazott a magyarországi fasiszta klikk a háború előkészítésére, a hitleri erőkkel együttműködve. E vonatkozásban további dokumentum-részleteket kíván idézni, így azt, amely leírja, hogy hamis jelentéseket bocsátottak ki a magyar határon összevont szovjet csapatok létszámáról. Az ülést vezető elnök engedélyével idéz a dokumentum 155. oldaláról:

„Közvetlen felettesem, László Dezső tábornok, aki a hadműveleti csoport főnöke volt, megparancsolta a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar 2. osztályának, hogy olyan jelentést adjon ki, mely szerint 14 szovjet harccsoportot vontak össze a magyar határon, és ezek közül nyolc gépesített. Ezt a jelentést Hiday (Hajda) Kornél ezredes állította össze, aki a 2. vkf. osztály elhárító (DEF) alosztályán dolgozott.

Szeretném megjegyezni, hogy a 2. vkf. osztály által végzett vizsgálatokból kiderült, hogy valójában csupán 4 szovjet hadtest volt a magyar határ térségében. Amikor ezt a konkrét tényállást közöltem Werth és László tábornokokkal, az utóbbi parancsot adott nekem, hogy hiteles és tényszerű jelentésemet kívánságaiknak megfelelően írjam át."

A továbbiakban Ujszászy olyan provokációs tervekről beszél, amelyeket a magyar háborús klikk dolgozott ki abból a célból, hogy olyan incidenseket provokáljon külföldön, amelyek igazolhattak egy Szovjetunió elleni támadást. Mint Ujszászy (a dokumentum 10. oldalának negyedik sorától kezdve, a dokumentumkötet 157. oldalán) kijelenti:

„Ezek a tervek Fütterer tábornoktól származtak, továbbá helyettesétől, Arimond ezredestől és László tábornoktól. Azt javasolták, hogy esetleg bombázzák a magyar határ menti területeket orosz gyártmányú bombákkal, és a támadást szovjet gépeknek álcázott német repülőgépekkel végezzék."

És végül Ujszászy leírja a Szovjetunió elleni támadást megelőző utolsó napok eseményeit (a dokumentum 11., a dokumentumkötet 158. oldalán):

„1941. június 24-én [helyesen 26-án (!)] – ha jól emlékszem – 12 óra 30 perckor kaptam jelentést arról, hogy szovjet gépek bombázzák Rahót Kárpátalján, és hogy géppuskatüzet nyitottak a város környékén több vonatra. Ugyanaznap délután megtudtuk, hogy szovjet repülőgépek bombázták Košicét [Kassát]. A Minisztertanács, amelynek a kormányzó volt az elnöke, még aznap este összeült, és azt a döntést hozta, hogy 'a Szovjet-Oroszország részéről bennünket ért provokáció súlyosságára való tekintettel' hadat üzenünk. Meg vagyok győződve arról, hogy a kérdéses bombázásokat szovjet felségjelekkel álcázott német repülőgépek hajtották végre. Következtetésem a következő tényeken alapszik:

a) Fütterer tábornok és a német propaganda nagy nyilvánosságot biztosítottak ezeknek a bombázásoknak.

b) László tábornok azonnal megparancsolta nekem, hogy a. 2. vkf. osztályon keresztül szerezzek fényképeket az orosz bombák maradványairól, és azokat tegyem közzé a fasiszta országok sajtóorgánumaiban.

c) Fütterer és László tábornok, valamint Arimond ezredes titokban azt híresztelték, hogy Oroszország szolgálatában álló szlovák pilóták bombázták Kassát. Azzal a részlettel kiegészítve, hogy a támadók azért tudtak olyan pontosan célozni, mert jól ismerték a terepet."

Minderre Ujszászy szerint 1941. június 24-én [helyesen 26-án (!)], [délután] fél egykor került sor. Birtokunkban van egy olyan irat, amely azt bizonyítja, hogy Magyarországnak a Szovjetunió elleni támadásban való részvételére korábban született döntés.

A Nemzetközi Katonai Bíróságnak bemutatott irat Ruszkiczay-Rüdiger vallomását tartalmazza, amely a fenti támadás okaira vonatkozik. Lehet, hogy Ruszkiczay-Rüdiger véleménye nem mindenki álláspontjával egyezik, de minthogy ez a magyar honvédelmi miniszter helyettesének véleménye, mindenképpen figyelemre érdemes.

Vallomása orosz nyelvű szövegének 10. oldalán Ruszkiczay-Rüdiger kijelenti, hogy 1941. május végén parancsot kapott, hogy biztosítsa a kárpátaljai területen összevont csapatok ellátását, majd két nappal később a Magyar Királyi Honvédség vezetői titkos összejövetelt tartottak Werth tábornoknál, a Honvéd Vezérkar főnökénél, amelyen bejelentették, hogy küszöbön áll a Szovjetunió elleni azonnali támadás.

Idézem Ruszkiczay-Rüdiger vallomását az orosz nyelvű szöveg oldaláról (= a dokumentumkötet 108. oldalával). /.../

„Werth tábornok, a vezérkar főnöke ismertette velünk a politikai-katonai helyzetet. Jelezte, hogy minden jel szerint küszöbön áll egy azonnali német támadás a Szovjetunió ellen, és hogy Magyarország, valamint Románia aktív részt vállal benne a németek oldalán."

Ruszkiczay-Rüdiger még azt is elmondta, hogy „A döntést a Minisztertanács hozta meg azután, hogy Bárdossy miniszterelnök és Bartha honvédelmi miniszter ismertették jelentéseiket, és azokat a Minisztertanács ratifikálta. A kérdést nem vitték az Országgyűlés elé. Senkit sem leptek meg ezek a döntések, mivel egyenes következményei voltak a németekkel való többéves önkéntes katonai együttműködésének.

A magyar vezérkar és Magyarország politikai vezetői a Csehszlovákia ellen indított támadás kezdete óta Németországban látták legfőbb támaszukat revíziós terveik megvalósítása érdekében. Ezután [mármint a Felvidék egy részének visszaszerzése után] következett Kárpátalja megszállása és ezen terület stratégiai előkészítése a Szovjetunió elleni támadás céljainak megfelelően."

Jelentésében Ujszászy említést tesz a budapesti német katonai attaséról, Krappéról. Günther Krappe, a német hadsereg volt tábornoka 1939 novemberétől 1941. április 30-ig volt katonai attasé Budapesten. [Utóbb] /.../ a Vörös Hadsereg fogságába esett.

Kérem, hogy a Bíróság bizonyítékként fogadja el Krappe ez év januárjában tett kijelentését, amelyet URSS–150. szám alatt nyújtok be. Érdemes felfigyelni arra a tényre, hogy a Krappe által említett főbb események pontosan megegyeznek az Ujszászy jelentésében szereplőkkel. /.../

[francia nyelvből fordította Kovács Ilona]

JEGYZET

1 Ujszászy „tanúvallomása" – **C. A. Macartney** szerint (*Október tizenötödike. A modern Magyarország története 1929–1945*, I.-II., [Budapest: Gede Testvérek, 2006], II. kötet, 228, 6. lábjegyzet) 1946. június 14-én, délben felolvasásra került a moszkvai rádióban. Az itt közölt szöveg olvashatósága érdekében a francia nyelvű dokumentum alapjául szolgáló eredeti német-orosz irat átfordításából, illetve a magyar nevek, rangok stb. külföldies írásmódjából származó hibákat – a javítások külön jelzése nélkül - korrigáltuk (szerk.).

1/6. [Ujszászy szovjet fogságban tett nyilatkozata Mihajlović áruló tevékenységéről]

[in: *Pravda*, 1946. június 14., 3. oldal]

Német nyelvből fordítva 1946. június 1.

A SZOVJET KORMÁNYNAK[1]

A hadifogolytáborban tartózkodva társaimtól arról értesültem, hogy **Mihajlović** tábornokot a jugoszláv hatóságok letartóztatták és háborús bűnösként bíróság elé állították.

Én, aki **Draža Mihajlović**-ot és tetteit több mint 15 éve ismerem, a történelmi igazság érdekében ezennel kinyilvánítom, hogy **Mihajlović Horthy** magyar kormányának [sic!] ügynöke volt és a hitleri Németország vezetése alatt álló fasiszta államok blokkja érdekében tevékenykedett.

A franciaországi magyar katonai attasé leendő segítőjeként 1930/31-ben egy az Alliance Française által szervezett nyelvtanfolyamon vettem részt. A tanfolyam színhelye a párizsi Boulevard de Raspail 101 szám alatt volt. Ott ismerkedtem meg **Mihajlović** jugoszláv vezérkari századossal. Ez 1930 októberében történt. Az elkövetkező néhány hónapban ugyanannak az osztálynak a hallgatói voltunk. Szabad időnkben **Mihajlović**-tyal gyakran megfordultunk a párizsi kávéházakban és éttermekben, s közelebbi ismeretség szövődött közöttünk.

Ezután legközelebb 1936-ban Prágában találkoztunk, ahol én a magyar katonai attasé voltam, **Mihajlović** pedig, akkor már vezérkari alezredesként Jugoszlávia katonai attaséja volt.

Mivel a magyar vezérkar azzal bízott meg, hogy a jugoszláv katonai attaséval szoros kapcsolatot alakítsak ki abból a célból, hogy a magyar politikának a kisantant felbomlasztására irányuló elgondolásai érdekében tevékenykedjek, felújítottam a baráti kapcsolatomat **Mihajlović**-tyal.

Együttes prágai tartózkodásunk folyamán gyakran találkoztunk a dejvicei kerületben lévő lakásán, ami egyben katonai attasei irodájának székhelyéül is szolgált. Ő is többször megfordult nálam a strešovicei kerületben lévő Pfarska ulice 1. szám alatti lakásomon.

A vele folytatott beszélgetésekből nyilvánvalóvá vált a számomra, hogy **Mihajlović** nagy csodálója a német hadseregnek, szervezettségének, technológiai színvonalának és vezetőségének. A német hadseregről **Mihajlović** alapos ismeretekkel bírt, köszönhetően az akkori prágai német katonai attaséval, **Hunke** vezérkari ezredessel és utódával, **Rudolf Toussaint** vezérkari ezredessel ápolt barátságának.

Mihajlović a Jugoszlávia és Csehszlovákia közötti barátságnak köszönhetően Prágában jó hírforrásokkal rendelkezett a csehszlovák hadsereget illetően. Mivel az ilyen információk nagyon érdekelték a magyar vezérkart, s mint később értesültem róla, a velünk szoros kapcsolatban lévő német felderítést, **Mihajlović**-tyal fennálló barátságomat információszerzésre használtam fel Csehszlovákia fegyveres erőinek és katonai potenciáljának megismerése érdekében. Ez könnyen ment, mivel **Mihajlović** velem szemben teljesen nyitottnak mutatkozott és sokat elmondott abból,

amit a csehszlovák hadsereg új fegyverzetéről, hadi üzemeiről és szervezeti felépítéséről megtudott. **Mihajlović**, ha felöntött a garatra, amire nagy hajlama volt, különösen beszédesnek mutatkozott, és én ezt az állapotát természetesen kihasználtam gyakori találkozásaink során. Ettől az időponttól datálódik vele való együttműködésem a magyar vezérkar és közvetve a német felderítés érdekében.

Amikor 1937 végén **Mihajlović**-ot Prágából Ljubjanába rendelték, hogy ott átvegye egy hadosztály vezérkari főnöki posztját, nagyon meleg barátságban váltunk el egymástól. Távozásakor megajándékozott egy aláírásával ellátott fényképével, és Ljubjanából néhány levelet is írt nekem.

A háború éveiben újból kapcsolatba kerültem vele a vkf. 2. osztályának vezetőjeként (ezt a posztot 1939 májusától 1942 júliusáig töltöttem be), illetve az ÁvK főnökeként. Az utóbbinak 1942 júniusától 1944. március 10-ig [sic!] voltam a vezetője.

A magyar katonai felderítés terén végzett tevékenységem során az is ismertté vált a számomra, hogy **Mihajlović** a magyar vezérkar ügynöke volt, a kormányzó, **Horthy** tengernagy közeli munkatársa és [egyidejűleg] a hitleri Németország érdekében tevékenykedett.

Arról is tudok, hogy a második világháború idején **Mihajlović** szorosan együttműködött az olasz és román vezérkarokkal, akik fegyverrel és lőszerrel segítették a **Tito** hadserege elleni küzdelemben. Az olasz és román felderítés érdekében a Szovjetunió és **Tito** ellenes felderítő feladatokat is ellátott.

Az alábbiakban megkísérlem felsorolni az általam ismert tényeket.

1942 nyarán a vkf. 2. osztályának [helyesen az ÁvK] leendő vezetőjeként budavári irodájában beszámoltam **Horthy** tengernagy szárnysegédjének [helyesen főhadsegédének], **Keresztes-Fischer Lajos** vezérezredesnek a jugoszláviai helyzetről. A beszámoló során **Keresztes-Fischer** íróasztalának fiókjából elővett egy **Mihajlović** által saját kezűleg írott, szerb nyelvű levelet, amelynek vonásai jól ismertek voltak a számomra. **Keresztes-Fischer** elmondta nekem ezen levél rövid tartalmát, ami a következő volt: **Mihajlović** a jugoszláv régens nevében írott levelében kinyilvánította azon óhaját, hogy a jugoszláv királyi kormány és **Horthy** magyar kormánya [sic!] létesítsenek baráti, jószomszédi kapcsolatokat, hiszen ellenségeik közösek: **Tito** partizánjai és a Szovjetunió. Azt is írta, hogy elítéli a Magyarország és Jugoszlávia közötti tárgyalások megszakítását.

Ez a levél – mint **Keresztes-Fischer** közölte velem – **Horthy** kormányzóhoz **Mihajlović** egyik ügynökén keresztül érkezett Budapestre. A horvát nemzetiségű ügynök egy volt osztrák-magyar tengernagy özvegye volt, nevére már nem emlékszem.

A **Keresztes-Fischer** vezérezredessel folytatott megbeszélés során elmondtam, hogy **Mihajlović**-ot régen ismerem, és baráti kapcsolatban állok vele. Arra a következtetésre jutottunk, hogy **Mihajlović** tábornokot elengedhetetlenül szükséges maximálisan felhasználni Magyarország és a tengelyhatalmak érdekében az antifasiszta partizán mozgalom elleni harcban Jugoszláviában, a bácskai térségben [sic!] és a Mura és Dráva folyók által határolt területen. E[z utóbbi] két terület 1941 – Magyarországnak a németek oldalán történt hadba lépése óta – a magyar kormány fennhatósága alatt állt.

Mindezen túlmenően **Keresztes-Fischer**rel arra a következtetésre jutottunk, hogy **Mihajlović** szerfelett értékes együttműködő társ lehet a Szovjetunió és az Egyesült Államok elleni felderítő munka során. Ki kell használnunk azt a körülményt, hogy **Mihajlović** tábornok törzsében amerikai tisztek vannak, akiktől ő nekünk szükséges katonai-politikai és gazdasági információkat szerezhet az Egyesült Államokról és a Szovjetuniónak nyújtott amerikai segítségről.

Keresztes-Fischer arról is informált, hogy ugyanazon, a **Horthy** tengernagyhoz küldött ügynöknő közvetítésével a kormányzó levelet küldött **Mihajlović**-nak, amelyben kinyilvánította készségét a baráti kapcsolatok létesítésére.

Ebben a **Mihajlović**-nak címezett levélben – mint **Keresztes-Fischer** közölte velem – a kormányzó hangsúlyt fektetett annak a lerögzítésére, hogy ő **Hitler** szövetségese és egész tevékenysége a tengelyhatalmak érdekét szolgálja. Ezzel együtt biztosította **Mihajlović**-ot, hogy a magyar alakulatok nem fogják átlépni a fennálló határt Magyarország és Jugoszlávia között, azaz a Duna-Dráva vonalat Jugoszlávia irányába.

Körülbelül egy hét múlva a **Horthynál** a királyi palotában tett következő rendszeres jelentésem során a kormányzó azt mondta nekem, hogy **Keresztes-Fischer** tábornok beszámolt neki a **Mihajlović**-tyal való baráti kapcsolatomról. Horthy kifaggatott mindarról, ami számomra ismeretes volt **Mihajlović** személyével és múltbeli politikai nézeteivel kapcsolatosan, és kifejezte azon véleményét, hogy a **Mihajlović**-tyal ápolt baráti kapcsolatomat hasznosítani kell Magyarország érdekében.

1942 augusztusában, amikor szolgálati úton éppen Ungváron tartózkodtam, **Horthy** sürgősen magához rendelt Gödöllőre, a nyári rezidenciájába.

A fogadás során **Horthy** kifejtette nekem, hogy elkerülhetetlenül szükséges közvetlen kapcsolat létesítése **Mihajlović**-tyal. Ezzel egyidejűleg hangsúlyozta, hogy a **Mihajlović**-tyal a volt osztrák-magyar tengernagy felesége segítségével létrehozott kapcsolat megbízhatatlannak tűnik. **Horthy** nagy jelentőséget tulajdonított a **Mihajlović**-tyal való együttműködésnek és annak rövid határidőn belüli kialakítását követelte a **Tito** ellenes küzdelem aktiválása és – **Mihajlović**-on keresztül – az Egyesült Államokról és a Szovjetunióról való katonai-felderítői információk szerzése céljából.

A **Horthytól** kapott feladatot átbeszéltem az Államvédelmi Központ vezetésében helyettesemmel, **Kudar Lajos** ezredessel és **Ferenczy Endre** alezredessel, aki a bácskai régió [sic!] belpolitikai kérdéseinek referense volt.

Olyan embert kellett találnunk a hajdani királyi jugoszláv hadsereg tisztjei között, aki kapcsolatban áll **Mihajlović**-tyal, osztja nézeteit és egyben a magyar fél abszolút bizalmát bírja. Erre a feladatra megfelelő jelöltnek az újvidéki dr. **Milan Popović** ügyvédet, a bácskai régió szerb parlamenti képviselőjét véltük alkalmasnak. **Popović** 1941 óta ügynökünk volt, akivel **Ferenczy Endre** tartott kapcsolatot. **Popović**-tól a magyar katonai felderítés hasznos információkat kapott a szerb antifasiszta körök tevékenységéről, a Bácska [= Délvidék] területén működő partizáncsoportokról és egyes magyarellenes irányultságú személyekről. A tőle kapott adatok alapján több partizáncsoportot sikerült leleplezni és a szerb antifasiszta személyek közül többeket letartóztatni.

1942 szeptemberében elküldtem dr. **Milan Popović**-hoz Újvidékre **Ferenczy Endre** alezredest, hogy legyen segítségünkre egy olyan a királyi jugoszláv hadseregben szolgált tiszt felkutatásában, akinek a segítségével kapcsolatot tudunk **Mihajlović**-tyal kiépíteni.

1943 tavaszán dr. **Milan Popović** felkeresett engem Budapesten. **Popović** elmondta, hogy Újvidéken található egy rendőri felügyelet alatt álló volt jugoszláv ezredes, egy bizonyos **Trumbić**, aki ismerete szerint hajlandó egy másik jugoszláv tiszt társaságában megbízásunkból elutazni **Mihajlović**-hoz.

Trumbić ezredes személyének mindenoldalú ellenőrzése és megbízhatóságának megállapítása után utasítottam **Popović**-ot, hogy **Trumbić**-tyal együtt jöjjenek fel hozzám Budapestre.

1943 májusában **Trumbić Popović** kíséretében megérkezett Budapestre. Megbíztam **Trumbić**-ot, hogy közölje **Mihajlović**-tyal, hogy a magyar kormány **Horthy** kormányzótól kapott felhatalmazása alapján hajlandó vele nem hivatalos kapcsolatba lépni és **Tito** ellenes küzdelméhez katonai támogatást nyújtani.

Trumbić-nak átadtam az utazásához szükséges összeget különböző valutákban, többek között mintegy ezer dollárt, és egy a kiutazáshoz szükséges, a magyar külügyminisztérium által kibocsátott, kitalált magyar névre szóló útlevelet. Ezen útlevél kiállítását személyesen beszéltem meg **Ghyczy** [Jenő] magyar külügyminiszterrel.

Trumbić-ot Sztambulba küldtük a londoni jugoszláv kormány teljhatalmú megbízottjához, **Perić** [vezérkari] alezredeshez, aki ott hivatalosan ennek a kormánynak a konzulja volt.[2]

Popović információi alapján tudtuk, hogy **Perić** konzul a korábbi jugoszláv hadsereg tisztjeinek **Mihajlović**-hoz való küldésével foglalkozik.

Trumbić Románián és Bulgárián keresztül elutazott Sztambulba. 1943 májusában érkezett oda, és **Újváry Dezső** magyar főkonzul segítségével kapcsolatba lépett **Perić**-tyel. 1943 szeptemberében **Trumbić** visszatért Budapestre és közölte velem, hogy **Perić** konzul átadta az általa közvetített üzenetet a londoni királyi jugoszláv kormány külügyminiszterének, **Ninčić**-nek [Ninčić, Momčilo (Jagodina, 1876. 06. 10. – Lausanne, 1949. 12. 23.) 1922 és 1926 (kis megszakítással), majd 1941–1942 között volt külügyminiszter!]. Az utóbbi azt válaszolta, hogy a királyi jugoszláv kormány egyetért Magyarország javaslataival, és célszerűen hajlandó együttműködni az aktuális politikai és katonai események praktikus kérdéseinek kiértékelésére a Sztambulba küldendő hivatalos magyar képviselővel a londoni jugoszláv kormány képviselőivel folytatandó megbeszéléseken. **Ninčić** külön is kihangsúlyozta, hogy a teljhatalmú megbízottnak lehetőség szerint egy szerb politikai személyiségnek kell lennie a bácskai régióból. A Jugoszlávia és Magyarország közötti [végleges] határ kérdése nyitott marad az elkövetkező békekonferenciáig, amelyen majd a két országban maradó jugoszláv és magyar népesség megoszlásának kölcsönös mértékéről a leendő állami határok között is döntenek. A megbeszélések legfontosabb kérdésének **Mihajlović** alakulatai és a magyar hadsereg közös **Tito**-ellenes tevékenysége kell hogy legyen. Ez volt a tartalma a londoni jugoszláv kormány és Jugoszlávia királya, **II. Péter** [1934. 10. 09. – 1941 április] hivatalos válaszának.

Az sztambuli megbeszélésekre kezdetben részünkről az újvidéki pravoszláv érseket, **Irinej Ćirić**-et neveztük meg, aki élvezte a bizalmunkat és többször is szolgálatot tett a magyar hatóságoknak a **Tito** partizánjai elleni küzdelemben. **Kállay** [Miklós] magyar miniszterelnök azonban nem járult hozzá **Ćirić** kiutazásához Sztambulba, mivel attól tartott, hogy annak a magyar határokon túli megjelenése elárulhatná a **Mihajlović**-tyal folytatandó tárgyalásokat. **Kállay** azt javasolta, hogy a londoni királyi jugoszláv kormánnyal való kapcsolat létesítése a berni magyar nagykövet, báró **Bakach-Bessenyey György** révén jöjjön létre, aki korábban a királyi Jugoszláviában magyar követ volt Belgrádban.[3]

Ghyczy magyar külügyminiszter levelet írt **Bakach-Bessenyey** bárónak, amelyben azt javasolta, hogy a kapcsolat a londoni jugoszláv kormány Svájcban tartózkodó képviselőjére alapozva jöjjön létre, és **Ninčić**-nek Sztambulból kapott válasza alapján folytassa a megbeszéléseket a londoni jugoszláv kormánnyal.

1943 júliusában **Horthy** magához hivatott nyári rezidenciájába, ahol közölte velem, hogy egy újabb levelet kapott **Mihajlović**-tól a már említett tengernagyi özvegy közvetítésével. **Horthy** ismertette velem **Mihajlović** saját kezűleg írott levelének tartalmát, amelynek rövid összefoglalása a következő volt:

Egyetemi Kö... SZE...

Mihajlović a maga és a londoni királyi kormány nevében Magyarország segítségét kérte a **Tito** elleni küzdelemhez. Azt írta, hogy neki elengedhetetlenül szüksége van fegyverekre és lőszerre, amelyet Magyarországtól remél kapni. **Mihajlović** azt is közölte, hogy ő Jugoszláviában feladatának tekinti a **Tito** mozgalma elleni küzdelmet, mivel annak mozgalma egyaránt veszélyes politikai és katonai viszonylatban, lévén hogy a lakosság széles rétegeinek támogatását élvezi. **Mihajlović** szoros együttműködést javasolt a jugoszláv és magyar felderítő és elhárító szolgálatok között a Szovjetunió és a **Tito** elleni küzdelemben. A levélben az is közlésre került, hogy a londoni jugoszláv kormány hajlandó az észak-bácskai terület átengedésére Magyarországnak és az új határvonalnak a Dráva folyónál történő meghúzására.

Mihajlović levelében megnevezett két olyan, számára megbízható, Magyarországon tartózkodó személyt, akiken keresztül a válasz eljuttatható hozzá. Ezek egyike az Újvidéken élő **Čedomir Bosnjaković**, a jugoszláv hadsereg hajdani [repülő]századosa volt, és egy további volt jugoszláv repülőszázados Belgrádból, az utóbbi nevére már nem emlékszem.

Horthy utasított ezen levél **Kállay** miniszterelnökhöz történő továbbítására, amit meg is tettem.

Mivel a **Mihajlović** levelében említett személyek számunkra ismeretlenek voltak, velük kapcsolatban **Horthy** úgy rendelkezett, hogy kutassuk fel őket, és végezzünk részletes vizsgálatot velük kapcsolatban.

E célból helyettesem segédtisztjét, **Korondi** [Béla] századost Újvidékre küldtem. **Korondi** közölte velem, hogy **Čedomir Bosnjaković**-nak a magyar hatóságok Jászárokszállás városát jelölték ki tartózkodási helyéül rendőri felügyelet alatt. Utasításomra **Bosnjaković**-ot **Korondi** százados Budapestre hozta.

Közöltem **Bosnjaković**-tyal – helyettesem, **Kudar** ezredes jelenlétében – hogy **Mihajlović** őt nevezte meg teljhatalmú képviselőjének a magyar vezérkar és a **Mihajlović** közötti kapcsolat létrehozása céljából. **Bosnjaković** kifejezte készségét ezen feladat végrehajtására. **Kállay** miniszterelnök fogadott minket. **Kállay** arra kérte **Bosnjaković**-ot, hogy közölje **Mihajlović** tábornokkal, a magyar kormány hajlandó teljesíteni **Mihajlović**-nak a katonai segítségre irányuló kérését elsősorban a **Tito** elleni küzdelemben.

Kállay azt is kinyilvánította, hogy a **Mihajlović** számára adandó magyar katonai segítség megvalósítása érdekében elengedhetetlenül szükséges a németek beleegyezése és ezért **Mihajlović** fenti kérését feltétlenül a német hatóságok elé kell terjeszteni.

Kállay hozzájárult a magyar felderítés és a **Mihajlović** felderítése közötti kapcsolat létrehozásához a Szovjetunió és **Tito**-ellenes tevékenység céljából. Legfőképp a rádió és futárszolgálat megteremtését tartotta elengedhetetlennek **Mihajlović** törzsével.

Édesanyja meglátogatása ürügyén **Bosnjaković** a jugoszláv [sic!] Bánátba utazott, miután erre a célra magyar útlevelet kapott. **Bosnjaković** körülbelül egy hónappal később tért vissza Budapestre, és **Mihajlović** nevében közölte, hogy a tábornok törzsének egy speciálisan ezzel a feladattal meghatalmazott bizalmi tisztjét küldi hozzánk teljhatalommal a további megbeszélésekre.

Egyidejűleg **Bosnjaković Mihajlović** utasítására felderítési adatokat adott át nekünk **Tito** fegyveres erőinek diszlokációjáról elsősorban Horvátországban. Ezek az

információk gyakorlati jelentőséggel bírtak a számunkra a **Tito**-ellenes hadműveletek szempontjából.

A maga részéről a 2. vkf. osztály 1943 novemberében összeállította a birtokában lévő, **Tito** haderejére vonatkozó felderítési információkat **Mihajlović**-nak való átengedés céljából. Az anyagokat **Kudar** ezredes adta át **Bosnjaković**-nak.

1944. január 5-én **Bosnjaković** kíséretében megjelent nálam Budapesten **Pero Ilić** volt jugoszláv vezérkari százados, aki nekem **Mihajlović**-nak a magyar vezérkarhoz delegált tisztjeként mutatkozott be. **Mihajlović**-hoz fűződő kapcsolatának igazolására átadta nekem **Mihajlović** személyes üdvözletét, azonosítóként megnevezte közös tanáraink nevét a párizsi nyelvtanfolyamokon és emlékeztetett közös látogatásainkra a prágai „Manes" kávéházban.

Ilić megadta nekünk a rádiókódot a **Mihajlović**-tyal való közvetlen kapcsolattartásra. Egyidejűleg átadta **Mihajlović** kérését 500 gépfegyver, 20 000 kézigránát és 50 megfelelő lőszerrel ellátott hegyi löveg, valamint híradó-felszerelés és egészségügyi [sebkötöző] anyagok azonnali elküldésére. Hadianyagként a jugoszlávoktól zsákmányolt, ottani gyártású termékek jöhettek szóba, mivel a német hadianyag diszkvalifikálta volna **Mihajlović**-ot.

Pero Ilić azt is közölte, hogy a szerbiai német hatóságok **Meissner** rendőrtábornok és SS-Gruppenführer, a belgrádi Gestapo teljhatalmú főnökén keresztül hozzájárultak, hogy **Mihajlović** a számára szükséges fegyverzetet Magyarországról hozza be.

Mihajlović azt kérte, hogy a fegyvereket Belgrádon keresztül a dunai Smeredovo [Szendrő] kikötőjébe juttassuk el.

Ilić közölte, hogy **Mihajlović** azt kívánja, hogy az állandó kapcsolat érdekében törzsénél legyen egy magyar vezérkari tiszt.

Mihajlović nevében **Ilić** kérte az internált szerbek szabadon bocsátását és a Komáromban fogva tartott jugoszláv hadifoglyok átirányítását **Mihajlović**-hoz, hogy azokat beléptetve a csetnik hadseregbe részt vehessenek a partizánok elleni küzdelemben Szerbiában és a bácskai régióban.

1944. január 7-én jelentést tettem **Horthynak Pero Ilić** megérkezéséről és a vele folytatott megbeszélés tartalmáról. **Horthy** nagyon elégedett volt a beszámolómmal és megparancsolta **Mihajlović** valamennyi kérésének teljesítését.

Ezután elvittem **Ilić**-et **Kállay** miniszterelnökhöz. A találkozó során **Kállay** hivatalosan közölte **Ilić**-tyel, hogy őt **Mihajlović** képviselőjének tekinti, akinek a magyar vezérkaron keresztül jogában áll rádiókapcsolat létesítése főnökével, és hogy a legközelebbi időben **Mihajlović** csapatai katonai rádió-adóvevőket és egészségügyi anyagokat kapnak Magyarországtól.

Ezen túlmenően **Pero Ilić**-et **Ghyczy** magyar külügyminiszternek is bemutattam.

A magyar külügyminisztérium **Ilić** tudósításával párhuzamosan analóg értesítést kapott **Bolla** [Lajos] belgrádi magyar főkonzultól, akinek ugyancsak sikerült kapcsolatot kiépíteni **Mihajlović**-tyal.

Megparancsoltam **Kudar** ezredesnek, hogy **Pero Ilić**-et a magyar vezérkar vendégeként helyezze el a margitszigeti Palatinus szállóban.

A közvetlen rádiókapcsolat **Mihajlović**-tyal 1944. január 17-én létesült a magyar csendőrség híradózászlóalján keresztül.

A vkf. 2. osztálya vezetőjén **Kádár Gyula** vezérkari ezredesen keresztül átadta **Ilić**-nek saját felderítési információit a Szovjetunióról és **Tito** fegyveres erőiről, hogy továbbítsa **Mihajlović**-hoz. **Ilić** értesítette helyettesemet, **Kudar Lajos** ezredest arról,

hogy **Mihajlović** szoros kapcsolatot tart fenn **Pieche** olasz tábornokkal, aki a Fiume melletti Abbáziában tartózkodik és egyidejűleg felderítő tevékenységet folytat **Tito** hadserege ellen.

Ilić arról is beszámolt, hogy **Mihajlović** együttműködik **Maček** horvát parasztpárti vezetővel, aki segítséget nyújt **Mihajlović** alakulatainak és vele együtt felderítő tevékenységet folytat **Tito** hadserege ellen. **Mihajlović** a román vezérkarral is kapcsolatban állt és oda egy összekötő tisztet küldött. A román és az olasz vezérkar **Mihajlović**-ot fegyverekkel és hadianyaggal látta el. Megvalósult továbbá a román felderítés és a Mihajlović felderítői közötti együttműködés is a Szovjetunió és **Tito** ellen.

Összhangban a megállapodással 1944 februárjában Magyarországról egy transzportot küldtünk a Dunán **Mihajlović**-nak lőszerrel és egy nagyteljesítményű rádióállomással, valamint két [teher]autó transzportot lőszerrel, híradó-felszerelésekkel és egészségügyi anyaggal. A transzportok irányításával **Korondi** századost bíztam meg.

Amikor 1944 márciusában a német csapatok elfoglalták Budapestet **Ilić** és **Bosnjaković** időben elhagyták Budapestet, amiről **Ilić** értesített engem. Attól tartottak, hogy valamelyik német rendőri szerv, amely nincs tisztában feladatukkal, letartóztathatja őket. **Ilić** és **Bosnjaković** áprilisban újból megjelentek Budapesten és folytatták tevékenységüket a magyar vezérkar mellett.

Mihajlović-nak a magyar és a német vezérkarral való további együttműködéséről 1944 októberében **Vörös János** vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke tájékoztatott engem. **Vörös** átadott nekem egy **Mihajlović** által francia nyelven írott levelet, amely a következőképp hangzott:

„Drága Barátom!

Fogadja legjobb kívánságaimat. Mint láthatja, a magával megkezdett együttműködésem a magyar vezérkarral sikeresen folytatódik.

Őszinte híve

1944. szeptember **Draža Mihajlović**"

Vörös János vezérezredes, amint személyesen elmondta nekem, még 1944 áprilisában informálta a magyar vezérkarnak **Mihajlović**-tyal való titkos együttműködéséről **Winkelmann** német rendőr vezérőrnagyot és SS-Gruppenführert és a budapesti német katonai attasét, **Greiffenber**g altábornagyot. Mindketten hozzájárultak ehhez az együttműködéshez különösen abban a vonatkozásban, hogy **Mihajlović**-ot a volt jugoszláv királyi hadseregtől zsákmányolt fegyverzettel lássák el, mivel Németország érdekében állott, hogy **Mihajlović** ne kompromittálódjék az angolszászok szemében.

Vörös János elmondta, hogy a **Pero Ilić**-tyel való kapcsolat jelenleg [mármint 1944 októberében] a vkf. 1 osztályának vezetőjén, **Nádas Lajoson** keresztül bonyolódik.

A **Mihajlović**-tyal való kapcsolat Belgrádban is működött **Krasznay** [Béla] magyar alezredesnek, a szerbiai német megszálló erők törzse mellett szolgáló magyar vezérkari képviselőn [összekötőtiszten] keresztül.

Vörös János vezérezredes azt is közölte velem, hogy utasítására ebben az időben **Mihajlović**-nak nagy mennyiségben szállítottak puskákat, géppuskákat, lőszert, híradó-felszerelést, gyógyszereket és sebkötöző anyagokat; továbbá folytatódott a **Mihajlović** és a magyar vezérkar Szovjet-Oroszország és **Tito**-ellenes közös felderítő munkája.

A fenti tényekből látható, hogy **Mihajlović** tábornok a háború idején aktívan együttműködött a tengelyhatalmakkal, **Tito** hadserege ellen támogatást kapott a német irányításnak engedelmeskedő Magyarországtól, Olaszországtól és Romániától.

Aláírásommal megerősítem, hogy a fent felsorolt tények megfelelnek a valóságnak, és amennyiben szükséges, ezt hajlandó vagyok személyesen tanúsítani bármely bíróság előtt.

Ujszászy István
a magyar hadsereg vezérőrnagya
az ÁvK volt vezetője

[orosz nyelvből fordította Haraszti György]

JEGYZETEK

1 A német eredetiben – lásd az első oldal facsimiléjét a dokumentumok között – a címzés nem szerepel.

2 A történet egy másik, árnyaltabbnak tűnő verziója Pálóczy-Horváth György vallomásában olvasható: „Ebben az időben történt, hogy a Mihajlovits-barát Peric (sic!) istambuli (sic!) jugoszláv konzulnál, aki Morgan őrnagy [William Morgan brit katonatiszt 1941 augusztusától 1943 végéig a SOE isztambuli kirendeltségén a jugoszláv szekció vezetője. 1942 augusztusától 1943 végéig ő foglalkozott a magyar ügyekkel is] egyik ügynöke volt, jelentkezett két jugoszláv katonatiszt, akik a következőket mondották el: A jugoszláv hadjárat után magyar fogságban voltak mindaddig, amíg 1943 tavaszán onnan ki nem emelték őket, és Újszászy (sic!) tábornok, a VKF2 [helyesen ÁvK] vezetője tárgyalni nem kezdett velük. Újszászy azt mondotta nekik, hogy a magyar kormány tárgyalási alapra és megegyezésre szeretne jutni Mihajlovits (sic!) tábornokkal, aki nyilván a jövő Jugoszlávia vezetője lesz, s ezért őket Újszászy magyar névre szóló magyar szolgálati útlevéllel kiküldi Isztambulba. Ott próbáljanak Mihajlovits megbízottaival érintkezésbe jutni. Ha már valahogyan eljutottak Mihajlovitshoz, onnan nem lesz nehéz a tábornok válaszával visszajutni Magyarországra. Újszászy a maga nevében bizonyos támogatást helyezett kilátásba Mihajlovitsnak arra az esetre, ha a háború utáni kibontakozásra vonatkozóan Mihajlovits bizonyos ígéreteket tesz. Peric jelentette az ügyet Morgannak, aki továbbadta a dolgot Kairónak. Karióból utasítás érkezett, hogy a két jugoszláv tisztet küldjék tovább Egyiptomba. Morgan, aki maga is Mihajlovits-párti volt, a tiszteket továbbküldte. Ezeket Egyiptomban nyomban letartóztatták, és a magyar kormány értésére adták később, hogy a szövetségesek nem nézik jó szemmel az ilyen külön utakat." – *ÁBTL*, 3.2.5. O-8-028 (Pálóczy-Horváth György: az angol hírszerzésről), 242. A magyar kormányzat egyezkedési kísérletéről lásd továbbá **Juhász Gyula** könyvét: *Magyar-brit titkos tárgyalások 1943-ban*, (Budapest: Kossuth Kiadó, 1978). A két (volt) jugoszláv tiszt 1943-as isztambuli misszójáról különösen érdekesek a könyvben (145–151. oldal) a 25/a.–29. sz. alatt közölt dokumentumok. Ujszászy szövegéből egyértelmű, hogy az Isztambulba küldött egyik tiszt Trumbić hajdani jugoszláv ezredes volt. A másik tiszt személye nem állapítható meg egyértelműen. A Juhász-könyv 26-os számú dokumentumában (a képviselő) Milan Popović-ot említik (jugoszláv tiszti rangja nem ismert), míg a 28-as egy bizonyos Šuković ezredesről, a „Vakul" szervezet parancsnokáról beszél (Ritter László).

3 Egy ilyen megbízatás tényét Bakach-Bessenyey C. A. Macartney professzornak adott nyilatkozatában nyomatékosan cáfolta. Lásd **Macartney, Carlile Aymler:** *October Fifteenth. A history of modern Hungary, 1929–1945*. II. kötet (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1957), 180.

1/7. [Ujszászy szovjet fogságban tett nyilatkozata: Habsburg-kísérletek a dunai blokk létrehozására][1]

[*közzétette Romsics Ignác* in: *Magyar Nemzet* 1993. 118. sz. (május 22.), 16]

A SZOVJET KORMÁNYNAK (Moszkva)

A háború utáni politikai események alakulása Európában arra ösztönöz, hogy elkészítsem a szovjet kormánynak az alábbi jelentést.

A második világháborúig és alatta egyes befolyásos amerikai politikai körök együttműködtek a Vatikánnal, hogy létrehozzanak egy dunai nagy konföderációs monarchiát, mely a Magyarországon, Ausztriában és Csehszlovákiában végbemenő demokratizálódás ellen irányult volna.

1918 őszén az Osztrák-Magyar Monarchia szétesett, novemberben pedig a császár Habsburg Károlyt családjával együtt kiutasította a megszűnt Monarchiához tartozó országokból [az államügyektől való 1918. 11. 13-i eckartsaui lemondó nyilatkozatától 1919. 03. 24-ig IV. Károly családjával még Ausztriában tartózkodott, az osztrák köztársaság 1919. 04. 03-án fosztotta meg trónjától]. A Habsburg Monarchia a katolikus hitre épült, és mindig jó kapcsolatokat ápolt a Vatikánnal. Így a pápa a Monarchia uralkodóinak személyében engedelmes eszközre lelt Duna-medencei politikájának megvalósításához.

Habsburg Károly a trónfosztása után Hollandiában és Svájcban [csak Svájcban] élt, ahonnan állandó kapcsolatot tartott fenn magyarországi híveivel, az úgynevezett legitimistákkal, elsősorban gróf *Sigray* Antallal és báró *Lehár* Antal vezérkari ezredessel. Ezt onnan tudom, mivel ebben az időben, 1920–21-ben alezredesként [helyesen főhadnagyként] szolgáltam a szombathelyi katonai körzet törzsében [helyesen szombathelyi katonai körletparancsnokságon]. Habsburg Károly kapcsolatban állt a Vatikánnal is, amelynek a fent említett okok miatt érdeke volt a Duna-medencében egy, a Szovjetunió ellen irányuló keresztény szellemű monarchia létrehozása. Ezért a Vatikán utasítása alapján a magyar katolikus egyház – elsősorban gróf *Mikes* János szombathelyi püspök – minden eszközzel támogatta a Habsburgokat.

1921 tavaszán és őszén Habsburg Károly megjelent Magyarországon, és kísérletet tett a hatalom visszaszerzésére. 1921 tavaszán *Horthy* tagadta meg a hatalom átadását, ősszel pedig – a régens [helyesesen regent = kormányzó] parancsára – a *Gömbös* Gyula és *Nagy* Pál vezérezredes [helyesen gyalogsági tábornok] által szervezett fegyveres ellenállás akadályozta meg Károlyt a hatalom átvételében. E kudarcba fulladt kísérletek után a szövetséges hatalmak Madeira szigetére internálták Habsburg Károlyt, ahol hamarosan meghalt. Felesége, Zita még egy rövid ideig Hollandiában élt, majd családjával az USA-ba költözött, ahonnan – fenntartva a kapcsolatot mind a cseh, osztrák és magyar legitimistákkal, mind a Vatikánnal – mindent megtett az Osztrák-Magyar Monarchia visszaállítása érdekében. Ebben segítette családja, elsősorban a trónörökös Ottó, illetve két másik gyermeke, Róbert és Adelheid. Habsburg Ottó egy gazdag amerikai nőt vett feleségül [1957-ben Nancyban nősült; felesége Regina szász-meiningeni hercegnő], aki révén kapcsolatba került az Egye-

sült Államok befolyásos politikai és pénzügyi köreivel. Azóta, tehát a 30-as évek közepétől a Habsburgok minden törekvése arra irányult, hogy ezen amerikai körök segítségével visszaszerezzék hatalmukat a Duna-medencében.

Még 1937-ben mint prágai magyar katonai attasé szereztem tudomást gróf *Széchenyi* Viktor [(Pozsony, 1871. 10. 10. – Budapest, 1945. 04. 19.), sárvár-felsővidéki] washingtoni magyar követnek és utódjának [nem volt az; 1933-tól 1940 novemberéig Pelényi János volt rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter Washingtonban, majd 1941 decemberéig Ghyka György (Désánfava, 1882. 04. 13. – ?)] a budapesti Külügyminisztériumba küldött jelentéseiből – amelyeket azután továbbítottak az ügyben érdekelt diplomáciai képviseleteknek is –, hogy a Habsburgok és egyes amerikai politikai és pénzügyi körök jelentősen fokozzák tevékenységüket, hogy Magyarországból, Ausztriából és Csehszlovákiából létrejöjjön a dunai blokk. A jelentésekből kitűnt, hogy míg a Habsburgok az Osztrák-Magyar Monarchia teljes restaurációját szándékozták elérni, addig az amerikaiak célja a Habsburgok alá rendelt, föderális alapokon működő dunai blokk létrehozása volt. A Duna-medencében elérendő politikai céljuk azonban ugyanaz volt: a Kelet-Európában már létező „vesztegzárat" egyesített erőként a Szovjetunió ellen irányítani. A fenti terv megvalósításán dolgozó amerikai politikai és pénzügyi körökhöz tartozott többek között *Montgomery*, az USA budapesti követe, *Scott*, a washingtoni külügyminisztérium osztályvezetője [lehet, hogy Ujszászy itt William W. Schottra, a budapesti amerikai követség I. oszt. követségi titkárára gondol], *Condagey* [helyesen Coudahay] és *Bullitt* amerikai nagykövetek, *Atkinson*, a diplomáciai képviselet első titkára, emellett politikusok, pénzemberek és egyházi személyek, úgymint *Conally*, *Vanderberg*, *Garryman* [nyilván Harriman], *Taft*, *Acheson*, *Vanderbilt*, John Foster *Dulles*, Allen *Dulles* és *Spellman* New York-i érsek.

Habsburg Adelheid, aki a washingtoni Fehér Ház elnöki hivatalában titkárként dolgozott, meg kellett hogy győzze *Roosevelt* elnököt a dunai blokk létrehozásának szükségességéről.

Az egyesült államokbeli magyar követek jelentései szerint a Habsburgok és az említett amerikai körök céljuk eléréséhez a Vatikán közreműködésével felhasználták a magyarországi, ausztriai, csehszlovákiai legitimistákat és ezen országok katolikus egyházait is.

Mint prágai katonai attasénak, betekintésem volt a bizalmi emberünknek és a diplomáciai képviselet sajtóreferensének, dr. *Motko* Gézának a jelentéseibe, amelyből kiderült, hogy a csehszlovák miniszterelnök, dr. Milan *Hodža* a cseh legitimisták és az említett amerikai körök hatására 1937–38 telén közeledést keresett Magyarországgal és Ausztriával egy föderatív alapon működő dunai blokk létrehozása céljából. Bécsbe utazott, hogy ennek megvalósításához feltérképezze a terepet, ahol is meggyőződött arról, hogy a német hatás Ausztriában olyannyira megerősödött, hogy az Anschluß aligha kerülhető el.

1938. február elején tettem utolsó látogatásom Hodža miniszterelnöknél, aki elmondta, hogy tart egy lehetséges pusztító háború következményeitől, amely egy egész évszázaddal visszavetné Európa gazdaságát és kulturális fejlődését. Majd ezt mondta: „A szociális forradalmak korát éljük, amelyek a háborút követik, és a bolsevizmushoz vezetnek. Ezért Magyarországnak és Csehszlovákiának, amelyek különböző értékekkel, de egymást kiegészítő tulajdonságokkal bírnak, össze kell fogniuk a közös veszély ellen."[2] Emellett értésemre adta, hogy Csehszlovákia a közeledés elősegítése érdekében kész bizonyos határmódosításokra Magyarország javára. Erről referáltam prágai nagykövetünknek, *Wettstein* Jánosnak, aki már tudott e közeledési kísérletről, mivel nem sokkal előtte Hodža kifejtette előtte nézeteit.

Prágából való visszatérésem után, 1938. április közepén a budai Várban fogadott Horthy Miklós. Jelentést tettem neki a csehszlovák miniszterelnök és a köztem lezajlott utolsó beszélgetésről, amire Horthy a következő választ adta: „A csehekkel nem tárgyalok. Úgy döntöttem, hogy Németországgal tartok – a németek a legbiztosabb és legmegbízhatóbb szövetségesek."

1938-ban Miloš *Kobr*, Csehszlovákia budapesti követének egyik fogadásán megismerkedtem *Forgáts* [helyesen Forgách] bárónővel [helyesen grófnéval]. Az idős grófné, aki mellettem ült az asztalnál, a legitimisták híve volt, földbirtokai a magyar-szlovák határ mentén terültek el, és mindenképpen helyeselte a cseh-magyar egyesülés gondolatát. A grófné állandó lakhelye Budapesten volt, a Múzeum krt. 19. sz. alatt, ahol később gyakran felkerestem. A beszélgetésünk során megtudtam, hogy a Habsburgok és befolyásos amerikai körök hatására a legitimisták, többek között *Bethlen* István, *Csekonics* Iván, *Sigray* Antal, *Cziráky* József, *Tisza* Kálmán, *Edelsheim-Gyulai* Lipót, *Habsburg* József főherceg, *Serédy* Jusztinián hercegprímás a cseh-magyar egyesülés érdekében Horthyhoz fordultak, de eredménytelenül jártak, mivel a régens [helyesen a kormányzó] és *Kánya* Kálmán külügyminiszter elvetették a Csehszlovákiához való közeledés gondolatát. Ők ketten a trianoni békeszerződés újraértékelése mellett szálltak síkra, az ezeréves határok visszaállítását akarták, visszakövetelve egész Szlovákiát és Kárpát-Ukrajnát [helyesen Kárpátalját] Magyarországnak. Forgách grófné megkért, hogy beszéljek újra a régenssel [a kormányzóval] a Csehszlovákiához való közeledés szükségességéről. Mivel számomra Horthy álláspontja az ügyben teljesen nyilvánvaló volt, ezért értelmetlennek találtam a kérdés újra felvetését nála.

1940 végén a vezérkar 2-es felderítőosztályának [helyesen a Honvéd Vezérkar 2. (hírszerző elhárító) osztályának] alezredesét, *Sillay*t – azt a látszatot keltve, hogy a berni konzulátusra hivatalnoknak nevezték ki – Németországba vezényelték. A jelentéseit nekem mint a 2-es felderítőosztály [helyesen 2. vkf. osztály] parancsnokának [vezetőjének] küldte, amelyekből kitűnt, hogy az amerikaiak a legitimisták segítségével a háború kitörése után is folytatták erőfeszítéseiket a dunai blokk létrehozásáért, amelybe Bajorország, Csehszlovákia, Ausztria és Magyarország tartozott volna. Sillay jelentései szerint a cseh és az osztrák legitimisták 1940–42-ben Svájcban tárgyaltak a Habsburgok és a Monarchia Duna-medencei restaurálásáról. A tárgyalásokon Csehszlovákiát gróf *Thun-Gogenstein*, [helyesen Thun-Hohenstein] gróf *Hardug* [helyesen Hardegg] és gróf *Kinsky*, míg Ausztriát gróf *Mierbach* [helyesen Mirbach] képviselte. 1940–41-ben ezeken a tárgyalásokon az említett amerikai politikai és pénzügyi körök megbízásából részt vett az ekkor már az Egyesült Államokban élő cseh exminiszterelnök, Milan Hodža is, aki egyenesen a tárgyalások miatt érkezett Svájcba. A magyar felet a berni magyar követ, a legitimista Wettstein János képviselte.

Sillay tájékoztatása szerint a tárgyalások eredményéül elhatározták, hogy a csehszlovák, osztrák és magyar legitimisták készítik elő a Szovjetunió ellen irányuló dunai blokkot. A tevékenységhez kapcsolódó irányelveket a legitimisták közvetlenül a Habsburgoktól kapták, míg az illetékes országok katolikus egyházai a Vatikánon keresztül.

1942 áprilisában a magyar honvédvezérkar [Honvéd Vezérkar] főnöke, *Szombathelyi* Ferenc vezérezredes az olasz honvédvezérkar [helyesen vezérkar] főnökének, gróf *Cavallero* hadseregtábornoknak a meghívására Rómába utazott. A kíséretéhez tartoztam jómagam is. A delegációt fogadta *XII. Pius* pápa.

Szombathelyi körülbelül egyórás négyszemközti beszélgetést folytatott a pápával. Ezalatt a delegáció többi tagja *Vörös* János vezérőrnagy, az operatív csoport főnöke [helyesen a hadműveleti csoportfőnök], *Németh* József vezérőrnagy, a harckészültségi csoport főnöke [helyesen kiképzési csoportfőnök], *Szibrik* [helyesen Sibrik] György ezredes, az osztályhoz kivezényelt attasé [helyesen az attasé alosztályon beosztott tiszt], *Liszkovszky* Pál alezredes, Szombathelyi személyes adjutánsa [helyesen segédtisztje] és én a pápa fogadószobájában várakoztunk báró dr. *Apor* Gábor Magyarország vatikáni követ, *Luttor* János [helyesen Ferenc] egyházi tanácsadó, *Parker* [helyesen Parcher] Félix, a diplomáciai képviselet titkára, továbbá Szombathelyiné és Parcherné társaságában.

A pápa Szombathelyi vezérezredessel folytatott beszélgetése után fogadta az egész delegációt. A kihallgatás a szokásos ceremóniával zajlott. A küldöttség minden tagja háromszor letérdelt, és megcsókolta a pápa kezén a gyűrűt. XII. Pius beszédet mondott, szívélyesen üdvözölte a „Szűz Mária országából" érkező delegációt. Elmondta, hogy minden igyekezetével azon van, hogy a „keresztény államok" között folyó háború véget érjen, majd beszédét magyarul fejezte be: „Isten áldja a keresztény Magyarországot!" Visszaúton Magyarországra Szombathelyi ismertette velem a pápa és közte lezajlott beszélgetés tartalmát. A pápa értésére adta Szombathelyinek, hogy ő egy különbéke megkötését szorgalmazza az angol-amerikai országok és Hitler között abból a célból, hogy azután az egész keresztény világ közösen indítson keresztes háborút a bolsevizmus ellen. Kiemelte, hogy a Szovjetunió-ellenes Bajorországot, Ausztriát, Csehszlovákiát és Magyarországot magába foglaló egységes nagy katolikus monarchia létrejötte elengedhetetlen.

Hasonló tartalmú információt kapott a Külügyminisztérium 1943 tavaszán dr. Apor Gábor vatikáni követünktől, amely szerint XII. Pius pápa befolyásos amerikai körök megbízásából minden erejét arra fordítja, hogy létrejöjjön a különbéke Hitler és az angolszász hatalmak között, illetve hogy megvalósuljon a Habsburgok vezette dunai monarchia. Apor jelentéséből – amit mint az államvédelmi hivatal vezetője volt lehetőségem elolvasni – megtudtam, hogy 1943 tavaszán a Vatikánban találkozott *Spellman* New York-i érsek és *Mindszenty* magyar hercegprímás [Mindszenty József (Csehmindszent, 1892. 03. 29. – Bécs, 1975. 05. 06.) a kérdéses időpontban még csak címzetes apát és pápai prelátus, Magyarország hercegprímása Serédy Jusztinián volt; Spellmann ekkor nem járt, járhatott a Vatikánban], hogy megvitassák a magyar katolikus egyház szerepét a dunai blokk létrehozásában.

A biztonsági szervek által az államvédelmi hivatalnak küldött információ szerint hamarosan ez után a tanácskozás után a magyar katolikus egyház aktív propagandatevékenységbe kezdett a dunai monarchia létrehozása és a Habsburgok restaurációjának érdekében, elsősorban az Ausztriával határos megyékben. Ezt jelentettem *Kállay* Miklós miniszterelnöknek és *Keresztes-Fischer* belügyminiszternek, akik azonban semmilyen ellenintézkedést nem tettek, így gyakorlatilag ez a propagandahadjárat a magyar kormány tudtával folyt.

1943 áprilisában báró dr. Apor Gábor közölte, hogy Anglia és az Egyesült Államok kormánya a háború utáni közép-kelet-európai blokk létrehozásáról tárgyalnak egy Szovjetunió-ellenes „vesztegzár" formájában. XII. Pius pápa teljes mértékben egyetért ezekkel a tervekkel, és azt kívánja, hogy „Szűz Mária országa", Magyarország is tagja legyen ennek a blokknak.

A Külügyminisztérium állandó szóvivője [helyesen a külügyminiszter állandó helyettese], dr. *Szentmiklósi* [helyesen Szentmiklóssy] Andor úgy tájékoztatott, hogy a magyar kormánynak szándékában állt csatlakozni ehhez a blokkhoz, és erről a döntéséről értesítette Apor követet is.

A Londonban működő lengyel emigráns kormány megbízásából a Vatikán ezen munkájában részt vett *Chlond* [Hlond] lengyel érsek is. (Lengyelország a közép-kelet-európai blokk tagja lett volna.) Apor azt is jelentette, hogy az Egyesült Államok és Anglia kormányának véleménye szerint a háború utáni Lengyelország határait Kelet felé ki kell tolni. Az igen erős Magyarországnak és Romániának szánták magának a vesztegzárnak a szerepét a bolsevizmus és a pánszlávizmus terjedése ellen. 1943 nyarán a szombathelyi körzet csendőrparancsnoksága jelentette az államvédelmi főhivatalnak [helyesen ÁvK], hogy Habsburg Róbert ejtőernyős ugrást hajtott végre egy amerikai katonai repülőgépről Nyugat-Magyarország felett az osztrák határ mentén, ahol aztán a magyar legitimisták egyik vezetője, gróf Cziráky János [József?] látta vendégül egy ideig dénesfai kastélyában. Habsburg Róbert még korábbról ismerte Czirákyt, s a háború előtti időkben már járt nála.

A csendőrség jelentése szerint Habsburg Róbert Dénesfán tárgyalásokat folytatott a magyar legitimisták vezetőivel és rangos egyházi személyekkel, többek között gróf Sigray Antallal, gróf Csekonics Ivánnal, gróf Bethlen Istvánnal és gróf Mikes János érsekkel [helyesen püspökkel].

Erről referáltam dr. Kállay Miklós miniszterelnöknek, aki azonban már tudott a dologról. Kállay elmondta Habsburg Róbert látogatásának célját, mégpedig azt, hogy Habsburg Róbert azért érkezett Magyarországra, hogy értesítse a magyar legitimisták vezetését arról, hogy vezető amerikai körök elérkezettnek látják az időt az egységes dunai blokk megalakítására. A magyar legitimistáknak és a katolikus egyháznak aktivizálnia kell magukat a dunai monarchia létrehozása és a Habsburgok restaurációjának előkészítésére.

Mivel Németország helyzete ebben az időben kritikus volt, a magyar kormánykörök nem akadályozták meg ezt a tevékenységet – ez derült ki a Kállayval folytatott beszélgetésből [e formájában az egész történet mese!].

1943 őszén Budapestre érkezett a cseh legitimisták egyik vezetője, gróf Robert von *Schallenberg-Krassel* [helyesen Schallenberg-Krassl], akinek állandó tartózkodási helye Prágában volt. Hozzám régi barátság fűzte, még abból az időből, mikor katonai attaséként szolgáltam Prágában. A „Negreczko" [helyesen Negresco] kávéházban találkoztam a gróffal, aki elmondta, hogy befolyásos amerikai körök a háború után egy Habsburgok vezette, de amerikai befolyás alatt álló dunai monarchiát akarnak létrehozni Bajorország, Ausztria-Magyarország és Csehszlovákiából. Az előkészítés középpontjában Ausztriának kell állnia, mivel jóval kedvezőbb a földrajzi elhelyezkedése mint Magyarországnak, és mivel az osztrák legitimisták egyik vezetője, Mierbach [Mirbach] gróf Lucius *Clay* amerikai ezredes rokona, aki a háború után fontos katonapolitikai tisztséget fog betölteni Európában.

Mivel a háborús események teljesen más irányban fejlődtek, mint azt feltételezték nevezett amerikai körök, és Magyarországot a szovjet csapatok szabadították fel a német megszállók alól, így ezek a tervek nem valósultak meg.

Mindazonáltal a monarchista elemek a Duna menti országokban ismert veszélyt jelentenek, mivel akadályozzák a demokratizálódást, kiváltképp Bajorországban és Ausztriában, ahol élvezik a reakciós amerikai körök és a Vatikán által vezetett katolikus egyház támogatását.

Ezért úgy gondolom, hogy az üggyel kapcsolatos, általam ismert tényeket mindenképpen a közvélemény elé kell tárni.

Ujszászy István

[1946/1947 körül]
[orosz nyelvből fordította Fucskó Hajnalka]

JEGYZET

1 Az első, 1993-as közlés szövegét – az eredeti jegyzetek elhagyása mellett – változatlan formában hagytuk. A tévesztésekre, pontatlanságokra, illetve a fordításból származó esetleges hibákra – szögletes zárójellel elkülönítve – a szövegben utalunk. A „Szovjet Kormánynak" címzés a fentebb közölt „Mihajlović-nyilatkozat" analógiájára feltehetőleg a közzétevő orgánum (*Pravda* [?]) hozzátétele az eredetileg német nyelven írott szöveg fordításához (szerk.).

2 Figyelemre méltó, hogy Ujszászy feljegyzéseiben (10. és 16. fejezet) ezeket a szavakat (és magát a búcsúbeszélgetést) Beneš elnöknek tulajdonítja. A volt tábornok – akiről az őt még személyesen is ismerő Nemeskürty István egy személyes beszélgetésünkkor (2007. 01. 26) adalékként Ujszászy „pszihogramm"-jához elmondta, hogy sohasem lehetett tudni, mikor beszélt komolyan és mikor tréfásan, „és amikor viccelt, akkor gondolta a legkomolyabban" – 1946 táján még úgy vélhette, hogy a „szociális forradalmak" felemlegetése nem volna célszerű a Moszkvánál kegyben álló(nak tűnő) Beneš kapcsán, de ezzel már nem árt az 1944-ben emigrációban meghalt dr. Milan Hodža volt miniszterelnöknek. 1948 februárja (!) után erre a diszkrécióra már nem volt szükség, sőt Beneš „hírbe hozása" egyenesen a kihallgatók érdekében állhatott (szerk.).

1/8. [Ujszászy levele Péter Gábornak {?}]

[„Ujszászy István v. őrgy., a vkf./2. oszt. vez.-nek saját kezű feljegyzése" 1960-ban készült gépelt átirata VI. kötetének élén]

Mélyen tisztelt Altábornagy Úr!

Csatolom a 17. füzetet, mely tárgykör hiányában már nem telt meg. Nagyon köszönöm a szép nyakkendőt.

Nem tudom, hogy lesz-e alkalmam személyesen búcsút venni. Engedje meg, hogy ezúton hálás köszönetet mondjak azon korrekt, szívélyes, előzékeny magatartásáért, amiben részesített.

Nem szívesen válok meg altábornagy Úrtól, akivel nagyon szerettem volna együtt dolgozni. Így jövőm és szabadságom irányában bizonytalanságban, nyugtalanságban vagyok.

Még egyszer sokszor köszönök mindent, őszinte tisztelője.

1948. december 10-én.

Fekete Iván

2-ES FÜGGELÉK

2/1. A magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás vezetői (1919–1945)

Elnevezése (1919–1938): *HM VI-2. (hírszerző és kémelhárító) osztály*

1919. november 17. – 1925. augusztus 30.	Stojakovics Demeter
1925. szeptember 21. – 1928. november 15.	Böckl József
1928. november 15. – 1933. május 1.	Ruszkay Jenő
1933. május 1. – 1937. augusztus 1.	Hennyey Gusztáv
1937. augusztus 1. – 1938. október 1.	Andorka Rezső

Elnevezése (1938–1945): *2. vkf. (hírszerző és kémelhárító) osztály*

1938. október 1. – 1939. május 1.	Andorka Rezső
1939. május 1. – 1942. augusztus 1.	Ujszászy István
1942. augusztus 1. – 1943. augusztus 1.	Vasváry József
1943. augusztus 1. – 1944. április 15.	Kádár Gyula
1944. május 4. – 1944. október 16.	Kuthy László
1944. október 16. – 1945. május	Zákó András

2/2. A kötetben szereplő tényleges honvéd- és csendőrtisztek rendfokozatai a kinevezés időpontja szerint

Állománykategória	*Tisztek*	*Törzstisztek*	*Tábornokok*[1]						
RENDFOKOZAT	HADNAGY	FŐHADNAGY	SZÁZADOS	ŐRNAGY	ALEZREDES	EZREDES	VEZÉRŐRNAGY	ALTÁBORNAGY	VEZÉREZREDES
Abt Ottó	1910. 05. 01.	1914. 08. 01.	1917. 05. 01.	1926. 05. 01.	1933. 11. 01.	1937. 11. 01.	1941. 05. 01.	1992. 01. 12.	
Aday János	1915. 08. 31.	1917. 08. 01.	1926. 05. 01.	1934. 11. 01.	1937. 05. 01.	1944. 11. 01.			
Ághy Zoltán		1916. 08. 18.	?	1927. 11. 01.	1939. 05. 01.	1942. 04. 01.			
Aggteleky Béla	1911. 09. 01.	1914. 08. 01.	1917. 11. 01.	1927. 05. 01.	1932. 05. 01.	1936. 05. 01.	1940. 07. 01.	1942. 10. 01.	
Álgya-Papp Zoltán	1914. 10. 15.	1915. 07. 01.	1923. 09. 01.	?	1935. 11. 01.	1939. 05. 01.	1942. 04. 01.	1944. 10. 30.	
Almássy Pál	1924. 08. 20.	?	1934. 11. 01.						
Andorka Rezső	1911. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 11. 01.	1926. 05. 01.	?	1935. 11. 01.	1939. 05. 01.		
András Sándor	1918. 08. 17.	1922. 09. 01.	1926. 11. 01.	1936. 11. 01.	1939. 05. 01.	1942. 04. 01.	1945. 04. 01.		
Andreánszky István	?	?	1927. 05. 01.	1938. 11. 01.	1942. 03. 31.				
Andreánszky Jenő	1917. 08. 17.	?	1927. 05. 01.	1940. 09. 01.	1942. 04. 01.				
Árbócz János	1917. 11. 01.	?	1927. 11. 01.	1939. 11. 01.	1942. 04. 01.				
Aykler Domo(n)kos	1905. 08. 18.	?	?	1936. 11. 01.	1941. 05. 01.	1944. 01. 01.			
Bán Mihály	1920. 08. 20.	1924. 01. 01.	1929. 05. 01.	1938. 11. 01.	1941. 05. 01.	1942. 10. 01.			
Babos József	1915. 09. 01.	1917. 11. 01.	?	1938. 05. 01.	1942. 05. 30.	1943. 05. 01.			
Baitz (Beodrai) Oszkár	1913. 08. 18.	1915. 05. 01.	1921. 09. 01.	1934. 05. 01.	1939. 05. 01.	1942. 10. 01.			
Bajnóczy József	1908. 08. 18.	1913. 05. 01.	1915. 09. 01.	1922. 09. 01.	1926. 05. 01.	1929. 11. 01.	1937. 05. 01.	1940. 05. 01.	1942. 04. 01.
Bakay Szilárd	1912. 08. 18.	1915. 01. 01.	1918. 04. 3.	1926. 11. 01.	1931. 11. 01.	1935. 11. 01.	1940. 07. 01.	1942. 10. 01.	1992. 09. 22.
Baky László	1915. 09. 01.	1917. 08. 01.	?	1937. 11. 01.					
Balázs Béla	?	?	?	?	1937. (?)	1941. (?)			
Baló Zoltán	1916. 08. 18.	?	1926. 05. 01.	1936. 11. 01.	1941. 05. 01.	1943. 05. 01.			
Balogh András	1914. 08. 01.	?	?	?	1939. 05. 01.				
Balogh Károly	1934. 08. 20.	1938. 11. 01.	1942. 03. 30.						
Bánas József	1924. 08. 20.	?	1936. 05. 01.						
Bánfalvy István	1916. 08. 18.	1917. 08. 01.	1925. 11. 01.	1934. 11. 01.	1938. 05. 01.	1940. 09. 01.	1943. 02. 01.		

Állománykategória	*Tisztek*	*Törzstisztek*	*Tábornokok*[1]						
RENDFOKOZAT	HADNAGY	FŐHADNAGY	SZÁZADOS	ŐRNAGY	ALEZREDES	EZREDES	VEZÉRŐRNAGY	ALTÁBORNAGY	VEZÉREZREDES
Bangha Ernő	1928. 08. 20.	1928. 09. 01.	1939. 05. 01.	1943. 08. 01.					
Barabás Emil	1905. 11. 01.	1911. 11. 01.	1915. 05. 01.	1920. 09. 01.	1923. 09. 01.	1926. 11. 01.	1935. 05. 01.	1938. 05. 01.	
Barcsay Árpád	?	?	1915. 11. 01.	1924. (?)	1937. (?)				
Bardóczy Ferenc	1915. 09. 01.	1917. 08. 01.	1926. 05. 01.	1935. 05. 01.	1938. 05. 01.	1940. 09. 01.	1943. 02. 01.	1944. 11. 01.	
Barkász Emil	1915. 03. 01.	?	?	1935. 05. 01.	1938. 11. 01.	1942. 09. 29			
Bartalis Kálmán	1918. 08. 17.	1922. 09. 01.	1928. 05. 01.	1938. 11. 01.	1942. 04. 01.	1944. 01. 01.			
Bartha Károly	1904. 08. 18.	1909. 11. 01.	1913. 11. 01.	1918. 05. 01.	1919. 09. 01.	1922. 09. 01.	1930. 05. 01.	1936. 05. 01.	1938. 11. 01.
Bartha Endre	1924. 08. 20.	1925. 11. 01.	1933. 05. 01.	1941. 05. 01.	1942. 10. 01.	1944. 01. 01.			
Beregfy Károly	1910. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 09. 01.	1925. 05. 01.	1929. 05. 01.	1934. 11. 01.	1939. 11. 01.	1941. 11. 01.	1944. 01. 01.
Bernolák László	1928. 08. 20.	1928. 09. 01.	1940. 05. 01.	1944. 01. 01.					
Béldy Alajos	1910. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 05. 01.	1925. 05. 01.	1929. 11. 01.	1934. 11. 01.	1939. 11. 01.	1941. 11. 01.	1944. 01. 01.
Benda Antal	1914. 10. 15.	1919. 09. 01.	1922. 09. 01.	1932. 11. 01.	1936. 11. 01.	1941. 05. 01.	1944. 01. 01.		
Bertalan Árpád	1916. 08. 18.	1922. 09. 01.	1927. 11. 01.	1939. 11. 01.					
Beöthy Kálmán	1915. 09. 01.	?	?	1937. 11. 01.	1941. 05. 01.	1943. 05. 01.			
Besenszky Gábor	1917. 08. 17.	?	1926. 11. 01.	1938. 11. 01.	1942. 03. 31.				
Bezerédy Tibor	1908. 08. 18.	?	1925. 05. 01.	?	?	1937. 11. 01.			
Bisza Ferenc	1910. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 05. 01.	1927. 11. 01.	1933. 11. 01.	1938. 05. 01	1941. 11. 01.	1944. 11. 01.	
Bodor Sándor	1905. 08. 18.	?	1915. 07. 01.	1924. 05. 01.	?	1935. 11. 01.			
Bogányi Károly	1911. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 11. 01.	1926. 05. 01.	?	1935. 11. 01.	1940. 07. 01.	1942. 10. 01.	
Bokross László	1913. 08. 18.	1917. 11. 01.	1921. 09. 01.	1932. 05. 01.	1937. 05. 01.	1941. 05. 01.	1943. 08. 01.		
Bolgár Kálmán	1937. 08. 20.	1940. 11. 01.	1943. 05. 01.						
Bor Jenő	1914. 08. 01.	1916. 02. 01.	1922. 09. 01.	1932. 05. 01.	1935. 11. 01.	1939. 05. 01.	1942. 04. 01.	1944. 11. 01.	
Borgóy János	?	1933. 11. 01.	1940. 05. 01.	1943. 08. 01.					
Böckl József	?	?	1913. 11. 01.	?	?	1921. 09. 01.			
Büky Sándor	1916. 08. 18.	?	1927. 11. 01.	1939. 05. 01.	1942. 04. 01.				
Brunswik György	1909. 08. 18.	?	1917. 9. 01.	1926. 11. 01.	1934. 05. 01.	1938. 05. 01.	1941. 11. 01.	1943. 08. 01.	
Bus László	1940. 09. 01.	1943. 08. 01.							
Csatay Lajos	1907. 08. 18.	1912. 11. 01.	1915. 09. 01.	1921. 09. 01.	1925. 05. 01.	1932. 11. 01.	1938. 05. 01.	1941. 05. 01.	1943. 02. 01.

Állománykategória	*Tisztek*	*Törzstisztek*	*Tábornokok*[1]						
RENDFOKOZAT	HADNAGY	FŐHADNAGY	SZÁZADOS	ŐRNAGY	ALEZREDES	EZREDES	VEZÉRŐRNAGY	ALTÁBORNAGY	VEZÉREZREDES
Csibi Kálmán	1911. 05. 01.	1914. 08. 01.	1919. 09. 01.	1929. 05. 01.	1934. 11. 01.	1940. 05. 01.	1942. 11. 01.		
Czaykowski J. Zoltán	?	?	?	1927. 03. 01.	?	1932. 11. 01.			
Czebe Elemér	1921. 08. 20.	?	1933. 05. 01.	1942. 03. 30.	1942. 10. 29.				
Cziegler Gusztáv	1907. 08. 18.	1912. 11. 01.	1915. 09. 01.	?	?	1930. 11. 01.	1938. 05. 01.	1940. 11. 01.	
Cziegler István	1913. (?)	1915. 11. 01.	?	1934. 11. 01.	1938. 11. 01.	1942. 09. 29.			
Czigány József	1916. 08. 01.	1921. 03. 01.	1926. 11. 01.	1937. 11. 01.	1941. 11. 01.	1943. 08. 01.			
Czlenner Imre	1917. 05. 01.	1922. 09. 01.	1927. 11. 01.	1936. 11. 01.	1939. 11. 01.	1942. 04. 01.	1944. 11. 01.		
Csegezy Tibor	1914. 09. 30.	?	?	1937. 11. 01.	1941. 11. 01.				
Cseh Kálmán	1915. 05. 01.	?	1924. 09. 01.	1936. 05. 01.	1940. 05. 01.				
Csergő Endre	1939. 02. 01.	1941. 11. 01.	1944. (?)						
Csics György	1915. 08. 18.	1917. 05. 01.	1925. 05. 01.	1936. 11. 01.	1940. 05. 01.	1942. 10. 29.			
Csukás Kálmán	1924. 08. 20.	?	1933. 05. 01.	1941. 05. 01.					
Dánffy Mihály	1915. 03. 01.	?	?	1938. 05. 01.	1941. 05. 01.				
Deák Ferenc	1916. 09. 01.	1922. 09. 01.	1926. 11. 01.	1936. 11. 01.	1939. 11. 01.	1942. 03. 30.	1944. 11. 01.		
Deák László	1912. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 11. 01.	?	1934. 05. 01.	1939. 05. 01.			
Decleva Zoltán	1907. 11. 01.	1912. 11. 01.	1915. 07. 01.	1924. 09. 01.	1927. 11. 01.	1930. 11. 01.	1938. 05. 01.	1940. 09. 01.	1942. 10. 01.
Deseő László	1913. 08. 18.	1915. 05. 01.	1920. 09. 01.	1929. 05. 01.	1934. 05. 01.	1939. 05. 01.	1942. 11. 01.		
Dobák Dénes	1920. 08. 20.	?	?	1938. 05. 01.	1941. 05. 01.	1942. 09. 30.			
Domaniczky István	1904. 08. 18.	?	?	?	1928. 11. 01.				
Domaniczky Ödön	1910. 05. 01.	1914. 08. 01.	1917. 05. 01.	1925. 05. 01.	1930. 05. 01.	1934. 09. 01.	1939. 11. 01.	1941. 11. 01.	
Dominich Vilmos	1929. 09. 02.	?	1939. 11. 01.	1943. 05. 01.					
Dömötör János	1911. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 11. 01.	?	1934. 11. 01.	1938. 11. 01.	1943. 10. 04.		
Erdős János	1912. 08. 18.	?	?	?	1936. 05. 01.	1940. 09. 01.			
Faragho Gábor	1910. 08. 18.	1914. 08. 01.	1918. 09. 01.	1925. 11. 01.	1930. 11. 01.	1936. 11. 01.	1940. 08. 01.	1943. 02. 01.	1944. 09. 27.
Farkas Endre	1930. 08. 20.	1929. 09. 01.	1939. 05. 01.	1942. 11. 31.	1944. (?)				
Farkas Ferenc	1912. 08. 18.	1915. 03. 01.	1919. 09. 01.	1928. 05. 01.	1933. 11. 01.	1936. 11. 01.	1940. 09. 01.	1943. 02. 01.	1944. 11. 01.
Fehér Géza	1913. 09. 01.	1915. 05. 01.	1921. 09. 01.	?	1935. 11. 01.	1940. 09. 01.	1943. 05. 01.		
Fejér Aurél	1908. 08. 18.	?	?	1934. 05. 01.					

Állománykategória	*Tisztek*	*Törzstisztek*	*Tábornokok*[1]						
RENDFOKOZAT	HADNAGY	FŐHADNAGY	SZÁZADOS	ŐRNAGY	ALEZREDES	EZREDES	VEZÉRŐRNAGY	ALTÁBORNAGY	VEZÉREZREDES
Feketehalmy-Czeydner Ferenc	1910. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 09. 01.	1925. 05. 01.	1929. 05. 01.	1934. 11. 01.	1939. 11. 01.	1941. 11. 01.	1944. 11. 01.
Felkl Jenő	1911. 05. 01.	1914. 08. 01.	1917. 08. 01.	1925. 05. 01.	1930. 05. 01.	1935. 11. 01.	1940. 08. 01.	1944. 09. 01.	
Ferenczy Endre	?	?	1928. 11. 01.	1940. 09. 01.	1942. 10. 01.				
Ferenczy László	?	?	1928. 11. 01.	1940. 09. 01.	1942. 09. 30.				
Fogarassy Béla	1918. 08. 17.	1922. 09. 01.	1928. 05. 01.	1937. 05. 01.	1939. 10. 01.				
Fóthy József	1915. 08. 18.	?	?	1936. 11. 01.					
Futó József	?	1915. 11. 01.	?	?	1935. 05. 01.	1939. 05. 01.	1942. 03. 30.		
Gaál Iván	1915. 08. 15.	1921. 11. 01.	1927. 05. 01.	1938. 05. 01.	1942. 03. 30.	1944. 01. 01.			
Gaál Lajos	1917. 02. 01.	?	1927. 05. 01.	1938. 11. 01.	1942. 04. 01.				
Garzuly József	1918. 08. 17.	?	1928. 05. 01.	1940. 05. 01.	1942. 09. 29.				
Gelényi József	1925. 08. 20.	?	1936. 11. 01.	1942. 09. 30.	1944. 11. 01.				
Geréb László	1911. 08. 18.	?	?	?	1936. 11. 01.	1944. 11. 01.			
Grassy József	1914. 08. 01.	1915. 05. 01.	?	1930. 11. 01.	1934. 11. 01.	1938. 11. 01.	1942. 04. 01.	1942. 11. 01.	
Görgey Vince	1936. 09. 01.	1940. 05. 01.	1942. 08. 01.						
Hadváry Pál	1932. 08. 20.	1935. 11. 01.	1940. 05. 01.	1946. (?)					
Hajnácskőy László	1914. 08. 01.	1916. 05. 01.	1923. 09. 01.	1935. 05. 01.	1938. 11. 01.	1942. 10. 01.			
Hankovszky Gyula	?	1921. 11. 01.	?	1935. 11. 01.	1939. 05. 01.	1941. 05. 01.	1943. 08. 01.		
Hardy Kálmán[2]	1914. 06. 01.	1918. 11. 01.	1922. 11. 26.	1933. 05. 01.	1935. 05. 01.	1938. 11. 01.	1942. 04. 01.	1944.01. 01.	
Harmos Zoltán	1913. 08. 18.	1915. 05. 01.	1921. 09. 01.	1929. 11. 01.	1934. 11. 01.	1938. 11. 01.	1942. 10. 01.	1944. 07. 01.	
Hatz Ottó	1924. 08. 18.	1925. 11. 01.	1933. 05. 01.	1941. 05. 01.	1942. 10. 01.	1944.01. 01.			
Hellenbronth Vilmos	1914. 10. 15.	1915. 07. 01.	?	?	1935. 05. 01.	1939. 05. 01.	1942. 04. 01.		
Henkey János	1918.	1923.	1928.	1940. 05. 01.	1941.	1942. 11. 01.			
Hennyey Gusztáv	1911. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 11. 01.	1926. 05. 01.	1931. 11. 01.	1935. 11. 01.	1940. 07. 01.	1942. 09. 29.	1944. 09. 7.
Heszlényi József	1911. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 11. 01.	1926. 05. 01.	1931. 11. 01.	1935. 11. 01.	1940. 07. 01.	1942. 09. 29.	1944. 11. 01.
Hiday Kornél	1912. 08. 18.	?	?	?	1938. 05. 01.	1942. 04. 01.			
Hochenburger Antal	1909.	1914.	1916.	1923.	1928.	1932.			
Hollós Lajos	1914. 08. 01.	?	1924. 09. 01.	?	1935. 05. 01.				

Állománykategória	*Tisztek*	*Törzstisztek*	*Tábornokok*[1]						
RENDFOKOZAT	HADNAGY	FŐHADNAGY	SZÁZADOS	ŐRNAGY	ALEZREDES	EZREDES	VEZÉRŐRNAGY	ALTÁBORNAGY	VEZÉREZREDES
Hollósy-Kuthy László	1915. 03. 15.	1921. 09. 01.	1924. 09. 01.	1933. 05. 01.	1936. 05. 01.	1939. 11. 01.	1942. 11. 01.	1944. 09. 01.	
Homlok Sándor	1914. 08. 01.	1915. 05. 01.	1921. 09. 01.	1930. 05. 01.	1934. 11. 01.	1938. 11. 01.	1942. 04. 01.	1944.01. 01.	
Horkay József	?	?	1927. 11. 01.	?	1942. 03. 31.	1944. 11. 01.			
Horváth Ferenc	1916. 08. 18.	1917. 08. 01.	1926. 05. 01.	1932.	1938. 05. 1	1940. 09. 01.	1943. 02. 01.	1944. 11. 01.	
Huszár Hugó	1915. 08. 18.	1917. 05. 01.	?	1935. 05. 01.	1939. 11. 01.	1942. 10. 29.			
Jány Gusztáv	1905. 08. 18.	1910. 05. 01.	1915.01. 01.	1919. 09. 01.	1921. 09. 01.	1925. 05. 01.	1934. 11. 01.	1937. 11. 01.	1941. 05. 01.
Jekelfalussy György	1918. 05. 01.	1923. 09. 01.	1928. 11. 01.	1940. 09. 01.	1942. 10. 01.				
Justy Emil	1911. 05. 01.	1914. 08. 01.	1918. 09. 01.	1925. 11. 01.	1930. 11. 01.	1935. 05. 01.	1940. 05. 01.	1942. 04. 01.	1944. 11. 01.
Kádár Gyula	1918. 08. 17.	1922. 09. 01.	1928. 05. 01.	1938. 11. 01.	1941. 05. 01.	1942. 10. 01.			1992.
Kalkó Gyula	1920. 08. 20.	1923. 09. 01.	?	1938. 05. 01.	1941. 05. 01.	1943. 05. 01.			
Kalmár Aurél	1914. 08. 01.	?	1919. 11. 01.	?	1935. 05. 01.	1941. 11. 01.			
Kassay-Farkas László	1911. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 11. 01.	1927. 05. 01.	1932. 05. 01.	1937. 11. 01.	1941. 05. 01.	1943. 09. 27.	
Keksz Edgár	1914. 08. 01.	?	1934. 11. 01.	1939. 05. 01.	?	1942. 09. 30.			
Keresztes-Fischer Lajos	1905. 08. 18.	1910. 11. 01.	1914. 11. 01.	1919. 11. 01.	1921. 09. 01.	1925. 05. 01.	1934. 11. 01.	1937. 11. 01.	1940. 05. 01.
Keresztes-Karleusa Lajos	1924. 08. 18.	1925. 05. 01.	1933. 05. 01.	1941. 05. 01.	1942. 10. 01.				
(lovag) Kern Károly	1930. 08. 18.	1933. 11. 01.	1940. 05. 01.	1942. 10. 30.					
Kéri Kálmán	1921. 08. 20.	1923. 09. 01.	1929. 05. 01.	1939. 05. 01.	1942. 04. 01.	1942. 11. 01.	1990. 03. 01.		1991. 03. 14.
Kocsis László	1921. 08. 20.	1924. 09. 01.	1929. 05. 01.	1939. 05. 01.	1942. 03. 30.	1942. 10. 29.			
Kóbor Frigyes	?	1928. 08. 20.	1938. 05. 01.	?	1944.01. 01.				
Kollényi György	1927. 08. 20.	?	1937. 05. 01.	1942. 04. 01.	1943. 08. 01.				
Korbuly Jakab	1915. 05. 01.	1917. 05. 01.	?	1934. 05. 01.	1938. 11. 01.	1942. 09. 29.			
Korondi Béla	1939. 05. 01.	1940. 05. 01.	1942. 04. 01.						
Korompay László	1909. 08. 18.	?	?	1928.	1934. 05. 01.				
Koszorús Ferenc	1918. 08. 17.	?	?	1937. 05. 01.	1939. 05. 01.	1942. 03. 30.			
Kovács Gyula	1915. 03. 15.	1916. 11. 01.	1924. 09. 01.	?	1936. 05. 01.	1939. 11. 01.	1942. 11. 01.	1944. 11. 01.	

Állománykategória	*Tisztek*	*Törzstisztek*	*Tábornokok*[1]						
RENDFOKOZAT	HADNAGY	FŐHADNAGY	SZÁZADOS	ŐRNAGY	ALEZREDES	EZREDES	VEZÉRŐRNAGY	ALTÁBORNAGY	VEZÉREZREDES
Kozár Elemér	1921. 08. 20.	1923. 09. 01.	1931. 05. 01.	1939. 05. 01.	1942. 04. 01.	1942. 11. 01.			
Kozma István	1915. 08. 18.	1917. 05. 01.	1926. 05. 01.	1934. 05. 01.	1937. 05. 01.	1940. 05. 01.	1942. 10. 01.	1944. 07. 01.	1991. 03. 15.
Krasznay Béla	1912. 08. 18.	?	1922. 09. 01.	?	1937. 11. 01.	1942. 03. 30.			
Kricsfalussy-Hrabár Endre	?	?	?	?	1936. 11. 01.				
Kudar Lajos	1917. 02. 01.	?	1927. 05. 01.	1938. 11. 01.	1942. 03. 31.	1944.			
Kudriczy István	1916. 07. 01.	1917. 11. 01.	1925. 11. 01.	1935. 05. 01.	1938. 05. 01.	1940. 09. 01.	1943. 02. 01.	1944. 11. 01.	
Kun Bertalan	1914. 08. 25.	1915. 09. 01.	1926. 11. 01.	1937. 11. 01.	1941. 11. 01.				
Kunczfalussy Jenő	1914. 08. 01.	1918. 09. 01.	1922. 09. 01.	1930. 11. 01.	1935. 11. 01.	1940. 05. 01.	1942. 10. 01.	1944. 11. 01.	
Kuthy László	1916. 03. 01.	1918. 11. 01.	1927. 05. 01.	1937. 05. 01.	1939. 11. 01.	1942. 04. 01.	1945. 04. 01.	1945. 10. 01.	1947. 12. 01.
Kvassay László	1927. 08. 20.	1927. 09. 01.	1939. 05. 01.						
Lány Géza	1912. 08. 18.	?	?	?	?	1938. 05. 01.			
Lakatos Géza	1910. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 05. 01.	1925. 05. 01.	1929. 05. 01.	1934. 11. 01.	1939. 11. 01.	1941. 11. 01.	1943. 08. 01.
László Dezső	1913. 11. 01.	1915. 05. 01.	1920. 09. 01.	1929. 05. 01.	1934. 05. 01.	1937. 11. 01.	1941. 05. 01.	1943. 05. 01.	1944. 11. 01.
Lázár Károly	1913. 11. 01.	1915. 07. 01.	1918. 03. 18.	1930.	1936. 05. 01.	1940. 03. 01.	1942. 10. 01.	1944. 09. 01.	1990. 05. 01.
Lemberkovics Alajos	1908. 11. 01.	1913. 05. 01.	1916. 09. 01.	1925. 11. 01.	1933. 05. 01.	1937. 05. 01.	1940. 11. 01.		
Lengyel Béla	1915. 08. 25.	1917. 05. 01.	1925. 05. 01.	1933. 05. 01.	1936. 05. 01.	1939. 11. 01.	1942. 11. 01.	1944. 09. 01.	
Lieszkovszky Pál	1920. 08. 20.	?	1929. 05. 01.	1941. 05. 01.	1942. 10. 01.				
Lipcsey-Magyar Sándor	1930. 08. 18.	1933. 11. 01.	1939. 05. 01.	1942. 11. 01.					
Littay András	1905. 08. 18.	1910. 05. 01.	1915.01. 01.	1919. 09. 01.	1921. 09. 01.	1925. 05. 01.	1934. 11. 01.	1937. 11. 01.	1940. 09. 01.
Littomericzky Oszkár	1922. 08. 20.	?	1931. 11. 01.	1940. 09. 01.	1942. 04. 01.	1944.01. 01.			
Magasházy László	1905.	1911.	1915.	1920.	1925. 05. 01.	1932.	1937. 05. 01.		
Magyarosy Sándor	1909. 08. 18.	?	?	1926. 05. 01.	?	1935. 11. 01.	1940. 07. 01.	1942. 09. 30.	1944. 09. 01.
Major Jenő	1912. 08. 18.	1915.01. 01.	?	?	1933. 11. 01.	1937. 05. 01.	1940. 09. 01.	1943. 02. 01.	1944. 11. 01.
Makray Sándor	1918. 08. 17.	1922. 09. 01.	1927. 11. 01.	?	1937. 05. 01.	1942. 04. 01.	1944. 11. 01.		
Marosy Dezső	1911. 08. 18.	?	?	?	1936. 11. 01.	1941. 11. 01.			

Állománykategória	*Tisztek*	*Törzstisztek*	*Tábornokok*[1]						
RENDFOKOZAT	HADNAGY	FŐHADNAGY	SZÁZADOS	ŐRNAGY	ALEZREDES	EZREDES	VEZÉRŐRNAGY	ALTÁBORNAGY	VEZÉREZREDES
Máthé Kálmán	1911. 11. 01.	1914. 08. 01.	1917. 11. 01.	1925. 11. 01.	1930. 11. 01.	1935. 05. 01.	1940. 05. 01.	1942. 10. 01.	
Melczer Dezső	1906. 08. 18.	?	?	?	1928. 05. 01.	?			
Merkly Antal	?	?	1923. 09. 01.	1937. 11. 01.	1938. 05. 01.	1943. 08. 01.			
Mersich Jenő	1917. 11. 01.	1922. 09. 01.	?	?					
Meskó Zoltán	1928. 09. 01.	1932. 11. 01.	1938. 11. 01.	1942. 10. 31.					
Mészöly Elemér	1917. 08. 17.	1918. 11. 01.	1927. 05. 01.	1936. 05. 01.	1939. 11. 01.	1941. 05. 01.	1943. 08. 01.		
Miklós Béla	1910. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 05. 01.	1925. 05. 01.	1929. 05. 01.	1934. 11. 01.	1939. 11. 01.	1941. 11. 01.	1943. 08. 01.
Miskey Zoltán	1916. 08. 18.	?	?	1936. 11. 01.	1941. 05. 01.	1943. 04. 30.			
Nagy Vilmos	1905. 08. 18.	1910. 05. 01.	1914. 11. 01.	1919. 11. 01.	1921. 09. 01.	1925. 05. 01.	1934. 05. 01.	1937. 05. 01.	1940. 05. 01.
Nagylucskay Sándor	1918. 08. 17.	?	?	1938. 05. 01.	1942. 03. 30.	1943. 05. 01.			
Nagyőszy Miklós	1915. 09. 01.	1921. 09. 01.	1926. 05. 01.	?	1938. 05. 01.	1940. 09. 01.	1943. 02. 01.	1944. 11. 01.	
Nádas Lajos	1921. 08. 20.	1924. 09. 01.	1929. 05. 01.	1939. 05. 01.	1942. 03. 30.	1942. 10. 29.			
Náday István	1908. 08. 18.	1913. 05. 01.	1915. 09. 01.	1922. 09. 01.	1926. 11. 01.	1930. 05. 01.	1937. 05. 01.	1940. 05. 01.	1942. 11. 01.
Náray Antal	1914. 08. 01.	1915. 05. 01.	1923. 11. 01.	1930. 05. 01.	1934. 11. 01.	1938. 11. 01.	1942. 04. 01.		
Novákovits Béla	?	?	?	n.a.	1924. 05. 01.	1927. 11. 01.	1936. 05.01.	1941. 07. 04.	
Nyerges Pál	1937. 11. 01.	1940. 05. 01.	1942. 04. 01.						
Olchváry-Milviusz Attila	1914. 05. 01.	1915. 07. 01.	1922. 09. 01.	1933. 11. 01.	1937. 11. 01.	1942. 04. 01.	1944. 11. 01.		
Olgyay Károly	1907. 08. 18.	?	1926. 05. 01.	1924. 09. 01.	?	1935. 05. 01.	1940. 05. 01.	1942. 03. 30.	
Oltványi-Pantle Arnold	1917. 08. 17.	?	1928. 11. 01.	1940. 09. 01.	1942. 09. 30.				
Orendy Norbert	1917. 08. 17.	?	1928. 11. 01.	1940. 09. 01.	1942. 09. 30.	1944. 11. 01.			
Osváth István	1912. 08. 18.	1915. 05. 01.	?	?	1937. 11. 01.	1942. 03. 31.			
Oszlányi Kornél	1911. 08. 18.	?	1921. 09. 01.	?	1935. 11. 01.	1940. 09. 01.	1943. 05. 01.		
Padányi Jenő	1927. 08. 20.	1927. 09. 01.	1937. 05. 01.	1942. 04. 01.	1943. 08. 01.				
Pajtás Gyula	1914. 10. 15.	1915. 07. 01.	1922. 09. 01.	1931. 11. 01.	1935. 05. 01.	1939. 05. 01.			
Paleta Géza	1916. 08. 18.	?	1926. 05. 01.	1937. 05. 01.	1939. 11. 01.	1942. 09. 30.			
Pálfi Sándor[3]	1934. 08. 20.	1938. 11. 01.	1942. 04. 01.						

Állománykategória	*Tisztek*	*Törzstisztek*	*Tábornokok*[1]						
RENDFOKOZAT	HADNAGY	FŐHADNAGY	SZÁZADOS	ŐRNAGY	ALEZREDES	EZREDES	VEZÉRŐRNAGY	ALTÁBORNAGY	VEZÉREZREDES
Pálosy János	1916. 08. 18.	?	1927. 11. 01.	1938. 05. 01.	1941. 05. 01.	1943. 10. 30.			
Pisky Zoltán	?	?	?	?	1938. 11. 01.	1942. 09. 29.			
Platthy Pál	1911. 09. 01.	1914. 08. 01.	1917. 11. 01.	1927. 05. 01.	1932. 05. 01.	1936. 11. 01.	1940. 08. 01.	1943. 05. 01.	1946. 03. 17.
Pogány Imre	1921. 08. 20.	1924. 09. 01.	1932.	1939. 05. 01.	1942. 04. 01.	1942. 11. 01.			
Pogány Sándor	1911. 08. 18.	?	?	?	1936. 05. 01.	1941. 11. 01.			
Pőry Imre	?	?	?	1936. 11. 01.	1941. 05. 01.				
Puy Jenő	?	?	1926. 11. 01.	1937. 11. 01.	1941. 11. 01.	1943. 08. 01.			
Rakolczai László	1921. 08. 18.	1923. 09. 01.	1929. 05. 01.	1939. 05. 01.	1942. 04. 01.	1942. 11. 01.			
Rakovszky György	1913. 08. 18.	1915. 05. 01.	1920. 09. 01.	1929. 05. 01.	1934. 05. 01.	1937. 11. 01.	1941. 05. 01.	1943. 05. 01.	
Rátz Jenő	1904. 08. 18.	1909. 05. 01.	1914. 08. 01.	?	1920. 09. 01.	1923. 09. 01.	1930. 11. 01.	1936. 10. 01.	1938. 04. 30.
Remetey Elemér[4]	1910. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 11. 01.	?	1936. 11. 01.	1941. 11. 01.			
Renkey Albert	?	?	?	1936. 11. 01.	1940. 09. 01.	1943. 04. 30.			
Ridegh Raymond	1914.01. 14.	1915. 07. 01.	1922. 09. 01.	1934. 05. 01.	1938. 05. 01.	1942. 04. 01.			
Rőder Jenő	1909. 08. 18.	1913. 11. 01.	1915. 11. 01.	1925. 11. 01.	1930. 05. 01.	1935. 11. 01.	1940. 08. 01.	1945. 11. 01.	
Rumy Lajos	1913. 08. 18.	?	1920. k.	1932. k.	1938. 05. 01.	1942. 04. 01.			
Ruszkay Jenő	1907. 08. 18.	1912. 11. 01.	1915. 09. 01.	1921. 09. 01.	1924. 09. 01.	1928. 05. 01.	1936. 11. 01.	1939. 05. 01.	1944. 11. 13.
Sáska Elemér	1917. 05. 01.	1922. 09. 01.	1927. 11. 01.	1936. 11. 01.	1939. 11. 01.	1942. 04. 01.	1944. 11. 01.		
Schmoll Endre	?	?	?	?	1934. 11. 01.	1939. 05. 01.	1942. 03. 30.	?	
Schweitzer Péter	1909. 08. 18.	?	?	1936. 11. 01.	1940. 05. 01.	1941. 11. 01.			
Sellyey Vilmos	1912. 08. 18.	?	?	?	1936. 05. 01.	1940. 09. 01.			
Sibrik György	1914. 10. 15.	1916. 02. 01.	?	?	1938. 05. 01.	1942. 04. 01.			
Siegler Endre	1927. 08. 20.	1933. 11. 01.	1937. 05. 01.	1942. 03. 01.	1943. 08. 01.				
Sigetter Győző	1912. 08. 18.	?	?	?	1937. 11. 01.	1942. 09. 29.			
Sillay Jenő	1908. 08. 18.	1914. 08. 01.	1918. 09. 01.	?	1934. 05. 01.	1939. 05. 01.			
Silley Antal	1908. 08. 18.	?	?	?	?	?	1937. 05. 01.	1940. 05. 01.	
Siménfalvy Tihamér	?	?	?	?	?	1920. 05. 01.	1926. 05. 01.		
Solymossy Ulászló	1915. 08. 18.	1917. 05. 01.	1924. 09. 01.	?	1936. 05. 01.	1939. 11. 01.	1942. 11. 01.		
Spányi(k) Mario	1915. 04. 26.	?	1936. 11. 01.						

Állománykategória	*Tisztek*	*Törzstisztek*	*Tábornokok*[2]						
RENDFOKOZAT	HADNAGY	FŐHADNAGY	SZÁZADOS	ŐRNAGY	ALEZREDES	EZREDES	VEZÉRŐRNAGY	ALTÁBORNAGY	VEZÉREZREDES
Szabó László	1914. 11. 15.	1915. 11. 01.	1922. 09. 01.	1931. 11. 01.	1935. 05. 01.	1939. 05. 01.	1939. 04. 01.	1944. 06. 01.	
Szalay Károly	1912. 08. 18.	?	?	1933. 05. 01.	1938. 05. 01.	1942. 09. 29.			
Szántay Jenő	1920. 08. 18.	1923. 09. 01.	1928. 05. 01.	1938. 05. 01.	1941. 05. 01.	1942. 10. 01.			
Szávay Sándor	1920. 08. 20.	1924.01. 01.	1929. 05. 01.	1938. 05. 01.	1941. 05. 01.	1942. 10. 01.			
Szentkeresztesy Henrik	?	?	?	1923. 11. 01.	1927. 11. 01.				
Szentpály-Juhász Egon	1912. 08. 18.	?	?	?	1936. 05. 01.				
Szentmiklossy István	1931. 08. 20.	1934. 11. 01.	?	?					
Szentpétery György	1924. 08. 20.	1925. 11. 01.	1933. 11. 01.	1943. 03. 30.	-	[1945. 12. 01.]			
Székely János	1909. 08. 18.	1914. 05. 01.	1916. 08. 01.	1923. 09. 01.	?	1933. 02. 01.	1938. 10. 01.	[1945. 10. 01.]	
Sziklay Ödön	1913. 08. 18.	?	?	1936. 11. 01.	1938. 05. 01.	1942.			
Szilvásy Lajos	1916. 11. 01.	?	1927. 05. 01.	1938. 11. 01.	1942. 03. 31.				
Szombathelyi Ferenc	1907. 11. 01.	1912. 11. 01.	1915. 07. 01.	1922. 09. 01.	1926. 05. 01.	1929. 11. 01.	1937. 11. 01.	1939. 11. 01.	1941. 11. 01.
Szőke Endre	1927. 08. 18.	1937. 05. 01.	1942. 04. 01.	1943. 08. 01.					
Szurmay Lajos	1914. 08. 01.	1915. 09. 01.	1921. 09. 01.	1930. 11. 01.	1934. 11. 01.	1938. 11. 01.	1942. 04. 01.		
Tanító Béla	1913. 05. 01.	1915. 03. 15.	1919. 09. 01.	1928. 05. 01.	1934. 05. 01.	1938. 11. 01.	1942. 11. 01.		
Tatay József	?	?	1924. 09. 01.	1935. 05. 01.	1939. 11. 01.	1943. 05. 01.			
Temessy Milán	1906. 08. 18.	1911. 11. 01.	1915. 07. 01.	1921. 09. 01.	1924.01. 31.	1927. 11. 01.	1936. 05. 01.	1938. 11. 01.	
Ternegg János	1906. 08. 18.	1911. 11. 01.	1915. 07. 01.	1921. 09. 01.	1935. 05. 01.	1937. 11. 01.	1939. 11. 01.	[1993. 08. 20.]	
Ternegg Kálmán	1908. 08. 18.	1913. 05. 01.	1915. 11. 01.	1925. 05. 01.	1932. 05. 01.	1937. 11. 01.	1940. 11. 01.	1943. 05. 01.	1944. 11. 01.
Tilger Ferenc	1911. 05. 01.	1914. 08. 01.	1917. 08. 01.	1927. 11. 01.	?	1938. 05. 01.	1941. 11. 01.		
Tolotti Károly	1912. 08. 18.	?	1922. 09. 01.	?	1937. 11. 01.	1942. 03. 30.			
Török Kálmán	1911. 05. 01.	1914. 08. 01.	1917. 11. 01.	?	1932. 05. 01.	1936. 05. 01.	1940. 07. 01.		
Ujszászy István	1914. 10. 15.	1915. 11. 01.	1923. 09. 01.	1932. 05. 01.	1935. 11. 01.	1939. 05. 01.	1942. 04. 01.		
Ujvárossy Dezső	1924. 08. 20.	1927. 11. 01.	1933. 05. 01.	1941. 05. 01.	1942. 10. 29.	1944.01. 01.			
Ungár Károly	1913. 05. 01.	1915. 03. 01.	1918. 11. 01.	1929. 11. 01.	1934. 11. 01.	1940. 05. 01.	1942. 10. 01.		
Utassy Lóránt	1915. 08. 15.	?	?	1935. 11. 01.	1939. 05. 01.	1942. 04. 01.			

Állománykategória	*Tisztek*	*Törzstisztek*	*Tábornokok*[1]						
RENDFOKOZAT	HADNAGY	FŐHADNAGY	SZÁZADOS	ŐRNAGY	ALEZREDES	EZREDES	VEZÉRŐRNAGY	ALTÁBORNAGY	VEZÉREZREDES
Vági Zoltán	1916. 08. 18.	?	1936. 11. 01.						
Vargyassy Gyula	1912. 08. 18.	1915. 01. 01.	1918. 05. 01.	1928. 05. 01.	1933. 11. 01.	1938. 05. 01.	1944. 11. 01.	1945. 01. 01.	
Vasváry József	1915. 09. 01.	1917. 08. 01.	1926. 05. 01.	1934. 11. 01.	1938. 05. 01.	1940. 09. 01.	1943. 02. 01.	1944. 11. 01.	
Vattay Antal	1912. 08. 18.	1915.01. 01.	1918. 05. 01.	1929. 05. 01.	1934. 05. 01.	1937. 11. 01.	1941. 05. 01.	1943. 05. 01.	
Vecsey József	?	?	?	1936. 05. 01.	1940. 09. 01.	1943. 05. 01.			
Veress Lajos	1910. 08. 18.	1914. 08. 01.	1917. 05. 01.	1925. 11. 01.	1930. 05. 01.	1935. 05. 01.	1940. 05. 01.	1942. 04. 01.	1944. 09. 01.
Vörös Géza	1915. 03. 15.	1916. 11. 01.	1924. 09. 01.	1933. 05. 01.	1936. 05. 01.	1939. 11. 01.	1942. 10. 01.	1944. 09. 01.	
Vörös Gyula	1926. 08. 20.	1926. 09. 01.	1935. 11. 01.	1942. 03. 31.	1943. 05. 01.				
Vörös János	1913. 09. 01.	1915. 05. 01.	1920. 09. 01.	?	1934. 05. 01.	1938. 05. 01.	1943. 02. 01.	1944. 05. 01.	
Werth Henrik	1902. 11. 01.	1907. 11. 01.	1911. 11. 01.	1916. 08. 01.	1918. 12. 14.	1920. 09. 01.	1926. 11. 01.	1931. 11. 01.	1938. 09. 29.
Zách Emil	1904. 08. 18.	1909. 05. 01.	1913. 11. 01.	1918. 05. 01.	1920. 05. 01.	1923. 09. 01.	1929. 11. 01.	1936. 05. 01.	1940. 04. 23.
Zachár Sándor	1921. 08. 30.	1924. 09. 01.	1929. 05. 01.	1939. 05. 01.	1942. 03. 30.	1942. 11. 01.			
Zöldi Márton	1936. 01. 01.	1939. 11. 01.	1942. 03. 31.						

JEGYZETEK

1 Az egykori Magyar Királyi Honvédségben 1941. július 29-ig a vezérőrnagyi rendfokozat elnevezése tábornok, míg a vezérezredesi rendfokozaté – a viselője fegyverneme szerinti (gyalogsági, tüzérségi stb.) – tábornok volt.

2 Hardy Kálmánt a gyalogságtól (a 26. gyalogdandár, később könnyűhadosztály parancsnoka volt) nevezték ki 1942. április 1-jével a Magyar Királyi Folyamerők parancsnokává vezérkapitányi rendfokozatban, amely vezérőrnagynak felelt meg, míg az 1944. január 1-jén kapott vezérfőkaptányi rendfokozata az altábornagynak felelt meg. 1944. július 1-jétől – megszüntetve a rendhagyó rendfokozati megnevezéseket – a folyami erőknél is a honvédségben rendszeresített rendfokozatokat alkalmazták.

3 Pálfi Sándort 1943. 12. 01-jével testőr századossá nevezték ki.

4 Remetey Elemér az első világháborúban a gyalogságnál, később a folyami erőknél teljesített szolgálatot. A Magyar Királyi Folyamerők rendfokozati elnevezései 1944. július 1-jéig a többi fegyvernemhez képest rendhagyóak voltak. Remetey őrnagyi rendfokozata így II. o. törzsalkapitánynak, alezredesi rendfokozata – kinevezése idején – az I. o. törzskapitánynak (1939. januártól: törzskapitány), míg ezredesi rendfokozata főtörzskapitánynak (1944. július 1-jétől: ezredes) felelt meg.

KÉPEK FORRÁSJEGYZÉKE

Tisztavatás a mödlingi császári és királyi Műszaki Katonai Akadémián 1900 és 1914 között – ismeretlen felvétele (Hadtörténeti Intézet és Múzeum fotótára, 31676-os leltári szám).

A Palais Trautson (volt Ungarisches Gardepalais, később Collegium Hungaricum) Bécs, VII. Museumstrasse 7., 2007 – internetes felvétel

Ujszászy István íróasztalánál, 1920-as évek második fele – ismeretlen felvétele (Tom Ujszászy tulajdona).

Ujszászy István vezérkari szolgálatot teljesítő százados, 1920-as évek második fele – ismeretlen felvétele (Tom Ujszászy tulajdona).

Ujszászy Katalin, 1920-as évek vége – ismeretlen felvétele (Wiszkidenszky András tulajdona).

Ujszászy István vezérkari szolgálatot teljesítő százados, 1929–1931 körül – ismeretlen felvétele (Magyar Nemzeti Múzeum fotótára, 79469-es leltári szám).

Ujszászy István vezérkari szolgálatot teljesítő őrnagy, varsói magyar katonai attasé őszi hadgyakorlaton Lengyelországban Halicz (Halics) térségében, 1932–1933 körül – ismeretlen felvétele (Magyar Nemzeti Múzeum fotótára, 62.6286-os leltári szám).]

Ujszászy István vezérkari szolgálatot teljesítő őrnagy 1932–1935 között – ismeretlen felvétele (Wiszkidenszky András tulajdona).

A Zsófia nevű hajó az újpesti téli kikötőben, 1937 január – ismeretlen felvétele (BTM Kiscelli Múzeum Fényképgyűjtemény, 64.97-es leltári szám).

Ujszászy Katalin, ifj. Wiszkidenszky György és id. Wiszkidenszky György főhadnagy, Esztergom (?), 1936–1937 körül – ismeretlen felvétele (Wiszkidenszky András tulajdona).

Ujszászy István vezérkari ezredes, a 2. vkf. osztály vezetője 1940-ben – ismeretlen felvétele in: **Okváth Imre** (szerk.): *Katonai Perek 1945–1958,* (Budapest: Történeti Hivatal, 2001), 79.

Balról jobbra: ismeretlen, id. Wiszkidenszky György főhadnagy, ifj. Wiszkidenszky György és ifj. Ujszászy Imre, Esztergom (?), 1939–1940 körül – ismeretlen felvétele (Wiszkidenszky András tulajdona).

Wilhelm Canaris tengernagy, az Abwehr főnöke Bábolnán (középen, civilben), 1940–1942 körül. Mögötte egyenruhában valószínűleg Ujszászy István vezérkari ezredes, a 2. vkf. osztály vezetője – ismeretlen felvétele in: **Bokor Péter:** *Végjáték a Duna mentén,* (Budapest: RTV-Minerva–Kossuth Kiadó, 1982), 27.

Mussolini fogadja a hivatalos látogatáson Olaszországban tartózkodó Szombathelyi Ferencet, a Honvéd Vezérkar főnökét és kíséretét a Palazzo Veneziában, 1942. április eleje. Jobbról balra: ismeretlen, Vörös János vezérőrnagy, a Honvéd Vezérkar főnöke hadműveleti csoportfőnöke, Ujszászy István vezérőrnagy, a 2. vkf. osztály vezetője, Ugo Cavallero tábornagy, az olasz vezérkar vezetője, ismeretlen, ismeretlen, Németh József vezérőrnagy, a Honvéd Vezérkar főnöke kiképzési csoportfőnöke, Szabó László vezérőrnagy római magyar katonai és légügyi attasé, ismeretlen, Benito Mussolini, ismeretlen, Szombathelyi Ferenc vezérezredes, Huszár Hugó alezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke személyi segédtisztje, ismeretlen, ismeretlen, ismeretlen – ismeretlen felvétele (Hadtörténeti Intézet és Múzeum fotótára 4222-es leltári szám).

Szombathelyi Ferenc, a Honvéd Vezérkar főnöke olaszországi hivatalos látogatása: koszorúzás a „Haza oltára" emlékműnél, 1942. április eleje. Baloldalon Szombathelyi vezérezredes, jobboldalon Szabó László vezérőrnagy római magyar katonai és légügyi attasé, a második sorban, Szabó Lászlótól balra Ujszászy István vezérőrnagy, a 2. vkf. osztály vezetője – ismeretlen felvétele (Hadtörténeti Intézet és Múzeum fotótára 49.869-ös leltári szám).

Szombathelyi Ferenc, a Honvéd Vezérkar főnöke olaszországi hivatalos látogatásán megtekint egy hadgyakorlatot, 1942. április eleje. Középen jobbról balra: Szabó László vezérőrnagy, római magyar katonai és légügyi attasé, Szombathelyi Ferenc vezérezredes, Ujszászy István vezérőrnagy, a 2. vkf. osztály vezetője, Vörös János vezérőrnagy, a Honvéd Vezérkar főnöke hadműveleti csoportfőnöke – ismeretlen felvétele (Hadtörténeti Intézet és Múzeum fotótára 49.879-es leltári szám).

Szombathelyi Ferenc, a Honvéd Vezérkar főnöke a harctérre induló haditudósító csapatokat búcsúztatja a Vérmezőn, 1942. május közepe. Jobbról balra: Szombathelyi Ferenc vezérezredes, Aykler Domokos őrnagy, Ujszászy István vezérőrnagy, ismeretlen, Kádár Gyula vezérkari alezredes – ismeretlen felvétele (Hadtörténeti Intézet és Múzeum fotótára 15.925-ös leltári szám).

Ujszászy György repülő főhadnagy és sógora, Wiszkidenszky György gyalogos százados egy Fiat CR.42 vadászgép előtt Krivoj Rog/Ukrajna, 1941. augusztus – ismeretlen felvétele (Tom Ujszászy tulajdona).

Ujszászy István vezérkari ezredes, a 2. vkf. osztály vezetője és Wilhelm Canaris tengernagy, az Abwehr főnöke 1940–1942 körül (a képen látható személyek balról jobbra: Hans Pickenbrock német vezérkari ezredes, Ujszászy István vezérkari ezredes, Wilhelm Canaris tengernagy és Siegfried Kempf vezérkari alezredes – ismeretlen felvétele in: **Florimond Duke** (with **Charles M. Swaart**): *Name, Rank and Serial Number,* [New York: Meredith Press, 1969], 82. oldal utáni képmelléklet 4. oldal).

Ujszászy György repülő százados Messerschmitt Bf109 G-2-es vadászgépén Belgorod-tól északra egy szovjet Pe-2-es bombázó felett aratott légi győzelme után; Harkov melletti tábori repülőtér, 1943. augusztus 1. – ismeretlen felvétele (Tom Ujszászy tulajdona).

Karády Katalin IV. kerületi Kaas Ivor utca 9. szám (ma 1056 Budapest, V. Nyáry Pál utca 9.) alatti lakásában, a könyvszekrényen Ujszászy István (?) képe, 1944. január–április körül – Kellner Jenő felvétele (Magyar Nemzeti Múzeum fotótára, 58377-es leltári szám).

A Károly főherceg laktanya (az egykori Valero selyemgyár épülete; ma 1055 Budapest, V. Honvéd u. 28.) 1895 körül – Klösz György felvétele (BTM Kiscelli Múzeum Fényképgyűjtemény, 515.10-es leltári szám)

A Károly főherceg laktanya egykori épülete, 1945-ig a 2. vkf. KOFFA és NYIL alosztályok egyes részlegeinek székhelye (ma B. R. F. K. Köztársasági Őrezred; 1055 Budapest, V. Honvéd u. 28.), 2007 – Galántai Zsolt felvétele.

A Miniszterelnökségi (Sándor)-palota épülete a budavári Szent György téren (ma 1014 Budapest, I. Szent György tér 1.), 1940 körül – ismeretlen felvétele (BTM Kiscelli Múzeum Fényképgyűjtemény, 57.38.1-es leltári szám).

A Külügyminisztérium épülete a budavári Dísz téren (ma 1014 Budapest I.), 1941. október 15. (A Külügyminisztériumtól jobbra a HM akkori épülete.) – ismeretlen felvétele (BTM Kiscelli Múzeum Fényképgyűjtemény, 66.762-es leltári szám).

A Belügyminisztérium régi épülete a budai Várban (ma 1014 Budapest, I. Országház u. 28.), 2007 – Kovács Zoltán András felvétele.

A volt svéd királyi követség épülete 2007-ben (1118 Budapest, XI. Minerva u. 3/a-b.) – Galántai Zsolt felvétele.

A Hadik laktanya (ma 1111 Budapest, XI. Bartók Béla u. 24-30.) 1910 körül – ismeretlen felvétele (BTM Kiscelli Múzeum Fényképgyűjtemény, F.99.89-es leltári szám).

A volt Hadik laktanya (ma a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatala; 1111 Budapest, XI. Bartók Béla u. 24-30), 2007 – Galántai Zsolt felvétele.

A Német Birodalom magyarországi követsége (ma a Németországi Szövetségi Köztársaság magyarországi nagykövetsége; 1014 Budapest I. Úri u. 64-66.) épülete, 2007 – Kovács Zoltán András felvétele.

Karády és Ujszászy menedéke. A (1025 Budapest) Felső Zöldmáli u. 29/a sz. alatti épület 2007-ben – Galántai Zsolt felvétele.

A Melinda hotel [társasüdülő] (ma 1121 Budapest, XII. Melinda u. 30-32.) 1942-ben (*Tér és Forma* [1942], 141).

A volt Új Majestic [Széplak, Bijou] hotel (ma 1121 Budapest, XI. Melinda u. 24-26.) madártávlatból, 2007 – Galántai Zsolt felvétele.

Az (1143 Budapest, XIV.) Ilka u. 17. sz. alatti hajdani épület alaprajza (Zuglói Önkormányzat Építészhatósági Osztálya, Stúdió KHK Építész és mérnöki iroda kft. 2000 júniusi bontási terve).

A Nándor laktanya épülete a Nándor (ma 1014 Budapest, I. Kapisztrán) téren 1880 körül – Klösz György felvétele (BTM Kiscelli Múzeum Fényképgyűjtemény, 515.23-as leltári szám).

A HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum épülete a Kapisztrán tér felől (1014 Kapisztrán tér 2-4.), 2007 – Kovács Zoltán András felvétele.

Karády Katalin sírja a Farkasréti temetőben, 2007 – internetes felvétel.

A Pestvidéki Törvényszék (1944-ben Deutsches Polizeigefängnis, „Gyorskocsi utcai GESTAPO-börtön") fogházának épülete (ma Budapesti Katonai Ügyészség; 1027 Budapest, II. Fő u. 70-78.), 2007 – Galántai Zsolt felvétele.

NÉVMUTATÓ[1]

(A katonák, csendőrök a második világháború európai harci eseményeinek végéig kapott legmagasabb rendfokozattal szerepelnek.)

Ablonczy Balázs 268
Abt Ottó vőrgy. 250, *256*, 616
Acheson, X. am. pol. 606
Acsay László dr. építész főmérnök, pol. 96, 104, 112, 163, 271, *282*, 451, 558, 567
Acsay Lászlóné, sz. Székely Lujza operaénekesnő 95, 104, 112, 156, 163, 272, *282*
Ádám Lajos dr., ot. 567
Ádám Magda 182
Aday (Adelmann[2]) János ezds. *166*, 205, 206, *210*, 250, 367, *419*, 432, 466, 517, 538, 616
Adlerkrentz, X. svéd vk. ezds. 414, *419*, 514, 559
Ady Endre költő *385*
Aggteleky (Adamik) Béla, v., altbgy. 616
Ághy(-Asbóth) Zoltán v., cső. ezds. 262, *263*, 345, 511, 616
Alapi Gáspár alispán 500
Alberti Mária *Erzsébet*, ennoi, grófnő, újságírónő 502, 586
Alexander Imre alispán 343, 500, 577
Álgya-Pap (Álgya) Zoltán, v., alsókománai, altbgy. 264, *265*, 298, 304, 325, *358*, 516, 538, 542, 580, 616
Almássy László Ede, zsadányi és törtökszentmiklósi, tart. rep. fhdgy., sivatagkutató 342, *347*, 520, 588
Almássy Pál hadiműszaki törzskari alezds. 537, 616
Ambrosio, Vittorio ol. tbk., vk. főnök *220*
Ambrózy Gyula dr., sédeni, a kormányzó kabinetirodájának főnöke 105, 271, *281*
Amé, Cesare ol. vőrgy. 412, *419*
Anders, Władysław lengy. tbk. *221*, 560
Andorka (Fleischhacker) Rezső (Rudolf) dr., v., szkv. tbk., köv. 10, *28*, 74, 75, 77, 79, 89, 91, 101, *114-116*, *118*, *119*, 276, *290*, *291*, 342, 395, 398, 414, 415, *417*, 448, 452, 454, 455, 473, 484, 519, 535, 536, 538, 541, 548, 561, 564, 578, 589, 615, 616
Andorka Rudolfné, sz. Verebély Judit 454, 589
András Sándor vőrgy. 411, *418*, 528, 616
Andrássy Gyula ifj. gr., csikszentkirályi és krasznahorkai, pol. *346*
Andrássy Ilona grófnő, csikszentkirályi és krasznahorkai *231*, 472
Andrássy Mihály gr., csíkszentkirályi és krasznahorkai, sportvezető 100, 273, 274, *286*, *287*, 297, 341, 433, 495, 534, 559, 578, 586
Andreánszky István dr., liptószentandrási, alezds. 320, 492, 583, 616
Andreánszky Jenő, liptószentandrási, alezds. 250, *260*, 409, 414, 485, 520, 524, 583, 616
Andrew, Christopher 545
Androchowicz, Jan lengy. rö. ezds. 514
Angyal Béla 196
Antal István dr., pol., nemzetvédelmi és propaganda min. 95, 96, 156, 165, 272, *284*, 305, 465, 498, 577
Antal László 28, 32, 218, 278, 389
Antall József id., dr., kis-jenői, pol., újjáépítési min. *30*, 274, *288*, 342, 372, 497, 534, 577
Antipov, Vladislav 122

1 Az aláhúzott számok az illető személyre vonatkozó önálló szócikk oldalszámát jelzik. A jegyzetekben az alábbi rövidítéseket alkalmaztuk: alezds. – alezredes; alhdgy. – alhadnagy; altbgy. – altábornagy; am. – amerikai; br. – báró; büm. – belügyminisztérium(i); címz. – címzetes; cső. – csendőr; det. – detektív; dd. – dandár; dr. – doktor; egy. – egyetemi; ezds. – ezredes; főisp. – főispán; fhdgy. – főhadnagy, főhg. – főherceg; főtan. – főtanácsos; főtőrm. – főtörzsőrmester; fran. – francia; gk. – görögkeleti; gkat. – görög katolikus; gr. – gróf; gyal. – gyalogsági; hadoszt. – hadosztály; hdgy. – hadnagy; hg.- herceg; ho. – honvéd; horv. – horvát; hu. – huszár; id. – idős; ifj. – ifjú; jug. – jugoszláv; kap. – kapitány; kat. – katolikus; képv. – képviselő; kom. – kommunista; köv. – követ(ségi); küm. – külügyminisztérium(i); lengy. – lengyel; lgv. – légvédelmi; lov. – lovassági; me. – miniszterelnök; min. – miniszter(i); műsz. – műszaki; n. – nemes (csak akkor jelezzük, ha a predikátum nem ismert); ném. – német; nyá. – nyugállományú; nyilv. – nyilvános; ol. – olasz; oszt. – osztályú; osztr. – osztrák; ot. – orvostanár; őrm. – őrmester; őrgy. – őrnagy; özv. – özvegy; pol. – politikus; r. – rendes; rep. – repülő; rom. – román; rő. – rendőr; sz. – született; szds. – százados; szkv. – szolgálaton kívüli; szlov. – szlovák; szocdem. – szociáldemokrata; t. – tanár; tan. – tanácsos; tart. – tartalékos; tb. – tiszteletbeli; tbgy. – tábornagy; tbk. – tábornok; tü. – tüzér; v. – vitéz; vk. – vezérkari; vkb. – vezérkarhoz beosztott; vkszt. – vezérkari szolgálatot teljesítő; vőrgy. – vezérőrnagy; vezds. – vezérezredes; zls. – zászlós.

2 Katonáknál, köztisztviselőknél és más közszereplőknél – a személyiségi és adatvédelmi törvények betartásával – zárójelben (amennyiben a névváltoztatás ismert és hivatalos iratokkal igazolható) feltüntettük a korábbi nevet. Ezt elsősorban az indokolja, hogy Ujszászy – a korabeli gyakorlatnak megfelelően – gyakran említi az egyes „szereplőket" korábbi nevükön, olykor még a névváltoztatás utáni időpontokban is, ami ilyenformán az olvasó számára megnehezíti vagy egyenesen ellehetetleníti az egyes személyek életpályájának nyomon követését (szerk).

Antonelli, X. ol. grófnő 518
Antonelli, Francesco ol. vőrgy. 457, 463
Antonescu, Ion rom. marsall, államvezető (conducător) 267, 383, 385
Apáthy István dr., légiforgalmi igazgató 343, 499
Apor Gábor br., dr., altorjai, diplomata, köv. 94, 219, 221, 229, 230, 273, 477, 478, 497, 535, 566, 608, 609
Apor Gizella bárónő, altorjai, Magyar Vöröskereszt Egyesület 344, 352
Apor Vilmos br., altorjai, győri püspök 352
Apponyi Geraldine grófnő, nagyapponyi, albán királyné 270, 279, 518, 557
Apponyi György gr., nagyapponyi 30, 586
Apponyi Gyula gr., nagyapponyi 279
Apponyi Gyuláné grófné, sz. Stewart, Gladys Virginia 279
Apponyi Henrikné grófné 251
Apuchtin, Konstantin orosz altbgy., emigráns 193, 199, 410, 511, 512
Árbócz (Auguszt) János cső. ezds. 250, 261, 345, 392, 504, 574-576, 616
Argyropoulus, X. görög tengerésztiszt 512
Arimond, Hans ném. alezds. 319, 321, 326, 412, 491, 595
Arnold, Allan C. brit dandártbk. 292, 294, 443, 458, 556, 558, 589
Árokay Lajos 114
Áronffy Sándor ezds. 503
Aronson, Shlomo 246, 571
Artuković (Artukovics), Andrija dr., horv. usztasa belügymin. 193, 199, 413, 509, 521
Aschner Lipót nagyiparos 228, 234, 501, 562
Atanaskovics (Atanaskovič) Helén 507
Atanaskovics (Atanaskovič) prágai ném. nagyiparos család 193
Atentowicz, X. lengy. vk. alezds. 513
Atkins, Zoe 166
Atkinson, X. am. I. oszt. köv. titkár 228, 443, 519, 562, 606
Atzél Eduard (Ede) br., borosjenői, dél-erdélyi földbirtokos, pol. 193, 198, 341, 508, 521, 526, 554
Atzél Lydia, bárónő, borosjenői 193, 341, 508, 552, 554
Auer Pál, dr., ügyvéd 290, 567
Auerhammer, X. osztrák-magyar vk. alezds. 544
Augus(z)t, X. nagyváradi rom. polgármester 269, 381-383
Ausspitz (Spitzer) X. moszkvai emigráns 511, 552
Aykler Domokos ezds. 490, 616, 628

Babics Antal dr, urológus professzor 11, 30, 31
Babos József dr., hadbíró ezds. 202, 204, 216, 366, 367, 616
Baczoni Gábor Miklós 19, 28, 32
Bacsó Béla újságíró 307
Badoglio, Pietro ol. tbgy. 94, 220, 235
Bagoly Sándor köv. tan. 342, 505
Bágyoni (Bágyony) János altiszt, kémelhárító ügynök 489, 503, 537
Bágyoni Vilmos kémelhárító ügynök 345
Baitz Oszkár, v., beodrai, vőrgy., katonai attasé 447, 460, 517, 536, 616
Bajcsy-Zsilinszky (Zsilinszky) Endre v., pol., képv., publicista 30, 204, 216, 283, 287, 290, 336, 366, 368, 436, 441
Bajnóczy József, v., dési, vezds. 30, 75, 88, 105, 106, 271, 280, 292, 293, 535, 536, 538, 548, 616
Bajor (Beyer, Bayer, utána Bayor) Gizi színésznő 310, 317, 587
Bajowsky Lajos római kat. lelkész 335
Bajowszky József, a Revíziós Liga levelezője 335
Bakach-Bessenyey (Bessenyey) György br., dr., szentgyörgyvölgyi és galánthai, köv. 93, 96, 190, 220, 222, 223, 273, 279, 450, 475, 497, 516, 535, 564, 600, 604
Bakay Szilárd, v., altbgy., katonai attasé 105, 191, 196, 238, 244, 298, 414, 419, 516, 535, 537, 538, 548, 616
Baklanov, X. szovjet kereskedelmi attasé 287
Bakonyi Péter 321
Baky László n., őrgy., képv., államtitkár, 101, 197, 214, 215, 217, 301, 304, 313, 367, 432, 465, 576, 616
Balásy Antal, dr., belváthy, diplomata 273, 285, 518, 566
Balázs Béla cső. ezds. 576, 616
Balázs-Piri Gyula cső. ezds 576
Baldwin, Stanley brit me. 288
Bálint György újságíró 90
Bálint Imre műsz. főtan. 501
Balla Pál dr., min. tan. 298, 342, 496, 521, 578
Balla Tibor őrgy. 18
Baló Zoltán v., ezds. 274, 288, 372, 578, 616
Balogh András alezds. 502, 532, 533, 616
Balogh István, P. plébános, pol. 29, 282, 302, 315
Balogh Károly szds. 486, 616
Balogh József dr., filológus, szerkesztő 475, 479, 567
Balogh Júlia 164
Balogh László min. tan. 497, 577, 578
Bálványi András (Endre), oroszi, címz. tbk., DDSG beosztott igazgató 191, 195, 344,499
Bamler, Rudolf ném. altbgy. 408, 416, 544
Bán D. András 28
Bán (Friebert) Mihály vk. ezds. 250, 260, 616
Bánas József szds. 357, 490, 616
Bandera, Sztyepan Andrijonovics ukrán nacionalista 193, 199, 304, 510, 527, 579
Bandustyák Demeter kárpátaljai szabotőr 401, 550, 579

Bánfalvy (Birnbauer) István, v., vőrgy. 250, 256, 616
Bánffy István br, losonczi *164*
Bánffy Miklós gr., losonczi *268*
Bangha Ernő testőr őrgy. *121*, 617
Bánlaky (Breit) József dr., doberdói, ügyvéd 342
Bánlaky (Breit) József, doberdói, altbgy., hadtörténetíró, 347
Bántay (Brandmayer) Alfréd, v., vőrgy. 320, 492, 495
Barabás (Freyberger) Emil, v., altbgy. 250, 253, 254, 466, 495, 617
Barankovics István újságíró, pol. 14, 15, 35, 341, 436, 436, 475, 495, 559, 578
Baranyai Lipót dr., bankelnök 273, 276, 285, 286, 343, 473, 498, 516, 563
Baranyay Jusztin egy. t. 566
Bárányos X. vádló 367
Barclay, Walter Patrick brit dandártbk., katonai attasé 279, 293, 294, 443, 518, 555-557, 562
Barclayné 562
Barcza György, nagyalásonyi, diplomata, köv. 11, 28, 29, 32, 82, 93, 270, 278, 279, 478, 551, 561
Bárczy István dr., bárcziházi, tart. hu. őrgy., államtitkár 212, 342, 475
Barcsay Árpád, lövétei, cső. alezds. 250, 261, 504, 617
Bardejov (Bardejow) orosz emigráns 512
Bardel, Euzebiusz dr., lengy. vk. ezds. 513
Bardóczy (Bader) Ferenc, v., altbgy. 250, 251, 254, 255, 393, 448, 452, 465, 617
Bárdos Artúr mérnök 518
Bárdos Artúr színigazgató, rendező, színházi író *166, 311, 351*
Bárdosné Féltoronyi Magda „MANSZ" elnök 343, 499
Bárdossy László dr., bárdosi, diplomata, me. 84, 85, 88, 239, 247, 262, 266, 269, 296, 323, 324, 327, 349, 364, 373, 378-380, 428, 429, 477, 572, 596
Bari Zoltán romániai CFR tisztviselő 502, 508, 540, 551, 554
Barkász Emil ezds., repülőgépgyári igazgató 343, 617
Barkóczy Beáta művésznő 341, 345, 494
Barlay (Pump) János, v., címz. vőrgy. 422, 425, 485
Bărnuțiu, Simon rom. pol. *267*
Barray, Camer spanyol vk. ezds. 519
Bársony János dr. med., egy. t. 587
Bart István 19
Bartalis Kálmán, lófő lengyelfalvi, vk. ezds., katonai attasé 81, 239, 247, 250, 275, 292, 344, 371, 409-411, 454, 476, 488, 502, 512, 517, 538, 550, 565, 617
Bartha Albert, sepsiszék-nagyborosnyói, katonatiszt, pol., hadügy/honvédelmi min. 302, 315
Bartha Endre vk. ezds. 344, 485, 502, 517, 536, 583, 617
Bartha Károly, v. dálnokfalvi, vezds., honvédelmi min. 84-86, *117, 170, 171*, 237, 241, 248, 250, 251, 270, 296, *309*, 322, 323, 325, 327, *352*, 364, 365, 379, 391, 414, 443, *463*, 467-470, *471*, 572, 593, 594, 596, 617
Bartheldy Tibor dr., zsarnóczai, diplomata 342, 348, 349, 476, 496
Barthou, Jean Louis fran. külügymin. *199, 358*
Bartik, X. cseh(szlov.) őrgy. *77*
Bartók László dr., diplomata, konzul 270, 274, 278, 324, 506, 525, 535, *567*
Bartos Dezső dr., orvos szds. 490, 527
Basch Ferenc dr., a Volksbund vezetője 301, 302, 313, 314, 432, 466, 470
Bassett, Richard 245
Batabon, Stefan lengy. cső. ezds. 514
Báthory István erdélyi fejedelem, lengy. király *294*, 473, *478*
Batisz Endre tart. hdgy. 301, 356
Batthyány Béla gr., németújvári 588
Baur György v., n., dr., min. titkár 369, 496, 521, 578
Bay, X. vádló 367
Bayor (Bayer, Bajor) Ferenc v., címz. vőrgy. 250, 255, 303, 304, 324
Bazowszky József, a Revíziós Liga levelezője 518
Bazowszky Lajos lelkész 509
Beaumont, Frank brit rep. tbk., katonai attasé 292, 518, 518, 554, 555, 588
Becchi, X. góf, ol. vk. szds. 412, 518
Beck Albert őrgy. 539
Becker, Wilhelm ném. altgy. 237, 241
Becsey István fegyvergyári igazgató 343
Becsey István ifj., vállalkozó (valószínűleg az előzővel azonos) 495, 563, 590
Becsey Vilmos altiszt, kémelhárító ügynök 489
Becsey Vilmos fegyvergyári igazgató 343, 466, 501
Bede István baróthi, köv. tanácsos 93, 219, 220, 222, 277, 342, 496, 516, 558, 564
Békeffy István író, *311*
Békeffy László író, konferanszié 90, 275, 290, 296, 436, 454, 475, 559
Békeffy Lászlóné *290*
Békés Tamás 17
Bekszadján, Alekszndr Artemovics szovjet köv. *32, 33*, 328, 334
Bekszadjánné *33*, 328
Béldy (Bruckner, Béldi) Alajos, v., vezds., az Ifjúság Honvédelmi Nevelésének országos vezetője 250, 252, 275, 343, 400, 447, 448, 499, 537, 538, 617
Beliczay Imre főisp. 343, 500, 577

Bem, József lengy. tbk. *294*
Bem de Cosban, Włodzimierz gr., lengy. őrgy. 513
Benczur-Ürmössy Gábor dr., min. osztálytan. 296, 305, *307*, 342, 392, 504, 574
Benda Antal vőrgy. 406, *407*, 433, 578, 617
Bendekovics Ilona találkahely tulajdonos 341, 495
Bendekovits Margit bártáncosnő 396
Benedek István Gábor 25, 122, 167
Beneš, X. cseh(szlov.) vk. őrgy. 507
Beneš, Eduard csehszlov. pol., államelnök 228, *233*, 269, *402*, *404*, 522, *610*
Benfield, K. V. B. brit katonai attasé 555
Benkó Imre 27
Bentivegni, Franz-Eccard Egbert von, ném. altbgy. 239, 408, *416*, 544
Beöthy Kálmán cső. ezds. 576, 617
Beránné Nemes Éva 118
Beregffy (Berger) Károly vezds., honvédelmi min. *211*, *216*, 250, 251, *251*, *252*, *254*, *257*, *309*, *312*, *333*, 444, 449, *460*, 465, 467, 617
Berija, Lavrentyij Pavlovics az NKVD vezetője *170*
Bergström, Christer 122, 123
Berky Miklós dr., alispán 343, *350*, 528
Bernáth Frida *30*, *31*
Bernolák László v., n., szds. 345, 392, 490, 520, 574, 575
Bertalan Árpád v., őrgy. 525, 617
Besenszky Gábor alezds. 486, 582, 617
Bess, Anita bárénekesnő 563, 590
Bessenyey Zénó dr., nagybessenyői, ügyvéd, a Fővárosi Közmunkák Tanácsának elnöke 343, *351*
Bethlen András gr., bethleni, pol., földművelésügyi min. *463*
Bethlen Béla 11, *28*
Bethlen István gr., bethleni, pol., miszterelnök 11, *28*, 95, 162, *167*, *217*, 228, *232*, *234*, 276, 277, *285*, *286*, *291*, 301, 302, *316*, *340*, *350*, 398, *425*, 428, 441, 455, *463*, 468, 473, 564, 607, 609
Bethlen István ifj., gr., bethleni, köv. titkár 436, 559
Bethlen Margit grófnő, bethleni 457, *463*
Bezerédy Tibor ezds. 422, 617
Bibó Dénes gépészmérnök 341, 501, 508
Bica (Byca), X. rom. hírszerző alezds. 502, 508, 547, 551
Biebra, X. br., köv. tan. 474
Biedermann György földbirtokos 557
Biedermann Imre János dr., br., turonyi, képv. 341, *346*, 588
Biedermann Imréné, sz. Kendeffy Katinka 588
Binder György belgyógyászati klinikai asszisztens 343
Binder Ottó tanársegéd 500
Binder-Kotrba Károly főkonzul 511, 512, 535, 592
Bingerth János dr., filmgyári igazgató, producer 300, *311*, 343, *351*, 498, 577
Biricsics Mihály őrgy. 320
Bíró X. alezds., üzemi titkár 345, 504
Bíró (Buchberger) József ezds., MATEOSZ elnök, képv. 300, 301, *312*, 343, 356, 501
Bíró Dénes dr., ügyvéd 589
Bismarck, Otto von ném. kancellár 108
Bisza Ferenc altbgy. 360, 361, 540, 617
Black-Tyler, X. brit vk. őrgy., katonai attasé 270, *279*, 293, *295*, 518, 555-557
Bláthy Ottó Titusz, a „KMAC" elnöke 528
Blau, X. ném. alezds. 412
Bleyer Jakab magyarországi ném. nemzetiségi vezető *313*
Blomberg, Werner von ném. tbk., hadügymin. *277*
Bobrik Arno dr., boldvai, diplomata, köv. *190*, 342, *348*, 477, 519, 535
Bodnár Erna félvilági nő 517
Bodor Sándor ezds. *358*, 617
Bogányi Károly altbgy. 238, *245*, 617
Bogdán Iván köv. tan. 535
Bogomoljov (Bogomoljow), X. ügynök 542
Bogondov (Bogondow), X. szovjet katonai attasé 549
Bohn József téglagyári igazgató 344, 501
Boján László dr. 152
Bokor Péter 122, 627
Bokor László 283
Bokross László, v., névedi, vőrgy. 422, *424*, 449, 617
Bolgár Kálmán, inámi, őrgy. 250, *261*, 617
Bolla Lajos Gyula dr., főkonzul 272, 411, *418*, 535, 602
Bolváry Géza filmrendező 343, *351*, 446, 528
Bolza Antal gr., földbirtokos *291*
Bolza Ilona grófnő *28*, *291*
Bonczos Miklós dr. n., pol., képv., belügymin. 342, *349*, 497, 577
B(o)ór Aladár dr., min. tan. 296, *306*, 342, 504, 574
Bor Jenő, halmaji, altbgy. 240, *249*, 250, 456, 467, 617
Borbándi Gyula 121, 183
Borbáth Sámuel, v., száldobosi, rő. főtan. 157, *165*, 299, 345, 504, 576
Borbély László köv. tan. 342, 506
Borbély-Maczky Emil v., hu. kap., képv., főisp. 343, *350*, 500, 577
Borgóy János v., cső. őrgy. 345, *353*, 504, 579, 617
Borhi László 28, 571
Bornemisza Gábor lapkiadó 502

Bornemissza (Schmidt, Bornemisza) Félix v., folyamőrkapitány 193, 272, 275, *284*, *285*, 343, 473, 499, 510
Bornemissza Géza iparügyi min. 497
Bornemissza Margit bárónő, kászoni 475, 566
Boros József dr., egy. t. 343, *351*, 500, 560, 577
Boroviczény Aladár, br., kisvárdai, köv. titkár 227, *231*
Boroviczényi Tibor köv. titkár 528, 566
Borsányi (Böhm) Július 117, 123, 170, 171, 330, 334
Borsos László dr., v., nagyenyedi, sebészfőorvos 343, *351*, 427, 500, 577, 582
Borus József 9, 18, 19, *30*, *118*, *119*, *165*
Borzák Tibor 167, 170
Bosnyák Zoltán antiszemita publicista 162, 206, *213*
Bosnjaković (Bosnyákovics), Čedomir (Csedomir) jug. rep. szds. 272, 502, 510, 552, 560, 578, 601-603
Bossák Lajos alezds. 486
Botos János 119
Bourbon-Pármai Zita hercegnő; Zita osztr. császárné, magyar királyné 227, *232*, 605
Bozóky Gyula dr., rő. főtan. 345, 432, 504, 576
Božanović (Bozsánovics), Jozso jug. vk. alezds. 509
Böckl József altbgy. 483, 615, 617
Bőhm Vilmos szocdem. pol., hadügymin., köv., emigráns *244*, 476, *479*, 514, 559
Böhme, Franz osztr. vőrgy. (német gyal. tbk.) 361, 415, *420*, *421*
Böll Gábor 19
Bölöny József 220, 401
Böőr László 18
Braham, Randolph L. 166, 313
Brantignon, X. portugál ügyvivő 565
Brankov, Lazar jug. diplomata *36*
Brascsajkó (Brascsajko) Gyula (Julij) dr., ügyvéd, kárpát-ukrán min. 193, *200*, 304, 401, 510
Bratanov (Brananoff), Dimitar bolgár vk. ezds., katonai attasé 239, 395, *396*, 414
Bratianu, Vintilă rom. pol. 523
Brauchitsch, Walther von ném. tbngy. 81, 371
Braun, X. ném. alezds. 544
Braun Ottó igazgató 302, 466, *466*, 524
Brcic Mihály őrgy. 492
Bredow, X. von ném. ezds. *115*
Brenta, X. ol. ezds., légügyi megbízott 192, 549
Brinckmann, X. ném. vk. ezds. *417*
Brinkmann, Helmuth ném. tengernagy 408, 544
Bródy András (Andrij) dr., ügyvéd, lapszerkesztő, képv., a kárpátaljai autonóm me. 400, *404*, *405*, 528
Broucek, Peter 25
Brown, X. (álnév) am. hírszerző 563
Brown, Anthony Cave 571
Bruckmann, Hans ném. vőrgy., katonai attasé *396*, *397*
Brunswik György, korompai, altbgy. 250, 251, *253*, 271, 272, 465, 617
Brzeszczyński, Stefan lengy. vk. ezds. 513
Buchheit, Gert 117
Budanović (Budánovics, Budánovits), Lajčo bunyevác püspök 341, *346*, 495
Budánovits, X. gyógyszerész 298, 341, 495, 579
Buday Kálmán min. tan. 497
Buday-Goldberger Leó br., dr., budai, nagyiparos 228, *235*, 501, 562
Buharin, Nyikolaj Ivanovics szovjet pol., ideológus *384*
Buhle, Walter ném. gyal. tbk. *240*
Bujtás László 389
Bullitt, X. am. nagyköv. 606
Bus László fhdgy. 250, 337, *338*, 467, 503, 531, 580, 617
Busch, X. ném. ezds. 408, *416*, 544
Buzdugán (?), X. budapesti török köv. 274
Büky (Becht) Sándor alezds. 422, 493, 617
Bürkner, Leopold ném. altengernagy 408, *417*

Cadorna, Raffaele gr., ol. tbk., katonai attasé 445, 457, *460*
Caldaris (Czaldarisz), Konsztantinosz görög pol., me. 512
Canaris, Wilhelm (Vilmos) Franz Walther ném. tengernagy, az Abwehr főnöke *29*, 80, 83, 88, 92, *115*, *117*, 239, *245*, *246*, 318, 322, 323, 326, *329*, *330*, 372, 383, *386*, 395, 408, 409, *417*, 477, 512, 543, 544, 549, 559, 590, 594, 627, 628
Cantacuzeno (Cantacuzino), X. rom. hercegnő 383, 492
Carboni, Giacomo ol. vőrgy. 94, 95, *119*, 219, *220*, *221*, 273, 412-414, 560, 561
Carsten, Madame 560
Catroux, Georges-Albert-Julien fran. tbk. 458, *463*, *464*
Cavallero, Ugo gr., ol. tbgy., vk. főnök 92, 229, *235*, 457, 607, 627
Chamberlain, Arthur Neville brit me. *288*, *402*
Charmasse, Christian de fran. köv. tan. 567
Cheedle, X. am. vk. ezds., katonai attasé 228, 293, 443, 519, 561
Chmelář, Václáv (Vencel) csehszlov. tbk. 193, 507
Chnittmann, X. szovjet katonai attasé 549
Chorin család *478*
Chorin Ferenc ifj., dr., nagyiparos 501, 558, 562
Christescu, X rom. vk. ezds. 379, 381
Churchill, Sir Winston Spencer brit pol., államférfi, me. 273, 274, 275, *278*, *280*, *287*, *288*, 293, 555, 560
Ciano, Conte Galeazzo gr., ol. diplomata, külügymin. *220*, *268*, 371, *373*, 380, *384*, 388, 413, 586

Ćirić (Csirics), Irinej (Ivan) dr., gk. püspök 272, 283, 284, 297, 366, 495, 510, 560, 578, 600
Cjolumbinskij (Columbinszkij?), X. orosz emigráns 511
Clages, Gerhard (Klages, Otto) SS-Hauptsturmführer 102, 121, 161, 166, 473, 585
Clavel, Noel fran. híradó őrm. 218
Clay, Lucius du Bignon am. tbk. 228, 230, 233, 609
Clodius, Carl August von, dr., ném. gazdasági diplomata 237, 240, 241, 242, 469
Conally, X. am. pol. 606
Constantinescu, X. rom. vk. ezds. 379, 381
Coudahay, X. varsói am. köv. 228, 233, 474, 519, 606
Cranborn, Wilhelm (Canaris álneve) 409
Cristescu, Eugen rom. vk. ezds., hírszerző főnök 384
Cristescu, Gheorge. rom. ezds. 384, 552
Cruickshank, Charles 571
Cuza, Alexandru C. rom. pol., antiszemita ideológus 385
Czapik Gyula dr., érsek 567
Czartoriszky X. orvos 271
Czaykowski J. Zoltán dr., lovag, urológus, orvos ezds. 369, 370, 501, 618
Czebe Elemér tü. alezds. 292, 293, 618
Czerwiński, X. lengy. fhdgy. 511, 525
Czettler Antal 117, 119, 120
Czigler Béla rep. ezds. 345, 527
Cziegler Gusztáv altbgy. 422, 423, 501, 618
Czigler István ezds. 618
Cziffra Kálmán erdélyi magyar kisebbségi vezető 269, 382
Czigány József v., cső. ezds. 201, 203, 204, 345, 504, 576, 580, 607, 618
Cziráky János gr., cziráki és dénesfai 609
Cziráky József gr., cziráki és dénesfai 227, 228, 229, 231, 341, 566, 609
Cziráky László gr., cziráki és dénesfai, földbirtokos 495, 586
Czizek Béla fhdgy. 506
Czlenner Imre vőrgy. 422, 424, 618

Csáky István gr., körösszeghi és adorjáni, diplomata, külügymin. 79, 84, 221, 233, 278, 371, 372, 373, 377-379, 380, 433, 467
Csáky Mihály gr., körösszeghi és adorjáni, (cseh)szlovákiai kisebbségi vezető 335, 336, 341, 354, 495, 509, 521, 578, 586
Csáky-Pallavicini grófné, sz. Fanek (Vanek) Margit 292, 293, 518, 554, 560, 588
Csaranov (Saranov), Nyikolaj szovjet köv. 32, 334
Csatay (Tuczentaller) Lajos, csataji, vezds., honvédelmi min. 95, 96, 156, 165, 243, 271, 272, 280, 281, 418, 471, 617
Csatay Lajosné 281
Čatloš (Csatlós), Ferdinand szlov. hadügymin. 354, 355
Cs(athó Kálmánné, sz.) Aczél Ilona 166
Csécsy Nagy József min. tan. 497
Csegery Rezső őrgy. 490
Csegezy (József?, Tibor?) alezds. 567, 618
Cseglovitov (Tscheglowitow) orosz emigráns 361, 511
Cseh Kálmán, v., szentkatolnai, alezds. 264, 265, 543, 618
Csekonics Iván gr., dr., zsombolyai és janovai, 227, 228, 232, 566, 607, 609
Cs. Lengyel Beatrix 19
Csépay Dénes műsz. főtan. 501
Cserépfalvi (Deutsch) Imre könyvkiadó 90, 118, 436, 437, 559
Csergő Endre cső. szds. 504, 618
Csery Antal gépkocsivezető 554
Cserzy István dr., min. tan. 577
Csia Sándor dr., alez., képv. 206, 211, 250, 503, 531
Csibi Kálmán, ditrói, vőrgy. 250, 259, 618
Csics György tü. ezds. 357, 490, 520, 523, 524, 618
Csicsery-Rónay István 184
Csiffáry Tamás 261
Csiky Gergely gazdasági referens 511, 565
Csipkés Ernő címz. vőrgy. 503
Csopey Dénes dr., diplomata 342, 349, 496, 506
Csorba László 28
Csornoky (Bun) Viktor dr. pol., diplomata 283
Csörgey (Uhlig) Károly nyá. cső. alezds. 345, 503
Csörögi Bolgár Géza propagandafilm-rendező 298, 300, 308, 341, 357, 490, 498, 554
Csukás Ferenc hírlapíró 341, 495, 579
Csukás Kálmán, zetényi, vk. alezds. 218, 321, 618
Csukás Endre, zetényi, őrgy. 321, 492
Csurdi Sándor 288
Csűrös Elemér dr., hadbíró ezds. 106

D'Arbonneau, Charles Henry-Paul fran. hadosztálytbk. 567
Dabolczy András katonai tisztviselő 270, 279, 343, 496, 561
Dajkovics István dr., ügyvéd 559, 589
Daladier, Eduard fran. me. 402
Daluege, Kurt Max Franz ném. rő. vezds., SS-Obergruppenführer 430, 432, 434
Daly, Thomas Denis brit dandártbk., katonai attasé 292, 443, 458, 459, 518, 555, 557, 559
Dammang András dr., fegyvergyári igazgató 240, 249, 343, 466, 501
Dampierre, Robert de, gróf, fran. köv. 273, 285, 473, 474, 475, 567

Dancs Zoltán tart. fhdgy. 580
Dánffy (Danszky) Mihály, v., vk. ezds. 377, 422, 426, 618
Daniss Győző 167
Dansey, Sir Claude Edward Majoribanks brit ezds., üzletember 545, 546
Darányi Gyula dr., pusztaszentgyörgyi és tetétleni, ot. 343, 351, 500
Darányi Kálmán dr., pusztaszentgyörgyi és tetétleni, pol., me. 339, 340, 351
Daróczy József filmvállalkozó 496, 579
Dastovics Ferenc eszéki lakos, nyá. tiszt 509
Dávid István mérnök 515, 553
Davidescu, Radu, rom. vk. alezds., katonai attasé 416, 421, 552
Davidson, Basil brit őrgy., újságíró, hírszerző tiszt 93, 119, 287, 290
De Gaulle, Charles fran. tbk., államfő 273, 286, 462, 540, 567
De la Croix, X. fran. köv. 474
De Laval, Erik svéd köv. tan. 514, 559
De Mierry, Joseph dr., fran. tü. ezds., katonai attasé 273, 285, 433, 473, 517, 534, 567
De Rienzi, Alfredo ol. vőrgy. 412, 419
Deac, Francis am. I. oszt. köv. titkár 452, 458, 459, 519, 563, 565, 591
Deák Ferenc, v., vőrgy. 250, 257, 452, 618
Deák László ezds. 199, 214, 216, 217, 250, 304, 316, 364-367, 470, 581, 618
Deák Leó dr., főisp. 193, 199, 297, 343, 366, 500, 509, 521, 552, 577
Decleva Zoltán vezds. 88, 501, 565, 591, 618
Deczky-Marsik (Marsik) Jenő tbk. 537
Deésy Alfréd filmrendező 351
Dejtsy X. őrgy.
Delius (fedőnév recte Wagner) dr., ném. vk. ezds. 102, 239, 246, 276, 395, 411, 512, 544, 585
Dell Era, X. ol. vk. alezds. 413, 419
Della Porta, X. ol. vk. ezds., katonai attasé 413, 419, 447, 457, 508
Demény László gépkocsivezető 554, 575
Demain, Charles-Henri-Paul fran. ho. tbk. 517
Demeter Zsuzsa 19
De Renzi, X. ol. vk. alezds. 412
Derry, X. a brit partvédő milícia tagja 518
Deseő (Dezső) László dr., n., vőrgy., katonai attasé 108, 109, 111, 168, 328, 334, 415, 537, 538, 552, 618
Desewffy Gyula gr., cserneki és tarkeői, lapszerkesztő, pol. 273, 285, 336, 341, 436, 473, 475, 495, 567, 578, 587
Desewffy Gyuláné grófné, sz. Bársony Éva Mária Klára Nóra (Dóra) 292, 293, 558, 587
Dezsényi Miklós 30, 215, 359
Diehls, Rudolf Gestapo-vezető 209
Dietrich Alfréd dr., sachsenfelsi, nyá. vezérfőkap. 96, 156, 191, 195, 272, 345, 499, 510
Divéky Adorján, divéki és kisbossányi, dr., egy. t. 335, 336, 498, 512
Długoszowski-Wieniawa, Bolosław Ignacy lengy. tbk., 513
Dobay X. vádló 367
Dobák Dénes vk. ezds. 337, 338, 377, 618
Dobi István kisgazda, majd kom. pol., államelnök 282, 283
Dolecskó (Dolecsko) Béla zeneszerző 502, 506, 550
Dollfuss, Engelbert osztr. kancellár 191, 196, 236, 549
Domaniczky István alezds. 344, 618
Domaniczky Ödön, v. n., altbgy. 238, 243, 486, 516, 536, 618
Dombrády Lóránd 79, 115-118, 252
Dominich Vilmos dr., hadbíró őrgy. 489, 618
Donáth György, dr., képv. 331, 418, 557
Donnat, X. fran. vk. ezds., attasé 534, 567
Dorner Aurél dr., tart. hdgy., államtitkár 343, 350, 497, 577
Dömötör (Schreiber) János v., altbgy. 358, 618
Dörner, Anton 18
Dörr br., cseh(szlov.) nagyiparos család 193
Dörr, X. cseh(szlov.) bárónő 507
Dövényi Nagy Lajos író, publicista 465, 466
Dragalina, Corneliu rom. altbgy. 266, 267, 378, 382
Drasskovich Miklós gr., min. titkár 496, 886
Dreher Ottó nagyiparos 344, 501, 558
Drózdy Győző képv. 441
Du Moulin-Eckart Károly (Karl) gr., ném. tart. őrgy. 410, 418, 544
Du Perrier de Larsan, X. fran. vk. ezds. 517
Duca, X. ol. vk. ezds. 412, 419
Duke, Florimond am. vk. ezds. 29, 97-99, 101, 106, 119-121, 166, 222, 450, 459, 564, 565, 571, 628
Dulin Elek dr., min. tan. 342, 348, 496, 578
Dulles, Allan Welsh az am. Strat. Szolg. Hivatalának (OSS) európai igazgatója 96, 228, 233, 286, 516, 563, 564, 606
Dulles, John Foster am. diplomata, külügymin. 228, 233, 606
Dungyerszky, X. 193, 509
Dupont, X. fran. t. 517

E. Fehér Pál 114
Eckhardt Tibor dr., pozsonyi, pol., képv. 271, 273, 283, 290, 302, 455, 458, 519, 562, 566
Eckhardt Tiborné sz. Podmaniczky bárónő 562
Edelsheim-Gyulai Ilona grófnő, özv. Horthy Istvánné, marosnémeti és nádaskai 156, 165, 282, 306, 387, 388, 389
Edelsheim-Gyulai Lipót gr., marosnémeti és nádaskai 284, 389, 506, 557, 588, 607

Edelsheim-Gyulai Lipótné, sz. rollershauseni Rothkugel Ella grófné, újságírónő 96, 156, 272, *284*, 317, 341, 428, 496, 562, 578, 585
Eden, Sir Robert Anthony brit pol., külügymin., me. 273, 274, *288*, 560
Eftimiu, X. rom. lov. ezds. 508
Egger Rezső (Rudolf) ezds. 485, 584
Egyed Zoltán, székelyvásárhelyi, lapszerkesztő, író 157, *165*, *166*, 299, *308*, 341, 501
Ehn, X. trencsényteplici étteremtulajdonos 506
Eichmann, Adolf SS-Obersturmbannführer *121*, *210*, *217*, *434*
Eisenlohr, X. ném. köv. 474
Eisenhower, Dwight D. amerkai tbk., elnök *233*
Elefantovics főpincér 300, 342, 502, 510, 554
Éliássy Sándor dr., kapronczai, budapesti rendőrfőkap. 438, *440*, 504, 576
Éliássy Sándor ifj., kapronczai, küm. titkár 567
Emannuelle, X. ol. karabinieri szds. 412
Emisarski-Pindelli, Jan lengy. vk. alezds., katonai attasé 372, *374*, 556
Emisarskiné fran. (lengy.!) menekült 517
Encsy Pál dr., orvos, vőrgy. *369*, 500
Endre László dr., v., államtitkár, szélsőjobboldali pol. *197*, *213*, 301, *312*, *313*, 465
Engel, Franciska bécsi színésznő 508, 541
Ensiedel, Heinrich von gróf, ném. hadirepülő 108
Erdei Ferenc szociográfus, agrárközgazdász, pol. 441, *442*
Erdeős László n., őrgy. 320, 492
Erdmannsdorff, Otto von ném. diplomata, köv. 400, *405*
Erdődy „Bäby" grófnő 292, *293*, 562, 585
Erdődy Tamás gr. 566
Erdős János ezds. 492, 618
Erdős József alezds. 320
Erdős testvérek 591
Erney Károly dr., nagyernyei, felsőházi tag 591
Erőssy Károly tart. fhdgy. 406, *407*, 487, 503
Esterházy János gr, galánthai, (cseh)szlovákiai kisebbségi vezető, képv., szenátor 193, *197*, 269, 335, 341, 354, 372, 474, 495, 505, 509, 513, 521, 578, 585
Esterházy József gr., galánthai 585
Esterházy Lujza 197
Esterházy Móric gr., galánthai, me. 95
Esterházy Pál hg., galánthai 557
Eyck, X. ném. szds. 319, 412, 491
Eymocka, Stefa fran. (lengy.!) menekült 517

Fábián Béla dr., képv., publicista 299, *309*, 468, 557, 578
Fabinyi Tihamér dr., pénzügymin. 516, 564
Fábry (Oláh) Dániel dr., v., n., altbgy. 361, *363*, 501, 516, 538
Faczinek Ferenc alezds. 250, *261*, 299, 345, 489, 503
Fajta Ferenc újságíró 515
Fall Endre (Andor) dr., a Revíziós Liga igazgatósági tagja *278*, 335, *336*, 344, 521, 528, 560, 562, 579
Faluhelyi Gyula fűszerkereskedő 342
Faluhelyi József szén- és fakereskedő 342
Fanay Tibor dr., min. titkár 528
Faragho (Faragó, Faraghó) Gábor, v., vezds. 82, *206*, 214, *215*, *217*, 271, *283*, 302, 303, 328, 366, 367, 415, 432, 438, 486, 511, 517, 526, 537, 538, 576, 618
Farkas, X. hu. szds. 454
Farkas Endre, boldogfai vk. alezds. 250, *260*, 618
Farkas Ferenc, v., kisbarnaki, vezds. 250, *252*, *310*, 445, 446, 468, 618
Farkas György 389
Farkas Vladimír ÁVH alezds. *36*, *171*
Faulhaber, Michael von ném. bíboros 229, *236*, 477
Fáy László *389*
Fedetnic(k) ukrán szds. 361, 512
Fedinec Csilla 359
Fehér Géza vőrgy. 337, *338*, 618
Fehér Lajos 118
Feiner, X. ném. állami tanácsnok 408
Fejér Aurél alezds. 344, 502, 532, 580, 584, 619
Fekete Iván 9, 15, 27, 32, *35*, 68, 72, 169, *171*, 181, 187, 189, 195, 202, 206, 214, 220, 226, 230, 240, 251, 262, 264, 267, 277, 293, 305, 328, 335, 337, 345, 354, 357, 361, 367, 369, 373, 376, 383, 388, 394, 396, 401, 406, 416, 423, 427, 429, 434, 436, 439, 442, 459, 466, 470, 611
Fekete Iván tart. zls., hadiüzemi parancsnok 27
Feketehalmy-Czeydner (Zeidner) Ferenc, v., vezds. 214, *215*, *216*, *217*, 250, 296, 304, *316*, 364-367, 422, 469, 470, 581, 619
Félix Pál 28
Felkl Jenő címz. altbgy. 297, *307*, 325, 619
Fellmann Sebestyén ékszerkereskedő 565
Felszeghy Ferenc címz. tbk. 113
Fenczik (Fencsik, Fencik) István (Sztepan) Béla dr., szinicsáki, kárpát-ukrán nemzetiségi vezető 193, *200*, 400, 528
Fényes Annus 275, *289*
Fényes Szabolcs, csokaji és dengelenghi, színigazgató, zeneszerző *291*, 499, 577
Ferenczi (Ferencsik) Nándor (Rezső) alezds. 372, 488, 503, 534
Ferenczi könyvkiadó felesége, sz. Cavailles 517
Ferenczy Endre cső. alezds. 297, *307*, *308*, 345, 392, 493, 504, 574, 579, 580, 599, 619
Ferenczy László v., patakfalvi, cső. alezds. 101, *121*, *166*, 205, 206, *210*, 214, 250, 264, 298, 345, 466, 504, 543, 564, 576, 580, 619
Ferencsik Antal alezds. 344

Ferizbey (Vagi?) török katonatiszt (?) 512
Fernbach Péter, apatini, főisp. 193, *199*, 297, 303, 343, 366, 500, 509, 521, 577
Fernengel, X. fűszerkereskedő 585
Festetics Benno gr., tolnai, testőr szds. 423
Festetics Domonkos gr., tolnai, szkv. repülő őrgy., képv., felsőházi tag 423, *426*
Festetics György Tasziló József hg., tolnai 557
Festetics Sándor gr., tolnai, testőr (tü.) szds. 586
Festetics Tasziló hg., tolnai 557
Fischer, X. zürichi bankigazgató 516, 558
Fischer, X. ném. ezds. *115*
Flipo, X. fran. vk. ezds. 517
Florescu, Gheorge (?) rom. tbk. (?) 379, 381, *384*, 508, 540
Fodor Béla altiszt, kémelhárító ügynök *115*, 345, 489, 506, 536, 549
Fodor Pál újságíró, munkaszolgálatos 101, 162, 163, 206, *210*, 337, 341, 502, 503, 557, 578
Fogarassy Béla, fogarasi, vk. alezds. 80, 235, *332*, 409, 486, 563, 585, 591, 619
Fogarassy Béláné, sz. Makara Baba 585, 591
Folba János honvéd tábori vezéresperes 342, *347*, 508
Fonyó (Fozmán) László cső. ezds. 345, 504
Foremitti Alajos alezds. 360, *361*, *362*, 540
Forgách Balázs Géza Jenő gr., ghymesi és gácsi 506, 509
Forgách, X grófné 228, 607
Forgách József rő. kap. 505
Formanek Vencel mérnök 555
Fóthy József, v., cső. őrgy. *203*, 619
Fóty (Vetter) Ferenc nyá. címz. cső. ezds. 201, *203*, 206, 250, 345, 364, 366, 489, 504
Földes Gábor 28
Földes István 18
Földi (Földy) Lajos KatPol ezds. *26*
Földi (Frankl) Mihály dr., író *210*, 559
Földi Mihályné, X. Joli, az író özvegye 161, 206, *210*, 575
Fömötör József címz. vőrgy. 342, 495
Förster Károly dr., min. tan. 186, 344, *352*, 488, 499
Förstner Pál, dr., ügyvivő 519, 535
Franco Bahamonde, Francisco spanyol tbk., fasiszta vezető, (*Caudillo*), me., államfő *291*
Frank Tibor 233
Frank Richárd dr., címz. orvos altbgy. 500
Frank, Hans lengyel főkormányzósági kormányzó, ném. igazságügymin. *435*
Frankowski, Stefan lengy. tengernagy 513
Frankowski [Frankowska], Stefa fran. (lengy.!) menekült 517
Freco Endre temesvári lakos 508, 551
Frey András újságíró 558, 578, 591
Frey Andrásné 591
Frey Vilmos főisp. 500
Freyberg, X. észt vk. ezds. 415, *420*, 514
Freyssberger X. kereskedő 508, 551
Freytag-Loringhoven, Wessel von br., ném. vk. ezds. 408, *416*, 544
Frick, Wilhelm dr., ném. jogász, pol., belügymin. 93, *313*, 430, *434*
Friderici (Frederici?), X. ném. (rep.) őrgy, 411, 544
Friedmann Vali beugrató ügynöknő 550
Frigyesi József dr., egy. t. 558
Frigyesy József előadó 498
Frobenius, Leo ném. etnográfus professzor 342, *347*, *348*, 588
Fröhlich, X. svájci banki aligazgató *31*
Fucskó Hajnalka 171, 610
Furgalski, Teodor Wiktor lengy. vk. ezds. 414, *419*, 513
Futó József, n., altbgy. 324, *330*, 619
Füst (Fürst) Milán író *122*, *167*
Fütterer, Kuno Heribert ném. altbgy., légügyi attasé 98, 110, *123*, 251, *261*, 270, 305, 319, *321*, 325, 326, 327, 412, 433, 450, 451, 491, 586, 595
Füzessény István földbirtokos 495

G. Dénes György (Zsüti) szövegíró *166*
Gaál Franciska színésznő 579, 589
Gaál Iván tü. ezds., parancsőrtiszt 322, 422, 619
Gaál Lajos, v. cső. alezds. 250, *260*, 365, 366, 504, 619
Gábor X. ékszerész 341, 565
Gábor Magda filmművésznő 519
Gábor Róbert 306
Gách Marianne 166, *167*
Gács Béla *25*
Gafencu, Grigore rom. külügymin., köv. 220, *223*, 266, 269, *278*, 377, 476, 516, 558
Gagern Rudolf br. 561, 590
Gagyi Dénes min. titkár 342, 496, 508
Gál Csaba nyilas aktivista *261*
Galántai Zsolt 18, 19, *26*, *119*, 628
Galánthay-Glock (Glock) Tivadar dr., címz. vőrgy. 342
Galyas Ferenc 123, *170*
Gamba, Vittorio ol. vőrgy. 413, *419*
Gamelin, Maurice-Gustave fran. tbk., vk. főnök 458, *463*
Garzuly József dr., alezds. 10, 250, *259*, *260*, 297, 344, 367, 392, 410, 489, 503, 574, 575, 579, 580, 581, 619
Gasch Oszkár altiszt, kémelhárító ügynök 489, 503, 532, 584
Gáspáry (Gasparik, Gáspári) Rezső v., ezds. 344, 392, 488, 503, 574
Gaudernik Frigyes br., kisdemeteri, alezds. 344, 531, 584
Gečmen Julian prágai nagyiparos 193, 507, 551

Gečmen Juliánné 515
Gečmen-Waldegg prágai nagyiparos család 193, 507
Gecsényi Lajos 19
Gedőváry Henrik ezds. 422
Gelényi (Grabner) József dr., alezds. 318, *321*, 410, *417*, 485, 619
Gellért Andor dr., politológus, hírlapíró 335, *336*, 476, 514, 559
Lloyd Geoge, David, lord, brit pol., me. *294*
Georgiev (Georgieff) Vicsó bolgár vk. ezds. 323, *330*, 395, 414
Geréb László primor, árpataki és csík-tapolczai, ezds. 361, *363*, 619
Gergely Jenő 232, 284
Germán Tibor dr., orr- és gégespecialista *317*
Gerő (Singer) Ernő kom. pol. *26*
Gerő József 27
Gerstenfeld Miklós (Róbert bácsi) nagykereskedő 360, 508, 541, 551
Gerwiriski, Stefan lengy. vk. ezds. 513, 523
Ghica X. rom. köv. titkár 379
Ghiczy György, gicei, ezds. 369, 495
Ghyczy Elemér giczi, assa- és ablánczkürthi 474
Ghyczy Jenő giczi, assa- és ablánczkürthi, diplomata, külügymin. *29*, 90, 96, 97, 106, 152, *221*, 271, 273, *280*, 301, 450, 472, 474, 600, 602
Ghyczy Miklós giczi, assa- és ablánczkürthi, tbk., katonai attasé 537
Ghyka György diplomata 606
Gibb, Lady Diana *294*
Gikeli, X. fűszerkereskedő 585
Gilde Barnabás szds. *309*
Gilmor, X. am. vk. ezds., katonai attasé 228, 443, 519, 561
Gindel, X. dr., orvos 506
Glatz Ferenc 19
Glück Frigyes szállodás 500
Glück János szállodás 500
Gobbi Hilda színésznő 300, *310*
Goebbels, Joseph Paul ném. birodalmi propagandamin. 108
Goga, Octavian rom. költő, me. *385*
Goldberger (Buday-) leánya (?) 472
Golicin (Galiczyn), X. hg. 512
Goll Bea színművésznő 341, *346*, 494
Gombó István köv. 452, 561, 565
Gordon Ferenc kisgazda pol. 558
Gorkin, Alexej titkár 511
Gorondy-Novák (Novák) Elemér vezds. 369, *370*, 495
Gort, John Standish brit tbgy. 292, *294*, 443, 458, 558, 589
Gosztonyi Péter 25, 28, 117, 122, 123, 171, 183, 184
Gömbös Gyula, v., jákfai, szkv. gyal. tbk., me. *165*, *184*, *213*, 227, *232*, *234*, *256*, *284*, *289*, 301, *334*, 339, *340*, *346*, *347*, *350*, *351*, 356, 368, *402*, *425*, 457, 458, 605
Gömöri János *166*
Gönczy Pál dr., főisp. 343, 500, 577, 580
Görgényi X. tü. ezds. 345
Görgényi (Neugeboren) Dániel szds. 503
Görgey István dr., görgői és toporci, „MÉP" képv. 512
Görgey Richárd, görgői és toporci, tü. szds. 566
Görgey Róbert, görgői és toporci, hu. alezds. 566
Görgey Vince, görgői és toporci, szds., publicista 99, 206, *212*, 399, 465, 619
Göring, Hermann ném. birodalmi marsall, nemzetiszocialista pol. 95, 156, *209*, *258*, *329*, 339, *340*, 380, *385*
Graf, Hermann ném. hadirepülő 108, *122*, *123*
Grassy József, v., altbgy. *212*, 214, *215*, *216*, *217*, 250, 304, *316*, 365, 367, *368*, 581, 619
Gratz Gusztáv dr., történész, legitimista pol., pénz- és külügymin. 476, *480*
Graziani, Rodolfo márki, ol. tbgy. 457, *463*
Greiffenberg, Hans von, ném. gyal. tbk., katonai attasé 326, *333*, 603
Grieslawsky (Grieslawski), Alfred ném. hadirepülő *122*, *123*
Grimberg, X. párizsi banktisztviselő 517
Grivicsics (Grivićić) Gyula tbk. 360, *361*, 540
Grosschmidt István légiforgalmi igazgató 343, 499
Grozăvescu, X. rom. külügymin. tisztviselő 413, *419*
Gruber József gépkocsivezető 484, 575
Grundböck Antal mérnök 342, 468, 514, 590
Grünwald Andor építési vállalkozó, munkaszolgálatos 157, 206, *210*, 299, 337, 495, 578
Gspann Veronika 19
Gubicz, X. őrgy. 533
Gubody Therézia *27*
Gudenus János József 183, 198
Gulden Gyula dr., tb. főkonzul 273, *286*, 342, 495, 516, 563
Gulden Gyuláné, sz. Gerbaud 563
Gundel Károly vendéglős 344, 500, 567
Gurănescu, X. rom. küm. tisztviselő 508
Grazaveci, X. rom. küm. tisztviselő
Grazaveci, X. rom. küm. tisztviselő
Gzadek (Grządek ?), Zdisław lengy. ezds. 514

Gyárfás László romániai kisebbségi magyar hírlapiró 193, 379, 507, 521
Gyarmati Angéla 28
Gyarmati György 19, *28*, *35*, *288*
Gyimesy (Gross Gimesy) Ernő altbgy. 238, *243*, 250
Gyimesy (Gross, Gimesy) Frigyes, v., altbgy. 250, 516

Gyiresy (Weiterschütz) Sándor, v., rep. ezds. 422
Györkey Jenő 118, 123
Gyürey Vera, a Magyar Nemzei Filmarchívum igazgatója *166*

Haám Sándor fhdgy. 492
Habsburg(-Lotharingiai), Adelheid(e) főhercegnő 227, 229, *232*, 605, 606
Habsburg(-Lotharingiai), Albrecht (Albert); Albrecht főhg. pol. *216*, *217*, 296, 301, 304, *306*, *307*, 317, 367, 428, 465
Habsburg-Lotharingiai, Ferenc Ferdinánd; Ferenc Ferdinánd trónörökös *230*
Habsburg(-Lotharingiai), Ferenc József; (I.) Ferenc József osztr. császár, magyar király *30*, *208*, *230*, *360*
Habsburg(-Lotharingiai) József Ágost; József főhg., kormányzó, a v.-i rend vezetője *255*, 607
Habsburg(-Lotharingiai), József Ferenc dr. v., királyi hg. *195*
Habsburg(-Lotharingiai), Károly; IV. Károly osztr. császár (I), magyar király (IV.) 227, *230*, *231*, *232*, *346*, *480*, 605
Habsburg(-Lotharingiai), Otto főhg. *230*
Habsburg(-Lotharingiai), Otto; Habsburg Ottó főhg., trónörökös 110, 227, *231*, *232*, 605
Habsburg(-Lotharingiai), Róbert Ausztria-estei hg. 227, 229, *232*, 605, 609
Habsburgok 169, *182*, 229, 455, 478, 518, 566, 589, 60-609
Hácha, Emil csehszlov. kormányfő, cseh-morva „államfő" *402*
Hacsák (Hacsek?) Géza publicista 341, 578
Hadzsipetkov (Petkoff, Peskov), Nikola Nikolov bolgár altbgy., vk. főnök 239, *248*, 323, 396
Hadváry Pál v., vk. őrgy. 422, *426*, 619
Haehling von Lanzenhauer, X. ném. ezredes *416*
Hagenmacher Henrik (Harry) GYOSZ elnök 220, *223*, 266, 273, 344, 473, 488, 501, 516, 558, 578
Haidegger Ernő bányatanácsos 344
Hain Péter det. főfelügyelő, az Állambiztonsági Rendészet (ÁR) főnöke *32*, *121*, 345, *353*, 466, 477, 505
Hajek, X. cseh(szlov.) ügynök 506
Hajnácskőy (Halbich) László cső. ezds. 201, *202*, *203*, *211*, 250, 345, 489, 504, 619
Halász Gyula dr., min. tan. 304, 342, 498, 577
Halder, Franz ném. vezds. 12, 81, 83, 84, 87, 88, *116*, *117*, 322-326, *329*, 371, 372, *373*, 375, *376*, 380, 593, 594
Hallamaa (Hummelin), Reino Henrik finn vk. ezds. 415, *420*, 514
Hallier, André-Adolphe Joseph fran. tbk., katonai attasé 214, *218*, 219, *285*, 517, 534, 567
Halmi Lajos pénzügyigazgató, min. tan. 341, 498
Haltenberger Gyula, „Szürke Taxi" vállalati igazgató 501
Hámory Ferenc alezds. 320
Hanika, Jan (János) nyugállományú osztr.-magyar tü. törzskari alezds. 193, *198*, 361, 506, 540, 550
Hankovszky Gyula dr., vőrgy. *182*, 337, 619
Hanófer Vilmos *25*
Hanófer Vilmosné, sz. Kálmán Teréz *25*
Hansen, Erik ném. lov. tbk. 323, *329*
Hansen, Georg ném. vk. ezds. 323, *330*, 380, 411, *418*
Hansen, Ottmar ném. vk. őrgy. 323, *330*, 380, 411, *418*
Harangozó Károly 117
Haraszthy Vince dr., rő. kap. 345, 392, 505, 574, 576
Haraszti György 9, 17, *25*, *35*, 37, *114*, *116*, *120*, *121*, *166*, *167*, *171*, 272, *362*, *389*, *417*, 423, *464*, *471*, *596*, 604, *610*
Hardegg, X. gróf, cseh(szlov.) legitimista 193, 228, 507, 607
Hardy Kálmán dr., n., vezérfőkapitány (altbgy.), katonai attasé 455, *462*, 537, 619, 625
Harkányi Éva bárónő, (takta)harkányi 586, 587
Harkányi Frigyes br., (takta)harkányi 587
Harkányi Pál br., (takta)harkányi 586, 587
Harmos Zoltán, hihalmi, altbgy. 250, *253*, 501, 619
Harmsworth, Sir Esmond Cecil 292, *294*, 518, 560
Harmsworh, Harold Syidney, Lord Rothermere lapkiadó, pol. 292, *294*, 518, 560
Hárony Ferenc ezds. 492
Harpprecht, Klaus 119, 167
Harrach, X. gróf, cseh(szlov.) legitimista 193, 228, 507
Harriman, X. am. pol. 606
Harsányi János 35
Harsányi Zsolt, kisharsányi, villányi és sárospataki, író 341, *346*
Hartay Sándor alezds. 345, 490, 503, 526
Hartmann József húsárugyáros 206, *210*, 275, 341, 559
Hasas, Emil dr., nagyváradi rom. ügyvéd, tart. fhdgy. 269, 382, 383, 552
Hatz Ottó (később Hátszeghi) vk. ezds. (posztumusz vőrgy.), katonai attasé 101, 102, *120*, *246*, 275, 276, *289*, *290*, 395, 396, 411, 414, *419*, 449, 476, 512, 517, 537, 538, 565, 566, 585, 619
Hausner Gábor 36, 115, 171
Haussmann, X. fran. tbk. 458, *463*
Hausz Mária filmvállalkozó, producer, gyártásvezető 343, *351*, 498, 579

Háy Gyula író 109
Haynal Gyula ferences szerzetes 342, 499
Hecsels Árpád dr., orvos 506
Hedry Lőrinc Tamás dr., hedri főisp. 343, 350
Hegedűs B. András 29
Hegedűs Gyula publicista, főszerkesztő 292, 293, 302, 341, 558, 578
Hegedűs József százados 345
Hegedűs Lóránt, magyarzsákodi, pénzügymin. *196*
Hegedűs Pál altbgy. 227, 231, 232
Hegedűs Sándor őrgy. 503, 531
Hegymegi Kiss Pál dr., köztisztviselő, képv. 302, 315, 441, 499, 558
Heinlen, Konrad, szudétaném. vezető *402*
Héjjas Iván v., dr., min. tan., „MALÉRT" igazgató 181, *183*, 184, 299, 341, 388, 400, 428, 439, 449, 499, 521, 526, 527
Helldorff, X. gr., berlini rendőrfőnök 430
Hellenbronth (Krantz) Vilmos, v., vőrgy. 238, 240, 242, 250, 344, 415, 467, 619
Hencke Andor (Andreas?) dr., ném. államtitkárhelyettes 240, 248, 383
Henderson, X. brit ezds. 556
Henkey (Häring) János vk. ezds. 250, 258, 264, 422, 426, 456, 543, 619
Hennyey (Erb) Gusztáv, v., vezds., külügymin. 10, *28*, *29*, 75, 79, *114*, *123*, 238, 243, 293, 375, 408, 411, 414, 443, 455, 458, 484, 486, 516, 537, 545, 555, 615, 619
Herczeg (Herzog) Ferenc dr., író *278*, 335, 578
Hermann, X. cseh(szlov.) vk. alezds. 507
Hernády (Hahne) Rezső alezds. 80, 484, 486
Hernády József alezds. 490, 503, 531
Herold Ádám nyá. cső. ezds. 345, 503
Hertzig, Helena (Heléna) legitimista 515
Hertzig Rudolf (Sebi) rom. lov. őrgy. 360, 508, 541
Hertzig Rudolfné 360
Heszlényi (Heyszl) József, v., vezds. 238, 243, 250, 619
Hetényi Imre rő. főtan. *203*
Hétváry Henrik alezds. 422, 486
Hevesi Iván ÁVH-s nyomozó *170*
Hevesi Pál, a Revíziós Liga levelezője 335, 517
Heydrich, Reinhard Tristan Eugen SS-Obergruppenführer, a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA) vezetője *209*, *245*, *434*
Hiday (Hajda) Kornél ezds. 356, 358, 414, 416, 422, 486, 582, 595, 619
Hidvéghy (Hoeckler) Valéria művésznő 341, 346, 554
„Hilde" lengy. származású nő 447
Hill (?), X. brit köv. 270, 518, 557
Hillgruber, Andreas 116
Himler, Martin (Márton) am. ezds. *203*
Himmler, Heinrich az SS birodalmi vezetője *209*, 301, 304, *306*, 313, 367, 383, 409, *417*, 430, *434*, 559
Hindy Iván, v., kishindi, vezds. 360, 362, 540
Hindy Kálmán min. titkár 497
Hindy Zoltán dr., kishindi, a Katholikus Szövetség elnöke 499
Hisasi Visi japán vk. őrgy. 416, 421
Hitler, Adolf vezér (Führer) és kancellár 81, 85, 86, 89, 99, 101, 102, *121*, 206, 212, *220*, *234*, *241*, *245-247*, *268*, 270, 271, 276, *280*, *286-288*, 301, *306*, *313*, 322, 323, 325, *329*, *333*, 339, *340*, 378, 381, *385*, 398, *402*, 409, 416, 434, *435*, 454, *466*, 469, 472, 599, 608
Hlatky Endre dr., réthalapi, pol., főisp. 343, 350, *374*, 500, 577
Hlinka, Ondrej páter, szlov. nemzeti pol. *198*, *354*, *442*
Hlond, August lengy. bíboros prímás 219, 221, 230, 477, 609
Hoare, Sir Samuel (lord Templewood) brit pol.,nagyköv., külügymin. 270, 279, 280, 474, 518, 519, 557, 561
Hochenburger Antal, v., lékai vkszt. ezds. 361, 362, 516, 539, 619
Hodža Milan dr., csehszlov. me. 228, 229, 233, 474, 475, 606, 607, *610*
Hoffmann, X. ném. konzul 399, 403
Hoffmann, Günther ném. köv. tancsos 403
Hoffmann Sándor dr., nagysötétági, diplomata 304, 316
Hohenlohe-Waldenburg-Schillingfürst Ferenc hg., vk. ezds., légiforgalmi igazgató 343, 352, 499
Hohenzollern-Sigmaringen, Ferdinand; I. Ferdinánd rom. király *384*
Hohenzollern-Sigmaringen, Carol; II. Károly rom. király *267*, *268*, 378, 379, 383, 384, *385*, *386*, *404*, 447
Hohenzollern-Sigmaringen, Mihai; I. Mihály rom. király *384*, *385*
Holényi János v., címz. vőrgy. 344, 352
Holitscher Géza, csetényi, birtokos, gyáros 517, 592
Holitscher Pál, csetényi, dr., gépészmérnök, gyáros 592
Holló József Ferenc nyá. altbgy. 19
Hollós Ervin 16, *34-36*, *118*
Hollós Lajos alezds. 192, 196, 485, 620
Hollóssy Ernő altiszt, kémelhárító ügynök 345, 489, 503, 506, 536
Hollóssy-Kuthy (Kuthy) László, v., gertenyesi, altbgy. 456, 463, 525, 620
Hollóssy-Kuthy (Kuthy) Lajos, gertenyesi, rő. főkap.-helyettes 456, 505, 580
Holly Jenő ezds., a Revíziós Liga igazgatósági tagja 521, 528, 560, 562, 579

Holt, Thaddeus 571
Hóman Bálint dr., történetíró, vallás- és közoktatásügyi min. *171*, 342, 349, 498
Homlok (Holmok) Sándor, v., altbgy., katonai attasé 74, 84, 88, *183*, *184*, 326, 357, 393, 400, *403*, 414, 446, 460, 467, 515, 520, 522, 537, 538, 585, 594, 620
Homonnay Tivadar dr., szántói, pol., budapesti főpolgármester *29*, 300, 301, 312, 343, 498, 567, 577
Hoór Tempis Károly, n., ezds. 345, 503
Horkay (Hechter) József cső. ezds. 250, 261, 345, 365, 366, 392, 504, 574, 575, 620
Horstenau, Edmund Glaises von, ném. tbk. *25*
Horthy István, v., nagybányai, címz. lov. tbk. *389*, 556
Horthy István v., nagybányai, mérnök, kormányzóhelyettes 156, 272, 296, 306, 317, 387, 388, *389*, *390*, 428, 429, 457, 472, 572
Horthy István ifj., nagybányai, „Istvánka" 388
Horthy Magdolna, nagybányai *390*, 472
Horthy Miklós ifj., v., nagybányai, diplomata, köv., felsőházi tag 89, 103, 104, 162, 163, *166*, 271, 272, 276, *282*, *284*, *285*, 388, *389*, *390*, 439, 449, 451, 455, 459, 472, 473, 477, *478*, 519, 565
Horthy Miklós, v. nagybányai, altengernagy, kormányzó 12, 14, *30*, *32-34*, 73, 81, 82, 88, 89, 93, 95, 98, 101-106, 108, 112, *116*, *118*, *121*, 156, 163, *167*, 169, 175, *195*, *196*, 205, 208, *210*, *215*, *216*, 220, 227, 228, *231*, *232*, *234*, *242-246*, 251, *253*, *257*, *263*, 269-273, 275-277, *278-283*, *291*, 292, 305, *307*, 317, 319, 323-325, 327, 328, *331-333*, 335, *340*, *349*, *350*, *353*, 356, *358*, *362*, 366, 367, 371, 372, 377, 382, 383, 387, 388, *389*, *390*, 398, 399, *401*, *405*, 409, 428, 439, 441, 443-459, *460*, *462*, 467-469, 472-477, *478*, 519, 525, 554, 561, 572, 595, 597-602, 605, 607
Horthy Miklósné, sz. Purgly Magdolna, jószási, a kormányzó felesége 388, 390, *401*, 428, 455, 472
Horthy Paula (Paulette), nagybányai 388, 389, *390*, 472
Horthy Paulette, nagybányai 472
Horthy Violette, nagybányai 472
Hortobágyi Jenő 165, *183*
Horváth Antal, csepregi, vk. szds. 550
Horváth Béla államtitkár 305, 342, 497, 577
Horváth Béla tart. szds., üzemi titkár 298, 345, 503
Horváth Dezső min. osztálytan. 342, 497
Horváth Ferenc v., altbgy. 320, *321*, 492, 620
Horváth Géza Abwehr ügynök 472
Horváth Győző rő. főtan. 504
Horváth István állatorvos 521
Horváth István min. tan. 576
Horváth János 519
Horváth Jenő dr., egy. t. 560
Horváth László altbgy. 324, 330
Horváth Ödön dr., újságíró 578
Horváth Sándor rő. főtan. 580
Horváth Sándor, v., tbk. 88, *358*
Horváth Vince röplapterjesztő 298, 341
Hory András dr., terebesi, diplomata, köv. 11, *28*, *29*, 84, *116*, *117*, 266, 267, *278*, 378-380
Hosszú Márton festőművész *29*, 293, 294, 473, 518, 592
Höttl, Wilhelm, SS-Sturmbannführer 112
Howe, Edward brit újságíró, ügynök *290*
Hubai László 220, *401*
Hubay Ferenc városi mérnök 342
Hubay Kálmán nyilas pol. *361*
Huelmuta, X. ügynöknő 327, 542
Hunyady Sándor író *166*
Huszár Hugó ezds., parancsőrtiszt 239, 247, 250, 345, 526, 620, 627
Hunke, X. ném. vk. ezds. 597
Huszár Károly me. *286*
Huxley, X. brit vk. ezds. 561
Hűvös Iván, botfai, „BESZKÁRT" igazgató 343, 498

Ibrányi Mihály, v., vajai és ibrányi, altbgy. 344, 353, 484, 488, 502
Igmándy-Hegyessy (Hegyessy) Géza, v., testőr altbgy., a Vitézi Rend ügyvező törzskapitánya *195*, 495
Ilić (Ilics), Pero jug. vk. szds. 272, 502, 510, 552, 560, 578, 602, 603
Illésfalvi Péter 19, *385*
Illés-Ilyasevics Miklós min. titkár 342, 496
Illy Gusztáv cégvezető 501
Illyés Éva 19
Illyés Gyula író *118*
Imecs György főisp. 528
Imich, X. ném. őrgy. 319, 412, 491
Imrédy Béla dr., v., ómoraviczai, me. 78, *183*, 205, 207, 208, *213*, *263*, *268*, *280*, *289*, 301, 303, *306*, *312*, 398, 399, *401*, *402*, 457, 465
Imrédy Kálmán dr. ómoraviczai, MÁV vezérigazgató 499
Incze Antal dr. orvos, pol., képv. *208*
Incze Péter dr., csíkdelnei, min. osztálytan. 276, 324, *330*, 342, 496
Inczédy-Joksman (Joksman?) Ödön dr., főisp. 343, 500, 577
Innitzer, Theodor osztr. bíboros, prímás 229, 236, 477
Irányi Sylvia üzemvezetőnő 554
Ironside, Sir Edmund William, br., brit tbgy. 443, 459
Isakiewicz, Elżbieta 288
Isépy Aladár, magyarizsépi, címz. altbgy. 342, 348
Istóka Dezső vőrgy. *368*

Jacobsen Erich észt vk. ezds., katonai attasé 415, 420, 515, 553, 590
Jaeger, Maximilien H. J. dr., budapesti svájci köv. 443, 459, 470, 558
Jaeger, Emmer am. vk. (tü.) ezds., katonai attasé 519, 561
Jagow, Diettrich von, ném. diplomata, köv. 270, 280, 339, 590
Jankovics (Jankovich) Mária (Marica) magánzó 341, 495, 510, 552
Jankovich-Bésán X. kisebbségi vezető 509
Janky Béla, bulcsi, altbgy. 539
Jány (Hautzinger) Gusztáv, v., vezds. 238, 242, 264, 377, 387, 398, 542, 543, 620
Jármy Andor tbk. 445
Jarnuszkiewski, Czesław lengy. hdt. tbk. 513
Jaross Andor dr., v., nemesmitóczi, belügymin. 193, 197, 205, *208*, *215*, *289*, 301, *313*, 465, 505, 521
Jászay Ferenc vk. szds. 455
Jaszovszky László 247
Jávor (Jermann) Pál színész 95, 156, *166*, *261*, 272, 284
Jávor Pálné, sz. Landesmann Olga 95, 156, 272
Jékey (Jékely?) Ferenc kisgazda pol. 499, 558
Jekelfalussy (Piller) György, somfai, alezds. 250, 259, 620
Jelics Péter altiszt 485, 510
Jendračić (Jendrassich), X. jug. vk. őrgy. 509
Jendračićné 509
Jeszenszky Andor br., dr., nagyjeszeni, tart. címz. hu. kap., földbirtokos 341, 346, 588
Jeszenszky Andor dr., rő. főkap. 576
Jeszenszky Andorné báróné, sz. Vajkó 588
Jeszenszky Endre rő. kap. 504
Jobbágy Domokos 120
Jodl, Alfred ném. tüzérségi tbk. 238, 242, 322, 325, 327, 396
Josinaka, X. japán vk. ezds, katonai attasé 415, 416, 421
Jovanović, Slobodan jug. me. 94, *119*
Józsa Antal 321
Józsa Béla munkásmozgalmi vezető, publicista 303, 315
Juhász Gyula 116, *117*, *119*, *232*, *278*, *604*
Juhász István feltaláló, igazgató 240, 248, 249, 344, 466
Juhász Zoltán feltaláló, igazgató 240, 248, 249, 344, 466
Jung, X. svéd dd. tbk. 414, 419, 514, 559
Jungerth-Arnóthy Mihály 11, *28*
Jur(i)ca, Flávius (Flavius) dr., főisp. 303, 577
Jurcsek Béla agrármérnök, pol. 240, 248
Justy Emil v., n., vezds., HM légügyi főcsoportfőnök 252, 422, 423, 620

Kabay István közellátásügyi főfelügyelő 342, 497
Kabina Vilmos vőrgy. 320, 321, 422, 492
Kabók Lajos szocdem. pol., képv. 299, 302, *306*, 309, 578
Kacsó Mária *26*, 181
Kádár Gyula, nyárád-gálfalvi, vk. ezds. 10, *25*, *28- 32*, 78, 89, 91, 95-105, 107, 111, 112, *116*, *118-122*, 155, 157, *165*, 205, 208, 209, 271, 275, 276, 299, 301, 305, 324, 337, 357, 393, 414, *426*, 433, 438, 439, 449, 450, 451, 452, 459, *461*, 465, 472, 484, 490, 511, 526, 527, 571, 575, 576, 602, 615, 620, 628
Kádár (Csermanek) János, kom. pol., belügymin. *33*
Kádár Levente államtitkár 342, 497, 577
Kádár Lynn Katalin 283
Kajtár Nikolett 389
Kakas Eszter női levente pk. 499
Kalakán László 122
Kalászy Béla alezds. 493
Káldor György építész vállalkozó 519
Káldor György újságíró, az Associated Press tudósítója 475, 479, 563, 591
Kalenda, X. főtőrm., orvos 506
Kaliwoda Nándor MÁV főfelügyelő 499
Kalkó Gyula vk. ezds. 250, 260, 620
Kállai Gyula kom. pol., publicista 105, *281*
Kállay András, nagykállói, testőr szds. 587
Kállay Kristóf, nagykállói, diplomata 274, 473, 478
Kállay Kristófné, sz. Vásárhelyi Vera 474
Kállay Miklós dr., nagykállói, földbirtokos, pol., me. 11, 14, *28*, *29*, 33, 91, 93-100, *118*, *200*, *212*, 217, 219, 220, 222, 229, *244*, *268*, 269, 272-277, *279*, *280*, *289*, *291*, 296, 297, 301, 305, *336*, *349*, 367, *390*, 391, *418*, 432, 433, *437*, 438, 441, 449, 450, 465, 470, 473-475, 534, 560, 561, 564, 572, 600-602, 608, 609
Kállay Miklós dr., nagykállói, ifj., híradó hdgy. 473, 478, 566
Kállay Miklósné, sz. Kállay Helán, nagykállói 474, 479
Kálmán László légügyi attasé (?) 537
Kalmár Aurél ezds. 411, 493, 537, 620
Kaltenbrunner, Ernst dr., ném. rő. altbgy., SS-Obergruppenführer 93, 95, *245*, 301, 313, 430-432
Kamenyev (Rosenfeld), Lev Boriszovics bolsevik pol. *384*
Kamilli Károly őrgy., DDSG beosztott igazgató 344, 499
Kanczler X. zls. *164*
Kanczler Ferenc 165
Kanczler Gyula *166*
Kanócz Márton tanársegéd 343, 500
Kanustyák Demeter csempész 523
Kanustyák Mihály csempész 300, 511
Kánya (Kánia) Kálmán, kányai, diplomata, külügymin. 79, *221*, 228, 234, 339, *349*, *389*, 398, *401*, 455, 607

Kapiller Imre 283
Kapitánffy (Kratzer) Albin vk. őrgy., a Honvéd Vezérkar főnökének szárnysegéde 422
Kappe (Koppe?) Erzsébet festőművésznő 507, 515, 551
Kapronczay Károly 183, *288*
Kara László köv. irodaigazgató 512
Karađordević, Aleksandar; I. Sándor jug. (II. Sándor szerb) király *199*, 356, 358, 524
Karađordević, Petar; II. Péter jug. király 600
Karácson (Karácsony) Sándor szocdem. pol. 296, 299, 306, *309*
Karády (Varga, sz. Kanczler) Katalin színésznő 9, 11,12, 17, 18, *25*, *29*, *31*, 95, 96, 100, 103, 104, 107, 111, 112, *119-121*, 155-158, 160-164, *164*, *165*, 166, *167*, 200, 206, *210*, 272, *282*, *290*, 297-299, *307*, 575, 628
Karátsony László, v., hódosi, vőrgy. 235, 332, 333, 422, 515, 517, 537, 538, 575
Karcz, X. lengy. vk. ezds., 513
Kardos György ÁVH alezds., a Magvető Kiadó igazgatója *31*
Karkiss Kornél dr., hadbíró, vőrgy. 528
Károlyi Mária Consuelo grófnő, ifj. Horthy Miklósné, nagykárolyi 472, *478*
Károlyi Ferenc gr., nagykárolyi, tart. zls. 341, 495, 542, 587
Károlyi György gr., nagykárolyi, földbirtokos 341, 495, 587
Károlyi Györgyné, sz. Nádasdy Katalin grófnő 587
Károlyi Gyula id., gr., nagykárolyi 95
Károlyi Gyula ifj., gr., nagykárolyi 387, 388, 389, 390
Károlyi Imre gr., nagykárolyi 341, 587
Károlyi József gr., nagykárolyi, legitimista *231*
Károlyi Mihály gr., nagykárolyi, me. *230*, *231*, *346*
Károlyi Sándor gr., nagykárolyi *352*
Károlyi Viktor gr.,nagykárolyi, tart. fhdgy., képv. 324, 330, 341, 472, 495, 542, 588
Kárpáthy Gyula rő. főfelügyelő 505
Karsai László 210, *246*
Kassay-Farkas László v., székelyudvarhelyi, címz. altbgy. 422, 424, 620
Kató Béla ezds. 486
Katona Ivonne találkahely tulajdonosnő 341, 496
Kececi, Sevket Fuat török köv. *288*
Keitel, Wilhelm ném. tbgy. 237, 241, *247*, 322, *334*, *386*, 469, 594
Keksz Edgár rep. ezds. 250, 258, 466, 620
Kelen Péter Pál hanglemezgyáros, munkaszolgálatos 206, 210, *311*, 318, 337, 492, 575, 578
Kelety Lipót alezds. 344, 503
Kellner István kereskedő, munkaszolgálatos 206, *210*, 337
Kellner Jenő 628
Kelly (Énzsöl) Anna (Anny) [Anna Vasilopol] énekesnő, színésznő 300, 311, 341, 492
Kemal, Musztafa (Atatürk) török tbk., államfő *287*
Kemény Gábor dr., br., magyargyerőmonostori, jogász, nyilas külügymin. 449, 461
Kemény István rő. főtan. 343, 392, 504
Kemény István, dr., rendőrfőkap.-helyettes 574
Kemény Pál alezds. 344, 489, 503
Kemény Zsigmond br., magyargyerőmonostori, író *461*
Kémeri Nagy Imre tart. fhdgy. (finn szds.), újságíró, diákvezető 342, 414, 320, 467, 511, 521
Kempf (Kaempff), Siegfried ném. vőrgy. 408, 416, 417, 544, 628
Kendeffy Gábor dr., ügyvéd 341
Kendeffy György földbirtokos 557
Kendrick, Thomas J. brit szds., hírszerző 293, 295, 443, 555
Kenedi János 36
Kennedy, John Fitzgerald, am. elnök 233
Kenessey Pongrác dr., kenesei, főisp., pol. *281*
Kerekes szds. 337
Kerekes József őrgy. 345, 503, 532
Kerekes Lajos 117
Kerenszkij, Alekszandr Fjodorovics orosz pol., me. *404*
Kerényi Grácia költőnő, műfordító 161, 162, *166*, *167*
Kerényi Károly dr., klasszika-filológus 161, *166*
Keresztes Artúr, csíkbánfalvi, vőrgy. 227, 230, 232, 342, 439, 528, 566
Keresztes (Kekezovich) Gyula vk. alezds. *244*
Keresztes-Fischer (Fischer) Ferenc dr., v., képv., belügymin. 33, 90-93, 95, 112, *115*, 156, *165*, *170*, 204, 206, 214, 217, 218, *244*, 262, *263*, 276, *277*, 296-299, 301-305, 327, 364, 372, 391-394, 398, 428, 430, 432, 433, 438, 439, 441, 442, 449, 465, 469, 526, 560, 572, 608
Keresztes-Fischer (Fischer) Lajos, v., vezds. 269, 277, 325, 387, 398, 399, 452, 454, 598, 599, 620
Keresztes-Karleusa (Karleusa) Lajos, v., boryniai, vk. alezds. 411, 418, 517, 537
Keresztesy Elemér őrgy. 494, 484
Kéri Kálmán vk. ezds. (1991 után vezds.) *119*, 301, 312, 381, *389*, 411, *418*, 449, 517, 536, 620
Kern Aurél dr., nyá. min. osztálytan. 298, 302, 341, 366, 578
Kern Károly lovag, vk. őrgy. 97, 99, 100, 102, 103, 105, 161, 344, 353, 450, 575, 620
Kershaw, Ian 212
Kertész István 11, *28*, *29*
Kesselring, Albert ném. tbgy. 322, 329
Keszeg Vince szakaszvezető 468
Kéthly Anna szocdem. pol., publicista 302, 314

Ketter, X. ném. vk. alezds. 544
Kewin-Martin, John brit vk. ezds., katonai attasé 443, 518, 555
K. Halász Gyula hírlapiró, tisztviselő, a rádió műsorigazgatója 344, 352, 357, 465, 490, 498, 554
Khuen-Héderváry Károly gróf, hédervári, me. 349
Kibédi-Varga (Varga) Sándor, kibédi és makfalvi, egy. magántanár 342, 348, 499
Kibédy Vargha Béla egy. t. 499
Kicińska Ferdinándné gépírónő 512
Kienast Ferenc tb. svájci főkonzul 558, 591
Killinger, Manfred von, br., ném. katonai író, diplomata, köv. 339
Kinsky-család 193
Kinsky, X. gróf, cseh(szlov.) legitimista 228, 507, 607
Kinsky Katalin grófnő 652
Kinzel, Eberhardt ném. gyal. tbk. 81, 83, 84, 89, 324, 331, 372, 375, 411, 594
Király Gyula, v., cső. ezds. 250, 260, 345, 392, 574
Király Kornél (Jenő, Andor?!) szkv. vk. őrgy. 97, 99-101, 106, 119, 120, 166, 205, 209, 250, 310, 311, 344, 422, 450, 511, 527, 528, 564, 565, 584
Kisdéry Antal alezds. 422, 485, 584
Kiss Ernő ezds. 344, 531, 583
Kiss Ferenc színész, a Színművészeti és Filmművészeti Kamara elnöke 156, 300, 499
Kiss István, v., altbgy. 250, 253
Kiss János altiszt 492
Kiss János, v., altbgy. 204, 255, 283, 368
Kiss Lajos dr., v., nádudvari, tart. fhdgy., tűzoltó főparancsnok 343, 351, 499
Klein, József (József) cseh(szlov.) vk. őrgy. 507, 515
Klempus (Klempuš) testvérek banderisták, malomtulajdonosok 193, 401, 405, 512, 523, 525, 542
Klener (?), X. bécsi újságíró 300
Klimke, Julius (Gyula), elmenitzi, osztr.-magyar tü. dd. tbk. 193, 508
Klobukowski, X. lov. szds. 517
Klösz György 628
Knox, Sir Geoffrey George brit köv. 279
Kóbor (Kóber) Frigyes vk. alezds., katonai attasé 415, 420, 452, 517, 538, 584, 620
Kobr, Miloš csehszlov. köv. 228, 235, 607
Kocsis János alezds. 344, 526, 531
Kocsis László vk. ezds. 250, 257, 620
Kokas Eszter női levente vezető 343
Kóla György dr., védőügyvéd 337, 468
Kolár Ferenc köv. irodai tisztviselő 511
Kollényi (Kolling) György vk. alezds., katonai attasé 411, 422, 453, 462, 490, 502, 523, 531, 537, 620
Kollontaj, Alexandra Mihajlovna, sz. Domontovics szovjet nagyköv. 476, 479
Kolosi Tamás 19
Kolossy Erika színinövendék 554
Kolozsváry-Borcsa Mihály dr., v., tart. tü. fhdgy., újságíró, miniszterelnökségi sajtóosztály vezető 398, 402
Komáromi Mária 513
Komor Zoltán mérnök 555
Komporday Aurél tart. fhdgy. 485
Komposcht Nándor, kishindi, vőrgy. 422, 425
Koncz Nándor alezds. 494
Konkoly-Thege család 27
Korányi Miklós étterembérlő 369
Korbuly Jakab v., ezds. 250, 261, 344, 489, 503, 620
Korda, József (József) cseh(szlov). vk. őrgy. 507
Korda Sándor filmrendező 518, 545, 546
Kormos Géza fakereskedő 342
Kornfeld család 478
Kornfeld Móric br., nagyiparos 473, 478, 558, 562
Kornis Pál alezds. (KatPol) 9, 18, 25- 28, 36, 170, 171
Kóródy Tibor dr., képv., újságíró 273, 286, 476, 499, 559
Korompay (Koprna, Koporna) László alezds. 406, 407, 487, 503, 620
Korompay Emmanuel lengy. szds. 513
Korompay Lajos alezds. 422, 494, 582
Korondi (Dergán) Béla cső. szds., (1945 után rő. ezds.) 272, 284, 297, 298, 345, 392, 504, 574, 575, 579, 580, 601, 603, 620
Korponay Miklós vk. szds. 309, 310
Kossak [Kassak?], X. horv. (usztasa) pénzügymin. 509, 521
Kosztov (Kostoff), Alekszander Csukov bolgár vk. alezds. 239, 395, 396, 414
Koszorús Ferenc vk. ezds. (posztumusz altbgy.) 325, 332, 542, 620
Kosztolányi Károly alezds. 344
Kovács Árpád 19
Kovács Béla kisgazda pol., képv. 281, 341, 442
Kovács X. fhdgy. a fran. idegenlégió tisztje 517
Kovács Gábor 290
Kovács Gyula v., altbgy. 238, 242, 243, 250, 542, 621
Kovács Ilona 596
Kovács Imre szociográfus, publicista, pol. 90, 104, 105, 112, 118-122, 157, 163, 165, 166, 170, 271, 281, 282, 296, 441, 451, 558
Kovács István 18
Kovács János ügynök 553
Kovács József köv. alkalmazott 502
Kovács Kálmán tart. fhdgy. 357, 490, 521, 524, 526

Kovács Károlyné magánzó 502, 508, 551, 554
Kovács Nagy Pál rő. főtan. 504
Kovács X. („Béldy huszár") vagy (Rongyos Gárda) 400
Kovács Zoltán András 17, 25, 30, 32, 34, 37, 72, 87, 100, 119, 123, 471, 571, 628
Kovarcz Emil szkv. ezds., nyilas vezető, 211, 252, 255, 297, 307, 422, 428, 431, 432, 463, 465, 580
Kováts Gyula, v., dálnoki, tbk., közlekedésügyi államtitkár 250, 256, 339, 422
Kozár Elemér vk. ezds. 250, 257, 453, 621
Kozma Ferenc (Bárd Miklós) 263
Kozma Ferenc v., altbgy. 369, 370
Kozma Gyula járásbírósági tisztviselő 342, 554
Kozma István, v. felsőtorjai, altbgy. (posztumusz vezds.) 457, 463, 621
Kozma (Lázár) Miklós, v., leveldi, szkv. őrgy., belügymin., kormányzói biztos 183, 262, 263, 339, 458, 469, 498
Kozmiński, X. földműves 511, 523
Kölley (Köhler) Ernő, n., vőrgy. 538
Kőműves Gyula színművész 495
Környey Ferenc cső. alezds. 392, 504, 574
Kövér Gusztáv erdélyi földbirtokos 193, 198, 275, 508, 516, 521, 558, 591
Kövess Lothár, kövessházi, korvetthdgy., MFTR képv. 275, 290, 342, 499, 511, 565, 566
Krappe, Günther ném. altbgy., katonai attasé 322, 325, 328, 593, 596
Krappené 235
Krasznay Béla, v., krasznai, ezds. 411, 418, 539, 603, 621
Krasznay Jenő alezds. 557
Krasznay Miklós igazgató 501
Krause, Rolf rigai nagykereskedő 193, 511
Krause, Rolf leánya 511
Krayer Rudolf temesvári lakos 508
Kressák Lajos tart. fhdgy., üzemi titkár 427, 503
Kricsfalussy-Hrabár, X. gk. lelkész 510
Kricsfalussy-Hrabár Endre dr., cső. alezds. 262, 263, 345, 498, 621
Kristóf Károly 29, 119, 120, 166, 167
Kristóffy József dr., csejtei, diplomata, köv. 269, 377, 455
Krizanics Péter jug. kettős ügynök 510, 552
Krizsán László 347
Krpan, Vladimír horv. vk. őrgy., katonai attasé 191, 509
Kruglov, Szergej Nyikiforovics szovjet belügymin. 13, 171
Krzeczunowicz, Korneli (Kornél) földbirtokos, fran. (lengy.!) menekült 193, 510, 517, 556
Kubányi Endre dr., sebészfőorvos 343, 351
Kubassek János 347
Kubata Ludmilla gépírónő 506
Kubelik János (Jan) hegedűművész 507
Kubinsky br. család 193
Kubinsky Alfred br., cseh(szlov.) nagyiparos 560
Kubinsky Evžen (Jenő, Eugen) br., cseh(szlov.) nagyiparos, 507, 560
Kucsera (Kutschera, Kučera) Ferdinand br., cseh nagyiparos 193, 507
Kudar Lajos, v., cső. alezds. 271, 282, 283, 303, 357, 359, 392, 400, 404, 432, 504, 574, 599, 601, 602, 621
Kudriczy (Haiser) István, v., altbgy. 250, 255, 316, 343, 447, 499, 526, 621
Kuhár Flóris ferences szerzetes 342, 499
Kuhár József földbirtokos 341, 502
Kuhl Lajos dr., borsosháti, köv. 452, 461, 462
Kukin Vojin műszaki főtan. 497
Kulin Győző (Viktor) dr., bánhegyesi, orvos, ezds. 369, 500
Kulman, Friedrich (Frigyes) ném. szds. 544
Kumpost, X. cseh(szlov.) vk. alezds. 507
Kun Bertalan dr., v., n. alezds. 324, 331, 345, 364, 411, 503, 533, 621
Kunczfalussy (Kuncz) Jenő, v., altbgy. 422, 423, 447, 621
Kunder Antal mérnök, őrgy., pol., kereskedelmi és közlekedésügyi, iparügyi min. 339, 340, 422, 497
Kunos Jenő tü. őrgy. 506
Kúnos László 19
Kupár Károly gkat. lelkész 359
Kuthy László, v., vk. ezds. (1945 után vezds.) 35, 88, 102, 123, 165, 209, 239, 246, 282, 296, 299, 325, 344, 357, 426, 436, 484, 488, 490, 502, 520, 523, 579, 615, 621
Kuzsnich Gábor dr., postavezérigazgató 344, 499
Kvassay László, kvassói és brogyáni, szds. 291, 621
Kvassay-Sajó Zoltán vk. őrgy. 276, 291, 450, 472
Kwieczyński, Bogdan lengy. rep. alezds. 560

„La belle Marthe" táncosnő 341, 494
Laczkovich Endre előadó 498
Láday István cső. ezds. 106, 211
Lahousen, Erwin Edler von Vivremont osztr./ném. katonatiszt, vőrgy. 322, 323, 329, 330, 361, 408, 415, 524, 544
Laidoner, Johan észt tbk., főparancsnok 415, 420, 514
Lajtos Árpád vk. őrgy. 11, 28
Lajtos Elemér, szentmáriai, szkv. őrgy. (posztumusz alezds.) 300, 320, 344, 416, 621, 492, 502, 553, 584
Lakatos Géza, v., lófő, csikszentsimoni; vezds., me. 11, 28, 29, 238, 244, 257, 325, 326, 350, 377, 516, 536, 549, 621
Lakatos Pál 171, 445
Laky Dezső dr., alistáli, képv., közellátástügyi min. 273, 276, 286, 342, 473, 497, 516, 564

Landesmann X. gazdász, munkaszolgálatos 206, *210*, 337
Láng Boldizsár br., altbgy. 446, *460*, 537
Lángafalvy (Locher) Gusztáv alezds. 490
Langlet Waldemar svéd diplomata 559
Lányi (Jacobi?) Géza n., ezds., katonai attasé 342, 415, *420*, 495, 538, 621
Laroche, X. fran. köv. 474
Larson, X. brit alezds. 372
László (Laucsek) Dezső, v., vezds.15, 32, 83, 85, 88, 109, 110, *123*, *182*, 205, *207*, 250, 262, 301, 322, 323, 325, 326-328, 399, 448, 452, 453, 465, 467, 469, *471*, 595, 621
László (Laub) Fülöp Elek, Sir Philip Alexius Laszlo de Lombos, festőművész *294*, 518, 592
László X. köv. titkár 378
Látka J. Pál fűszerkereskedő 506
Látka József gyal. altiszt 506
Laucsek, X. tart. fhdgy., üzemi titkár 345, 504
Laval, Pierre fran. kormányfő (Vichy) *190*
Laxa, Vladimir horv. tbk. 193, *199*, 509
Lázár Andor dr., igazságügymin. 11, *29*, 495, 562
Lázár György 29
Lázár Károly, v., csiktaplóczai, testőr altbgy. 103-106, 206, *212*, 271, *291*, 444, 445, 455, 496, 621
Lazar, Madame 517
Lazarević (Lazarevics) jug. újságíró 509, 552
L. Balogh Béni 268, *384*
Leahy, Wiliam D. am. tengernagy 477, *480*
Leander, Zarah svéd filmszínésznő 108
Legenye József színművész, rádióbemondó 344, 490, 495, 554
Legeza János vőrgy. 250, *255*, 422, *425*
Légrády Imre lapkiadó 292, *294*, 560
Légrády Ottó lapkiadó 292, *294*, 560
Légrády (Pollák) Károly lapkiadó *294*
Légrády Károly ifj., lapkiadó 292, *294*, 560
Lehár Antal (Anton) br., (osztr.) n., vőrgy. 227, *230*, *231*, 232, 566, 605
Lehár Ferenc zeneszerző *230*
Lehoczky Gyula, v., királylehotai, vőrgy. 361, *362*
Lehoczky Béla címz. (?) altbgy. 539
Lelovics József szállodatulajdonos, 551
Lemberkovics Alajos vőrgy. 422, *424*, 621
Lencsés Károly 321
Lengyel Béla, v., ebesfalvi, altbgy., katonai attasé *331*, 399, 400, 447, *460*, 516, 538, 621
Lenin (Uljanov), Vlagyimir Iljics *479*
Lenkey-Leitner igazgató 342
Lénárt András 19
Leth, Madame 560
Lévay Béla gyártásvezető *351*
Lévay Ferenc dr., vk. szds. 584
Lieszkovszky Pál alezds. 229, *235*, *236*, 343, 422, 499, 608, 621
Lill Győző dr., orvos, alezds. 369, *370*, 500
Lipcsey Márton, v., bilkei, tbk., képv. 341, *347*
Lipcsey Steiner Mihály lengyelországi őrgy. 372, 514
Lipcsey-Magyar (Magyar) Sándor vk. őrgy., katonai attasé 80, 411, 422, 453, 454, *462*, 486, 536, 621
Lippay-Almássy Arthur dr., n., orvos ezds., egy. magánt. 369, *369*, *370*, 500
Liptai Ervin 118, *183*
Lis, X. ném. vk. őrgy. 518
Liß, Ulrich ném. vőrgy. 411, *418*
Listowell, X. Lord *279*
Liszay Aurél alezds. 239, *245*, 344, 361, 411, 413, 508, 539, 540, 551, 583
Literáty Ervin alezds. 493
Lithvay József alezds. 485, 584
Littay (Lichtneckert) András, v., vezds. 240, *248*, 250, 445, 469, 621
Littomericzky Oszkár vk. ezds. 250, *258*, 365, *368*, 621
Ljahterov (Ljachterov), X. szovjet vk. ezds., katonai attasé 328, 550
L. Nagy Zsuzsa 291
Lobkowitz, X. hg., cseh(szlov.) legitimista 228
Lobkowitz, X. hercegnő cseh(szlov.) legitimista 193, 507
Lobmayer Ottó szkv. őrgy. 439
Locke, John 36
Longin Anton (Antal) Carl osztr. vk. ezds. (német vőrgy.) 361, 408, 415, *417*, 515, 544
Lónyafalvy (Locher) Gusztáv alezds. 567
Lónyay Károly gr., dr., nagylónyai és vásárosnaményi, szkv. hu. őrgy., publicista 292, *294*, 518, 554, 560, 588
Loór Nelly gépírónő 341
Lorenz József őrgy. 439, 528, 566
Lorenz, Konrad osztr./ném. etológus *122*
Lorenz Márta színművésznő 494
Lorx Tibor, v., ruszkini, köv. titkár 515, 535
Lorx Tiborné ("Fee") magánzó 502, 515, 553
Lóskay (Luksch) Ferenc, v., vőrgy. 344, *353*, 361, 540, 582
Lossonczy István, losonczi, tart. hu. őrgy., tárca nélküli közellátásügyi min. 342, *349*, 497
Lovas (Lakner) László vk. alezds. 101, *166*, 205, *209*, 564, 575
Lőcsey Erika *27*
Löhry, X. cseh(szlov.) bankár 507
Löhryné Heyck Andrea magánzó 502, 515, 553
Lőricz Rozália *165*
Lőrincz Zsuzsa 28, *115*
Lőrincz(y) Rozália, (lőrinczffy) *166*
Łubczyk, Grzegorz 288
Łubieński János (Jan) lengy. gr. 514
Ludwig, X. lengy. vk. ezds., 513
Lukacs, John (Lukács János) *28*
Lukács Béla, v. földbirtokos, tárcanélküli min., főisp., a „MÉP" elnöke 341, 388, *390*, 428, 498, 499, 576
Lukács György br., erzsébetvárosi, képv., min., a Revíziós Liga igazgatósági tagja 335, *336*, 344, 521, 528, 560, 562, 578
Lukács (Lővinger) György, szegedi, filozófus 109
Lupescu, Elena („Magda") 383, *384*, *386*
Luttor Ferenc dr., kánonjogi tanácsos *32*, 229, *236*, 477, 567, 608

Máca, X. cseh(szlov.) vk. alezds. 507
MacArthur, Douglas am. hadseregtbk. 443, *459*
Macartney, Carlisle Aymler 116, *117*, *122*, *171*, *596*, *604*
Maček, Vladko dr., horv. pol. 274, *288*, 441, 442, 475, 567, 603
MacFarlane, Sir Frank Noel Mason brit vőrgy., katonai attasé 293, 443, 518, 555, 556
Mach, Alexander (Šaňo) szlov. belügymin. *198*, 354, *354*, *355*, 476
Madancoviciné, sz. Gagern Anna-Mária (Annemarie) bárónő 561, 590
Madanovici, X. rom. ezds. 561
Magasházy László v., n., vőrgy., „MÉP" képv. 276, *291*, 302, 343, 356, *358*, 388, 428, 441, 499, 513, 560, 576, 621
Magda Jenő alezds. 344, 486
Maglione, Luigi szentszéki politikai államtitkár 229, *236*
Magyarosy (Merkovits, Magyarosi) Sándor, v., vezds. 250, *252*, *253*, 621
Majnoni, Dominik (Domonkos) legitimista 515
Major (Mayer) Jenő, v., vezds. 250, *252*, *258*, *331*, 332, 344, 443, 444, 503, 621
Major (Major-Maróthy) Tamás színész, rendező, színigazgató 300, *310*
Majtán András altiszt, kémelhárító ügynök 427, 485, 510, 552
Makay József vegyipari igazgató 501
Makray Sándor vőrgy. 250, *257*, 452, 492, 537, 621
Malikowné emigráns 511
Malinovszkij, Rogyion Jakovlevics, szovjet marsall *279*, *321*
Mammusich Lóránd őrgy. 357, 490, 520
Maniu, Iuliu (Gyula) dr., badacsoni, rom. pol. 14, *34*, 84, 266, *267*, *268*, 379, 380, 383, 523, 558
Mannerheim, Carl Gustaf Emil von, br., finn tbgy., hadsereg-főparancsnok, államfő *420*
Mányai Csaba 290
Manteuffel, X. ném. vk. alezds. 372, 409, *417*, 466, 544, 545
Márai (Grosschmid) Sándor, márai, író 496, 559
Marencich Ottó vendéglős 344, 500
Márffy-Mantuano Judit grófné, verseghi és leoni, (Lady Listowell) 270, *279*, 518, 560, 589
Márffy-Mantuano Tamás dr., verseghi és leoni, köv. titkár 497, 535, 560, 589
Máriássy Zoltán br., márkus és batizfalvi, diplomata 342, *348*, 497, 535
Marina Gyula (Julij) dr., gkat. kanonok 342, *347*, 401, 498, 511
Marjay Frigyes tart. szds., újságíró 357, 412, *418*, 451, 453, 458, 459, 490, 496, 519, 565, 591
Markó György 19, *122*, *385*
Markovits József gr., spizzai, vk. alezds. 344, 502, 531
Markovich, X. erdélyi magyar kisebbségi vezető 269, 282
Markov (Markow) Ivan Hrisztov bolgár vk. ezds., katonai attasé 395, *396*
Márkuss László színigazgató 577
Marogna-Redwitz, Rudolf von gr. (Redwitz, Rudolf von br.), ném. vk. ezds., 239, 240, *246*, 323, 326, 372, 410, 512, 544
Maróly József alezds. 502
Marosy (Mengele) Ferenc dr., v., kissolymosi, marosi, diplomata 239, *247*, 274, 342, *462*, 497, 519, 520, 535, 590
Marosy (Mayer) Dezső v., ezds. 250, *259*, 344, 503, 531, 622
Marschalkó Kornél v., n., altbgy. 344
Martini, Wolfgang ném. tbk. 319, *321*, 412, *419*, 491
Marton Dezső titkár *290*
Márton Áron rk. püspök 193, *198*, 507, 521
Mártonyi Lajos szds. 494
Martsekényi Imre, v., MÉP képv. 341, *346*, 490, 498, 521, 526, 576
Martsa Sándor ezds. 486, 533, 582
Marty (Martin) János dr., rő. kap. 274, 300, *312*, 345, 411, 434, 505, 533, 567
Masaryk, Tomáš Garrigue filozófus, csehszlov. államfő *233*
Maser, Werner 241
Massow, Gerd von, ném. repülő ezds. *373*
Materna Győző vőrgy. 486
Máthé Kálmán v., n., altbgy. 344, *352*, *353*, 526, 622
Matuszewski, Ignacy lengy. pénzügymin. 269, *278*
Matuska (Matuska-Comáromy) Péter dr., tvarozsnai és felsőrásztakai, köv. 74, *294*
Matzky, Gerhard ném. vőrgy., katonai attasé 92, 238, *245*, 411
Maugham, Sommerset 166
Mauthner család *478*
Mazoly József alezds. 344
Mazóly Géza alezds. 344
Medzihradszky Ernő (Győző?) alezds. 345, 490, 503
Megay (Meixner) Károly újságíró, képv. 341, *346*, 499

Meggyesy Lajos dr., ügyész 166, 205, *210*, 303, 337, 342, 392, 574, 575, 579-581
Meisels Árpád, dr., orvos 551
Meissner, X. ném. rő. tbk. és SS-Gruppenführer 602
Melander, Lars Rafael finn vezérkari ezds. 414, *420*, 514
Melczer Dezső, wellemesi, alezds. 318, *321*, 492, 622
Melczer Vilmos nagykereskedő 515, 553
Mellenthin, X. ném. vk. alezds. 343, 411, *418*
Merkly Antal ezds. 101, *166*, 201, *202*, 205, 250, 300, 344, 392, 409, 410, 434, 466, 488, 489, 502, 554, 564, 574, 575, 622
Meskó Arisztid, drohobiczyi, rő. főtan. 262, *263*, 300, 345, 401, 504, 511, 523, 533
Meskó Zoltán őrgy. 399, *402*, 494, 521, 622
Messerschmitt Willy (Wilhelm), ném. repülőgéptervező *373*
Mészáros Gyula dr., turkológus, egy. t. 193, *200*, 239, 335, 342, 498, 511, 512
Mészáros István ezds. 250, *260*, 298, 324, 345, 503, 531, 533
Mészáros István, a Revíziós Liga helsinki kiküldöttje 335, 415, 511
Mészáros Kálmán őrgy. 531
Mészáros X. magyar emigráns 552
Mészöly Elemér, sárbogárdi, vőrgy. *182*, 237, *242*, 250, 453, 572, 622
Mezei, X. alezds. 467
Mezei András 166, 167
Mezey Mária színésznő 156
Mezey, X. titkár 503, 553
Mihajlović, Draža-Dragoljub jug. tbk., hadügymin. *19*, 59, 62, 77, 94, *115*, *123*, 169, *171*, 189, *190*, 206, 272, 298, *418*, 433, 454, 552, 581, 597-604, *604*, *610*
Mihov (Michoff), Nikola Mihailov bolgár altbgy., hadügymin. 239, *248*, 396
Mikecz Ödön dr., igazságügymin. 495
Mikes Hanna grófnő, zabolai 341, *346*, 508, 552, 588
Mikes János gr., dr., zabolai, megyéspüspök 227, *231*, 566, 588, 605, 609
Miklós Andor sajtómágnás 292, *293*, *294*, 589
Miklós Béla „Nemzeti Bank" tisztviselő 558
Miklós Béla, v. lófő dálnoki vezds. *206*, 262, *263*, 325, *331*, *332*, *358*, 537, 542, 622
Miklós László dr., ügyvéd *32*, 292, 342, 501, 516, 518, 558, 589
Miklós (Gyula? vk. alezds.) őrgy. 533
Miklóssi Ferdinánd Leó szénkereskedő 512
Mikó Zoltán vk. szds. *309*
Mikołajczyk, Stanisław lengy. pol., emigráns me. 219, *222*, 302, 513, 560
Milarodovics, X. jug. szocdem. 303
Milcs Béláné, sz. Vangel 591
Millquist (Sőfde) svéd vk. őrgy. 514
Millok Sándor 30
Mills, X. am. hírszerző 563, 564
Milosević (Milosevics) Dániel tbk. 369, *370*
Milotay István dr., képv., publicista 206, *212*, *213*, 465
Milton, X. brit munkavezető 518
Mindszenty (Pehm) József bíboros, hercegprímás 15, *207*, *436*, 608
Mirbach, X. gr., osztr. legitimista 230, 607, 609
Miske-Gerstenberger Jenő br, magyarcsesztvei és reichseggi, főkonzul *290*, 587
Miske-Gerstenberger Jenőné (báróné), sz. Allison-Walters, Mary brit ügynök 90, 275, *290*, 296, 454, 475, 502, 550, 558, 587
Miskey Jenő őrgy. 537
Miskey Tibor őrgy. 486
Miskey Zoltán ezds. 250, *259*, 413, 486, 622
Miskolczi István postafőmérnök 177, 488
Miskolczy Ambrus 18
Mocsáry Károly alezds. 539
Molnár Gyula dr., ezds. 342
Molnár Judit 210, 246
Molnár Klára gépírónő 575
Molnár László, n., ügyvéd *27*
Molnár Sándor „MALERT" pilóta 343, 499
Molnár Sándor vk. őrgy. 422
Molnár Terézia, n. 20, *26*, *27*
Molotov (Szkrjabin), Vjacseszláv Mihajlovics, szovjet pol. 14, *171*
Monfort, Franz (Ferenc) ném. tart. szds. 411, 544
Monico, X. fran. köv. 474
Montenuovo Nándor hg. 587
Montenouvo, X. hercegnő 587
Montgomery, John Flournoy am. köv. 228, *233*, 273, 292, 443, 474, 519, 562, 585, 606
Moór Oszkár dr., min. tan. 342, *348*, 496, 521
Moravec, X. cseh(szlov.) vk. őrgy. 506, 507
Moravec, František csehszlov. ezds., „kémelhárító főnök" 75-77, *114*, *115*, *464*
Morgan, William brit őrgy., hírszerző 604
Moruzov, Mihail rom. vk. ezds., hírszerző főnök 383, *386*, 552
Motkó Géza dr., sajtóelőadó 506, 553, 606
Multas Ernő *25*
Murányi Béla alezds. 344, 488, 503
Murányi Gábor 171
Muraro János üzemtulajdonos 508
Muráti Lilli színésznő 300, *311*, 494
Muridsányi Ödön alezds. *417*, 485, 532, 584
Mussolini, Benito Amilcare Andrea, fasiszta vezető (Duce), ol. me., 94, 95, *220*, *268*, *373*, 378, *384*, 388, 398, 399, *402*, 457, *463*, 627
Müller, X. svájci diplomata 558
Müller, Heinrich ném. rő. altbgy., SS-Gruppenführer 93, *209*, 430-432, *434*

Müller Károly 30
Müller, William (Vilmos) am. hírszerző 561, 590
Münnich Ferenc dr., 1945 után altbgy., budapesti rő. főkap. 14
Myrdác Sándor 561

Nadányi Zoltán költő *166*
Nádas Ernő szabotőr *290*
Nádas Lajos vk. ezds. *182*, 206, *212*, 250, 454, *462*, 603, 622
Náday István, v., vezds. 83, 84, *182*, 266, *278*, 378, 381, 444, 452, *460*, 486, 516, 557, 565, 591, 622
Nagy Andor ezds. 344, 485, 583
Nagy Dániel alezds. 344, 489, 503
Nagy Endre író, konferanszié *290*
Nagy Ferenc kisgazda pol., me. *221*, *278*, *285*, 302, *314*, *315*, 441, 442, *442*, *567*
Nagy Geyza dr., rő. kap. 300, 302, *312*, 345, 533
Nagy Géza vk. ezds. 516, 536
Nagy Imre kom. pol., me. *283*, *314*
Nagy Imre csepeli munkás 510
Nagy Iván 26
Nagy István író *315*
Nagy Jenő ezds. *281*
Nagy Kálmán dr., főszolgabíró 300, 343, 498, 511, 577
Nagy Kálmán rő. kap. 533
Nagy Kató filmszínésznő 528
Nagy László (I) dr., ügyvéd 193, *198*, 509, 521, 552
Nagy László (II) dr., ügyvéd *198*
Nagy Lászlóné magánzó 341, 495
Nagy Mária filmkölcsönző 343, *351*
Nagy Mihály, kislégi, szds. 537
Nagy Mihály ÁVH alhdgy. 34
Nagy Miklós dr., polgármester 343, 500, 577
Nagy Pál v., n., gyal. tbk. 227, *232*, 605
Nagy Sándor bútorasztalos, -kereskedő, munkaszolgálatos 206, 337, 448, 468
Nagy Sándor dr., prágai ügyvéd 506, 551
Nagy Valér dr., rő. főkap.-helyettes 504, 576
Nagy Vilmos, v. lófő nagybaczoni, vezds., honvédelmi min. *117*, *248*, 275, *289*, 377, 468, 622
Nagy Vince pol. *315*
Nagyatádi Szabó István *232*
Nagyiványi Fekete Zoltán író, idegenlégiós 517
Nagylucskay (Volosin) Sándor vk. ezds. 250, *258*, 357, 526, 576, 622
Nagymarossy László rő. altbgy. 576
Nagyőszy (Wolff) Miklós (János) altbgy. 250, 251, *253*, 444, *460*, 465, 622
Nagyselmeczy László v., budapesti rő. főparancsnok (ezds.) 576
Naményi-Koncz (Naményi-Koncz-Erba-Odescalchi) Viktor tbk. 422, *425*, 495
Nánásy Megay (Megay) Ernő altbgy. 342, 495
Náray Antal, v., nárai, szkv. vőrgy. 11., *28*, *29*, *117*, *334*, 344, *352*, 431, 498, 622
Narzymski, Tadeusz lengy. konzuli titkár 514
Nebe, Arthur ném. rő. altbgy., SS-Gruppenführer 93, 430, 431, *434*
Nemerey (Gross) Márton, v., altbgy. 250, *253*, 366, 422
Nemeshegyi Tibor dr., főkonzul 559
Nemeskürty István 242, 610
Nemesszeghy László cső. ezds. 345, 503
Németh Antal színigazgató 500, 577
Németh Ferenc vk. ezds. 250, *260*, 399
Németh Imre, v., vőrgy. 516, 538
Németh János vk. ezds., a Légierő vezérkari főnöke 422
Németh József v., altbgy. 88, 229, *235*, 239, 250, 608, 627
Németh Károly dr., cső. őrgy. *203*, 345, 489, 504
Némeh Károly étterembérlő 342
Németh (Neujahr) Lajos v., tbk. 422, *425*
Németh László dr., cső. szds. 201, *203*
Némethy Károly fővárosi tanácsnok 343, 498, 577
Nemrava Pál, dr., ügyvéd, főkonzulátusi tisztviselő 342, *348*, 506, 515, 550, 551, 553
Neuber Ede dr., egy. t., bőrgyógyász *369*, 500
Neuschloss család *27*
Neviczky Tibor alezds. 345, 485, 532
Nickl, Alfréd dr., oppavári, diplomata 240, *248*, 342, 497
Ninčić (Nincsics), Momčilo jug. külügymin. 93, 600
Nirnsee Ferenc képv. 563
Noiret, X. min. osztálytan. 342
Noszlopy Gáspár, noszlopi, hu. őrgy. 528, 566
Novákovits Béla címz. altbgy. 324, *331*, 622
Nunn, Guy T. am. szds. 101, *119*

Nyárády Miklósné, sz. Roskoványi Éva gépírónő 341, 495
Nyerges Pál dr., cső. szds. 297, 345, 392, 504, 574, 579, 580, 622
Nyeridsányi Ödön őrgy. 409, *417*
Nyikiforov, Jurij A. 118
Nyitrai Márta *27*

Odescalchi Miklós hg., földbirtokos 496, 585, 586, *592*
Odry Lehel textil-nagykereskedő 341, 564
Okváth Imre 18, 19, 26, 34, 627
Oláh György publicista, képv. 206, *213*, *289*, 465
Oláh István min. titkár 496
Olchváry-Milviusz Attila cső. vőrgy. 250, *260*, 264, *265*, 345, 456, 504, 543, 576, 622
Olgyay Károly, v., altbgy. 227, 238, *244*, 622
Olgyay Károlyné, sz. Edelsheim-Gyulai grófnő 591

Ollé István 9
Oltványi-Pantle Arnold alezds. 413, *419*, 537, 622
Orendy Norbert cső. ezds. 206, *210*, *211*, 250, *265*, 399, *403*, 504, 622
Orbán Sándor 28
Orłowski, Leon gróf, lengy. köv. *278*, 372, *374*, 556
Ormos Mária 212, *263*, *358*, *384*
Orosz Béla színigazgató 499, 578
Oroszi Antal 113
Oroszlány Endre dr., rő. főkap. 504, 576
Orsós (Spindl) Ferenc dr., ot. 500
Orssich család 193
Orssich, X. gr., slavetichi, cseh(szlov.) legitimista 228, 507
Orssich Nándor gr., slavetichi, szkv. szds., borkereskedő 326, 341, *347*, 510, 587
Ortutay Gyula kárpátaljai író *389*
Ortutay Jenő gk. lelkész 300, *312*, 342, 510
Ortutay Tivadar tart. fhdgy. (1945 után tart. szds.) 345, 387, *389*, 503, 511, 532, 583
Osima, Hirosi japán altbgy., berlini köv. 416, *421*
Osváth István ezds. (posztumusz vőrgy.) 250, *259*, 300, 304, 305, 325, 326, 344, 345, 401, 411, 502, 523, 525, 531, 532, 542, 550, 553, 575, 579, 622
O'sváth László dr., csenger-újfalusi, köztisztviselő *316*
Oszlányi Kornél, v., vőrgy. (posztumusz altbgy.) 298, *308*, 580, 622
Ottrubay Károly vk. alezds. *232*
Óvári Papp Zoltán dr., a Nemzeti Bank osztályvezetője 343
Oxa-Orzechowski, X. lengy. min. tan. 514
O'Malley, Sir Owen St. Clair *279*

Örkény István író *123*
Örley Györgyné, sz. Fényes Márta, csokaji és dengelenghi 277, *291*
Örley István író 291

Paasikivi, X. finn vk. ezds. 514
Paasonen Aladar Antero finn vk. ezds. 414, *420*, 467, 514
Padányi (Pfeiffer) Jenő vk. alezds. 239, *245*, 250, 326, 450, 456, 502, 485, 511, 527, 531, 583, 622
Páger Antal színész 300, *311*, 495
Paizs Gábor 32
Paizs Jenő 554
Pajtás Ernő, bankói, ezds. *306*
Pajtás Gyula vk. ezds. 296, *306*, 422, 428, 622
Palásthy Irén színművésznő 494
Paleta Géza, moldovai, tü. törzskari ezds. 357, *358*, 381, 422, 520, 524, 525, 623
Pálffy Fidél gr., szélsőjobboldali pol. *215*
Pálffy (Oesterreicher, Pálffy-Oesterreicher) György altbgy. 14, *25*, *284*
Pálffy József gr., erdődi *281*
Pálffy-Horon László főv. tan. 343, 498, 577
Pálfi Sándor testőr szds. *426*, 623, 625
Palkovich Pál min. titkár 342, 498
Pallavicini György ifj., őrgr. 566, 585
Pallavincini Alfonz őrgr. 585
Pálóczy-Horváth György újságíró 93, 273, *287*, *290*, 436, *436*, *437*, 559, 591, *604*
Pálos Lajos dr., a KatPol orvosa *36*
Pálosy (Paskui) János vk. ezds. 320, 325, 542, 623
Palugyay, X. bornagykereskedő 477
Palugyay Farkas, v. kispalugyai és budafalvi, filmvállalkozó 579
Pamlényi Ervin 116, *425*
Panajott, X. görög tengerésztiszt 512
Papen, Franz von, ném. pol., diplomata 239, *247*, 477
Papillon, X. fran. sorhajóhdgy. 517
Papp Antal gkat. püspök *405*
Papp Dezső ezds. 344, 356, *358*, 503, 520, 531
Papp Gábor ifj., dr., óvári, köv. tan. *30*, *31*, *38*, *39*, 497, 535
Papp Sándor, a „MÉP" ügyvezető főtitkára 343, 498, 576
Papp Zoltán, óvári, cégvezető 498
Parcher Félix ifj., dr., terjékfalvi, diplomata 229, *236*, 477, 567, 608
Parcher Félixné, sz. Palugyay leány 229, 477, 608
Pariani, Alberto ol. tbk. 413, *419*, 457
Partridge, Richard C., am. vk. őrgy., katonai attasé 293, *295*, 443, *459*, 519, 561, 562, 563
Pasquale, X. ol. vk. alezds. 412, *419*
Pásztóy (Polster) Ámon dr., min. tan. 296, *306*, 342, 392, 406, 504, 526, 574
Pataky Iván 334
Pataky Kálmán operaénekes 554
Pataky Tibor dr., képv., államtitkár 200, 342, *348*, 400, 496, 521, 577
Paulus, Friedrich Wilhelm Ernst von, ném. tbngy. 108, 109, 238, 322, 323, *329*, 594
Paupera Ferenc dr., a Földhitelbank igazgatója *317*
Páva István 116, *117*
Pavelić (Pavelics), Ante dr., usztasa vezető, „poglavnik" 193, *199*, 521
Peidl Gyula me. *286*
Pein Attila 18
Pejaćević (Pejácsvich, Pejacsevics), X. gr., verőczei, horv. köv. tan. 272, 473, 509
Pejácsevich Gabriella Mária Júlia Ladislaja grófnő, verőczei *389*
Pejczik Géza vkszt. őrgy. 318, *321*
Pelényi János köv. 566, 606
Pell, Herbert Clairborne am. köv. *233*
Pellmann, X. szállodás 500

Pencsy Jenő őrgy. 492
Perczel Miklós, bonyhádi, BESZKÁRT igazgató 343, 498
Perczel Zita filmszínésznő 517
Perčević (Percsevics), Ivo/Ivan horv. tbk., usztasa vezető 413, *419*, 509, 522
Perényi Zsigmond br., perényi, kormányzói biztos *200*, 498
Perić (Perics), X. jug. vk. alezds., konzul 272, 560, 600, 604
Perjés Géza 9, *36*, *115*, *171*
Perneczky Béla dr., min. tan. 498, 577
Perneki Mihály 28, *165*
Pétain, Henry-Philippe fran. marsall, pol., nagyköv., államfő *190*, 455, *462*, 519
Péter Gábor (Auspitz Ernő) altbgy., az ÁVH főnöke 9, 10, 15, *25*, *28*, *32*, *33*, *36*, 69, 171, *207*, *545*, 611
Pető Ernő dr., igazgató főorvos 11, *30*, 566
Pethő Sándor dr., rő. főtan. 504, 576
Pethő Sándor dr., főszerkesztő, publicista 163, *282*
Petljura, Szimon Vasziljevics ukrán pol. 512
Petneházy (Nowody) Antal dr., v., szkv. alezds., 339, *340*, 422, 497
Petričević (Petricsevics), X. usztasa vezető 509, 522
Petrikovics István címz. vőrgy. 320, *321*, 415, 492, 492
Petrovich Iván 292, *293*
Petrovics (Petrovich) Péter őrgy. 360, *362*
Petrovich Viktor 428, 518, 587
Petrović (Petrovich, Peterovics), Dragoljub (Gyula) jug. őrgy. 509, 524, 540
Petschek, X. cseh(szlov.) bankár 507
Petter, X. dr., ném. kormánytan. 544
Peyer Károly szocdem. pol., képv. *33*, 273, 276, *286*, 298, 300, 302, 441, 473, 560, 578
Peyerl, Karl (Károly) osztr. vk. alezds., katonai attasé 361, 415, *421*, 515, 544
Peykovszka, Penka 18
Pfannenstiel (Pfannenstickl), Hubert ném. tart. alezds. 372, *374*, 409, 410, 544, 545
Pfeiffer Zoltán pol. *315*
Pfeffer-Wildenbruch, Karl von, SS-Obergruppenführer, a Waffen-SS és a rendőrség tábornoka 108
Pickenbrock, Hans ném. vk. ezds. *330*, 408, *416*, 544, 628
Pieche, Giuseppe ol. karabinieri tbk. 433, 524, 603
Pihe István műszerész 177, 488, 548
Piłsudski, Józef Klemens lengy. marsall, me., államfő, 273, *277*, *278*, *294*, 372, *373*, 473
Pinkovics Irén táncosnő 191, 341, 506, 550
Pintér István 167
Pisky Zoltán v., ezds. 327, *334*, 623
Pius (XI.) (Ratti, Adrille Ambrogio Damiano) pápa *235*, *294*
Pius (XII.) (Pacelli bíboros, Eugenio) pápa 92, 229, *235*, 478 607, 608
Pjatakov, Georgij Leonyidovics, bolsevik pol. 384
Platthy Pál, túróczdivéki és nagypalugyai, altbgy. (1945 után vezds.) 297, *307*, 579, 580, 623
Podhajsky, X. cseh(szlov.) hds. tbk. 474, *479*, 507
Podmaniczky Félix br., podmanini és aszódi, filmrendező 490, 498
Pogány András 119
Pogány (Penna) Imre vk. ezds. 250, *256*, 453, 623
Pogány Sándor ezds. 320, 422, 492, 532, 623
Póka-Pivny Béla dr., n., mérnök, a Revíziós Liga megbízottja 270, *278*, 335, 518, 553, 560, 589
Pokorny Hermann altbgy. (1945 után vezds.) 318, 320, *321*, 342, *421*, 492
Polgár Tibor zeneszerző *166*
Polonyi Lajos ezds. 422, *426*, 486
Pólya László alezds. 485, 583
Pomaniczky Béla alezds. 531
Pongrácz Ferenc gr., szentmiklósi és óvári, tb. konzul 273, *286*, 342, 495, 557, 587
Pongrácz Ferenc grófné, sz. Gill, Bettina Mary *286*, 587
Pongrácz Jenő gr., szentmiklósi és óvári 228, *234*, 473, 557, 578, 587
Pongrácz-Bartha (Kleinhempel) Ede, v., címz. tbk., esztergomi vitézi székkap. 422, *425*
Ponnat, X. fran. vk. ezds. 517
Poór Pál dr., hadbíró őrgy. 102, 489, 575
Pop Valér (Valeriu) rom. pol., min. 266, *267*, 378-380, 523
Popov, Mihail (Mihály) banderista ukrán partizánvezér 450, 511, 527, 542
Popović, Milan (Popovics Milán) dr., képv., pol. 297, *308*, 324, 366, 495, 510, 560, 578, 599, 600, *604*
Popov (Popow), X. bolgár vk. ezds. *396*
Posch, X. ezds. 45, 503
Pósfay László dr., köv. tan. 292, 342, 497, 505, 557, 592
Pospisil, X. cseh(szlov.) gépkocsivezető 549
Poupard, X. fran. rep. őrgy. 517, 567
Pőry (Prohászka) Imre v., ezds. 250, *260*, 325, 327, 422, 485, 531, 542, 550, 582, 623
Prchala, Lev csehszlov. hadseregtbk., kárpátaljai autonóm bel- és pénzügymin. 400, *404*
Prioux, René-Jacques-Adolphe fran. hadseregtbk. 458, *463*, 517
Pritz Pál 28, *117*, *247*, *401*
Prónay Pál br., tótprónai és blatnicai, alezds. 422, *424*, *425*
Prónay Pálné báróné 553, 586

Przyjałkowska, Helén (Helena) lengy. emigráns 515
Przyjałkowski, Zdisław lengy. vk. ezds. 513
Purgly család 455
Puszta, X. észt köv. 566, 590
Puy Jenő, puji, v., ezds. 413, *419*, 537, 623

Quisling, Vidkun norvég fasiszta pártvezér, me. *246*, *434*

Rabe von Pappenheim, Friedrich Karl ném. altbgy., katonai attasé 325, 326, *333*, 449
Rácz Vilmos dr., főszerkesztő, publicista 337, *338*, 468, 496, 580
Rácz Zénó fhdgy. 492
Rád Árpád légügyi felügyelő 343, 499
Radek (Sobelsohn), Karl Berngardovics, bolsevik pol. *384*
Radnótfáy László fhgy. 492
Radnainé dr. Fogarasi Katalin 19
Radnóti Zsuzsa 123
Radócza Kálmán tart. fhdgy., „Gerbeaud" igazgató 554, 564
Raeder, Erich ném. tengernagy 322, *329*
Rainer M. János 36, 171
Rajk Endre nyilas államtitkár *32*
Rajk Lászlo kom. pol., belügymin. *26*, *32*, *33*, *36*, 104, 105, *122*, *123*, *283*, *284*
Rajk Lászlóné, sz. Földi Júlia 283
Rajnay (Rainer) Károly v., címz. vőrgy., főisp. 344, 383, *385*, 500, 503
Rajniss Ferenc újságíró, pol., képv., vallás- és közoktatási min. *211*, 275, *289*, 465, *466*
Rakolczai (Fucsek) László dr., vk. ezds., katonai attasé 378, 381, 415, *420*, 433, 451, 515, 517, 537, 538, 564, 584, 623
Rakolczai (Fucsek) Géza vezérkari alezds. 381
Rákosi György dr., v., tbk. 356, *358*, 486
Rákosi (Kremsner) Jenő író 560
Rákosi (Rosenfeld) Mátyás kom. pol. 108, *213*, *314*, *436*
Rákosi (Kremsner) Szidi színésznő *311*, *351*
Rákosi Zoltán, felsőcsernátoni, vk. alezds. 356
Rakovszky Antal dr., cső. szds. 298, 345
Rakovszky György, nagyrákói és kelemenfalvi, altbgy. 238, *242*, 297, 325, 537, 538, 542, 623
Rakovszky Tibor (Antal?) cső. szds. 504
Ramsay, X. brit szds. 556
Ránki György 116, *117*, *121*
Ransberger András temesvári lakos 508, 551
Rassay (Rasch) Rudolf dr. orvos, vőrgy. *369*, 500
Rassay (Rasch) Károly dr. liberális pol. 276, *291*, 302, 441, 473, 558
Rathe, X. ném. vk. szds. 544
Rathenau, Walter ném. nagyiparos, pol., külügymin. *339*
Ratke, X. ném. vk. szds. 411
Ratkovič (Ratkovics), Ratko lengy. fhdgy. 193, 511, 512, 523, 553
Rátz Jenő, v., nagylaki, vezds., honvédelmi min. 205, *208*, 250, 339, 388, 398, 399, 422, 457, 465, 467, 623
Rátz Kálmán dr., képv. 496
Rátz Kálmán rő. kap. 505
Raud János (Jaan) észt vk. ezds. 415, *420*, 514
Raud, Märt észt mérnök 193, 511
Raudveréné, X. Erna észt menekült 515, 553, 590
Raudvere, X. észt ezds. 415, *420*, 514, 590
Raudvere, Y. észt ezds. fia 590
Ravasz István 122, *183*
Rayski, Ludomil lengy. vk. ezds. 513
Redon, Henry de, fran. vk. ezds. 517
Redward, X. brit köv. titkár 557
Reé László 113
Reek, Nikolai észt vőrgy., honvédelmi min. 415, *420*, 514
Reeves, X. brit tréner 557, 590
Regele, Ferdinand osztr. vk. alezds. 361, 415, *421*, 515
Regina szász-meinigeni (Sachsen-Meinigen) hercegnő 605
Rehner, X. ném. vk. szds. 411, *418*
Reichmann, X. ném. ezds. 544
Reizmann Zoltán dr., ügyvéd, munkaszolgálatos 206, *210*, 337, 341, 494, 578
Reményi-Schneller Lajos képv., pénzügymin. 305, *316*, 465, 497
Remetey Elemér v., folyamőr főtörzskap.(ezds.) 623
Remetey József (Elemér?) ezds. 345, 455, 527, 625
Renkey (Rentz) Albert (Albrecht) ezds. 157, 250, *259*, 298, 344, 503, 531, 623
Reök Andor dr., főisp. 193, *199*, 298, 343, 500, 509, 521, 577
Réti György színészközvetítő 156
Révai, Julij (Révay Gyula) ruszin vezető, min. 193, *200*
Révai (Kahana) József kom. (kultúr)pol. 109
Révész András szocdem. pol. 11, *29*
Reviczky Gyula polgármester 500
Reviczky Tibor alezds. 583
Rhade, X. ném. altbgy. 239, *247*, 454
Ribbentrop, Joachim von, ném. diplomata, külügymin. 101, 102, 239, *246*, *247*, *268*, 326, *334*, 384, 388, *389*, 400
Richthofen, X. ném. vk. őrgy. 411, *418*
Ridegh (Camerle) Rajmond (Raymond) cső. ezds. 201, *203*, 250, 345, 366, 504, 576, 623
Ridgeway, X. brit vk. alezds., katonai attasé 555
Riedl Lajosné 553
Ringhoffer, Karel (Károly) cseh(szlov.) nagyiparos 474, 507

Ritter László 18, 19, *36*, *287*, *290*, 571, *604*
Roatta, Mario ol. altbgy. 457, *463*, 524
Robertson, X. am. szenátor 228, *233*
Roda, Alberto ol. altbgy. 457
Rodriguez Endre filmrendező 343, *351*, 490, 498
Roggieri, X. ol. küldött *248*
Rohan, X. hg. cseh legitimista 193
Rohan, X. hercegné (Serényi grófnő), cseh(szlov.) legitimista 507
Rohonczy Imre br., szállodabérlő 342, 500, 566
Rokéách, Áháron belzi rebbe *25*
Rommel, Erwin Johannes Eugen ném. tbgy. 342, *347*, 520, 588
Romsics Ignác 28, 110, *123*, *171*, *234*, *291*, 605
Róna Péter 122, *461*
Ronge, Maximilian osztr. címz. o. vőrgy. 361, 415, *420*
Roosevelt, Franklin Delano am. elnök 98, 227, *232*, *233*, 477, 565, 606
Rosch Gábor 121
Rosescu (Rozescu), Bisson (Bobino) rom. szocdem. emigráns 360, 508, 541, 551
Rosta Géza (Reichbauer Gottfried) ezds. 344, 361, *362*, 539, 540, 582
Rosthy-Forgách Ferenc gr., dr., barkóczi, min. tan. 292, *294*, 342, 497, 505, 557, 592
Rosthy-Forgách Ferencné, sz. Harrach X. grófnő 592
Rotta, Angelo budapesti pápai nuncius *289*
Rozsos László 334
Rőder Jenő vőrgy. (1945 után altbgy.) 299, *309*, 468, 539, 623
Rőder Vilmos gyal. tbk., a HM VI. csoport (Honvéd Vezérkar) főnöke, honvédelmi min. *30*, 339, *340*, 454, 455
Röhm, Ernst SA-vezető *313*
Rudnay Lajos dr., rudnói és divékújfalusi, diplomata, köv. *317*, 585
Rudnay Lajosné, sz. Lelbach Irén *317*
Rudnay „Szia" (Alice) 585
Rudniański lengy. vk. alezds. 510, 559
Rudolf, X. ném. vk. őrgy. 408, *417*, 544
Rugyenko, Roman Andrejevics, a nürnbergi per szovjet főügyésze 169
Ruhawina (Rukavina?), X. zágrábi lakos 509
Rumy Lajos ezds. 344, 361, *362*, 422, 531, 540, 583, 623
Rustow, X. ném. szds. 319, 412, 491
Ruszkay (Ranzenberger) Jenő, v., címz. vezds. *115*, *215*, 250, *254*, 301, 304, 367, 432, 466, 483, 536, 538, 615, 623
Ruszkiczay-Rüdiger (Rüdiger) Imre vezds. 322, *329*, 593, 596
Ruttkay, X. a „Magyar Divatcsarnok" tulajdonosa 501
Ruttkay János (Jenő?) szds. 492
Ruttkay Béla szds. 492
Ruttnay (Rzicska) Béla alezds. 488, 492
Rühman, Heinz ném. filmszínész 430, *434*
R. Vozáry Aladár, kárpátaljai kisebbségi vezető, behívott képv., újságíró 193, *196*, 505
Rychter, X. ném. szds. 411
Rychtrmoc, Robert cseh(szlov.) hdt. tbk. 474, *479*, 507
Rydz-Śmigly (Rydz), Edward lengy. marsall, katonai főparancsnok 372, *373*, *374*
Rzewuska, X. grófnő 556

Saághy István kámoni lakos 566
Sachsen-Coburg, Borisz; III. Borisz bolgár cár, 239, *247*, *248*
Sachsen-Coburg, Ferdinand; I. Ferdinánd bolgár cár *247*, *248*
Sachsen-Coburg, Szimeon; II. Simeon bolgár cár *248*
Sajti Enikő, A. 216
Sakmyster, Thomas 208, *277*
Saly Dezső 306, *338*
Salamon, Pál (Pavol) 18
Salló János dr., jobboldali pol. *289*
Sándor Jenő dr., minisztériumi osztálytan. 407
Sándor Pál filmrendező 164
Saracoğlu, Sükrü dr., török pol., külügymin., me. 273, 274, *287*, 512, 560
Sárhidai Gyula 334
Sárkány Ferenc dr., ügyvéd, 494
Sárkány Jenő, v. ilenczfalvi, vk. ezds., szárnysegéd 322, *329*, 515, 517, 538
Sárközi Ferenc üzemi titkár 345, 503
Sárközy György gyáros 341
Sáska Elemér vőrgy. *182*, 250, *257*, 262, 326, *333*, 452, 623
Satzger János tart. rep. fhgy., a „Tarján bár" tulajdonosa 341, 423, 563, 579, 590
Satzger László (ifj.), bálványosi, nagybirtokos 341, 566, 590
Satzger Lilla 591
Schalk, X. kassai szállodatulajdonos 506
Schallenberg-Krassl család 193
Schallenberg-Krassl, X. gr., cseh(szlov.) legitimista
Schallenberg-Krassl Herbertné grófnő cseh(szlov.) legitimista 515
Schallenberg-Krassl, Herbert von gr. , cseh(szlov.) legitimista 228, 230, *236*, 507
Schallenberg-Krassl, Robert von gr., cseh(szlov.) legitimista 228, 507, 609
Schell Péter br., főisp., belügymin. 343, *350*, 500, 577
Schellenberg, Walter SS-Brigadeführer 96, *119*, *167*
Schenk von Stauffenberg, Berthold gr. *246*
Schenk von Stauffenberg, Claus gr., ezds. *246*
Schindler Szilárd vezds. 537

Schlagetter Antal (Anton) romániai tü. őrgy. 508
Schleicher Emil konzul 505
Schmalschlägel, X. ném. tart. szds. 372, 411, 544
Schmidt, X ném. vk. ezds. 411, *418*
Schmoll Endre altbgy. 250, *254*, 422, 525, 623
Schober, Franz osztr. rő. tan. 361
Scholtz, Edgar ném. ezds., összekötőtiszt 408, 409, *416*, 432, 543, 545
Scholtz János tart. fhdgy. 486
Scholtz(e) ném. őrgy. 544
Schott, William W. am. I. oszt. köv. titkár 228, 233, 273, 292, 443, 474, 519, 562, 563, 585, 606
Schönborn-Buochheim György gr., nagybirtokos 13, 326, 400, *405*, 510, 515, 587
Schönherz Zoltán kom. vezető *27*, 92, *204*
Schuller (?), „Elly", a japán katonai attasé titkárnője 416, 552
Schuller, X. kereskedő 511
Schulte Hethaus, Hermann ném. vőrgy. *416*
Schultz(e?) X. ném. őrgy. 408, 411, *416*
Schwartz, X. gépkocsiszerelő 591
Schwartz, X. művezető 519
Schwartz, X. portás 510
Schwartz testvérek, zongoraművészek 517
Schwarz, X. ném. ezds. 412, *418*
Schweitzer Péter tü. ezds. 357, *358*, 490, 520, 623
Sebes Anna 30, 31
Sebestyén Pál dr., küm. tisztviselő, min. tan. 378, 381, *384*
Sédey (Schréder) Gyula dr., rő. főtan., rő. vőrgy. 432, *435*, 504
Sellyey (Schrédl) Vilmos, cső. ezds. 201, *203*, 250, 345, 364, 504, 623
Semsey Andor gr., semsei, dr., diplomata 342, *348*, 396, 477, 497, 519, 535
Serédi Jusztinián (Szapucsek György) hercegprímás 11, *28*, 228, *235*, *284*, 607, 608
Seregdy Sándor vk. szds. 531
Serényi X. grófnő 193
Serfőző János irattáros 494
Seun Ottó dr., MÁV elnökigazgató 343, 499
Shaw, George Bernard angol drámaíró *166*
Shvoy Kálmán dr., v., altbgy. *28*, 157, *165*
Shvoy Lajos püspök 566
Sibelka Győzőné titkárnő 493
Sibrik György, v. szarvaskendi és óvári, ezds. 229, *235*, 326, 328, 493, 553, 556, 562, 563, 583, 608, 623
Sidor, Karol dr., (cseh)szlov. pol., szlovák autonóm me., köv. 228, 354, 442, *442*, 477, 551
Siegler Endre, eberswaldi, vk. alezds. 80, 99, 100, 250, *258*, 411, *426*, 456, 457, 486, 623
Sigetter Viktor *Győző ezds.* 10, *36*, 71, 79, 111, *123*, 137, *164*, *171*, 422, 484, 623
Sigray Antal gr., felső- és alsósurányi, földbirtokos, pol. 227, 228, *231*, 566, 605, 607, 609
Sikorski, Władysław Eugeniusz lengy. tbk., pol. *222*, *278*
Sillay Béla alezds., hírszerző szakszolgálatos tiszt *235*, 360, 410, 502, 511, 515, 540, 575, 607
Sillay Jenő címzetes vőrgy. 228, *235*, 250, 344, 361, 489, 502, 511, 515, 540, 575, 607, 623
Silley (Siller) Antal, v., altbgy. 293, *295*, 555, 623
Sima, Horia rom. vasgárdista vezető 383, *385*
Siménfalvy Árpád kisebbségi pol., főisp. 343, *350*, 500, 577
Siménfalvy Tihamér v., tbk. 301, 356, *358*, 520, 623
Siménfalvy Sándor dr., min. osztálytan. 406, *407*, 504, 576
Simon Elemér dr., v., n., képv., felsőházi tag, főisp. 344, *352*
Simor (Porteller) Erzsi színművésznő 494
Sindelár, X. cseh(szlov.) vk. ezds. 506, 540
Sipos Béla vk. őrgy. 486, 517, 537, 584
Sipos Lujza női fodrász 317
Sipos Péter 19, *28*, *31*, *35*, *115*, *208*, *261*
Siposs István erdélyi magyar kisebbségi vezető 269, 382
Skarżyński, Stefan lengy. rep. szds. 514, 560
Škoda, Emil von, csehországi nagyiparos *362*
Skorzeny, Otto tart. SS-Sturmbannführer *282*, *284*, *478*
Sławik, Henryk lengy. újságíró, a lengy.-magyar szövetség elnöke 274, *288*, 372, 556
Slöör, Karl Åke finn vk. ezds. 415, *420*, 514
Smith, X. am. pénzember 273, 516, 564
Smith-Butler, X. am. vk. alezds., katonai attasé 561
Sokołowski, Tadeusz lengy. fogorvos 513
Sokołowski, Stefan lengy. vk. ezds. 513
Soltész István 32
Solymossy (Stanojlovics, Stanoilović) Ulászló, v. stanogorai, vőrgy. 76, 250, *255*, 343, 448, 499, 536, 624
Sólyom (Schick) László katonatiszt, ellenállási összekötő, 1945 után altbgy. 14, 163, *246*
Sombor-Schweinitzer József dr., rő. főkap.-helyettes *32*, 201, *203*, 205, 275, 296-305, 345, 366, 392, 393, 427, 432, 433, 436, 504, 564, 574, 576, 580, 581
Somkuthy (Schitler) József v., vezds. *208*
Somlay Artúr színész *166*
Somogyi Béla újságíró *307*
Somogyi-Böllér Béla, dr., közjegyző, felsőházi tag 341, 388, 428, 439, 449, 451, 498, 521, 526, 576, 586
Somogyvári Gyula, v., szkv. őrgy., író, képv. *30*, 341, *347*, 357, 457, 458, 473, 476, 490, 520, 559
Somoskeőy István dr., csehszlovákiai banktisztviselő 507, 551
Soós István dr., polgármester, 500

Sorg Jenő építészeti és bányaigazgató 344, 501, 578
Sorg Jenőné (Bárczy István leánya) 472
Sosnowski, Kazimierz lengy. hds. tbk. 82, 269, *277*, *278*
Spancel, Oldrich cseh(szlov.) vk. alezds. 507
Spannenberger, Norbert 314
Spányi (Spányik) Mario (Márton) v. dömeházai, szds., főkonzul 342, *348*, 361, 497, 515, 535, 540, 541, 590, 624
Spatzky (Snatzky, Snacki?), X. szlov. vezérkari alezds., római katonai attasé 354, 509, 551
Spee, Graf Xaver Franz ném. vk. szds. 411, *418*
Spellman, Francis Joseph bíboros, New York-i érsek 228, 229, *233*, 236, 477, 566, 606, 608
Sréter Farkas tisztviselő 297, *307*, 465
Stabłewski, Stefan lengy. vk. ezds., 513
Starosolsky Aranka újságírónő, beugrató ügynök 345, 502, 510, 550, 552, 554
Stefán Valér vk. alezds. *183*, *184*, *403*, *460*
Ştefflea, Ilie rom. hadosztálytbk., vk. főnök 381, 382, *385*
Steinsdoff , X. ném. tart. hdgy., a ném. katonai attasé segédje 412
Steller Éva gépírónő 305
Stepaić (Stepaics), X. jug. tü. alezds. 509
Stephes (Szephes), Rudolf romániai tü. őrgy. 193, *198*, 508
Stirling László, szentgyörgyvári, altbgy. *386*
Stoffer Sándor városligeti főkertész *25*
Stolze, X. ném. őrgy. 544
Stomm Marcel gr., altbgy. (posztumusz vezds.) *32*, 108, 109, *122*, *123*, 168, *170*, 324, *330*, *334*, 516, 538, 588
Stone, X. bankár 273
Stone, X. brit vk. ezds., katonai attasé 443, 458, 518, 555, 557, 558
Suarez, Alfred M. am. őrgy. 101, *119*
Šubašić, Ivan emigráns jug. me. *190*
Suhay Imre, n., altbgy. 292, *294*, 342, 458, 495, 516, 518, 558, 589
Šuković, X. jug. ezds. *604*
Suli, Anita (Ania?) bárénekesnő 495, 563, 590
Sulyok Dezső dr., pol., képv. 302, *314*, *315*, 341, 441, 499, 558
Sundin, Claes 122
Suski, Marjan lengy. híradó szds. 514
Sütő Gyula nyilas aktivista, pótképv. 300, 428, 431, 432, *434*, 465, 580
Svanić szlovén nacionalista vezető 193
Svensson, Johannes Antero finn vőrgy. 414, *420*, 514
Svoboda, František csehszlov. légionista 327, 525, 542, 553
Swaart, Charles M. 29, 120, 628
Syposs János v., dobfeneki, vőrgy. 250, *255*
Syrový, Ján csehszlov. hdt. tbk. 522
Szabadhegyi (Swoboda) Lajos ezds. 486, 539
Szabó Ágnes 425
Szabó Béla csepeli munkás 298, 341, 510
Szabó Béla sofőr 76
Szabó Erzsébet (Böske) találkahely tulajdonos 341, 495, 586
Szabó György, szentmiklósi, köv. *462*
Szabó (I) László (Gusztáv) v., szkv. altbgy., katonai attasé, köv. 87, 250, *256*, 339, 378, 387, 388, *389*, 398, 399, 457, 516, 537, 624, 627
Szabó (II) László v., vőrgy. (gyal.) 250, *254*
Szabó Marianna (Marianne) rejtjelmegfejtő 320, 492
Szabó Mátyás 389
Szabó Miklós 31, 111, *123*
Szabó Péter 28, *118*, *242*, *385*
Szabolcs Katalin 28
Szakály Sándor 11, 19, *27-30*, *35*, *36*, *113-115*, *117*, *121-123*, *171*, *183*, *195*, *203*, *255*, *256*, 256, *258*, *260*, *294*, *295*, *321*, *330*, *331*, *334*, *338*, *352*, *358*, *359*, *361*, *370*, *385*, *386*, *389*, *397*, *417*, *419*, *420*, *425*, *426*, *461*, 543
Szakasits Árpád szocdem. pol. 105, *281*, *283*
Szakváry (Löffler) Emil alezds., pol., iparügyi min. 339, *340*, 342, 422, 497
Szálasi Ferenc szélsőjobboldali pol., „nemzetvezető" *122*, *198*, *208*, *211*, *215*, *247*, 251, *254*, *260*, *261*, *281*, *284*, *289*, 299, *307*, *311*, *312*, *314*, *340*, *362*, *403*, 422, 444, 446-448, 452, 453, *461*, 465, 473
Szalay Gábor br., postavezérigazgató 344, 499
Szalay Gábor ügyész 574
Szalay Károly dr., ezds. 320, 492, 624
Szalay Károly min. tan. 343, 497
Szalkai Sárta *26*
Szallag József főügyész 498
Szalontai Jenő 532
Szalontay József szds. 532
Számvéber Norbert 18, *118*, *242*, *385*, *471*
Szántay (Kac[z]oszky) Jenő vk. ezds. 451, 452, *461*, 517, 536, 537, 624
Szarka László 18
Szász Béla 32
Szász Lajos pénzügyi tisztviselő, képv., iparügyi, kereskedelmi, közlekedésügyi min. 305, *316*, 343, 465, 497
Szász Zoltán 19
Szávay (Slawik) Sándor vk. ezds. 250, 251, *257*, *258*, 449, 465, 624
Széchenyi József gr., sárvár-felsővidéki *291*
Széchenyi Károly gr., sárvár-felsővidéki, 232, 344, *352*, 372, 512, 587
Széchenyi Viktor gr., sárvár-felsővidéki, köv. 566, 606
Szeder Ferenc szocdem. pol., képv. 206, *211*, 299, 302, 303, 473, 578
Szegedy Gina bárónő 566

Szegedy-Maszák Aladár dr., pesti, diplomata 11, *28-30*, 79, 90, 106, *115*, *117*, 273, *285*, *290*, 342, *389*, 496, 559, 562, 563, 566
Szegedy-Maszák Mihály 28
Székely András színházi rendező *170*
Székely András tart. zls. 517, 584
Székely Gábor 19
Székely János v., vőrgy. (a háború után altbgy.) *358*, 361, *362*, *363*, 516, 539, 624
Szekfű Gyula dr., egy. t., történész 90, *349*, 560
Szeleczky Zita színművésznő 494
Szeletzky X. városszalónaki lakos 566
Szelke József hajóskapitány 193, *200*, 499, 511
Szelke László 290
Széll Kálmán 30
Szelnár Aladár, a „KMAC" titkára 528
Szemere (de genere Huba) István földbirtokos 554
Szemes Vazul őrgy. 503, 533
Szentgyörgyi (Stovicsek) Elvira írónő 587
Szent-Györgyi Albert dr., nagyrápolti, biokémikus, Nobel-díjas 93, 476, *479*, 559
Szenthe Lajos dr., n., sebész főorvos 343, 500, 577
Szentirmay Félix (Schmiedl János) üzletember 300, 301, 302, *312*, *351*, 466, 524
Szentirmay Gábor rő. tan. 343, 392, 574
Szentirmay (Mennich) Zoltán alezds. 492, 505, 584
Szent-Iványi Domokos dr., iklód-szentiványi és gálfalvi, min. tan., diplomata 11, 271, 276, *282*, 342, 472, 496, 563
Szent-Ivány József dr., liptószentiváni, kisebbségi vezető, képv. 193, *197*, 341, 505, 509, 521
Szentkeresztesy (Reisner) Henrik v., vkszt. ezds. 293, *295*, 555, 624
Szentkereszty György br., zágoni, földbirtokos 193, 508, 521
Szent-Miklósy István, szeokefalvi, vk. őrgy. 103, 357, *359*, 526, 576, 624
Szentmiklósy Andor dr., szentmiklósi, diplomata, köv. *29*, 90, 97, 101, 106, *121*, 219, *221*, 273, *285*, 342, 474, 496, *479*, 559, 562, 608
Szentpály-Juhász Egon, v., alezds. 206, *211*, 250, 411, 466, 493, 563, 584, 624
Szentpály Imre, v., alezds. 250, *261*
Szentpétery György vk. őrgy. (1945 után ezds.), cukorgyári igazgató 344, 378, 380-382, 398, 399, *403*, 410, 488, 501, 502, 578, 582, 624
Szentpétery Kálmán tart. fhdgy., üzemi titkár 345, 489, 504
Szép László min. oszt. főnök 342, 496, 521, 578
Szépy (talán v., n. Szécsy [Sztrilich] Imre) Ernő vőrgy. 495
Sziklay György v., vőrgy. *244*
Sziklay Ödön v., ezds. 250, *259*, 409, 422, 486, 537, 545, 582, 624
Szikszay Béla, magyarkrucsói, vk.őrgy. (?) 344
Szilágyi Lajos dr., fiskárkosi, tart. szds., főisp., tűzoltó főparancsnok 343, *350*, *351*, 499
Szilágyi t. zls. 511, 512, 553
Szilágyi Szabó Eszter színművésznő 324, 341, *345*, *346*, 494
Szilasy Szabó László színész 501, 554
Szilvásy Lajos alezds. 409, *417*, 422, 485, 582, 624
Szilvásy Nándor v., alezds. 344, 422, 531, 532
Szimon István rő. főtan. 505
Szinai Miklós 121
Szinnyei Merse Jenő dr., vallás- és közoktatásügyi min. 516, 564
Sziráky Miklós mérnök 343, 501
Szita László ezds. 344, 502, 531, 583, 586
Szita Szabolcs 17, *19*, *25*, *27*, *35*, *36*, *121*, *122*, 155, *166-167*, 168
Szitányi György 121
Szivér Pál hu. alezds. 566
Szombathelyi Béla tart. fhdgy. 303, 345, 503, 513, 526, 543, 566, 572
Szombathelyi (Knausz) Ferenc, v., vezds. 11, *25*, *27*, *28*, *30*, 81, 88-92, 95, 98, 102, 103, 105, 106, *118*, *121*, *122*, 155, 181, *183*, *184*, 202, *204*, 205, *207*, *209*, *215*, *216*, *221*, 229, 237-239, 264, 270, 271, 273, 275, 276, *280*, *290*, 296-299, 301, 303-305, 325, 326, 328, *332-334*, *353*, 354, *358*, 364, 366, 367, 387, 388, 391, 393, 394, 395, 401, 433, 438, 439, 449, 450, 458, 469, 470, 476, 542, 543, 607, 608, 624, 627, 628
Szombathelyi Ferencné 205, *229*, 608
Szőke Endre vk. alezds., katonai attasé 396, *397*, 414, *419*, 538, 624
Szöllősi (Naszluhácz) Jenő gyógyszerész, nyilas me.-helyettes 297, *307*, 449, 465
Szöllősy Lajos, vajdahunyadi, dr., igazgató főorvos 273, *287*, 500, 557, 589
Szrubián Dezső v., dr., rő. főtan. 576
Sztálin (Dzsugasvili), Joszif Visszarionovics 15, *479*
Sztankóczy Zoltán főkonzul 497, 516, 535
Sztojanov (Stojanoff), Ivan Jordanov bolgár vk. őrgy. 396, *397*, 414
Sztójay (Stojakovics, Sztojakovics) Demeter (Döme) címz. vezds., diplomata, me. 86, 102, 103, *113*, 152, *208*, *210*, *212*, 239, *246*, 270, *306*, *313*, 326, *333*, 339, 356, 388, 398, 408, 430-432, 452, 615
Sztojka Sándor (Alexander) püspök 400, *405*, 483, 537
Szurmay Lajos v., vőrgy., Országos Légvédelmi Parancsnok 422, *423*, *424*, 624
Szűcs István főisp. 500, 577
Szűcs József alezds. 486
Szűcs László 28, 121
Szüllő Géza dr., borsai, csehszlov. parlamenti képv., kisebbségi vezető 193, *196*, 474, 505
Szvatkó Pál dr., újságíró 515

Tabakov (Tabakow), X. bolgár nagykereskedő 396, 511
Takács Pál dr. rő. kap. 505, 574
Takách-Tolvay (Takács) József gr., v., kisjókai, nagykürthi és köpösdi, altbgy. 536, 538
Takács Lajos rő. kap. 345, 392
Tamás László altiszt, kémelhárító ügynök 427, 485, 503, 582
Tanító Béla, v., vőrgy. 250, *255*, *256*, *307*, 337, 448, 468, 624
Tanos Béla vk. ezds. 422
Tanos X. dr. vádló 357
„Tarján" bár directrice 563, 590
Tarkőy (Tschepen) Ferenc, v., címz. vőrgy. *113*, 344, *352*, 360, 361, 540
Taróczy Nándor (Szmazsenka Ferdinánd) altbgy., katonai szakelőadó 414, 415, *419*, 538
Tarnay Ernő színész, rendező 166
Tarnowska, X. lengy. grófnő 274, 585
Tarnowski, Zdostaw gr. 556
Tartsay Vilmos szds. *255*, 281, *283*
Tasnády-Nagy (Tasnádi Nagy) András dr., igazságügymin., az országgyűlés elnöke 342, *349*, *350*, 498
Tatay József ezds. 250, *259*, 344, 502, 531, 584, 624
Tauszig Endre szabó, munkaszolgálatos 206, 337, 468
Tauszig György szabó, munkaszolgálatos 206, 337
Tavaszy Endre őrgy. 344, 489
Teasdele Ottó tűzoltófőtiszt 343, 499
Tedesco, X. bankár 517
Teleki Géza gr., széki, egy. t., vallás- és közoktatási min. 324, *330*, *346*
Teleki László gr., széki, főisp. 298, 343, 577
Teleki Pál gr., dr., széki, földrajztudós, pol., me. 79, 82-84, 86, *171*, *247*, 266, *268*, 270, *278*, *283*, *285*, *287*, *289-291*, *316*, 323, 324, *330*, *336*, *346*, *349*, 372, 377-379, 400, 433, *436*, *437*, 455, 467, 469, 525, 534, 556, 560, 654
Temessy (Sekulits) Milán, v., altbgy., a „Standard" igazgatója 466, *466*, 624
Ternegg János vőrgy. (posztumusz altbgy.) 422, *425*, *426*, 624
Ternegg Kálmán vezds. 422, *423*, *426*, 446, 624
Terziev (Terzieff), Sztefan Tacsev bolgár vk. ezds., katonai attasé 395, *396*, 414
Thierry Heribert dr., br., min. titkár 496, 567, 586
Thoma Frigyes, a „Magyar Mérnöki Kamara" titkára 344
Thomas, Georg ném. gyal. tbk. 237, *241*, 322, 469
Thun-Hohenstein, X. gr., cseh(szlov.) legitimista 228, 607
Thuránszky László dr., v., thuriki és komjáthnai, diplomata, min. tan. 342, *348*
Thyssen-Bornemissza Henrik, br., kászoni, ném. nagyiparos 475
Tido (Jozef Gašpar), J. Gáspár (Gašpar) szlov. író, propagandaügyi min. 354, *354*, 476, 509
Tildy Zoltán református lelkész, kisgazdapárti pol., me., államfő 105, *208*, 271, *281*, *283*, 302, 366
Tilger Ferenc hadosztályparancsnok, vőrgy. 422, *424*, 624
Tilkovszky Loránt 116, *314*, *368*
Tippelskirch, Kurt von, ném. gyalogsági tbk. 83, 92, *117*, *331*, 375, *376*, 411
Tiso, Josef lelkész, szlov. államfő *198*, *355*, *435*
Tisza István gr., borosjenői és szegedi, pol., me. *267*, *335*
Tisza Kálmán-Lajos gr., borosjenői és szegedi földbirtokos 228, 495, 506, 557, 587, 607
Tiszay Béla ezds. 422
Tito, Josip Broz jug. tbgy., pol., me., államelnök 77, 80, 92, 94, 97-99, 101, *120*, 189, *190*, *216*, 239, 272, 274, 274, 276, 300, 395, 414, 433, 434, 451, 473, 510, 552, 598-604
Tolnay Klári színésznő 300, *311*, 494, 600
Tolotti Károly ezds. 357, 422, 490,520, 524, 525, 624
Tomcsányi János államtitkár 305, 342, 497, 577
Tomcsányi Vilmos Pál dr., pol., kárpátaljai kormányzói biztos 304, *316*, 498, 577
Tonhauser Pál (Pavol) kom. bányamunkás 298, 303, *308*, 433
Toronykői (Tschürz) Gyula rő. főfelügyelő 432, *435*, 505
Torren, X. svéd vk. őrgy. 514
Tost Gyula, bányavölgyi, alezds. 103, 163, *167*, 574
Tóth András dr., v., tart. szds., képv. 180, 343, *350*, 412, 489, 490, 498, 520, 526, 576
Tóth Elemér rep. őrgy. 537
Tóth Gábor erdész 509
Tóth Gáborné 509
Tóth Gyula alezds. 392, 488, 503
Tóth János csepeli munkás 298, 341, 510
Tóth Lőrinc lelkész 519
Tóth Péter gépkocsivezető 575
Tóth Tamás dr., polgármester 343, *350*, 577
Toussaint, Rudolf ném. gyalogsági tbk., katonai attasé 325, 328, *332*, 597
Tölgyes László gépkocsivezető 484
Tölgyi János polgármester 500
Tömöry (Mersich) Jenő vőrgy. 191, *196*, 548, 622
Tömpe András vőrgy., a Politikai Rendészeti Osztály vezetője *25*, *35*
Török Kálmán, v., harasztosi, vőrgy. 301, *312*, 624
Törs Tibor újságíró, kulturpol., MÉP- képv. 342, 350, 428, 554
Travers, Howard Karl am. köv. első titkár *119*
Traxler Herbert prágai művezető 506, 540, 550

Trippicione, Donato ol. vk. ezds. 412, 413, *419*, 524
Troncotă, Cristian 384, 386
Trumbić (Trumbics), X. jug. ezds. 272, 510, 552, 560, 578, 599, 600, *604*
Trzsaska Derski, Antonin lengy. vk. ezds. 513
Trzsaska Durski, Karol lengy. sorhajóhdgy., 513
Tsuk Róbert szőrmeáru gyáros 275, 501
Tuka, Vojtech (Béla) dr., jogászprofesszor, szlov. me. *33*, 193, *198*, 354, *355*, 506, 550
Tukács Lajos főisp. 302, 343, 500, 577
Tupaj, Aleksander (Sándor) lengy. vk. alezds. 510, 513
Turay (Thurmayer) Ida színésznő 300, *311*, 341, 494
Türei-Osváth István dr., rő. főtan. 345, 392, *394*, 505, 574, 579, 580
Tyler, John am. elnök *294*, *295*
Tyler, Royall am.pénzügyi szakember, köv. tan. 96, 273, *286*, 516, 564

Ugray Gábor, v., cső. alezds. *211*, *265*
Ujszászi József id., *26*
Ujszászi József ifj., ügyvéd *26*
Ujszászy György n. *27*
Ujszászy György rep. szds. 27, 628
Ujszászy Imre id., ügyvéd 20, *26*, *27*
Ujszászy Imre ifj., ujszászi, vasúti főmérnök *26*, *27*, 627
Ujszászy Imréné, sz. Kosztolányi Etelka, nemeskosztolányi *27*
Ujszászy István n., *27*
Ujszászy István, v. (?), n. (?), vőrgy. 9-19, 22, 24, *25- 27*, *29-36*, *38*, *39-43*, *54*, 59, 60, 62, 70-112, 113, *113-117*, *119-123*, 124, 131, 132, 133, 136, 137, 147, 151, 153, 155-157, 161-*171*, 173, *182*, *183*, *187*, *190*, 191, 192, *195*, *200*, *202-204*, *207*, *209*, *210*, 219, *221*, *226*, 227-230, *231*, *236*, 237-239, *244-247*, 250, 251, 262, 266, *268*, 269-277, *278*, *280-285*, *287*, *289*, *290*, 292, 293, *294*, 296-303, 303, *307*, *315*, 319, 320, 323-328, *328-334*, 337, *339*, 341, 360, 361, *362*, 364, *368*, 369, 371, 372, *373*, 375, 377-383, *384*, *386*, *389*, 391, 395, *396*, 398, *401-405*, 409, 413, 414, *417*, *419*, *426*, 430-433, *434*, *435*, 436, *437*, *439*, 449-451, 453, 458, 459, *459*, *460*, *464*, 467-470, *471*, 472-475, *478*, 481, 483, 484, 488, 515, 516, 526, 534, 536, 538, 548, 555, 557-559, 565, 571-574, 576, 579, 593-604, *604*, 605-610, *610*, 611, 615, 624, 627, 628
Ujszászy János n., *27*
Ujszászy József *26*
Ujszászy Katalin Terézia 27, 627
Ujszászy Mária *26*
Ujszászy Mátyás n., *27*
Ujszászy Pál n., *27*
Ujszászy Péter n., *27*
Ujszászy Róza *26*
Ujszászy Terézia *26*
Ujszászy, Tom (Tamás) 18, *27*, 627, 628
Újvári Nándor író 579
Ujvárossy (Mayer) Dezső vk. ezds. 238, *243*, 542, 565, 624
Ujváry Dezső dr., érsekújvári, diplomata 342, *348*, 378, *384*, 497, 511, 535, 558, 560, 600
Újváry Károly nyomdász 342, 502, 579
Újváry Károly, a „Franco-Roumain" légiforgalmi Rt. pilótája 342
Újváry László pilóta 193, 499
Ulain Ferenc dr., ügyvéd, publicista, pol. 275, *289*, 341
Ulbrycht prágai ném. nagyiparos család 193
Ullein-Reviczky Antal dr., jogász, diplomata, köv. 11, *28*, *29*, 90, 93, *119*, 219, *222*, 273, 275 342, 354, 458, 475, 476, 496, 509, 514, 521, 525, 535, 559, 591
Ullein-Reviczky Antalné, sz. Cumberbatch, Lovice 222, 475
Ullmann György br., baranyavári bankár 557
Ullmann György ifj., br., baranyavári 587, 588
Ulricht, X. cseh(szlov.) bankár 507
Ungár Károly br., v., bukowe-berdói és ujsciei, vőrgy. 250, *256*, 264, 400, 448, 543, 625
Uniechowski, Stefan (István) lengy. hírlapíró 513
Unrug, Józef lengy. tengernagy 513
Urbán Gáspár br., monyorói, képv., főisp. 343, *350*, 500, 577
Urdăreanu, Ernest P. rom. ezds., udvarnagy, állammin. 383, *386*
Utassy Lóránt, újlaki, ezds. (1945 után vőrgy.), katonai attasé 32, 82, 270, 274, *279*, 293, 357, 372
520, 524, 538, 578, 583, 625

Ünaydin, Rusen Esref török köv. *288*

Váczy György dr., v., MÉP képv. 156, 297, *307*
Vadász Ferenc 114
Vági Zoltán 313
Vági Zoltán őrgy. 324, 410, 414, *417*, *418*, 514, 540, 559, 583, 625
Vagi (Ferizbey?) török katonatiszt (?) 512
Vahas, X. egyiptomi pasa 520
Vajay Szabolcs 183
Vajda Ödön dr., ügyvéd *317*
Vajna Ernő, Budapest nyilas kormánybiztosa *440*
Vajna Gábor szkv. ezds., képv., pol., nyilas belügymin. 73, *114*, *211*, 360, *362*, 449, 465, 540
Vajta Ferenc hírlapíró 335, *336*, 476
Vakamatsu, Tadaichi japán altbgy., budapesti katonai attasé 415, *421*
Van der Venne Arnold főkonzul 515, 535

Vanderberg, X. am. szenátor 228, *233*, 606
Vanderbilt család 228, 606
Vannay János (Kornél?) fhdgy. 361, *362*, 540
Vannay László tart. őrgy., szélsőjobb. pol. *425*
Várady István ezds. 344, 493, 531
Varga Béla, P., plébános, kisgazda pol., képv. 219, *221*, *222*, 302, 341, 428, 441, 499, 513, 558, 560
Varga Éva Mária 25, *33*, *123*, *171*
Varga András Rezső adótiszt 158, *166*
Varga László 18, *35*, *36*
Vargyai Gyula 28
Vargyassy (Jelics[Jelić], Vargyassi) Gyula, v., altbgy. 422, *424*, 625
Várkonyi László 121
Várnai Zseni költőnő *479*
Varó Andor, bágyoni, publicista 206, *212*, 465
Vásárhelyi János dr., min. titkár 305, 497
Vásáry István polgármester, pénzügymin. 302, *315*
Vasilopol, Mihai rom. diplomata *311*
Vaska István alezds. 345, 422, 503, 531, 583
Vass Elek dr., v., min. tan. 343, *351*, *352*, 498, 577
Vasta, X. romániai légvédelmi tü. alezds. 508
Vasváry (Eisensehr) Frigyes, v., vőrgy. *424*
Vasváry (Eisensehr) József, v., altbgy., katonai attasé 92, 102, *123*, 192, *196*, 238, 250, 393, 414, 422, *424*, 448, 449, 452, 484, 517, 537, 548, 550, 575, 615, 625
Vaszary János író *311*
Vatonek László rádiómérnök 589
Vattay (Vetter) Antal, v., altbgy. 11, *29*, 325, *332*, *358*, 445, 625
Vázsonyi (Weiszfeld) Vilmos dr., pol. *309*
Vecsey (Wittenberger) József ezds. 238, *243*, 250, 344, 503, 531, 542, 625
Veesenmayer, Edmund dr., közgazdász, SS-Brigadeführer, birodalmi megbízott 95, 99-103, 157, 161, *212*, *254*, *289*, 301, *313*, *471*, 581
Végh Miklós köv. 566, 592
Végh István t. fhdgy. 326, 511, 532
Végh Zoltán t. fhdgy. 583
Velics László dr., diplomata 535
Vélics Imre ezds. 486
Velky Jenő 472, 519
Veller Mátyás újságíró 335, 341, 515
Vemes József alezds. 486
Verebély Tibor, dr., verebélyi, ot. 454, 589
Veress Lajos, primor dálnoki, vezds. *246*, *291*, 324, *331*, 361, 383, 453, 516, 538, 625
Veress László diplomata 95
Vértesi, X. kormányzói kabinetfőnök lányai 563
Vesco, X. kantinos 508
Vessel, X. őrgy. 492
Vészi László 163, *167*
Vida István 18, *28*
Vida Jenő nagyiparos 501, 558, 562
Vida Szilárd újságíró, munkaszolgálatos 206, *210*, 337, *338*
Vigh Károly 29, *122*, *368*
Viktor Emánuel (III.) ol. király *220*
Villainné, egy fran. festőművész felesége 517
Villani Frigyes Arnold br., dr. 74
Vimpffen Iván br., hu. alezds. 566
Virsee Ferenc ifj., földbirtokos 591
Visconti Prasca (Pratti Visconti), Sebastiano ol. hadseregtbk., katonai attasé 413, *419*
Visinszkij, Andrej Januarjevics szovjet pol., főügyész, külügyi népbiztos 377, *384*
Vladár Ervin dr., muthnai és nagy-csepcsényi, diplomata 342, *348*, 497, 521
Vladár Gábor államtitkár 498
Vladár János altiszt 506
Vodvanka-Kubinsky, Vilem (Vilmos) prágai nagykereskedő, nagyiparos 193, 507, 551
Voiret, X. min. tan. 497
Vojnich Miklós br., bajsai, dr., alispán 343, 500, 509, 577
Voli, Emilio gróf, ol. tbk., katonai attasé 94, 219, *221*, 433, 466, 561
Volosin Ágoston (Avgustin Ivanovics Volosin) kárpát-ukrán pol., me. 193, *199*, *200*, *358*, 400, *404*, 579
Volsin, X. kárpátaljai plébános 401
Voltaire (Arouet), François-Marie 36
Vonnenbruck, X. cseh(szlov.) belgyógyász professzor 474
Völgyi János dr., polgármester 343, 509, 577
Vörnle János dr., diplomata, köv. 87, 239, *246*, *247*, 476, 477, 496
Vörös Géza, v., n., altbgy. 101, *166*, *182*, 205, *208*, 250, 465, 564, 625
Vörös Gyula alezds. n., 250, 625
Vörös János, v. n., vezds. 14, 15, 88, 102, 103, 106, *167*, *182*, 205; 206, *207*, *208*, 229, 237, 239, 250, *254*, 296, 301, 325, 332, 344, 413, 422, 444, 448, 451, 452, 454, 465, 564, 572, 603, 604, 608, 625, 627
Všetička (Vseticka), Bohuslav cseh(szlov.) ho. tbk. 507
Vuss Ernő 503

Walla Ferenc szkv. vk. alezds. 528
Wallenberg, Raoul svéd köv. titkár 107, *122*, 164, *167*, *210*, *288*, 559
Walterskirchen, X. grófné 272, 317
Wanderstein Margit házvezetőnő 76
Wanner, Rudolf horv. katonatiszt, usztasa 193, *199*, 509
Wayand Tibor dr., detektívfelügyelő 10, *28*, *35*, *36*
Wedell, X. gróf, ném. vk. ezds. 412, *419*
Wedell, X. ném. repülő szds. 412
Weinmann Győző, n., vőrgy. *358*

Weiss család *478*
Weiss Alfonz br., csepeli, nagyiparos 501, 558, 562, 564
Weiss Berthold nagyiparos *308*
Weiss Manfréd br., csepeli, nagyiparos 299, 304, *308*, *309*
Weiss, Henryk lengy. ezds. 511
Weiss Henrykné, sz. Komáromi 513
Weiszlovits (Vajszlovits) Emil nagyváradi szállodás 383, *385*
Weiszbäcker, X. ném. alezds., légügyi attasé 396, *397*
Wekerle Sándor me. *349*
Wenckheim Dénes gr. 586
Wenckheim E(r)na (Hetta) grófnő 553, 586, 588, 591
Wenckheim Lajos gr., földbirtokos 341, 495
Wenckheim Lajosné grófné, sz. Teleki Maritta (Marica, Mária) grófnő *317*, 586
Wennesz István tü. ezds. 422
Werth Henrik vezds. 12, *29*, *30*, 78, 81-88, *116*, *117*, 250, 251, *251*, 262, 270, 301, 319, 322-328, *333*, 357, 371, 372, *373*, 375, 376, 379, 381, 395, 399, 409, 411, 414-416, 428, 444, 446, 452, *462*, 467, 469, 475, 489, 491, 523, 556, 563, 593-596, 625
Werner, Maser 241
West, Nigel 545
Wester, Harry svéd vk. alezds., katonai attasé 414, *419*, 514, 553, 559
Wettstein András br., westersheimbi, ügyvezető igazgató *479*
Wettstein János br., dr., westersheimbi, tart. hu. őrgy., köv. 75, 228, 229, *234*, 342, 398, 474, 475 497, *479*, 505, 516, 535, 548, 566, 607
Wettstein Miklós br., westersheimbi, vezérigazgató 475, *479*
Weygand, Maxime fran. tbk. *463*
White, X. (fedőnév) brit katonai hírszerző 512, 557, 558
White, Gundry brit vk. szds. 293, 555
Widmar, Antonio ol. köv. sajtóattasé 553
Wied, Wilhelm hg., albán fejedelem *184*
Wiewengtowski, X. lengy. vk. alezds., 513
Wild, József (Joseph) romániai szenátor 193, *198*, 508, 551
Wilhelm Károly ifj., magánzó 300, 342, 502, 510, 554, 559, 578
Wilk-Witosławski, Piotr Feliks ferences szerzertes, lengy. katonai lelkész 274, *289*, 556
Willys, X. am. gyáros 519
Winkelmann, Otto ném. SS-tbk., SS-Obergruppenführer 99, 206, *213*, *217*, 451, 603
Windischgrätz Lajos hg., zu Waldstein und im Thal, közlelmezésügyi min., képv. 341, *346*
Winter, Anton (Antal) legitimista 515
Wisliceny, Dieter SS-Hauptsturmführer *121*
Wiszkidenszky András 18, *27*, *29*, *116*, *627*
Wiszkidenszky György id., n. *27*, 627, 628
Wiszkidenszky György ifj., n. *27*, *29*, 80, 627
Wiszkidenszky Márton György *27*
Wiszkidenszky Zsófia *27*
Witti(n)g, Erich romániai tü. őrgy. 193, *198*, 508
Wodianer Andor br., maglódi, diplomata, köv. 32, 93, 270, *279*, 519, 561, 565
Wolff Károly pol. *198*
Wolffner András ifj., br., csetei, nagyiparos 342, 501, 562, 564, 588
Wołski, Danin lengy. vk ezds., 513
Wróbłewski, X. földműves 511, 523
Wróbłewski, Jan lengy. vk. őrgy., 513
Wsegda, X. lengy. cső. szds. 514
Wünscher Frigyes dr., pol., „Hangya" vezérigazgató 303, *316*, 344, 501, 564

Yolland, Arthur dr., irodalomtörténész, egy. t. 273, *287*, 557

Zách (Nack) Emil, v., címz. vezds. 250, *254*, 466, 625
Zachár Sándor vk. ezds. 250, *258*, 344, 502, 625
Zadravetz István ferencrendi szerzetes, tábori püspök 298, *308*, 342
Zagórski, X. lengy. dd. tbk. 513
Zákó (Zakó) András, reszneki, vőrgy. *123*, 250, *258*, *309*, *310*, 508, 551, 615
Zakrejtowa, Olga földműves 511, 523, 525
Zalai Katalin 19
Zalay-Scholtz (Scholtz) Andor (András) címz. törzskap., „MFTR" igazgató 343, 378, 473, 499, 510
Zamorski-Kordian, Józef lengy. dd. tbk. 513
Závody Albin főjegyző 501
Zeitzler, Kurt ném. vezds. 326, *333*
Żeńska (Zielinska, Michalina?) lengy. grófnő 274, 556
Zerner Ferenc központi „Hangya" tisztviselő 501
Zichy Raffaela grófnő 292, *293*, 562, 585
Zilahi-Sebess Jenő dr., zilahi, min. titkár 342, *349*, 378, 496
Zilahy (Gajdzsinszky) Irén filmszínésznő 517
Zilahy Lajos dr., literatus, író, szerkesztő *166*, 451, *461*, 496, 567
Zilliacus, Konni brit pol. 515, 559
Zimer János osztályfőnök (HANGYA) 344
Zimmermann Ármin bútorszállító 342
Zindel, X. ném. rő. őrgy. 430
Zinovjev, Grigorij Jevszejevics (Ovszej-Gerson Aronovics Radomiszlszkij, Hirsch Apfelbaum) bolsevik pol. *384*
Zinner Tibor 18, *26*, *28*, *32*, *122*, *461*
Zirner János csoportvezető 303

Znamecsnik (Zamecsnik) Gyuláné magánzó 502, 508, 547, 551, 554
Zogu, Ahmed Bey, I. Zogu albán király *279*, *294*, *346*, 518, 561, 588
Zombory Gyula rő. főtan. 439, 504
Zorija, N. D. vőrgy., 3. osztályú igazságügyi tanácsos, szovjet segédvádló 109, 169, 593-595
Zöldi Márton dr., cső. szds. 214, *216*, *217*, 250, 304, 357, *359*, 365, 367, 400, *404*, 581, 625
Zsabka Kálmán ifjúsági vezető, filmproducer 300, 343, 467, *470*, 521, 526, 554
Zsámboky Pál r. kat. lelkész 528, 566
Zsedényi Béla egy. t. 557
Zsedényi Zoltán v., n., vőrgy. *331*
Zsigmond László 117
Zsilye testvérek 590
Zsindely Ferenc dr., borosjenői, kereskedelem és közlekedésügyi min. 497
Zsindely Sándor dr., igazgató főorvos 343, *351*, 500
Zsukovszkij (Zsukowszky), X. orosz emigráns 512

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED

X 48303

Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. (hírszerző és kémelhárító) osztály, később az Államvédelmi Központ vezetőjének Karády Katalin színésznővel folytatott szerelmi kapcsolata – az elmúlt évek könyv- és filmsikere jóvoltából – nem ismeretlen az olvasók számára. Szakmai körökben a volt tábornok neve elsősorban a háború után, fogságban készített feljegyzései révén lett ismerős. Az Ujszászy-feljegyzésekként emlegetett irategyüttest éppúgy legenda övezi, mint magát az alkotót, akinek életében, pályafutásában számos a megválaszolatlan kérdés.

A Horthy-kori katonai titkosszolgálat egyik meghatározó személyiségeként Ujszászy jelen volt sok, Magyarország második világháborús szerepvállalását befolyásoló eseményen, és széles körű információkkal rendelkezett a korszak számos személyiségéről. Ismeretsége IV. Károlytól és Horthy Miklóstól Rajk Lászlóig és Péter Gáborig terjedt.

Információit, feljegyzéseit szovjet fogsága, majd az ÁVO – BM. ÁVH házi őrizetében vetette papírra, kényszerűen megosztva ismereteit kihallgatóival és immár kései olvasóival is. Akik korábban ismerhették a volt tábornok évtizedeken át a levéltárak mélyére száműzött, titkosított feljegyzéseit, egyszerre vitatták és idézték. E kötetben – hosszú kutatómunka eredményeként – valamennyi Ujszászy által készített vagy neki tulajdonított beszámoló megtalálható, így e viták, immár a szélesebb közönség figyelmének felkeltésével, tovább folytathatók.

Ujszászy a túlélés reményében tett vallomásaiban megjelenik a kor és az 1945 utáni politikai helyzet lenyomata is. A feljegyzéseket a közreadó történészek által írt négy háttértanulmány és bőséges jegyzetanyag kíséri.

ÁLLAMBIZTONSÁGI
SZOLGÁLATOK
TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA

CORVINA

ISBN 978 963 13 5336 5

3990 Ft

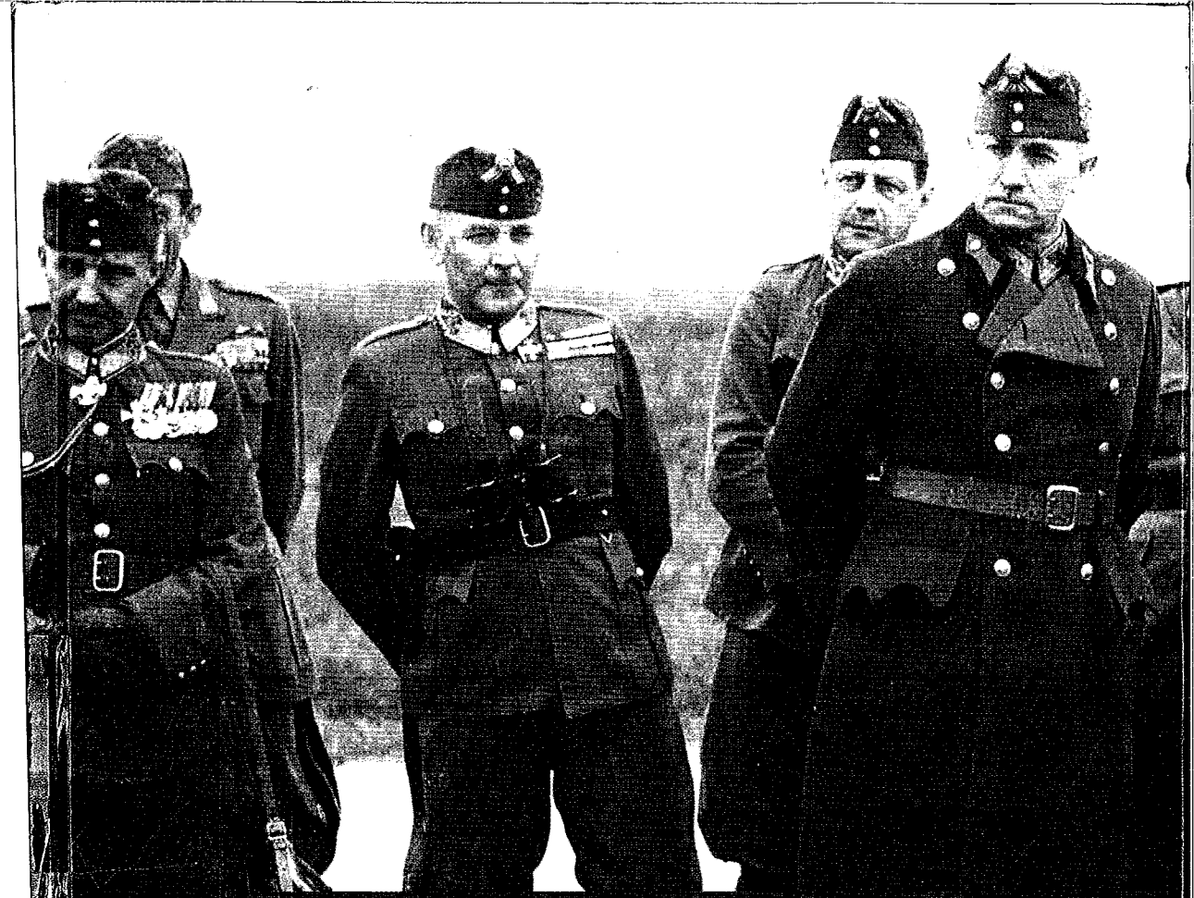

Vallomások a holtak házából

Ujszászy István vezérőrnagynak,
a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi
Központ vezetőjének
az ÁVH fogságában írott feljegyzései